

**Univerzita Karlova v Praze**

**Filozofická fakulta**

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Diplomová práce

**Romana Kmochová**

**„I přišli k nám tito soldáti...“ Město Slaný za třicetileté války optikou  
pramenů městské kanceláře.**

„And these soldiers have come tu us...“ The Town of Slaný during the Thirty  
Years War as seen through the papers of its municipal government.

Praha 2015

vedoucí práce: Doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména pracovnícím Státního okresního archivu Kladno za jejich ochotu a vstřícnost, s níž mi umožnily studium archiválií z fondu Archiv města Slaný. Velký dík patří také mé rodině a přátelům za trpělivost a podporu, kterou mi poskytli při vzniku této práce.

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Dobřejovicích dne 1. června 2015

.....  
Romana Kmochová

## **Abstrakt**

Život obyvatel středočeského města Slaný ovlivňovali v průběhu třicetileté války podobně jako život v jiných střeoevropských městech v této době zejména vojáci a jednotlivé válečné události. Výrazné změny do jejich životů však přineslo také zastavení a následný prodej města Jaroslavu Bořitovi z Martinic.

Předkládaná práce se zabývá především vlivem válečných událostí na chod městské správy a novými prvky ve správě města souvisejícími se změnou jeho právního postavení, resp. zásahy nové vrchnosti do správy města. Pozornost je věnována také podobě a fungování mechanismů užívaných představiteli města ve snaze ochránit životy a majetek jeho obyvatel před řáděním soldatesky. Opomenuty nejsou ani vzájemné interakce, k nimž docházelo mezi obyvateli města a vojáky, včetně sebezáchovných mechanismů a adaptačních strategií, které umožňovaly Slánským vyrovnat se s jejich přítomností.

**Klíčová slova:** raný novověk, třicetiletá válka, česká města, Slaný, dějiny správy, vztah mezi měšťany a vojáky

## **Abstract**

During the Thirty Years War the life of the inhabitants of Central Bohemian Town Slaný was (like the life in other central European towns in this period) mainly influenced by soldiers and various war events. Nevertheless, many changes in their lives were brought by the pawn and subsequent sale of the town to nobleman Jaroslav Bořita z Martinic.

This thesis is mainly focused on the municipal administration, especially on war events impacts on the town government and also on the new elements in municipal administration related to the change of its legal status, respectively on encroachment of the new manorial lords on the municipal administration. It also deals with mechanisms used by municipal officials (authorities) to protect the lives and property of town's inhabitant against the rampage soldiery. It is not omitted the interactions occurred between the townspeople and soldiers including self-preserving mechanisms and adaptation strategies that allow them cope with soldiers presence as well.

**Keywords:** early modern period, Thirty Years War, Bohemian towns, Slaný, municipal administration, relations between townspeople and soldiers, history of administration

## OBSAH

<b>1. Východiska, zaměření a cíle práce.....</b>	<b>8</b>
1.1. Časové vymezení studie a její pramenná základna .....	9
1.2. Metodologická východiska a členění práce .....	21
1.3. Přehled dosavadního bádání o (českých a moravských) městech v období třicetileté války.....	25
1.4. Přehled dosavadního bádání o městě Slaný v období raného novověku .....	43
<b>2. Královské město Slaný od svého založení do roku 1618. Stručný exkurz do dějin města .....</b>	<b>52</b>
<b>3. Třicetiletá válka ve Slaném .....</b>	<b>63</b>
3.1. Ve víru událostí. Zapojení královského města Slaný do českého stavovského povstání.....	64
3.2. Stalo se. Ferdinandus vincit. Od bělohorské porážky k vestfálskému míru .....	75
3.2.1. Mezičasi. Město Slaný na cestě k zástavě (1620-1623).....	75
3.2.2. Město Slaný v zástavě (1623-1638).....	88
3.2.3. Město Slaný v poddanství (1638-1648).....	114
<b>4. Proměna správy města.....</b>	<b>140</b>
4.2. Správa města do roku 1623 .....	140
4.3. Správa města po roce 1623 .....	171
4.4. Městská kancelář a její produkty.....	263
4.5. Exkurz: Písemná komunikace s (okolními) městy jako součást varovného systému .....	292
<b>5. Soužití civilního obyvatelstva a vojáků. Život v permanentním strachu? .....</b>	<b>303</b>
<b>6. Exkurz: Případ Jan Šultys. Eroze soudržnosti městské společnosti? .....</b>	<b>351</b>
<b>7. Dozvuky války a nová naděje.....</b>	<b>362</b>
<b>8. Závěr.....</b>	<b>372</b>
<b>Seznam použitých pramenů a literatury .....</b>	<b>376</b>
Prameny nevydané .....	376
Prameny vydané .....	378
Literatura .....	381
<b>Přílohy .....</b>	<b>403</b>
1. Rytmus úředního roku v letech 1595-1660 .....	403
2. Obnovy městských rad v letech 1595-1660 .....	411
3. Nováčci v městské radě v letech 1596-1660 .....	415

4. Personální složení orgánů městské samosprávy v letech 1595-1622.....	418
5. Personální složení orgánů městské samosprávy v letech 1623-1660.....	445
6. Městský rychtář a jeho rada v letech 1595-1660 .....	463
7. Obsazování úřadů nad obecními důchody 1595-1622.....	467
8. Slánské cechy v letech 1595-1660 .....	470
9. Vrchnostenští úředníci ve Slaném v letech 1623-1660.....	478
9.1. Purkrabí (statku slánského).....	479
9.2. Hejtman (úředník) statku slánského.....	482
9.3. Regent (a správce) všech panství (a statků) .....	487
10. Seznam slánských pobělohorských emigrantů.....	493
11. Obrazové přílohy.....	508

## 1. Východiska, zaměření a cíle práce

V průběhu 17. století prošlo středočeské město Slaný, ležící přibližně 25 kilometrů severozápadně od Prahy, několika zásadními změnami, které výrazným způsobem ovlivnily jeho další osud. Ztratilo postavení svobodného královského města, bylo vystaveno důsledné rekatolizaci a především v nemalé míře zakusilo válečné útrapy. Míra s jakou bylo Slanému dáno pocítit důsledky válečných událostí byla ovlivněna zejména jeho geografickou polohou. Z přednosti, kterou dokázali Slánští využít především v ekonomické oblasti, se v období třicetileté války stala silná nevýhoda. V podstatě všechny útoky saské či švédské armády směřující od severu či severozápadu směrem ku Praze byly vedeny od Loun přes Slaný či od Rakovníka přes Unhošť a ani císařská armáda se Slanému nevyhýbala. Vzhledem k blízkosti hlavního města, na jehož zásobování se obyvatelé Slaného po celou dobu války nemalou měrou podíleli, nechávaly obě strany v kraji, mnohdy přímo ve Slaném, své posádky, nebo do něj alespoň vysílaly větší či menší skupiny vojáků na výzvědy či loupežné výpady. Jako krajské město pak Slaný poměrně často, zejména v prvních letech války, hostil vojáky čekající na zmustrování či abdaňkování.<sup>1</sup>

Cílem předkládané práce je zjistit, jak se Slaný s touto situací, zejména s finančními a materiálními požadavky armád a s nepřímými důsledky války v podobě nemocí, atmosféry obav a ohrožení, vyrovnával a jak na ně reagoval. Pozornost bude věnována jak vlivu válečných událostí na fungování městské správy, tak osudům jeho obyvatel. Především na základě pramenů městské proveniencce se pokusím alespoň v hrubých obrysech naznačit, k jakým změnám došlo v průběhu válečný let ve správě města, jak (ne) fungovala městská kancelář a k jakým typům interakcí docházelo mezi obyvateli města a vojáky. V této souvislosti je třeba položit si zejména otázku, jaké obranné mechanismy mělo k dispozici město a v závislosti na tom, jaké strategie přežití (sebezáchovné mechanismy) volili jednotliví obyvatelé města ve snaze vyrovnat se s přítomností vojenského živlu.

U zrodu této práce stála především myšlenka vytvořit přehledné pojednání o Slaném za třicetileté války, a přispět tak do diskuse o úloze (českých) měst v tomto celoevropském konfliktu. V případě Slaného je absence takovéto studie o to palčivější, oč zajímavějším by mohla být příspěvkem do zmíněné diskuse. Ačkoliv nebyl Slaný jediným královským městem, které bylo v průběhu třicetileté války zastaveno, bylo jediným, které bylo nakonec

---

<sup>1</sup> Na „dobrou komunikační disponovanost“ doplatilo například také Brandýské panství, nacházející se v blízkosti pražských měst na křižovatce celozemsky významných komunikací. Jaroslav ŠULC, *Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura na panství Brandýs nad Labem v 16. – 18. století*, in: Confluens. Sborník historických a vlastivědných prací z Mělnicka 1, 2005, s. 1-35.



svému zástavnímu pánu prodáno.<sup>2</sup> Jeho novou vrchností se stal Jaroslav Bořita z Martinic, který si vysloužil trvalé místo v povědomí širší veřejnosti především díky svému vyhození z oken české dvorské kanceláře. Vzhledem k tomu, že dopad válečných událostí na jednotlivá panství mohla výrazným způsobem ovlivnit jejich vrchnost, jak v pozitivním, tak negativním smyslu, nemůže být vztah Slánských a jejich nové vrchnosti pominut ani v této práci. Jakou roli sehrál Jaroslav Bořita z Martinic v případě Slaného? Do jaké míry ovlivňoval, ať již v dobrém či špatném, osudy města za třicetileté války? Proměňoval se jeho vztah k nově nabytému majetku, a pokud ano, tak jakým způsobem? Byly osudy Slaného výjimečné a specifické, nebo nebyly v porovnání s jinými, zejména okolními městy, ničím zvláštní? I na tyto otázky, avšak nejen na ně, se pokusí odpovědět předkládaná práce.

## 1.1. Časové vymezení studie a její pramenná základna

Časové vymezení studie je dáno tradičními periodickými mezníky ohraničujícími první velký celoevropský konflikt v moderních dějinách, který bývá nejčastěji označován jako třicetiletá válka.<sup>3</sup> Podobně jako v jiných pracích, i v této je pro plné pochopení některých jevů nezbytně nutné překročit tyto do značné míry uměle vytvořené hranice, a to jak na jednu, tak na druhou stranu. Pro obyvatele Slaného, stejně jako pro obyvatele jiných měst, neskončila válka podpisem Vestfálského míru. S jejími dozvuky se museli vyrovnávat minimálně ještě

---

<sup>2</sup> V literatuře je opakovaně chybně uváděno, že Slaný byl jediným královským městem, které bylo v důsledku porážky českého stavovského povstání zbaveno svých privilegií. Podle Václava Fialy se tak stalo kvůli vytrvalosti a odvaze projevené Slánskými během stavovského povstání, kteří tímto měli být exemplárně potrestáni (Václav FIALA, *Slaný v letech 1618-1632. České město za 30leté války*. Rozpravy KČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, nová řada (VIII), č. 1, Praha 1925, s. 8). Kromě Slaného však bylo v průběhu třicetileté války zastaveno také následujících šest českých královských měst: Písek, Prachovice, Rakovník, Stříbro, Týn nad Vltavou a Vodňany. Dále byla zastavena města Borek (Jirkov), Kynšperk, Ostrov, Rudolfov a Tachov, přičemž Borek, Ostrov, Rudolfov, Tachov a Týn nad Vltavou se už nikdy nestaly svobodnými městy (Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*, Praha 2013, s. 78-79; Miloslav VOLF, *Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře*, Sborník archivních prací (dále jen SAP) 27, 1977, č. 1, s. 31). Kol., *Kniha o Slaném*, s. 66; *Slaný*. Historický atlas měst České republiky, sv. 6, redaktor svazku Eva Semotanová, Praha 1998 (vyšlo 1999), nepaginováno; Jana KROTILOVÁ, *Město Slaný ve světle svých majestátnů*, SO 5 (105), 1997 [vyd. 1998], s. 25. Výše zmíněnou mylnou informaci přebírají do svých kvalifikačních prací i někteří studenti. Lze ji nalézt například v jinak výborné diplomové práci Matěje Kadlece věnované slánským piaristům. Matěj KADLEC, *Studenti a žáci piaristických škol ve Slaném 1667-1777. Jejich počet, věk, lokální a sociální původ*, Brno 2012 (= Magisterská diplomová práce, Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, dále jen HÚ FF MU), s. 50.

<sup>3</sup> V celé práci je důsledně používán vžitý termín třicetiletá válka, přestože jsem si plně vědoma toho, že se jednalo o sérii různých od sebe časově i prostorově oddělených konfliktů. K pojmu třicetiletá válka, který v českém prostředí patrně vůbec poprvé použil pražský měšťan a kronikář Václav František Kocmánek, a otázce periodizace tohoto konfliktu viz např. Pavel BĚLINA, *Třicetiletá válka? Na okraj 350. výročí prvního mírového kongresu evropského novověku*, Historie a vojenství (dále HaV) 47, 1998, č. 6, s. 152-157. Srov. TÝŽ, *The Thirty Years War? In the Margin of the 350th Anniversary of the First Peace Conference in the Modern Era in Europe*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (dále SVPP) 35, 1995, s. 301 – 305. Ze zahraničních autorů např. Konrad REPGEN, *Dreissigjähriger Krieg und Westfälischer Friede: Studien und Quellen*, hrsg. von Franz Bosbach u. Christopher Kampmann, Paderborn – München – Wien - Zürich 1998, s. 21-111.

po celé dva následující roky, s následky pak mnohem déle. Především, ale nejenom z tohoto důvodu, byla horní časová hranice posunuta směrem k roku 1652, kdy v čele smečenského fideikomisu, jehož nedílnou součástí byl od roku 1647 také Slaný, stanul Bernard Ignác z Martinic. Jeho vládu můžeme právem považovat za definitivní tečku nejen za hrůzami třicetileté války, ale také za nekatolickou minulostí města. Ačkoliv při obnově smečenského fideikomisu nepochybně sledoval především vlastní zájmy a rozhodně nepolevoval ani v rekatolizačním úsilí svého otce, můžeme s klidným svědomím říci, že třiatřicetiletá vláda Bernarda Ignáce z Martinic přinesla Slanému postupnou stabilizaci a počátek hospodářského rozkvětu. Ve chvíli, kdy je část srdce tohoto významného politika a mecenáše ukládána ve speciální schránce do Santa Casy stojící uprostřed slánského kostela Nejsvětější Trojice a část do kaple slánské piaristické koleje, je Slaný, který býval po staletí centrem utrakvismu, plně katolickým barokním městem.<sup>4</sup>

Základní zdroj informací ke zvolenému tématu představují prameny městské provenience uložené ve fondu Archiv města Slaný (dále jen AM Slaný). Ten je bohužel stejně jako mnoho archivů našich měst z velké části neuspořádán. K dispozici nemáme ani průvodce po Státním okresním archivu Kladno, kde je fond uložen, a tak se lze vedle základního přehledu Miloslava Volfa, který však obsahuje řadu nepřesností,<sup>5</sup> opřít pouze o provizorní seznam městských knih vytvořený správkyňí fondu Mgr. Květou Hrnčířovou při posledním stěhování a také o soupis, který pořídili městský archivář Jindřich Hulinský a ředitel slánského musea František Duras na počátku 20. století.<sup>6</sup> Ti však v některých případech jednotlivé knihy špatně identifikovali, popř. pouze opsali štítky z jejich hřbetů, v důsledku čehož došlo k řadě omylů.<sup>7</sup> Například z *Register služebnických* udělali špatným čtením na dlouhá léta *Registra*

<sup>4</sup> Třetí část Bernardova srdce byla ve shodě s jeho posledním přáním uložena v altöttingské kapli na Břevnově. Jan František BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých, II. díl, sv. 3 (1625-1715)*, ed. Antonín Rezek, Praha 1880, s. 544-555.

<sup>5</sup> Například v archivu nelze nalézt knihu svědomí z let 1586-1618, ale tři samostatné knihy svědomí z let 1593-1601, 1601-1612 a 1629-1656 (kniha č. 94-96). Také knihy patentů nezačínají až rokem 1760, ale již rokem 1622 a není jich pouze 29 svazků, ale 45. Stejně tak protokoly ze zasedání rady se dochovaly již od roku 1784 a ne až od roku 1850. Miloslav VOLF, *Popis městských archivů v Čechách*, Praha 1947 (= Zprávy českého zemského archivu 11), s. 257-258. Srov. Bořivoj INDRA, *Okresní archivy Středočeského kraje. Soupis archivních fondů*, Praha 1968, s. 304-305.

<sup>6</sup> Jindřich HULINSKÝ – František DURAS, *Seznam historických archiválií města Slaného, jichž bližší (detailní) označení obsaženo je v psaném inventáři uloženém v zasklené skříni v archivu městském*, Slaný 1922. Psaný inventář se nepodařilo nalézt. Stejně tak nebylo možno nahlédnout do kartotéky, kterou k městským knihám, včetně gruntovnic, vytvořila archivářka PhDr. Jana Krotilová.

<sup>7</sup> V případě slánských městských knih platí beze zbytku tvrzení, kterým archiváři Jiří Čarek a Bořivoj Lůžek uvedli svou studii o názvosloví městských knih v severozápadních Čechách, tj. že „*nestačí zařadit městskou knihu podle označení, které jí bylo dáno na desce anebo na hřbetě. Tu bývají označení často neúplná a nepřesná. Nejenže mohlo dojít i k převazbě knihy a použití vazby s cizím nápisovým označením pro novou nebo převázanou knihu, takže titul pak vůbec obsahu nové knihy neodpovídal, ale i původní knize příslušející nápisy někdy k charakterizaci nestačí, protože uvádějí buď jenom obecné označení [...], označení neúplné, nebo konečně třeba i v jediném městě uvádějí jeden druh knih pod různým označením.* Jiří ČAREK - Bořivoj LŮŽEK, *Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách*, SAP 18, 1968, s. 452.

*dlužebnická*.<sup>8</sup> Podobně mohl být badatel až donedávna překvapen také po otevření knihy označené jako *Knihy soudu zahájeného 1558-1618*,<sup>9</sup> neboť zápisy ze zahájeného soudu se objevují pouze na prvních 8 foliích. Naprostá většina knihy, celkem 84 folií, se týká záduší v Želenicích a navíc obsahuje záznamy i ze samotného závěru roku 1619.<sup>10</sup> Většinou však byl jejich název výstižnější, než podává dnešní provizorní seznam, a proto je nanejvýš vhodné vzájemně je konfrontovat. Ve druhé polovině 20. století se archiv několikrát stěhoval a při této příležitosti došlo k přečíslování všech knih. Vzhledem k tomu, že ve starší literatuře je odkazováno na názvy a čísla uváděná v seznamu vytvořeném Hulinským a Durasem, považují za nezbytné uveřejnit zde konkordanční tabulku, v níž se však omezím pouze na knihy, které jsou pro zvolené téma relevantní a které jsem, pokud byly dostupné, pro účely této diplomové práce excerpovala. První číslo v tabulce je pořadové číslo přidělené příslušné knize po posledním stěhování, dále následuje stará a nová signatura uváděná Hulinským a Durasem, poté v současnosti užívaný název včetně datace a nakonec název a datace ze starého soupisu. V předkládané práci je vždy důsledně odkazováno na v současné době užívaná čísla knih. Aby nedošlo k nějakému omylu či přehlédnutí a také pro snazší orientaci při porovnávání se starší literaturou, odkazující na seznam Hulinského a Durase, je v příslušné citaci kromě současného čísla knihy důsledně uváděn také v současné době užívaný název.

pořadové číslo	sign. podle H a D		současný název	starý název podle Hulinského a Durase
	nová sign.	stará sign.		
1	2	2	Pamětní kniha 1638-1685	Memorabilienbuch od r. 1638
2	3	3	Pamětní kniha 1641-1652	Memorabilienbuch od r. 1641
3	-----	-----	Knihy patentů 1622-1630	Knihy patentů od r. 1622-1628 (zlomek)
4	105	182	Knihy patentů 1648-1651	Patentenbücher an ab anno 1648
38	13	37	Knihy šosovní 1640-1641	Knihy šosovní od r. 1640
39	16	40	Knihy šosovní předměstská 1650	Knihy šosovní předměstská od r. 1650
40	12	36	Knihy šosovní předměstská 1656	Knihy šosovní předměstská od r. 1656
41	11	35	Knihy šosovní městská 1656	Knihy šosovní městská od r. 1656
45	61	84	Knihy dluhů a úroků 1634-1649	Knihy účetní památní od r. 1634-1649
46	59	83 <sub>1</sub>	Knihy počtu konšelů 1601-1622	Účty konšelské od r. 1601-1622
54	27	52	Manuál radní 1574-1586	Acta curiae Slanensis od r. 1574-1586
55	29	54	Manuál radní 1595-1604	Acta curiae Slanensis od r. 1595-1604
56	30	55	Manuál radní 1605-1613	Acta curiae Slanensis od r. 1605-1613
57	31	56	Manuál radní 1613-1624	Acta curiae Slanensis od r. 1613-1624
58	32	57	Manuál radní 1625-1638	Acta curiae Slanensis od r. 1625-1638

<sup>8</sup> Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, Praha 1969 (= Diplomová práce, Katedra pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (dále KPVMAS FF UK), s. 122.

<sup>9</sup> SOA Praha – SOKA Kladlo, AM Slaný (dále jen AMS), nezprac., kniha č. 47, *Knihy soudu zahájeného 1558-1618*.

<sup>10</sup> Poslední záznam (f. 52v) je datován v úterý po druhé adventní neděli roku 1619, tzn. 10. 12. 1619. Karel Křesadlo ve své diplomové práci uvádí název i dataci správně. Zde i podrobněji k obsahu této knihy. Karel KŘESADLO, *Městské knihy*, s. 115-121.

59	33	58	Manuál radní 1638-1661	Acta curiae Slanensis od r. 1638-1661
62	50	75	Kniha misivů 1607-1617	Notulář listů posílacích od r. 1607-1616
69	51	76	Notulář listů 1610-1626	Notulář listů posílacích od r. 1610-1626
70	53	78a	Kniha misivů-posílací 1622-1636	Notulář listů posílacích od r. 1629-1636
71	-----	-----	Kniha misivů 1635-1642	-----
72	54	78b	Kniha misivů 1629-1638	Notulář listů posílacích od r. 1631-1638
82	33	10b	Kniha kšaftovní 1572-1682	Liber testamentorum od r. 1572-1684
85	56	80	Kniha smluv 1563-1686	Kniha smluv svatebních 1563-1686
87	41	66	Kniha soudní 1589-1601	Registra služebnická od r. 1589-1601
88	43	68	Kniha soudní zápisy 1611-1660	Registra služebnická od r. 1615-1660
90	42	67	Kniha soudní zápisy 1612-1615	Registra služebnická od r. 1612-1615
92	8	15	Kniha smluvní 1544-1593	Kniha smluvní 1544-1593
93	9	16	Kniha smluvní 1593-1713	Kniha smluvní od r. 1593-1713
94	45	70	Kniha svědomí 1601-1612	Kniha svědomí od roku 1601-1612
96	46	71	Kniha svědomí 1629-1656	Kniha svědomí od roku 1629-1656
100	60	83 <sub>2</sub>	Kniha zápisů z rady 1631-1639	Úřední poznamenání 1631-1639
162	52	77	Kniha misivů 1617-1622	Notulář listů posílacích od r. 1616-1623
171	-----	8	Kniha kup.smluv/gruntovní 1612-1716	Liber Contractorum ab anno 1611-1729

S ohledem na celkovou proměnu správy města, k níž došlo nejen pod vlivem válečných událostí, ale také díky změně jeho právního postavení, jsou pro předkládanou práci zcela **zásadním pramenem** knihy misivů, dříve označované jako notuláře listů posílacích. Na rozdíl od radních manuálů, kde se zápisy postupem doby stávají stále stručnějšími a také intervaly mezi nimi se prodlužují, poskytují knihy misivů velmi rozmanité a mnohovrstevnaté informace v podstatě po celou sledovanou dobu. Kromě konceptů, opisů či rekonceptů odeslané pošty v nich lze nalézt také přiznávací listy na posudné, ungelt, berně a jiné různé platy, později také k mustruňku, opisy zachovacích listů, listů od řemesla, kvitancí či jistin vydávaných věřitelům města. Do dnešních dnů se dochovalo celkem devět těchto knih, z nichž pět, které pokrývají léta 1610-1642, lze označit za relevantní pro předkládanou práci.<sup>11</sup> Vinou různých přírodních či vojenských katastrof a také ne vždy dokonalého pořádku v městské registratuře byly některé z nich poškozeny. Mnohé z nich pak byly později svázané, aniž by předtím byly podrobněji prozkoumány, v důsledku čehož došlo k přeházení řady listů v rámci jedné knihy a v některých případech dokonce ke smíchání několika dříve samostatných knih. Do knihy č. 72 tak byly omylem vevázány stránky z purkmistrovského manuálu z let 1629-1631, 1640 a 1643, které v důsledku toho chybí v knize č. 100<sup>12</sup> a také část speciálního kopiáře, do něhož byla opisována nařízení vrchnosti, suplikace Slánských a odpovědi hraběte na ně (viz dále).<sup>13</sup> Opisy misivů, které se nachází pouze na foliích 46r-48v a 66r-73v, spadají časově do období prosince 1635 až ledna 1636, a měly by tedy být součástí

<sup>11</sup> AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*.

<sup>12</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 1r-40v, 51r-65v, 74r-78v.

<sup>13</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 79r-126v.

knihy č. 70, obsahující záznamy převážně z let 1629-1636, nebo knihy č. 71, pokrývající období 1635-1642, respektive kniha č. 71, která podle soupisu Hulinského a Durase na počátku 20. století neexistovala, by měla být včleněna do jedné z výše zmíněných knih.<sup>14</sup> Do knihy č. 71 pak byly omylem vevázány opisy misivů z let 1652-1655, které by měly být v knize č. 2, jež z diplomatického hlediska není pamětní knihou, ale z velké části právě registry odeslané pošty zahrnující léta 1641-1652.<sup>15</sup> V knize č. 2 se dále nachází, podobně jako v jiných registrech odeslané pošty, různá plnomocenství, opisy obligací, vysvědčení o řádném chování, výuční listy, zachovací listy či kvitance. Lze v ní nalézt také zápisy odhadu majetku,<sup>16</sup> kus šosovní knihy,<sup>17</sup> Soupis poddaných podle víry,<sup>18</sup> koncepty smluv a koncepty zápisů z jednání městské rady. Zejména v posledních dvou případech nejsme prozatím schopni uspokojivým způsobem vysvětlit, jak se dané koncepty, které mají své protějšky – čistopisy – v příslušné knize smluvní<sup>19</sup> a radním manuálu,<sup>20</sup> do knihy dostaly. Zdá se, že se tak stalo patrně někdy v 19. století či na počátku 20. století, kdy byla kniha (nově) svázána a opatřena foliací. Vzhledem k tomu, že se v knize nachází také relativně velké množství opisů došlých listů z let 1641-1651, jejichž původcem byl Martinic či jeho úředníci, popř.

<sup>14</sup> S ohledem na převažující rukopis příslušných listů, autorem většiny zápisů je radní písař Jan Rubecula Hostomský, se prozatím kloním k názoru, že by měly být integrovány do knihy č. 70. Oprávněnost tohoto návrhu je však nutno potvrdit či vyvrátit na základě podrobnějšího paleograficko-diplomatického rozboru všech tří zmíněných knih.

<sup>15</sup> O tom, že se v případě knihy č. 2 alespoň z části jedná o registra odeslané pošty svědčí například poznámka v knize č. 45, podle níž se záznamy o obilném desátku vybraném v roce 1646 nachází v „*makuláři aneb copíáři listovním*“. Tyto lze pak skutečně nalézt v knize č. 2 na f. 187v-193v, kde je křížovým způsobem odkázáno na seznam obilného desátku vybraného následujícího roku, který se nachází v knize č. 45. K tomu, abychom byli schopni říci, která část knihy, jež byla do současné podoby svázána patrně v 19. století, tvořila původní registra odeslané pošty, je nezbytně nutné provést její podrobný paleograficko-diplomatický rozbor. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 187v-193v; kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 611-625.

<sup>16</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 52r, 72r, 125r-125v, 136r-136v, 139v, 201r, 427v, 428r-428v, 461v, 463v, 471v a mnohé další.

<sup>17</sup> Jedná se o část knihy č. 39 popisující nemovitosti na pražském předměstí počínaje kostelem sv. Trojice (č. 1-11). V době, kdy byla kniha č. 39 restaurována, nebyly do ní tyto listy zahrnuty. Navíc podobně jako v případě knihy č. 100, byly i v této knize mnohé listy přeházeny. Například v pořadí 13. zápis je vložen mezi zápisy č. 27 a 28. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 479v-488v; kniha č. 39, *Knihy šosovní předměstská 1650*, f. 39v-42r.

<sup>18</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 437r-453v.

<sup>19</sup> Autorem všech konceptů, stejně jako většiny zápisů v knize smluvní je Daniel Vepřek. Následující porovnání je vždy ve tvaru koncept (č. knihy/f., jméno písaře) - čistopis (č. knihy/f., jméno písaře): 2/31r-31v (Daniel Vepřek) - 93/F14-F15 (Jan Hradecký); 2/86r-86v (Daniel Vepřek) - 93/F28 (Daniel Vepřek); 2/90v-91v, 100r (Daniel Vepřek) - 93/F29-F30 (Daniel Vepřek); 2/118v-119v (Daniel Vepřek) - 93/G2 (Daniel Vepřek); 2/72v-73r (Daniel Vepřek) - 93/list vložený k fol. G7 (neznámý písař), 2/258r-258v (Daniel Vepřek) - 93/G9-G10 (Daniel Vepřek). Kromě těchto konceptů se v knize č. 2 nachází i výpis z knihy smluvní (93/F24-F26 = 2/59r-61r), který do ní byl vevázán neznámo kdy (zcela jiný formát papíru). O tom, že se jedná o koncepty, svědčí zejména četné zkratky a opravy v textu. V knize č. 2 se navíc na foliu 90v nachází dodatečně připsaný odkaz na příslušné folio knihy smluvní, podobně na foliu 86r a 118v. AMS, nezprac., kniha č. 93, *Knihy smluvní 1593-1713*, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*.

<sup>20</sup> Jedná se o zápisy učiněné Danielem Vepřkem krátce po jeho jmenování mladším radním písařem, v období od 6. 5. 1641 do 12. 8. 1641. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 26r-29v, 30v (= kniha č. 59, f. 69r-74v), 32r-32v (= kniha č. 59, f. 75r-75v), 36v-39r (= kniha č. 59, f. 75v-79r).

výtahů z nich, lze se domnívat, že kniha částečně navazovala také na výše zmíněný speciální kopiář.

Vhodný doplněk ke knihám misivů, zejména při sledování **komunikace Slaného s okolními městy**, představuje kniha č. 100, nepřesně označená jako *Knihá zápisů z rady*. Ve skutečnosti se jedná o purkmistrovský manuál,<sup>21</sup> jehož záznamy informují zejména o došlých listech a o některých úkonech spojených s výkonem sporného soudnictví. Podobně jako u knihy č. 72 komplikuje práci s tímto pramenem skutečnost, že při restaurování knihy v roce 1969 byly některé listy zpřeházeny.<sup>22</sup> Navíc část z nich zůstala z dnes neznámého důvodu zapomenuta v již zmiňované knize č. 72.<sup>23</sup> Přibližně pět desítek listů adresovaných slánské městské radě různými městy, resp. jejich radami, se dochovalo také ve spisové části městské registratury, označované jako *Aktový materiál*.<sup>24</sup>

I přes výše uvedené upozornění na snižující se výpovědní hodnotu záznamů radních manuálů, zůstávají po celé sledované období prvořadným pramenem k poznání **fungování městské správy**, zejména personálního složení samosprávných orgánů a jejich obnov či rytmu úředního roku. Navíc se v nich zřetelně odráží proměna právního postavení Slaného.<sup>25</sup> Mnohé o podobě správy města, zejména o jejím personálním složení a hmotném zajištění, může v budoucnu prozradit také kniha č. 46, v současné době dlouhodobě nepřístupná, která by měla obsahovat přehled příjmů a vydání města v letech 1601-1622.<sup>26</sup>

---

<sup>21</sup> Dobové označení „*knihá ouřadu purkmistrského*“ se objevuje například v knize č. 96 a v radním manuálu se zápisy z let 1625-1638, do něhož byl téměř slovo od slova přepsán záznam z knihy č. 100 týkající se postoupení gruntovních peněz a dalšího majetku Šimonem Šermerem jinak Hlaváčem jeho manželce Maruši a švagru Janu Hradeckému, toho času mladšímu radnímu písaři. Zápis, který v březnu 1636 učinil purkmistrovský služebník Jan Dubský a který do radního manuálu přepsal starší radní písař Jan Hostomský, je uveden slovy „*v knihách ouřadu <rychtářsk> purgmistrského*“. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 424v-425r; kniha č. 96, *Knihá svědomí 1629-1656*, f. 50r; kniha č. 100, *Knihá zápisů z rady 1631-1639*, f. 69v.

<sup>22</sup> Záznam o restaurování v Krajské konzervační dílně v Říčanech je vlepen na zadní předsádku knihy, V kolonce „druh archiválie“ je napsáno „*Manuál purkmistrský a notulář došlých listů/úřední poznamenání 1631-9*“.

<sup>23</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, ff. 1r-40v, 51r-65v, 74r-78v.

<sup>24</sup> Používám označení aktový materiál, neboť takto je označován v provizorním seznamu, který k fondu AM Slaný vypracovala Mgr. Květa Hrnčířová. Jedná se převážně, avšak ne výlučně, o spisový materiál seřazený v chronologické řadě a opatřený stručnými registry, které však nejsou vždy zcela přesné. Viz dále.

<sup>25</sup> První změny v podobě záznamů v radních manuálech lze pozorovat již krátce po zastavení města v polovině roku 1623, více pak po jeho prodeji v roce 1638 a nuceném odevzdání všech privilegií Martinicovi na jaře následujícího roku. Mění se jak obsah jednání městské rady, tak délka a četnost záznamů. Podrobněji viz kap. č. 4.3.

<sup>26</sup> Podle Karla Křesadla jsou v knize č. 46 evidovány příjmy z městského majetku, zejména nemovitého, dále z městského dvora, z monopolního prodeje soli a železa a z obecní cihelny. Z výdajů pak vedle platů určených do královské pokladny zejména náklady na režijní podnikání města a různé stavební práce a opravy městského majetku. Zdá se tedy, že její struktura je obdobná jako struktura purkmistrovského registříku města Česká Lípa. Jako podklad pro zápis do této knihy sloužila patrně dílčí vyúčtování předkládaná každým purkmistrem na konci jeho čtyřtýdenního funkčního období, z nichž některá se zachovala ve spisové části slánské městské registratury. Do hlavní knihy městských počtů byly údaje z dílčích register příjmů a vydání jednotlivých purkmistrů přepisovány vždy po jejich schválení při obnově městské rady například v Českém Brodě, a to od 80. let 16. století. Stejným způsobem bylo patrně zapisováno také do berounských purkmistrovských register. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 31. 12. 1635, 15. 6. 1637, 17. 8. 1637. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 45, *Knihá*

Při sledování **vlivu válečných událostí na hospodářství města** představují vedle knih misivů a radních manuálů důležitý zdroj informací zejména *Knih dluhů a úroků*,<sup>27</sup> šosovní knihy a *Aktový materiál* uložený v chronologické řadě v sedmi atypických archivních krabicích (č. 37-43).<sup>28</sup> Mezi listy opatřenými stručnými registry lze kromě misivů adresovaných Slánským nalézt například různé kvitance, přehledy odvedených berní a kontribucí, včetně berních nedoplatků a dluhů či přiznání, která sloužila jako podklad k vyhotovení soupisů škod způsobených vojáky.<sup>29</sup>

Označení knihy č. 45 jako *Knihy dluhů a úroků* není zcela přesné, neboť její obsah tvoří z velké části soupisy škod a nákladů na vojáky, včetně příslušných vysvědčení,<sup>30</sup> dále seznamy odvedené kontribuce, přehledy osetých polí, které sloužily jako základ pro výpočet obilné kontribuce, přehled příjmů a vydání obce v letech 1642-1644 a rozvržení splátek škod způsobených za saského vpádu. Příliš vhodný není ani název „*Knih účetní památní*“, objevující se v soupisu Jindřicha Hulinského a Františka Durase, který je stejně jako výše zmíněný poměrně dosti vzdálen dobovému označení knihy.<sup>31</sup> Přehledy příjmů a vydání obce

---

*dluhů a úroků 1634-1649*, s. 173-193, 197- 207; Karel KŘESADLO, *K dějinám města Slaného v 15. a 16. století*, Středočeský sborník historický (dále SSH) 9, 1974, s. 131; Miloš DVORÁK, *Městská správa v Českém Brodě a její písemnosti do roku 1623*, SAP 32, 1982, č. 1, s. 180-181; Petr GAJDOŠÍK, *Českolipské purkmistrovské rejstříky 1576-1617*, SAP 54, 2004, č. 2, s. 459-565; Miloš GARKISCH, *Vino ve světle purkmistrovských účtů města Berouna*, in: Trpké býtí zdá se? Váno a vinařství v českých zemích ve středověku a raném novověku. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce 2. 4. – 4. 4. 2008, Mělník 2009, s. 208-218.

<sup>27</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*.

<sup>28</sup> Veškerý aktový materiál z let 1419-1699 je uložen ve 45 atypických archivních krabicích, z toho do roku 1595 včetně, v prvních 10 krabicích. V krabicích č. 11-37 jsou uchovávány písemnosti z let 1596-1618 a v krabicích č. 38-43 písemnosti z let 1619-1650, v posledních dvou je pak uložen zbylý aktový materiál z let 1651-1699.

<sup>29</sup> Ve spisové části městské registratury je dále možno nalézt řezané cedule, žaloby a odpovědi na ně, listinná svědectví, acti odesílané k Apelačnímu soudu či rozhodnutí téhož soudu v konkrétních sporech, inventáře majetku, koncepty či rekoncepty, popř. opisy listů z kanceláře odeslaných, svatební smlouvy, kšafy či nejružnější smlouvy, včetně ubrmanských a také části městských knih, zejména knih svědomí. Jedná se patrně o materiál, který byl původně zčásti uložen v tzv. dolejší deposici, tj. kanceláři purkmistra (např. došla korespondence, svatební smlouvy, kšafy) a zčásti v tzv. hořejší kanceláři, kde úřadovali městští písaři (zejména žaloby a odpovědi na ně, listinná svědectví, rozhodnutí Apelačního soudu aj. písemnosti související s aktuálně probíhajícími spory). Privilegia, jak opisy, tak originály, jsou uložena na jiném místě. Torzo městské knihy se ve spisové části městské registratury nachází například také ve fondu Archiv města Nymburka. Marek ĐURČANSKÝ, *Česká města*, s. 152, pozn. č. 681; Jana KROTILOVÁ, *Město Slaný ve světle svých majestátů*, s. 25-42. Srov. kap. č. 4.4.

<sup>30</sup> Soupisy evidující prostředky vynaložené na ubytování vojáků a škody jimi způsobené mají rozdílný charakter. K dispozici máme jak velmi podrobné, uvádějící jména poškozených či to, jaké věci byly zničeny, popř. které komodity vojáci vyžadovali, tak i takové, z nichž lze zjistit pouze celkovou částku. V předkládané práci byly tyto soupisy, jež se dochovaly v relativní úplnosti od počátku 30. let, využity zejména jako zdroj informací o pobytu konkrétních vojsk ve městě a jako komplementární pramen umožňující odhalit reemigranty. Jak upozornila ve své diplomové práci Julie Richterová, je tyto soupisy možno využít také jako zdroj informací o mobiliáři venkovských domácností a statků či jako „*ilustraci procesu chudnutí poddanského obyvatelstva za třicetileté války*“. V budoucnu by měla být tomuto specifickému prameni jistě věnována větší pozornost. Julie RICHTEROVÁ, *Studie k dějinám smečenského panství v 16. a v 1. polovině 17. století a k zaniklým osadám na jeho území*, Praha 1972 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK).

<sup>31</sup> V době svého vzniku byla kniha č. 45 označována jako „*copiář na osvědčování všelijakých škod*“ (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 193v; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 611.) či

za jednotlivých purkmistrů, které byly patrně podkladem pro příslušné záznamy ve specializované knize, jež se nedochovala, lze nalézt také ve spisové části městské registratury.<sup>32</sup> Čtení některých zápisů znesnadňuje svázání původně samostatných složek, k němuž došlo patrně v 19. století.

Gruntovní kniha, v níž by měly být záznamy o převodech nemovitého majetku obyvatel města v letech 1612-1716 (kniha č. 171) je dlouhodobě badatelsky nepřístupná. S ohledem na omezení práva slánských měšťanů disponovat nemovitým majetkem, nejpozději od roku 1639 musel každý trh či postoupení schválit hrabě, lze předpokládat, že majetkové změny nebyly v průběhu válečných let nijak dramatické. Nicméně pro poznání celkové hospodářské situace města a geografické či sociální mobility jeho obyvatel je tento pramen velmi důležitý, a proto by mu měla být v budoucnu věnována náležitá pozornost.<sup>33</sup>

Poslední jmenované knihy, zejména *Kniha šosovní předměstská* (kniha č. 40) a *Kniha šosovní městská* (kniha č. 41), jsou také velmi důležitým zdrojem informací při sledování problematiky **náboženské emigrace**, neboť u mnohých záznamů neopomněl Daniel Vepřek, radní písař a sám reemigrant, poznamenat, proč daná osoba není ve městě, popř. kam odešla.<sup>34</sup> Knihy, které ve skutečnosti vznikly patrně o dva roky dříve, než je uváděno,<sup>35</sup> jsou zároveň němým svědkem válečného běsnění a zkázy města. Problematika **rekatolizace** a náboženské

---

„kniha založená na osvědčování všelijakých škod a outrat obecních“ (TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 465v; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 345-360).

<sup>32</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 31. 12. 1635, 26. 1. 1637, 15. 6. 1637, 17. 8. 1637, 7. 2. 1648. Srov. pozn. č. 26.

<sup>33</sup> AMS, nezprac., kniha č. 171, *Kniha kup.smluv/gruntovní 1612-1716*. Naposledy s touto knihou pracoval patrně Josef Lacina, když na konci 19. století připravoval monografii o dějinách Slaného. Informace v ní obsažené však využil pouze k vypracování dosud faktograficky nepřekonané topografie města (viz dále). Jak názorně ukázal Jan Černý na příkladu trhové knihy městečka Nové Strašecí, lze z tohoto typu pramene získat velmi rozmanité údaje vypovídající například o fungování městské kanceláře, o podobě konšelského sboru či sboru obecních starších, o hospodářském postavení obyvatel města, především jejich schopnosti plnit své závazky v podobě vejrunků či o rodinných vztazích a mnoho jiných. Jan ČERNÝ, *Kniha trhových smluv města Nového Strašecí z let 1610-1669*, Rakovnický sborník historický (dále jen RSH) 4, 2003, s. 39-102.

<sup>34</sup> S podobnými poznámkami se lze setkat také v knihách evidujících majetek obyvatel jiných měst. Např. Jana PŘIBYLOVÁ, *Židlochovická obec a její obyvatelé v 17. století. Sonda do hospodářských a sociálních poměrů v jihomoravském městečku*, Brno 2011 (= Diplomová práce, HÚ FF MU), s. 21.

<sup>35</sup> Vzhledem k tomu, že záznamy v obou knihách jsou psány, stejně jako záznamy v šosovní knize č. 39, Danielem Vepřkem, předpokládala jsem, že vznikly nejpozději na jaře 1652. Na konci května tohoto roku se Daniel Vepřek stal primasem a v čele městské kanceláře stanul Jindřich Hronek. Nicméně, vzhledem k tomu, že zápis, který jako posledního majitele Vodcloňovského dvora uvádí Jiříka Lidického, je psán bez přerušení a dodatečných doplňků, musela kniha vzniknout nejdříve na podzim 1654. Předchozí majitelka, Jiříkova matka Anna Lidická, zemřela v srpnu téhož roku. Daniel, který se v roce 1656 stává slánským hejtmanem, tak musel do knihy zapisovat, resp. vytvořit ji, v době, kdy městskou kancelář vedl někdo jiný. Datace knihy č. 39 je s největší pravděpodobností správná, protože u Vodcloňovského dvora, který na konci roku 1651 prodal Václav Pelargus Anně Lidické, je její jméno dopisováno dodatečně. Datace všech šosovních knih by měla být v budoucnu podrobena na základě jejich detailního rozboru přísné kritice. Mnohé by mohla pomoci objasnit také v současné době badatelsky nepřístupná trhová kniha. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 252v; kniha č. 39, *Kniha šosovní předměstská 1650*, f. 84r; kniha č. 40, *Kniha šosovní předměstská 1656*, f. 66r; kniha č. 41, *Kniha šosovní městská 1656*; *Aktový materiál*, kt. č. 44, 3. 12. 1651, Trhová smlouva mezi Václavem Pelargem a Annou Lidickou na tzv. Vodcloňoský dvůr. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 100r; kniha č. 171, *Kniha kup.smluv/gruntovní 1612-1716*.



emigrace se odráží také ve všech ostatních pramenech městské provenience. Jeden z nejdůležitějších zdrojů pro poznání sociální proměny města, který by mohl výrazně pomoci odhalit také případné reemigranty, gruntovní kniha se záznamy z let 1612-1716 (kniha č. 171), nebyla v době vzniku této práce dostupná.

O **soužití obyvatel města s vojáky** a nejrůznějších typech interakcí mezi nimi, včetně excesů, jsme vedle knih misivů a radních manuálů informováni zejména díky zápisům v knize pamětní (kniha č. 2) a knize svědomí (kniha č. 96). Především druhá ze jmenovaných knih je velmi důležitá, neboť umožňuje sledovat názory jednotlivých aktérů na danou situaci a jejich reakce. Kromě konfliktů mezi „civilisty“ a vojáky zachycuje také rostoucí napětí mezi obyvateli města, včetně proměny jejich vztahu k představitelům městské správy. Lze jen litovat, že se nedochovala ve větší úplnosti.<sup>36</sup>

Pro poznání **vztahu Slánských a jejich nové vrchnosti**, hraběte Jaroslava Bořity z Martinic, jsou relevantní zejména listy adresované slánskému hejtmanu či regentu, prostřednictvím nichž Martinic reagoval na suplikace konšelů. Část původně samostatné knihy, speciálního kopiáře, do něhož byly opisovány příslušné pasáže z Martinicových misivů a reakce konšelů na ně se dochovala v knize č. 72.<sup>37</sup> Spolu s další částí, která se dnes nachází ve fondu Velkostatek Smečno ve Státním oblastním archivu Praha, pokrývá období od prosince 1632 do února 1638.<sup>38</sup> Mnohé o Martinicově postoji k městu se lze dozvědět také ze suplikací

<sup>36</sup> Kniha č. 96 je na první pohled ještě více torzovitá než poslední předbělohorská kniha svědomí obsahující svědectví z let 1601-1612, v níž chybí minimálně 42 % zápisů. Podle záznamu učiněného na foliu 151r, mělo být v období od 21. 4. 1607 do 22. 5. 1610 zapsáno celkem 167 svědectví, avšak v knize se jich nachází pouze 97. Na četné ztráty v knihách svědomí upozorňuje již Daniel Vepřek v říjnu 1649 v listu adresovaném Jeremiáši Váňovi. AMS, nezprac., kniha č. 94, *Kniha svědomí 1601-1612*; kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 317r.

<sup>37</sup> Důkaz o tom, že část knihy č. 72 je speciálním kopiářem a nikoli obyčejnými registry odeslané pošty, poskytuje například záznam na fol. 124v, kde je na úvod rozhodnutí hraběte o žádosti slánského děkana, poznamenáno „*hledej v kopiáři mezi psanými v létu 1637 prošlými pana Jana Hradeckého*“. Příslušný list ze 4. 6. 1637 se skutečně nachází v knize č. 71, tj. knize misivů, dobově označované jako kopiář, do něhož zapisoval mladší radní písař Jan Hradecký, a to na s. 126. Podobně je v kopiáři Jana Hostomského (kniha č. 70) uvedena reakce slánských konšelů na suplikaci Jana Šultysa z listopadu 1633: „[...] *kterýžto spis jeho v vejpisích Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti resoluti Folio 145 se najde*.“ Žádost bývalého primase, pobývajícího toho času ve slánském vězení, se skutečně nachází v knize č. 72, a to na fol. 102r-102v (původní „foliace“ 145 a 146). Na obdobnou knihu, která se však do dnešní doby nedochovala, odkazuje zápis v radním manuálu z 24. června 1641, informující o resoluci hraběte ve věci vynahrazení škod způsobených vojskem arciknížete Leopolda, „*kterážto resoluti, tu kdež náleží v počet jiných resolutí připsána a vložena jest*.“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 75r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 95r; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 126; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 102r-102v, 124v.

<sup>38</sup> Obě dvě části tohoto speciálního kopiáře jsou psány týměž písařem, Janem Rubeculou Hostomským, na stejném papíře a také dobová paginace na sebe navazuje. Ta je zároveň důkazem toho, že kniha byla původně mnohem rozsáhlejší. Původní paginace v knize č. 72: 92-97 (f. 79r-80v, s. 93 omylem 2x), 102-130 (f. 81r-95r), 132-165 (f. 95v – 112r), poté již jen foliace z 19. století (text ale plynule navazuje). Původní paginace v „hlášení škod“: 74-90. Ve druhé části tohoto kopiáře, dochovaného v knize č. 72, se objevuje další písařská ruka (Jan Hradecký). AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 79r-126v; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod od císařských, Sasů a Švédů ve třicetileté válce*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14.

Slánských a reakcí Martinice na ně, které, se dochovaly jak v městské registratuře,<sup>39</sup> tak v knihách misivů, včetně knihy č. 2. Opomenuty by neměly zůstat ani příslušné radní manuály, obsahující záznamy z jednání městské rady, na nichž byly předčítány Martinicovy instrukce, dotýkající se nejrůznějších oblastí života obyvatel města. V budoucnu by bylo vhodné zaměřit se také na písemnosti uložené v rodinném archivu Martiniců a významných šlechtických rodů, s jejichž členy udržoval Jaroslav Bořita z Martinic pravidelný písemný styk, zejména Slavatů a Lobkoviců.<sup>40</sup> Ostatní výše uvedené městské knihy jsou spíše komplementárního charakteru.

Významný doplněk k fondu *AM Slaný* představuje tzv. *Miltnerova sbírka*, která zahrnuje vedle četných opisů a výpisů také originální dokumenty z 16.-18. století, týkající se nejen Slaného a okolních vsí, ale i smečenského panství. Zakladatelem této sbírky byl slánský a později smečenský úředník František Karel Miltner, který měl v úmyslu napsat dějiny svého rodného města. Po roce 1829, kdy se stal justiciářem a o rok později i vrchním a horním ředitelem smečenského panství, se věnoval také dějinám Martinického rodu, Smečna a smečenského panství, jehož archiv, dnes žel vinou četných požárů téměř zničený, v letech 1830-1840 uspořádal a z něhož zcela nezáměrně zachránil alespoň část písemností, které si půjčil a zapomněl vrátit. Městskému archivu byly zmíněné písemnosti spolu s úřední a soukromou korespondencí Františka Karla Miltnera darovány po jeho smrti v roce 1874 Františkovým synem Janem Bohuslavem. Zejména z časových důvodů již nebylo možno tuto neuspořádanou sbírku uloženou v osmi kartonech systematicky procházet. V budoucnu jí však bude věnována patřičná pozornost.<sup>41</sup>

<sup>39</sup> Některé ze suplikací a odpovědí na ně byly později přepsány do výše zmíněného kopiáře, jako například suplikace Slánských ze 14. 12. 1633. Je zajímavé, že při přepisování byla z Martinicovy resoluce vepsané po levé straně suplikace vynechána slova, prostřednictvím nichž hrabě přirovnal Slánské k Žižkovým sirotkům. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 84r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 14. 12. 1633.

<sup>40</sup> Rodinný archiv Martiniců byl podobně jako smečenský archiv vinou četných požárů z velké části zničen. Pro poznání Martinicových postojů a jeho vztahu nejen k městu Slaný je proto nutné zaměřit se na korespondenci, která se dochovala v rodinných archivech adresátů. Na korespondenci se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic z let 1619-1628 upozornil již na počátku 70. letech Miloslav Volf. Dopisy, které si Jaroslav Bořita a jeho syn Bernard Ignác (?) vyměnili ve třicátých letech 17. století převážně s Vilémem Slavatou, zpřístupnil na stránkách Sborníku historického František Tischer. Miloslav VOLF, *Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci*, SSH 7, 1972, s. 76-90; František TISCHER, *Dopisy Viléma hraběte Slavaty psané Jaroslavu Bořitovi hraběti z Martinic z let 1631 a 1632*, Sborník historický (dále jen SH) 1, 1883, s. 305 – 322; TÝŽ, *Dopisy Viléma hraběte Slavaty Jaroslavu Bořitovi hraběti z Martinic z léta 1632*, SH 2, 1884, s. 32-37, 92-98; TÝŽ, *Dopisy Viléma hraběte Slavaty psané Jaroslavu Bořitovi Hraběti z Martinic a jeho synovi z let 1633 a 1634*, SH 3, 1885, s. 193-202, 283-292, 360-364; TÝŽ, *Dopisy Viléma hraběte Slavaty psané Jaroslavu Bořitovi hraběti z Martinic a jeho synovi z roku 1635*, SH 4, 1886, s. 352-363. Srov. Josef KADERÁBEK, *Nerovný boj o víru? Město Slaný a Martinicové v letech 1602-1665*, České Budějovice 2013 (= Disertační práce, Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, dále jen HÚ FF JU), s. 21-22.

<sup>41</sup> Po roce 1922 byla Miltnerova sbírka uspořádána tehdejším městským archivářem Jindřichem Hulinským do sedmi věcných skupin. V průběhu 50. let pak archivář Vladimír Slunečko vypracoval registry k některým originálním listům a listinám. První pokus o přemanipulování této sbírky spojený s navrácením originálních listů do příslušných fondů, zejména fondu AM Slaný, proběhl v 60. letech. Z časových důvodů však přemanipulování

S ohledem na změnu právního postavení Slaného jsem nahlédla také do fondu *Velkostatek Smečno* (dále Vs Smečno), který je uložen ve Státním oblastním archivu Praha. V důsledku řady přírodních či jiných katastrof včetně neodborných skartací v 19. století je fond značně torzovitý, a to zejména pro starší období.<sup>42</sup> Ke zvolenému tématu se jako relevantní ukázala být pouze „úřední poznamenání“ a osvědčení škod způsobených vojáky, popř. nákladů na ně vynaložených, které umožňují sledovat bezprostřední dopady přítomnosti vojsk na obyvatele města, a to zejména po stránce ekonomické. Příliš mnoho nového však zjištěno nebylo, neboť opisy či druhý exemplář „Poznamenání“ se většinou nachází ve fondu AM Slaný, kde se dokonce zachovala pro delší časové období.<sup>43</sup> Potěšujícím objevem pak bylo nalezení části městské knihy, speciálního kopiáře, mezi těmito hlášeními (viz výše).<sup>44</sup>

Fondy tvořené písemnostmi centrálních institucí, především *Stará Manipulace* a *Archiv pražského arcibiskupství*, které jsou oba uloženy v Národním archivu, byly rovněž využity zcela minimálně, neboť dokumentů vztahujících se ke Slanému v době třicetileté války se v nich nachází velmi málo. Ve fondu *Stará manipulace*, který vznikl v polovině 19. století zmanipulováním spisů české kanceláře, české komory a starého českého místodržitelství do

---

nebylo dokončeno. Jak upozorňuje Karel Křesadlo, mnohé skupiny se prolínají a navíc názvy skupin většinou zcela nevystihují jejich obsah, a proto „*nezbývá než pracná podrobná prohlídka, jež nemusí být vždy adekvátní dosaženým výsledkům*“. Zdá se, že se do této sbírky v průběhu let omylem dostaly také zlomky slánských městských knih, mj. kopiáře z let 1631-1635, který ve své studii využil např. Václav Fiala (viz dále). Za informace o osudech Miltnerovy sbírky a jejím současném stavu děkuji Mgr. Květě Hrnčířové. K Miltnerově sbírce a jejímu autoru viz Karel KŘESADLO, *K historiografii starších dějin Slaného*, SSH 12, 1977, s. 195-201. Srov. Jindřich HULINSKÝ, *František Karel Miltner*, SO 41, 1933, s. 3-9.

<sup>42</sup> Jak upozorňuje František Šváb, který se v letech 1910-1913 a 1921-1926 podílel na uspořádání smečenského archivu, řada písemností byla zničena samotným Martinicem již v roce 1648, když Švédové obsadili Malou Stranu a Hradčany. Mnoho knih a spisů pak padlo za oběť požáru, který vypukl v martinickém domě na Hradčanech v roce 1676. Nemálo písemností nenávratně zmizelo patrně také při prodeji tohoto domu o šedesát let později. Písemnosti hromadící se na Smečně pak byly několikrát neodborně skartovány. Navíc byly ohrožovány vlhkem a holubím trusem. Ke stěhování archivu z nevhodných prostor bylo přistoupeno až v roce 1914. Přerušila jej však světová válka. Definitivně bylo stěhování dokončeno v roce 1926, kdy byl archiv přemístěn do prostor františkánského kláštera ve Slaném. V 50. letech 19. století byl na Smečno převezen i archiv slánského panství, který byl následně sloučen se smečenským. Prostým porovnáním starších inventářů František Šváb zjistil, že již v roce 1926 chybělo v archivu asi 12 knih, včetně zádušních knih slánského panství sahající do 17. století. Více viz František ŠVÁB, *Zámecký archiv smečenský*, SO 34, 1926, s. 18-30. K dalším osudům archivu viz úvod v inventáři k fondu Vs Smečno.

<sup>43</sup> Soupisy škod a nákladů na vojáky, stejně jako tzv. vysvědčení, byla původně uchovávána patrně volně v městské registratuře. Většina z nich se dnes nachází v knize č. 45, kam byla vevázána spolu s dalšími dokumenty hospodářského charakteru snad v 19. století. Ve fondu Vs Smečno se příslušné soupisy a vysvědčení nachází pod i. č. 1363 a jedno omylem pod i. č. 1352 a nesprávným označením „Účet obce Slánské z roku 1635“. Ve fondu Vs Smečno byla nalezena pouze jediná podrobná zpráva o škodách způsobených vojáky a nákladech na ně vynaložených, která se zároveň nedochovala ve fondu AM Slaný, a to zpráva předložená komisařům k osvědčení dne 29. 5. 1639. Z ostatních tří vysvědčení, osvědčených ve dnech 8. 1. 1635, 29. 5. 1639 a 21. 10. 1647, která se rovněž dochovala pouze ve Vs Smečno, příliš mnoho nezjistíme, neboť se jedná o velmi stručná stereotypní hlášení informující pouze o celkové sumě, jménech komisařů, kteří dané škody (náklady) osvědčovali a době, k níž se dané škody (náklady) vztahují. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 7; TAMTÉŽ, *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 5 a (= 5b), 7, 9 a 12; i. č. 1352 (sign. XLVIII), *Hospodářská registratura 1653-1845*, kt. č. 319, *Účet obce slánské z roku 1635*.

<sup>44</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14.

umělých celků podle věcných, osobních a místních hledisek, byly systematicky prozkoumány signatury C215/S63, C225/1, D 1/S,Š, R 109/2 až R 109/49, S 114/1-31 a M 7/8-60, tj. skupiny archiválií týkající se konfiskací, dluhů, náboženských poměrů, Slaného a rodu Martiniců. Oproti původnímu předpokladu nebyly v části R (Religion) nalezeny téměř žádné informace o náboženské situaci ve Slaném a slánských emigrantech. Výjimku v tomto směru představuje pouze případ kazatele Jiříka Balcara, o jehož osudech jsme však poměrně dobře informováni díky písemnostem dochovaným v městské registratuře.<sup>45</sup> Druhou výjimkou jsou písemnosti evidované pod sign. R109/46, obsahující podle inventáře záznamy o výsledcích rekatolizace ve Slánském kraji k roku 1651, které však byly v době shromažďování podkladů pro tuto práci nedostupné. V současné době je již příslušná složka, která čítá podle správkyně fondu pouze 24 listů, na svém místě. Patrně se jedná o písemnosti související se vznikem příslušné části Soupisu podaných podle víry, který se zachoval v opisu ve fondu AM Slaný. Z fondu *Stará manipulace* tak byly čerpány především informace o zástavě Slaného a jeho následném prodeji Jaroslavu Bořitovi z Martinic.<sup>46</sup> Poměrně hodně informací lze v tomto fondu nalézt také k vývoji zadluženosti města a jeho obyvatel, především mezi písemnostmi speciální komise pro revizi a likvidaci dluhů.<sup>47</sup>

Z fondu *Archiv pražského arcibiskupství* byly studovány zprávy o vizitaci far ve Slánském kraji z roku 1675 (sign. B4/7), inventáře kostelů, far a farních důchodů (sign. D85-90) a dokumenty týkající se obnovy katolického náboženství v letech 1622-1759 (sign. H2/4).<sup>48</sup> Podobně jako v případě fondu *Stará manipulace*, i v tomto bylo nalezeno jen velmi málo informací takajících se přímo Slaného. Zejména obsah signatury H2/4, do níž byly s ohledem na studie týkající se jiných měst, vkládány poměrně velké naděje, byl zklamáním. Nejvíce informací bylo nalezeno ve farářských relacích z let 1677 a 1700. Ty však vzhledem k době svého vzniku vypovídají spíše o postupné stabilizaci poměrů ve druhé polovině 17. století, než o bezprostředních dopadech válečných událostí a rekatolizačního tlaku na obyvatele Slaného.<sup>49</sup> Patrně nejzajímavější archiválie z tohoto fondu týkající se slánské pobělohorské emigrace, které jsou evidovány pod sign. H2/3a, byly v době provádění archivní rešerže neznámé.<sup>50</sup>

<sup>45</sup> NA, *Stará manipulace* (dále jen SM), i. č. 3009, kt. č. 1979, sign. R 109/2; kt. č. 1990, sign. R 109/15-12.

<sup>46</sup> NA, SM, i. č. 3232, kt. č. 2225, sign. S 114/28-29; i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24 a M 7/35.

<sup>47</sup> NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215/S 63; i. č. 678, sign. C 225/1; i. č. 707/25, kt. č. 581, sign. D 1/S-Š (č. 25); i. č. 2188, kt. č. 1445, sign. M 7/10; i. č. 3232, kt. č. 2224, sign. S 114/6; i. č. 3232, kt. č. 2225, sign. S 114/9, S 114/12.

<sup>48</sup> NA, *Archiv pražského arcibiskupství* (dále jen APA), i. č. 5150, kt. č. 4288 a 4289, sign. H2/4; i. č. 1232, sign. B4/7; i. č. 3919, kt. č. 2405, sign. D85-D90.

<sup>49</sup> NA, APA, i. č. 1339, sign. B 12/13; i. č. 1354, sign. B 13/14.

<sup>50</sup> NA, APA, i. č. 5148, sign. H2/3a, karta neuveden.

Zásadním způsobem neovlivní obraz města za třicetileté války, vytvořený na základě výše uvedených pramenů, ani obsah *Topografické sbírky F* uložené v Archivu Národního muzea, kde se nachází toliko 10 jednotlivin z let 1619-1653.<sup>51</sup>

Kromě výše zmíněných archivních souborů bylo využito také pramenů zpřístupněných formou edice. Pro zasazení situace Slánských do celozemského kontextu byla nejdůležitější edice písemností fondu Militare nazvaná *Prameny k dějinám třicetileté války* (viz dále). V lokálním měřítku pak edice pamětí Václava Kněžoveského, vydaná péčí Josefa Peterse,<sup>52</sup> dále paměti Daniela Vepřka<sup>53</sup> a slánského úředníka Augustina Kosiny, zpřístupněné široké veřejnosti díky Janu Bohuslavu Miltnerovi.<sup>54</sup>

## 1.2. Metodologická východiska a členění práce

Na původní záměr vytvořit za pomoci postupů historické antropologie a postupů uplatňovaných v rámci tzv. nových vojenských dějin mikrohistorickou studii mapující život obyvatel Slaného v průběhu třicetileté války jsem byla nucena zčásti rezignovat, a to nejen s ohledem na stav pramenné základny. Již v průběhu heuristiky se ukázalo, že mnohé informace uváděné ve starší literatuře jsou nepřesné či přímo chybné a že tyto omyly jsou často bez jakékoliv kritické reflexe přejímány i autory nejnovějších studií, hlásících se svým pojetím k moderním historiografickým směrům (viz dále). S vědomím nutnosti ověřit tato fakta a zejména pokusit se vyvrátit léty zažitě nepřesnosti a omyly jsem se při zpracovávání zvoleného tématu rozhodla použít převážně klasické metody v čele s metodou analytickou a komparativní, což však neznamená, že bych rezignovala na jiné a hlavně na hodnocení

<sup>51</sup> Rovněž pro předbělohorské období se v této sbírce nachází jen několik málo jednotlivin (16 ks). Většina písemností pochází z poslední čtvrtiny 17. století a ze století následujícího, mnohé z nich se týkají slánské piaristické koleje. Archiv Národního muzea (dále ANM), Sbírká F (topografická sbírka), sign. F214a, Slaný, kt. č. 170

<sup>52</sup> Josef PETERS (ed.), *Václav Kněžoveský a jeho paměti*, Slánský obzor (dále SO) 6, 1898, s. 13-56. V současné době připravuje moderní edici tohoto pramene Marek Ďurčanský. Marek ĎURČANSKÝ, *K proměnám městských intelektuálních elit za třicetileté války. Příklad středního Polabí*. Historie – Otázky – Problémy (dále HOP) 1, 2009, s. 164, pozn. č. 36.

<sup>53</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický Daniele Vepřka, měštěna slánského*, in: Výroční zpráva císař. král. vyššího gymnasia v Hradci Králové, Hradec Králové 1883, s. 1-15. Srov. Josef LACINA, *O Danieli Vepřkovi, kronikáři slánském a jeho rodině*, SH 2, 1884, s. 50-55; Antonín RYBIČKA, *Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých*, ČČM 70, 1896, s. 587-588.

<sup>54</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek pamětí slánských z r. 1643-1645, od hr. Martinického úředníka*, in: Výroční zpráva císař. král. vyššího gymnasia v Hradci Králové, Hradec Králové 1883, s. 15-19. Na rozdíl od pamětí roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku neposkytuje zlomek pamětí Augustina Kosiny téměř žádné informace o vztahu slánského hejtmana k vrchnosti, natož pak o chodu panství. Na druhou stranu vypovídá mnohé o míře informovanosti vrchnostenského úředníka nejen o místních událostech, ale i o událostech celozemského významu. Originál pamětí Augustina Kosiny je dnes stejně jako originál pamětí Daniela Vepřka nezvěstný. Petr KOPIČKA (ed.), *Deníky roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 a 1625*, Praha 2003.

daných pramenů. Ke slovu se alespoň částečně dostaly také metody prosopografie<sup>55</sup> a postupy inspirované sociologií v čele s mikrohistorií a historickou antropologií.<sup>56</sup> Kromě shrnutí a ověření dosud známých informací o životě obyvatel Slaného za třicetileté války, jsem se snažila doplnit je o další zjištění tak, abychom získali jistou sumu ověřených a ověřitelných poznatků, o něž je možno se opřít při další interpretaci a které je možno bez obav použít ke komparaci. Pokud tato práce zároveň pomůže načrtnout směr, kterým je možno se vydat při dalším bádání, bude její smysl bohatě naplněn.

Poměrně hojně užívání citací v předkládané práci má dvojí důvod. Předně jsem se s jejich pomocí snažila doložit tvrzení, která byla v řadě případů v rozporu s dosavadními zjištěními, objevujícími se jak v literatuře, tak v některých kvalifikačních pracích. Zároveň se domnívám, že je vhodné poskytnout určitý prostor také účastníkům popisovaných událostí, aby se k nim mohli vyjádřit tak, aby to nebyl pouze historik, který interpretuje a vytváří tak historickou skutečnost.<sup>57</sup>

Závěrem této stručné metodologické úvahy mi dovolu krátké zastavení u otázky vztahu metody a pramenů, která mi nejednou vytanula na mysl při psaní předkládané práce. Domnívám se, že ačkoliv je nesporně velmi důležité opírat se při práci s prameny o promyšlený metodologický koncept, neboť, jak správně podotýká Marek Ďurčanský, „*sebepodrobnější heuristika bez jasné metody zpracování ztrácí mnoho ze svého smyslu*“, zvolená metoda by nikdy neměla zvítězit nad prameny.<sup>58</sup> Získávat inspiraci ve studiích jiných

---

<sup>55</sup> Naplnění této metody do důsledků, které je časově a heuristicky velmi náročné, navíc s nejistými výsledky, nebylo hlavním cílem předkládané práce. Prozatím byly vyhledávány základní biografické údaje pouze u některých osob, podílejících se v letech 1595-1660 na správě města. Výsledek tohoto snažení je představen v příslušné kapitole věnované proměnám správy města a zejména městské kanceláři a v příloze č. 4 a č. 5. Zajímavé zamyšlení nad úskalími prosopografie a vztahem mezi její biografickou a statistickou částí viz Jiří STOČES, *Prosopografie – od nadšení ke skepsi a zpět*, ČČH 110, 2012, č. 3-4, s. 765 – 775.

<sup>56</sup> Z hlediska uplatnění antropologických či antropologizujících přístupů pro mne byla v mnoha ohledech inspirativní zejména práce Josefa Hrdličky, který již v roce 2007 shrnul přednosti těchto metod a jejich možné uplatnění v prostředí raněnovověkých měst. Josef HRDLIČKA, *Historická antropologie pro „střední třídu“? Možnosti a limity antropologických přístupů ke studiu společnosti vrchnostenských měst raného novověku*, in: Martin NODL – Daniela TINKOVÁ (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007, s. 215-235. Dále viz např. Josef GRULICH, *Zkoumání „maličností“*. *Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie*, ČČH 99, 2001, č. 3, s. 519-547.

<sup>57</sup> Podobně se rozhodl užívat citáty v hojně míře ve své dnes již klasické práci *Zápas o svědomí* také italský bohemista Alessandro Catalano. Učinil tak v mnohem větší míře, než v předkládané práci, a to s odkazem na Norberta Eliase: „*Hojné citáty mají ozřejmit paralelní existenci různých dobových „jazyků“ (které dějepisce často tendenčně zplošťují). Činí se tak v přesvědčení, že 'nelze porozumět struktuře společnosti, pokud se nepodaří nahlížet ji současně z naší perspektivy (a mluvit o ní v třetí osobě) i z jejího vlastního úhlu pohledu (to jest nechat mluvit v první osobě její představitel)'*.“ Alessandro CATALANO, *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008, s. 16.

<sup>58</sup> Aby nedošlo k desinterpretaci a omylu, uvádím zde celé tvrzení Marka Ďurčanského, z něhož byla výše citována pouze první část: „*Sebepodrobnější heuristika bez jasné metody zpracování ztrácí mnoho ze svého smyslu, málokdy se však bere ohled na to, že sám průběh excerpce a přípravných prací si někdy vynucuje změnu původně zvolené metodologie. V takové situaci se ocitá badatel, když zjistí, že obsah dochovaných pramenů mu může těžko dát odpověď na původní otázky, ale že mu naopak může velmi dobře či alespoň uspokojivě odpovědět na otázky jiné, resp. jinak postavené.*“ Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 9.

historiků je jistě legitimní, stejně jako je nepochybně správné snažit se vytvářet regionální sondy tak, aby jejich výsledky byly srovnatelné s výsledky bádání v jiných lokalitách. Nemělo by se tak však dít na úkor základních principů historické kritiky. Snaha vytvořit regionálně zaměřenou studii, jejíž výsledky by byly srovnatelné se sondami provedenými v jiných lokalitách, by neměla vést k pouhému hledání dokladů o procesu, který byl vysledován na základě pečlivé pramenné analýzy v jiném městě či místě.<sup>59</sup>

Celá práce je rozdělena do sedmi kapitol a několika podkapitol. V úvodní části je kromě časového vymezení studie a její pramenné základny, podán stručný přehled dosavadního bádání věnovaného českým městům v období třicetileté války a dějinám Slaného v období raného novověku. V následující kapitole jsou ve zhuštěné podobě představeny dějiny města před rokem 1618 s důrazem na dobu předbělohorskou jakožto východisko následujících událostí. Jádrem práce pak představují třetí až šestá kapitola. Ve třetí, chronologicky pojaté kapitole, jsou popsány základní události, ovlivňující dějiny města v období od pražské defenestrace do Vestfálského míru. Chronologické hledisko spolu s narací bylo zvoleno zejména s ohledem na potřebu zasadit události do celozemského kontextu a vytvořit tak přirozený úvod k následující části předkládané práce.

Další kapitola, kterou považuji za stěžejní, se věnuje správě města. Všimá si zejména změn v ceremoniału renovace městských rad a v rytmu úředního roku. Dále se vyjadřuje k otázkám, které byla slánská městská rada nucena v průběhu válečných let řešit. Pozornost je věnována také personálnímu složení městské rady a jejímu provázání se zbylými dvěma samosprávnými sbory a menšími úřady, stejně jako podobě a fungování městské kanceláře. V následujícím exkurzu je pak na základě rozboru záznamů register odeslané pošty a purkmistrovského manuálu popsáno, s jakými městy udržovala slánská městská rada v průběhu válečných let písemný kontakt a zejména s kým si vyměňovala informace zpravodajského charakteru.

Pátá kapitola je věnována obyvatelům města, především jejich vztahu s vojáky a různým typům interakcí, k nimž mezi nimi docházelo. V této souvislosti nejsou opomenuty ani

---

<sup>59</sup> Tímto se plně hlásím k úvaze Petra Sommera o vztahu moderních technologií a historické metody, kterou zveřejnil v roce 2010 na stránkách Českého časopisu historického, zejména k následujícímu tvrzení: „*Je však rovněž nutné vědět, že pouhý soulad pramenů a závěrů nestačí. Nestačí ani logicky bezchybný argumentační model. I zde je třeba vrátit se k osvědčeným principům – že totiž každý závěr má být logickým vyústěním informačního (historik řekne pramenného) podnětu, v žádném případě naopak. Volné úvahy o tom, co všechno by mohl ten který pramenný podnět znamenat a přitom neodporovat pramennému svědectví, a to často při nepřijatelném snížení prahu argumentační náročnosti, jsou nanejvýše hypotézou. Historickým závěrem se hypotéza stane jenom tehdy, máme-li k dispozici obecně akceptovatelný důvod, proč by tomu mělo být.*“ Zároveň lze tuto úvahu vhodně doplnit poznámkou Bohumila Jirouška učiněnou tamtéž: „*[...] nejnovější zahraniční inspirace se přenášejí na domácí archivní materiál, ovšem bez znalosti toho, jak byl v minulosti interpretován. Někdy samozřejmě i v obráceném gradu – reinterpretovali se starší spisy s moderním pojmovým aparátem bez znalosti archiválií.*“ Petr SOMMER, *Moderní technologie a historická metoda*, ČČH 110, 2012, č. 3-4, s. 750-756, citát na s. 753; Bohumil JIROUŠEK, *Česká historiografie na počátku 21. století – mezi příběhem, strukturou a teorií*, TAMTÉŽ, s. 501-512, citát na s. 505.

obránné mechanismy a adaptační strategie, které volili jednotliví obyvatelé města ve snaze vyrovnat se s přítomností vojenského živlu a jež se formovaly v závislosti na postupně získávaných zkušenostech v průběhu celé války. V rámci stručného exkurzu, věnovaného osudům slánského primase M. Jana Šultysa z Felsdorfu a potrestání Slánských za kolaboraci s nepřítelem během saského vpádu, je pak ukázáno, že jednota a svornost městské obce, opěvovaná v pracích dobových městských historiografů, stejně jako bezkonfliktní městská společnost, byly pouhou iluzí. V závěrečné kapitole nazvané „Dozvuky války a nová naděje“ jsou pak v krátkosti nastíněny osudy města v letech 1648-1685, s důrazem na prvních pět mírových let.

Součástí předkládané práce jsou poměrně rozsáhlé přílohy. Tento způsob prezentování velké části zjištěných údajů byl zvolen ve snaze příliš nezatěžovat základní text a zejména ve snaze usnadnit budoucí komparaci a další interpretaci nashromážděných dat. Prvních několik tabulek zachycuje změny ve frekvenci zasedání konšelského sboru v letech 1595-1660, včetně změn v preferenci jednotlivých úředních dní (rytmus úředního roku). Za nejdůležitější považují tabulky, prostřednictvím nichž je přehledně představeno složení orgánů městské samosprávy v letech 1595-1660. Místo soupisů složení jednotlivých samosprávných sborů (městská rada, sbor obecních starších, sbor volenců), vztahujících se k datu jejich obnovy, byly sestaveny tabulky, obsahující v abecedním pořádku jména všech osob, které se alespoň jednou zapojily do správy města v rámci některého ze zmíněných orgánů městské správy. Díky doplnění takto získaných údajů o informace o působení příslušných osob v menších úřadech, včetně rychtářského a jednotlivých cechů, je názorně ukázáno, že na správě Slaného se podobně jako v případě jiných města v této době podílela relativně úzká skupina lidí, označovaná v současné době nejčastěji jako politická elita.<sup>60</sup> Díky zvolenému způsobu prezentace zjištěných údajů je zároveň na první pohled zřetelná provázanost jednotlivých úřadů a funkcí. U mnohých osob pak lze nalézt stručné biografické údaje, objasňující zejména jejich vztah k dalším příslušníkům slánských (politických) elit. Za neméně důležitý považují také přehled vrchnostenských úředníků, s nimiž se obyvatelé města a zejména představitelé městské správy setkávali nejčastěji, a seznam slánských pobělohorských exulantů sestavený převážně na základě pramenů městské provenience a tzv. Bergmannovy sbírky (viz dále).<sup>61</sup>

<sup>60</sup> Helena PEŘINOVÁ, *Od patriciátu k elitě. Definice horní měšťanské vrstvy raného novověku v posledních padesáti letech*, ČČH 104, 2006, č. 1, s. 111-122. Srov. pozn. č. 114.

<sup>61</sup> O zařazení seznamu slánských exulantů do předkládané práce rozhodla zejména skutečnost, že Josef Kadeřábek se oproti svému původnímu tvrzení ve své disertační práci nevěnoval slánské emigraci v takovém rozsahu, v jakém deklaroval ve chvíli, kdy docházelo ke změně tématu předkládané diplomové práce. Seznam, který byl původně součástí seminární práce odevzdané v dubnu 2011 na ÚČD FF UK, byl s ohledem na excerpci dalších pramenů aktualizován. Podařilo se zejména odhalit některé reemigranty a od emigrantů odlišit osoby, které pouze odešly do jiného města v rámci Českého království. Tento seznam, který tvoří přílohu č. 10,



Některé takto získané informace byly následně ověřeny ve fondech drážďanského státního (Hauptstaatsarchiv Dresden) a drážďanského městského archivu (Stadtarchiv Dresden).<sup>62</sup> V rámci obrazových příloh jsou pak představeny rukopisy slánských písařů, kteří působili v městské kanceláři v průběhu třicetileté války.

### **1.3. Přehled dosavadního bádání o (českých a moravských) městech v období třicetileté války**

Následující přehled si rozhodně neklade za cíl být přehledem úplným. Výsledky dosavadního výzkumu dějin raněnovověkých měst v českých zemích, stejně jako výsledky bádání v oblasti dějin městské správy a kanceláří českých měst představil v hutném úvodu monografie věnované správě českých měst za třicetileté války Marek Ďurčanský.<sup>63</sup> Poznatkům, k nimž dospěla česká urbánní historiografie v posledních pětadvaceti letech, je věnována patřičná pozornost také v objemné syntéze, která vznikla pod vedením Václava Bůžka na konci minulého decénia,<sup>64</sup> a proto se v následujícím textu omezíme pouze na základní monografie a studie vztahující se k dílčím tematickým celkům, jimž se věnuje

---

rozhodně nelze považovat za seznam úplný a definitivní. Stále nad ním visí mnoho otazníků. Vzhledem k tomu, že po změně tématu jsem navštívila drážďanský archiv pouze jednou a navíc na velmi krátkou dobu, nebylo možno pracovat podrobněji se saskými prameny, které by umožnily seznam výrazně precizovat a nebylo pracováno ani s relevantními prameny uloženými v městských archivech jiných měst. Srov. následující poznámku.

<sup>62</sup> Cesta do Drážďan byla podniknuta na podzim 2011 jako jakési symbolické rozloučení s původním tématem diplomové práce (Rekatolizace ve Slaném), jehož jsem se musela vzdát, neboť bylo v průběhu shromažďování literatury a pramenů zjištěno, že se tímto tématem ve své disertační práci bude podrobněji zabývat Josef Kadeřábek, interní doktorand Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Bohužel to nejzajímavější, tedy 3 knihy, v nichž jsou evidovány žádosti o pasy a jejich vydání z let 1620-1637 (Loc. 8296/14), 1646-1650 (Loc. 8753/03) a 1653-1654 (Loc. 8754/03), byly v době mé návštěvy z důvodu mikrofilmování nepřístupné. Nicméně již v případě zbylých tří knih, které byly s ohledem na časové možnosti alespoň „prolistovány“ (mikrofilmy), se ukázalo, že ve zmíněné Bergmannově sbírce rozhodně nejsou, a ani nemohou být, zaznamenány všechny žádosti o pas, které podali slánští emigranti a že téma migrace, resp. kontaktů exulantů s rodným městem sledované na základě pasů by bylo více než nosné. Zároveň se potvrdilo, že nejdříve je nezbytně nutné podchytit emigranty v městských pramenech, a to v co nejširším měřítku, rozměru blízcím se prosopografické studii, neboť v německých pramenech jsou jména (slánských) exulantů často značně zkomolena a navíc u málokteré osoby je uvedeno, odkud pochází. Je proto velmi důležité znát jejich rodinné poměry, povolání, kdy pobývali za hranicemi, kdy byli ve Slaném, kam po odchodu z vlasti mířili a popř. jaké vazby a kontakty měli za hranicemi státu před vypuknutím stavovského povstání. Sächsisches Staatsarchiv - Hauptstaatsarchiv Dresden (dále SächsHStA Dresden), Bestand 10024 Geheimer Rat/Geheimes Archiv (dále GR), Loc. 8296/14, Passbriefe 1620-1637; Loc. 8297/01, Passbriefe 1637-1643; Loc. 8298/03, Passbriefe 1644-1649; Loc. 8298/06, Passbriefe 1650-1655; Loc. 8753/03, Passbriefe 1646-1650; Loc. 8754/03, Passbriefe 1653-1654.

<sup>63</sup> Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*, Praha 2013, s. 14-61.

<sup>64</sup> Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, hl. s. 119-140, 356-401, 534-558, 643-660.

předkládaná práce. Na další literaturu je upozorněno na příslušném místě formou poznámky pod čarou.<sup>65</sup>

Ještě než se zaměříme na publikace věnující se osudům jednotlivých měst v období třicetileté války, je třeba zmínit alespoň základní literaturu pojednávající o tomto konfliktu, resp. konfliktech, obecně.

Tradiční koncepce vojenského dějepisectví založená zejména na popisech tažení jednotlivých armád a konkrétních střetů obohacených o výčet škod a násilí, kterého se vojáci dopouštěli na civilním obyvatelstvu, doznala zejména v posledních dvaceti letech výrazných změn. Především pod vlivem sociologie, kulturní antropologie, literárních věd ale i jiných společenskovedních disciplín se vojenské dějepisectví otevřelo novým tématům a metodám výzkumu. Předmětem zájmu historiků se staly nejrůznější typy sociálních interakcí mezi vojáky a civilním obyvatelstvem, proměna jejich hodnotového systému a vzorců chování či obranné mechanismy a různé strategie, prostřednictvím nichž se poddaní bránili (deviantnímu) chování vojáků. Stranou zájmu historiků nezůstává ani problematika vojenského tábora jako svébytné sociální jednotky či postavení ženy a rodiny ve válečném konfliktu. Pozornost je věnována rovněž reflexi příslušných událostí v dílech soudobých historiků či zpravodajů. Nemalemu zájmu se těší také otázka role propagandy a sebe prezentace jednotlivých účastníků konfliktu či úloha komunikační praxe, resp. zpravodajství. Zejména v souvislosti se studiem válečné každodennosti je věnována pozornost také proměnám vojenství, obrazu vojáků v nevojenském prostředí, vnímání a zobrazování násilí či válečnému prožitku a faktorům, které jej ovlivňují. S ohledem na tuto tematickou proměnu, doprovázenou často snahou pohlédnout na zkoumané jevy z perspektivy jejich

---

<sup>65</sup> Součástí obou dvou výše zmíněných monografií je obsáhlý seznam literatury. Navíc na konci března 2015 vyšel v rámci řady Documenta Pragensia sborník z konference „Města ve středověku a raném novověku jako badatelské téma posledních dvou desetiletí“, která se konala v říjnu 2011 v Clam-Gallasově paláci v Praze. Ve sborníku lze nalézt řadu přehledových statí, vyjadřujících se k vývoji bádání na poli raně novověkých měst. Na tomto místě je třeba upozornit zejména na stať Josefa Hrdličky, která se věnuje českým městům, dále Hany Jordánkové a Ludmily Sulitkové, které se zaměřily na práce pojednávající o moravských královských městech a Bronislava Chocholáče, jenž shrnul vývoj bádání o moravských poddanských městech v raném novověku. Užitečnou pomůckou pak představuje bibliografie k dějinám českých měst a Bibliografie české historie, zejména její elektronická verze. Podrobnou bibliografii týkající se konkrétních měst, včetně regionálních studií, je dále možno nalézt v příslušných svazcích Historických atlasů českých měst, vydávaných od roku 1995 Historickým ústavem AV ČR. Základní informace o architektonickém a urbanistickém vývoji jednotlivých lokalit pak poskytuje monumentální encyklopedické dílo Karla Kuči. Josef HRDLIČKA, *Böhmische Städte in der frühen Neuzeit als Forschungsthema der letzten zwei Jahrzehnte*, DP 32, 2013 [vyd. 2015], s. 95-124; Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Die Historiographie zu den mährischen königlichen Städten in Mittelalter und Frühen Neuzeit und die Editionen städtischen Schriftguts*, TAMTÉŽ, s. 165-250; Bronislav CHOCHOLÁČ, *Die Untertanenstädte in Mähren in der frühen Neuzeit im Licht der Forschung der letzten zwei Jahrzehnte*, TAMTÉŽ, s. 251-278; Jaromír KUBÍČEK a kol., *Bibliografie k dějinám měst České republiky*, Brno 1997; Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1-8*, Praha 1996-2011. Informace o projektu Historický atlas měst ČR a o vydaných svazcích, který je v současné době 27, viz <http://www.hiu.cas.cz/cs/mapova-sbirka/historicky-atlas-mest-cr.ep/> [cit. 2015-05-15]. Elektronická verze Bibliografie české historie dostupná na <http://biblio.hiu.cas.cz/> [cit. 2015-05-15].

aktérů, dochází také k proměně a zejména rozšíření heuristické základny o nové typy pramenů, především o tzv. ego-dokumenty. Zároveň je s ohledem na nové čtení tradičních pramenů postupně překonávána řada stereotypů, zakořeněných v povědomí širší veřejnosti díky starším výzkumům, které mnohdy příliš zjednodušují (válečnou) realitu.<sup>66</sup>

Tato „transformovaná“ koncepce vojenského dějepisectví, pro kterou se vžilo označení nové vojenské dějiny (*Neue Militärgeschichte; New Military History*),<sup>67</sup> se úspěšně rozvíjí především v Německu, kde se podařilo vytvořit kvalitní institucionální zázemí a rozvinout mezioborovou a mezinárodní spolupráci. Za pomyslné centrum tohoto výzkumu lze považovat Postupim, kde od poloviny 90. let působí dvě významné instituce, Výzkumný ústav pro vojenské dějiny (*Militärgeschichtliche Forschungsamt, MGFA*), resp. jeho nástupce Centrum spolkové armády pro vojenské dějiny a sociální vědy (*Zentrum für Militärgeschichte und Sozialwissenschaften der Bundeswehr, ZMSBw*)<sup>68</sup> a Katedra vojenských dějin při tamní univerzitě (*Lehrstuhl für Militärgeschichte*).<sup>69</sup> Díky úzké spolupráci obou těchto institucí

---

<sup>66</sup> Jak upozorňuje Jaroslav Šulc, k částečné korekci došlo například v oblasti hodnocení dopadů třicetileté války na podobu českého venkova. Účastníkům mezinárodního projektu „*Soziale Strukturen in Böhmen in der frühen Neuzeit*“ se v četných analytických studiích podařilo prokázat, že i přes výrazný destruktivní charakter třicetileté války nelze tento konflikt považovat za výraznější mezník v procesu rostoucí diferenciaci venkovského obyvatelstva. Na konci ledna 2005 získal tento projekt, do něhož se v letech 1996-1999 zapojily Ústav českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, SÚA v Praze, Historický Ústav Filozofické Fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Institut für Wirtschafts- und Sozialgeschichte der Universität Wien, Institut für Geschichte der Universität Salzburg, Collegium Carolinum in München a Faculty of Economic in Cambridge, Cenu Antonína Gindelyho. Výsledky projektu přehledně v následujících sbornících: Markus CERMAN – Hermann ZEITLHOFER (Hrsg.), *Soziale Strukturen in Böhmen. Ein regionaler Vergleich von Wirtschaft und Gesellschaft in Gutsherrschaften 16. – 19. Jahrhundert.* (= Sozial- und wirtschaftshistorische Studien, Bd. 28), Wien – München 2002; Markus CERMAN – Robert LUFT (Hrsg.), *Untertanen, Herrschaft und Staat in Böhmen und im „Alten Reich“* (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 99), München 2005. Stručně pak na internetových stránkách jednotlivých účastníků projektu, např. [http://homepage.univie.ac.at/markus.cerman/HP/P\\_BoeD.html](http://homepage.univie.ac.at/markus.cerman/HP/P_BoeD.html) [cit. 2015-05-05]. Jaroslav ŠULC, *Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura*, s. 1-2.

<sup>67</sup> Nová vojenská historiografie (*new military historiography*) se zrodila již v 60. letech 20. století ve Spojených státech amerických jako reakce na čistě „užitkové“ vojenské dějiny (*utilitarian military history*), vyučované na tamních vojenských akademiích. V přehledu věnovaném české vojenské historiografii v prvním porevolučním dvacetiletí upozorňuje Ivan Šedivý na fakt, že vedle odborníků hlásících se k tomuto novému proudu se řada historiků stále věnuje tradičním vojenským dějinám, zejména zkoumání průběhu jednotlivých vojenských operací. Nově se však dělí na „historiky – vojáky“ a „historiky – akademiky“. K těmto vojenským historikům pak staví do opozice „civilní“ historiky, odborníky věnující se primárně nevojenským dějinám, kteří se ve svých studiích zaměřují především na politické a sociální aspekty příslušných událostí. Ivan ŠEDIVÝ, *Czech Military Historiography 1989-2002. Themes, Methods, People, Problems, Contexts*, HaV 51, Special issue 2002, s. 199-246, hl. s. 200-201. Zde také základní zahraniční literatura k dané problematice.

<sup>68</sup> *Militärgeschichtliche Forschungsamt* byl založen v roce 1957 v Langenau nedaleko Ulmu pod názvem *Die Militärgeschichtliche Forschungsstelle*. Již o rok později byl institut přejmenován na *MGFA* a jeho sídlo přeneseno do Freiburgu. V roce 1994 se institut přestěhoval do Postupimi. S platností od 1. 1. 2013 došlo k jeho sloučení se Společenskovědním institutem spolkové armády (*Sozialwissenschaftlichen Institut der Bundeswehr, SOWI*) v jediné výzkumné centrum, *Zentrum für Militärgeschichte und Sozialwissenschaften der Bundeswehr* (*ZMSBw*). Stejně jako jeho předchůdci spadá pod Spolkové ministerstvo obrany. Od roku 1966 slouží k prezentaci výsledků práce ústavu odborný časopis *Militärgeschichtliche Mitteilungen* (*MGM*). Podrobněji viz oficiální webové stránky Centra <http://www.zmsbw.de/> [cit. 2015-15-15].

<sup>69</sup> „*Lehrstuhl (Professur) für Militärgeschichte*“ byla zřízena při postupimské univerzitě v roce 1996, a to Spolkovým ministrem obrany Dr. Volker Rühle a prorektorkou zmíněné univerzity prof. Dr. Bärbel Kirsch.

vzniklo mnoho úspěšných projektů rozvíjejících interdisciplinární pohled na vojenské dějiny. Vyjma klasických vědeckých projektů je v této souvislosti třeba zmínit zejména magisterský studijní program „Military Studies“ (*Militärgeschichte/Militärsoziologie*, později *Militärgeschichte und Kulturgeschichte der Gewalt*) realizovaný od zimního semestru 2007/2008 na Historickém institutu postupimské university (*Historisches Institut Universität Potsdam*).<sup>70</sup> Již dvacet let výrazným způsobem usnadňuje mezinárodní diskusi také pracovní skupina *Arbeitskreis Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit* (AMG), která vznikla z iniciativy Bernharda R. Kroenera a Ralfa Pröveho.<sup>71</sup> Prostřednictvím speciálního bulletinu informuje nejen o své činnosti, ale také o zajímavých disertačních a habilitačních projektech.<sup>72</sup> Mnoho inspirativních podnětů lze čerpat rovněž z řady konferenčních sborníků, které jsou jasným dokladem výše zmíněné tematické pestrosti současného výzkumu.<sup>73</sup> S jistým zpožděním pak tyto trendy pronikají i do české historiografie, a to zejména zásluhou mladší generace historiků. K novým vojenským dějinám se svými pracemi hlásí například Jaroslav Šulc<sup>74</sup> a o novou interpretaci známých informací se v pracích věnovaných dánskému vpádu

---

Prvním vedoucím této katedry se stal dlouholetý pracovník MGFA Bernhard R. Kroener. Srov. např. <http://www.militarystudies.de/> [cit. 2015-15-15].

<sup>70</sup> Kromě MGFA, resp. ZMSBw a Katedry vojenských dějin, zajišťovaly od počátku výuku také Katedra všeobecné sociologie Postupimské univerzity (*Lehrstuhl für Allgemeine Soziologie*) a „Společenskovední institut“ fungující při německé armádě (*Sozialwissenschaftlichen Institut der Bundeswehr*, SOWI).

<sup>71</sup> Tato pracovní skupina, která má v současné době kolem 150 členů pocházejících z Německa, Finska, Francie, Velké Británie, Rakouska, Švýcarska, Ruska, USA, Koreji a Japonska, vznikla v roce 1995. O rok později pak byla na konferenci historiků v Mnichově přeměněna ve spolek, jehož prvními předsedy se stali Bernhard R. Kroener a Ralf Pröve. Každé dva roky se zmínění historikové setkávají na tematicky zaměřených konferencích, kde prezentují výsledky svých výzkumů. Poslední setkání iniciované touto skupinou se konalo v březnu 2013 v Postupimi. Tématem 11. konference, která se bude konat v září letošního roku (9.- 11. 9. 2015), je vztah armády a času. Více viz <http://www.amg-fnz.de>. K poslední konferenci viz např. *Tagungsbericht Lebenswelt, Gewaltökonomie, Herrschaftsinstrument. Was bedeutet „Militär“ in der Frühen Neuzeit?* 13.03.2013-15.03.2013, Potsdam, in: H-Soz-u-Kult. Kommunikation und Fachinformation für die Geschichtswissenschaften, <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/tagungsberichte/id=4835> [cit. 2015-05-05]

<sup>72</sup> Původní časopis „*Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*“ byl v roce 2000 transformován v „*Arbeitskreis. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit Bulletin* (AMG – Bulletin). Vychází dvakrát ročně. Více viz <http://www.amg-fnz.de/zeitschrift/> [cit. 2015-05-05]. Zde mj. plný obsah všech čísel do roku 2013 (č. 1) včetně ve formátu PDF.

<sup>73</sup> Např. Bernhard R. KROENER – Ralf PRÖVE (hrsg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996; Benigna von KRUSENSTJERN – Hans MEDICK (hrsg.), *Zwischen Alltag und Katastrophe. Der Dreißigjährige Krieg aus der Nähe* (=Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 148), Göttingen 1999; Stefan KROLL – Kersten KRÜGER (hrsg.), *Militär und ländliche Gesellschaft in der frühen Neuzeit*, Münster – Hamburg – London 2000; Michal KAISER – Stefan KROLL, *Militär und Religiosität in der Frühen Neuzeit*, Münster 2004; Ralf PRÖVE - Bruno THOB (hrsg.), *Bernhard R. Kroener. Kriegliche Gewalt und militärische Präsenz in der Neuzeit. Ausgewählte Schriften*, Paderborn – München – Wien – Zürich 2008. Zde často také na místě úvodů či závěrů bilancující úvahy o směřování nových vojenských dějin. K tomu dále srov. např. Ralf PRÖVE (hrsg.), *Klio in Uniform? Probleme und Perspektiven einer modernen Militärgeschichte der frühen Neuzeit*, Köln - Weimar - Wien 1997 či Ralf PRÖVE, *Vom Schmuddelkind zur anerkannten Subdisziplin? Die „neue Militärgeschichte“ der Frühen Neuzeit und AMG*, in: AMG – Bulletin, 5 Jh., 2001, Heft 1, 2001, s. 6-16. Dále srov. např. Jaroslav ŠULC, *Tricetiletá válka a všední den venkovské společnosti v Čechách se zřetelem k situaci na komorních panstvích a ve středním Polabí*, Časopis Národního muzea – řada historická A (dále jen ČNM – A) 175, 2006, č. 1-2, hl. s. 42-44.

<sup>74</sup> Jaroslav ŠULC, *Tricetiletá válka a venkovská sociální struktura na panství Brandýs nad Labem v 16. – 18. století*, in: *Confluens. Sborník historických a vlastivědných prací z Mělnicka 1*, 2005, s. 1-35; TÝŽ,

do českých zemí s úspěchem pokouší také další mladý historik Vít Mišaga.<sup>75</sup> Mišagovy studie jsou zároveň svým zaměřením se na dosud poněkud opomíjené období třicetileté války dokladem měnícího se pohledu české historiografie na tento konflikt.<sup>76</sup> Zmíněné trendy se objevovaly a objevují pochopitelně i v některých starších pracích, stejně jako ve studiích historiků střední generace.<sup>77</sup>

Výzkum dějin třicetileté války v České republice trpí stejně jako výzkum dějin měst v období raného novověku absencí zastřešující instituce, která by koordinovala probíhající výzkum a usnadňovala (mezioborovou a mezinárodní) diskusi. Výrazně negativně se na současném stavu bádání podepisuje také neexistence periodika typu Bulletinu AMG.<sup>78</sup> Pracovníci Vojenského historického ústavu, který by teoreticky stejně jako v Německu mohl plnit roli zastřešující instituce, se povětšinou zaměřují na mladší období, zejména 19. a 20. století. Navíc, jak si posteskl Ivan Šedivý v závěru statě věnované české vojenské historiografii v letech 1989-2002, mnozí z nich zaspali na rozdíl od „civilních“ historiků transformaci svého oboru.<sup>79</sup> Pro obě strany by bylo jisté přínosné, jak ostatně ukázal sborník vydaný u příležitosti 350. výročí bitvy u Jankova, kdyby se mohly pravidelně setkávat, pokud

---

*Třicetiletá válka a všední den venkovské společnosti v Čechách (se zřetelem k situaci na komorních panstvích a ve středním Polabí)*, ČNM – A 175, 2006, č. 1-2, s. 41-78.

<sup>75</sup> Vít MIŠAGA, *Dánský vpád do Slezska a na Moravu v letech 1626-1627*, Praha 2008 (= Diplomová práce, Ústav českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, dále ÚČD FF UK); TÝŽ, *Dánský vpád do Slezska a na Moravu. Souvislosti a průběh roku 1626*, ČNM - A 177, 2008, č. 1-2, s. 55-103; TÝŽ, *Kristián IV., Mansfeld a vpád do Slezska a na Moravu. Vybrané kapitoly z dějin dánské fáze třicetileté války*, Praha 2014 (= Disertační práce, ÚČD FF UK).

<sup>76</sup> Čeští historikové se dlouhou dobu zaměřovali zejména na události prvních pěti let třicetileté války, tj. období, které bývá označováno jako česko-falcká válka. Z dalších fází třicetileté války se pak věnovali spíše dílčím tématům, především osobnosti Albrechta z Valdštejna či problematice saského vpádu. Ze závěrečných období pak sledovali podrobněji zejména Torstenssonův vpád do Čech v roce 1645 a vojenské operace související s obleháním Brna či Prahy v závěrečném roce války. Pavel BĚLINA, *Závěrečné období třicetileté války a české země*, in: *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, Ústí nad Orlicí 2008*, s. 183-184. Srov. Arnošt KLÍMA, *Dlouhá válka 1618-1648*, Praha 1996, s. 197-205; Dále srov. Ivan ŠEDIVÝ, *Czech Military Historiography*, s. 230-233.

<sup>77</sup> Např. Jana HUBKOVÁ, *Fridrich Falcký v zrcadle letákové publicistiky. Letáky jako pramen k vývoji a vnímání české otázky v letech 1616-1632*, Praha 2010. Zajímavý příspěvek do diskuse představují také studie archeologa Václava Matouška. Např. Václav MATOUŠEK – Tereza BLAŽKOVÁ, *Česká, moravská a slezská města v ikonografických pramenech ke třicetileté válce*, *Historická geografie* (dále HG) 37, 2011, č. 1, s. 69-85; TÍŽ, *Plány obléhání Brna v roce 1645 ve světle mezioborového studia*, in: *Archeologie ve středních Čechách* 15, 2011, č. 1, s. 609-621.

<sup>78</sup> Bibliografie periodika vojenského historického ústavu *Historie a Vojenství* za léta 1990-2010 přehledně viz <http://www.vhu.cz/wp-content/uploads/2012/03/Historie-a-vojenstvi-1990-2010.pdf> [cit. 2015-05-05]

<sup>79</sup> „The overview I have just offered leads me to believe that Czech military historians have overall failed to respond to the stormy transformation of our field in the worlds at large, and instead of riding the new wave they have been falling behind not only in comparison with the international scene, but ultimately in comparison with the best Czech „civil“ historiography as well. [...] The input of „civil“ historians, for example early modern historians, to Czech military history, especially in the sense of the new historiography, has therefore been visibly greater than is usually the case abroad, where military historians with a professional academic approach to their discipline have already emerged as a specific professional community.“ Ivan ŠEDIVÝ, *Czech Military Historiography*, s. 246.

ne na jednom pracovišti jako v Německu, tak alespoň na pravidelných konferencích či workshopech.<sup>80</sup>

I po více než sto letech zůstává základní a v mnoha ohledech stále nepřekonanou syntézou dějin třicetileté války monografie Antona Gindelyho.<sup>81</sup> Podobně dodnes cenné je také Rezkovo pojednání o osudech českých zemí v období vlády Ferdinanda II. opírající se, stejně jako jeho studie věnovaná saskému vpádu, o pečlivý archivní výzkum.<sup>82</sup> Ze starších prací by neměly být opomenuty ani četné studie Josefa Polišenského, který třicetileté válce zasvětil nemalou část svého profesního života.<sup>83</sup> K poznání tohoto konfliktu, včetně jednotlivých tažení a jejich důsledků pro obyvatele zemí Koruny české, přispěly významným způsobem také dva velké ediční počiny druhé poloviny minulého století, edice *Documenta Bohemica bellum tricenalle illustrantia*, u jejíhož zrodu stál již zmiňovaný Josef Polišenský,<sup>84</sup> a o dvě desetiletí starší edice nazvaná *Prameny k dějinám třicetileté války*, která regestovou formou

---

<sup>80</sup> Zdeněk BRANDL – Josef PETRÁŇ (ed.), *K 350. výročí bitvy u Jankova 1645-1995*, 1995 (= SVPP 35).

<sup>81</sup> Anton GINDELY, *Geschichte des dreißigjährigen Krieges. 1. Abth. Geschichte des böhmischen Aufstandes von 1618*, Prag 1869-1878; TÝŽ, *Geschichte des dreißigjährigen Krieges. 2. Abth. Die Strafdekrete Ferdinands II und der pfälzische Krieg*, Prag 1880; TÝŽ, *Geschichte des dreißigjährigen Krieges in drei Abteilungen. 1. Abth. Der böhmische Aufstand und seine Bestrafung 1618 bis 1621*, Prag 1882; TÝŽ, *Geschichte des dreißigjährigen Krieges in drei Abteilungen. 2. Abth. Der niedersächsische, dänische und schwedische Krieg bis zum Tode Gustav Adolfs 1622 bis 1632*, Leipzig – Wien – Prag 1884; TÝŽ, *Geschichte des dreißigjährigen Krieges in drei Abteilungen. 3. Abth. Der schwedische Krieg seit Gustav Adolfs Tode und der schwedisch-französische Krieg bis zum westfälischen Frieden 1632 bis 1648*, Leipzig 1882; TÝŽ, *Dějiny českého povstání léta 1618, I-IV*, Praha 1870-1880; TÝŽ, *Illustrierte Geschichte des Dreißigjährigen Krieges in drei Abteilungen*, Prag-Leipzig 1885.

<sup>82</sup> Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637-1648)*, Praha 1890; TÝŽ, *Dějiny saského vpádu do Čech (1631-1632) a návrat emigrace*, Praha 1889.

<sup>83</sup> Josef POLIŠENSKÝ, *Anglie a Bílá hora*, Praha 1949; TÝŽ, *Nizozemská politika a Bílá hora*, Praha 1958; TÝŽ, *Třicetiletá válka a český národ*, Praha 1960; TÝŽ, *Třicetiletá válka a evropská krize XVII. století*, Praha 1970; TÝŽ, *Der Krieg und die Gesellschaft in Europa 1618-1646* (= *Documenta Bohemica Bellum Tricenalle Illustrantia I*), Praha 1971; TÝŽ, *Tragic Triangle. The Netherlands, Spain and Bohemia 1617-1621*, Praha 1991. Více viz Jiřina URBANOVÁ, *Soupis prací Josefa Polišenského*, in: Studie Muzea Kroměřížska '90, Kroměříž 1990, s. 9-32; Kristina REXOVÁ, *Výběrová bibliografie Josefa Polišenského od roku 1990*, ČČH 99, 2001, s. 413-414. Srov. příspěvky ve sborníku Ivo BARTEČEK – Zdeněk ŠEMBERGER (ed.), *Ad honorem Josef Polišenský (1915-2001)*, Olomouc 2007.

<sup>84</sup> Na této sedmisvazkové edici, vycházející z celé řady rodových archivů cizích šlechtických rodů usazených v Čechách, se vedle Josefa Polišenského a Miroslava Toegla podíleli Bohumil Baďura, Gabriela Čechová, Josef Janáček, Josef Kočí, Josef Kollmann, Miloš Kouřil a Zdeněk Šamberger. Josef POLIŠENSKÝ – Josef KOČÍ – Gabriela ČECHOVÁ et al. (edd.), *Documenta Bohemica bellum tricenalle illustrantia (1618-1649). Quellen zur Geschichte des Dreissigjährigen Krieges aus tschechoslowakischen Archiven und Bibliotheken*, I-VII, Prag – Wien – Köln – Graz 1971-1981. Základní informace o zrodu této edice, která měla původně zahrnovat i prameny ze slovenských archivů, a úloze Josefa Polišenského viz např. Josef KOLLMANN, *Josef Polišenský a edice Documenta Bohemica*, in: Ivo Barteček – Zdeněk Šamberger (ed.), *Ad honorem Josef Polišenský (1915-2001)*, Olomouc 2007, s. 187-196.

zpřístupňuje písemnosti z fondu Militare.<sup>85</sup> Z hlediska měst se jako přínosnější ukazuje druhá ze jmenovaných edic.<sup>86</sup>

Z novějších prací je třeba zmínit alespoň několik titulů, na prvním místě přehlednou a obrazově velmi zajímavou publikaci Petra Klučiny.<sup>87</sup> Z moravských historiků uveďme alespoň Pavla Balcárka, který v knize *Ve víru třicetileté války* formou stručných ale velmi hutných medailonků představil 14 osobností, převážně spojených s Moravou.<sup>88</sup> V řadě případů, máme na mysli zejména nuncia Carla Caraffu či hraběte Rambalda Collalto, se mu podařilo doplnit životní osudy daných jedinců o zajímavé informace z dosud neznámých pramenů uložených ve Vatikánském archivu a knihovně.<sup>89</sup> Naproti tomu popularizační práce Radka Fukaly *Sen o odplatě. Drama třicetileté války*<sup>90</sup> či jeho stručný přehled *Třicetiletá válka nebo všeobecný evropský konflikt 17. století?* nepřináší na rozdíl od jeho regionálně zaměřených studií příliš nového.<sup>91</sup> Poněkud problematické je i shrnutí Arnošta Klímy nazvané *Dlouhá válka 1618-1648*.<sup>92</sup> Mnoho zajímavých příspěvků se pak objevilo ve sbornících z konferencí, pořádaných převážně u příležitosti různých kulatých výročí.<sup>93</sup>

---

<sup>85</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze*, III-VIII, Praha 1951-1957. První dva svazky regist, který vyšly již ve 30. letech, zahrnují období do roku 1618. František ROUBÍK (ed.), *Regesta fondu Militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze*, I (1527-1589), Praha 1937; Václav LÍVA (ed.), *Regesta fondu Militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze*, II (1590-1617), Praha 1938.

<sup>86</sup> Např. Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 27; Jan ČERNÝ, *Vojáci v Rakovníku za třicetileté války*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 103-112; Jiří HOFMAN, „Dali se potřebovat nepříteli a přitom ve městě nadále zůstávali“. *Život ve Švédě okupovaném městě za třicetileté války*, TAMTÉŽ, s. 121-130.

<sup>87</sup> Celá práce je pojata jako „komentovaná obrazová reportáž“, kde hlavní roli hrají dobové rytiny doprovázené citacemi ze vzpomínek, listin, letáků, úředních záznamů a zejména románové trilogie Hanse Grimmelshausena *Dobrodružný Simplicius Simplicissimus*, *Soldát Skočdopole* a *Vojanda Libuška*, jejíž autor byl přímým účastníkem této války. Petr KLUČINA, *Třicetiletá válka. Obraz doby 1618-1648*, Praha – Litomyšl 2004.

<sup>88</sup> Pavel BALCÁREK, *Ve víru třicetileté války. Politikové, kondotiéři, rebelové a mučedníci v zemích Koruny české*, České Budějovice 2011.

<sup>89</sup> Řada objevů byla učiněna v souvislosti s pečlivou přípravou edice korespondence nuncia Carla Caraffy, která patří k nejvýznamnějším pramenům k dějinám rekatolizace v českých zemích. Dále se Pavel Balcárek dlouhodobě zabývá osobnosti kardinála Františka z Ditrichštejna, jemuž věnoval kromě četných studií, také obsáhlou monografii. Pavel BALCÁREK, *Kardinál František Ditrichštejn 1570-1636. Gubernátor Moravy*, České Budějovice 2007. Z dalších prací viz např. TÝŽ, *Brno versus Olomouc. O primát hlavního města Moravy. Pod Špilberkem proti Švédům. Statečný velitel města Ludvík Raduit de Souches*, Brno 1993; TÝŽ, *Obléhání Brna Švédě v roce 1645 zejména ve světle pramenů Vatikánského archivu*, in: *Morava a Brno na sklonku třicetileté války*, Praha 1995, s. 23-33.

<sup>90</sup> Radek FUKALA, *Sen o odplatě. Dramata třicetileté války*, Praha 2005.

<sup>91</sup> Radek FUKALA, *Třicetiletá válka nebo všeobecný evropský konflikt? Otázky, úvahy, problémy*, České Budějovice 2012. Z Fukalových prací věnovaných zejména opavskému regionu viz např. *Dánský vpád do Slezska a rozklad opavské stavovské společnosti*, Slezský sborník 99, 2001, č. 2, s. 81-94; TÝŽ, *Povstalci a rebelové*, Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis, řada C3, 1997, s. 90-109; TÝŽ, *Jan Jiří Krnovský. Stavovské povstání a zápas s Habsburky*, České Budějovice 2005.

<sup>92</sup> Arnošt KLÍMA, *Dlouhá válka 1618-1648*, Praha 1996. Za největší nedostatek Klímovy knihy považuje Marie Koldinská skutečnost, že kapitoly, které se nevěnují přesunům armád a jednotlivým diplomatickým jednáním, i přes Klímou deklarovanou snahu o postižení válečné každodennosti, mají k tomuto poměrně daleko. Navíc Klímova práce, ačkoliv vyšla poprvé v roce 1996, byla dokončena již o deset let dříve, a tedy i nejnovější studie, z nichž Klíma vychází, jsou z poloviny 80. let. Do opozice ke Klímově knize staví Koldinská monografii švédského historika Petera Englunda, která vyšla v roce 2000 pod názvem *Nepokojná léta. Historie třicetileté*

**Dějiny měst v období třicetileté války.** Moderního monografického zpracování dějin v období třicetileté války se prozatím dočkal díky Janu Kiliánovi pouze Mělník.<sup>94</sup> Ostatní města, včetně Prahy, i Lívovy velmi podrobné studie se věnují pouze určitým konkrétním otázkám,<sup>95</sup> se musí spokojit v lepším případě s dílčími studiemi, které jsou součástí moderně pojatých dějin měst,<sup>96</sup> v horším pak se syntézami regionálních badatelů 19. století, které

---

války a jež si díky své originální formě rozhodně zaslouží pozornost českých historiků, a to nejen těch, kteří se zaměřují na období třicetileté války. Příslušná recenze Marie Koldinské viz HaV 49, 2000, č. 3, s. 699-702.

<sup>93</sup> U příležitosti „osmičkového“ výročí se koncem srpna 1997 konalo v Praze 23. kolokvium Mezinárodní komise pro vojenskou historii. O rok později byla pracovníky Historického ústavu armády České republiky uspořádána výstava pod názvem „Třicetiletá válka začala a skončila v Českých zemích (1618-1648)“. Příspěvky přednesené na výše zmíněné konferenci, převážně faktograficky zaměřené přehledy či prosopografické studie, pak byly publikovány v rozsáhlém sborníku. Jan VILÍM – Anne BRYSON – Margaret VAKRMAN – Jaroslav LÁNIK – Petr KLUČINA – Josef SMETANA – Vladimír STANĚK (edd.), *Bellum Tricennale. The Thirty Year's War. XXIII<sup>rd</sup> Colloquium of the International Commission of Military History*, Prague 1997. Z dalších sborníků jmenujme alespoň následující: Zdeněk BRANDL – Josef PETRÁŇ (edd.), *K 350. výročí bitvy u Jankova 1645-1995* (= SVPP 35), 1995; Martin ELBEL – Milan TOGNER, *Historická Olomouc. Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století*, Olomouc 2002; Jan SKUTIL (ed.), *Morava a Brno na sklonku třicetileté války*, Praha 1995; Jan KILIÁN (uspoř.), *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.-5. května 2004*, Mělník 2004; Jiří HRBEK- Petr POLEHLA – Jan ZDICHYNEC (edd.), *Od konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru*, Ústí nad Orlicí 2008. Mimo výročí viz např. konference „Turek, Švéd a Praž. Vojenský živel versus město a venkov českého raného novověku“, která se konala pod záštitou Regionálního muzea v Teplicích, katedry historie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci a Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze na podzim roku 2010 v Teplicích. Příspěvky, které zde zazněly, byly zveřejněny v časopise *Historie – Otázky – Problémy* (HOP 3, 2011, č. 1).

<sup>94</sup> Jan KILIÁN, *Město ve válce – válka ve městě. Mělník 1618-1648*, České Budějovice 2008.

<sup>95</sup> Zejm. Václav LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské I-III: I. Emigrace, II. Rekatolizace, III. Změny v domovním majetku a konfiskace*, Sborník k dějinám hlavního města Prahy, díl 6, Praha 1930, s. 357-419; 7, Praha 1933, s. 1-121; 8, Praha 1935, s. 1-439. Vyčerpávající syntézou k dějinám Prahy za třicetileté války není ani jinak velmi zajímavá publikace Michala Šroňka a Jaroslavy Hausenblasové, která se snaží zejména na četných obrazových přílohách přiblížit toto období širší čtenářské veřejnosti. Podobně i kniha, která vznikla v souvislosti s výstavou *Sláva barokní Čechie*. Michal ŠRONĚK – Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Gloria et Miseria 1618-1648. Praha v době třicetileté války*, Praha 1998; Olga FEJTOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK – Vít VLNAS (red.), *Barokní Praha – barokní Čechie. Sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách. Praha 24. – 27. září 2001*, Praha 2004; Vít VLNAS (ed.), *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století*, Praha 2001.

<sup>96</sup> Pasáže věnované ranému novověku dosahují v příslušných monografiích rozdílné kvality, a to nejen z důvodu stavu pramenné základny. Je na nich pochopitelně znát, pokud jim, jako například v případě Loun či Žatce, předchází větší množství přípravných studií či nikoli. Níže uvedené monografie vyšly v Nakladatelství Lidové noviny v rámci ediční řady „Dějiny českých měst“, resp. „Dějiny slezských měst“ a „Dějiny moravských měst“: Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK, *Praha*, Praha 2000; Petr HOLODŇÁK – Ivana EBELOVÁ a kol., *Žatec*, Praha 2004; Lydie BAŠTĚČKÁ – Ivana EBELOVÁ a kol., *Náchod*, Praha 2004; Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech*, Praha 2004; Bohumír ROEDL (ed.), *Louny*, Praha 2005; Karel MÜLLER – Rudolf ŽÁČEK a kol., *Opava*, Praha 2006; Marie TOŠNEROVÁ a kol., *Beroun*, Praha 2008; Lenka SÝKOROVÁ a kol., *Klatovy*, Praha 2010; Jan KILIÁN a kol., *Mělník*, Praha 2010; Renata PISOVÁ a kol., *Jihlava*, Praha 2010; Jiří JUROK a kol., *Nový Jičín*, Praha 2011; Kol., *Rokycany*, Praha 2011; Kol., *Ostrava*, Praha 2013; Kol. *Mikulov*, Praha 2013; Jiří WOLF (ed.), *Duchcov*, Praha 2013; Zdeněk MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, Praha 2014; Kol., *Frydek – Místek*, Praha 2014; Mimo zmíněnou řadu byly publikovány např. tyto monografie: Miloslav BĚLOHLÁVEK a kol., *Dějiny Plzně*, 1.-3. díl, Plzeň 1965-1967, 1982 (zejm. 1. díl); Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*, Hradec Králové 1994-1997; Kristina KAISEROVÁ – Vladimír KAISER a kol., *Dějiny města Ústí nad Labem*, Ústí nad Labem 1995; Oldřich KOTYZA – Jan SMETANA – Jindřich TOMAS a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997; Pavel BĚLINA a kol., *Dějiny Prahy*, sv. 1-2, Praha 1997-1998 (zejm. 1. díl); Petr VOREL – Jan TETŘEV – Hana VINCENCIOVÁ, *Dějiny města Přelouče*, 1. – 4. díl, Přelouč 1999-2007 (zejm. 1. a 2. díl); Helena ŠTROBLOVÁ – Blanka ALTOVÁ a kol., *Kutná Hora*, Praha 2000; Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí*, 1. – 2. díl, 2001-2005



dosahují rozdílné kvality.<sup>97</sup> Mnohé z nich, obzvláště ty, které vznikly péčí gymnaziálních profesorů, však dodnes nebyly, zejména z faktografického hlediska, překonány. Navíc řada těchto regionálních historiků pracovala s prameny dnes nezvěstnými, a tak se jejich pozitivisticky laděné práce, pro něž jsou typické dlouhé citáty z dobových dokumentů, stávají druhotně primární pramenem.<sup>98</sup> Podobné tvrzení platí i o některých pracích, které vznikly v první polovině 20. století.<sup>99</sup> Ve většině případů však máme k dispozici pouze několik málo studií zabývajících se dílčími problémy v určitých konkrétních údobích třicetileté války. Jejich výsledky jsou navíc mnohdy obtížně srovnatelné.<sup>100</sup>

Ze zahraničních autorů je třeba zmínit zejména německého historika Bernda Roecka, který se dlouhodobě věnuje dějinám Augsburgu.<sup>101</sup> Jeho třísvazkovou habilitační práci, která byla

---

(zejm. 1. díl); Jaroslav PROKOP, *Nový Bydžov v proměnách staletí*, Nový Bydžov 2005; Jan SMETANA, *Podbořany. Dějiny města a okolních obcí*, Podbořany 2001.

<sup>97</sup> Antonín Konstantin VITÁK, *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, Praha 1867; Josef VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, 1.-2. díl, Kolín 1878, 1888; Josef LACINA, *Paměti královského města Slaného. I. Za svobody i v porobě*, Slaný 1885; Antonín JANDA, *Dějiny města Budyně nad Ohří*, Roudnice 1892; František LEVÝ, *Dějiny královského města Rakovníka*, Rakovník 1896; Justin Václav PRÁŠEK, *Brandejs nad Labem. Město, panství, okres*, 1. – 3. díl, Brandýs nad Labem 1908-1913.

<sup>98</sup> Např. Josef LACINA, *Paměti královského města Slaného. I. Za svobody i v porobě*, Slaný 1885. Podrobněji viz pozn. č. 162.

<sup>99</sup> Toto tvrzení platí například pro města Pelhřimov, Klatovy, Písek či Jindřichův Hradec. Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*, 1. – 5. díl, 1927-1970; Jindřich VANČURA, *Dějiny někdejšího královského města Klatov*, 1. – 3. díl, Klatovy 1927-1936; August SEDLÁČEK, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou*, 1. – 3. díl, Písek 1911-1913; František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce*, 1. – 7. díl (zejm. 1.-3. díl), Jindřichův Hradec 1927-1937.

<sup>100</sup> Studium dějin měst v České republice je do velké míry poznamenáno neexistencí zastřešující instituce, která by koordinovala výzkum a vytvářela prostor k diskusi. Přestože se v posledních letech neoficiálním centrem výzkumu dějin měst stal do velké míry Archiv hlavního města Prahy, který pravidelně pořádá tematicky zaměřené konference, nemůže zmíněnou zastřešující instituci zcela nahradit. Dalšími „centry“, v nichž se úspěšně rozvíjí urbánní historiografie, jsou zejména Historický ústav University Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, především díky Michale Hrubé a Ludmile Sulitkové, dále Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské University v Českých Budějovicích, zejména Josef Hrdlička a Archiv města Brna, zejména Hana Jordánková. Dějinám měst se věnují i pracovníci jiných ústavů. Bohužel chybí platforma, ať již písemná nebo elektronická, jejímž prostřednictvím by bylo možno v pravidelných intervalech informovat o výsledcích výzkumných záměrů jednotlivých odborných pracovišť, zahraničních trendech, nové literatuře a disertačních či habilitačních projektech. S ohledem na výše nastíněnou situaci jsou výsledky dosavadních výzkumů mnohdy obtížně srovnatelné, a proto si budeme muset na monografii dějin měst zemí Koruny české v období raného novověku ještě nějaký čas počkat. V německojazyčném prostoru plní úlohu zastřešující instituce, organizující v pravidelných intervalech setkání badatelů, münsterský Ústav pro srovnávací dějiny měst (*Institut für vergleichende Städtegeschichte*, IstG), založený v roce 1970, ve středoevropském prostoru pak tuto funkci od roku 2004 plní, resp. snaží se plnit, Centrum pro urbánní historii východní střední Evropy ve Lvově (*Centrum historii miejskiej Europy Środkowo-Wschodniej*). Zda bude podobnou úlohu plnit také Centrum urbánních dějin založené na konci prvního decenia z iniciativy Jaroslava Millera při Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, se teprve ukáže. Více viz např. <http://www.uni-muenster.de/Staedtegeschichte/organisation/organisation.htm>, <http://www.lvivcenter.org/pl/> a <http://www.historie.upol.cz/cud/> [cit. 2015-05-10].

<sup>101</sup> Např. Bernd ROECK, *Bäcker, Brot und Getreide in Augsburg 1600-1650. Studien zur Versorgungspolitik der Reichsstadt und zur Sozialstruktur des Bäckerhandwerks im Zeitalter des 30jährigen Krieges*, Sigmaringen, 1987 (= Abhandlungen zur Geschichte der Stadt Augsburg, Bd. 31); TÝŽ, *Eine Stadt in Krieg und Frieden. Studien zur Geschichte der Reichsstadt Augsburg zwischen Kalenderstreit und Parität*, 2 Teilbände, Göttingen 1989 (= Schriftenreihe der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Bd. 37); TÝŽ, *Über Reinheit und Schmutz in der frühneuzeitlichen Stadt. Notizen aus dem Augsburg des 16. Jahrhunderts*, *Figurationen: Gender – Literatur – Kultur* 9, 2008, No. 2, S. 27-32. Nejaktuálněji viz

později zčásti publikována pod názvem „*Als wollt die Welt schier brechen. Eine Stadt im Zeitalter des Dreißigjährigen Krieges*“, je možno označit za práci vzorovou.<sup>102</sup>

**Městská správa.** Ačkoliv byla správe českých a moravských královských měst v období raného novověku věnována již relativně značná pozornost, a také poddanská města se v posledních letech dostávají do centra zájmu řady badatelů,<sup>103</sup> neexistuje dosud monografie, která by problematiku městské správy raně novověkých českých a moravských měst přehledně shrnovala.<sup>104</sup> Stav poznání vývoje správy v jednotlivých městech je limitován zejména dochovanými prameny a také mírou zpracovanosti a tedy i přístupnosti příslušných fondů.

Většina měst se prozatím dočkala pouze dílčích studií zabývajících se konkrétními aspekty městské správy či diplomatiky. Navíc řada z nich nepřekračuje magický rok 1620. Největší pozornost byla dosud věnována pražským městům<sup>105</sup> a Brnu.<sup>106</sup> Z menších měst se podrobné studie dočkaly například Beroun, Český Brod, Domažlice, Kutná Hora, Nymburk, Příbram, Rokycany či Sušice.<sup>107</sup> Zajímavou a v mnoha směrech inspirativní prací je „příručka“ lounské městské správy z pera Bohumíra Roedla.<sup>108</sup>

---

<http://www.hist.uzh.ch/fachbereiche/neuzeit/lehrstuehle/roeck/team/lehrstuhlmitarbeitende/roeck.html#20> [cit. 2015-05-05]

<sup>102</sup> Bernd ROECK, *Als wollt die Welt schier brechen. Eine Stadt im Zeitalter des Dreißigjährigen Krieges*, München 1991. Další základní zahraniční literatura přehledně viz Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 49-61.

<sup>103</sup> Poddanským městům v raném novověku byla větší pozornost poprvé věnována v souvislosti s konferencí „Poddanská města v systému patrimoniální správy“, která se konala v roce 1995 v Ústí nad Orlicí. Příspěvky prezentované na této konferenci jsou součástí stejnojmenného sborníku. Z novějších prací např. Karol BÍLEK, *Správa města Sobotky v 16. a 17. století a poměr ke kostecké vrchnosti*, in: Poddanská města v systému patrimoniální správy. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12. – 13. září 1995, Ústí nad Orlicí 1996, s. 78-84; Antonín MARÍK, *Správa města, písaři a archiv Karlových Varů*, SAP 48, 1998, č. 1, s. 105-187; Irena KORBELÁŘOVÁ, *Poddanská města Opavského a Krnovského knížectví v letech 1648-1740*, Opava 1999; Karel WASKA, *Majetková a společenská struktura rady poddanského městečka Úterý v 18. století*, Západočeský historický sborník 2, 1996, s. 65-92; Věra SEKOTOVÁ – Marie MACKOVÁ, *Ústecká radnice a městské dějiny (od feudalismu k novodobé společnosti)*, Ústí nad Orlicí 1998; TYTÉŽ, *Kyšperk. Dějiny městské správy v Kyšperku*, Ústí nad Orlicí 2000; Václav STARÝ, *Přehled vývoje městské správy v Prachaticích v 16. století*, in: Vlastivědný sborník Muzea Šumavy 4, 2001, s. 50-59; Petr VOREL, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století*, Pardubice 2001; Stanislav BURACHOVIČ, *Karlovy Vary v 16. století*, in: Sborník Krajského muzea Karlovarského kraje, 2006 [vyd. 2007], s. 57-67.

<sup>104</sup> V dosud nepřekonaném syntetickém přehledu dějin správy v českých zemích, který vznikl pod vedením Zdeňky Hledíkové, je správe raně novověkých měst věnováno pouze 12 stran. Vzhledem k tomuto rozsahu nebylo možno odpovídajícím způsobem přihlídnout ke specifickým správy v jednotlivých lokalitách. Příslušná pasáž tak popisuje spíše ideální obecnější stav, který se však město od města lišil. Velmi cenná je bibliografická příloha připojená na závěr každé kapitoly. Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2005, s. 214-225.

<sup>105</sup> Nejruznějším aspektům městské správy v pražských městech se věnovali či věnují zejména Jaroslav Douša, Jaroslava Mendelová, Věra Smolová, Petra Bišková a Petra Slámová. Srov. pozn. č. 111 a pozn. č. 115.

<sup>106</sup> Problematice městské správy v předbělohorském Brně se dlouhá léta systematicky věnují zejména Ludmila Sulitková a Hana Jordánková. Např. Hana JORDÁNKOVÁ - Ludmila SULITKOVÁ, *Kompetence brněnských radních v předbělohorské době. Porovnání se situací v dalších moravských královských městech*, Documenta Pragensia (dále jen DP) 21, 2002, s. 39-54. Studie týkající se městské kanceláře viz dále.

<sup>107</sup> Marie BISINGEROVÁ, *Správa města Kutné Hory v 15. a 16. století a instituce městských písařů. Shrnutí dosavadních poznatků*, Acta Universitatis Carolinae (dále AUC), Phil. et his. 1 (= z PVH 10), 1992, s. 47-51; Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk a jeho správa za třicetileté války*, Nymburk 2012; Eva DUŠÁNKOVÁ,

Otázkou proměny městské správy v období třicetileté války se v současné době soustavně zabývá zejména Marek Ďurčanský. Ve své disertační práci, obhájené na Katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK v červnu 2007, sledoval základní trendy ve vývoji správy tří polabských měst, Nymburka, Brandýsa n. Labem a Čelákovic.<sup>109</sup> Širší veřejnost se s výsledky jeho bádání mohla seznámit v roce 2013, kdy tato práce vyšla tiskem pod názvem *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*. Kromě aktualizace kapitoly věnované dosavadnímu výzkumu, která podává vyčerpávající přehled výsledků bádání nejen na poli městské správy, byly upraveny a rozšířeny také její další části, včetně obrazových příloh.<sup>110</sup>

V posledních letech přibývá studií sledujících profesní, majetkový a sociální původ radních,<sup>111</sup> z nichž některé si zároveň všímají formálních a neformálních vazeb mezi

---

*Městská rada v Litoměřicích na počátku 17. století*, OH 1, 1991 s. 158-164; Miloš DVOŘÁK, *Městská správa v Českém Brodě a její písemnosti do roku 1623*, SAP 32, 1982, č. 1, s. 170-224; Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech v letech 1573-1699*, SAP 63, 2013, č. 2, s. 334-382; Jan LHOTÁK, *K vývoji městské správy v Sušici od nejstarších dob do roku 1850 I-III*, *Minulostí Západočeského kraje* (dále MZK) 43, 2008, s. 13-78; 44, 2009, s. 139-193; 45, 2010, s. 188-190; Petr MUŽÍK, *Městská kancelář, správa a hospodářské poměry v Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, SAP 27, 1977, s. 53-109; Stanislav POLÁK, *Vývoj městské správy v Příbrami do roku 1850*, *Vlastivědný sborník Podbrdská* 1, 1966, s. 35-73; Romana ŠMÍDOVÁ, *Podbořanská městská rada v letech 1553-1618*, in: *Města severozápadních Čech v raném novověku*, Acta Universitatis Purkynianae, Phil. e t his. 4, 2000, s. 189-210; Marie TOŠNEROVÁ, *Městská správa a hospodářství v Berouně v polovině 16. století*, *Minulostí Berounska* 1, 1998, s. 9-20. Srov. pozn. č. 109 a č. 110.

<sup>108</sup> Bohumír ROEDL, *Vademecum městské správy v Lounech v letech 1573-1727*, Louny 2004.

<sup>109</sup> Marek ĎURČANSKÝ, *Městská správa a kanceláře ve středním Polabí za třicetileté války*, Praha 2007 (= Disertační práce, KPVHAS FF UK).

<sup>110</sup> Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*, Praha 2013. Výsledky bádání zveřejňuje Marek Ďurčanský také průběžně. Např. Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629-1634 ve světle městských register a jiných pramenů. Situace města po bitvě na Bílé hoře a stručný diplomatický rozbor rukopisu*, SSH 25, 1999 [vyd. 2001], s. 85-104.; TÝŽ, *Nymburk v letech 1629-1634 ve světle městských register a jiných pramenů 2. městská kancelář a obsahový rozbor register*, SSH 26-27, 2000-2001 [vyd. 2003], s. 15-43; TÝŽ, *Nymburská registra z let 1629-1634 jako pramen k dějinám pobělohorské emigrace*, in: Michaela Hrubá (ed.), *Víra nebo vlast? Exil v dějinách raného novověku*. Sborník z konference konané v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 5. – 6. listopadu 1998, Ústí nad Labem 2001, s. 291-294; TÝŽ, *Česká královská města v letech 1640-1648 ve světle register podkomořího královských měst*, *Historická Olomouc* 13, 2002, s. 351-358; TÝŽ, *Obnovování městských rad v českých královských městech v letech 1624-1636*, DP 21, 2002, s. 93-101; TÝŽ, *Agenda podkomořího věnných měst a podkomořího královských měst ve vzájemném porovnání. Několik poznámek k praxi za třicetileté války*, in: *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.-5. května 2004, Mělník 2004, s. 32-36; TÝŽ, *Kolektivní paměť měst? Narativní prameny městské proveniencí, jejich autoři a vztah k pramenům diplomatické povahy na příkladu středních Čech v první polovině 17. století*, OH 11, 2006, s. 375-388; TÝŽ, *Katolický intelektuál v pobělohorském labyrintu. Osudy studenta jezuitské univerzity a brandýského radního písaře Melichara Podhorského*, AUC-HUCP 47, 2007, fasc. 1-2, s. 183-191; TÝŽ, *K proměnám městských intelektuálních elit za třicetileté války. Příklad středního Polabí*, HOP 1, 2009, č. 1, s. 157-168; TÝŽ, *Víno v městech středního Polabí (Brandýs nad Labem, Čelákovice, Nymburk) za třicetileté války*, in: Jan Kilián (ed.), *Víno a vinařství v českých zemích ve středověku a v raném novověku*. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce 2. – 4. dubna 2008, Mělník 2009, s. 132-143.

<sup>111</sup> Petra BÍŠKOVÁ, *Městská rada na Malé Straně v letech 1547-1650*, DP 21, 2002, s. 67-79; TÁŽ, *Malostranské radní elity na přelomu 16. a 17. století*, DP 22, 2004, s. 107-116; Jaroslav DOUŠA, *Seznamy staroměstských konšelů z let 1547-1650*, *Pražský sborník historický* (dále jen PSH) 14, 1981, s. 65-119; TÝŽ, *Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském v letech 1550-1650. Sociální složení rad v letech 1550-1650*, SAP 32, 1982, č. 2, s. 321-418; TÝŽ, *Seznam staroměstských purkmistrů z let 1618-1622*, PSH 17, 1984, s. 105-

jednotlivými skupinami osob, pohybujícími se v čele městské správy, a jejich případných vazeb na vrchnostenské úředníky.<sup>112</sup> Vyjadřují se rovněž k otázkám kontinuity moci a vzájemné prostupnosti jednotlivých samosprávných sborů.<sup>113</sup> V souvislosti s těmito studii byly také učiněny pokusy o přesnější vymezení pojmu elita.<sup>114</sup> Jistou renesanci zažívá v posledních letech rovněž studium slavnostního aktu renovací městských rad a mechanismů s ním spojených.<sup>115</sup> Podstatně menší pozornost je pak věnována menším městským úřadům.<sup>116</sup>

**Městské hospodářství.** Hospodářství českých měst za třicetileté války byla prozatím věnována jen nevelká pozornost. Většina studií se zaměřuje na válečné výdaje a vývoj zadluženosti měst. Ze starších badatelů se této problematice věnovali zejména Fridolin Macháček<sup>117</sup> a Václav Pešák,<sup>118</sup> nověji Petr Mužík.<sup>119</sup> Nejnovějším příspěvkem k poznání

---

110; TÝŽ, *Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571-1602 a 1630-1650*, DP 15, 1997, s. 43-74; Jaroslava MENDELOVÁ, *Rada Nového Města pražského v letech 1600-1650*, PSH 29, 1996, s. 59-106; TÁŽ, *Rady Nového a Starého Města pražského v letech 1547-1602*, DP 22, 2004, s. 97-107; Petra SLÁMOVÁ, *Novoměstské radní elity 1650-1700*, DP 17, 1998, s. 165-171; Věra SMOLOVÁ, *Rada Starého Města pražského v letech 1650-1715*, PSH 24, 1991, s. 5-37; Zdeněk VYBÍRAL, *Mocenské elity v tábořské obci doby předbělohorské. Prosopografická studie k Táboru raného novověku I*, Tábořský archiv (dále TA) 9, 1999, s. 151-184; TÝŽ, „*Viri literati*“ a město Tábor na počátku novověku (1550-1620), Husitský Tábor (dále HT) 13, 2002, s. 455-491.

<sup>112</sup> Např. Josef HRDLIČKA, *Vzděláním ke kariéře? Vzdělanostní předpoklady lokálních úředníků v raném novověku (Jindřichův Hradec 1550-1700)*, DP 27, 2008, s. 299-327.

<sup>113</sup> Např. KRATOCHVÍL Karel, *Pelhřimovský primas Matěj Mauricius Klokotský a radní vrstva. K roli příbuzenských vztahů v samosprávě královských měst v 17. století*, OH 12, 2007, s. 221-254.

<sup>114</sup> Michaela HRUBÁ, *Možnosti výzkumu měšťanských elit v prostředí královských měst severozápadních Čech*, DP 22, Praha 2004, s. 193-210; Helena PEŘINOVÁ, *Od patriciátu k elitě. Definice horní měšťanské vrstvy raného novověku v posledních padesáti letech*, ČČH 104, 2006, č. 1, s. 111-122; Ludmila SULITKOVÁ, *Zamyšlení nad charakterem vůdčí vrstvy městského obyvatelstva na příkladu Brna v raném novověku. Diskusní příspěvek*, DP 22, 2004, s. 243-251; TÁŽ, *Patriciát nebo vrchní vrstva? Zamyšlení nad charakterem horní vrstvy městského obyvatelstva v Brně v předbělohorském období*, in: Notum facimus universis collegis. K životnímu jubileu Ludmily Sulitkové (=Acta Universitatis Purkynianae. Facultas philosophica. Studia Historica 6), Ústí nad Labem 2006, s. 203-218; Josef KADERÁBEK, *Horní vrstva měšťanské společnosti v domácí historiografii pozdního středověku a raného novověku. Nástin vývoje terminologie a dalších směrů bádání*, HD 36, 2012, s. 25-40. Srov. pozn. č. 885.

<sup>115</sup> Josef HRDLIČKA, *Otázky bez odpovědi aneb konsensuální ticho při obnovách městských rad v raném novověkých Čechách*, OH 12, 2007, s. 187-220; Věra SMOLOVÁ, *Slavnostní obnovy městských rad na Starém Městě pražském ve druhé polovině 17. a začátkem 18. století*, DP 12, 1995, s. 145-148; Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války*, Jihočeský sborník historický (dále JSH) 74, 2005, s. 104-150.

<sup>116</sup> Marie BISINGEROVÁ, *Osmisoudcovský úřad v Kutné Hoře*, SSH 34, 2008, s. 37-46; Jan ČERNÝ, *Registra městských hospodářů v Rakovníku. Příspěvek k dějinám správy a hospodářství města 16. století*, RSH 6, 2005, s. 47-61; Jindřich FRANCEK, *Úřad kostelníků v Jičíně a jejich kniha záduší z let 1431-1508*, SAP 31, 1981, č. 1, s. 75-104; Pavel B. KŮRKA, „*Urozenost, ctnost, krása i umění za nic nestojí, když peněz není*.“ *Správa a majetek záduší kostela sv. Valentina na Starém městě pražském v raném novověku*, PSH 24, 2006, s. 93-126; Bohumír ROEDL, *Úřad perkmistrů v Lounech v průběhu 16. – 18. století*, SAP 53, 2003, č.1, s. 3-59; Marie VÁLKOVÁ – FRÝZOVÁ, *Úřad perkmistra pražských viničných hor*, in: Sborník k dějinám hl. města Prahy 6, 1930, s. 1-148.

<sup>117</sup> Fridolin MACHÁČEK, *K hospodářskému stavu českých měst venkovských po válce třicetileté*, in: Otakar Odložilík – Jaroslav Prokeš – Rudolf Urbánek (eds.), *Českou minulostí, práce věnované profesoru Karlovy university Václavu Novotnému jeho žáky k šedesátým narozeninám*, Praha 1929.

<sup>118</sup> Václav PEŠÁK, *Obecní dluhy královských, věnných a horních měst v Čechách, zvláště Starého Města pražského, po třicetileté válce*, in: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 7, 1933, s. 310-466; TÝŽ,

hospodaření měst je monografie Tomáše Sternecka, která na příkladu Brna zevrubně popisuje úlohu královského města v berním systému předbělohorského státu. Studie, v níž lze nalézt mnoho zajímavých postřehů, týkajících se raně novověkého bernictví, obsahuje také vyčerpávající bibliografický přehled.<sup>120</sup>

**Městské kanceláře a písaři.** Řada pojednání, která se zabývají městskými kanceláři a jejich fungováním, je integrální součástí studií věnovaných městské správě konkrétního sídla. Samostatných studií je podstatně méně.<sup>121</sup> Největší pozornost je logicky věnována městským písařům, kteří byli duší raněnovověké městské kanceláře. Nejobsáhlejšího moderního monografického zpracování se díky Vladimíru Spáčilovi dočkala Olomouc. Věnoval se všem typům písařů, kteří v moravské metropoli působili, včetně písařů menších úřadů a nižšímu kancelářskému personálu, navíc v dlouhém časovém horizontu.<sup>122</sup> Dále je poměrně dobře zmapována situace například v Brně a Kutné Hoře.<sup>123</sup> V souvislosti s prací na Rukověti humanistického básnictví, základní biograficko-bibliografické příručce humanistické vzdělanosti,<sup>124</sup> vzniklo několik studií zabývajících se rolí městských písařů v raně novověké společnosti, jejich vzděláním, sociálním zařazením a možnými kariérními postupy.<sup>125</sup> Finančnímu zajištění písařů se pak věnovala Ivana Ebelová.<sup>126</sup>

**Komunikace mezi městy.** Komunikaci mezi jednotlivými městskými radami, popř. mezi městskými radami a zemskými úřady, je věnována zvýšená pozornost zejména v posledních dvaceti letech v souvislosti s rostoucím zájmem o studium komunikace a migrace. V popředí

---

*Vojenské vlivy na správu kontribucí v Čechách v letech 1621-23*, in: Vojenský historický sborník 5, 1936, sv. 1, s. 39-99; sv. 2, s. 107-152.

<sup>119</sup> Petr MUŽÍK, *Hospodářství a správa města Domažlic za třicetileté války*, MZK 16, 1980, s. 199-217.

<sup>120</sup> Tomáš STERNECK, *Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s Vysokou Portou (1593-1606)*, Praha 2006, hl. s. 19-43, kde jsou uvedeny i práce věnující se finančním aspektům třicetileté války (s. 11). Srov. TÝŽ, *Raně novověké bernictví v moderní historiografii. Rozhled po Evropě a ohlednutí za domácími výzkumy*, ČČH 102, 2004, č. 3, s. 574-608.

<sup>121</sup> Nejnověji např. Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Hradec Králové – Ústí nad Orlicí 2013.

<sup>122</sup> Vladimír SPÁČIL, *Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*, Olomouc 2001.

<sup>123</sup> Např. Hana JORDÁNKOVÁ - Ludmila SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář v předbělohorském období. Prosopografická a diplomatická studie*, SAP 45, 1995, č. 2, s. 291-510; TYTÉŽ, *Městští písaři a vrcholná politika čtvrtého stavu (Na příkladu města Brna)*, Časopis Matice Moravské (dále ČMM) 125, 2006, č. 2, s. 367-396; Marie KAPAVÍKOVÁ – Lubomír VANĚK, *Kutnohorští městští písaři 15. a 16. století*, Kutná Hora 1984.

<sup>124</sup> Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA – Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě 1-5*, Praha 1966-1982.

<sup>125</sup> Josef HEJNIC, *Městští písaři a jejich literární a kulturní činnost v českých středověkých a raně novověkých městech*, AUC, Phil. et His. 1 (= Z PVH 10), 1992, s. 31-41; František ŠMAHEL, *Existenční vyhlídky a kariéry českých humanistů*, in: František Šmahel, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, s. 354-363; TÝŽ, *Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433-1622*, Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 3-28.

<sup>126</sup> Ivana EBELOVÁ, *Finanční zajištění městských písařů na příkladech kanceláří v Lounech, Žatci a Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, in: Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara, CSc., Praha 1999, s. 47-52.

zájmu badatelů stojí především knihy městské korespondence (registra a kopiáře), s jejichž pomocí se pokouší rekonstruovat komunikační síť jednotlivých měst. Řada listů je v této souvislosti zpřístupňována formou plnotextové či registrové edice.<sup>127</sup>

**Vztah vojáků a civilního obyvatelstva.** Problematikou vnímání vojenského živlu civilním obyvatelstvem a jejich sociálními interakcemi se v nedávné době zabývali zejména Marek Ďurčanský,<sup>128</sup> Jaroslav Šulc,<sup>129</sup> Vít Mišaga,<sup>130</sup> Jiří Hofman<sup>131</sup> a Jan Kilián.<sup>132</sup> Všichni zmínění historici se povětšinou dotkli také otázky vlivu válečných událostí na sociální vazby uvnitř městské či venkovské komunity. V jejich studiích, zejména v případě Jaroslava Šulce a Jana Kiliána, lze nalézt také četné odkazy na zahraniční literaturu. Posledně jmenovaný pak formou zrcadlové edice, v jejímž úvodu je podán vyčerpávající přehled kronikářství třicetileté války, zpřístupnil paměti krupského koželuha Michela Stüelera z let 1629-1649, které obsahují řadu zajímavých dokladů o vnímání vojáků obyvateli města.<sup>133</sup> Jiří Hofman je pak autorem velmi zajímavého a inspirativního příspěvku o životě v okupované Olomouci a zejména o vzájemné komunikaci mezi městskou radou a švédskými okupanty.<sup>134</sup> Na základě korespondence Johana Gustavfssona Banéra z let 1639-1640 se zabýval také otázkou, jak tento vojevůdce vnímal obyvatele Čech.<sup>135</sup> V Německu se soužití obyvatel města s vojáky dlouhodobě věnují

<sup>127</sup> Nejnověji Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské na příkladu Nového Města pražského a polabského pětíměstí*, Praha 2011. Zde přehledně odkazy na starší literaturu.

<sup>128</sup> Marek ĎURČANSKÝ, *Zkušenosti Nymburských s vojáky za třicetileté války. Sonda do problematiky obrazu vojáka v českém prostředí*, Kuděj 1, 1999, č. 1, s. 22-28; TÝŽ, *Vojsko – klíčový problém městské správy v Čechách za třicetileté války?*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 67-76.

<sup>129</sup> Otázky vnímání válečného konfliktu venkovským obyvatelstvem se Jaroslav Šulc dotkl již ve své diplomové práci, obhájené na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v roce 2004. Závěry svých výzkumů pak zpřístupnil širší veřejnosti v několika velmi zajímavých studiích. Jaroslav ŠULC, *Třicetiletá válka a vývoj venkovské sociální struktury na panství Brandýs nad Labem v 16. – 18. století*, Praha 2004 (= Diplomová práce, ÚČD FF UK); TÝŽ, *Třicetiletá válka a všední den*, s. 41-78; TÝŽ, *Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura*, s. 1-35.

<sup>130</sup> Vít MIŠAGA, *Přichází přítel, nebo nepřítel? Venkovské obyvatelstvo za dánského vpádu v letech 1626 až 1627*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 47-55.

<sup>131</sup> Jiří HOFMAN, „Dali se potřebovat nepříteli a přitom ve městě nadále zůstávali“. *Život ve Švédě okupovaném městě za třicetileté války*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 121-130.

<sup>132</sup> Jan KILIÁN, „Gott wird sie straffen...“ *Vojáci v pamětech Michela Stüelera z Krupky (1629-1649)*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 113 – 120; TÝŽ, *Pauperizace městského obyvatelstva ve válečných 30. a 40. letech 17. století aneb poznámky k jednomu paradigmatu*, in: Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén, Praha 2013, s. 148 – 164; TÝŽ, *Vojenské násilí ve městech za třicetileté války. Se zvláštním přihlédnutím k Plzeňsku*, Folia Historica Bohemica (dále FHB) 29, 2014, č. 1, s. 5-29; TÝŽ, *Na kvartýře. K aspektům soužití mezi vojáky a měšťany za třicetileté války*, HaV 63, 2014, č. 1, s. 20 -34.

<sup>133</sup> KILIÁN Jan (ed.), *Paměti krupského měšťana Michela Stüelera (1629-1649)*, Teplice – Dolní Břežany 2013. Srov. TÝŽ, *Třicetiletá válka v Podkrušnohoří v pamětech krupského koželuha*, In: Comotovia 2011. Sborník příspěvků z konference věnované 420. výročí chomutovského povstání z 15. července 1591 (1591-2011), Chomutov 2012, s. 91-99.

<sup>134</sup> Jiří HOFMAN, *Mezi mlýnskými kameny – městská rada jako prostředník mezi olomouckou obcí a švédskou armádou (1642-1650)*, Historica Olomucensia 45, 2013, s. 63-83.

<sup>135</sup> Jiří HOFMAN, *Banérova korespondence jako pramen k válečným událostem let 1639-1640*, in: Vítězslav Prchal a kol., *Mezi Martem a Memorií. Prameny osobní povahy k vojenským dějinám 16. – 19. století*, Pardubice 2011, s. 53-66.

zejména Ralf Pröve,<sup>136</sup> Bernhard Kroener<sup>137</sup> a Michael Kaiser.<sup>138</sup> První dva jmenovaní jsou zároveň editory velmi zdařilého sborníku věnovaného vztahu vojska a raně novověké společnosti.<sup>139</sup>

**Emigrace a exil.** Dlouhou dobu byly práce věnující se problematice pobělohorské náboženské emigrace v naprosté většině silně nacionálně a emocionálně poznamenané, a to zejména díky jisté kontroverzi, kterou toto téma vyvolávalo. Exulantské tematice se navíc dlouho věnovali převážně historici, kteří byli z různých důvodů nuceni pobývat nedobrovolně mimo svou vlast, např. Otakar Odložilík,<sup>140</sup> nebo sami potomci českých exulantů, jako např. Christian Adolf Pescheck<sup>141</sup> či Richard Schmertosch von Riesenthal.<sup>142</sup> Řada starších studií vycházela také v souvislosti s činností genealogických a rodopisných společností, jejichž členové v závěru 19. a na počátku 20. století systematicky procházeli nejruznější zahraniční soupisy pobělohorských emigrantů, na jejichž základě pak vytvářeli vlastní seznamy, které následně publikovali.<sup>143</sup> Kromě těchto soupisů se začaly ojediněle objevovat také pokusy o ucelenější pohled na život exulantů v jednotlivých zahraničních centrech, přičemž největší

---

<sup>136</sup> Např. Ralf PRÖVE, *Der Soldat in der „guten Bürgerstube“*. *Das frühneuzeitliche Einquartierungssystem und die sozioökonomische Folgen*, in: Bernhard R. Kroener – Ralf Pröve (hrsg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 191-216.

<sup>137</sup> Např. Bernhard R. KROENER, *Militär in der Gesellschaft. Aspekte einer neuen Militärgeschichte der Frühen Neuzeit*, in: Thomas Kühne – Nemjamine Ziemann (Hg.), *Was ist Militärgeschichte?*, Paderborn 2000, s. 283-299.

<sup>138</sup> Např. Michael KAISER, *Inmitten des Kriegstheaters. Die Bevölkerung als militärischer Faktor und Kriegsteilnehmer im Dreißigjährigen Krieg*, in: Bernhard R. Kroener – Ralf Pröve (hrsg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 281-303; TÝŽ, *Die Söldner und die Bevölkerung zu Konstituierung und Überwindung eines lebensweltlichen Antagonismus*, in: Stefan Kroll – Kersten Krüger (Hrsg.), *Militär und ländliche Gesellschaft in der frühen Neuzeit*, Münster – Hamburg – London 2000, s. 79-120.

<sup>139</sup> Bernhard R. KROENER – Ralf PRÖVE (Hg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996.

<sup>140</sup> Otakar ODLOŽILÍK, *Moravští exulanti Jiří a Jan Veselští-Laetové*, Brno 1930; TÝŽ, *Ze zápasů pobělohorské emigrace*, ČMM 56, 1932, s. 1-58, 369-388; 57, 1933, s. 59-157 a též samostatně Brno 1933; TÝŽ, *Z korespondence pobělohorské emigrace z let 1621-1624*, Věstník Královské české společnosti nauk (dále VKČSN) 1933, s. 1-198.

<sup>141</sup> Christian Adolf PESCHECK, *Die Böhmischen Exulanten in Sachsen*, Leipzig 1857, česky 2001. Práce, která vznikla z popudu knížecí Jablonovské společnosti, jež v roce 1854 vypsala soutěž mající zodpovědět otázku, jaký význam měli čeští exulanti pro saskou kulturu 17. století, dlouho platila za jednu ze základních studií k tomuto tématu. Ačkoliv je faktograficky poměrně cenná, zejména s ohledem na použité prameny vnesla do problematiky pobělohorského exilu řadu mýtů. Od téhož autora je pro dané téma relevantní také práce *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*, která vyšla v roce 1844 v Drážďanech a Lipsku. K Pescheckově práci viz např. Wulf WÄNTIG, *Der Weg ins Exil – der Weg in den Mythos. Böhmisches Emigranten als „Exulanten“ in der oberlausitzischen Geschichte und Historiographie*, in: Joachim Bahlcke (Hrsg.), *Die Oberlausitz in frühneuzeitlichen Mitteleuropa. Beziehungen – Strukturen – Prozesse*, Stuttgart 2007, s. 191-217.

<sup>142</sup> Richard SCHMERTOSCH VON RIESENTHAL, *Adelige Exulanten in Kursachsen nach Urkunden der Dresdner Hauptarchives*, Vierteljahrsschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde 30, 1902, s. 66-264; TÝŽ, *Die böhmischen Exulanten unter der kursächsischen Regierung in Dresden*, Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 22, 1901, s. 291-343; TÝŽ, *Vertriebene und bedrängte Protestanten unter dem Schutze Johann Georgs I.*, Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 16, 1895, s. 269-291.

<sup>143</sup> Jednou z prvních prací, která vycházela z bohatých fondů drážďanského archivu, byla studie Augusta Doerra. August VON DOERR, *Genealogische Daten über einige böhmische Exulanten in Sachsen*, VKČSN 7, 1900, Praha 1901, s. 1-27.

pozornost byla věnována nejvýznamnějšímu z nich, saské Pirně.<sup>144</sup> Díky Josefu Volfovi a Františku Teplému nezůstal opomenut ani nedaleký Freiberg a Hof.<sup>145</sup> O celkové postizení nábožensky motivovaného vystěhovalectví se pokusil až v 50. letech 20. století Eduard Winter. Těžiště jeho poměrně obsáhlé, dobovými trendy poznamenané monografie, však leží v 18. století.<sup>146</sup>

Po druhé světové válce se exulantská tematika, s výjimkou komeniologických studií a bratrského exilu, dostává na okraj zájmu českých historiků.<sup>147</sup> K jistému oživení v tomto směru dochází až ve druhé polovině 90. let v souvislosti se zvýšením zájmu o problematiku rekatolizace a církevní dějiny vůbec.<sup>148</sup> Na tomto místě lze jmenovat například ústeckou konferenci *Víra nebo vlast?*, která se konala v roce 1998,<sup>149</sup> či konferenci *Historie emigrace z českých zemí*, která byla uspořádána v létě roku 2000 u příležitosti setkání krajanů v Mladé Boleslavi.<sup>150</sup> Z českých badatelů, kteří v posledních letech výrazným způsobem ovlivnili bádání o české pobělohorské emigraci, je třeba zmínit zejména Lenku Bobkovou, která se věnuje převážně pirenské exilové obci.<sup>151</sup> Pod jejím vedením vznikly také zajímavé

<sup>144</sup> Do centra pozornosti historiků se Pírna dostala poměrně záhy mj. díky značnému množství dochovaných pramenů, české bohoslužebné praxi, sporu Samuela Martinia z Dražova s Janem Amosem Komenským a pochopitelně také kvůli svému dramatickému závěru. Nejnověji shrnutí starší literatury k tomuto tématu viz Lenka BOBKOVÁ (ed.), *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621–1639*, Praha 1999, s. VII-X.

<sup>145</sup> Josef VOLF, *Čeští exulanti v matrikách perenských*, Sborník jednoty potomků pobělohorských exulantů – pokutníků a přátel rodopisu v Praze, III, 1932, č. 2, s. 30-42, č. 3-4, s. 46-53; Sborník jednoty starých českých rodů v Praze IV, 1933, č. 1, s. 2-6, č. 2, s. 15-21; č. 3-4, s. 30-39; V, 1934, č. 1, s. 1-7, č. 2, s. 13-22, č. 3-4, s. 29-32; VI, 1935, č. 1, s. 1-7, č. 2, s. 13-22, č. 3-4, s. 29-36; VII, 1936, č. 1, s. 1-9, č. 2, s. 15-23, č. 3-4, s. 32-40; TÝŽ, *Čeští exulanti ve Freiberce v l. 1620-1640*, VKČSN 20, 1911, č. 5, s. 1-142. Dále např. František TEPLÝ, *Čeští exulanti v Hofu. Příspěvek rodopisný*, Časopis rodopisné společnosti v Praze 2, 1930, s. 15-18.

<sup>146</sup> Eduard WINTER, *Die tschechische und slowakische Emigration in Deutschland im 17. und 18. Jahrhundert. Beiträge zur Geschichte der hussitischen Tradition*, Berlin 1955.

<sup>147</sup> Z rozsáhlé komeniologické literatury např. Jan KUMPERA, *Jan Amos Komenský. Poutník na rozhraní věků*, Ostrava - Praha 1992; Josef POLIŠENSKÝ, *Jan Amos Komenský a pobělohorská emigrace*, *Studia Comeniana et historica* 22, 1992, č. 46-47, s. 279-285; TÝŽ, *Komenský, muž labyrintů a naděje*, Praha 1996; Jaroslav PÁNEK, *Comenius. Lehrer der Nationen*, Košice 1991. Přehled starší komeniologické literatury s obsáhlým úvodem mapujícím vývoj poválečné komeniologie nejen u nás, ale i ve světě viz Zdeněk POKORNÝ (ed.), *Bibliografie knižních komenián 1945 – 1990*, Praha 1991. Novější bibliografie viz webová stránka Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského <http://www.npmk.cz/> [2015-05-05]. Srov. Přehledy a bibliografie na internetových stránkách Oddělení pro komeniologii a intelektuální dějiny raného novověku Filosofického ústavu AV ČR <http://komiologie.flu.cas.cz/cz> [2015-05-05].

<sup>148</sup> K vývoji výzkumu raně novověkého exilu v české historiografii v letech 1990 až 2005 přehledně viz Milan SVOBODA, *Frühneuzeitliche Exulantenforschung in der böhmischer Historiographie 1990-2005*, in: Lars – Arne DANENBERG – Matthias HERRMANN – Arnold KLAFFENBÖCK (Hrsg.), *Böhmen - Oberlausitz – Tschechien. Aspekte einer Nachbarschaft*, Görlitz – Zittau 2006, s. 193-202.

<sup>149</sup> Michaela Hrubá (ed.), *Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku. Sborník z konference konané v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 5. – 6. listopadu 1998*, Ústí nad Labem 2001.

<sup>150</sup> *Historie emigrace z českých zemí. Sborník referátů ze semináře, který se konal při příležitosti Setkání krajanů v Mladé Boleslavi 22. – 25. 6. 2000*, Mladá Boleslav 2001.

<sup>151</sup> Např. Lenka BOBKOVÁ (ed.), *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621–1639*, Praha 1999; TÁŽ, *Böhmische Exulanten in Sachsen während des Dreißigjährigen Krieges am Beispiel der Stadt Pirna*, *Frühneuzeit-Info* 10, 1999, č. 1-2, s. 21-29; TÁŽ, *Česká exulantská šlechta v Pirně v roce 1629*, *FHB* 19, 1998 [vyd. 1999], s. 83-116; TÁŽ, *Česká komunita v Pirně v letech 1629-1639. Příspěvek k pobělohorskému exilu v Sasku*, in: *Česko-slovenská historická ročenka*, Brno 1999, s. 27-39; TÁŽ, *Pobělohorský exil v Sasku*



diplomové práce zabývající se exulantskou problematikou.<sup>152</sup> Autorkou řady populárně-naučných prací, poplatných tradičnímu pohledu na exulanty, je Edita Štěříková.<sup>153</sup> Na profilaci exulantské tematiky se v poslední době výrazně podílí zejména Vladimír Urbánek, který se zaměřuje na otázky recepce prorocství a eschatologických vizí mezi emigranty a podobu jejich patriotismu.<sup>154</sup> Z mladších historiků věnujících se tomuto tématu zmiňme alespoň Martinu Lisou, která na univerzitě v Lipsku v roce 2007 úspěšně obhájila diplomovou práci věnující se pirenské exulantské obci, nahlížené optikou kroniky Václava Nosidla z Geblic.<sup>155</sup>

V zahraničí se českým exulantům v poslední době věnují zejména Alexander Schunka,<sup>156</sup> Wulf Wäntig<sup>157</sup> či Frank Metasch. S ohledem na množství slánských exulantů, kteří kratší či

---

*a možnosti jeho dalšího výzkumu*, in: Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku. Sborník z konference konané v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 5. – 6. listopadu 1998, Ústí nad Labem 2001, s. 72-106.

<sup>152</sup> Na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem vznikly pod vedením Lenky Bobkové například tyto diplomové práce: Roman ZIEGLER, *Žatecká pobělohorská emigrace. Příspěvek k otázce českého exilu 17. století*, Ústí nad Labem 1999 (= Diplomová práce, Katedra historie Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, dále KH PedF UJEP); Klára PETŘÍKOVÁ, *Pobělohorští exulanti z Litoměřic a jejich návraty do Litoměřic ve světle městských knih*, Ústí nad Labem 2000 (= Diplomová práce, KH PedF UJEP). Na pražské Filozofické fakultě byla pod vedením Lenky Bobkové úspěšně obhájena například práce Magdaleny ČÍŽKOVÉ, *Pobělohorský exil z Nového Města pražského*, Praha 2001 (= Diplomová práce, ÚČD FF UK).

<sup>153</sup> Edita ŠTĚŘÍKOVÁ, *Z nouze o spasení. Česká emigrace do Pruského Slezska v 18. století*, Praha 1992; TÁŽ, *Země otců. Z historie a ze vzpomínek k 50. výročí reemigrace potomků českých exulantů*, Praha 1995; TÁŽ, *Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století*, Praha 1999; TÁŽ, *Pozvání do Slezska. Vznik prvních českých emigrantských kolonií v 18. století v pruském Slezsku*, Praha 2001; TÁŽ, *Exulantská útočiště v Lužici a Sasku*, Praha 2004; TÁŽ, *Stručně o pobělohorských exulantech*, Praha 2005; TÁŽ, *Exulantský kazatel. Biografická novela o Václavu Blanickém (1720-1774), zakladateli exulantských kolonií v pruském Slezsku*, Praha 2007; TÁŽ, *Jak potůček v jezeře. Moravané v obnovené Jednotě bratrské v 18. století*, Praha 2009; TÁŽ, *Christian David (1692-1751). Ze života moravského exulanta, zakladatele exulantské obce Herrnhutu v Horní Lužici a spoluzakladatele obnovené Jednoty bratrské*, Suchdol nad Odrou 2012; TÁŽ, *Matouš Stach (1711-1787). Grónský misionář, exulant z Mankovic*, Suchdol nad Odrou 2012.

<sup>154</sup> Např. Vladimír URBÁNEK, *Eschatologie, vědění a politika. Příspěvek k dějinám myšlení pobělohorského exilu*, České Budějovice 2008; TÝŽ, *Morava a Slezsko v politicko-náboženských vizích a prorocích českých exulantů*, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), *Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. – 17. století* (= Korunní země v dějinách českého státu 4), Praha 2009, s. 613–625; TÝŽ, *Patriotismus pobělohorského exilu*, *Historické listy* 4, 1995, s. 3–6.

<sup>155</sup> Martina LISÁ, *Die böhmische Exulantengemeinde in Pirna im Lichte der Chronik des Václav Nosidlo von Geblice im 17. Jahrhundert*, Leipzig 2007 (= Magisterarbeit an der Universität Leipzig). Závěry práce byly zveřejněny také česky pod názvem *Pirenská exulantská obec během třicetileté války očima kroniky Václava Nosidla z Geblic*, Sborník národního muzea v Praze, řada C – literární historie 54, 2009, č. 1-4, s. 3-43. Martina Lisá je také autorkou moderní kritické edice tohoto významného pramene: Václav Nosidlo z Geblic, *Die Chronik des Václav Nosidlo von Geblice: Aufzeichnungen aus der böhmischen Exulantengemeinde in Pirna zur Zeit des Dreißigjährigen Krieges*. Edition und Übersetzung Martina Lisá, Stuttgart 2014.

<sup>156</sup> Alexander SCHUNKA, *Exulanten, Konvertiten, Arme und Fremde. Zuwanderer aus der Habsburgermonarchie in Kursachsen im 17. Jahrhundert*, *Frühneuzeit-Info* 14, 2003, s. 66-78; TÝŽ, *Glaubensflucht als Migrationsoption. Konfessionell motivierte Migrationen in der Frühen Neuzeit*, in: *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht* 56, 2005, No. 10, s. 547-564; TÝŽ, *Gäste, die bleiben. Zuwanderer in Kursachsen und der Oberlausitz im 17. und frühen 18. Jahrhundert*, Hamburg, Berlin, London 2006; TÝŽ, *Emigrace ze země habsburské monarchie do oblasti středního Německa. Motivy a sociální důsledky*, *ČMM* 127, 2008, č. 2, s. 381-396; TÝŽ, *Pragmatisierung konfessioneller Autorität. Bittschriften von Zuwanderern in Kursachsen des 17. Jahrhunderts*, in: Joachim Bahlcke (Hg.): *Glaubensflüchtlinge im frühneuzeitlichen Europa*, Münster u. a. 2008, s. 235-256 (= *Religions- und Kulturgeschichte in Ostmittel- und Südosteuropa* 4); TÝŽ, *Im Schatten der Grenze. Die Länder der Böhmisches Krone als Aus- und*

delší dobu pobývali v Drážďanech, jsou pro nás zajímavé zejména studie posledního ze jmenovaných historiků. Frank Metasch, který se mj. zabýval otázkou integrace nově příchozích do městského organismu a snahou saského kurfiřta, resp. představitelů městské správy kontrolovat nově příchozí, se zaměřil na exulanty přicházející z českých zemí do saského residenčního města v letech 1600-1730. Své závěry o udělování městského práva exulantům, jejich přijetí do místních cechů a „církvního společenství“ opírá o pečlivý archivní výzkum. Všimá si také reakcí místních obyvatel na vznikající konkurenci, včetně případných konfliktů a jejich řešení. Na závěr své práce připojuje Frank Metasch cenný přehled duchovních, kantorů a představitelů české obce v Drážďanech, doplněný pro nejstarší období, tj. do konce 19. století, o biografické údaje.<sup>158</sup> Četné výsledky na tomto poli přinesl také výzkumný projekt mnichovské univerzity *Pluralisierung und Autorität in der Frühen Neuzeit*, v rámci něhož byla ve spolupráci s drážďanským archivem digitalizována

---

*Einwanderungsgebiete nach Schlacht am Weißen Berg*, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), *Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.–17. století* (= Korunní země v dějinách českého státu 4), Praha 2009, s. 641–656.

<sup>157</sup> Wulf WÄNTIG, „Exulanten“ aus dem böhmischen Niederland in den angrenzenden Gebieten Kursachsens und der Oberlausitz, in: Michaela Hrubá (ed.), *Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku*, Ústí nad Labem 2001, s. 107–116; TÝŽ, *Grenzerfahrungen. Böhmisches Exulanten im 17. Jahrhundert* (= Konflikte und Kultur – Historische Perspektiven 14), Konstanz 2007; TÝŽ, *Der Weg ins Exil – der Weg in den Mythos. Böhmisches Emigranten als „Exulanten“ in der oberlausitzischen Geschichte und Historiographie*, in: Joachim Bahlcke (Hrsg.), *Die Oberlausitz im frühneuzeitlichen Mitteleuropa. Beziehungen – Strukturen – Prozesse*, Stuttgart 2006, s. 191–217; TÝŽ, *Der Taufbrunnen jenseits der Grenze. Alltagserfahrung, kirchliche Praxis und religiöse Flucht im böhmisch-sächsisch-oberlausitzischen Grenzraum des 17. Jahrhunderts*, in: Joachim Bahlcke - Rainer Bendel (Hrsg.), *Migration und kirchliche Praxis. Das religiöse Leben frühneuzeitlicher Glaubensflüchtlinge in alltagsgeschichtlicher Perspektive* (= Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 40), Köln, Weimar, Wien 2008, s. 203-222.

<sup>158</sup> Výsledky svého výzkumu shrnul Frank Metasch v roce 2006 ve své disertační práci nazvané *Die Böhmisches Exulanten in Dresden (1618-1680). Zuwanderung und Zuwanderungspolitik im Spannungsfeld von Landesherrschaft und städtischer Selbstverwaltung*, která vyšla knižně v roce 2011 pod názvem *Exulanten in Dresden. Einwanderung und Integration von Glaubensflüchtlingen im 17. und 18. Jahrhundert*. Ve stejném roce jako Frank Metasch obhájil disertační práci věnovanou českým exulantům také Alexandr Schunka (*Gäste, die bleiben. Zuwanderer in Kursachsen und Oberlausitz im 17. und frühen 18. Jahrhundert*, Hamburg 2006) a o rok později pak poslední z trojice výše zmiňovaných historiků Wulf Wäntig (*Grenzerfahrungen. Böhmisches Exulanten im 17. Jahrhundert*). Výsledky bádání Alexandra Schunka a Wulfa Wäntiga byly rovněž zpřístupněny širší veřejnosti v podobě knižní publikace. Srov. recenzi Martiny Lisé, *Rezension zu Metasch, Frank: Exulanten in Dresden. Einwanderung und Integration von Glaubensflüchtlingen im 17. und 18. Jahrhundert*. Leipzig 2011, in: H-Soz-u-Kult, 25.10.2011, <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/rezensionen/2011-4-063> [cit. 2015-05-10]. Dále např. Frank METASCH, *Erinnerungskultur und Identitätsstiftung. Die „Gemeinde böhmischer Exulanten“ in Dresden im 19. Jahrhundert*, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), *Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14. – 16. století* (= Korunní země v dějinách českého státu 2), Praha 2005, s. 475-496; TÝŽ, *Böhmisches Exulanten in Dresden während des 17. und 18. Jahrhunderts. Verbindungen und Verwicklungen zwischen alter und neuer Heimat*, in: Mitteilungen des Vereins für sächsische Landesgeschichte, Neue Folge 4, 2006, s. 35-37; TÝŽ, *Die religiöse Integration der böhmischen Exulanten in Dresden während des 17. und 18. Jahrhunderts*, in: Joachim Bahlcke - Rainer Bendel (Hrsg.), *Migration und kirchliche Praxis. Das religiöse Leben frühneuzeitlicher Glaubensflüchtlinge in alltagsgeschichtlicher Perspektive* (= Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 40), Köln, Weimar, Wien 2008, s. 69 – 94. K německým studiím věnovaným českým Exulantům nejnověji přehledně Martina LISÁ, *Der Homo migrans der Frühen Neuzeit. Die böhmischen Exulanten und die neuere deutsche Migrations- und Exilforschung*, Acta Comeniana 25, 2011, s. 221-240.

tzv. Bergmannova sbírka, která představuje základní pomůcku pro orientaci v ohromném množství „exulantských“ písemností uložených v saském státním archivu v Drážďanech.<sup>159</sup>

#### 1.4. Přehled dosavadního bádání o městě Slaný v období raného novověku

Studii, které by se věnovaly královskému a později vrchnostenskému městu Slaný v období raného novověku není mnoho. Jedním z důvodů tohoto stavu je bezpochyby fakt, že podstatná část písemností, vztahujících se k osudům města v tomto období, se nachází ve fondu AM Slaný, který je neuspořádan (viz výše).

Ze starší literatury je třeba zmínit především práci slánského gymnaziálního profesora Josefa Laciny *Paměti královského města Slaného*.<sup>160</sup> I přes drobné nedostatky<sup>161</sup> je Lacinova práce jako první odborné dílo o starších dějinách města, opírající své argumenty a závěry důsledně o prameny, dodnes faktograficky cenná.<sup>162</sup> Novější část jeho práce, jež je spíše

---

<sup>159</sup> Autorem tzv. Bergmannovy sbírky (Bergmann'sche Exulantensammlung) je drážďanský učitel Alwin Bergmann (1862-1938), který se exulantské tematice věnoval od roku 1903 až do své smrti. Veškeré informace, které se mu podařilo nalézt ve státních, městských a církevních archivech ve „středním“ Německu (Mitteldeutschland), shromáždil a utřídil do 60 objemných rukopisných foliantů a především vytvořil jmenný seznam exulantů (z celé sbírky tvoří plných 22 svazků). Díky řadě dopisovatelů se mu podařilo shromáždít základní údaje o českých exulantech z let 1620-1780 (odkud, kdy a s kým přišli, kde se ubytovali), doplněné vždy odkazem na příslušný pramen, popř. literaturu. Orientace ve sbírce však není jednoduchá. Abecední řazení bylo dodržováno jen u prvních šesti svazků a ani třídění podle stavu či povolání není zcela důsledné. Pro usnadnění práce s touto pomůckou bylo přistoupeno k její digitalizaci. K projektu digitalizace této sbírky viz <http://www.sfb-frueheneuzeit.uni-muenchen.de/projekte/c/c9.html>. Digitalizovaná sbírka přístupná na: <http://www.exulanten.geschichte.uni-muenchen.de/index.php?module=welcome> [cit. 2015-05-10]. Základní informace k osobě A. Bergmanna a jeho sbírce viz např. Karel BEDNAŘÍK – Manfred KOBUCH, *Bergmannova sbírka ve Státním archivu v Drážďanech*, AČ 31, 1981, č. 3, s. 161-168.

<sup>160</sup> Josef LACINA, *Paměti královského města Slaného I. Za svobody i v porobě*, Slaný 1885. Plánovaný druhý díl, v němž Lacina hodlal dovést dějiny svého rodného města až do své doby, již nevyšel.

<sup>161</sup> Při líčení počátků města se nechal například zlákat romantickou teorií o existenci slánského hradu. Paradoxně se této jeho teorii dostalo značné pozornosti. Podobně lze Lacinovi vytýkat některé drobné nedostatky způsobené nedůsledným porovnáváním časově souběžných pramenů. Další chyba se týká například požáru města založeného vojáky v období třicetileté války. Na s. 233 nesprávně uvádí, že ve městě hořelo v roce 1639, kdy požár „přes 50 stavení pohltit“. Přitom o 42 stran dříve tuto událost správně vztahuje ke Smečnu. I zde však uvádí chybně počet domů, které tenkrát shořely. Mylnou informaci o požáru od něj pak přebírá i Antonín Krecar (Antonín KRECAR, *Paměti*, SO 15, 1907, s. 24), autoři textového úvodu k dílu *Historický atlas měst*, Vladimír Kubánek (Vladimír KUBÁNEK, *Královské město Slaný*, s. 48) a Tomáš Raichl. Poslední ze jmenovaných však připouští, že „ne zcela jasně informace o tomto požáru [...] bude nutné znovu ověřit.“ Josef LACINA, *Paměti; Slaný*. *Historický atlas měst České republiky*, sv. 6, redaktor svazku Eva Semotanová, Praha 1998 (vyšlo 1999), nepaginováno; Tomáš RAICHL, *Obyvatelstvo Slaného před třicetiletou válkou a po ní. Několik poznámek k populačnímu vývoji města*, SO 17 (117), 2009, s. 26. Karel KŘESADLO, *K historiografii*, s. 201.

<sup>162</sup> Josef Lacina opírá svůj výklad zejména o zápisy městských knih. Necituje však vždy důsledně, a proto není v některých případech snadné odhalit zdroj jeho informací. Například, když na s. 147 cituje z radního manuálu povzdech písaře nad chováním saské armády na počátku 30. let, uvádí pouze, že se citovaná slova nachází v Acta curiae, radním manuálu, č. 57. Pokud cituje, odkazuje na názvy a čísla knih, která ve svém seznamu uvádí Jindřich Hulinský a František Duras jako stará. Pro svou studii použil i knihy dnes neznámé jako např. radní manuál se zápisy z let 1586-1595 či nejstarší slánskou městskou knihu nazvanou „Antiquissimus liber“. Přihlédl také k příslušným zápisům ve čtyřech nejstarších slánských matrikách, zahrnujících období 1595-1693. Kromě výše zmíněných městských knih pro účely své studie vyexcerpoval všechny radní manuály, od nejstaršího pokrývající období 1561-1569 až po manuál, který má dnes č. 59 a končí rokem 1661. Dále všechny nejstarší tržní smlouvy z let 1443-1565, 1543-1574, 1574-1611 a 1611-1729 (staré č. 5-8, současné 73, 74, 75,

souborem jednotlivých zajímavostí z dějin města do poloviny 17. století než soustavným syntetickým přehledem, částečně antikvoval Antonín Krecar, který na stránkách Slánského obzoru uveřejňoval poměrně rozsáhlé příspěvky k dějinám města po roce 1622.<sup>163</sup>

Kolem Slánského obzoru, ročenky, vycházející péčí místního Musejního a literárního spolku Palacký od roku 1893 až do roku 1947,<sup>164</sup> se postupně soustředila skupina nadšených laiků a později i odborných badatelů. Byla v něm publikována celá řada drobných, ale i rozsáhlejších statí různé kvality, týkající se dějin Slaného a jeho okolí. Většina z nich se však vztahuje k dějinám novějším, především 18. a 19. století.<sup>165</sup> K publikování regionálně zaměřených studií sloužil od 20. do 40. let 20. století také Vlastivědný sborník okresů slánského a novostrašeckého. Většina zde publikovaných článků však nedosáhla úrovně studií, objevujících se ve Slánském obzoru.<sup>166</sup>

Z historiků, kteří se zabývali dějinami Slaného „na prahu nové doby“ je třeba jmenovat především Václava Fialu, jenž se zaměřil na osudy města za třicetileté války. Původně seminární práce, později rozšířená do podoby disertace, která byla v roce 1925 díky Královské české společnosti nauk vydaná tiskem, nebyla dodnes nahrazena novější monografií.<sup>167</sup> Přestože je na mnoha místech značně tendenční,<sup>168</sup> stále představuje základní

---

171), obě pamětní knihy z let 1638-1685 a 1641-1652 (staré č. 2, 3, současné 1, 2), tři šosovní knihy, které vznikly v polovině 50. let 17. století (staré č. 35-38, současné 40, 41, 38), obě nejstarší knihy smluvní pokrývající období 1544-1713 (staré č. 15, 16, současné 92, 93), knihu kšaftů z let 1554-1573 (staré bez čísla, současné 81), knihu svědomí z let 1629-1656 (staré č. 71, současné 96) a knihu smluv svatebních obsahující smlouvy z let 1563-1686 (staré č. 80, současné č. 85). Registra odeslané pošty, stejně jako aktový materiál a písemnosti centrálních úřadů uložené ve fondu Stará manipulace zůstaly stranou jeho pozornosti. Poprvé je ve větší míře využil až Václav Fiala (viz dále). Srov. pozn. č. 168.

<sup>163</sup> Antonín KRECAR, *Paměti královského města Slaného*, SO 15, 1907, s. 5-112 (V poddanství); SO 16, 1908, s. 3-58 (V ochraně); SO 18, 1910, s. 3-27 (V době ústavní); SO 19, 1911, s. 3-26 (V době ústavní v letech sedmdesátých).

<sup>164</sup> Vydávání Slánského obzoru bylo definitivně zastaveno až v roce 1950, ale ročníky 1948 a 1949 již nevyšly.

<sup>165</sup> Pro raně novověké období jmenujme např. tyto články: František VACEK, *Rada velvarská pánům slánským v l. 1622-1631*, SO 2, 1894, s. 22-28; Josef PETERS, *Řády cechů slánských v XVI. století.*, SO 7, 1899, s. 24-57; Pavel ROUBÍK, *Regesta listin chovaných v městském archivu slánském*, SO 12, 1904, s. 52-57, SO 13, 1905, s. 3-22; František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku v r. 1631-32*, SO 30, 1922, s. 3-12; Jindřich HULINSKÝ, *Latinští básníci XVI. a XVII. století buď v Slaném zrození nebo zde či na Slánsku působící*, SO 36, 1928, s. 43-48; Václav FIALA, *Regesta ze slánského archivu*, SO 38, 1930, s. 64-70; Josef ŠVEJDA, *O ženění a vdávání koncem 16. století*, SO 55, 1947, s. 21-29; TÝŽ, *Slánští sladovníci a pivovarníci koncem 16. století*, SO 55, 1947, s. 18-20.

<sup>166</sup> Vlastivědný sborník okresů slánského a novostrašeckého vznikl v roce 1923, od roku 1929 vycházel pod názvem Vlastivědný sborník okresu Slánského a od roku 1934 jako Vlastivědný sborník školního okresu slánského a kladenského. Převážná většina studií se stejně jako v případě Slánského obzoru zaměřuje na novější dějiny, jejich hlavním cílem bylo poutavou formou popularizovat nejnovější poznatky. Časopis zanikl v roce 1941.

<sup>167</sup> Václav FIALA, *Slaný v letech 1618-1632. České město za 30leté války*. Rozpravy KČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, nová řada (VIII), č. 1, Praha 1925.

<sup>168</sup> Ve Fialově práci se objevuje řada citově zabarvených úsudků o obyvatelích Slaného, které vypovídají o evangelické víře autora, jenž jednoznačně stojí na straně nekatolického obyvatelstva. Například „*Slánští s nepatrnými odchylkami mají nejprve tytéž požadavky a pak tytéž prosby, jako čeští stavové, s tím důležitým rozdílem, že jsou v celém svém jednání odhodlanější, důslednější a důstojnější...*“ (s. 26); „*Kašovský je věru výrazným představitelem chamtivých pobělohorských lidiček, kterým katolictví bylo společenským žebříčkem*

východisko pro poznání dějin Slaného ve 20. letech 17. století.<sup>169</sup> Ve stejné době jako Fialova disertace vznikla také popularizační práce Karla Kazdy *Slaný po stránce historické*, která však vychází, jak sám autor v úvodu přiznává, především z již zmiňované Lacinovy knihy, dále z článků uveřejněných ve Slánském obzoru a Ottova slovníku naučného či prací Augusta Sedláčka a Antonína Podlahy.<sup>170</sup> Stejný charakter pak má i publikace uspořádaná městským archivářem Jindřichem Hulinským, která vyšla v roce 1928 pod názvem *Město Slaný, jeho kraj a památnosti*.<sup>171</sup> Slanému je věnován také jeden svazek v rámci ediční řady „Poklady národního umění“, vydávané Sdružením přátel baroka.<sup>172</sup>

Po roce 1945 došlo k výraznému úpadku zájmu badatelů o nejstarší dějiny Slaného. Navíc po zániku Vlastivědného sborníku okresů slánského a novostrašického a zejména Slánského obzoru neexistovalo žádné publikační a diskusní fórum, které by podněcovalo další bádání. Ani slánští archiváři, Vladimír Slunečko a Zbyněk Malý, kteří se jako jediní v této době zabývali staršími dějinami města, nepřinesli ve svých studiích nic nového.<sup>173</sup> Tento stav se

---

*a klíčem k bohatství. Bylo by škoda plýtvati slovy ke charakteristice tohoto primátora; po celou dobu svého úřadování nebyl ničím jiným, než zlodějem a denunciantem.*“ (s. 41); „*Na slánském příkladě vidíme, že protireformace vyšťvala do ciziny právě ty, když byli hospodářsky a mravně nejzdatnější, že vedla k hospodářskému zotročení a mravní porobě.*“ (s. 73); „*Je věru s podivem, že slánská rada, které v čele stál tehda M. Jan Šultys, dovedla zapřítí v této chvíli všeobecného rozvratu osobní utrpení a podříditi je zájmům celku [...] Přes velké utrpení, které přinášel sebou saský vpád, nebylo možno zapomenouti na smutné dny, jež město prožívalo, byť v míru, donedávna, na dlouhá léta hraběcí poroby a surových protireformačních štvanic.*“ (s. 78) a mnohé další. Podtrženo R. K.

<sup>169</sup> Fialova práce je cenná zejména díky tomu, že je z velké části postavena na původním archivním výzkumu. Navíc vychází z pramenů do té doby „většinou nepoužitých“. Jedná se zejména o registra odeslané pošty, které ve shodě s tehdy platným soupisem pořízeným Jindřichem Hulinským a Františkem Durasem označuje jako notuláře (staré č. 76, 77, současné 69, 162) a také spisovou část městské registratury. Dále excerpoval purkmistrovský manuál (kniha úředních poznamenání, staré č. 83<sub>2</sub>, současné 100), knihu dluhů a úroků (staré č. 84, současné 45) a kopiář z let 1631-1635, který je dnes patrně součástí tzv. Miltnerovy sbírky. Zároveň jako první systematicky procházel fond Stará manipulace, uložený v tehdejší Zemském, dnes Národním archivu. Kromě výše zmíněných pramenů použil pro vylíčení osudů Slaného v letech 1618-1632 stejně jako jeho předchůdce Josef Lacina příslušné radní manuály (staré č. 56 a 57, současné 57, 58), šosovní knihy (staré č. 36, 35, současné 40, 41), knihu svědomí (staré č. 71, současné 96) a knihu trhovou (staré č. 8, současné 171). Z fondů centrálních institucí využil Václav Fiala zejména fond Stará manipulace (sign. C 215 S 63, C 215 S 64, S 195, D 18, D24, M 7/24, S 114/6, S 114/7, S 114/9), dále fond Archiv pražského arcibiskupství (sign. R 109/2, R 109/10-12) a Desky zemské (DZ 141 a DZ 194). Nahlédl také do Sbírký opisů kopií archiválií. S písemnostmi, které jsou součástí fondu Velkostatek Smečno však nepracoval. Ty poprvé využil až František Šváb. V některých případech bohužel Fiala necituje přesně, většinou bez uvedení konkrétního folia (např. s. 13, pozn. č. 10, 12 či s. 23, pozn. č. 62) a ani názvy městských knih neuvádí vždy podle tehdy platného soupisu. Musíme se tak občas domýšlet, jakou knihu má na mysli. Někdy je tato hádanka jednodušší (např. radní manuály označuje místo Acta curiae Slanensis či Acta Fori Slanensis), jindy složitější (místo Úřední poznamenání od r. 1631-1639 píše Knihy úřední z let 1631-1643, dnes Kniha zápisů z rady 1631-1639). Také v případě delších, ale i kratších citací z pramenů, je nutno být obezřetný, neboť ne vždy je jeho přepis správný. Na konkrétní případy je upozorněno na příslušném místě formou poznámky pod čarou.

<sup>170</sup> Karel KAZDA, *Slaný po stránce historické. Město a jeho kraj*, Slaný 1920.

<sup>171</sup> Jindřich HULINSKÝ (uspoř.), *Město Slaný, jeho kraj a památnosti. Monografie města i okresu, vydaná k oslavě prvního desetiletí republiky*, Slaný 1928.

<sup>172</sup> Jaroslav PAVELKA, *Slaný*. Edice Poklady Národního umění, sv. 41, Praha 1941.

<sup>173</sup> Zbyněk MALÝ, *Mince v počtech voj. hotovosti města Slaného z let 1469-1475*, Numismatické listy 13, 1958, č. 6, s. 161nn; TÝŽ, *K nálezu ze slánské radnice*, Numismatické listy 15, 1960, č. 3-4, s. 92-96; TÝŽ, *Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské*, Sborník Národního muzea, řada A 15, 1961, č. 4-5, s. 143-234;

pokusil na konci 60. let změnit Karel Křesadlo, který se již ve své diplomové práci zaměřil na otázky související s fungování městské správy ve Slaném v polovině 16. století.<sup>174</sup> Po odchodu do státního okresního archivu v Jihlavě, který v letech 1978-1997 dokonce vedl,<sup>175</sup> se však dějinám svého rodného města již soustavněji nevěnoval.<sup>176</sup> Přání, aby se jeho práce staly impulsem pro další bádání o dějinách Slaného, vyslovené v roce 1977, zůstalo dlouho nevyslyšeno.<sup>177</sup> Více studií zaměřených na osudy města v období raného novověku se začalo objevovat až od druhé poloviny 90. let a zejména pak od počátku nového milénia. Většina z nich je však zaměřena umělecko-historicky. Jejich autoři se zabývají především mecenášskou a stavební činností Bernarda Ignáce z Martinic a s ní související barokní proměnou města.<sup>178</sup> Nemalá pozornost je věnována také slánským piaristům.<sup>179</sup> Řada

---

TÝŽ, *Výroba v slánské cihelně v době předbělohorské*, SSH 3, 1959, s. 172-176. Vladimír Slunečko většinou publikoval pouze popularizační články v denním tisku a příležitostných publikacích. Josef KŘESADLO, *K historiografii*, s. 203-204.

<sup>174</sup> Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, Praha 1969 (= diplomová práce, KPVHAS FF UK)

<sup>175</sup> Z prací souvisejících s Křesadlovým působením v Jihlavě, do níž odchází již v roce 1969, jmenujme alespoň následující: Karel KŘESADLO, *K původu a počtu studentů jihlavského jezuitského gymnázia v 17. století*. In: Moravské bratrské školství a jeho protějšky v 16. až 18. století, Přerov 1979, s. 136-140; TÝŽ, *Jihlava*, Jihlava 1986; TÝŽ, *Kapitoly z historie Jihlavy*, Jihlava 1992; TÝŽ, *Studenti jezuitského gymnázia v Jihlavě*, Vlastivědný sborník Vysočiny (dále jen VSV) 8, 1992, s. 119-129; TÝŽ, *Zápisy z věži kostela sv. Ignáce v Jihlavě*, VSV 8, 1992, s. 305-306; TÝŽ, *K omezování městské samosprávy v Jihlavě v 18. století*, in: Ústřední moc a regionální samospráva: 5. – 7. října 1993, Břeclav 1994, s. 197-200; TÝŽ, *Jihlavská radnice. Kulturně historická studie*, Jihlava 1995 (spoluautor Zdeněk Jaroš); TÝŽ, *Městské rady v Jihlavě v 16.-18. století*, VSV 10, 1996 [vyd. 1997], s. 65-72; TÝŽ, *Jihlavské právo*, In: Dolování stříbra a mincování v Jihlavě, Jihlava 1999, s. 66-78; TÝŽ, *Královské horní město Jihlava v přemyslovském období*, TAMTÉŽ, s. 28-32; TÝŽ, *Správní vývoj jihlavského okresu 1850-1948*, VSV 12, 2002, s. 79-100. Starší bibliografie Karla Křesadla viz např. Zdeněk JAROŠ, *Karel Křesadlo – bibliografie*, VSV 9, 1994, s. 302-305; TÝŽ, *Karel Křesadlo padesátiletý*, VSV 9, 1994, s. 301-302. Ke slánským kořenům Karla Křesadla viz např. Libor DOBNER, *Křesadlové a město Slaný*, Slánské listy, 7. 12. 2004, s. 12.

<sup>176</sup> Karel KŘESADLO, *K dějinám města Slaného do porážky husitské revoluce*, SSH 8, 1973, č. 1, s. 55-69; TÝŽ, *K dějinám města Slaného v 15. a 16. století*, SSH 9, 1974, s. 119-134; TÝŽ, *Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století*, SSH 10, 1975, s. 173-182; TÝŽ, *K historiografii starších dějin Slaného*, SSH 12, 1977, s. 195-206; TÝŽ, *Z křařtů slánských měšťanů 16. století*, SO 3 (103), 1995, s. 29-33; TÝŽ, *Poznámky ke středověké historii Slaného*, in: Slaný. České město ve středověku. Sborník příspěvků k 700. výročí královského města Slaného, Kladno 1997, s. 12-14; TÝŽ, *Slánská řemesla a cechovní artikuly do roku 1570*, Muzejní a vlastivědná práce. Časopis společnosti přátel starožitností 42 (112), 2004, č. 2, s. 81-96; TÝŽ, *Město Slaný za husitství*, in: Slánské rozhovory 2010. Česká husitská reformace. Historie, teologie, osobnosti, umění, ed. Zdeněk Víšek – Blažena Hrabáková, Slaný 2011, s. 16-23.

<sup>177</sup> Karel KŘESADLO, *K historiografii*, s. 204.

<sup>178</sup> K mecenášské a stavební činnosti Bernarda Ignáce z Martinic viz např. Vladimír PŘIBYL, *Baroko ve Slaném. Bývalý františkánský klášter s kostelem Nejsvětější Trojice*, Slaný 1988; TÝŽ, *Objev nástěnných maleb v kolejni kapli piaristů ve Slaném*, In: Posel z Budče 12-13, 1997, s. 40-41; TÝŽ, *Slánská fioretti. Ze slánského františkánského baroku*, SO 10 (110), 2002 [vyd. 2003], s. 13-30; TÝŽ, *Tři kapitoly z Ježíšova „skrytého života“ v barokní malbě Slánska*, SO 12 (112), 2004 [vyd. 2005], s. 4-11; Pavel PREISS, *Kaple piaristické koleje ve Slaném*, In: Rozprava o baroku, Sborník příspěvků z kolokvia Barokní umění na území severozápadně od Prahy, Kladno 1993, s. 5-9; Jan ROYT, *Poutní místa a milostné obrazy na Slánsku v 17. a 18. století*, TAMTÉŽ, s. 29-33; Jan ŠTOVÍČEK, *Loretánská idea a barokní historismus u Martiniců době pobělohorské*, TAMTÉŽ, s. 14-21; Martin MÁDL, *Podobizny františkánských světců starého Slaného a pražský malíř Jan Václav Spitzer (1711-1773)*, SO 12 (112), 2004 [vyd. 2005], s. 12-22; Jan KAŠPAR, *Fond knihovny bývalého konventu františkánů ve Slaném*, SO 15 (115), 2007, s. 5-15; Vítězslav ŠTAJNOCHR, *Mariánský obraz Sodálie Zasnoubení blahoslavené Panny Marie se svatým Josefem při piaristické koleji ve Slaném*, in: Slánské rozhovory

zajímavých příspěvků k dějinám Slaného v tomto období byla pronesena na společných setkáních českých a zahraničních historiků, která se konají od roku 2004 pod záštitou města.<sup>180</sup> Mnohé studie se pak objevily na stránkách obnoveného Slánského obzoru,<sup>181</sup> kde však podobně jako před jeho zastavením vychází převážně články zaměřené na dobu novější a z období raněnovověkého pak většinou studie věnující se umělecko-historickému a stavebnímu vývoji Slaného v 17. století.<sup>182</sup> Dlouho dobu tvořily výjimku z tohoto pravidla pouze články Karla Křesadla a Jany Krotilové z poloviny 90. let.<sup>183</sup> Díky velmi pečlivým studiím Tomáše Raichla, mezi nimiž vynikají biograficky laděné črty věnované dvěma významným slánským rodákům, resp. obyvatelům, se tato situace začíná pomalu měnit.<sup>184</sup> Výjimku v tomto směru představuje také článek autorky předkládané práce<sup>185</sup> a numismaticky zaměřená studie Jiřího Lukase a Lubomíra Pospíšila.<sup>186</sup>

---

2008, Slaný 2009, s. 41-49; Tomáš ŘEPA, *Kaple Božího hrobu ve Slaném*, SO 18 (118), 2010 [vyd. 2011], s. 38-44.

<sup>179</sup> Např. Václav BARTUŠEK, *O studentech a žácích gymnázia ve Slaném, jeho učitelích a příznivcích v prvním období školy v letech 1658–1778*, in: Jubilejní památník na oslavu třicetapadesátiletého trvání gymnázia v Slaném: 1658–1908–2008, edd. Olga Judlová–Milan Dundr, Slaný 2008, s. 50–86; TÝŽ, *Z historie piaristické koleje ve Slaném 1658-1778*, In: Slánské rozhovory 2008, Slaný 2009, s. 30-36; Vladimír PŘIBYL, *Nad původními plány slánské piaristické koleje*, TAMTĚŽ, s. 37-40; Jan KAŠPAR, *Knihovna bývalé piaristické koleje ve Slaném*, TAMTĚŽ, s. 50-58; Božena FRANKOVÁ a kol., *Piaristé ve Slaném 1658-2008. Za barokními památkami slánských piaristů*, Slaný 2008; Václav MOUCHA, *Krypta slánských piaristů*, SO 3 (103), 1995, s. 10-17.

<sup>180</sup> Dana a Vladimír PŘIBYLOVI (edd.), *Slánské rozhovory 2004. Španělsko: Filosofie, teologie, dějiny umění, literatura*, Slaný 2005; TÍŽ (edd.), *Slánské rozhovory 2005. Itálie a Čechy: filosofie, dějiny, umění, hudba, literatura*, Slaný 2006; TÍŽ (edd.), *Slánské rozhovory 2006. Louny – Slaný. Lounsko: historie, osobnosti, literatura, památky*, Slaný 2007; TÍŽ (ed.), *Slánské rozhovory 2008. Piaristé: historie, osobnosti, literatura, umění*, Slaný 2009; Zdeněk VÍŠEK – Blažena HRABÁKOVÁ (ed.), *Slánské rozhovory 2010. Česká husitská reformace. Historie, teologie, osobnosti, umění*, Slaný 2011; Dana a Vladimír PŘIBYLOVI (edd.), *Slánské rozhovory 2012. Klášter premonstrátek v Doksanech a Slánsko*, Slaný 2013. Slánské rozhovory v roce 2009 byly věnovány novorenesanci, v roce 2011 Rusku, v roce 2013 památkám Slaného a Slánska a v roce 2014 Smečnu. Letošní Slánské rozhovory, které se budou konat na počátku října, jsou zasvěceny Husovu kulatému výročí. Podrobnosti viz <http://pamatky.slany.cz/> [cit. 2015-05-10].

<sup>181</sup> Slánský obzor byl obnoven v roce 1993 u příležitosti 100. výročí svého založení. Největší prostor je opět věnován novějším a nejnovějším dějinám. Obsahy jednotlivých ročníků obnoveného Slánského obzoru přehledně na <http://www.slanskyobzor.cz/> [cit. 2015-05-10].

<sup>182</sup> Stanislav KRAJNÍK – Vladimír PŘIBYL, *Příspěvek k renesančním dějinám kostela Nejsvětější Trojice ve Slaném*, SO 8 (108), 2000 [vyd. 2001], s. 13-28; Zdeněk KUCHYŇKA, *Pražská brána ve Slaném. Příspěvek ikonografie k datování stavby*, SO 13 (113), 2005, s. 4-10; Václav MOUCHA, *K výzdobě Velvarské brány v Slaném*, SO 18 (118), 2010 [vyd. 2011], s. 5-12; TÝŽ, *Místa popravni na Slánsku*, SO 19 (119), 2011 [vyd. 2012], s. 24-32; TÝŽ, *Znaky města Slaného na Velvarské bráně ve Slaném*, SO 20 (120), 2012 [vyd. 2013], s. 25-33; Jiří UNGER, *Archeologický výzkum Pražské brány ve Slaném*, TAMTĚŽ, s. 12-24.

<sup>183</sup> Jana KROTILOVÁ, *Slaný – pohled do správních dějin*, SO 3 (103), 1995, s. 34 – 39; TÁŽ, *Město Slaný ve světle svých majestátní*, SO 5 (105), 1997 [vyd. 1998], s. 25-42; Karel KŘESADLO, *Z kšaftů slánských měšťanů*, SO 3 (103), 1995, s. 29-33.

<sup>184</sup> Tomáš RAICHL, *Matouš Šafránek (Crocinus, Jednuška) – život a malířské dílo*, SO 16 (116), 2008, s. 23-41; TÝŽ, *Obyvatelstvo Slaného před třicetiletou válkou a po ní. Několik poznámek k populačnímu vývoji města*, SO 17 (117), 2009, s. 19-33; TÝŽ, *Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu, jeho vztahy ke Slanému a slánští přátelé*, SO 20 (120), 2012 [vyd. 2013], s. 34-57.

<sup>185</sup> Romana KMOCHOVÁ, „Hrome mlč, budeš mítí váček!“ *Sexuální delikty a delikty proti manželství před slánským soudem v letech 1595-1620*, SO 18 (118), 2010 [vyd. 2011], s. 20-30.

<sup>186</sup> Jiří LUKAS – Lubomír POSPÍŠIL, *Slánské poklady mincí z počátku 17. století*, SO 21 (121), 2013 [vyd. 2014], s. 10-19.

Monografie, která by shrnovala dějiny Slaného v úplnosti, se město dočkalo již v roce 1994.<sup>187</sup> Populární přehled dovedený do roku 1945 s jistými přesahy do doby novější však nepodává souhrnnější pohled na dějiny města v období raného novověku.<sup>188</sup> Navíc kapitoly věnované této době vychází s výjimkou části zabývajících se barokním uměním převážně ze starší literatury, publikované na konci 19. století či v prvních desetiletích 20. století, a pro předbělohorskou dobu také z několika drobných článků a prací Karla Křesadla, které v naprosté většině odkazují nebo navazují na jeho diplomovou práci obhájenou na katedře Pomocných věd historických a archivního studia FF UK v roce 1969 (viz výše).<sup>189</sup> Ani nejnovější souhrnný pohled na dějiny města, který lze nalézt v úvodu 6. svazku atlasového projektu Historický atlas měst ČR, jenž vznikl pod redakčním vedením prof. Evy Semotanové, nepřináší pro období raného novověku nic nového.<sup>190</sup> Převážně kompilační charakter pak má také populárně laděná a místy poněkud tendenční monografie Vladimíra Kubánka, která vyšla v roce 2012 pod názvem *Královské měst Slaný na pozadí historie*. Sám Kubánek, bývalý voják a autor několika knih o chemickém vojsku,<sup>191</sup> v úvodu přiznává, že práce vznikla neplánovaně a tak trochu náhodou v souvislosti se shromažďováním materiálu pro knihu o historii 1. tankové divize, jejíž velitelství bylo ve Slaném. Nejvíce prostoru věnuje 19. a 20. století, sedmnácté se vešlo na čtrnáct stránek. V práci se navíc nachází chybné informace, převzaté většinou ze starší literatury, či zavádějící zjednodušení.<sup>192</sup>

V současné době se dějinami Slaného v období raného novověku kromě autorky předkládané práce intenzivně zabývá zejména Josef Kadeřábek. Ve své diplomové práci obhájené v roce 2008 se věnoval otázce vlivu příbuzenských a kmotrovských vazeb na fungování městské správy ve Slaném v letech 1610-1635. V poslední kapitole se pak pokusil

---

<sup>187</sup> Publikace *Slaný: město tradic a současnosti*, která vyšla péčí Karla Vidimského a Jana Štovička již v roce 1984, je publikací převážně fotografickou. Karel VIDIMSKÝ – Jan ŠTOVÍČEK, *Slaný: město tradic a současnosti*, Slaný 1984.

<sup>188</sup> Kol., *Kniha o Slaném*, Slaný 1994.

<sup>189</sup> Autoři publikace *Kniha o Slaném* se z velké části opírají o faktograficky bohatou práci Josefa Laciny, která vznikla na konci 19. století (viz výše). Bohužel z ní přebírají i některé omyly, popř. se dopouští nových chyb, které se pak následně objevují v dalších studiích věnovaných Slanému v tomto období. Při popisu osudů města v letech 1618-1632 pak vychází zejména z práce Václava Fialy *Slaný v letech 1618-1632* (viz dále). Ze zmíněných chyb uveďme např. tvrzení, že Slaný byl zastaven Martinicovi s platností od 1. 1. 1623 za 200 000 zl. rýnských (s. 66) či že, město bylo prodáno Jaroslavu Bořitovi 24. července 1638 „za zástavní sumu [!] 200 000 kop gr. míš.“ (s. 68). Tyto chyby přebírají další autoři, např. Matěj KADLEC, *Studenti a žáci*, s. 50; či Josef KADEŘÁBEK, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 32; TÝŽ, *Nerovný boj o víru?*, s. 76. Na další omyly a nepřesnosti je upozorněno na příslušném místě formou poznámky pod čarou.

<sup>190</sup> *Slaný*. Historický atlas měst České republiky, sv. 6, redaktor svazku Eva Semotanová, Praha 1998 (vyšlo 1999).

<sup>191</sup> Vladimír KUBÁNEK, *Historie zbraní hromadného ničení a chemického vojska*, Brno 2008; TÝŽ, *Historie chemického vojska 1919-2009*, Brno 2010.

<sup>192</sup> Například na s. 50 Vladimír Kubánek chybně spojuje povinnost Slánských uhradit hraběti škody způsobené na vrchnostenském majetku za saského vpádu s poškozením města po skončení války. Navíc částku 9500 kop gr. míš. omylem vztahuje ke škodám způsobeným na Kvíckém statku. Vladimír KUBÁNEK, *Královské město Slaný na pozadí historie (1.) L. P. 750-1945*, Brno 2012, hl. s. 41 – 54.



nastínit, jakým způsobem se tyto vztahy projeví v průběhu první vlny rekatolizace.<sup>193</sup> Hodnotu jeho práce snižuje nedůsledné či zavádějící citování pramenů<sup>194</sup> a chyby způsobené nesprávným čtením.<sup>195</sup> Některé omyly se objevují i v jeho rigorózní práci<sup>196</sup> a v novějších studiích, které vznikly v souvislosti s jeho disertační prací.<sup>197</sup> Mnohé pak pronikly i do

<sup>193</sup> Josef KADEŘÁBEK, *Víra v síti vztahů. Slaný 1610-1635*, České Budějovice 2008 (= Diplomová práce, HÚ FF JU). Částečně otištěno v roce 2009 v časopise *Historická demografie* a v roce 2010 ve *Středočeském sborníku historickém*. TÝŽ, *Protireformace Slaného v letech 1610-1635 a její dopad na sociální vazby radních*, *Historická demografie* (dále HD) 33, 2009, 1-2, s. 9-44; TÝŽ, *Vrcholné orgány městské správy ve Slaném v letech 1610-1620*, SSH 36, 2010, s. 3-21.

<sup>194</sup> V řadě případů necituje Josef Kadeřábek původní pramen, nýbrž text zveřejněný ve výše zmíněné studii Václava Fialy, přičemž jej opisuje i s Fialovými chybami. Z této skutečnosti Josefa Kadeřábka usvědčuje mj. to, že citát uzavírá odkazem na pramen, který neodpovídá v současné době užívanému označení příslušných městských knih, nýbrž označení běžnému v době vzniku Fialovy práce. Za všechny jmenujme několik příkladů: *Víra v síti vztahů*, s. 17, pozn. č. 43 (inv. č. 68, notulář listů 1616-1623, fol. 159-161, správně kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 160v, patrně opsáno z c. d. Václava Fialy, s. 137), s. 18, pozn. č. 48 (TAMTÉŽ, fol. 92; správně kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 193r; patrně opsáno c. d. Václava Fialy, s. 33, pozn. 108), s. 18, pozn. č. 49 (TAMTÉŽ, fol. 193; správně kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 193r-193v; patrně opsáno z c. d. Václava Fialy, s. 35). Špatným odkazům se nevyhnul ani v případě slánských matrik, které jistě pečlivě excerpoval. Např. na s. 40, pozn. č. 213 u záznamu o křtu Alžběty Schodecké odkázal na fol. 75, kde se však nenachází záznamy o křtech z roku 1622, nýbrž až z roku 1627. Zmiňovaný zápis o křtu Alžběty Schodecké, k němuž došlo 3. 11. 1622, můžeme nalézt na fol. 40r. Podobně na s. 52, pozn. č. 298 (křest Jana Celestýna, syna Václava Mandelky dne 4. 6. 1629), chybně fol. 176, správně má být fol. 90v či u křtu Samuela, syna Samuela Šťávy (s. 53, pozn. 303) chybně fol. 189r, správně 97r. Zde navíc špatně přečteno jméno jednoho z kmotrů, radního písaře Jana Rubeculy Hostomského v matrice zapsaného jako Jana Hostomnického (odkazuje na jeho rodiště Hostomnice, dnes Hostomice na tehdejší arcibiskupském panství Světec). Podle Josefa Kadeřábka se jmenoval Jan Hostovický. Podrobněji k osobě Jana Hostomského viz kap. č. 4.4.

<sup>195</sup> Nesprávného čtení se Josef Kadeřábek dopustil především v případě zápisů učiněných do radních manuálů Karlem Zikmundem. Například místo „[...] aby se ohlásili tak, aby bylo mezi nimi jaké nedorozumění, to do pana hofrychtýře spokojeno býti mohlo.“ (*Víra v síti vztahů*, s. 29, pozn. č. 126) má být „[...] aby se ohlásili tak, aby bylo-li by mezi kejm jaké nedorozumění, to bez pana hofrychtýře spokojeno bejtí mohlo.“, dále místo „Jiným příčinným osobám se též napomenutí stalo, kdyžbykoliv povolány byly, aby se časně nacházeti [daly], a věci obecních vyřizovati nápomocny byly a tajnost rady aby zachovaly.“ (c. d., s. 33, pozn. č. 159) má být „Jinejm přisežnejm osobám se též napomenutí stalo, kdyžbykoliv povolány byly, aby se časně nacházeti [daly], a věci obecních vyřizovati nápomocny byly a tejnost rady aby zachovaly.“ či místo „Narřízení pana hejtmana: 1. aby purkmistr a konšelé do místa radního bez vůle a vědomí jeho se nescházeli a schůzek postranních neměli, 2. aby žádného obilí, pšenice, ječmene (kromě žita a ovsy) formanům neprodávali bez vůle a vědomí jeho, že toho Jeho Milost pan hrabě potřebovati ráčí, 3. co se železí handle za obilí nasbírané, k tomu povolil“ (c. d., s. 37, pozn. č. 195) má být „Narřízení pana hejtmana: 1. aby purkmistr a konšelé do místa radního bez vůle a vědomí jeho se nescházeli a schůzek postranních nemívali, 2. aby žádného obilí, pšenice, ječmena (kromě žita a ovsy) formanům neprodávali bez vůle a vědomí jeho, že toho Jeho Milost pan hrabě potřebovati ráčí, 3. co se v železí handle dotýče za obilí nazbírané, k tomu povolil.“ Podtržením jsou zdůrazněny původně chybné pasáže. Na další špatné čtení je upozorněno na příslušném místě formou poznámky pod čarou. V posledním případě navíc Josef Kadeřábek danou událost chybně datuje. Podle jeho mínění k ní došlo „hned v červenci 1623“, podle záznamu v radním manuálu však až dne 11. 8. 1623. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 396r.

<sup>196</sup> Josef KADEŘÁBEK, *Proměny slánských měšťanských elit v době protireformace (1610-1635)*, České Budějovice 2012 (= Rigorózní práce, HÚ FF JU). Na konkrétní chyby je upozorněno na příslušném místě formou poznámky pod čarou.

<sup>197</sup> Josef KADEŘÁBEK, *Lidé bez domova, domov bez paměti? Návraty slánských pobělohorských exulantů*, OH 15, 2011, s. 53-75; TÝŽ, *Horní vrstva měšťanské společnosti v domácí historiografii pozdního středověku a raného novověku. Nástin vývoje a dalších perspektiv bádání*, HD 36, 2012, č. 1, s. 25-40; TÝŽ, *Individuální prvky administrativního tlaku na konverze měšťanů v českých městech ve dvacátých letech 17. století*, FHB 27, 2012, č. 1, s. 71-98 (spoluautor Josef Hrdlička); TÝŽ, *"Přišli o něj, že kacířští byli" Subjektivní vnímání majetkového práva saských exulantů v 17. století na příkladu města Slaného*, in: Jaromír Tauchen - Karel Schelle (eds.), *Státová právní vztahy českého státu a německé říše ve středověku a jejich důsledky pro další vývoj*, Ostrava 2012, s. 70-77; TÝŽ, *Esteemed Friends, Heretics, Traitors: Changes in the Perception of Post-White Mountain Émigrés from Slaný*, *Acta Comeniana* 27, 2013, s. 115 – 137; TÝŽ, *Od úcty k nenávisti a zapomnění. Osudy slánského exulanta Václava Pelarga*, in: *Navzdory hranici: migrační procesy na česko-německém pomezí*.

samotné disertace nazvané *Nerovný boj o víru? Město Slaný a Martinicové v letech 1602-1665*, která byla obhájena na podzim 2013.<sup>198</sup> S úspěchem lze polemizovat také s jeho některými silně zjednodušujícími až zavádějícími závěry. Máme zde na mysli především jeho snahu dokladovat tezi o proměňující se historické paměti obyvatel Slaného na emigranty a nekatolickou minulost města na základě suplikací, prostřednictvím nichž Slánští žádali o majetek po emigrantech. Přestože Josef Kadeřábek připouští, že „*proměna paměti na uprchlíky byla nejprve nesena aktuální zjištěnou snahou obohatit se na úkor odešlých emigrantů*“, tvrdí zároveň, že tato proměna spojená s plným popřením nekatolické minulosti města byla završena již ve 40. letech 17. století, kdy „*se v paměti slánské měšťanské společnosti upevnil obraz exulanta, který byl vnímám jako špatný hospodář, jenž si neváží svého majetku, bezectný kacíř se zrádnou povahou.*“<sup>199</sup> Zmíněné supliky je však nutno chápat spíše jako projev pragmatického chování než jako doklad o přijetí nové víry a proměně paměti obyvatel na nekatolickou minulost města, a to nejen s ohledem na charakter tohoto typu pramene.<sup>200</sup> Pragmatickou úvahu a nikoli snahu usvědčit exulanty v čele s bývalým

---

Příspěvky z odborné konference, Cheb 27. – 29. května 2013, Plzeň 2013, s. 45-53; TÝŽ, *Sociální mobilita měšťanů v raném novověku. Příklad Slaného v letech 1610-1635*, HD 38, 2014, č. 1, s. 1-32; TÝŽ, *Zázračný plášť Panny Marie. Mariánská úcta pánů z Martinic a její odraz v rekatolizaci středních Čech*, in: *Salve regina. Mariánská úcta ve středních Čechách*, Praha 2014, s. 83-99 (spoluautor Zuzana Skořepová). Za všechny zmiňme alespoň jeden příklad. Tvrzení Josefa Kadeřábka o tom, že Anna Pernikářka po svém návratu z exilu musela „*čelit skutečnosti, že se do jejího domu nastěhoval měšťan Jan Kalousek, který na odchodu exulantů zbohatl zabavováním jejich majetku*“, není pravdivé. Stejně tak není pravdivé tvrzení, že by Anna v důsledku této skutečnosti byla „*kvůli své naprosté sociální vyloučenosti nucena odejít za svými příbuznými*“, resp. toto tvrzení nelze prokázat. Zápis na nějž Kadeřábek odkazuje o tomto vůbec nehovoří. Jedná se o prostý záznam o uzavření dohody o splácení dluhu za trávu, který vznikl před Anniným odchodem do exilu a jeho následném postoupení Danielu Hovorýnovi. Věřitel se navíc nejmenoval Kalousek, ale Kousek: „*Obesláni. V neděli 1. Augusti Jan Kausek na Annu Pernikářku, majíc ku právu rychtářskému skrze dané obesláni sročení o trávu na onen čas, nežli pro náboženství odešla, strženou a koupěnou za 3 kopy a pět žejdlíkův másla, jsou obě strany [...] vyslyšány. Kdežto vedle spravedlivého rozeznání touto vejповědi jsou poděleni: Poněvadž Anna Pernikářka před odjitím svým stržila trávu a ji [...] vedle přiznání svého kravám odnášela [...] má Kauskovi beze vší obrany z takových 3 kop povina v právních dnech býti a jest [...]*. Jak dokládají přípis pod tímto záznamem, Anna Pernikářka a její manžel Jiří dluh řádně spláceli. Část dluhu pak byla v říjnu 1632 postoupena Danielovi Hovorinovi, jemuž Kausek dlužil 1 kop a 28 gr. Navíc, nikde není řečeno, že by Kausek byl plnoprávným měšťanem. Mohl být také „*pouhým*“ sousedem. AMS, nezprac., kniha č. 88, *Knihy soudní zápisy 1611-1660*, f. 38v; Josef KADEŘÁBEK, *Lidé bez domova*, s. 66. Srov. TÝŽ, *Nerovný boj o víru?*, s. 136. Na některé další nepřesnosti a omyly v Kadeřábkových studiích je upozorněno na příslušném místě formou poznámky pod čarou.

<sup>198</sup> Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru? Město Slaný a Martinicové v letech 1602-1665*, České Budějovice 2013 (= Disertační práce, HÚ FF JU). Na konkrétní chyby je upozorněno na příslušném místě formou poznámky pod čarou.

<sup>199</sup> Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, hl. s. 161-163, cit. s. 162-163. Srov. TÝŽ, *Lidé bez domova*, s. 66-68, cit. s. 68.

<sup>200</sup> Jak bylo zejména v poslední době opakovaně upozorněno, supliky se stávaly strategickým nástrojem komunikace „*v rámci instituce panství*“. Obsahují řadu ustálených rétorických obrátů a topoi, volba slov a obsahu byla podřízena snaze dosáhnout kladného vyřízení žádosti. Suplikanti psali to, co si mysleli, že chce adresát slyšet, některé skutečnosti zamlčovali, jiné zveličovali. Jak správně upozorňuje například Jan Dvořák, „*speciální a obezřetný interpretační přístup, zohledňující subjekt adresáta a zároveň potenciální reakci, kterou u něj měly vyvolat*“ je nezbytně nutnou podmínkou pro práci s tímto typem pramene. Jan DVOŘÁK, *Vrchnostenské město v raném novověku ve vztahu k vrchnosti a venkovskému zázemí. Svitavy v 17. století*, Brno 2012 (= Disertační práce, HÚ FF MU), s. 50. Dále např. Jaroslav ŠULC, *Tricetiletá válka a všední den*, s. 69.

radním Václavem Pelargem ze lži a kacírství, pak lze patrně hledat také za „amnézií“ představitelů městské správy, kteří si na počátku 50. let, kdy se na ně v souvislosti s činností speciální revizní komise obrací četní věřitelé, nebyli schopni vzpomenout na dluhy vzniklé v průběhu války či před jejím vypuknutím.<sup>201</sup>

Vzhledem k tomu, že řada omylů a nepřesností, včetně zavádějících závěrů, se objevuje nejen v Kadeřábkových kvalifikačních pracích, v nichž důsledně uplatňuje postupy kulturní, resp. sociální antropologie a nových kulturních dějin, ale také v článcích a studiích, které vychází v recenzovaných periodikách, reálně hrozí, že budou přejímány dalšími autory a na mnoho let petrifikovány.<sup>202</sup> Přenášení těchto nepřesností a omylů z diplomové a rigorózní práce do dalších Kadeřábkových studií mrzí o to více, že moderní dějepisectví zůstalo raně novověkému Slanému ještě mnohé dlužno.

---

<sup>201</sup> Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, hl. s. 200 – 202. Jak bude v předkládané práci dále prokázáno, ačkoliv by se na základě Soupisu poddaných podle víry mohlo zdát, že již v dubnu 1651 byli všichni obyvatelé města i předměstí a přilehlých panských dvorů plně katolickými, lze o této skutečnosti velmi vážně pochybovat. Stejně tak lze vážně pochybovat o tom, že by zapomněli na představitele bývalých (radních) elit, kteří odešli do emigrace. Ještě minimálně na počátku 60. let jsou jmenováni speciální úředníci, kteří mají dohlížet na to, aby Slánští chodili pravidelně do kostela. Zároveň bylo obyvatelům města v čele s městskou radou pravidelně připomínáno, aby vykonali zpověď. Dá se tedy předpokládat, že tak nečinili. V roce 1653 jsou pak Slánští napomínáni, aby nepomáhali exulantovi a bývalému radnímu v jedné osobě Václavu Pelargovi rozprodat jeho majetek po uplynutí stanovené lhůty. Podobně laxní byl z pohledu vrchnosti také postoj rady vůči Václavově dceři Magdaleně Pelargové, která nejen že až do počátku 50. let, kdy odchází za otcem, zůstala nekatolickou, ale po celou dobu otce pravidelně navštěvovala v saských Drážďanech. Je to také Václav Pelargus, který se v roce 1655 bez problémů dostává do městské kanceláře, kde v registratuře vyhledává doklady o dlužích Doroty Králové-Doubrovové. O dva roky dříve pak Václav Pelargus domlouvá s patrně nejslavnějším slánským emigrantem Matoušem Jednuškou jinak Crocinem, žijícím toho času v Budyšině, vyhotovení obrazu (?) městského erbu. Kdy přesně Slánští plně přijali novou víru za svou a plně zapomněli na svou nekatolickou minulost, nelze v tuto chvíli říci. Lze však předpokládat, že se tak stalo někdy v průběhu 60. let, kdy umírají poslední obyvatelé města, kteří byli vychováni ve staré víře a kteří si pamatovali, jak vypadal život ve Slaném před zastavením města. Lze vyslovit domněnku, že ono až tvrdošíjné lpění (?) Slánských na staré víře spíše než s jejich konfesijním vědomím souviselo s tím, že stará víra byla spojena s jejich předky (tradice) a zejména s obdobím, kdy byli obyvateli svobodného královského města se širokými právy. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 472v. Na skutečnost, že Kadeřábkovo tvrzení o proměně kolektivní paměti Slánských a vymazání emigrantů z paměti v 40. letech, není zcela přesné, upozornil již v oponentském posudku ke Kadeřábkově disertaci prof. Eduard Maur. Podle Maurova názoru, s nímž se zcela ztotožňuji, je třeba reakci slánských konšelů na snahu domoci se dluhu po emigrantu, chápat spíše jako doklad „pouhého pragmatického pokusu zbavit se vychytrale povinnosti splácet dluhy, pokusu, který o kolektivní paměti nevypráví vůbec nic, tím spíše, že jiné případy podobného typu, které by potvrdily jeho stanovisko, již autor neuvádí.“ Text oponentského posudku Eduarda Maura, stejně jako oponentského posudku Lenky Bobkové lze nalézt na <https://wstag.jcu.cz/portal/studium/prohlizeni.html> [cit. 2015-15-15].

<sup>202</sup> Jak upozornil Václav Ledvika v oponentském posudku ke Kadeřábkově rigorózní práci, přispívá systematické užívání obrátů jako „sociální síť“, „sítě vztahů“, „vzorce významů“, „vzorce paměti“, „kolektivní identita“ či „sňatkové strategie“ i přes jistou schematičnost k jednoznačnosti výkladu. Zároveň podle mého názoru dodává práci na věrohodnosti, což mj. dokládá i Ledvinkův posudek, který práci hodnotí velmi kladně, zejména pak Kadeřábkův přínos v oblasti práce s prameny. Kadeřábek podle Ledviky „na rozdíl od většiny svých předchůdců systematicky prostudoval také dosud archivářsky nezpracovanou a nezpřístupněnou část archivu města Slaného. Zejména radní manuály, notuláře poselacích listů a jednotliviny z tzv. Miltnerovy sbírky, poskytly řadu nových údajů a poznatků, buď zcela neznámých nebo doplňujících a obohacujících pohled na věci již známé.“ Jak bude ještě ukázáno, toto tvrzení není zcela pravdivé. Oproti Václavu Fialovi a Josefu Lacinovi, o jejichž práci se Kadeřábek především opírá, mnoho nového nepřináší. Navíc opakuje některé jejich chyby. Text oponentského posudku Václava Ledviky je stejně jako v některých ohledech kritičtější posudek Michaely Hrubé dostupný v elektronické podobě na <https://wstag.jcu.cz/portal/studium/prohlizeni.html> [cit. 2015-15-15].

## 2. Královské město Slaný od svého založení do roku 1618. Stručný exkurz do dějin města

Slaný, středočeské město ležící přibližně 25 kilometrů severozápadně od Prahy, se v písemných pramenech objevuje poprvé v roce 1262.<sup>203</sup> Vzhledem k příhodným přírodním podmínkám však byla otevřená krajina pod Slánskou horou, jak dokládají četné archeologické nálezy, osídlena dlouhodobě, byť s menšími či většími přestávkami, již od pozdní doby kamenné. Pro další vývoj města byl podstatný příchod ostrovských benediktinů, kteří se usadili na levém břehu Červeného potoka někdy ve druhé polovině 12. století. Koncem 13. století se expositura ostrovského kláštera při kostele sv. Gotharda proměnila v proboštvství, které se stalo správním a hospodářským centrem blízkého i vzdálenějšího okolí.<sup>204</sup> Výnosnost slánského trhu, mýta i oblastního knížecího soudu společně s úlohou, kterou Slaný sehrál při správě okolních klášterních držav, kromě ostrovských to byly zejména svatojiřské a břevnovské, paradoxně vedla k tomu, že se tato významná tržní osada přeměnila v uzavřený městský areál až za vlády Václava II. (1283-1305).<sup>205</sup>

Ve 14. století dochází ke značnému rozmachu města načas utlumeného ničivým požárem, jenž propukl 10. května 1371 v době konání tradičního sobotního trhu. Ačkoliv je zpráva kronikáře Beneše Krabice z Weitmile o dvou tisících mrtvých jistě nadnesená, padlo tomuto požáru za oběť nepochybně mnoho lidí, neboť vozy trhovců v nastalém zmatku ucply brány.<sup>206</sup> Aby císař obyvatelům města ulevil, daroval jim privilegiem z 19. září 1372 právo odúmrtí. V následujících letech pak bylo Slanému uděleno např. privilegium na obchod se solí a právo na daň z jejího prodeje a úřad šrotérství se všemi důchody (1377), mílové právo (1378) či právo zřídit si radnici (1378).<sup>207</sup> Nejen díky těmto úlevám ze strany panovníka, ale především v důsledku silné hospodářské pozice v kraji, překonal Slaný následky ničivého požáru velmi brzy. Vliv města postupně pronikal i za obvod jeho hradeb, a to především díky zakupování venkovských statků jednotlivými měšťany, jejichž sebevědomí rostlo přímo úměrně s růstem významu města.

<sup>203</sup> Místo „Na slaném“ (Nazlanem) je připomínáno již v souvislosti s odváděním desátého dílu trhových a soudních poplatků břevnovským benediktinům v tzv. zakládací listině břevnovského kláštera ze 14. 1. 993. Tento dokument však bývá obecně pokládán za padělek, a proto je jako datum první písemné zmínky o Slaném uváděn až rok 1262. *Slaný*. Historický atlas měst České republiky, sv. 6, Praha 1998 (vyšlo 1999).

<sup>204</sup> Ke stavebnímu vývoji a dějinám kostela sv. Gotharda nejnověji Petr CHOTĚBOR – Jan SOMMER – Vladimír PŘIBYL, *1137-2007. Sv. Gothard ve Slaném v proměnách věků*, Slaný 2007.

<sup>205</sup> K založení Slaného podrobněji např. Josef ŽEMLIČKA, *Vznik města Slaného: příčiny a okolnosti pozdního konstituování jednoho královského města*, HG 29, 1997, s. 339-357.

<sup>206</sup> Josef EMLER (ed.), *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, Tom. 4, Praha 1884, s. 543.

<sup>207</sup> Kol., *Knihy o Slaném*, Slaný 1994, s. 45.

Na počátku 15. století byl Slaný dynamicky se rozvíjejícím městem ovládajícím hospodářský život okolního venkova, těžic mj. z výborné polohy na důležité obchodní tepně vedoucí do Saska a z vysokých spotřebitelských nároků nedaleké Prahy a panovnického dvora.<sup>208</sup> Městskou samosprávu reprezentovala městská rada v čele s purkmistrem,<sup>209</sup> poměrně značnou činnost vyvíjela také městská kancelář řídicí se magdeburským právem.<sup>210</sup> Od poloviny 14. století zde působila škola obsazená rektorem a jeho zástupcem.

Po vypuknutí husitských válek se Slaný, patrně pod vlivem nově příchozích utrakvistických kněží, kteří již v roce 1419 ovládli místní faru, přidal na stranu radikálních kališníků. Spolu s Plzní, Žatcem, Louny, Pískem a Klatovy se dokonce zařadil mezi pět vyvolených měst, která měla být podle chiliastických kazatelů jako jediná spasena. Po počáteční radikální fázi se město v květnu roku 1420 na necelý rok přiklonilo zpět ke katolické straně. V březnu 1421 otevřeli Slánští dobrovolně brány svého města Pražanům vracejícím se od dobytého Chomutova, avšak ani příslušnost k umírněnému křídlu netrvala dlouho. Zpustošené město se již v roce 1425, kdy bylo s pomocí slánské chudiny dobytý táborsko-sirotčími vojsky, opět připojilo k radikálům. O dva roky později převlékli slánští měšťané kabát již počtvrté a tentokrát naposledy. Město se stalo součástí umírněného táborského městského svazu, na jehož straně bojovalo i v bitvě u Lipan dne 30. května 1434. V roce 1436 slíbilo poslušnost Zikmundovi Lucemburskému.<sup>211</sup>

Během husitských válek Slaný těsně spolupracoval s Louny a Žatcem, s nimiž pod vedením Jakoubka z Vřesovic vytvořil významné uskupení. Součinnost zmíněných měst pokračovala i po skončení bojů, např. již v roce 1440 uzavřely branný spolek namířený proti vzrůstajícímu tlaku okolní šlechty.<sup>212</sup> Později se tento trojlístek měst stal hlavní oporou moci

<sup>208</sup> *Slaný*. Historický atlas měst České republiky, sv. 6, Praha 1998 (vyšlo 1999).

<sup>209</sup> Městská rada stála v čele města již od 14. století. Sbor konšelů, jejichž počet se v průběhu 15. století ustálil na dvanácti, je poprvé doložen v roce 1348. Funkce primase, prvního z konšelů, se objevila až v roce 1419. Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví*, s. 173.

<sup>210</sup> Ačkoliv se do dnešní doby nedochoval žádný produkt městské kanceláře z této doby a jediné, co známe je jméno písaře, kterým byl jistý Beneš (doložen 1408), můžeme na základě srovnání s vývojem v ostatních městech existenci městských knih předpokládat. S ohledem na četné požáry a jiné pohromy se slánské městské knihy dochovaly až od 40. let 16. století. Více viz např. Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, Praha 1969 (= Diplomová práce, KPVMHAS FF UK).

<sup>211</sup> Více viz např. František VACEK, *Slánští ve válkách husitských*, SO 1, 1893, s. 14-20; Jindřich HULINSKÝ, *Slánští kališníci. Dvě historické črty z patnáctého věku*, SO 31, 1923, s. 38-53; Karel KŘESADLO, *K dějinám města Slaného do porážky husitské revoluce*, s. 63-69; TÝŽ, *Město Slaný za husitství*, s. 16-23; Zdeněk KUČYŇKA, *Slánsko a husitská revoluce*, in: M. Jan Hus a M. Štěpán z Pálče. Sborník z kolokvia uspořádaného referátem kultury Okresního úřadu Kladno 25. května 2000 v klášteře bosých karmelitánů ve Slaném, Kladno 2000, s. 32-37.

<sup>212</sup> Drobné spory mezi městy vznikaly pouze tehdy, pokud se zkrížily jejich ekonomické zájmy. Například Lounští odmítali povolit slánským pekařům prodávat jejich chléb v Lounech a naopak lounští formani se vyhýbali Slanému, aby nemuseli platit clo. Podobně si v roce 1525 Slánští stěžují, že se poddaní Loun ujmají nápolků na slánských gruntech bez vědomí a svolení městské vrchnosti. Karel KŘESADLO, *K dějinám města Slaného v 15. a 16. století*, s. 119-125.

Jiříka z Poděbrad na českém severozápadě. Zmíněnému panovníkovi zůstali Slánští věrni po celou dobu jeho nelehké vlády,<sup>213</sup> za což se jim odměnil potvrzením starých a udělením nových privilegií.<sup>214</sup>

Z ničivých důsledků husitských válek se město velmi rychle vzpamatovalo a podobně jako jiná královská města i ono z nich nakonec vyšlo posíleno. V roce 1464 byla vykoupěna rychta, čímž byl *de iure* potvrzen stav trvajícím *de facto* již několik desetiletí. Kompetence rychtáře, původně panovníkova zástupce ve městě, se s konečnou platností přesunuly do oblasti bezpečnosti a soudnictví a vládu nad městem převzala městská rada.<sup>215</sup> Vyšší prestiž města a nárůst sebevědomí jeho obyvatel se odrážela v jejich hojně účasti na veřejném dění a zvětšování majetku města i podnikavějších měšťanů.<sup>216</sup> Poměrně záhy však začal Slaný narážet na panskou zášť a později také centralistické snahy Habsburků.<sup>217</sup>

Omezení měšťanských svobod, daň z lihových nápojů a konfiskace majetku po potlačení prvního protihabsburského povstání v roce 1547 se nevyhnulo ani Slanému.<sup>218</sup> Zanedlouho se však městu podařilo získat podstatnou část zkonfiskovaného pozemkového majetku zpět (1562), a tak mohl hospodářský rozkvět města nerušeně pokračovat i v následujících desetiletích.<sup>219</sup> Dokonce ani instituce královského rychtáře, jejímž prostřednictvím byl formálně obnoven panovníkův dohled nad městem, nepředstavovala pro Slaný žádný větší

<sup>213</sup> Slánští se například zúčastnili Jiříkových tažení proti Matyáši Korvínovi na jaře 1469. Našli bychom je nejen na bitevním poli u Uherského Brodu, ale i mezi nájezdníky, kteří pod Jiříkovým vedením vpadli na území dnešního Slovenska. V květnu téhož roku táhl jeden oddíl Slánských také do Plzeňského kraje, kde patrně zasahoval proti odbojným stavům. Karel KŘESADLO, *K dějinám města Slaného v 15. a 16. století*, s. 123, 125.

<sup>214</sup> Kromě potvrzení starých privilegií, především práva měšťanů svobodně odkazovat majetek, daroval Jiří z Poděbrad Slanému clo z každého koně, který protáhne vůz městskou branou či bude samostatně veden na prodej (1458), dále tržné od kramářů, ševců, řezníků a různých jiných řemeslníků prodávajících své výrobky na týdenních trzích (1458) a tržné koupené od Anny, vdovy po Frickovi ze Vskur (1462). Navíc slíbil, že nebude nikomu zastavovat platy ze Slaného. Karel KŘESADLO, *K dějinám města Slaného v 15. a 16. století*, s. 122-123. Podrobněji viz např. František VACEK, *Slaný za krále Jiřího z Poděbrad. Dějiny města v letech 1458-1471*, SO 3, 1895, s. 1-11.

<sup>215</sup> Poprvé je purkmistr jako předseda městské rady uveden na prvním místě před rychtářem v listině z roku 1419. František VACEK, *Bývalá slánská rychta*, SO 46, 1938, s. 4-8; Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví*, s. 173.

<sup>216</sup> Karel KŘESADLO, *K dějinám města Slaného v 15. a 16. století*, s. 121-122.

<sup>217</sup> O napjatých vztazích mezi městem a sousedními feudály mj. vypovídají opakované a někdy i značně vleklé soudní spory, na které lze samozřejmě pohlížet také jako na součást tehdejšího, především ekonomického, boje o moc mezi šlechtou a městy, který vrcholil vydáním Svatováclavské smlouvy v roce 1517. Celých třináct let se například táhl spor Slaného s Jindřichem Hořešovcem o rybník pod Studeněvsí (1488-1501). Podrobněji k dějinám města v této době viz např. Karel KŘESADLO, *K dějinám města Slaného v 15. a 16. století*, s. 119-134; TÝŽ, *Slaný od prvních zpráv do Bílé hory*, in: Kol, *Kniha o Slaném*, Slaný 1994, s. 43-64.

<sup>218</sup> Nejnověji viz např. Josef VÁLKA, *Konflikt české zemské obce s králem 1546-1547. Ferdinand I. a počátky absolutismu II*, ČMM 125, 2006, č. 1, s. 33-51; TÝŽ, *Trest a obnova pořádku. Normalisace. Ferdinand I. a počátky absolutismu III*, ČMM 125, 2006, č. 2, s. 343-364. Srov. Petr VOREL (ed.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie*. Sborník z konference konané v Pardubicích 29. - 30. 9. 1997. Pardubice 1998.

<sup>219</sup> Podrobněji k dopadům událostí roku 1547 a správě města do poloviny 16. století viz Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, Praha 1969 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK).

problém.<sup>220</sup> Královský rychtář, který měl především chránit fiskální zájmy panovníka, se většinou rekrutoval z řad členů městské rady, která vhodné kandidáty na tuto funkci od konce šedesátých let 16. století dokonce navrhovala.<sup>221</sup> I přesto, i když spíše výjimečně, mohly mezi představiteli městské samosprávy a císařským rychtářem vzniknout nepříjemné konflikty a třenic.<sup>222</sup>

Na počátku 17. století byl Slaný středně velkým<sup>223</sup> řemeslnicko-zemědělským městem s dobře organizovanou správou.<sup>224</sup> Za obec zodpovídala městská rada skládající se ze dvanácti konšelů (*consules*), kteří se po čtyřech týdnech střídali ve funkci purkmistra.<sup>225</sup> Do jejich

---

<sup>220</sup> František ROUBÍK, *Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783*, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 6, 1930, s. 265-355.

<sup>221</sup> V podstatě ve stejné době, v roce 1571, je navrhování kandidátů na post královského (císařského) rychtáře městskou radou doloženo také ve věnných městech. Tito kandidáti však nemuseli být vždy automaticky českou komorou akceptováni jako například v květnu 1617, kdy Slánští poté, co se dočasný rychtář Jiřík Vojna stal primasem, navrhli komorním radům konšely Václava Hanžburského a Jana Veselského a obecní starší Jana Hradeckého a Zikmunda z Cymperku. Novým císařským rychtářem se však stal konšel M. Jiřík Žďárský (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 1r-1v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 201v). To, do jaké míry bude královský (císařský) rychtář uplatňovat příkazy svých nadřízených a vyžadovat respekt ke své osobě, tj. do jaké míry se vyčlení ze společenství měšťanů, záleželo podle výsledků výzkumů Davida Novotného patrně čistě na konkrétním jedinci. Podrobněji ke způsobu volby, mechanismu výběru a jmenování královských rychtářů v předbělohorském období zejména ve východočeských věnných městech viz David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři v zeměpanských městech v době předbělohorské (se zřetelem k východočeským věnným městům)*, Olomouc 2011 (= Disertační práce, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, dále FF UP), s. 165-188. Srov. Jan LHOTÁK, *K vývoji městské správy v Sušici od nejstarších dob do roku 1850*, MZK 43, 2008, s. 40-41. Dále srov. následující poznámku a pozn. č. 873.

<sup>222</sup> Např. v roce 1616 došlo ke konfliktu mezi radou a císařským rychtářem Vilémem Modletickým, který se od konce 90. let 16. století objevoval postupně ve funkcích volence, městského rychtáře, obecního staršího a konšela. První troufalosti se Vilém Modletický dopustil již při svém uvádění do funkce. Ještě dříve než předložil konšelům psaní z české komory, kde se hovořilo o jeho jmenování novým císařským rychtářem a o tom, že složil k tomu úřadu potřebnou přísahu, vešel suverénně, aniž by byl předvolán, z mázhauzu do radní světnice, a sedl si na místo, kde obyčejně sedávají císařští rychtáři „a hned při začátku s jakousi horlivostí a pohrůžkou, nebude-li též psaní Jich Milostí v přítomnosti a před ním otevřeno a čteno, že to na Jich Milostí vznést chce a sebe, ani svého úřadu lehčiti nebude, své ohlášeni učinil“. Konšelé mu ihned ukázali, co si o jeho chování myslí, poslali ho ven z radní místnosti a zpět ho zavolali až poté, co si přečetli příslušné psaní, i když se v podstatě jednalo o formalitu. Napětí v obci nepanovalo příliš dlouho, neboť Vilém Modletický již v listopadu téhož roku zemřel. Výše popsanou událost nelze chápat pouze jako snahu suverénních představitelů města ukázat císařskému rychtáři, kdo je ve městě pánem. Nesmíme podceňovat ani sílu rituálů a jejich významu pro raně novověkého člověka. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 157v-158r; 201v; 204r. Srov. Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví*, s. 173-174. Ke vztahům mezi jednotlivými konšely viz např. Josef KADERÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 40-55.

<sup>223</sup> Svou velikostí, v roce 1607 měl Slaný 274 domů podléhajících dani, se nejvíce blížil Nymburku s 280 a Poličce s 284 domy. K počtu obyvatel Slaného viz dále. Otto PLACHT, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16. – 18. století*, Praha 1957, s. 160-161.

<sup>224</sup> V okolí Slaného, především v údolí Červeného potoka se rozvíjelo rybníkářství, na jižních svazích severovýchodně od města, hlavně na úbočích Slánské hory a kolem Ovčár vinařství, o čemž svědčí i pozdně gotický sloup vinařů a rybářů vztyčený v 16. století u Ovčár (originál zničen). Pozoruhodných rozměrů nabyl také chov ovcí. Z řemesel, vyrábějících téměř v naprosté většině pouze pro místní trh, převažovala potravinářská řemesla, konkrétně řezníci, sladovníci, pekaři a pivovarníci. Jediným exportním artiklem bylo pivo, vařené v deseti soukromých měšťanských pivovarech. V budoucnu by bylo vhodné ověřit platnost teze o zemědělském charakteru Slaného podobným způsobem jako to pro vybraná města a městečka Kouřimského kraje učinil Vladimír Jakub Mrvík. Karel KŘESADLO, *Slaný*, s. 61; Vladimír Jakub MRVÍK, *Otázka agrarity českých měst a městeček v raném novověku na příkladu Kouřimského kraje*, HD 37, 2013, č. 2, s. 121-167.

<sup>225</sup> Městská rada stála v čele města již od 14. století. Existenci sboru konšelů, jejichž počet se v průběhu 15. století ustálil na dvanácti, máme doloženu poprvé v roce 1348. Ve funkci purkmistra se konšelé střídali

kompetencí patřilo vedle výkonu sporného a nesporného soudnictví, včetně hrdelního, zejména zajišťování pořádku a bezpečnosti ve městě,<sup>226</sup> dále dohled nad pohybem a usazováním osob ve městě, regulace obchodu a řemesel, včetně dohledu nad dodržováním cen, měř a vah a konáním trhů,<sup>227</sup> péče o sirotky a vdovy<sup>228</sup> a v neposlední řadě také vykonávání vrchnostenské správy v poddanských vesnicích, která byla částečně delegována na rychtáře a přísazné konšely jakožto představitele jednotlivých vsí. Vesničtí rychtáři a konšelé, kteří byli zpravidla jmenováni na počátku každého roku během tzv. posudku,<sup>229</sup> řešili drobné přestupky na zahájených soudech a dohlíželi na řádné odvádění berní a dávek, na náležitě oceňování statků a dvorů při jejich prodeji či forování dříví.<sup>230</sup> Vážnější sporné i nesporné záležitosti si město, stejně jako péči o vesnické sirotky a jejich majetek, vyhrazovalo pro sebe.<sup>231</sup>

Druhým, taktéž dvanáctičlenným správním sborem, byl sbor obecních starší (*seniores*). Jednání rady se účastnili vždy, když bylo potřeba projednat důležité, především hospodářské otázky, například koupi či prodej obecního majetku, mimořádné výdaje, dluhy obce, nebo neodvedené berně a sbírky od jednotlivých měšťanů. Jejich sbor, který je ve Slaném

---

v pořadí, v jakém byli jmenováni. První čtyři týdny po obnovení rady úřadoval první z nich, který byl označován jako primas. Funkce primase se poprvé objevila v roce 1419. Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví*, s. 173.

<sup>226</sup> Opakovaně bylo nařizováno například odklizení rumu a hnoje mimo městské hradby, pravidelné čištění stuh a kontroly stavu všech komínů. Obyvatelé města, kteří neopatrnou manipulací s ohněm nebo žhavými uhlíky způsobili požár, popř. reálně hrozilo, že jej způsobí, byli trestáni vězením a většinou se také museli odstěhovat z města. Viz např. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 247v.

<sup>227</sup> V oblasti řemesel vykonávala městská rada bezprostřední dozor nad cechy, které každoročně obnovovala a potvrzovala jejich starší, jakožto reprezentanty daného cechu. Pekaři a sladovníci byli navíc povinni městské radě v pravidelných intervalech předkládat průbu. S ohledem na její kvalitu a aktuální cenu surovin byla konšely stanovena suma, za níž měli své výrobky prodávat. Podobně úředníci nad husařkami dohlíželi na řádný prodej hus, jejichž ceny byly vyhlašovány na trhu. Městská rada také jako garant a ochránce městských živností stíhala projevy nekalé konkurence, např. předkupování v trhu či „odluzování“ čeládky. Karel KŘESADLO, *K dějinám města Slaného v 15. a 16. století*, s. 130-131.

<sup>228</sup> Z uvážení konšelů byli sirotkům a vdovám, v případě, že tak již nebylo učiněno v závěti, jmenováni poručníci, kteří měli hájit jejich zájmy. Pokud se chtěla vdova znovu provdat, nebo do svazku manželského vstupoval některý ze sirotků, musel potenciální ženich požádat o povolení městskou radu, která mohla stanovit podmínky, za nichž může být sňatek uzavřen. Stejně tak musela být rada požádána o souhlas v případě, že chtěli poručníci disponovat se sirotčím majetkem v době nezletilosti sirotka.

<sup>229</sup> Jmenování vesnických rychtářů a konšelů, kteří byli vybíráni z řad vesnických poddaných, byl přítomen císařský rychtář, který jim učinil napomenutí, jak se mají chovat a čím vším jsou městské radě povinni (AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 28v-29r, 81r, 151r, 216v, 266v, 340r, 401r-401v, 474v-475r, 565r, kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 7v, 39r, 86r-86v, 132v, 228v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 2v, 22v, 86v, 137r, 248r, 275v, 336v). Josef Kadeřábek chybně uvádí, že venkovští konšelé byli voleni z řad měšťanů. Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 45.

<sup>230</sup> AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 86v.

<sup>231</sup> Pokud byl spor složitější a vesničtí rychtáři si s ním nevěděli rady, předávali jej slánským konšelům. Například v roce 1604 postoupili před slánský soud případ Jana Ssaukala, který byl „posekán“ kvíckým kovářem. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 590v. Srov. Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví*, s. 177-178.



prokazatelně doložen již ve čtyřicátých letech 15. století, byl každoročně obnovován spolu s městskou radou v přítomnosti královského hofrychtěře nebo podkomořího.<sup>232</sup>

Třetím, opět dvanáctičlenným sborem, byl sbor volenců (*electores*). Jeho členové byli jmenováni bez přítomnosti obnovitele na prvním společném zasedání městské rady a obecních starších. Stejně jako obecní starší ani volenci samostatně nezasedali. Minimálně třikrát do roka se scházeli spolu s výše zmíněnými dvěma sbory. Na počátku každého roku, aby se dohodli na termínu konání obecních počtů, dále před očekávaným příjezdem podkomořího či hofrychtěře, kdy se vyjadřovali k činnosti odstupující městské rady a při volbě úředníků nad obecními důchody. Další případná setkání během roku se týkala většinou závažných ekonomických otázek, zejména odvodů berní či dluhů. Podle aktuální potřeby byly řešeny také jiné záležitosti.<sup>233</sup> Spolu s obecními staršími měli uplatňovat kontrolní funkci vůči městské radě.<sup>234</sup>

Na pořádek ve městě dohlížel městský rychtář. Kromě policejní funkce, byl zodpovědný za pořádek ve městě a dohlížel na fungování šatlavy, se zapojoval i do sporného soudnictví. Řešil však pouze některé drobnější rozepře, určené většinou ke smíru a navíc byla jeho rozhodnutí kontrolována radou, se kterou se v případě pochybností mohl také poradit.<sup>235</sup> Město mělo svého vlastního kata,<sup>236</sup> špitál nacházející se u jednolodního kostelíka sv. Vavřince<sup>237</sup> a již před rokem 1598 vlastního lékárníka.<sup>238</sup>

---

<sup>232</sup> Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví*, s. 176.

<sup>233</sup> Například v roce 1598 se všechny tři rady opakovaně sešly kvůli stavbě kostela Nejsvětější Trojice. Na společných zasedáních také pravidelně řešili povolení pivních várek či dovoz přespolního vína do města. Např. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 155r, 156v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 437r-437v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 58v, 62r, 307r. Podrobněji viz kap. č. 4.2.

<sup>234</sup> Vzhledem ke značně stabilnímu personálnímu složení konšelského sboru ve sledovaném období a četným příbuzenským a kmotrovským vazbám mezi konšely, obecními staršími a volenci, měla tato kontrola značně formální charakter. Nejvíce byla tato skutečnost patrná při každoroční obnově městské rady. Podrobněji viz kap. č. 4.

<sup>235</sup> O možnosti odvolat se od rychtářského soudu, který, jak dokládají výzkumy z jiných měst, řešil především urážky na cti, svědčí mj. zápisy v radním manuálu z března 1601, září 1602, dubna 1614 a ledna 1615. Městská rada většinou rozhodnutí rychtářského soudu potvrdila. Podobně jako při podávání odvolání od městského soudu k vrchnímu právu, byly i při žádosti o posouzení rozhodnutí rychtářského soudu skládány důkladní peníze, a to ve výši 1 širokého tolaru. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 353r, 442r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 30v, 31r, 75r.

<sup>236</sup> Jindřich HULINSKÝ, *O starodávném úřadování a bývalých zaměstnancích při obci slánské*, SO 37, 1929, s. 27.

<sup>237</sup> Špitál při kostelíku sv. Vavřince na pražském předměstí byl založen patrně roku 1359. Na hřbitově vedle kostelíka bývali kromě podruhů, špitálníků a odsouzců popravených na rynku pochováni také chudí, jak se dozvídáme ze svědectví hrobníka Václava vydaného ve prospěch Alžběty Dvořky z Netovic v říjnu 1601 (AMS, nezprac., kniha č. 94, *Kniha svědomí 1601-1612*, f. 10v). O fungování špitálu, kam byli umisťováni především nemocní a práce neschopní, si můžeme utvořit představu také na základě četných zmínek v radních manuálech (Např. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 481).

<sup>238</sup> V roce 1598 byl za apatykáře přijat lékárník Jakub Klos, kterému bylo dovoleno otevřít si kram v Konvářovském domě (čp. 4). Jeho předchůdcem byl jakýsi Balcar. Josef LACINA, *Paměti*, s. 46.

Kulturní a ekonomický rozmach města nezastavily ani ničivé požáry (1551, 1565, 1599, 1616), ani morové epidemie (1520, 1582-1583, 1598-1599, 1606/1607, 1615). Navzdory těmto katastrofám Slaný utěšeně vzkvétal. Nejen silná politická, správní a hospodářská pozice v kraji, ale patrně také výše zmíněné přírodní pohromy, především požáry, umožnily Slanému proměnit se v renesanční město. Čilý stavební ruch je patrný nejen uvnitř hradeb, ale i na všech čtyřech předměstích, nazývaných podle bran, jimiž se vstupovalo do města, tedy Pražském, Velvarském, Lounském a Záfortenském, které bývalo někdy označováno také jako Všehlušické.<sup>239</sup>

Největší událostí pro tehdejší obyvatelstvo bylo bezpochyby postavení nového kostela zasvěceného Nejsvětější Trojici<sup>240</sup> poblíž tzv. Golgaty (Kulkat), kde dříve stávalo popraviště, které se nyní přesunulo na Horka, východní svah dnešních Hájů.<sup>241</sup> Hlavním důvodem proč byla tato stavba zahájena, byl fakt, že kapacita původního hřbitova u kostela sv. Gotharda, kam se pohřbívalo od založení města, vzhledem k rostoucímu počtu obyvatel Slaného již nepostačovala a nový hřbitovní kostel měl místo s nepříliš dobrou pověstí dodat potřebnou prestiž.<sup>242</sup>

Vlastní město bylo tvořeno čtyřmi nestejně velkými čtvrtěmi, které byly vymezeny spojnicí ulic vedoucích od Pražské k Lounské bráně a křížem od Velvarské brány k fortně. Uvnitř hradeb stálo přibližně 174 měšťanských domů. Dalších 33 domů se spolu s přibližně 280 chalupami nacházelo na předměstích.<sup>243</sup> Výraznou dominantu města představovala radnice, která na konci 90. let 16. století získala podobu dvoupatrové budovy s věží

---

<sup>239</sup> Samotná předměstí se dále členila. Mezi Velvarským a Pražským leželo tzv. Podhůří, mezi Pražským a Záfortenským místo, které se nazývalo Oувalka, mezi Záfortenským a Lounským se rozkládal Lehňov a východní svah pozdějších Hájů byl označován jako Horka. Kromě hlučných provozů či provozů, které mohly ohrozit město požárem, jako byly sladovny, hrnčírny, kolárny či kovárnny, se zde nacházela některá honosná sídla, jako např. Stanovský dům za Pražskou branou, který nechal Václav Hanžburský v roce 1617 přestavět na věžovité obydlí, či některé větší dvory, např. Drnovský či Prošovský. *Slaný*. Historický atlas měst, nestr.

<sup>240</sup> Stavbu svatotrojického kostela zahájil patrně v roce 1581 kameník Wolf. Po jeho smrti v roce 1598 ve stavbě pokračoval italský stavitel Jakub Maceta (Jacopo Mazzetti), který ji dokončil v roce 1599. Kostel byl vysvěcen o tři roky později. Více k dějinám kostela viz např. Jaroslav PAVELKA, *Slaný*, Praha 1941. Srov. Stanislav KRAJNÍK – Vladimír PŘIBYL, *Příspěvek k renesančním dějinám*, s. 13-28.

<sup>241</sup> Popraviště na Hájích bylo zrušeno dekretem Josefa II. v roce 1788. Dnes se na jeho místě nachází lesopark. Karel KŘESADLO, *Slaný od prvních zpráv*, s. 60; Václav MOUCHA, *Místa popravní na Slánsku*, hl. s. 24-26.

<sup>242</sup> Drobných stavebních úprav se v poslední třetině 16. a na počátku 17. století dočkal také kostel sv. Gotharda. V roce 1573 byl spolu s přilehlou pavlačkou vedoucí do budovy děkanství nově pokryt cihlami. V roce 1614, kdy byla nově vystavěna kruchta, vymaloval malíř Matouš Jednuška za 350 kop „prutování“. O dva roky později smečenský truhlář Jeroným zhotovil novou archu, pro kterou v roce 1617 Matouš Jednuška dodal obraz. Petr CHOTĚBOR – Jan SOMMER – Vladimír PŘIBYL, *1137-2007. Sv. Gothard*, s. 8-9.

<sup>243</sup> Tato čísla, uváděná Karlem Křesadlem, potvrzuje záznam v radním manuálu, podle něhož v dubnu 1613 napočítali desátníci celkem 512 komínů ve městě a na předměstí. Počet zdaněných domů byl nižší, pouze 274. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 462v; *Aktový materiál*, kt. č. 40, 31. 5. 1625, Přiznávací list. Karel KŘESADLO, *Slaný*, s. 61. Srov. Tomáš RAICHL, *Obyvatelstvo Slaného*, s. 22-23.

a malovaným orlojem.<sup>244</sup> Uprostřed náměstí, které bylo s jedinou výjimkou nárožního domu směřujícího do dnešní Velvarské ulice, lemováno domy bez podloubí, stála kašna. Další zdroj vody představovala tzv. louže rozprostírající se před radnicí, která byla zásobována vodou z Hájů. Sloužila především jako protipožární nádrž. Dvě soukromé studny, o jejichž údržbu se měli starat k tomu určení měšťané, bychom našli na západní straně náměstí.<sup>245</sup> Další se nacházela na Kozím rynku (dnes Komenského náměstí), kam byla voda vedena od Záfortenského předměstí přes vodárenskou věž postavenou nedaleko rekonstruované fortny v roce 1565. Na severovýchodní straně náměstí, v místech, kde byla později postavena piaristická kolej, stály od roku 1569 masné krámy, osmnáct předních a osm zadních, které byly na základě losu pronajímány jednotlivým řezníkům. Podobně stávaly v sousedství ungeltu, kam cizí kupci o pravidelných sobotních či výročních trzích skládali své zboží, chlebné krámy pronajímané perkařům. Ostatní prodejci, především prodavačky šmejdu, ovoce a jiného drobného zboží, využívali plachtových boud, které až do roku 1589 stály na náměstí po celý den.<sup>246</sup>

Podle nejnovějších odhadů měl Slaný na počátku 17. století přibližně 3100 obyvatel,<sup>247</sup> v naprosté většině české národnosti.<sup>248</sup> Nejpočetnější menšinou, přibližně desetiprocentní,

---

<sup>244</sup> Český čtyřtřicetihodinový orloj byl umístěn ve výši prvního patra radnice. Další hodiny se nacházely na děkanství, na Velvarské a od roku 1609 i na Lounské bráně. Typický renesanční vzhled získaly v této době také další stavby ve městě, např. Modletický dům ve Vinařické ulici s trojbokým arkýřem a zdobeným portálem z roku 1578 (čp. 14) či Maňasovský dům v ulici V. Štecha se zajímavými figurálními plastikami (čp. 34). Renesančního původu je patrně také arkýř tzv. Nedvědovského domu nacházejícího se na východním nároží jižní strany náměstí (čp. 9). Ze stejné doby dále pochází později barokně upravovaný Ungelt ve východním sousedství radnice (čp. 4). Ke stavebnímu vývoji města přehledně viz např. Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 6. díl (Pro-Sto), Praha 2004, s. 658-659; Srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 120nn.

<sup>245</sup> O tom, v jakém stavu se studny nacházely, si můžeme udělat představu ze sporu, který mezi sebou vedli majitelé jedné z nich, Daniel Moucha a Jiřík Vojna, kteří žalovali Lidmilu Senomatskou, třetí majitelku studny, protože odmítala nechat ze studny vytáhnout zdechlinu kohouta, které do ní nedopatřením spadla. Nakonec byla vytáhena, ale dvě mrtvé kočky tam byly ponechány, protože na ty se rozkaz pana purkmistra a pánů nevztahoval a navíc jak neopomněla Lidmila dodat, „studnice má tři pány“. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 180r-180v. Srov. pozn. č. 826.

<sup>246</sup> Karel KŘESADLO, *Slaný od prvních zpráv*, s. 58.

<sup>247</sup> Tento odhad, o němž se domnívám, že je blíže pravdě než ostatní uváděné odhady, zdůvodňuje Tomáš Raichl poukazem na fakt, že starší odhady vychází zejména z počtu domů podléhajících berni a jak prokázal studiem slánských matrik, bydleli mnozí lidé v prostorách, které berni nepodléhaly, zejména v hospodářských budovách či bránách. Při svém odhadu Tomáš Raichl vychází z ročního počtu pokřtěných vynásobeného obvyklým koeficientem (40 porodů ročně na 1000 obyvatel). Většina autorů pracuje se starším odhadem Václava Fialy vycházejícího z počtu domů podléhajících berni (2420-2460 obyvatel). Tomáš RAICHL, *Obyvatelstvo Slaného*, s. 19-33; Václav FIALA, *Slaný*, s. 88.

<sup>248</sup> Jak dokládají jména přísežných (přísedících městského soudu) v nejstarší dochované listině vydané městem Slaný 3. února 1348, již první generace měšťanů pocházela z jazykově českého prostředí, z části snad z podnikavějších řemeslníků předlokačního centra. Výrazné postavení českého živlu ve Slaném se odrazilo také v městské kanceláři a jejich produktech. Svou první českou listinu vydává Slaný již v roce 1419 a zanedlouho (1458) je latina vytlačena češtinou i z městských knih. Přepis první české slánské listiny viz např. František VACEK, *Rozvoj města Slaného v době předhusitské. Dějiny města v letech 1346-1420*, SO 4, 1896, s. 13-14; Josef EMLER, *Výpisy z českých původních listin c. k. veřejné knihovny pražské (1391-1477)*, Archiv český 7, Praha 1887, s. 621, zápis č. 24.

kteřá ve druhé polovině 16. století v důsledku luteranizace města ještě zesílila,<sup>249</sup> byla menšina německá.<sup>250</sup> Němce bychom našli především mezi sedláři, kožešníky, uzdaři, sklenáři, stělcí, zlatníky, zedníky a také mezi kramáři.<sup>251</sup> Nikdy nepronikli do špiček městské správy. Své zástupce měli nanejvýš mezi obecními staršími.<sup>252</sup> Vzhledem k poměrně přísným opatřením vůči Židům se toto etnikum snad kromě jedinců ve Slaném nevyskytovalo.<sup>253</sup> Zato v souvislosti se zmíněným stavebním ruchem přibývalo od konce 16. století ve městě příchozích z Itálie.<sup>254</sup>

<sup>249</sup> Kvůli luteránské víře si dolní konsistoř stěžuje panovníkovi na Slaný již v roce 1589. Podobně jako v dalších královských městech se v něm šíří to „učení bludné luteránské“, v důsledku čehož tamní obyvatelé odmítají kněze poslané konsistoří. Všechny stížnosti však vyzněly na prázdno. Snahy o zvrácení situace byly marné. Na počátku 17. století je Slaný již plně luteránským městem, což se mj. projevuje při obsazování duchovních působících při kostele sv. Gotharda, kteří jsou běžně nazýváni děkany a s nimiž představitelé města vedou pravidelné spory, především kvůli jejich hmotnému zabezpečení. Katolíci byli v této době přijímáni do města jen zřídka, obvykle s výhradou zachování snášenlivosti, popř. poté, co slíbili, že se s panem purkmistrem a pány „srovnají v náboženství“, nebo podobně jako např. zedník Jan Fontana v roce 1606, že „se s žádným o to hádati nechce“. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 57r. Srov. Julius DVORSKÝ – František PAŽOUT (edd.), *Sněmy české od roku 1526 po naši dobu*, sv. VII, 1586-1591, Praha 1891, s. 390-391.

<sup>250</sup> Tento odhad uvádí Václav Fiala s odkazem na berní registra z let 1616 a 1625. Tomáš Raichl se s ohledem na záznamy ve slánských matikách domnívá, že imigrantů z německých oblastí bylo více, nežliká však o kolik. Václav FIALA, *Slaný*, s. 89; Tomáš RAICHL, *Obyvatelstvo Slaného*, s. 25.

<sup>251</sup> Josef LACINA, *Paměti*, s. 48.

<sup>252</sup> Pronikání Němců mezi městskou elitu a obecně mezi měšťany bránilo město různými opatřeními. Například v roce 1613 nebyl povolen prodej domu Matouše Rychlíka uzdaři Adloffovi z toho důvodu, že se pánům nelíbilo, „aby se Němec do rynku dostati měl a v rynku smradlavý kůže rozvěšovati měl“. Je samozřejmě otázkou, nakolik výsostně českému městu vadil fakt, že kupcem byl Němec a nakolik to, že byl uzdařem. (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 13v). O vzájemném soužití Čechů a Němců ve Slaném vypovídá také příhoda z listopadu 1615, kdy Němec Jakub Trautnar žádal o přijetí za měšťanství, a to německy. Česky o něj požádal až poté, co mu bylo přečteno sněmovní usnesení o přijímání Němců a cizinců z roku 1615, podle něhož mají všichni požádat o měšťanství česky a složit i českou přísahu (TAMTÉŽ, f. 121r-121v). Podobně Slánští hlídali i jazykové schopnosti osob, za něž byly provdávány vdovy. Například v roce 1616 bylo uzdařskému tovaryši Ottu Albrechtovi povoleno oženit se s Mandalenou, vdovou po uzdaři Šimonovi Langovi, pouze s tou podmínkou, že se jako Němec do tří let naučí česky (TAMTÉŽ, f. 160v).

<sup>253</sup> Židé byli podle privilegia uděleného městu Jiřikem z Poděbrad povinni při průchodu městem zaplatit zvláštní mýto ve výši 1 gr., na což upozorňovala také postava Žida s grošem v ruce vymalovaná v Pražské bráně. Podle nařízení z roku 1598 měli branní hlásit radním všechny Židy přicházející do města, neboť ti směli ve Slaném strávit pouze jednu noc. V případě, že u někoho zůstal Žid déle, musel dotyčný odvést do obecní pokladny pokutu ve výši dvě kopy gr. jako např. v listopadu 1604 Jiřík Zumr. Občas učinilo město z této záповědi výjimku, např. v roce 1607 bylo Adamovi Jiráskovi povoleno, aby do města přivedl židovského lékaře Abrahama, který měl uzdravit jeho syna. Branní měli pouze dohlédnout na to, aby neprovozoval nějaký obchod. Ostatně právě kvůli „handlu“ se Židé nejčastěji dostávali do konfliktu s obyvateli Slaného, především s kožišníky a krejčími. Josef LACINA, *Paměti*, s. 133-134. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 612v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 84r.

<sup>254</sup> Vedle již několikrát zmiňovaného Jakuba Macety (Jacopo Mazzetti), který pocházel z Rovia při Luganském jezeře, to byl například zedník Jan Fontana, který v roce 1606 přijal městské právo a do Slaného se přistěhoval i se svou manželkou Mandalenou a třemi dětmi, které se narodily již v Praze (AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 57r). Dalším Italem ve Slaném byl zedník Marek Piscin z města „Wanczan“, který byl v roce 1612 obviněn z mordu Jakuba Hronka (TAMTÉŽ, ff. 361r, 362v-363r, 364v, 369r, 371v-372r, 376r, 385v, 394r, 404r-406r, 412v, 415v-416v, 435v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 28r, 43v, 45v, 47r, 51v, 72r) či kameník Jan Falkoun, autor hlavního kamenného portálu kostela Nejsvětější Trojice (TAMTÉŽ, kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 318v).

Život Slaného v době předbělohorské, který na stránkách své kroniky zachytil slánský měšťan Václav Kněžoveský,<sup>255</sup> ovlivňovalo výrazným způsobem také literátské bratrstvo, jež sdružovalo příslušníky předních měšťanských rodin. Při kostele sv. Gotharda působilo již od čtyřicátých let 15. století<sup>256</sup> a díky darům a odkazům jednotlivých měšťanů se stalo štědrým mecenášem kultury a podporovatelem místní školy. Právě především díky němu se v letech 1601-1604 podařilo na místě původního areálu školy nedaleko kostela sv. Gotharda vybudovat novou, mnohem větší školní budovu. Hlavním stavitelem byl podobně jako v případě kostela Nejsvětější Trojice, italský mistr Jakub Maceta.<sup>257</sup>

Tato „zlatá doba“ však měla již brzy skončit. Zejména v důsledku opakovaných nucených půjček panovníkovi se město stále více zadlužuje. Netrvá dlouho a městský rozpočet stačí pouze na umořování úroků četných půjček.<sup>258</sup> Přiosťruje se také dlouhodobě napjatý vztah s mocným katolickým sousedem Jaroslavem Bořitou z Martinic, který vrcholí asistencí Slánských při vyhození Jaroslava Bořity z oken české dvorské kanceláře v květnu roku 1618.<sup>259</sup>

---

<sup>255</sup> Originál Kněžoveského paměti je uložen v Národní knihovně ČR v oddělení Rukopisů a starých tisků pod sign. 54A61, přivázan ke knize Johanna Koppa z Raumentálu Gruntovní a dokonalý regiment. Obsahuje zápisy z let 1578-1620, avšak pro některé roky záznamy zcela chybí, nebo jsou velmi stručné. Poměrně užitečný přepis paměti s krátkým úvodem o autorovi vytvořil na konci 19. století Josef Peters. Josef PETERS (ed.), *Václav Kněžoveský a jeho paměti*, SO 6, 1898, s. 13-56. V současné době připravuje moderní edici těchto pamětí Marek Ďurčanský. Srov. pozn. č. 52.

<sup>256</sup> Slánské literátské bratrstvo, jehož nejstarší člen je doložen k roku 1446, bylo od poloviny 16. století rozděleno na český a latinský kůr. V čele každého kůru stál rektor, např. v roce 1610 byl latinským rektorem konšel a později císařský rychtář M. Jiřík Žďárský a českým rektorem městský písař a později starší a konšel Jan Veselský. Oba dva se také pravidelně objevovali mezi inspektory dohlížejícími na místní školu. Posledním utrakvistickým správcem kůru byl Jan Comarillus čili Jahoda. Více viz Josef LACINA, *Paměti*, s. 88-93. Srov. Karel KONRÁD, *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku do zrušení literátských bratrstev*, díl I: XV. věk a dějiny literátských bratrstev, Praha 1893.

<sup>257</sup> Budovu na rozšíření školy zakoupili starší latinského literátského bratrstva Modestus Veselský, Jiřík Bílinský, Jiřík Schodecký a Tobiáš Žichlický v roce 1595 (Josef LACINA, *Paměti*, s. 88-93). Dohoda o postavení nové školy mezi Jakubem Macetou, městskou radou a staršími obecními byla uzavřena na konci října 1601: „*Mistru Jakubovi Maczetovi, Vlachu, projednání stavení školy, starou [školu] aby zbořil, grunty vybral, vyrumoval, rum podsíval, baštu nad zelenou vodou sebral, kámen z ní tesaný svezl a na tom místě zase zeď vyhnal a s druhou srovnal, pokoje dolejší, též síň a sklípek panu bakaláři a kuchyni sklenul, dvoje pokoje hořejší pod podlahy zdělal, štulu pod zemí až do příkopů pro vejpad neřádů vyhnal, piskovým kamenem vosadil a vyzdil, vokna a dveře s kavřincy kamenným zdělal, šnek sklenul a kameníku od tesání kamene sám platil a to všecko, aby podle mustru vykázaného s štíty a lunetami na po schválení dobrých mistrův postavil a při díle sám přítomen byl.*“ Za práci mu mělo být vyplaceno celkem 650 kop gr. míš., 15 strychů žita, 2 strychy hrachu, 2 strychy ječmene a 2 vozy dříví. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 390r.

<sup>258</sup> Nejprve si město půjčovalo jen občas a menší sumy, za čtvrt století, v letech 1585-1600 přibyla v položce dluhy částka ve výši 50 000 kop gr. Zanedlouho byl dluh v podstatně kratší době zdvojnásoben (1602-1618), přitom v letech 1567-1569 město hospodařilo dokonce s jistým přebytkem. Průměrné výdaje tehdy byly 3 451 kop a průměrné příjmy 3 756 kop. Pololetní svatohavelský úrok v roce 1618 činil 1851 kop gr. míš. (AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 251r). K hospodaření města v 60. a 70. letech 16. století viz Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa*, s. 125-176. K vývoji zadlužení města od 80. let 16. století viz např. Václav FIALA, *Slaný*, s. 120-125. Zde také na s. 110-120 základní informace o příjmech a vydání města a jeho daňovému zatížení na počátku 17. století.

<sup>259</sup> Ke střetům mezi Martinicem a Slánskými docházelo zejména v oblasti ekonomicko-politické (snaha získat dominantní postavení v kraji) a náboženské (nekatolické město vs. katolický šlechtic). Napětí mezi slánskou obcí a Jaroslavem Bořitou z Martinic lze pozorovat mj. při vydávání výhostních listů. Například v listopadu 1608 byl

---

Martinicovou kanceláří vydán výhostní list jisté Marianě, dceři starého rychtáře ze vsi Kralovic, jehož platnost byla podmíněna tím, že Mariana nekonvertuje od „*svaté římské katolické víry*“. V případě, že by tak učinila, byla povinna vrátit se zpět na Martinické statky (AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 168v). K rekatolizaci na martinických statcích před Bílou horou viz např. František ŠVÁB, *Panství smeččenské*, SO 31, 1923, s. 16-19. Srov. Antonín RYBIČKA, *Pan Jaroslav Bořita z Martinic a jeho Munciffaj v letech 1600-1612*, Zprávy o zasedání Královské české společnosti nauk v Praze, roč. 1882, Praha 1883, s. 94-101.

### 3. Třicetiletá válka ve Slaném

Třicetiletá válka, která spíše než jedním vojenským konfliktem byla sérií časově a místně od sebe do značné míry oddělených konfliktů, v nichž se střetávaly různé zájmové tendence, začala poměrně nenápadně, českým stavovským povstáním. Tradičně bývá dělena na čtyři, resp. pět fází.<sup>260</sup> První fáze, válka česká, se v podstatě kryje s českým stavovským povstáním (1618-1620). Druhá, válka falcká, bezprostředně navazovala na válku českou, a to jak časově, odehrávala se v letech 1621-1623, tak i osobou hlavního odpůrce Habsburků. Proto bývají tyto dvě fáze často spojovány v jednu, označovanou ne zcela přesně jako válka česko-falcká (lépe období česko-falcké). Pro spojení těchto dvou fází navíc hovoří fakt, že teprve až se vznikem tzv. Haagské koalice v roce 1625, přestala být třicetiletá válka lokálním konfliktem. Tato koalice, která se zformovala v důsledku zesíleného tlaku španělských Habsburků na protestantské Nizozemí, výrazně stupňovaného zejména po vypršení dvanáctiletého příměří v roce 1621, stojí na počátku nové fáze třicetileté války, tzv. války dánské. Během této fáze, vymezené lety 1625 a 1629, můžeme pozorovat řadu akcí celoevropských rozměrů. Drobných lokálních šarvátek ubývá, císařský vojevůdce Albrecht z Valdštejna, který s přehledem poráží koaliční vojska zažívá vrchol své kariéry. Od roku 1628 se důležitou postavou protihabsburské koalice stává Francie hodlající zabránit růstu moci španělských a rakouských Habsburků za jakoukoliv cenu. Navíc po uzavření příměří mezi Švédskem a Polskem v Altmarku, zprostředkovaném francouzskými diplomaty, již nic nebrání plnému zapojení se Gustava II. Adolfa a především jeho mohutné modernizované armády do protihabsburské koalice. Další fáze třicetileté války, která je ve znamení bojů švédských vojsk, finančně podporovaných Francií, bývá označována jako válka švédská (1630-1635). Oslnivý postup švédských vojsk, do něhož vkládalo naděje mnoho českých exulantů, byl však zastaven již na konci roku 1632, kdy v bitvě u Lützeny padl Gustav II. Adolf. Pokus o zformování nové silné protihabsburské koalice v Heilbronnském spolku nevyšel, obě dvě strany jsou již značně

---

<sup>260</sup> Jak upozorňuje Pavel Bělina, je třeba si uvědomit, že jak termín třicetiletá válka, tak i její striktní vymezení roky 1618 a 1648 představují do jisté míry umělý konstrukt. Pavel Bělina navrhuje novou periodizaci, resp. úpravu té stávající, a to následujícím způsobem: Prolog vymezený léty 1609-1618, dále první dějství 1618-1629, pro něž je charakteristická výrazná převaha prohabsburské koalice, druhé dějství 1630-1635, tj. doba mezi prvním odvoláním Albrechta z Valdštejna z pozice vrchního velitele císařské armády a uzavřením Pražského míru, dále třetí dějství vymezené léty 1635-1648, pro něž je podle Pavla Běliny typická „úporná strategická defenziva směřující k zachování střeoevropských držav rakouské větve Habsburků“ a snaha zajistit si za pomoci vojenských úspěchů co nejvýhodnější pozici k mírovým jednáním. Jako epilog třicetileté války navrhuje Pavel Bělina období 1648-1660, které přineslo definitivní potvrzení výsledků vestfálského míru (zejm. 1659 Pyrenejský mír, 1660 mír v Olivě, 1660 restaurace monarchie v Anglii). Ačkoliv je Bělinovo členění velmi zajímavé a dá se s ním bez větších námitek souhlasit, přidržíme se v této práci pro zjednodušení vžitě periodizace. Podobný návrh na změnu periodizace tohoto konfliktu předložil již v polovině 80. let Miroslav Toegel, na něhož se ostatně Pavel Bělina odvolává. Pavel BĚLINA, *Třicetiletá válka*, s. 152-157. Srov. Radek FUKALA, *Třicetiletá válka – konflikt, který změnil tvář Evropy*, in: Ad honorem Josef Polišenský (1915-2001), ed. Ivo Barteček – Zdeněk Šamberger, Olomouc 2007, s. 97-118.

vyčerpané, přesto se bojuje dál. V poslední fázi třicetileté války, období francouzsko-švédském (1635-1648), se výrazně projevuje dominantní pozice Francie, ekonomické vyčerpání Madridu a oslabení jeho mezinárodní pozice. Až na nečetné výjimky dochází spíše k drobným lokálním střetům. Větším bitvám se obě strany vyhýbají a již od poloviny 40. let jednájí o míru. Ten je slavnostně podepsán 24. října 1648 ve dvou vestfálských městech Münsteru a Osnabrücku.<sup>261</sup>

### 3.1. Ve víru událostí. Zapojení královského města Slaný do českého stavovského povstání

„Některé věci velmi pracně a nesnadně se jednájí.“<sup>262</sup>

Obyvatelé Slaného sledovali druhou polovinu vlády císaře Matyáše (1611-1619) se značnými obavami. Trnem v oku bylo Slánským především stále častější porušování náboženských svobod a jednoznačné upřednostňování katolické strany a její podpora vycházející z bezprostředního panovníkova okolí, především od jeho španělských příbuzných.<sup>263</sup> Dramatické události závěru roku 1617, zejména zboření protestantského kostela v Hrobech, chápané jako nehorázné porušení Rudolfova majestátu,<sup>264</sup> vzbudily ve Slaném značné rozhořčení, které přimělo představitele města postavit se již v polovině února 1618 jednomyslně na stranu nespokojenců, kterých valem přibývalo. Nejen o záležitostech Hrobských, ale také o dalších případech porušování náboženských svobod ze strany katolíků se mělo jednat na počátku března na sjezdu svolaném do koleje Karla IV. Představitelé Slaného vyslali konšela Simeona Celeryna a radního písaře Jana Veselského,

<sup>261</sup> Podrobnější přehled s odkazy na příslušnou literaturu viz např. Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí Koruny české*, VIII. (1618-1683), Praha 2008; Petr KLUČINA, *Třicetiletá válka 1618-1648*, s. 9-25.

<sup>262</sup> Jan Hradecký a Simeon Celeryn městské radě ve zprávě o jednání na zemském sněmu v březnu 1619. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 38, 22. 3. 1619.

<sup>263</sup> O rostoucím vlivu španělské strany v této době vypovídá vedle průběhu generálního sněmu 1615 zejména volba Matyášova nástupce v létě 1617. Podrobněji viz např. Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, 2. vyd., Praha 1996. K převratu v české dvorské kanceláři (1599), který připravil půdu pro upevnování pozic španělské strany, nejen v nejvyšších zemských úřadech viz např. Josef BOROVIČKA, *Pád Želinského. Obsazení nejvyššího úřadu v Čechách v letech 1597-1599*, ČČH 28, 1922, č. 3-4, s. 277-304.

<sup>264</sup> Rudolfův majestát, který se nekatolické straně podařilo prosadit v roce 1609, byl nejliberálnějším náboženským mírem v tehdejší Evropě. Jeho význam si však plně uvědomovali jen někteří. Většina jej chápala jen jako další pokračování tolerance z nutnosti. K předpokladům pro vznik koexistence různých náboženských skupin z nutnosti a její přerůstání ve faktickou toleranci v Českých zemích viz např. Josef VÁLKA, *Tolerance či koexistence? K povaze soužití různých náboženských vyznání v českých zemích v 15. až 17. století*, in: Husitství na Moravě, Brno 2005, s. 237-248. K Rudolfovu majestátu nejnověji viz Jiří JUST, *9. 7. 1609. Rudolfův majestát. Světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009, k událostem v Hrobu Jan KILIÁN, *11. 12. 1617. Zboření kostela v Hrobu. Na cestě k defenestraci*, Praha 2007.



aby v Praze zjistili podrobnosti a sledovali, jak se bude situace dále vyvíjet.<sup>265</sup> Jednání nakonec vyznělo do ztracena, a proto hrstka nejradikálnějších posílá císaři stížný list, v němž mj. žádá svolání zemského sněmu, na němž by byla přijata opatření, která by zajistila, aby se v budoucnu něco podobného neopakovalo. Dne 23. dubna schválila městská rada spolu s obecními staršími a volenci zplnomocnění Celeryna a Veselského k účasti na dalších pražských jednáních, naplánovaných na pondělí 21. května.<sup>266</sup> Do Prahy odjeli i přes výslovný zákaz císaře Matyáše, jenž jim byl tlumočen hofrychtěrem Matesem Preklem z Proksdorfu při obnovování městské rady a obecních starších na počátku května (3. 5.).<sup>267</sup> Události se dávaly do pohybu. Ráno 21. května, tedy v den, kdy měl být zahájen sjezd nekatolických stavů, dorazili do Karolina místodržící, kteří oznámili, že přišel nový list z Vídně. Toto psaní, které později vešlo do dějin jako „těžké psaní“, přečetl před shromážděnými písař Filip Fabricius. Značně rozčarované stavy se nakonec rozešly s tím, že zítra vypracují své vyjádření k tomuto listu. Druhého dne, 22. 5., se v malostranském domě, později nazývaném U Montagů, schází radikálové, aby se dohodli na dalším postupu. Kdo všechno se této tajné schůzky u Smiřických zúčastnil, se patrně nikdy nedovíme. Jisté je, že se tam objevil Matyáš Thurn, Jan Smiřický, Václav Budovec z Budova a Oldřich Vchynský. U ostatních dvou, Václava Viléma z Roupova a Linharta Colony z Felsu, nelze jejich účast stoprocentně prokázat. Na této schůzce byl definitivně dotvořen scénář pro následující den. Jednalo se zejména o tom, jakým způsobem potrestat místodržící, kteří porušili ustanovení Rudolfova majestátu a kdo zaujme v celé záležitosti jakou roli. Všichni zúčastnění si byli také plně vědomi faktu, že své počínání budou muset vysvětlit veřejnosti, a proto hledali zákonnou oporu pro své jednání. Tou se jim nakonec stalo ustanovení dohody uzavřené mezi nekatolíky a katolickými stavy na sněmu v roce 1609, v němž se tvrdilo že „*kdokoliv by budoucně při*

---

<sup>265</sup> Již 12. 2. bylo na společném zasedání konšelů, obecních starších a volenců rozhodnuto, aby se dva zástupci města, jeden z rady a jeden ze sboru obecních starších, vypravili v pondělí 5. 3. na jednání do Prahy, které se mělo odehrát v koleji Karla IV. Ačkoliv nejsou jmenovitě uvedeni, byli to patrně Jan Veselský a Simeon Celeryn. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 244r.

<sup>266</sup> Již 18. března sdělují Celeryn a Veselský své rozhodné stanovisko bránit na chystaném květnovém sněmu zájmy protestantské strany (Václav FIALA, *Slaný*, s. 10, zde zmiňovaný list nebyl mezi aktovým materiálem nalezen). Václav Fiala (*Slaný*, s. 11) uvádí, že jednání, na němž byli Celeryn a Veselský zvoleni, proběhlo 28. dubna a toto chybné datum od něj přebírá i Karel Křesadlo (*Slaný*, in: Kol., *Knihy o Slaném*, s. 62). Zplnomocnění pro Celeryna a Veselského bylo potvrzeno po obnově rady v pátek 18. 5 (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 253v, 255r).

<sup>267</sup> Příkaz císaře, aby do Prahy nejezdili, byl zaznamenán do radního manuálu při prvním zasedání po obnově rady, tj. 14. května 1618. Opis této záповědi pořizovaný mladším radním písařem Karlem Zikmundem se dochoval mezi aktovým materiálem spolu s příkazem, aby osoby ze stavu městského, které pomáhaly svolávat sjezd, pozvání k němu odvolaly. Přesné znění „*šetřné odpovědi*“, která byla dána panu podkomořímu, neznáme. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 254v; *Aktový materiál*, kt. 37, 7. 4. 1618 [!].

tom společném porovnání státi nemínil, anebo je rušiti chtěl, aby jej z okna vyhodili“, čímž bylo zároveň rozhodnuto o podobě exekuce.<sup>268</sup>

Slánští vyslanci, Jan Veselský a Simeon Celeryn, se výše zmíněného tajného jednání neúčastnili a tak, když se spolu s ostatními vydali 23. května 1618 na Hrad do české dvorské kanceláře, netušili, že došlo k drobné změně plánu.<sup>269</sup> Kromě pokračování řešení otázky nastolené o den dříve na jednání s místodržícími, kdo radil císaři k „těžkému psaní“, měl běh událostí určovat zejména plán vyplývající z tajného jednání u Smiřických.<sup>270</sup>

Kolem deváté hodiny ráno vstoupila delegace stavů do (vyklizené?) místnosti české dvorské kanceláře. Slova se na úvod ujal Pavel z Říčan, který k nelibosti Thurna jednání otevírá otázkou, zda místodržící zrazovali radní Starého Města pražského od účasti na směnu. Po Thurnově zásahu je přečtena stavovská interpelace týkající se těžkého psaní a jeho autora, resp. autorů. Stavové zároveň důrazně připomínají, že chtějí hájit politické a náboženské svobody na základě článků zemského zřízení a Rudolfova majestátu. Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka žádá po krátké poradě s přítomnými místodržícími o čas na rozmyšlenou a půjčuje si memorandum stavů, aby si jej mohl lépe prostudovat. Poté se snaží celou situaci zachránit zcela banální výmluvou poukazuje na malý počet přítomných místodržících a navrhuje, aby si stavové pro odpověď přišli pozítří. V této chvíli, kdy reálně hrozí, že v důsledku odložení dalších jednání se opozice zcela rozloží, zasahují Thurn, Colonna z Felsu a Vilém z Lobkovic. Veřejně dohodnutý program se hrouť. Slánští byli v tuto chvíli stejně jako naprostá většina stavů pouhými diváky, kteří nemohli ovlivnit chod událostí, jež se navíc ubíraly jiným směrem, než předpokládali. Po Thurnovi, který podobně jako Šlik zdůrazňuje, že si nestěžuje na nějaká osobní příkoří, nýbrž že zde řeší porušování náboženských svobod

<sup>268</sup> Cit. dle Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, s. 150. Zmíněná dohoda z roku 1609 byla později zveřejněna v tzv. Druhé apologii stavů. Václav ŠUBERT (ed.), *Apologie druhá stavův království Českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí způsobou přijímajících*, Praha 1862.

<sup>269</sup> „Ale o tom, aby koho z vokna kanceláře české minili a chtěli vyházeti, nikdy žádná zmínka nebyla a o tom jsme my z měst vyslaní nic prve neslyšeli a nevěděli, až se stalo. V tom sobě Pána Boha za svědka, že jináče, nežli tuto vyznávám, není, беру.“ Koncept, v němž Jan Veselský popisuje svou roli v českém stavovském povstání adresovaném patrně komisařům vyšetřujícím podíl jednotlivců na ohavné rebelii, se bohužel nedochoval celý. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 38, 1619 (správně po 1620). Srov. rozhovor „vyslanců Slánských“ s Jáchymem Ondřejem Šlikem těsně před defenestrací, který zaznamenal Pavel Skála ze Zhoře. Nelze vyloučit, že podrobnosti o tomto rozhovoru poskytl Skálovi sám Jan Veselský, který pobýval ve Freiberku, kde Skála sepisoval svou Historii, minimálně v letech 1628-1629. Karel TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623*, díl II. (1617-1618), Praha 1866, s. 124. Srov. příloha č. 10.

<sup>270</sup> O tom, co se v prostorách české dvorské kanceláře odehrálo, víme ze svědectví tří postižených, Slavaty, Martinice a Fabricia. Za nejdůkladnějšího informátora je považován Slavata, který svou relaci určenou Lichtenštejnovi sepsal již za svého nuceného pobytu u Lobkoviců, tj. krátce po zmíněných událostech. Navíc jeho popis uznávali i protivníci. Fabricius vylíčil svůj osud komornímu sekretáři Arnoldinovi a Martinic vše zaznamenal až s delším odstupem, pravděpodobně za svého pobytu v Bavorsku. Následující popis událostí se proto opírá především o Slavatovo svědectví. Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka...od l. 1608 do 1619*, I. díl, Praha 1866, s. 81-91, II. díl, Praha 1868, s. 99-114.

garantovaných Rudolfovým majestátem, se hlavního slova ujímá Colonna z Felsu a rezolutně prohlašuje, že není třeba čekat, až se místodržící poradí. Je přeci jasné, že hlavními strůjci „*těžkého psaní*“ jsou Slavata s Martinicem, „*rušitelé pokoje a obecného dobrého*“. Na závěr se obrací k davu a nechává si jím potvrdit, že vše, co řekl, je pravda. Někteří, možná i Slánští, začínají spontánně uvádět konkrétní příklady příkoří, jehož se měli Slavata s Martinicem dopustit. Oba zmínění, kteří se velmi rychle vžili do role obžalovaných, se snaží dokázat, že na jejich panstvích není ubližováno žádným evangelickým poddaným. Touto obhajobou však proti sobě pouze popudili další řečníky, kteří pohotově uvádí další konkrétní příklady bezpráví. Avšak ve chvíli, kdy Colonna z Felsu po shromáždění požaduje, aby se jednoznačně vyjádřilo, zda jsou Slavata s Martinicem „*rušitelé pokoje a obecného dobrého*“, všichni mlčí. Vzhledem k tomu, že se radikálům nepodařilo přesvědčit shromážděné stavy k tomu, aby vynesli kolektivní rozsudek nad oběma místodržícími, vrací se k původnímu předmětu jednání, tedy zda jsou původci „*těžkého psaní*“. Ve chvíli, kdy nejvyšší purkrabí žádá ve snaze protahovat jednání o přečtení „*těžkého psaní*“, stavové se postaví proti a Pavel z Říčan místo něj začne číst rozsudek nad Slavatou a Martinicem. Text, který si přinesli na Hrad, byl téměř kompletní, chyběla v něm jen výše trestu. K vlastní exekuci bylo přistoupeno poté, co vyvedli vzpouzejícího se nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka a pana Strakonického ven z kanceláře.<sup>271</sup> Nejprve došlo na Martinice, kterého se chopily tři osoby ze stavu panského a jeden z rytířů, totiž Vilém starší z Lobkovic, Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic, Oldřich Vchynský ze Vchynic, Jan Litvín z Říčan a Pavel Kaplíř. Popadli ho za obě ruce a dotáhli k oknu, z něhož jej vzápětí vyhodili. Bezprostředně poté následoval Martinice i Slavata a nakonec písař Filip Frabricius, který si tuto poctu vysloužil, „*protože se poněkud všetečně pletl do jednání a napomínal [přítomné], aby pamatovali, že vztahují násilně ruce na královské úředníky – jako by to nevěděli.*“<sup>272</sup>

Zpráva o defenestraci dorazila do Slaného patrně ještě týž den večer a jistě vyvolala silné emoce.<sup>273</sup> S povděkem a nadšením byla bezpochyby kvitována především skutečnost, že z okna české kanceláře byl vyhozen i ne příliš oblíbený katolický soused Martinic, který patřil

<sup>271</sup> Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře*, II. díl, s. 113.

<sup>272</sup> Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, s. 189. K otázce defenestračního okna přehledně TAMTÉŽ, s. 173-186.

<sup>273</sup> Informace o událostech v Praze posílali městské radě průběžně formou pravidelných relací Jan Hradecký a Simeon Celeryn (viz dále). Josef Janáček s odvoláním na J. Dvorského předpokládá, že kromě těchto relací sepsali slánští poslové ještě jakési memorandum o pražských jednáních nazvané Diarium nebo Akta, které se však nedochovalo a které měl patrně k dispozici Pavel Skála ze Zhoře, když sepísoval ve Freibergu svou Historii. Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984, s. 409, pozn. 33. Srov. pozn. č. 269.

mezi jednu z hlavních opor španělské strany.<sup>274</sup> V případě některých, zejména primase Jiříka Vojny, bylo však zmíněné nadšení zastíněno obavami z následků této události.<sup>275</sup> O den později zvolil český zemský sněm třicet direktorů, kteří měli tvořit novou zemskou vládu. Již na svém prvním zasedání, 25. května, schválili Apologii, prostřednictvím níž se snažili před veřejností obhájit své činy.<sup>276</sup>

Po krátkém váhání přijala slánská městská rada program direktorů, obranu náboženské svobody ve jménu krále, který se za ni kdysi zaručil, plně za svůj. Nedlouho po defenestraci, již 6. června 1618, vydává spolu s obecními staršími i na místě vši obce plnomocenství Janu Veselskému a Simeonu Celerynovi opravňující je zastupovat zájmy Slánských na následujících jednáních.<sup>277</sup>

Rozhodující význam pro vývoj postoje města k pokusům o smírné řešení rozepře mezi stavy a panovníkem sehrálo úmrtí primase a předního radního písaře Jiříka Vojny v září 1618.<sup>278</sup> Tento hlavní představitel umírněné strany<sup>279</sup> byl nahrazen radikálem Václavem Hanžburským, který společně s radním písařem Janem Veselským přesvědčil Slánské, aby se

---

<sup>274</sup> Za agilního Španěla byl vedle Martinice již před rokem 1609 považován i druhý z defenestrováných místodržících Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, který si cestu ke kariéře připravil nejen konverzí, ale i výhodným sňatkem s dědičkou statků pánů z Hradce, Lucií Otýlí. K osobě Viléma Slavaty nejnověji viz např. Petr MAŤA, *Zrození tradice. Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce, České Budějovice 1998*, s. 513-552; TÝŽ, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004, s. 547-549. Srov. Josef HRDLÍČKA, *Slavatova obrana jezuitského řádu a jeho představy o konfesijním uspořádání Čech z počátku dvacátých let 17. století*, FHB 23, 2008, s. 225-248.

<sup>275</sup> Pod záznam o defenestraci v knize misivů poznamenal Jiřík Vojna následující: „*Iste dies quo sit Boemis signanda lapillo, continget soli hoc, non mihi scire Deo. Parcere subiectis et debellare superbos, Ille novit nostrum est, fata fictura sequi.*“ Podobného názoru byl i mladší radní písař Karel Zikmund, který připsal ke zprávě o pražské defenestraci do radního manuálu tato slova: „*Jakej to skončení vezme, to sám Pán Bůh nejlépe ví.*“ Později připojil ještě dovětek: „*Stalo se, Ferdinandeus vincit.*“ AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 35r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 256v.

<sup>276</sup> Václav ŠUBERT (ed.), *Apologie druhá stavův království Českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí způsobou přijímajících*, Praha 1862.

<sup>277</sup> Podle Václava Fialy (*Slaný*, s. 12-13) odjeli Celeryn a Veselský do Prahy 13. 6. Další plnomocenství k zastupování zájmů Slaného obdrželi titíž na konci srpna 1618 (AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 240v, 245v).

<sup>278</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 257v. Srov. Jindřich HULINSKÝ, *Slánský primas Jiří Vojna (Polemios) a jeho doba*, SO 22, 1914, s. 36. Dále srov. příloha č. 4.

<sup>279</sup> O tom, že Jiřík Vojna patřil ke vzdělaným osobám hlásícím se k nadkonfesijnímu pojetí křesťanství svědčí mj. jeho poměrně velká knihovna čítající přes 280 svazků. Kromě odborných knih, vlastnil například pojednání *Introductio in logicam Artes Fortunata Crelli*, *Historii Tita Livia*, *Kosmografii českou Jana z Půchova* či *Hasištejnského Lucabrations oratoriae*, se v jeho knihovně nacházela četná díla Teodora Bezy, Filipa Melanchtona, Erasma Rotterdamského a Jana Kalvína. Například Melanchtonovo kompendium *Loci praecipui theologici*, *Nový zákon Erasma Rotterdamského*, *Apologia ecclesiae anglicanae* Johna Jewela či pojednání *Dialogus quo multa exponuntur quae Lutheranis et Huguenotis Gallis acciderunt*. Řada knih souvisela také s Vojnovým dlouholetým působením v městské správě. Kromě blíže nespecifikovaného právníckého slovníku, to byl například dvojjazyčný slovník Daniela Adama z Veleslavína, *Titulář Šebestiána Fauknara z Fonknštejna* a *Ophthalmovo pojednání Processus juris municipalis pragensis*. Nejen ke knihovně Jiříka Vojny viz inventář Vojnova majetku sestavený 6. 12. 1618. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 489r-497r.

přiklonili k názoru, že věc je třeba řešit rázněji, i za pomoci zbraní.<sup>280</sup> Ve stejné době mizí také poslední zbytky naděje na saské zprostředkování smíru mezi českými stavy a Vídní.<sup>281</sup>

S ohledem na tuto skutečnost, začínají direktorové vyvíjet intenzivnější diplomatickou činnost. Pro svou věc se postupně snaží získat podporu protestantské Unie, Anglie, Nizozemí, Švédska, Francie, Benátska a Savojska. Nikdo z nich však nemá zájem angažovat se v českém stavovském povstání, které ostatně většina evropských panovníků chápala jen jako lokální vzpouru proti korunované hlavě státu a tedy i pro ně samotné potenciálně nebezpečnou. Podobně neúspěšná byla i jednání, která se rozhořela na konci března 1619 po smrti císaře Matyáše.

Město dodrželo své slovo a přispělo povstalcům nemalými finančními částkami, ačkoliv samo bylo již značně zadluženo a muselo si půjčit na příslušný úrok.<sup>282</sup> Na krajských muštrůních v září 1618, v dubnu 1619 a březnu 1620 splnilo také své vojenské závazky.<sup>283</sup>

Účastí na generálním sněmu, jednajícím na přelomu července a srpna 1619 o konfederaci<sup>284</sup> a na konci srpna o volbě nového krále, se Slánští definitivně rozešli

---

<sup>280</sup> Je otázkou, jakou roli sehrála v tomto rozhodnutí zpráva popisující přípravy císaře na vojenskou intervenci v Čechách, která došla (?) do Slaného dne 9. 6. 1618 z Vídně. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 37, 9. 6. 1618.

<sup>281</sup> Zpočátku se o zprostředkování mezi stavy a panovníkem snažil zejména Karel starší ze Žerotína, který upozorňoval direktory na nedostatečnou připravenost celé akce. Ačkoliv byl rozhodným stoupencem evangelické svobody víry, zásadně odmítal vzpouru vůči panovníkovi. Kromě toho, že neschvaloval ideologizaci náboženského vyznání, si plně uvědomoval, že případný vojenský konflikt s panovníkem může otřást pozicí celého stavovského systému v monarchii a v nejhorším případě znamenat i jeho konec. Obával se, že v důsledku řady neuvážených kroků se stavy připraví o možnost vyjednávat a přijdou tak i o svobody a privilegia vybojovaná v předcházejících staletích. Mnoho pochopení pro své snahy však nenašel ani na jedné straně. V květnu 1618, kdy se v důsledku Thurnova vojenského vpádu ujímají vlády na Moravě radikálové, je Žerotín zcela vyřazen ze hry a následující události, které byl vzhledem ke svému politickému rozhledu a prozíravosti snad jako jediný v zemi schopen správně predikovat, sledoval pouze z domácího vězení. Za Žerotínův politický program se ještě na počátku srpna 1618 postavil jeho švagr Adam mladší z Valdštejna, který se pokusil využít nepřítomnosti vůdců radikálů na pražském zemském sněmu. Zamítnutí jeho návrhu na revizi všech dosavadních kroků povstalců učinilo konec posledním nadějím na smírné řešení celého konfliktu. Více k osobnosti Karla staršího ze Žerotína viz např. Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*, Praha 2008.

<sup>282</sup> Již v létě 1618 půjčili Slánští direktorům 1000 kop gr. míš. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihá misivů 1617-1622*, f. 35r-35v. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 242v-243r; *Aktový materiál*, kt. č. 37, 8. 6. 1618, 4. 7. 1618, 10. 7. 1618 a četné jistý v příslušných knihách misivů.

<sup>283</sup> V září 1618 postavilo město „podle listu příznávacího a nařízení defensy“ 68 sousedů a 11 poddaných, kteří táhli do pole jako pěší bojovníci a 3 koně s pacholky. Celkem jim bylo na žoldu vyplaceno 739 kop 17 gr. 1 d. Na druhém muštrůňku, který se konal ve Slaném 9. 4. 1619, vypravili Slánští 3 rejтары a 20 pěšáků. Na třetím muštrůňku, 20. 3. 1620, postavili opět 3 jezdce a 20 pěšáků. Poslední muštrůňk před bitvou na Bílé hoře se měl konat v úterý 25. 8. 1620 a mělo na něm být zmustrováno 40 osob. Nicméně toho dne, „toliko kořtováno bylo na Háji [...] a odloženo k opravdovému muštrůňku do pátku nejprv příštího.“ Zemská hotovost, která byla svolána na základě patentu Fridricha Falckého ze 14. 8. 1620, se scházela značně liknavě a stejně liknavě se pak přesouvala na místo určení, převážně do Lužice. Celkově bylo zmustrováno přes 750 jezdců a 6000 pěších, z toho ze Slánského kraje 1 korneta jezdců o 150 koních a 600 pěších. Kolik z nich bylo nakonec ze Slaného, nevíme. Na žold vynaložilo město v letech 1618-1620 celkem 15 380 kop gr. míš. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 257v; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 243r-243v, 249r; kniha č. 162, *Knihá misivů 1617-1622*, ff. 80r, 112r; *Aktový materiál*, kt. 38, 1619, Výkaz peněz přijatých Janem Veselským od slánského primasa k placení žoldu vojákům v r. 1619; kt. 39, 4. 3. 1620, 28. 8. 1620. Srov. Karel KŘESADLO, *Slaný*, s. 62-63; Václav FIALA, *Slaný*, s. 14-15, 17-18, 22-23. K poslednímu muštrůňku viz Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 73, 77, 78, 83, 87-88, 90, 95-96, 104.

s císařem.<sup>285</sup> Za Slaný se jednání zúčastnili Simeon Celeryn a Jan Hradecký,<sup>286</sup> kteří pravidelně informovali představitele města o vývoji situace.<sup>287</sup> Jakožto příslušníci radikální strany dosti nelibě sledovali zejména váhavost Moravanů<sup>288</sup> a celkové protahování jednání, které mohlo mít dalekosáhlé důsledky i na poli vojenském.<sup>289</sup> Obavy, že se vše nestihne během plánovaného týdne, vyjádřili již krátce po zahájení sněmu.<sup>290</sup> Nicméně, ani oni nečekali, že se jednání nakonec protáhne o tolik dní.<sup>291</sup> O nové hlavě státu bylo rozhodnuto až po více než měsíci od zahájení sněmu.<sup>292</sup>

---

<sup>284</sup> Konfедераční úmluva, přijatá 31. 7. 1619, upravovala nejen správní otázky a kompetence mezi jednotlivými zeměmi. Zajímavým způsobem řešila také problematiku náboženskou. V žádném ze 100 článků se nedočteme nic o utlačování katolické menšiny. Nekatolíci si pouze vzhledem k jasné početní převaze vymínili i jasnou převahu ve správních orgánech. Je otázkou, do jaké míry je konfедераční úmluva výsledkem dlouhodobé tradice tolerance z nutnosti, a zda by v případě, že by byla v platnosti déle než rok, který jí byl dějinami vyměřen, nedošlo nakonec k útisku či dokonce pronásledování katolíků. Josef VÁLKA, *Konfederace z roku 1619 ve vývoji teritoriální a náboženské struktury České koruny*, in: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v Českých zemích (1600-1619), uspoř. Karel Malý - Jaroslav Pánek, Praha 2001, s. 193-202.

<sup>285</sup> Krátce před zahájením generálního sněmu, na němž byl sesazen Ferdinand II., napsal kolínský arcibiskup Ferdinand z Wittelsbachu, svému bratru Maxmiliánu Bavorskému tato prorocká slova: „*Dojde-li k tomu, co Čechové zamýšlejí, totiž, že sesadí Ferdinand a zvolí vzdorokrále, lze počítat s dvaceti – třiceti – nebo dokonce čtyřicetiletou válkou...*“ Cit. dle Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, s. 246.

<sup>286</sup> Simeon Celeryn a Jan Hradecký přijeli do Prahy den před zahájením sněmu v pondělí 22. 7. 1619 kolem půl sedmé večer. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 38, 24. 7. 1619.

<sup>287</sup> V městské registratuře se dochovalo pět takovýchto zpráv, a to z 24., 27. a 30. července a 3. a 16. srpna. Ve své druhé depeši z 27. července se například zmiňují o jednom z možných kandidátů na českého krále: „*O budoucím králi divné rozprávky jdou, avšak kdož může o tom vědomost míti, což až posavad v veliké tajnosti zůstává. Než, jestliže tento rumor z větší částky pravdivý jest, kteréhož sme od jednoho stavu rytířského vzácného dostali, oznámiti můžeme, že hlas má Jeho Milost osvícené kníže safojský, kteréhož i říše za krále (prej) míti chce.*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 38, 27. 7. 1619.

<sup>288</sup> Na váhavost Moravanů si Slánští stěžují například v listu z 3. 8. 1619: „*Včera okolo hodiny třetí na půl orloji měl se závěrek psaní k Ferdinandovi se všemi zeměmi společně uvažovati. Jakž pak páni Čechové s pány Slezáky a Lužičany na tom se dokonale snášeli, ale ti studení Nemravané k tomu povoliti nechtěli, protože (prej) plnomocenství k tomu nemají. Discutirovali s nimi o to v zeleném pokoji jak páni Čechové, tak Slezáci s Lužičany dobře přes tři hodiny a jim dostatečně uši natřeli, takže několikrát k mlčení přivedli Saducejské.*“ Moravané však nehodlali ustoupit. Zástupci ostatních zemí jim nakonec slíbili půjčit kurýra, který by přinesl potřebné plnomocenství a jednání bylo odloženo o tři neděle. Slánští komentovali tento fakt následujícím způsobem: „*Byli bychom domů, že pána máme, s veselou novinou přijeli, kdyby toho nemravného humoru nebylo.*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 38, 3. 8. 1619.

<sup>289</sup> „*My sněmujeme a o něto se snášíme. Nepřítel pak nezahálí, do polí vytrhl a okolo Nových Hradů a Moravského Pole se položil, protože posavad v Budějovicích zůstati nemohl. K tomu 400 mušketýrův 2 města Vodňany a Prachatice každé osadil.*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 38, 30. 7. 1619.

<sup>290</sup> „*Poněvadž pak tu mnoho artykulův v té propositi jest, z toho souditi se může, že s těžkem ten tejdén ten sjezd zavřín bude.*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 38, 24. 7. 1619.

<sup>291</sup> Když se jednání protahovala, byli slánští vyslanci nuceni požádat městskou radu o další finance. Dne 23. 8. jim konšelé po přísežném poslu Kašparu Vokáčovi poslali k původním, již utraceným 15 kopám, další 10 kop s tím, aby zůstali, dokud „*veřejný sjezd všech zemí sjednocených nebude dokonán.*“ Později jim bylo přidáno ještě dalších 12 kop. Po svém návratu předložili Simeon Celeryn a Jan Hradecký přehledné vyúčtování všech „*outrat*“. Kromě ubytování a stravy byly peníze vynaloženy např. na pohoštění přátel, mj. pana Opsimata. Na žádost primasa nechali také svázat knihu „*Anni Jubilei*“, staršímu radnímu písaři Janu Veselskému koupili „*2 knihy papíru tenkého postpapíru pro kancelář*“ a na přání mladšího radního písaře Karla Zikmunda obstarali „*mappu český země.*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 38, 3. 8. 1619, 31. 8. 1619. Zde také žádost vyslaných o další finance datovaná 30. 7. 1619 (TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. 38, 30. 7. 1619).

<sup>292</sup> Kandidátů na uvolněný trůn bylo několik. V zásadě se však jako o reálných dá hovořit pouze o dvou, a to saské (luteránské) a falcké (kalvínské) kandidatuře. Exponentem saské politiky a hlavním zastáncem volby Jana Jiřího I. byl Jáchym Ondřej Šlik. V čele skupiny podporující falckého kandidáta stál Václav Vilém z Roupova. Nespornou předností Fridricha Falckého v očích českých stavů byl fakt, že jeho otec byl zakladatelem

První nadšení tolerantních slánských luteránů z nového panovníka, „zimního krále“ Fridricha Falckého (1619-1620), spojené s jeho slavnostním příjezdem do města na konci října<sup>293</sup> brzy opadlo, zejména poté, co se ukázalo, že Fridrichův dvůr je tvořen nepříliš snášenlivými kalvinisty v čele s kazatelem Fridrichem Salmuthem. Vzácní hosté se ve Slaném příliš dlouho nezdrželi, hned druhého dne se vypravili na Buštěhrad a odtud do Prahy, kde byl Fridrich o několik dní později slavnostně korunován na českého krále.<sup>294</sup>

Nastávající rok 1620 se měl nést v podobném duchu jako rok 1619. Pravidelná přítomnost stavovské či spojenecké armády ve městě spolu s periodicky se opakujícími požadavky direktorů na zásobování, popř. doplnění a zaplacení vojska, značně vyčerpávaly obyvatele Slaného a jeho blízkého okolí.<sup>295</sup> Kromě finančních požadavků trápilo Slánské zejména chování vojáků, kteří se opíjeli ve slánských hospodách, kradli a drancovali.<sup>296</sup> Na konci května městská rada marně požadovala jmenování komisařů nad lidem vojenským, kteří by dohlédli, aby vojáci táhnoucí městem neškodili jeho obyvatelstvu.<sup>297</sup> Podobně dopadly o měsíc později i stížnosti na nevhodné chování vojáků Viléma Dyderycha ze Storkhauzu.<sup>298</sup>

---

protestantské Unie a jeho tchánem byl anglický král Jakub I. Domnívali se, že tyto vazby jim zajistí potřebnou podporu v jejich boji. Českým králem byl Fridrich Falcký zvolen 26. 8. 1619. Ze 42 přítomných pánů se pro Fridricha vyslovilo celkem 36, ze 111 přítomných rytířů 110 a ze 36 přítomných měšťanů 34. O dva dny později zástupci Falce podpořili při Frankfurtské volbě Ferdinanda Štýrského. Více viz např. Josef PETRÁN, *Staroměstská exekuce*, Praha 1996.

<sup>293</sup> Příjezd nového krále, který jel přes Žatec, Louny a Slaný na korunovaci do Prahy, oznamují direktori Slánským ve druhé polovině října. Zároveň posílají instrukce, jak se mají chovat. Připomínají zejména, že vznešené hosty je třeba slavnostně uvítat a zajistit patřičné pohoštění. Ve shodě s tímto nařízením se Slánští obrací nejprve na Velvarské, které žádají, aby jim z právě vylovovaného rybníka „*co by největších kaprův a štik [...] prodali*“ a poté na křivoklátského hejtmana Jindřicha z Tamfeldu a na Veselí, kterého prosí, „*aby [je] pro Jeho Milost a dvůr zvěřinou pernatou, srstnou i rohatou fědroval*.“ Zároveň odjíždí spěšně do Prahy Václav Pelargus a Simeon Podhorský, kteří z pověření rady nakupují další položky na slavnostní tabuli jako španělské víno, artyčoky, holandský sýr, citrony či kapustu, vše za 21 kop a 54 gr. O vzácném hostu neopomněli informovat ani městskou radu nedaleké Unhoště. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 264r; kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 92r-92v; *Aktový materiál*, kt. 38, 21. 10. 1619, 25. 10. 1619. Srov. např. František Jan BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých, II. díl, sv. 2 (1608-1624)*, ed. Antonín Rezek, Praha 1879, s. 192-196.

<sup>294</sup> Král s chotí a doprovodem dorazil do Slaného 29. října 1619, tj. se čtyřdenním zpožděním oproti původnímu plánu. Uvítání bylo nepochybně velkolepé. Počáteční nadšení však záhy vystřídalo rozčarování, které podle Václava Fialy (*Slaný*, s. 21) dokládají dva lakonické zápisy v radním manuálu. První z nich informuje o návštěvě nového panovníka ve Slaném (*Fridericus rex regni Bohemiae Slanam visitavit cum regina 29 die Octobris, coronatus 4 Novembris, regina 7 Novembris*. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 303v), druhý o kapitulaci Prahy o rok později (*NB: Praga civitas capta a serenissimo et invictissimo imperatore Ferdinando, Hungariae et Bohemiae rege*. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 274v). Podrobněji k cestě Fridricha Falckého do Čech viz např. Karel TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623*, díl III. (1619-1620), Praha 1867, s. 354-361.

<sup>295</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 109r-109, 112r, 113v, 1300r, 133v-134r, 135r, 139r-139v, 149r, 149r-149v, 152v-153r, 157r, 158v, 163r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 273v.

<sup>296</sup> „*Lid vojenský knížete saského v pondělí svatodušní do Slaného přijel a potom na druhé den [...] z města do Luží vytáhl [...] Počínal sobě ten národ nydrlandský rovně jako vsteklý pes*.“ AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 272r.

<sup>297</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 122r-122v.

<sup>298</sup> Stížnost ze 23. 6. 1620 doprovázená žádostí o přímluvu u saského knížete byla adresována přímo Fridrichu Falckému. O přímluvu vedoucí k vrácení odcizeného majetku, 22 koní a 4 vozů, žádali Slánští krále opět na

Koncem léta 1620, s tím, jak přicházely zprávy o postupu císařských vojsk, se nálada ve městě zhoršovala.<sup>299</sup> Slánští zjišťují, že dočasné úspěchy stavovského vojska v Lužici, odkud dostávají pravidelné zprávy díky slánským rekrutům a Janu Strakovi z Nedabylic, nestačí k zastavení nepřítele.<sup>300</sup> Přesto byli poměrně optimističtí, město bylo relativně dobře opevněno a zásobeno dostatečným množstvím potravin,<sup>301</sup> zbraní a střeliva.<sup>302</sup> Také odhodlání obyvatel bránit se bylo značné. Přípravy na obranu města, kvůli kterým na konci září (30. 9.) ustalo zasedání městské rady,<sup>303</sup> vrcholí v druhé polovině října a na počátku listopadu 1620.<sup>304</sup>

Ve stejné době stavovská vojska vedená Kristiánem z Anhaltu, Jindřichem Matyášem Thurnem a Jiřím Fridrichem z Hohenlohe ustupují směrem k Rakovníku, kde hodlají svést bitvu s císařskými. Ti se však vzhledem k nevýhodné poloze a malým vyhlídkám na úspěch nenechají vyprovokovat ke střetu a po několika dnech se stahují. Stavovské vojsko na to reaguje urychleným přesunem ku Praze, kde zaujme poměrně výhodné postavení na bělohorské pláni. Dne 8. 11., krátce po poledni, zpozorovala hlídka šikování císařských. Zanedlouho poté začala bitva, která na straně povstalců vypadala jako jeden velký zmatek. Poté, co byl zraněn mladý Anhalt snažící se neúspěšně vrazit klín mezi bavorskou a císařskou armádu, opustil bojiště i jeho otec, ponechávaje zbytky armády vlastnímu osudu. Nic již

---

počátku července (7. 7.). AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 127v-128r, 130v. Srov. TAMTĚŽ, ff. 146r-146v, 152v-153r, 157r.

<sup>299</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 39, 7. 8., 10. 8., 13. 8., 14. 8., 15. 8., 18. 8., 14. 9., 16. 9., 28. 9. a 7. 10. 1620. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 273r a kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 139v, 141r, 141v, 142v-143r.

<sup>300</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 39, 1. 10. 1620.

<sup>301</sup> Jediný problém, který v pramenech v této době v souvislosti se zásobováním města zaznamenáváme, se týká soli. Na počátku října píše Slánští do Žatce, že trpí nedostatkem této komodity, neboť ji vzhledem k „*nynější roztržitosti*“ nemohou vozit tak jako obvykle z Halle. Slyšeli však, že k nim jezdí formani z Falce, a proto je prosí, aby v případě, že jim formané přivezou více soli, než budou potřebovat, poslali zmíněné do Slaného, že jim za jejich zboží řádně zaplatí. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 157r.

<sup>302</sup> Alespoň rámcovou představu o množství munice a zbraní, kterou měli Slánští v roce 1620 k dispozici, si můžeme udělat díky dvěma listům adresovaným v lednu následujícího roku Karlu z Lichtenštejna. Ve městě tehdy bylo pět děl „*starých skrovných kovoltových*“, dále 287 železných a mosazných kulí „*nehrubě k bránění spůsobných*“ a přibližně dva centy prachu. Více prý Slánští neměli, neboť většinu munice a zbraní odevzdali nedlouho po kapitulaci města císařské armádě. Je otázkou, kolik zbraní před Lichtenštejnem zatajili a kolik skutečně odevzdali na konci roku 1620 císařským. Srov. nedatovaný „*Inventář neb poznamenání municích obecních, který mezi starýma písmami nalezený*“ opsaný do pamětní knihy, dále „*podsporí*“ vydaný dvěma prachařům z Kutné Hory, kteří po čtrnáct dní, od konce června do poloviny července 1620, vyráběli „*sanytr na prach mušketový k střelbě*“ a nedatovaný seznam oprav či spíše účet za opravy, které na městské zbroji provedl v letech 1618 a 1619 ručníkář Kryštof Císař. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 133r, 167r, 172r-172v; kniha č. 1, *Pamětní kniha 1638-1685*, f. 67r-68v; *Aktový materiál*, kt. č. 37, s. d.

<sup>303</sup> K projednávání právních a správních záležitostí obyvatel města se slánští konšelé sešli opět až 31. 1. 1622. Josef Kadeřábek (*Víra v síti vztahů*, s. 36) uvádí nesprávně, že se tak stalo již v prosinci roku 1621. Navíc odkazuje na folio, které je prázdné (349r). AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 346r, 358r.

<sup>304</sup> Jediný zdroj informací pro toto období představuje kniha misivů vedená starším radním písařem Janem Veselským, která mj. vypovídá o snaze Slánských připravit se na případný vojenský útok na město a zároveň pomoci stavům v jejich boji. Listy odesílané ze Slaného mají několik cílů, zejména zajistit zásobování města, dostatek zbraní a střeliva a získat co nejvíce informací o pohybu vojska. Posledním záznamem v knize misivů před bělohorskou bitvou je list z 18. října, v němž se Slánští přimlouvají u křivoklátského hejtmana Jana Jindřicha Cukra z Tamfeldu a na Veselí za Jana Horáně jinak Kutila, který žádá o propuštění jakési Anny z poddanství za účelem sňatku. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 149v, 152r-158v.



nepřipomínalo bitvu, „útok“ stavovské armády se zcela změnil v bezhlavý úprk. Asi hodinu a půl po začátku bitvy se poraněný Šlik se zbytkem vojska, které nestihlo utéct, vzdal císařským.<sup>305</sup>

Informace o bělohorské bitvě se ke Slánským dostaly patrně poměrně brzy, neboť den před ní tábořili císařští blízko Unhoště, pouhé čtyři hodiny cesty od Slaného. Této několikahodinové šarvátce však zpočátku nepřikládali příliš velký význam. Ještě 10. listopadu žádali direktory o vojenskou pomoc. Kraj byl zaplaven cizími rabujícími žoldáky a město téměř obklíčeno. Z Roudnice, kde tábořili v Slánském kraji nedávno naverbovaní žoldáci, však pomoc ani po opakovaných žádostech nepřicházela.<sup>306</sup> Následujícího dne, 11. listopadu, byla do města doručena výzva Maxmiliána Bavorského, aby se vzdali císaři. Slánští si vymínili tři dny na rozmyšlenou. Patrně ještě téhož dne informovali o celé záležitosti představitele zemské správy, které zároveň požádali o radu, jak se mají zachovat. Bohužel nevíme, stejně jako nevěděl pisatel konceptu Jan Veselský, zda byl list skutečně doručen.<sup>307</sup> Na druhý den byly purkmistrem Danielem Schodeckým svolány všechny tři rady, které v přítomnosti celé obce jednomyslně rozhodly, aby se pokračovalo v boji.<sup>308</sup> V souladu s tímto záměrem byly koncipovány také první dvě odpovědi na Maxmiliánovu výzvu, na které je možno pohlížet dvojitým způsobem. Buď jako na pozoruhodný doklad statečnosti a rozhodnosti tehdejších obyvatel Slaného či jako na důkaz jasného podcenění situace.<sup>309</sup>

<sup>305</sup> Nejnověji k otázce bělohorské bitvy viz např. Dušan UHLÍŘ, *Černý den na Bílé hoře*, Praha 1998 a Jan P. KUČERA, *8. 11. 1620. Bílá hora. O potracení starobylé slávy české*, Praha 2003. K bělohorskému mýtu a jeho roli v českých dějinách viz zejména Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, s. 329-339; TÝŽ, *Na téma mýtu Bílé hory*, in: *Traditio et cultus. Miscelanea historica bohemica. Sborník k 60. narozeninám kardinála Vlka*, Praha 1993, s. 141-162; Marie KOLDINSKÁ, *Bělohorský mýtus v českém historickém povědomí 20. století*, in: *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, sv. 2, uspoř. Jiří Mikulec - Miloslav Polívka, Praha 2007, s. 934-939.

<sup>306</sup> „*Oznamujeme Vašim Milostem [nejvyšší úředníci a soudcové zemští, pozn. R. K.], že do okolních měst [a] vesnic nepřátelského lidu <okolo města Slaného> den ode dne <hodiny> a téměř každé hodiny víceji a víceji přibývají, obklíčeni jsme a o znamenitých škodách pálením, mordováním blízkých sousedův našich slyšíme a verbovaného lidu ku pomoci bránění žádného nemáme, a tak <obklíčeni>, že jen na [?] sebe jako jestřába <vpádu a do města vtrnutí [?] nebezpečnosti s hrđinstvím nebezpečnosti> očekáváme [...]*“ AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 159r.

<sup>307</sup> „*Jest předpsáno a panu purkmistru ukázáno, však se neví, jestli odesláno aneb dodáno.*“ O den později psali v podobném duchu Lounským. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 159r-159v.

<sup>308</sup> V souvislosti s reakcí Slánských na Maxmiliánovu výzvu ke kapitulaci vyslovuje Václav Fiala (*Slaný*, s. 26) domněnku, že město mělo patrně přímé instrukce, jak se má v takovém případě zachovat. Naznačuje, že mohly být předány Fridrichem Falckým na konci října 1620, když jel z Prahy přes Mšec do vojenského ležení Kristiána z Anhaltu tábořícího nedaleko Senomat. Je zajímavé, že se v této souvislosti nezmiňuje o konceptu výše uvedeného listu z 11. 11. adresovaného představitelům zemské správy, který se dochoval v registrech odeslané pošty. Fakt, že se v listech Slánských adresovaných Maxmiliánu Bavorskému, objevují „*nejprve tytéž požadavky a pak tytéž prosby*“, jako měli čeští stavové, považuje Fiala minimálně za důkaz dobrých styků mezi městem a direktory. Doklad o výše zmíněné schůzi městské obce a všech tří samosprávných sborů se nepodařilo v pramenech nalézt.

<sup>309</sup> Václav Fiala (*Slaný*, s. 26-27) má v této otázce celkem jasno. Podle jeho názoru se jedná jednoznačně o projev odvahy slánských konšelů: „*Město sotva by se bylo oddalo klamným illusím ve chvíli tak vážné! Spoléhalo však na vůdce odboje, a zejména na Prahu, že se nevzdá...*“

V prvním listu rada oznamovala, že je ochotna se podrobit za podmínky zachování náboženské svobody, všech městských výsad, svobodného stěhování a pokud do města nebude vložen větší počet vojáků.<sup>310</sup> Další varianta, která zůstala stejně jako předchozí patrně neodeslána, byla již méně důrazná.<sup>311</sup> Když k večeru dorazila do Slaného zpráva, patrně z Loun,<sup>312</sup> že Praha je obsazena a stavové se bez jakýchkoliv záruk poddali bělohorskému vítězi,<sup>313</sup> začal Jan Veselský psát poslední dopis, obsahující tentokrát bezpodmínečnou kapitulaci a omluvu, že město na výzvu neodpovědělo ihned, tak jako ostatní.<sup>314</sup> O několik dní později složili zplnomocnění zástupci města za celou obec slib poddanství a věrnosti Ferdinandu II.<sup>315</sup> Dne 17. listopadu 1620, pouhých devět dní po bitvě na Bílé hoře, opouští Maxmilián Bavorský Prahu a velení v zemi předává Karlu z Lichtenštejna, plnomocnému císařskému komisaři.<sup>316</sup>

<sup>310</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 159v-160r.

<sup>311</sup> První část listu je stejná, mění se pouze pasáž informující o podmínkách, za nichž jsou Slánští ochotni kapitulovat: „*Vaši knížecí Milosti touto odpovědí oznamujeme, že se v té příčině, co se Jeho Milosti Císaře Ferdinanda dotýče, tak jako města pražská jakožto tři hlavní města v království českém zachovají s jistými výjimkami aneb žádostmi, o kterých Vaši Knížecí Milost, když dotčená města s Vaši Knížecí Milostí a lidem vojenským spokojena budou, v známost uvést chceme.*“ AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 159v-160r.

<sup>312</sup> Zpráva o kapitulaci Prahy mohla do Slaného dorazit pochopitelně také přímo z hlavního města. Jako pravděpodobnější zdroj informací se však jeví bližší Louny nebo Rakovník. Václav Fiala (*Slaný*, s. 27) pouze konstatuje, „*že Slánští dostali s několika stran zprávou, že česká věc je ztracena [...]*“, aniž by uvedl, o jaké prameny toto své tvrzení opírá. Jasně by do této otázky mohl vnést podrobnější průzkum register příslušných měst.

<sup>313</sup> Hradčany a Malá Strana kapitulovaly již 9. 11., tj. v den příjezdu bělohorských vítězů Buquoye a Maxmiliána Bavorského do Prahy. Představitelé Starého a Nového Města kapitulovali o dva dny později. Posledním kolektivním činem stavovských politiků bylo vykonání deputace na Pražský hrad dne 12. 11. Následujícího dne se konala slavnost, během níž byly ve Svatováclavské kapli opětovně uloženy korunovační klenoty a státní archiv, který při svém spěšném odchodu z Prahy zapomněl Fridrich Falcký na Staroměstské radnici. Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, s. 68-75.

<sup>314</sup> „*Jakož nám Vaše Knížecí Milost psaní, jehož datum 9. Novembris a nám 11. téhož měsíce dodáno, činiti ráčí, napomínajíc nás, abychom k poslušnosti Jeho Milosti Císařské krále Ferdinanda přistoupili a město Slaný k ruce Jeho Milosti postoupili, na kterážto psaní, že jsme ihned při vyslaném odpovědi Vaši Knížecí Milosti dáti nemohli, ale za hojemství žádali, v tom se Vaši Knížecí Milosti omluvna činíme. I tejna Vaši Knížecí Milost nečiníme, že jsme též psaní Vaši Knížecí Milosti vši obci města Slaného v známost uvedli a na tom všickni za jedno se snesli a v tom se pronášíme a ohlašujeme, že Jeho Milost Císařskou Ferdinanda za krále a pána našeho máme a k němu se přiznáváme, všelijakou náležitou poslušnost a poddanost jakožto věrní poddaní Jeho Milosti slibujeme a připovídáme <v té důvěře>. Za to Vaši Knížecí Milost ve vši poniženost žádajíce, že se za nás k Jeho Milosti Císařské přimluví ráčíte, abychom při svobodách užívání náboženství našeho, privilegiích a svobodách, kterých jsme za předešlých slavné a svaté paměti Jich Milostí císařův a králův českých až posavad užívali, zachování byli, laskavě přimluví ráčíte.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 160v). Ve všech městech probíhala kapitulace podle stejného scénáře. Městská rada odevzdala císařskému komisaři či jeho zástupci klíče od městských bran, poslechla si výklad o tom, jak moc se provinila proti císaři, vyjádřila svou lítost nad celou situací, dostala písemný pardon a odvedla příslušnému veliteli „*nepatrnou válečnou dávkou.*“ Kapitulaci v dosud neobsazených krajích přijímali císařští komisaři postupně v období od 15. listopadu, kdy Karel z Lichtenštejna přijal jako plnomocný komisař císaře hold stavů (Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, s. 75-76). Srov. Václav FIALA, *Slaný*, s. 137-138.

<sup>315</sup> Plnomocenství k vykonání slibu bylo městskou radou vydáno dne 16. 11. Na jeho základě odjeli do Prahy mladší radní písař Karel Zikmund, koňšel Pavel Rouchovanský, obecní starší Jan Weydner a městský rychtář Martin Majer, tj. osoby, které se předchozích jednání v Praze s direktory nikdy neúčastnili. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 161r.

<sup>316</sup> Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, hl. 197-259.

## 3.2. Stalo se. Ferdinandeus vincit. Od bělohorské porážky k vestfálskému míru

V období následujícím po bělohorské porážce lze v dějinách Slaného zaznamenat dva výrazné mezníky, a proto je i tato kapitola rozdělena na dvě dílčí podkapitoly. První velké změny přinesl rok 1623, kdy byl značně zadlužený Slaný zastaven svému mocnému katolickému sousedu Jaroslavu Bořitovi z Martinic, jehož hvězda na politickém nebi nezadržitelně stoupala. Konec nadějím Slánských na vyplacení ze zástavy přinesl rok 1638, kdy bylo město Martinicovi prodáno, a stalo se tak definitivně městem poddanským.

### 3.2.1. Mezičasí. Město Slaný na cestě k zástavě (1620-1623)

*„Omnis mutatio periculosa,  
cum res publica mutatur, sequitur poena.“<sup>317</sup>*

V prvních měsících po Bílé hoře se zdálo, že kromě vyšších finančních břemen a potíží způsobených průchody vojsk, nedojde k žádným zásadnějším změnám. Na první pohled se ve městě moc nezměnilo. V prosinci byla potvrzena nová městská rada, jejíž složení se však příliš nelišilo od té „revoluční“. Chyběl jen primas Vojna a několik obecních starších, kteří zemřeli v průběhu předchozích let. Téhož dne byl také obsazen úřad císařského rychtáře, a to M. Jiříkem Žďárským, člověkem, který se v době povstání rozhodně postavil na stranu odbojných stavů.<sup>318</sup> V kostele byla nadále sloužena nekatolická mše.

Patrně na podporu nově zaváděných opatření<sup>319</sup> byla již v prosinci 1620 vložena do města vojenská posádka v čele s Vilémem Brabantským.<sup>320</sup> Václav Fiala se domnívá, že se tak stalo na přímý rozkaz Karla z Lichtenštejna. Slib panovníka, že budou Slánští ušetřeni pobytu vojsk v případě, že mu poskytnou půjčku ve výši 3000 kop gr. míš., byl rychle zapomenut.<sup>321</sup>

<sup>317</sup> Radní písař Karel Zikmund na počátku roku 1626. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 332r.

<sup>318</sup> AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 274v-275r; kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 164r, 165r. Podrobněji viz kap. č. 4.

<sup>319</sup> Stejně jako v jiných městech, i ve Slaném měly být z oběhu staženy mince s obrazem a jménem Fridricha Falckého a zrušeny veškeré „orteje, vejповědi, nálezy a exekuti právní“ učiněné v předchozím období. Ostatní opatření, jako bylo zavedení cenzury a kontrola tiskáren či návrat jezuitů a úředníků sesazených před dvěma lety direktory, se Slaného patrně nijak výrazně nedotkly. Je pochopitelně možné, a s ohledem na vývoj dalších událostí, i pravděpodobnější, že vojenská posádka byla do Slaného vložena z čistě praktických důvodů, tedy s ohledem na jeho strategickou polohu. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 26. 12. 1620.

<sup>320</sup> Pět kornet rejtaru a pět praporeců peších přijelo pod velením rytmistra Viléma Brabantského do města 10. 12. nebo 11. 12. 1620. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 168r, 170v; *Aktový materiál*, kt. č. 39, 18. 3. 1623, Správa o nákladu na lid vojenský a rozličné oficíry.

<sup>321</sup> O půjčce jednala slánská rada nejprve s císařskými komisaři Štěpánem Jiřím ze Šternberka a Danielem Bohuchvalem Valkounem z Adlaru. O pár dní později byly patrně dořešeny ještě některé podrobnosti s Divišem Markvartem z Hrádku, Václavem nejstarším Vratislavem z Mitrovic a Václavem Mladotou ze Solopysk.

V lednu 1621 byla vojska Brabantského nahrazena oddíly hejtmana Mosta,<sup>322</sup> kterého vzápětí vystřídal Ferdinand Gerštorf z Gerštorfu.<sup>323</sup> Spolu s praporem Bernarda ze Salcu, který přibyl do města v polovině měsíce dubna,<sup>324</sup> setrval Ferdinand Gerštorf a jeho posádka ve Slaném až do konce dubna.<sup>325</sup> Ještě týž den se ve městě objevily dva praporce Tomáše Cerbona táhnoucí od Chomutova. Naštěstí strávily ve Slaném pouze gťři dny.<sup>326</sup> Další vojáci přibyli do města až ve druhé polovině července.<sup>327</sup> Kapitán Zikmund Stadnický, který přitáhl do Slaného spolu s 370 vojáky, se sice ve městě také příliš dlouho nezdržel, nicméně včasný odchod si nechal

---

S vidinou ochrany města před řáděním soldatesky, sháněli Slánští peníze, kde se dalo. Patrně ještě v prosinci odvedli rentmistru plných 2000 kop. Avšak panovník na slib daný městské radě velmi rychle zapomněl. Jen zmizeli komisaři za branami města, vtrhlo do něj císařské vojsko („*Hned druhého dne po odjezdu pánův komisařův [10. 12. nebo 11. 12.] veliký počet lidu vojenského jízdního i pěšího na nás do města i do předměstí přitáhlo.*“; AMS, kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 168r). Vzhledem k této situaci odmítali Slánští odvést komoře další peníze, neboť na zmíněné vojsko údajně vynaložili částku ve výši nárokovaného zbytku dohodnuté půjčky. Nakonec se na počátku dubna na základě slibu odvolání vojenské posádky z města zavázali odvést do konce měsíce zbylou částku a zároveň přislíbili panovníkovi další půjčku, tentokrát ve výši 2500 kop gr. míš. Tuto částku však bylo za stávající situace velmi obtížné sehnat, navíc slibovaný odchod vojáků se nekonal. Když se podařilo peníze konečně opatřit, byli lidé vyslaní s nimi do renthauzu přepadeni nedaleko Kněževsi rejтары a o vše, celkem 3 000 kop, obrání. Již o den později, 19. 5. 1621, žádá Lichtenštejn starší pražských židů, aby rozhlásili v pražském židovském městě informaci o této události s tím, že každý, kdo by se pokoušel vyměnit plecháče, bílé groše a sedmáky, má být uvězněn. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 168r-168v, 170r-170v, 181v-182ar (folio omylem označeno patrně v 19. století číslicí 166), 184r, 192v-193r; *Aktový materiál*, kt. č. 39, 19. 5. 1621. Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 121, 157.

<sup>322</sup> „*Lid vojenský pěší Jeho Milosti urozeného pána pana Albrechta Václava Eusebia z Valdštejna pod hejtmana Mosta náležející*“ přitáhl do Slaného z Rakovníka ve druhé polovině ledna a setrval zde do počátku února. Podle jedné ze zpráv dorazil hejtman Most do Slaného 26. ledna 1621 (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 172r-172v), podle jiné již 18. ledna (TAMTÉŽ, f. 193r). Václav Fiala (*Slaný*, s. 33), který odkazuje na stejný pramen, z neznámého důvodu tvrdí, že Most přitáhl do Slaného již 10. ledna. Datum 26. ledna je potvrzeno také ze soupisu škod předložený Lidmilou Trnoškovou městské radě (*Aktový materiál*, kt. č. 39, 3. 5. 1621) a z listu poslaného městskou radou Lichtenštejnovi dne 5. 2. 1621 (TAMTÉŽ, f. 173v). Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 120-121.

<sup>323</sup> Ferdinand Gerštorf (též Gersdoff) dorazil se svými vojáky do Slaného patrně někdy na konci ledna či na počátku února. Dne 30. 1. informují Slánští Lichtenštejna o úmyslu Gerštorfa umístit ve Slaném ještě jeden praporec a prosí jej, aby tomu zabránil. O pouhých pět dní později píše témuž, že ihned po odchodu hejtmana Mosta přijali vojáky Gerštorfa. Podobně téhož dne i Albrecht z Valdštejna. V listu z 2. 4., v němž si Slánští mj. stěžují na chování vojáků, oznamují, že vojenský lid Ferdinanda Gerštorfa je ve městě již přes dva měsíce a stále nemustrovaný. Josef Kadeřábek (*Víra v síti vztahů*, s. 18) nesprávně uvádí, že se vojsko pod velením Ferdinanda Gerštorfa dostalo do města až v dubnu. Omyl je o to zarážející, že v poznámce cituje z listu adresovaného Karlu z Lichtenštejna, v němž je jasně řečeno, že počátkem dubna byli vojáci hejtmana z Gerštorfu ve městě již několik neděl. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 172v, 173v-174r, 192v-193r.

<sup>324</sup> „*Pan Bernhart z Salczu s jedním praporcem lidu pěšího k nám od Žatce 15. Aprilis přitáhl.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 193r. Srov. TAMTÉŽ, f. 187v). Podle soupisu nákladů vynaložených na vojáky přitáhl Bernard ze Salcu ze Žatce s 200 pěšáky až 17. dubna (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 18. 3. 1623).

<sup>325</sup> Dne 29. dubna 1621 vydává městská rada Bernardovi ze Salcu potvrzení, že s jeho vojáky nemůže odejít dvacet čtyři nemocných, kteří zůstanou ve Slaném. Bernard ze Salcu opustil město hned následujícího dne. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 189r, 193r.

<sup>326</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 193r.

<sup>327</sup> Ačkoliv nemáme žádné důkazy o přítomnosti vojska ve městě v období od počátku května do konce července, Slánští si patrně příliš neoddechli. Již 7. 7. si stěžují Lichtenštejnovi na vojáky loupící v okolí města a prosí jej o intervenci. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 202v-203r.

dobře zaplatit.<sup>328</sup> Když se na konci srpna objevil ve Slaném hejtman Jan Puhl z Punsamu, který zde měl řídit nový mustruňk,<sup>329</sup> stávala se přítomnost vojska pro vyčerpané město již naprosto nesnesitelnou.<sup>330</sup> Vojáci nenacházejíce ve městě dostatek potravin, které Slánští sháněli čím dál tím obtížněji, podnikali loupežné výpravy do jeho okolí<sup>331</sup> a ve snaze domoci se „svého“ se dopouštěli řady excesů.<sup>332</sup> Dokonce se načas zmocnili i klíčů od města. Zamknout fortnu, Velvarskou a Lounskou bránu a poté odevzdat klíče, poručil Jan Puhl z Punsamu městské radě na počátku září. Do města se mělo nadále vstupovat pouze Pražskou branou.<sup>333</sup> Když se konšelé bránili, uvádějíce možné důsledky tohoto opatření, povolil jim o celé záležitosti informovat Karla z Lichtenštejna.<sup>334</sup> Lichtenštejnovu instrukci neznáme.<sup>335</sup> Jisto je pouze to, že ve druhé polovině září byly klíče od města v rukou vojenského velitele. Slánské v této souvislosti nejvíce trápilo, že „*brány časně v večer zavíráti, ale ráno teprva,*

---

<sup>328</sup> Zikmund Stádnický přitáhl do Slaného spolu s 370 vojáky dne 20. 7. 1621 a nezdržel se ani týden. Při příchodu vybral forýr od měšťanů 100 kop gr. míš. Dále bylo zapláceno 25 zl. fendrychovi a 10 zl. lejtentantovi Hons Winterovi. Obec jim byla nakonec ještě nucena přidat po 10 zl. a kapitánovi 100 zl. („*a dokud jsme jim týchž peněz nevysázeli, dotud od nás z města s lidem vyjítí nechtěli.*“). V listu adresovaném nejvyšším berníkům, který byl koncipován patrně stejného dne jako list Karlu z Lichtenštejna, tj. 26. 7., uvádí městská rada, že Stádnický dorazil s vojáky do města až 30. července (!). AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 206v, 207r, 208r-209v.

<sup>329</sup> Roku 1621 se ve Slaném odehrál již jeden mustruňk, a to pod velením Fridricha Gerštorfa z Gerštorfu. Zprávu, o dalším plánovaném mustruňku, prozatím nepotvrzenou, dostali Slánští někdy na počátku srpna, kdy o této skutečnosti informují Unhošťské. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 210r, 234r.

<sup>330</sup> S kolika přesně lidmi Jan Puhl dne 24. 8. 1621 do Slaného přitáhl, nevíme. Jisto je pouze to, že na konci září pobývalo ve městě celkem 91 „*soldátův a oficírův*“. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 217r, 218r-218v.

<sup>331</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 187v.

<sup>332</sup> K soužití civilního obyvatelstva a vojáků podrobněji kap. č. 5.

<sup>333</sup> Z listu adresovaného Karlu z Lichtenštejna není zcela jasné, která brána měla jako jediná zůstat otevřena. Nejprve se hovoří o bráně, „*kteřou se od nás ku Praze jezdí a chodí*“ a o něco níže o bráně, „*kteřá Velvarská sluje.*“ Vzhledem k jednomu z argumentů – komplikace při pohřbech (viz dále) – se jedná spíše o první ze jmenovaných, tj. Pražskou bránu. Pokud by totiž zůstala otevřena Velvarská brána, tento argument by odpadl, neboť hřbitov s kostelem sv. Trojice se nacházel na Velvarském předměstí. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 215r.

<sup>334</sup> V listu Lichtenštejnovi ze 7. 9. uvádí Slánští následující možné důsledky uzavření městských bran: 1) město by ztratilo přístup k stroji, „*nimž se voda do města žene*“, 2) zkomplikovalo by se pochovávaní mrtvých na hřbitově nacházejícím se Velvarském předměstí, 3) zhoršilo by se zásobování města, protože většina obchodníků jezdí do Slaného po silnici od Loun, 4) nemohli by chodit na pole a osít je ozimem a vyhánět dobytek na pastvu, 5) kdyby se něco stalo na předměstí nebo ve městě, např. požár, nemohli by si vzájemně pomoci. Navíc zdůraznili, že jsou schopni nejpozději do čtvrt hodiny od vyhlášení nebezpečí zavít všechny brány. Není zcela jasné, na základě čeho Václav Fiala (*Slaný*, s. 36) usoudil, že výše uvedené bylo již na počátku září, tedy v době sepsání listu, realitou. Slánští v něm jasně vyjadřují naději, „*že předjmenovanému panu hejtmanu nás v takové nevolnosti i nedostatky, které by skrze jeho <jíž> spočátku dotčené předsevzetí [podtrženo R. K.] zběhnouti se mohly, uvozovati dopouštěti neráčíte.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 215r-215v). Informaci o uzavření městských bran přebírá od Václava Fialy také Josef Kadeřábek (*Víra v síti vztahů*, s. 18), mylně ji však spojuje s Vilémem Brabantským. Srov. pozn. č. 336.

<sup>335</sup> Z post skripta připojeného k listu z 25. 9. 1621 adresovaného Adamu mladšímu z Valdštejna pouze víme, že Lichtenštejn přikázal, aby byly brány ve dne otevřeny „*[...] a co jest víceji od JMK psáno, to na vznešení jiných měst šlo a písaři, jak do jednoho, tak do druhého města ut in forma psali.*“ Je otázkou, zda se informace k adresátovi dostaly, neboť tato část listu je v registrech přeškrtnuta. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 218v.

*když den bílý jest otevírati dáva*“, díky čemuž se nemohou plně věnovat podzimním polním pracím a obchodu. Jejich obava z hromadění mrtvých uvnitř města se patrně nenaplnila.<sup>336</sup>

Situace byla o to komplikovanější, že se obyvatelé města nemohli vůči případnému nevhodnému chování vojáků účinně bránit, protože na základě patentu z ledna 1621 byli nuceni odevzdat veškeré zbraně.<sup>337</sup> Příkaz byl splněn ihned po příjezdu Lichtenštejnových plnomocníků,<sup>338</sup> kteří dorazili do Slaného na počátku března 1621.<sup>339</sup> Je otázkou, zda se tak stalo pod četnými hrozbami, jak se domnívá Václav Fiala, či zda se ze strany Slánských nejednalo pouze o prostý kalkul. Odevzdání zbraní vyslaným komisařům měli pod vlastní kontrolou a navíc mohli později presentovat toto své počínání jako příklad dobrého chování.<sup>340</sup> S ohledem na fakt, že o navrácení zbraní žádají vzápětí po jejich odevzdání, se zdá

<sup>336</sup> Tato situace nebyla pro Slánské ničím novým. Poprvé byli nuceni odevzdat klíče od města již v dubnu 1621 Ferdinandu Gerštorfovi z Gerštorfu. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 185v, 218r-218v.

<sup>337</sup> Lichtenštejnovu patentu předcházela dopis datovaný 22. prosince 1620, v němž se kníže dotazoval, kolik mají Slánští ve městě zbraní, koulí a prachu. Konšelé odpověděli v lednu následujícího roku, že tyto zásoby jsou nevelké, protože většinu odevzdali po bělohorské bitvě císařskému vojsku. Přesto přikázal Karel z Lichtenštejna, aby všichni obyvatelé města odnesli na radnici veškeré zbraně, co mají. Tato disarmace, která se dotkla všech královských měst, byla součástí Lichtenštejnovy snahy o rychlou pacifikaci země. Zápisy ve speciální městské knize opatřené původní foliací, z níž bychom mohli zjistit přesné datum doručení příslušného patentu do Slaného, začínají až v červnu roku 1622. První část, folio 1-50, chybí. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 167v, 172r-172v; 177r; kniha č. 3, *Knih patentů 1622-1630*; Václav FIALA, *Slaný*, s. 30. Srov. pozn. č. 302.

<sup>338</sup> Vykáním disarmace ve Slaném byli Karlem z Lichtenštejna pověřeni Ota Jindřich z Vartembergu, na Tuchoměřicích a Čičovicích, Novém Zámku a Lipém, Jan Jiří Žďárský ze Žďáru a na Kladně, Jan starší Čabelický ze Soutic a na Studeném a Adam Švorc, měšťan Starého Města pražského. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 177r.

<sup>339</sup> Nesouhlasím s tvrzením Václava Fialy, že „*Slánští, donuceni násilnými hrozbami zbraně vydali již snad o několik dní dříve, neboť dne 4. března r. 1621, právě před příjezdem knížecích plnomocníků* [podtrženo R. K.], *píší Lichtenštejnovi, že podle patentu knížecího [...] zbraně ručnice, muškety, halapartny a oštěpy složili a k těmž své sousedy přidrželi.*“ (*Slaný*, s. 30) V listu Lichtenštejnovi, na nějž Fiala odkazuje, se nepíše nic o tom, že by zbraně byly složeny ještě před příjezdem komisařů. Podle všeho se zdá, že komisaři dorazili do města krátce před 4. 3., předložili radě zmiňovaný patent a ti ihned prokazující dobrou vůli, všechny (?) zbraně odevzdali: „*Tajiti před Vaší Knížecí Milostí nemůžeme, že páni komisaři od Vaší Knížecí Milosti nařízení [...] tyto minulé dny k nám do města Slaného <jsou> přijeti a patent Vaší Knížecí Milosti nám v známost uvéstí a podle něho nás, abychom na sobě dobrý příklad dadouce, zbraně, ručnice, muškety, halapartny i voštípy složili a k tomuž obec a sousedy naše také přidrželi, napomenouti jsou ráčili. V čemž Vaší Knížecí Milosti jistou vůli a nařízení býti poznavše, poslušně jsme se zachovali [...]*“ (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 177r). Zdá se, že Václav Fiala k výše uvedenému závěru dospěl díky žádosti starších obecních dochované mezi aktovým materiálem. Na listu, v němž je požadováno, aby konšelé zabránili realizaci patentu, příkazujícího odevzdat všechny zbraně komisařům, kteří přijeli do města v den sepsání žádosti, je sice napsáno datum „*5. Martii 1621*“, tj. o den později než na listu adresovaném Lichtenštejnovi, nicméně nejedná se o datum sepsání žádosti a tedy i příjezdu komisařů, ale o datum jejího postoupení konšelům. Ve shodně s obvyklým postupem bylo datum přisáno na zadní stranu žádosti, pod adresu, spolu se stručným regestem, a to starším radním písařem Janem Veselským po jejím přijetí v městské kanceláři. Jiné datum se na listu nenachází. Vzhledem k tomu, že argumenty objevující se v listu Lichtenštejnovi a v žádosti starších obecních jsou stejné, včetně řady obrátů, je poměrně reálné, že písař spletl datum (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 5. 3. 1621).

<sup>340</sup> Se snahou zatajit před vyslanými komisaři část munice ostatně počítal i Lichtenštejn, jehož musí Slánští v následujících měsících opakovaně ujišťovat, že odevzdali skutečně všechny zbraně. Na počátku května 1621 používají v této souvislosti zajímavý argument, když odkazují na marné hledání munice a zbraní vojáky Ferdinanda Gerštorfa z Gerštorfu. Jistý feldšerer (felčar) ubytovaný u radního Matěje Špitálského, dotčený odmítnutím jeho manželky, tehdy prý nastrčil do jednoho pokoje v domě ručnici, snaže se vyvolat konflikt. Matěj Špitálský, „*jsa člověk poctivý, starožitný a víry hodný*“, přísahal při Pánu Bohu, že všechny zbraně poctivě

být blíže pravdě varianta druhá.<sup>341</sup> Přesto nebyla snaha Slánských domoci se vydání zabavených zbraní korunována úspěchem. Karel z Lichtenštejna ignoroval veškeré argumenty městské rady, včetně poukazu na nemožnost dodržovat jím dříve vydaný patent,<sup>342</sup> a povolil pouze, „aby tiž Slánští aneb v potřebách obecních vyslaní jich na cestách pro bezpečnost svou 4 ručnic dlouhých a dvou pistol krátkých užívati mohli.“<sup>343</sup> Později jim pod tlakem událostí „ráčil povoliti“ koupit 12 mušket, které měly sloužit vartýřům k obraně městských bran.<sup>344</sup> Podobně marné byly i opakované stížnosti rady na chování vojáků spojené se žádostmi o napravení příslušných excesů.<sup>345</sup>

Když Jan Puhl na konci října 1621 odešel ze Slaného, všem se ulevilo.<sup>346</sup> A přestože dokladů o nehorázném chování tohoto hejtmana a jeho vojáků nebylo zrovna málo, vystavují mu konšelé, patrně ve snaze předejít dalším potížím,<sup>347</sup> potvrzení, že vždy „se vši obci v dobrém srozumění zůstával a pokojně s věcmi, oficíry a lidem z obce naší s námi se rozešel.“<sup>348</sup>

---

odevzdal komisařům a že tu ručnici nikdy neviděl. Naštěstí „podle jistých circumstancí“ jak hejtman, tak i „jiní oficírové“ Špitálskému uvěřili a konflikt byl urovnán v samém zárodku. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 194r-194v.

<sup>341</sup> Žádost o navrácení zbraní se objevuje již v listu ze 4. 3. 1621, v němž Slánští informují Karla z Lichtenštejna o odevzdání těchto zbraní. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 177r-177v.

<sup>342</sup> V první žádosti o navrácení zbraní sepsané v den jejich odevzdání uvedli Slánští tři základní argumenty. Na prvním místě upozorňovali Lichtenštejna, že po odevzdání zbraní nebudou moci plnit jeho nařízení z 28. ledna, tj. bránit město před nepřítelem nemajíce „co do rukou vzíti aniž čím varty držeti“. Navíc se obávali, že beze zbraní nebudou schopni udržet pořádek ve městě, zejména zakročít vůči reálně hroící revoltě městské chasy a čeládky, která se nechávala verbovat do císařského vojska. Absence zbraní by podle Slánských mohla negativně ovlivnit také plnění Lichtenštejnových požadavků na zásobování hlavního města a obchodní aktivity obyvatel Slaného. O pouhých pět dní později, svůj požadavek zopakovali. Tento druhý list se však nesl již ve zcela jiném duchu. Situace se změnila, odevzdané zbraně již nebyly na slánské radnici, ale v „obzvláštním cejkhauzu Jeho Milosti Císařské“, a tak Slánští poníženež žádali, aby jim byly poskytnuty zbraně alespoň pro čtyřicet osob, které „na vartu pro ochranu města a zámku Jeho Milosti Císařské [!] vysílány bývají.“ AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 177r-177v, 181r-181v; Srov. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 15. 3. 1621, nedatový opis suplikace kol. 1621.

<sup>343</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 19. 3. 1621.

<sup>344</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 19. 5. 1621.

<sup>345</sup> První stížnost odeslali Slánští Lichtenštejnovi již 25. 1. 1621. V listu neopomněli připomenout slib tlumočený královskými komisaři městské radě na konci loňského roku, že za poskytnutí půjčky panovníkovi budou ušetřeni vojáků a také skutečnost, že se významným způsobem podílí na zásobování hlavního města. Zejména na nemožnost posílat do Prahy viktualie upozorňují i v dalších listech. Mění se jen jména příslušných vojenských velitelů. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 169v-170v, 215r-215v, 218r-218v.

<sup>346</sup> Již od počátku října Lichtenštejn opakovaně vyzýval k urychlenému vykonání muštrů. Vojáci zmustrovaní 24. 10. ve Slaném měli spolu s vojáky z Berouna a Loun táhnout pod velením Jana Puhla do Kynžvartu. Dne 25. 10. je Puhlovi přikázáno, aby se ihned po obdržení listu vypravil do Tábora, kde mu plukovník Marradas vydá další pokyny. Před odchodem má městské radě vrátit klíče a nevyvolávat žádné konflikty. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 199, 202, 209, 210.

<sup>347</sup> Hejtman Puhl sepsal stížnost na chování slánských konšelů a zaslal ji císařskému komisaři Adamu mladšímu ze Šternberka, který vzápětí Slánské napomíná, aby zanechali „zbytečných stížností na jeho osobu“ a místo toho „všelijakou příjemnost dotčenému panu hejtmanu prokazovali.“ Představitelé města se brání poukazem na skutečnost, že si jen vyžádali resoluci Karla z Lichtenštejna ve věci Puhlova příkazu uzavření městských bran. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 219r.

<sup>348</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 223r, 223v.

Netrvalo dlouho a ve Slaném se objevila další vojenská posádka, tentokrát rejtaři pod velením Václav Pinta Bukovanského z Bukovan. Do města dorazili na počátku prosince. Ve shodě s nařízením Karla z Lichtenštejna byla druhá polovina této kompanie ubytována v nedalekých Velvarech.<sup>349</sup> Město bylo zcela vyčerpáno. Představa, že budou muset po několik následujících měsíců živit další vojáky, byla neúnosná, a tak již v polovině prosince „poníženě prosí“, aby, je-li to možné, byl rejtarům Pinta Bukovanského vykázán zimní kvartýr jinde.<sup>350</sup> Situaci, která panovala ve městě v roce 1621, asi nejlépe vystihl písař Karel Zikmund, když do radního manuálu napsal následující slova „*Annus 1621 usque ad Annum 1622 plenus lachrimarum. Acta Forensia silebant.*“<sup>351</sup>

Počátek roku 1622 byl o poznání klidnější. Ve městě neležela žádná posádka,<sup>352</sup> nicméně téměř denně do Slaného přicházeli císařští důstojníci, kteří se bavili ve slánských hospodách na účet městské rady.<sup>353</sup> Tato „idyla“ však trvala pouze do 13. března 1622, kdy do Slaného přitáhl se svou kompanií čítající 200 lidí hejtman Fridrich Maršvic z Maršvic.<sup>354</sup> Podobně

---

<sup>349</sup> Václav Pinta Bukovanský dorazil do Slaného 7. prosince, přibližně týden poté, co byli slánští informováni o chystaném zimním kvartýru těchto rejtarů. Václava Pinta Bukovanského se patrně týká také list z 29. 11. 1621 adresovaný hejtmanu Hynkovi Jiřímu Žďárskému ze Žďáru, v němž se konšelé ptají, co je pravdy na informacích, že by 30. listopadu měla do Slaného přijet z Loun jedna kompanie rejtarů. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 229v, 232v-233r, 234r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 291r.

<sup>350</sup> Obdobná žádost adresovaná Karlu Lichtenštejnovi se v registrech odeslané pošty objevuje ještě jedna a je dokonce datována již 7. 12., tedy v den, kdy měl Václav Pinta do města dorazit. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 232v-233r (14. 12.), 233v-234r (7. 12.).

<sup>351</sup> Zdá se, že ve stínu výše popsanych událostí, zůstala i poprava sedmadvaceti českých pánů, velkolepá barokní slavnost, nebývalá zejména svým rozsahem a způsobem provedení. Přestože byl 21. 7. 1621 na Staroměstském náměstí v Praze sřát i jeden slánský rodák, bývalý kutnohorský primátor Jan Šultys z Felsdorfu a otec slánského měšťana a budoucího primase M. Jana Šultysa z Felsdorfu, dozvídáme se o celé události jen ze stručné poznámky v kalendáři Daniela Vepřka, který si k příslušnému datu poznamenal: „*Hroznými smrtmi usmrceno pánův Českých, rytířův i měšťanův, osob 24 [!].*“ Na rozdíl od Václava Fialy (*Slaný*, s. 39) se nedomnívám, že by slovo „*Patientia*“ připsané do knihy misivů mezi nadpis informující o změně v purkmistrovském úřadě dne 19. 7. 1621 a opis misivu z téhož dne, bylo možno jednoznačně spojit s touto událostí. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 347r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 279r; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 10. Přehledně ke staroměstské exekuci viz Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*.

<sup>352</sup> Václav Pinta Bukovanský, který přitáhl do Slaného 7. 12. (viz výše), pobyl ve městě pouze deset dní a poté odtáhl do jiného zimního kvartýru. Riziko ubytování další posádky však zcela nezmezilo. Na konci února informují konšelé hejtmány Slánského kraje o úmyslu Bernarda Hýzrle z Chodů ubytovat v okolí města svou kompanii, 600 koní i s bagáží. Zároveň píše samotnému Hýzrlemu, aby počkal, jakou „*ordonanci o té věci*“ dostanou. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 249v; *Aktový materiál*, kt. č. 39, 18. 3. 1623.

<sup>353</sup> Jak se dozvídáme z listu adresovaného Adamu mladšímu z Valdštejna „*některí oficirové vojenští a zvláště pan hrabě z Nagarollu, též pan hrabě z Latronu s svou konfojí a čeládkou minulé dni časté durchcugy skrze Slaný vykonávali, do hospody vtrhna mnoho a rozličných krmí pro sebe i čeládku svou strojiti a k tomu vina v hojnosti dávati poroučeje [...] avšak za to platiti nechti a nás k tomu [...] rozličnými svými pohrůžkami, že jsme za ně platiti povinni, přinucují.*“ V podobném duchu píše ještě téhož den, tj. 14. 2. 1622, také generál proviantmistroví Pavlovi Michnovi z Vacínova. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 245r, 246r.

<sup>354</sup> O plánovaném ubytování Maršvice (Mašvice, Mašovice) a jeho vojáků ve Slaném byli konšelé informováni přímo Albrechtem z Valdštejna. S ohledem na celkové vyčerpání města se snažili toto rozhodnutí zvrátit, a tak ještě 11. 3., tedy pouhé dva dny před příjezdem Maršvice do Slaného, píše Bohuchvalu Valkounovi z Adlaru, zda by nebylo možné ubytovat jej jinde. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 13. 3. 1622; kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 253v. Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 248, list Valdštejna Maršvicovi z 15. 3. (!), aby přesunul svou kompanii do Slaného.



jako jeho předchůdci, ani on se nechoval zrovna jako gentleman.<sup>355</sup> Navíc stupňoval své požadavky odmítaje se spokojit s taxou stanovenou knížetem Lichtenštejnem.<sup>356</sup> Kromě výše odvodů určoval i v jaké minci hodlá dávky přijmout.<sup>357</sup> Slánští opakovaně prosí jak vojenskou kancelář, tak kvartýrkomisaře i samotného Albrechta z Valdštejna, aby poručili Maršvicovi chovat se lépe a nepožadovat nemožné.<sup>358</sup> Zároveň žádají, aby byl co nejdříve z města odvolán.<sup>359</sup> Veškeré snahy zbavit se nezvaného hosta vyznívají dlouho naprázdno. Navíc se Slánští musí bránit dalším požadavkům kvartýrkomisařů na odvádění viktualií a kontribuce, určené pro vojsko ložirované v Budyni a Libochovicích, kteří zcela ignorují příkazy Karla z Lichtenštejna, aby byla Slanému tato kontribuce „pasírována“.<sup>360</sup> Totálně vyčerpané a vyjedené město opouští Maršvic až na konci srpna, po dlouhých pěti měsících.<sup>361</sup> Nicméně, i přesto je otázkou, zda jeho odchod skutečně představoval konec doby „největšího utrpení a rozvratu“, jak se domnívá Václav Fiala. Jeho tvrzení, že „město nebylo již nikdy vojskem tak vysáváno, jako v prvních dvou letech pobělohorských“, bude třeba podrobit přísné kritice.<sup>362</sup>

<sup>355</sup> Mladší radní písař Karel Zikmund si na adresu Maršvice posteskl, že „obec naši tak těžce sužoval, že by se samýmu Pánu Bohu politovati mohlo.“ Podobně Jan Veselský v listu adresovaném Karlovi Fridrichovi Platejsovi z Platenštejna, sekretáři vojenské kanceláře: „nebo již mnoho soldátův i několik mustřplaců s pomocí Boží vystáli, ale nikdy takového nás sužování od pánův oficirův jako nyní neměli.“ AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 367r; kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 261r.

<sup>356</sup> Již 23. 3. 1622 se Slánští obrací na Adama ze Šternberku a na Pátku, komisaře pověřeného dohledem nad ložirováním Maršvice ve Slaném. Prosí jej o pomoc, protože Maršvic, poté, co mu rada oznámila taxu, podle níž se platilo Janu Puhlovi z Punsamu, prohlásil, „že žádnou jinou taxou nežli svou se řídit nemíní a na tom sobě rozkazovati nedá.“ Město však není schopno platit více, a proto Slánští, obávaje se drancování, žádají Pavla Michnu z Vacínova, aby se přimluvil u Albrechta z Valdštejna, přímého nadřízeného Maršvice, o dodržování dříve schválené taxy. Opis Maršvicových požadavků byl později poslán minimálně na vojenskou kancelář a patrně také Valdštejnovi, neboť ten na počátku dubna (7. 4.) vydává Maršvicovi rozkaz, aby se spokojil s vyměřenými kontribučními požitky a neobtěžoval obyvatele města, jinak bude přikročeno k trestům. Na konci července (28. 7.) byl příkaz zopakován. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 258v, 259r, 260v-261r, 263r-263v; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 266, 339.

<sup>357</sup> „[...] dotčený pan hejtman již víceji na groších těch, které nyní podle patentu Jeho Milosti Knížecí po 2 krejčářích (an prve po třech krejčářích šly) platiti mají a platí, od nás bráti nemíní a to mítí chce, abychom Jeho Milosti Císařskou minci aneb šedesátníky platili.“ Zmíněnou minci však nebylo vůbec snadné získat. Dne 12. 4. se Slánští obrací na Simeona Hubnera z Engelsperka, jakožto osobu „nad vexlem mince Jeho Milosti Císařské při jiných páních pražských“ nařízenou, aby jim napsal, kolik by mohli dostat za 100 zl. a „kterak nyní groše saský dupl či prostý šedesátníky s anjeli s obrazem Jeho Milosti Císaře Ferdinanda jak mnoho platí.“ Na problémy se sehnáním nové mince je odkazováno i v dalších listech. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 266r. Srov. pozn. č. 358.

<sup>358</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 258v-259r, 260v-261r, 261v-262v, 263r-263v, 264r-265r, 265v-266v, 269r-269v, 269v-270r, 271r-272r, 324r.

<sup>359</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 260v-261r.

<sup>360</sup> Na prosby o ulevění od dlouhého kvartýru reaguje Albrecht z Valdštejna jen dalšími požadavky. Na konci dubna oznamuje konšelům, že krajem potáhnou dva regimenty pěchoty a čtyři kompanie rejtarů do Horní Falce a přikazuje, aby zajistili dostatek proviantu. O pár dní později mají odeslat na „*liberaci soldátův*“ 500 zl. a odkoupit od Valdštejnova vachmistra Tomáše Cerbona 40 sudů vína z Lovosic, každý po 200 kopách. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 271v-272r, 273v-275v, 277r-277v, 279r-279v, 282v-283r, 304v-305r, 305v-306v, 311v. Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 266, 339.

<sup>361</sup> Fridrich z Maršvic opustil město na svátek sv. Vavřince, tj. 10. 8. 1622. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 10. 8. 1622.

<sup>362</sup> Václav Fiala (*Slaný*, s. 37) své tvrzení opírá o dochovaná přiznání nákladů a škod způsobených vojáky a zejména o zprávu zaslou Slánskými v prosinci 1622 vojenské kanceláři, v níž tvrdí, že na vojsko do této

V tuto chvíli je jisto pouze to, že konšelé ve snaze uspokojit Maršvicovy stupňující se požadavky a minimalizovat tak riziko drancování,<sup>363</sup> si museli již na jaře půjčit na příslušný úrok další, poměrně vysoké, částky.<sup>364</sup> Ani ty však vzhledem k neustálému odkládání mustruňku a tím i prodlužování Maršvicova pobytu ve Slaném, nestačily.<sup>365</sup> Konečná útrata za Maršvice a jeho kompanii činila více než 31 000 zl.<sup>366</sup>

Ani poté, co Maršvic odtáhl pryč, si obyvatelé města příliš neoddechli. Nebyli sice již obtěžováni ložirováním většího množství vojska, nicméně durchcuky a nájezdy loupících žoldáků byly téměř na denním pořádku.<sup>367</sup> Kromě požadavku eráru na odvedení nové obilné

---

doby vydali celkem 118 078 zl. 5 gr. a 5 d. Je sice pravda, že prostým součtem výše škod priznaných ve 30. a 40. letech, docházíme ke stejnému závěru, tedy že již nikdy v budoucnu nebyla tak vysoká částka vydána v tak krátké době. Nicméně, musíme si uvědomit, že zmíněné soupisy vznikaly za účelem získání slevy na dani a týkaly se převážně pouze císařských. Navíc po roce 1623 bylo město na rozdíl od prvních pobělohorských let zatíženo nejen vysokými kontribucemi a berněmi, ale také stupňujícími se požadavky nové vrchnosti. Také s ohledem na tuto skutečnost je Slaný na konci 30. let městem, kde nemají rabující vojáci již příliš, co brát. O této skutečnosti svědčí mj. příhoda ze září 1634, kdy se dostalo jedné rodině varování před možným rabováním. Nic si však neschovali, s tím, že „*tak namnoze svého nic nemáme.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 36v). Po požáru města, který vzápětí vypukl, byla situace pochopitelně ještě horší. Slaný byl také poměrně silně zasažen náboženskou emigrací. Abychom byli schopni vynést jednoznačný soud o výše uvedeném tvrzení Václava Fialy, bylo by nutné provést velmi podrobnou analýzu zejména zachované korespondence a soupisů škod a nákladů na vojáky, která však dalece přesahuje možnosti této práce. Srov. kap. č. 4.3.

<sup>363</sup> „*Srozumívajice pak tomu, že člověk prchlivý jest, i pohružku nám učinil, nebudeme-li mu tak, jak on chce, platiti, že sobě sám platiti a netoliko jiný, ale i purkmistra do šatlavy dáti může.*“ AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 261r.

<sup>364</sup> Na uspokojení požadavků Fridricha Maršvice byly určeny minimálně tři půjčky v celkové hodnotě 2 400 kop gr. Výslovně s odkazem na Maršvice byla vystavena jistina Vodolanovi Pětipeskému z Chýš (900 kop), Bohuchvalu Valkounovi z Adlaru (1000 kop) a Elišce Ottové ze Vchynic a Tetova (500 kop). S největší pravděpodobností byly v dubnu 1622 za stejným účelem sjednány také půjčky s Jiřikem Hrobčickým (1500 kop) a Bohuchvalem Valkounem z Adlaru (1000 kop). V případě první půjčky od Valkouna (jistina z 27. 4.) se navíc jednalo o půjčku s extrémně krátkou, pouze dvoutýdenní, dobou splatnosti. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 285v-286ar; kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 271r, 273r, 274v, 277v-278r, 294v.

<sup>365</sup> Až zoufalá snaha zbavit se Maršvice zaznívá z listu adresovaného Litoměřickým na počátku srpna, pouhé čtyři dny před vykonáním úředního odhadu veškerého majetku Slánských. Oznamují v něm, že k nim dorazil hrabě Nagarollo (Nagrol), který je ochoten zmustrovat vojáky ležící ve městě pouze pokud mu zaplatí 2000 zl., a to do zítřka, v opačném případě odjede a nechá je žít zmíněné vojáky po další tři měsíce. „*I považujice my, jak by mnoho škod v tom času zni[knou]ti mohlo, v ty 2 000 slovem jsme se uvolili, ale nevíme, jak je shledati moci budeme, a on zejtrějšího dne ráno mustrunk držeti a k vám, prej, dopoledne přijeti míni.*“ Na závěr prosí Litoměřické, aby předali příslušnému adresátu, patrně potenciálnímu věřiteli, list, který příkládají. Peníze se nakonec sehnat podařilo, mustruňk se odehrál a návdavkem získali Slánští slib, že ve městě už nebudou ubytováni žádní vojáci. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 309v, 314v.

<sup>366</sup> Jen do 30. května vynaložili Slánští na vojáky Fridricha Maršvice ubytované ve městě a na předměstí celkem 31 638 zl. 36 kr. (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 18. 3. 1623, Správa o nákladu na lid vojenský a rozličné oficíry). Podle jiného soupisu, uloženého taktéž mezi aktovým materiálem, který však v době vzniku této práce nebyl na místě, mělo být Maršvicovi do konce května vyplaceno 16 862 kop 3 gr., tj. 19 672 zl. 23 kr. (Václav FIALA, *Regesta*, s. 67). Opět jiné číslo lze nalézt u Josefa Laciny (*Paměti*, s. 163). Ačkoliv by se mělo v tomto případě jednat o souhrnnou částku za celý Maršvicův pobyt ve Slaném, tedy až do 10. srpna, je ze všech uvedených nejnižší (2 153 zl. 24 kr.). Pramen, na který Josef Lacina odkazuje (AMS, kniha č. 93, *Knihy smluvní 1593-1713*, f. E18), pouze informuje o tom, že na uhrazení části této sumy byl použit stříbrný poklad střelecké společnosti (61 erbů o celkové váze 188 lotů). Další sumu (19 081 zl. 40 kr.), vztahující se tentokrát k 30. červenci 1622, lze nalézt v registrech městské korespondence (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 324v).

<sup>367</sup> Pouhých deset dní po odchodu Maršvice píše Slánští na vojenskou kancelář, neboť mají zprávy o tom, „*že by dvě karnety rejtharův k ležení do obce naší se nutkaly a Jeho Milost Knížete za ordinanci žádali.*“ Připomínají,

kontribuce určené pro vojsko ložirované v severozápadních Čechách<sup>368</sup> a povinnosti podílet se na zásobování Prahy,<sup>369</sup> přidělovaly Slánským vrásky zejména rostoucí berní nedoplatky, věřitelé domáhající se svých půjček a také generální pardon, k němuž se přihlásili na konci května.<sup>370</sup> Navíc již v listopadu 1622 dorazila do města rekatolizační komise v čele s Jiřím Vilémem Michnou z Vacínova, která ve shodě s instrukcemi Karla z Lichtenštejna jakožto oficiálního správce města, zahájila první protireformační akce.<sup>371</sup> Do čela Slaného byla postavena nová městská rada, a to nejen personálním složením. Vzhledem k tomu, že nebyl obnoven ani sbor obecních starších, ani sbor volenců, bylo do jediného samosprávného orgánu města jmenováno šestnáct členů.<sup>372</sup> Novým primasem se stal katolík Jan Kašovský, který ve funkci purkmistra předsedal veškerým jednáním městské rady téměř nepřetržitě až do počátku března 1624. Vedle císařského rychtáře Daniela Maškovského na chod města nově dohlížel ve funkci hejtmana Hynek Jiří Žďárský ze Žďáru a na Kladně.<sup>373</sup> V den ustanovení nové městské rady, 25. listopadu 1622, byl utrakvistický farář Jan Mathiades (Caupilius, Koupil) zbaven hodnosti a úřadu a jako první z města donucen k odchodu do emigrace, kde

---

že nedávno, těsně před odchodem Maršvice ze Slaného, získali od hraběte z Nagarollu výměnou za 2000 zl. slib, že k nim již nikdy nebude vloženo žádné vojsko (Srov. pozn. č. 365). O týden později se ujistují přímo ve vojenské kanceláři, že svázení kontribuce do Slaného, na které mají dohlížet příslušní komisaři, nebude využito k ložirování vojska daných komisařů. Zdá se, že podobně jako mnohokrát předtím i potom, byl zmíněný slib záhy zapomenut. Již 18. 3. následujícího roku dorazil do města se svým vojskem Hanibal Arnero a strávil v něm dlouhých 15 měsíců (viz dále). AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 314v, 315v-316r, 326r-326v.

<sup>368</sup> Kromě zaplacení vlastního podílu na dané kontribuci, měl Slaný jako krajské město zajistit shromáždění této kontribuce od ostatních poplatníků Slánského kraje a její dopravení na místo určení. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 322v-323v, 325v-326v; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 395-396.

<sup>369</sup> Václav PEŠÁK, *Vojenské vlivy na správu kontribucí*, s. 51-52.

<sup>370</sup> Generální pardon, jehož prostřednictvím daroval panovník život a čest všem účastníkům povstání, kteří se přiznali ke svému poklesku, účasti na ohavné rebelii, a nebyli doposud potrestáni, byl vydán již v únoru 1622. Zveřejněn však byl až na počátku května. Od tohoto okamžiku běžela šestitýdenní lhůta, během níž se měli všichni zájemci o zmíněnou milost, která byla spojena s možností obhájit své chování před speciální komisí, ohlásit v Praze, kde měli také dostat další instrukce. Slánští tak s vidinou možnosti ovlivnit výši svého trestu učinili podle všeho již na konci května. Před konfiskační komisí, která měla na základě míry provinění jednotlivých účastníků povstání stanovit podobu trestu, nakonec patrně pohnáni nebyli. Zabavení veškerého majetku města v říjnu roku 1622 nebylo zdůvodněno účastí Slánských na českém stavovském povstání, nýbrž berními nedoplatky. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 284r. Přepis přiznání Slánských ke generálnímu pardonu z 30. května 1622 viz např. Václav FIALA, *Slaný*, s. 138-139 (s drobnými chybami způsobenými špatným čtením). Ke generálnímu pardonu a působení jednotlivých konfiskačních komisí viz např. Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Praha 1882, s. LIX-CL. Srov. pozn. č. 394.

<sup>371</sup> Spolu s Jiřím Vilémem Michnou z Vacínova přijel do Slaného Oldřich Bechyně z Lažan a komorní písař Prokop Tendle z Balkova (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 376r-376v). Je otázkou, zda byl příjezd čtyř kornet rejtářů, tábořících původně u Buštěhradu, o pár dní dříve (8. 11.) dílem náhody či součástí promyšlené akce. Již 10. 11. měli jet přes Nové Strašecí do Rakovníka a poté pokračovat do Žlutic a dále směr Klatovy (TAMTĚŽ, kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 348r, 348v, 350r).

<sup>372</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 376v.

<sup>373</sup> K proměnám správy města podrobněji viz kap. č. 4.3.

patrně o tři roky později zemřel.<sup>374</sup> Ještě téhož roku přišel do Slaného nový katolický kněz Jan Heřman Blovský.<sup>375</sup>

Když slánská radní připravovali na počátku 1622 závěrečné vyúčtování za předchozí rok,<sup>376</sup> patrně ještě netušili, že astronomické částky vydané na vojsko<sup>377</sup> a berní nedoplatky<sup>378</sup> spolu s půjčkami panovníkovi se jim nakonec stanou osudnými.<sup>379</sup> První zprávy, na základě nichž bylo možno se domnívat, že se ne příliš oblíbený soused Martinic snaží získat město do svého vlastnictví, se objevily na jaře 1622.<sup>380</sup> Podle informací, které měli konšelé k dispozici, poukazoval Martinic zejména na ohromnou zadluženost města a jeho neschopnost splácet své pohledávky, a tak úměrně tomu, jak přibývalo rozkazů z komory o doplacení dlužných berní, zvětšovaly se i obavy Slánských.<sup>381</sup> Bylo jasné, že Jaroslav Bořita z Martinic si nenechá ujít

<sup>374</sup> Okolnosti vyhnání Jana Koupila velmi barvitě vylíčil v *Historii o těžkých protivěstích* Jan Amos Komenský. Zde také informace o tom, že umírá o tři roky později, tj. v roce 1625. Podle údajů v Bergmannově sbírce však zemřel v Scheibenbergu již v roce 1623. Pokud je pravdivá Bergmannova informace, tj. že Koupil zemřel již v roce 1623, muselo se tak stát až po 31. 5. 1623, kdy posílá do Slaného list, prostřednictvím něhož se snaží Slánským dodat útěchu. V Bergmannově sbírce je chybně uvedeno minimálně datum jeho odchodu ze Slaného. Jan Amos KOMENSKÝ, *Historie o těžkých protivěstích církve české*, ed. Miloslav Kaňák, Praha 1952, s. 110-111; AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 31. 5. 1623. Příslušné heslo v Bergmannově sbírce viz <http://www.exulanten.geschichte.uni-muenchen.de/index.php?module=results&class=details&pid=2004&>

<sup>375</sup> Jan Heřman Blovský, který byl původně farářem v městečku Sadská, byl „za děkana a správce církevního“ ve Slaném vyhlášen 21. prosince 1622. První křest na svém novém působišti vykonal 7. února 1623. Podobně jako mnoho jeho předchůdců i nástupců se nebyl po dlouhou dobu schopen dohodnout s městskou radou na výši svého platu. Ještě na počátku února 1623 vyjednává o jeho podobě prostřednictvím císařského rychtáře Daniela Maškovského se zástupci české komory jakožto správci obstaveného městského majetku. Ve Slaném působil do podzimu 1629, kdy jej nahradil Bartoloměj František Rotlender. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 292v; kniha č. 70, *Knih misivů-posilací 1622-1636*, f. 1r-2v; NA, SM, i. č. 3232, kt. č. 2224, sign. S 114/4, list z 3. 2. 1623; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 41r.

<sup>376</sup> „Za příčinou počtův obecních“ se konšelé, obecní starší a volenci sešli na radnici v pátek 18. 2. 1622. Tato schůze je zároveň poslední společnou schůzí všech tří samosprávných sborů. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 360r. Podrobněji viz kap. č. 4.

<sup>377</sup> V polovině července 1621 oznamují konšelé Lichtenštejnovi, že na vyživování vojska vynaložili od bělohorské porážky 25 772 kop 59 gr. a 4 d. míš., nepočítaje v to ukradené koně. Na počátku prosince hovoří již o více než 30 000 kopách. Celkové náklady na vojsko („*mustrplacy, durchcugy, oficiry a lid vojenský*“) za rok 1621 vyčíslují na 46 438 zl. 18 kr. a 5 d. V průběhu následujícího roku se tato částka téměř zdvojnásobila. K 13. 12. 1622 dosáhly náklady na vojsko 118 078 zl. 5 kr. 5 d. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 205r, 232v, 245v, 246v; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 292v.

<sup>378</sup> Na počátku roku 1622 dlužil Slaný na berních přes 5 000 kop gr. V poměru k této částce se zdá být „zadržalé posudné“ ve výši 7 kop 30 gr. míš. až směšné. Přesto vedlo v březnu 1622 k vydání „zatykače“. O několik dní dříve uvádí Slánská radní jinou částku, přes 800 kop. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 245v, 246v, 252r, 254r-254v. K vývoji berních nedoplatků dále viz např. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 38, 1619, „*Sečtení, co město Slaný všelijakých berní a kontribucí do ouřadu berničného povinno jest*“ za léta 1619-1624.

<sup>379</sup> Podle rejstříku slánských dluhů z roku 1628 dosahoval předrevoluční dluh, tj. dluh učiněný mezi lety 1585 a 1618, celkové výše 59 000 kop gr. a jen v období mezi 23. květnem 1618 a 1. červencem 1623 k němu přibývalo dalších 33 153 kop 2 gr. a 4 d. K této částce je ještě nutno připočítat nezaplacené úroky ve výši 35 178 kop 8 gr. 4 d., které Slaný nebyl schopen odvádět již od roku 1621. Další 10 800 kop gr., které se do roku 1628 zúročily na 17 662 kop, půjčili Slánská radní panovníkovi. V době sepsání zprávy dosáhly dluhy Slaného včetně nesplacených úroků částky 144 993 kop 11 gr. 1 d. Václav FIALA, *Slaný*, s. 124-125.

<sup>380</sup> O Martinicově zájmu o Slaný a jeho statky svědčí mj. jeho snaha omezit ložirování a durchcuky v této oblasti, která jistě nebyla motivována pouze blízkostí jeho vlastních statků. Již v této době navíc pomýšlel ne na zástavu, ale na trvalý zisk Slaného (viz dále). Např. AMS, nezprac., kniha 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 292r.

<sup>381</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 286r-286v, 286v-287r, 288r-288v.

možnost zbavit se silného souseda, s nímž jeho rod zápasil o pozici v kraji již několik desetiletí,<sup>382</sup> a proto se v průběhu celé první poloviny roku 1622 usilovně snaží, aby bylo městu prominuto co nejvíce z dosud neuhrazené částky. Již 14. února se Slánští obrací na nejvyššího hofmistra Adama mladšího z Valdštejna. Svou prosbu o úlevy z berních povinností zdůvodňují poukazem na velké výdaje, které město mělo a má s císařským vojskem, často ložirujícím ve Slaném či jeho okolí.<sup>383</sup> Zároveň žádají o přímluvu Pavla Michnu z Vacínova.<sup>384</sup> Nakonec se několikrát obrací i na Karla z Lichtenštejna, jehož prosí, aby jim prominul berní nedoplatky a vyzdvihl z města vojsko, chce-li jej zachránit před úplnou zkázou.<sup>385</sup> Stejně hlasitě jako se ozýval berniční úřad a česká komora, hlásili se o své i četní věřitelé. Když v polovině července posílají Slánští do Prahy na Lichtenštejnův rozkaz seznam všech věřitelů,<sup>386</sup> počítají již s nejhorším, včetně zástavy či prodeje města.<sup>387</sup> Přesto stále doufají a snaží se získat další odklady<sup>388</sup> a zároveň vyvíjejí také tlak na své vlastní dlužníky.<sup>389</sup> Všechny „úpěnlivé prosby“ však byly marné. V polovině října (11. 10.) byl veškerý majetek obce s ohledem na berní nedoplatky obstaven českou komorou, přičemž část byla obratem postoupena Jaroslavu Bořitovi z Martinic, resp. jeho plnomocníkům.<sup>390</sup> Slánští

---

<sup>382</sup> Kromě ekonomických a politických neshod (boj o ekonomické a politické prvenství v kraji) byla nemalým zdrojem napětí mezi Slaným a Smečnem také víra a především snaha Jaroslava Bořity z Martinic o rekatolizaci na jeho panstvích. Například v roce 1609 vypukl mezi městem a Martinicem spor kvůli malokvíckým a přelickým poddaným města Slaného, kterým Martinic znemožnil vykonávat evangelické bohoslužby. K vývoji smečenského panství a postavení rodu Bořitů z Martinic ve Slánském kraji v době předbělohorské stručně např. František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 31, 1923, s. 3-21. Srov. pozn. č. 259.

<sup>383</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 245v.

<sup>384</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 246v.

<sup>385</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 288r-288v.

<sup>386</sup> V listě, který byl poslán Lichtenštejnovi se seznamem věřitelů, uvádí Slánští příčiny současného stavu. Na prvním místě zdůrazňují, že nemalou část dluhů zdědili po svých předchůdcích, kteří „*chtějice k dobrému budoucímu svým posloužití*“, půjčili si finance na rozšiřování statků. Nemálo nárokových pohledávek souvisí také s půjčkami poskytnutými panovníkům, z nichž mnohé nebyly dosud splaceny. Navíc v uplynulých dvou letech vynaložili extrémně vysoké částky na durchcuky, mustruňky a vyživování vojska ubytovaného ve městě, na něž běžné příjmy města v žádném případě nestačily. Další, patrně podrobnější seznam věřitelů, posílají Lichtenštejnovi 19. srpna. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 300v-301r, 315r. K půjčkám poskytnutým českým panovníkům viz např. NA, SM, i. č. 707/25, kt. č. 581, sign. D1/S-Š (č. 25).

<sup>387</sup> „*O věřitele obecní, že je vysloviti nám nemožné jest (to privatim an by se dluhův jich k ruce JMC ujíti a o ně na obec nastoupiti mohlo). Odkud by obec tak veliké dluhy v krátkém nepochybně času vzala? A kdyby neměla čím platiti, mohli bychom prodání aneb zastavení býti. Domine, conserva nos, perimus!*“ Je zajímavé, že ani v citované knize misivů, ani v jiných pramenech městské provenience nenalezneme žádné náznaky obav z možných důsledků přiznání se ke generálnímu pardonu. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 299r.

<sup>388</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 303r, 308v, 309r, 312v-313r, 314r-314v, 316r.

<sup>389</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 332r-332v.

<sup>390</sup> Dne 12. října 1622 oznamují slánští konšelé inspektorům nad sbírkami zemskými v království českém, že s ohledem na dlužnou berní v celkové výši 8 755 kop 4 gr. a 4d., se Jan Pichler a Jan Auponešický (?) ujali včerejšího dne všech slánských statků. Poté, co na základě zplnomocnění vydaného jim českou komorou prohlásili všechny vesnice, dvory, mlýny a poddané za prozatímní držbu císařskou, odevzdali část tohoto majetku, konkrétně vsi Velký a Malý Kvíc s poplužným dvorem a mlýny, dále Pilkovský a Červený mlýn, vesnice Želenice, Netovice, Ovny (Humny, dnes Pchery) a Lotouš se všemi poddanými plnomocníkům hraběte z Martinic, který zaplatil komoře dlužnou berní. Ostatní obstavený majetek zůstal nadále ve správě exekutorů.

se ani v této chvíli nevzdávají a snaží se zvrátit situaci ve svůj prospěch. V suplikaci z konce října adresované Karlu z Lichtenštejna opět připomínají, že berní nedoplatky vznikly z velké části díky ohromným nákladům vynaloženým na císařské vojsko v uplynulých dvou letech, a proto by jim měly být prominuty a obstavený majetek navrácen.<sup>391</sup> Když Jaroslav Bořita z Martinic využívaje finančních potíží české komory, kupuje na počátku následujícího roku nejen výše uvedené statky, které měl prozatím pouze ve své správě, ale také další konfiskáty v okolí Slaného,<sup>392</sup> je již všem jasné, že tato jejich žádost zůstane, stejně jako všechny předchozí, oslyšena.<sup>393</sup> Obavy Slánských vyslovené před necelým rokem se naplnily.<sup>394</sup> Dne 1. července 1623<sup>395</sup> bylo zadlužené město spolu s nedalekými Blahoticemi a Neprobylcemi

---

O necelé dva týdny později se Slánští dotazují Martinice, co zamýšlí udělat se získaným majetkem, protože se jedná o statky, jejichž výnosy slouží k financování potřeb slánské školy, fary a špitálu. V listopadu, když je již jasné, že si Martinic hodlá zmíněné statky ponechat, prosí jej představitel města, aby s ohledem na potřeby slánského záduší požádal panovníka o jiné z obstavených statků. Podle Václava Fialy (*Slaný*, s. 44) byl celý tento akt, tedy obstavení majetku města kvůli berním nedoplatkům, protiprávní. Komora neměla podle jeho názoru zabavovat žádný majetek slánské rady, protože ona sama byla městu dlužna 10 800 kop a navíc obstavený majetek měl několikanásobně vyšší cenu než nárokováná dlužná částka. Dalším nelegálním aktem v celé záležitosti byl podle Václava Fialy vynucený slib človehčenství složený poddanými obstavených vesnic Martinicovi na příkaz obou výše uvedených úředníků. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihá misivů 1617-1622*, ff. 333r-333v, 334r, 334v, 339r-339v, 342r-342v, 347v-348r. Miloslav Volf nesprávně uvádí, že ke konfiskaci došlo 12. 10. 1622. Miloslav VOLF, *Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci*, s. 84.

<sup>391</sup> „Podle toho tíž vyslaní naši toho žádali, poněvadž takový veliký náklad na tíž lid vojenský učiněn jest, aby Vaše knížecí Milost k tomu povolení dáti ráčila, aby takový reštanty obci naší pasírovány byly. Pakli by to býti nemohlo, tehdy pro spomožení té těžkosti, abychme se mohli u některých dobrodincův, kde bychom mohli, v některou sumu na tíž statky vdlužiti a takový statky zádušní vyplatiti.“ AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihá misivů 1617-1622*, f. 345v.

<sup>392</sup> Na základě dvou trhových smluv datovaných 27. 1. a 14. 2. 1623 získává Martinic tvrz a ves Biseň s poplužním dvorem, dále Studeněves, Libochovice a Tuřany, Velký a Malý Kvíc s poplužními dvory, Želenice, Lotouš, jednoho osedlého ve vsi Ovny (Humny, dnes Pchery) a výsadní krčmu s pěti osedlými lidmi ve vsi Doksy, tj. majetek zabavený Vodolanu staršímu Pětipeskému z Chýš, městu Slaný a Ladislavu Žejdlcovi ze Šenfeldu. NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215/S 63 (sv. 2), 16. 5. 1623, Koncept listu určeného úředníkům desk zemských, v němž je Karel z Lichtenštejna informuje o vyžádaných relátorech, kteří se mají dostavit k intabulaci příslušných trhových smluv do desk zemských; TAMTÉŽ, sign. C 215/S 11, 16. 5. 1623, Koncept list určeného Fridrichovi z Talmberka a Kryštofovi Vratislavovi z Mitrovic, kteří byli vybráni jako relátoři k deskám zemským, aby dohlédli na intabulaci příslušných trhových smluv.

<sup>393</sup> Jaroslav Bořita z Martinic nebyl jediným, kdo se prostřednictvím koupě levných konfiskátů ve Slánském kraji pokusil rozšířit svůj majetek na úkor bývalých sousedů. Kromě Martinice se takto obohatil například Vilém mladší z Lobkovic, Polyxena z Lobkovic, Zuzana Chrtová z Ober-Neuchynku, apelační rada Bartoloměj Fliespach, Bohuchval Valkoun z Adlaru a Jan Jiří a Florián Jetřich Žďárští ze Žďáru. Možnosti koupě levných konfiskátů využili také šlechtici do té doby v kraji neosedlí. Jiří KOVARÍK, *Bílá hora a šlechta kraje Slánského*, SO 1-2 (101-102), 1993-1994, s. 21-32; TÝŽ, *Šlechta kraje Slánského po třicetileté válce*, SO 4 (104), 1996, s. 4-10.

<sup>394</sup> Na základě zápisů v registrech odeslané pošty se zdá, že oficiálním důvodem zabavení veškerého majetku obce na podzim roku 1622 skutečně byly berní nedoplatky a nikoli účast města na ohavné rebelii. Teprve v zástavní smlouvě je město označeno jako majetek „na nás v pokutě připadlý“, resp. „k ruce naší conficírovaný“, který pro „veliká a těžká v pomínulé rebelii proti Pánu Bohu a nám, králi svému, zavinění a prohřešení v pokutu a trestání ourazu mocnosti a důstojenství našeho císařského a královského upadše.“ NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořízený v pátek 29. 10. 1627. Srov. Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací*, II, s. 1205-1207.

<sup>395</sup> V literatuře se můžeme setkat s různými daty zastavení města Slaného Martinicovi, povětšinou chybnými. V *Knize o Slaném* (s. 66) je nesprávně uvedeno, že k zastavení města došlo již na počátku ledna 1623. Stejně datum, patrně pod vlivem této knihy, lze nalézt také v úvodní části příslušného dílu Historického atlasu měst České republiky (*Slaný*. Historický atlas měst České republiky, sv. 6, nestr.), odkud tuto informaci nekriticky přejímá i Josef Kadeřábek (*Víra v síti vztahů*, s. 19), který navíc, patrně pod vlivem *Knihy o Slaném*, chybně

zastaveno za 200 000 kop gr. míš. Jaroslavu Bořitovi z Martinic.<sup>396</sup> Tato půjčka měla být umořována z výnosů slánských statků, které byly odhadnuty na 12 065 kop 31 gr. 3 d. za rok.<sup>397</sup> V případě, že by čistý příjem ze zastaveného majetku byl vyšší, byl Martinic povinen odvést příslušné přebytky do české komory. Na druhou stranu v případě ztrát měl být rozdíl

---

uvádí také výši Martinicovy půjčky panovníkovi (200 000 zl.). O několik stránek dále v podkapitole, která se z velké části opírá o studii Václava Fialy, kde jsou informace o zástavě města uvedeny správně (*Slaný*, s. 45), datuje Josef Kadeřábek tuto událost již bezchybně (c. d., s. 37). Správné datum uvádí i Miloslav Volf (*Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci*, s. 84), který však navíc dodává, že samotné město bylo zastaveno až roku 1627, avšak bez udání zdroje této informace. Z neznámého důvodu tvrdí ten samý autor v o pět let mladší studii věnované obnově nejvyšších úřadů po bělohorské porážce (*Obnovení nejvyšších zemských úřadů*, s. 42), že Slaný byl Martinicovi zastaven již roku 1622 s tím, že do trvalého vlastnictví jej měl získat o tři roky později, v lednu 1625, po doplacení 53 726 kop. První datum bylo zvoleno patrně pod vlivem T. V. BÍLKA (*Dějiny konfiskací*, II, s. 1205). Ve studii věnované dvorské komoře, která byla uveřejněna v roce 1980 ve Sborníku archivních prací (*Dvorská komora a české finance před Bílou horou a po ní (1610-1640)*, SAP 30, 1980, č. 1, s. 74) pak v rozporu s oběma výše uvedenými tvrzeními píše, že ještě na konci listopadu 1623 (!) usiloval Martinic nejen o zisk Karlštejna, ale hlavně „o zástavu Slaného i jeho panství“ nabízející české komoře 220 000 zl. (!). Chybí informace o zastavení Slaného v roce 1622 a jeho postoupení Martinicovi do trvalého vlastnictví o tři roky později přebírá od Volfa také Marek Ďurčanský (*Česká města*, s. 79, pozn. č. 377). Zcela jiné datum, odlišné od všech ostatních, pak uvádí Antonín Krecar, a to 1. září 1623 (*Paměti*, SO 15, 1907, s. 13).

<sup>396</sup> Spolu s městem připadla Jaroslavu Bořitovi i všechna předměstí, Ladařovský dům s pivovarem, spolkou a sladovnou, Konvářovský dům a dům při masných krámech, tři poplužní dvory (Panský za Lounskou, Drnovský za Pražskou a Prošovský za Velvarskou bránou), dva obecní mlýny, cihelna, celé vsi Otruby, Trpoměchy, Drnov, Luníkov, části vsí Ovčáry, Hobšovice, Osluchov, Kutrovice a Kvílice a platy z města Velvar a sedmi cizopanských vsí. Jediné, co nebylo Martinicovi z původního slánského majetku zastaveno, byly vsi Želenice, Netovice, Lotouš a kmetčí statek v Humnech (Ovnech), které Martinic již 27. ledna 1623 koupil za 15 951 kop 11 gr. a zahrnul je tak přímo ve své dědičné držení. Dále Jaroslav Bořita získal nedaleké Blahotice a Neprobylice zkonfiskované Vodolanu staršímu Pětipeskému z Chýš, jejichž hodnota byla úředně stanovena na 33 012 kop 20 gr. míš. (včetně veškerého aktuálně chovaného dobytka). Do desk zemských byla zástavní smlouva, jejímž prostřednictvím byl Martinicovi postoupen majetek v celkové hodnotě 146 273 kop 22 gr. 6 d. míš., intabulována až na počátku roku 1626. Podle Václava Fialy (*Slaný*, s. 45) došlo k intabulaci bezprostředně po sepsání smlouvy. Na ověřeném výpisu zástavní smlouvy je však datum jiné. Podobně i na dalším opisu uloženém tamtéž: „*Tento list Jeho Milosti Císařský na zástavu města Slaného [...] s povolením úředníkův pražských menších desk zemských ve dsky zemské do kvaternu památného vořečový barvy léta šestnáctistého dvacátého šestého v pátek po památce svatých Tří Králův pod literou H2 vložen a slovo od slova vepsán jest.*“ NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořízený v pátek 29. 10. 1627; příloha J: Taxa neboližto šacuňk města Slaného se vším nynějším jeho příslušenstvím léta 1623. Srov. Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací*, II, s. 1205-1207.

<sup>397</sup> Do této částky, která téměř přesně odpovídala tehdy obvyklému šestiprocentnímu úroku z půjčené sumy, nejsou zahrnuty „*platové běžní*“, výnosy z ungelty, obchodu se solí, železa a různých nájmu, které byly užívány „*na placení služeb purkmistru, dvou písařům radním, servusovi, varhaníkovi a branným, též na opravu tří kostelův, rathauzu, zdí a bran městských i na jiné všelijaké obecní téhož města potřeby.*“ Přesný rozpis obvyklých výnosů z města a předměstí, v něm v létě 1623 žilo celkem 258 osedlých, viz NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, příloha J: Taxa neboližto šacuňk města Slaného se vším nynějším jeho příslušenstvím léta 1623. Úřední odhad veškerého majetku města provedli z pověření české komory Václav Kolídius Podivinský z Doubravičan a Jan Strážnohorský, radové nad počty v buchhalterii české komory. Hodnota samotného města i s předměstími, včetně aktuálně chovaného dobytka a zásob obilí, byla vyčíslena na 97 414 kop 51 gr. 3 d., vesnic patřící k městu pak na 15 846 kop 11 gr. 3 d. (opět včetně dobytka a obilí). Stalo se tak však až v létě 1623, těsně před zastavením města Martinicovi, a nikoliv v srpnu 1622, jak tvrdí Václav Fiala (*Slaný*, s. 40). V pramenech, na něž odkazuje Fiala, nebylo datum 12. 8. 1622 v souvislosti s odhadem majetku města Slaného nalezeno (NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215/S63, svazek 2, 9. 6. 1623, Koncept oznámení Karla z Lichtenštejna o rozhodnutí provést úřední odhad veškerého majetku města Slaný a zaslat jej na českou komoru). Chybné datum od Fialy přebírá i Miloslav Volf (*Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci*, s. 84). Jana Krotilová (*Město Slaný*, s. 32) nesprávně uvádí, že Slaný i se všemi statky měl v roce 1623 hodnotu 200 000 kop gr. míš. a že si Jaroslav Bořita spočítal, že mu bude slánský statek vynášet 12 000 kop gr. míš. ročně (!!).

doplcen českou komorou.<sup>398</sup> Panovník se dále zavázal, že nebude zastaveným statkem ručit za další půjčky<sup>399</sup> a zároveň dočasně převzal veškeré pohledávky města, včetně těch, které mělo město vůči komoře.<sup>400</sup> Ve chvíli, kdy by panovník peníze vrátil (celou sumu najednou a v hotovosti), byl Martinic povinen odevzdat vše, co podle inventáře v den zástavy přijal. Ostatní věci, o které by Martinic zvětšil původní jemu zastavený majetek, měly být panovníkem buď odkoupeny, nebo ponechány Martinicovi. Smlouva, v níž bylo zakotveno i předkupní právo pro Martinice a jeho dědice, měla být intabulována do desk zemských a zároveň „*pro větší toho všeho podstatu*“ schválena nejbližším zemským sněm.<sup>401</sup>

V den podpisu zástavní smlouvy informoval císař o zástavě Slaného, Blahotic a Neprobylic knížete Karla z Lichtenštejna.<sup>402</sup>

### 3.2.2. Město Slaný v zástavě (1623-1638)

*„Nulla calamitas sola. Jedna těžkost druhou volá.“*<sup>403</sup>

Ačkoliv bylo zastavení města Martinicovi chápáno jednoznačně negativně<sup>404</sup> a po celých následujících patnáct let se snažili Slánští tento stav změnit,<sup>405</sup> přineslo s sebou nečekaně

<sup>398</sup> Při každém pololetním termínu, o sv. Jiří (23. 4.) a o sv. Havlu (16. 10.), měl kromě martinického úředníka předložit registra evidující příjmy a vydání města také tzv. *Gegenschreiber* pověřený komorou dohledem nad hospodářstvím města. Na základě těchto dokladů měl být následně učiněn „*pořádný počet v puchhalterii komory naší české*.“ Funkci *Gegenschreiberů* plnili v letech 1623 – 1627 Daniel Maškovský a Jan Začal, označovaní také jako *Gegenhandleri*. Daniel Maškovský do této funkce plynule přešel z úřadu císařského rychtáře, do něhož byl uveden na konci listopadu 1622, tj. ještě před zastavením města (viz dále). NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, Výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořízený v pátek 29. 10. 1627; příloha č. 6, Vysvědčení Daniele Maškovského a Jana Začala, předešlého a nynějšího JMC *Gegenhandlerů* v městě Slaném 27. Januarii Anno 1627.

<sup>399</sup> „*Tolikéž slibujeme a připovídáme, že [...] na týž město i předměstí a statky zastavený, buď všechny aneb na díle, žádných jiných půjček, mimo tuto [...] od žádného jiného více přijímati, žádných závad na ně uvozovati, žádnému je zapisovati, najímati aneb trhem prodávati ani práva našeho k vejplatě nebo jinak postupovati nemáme a mocti nebudeme.*“ NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, Výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořízený 29. října 1627.

<sup>400</sup> „*[...] město a statky zastavený [...] ode všech a všelijakých dluhův a závad [...] dokonale očistovati a osvobozovati [...] ráčíme, takže pro nižádné takové contribucy, dluhy a závady nikdá žádní zatykačové, listy obranní a uvázání se v týž město a statky, buď všechny aneb díl jich, vycházeti a dít se nemají a motci nebudou.*“ NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, Výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořízený 29. října 1627.

<sup>401</sup> NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, Výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořízený 29. října 1627.

<sup>402</sup> Karel z Lichtenštejna byl panovníkem zároveň instruován, jak má při předávání statků Martinicovi postupovat. Podrobnosti známe díky listu, v němž se Lichtenštejn zavazuje dodržet vše, co mu panovník uložil (NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, příloha L: An Ihre May. vom Fursten von Liechtenstein wegen der Stadt Schlan). Srov. list panovníka z 8. července 1623 adresovaný Lichtenštejnovi, v němž je zdůrazněno, že město Slaný bylo Martinicovi toliko postoupeno do zástavy, ne do dědičného vlastnictví. Jeho část (extrakt) lze nalézt ve stejném fondu. Zde také list z 30. 5., v němž císař informoval Lichtenštejna o úmyslu zastavit Slaný, Neprobylice a Blahotice Martinicovi, a to za podmínek, které byly později vtěleny do zástavní smlouvy. (TAMTĚŽ, příloha H: Extrahierte Articul auß zweyen von Ihrer Kay. May. an den Fürsten von Liechtenstein abgangerenen Schreiben sub dato 30. May und 8. July A. 1623).

<sup>403</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, f. 80v.



i některá pozitiva. V jednom z článků zástavní smlouvy se panovník zavázal, že ještě před postoupením města Martinicovi z něj budou odvoláni všichni vojáci a v následujících letech, po celou dobu zástavy, do něj nebudou žádní kvartýrováni. Jak se později ukázalo, nebylo vždy možné tento slib dodržet. Nicméně, patrně zejména s ohledem na fakt, že veškeré škody způsobené vojskem měla Martinicovi nahradit česká komora,<sup>406</sup> nekonal se ve městě ani jeden mustruňk, a pokud do města přeci jen přitáhli nějakí žoldáci, většinou se nezdrželi příliš dlouho. Nejen díky tomuto ustanovení zakotvenému v zástavní smlouvě měl Slaný zažít osm relativně klidných let.<sup>407</sup>

S podpisem zástavní smlouvy opustili město rejtari, kteří ve městě strávili plných 15 týdnů.<sup>408</sup> Přestože jejich velitel, Hanibal Arnero, uzavřel „s měšťany aneb sousedy města Slaného“ ihned po svém příjezdu smlouvu o vyživování vojáků<sup>409</sup> a zavázal se, že dohlédne

---

<sup>404</sup> Kromě samotného faktu, že město bylo zastaveno nepříliš oblíbenému katolickému sousedu, vadila Slánským zejména změna jejich právního postavení. Slaný sice nadále zůstal královským městem, nicméně veškeré výsady města jako celku přešly dočasně po dobu zástavy na Martinice jakožto novou zástavní vrchnost, v důsledku čehož se Slaný de facto stal městem poddanským. Tato skutečnost se projevila již při předávání města, kdy byli všichni obyvatelé povinni složit do rukou zástupce nové vrchnosti slib poddanosti, věrnosti a poslušnosti a selští poddaní slib človecenství. NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, Výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořizený 29. října 1627. Více viz kap. č. 4.

<sup>405</sup> O vyplacení ze zástavy požádali Slánští poprvé již v roce 1627, pouhé tři dny poté, co byla dosázena nová městská rada (23. 1.). Podruhé se na panovníka obrátili v roce 1635, nedlouho po uzavření pražského míru, potřetí o rok později u příležitosti zemského sněmu a naposledy v roce 1638. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 23. 1. 1627; kt. č. 41, 1635; kt. č. 41, 1636; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 462r.

<sup>406</sup> Osvobození od placení daní, ubytování a zásobování vojska získal Jaroslav Bořita z Martinic pro své statky již 7. 6. 1622, tedy ještě před zastavením Slaného. Zdá se, že toto ustanovení bylo v červenci 1623 pouze rozšířeno. Václav PEŠÁK, *Vojenské vlivy na správu kontribucí*, s. 93, pozn. č. 172. Srov. TÝŽ, *Vojenské vlivy na správu kontribucí*, s. 121; NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, Výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořizený 29. října 1627.

<sup>407</sup> Mnohem důležitější než slib panovníka zakotvený v zástavní smlouvě byla skutečnost, že většina bojů se v této době přenesla mimo území (středních) Čech (Např. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 17-23; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, IV. díl, s. 7-29). Vojáci se do Slaného vrátili až na počátku 30. let, kdy v něm delší dobu pobývala vojska Preynerova, Pekova a Wrangelova. Jejich přítomnosti Martinic mistrně využil nejen k donucení Slánských k zaplacení škod způsobených za saského vpádu, ale zejména k dosažení hlavního cíle, změny zástavy města v trvalé vlastnictví. Poté, co je Martinicovi město v létě roku 1638 prodáno, již nikdy není počteno delší přítomností většího množství vojska (viz dále).

<sup>408</sup> První zprávy o chystaném ubytování rejtaruů ve městě získali Slánští „od jednoho vzácného pána, kderý při komoře radou Jeho Milosti Císařské býti ráčí“ již v polovině února. Tehdy bylo údajně při vojenské kanceláři žádáno, aby byla do Slaného ubytována jedna korneta rejtaruů o 100 koních, ale ještě nebylo nic jisté, a proto jim onen „vzácný pán“ radil, aby se obrátili se suplikací na Karla z Lichtenštejna. V této souvislosti prosí konšel Hynka Jiřího Žďárského ze Žďáru, toho času hejtmána Slánského kraje, o přimluvu a přímou intervenci v Praze. O pár dní později piší také Karlu z Lichtenštejna. Ačkoliv jej upozorňovali, že v případě vyživování většího množství vojska, nebudou schopni nadále se podílet na zásobování Prahy, byla ordonance opravňující Hanibala Arnera k ubytování jeho rejtaruů ve Slaném nakonec vydána. Do města dorazil v sobotu 18. března. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 300r, 301v-302r; *Aktový materiál*, kt. č. 39, 18. 3. 1623, *Správa o nákladech na lid vojenský a rozličné oficiry*.

<sup>409</sup> Na základě smlouvy uzavřené v přítomnosti hejtmána, císařského rychtáře, purkmistra a konšelů dne 19. 3. 1623 mělo být Hanibalovi Arnerovi a jeho vojákům za tři týdny, od 20. 3. do 10. 4., tj. po předpokládanou dobu konání mustruňku, odvedeno celkem 7 140 zl. a 100 strychů ovsa. Kromě platu obyčejných vojáků je ve smlouvě upraven i plat rytmistra, fendrycha, vachmistra, kaprála a forýra. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, 19. 3. 1623, *Smlouva s rytmistrem Hanibalem Arnero*.

na to, aby neobtěžovali obyvatele města a nežádali více, než bylo dohodnuto,<sup>410</sup> došlo i tentokrát k řadě excesů<sup>411</sup> a dodržen nebyl ani plánovaný termín odchodu. Podobně jako mnohokrát předtím, i tentokrát byl mustruňk několikrát odložen.<sup>412</sup> Na dlouhou dobu poslední nezvaní hosté, žoldáci Zdeňka Libštejnského z Kolovrat, odtáhli ze Slaného 28. dubna 1624. Ve městě pobýli s menší přestávkou více než pět měsíců.<sup>413</sup>

Delší nepřítomnosti vojska ve městě využil Martinic k prosazení řady opatření, zejména v oblasti hospodářské, které mu později výrazně pomohly v jeho snaze změnit dočasnou zástavu v trvalé vlastnictví.

Když se v roce 1625, pouhé dva roky po zastavení města, ukázalo, že roční výnos 12 000 kop gr. je za současné situace zcela nereálný,<sup>414</sup> nabídl Martinic Slánským, že bude obecní důchody obhospodařovat sám. Poté, co odmítli pronajmout mu obecní důchody za částku jím

---

<sup>410</sup> „Mimo kteréžto uvolení sousedské, že žádný soused od žádného rejtara aneb soldáta žádnou stravou aniž nápojem též obrokem konským stěžován nebude, pan rytmistr jest ráčil připověděti a toliko to vymíniti sobě i všem k správě své náležejícím, aby od hospodáře teplá světlice zhotovena, co do kuchyně dadí, to aby se jim uvařilo, osolilo a mastilo. Světlo aneb svíčky koupili a dali a noclehy opatřili. Jiným ničímž, že sousedé stěžováni býti nemají. A jestliže by se od kterého z rejtarstva aneb soldátův komu jaké protivenství a škoda stala, aby to jemu v známost uvedeno bylo, že to k nápravě přivéstí chtíti ráčí.“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, 19. 3. 1623, Smlouva s rytmistrem Hanibalem Arnero.

<sup>411</sup> Již 22. 3. 1623 posílá Lichtenštejn v reakci na četné stížnosti Slánských Arnerovi napomenutí, aby zanechal svého opovážlivého chování, spokojil se se stanovenými požitky a nepožadoval od konšelů odevzdání klíčů od města. O dva dny později se kníže obrací na Marradase informujíc ho, že Arnero svévolně donutil Slánské vydat mu ihned po otevření mustrplacu 2000 zl. a 70 str. ovsa, ačkoliv v tu chvíli bylo ve Slaném všeho všudy 70 koní. Zároveň prý požadoval dalších 5000 zl. a 230 strychů ovsa, a proto jej dal v Praze uvrhnout do vězení. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 400, 400-401.

<sup>412</sup> Podle původního plánu měli být vojáci zmustrováni již 10. dubna. O týden později prosí Slánští Karla z Lichtenštejna, aby poručil příslušnému komisaři neodkládat nadále vykonání mustruňku, protože vojáci nedodržují původní úmluvu, požadují více peněz i jídla a dopouští se excesů a Arnero, který slíbil, že případné nesrovnalosti napraví, se chová stejně jako všichni ostatní. Dokonce na Velký pátek vyhrožoval samotnému děkanovi, nebude-li sloužit mši tak, jak si představuje on, „hlava jeho, že o tom dobře ví.“ Na konci června konečně přichází rozkaz, aby Arnero město opustil. Na kvartýr do Mladé Boleslavi jej měl doprovázet Kašpar Vilém Lupius z Wolfsbergu. Přestože je nařízení vyplatit Lupiovi odměnu za doprovázení Arnera vydáno již 26. 6., ještě 30. 6. je Arnero napomínán, aby okamžitě odjel ze Slaného. Reálná hrozba Arnerova brzkého návratu byla našťastí zažehnána. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 305r, 307v-308r, 309v-310v. Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 409 (Stížnost na Arnerovo chování z 2. 5. adresovaná Marradasovi), 419 (24. 6. 1623), 421 (26. 6. 1623), 422 (30. 6. 1623), 427 (7. 7. 1623).

<sup>413</sup> Poprvé zůstali žoldáci Libštejnského z Kolovrat ve městě pouze 14 dní (11. - 26. 11. 1623) a poté odtáhli směrem ku Praze, odkud pokračovali dále do Jihlavy. Již 8. prosince se však vrátili zpět a tentokrát zůstali minimálně do 28. dubna následujícího roku. Polovina kompanie měla být ubytována ve Velvarech, při druhé „návštěvě“ v Novém Strašecí. Také tito vojáci po vzoru svých předchůdců vyjížděli do okolí Slaného, kde si loupením vylepšovali svůj žold a ani samotní Slánští si před nimi nemohli být jisti. Zasahnout musel dokonce samotný Valdštejn, který 30. 4. napomíná Kolovrata, aby potrestal profouse, který jsa ubytován u Jana Weydnera, bezohledně jej šacuje. Dne 1. 6. hlásí Kolovrat Valdštejnovi, že se svým praporcem vyzdvíženým na jeho příkaz ze Slaného dorazil do Klatov. Celkem vynaložili Slánští na tyto vojáky 59 489 kop 34 gr. 5 d. míš. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 11. 11. 1623; kt. č. 40, 28. 1. 1625. K ubytování Kolovratovy kompanie ve Slaném srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 484, 499, 500, 510, 522, 524, 528, 565, 569, 573, 576, 617, 628, 635, 638.

<sup>414</sup> Vedle přítomnosti vojska ve městě a jeho okolí ovlivnily negativně výši výnosů slánských důchodů zejména narušené obchodní vazby. Navíc se Slánští museli v této době vyrovnávat také s důsledky morové rány. Podle Daniela Vepřka „počalo se přimoří v městě Slaném“ 1. července 1625 a v následujících několika měsících zemřelo více než 900 osob. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 10.

navrhovanou, přikázal zastavit některé živnosti, jmenovitě obchod se solí a železem a šenk vína a piva. Prodej těchto komodit převzal zcela do své režie. Ten, kdo by byl přistižen při pokusu dovést do města cizí sůl, železo, pivo či víno, měl být pokutován minimálně částkou 20 kop gr. a zboží mu mělo být zkonfiskováno.<sup>415</sup> Dále Martinic městu zabavil výnosy z veškerého cla s tím, že když „*toho dobrodiní k sobě přijíti nechtějí a tím nájmem pohrdají*“, ať platí kata, branného a jiné městské úředníky, z čeho chtějí.<sup>416</sup> Martinicovo úsilí o ovládnutí hospodářství města pak bylo završeno 18. března 1629, kdy byla na místě čtyř zkonfiskovaných měšťanských domů zahájena stavba panského pivovaru.<sup>417</sup> O rok později Martinic nabídl obci, aby si od něj některé důchody a várky z panského pivovaru pronajala, a to za částku 8000 kop gr. míš. Zároveň neopomněl Slánské upozornit, že pokud jeho nabídku odmítnou, budou moci dávat vinu jen sami sobě, pokud vše zmiňované pronajme nějakému Židu či Italu. Zároveň by byl v takovém případě nucen zapečetit všechny lisy na vinicích a přísněji dohlížet na prodej hroznů. Slánští hraběti oznámili, že pokud jim kromě vaření piva dá do užívání dva mlýny, Drnovský dvůr, cla, jarmarečný, solnici a železnici, mohli by mu reálně platit 5000-6000 kop ročního nájemného.<sup>418</sup> Martinic odmítl. Požadoval minimálně 7000 kop, a tak ačkoliv se obec „*jak mohla podstatnými příčinami a obranami svými [...] hájila*“, veškeré důchody připadly Martinicovi. Když mělo na podzim dojít

<sup>415</sup> První případ porušení zákazu tohoto nařízení zaznamenáváme již v dubnu 1626, pouhé čtyři měsíce poté, co Martinic zabavil zmíněné důchody. Jakub Anděl, který dovezl do Slaného blíže nespécifikované množství vína, nemoha zaplatit peněžitou pokutu, strávil „*pro příklad zlý a jiných vejstrahu [...] půl třetí neděle*“ v šatlavním vězení. Propuštěn byl až poté, co slíbil, že se toho již nedopustí a v případě, že by nějaké víno i přes záповěď do města přivezl, nebo by tak učinila jeho žena, zaplatí dvojnásobnou pokutu. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 29r.

<sup>416</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 24r. V důsledku zabavení obecních důchodů museli Slánští hradit za pomoci speciálních sbírek nejen veškerý chod městské správy, ale i plat děkanovi a správci školy. Na svých bedrech zároveň nesli i veškeré náklady spojené s výkonem přenesené působnosti Slaného jakožto krajského města. Podrobněji viz kap. č. 4.

<sup>417</sup> V žádosti o povolení stavby pivovaru z 19. 2. 1629 Martinic zejména zdůrazňuje, že vybudováním pivovaru bude zhodnocen zastavený majetek a navíc mu česká komora nebude muset doplácet chybějící částku z každoročního úroku z půjčky poskytnuté panovníkovi. Navíc soustředěním potřebných provozů na jedno místo, bude možné lépe kontrolovat čeládku, která má díky velké vzdálenosti pronajímaného pivovaru a sladovny dostatek času k zahálce a „*jiným neřadům*“. Společným bydlením hejtmana, purkrabího, písařů, sládků, bečvářů a jiné čeládky, se také uspoří na stravě a dříví a zabráni se případným krádežím. Zároveň bude díky neustálému dohledu hraběcích úředníků možno vyrábět kvalitnější pivo ve větším množství. Za příhodné místo ke stavbě pivovaru, sladovny, hvozdu, spilky, bečvárně a sklepů pro pivo a víno, považuje Martinic prostory vedle Ladařovského domu, v němž bydlí hejtman, a to mj. proto, že na rozdíl od současného pronajatého pivovaru „*voda po trubách mimo týž dům Ladařovský se vede*.“ K podmínkám, za jakých byla stavba pivovaru českou komorou v roce 1629 povolena a k samotné stavbě viz zejména NA, SM, i. č. 3232, kt. č. 2225, sign. S 114/28, zde mj. žádost Martinice o povolení stavby pivovaru z 19. 2. 1629 (list 13-14) či vyjádření vypracované z pověření komory Davidem Janem Dyttrychem spolu s předpokládanými náklady na stavbu pivovaru ze 7. 3. 1629 (list 5-9.). Srov. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 8. Josef Lacina (*Paměti*, s. 166) omylem uvádí, že stavba pivovaru byla zahájena již 18. 3. 1626 a tuto informaci od něj přijímá i Antonín Krecar (*Paměti*, s. 6).

<sup>418</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 194v-195r.

ke sklizení vína, kterého se po třech hubenějších letech<sup>419</sup> konečně opět urodilo více,<sup>420</sup> připomněl Martinic své předchozí nařízení, aby Slánští veškerou sklizeň prodali mimo město. Nakonec „na vzáctné (prej) přímluvy některých vzáctných pánů“, jim povolil, aby víno sklidili a do roka „pod jistý vajntác“ vyšenkovali.<sup>421</sup> Martinic maje tímto pod kontrolou veškeré výnosy ze slánského důchodu a zároveň hospodářské aktivity obyvatel města, posílal nadále české komoře pravidelná pololetní vyúčtování, z nichž bylo zcela jasné, že naplnění základní litery zástavní smlouvy, tedy hrazení úroků z půjčené částky z výnosů slánských důchodů je za této situace zcela iluzorní záležitostí. Dluh české komory vůči Martinicovi narůstal.<sup>422</sup>

Jako horlivý katolík a exponent habsburské politiky zahájil Martinic také poměrně záhy ve stále ještě převážně luteránském městě protireformační tažení. V první fázi se zaměřil na představitele městské správy, kteří měli jít ostatním příkladem. Ke konverzi byli přesvědčováni nejen výhrůzkami a žalářováním, ale také za pomoci vojska.<sup>423</sup> Protireformační nátlak ve Slaném vyvrcholil v letech 1625-1626, tj. krátce před vydáním Obnoveného zřízení zemského, které znamenalo prosazení panovnického monopolu v oblasti náboženství, církve a vojenství a do jisté míry také v oblasti správy a daní.<sup>424</sup> Bezprostřední příčinou největší

---

<sup>419</sup> Velmi špatná úroda byla například v roce 1628: „Toho roku na vinicích slánských žádná ouroda vína nebyla nebo nákladníci zarmouceni byli, všecko pomrzlo. Hořký pivo panovalo, též i pšenice na květu skázu vzala.“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 118v.

<sup>420</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 5. 11. 1630, Poznamenání letošní ourody na horách viničných při městě Slaném.

<sup>421</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 211v.

<sup>422</sup> NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, Výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořízený 29. října 1627.

<sup>423</sup> Podobně jako v sousedních Lounech či Žatci využil Martinic služeb Martina Huerty, resp. jeho leutenanta Bernarda di Arayn. První žádost o vyzdvižení vojska z města byla Martinicovi odeslána 15. 8. a druhá 31. 8. 1626. Vzhledem ke stručnosti záznamu v knize misivů bohužel neznáme bližší okolnosti jeho pobytu ve Slaném. Jediné, co víme je, že na tyto dvě suplikace, stejně jako na suplikaci týkající se propuštění várek, nedostali Slánští žádnou odpověď. Kompanie dona Martina de Huerty strávila ve městě celkem 8 měsíců (8. 6. – 20. 6. 1626 a 4. 7. 1626 – 30. 1. 1627). Celkové náklady na jeho vojáky se vyšplhaly na 2025 zl. 16 kr. (AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 338r; *Aktový materiál*, kt. č. 40, 1627, Inventář na vejražku zbírek zemských zadržalých do berně zemské náležejících na tento nynější 1626 a 1627 rok). Tuto dragonádu lze s největší pravděpodobností ztotožnit s dragonádou, kterou zaznamenal Jan Ámos Komenský (*Historie o těžkých protivěnstvích*, s. 199-200). Bohumír ROEDL (ed.), *Louny. Historie, kultura, lidé*, Praha 2005, s. 144-146; TÝŽ, *Huertova mise v Lounech*, in: Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993, 1995, s. 111-117; Petr HOLODŇÁK – Ivana EBELOVÁ a kol., *Žatec*, Praha 2004, s. 225 – 226. Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, IV. díl, s. 117, 128, 132, 164, 166. Dále srov. pozn. č. 426.

<sup>424</sup> Podíl stavů na vzniku Obnoveného zřízení zemského, které bylo vydáno 10. 5. 1627 pro Čechy a 10. 5. 1628 pro Moravu, byl zcela eliminován. Ferdinand II., podle něž pozbylo České království odbojem vůči němu veškerých svých práv, se rozhodl vydat novou ústavu pouze ze své moci, bez svolení stavů, s tím, že ji v budoucnu bude moci stejným způsobem také měnit. A tato skutečnost se pochopitelně promítla i do její podoby. Hermenegild JIREČEK (ed.), *Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého*, Praha 1888; TÝŽ (ed.), *Obnovené zřízení zemské markrabství Moravského 1628*, Brno 1890; František MATĚJEK, *Účinky Obnoveného zřízení zemského z roku 1628 na naše země*, *Vlastivědný věstník moravský* 42, 1990, č. 3, s. 327-336; Karel MALÝ – Jiří ŠOUŠA – Klára KUČEROVÁ, *Deklaratoria a Novely Obnoveného zřízení zemského*, in: Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918. Sborník příspěvků, Praha 2006, s. 793-873; Karel MALÝ, *Česká konfederace a Obnovené zřízení zemské – dvě české ústavy z počátku 17. století*, TAMTĚŽ, s. 30-44; TÝŽ, *Proměny právního postavení českých stavů po roce 1620*, in: Od konfesijní konfrontace

emigrační vlny, v průběhu první poloviny roku 1626 se ze Slaného údajně vystěhovalo přes 310 osob,<sup>425</sup> bylo podobně jako v případě Litoměřic, Žatce či Loun, vojsko vloženo do domů nekatolíků.<sup>426</sup> O silném zakořenění nekatolické víry v kraji svědčí nejen často opakovaná napomenutí k vykonání zpovědi a pravidelným návštěvám kostela, ale také případ lidového kazatele Jiříka Balcara, který byl v květnu 1629 spolu se svými stoupenci zatčen zlonickým rychtářem Jiříkem Klimešem a poslán do šatlavního vězení ve Slaném.<sup>427</sup>

Naději na zvrát celkové situace přinesl vpád saského vojska do Čech na sklonku roku 1631. V souvislosti se znepokojivými zprávami o pohybu saských a švédských vojsk, které přicházely již brzy z jara, byli Slánští 28. dubna vyzváni, aby opatřili městské brány vartami.<sup>428</sup> Cestu saské armádě do Čech však otevřela až drtivá porážka Tillyho armády v bitvě u Breitenfeldu (17. 9. 1631).<sup>429</sup> Saský vojevůdce Arnim, v pramenech často označovaný jako feldmaršálek Ornham, vstoupil na českou půdu v noci ze 2. na 3. listopadu 1631.<sup>430</sup> Krátce na to, 3. listopadu, dorazily do Slaného z Rakovníka a Nového Strašecí zprávy, že saské vojsko vtrhlo do Chebu. Obratem, 4. listopadu, píše Slánští do Prahy svému

---

ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, Ústí nad Orlicí 2008, s. 59-69.

<sup>425</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 10.

<sup>426</sup> Na počátku září 1626 oznamuje regent Zachariáš Vejda z Bezděkova staršímu radnímu písaři Karlu Zikmundovi, že když jednal s Martinicem o vyzdvižení vojáků z města, „*ráčil mi poručiti zase vám oznámiti, že již jest prve panu hejtmanu o tom dostatečně poručeno, aby on katolických ve všem ušetřoval, k nim žádných soldátův nekvartýroval ani na ně žádných sbírek dokonce nevkládá, nýbrž ti soldáti, aby v domích nekatolických stáli a contributi z statkův těch zběhlých těm soldátům, aby placena byla.*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 4. 9. 1626. Srov. pozn. č. 423.

<sup>427</sup> Případu Jiříka Balcara, o němž jsme podrobně informováni nejen díky pramenům městské proveniencie, byla věnována poměrně značná pozornost již Václavem Fialou (*Slaný*, s. 66 - 72). Nejnověji Josef KADERÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 103 - 112.

<sup>428</sup> Ihned po přečtení Martinicova nařízení se všichni dohodli, že bude ve dne v noci v branách vartovat dvanáct osob, v každé bráně tři. Ten, „*který by sám osobně také varty zastupovati nechtěl*“, byl povinen odvádět vartýřům plat ve výši 10 kr. za jeden den služby. Jiné opatření městské rady, které by souviselo s očekávaným příchodem nepřítele, například opravu hradeb, nezaznamenáváme. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 228v-229r.

<sup>429</sup> Nejnověji k saskému vpádu viz Oldřich KORTUS, *Sasové v Čechách 1631 a 1632*, Praha 2007 (= Disertační práce, ÚČD FF UK). Zde přehledně starší literatura věnující se této problematice.

<sup>430</sup> Takto celou událost zaznamenal do radního manuálu písař Jan Hostomský: „*Jakož jest se v létu 1631 8. dne měsíce Septembris v zemi míšeňské blíž města Lipska u nějakých Budlic mezi nejvyšším panem generálem Tylly a kurfirstem drážďanským v velikém počtu lidu z obojí strany nemalá bitva polní zběhla a stala, takže v téměř potkání kurfirst saský zprvopočátku již do několika regimentův z lidu svého vše potlučeného a rozraženého maje téměř s celou armádou svou spátkem coufati, když uminil král švédský mezitím nedaleko odtud též s armádou svou zůstávaje a takové nebezpečnosti drážďanskému nastávající při sobě znamená, s jistým počtem čerstvějšího lidu svého jemu na retuňk jest přispíšil a s kusy svými bokem proti lidu tyllovskému se zhotovivši na armádu jeho jakž touž střelbou svou tak i s lidem dotíraje všecku tu armádu téhož generála Tyllyho, co pobito a zajato nebylo, rozehnal a na utíkání obrátil. Po kteréžto bitvě a vítězství vedle společného snešení s králem švédským kurfirst drážďanský lid svůj zase sebravši, když Švéda nahoru do Říše se obrátil, on do země české s velikou silou lidu svého se obrátil a okolo památky všech svatých k městu Litoměřicům přitáhši též město, poněvadž bez lidu vojenského jsouc brániti se nemohlo, vzavši. Přes most k Roudnici k Budyni k Lounům k Žatci se roztáhl a všech těch čtyř krajův, totiž Litoměřického, Žateckého, Rakovnického a Slánského se zmocnivše, veliké, hrozné a nenabyté škody zделal.*“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240r-240v. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 31. 5. 1632, Poznámání všelijakých příběhův zběhlých při městě Slaným.

zástavnímu pánu, že vyslali do Rakovníka jednu osobu, která prověří, co je na těchto zvěstech pravdy. Martinic, informovaný již slánským místohejtmanem Kašparem Pryamem, který v ta místa, tedy do Rakovníka a Nového Strašecího, taktéž vyslal posly, uklidňuje radu, že se nic neděje,<sup>431</sup> a nařizuje, aby šířitele této poplašné zprávy vsadili do vězení „*hned ledasjakýms klevetám nevěřili a lid obecní tudy nestrašili.*“ Nicméně pro jistotu přikazuje, aby „*dobrý ponůcky a varty*“ drželi a připravili se na případný příchod nepřítele.<sup>432</sup>

Již 8. listopadu se za ranního šera objevily před branami Slaného císařští. Kromě tří kornet jízdy a devíti zcela zdecimovaných praporců pěchoty přijelo 52 důstojníků, kteří přišli o svůj lid v bitvě u Breitenfeldu. Ve Slaném se naštěstí příliš nezdrželi, ještě téhož dne odtáhli směrem ku Praze.<sup>433</sup> O šest dní později, 14. listopadu, dorazila do Slaného i Arnimova armáda. Tři pluky pěchoty přenocovaly na slánském předměstí, jízda ve vesnicích kolem Slaného a důstojníci v čele s Arnimem ve městě.<sup>434</sup> Kníže z Altenburku spolu se svými důstojníky odtáhl na smečenský zámek. Jeho pěchota a jízda se utábořila ve Smečně a blízkých dvorech a vesnicích. Druhý den ráno vytáhli všichni směrem ku Praze a ještě téhož dne vstoupili v čele s Arnimem do hlavního města království.<sup>435</sup>

Se saským vojskem se vrátili i mnozí emigranti, kteří podobně, jako ti, co zůstali, doufali ve změnu poměrů.<sup>436</sup> Sasové však své tažení ukončili již v Praze, kterou obsadili, a umožnili tak císařským nasbírat dostatek sil k protiofenzívě.<sup>437</sup>

---

<sup>431</sup> Martinic radě oznamuje, že zjistil, že zpráva, kterou dostali od Rakovnických a Novostrašeckých je zkreslena. Podle jeho zdrojů pouze jakýsi Hanns Jobst Tißl vrhl se 40 či 50 pěšími a „*s 85 neb 6 [!] koňmi*“ do Jáchymova, kde se pokoušel získat na svou stranu horníky a vyvolat povstání. „*Však nemnoho dále odtud, mnohem pak méně k Rakovníku se dostal, jenžto Bohdá brzo zastaveno bude, takže vám na ten čas žádného takového nebezpečství se obávati potřeby není.*“ (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 6. 1632). František Šváb citující stejný pramen uvádí, že se jedná o Kopiář listů 1631-1633, jehož opis se nachází v tehdejší Zemském, dnes Národním archivu. Blíže uložení tohoto pramene nespecifikuje, jedná se však patrně o Sbíрку opisů a kopií archiválií (1848-2000), která je z důvodu nezpracovanosti nepřístupná (František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 3).

<sup>432</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 6. 1632.

<sup>433</sup> Vojáci dorazili v době, kdy svítalo, přibližně kolem sedmé, a odtáhli kolem půl druhé odpoledne. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 14.

<sup>434</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 14.

<sup>435</sup> K pobytu saské armády v Praze nejnověji Oldřich KORTUS, *Praha za saského vpádu v letech 1631 a 1632*, PSH 36, 2008, s. 105-183.

<sup>436</sup> Ještě předtím, než do Čech dorazil hrabě Thurn jakožto zplnomocněnec švédského krále na saském dvoře a s ním řada významných emigrantů, podnikali mnozí výpravy do Čech „na vlastní pěst“ využívaje přítomnosti Arnimovy armády. Druhá velká skupina emigrantů pak přišla spolu se saským kurfiřtem, který se vypravil do Čech až poté, co se dověděl, že Arnim obsadil Prahu. Více viz Oldřich KORTUS, *Pobělohorští exulanti za saského vpádu v letech 1631 a 1632*, in: Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, Ústí nad Orlicí 2008, s. 235-248.

<sup>437</sup> Slánský pisář Jan Hostomský tento fakt později okomentoval následujícím způsobem: „[...] a aby kam dáleji táhnouti měli, na to ani nepomyslili, nýbrž raději majíce tu jisti, píti v hojnosti po těch 4 nahoře psaných krajích wintregr svůj sobě zarazili, z jednoho města do druhého se projížděli, lid hubili a k žádné vojně se nemajíce v teplých svěmicích toliko jsou leželi, žrali, pili, hodovali od nejvyššího až do nejnižšího všickni co mohli, brali, loupili, drancovali, koně, krávy i jiný dobytek zajímali, města, zámky, tvrze plundrovali, domy v městě trhali,

Bezprostředně po příchodu saského vojska, byl ze Slaného vyhnán děkan Bartoloměj Rotlender<sup>438</sup> a na jeho místo uveden evangelický kněz Petr Mitis Vodňanský.<sup>439</sup> Veškeré Rotlenderovy věci, které svěřil kostelníkům, byly zkonfiskovány. Podobně byli nuceni odejít i ostatní katoličtí kněží v okolí, včetně smečenského děkana Jana Heřmana Blovského a jeho kaplana Kazimíra Radošického.<sup>440</sup> Opuštěné farnosti byly následně vydrancovány.<sup>441</sup> Slánským se stejně jako ostatním obyvatelům kraje vrátilo zpět ztracené sebevědomí. Zmocnili se klíčů od města, zabavili hraběcí majetek a v martinické kanceláři nacházející se v bývalém Ladařovském domě na náměstí zapečetili stůl hraběcích úředníků. Dále zabavili klíče od vinných sklepů a do vlastní režie převzali panský pivovar. Zároveň obnovili správu města nad vesnicemi zkonfiskovanými po bělohorské porážce a vesnicemi, patřícími kdysi Vodolanu Pětipeskému z Chýš.<sup>442</sup> Smečenského panství se ujal kníže z Altenburku, jehož plnomocník Hendrych Haubolt zabavoval a postupně rozprodával živý i mrtvý inventář panství.<sup>443</sup>

---

*bořili, i se vším nábytkem domácím na vartách pálili a na mizinu přivozovali.*“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240v.

<sup>438</sup> Podle Václava Fialy (*Slaný*, s. 79) utíkal Rotlender spíše před obyvateli Slaného než před Sasy.

<sup>439</sup> Již na počátku prosince 1631 přišel do Slaného list, v němž Samuel Martinus z Dražova, administrátor obnovené konsistoře pod obojí, informoval Slánské, že do města v brzké době dorazí nový děkan Petr Mitis Vodňanský. Mitis pro ně nebyl osobou neznámou. Před odchodem do exilu býval duchovním správcem v nedalekém Dřínově a navíc jeho ženou byla Alžběta, dcera slánského měšťana Jana Průši. Slánský kraj opustili manželé někdy na konci roku 1624 či na počátku roku následujícího. Ještě 30. listopadu 1624 byl ve Slaném pokřtěn jejich syn Jan Ondřej. Zápis o jeho křtu po svém návratu do Slaného Mitis opravil, škrtl slovo „*predikant*“ za svým jménem, které zároveň doplnil o „*Mitis*“ a písmeno „*K*“ odkazující na jeho povolání. Dále připsal poznámku „*tehdaž z fary Dřínovské s jinými kněžími p. vyhnány*“. V roce 1631 patrně pokřtil svého syna znovu. Vedle původních kmostrů, Bartoloměje z Dřínova, Václava z Libovice a Doroty Karlové, se nově objevují Jan Špička, Václav Šťastný, Kateřina Kuchařová (?) a Mandalena Tyčková. Ačkoliv byl Petr Mitis podle Václava Fialy do funkce děkana dosazen na přání městské rady, s jeho uvedením do úřadu Slánští nespěchali. Ještě na konci prosince (31. 12.) si Petr Mitis stěžuje, že nebyl řádně uveden na děkanství, ačkoliv je ve městě „*již mnoho neděl*.“ Později jakékoliv konání v této věci, tedy obsazení farnosti nekatolíkem, rada razantně popřela. Do Slaného dorazil Petr Mitis někdy mezi 8. 12. (datum listu Samuela Martinia z Dražova) a 14. 12. (první Mitisův křest ve Slaném). AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, ff. 6r, 6v; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 91r-91v. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 54v, 95r, 196v.

<sup>440</sup> Před saskou armádou dále uprchli pcherský farář Jeroným Zikmund Fiala a družecký farář Šimon Mitis. František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 4-5.

<sup>441</sup> Nejhůře dopadlo smečenské děkanství, které bylo navíc silně poškozeno během útoku slánské chasy v lednu 1632. Tamní děkan musel později bydlet nějaký čas na smečenském zámku. František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 5.

<sup>442</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 65v-66r.

<sup>443</sup> Hendrych Haubolt prodal například pivo z místního pivovaru v hodnotě 1148 kop 6 gr., pšeničný slad za 360 kop, z 11 hraběcích dvorů pak prodal nebo zabavil 33 koní, 2 osly, 282 kusů skotu, 100 vepřů, 2687 ovcí, 17 koz a 861 kusů drůbeže. Dále 1 páva, 2 labutě, 2 jeleny a 5 laní, kteří žili v příkopu kolem smečenského zámku, a 24 daňků ze zámecké zahrady. Rekvíroval rovněž obilí v okolních dvorech a mlýnech a nechal vylovit také všech 15 rybníků nacházejících se na smečenském panství. Na konci prosince (22. 12.) vystřídal Hendrycha Haubolta, který pobýval na smečenském zámku od 17. listopadu, kapitán Konstantin Sussbogen. Celkové škody způsobené saským vojskem na smečenském panství byly vyčísleny na 47 730 kop 45 gr. 4 ¼ d. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 1.

Ačkoliv byli Sasové ve Slaném zpočátku vítáni s velkým nadšením, primas Jan Šultys z Felsdorfu hostil Arnima i jeho důstojníky vínem z hraběcích sklepů,<sup>444</sup> brzy se ukázalo, že jsou stejní, ne-li horší než císařská armáda. K prvnímu vážnému incidentu mezi saskými vojáky a obyvateli města došlo již 18. listopadu, kdy byl před Kotlářovic domem zabit jedním mušketýrem Jakub Kaprynál.<sup>445</sup> Z nadšeně vítaných osvoboditelů se stali nežádoucí hosté, kteří se nechávali živit slánskými sousedy a neváhali vůči nim použít násilí.<sup>446</sup>

Krátce po Novém roce přitáhli do blízkosti Slaného císařští. Vzhledem k tomu, že ve městě byla jen malá hlídka, po zaplacení výpalného na konci listopadu nebyla do města vložena žádná posádka, požádali Slánští Sasy o vojenskou ochranu.<sup>447</sup> Kvůli „*obhájení města proti Charvátům a lidu císařskému*“ přitáhlo do Slaného dne 14. ledna 1632 přibližně osmdesát mužů z pluku Eustachia Lezera (Lözera) z Budyně.<sup>448</sup>

V neděli 18. ledna, pouhé čtyři dny po příchodu vojska, v jehož čele stál Rudolf Rabiél, přijelo od Smečna krátce po poledni asi sto císařských rejtářů, kteří se zastavili u Pilkovského mlýna a vyslali zvědy k městské bráně. Ve chvíli, kdy začali u zavřené brány troubit, byl ve městě vyhlášen poplach, lidé na předměstí se chopili zbraní a zahnali rejtary za Okrouhlík.<sup>449</sup> Císařská armáda se nakonec přesunula směrem k Berounu a Rakovníku, aby zajistila budoucí Valdštejnův útok. Nadále však pravidelně vysílala směrem ke Slanému své zvědy. Posily, nový oddíl Sasů pod velením vachmistra Viléma ze Šenfeldu (Schönfelzera, Šonfelczera), dorazily do Slaného ze Žatce již 24. ledna.<sup>450</sup> Druhého dne se císařští v mnohem větším počtu než minulou neděli opět pohnuli směrem k městu. A stejně jako před týdnem, i tentokrát se zastavili u Okrouhlíku na Těhuli a „*vidouce, že podruzi do zahrad se zbrani běží a vojáci na zdech městských stojí, zase pryč ke Smečnu, odkud přijeli, se odebrali.*“<sup>451</sup> Město

<sup>444</sup> Z hraběcího sklepa bylo saským vojákům vydáno celkem 27 sudů 3 věrtele a 16 pint (?) vína, z toho dva sudy byly vypity na zmiňované uvítací hostině a ani na Smečně se Sasové nenechali odbýt. Ze zásob hraběcího pivovaru vypili 20 věrtelů piva v celkové hodnotě 93 kop gr. míš. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 1631. František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 4.

<sup>445</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 14.

<sup>446</sup> Nemalé částky vydali Slánští například na Klycingerův regiment, který přitáhl do města na den sv. Klimenta, tj. 23. listopadu 1631. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihla dluhů a úroků 1634-1649*, s. 31-40; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 14. Václav Fiala (*Slaný*, s. 76) omylem uvádí, že Klycinger dorazil do města až 18. března. V poznámce pod čarou píše již datum správné.

<sup>447</sup> Informaci uváděnou František Švábem o *salva guardii* vyžádané od Arnima údajně již 17. listopadu, se stejně jako doklad o zaplacení výpalného, nepodařilo v žádném z dostupných pramenů nalézt. František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 5.

<sup>448</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5. V rozporu s Vepřkovým tvrzením uvádí Václav Fiala (*Slaný*, s. 76), že do Slaného přijelo z Budyně pouze osmnáct vojáků.

<sup>449</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5.

<sup>450</sup> Vojáci, kterým velel Vilém ze Šenfeldu, „*Mišňák blíž města Cvikova bydlicí*“, patřili podobně jako další saské posádky přicházející v průběhu první poloviny roku 1632 do Slaného k regimentu plukovníka Eustacha Lezera (Lözera). AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240v.

<sup>451</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 6.



bylo pro tentokrát zachráněno. Hlavní podíl na této skutečnosti však neměli žoldáci bojující pod saským praporem, nýbrž sami Slánští.

Na konci ledna se saská armáda dostává do defensivy. Během krátké doby si císařští podmaňují celou jihozápadní část panství, zabezpečující se proti případným přepadům rozestavením stráží v exponovaných místech jako jsou Kladno, Družec a Mšec. Sasové, obávající se, aby císařským nepadl do rukou inventář smečenského zámku, dávají příkaz k jeho vyplenění. Drancování bylo zahájeno 27. ledna a pokračovalo po několik následujících dní.<sup>452</sup> Do rabování se vedle asi sta saských mušketýrů zapojila aktivně také vesnická a předměstská chasa,<sup>453</sup> v jejímž čele stanul slánský podruh Kašpar Skalník.<sup>454</sup> Kromě mušket a střelného prachu či peří byly ze smečenského zámku odvezeny také hodiny se dvěma cimbály,<sup>455</sup> obrazy či „rozličné“ mapy.<sup>456</sup> Dále byly vyloupeny některé domy ve městě, v první řadě obydlí hraběcích úředníků, kostel, fara a panský pivovar.<sup>457</sup> Poté, co Sasové naložili na vozy vše, co se dalo, odjeli zpět do Slaného. Na zámku zůstalo pouze několik mušketýrů a jeden poručík, kteří měli dohlédnout na to, „co pozůstalo.“<sup>458</sup> Značně postiženy byly i okolní vesnice.<sup>459</sup> Snad nejhůře dopadl řisutský mlynář Jan, jemuž bylo kompletně

<sup>452</sup> Rabování trvalo minimálně do 3. února, kdy byly ze smečenského zámku odvezeny hodiny s cimbály, zbroj a další jiné věci. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 7.

<sup>453</sup> Nejnižší vrstvy obyvatelstva, včetně chasy, dovedně využívaly zmatků spojených s pochody vojsk. Možnost získat majetek, u něhož nehrozilo, že bude zjišťován jeho původ, popř. usazení se na opuštěných statcích, byla velmi lákavá. Mnoha lidem válka mnohé vzala, příslušníkům nejnižších vrstev však i mnohé dala, minimálně možnost sociálního vzestupu. Odvaha či chcete-li drzost chasy po úspěšně realizovaných loupežích rostla a úměrně s tím rostla i celková anarchie v kraji. O úmyslu slánské chasy vypravit se na Smečno věděl tamní hejtman Martin Družecký již na konci prosince 1631, celý měsíc před tím, než k rabování došlo, a přesto mu nedokázal zabránit. Stížnost kladenské městské rady z března 1632, „*terak by obyvatelé a podruzi při městě Slaném zůstávající denního i nočního času vycházeti ven od města, sousedy jejich po silnicích mordovati a loupiti měli*“, nebyla jistě ojedinělá. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, ff. 6v, 8r.

<sup>454</sup> O účasti Kašpara Skalníka a dalších slánských podruhů na vydrancování smečenského zámku a okolních vesnic jsme poměrně dobře informováni, a to zejména díky tzv. „Acti“ dochované ve slánské registratuře. Tento spis, určený apelačnímu soudu, obsahuje veškeré informace o průběhu sporu, který zahájil před slánským soudem již 26. listopadu 1632 smečenský hejtman Martin Družecký. Konečný rozsudek nad Kašparem Skalníkem byl vynesen 4. března následujícího roku. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 18. 8. 1632.

<sup>455</sup> Z krádeže hodin, resp. z napomáhání při jejich zcizování, byl později obviněn slánský podruh Kašpar Skalník. Kašpar Skalník, který se hájil sám, nejprve vše popíral: „*Jak hodin, tak cimbálu, též provazu ani jedním prstem jsem se nedotýkal, jich také nikdež nápomocen zašikovati nebyl.*“ Navíc na Smečno prý nešel dobrovolně, ale „*z mušení přinucen jsa k tomu od vojákův.*“ Hodiny na příkaz vojáků podle Skalníka spouštěli dva slánští zámečníci, Martin Kaulfus a Hanns Hrbovatý, spolu s jedním smečenským zámečníkem a dvěma tesaři. Později připustil, že „*toliko [...] dole za provaz táhnouti pomáhati musil.*“ Zároveň se bránil nařčení, že by byl vůdcem rabujících podruhů („*Já jsem nebyl žádným vůdcem těch podruhův, neračte tomu věřiti, nepravdivě na mne to sčítají*“). Pouze, když se objevily zprávy o jakýchsi Charvátech, popadl prý zbraň a připojil se k ostatním sousedům a podruhům hodlaje se bránit. Za účelem zjištění dalších podrobností měl být na základě rozsudku vyneseného 4. 3. „*právem outrpným tázán.*“ Druhý obviněný, pekař Tomáš Holcz, byl osvobozen. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 18. 8. 1632. Srov. kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 258r, 258r-258v, 260v-262v, 264v-266v. Dále srov. pozn. č. 454.

<sup>456</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 1, s. 1.

<sup>457</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 1, s. 13-20.

<sup>458</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 6-7.

<sup>459</sup> Zdá se, že v okolních vesnicích kromě Sasů rabovali zejména Kašpar Skalník a jeho „tovaryši“. Například Tomáš Zahradníkovi ze vsi Ledce „vytloukli“ chalupu a sebrali 1 krávu, ovci a 2 prasata. Podobně se chovali

zničeno veškeré zařízení mlýna a pobrán všechen dobytek a obilí. Celkovou škodu vyčíslil na 1186 kop 8 gr. a 4 d. Navíc byl spolu se svým synem odvečen do vězení, z něhož se musel vykoupit 90 zl.<sup>460</sup> Ve stejné době byl vyrabován také kladenský zámek. Knechti pod vedením kapitána Širbacha se k této akci odhodlali pouhý den po svém příjezdu do Slaného. Kromě obvyklé kořisti se s vidinou vysokého výkupného zmocnili také císařských vojáků zůstávajících v Kladně na *salva guardii*.<sup>461</sup>

Vztahy mezi Slánskými a saskou posádkou se začínají zhoršovat. Ještě 18. února dochází ke sňatku mezi jistým saským důstojníkem a Dorotou, dcerou úřadujícího slánského purkmistra Jana Špičky.<sup>462</sup> Nicméně, již v této době se saská loupeživost začíná silně obracet i proti slánským sousedům. Posádka určená původně k jejich ochraně se stává nepříjemným břemenem.<sup>463</sup> Od konce února se Sasové jednoznačně vyhýbají přímé konfrontaci s císařskými, které nechávají loupit a drancovat v blízkém okolí města<sup>464</sup> a nijak se nesnaží bránit město při dalším pokusu o jeho dobytí.<sup>465</sup> Navíc, jak císařská armáda postupovala úspěšně krajem,<sup>466</sup> přibývalo ve Slaném vypuzených saských hlídek a úměrně tomu rostlo

---

také v Přelici, kde ve dvoře Martina Družeckého pobrali 3 krávy, 1 vola, 4 strychy ječmene, 3 strychy ovsa a další věci. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 18. 8. 1632.

<sup>460</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 1, s. 81.

<sup>461</sup> Kapitán Širbach přitáhl do Slaného s praporcem knechtů, patřícím rovněž do regimentu Eustacha Lezera, 2. února 1632, a to od Žatce. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 6-7.

<sup>462</sup> František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 9. V příslušné matrice záznamy z této doby chybí.

<sup>463</sup> Hejtman Rudolf Rabiél, který přitáhl do Slaného s přibližně 80 vojáky v polovině ledna, vymáhal poměrně nevybíravým způsobem vysoké částky nejen od sousedů ve městě. Nespokojen s výší získané hotovosti, uvalil speciální berni také na předměstské sousedy. A o moc lépe se nechoval ani Vilém ze Šenfeldu, který dorazil do Slaného s dalším praporcem vojáků deset dní po Rabiélovi. Daniel Vepřek shrnul působení saské armády ve městě následujícím způsobem: „*Oni však majíce nás chránit, naproti loupili, plundrovali, domy bořili a pálili, nad něž nikdy horších nebylo. [...] Ten z Šenfeldu [...] po celou zimu lidi ubohé trápil a obíral, co se mu líbilo, bral.*“ Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5-6. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240v. Ke škodám způsobeným saským vojskem na Smečně a ve Slaném viz např. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č.1 a AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 31-42.

<sup>464</sup> „*Ti i jiní všickni vojáci, kterých již přes pět set v městě bylo, tak mnoho platní byli, jakoby žádného nebylo. Nebo císařští svobodně po vesnicích jezdili, lidi loupili, obilí ládovali, ano i nětco lidí pomordovali. Často k samému městu dojížděli, a kdyby opatrování Božího nebylo i chasy městské, kteří tak se tu zdržovali [!], mnohokrát mohli by se jim na rynku projeti.*“ Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 8.

<sup>465</sup> Při třetím pokusu o dobytí Slaného, který císařští podnikli 27. února, se na odpor postavili pouze slánští podruzi, kteří svedli s císařskými drobnou šarvátku na Hájích, zatímco „*kurfirští na rynek se postavili a postavši chvíli zase na picování se rozešli a dokonce brániti se nemínili.*“ Podobně jako v předchozích dvou případech, i tentokrát císařští ustoupili. A také tentokrát se pustili do drancování okolních vesnic. „*Nemohouce jinak se pomstíti toho šturmu*“ vypálili dvůr a mlýn Martina Lidického a „*po vesnicích mnozství dobytka hověžího, konského i ovcího zajali, šatův i jiných věcí pobrali.*“ Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 7.

<sup>466</sup> Kromě Postoloprta a Nových hradů u Loun byl v únoru 1622 dobyt císařskými také Žatec, kde bylo zajato přes 200 saských vojáků následně odvezených do Rakovníka, obsazeného císařskými již v prosinci loňského roku. Dobytí Žatce císařskou armádou, zejména liknavost saských obránců, komentoval ve svých zápiscích také slánský měšťan Daniel Vepřek. Antonín REZEK, *Dějiny saského vpádu*, s. 117-146; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 7.

i napětí mezi obyvateli města a vojáky.<sup>467</sup> Již 6. března si představitelé města stěžují krajským komisařům,<sup>468</sup> že vojáci „*lidi starožitné bijí, jísti, píti v hojnosti sobě strojiti poroučeji [...] platy postranní [...] totiž kontribuci týhodní peněžitou ukládají*“.<sup>469</sup> Když se Vilém ze Šenfeldu dozvěděl o této stížnosti, začal „*pro učiněný jemu despekt*“ své týráni a pohružky ještě stupňovat. Slánští byli nakonec nuceni požádat krajské komisaře, aby závěrečné vyúčtování s vachmistrem učinili oni sami.

O napjatých vztazích a celkovém (vzájemném) rozčarování svědčí také výzva saského vachmistra z poloviny března, prostřednictvím níž požádal Slánské, aby mu v písemném reversu podali odpověď na následující otázky. Jak se hodlají zachovat vůči saské posádce v případě obležení města císařskými a zda hodlají spolu se saskou posádkou hájit město a při ní „*do přemožení a hrdla ztracení státi*“.<sup>470</sup> V případě kladných odpovědí sliboval Slánským, že na ně bude pamatováno při uzavírání míru či akordu s císařskými. Slánští nakonec poskytli saské posádce pouze ústní ujištění, že chtějí „*s touž quarnysi vojenskou, pokudž by co zlého na město a obec přišlo, upřímně a věrně do přemožení a hrdla svého ztracení sebe hájiti a při ní státi*“.<sup>470</sup> Mnozí obyvatelé města a zejména předměstí však začali v předtuše neblahého konce tajně opouštět své domovy.<sup>471</sup>

O tom, co se dělo na Slánsku v dubnu a květnu, postrádáme písemných zpráv. Víme jen, že „*mimo nátisk a těžkosti, kterouž všecka obec slánská od lidu vojenského kurfiršta sazského, nejvíceji pak od toho katana nejvyššího vachmistra Vilíma Šenfelzera, snášeti musila, [...] nic právního řízeno a konáno nebylo*“.<sup>472</sup> Na konci května (21. 5.),<sup>473</sup> se nedaleko Smečna náhle

---

<sup>467</sup> Jen v noci na 2. března přitáhlo do Slaného přes 100 mušketýrů od praporec Eustachia Lezera. Během následujícího dne pak dalších 80 mužů, kteří utíkali ze Žatce. Postupně vzrostl počet vojáků ve městě na 500 mužů. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 8. Srov. pozn. č. 464.

<sup>468</sup> Správou kraje byli pověřeni navrátníci se emigranti Bohuslav Elsnic z Elsnic, Jiří Müller z Mühlhausu na Mimoni a Václav Pelargus. Podle Václava Fialy a Františka Švába by tato stížnost měla být zapsána v Kopiáři listův z roku 1631-1633. Ačkoliv se s ohledem na jiné citace zmíněných historiků z této knihy zdálo, že by příslušný kopiář měl být totožný s knihou č. 70 (*Knihá misivů 1622-1636*), resp. být její částí, tato stížnost v ní nalezena nebyla. Vzhledem k fyzickému stavu knihy je vysoce pravděpodobné, že se některé listy z této knihy v průběhu let dostaly nejen mezi aktový materiál (kt. č. 41, 23. 6. 1632), ale také do tzv. Miltnerovy sbírky. Tato neuspořádaná sbírka, čítající osm kartonů, však již nebyla z časových důvodů systematicky procházena. Navíc na základě hrubého soupisu předloženého správkyní fondu a zejména s ohledem na popis sbírky, který uvádí Karel Křesadlo ve svém přehledu historických prací k starším dějinám Slaného, nebyl důvod domnívat se, že by tato kniha měla být její součástí. František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 3, pozn. 1.; Karel KŘESADLO, *K historiografii*, s. 198-200.

<sup>469</sup> Cit. dle František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 9.

<sup>470</sup> Podle Václava Fialy (*Slaný*, s. 81) došlo k uzavření zmíněné dohody na nátlak Sasů. Nicméně připouští, že i Slánští měli na této úmluvě zájem. Po předchozích zkušenostech si, obávající se vítězství císařských, vymínili, že v případě zahájení jednání o kapitulaci, budou neprodleně informováni. Cit. dle František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 10. Srov. text úmluvy otištěný Václavem Fialou (*Slaný*, s. 81-82 pozn. č. 280)

<sup>471</sup> Podle stížnosti na chování saské posádky, kterou poslali Slánští 6. března krajským komisařům, bylo ve městě pouze 44 hospodářů a na předměstí 20. František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 10.

<sup>472</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240r.

<sup>473</sup> Jan Hostomský uádí, že se tak stalo „*v létu 1632 v pátek po Božím vstoupení to jest 17 dne měsíce Maje*“.<sup>473</sup> V roce 1632 však připadl svátek Božího vstoupení na čtvrtek 20. května. Je otázkou, zda se Jan Hostomský

objevil se svou armádou čítající přes 60 000 mužů<sup>474</sup> sám generalissimus Albrecht z Valdštejna.<sup>475</sup> Jeho pěchota se utábořila pod Smečnem směrem k Přelici a rejtaři v okolních vesnicích. Jak poznamenává Daniel Vepřek, nikdo neměl tušení, že se blíží. Překvapení bylo dokonalé. Zaujatá poloha navíc představovala skvělé východisko pro Valdštejnovo tažení na Prahu a zároveň komplikovala ústupovou cestu saské armádě. Vzhledem k nastalé situaci se saská posádka ve Slaném raději okamžitě vzdala a hned druhého dne ráno opustila město i s vozy naplněnými válečnou kořistí.<sup>476</sup> V doprovodu čtyř kornet císařských rejtarů se pomalu ubírala do Roudnice.<sup>477</sup> Podobnou zkušenost se saským vojskem spojenou se ztrátou značné části iluzí zažila i jiná česká města.<sup>478</sup>

Do Slaného, které uniklo trestu drancování patrně na příkaz samotného generalissima, byly ještě téhož dne vloženy dva praporce císařských o celkové síle 720 mužů.<sup>479</sup> Ve městě se však

---

spletl v převodu dne, nebo měl původně na pomocných lístečcích, z nichž patrně po delší době zápis do knih činil, napsáno pouze denní datum, tedy 17. 5., a chybně doplnil dataci podle svátku. S ohledem na dataci uváděnou Danielem Vepřkem (Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 9), se přikláníme, stejně jako Václav Fiala (*Slaný*, s. 81) a František Šváb (*Sasové na Slánsku*, s. 11), k datu 21. 5. Pro tuto dataci hovoří nejen soupis škod způsobených saskou armádou na smečenském a slánském panství, ale i itinerář Albrechta z Valdštejna sestavený Františkem Roubíkem. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47; AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 31-42; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240v; František ROUBÍK, *Itinerář Albrechta z Valdštejna z let 1625-1634*, in: Přátelé Čsl. Starožitností svému učiteli. K šedesátinám univ. prof. Dra J. V. Šimáka, Praha 1930, s. 129.

<sup>474</sup> Informace o počtu vojáků je převzata ze zprávy městského písaře Jana Hostomského. Podle Daniela Vepřka bylo vojáků „do 70 tisíc“. Tento údaj uvádí ve své práci i Václav Fiala (*Slaný*, s. 81), Josef Lacina (*Paměti*, s. 170) se naopak přidržuje údaje Hostomského. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240v; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 9.

<sup>475</sup> Vrchní velení císařských vojsk převzal Albrecht z Valdštejna již 15. prosince 1631. Pár dní poté však, i přes dílčí úspěchy císařských, přikázal zastavit plánovanou ofenzivu a rozložit se do zimních kvartýrů. Vojskové operace, které vedly k vytlačení saské armády z Čech, byly zahájeny až počátkem dubna 1632. Otázkou, proč byl rozhodující útok odložen až na jaro následujícího roku, se zabýval mj. Josef Pekař (*Valdštejn I*, Praha 1934). K důsledkům tohoto kroku pro město Plzeň viz např. Jaroslav DOUŠA, *Plzeň za saského vpádu v letech 1631-1632*, MZK 30, 1994, s. 23-71. Srov. Antonín REZEK, *Dějiny saského vpádu*, s. 117-119, 152nn.

<sup>476</sup> Na příkaz saských vojáků odváželi kořist slánští formani, kterým byly vozy a koně použité při přepravě následně zabaveny. Jak poznamenává radní písař Jan Hostomský, po odchodu Viléma ze Schönfeldu nezůstal ve městě ani jeden kůň. Navíc, jak si později posteskl, „ne jako sousedé, ale jako ouhlavní nepřátelé naši ve všem se proti nám chovali. Vína, co Pán Bůh komu nadělití ráčil, ze sklepův mocně brali, až i (což ani o Turku slejcháno není) ty klenoty městské, totiž hodiny, cymbaly a zvony z věží spouštěti, pánve a kotliny s pivovarův vyzdvihovati, ano i ty štípký z zahrad, z štěpnic a z vinic vykopati davši, ven z země České do Míšně nejinak než jako nějací syslové do svých děr zavlíci a vyvésti dali.“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240v. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 31. 5. 1632, *Poznamenání všelijakých příběhův zbjehlých při městě Slaným*. Dále srov. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 9. Václav Fiala (*Slaný*, s. 77) omylem uvádí, že tento zápis učinil konšel Blažej Laňka. Ten však pouze v době vzniku zápisu převzal purkmistrovský úřad.

<sup>477</sup> Přesné podmínky akordu neznáme, nelze tedy říci, zda tento doprovod, který podle Daniela Vepřka byl Sasům poskytnut, nebyl jeho součástí. Stejně tak nevíme, co se dělo, nebo mělo dít v Roudnici: „[...] se vši pagáží, se zbrani lunty rozsvícené majíce a práporce otevřené vytáhli a od čtyř karnet rejtharstva Císařského, které je u Pražské brány očekávaly, do Roudnice provázeny byli.“ Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 9.

<sup>478</sup> Např. Marek ĐURČANSKÝ, *Zkušenosti Nymburských*, s. 22-38; Jan KILIÁN, *Město ve válce*, hl. s. 157-160. Oldřich KORTUS, *Sasové v Čechách 1631 a 1632*, Praha 2007 (= Disertační práce, ÚČD FF UK).

<sup>479</sup> Již 21. 5. 1632, tj. v den, kdy byla saská posádka ve městě vyzvána ke kapitulaci, píše Slánští Albrechtu z Valdštejna, žádající jej o ochranu před případnými útoky vojáků (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 6. 1632). Jejich žádosti bylo patrně vyhověno, neboť přítomnost dvou praporců pěchoty Maxmiliána

příliš dlouho nezdržely. Třetího dne (23. 5.) vydal Albrecht z Valdštejna, který byl spolu s dalšími vysokými důstojníky ubytován na nedalekém Smečně,<sup>480</sup> rozkaz k tažení na Prahu, odkud již 25. května vytlačil saskou posádku.<sup>481</sup> Mnohými očekávaný zvrat se nekonal.<sup>482</sup> Nedávno navrátilí se emigranti, včetně nekatolického kněze Petra Mitise Vodňanského, byli nuceni opět se vydat na cestu.<sup>483</sup> Zanechávající za sebou značně zpustošené město, marně hledali jeho bývalý lesk.<sup>484</sup>

Dočasné vyjídání města armádou bylo záhy nahrazeno perzekucí mnohem tíživější.<sup>485</sup> V den, kdy Slaný opustila saská posádka, odevzdal generál komisař Sezima hrabě z Vrtby správu města opět do rukou hraběcího hejtmana Kašpara Pryama,<sup>486</sup> který ve shodě

---

z Valdštejna byla zdůvodněna právě potřebou ochránit město („za *guardii* v městě položiny jsou“). V soupise škod se hovoří o třech kompaniích pěchoty. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 9; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 4, s. 3.

<sup>480</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 3. 9. 1632; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 72v. Podle Antonína Rezka zůstal Albrecht z Valdštejna v Rakovnici, kde se 22. května sešel s Arnimem (*Dějiny saského vpádu*, s. 154). Pouze o „dvoru pana generála na Smečně“ se hovoří např. v přehledu „[...] *outrat a škod od obce slánské v létu 1632, 1633 a 1634 na lid vojenský pronaložených*“ (SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 4, s. 3. Srov. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 22. 5. 1632, *Poznamenání některých věcí [...] léta 1632 22. dne měsíce máje [...] pro dvůr Jeho Milosti knížetci pana generalissima [...]*). Srov. František TISCHER (ed.), *Dopisy Viléma hraběte Slavaty Jaroslavu Bořitovi hraběti z Martinic z léta 1632*, SH 2, 1884, s. 36-37, dopis č. XXV a č. XXVI.

<sup>481</sup> Antonín REZEK, *Dějiny saského vpádu*, s. 155-159.

<sup>482</sup> Podle Oldřicha Kortuse se již v této době mezi emigranty nacházela skupina, která nevěřila ve změnu poměrů a do Čech si pouze jela pro zbytek svého movitého majetku. Oldřich KORTUS, *Pobělohorští exulanti*, s. 235-248.

<sup>483</sup> Kdy přesně Petr Mitis Vodňanský ze Slaného odešel, nevíme. Patrně však krátce před příchodem Valdštejnovy armády či nedlouho poté. Podle zápisů v matrice byl ve Slaném ještě 19. 5. 1632, o osm dní později křtil děti ve Slaném vojenský kaplan („*Baptisatus fuit per me Joannem Andreatium, capellanum Regiminis Illustrissimmi Domini Comitis Maxmilianii a Wallensteinii*“). Bartoloměj Rotlender se do Slaného vrátil nejpozději na počátku července, kdy oddal slánského varhaníka Eliáše Machaonského s Kateřinou, dcerou mlynáře Jiříka Mrázka. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 103r, 214v.

<sup>484</sup> Vojáky bylo zcela zničeno 47 domů, z toho 33 ve městě a 14 na předměstí. Další 36 domů sice mělo střechu, ale bylo naprosto vybydleno. Na tomto chmurném obrazu se podílela také emigrace. Podle seznamu zničených a opuštěných domů, který byl sestaven na příkaz Jaroslava Bořity z Martinic na počátku října 1632, bylo v této době celkem 28 stavení, 6 ve městě a 22 na předměstí, bez hospodáře, obýváno toliko podruhy. Porovnáme-li tento seznam se seznamem emigrantů sestaveným především na základě excerpty pramenů městské provenience (viz příloha č. 10), zjistíme, že minimálně 43 zničených či opuštěných domů bylo majetkem některého emigranta. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 2. 10. 1632; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 69v. Srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Úřední vysvědčení škod*, kt. č. 334, složka č. 1. Dále srov. František DURAS, *Drobnosti z městského archivu slánského*, SO 30, 1922, s. 31.

<sup>485</sup> Zdá se, že dva praporece pěchoty plukovníka Maxmiliána z Valdštejna, které přitáhly do Slaného v den odchodu saské armády (viz výše), se do města poměrně brzy vrátily. Pod vedením hraběte z Vrtby strávily ve Slaném minimálně 13 dní. Na počátku června (9. 6.) děkují Slánští regentovi Zachariáši Vejdovi za přimluvu u generálkomisaře, po které většina vojáků z města odtáhla. Zůstalo v něm toliko 100 vojáků a 20 nemocných „*osob*“. I ti však dokázali ve městě napáchat značné škody, zejména rabováním v opuštěných domech, z nichž mj. odnášeli nábytek, který následně pálili na vartách. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 22. 5. 1632, 3. 9. 1632, 6. 9. 1632; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240v; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 64v-65r; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 33.

<sup>486</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240v. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 64r-64v a *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 6. 1632, *Dopis Jaroslava Bořity z Martinic datovaný 28. 5. 1632 v Českých Budějovicích*, v němž vyzývá Kašpara Pryama, aby se, pokud tak již neučinil, ujal správy martinických statků, z nichž byli vyhnáni saští vojáci.

s Martinicovým příkazem začal okamžitě zjišťovat míru provinění jednotlivých osob vůči zástavní vrchnosti.<sup>487</sup> Z kolaborace s nepřítelem byla obviněna řada osob, zejména představitelé městské správy. Škody způsobené saskou armádou, které vyšetřovací komise vyčíslila na více než 12 500 kop gr. míš., však museli platit všichni.<sup>488</sup> Ekonomicky zcela vyčerpané město je zároveň nadále povinno odvádět nemalé berně a kontribuce<sup>489</sup> a také příslušné úroky z Martinicovy půjčky panovníkovi. Navíc i přes slib učiněný v zástavní smlouvě jsou do Slaného vkládány na delší či kratší dobu různé vojenské jednotky. A o své se hlásí i slánský děkan nespokojený s výší platu.<sup>490</sup>

Již na konci listopadu 1632 přitáhl se svými vojáky plukovník Preyner.<sup>491</sup> Původně zimní kvartýr se i přes úpěnlivou prosbu Slánských adresovanou samotnému Valdštejnovi<sup>492</sup> protáhl až do poloviny srpna následujícího roku.<sup>493</sup> Patrně ještě v červenci přibyl do města také blíže nespécifikovaný počet žoldáků pod velením kapitána Petnbergera (Bettenbergera).<sup>494</sup>

---

<sup>487</sup> Již v polovině června posílá Martinic seznam otázek, na něž by chtěl znát odpověď. Předně by rád věděl, „z čího poručení, nařízení a dovolení“ se Slánští zmocnili klíčů od města, dále z jakého titulu se ujali vína, piva a další věci náležejících do hraběcího důchodu a kdo k tomu poroučel a proč se ujali statků, které nikdy ke Slanému nepatřily (Blahotice a Neprobylice) či byly Martinicem řádně koupeny (Malý a Velký Kvič). Dále v tomto listu, který byl čten v radě již 23. června, požadoval, aby mu byla obratem zaslána nejen přísaha slánských sousedů, ale i výtahy ze všech inventářů věcí „za nimi ještě zůstávajících“. Vyjádření k tomuto listu sepsal každý konšel sám. S příloženou suplikací je poslali Martinicovi do Českých Budějovic. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 6. 1632. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 65v-66v.

<sup>488</sup> Dne 2. září 1632 rozkázal hrabě Slánským, aby mu obec nahradila veškeré škody vzniklé na slánských statcích za saského vpádu, které byly vyčísleny na 9594 kop 2 gr. 5 ¼ d. míš. Ačkoliv se obec bránila, že na důchody hraběte nebylo sáhnuto a co činil primas Jan Šultys, činil pouze za svou osobu, byly obci určeny přesné termíny splátek zmíněné sumy. Pod pohrůzkou těžkého arestu byli slánští konšelé donuceni zaplatit také škody způsobené v Kvíckém dvoře ve výši 3000 kop gr. míš. Podrobněji viz kap. č. 6.

<sup>489</sup> Již v říjnu 1632 bylo Slánským přikázáno samotným Valdštejnem, aby neprodleně odvedli do Litoměřic kontribuci schválenou českobudějovickým sněmem. Ačkoliv bylo město zcela vyjedeno a počet osedlých, na základě kterého byla kontribuce vyměřena, již dlouho neodpovídal skutečnému stavu, byla požadovaná kontribuce na počátku listopadu odvedena. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 70r.

<sup>490</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 75v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 3. 1633.

<sup>491</sup> Patrně plukovník císařské armády Jan Filip Fridrich Breuner (Breiner).

<sup>492</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 2. 12. 1632, Suplikace Slánských Albrechtu z Valdštejna.

<sup>493</sup> Nejprve byl ve městě ubytován prejnerovský regiment (29. 11. 1632 – 17. 1. 1633), poté 2 kompanie a štáb (17. 1. – 2. 5. 1633, 6. 5. – 12. 8. 1633). SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 1a, 1b. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 49-64.

<sup>494</sup> Vložení dalšího vojska do města bylo zdůvodněno nezaplacenou kontribucí prejnerovskému regimentu, kterou stanovil českobudějovický sněm. Když Slánští porovnali výši povinných odvodů s náklady vynaloženými na tento regiment, dospěli k závěru, že na vojsko utratili 14 785 zl. 22 kr. 1 d., tj. o plných 12 285 zl. 22 kr. 1d. více než měli odvést na zmíněné kontribuci. Tato skutečnost je uváděna jako hlavní argument v suplikaci Martinicovi, jehož městská rada na počátku června žádá o zakročení v této věci. Martinicův příkaz, aby nechali Slánské na pokoji a co nejdříve odtáhli pryč, který měl být tlumočen komisaři Fleischmanovi prostřednictvím regenta Zachariáše Vejdy, byl patrně ignorován. Ještě v červenci se Slánští v této věci obrací na komisaře Slánského kraje a generál komisaře hraběte z Vrtby. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1633, *Poznamenání a nebolížto sečtení, o sousedí slánští contribucy [...] na regiment pana nejvyššího Preynera, zde v Slaném ložirovaného, dáti a odvésti mají [...]*, 7. 6. 1633, suplika Martinicovi s Martinicovou odpovědí na zadní straně z 15. 6. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, ff. 81r-84r, 82v-83r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 273v.

Krátce po odchodu „prejnerovských“ dorazil do Slaného generální komisař Jacob Bauhoff, který ve městě strávil se svou „čeládkou“ téměř celý měsíc.<sup>495</sup> Město se ještě ani nevzpamatovalo<sup>496</sup> a už se začaly objevovat zprávy o tom, že by do něj měl být přes zimu ložirován „nemalý počet vojáků“. I přes snahu odvrátit toto nebezpečí, v polovině prosince se rada obrátila s prosbou o intervenci na Martinice,<sup>497</sup> přitáhla ještě před koncem roku ke Slanému kompanie pod vedením plukovníka Peka. Obyvatelé města museli živit nejen kompanii čítající 297 osob, ale také celý Pekův štáb, a to až do konce ledna následujícího roku.<sup>498</sup> S ohledem na předchozí zkušenosti žádají již na počátku ledna Martinice, aby zajistil, že se nebude opakovat tvrdé vymáhání kontribuce spojené s protahováním pobytu vojska ve městě.<sup>499</sup> Přestože se tyto obavy nakonec nenaplnily, neobešel se Pekův odchod z města bez komplikací. Poté, co byl Pekovi předložen účet za vyživování vojáků, odmítl tyto výdaje potvrdit a našťvaně odjel Prahy, kde měl vykázan nový kvartýr.<sup>500</sup>

<sup>495</sup> Jacob Bauhoff pobyl ve městě od 2. 9. do 20. 9. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 1b. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 65-66.

<sup>496</sup> Vzhledem ke strategické poloze Slaného se lze v této době, stejně jako po celý zbytek války, setkat s četnými krátkodobými pobytami vojsk směřujících do Prahy. Například na konci listopadu strávili ve městě dva dny a dvě noci oficíři „nejvyššího cejkmistra z Coloredu“ (23. 11. – 25. 11. 1633). Většina artilerie, čítající přes 700 koní, zůstala ležet v okolí města. Na počátku prosince (1. 12.) pak ve městě přenocovaly čtyři kompanie plukovníka Adelshoffera. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 1b. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, ff. 95r, 96r. Srov. kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 73-78; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 14.

<sup>497</sup> Slánští v suplikaci poukazují zejména na fakt, že ve městě se nachází toliko 42 osedlých a v případě nutnosti živit delší dobu větší množství vojáků, nebudou schopni dostát svým závazkům vůči Martinicovi (splácení škod způsobených za saského vpádu, odvádění šosu). Tímto však Martinice proti sobě pouze popudili: „*Poněvadž mi tuto poněkud hroziti chtějí, jako by dluh svůj mě za jejich rebelské ustranění věci svých platiti nemínili, kdyby u nich soldáti v městě na zimu ložirováni byli, ješto jedno k druhému nepřisluší, nebo i do těch měst, který nic žádnému neustranili, nýbrž vzdycky stále věrní a poslušní vrchnostem svým byli, předce se zimní kvartýry dávají. Pročež opět musím je Slánský jako Žiškovy sirotky skrze soldáty potrestati, aby se naučili vrchnosti své šetrněji bez pohružky dluhu svého neplacení psávati, i také spěšněji věci mé tak hanebně v zástavním statku mém Slánském mně ustraněné skutečně zaplatit.*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 14. 12. 1633. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 84r.

<sup>498</sup> Podle vysvědčení škod strávil Pek a jeho vojáci ve Slaném celkem 40 dní (21. 12. 1633 - 29. 1. 1634). Daniel Vepřek v rozporu s tímto údajem tvrdí, že „Pekovský regiment“ pobyl ve městě toliko tři neděle, a to od 27. prosince do 18. ledna. Se stejným datem, tedy 27. 12., se setkáváme také v suplice adresované Martinicovi, v níž Slánští žádají o vyzdvížení vojska z města. Zdá se, že k chybě došlo při psaní zmiňovaného vysvědčení škod. Ještě 24. prosince byla městská rada ujištěna regentem, že bude stačit zaplatit čtyřměsíční kontribuci a žádné vojsko nebude do města vloženo. Přes toto ujištění přitáhl na Štědrý den Pek k městu a 27. prosince se i s celou kompanií vepchal do Slaného. Také druhé datum je v soupisu škod uvedeno špatně. Podle stížnosti adresované hraběti o nevykonání účtu s Pekem, opustil Pek město již 18. 1. či krátce poté. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 3, s. 1-5; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 81-82; kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 97r-97v, 99v.

<sup>499</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 97r-97v.

<sup>500</sup> „*Do kteréhožto v jazyku německém sepsaného oučtu málo nětco nahlídši, na myslí své ihned (z jaké pak příčiny věděti nemůžeme) tak velice pohnut jest a týmž poznamenáním semo tam zmitajíc, jako by nepořádné býti mělo, je nepodepsané za sebou zanechajíc, po odchodu našem od něho tak předce pryč odjeti ráčil.*“ Je otázkou, co způsobilo toto nedorozumění. Zda nepřesný německý překlad, nebo skutečnost, že mu Slánští účtovali „porce“ pro vojáky již od 21. prosince, ačkoliv vše nasvědčuje tomu, že do města přijel až o týden později. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, ff. 97r-97v, 99v. Srov. pozn. č. 498.

Pouhé dva dny po Pekově odjezdu, 22. 7., se ke Slanému přihnali se svou kompanií nejvyšší (plukovník) Wrangel, opět s celým štábem, avšak „bez pagází a žen, kterýchž zanechali v Jihlavi na Moravě.“<sup>501</sup> A bylo ještě hůře než předtím. Wrangelovští žoldáci se stejně jako pekovští velmi tvrdě domáhali svých „portí“ a navíc se dopouštěli řady excesů. Samotný Wrangel s většinou vojáků odtáhl z města již 20. ledna.<sup>502</sup> Zanechal v něm však jednoho „seršanta“ a 12 vojáků, snažíc se dosáhnout toho samého, co před rokem Preyner, tedy zaplacení kontribuce. Navíc odmítl uznat část vydání obce s tím, „že by (prej) mlynáři a kováři k tomu oučtu nepřináleželi.“<sup>503</sup> 14. března 1634, pouhý den poté, co Slánští poslali stížnost na chování Wrangela Martinicovi,<sup>504</sup> se celý Wrangelův štáb a někteří z vojáků do města vrátili a setrvali zde až do počátku května.<sup>505</sup> Radní, obávající se vyšturmování města, vyhlašují narychlo novou sbírku tak, aby byli schopni odvést odcházejícím vojákům „rest“ ve výši 1100 kop gr.<sup>506</sup> Když z poslední sil sháněli peníze, ještě netušili, že to, z čeho měli největší strach, bylo pouze oddáleno.

17. července večer dorazilo do Slaného množství Velvarských i s dobytky a všelijakými věcmi na vozech. Oznámili, že město Litoměřice bylo obsazeno nepřátelským vojskem a císařští prchající před nimi již prošli skrze Velvary a dále se hrnou ve velikém počtu ku Praze.<sup>507</sup> Druhého dne po poradě s hraběcím hejtmánem Kašparem Pryamem posílají Slánští po spěšném poslu list Martinicovi, v němž ho žádají o naučení, jak se mají zachovat a také o ochranu. Martinic jim vzkázal, že mají špatné informace, Litoměřice nejsou opanovány nepřítelem, a pokud by v budoucnu náhodou byly, nemají se obyvatelé Slánského kraje a tedy ani města, ničeho obávat. Hrabě Colloredo s dvaceti regimenty se již blíží na pomoc

<sup>501</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5.

<sup>502</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 7.

<sup>503</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 3, s. 6-9.

<sup>504</sup> Wrangel prý dokonce diktoval Slánským, jakým způsobem se mají dopočítat kontribuce, kterou jsou mu povinni odvést. Navíc jen pro sebe požadoval s odvoláním na plukovníky ubytované v Praze 300 zl. týdně. Kvůli Wrangelovým přemrštěným požadavkům na „portí“ pro jednotlivé vojáky se Slánští obrátili i na krajské komisaře. Vzhledem k nepřítomnosti generál proviantmistra Fleissmana (Fleissmona) a regiment šultysa Kašpara Löpsingera, nebylo možno daný problém vyřešit. Slánští obávající se možných násilností („obávající se toho, kdyžby jinam marširovatí měli, aby moci nějaké a ukrutnosti nad námi sobě neprovedli“) se proto na konci března (před 25. 3.) opět obrací na Martinice a prosí jej o intervenci. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihy misivů-posílací 1622-1636*, f. 102r-103r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 292r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 26. 3. 1634 (správně před 25. 3.).

<sup>505</sup> Od 14. března do 10. dubna bylo ve Slaném kromě štábu ubytováno celkem 83, od 11. dubna do 24. dubna 177 a od 24. dubna do 2. května 48 „prostých soldátův“. Konečný účet spojený s odchodem posledních vojáků byl uzavřen 10. května. Podle rozvržení kvartýrů wrangelovské kompanie ve Slánském kraji, které bylo do města zasláno nejvyšším kvartýrmistrem Ruckem v lednu 1634, mělo být ve Slaném ubytováno celkem 173 vojáků. Více jich mělo být nakvartýrováno pouze na statcích Svatovítské kapituly, a to 183. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 3, s. 10-23; AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1634, *Soupis nákladů a výdajů na vojáky*, 15. 1. 1634, *Rozvržení kvartýrů pro wrangelovské kompanie ve Slánském kraji*. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 26. 4. 1634 (správně 10. 5. 1634)

<sup>506</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 293r.

<sup>507</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 18. 7. 1634.



Marradasovi, a tak bude nepřítel brzy vyhnán ze země. A Martinicova rada, jak se mají zachovat? Prostá. „*Nejlépe jest dobré srdce jmiti a Pánu Buohu, církvi jeho svaté, Jeho Milosti králi svému dědičnému a mně zástavní vrchnosti své stálou věrnost zachovati. Tehdy Pán Bůh sám pomůže a žehnati bude.*“<sup>508</sup> Ale Pán Bůh nepomohl.

O šest dní později, 24. 7., přijelo k Pražské bráně šest rejtarů,<sup>509</sup> kteří se dožadovali vstupu do města s tím, že by si ve městě rádi zakoupili nějaký proviant.<sup>510</sup> Slánský hejtman Kašpar Pryam jim skrze zavřenou bránu v přítomnosti dalších sousedů odpověděl, že ve shodě s patentem, který před týdnem obdrželi od proviantmistra z Mělníka, shromáždili požadovaný proviant a „*co budou potřebovati, že se jim podle možností za město ven odešle a fedruňk učiní.*“ I přes toto ujištění se nadále domáhali vpuštění do města, že by chtěli toliko snídani (bylo půl deváté ráno). Slánský hejtman „*stojе před šraňky mezi bránami*“ s nimi dlouze hovořil. Ptal se jich mj., zda mají nějakou ordonanci, opravňující je ke vstupu do města. Na to mu odpověděli, že nic takového nepotřebují. Hejtman je i přesto do města pustil, což byla zásadní chyba. Navíc nešli všichni, jeden zůstal za branou. „*Hejtman nerozváživši toho pilně*“, odvedl vojáky na radnici, kde je počal hostit. Dva z nich vešli s hejtmanem do radní síně, kde byla prostřena tabule, avšak „*nic se neměli k jídlu, ale pospíchali zase od stolu vyvstati.*“ Zbylí vojáci, co zůstali na mázhauze před radní síní, také „*z oken vykukali.*“ Již v tuto chvíli začalo být zjevné, že něco není v pořádku. Zatímco hejtman v radní síní „*dva přednější*“ „*pobízeli, aby se posadili a jedli*“, odešli ti, kteří koukali z okna na mázhauze, ven, vsedli na koně a jeli směrem k Pražské bráně. Tou vzápětí vpustili do města čtyři kompanie rejtarů, kteří se zastavili až na rynku pod okny radnice. Dva „*přední vojáci*“, kteří stále odmítali jídlo

<sup>508</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 300v-301r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 18. 7. 1634 (na zadní straně listu odpověď Martinice z 18. 7. 1634).

<sup>509</sup> Podle purkmistrovského služebníka Jana Dubského se vstupu do města dožadovalo devět osob v čele s proviantmistrem. Ten byl také podle Dubského jako jediný do města vpuštěn. Další podstatná věc, ve které se Dubský neshoduje s druhým zpravodajem, radním písařem Janem Hradeckým, je chleboďárce oněch vojáků. Podle Dubského náleželi ke švédské, podle Hradeckého k saské armádě. Osvědčení škod potvrzené na počátku ledna následujícího roku Jindřichem Burjanem Nosticem z Nostic a Karlem Šlechtou ze Všehrd, dává za pravdu Hradeckému (AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihá zápisů z rady 1631-1639*, f. 51v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 301r; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 2a a 3). Nedaleké Louny a Žatec vyplundrovali v této době Švédové, Rakovník pak patrně saské a švédské oddíly. Zdá se, že ani očití svědkové si, podobně jako v případě Slaného, nebyli jisti, či vojáci do Rakovníka vtrhli. Bohumír ROEDL (ed.), *Louny*, s. 148; Petr HOLODŇÁK – Ivana EBELOVÁ a kol., *Žatec*, s. 233; Jan ČERNÝ, *Vojáci v Rakovníku*, s. 108-109.

<sup>510</sup> V souvislosti s požadavkem vojáků je nutno zmínit otevřený list švédského generála Konráda Molla přinesený do Slaného o den dříve, prostřednictvím něhož se obrátil na městskou radu se žádostí, aby „*nun die Armee mit notturftigen Proviant und Futter versehen [...] zum wenigsten aber 12 lib. Brot unndt 80 Eymber Wein und Bier der Armer zuschaffen uf welchem Fall gute Ordie [!] unndt disciplin gehalten werden kan.*“ V kunšaftu, který vystavil purkmistrovský služebník Jan Dubský poslovi 24. 7., se městská rada omlouvala, že nemůže vojákům poskytnout žádný proviant, protože se od Loun blíží saské vojsko, a chudá obec není schopna vyživovat dvě armády najednou. Žádost o pochopení a ochranu před vojáků byla švédským velitelem možná vyslyšena. Ještě v ten samý den však vtrhla do města saská armáda. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihá misivů-posilací 1622-1636*, f. 112r.

předložené jim hejtmanem<sup>511</sup> a pouze chodili sem a tam po radní síni, dali vojákům shromážděným na rynku z okna znamení a ti se hned úprkem rozjeli do ulic, kde „*všecky domy vytloukali, v domích u pokojův, kde nemohli se dobytí, dvěře, truhly, almary rozsekávali a od šactva, peněz a jiných věcí, co se jim líbilo, brali, lidi šacovali, bili, takže kdo z sousedův jak mohl opustivše všecko před nimi ukrejtí se musil a ukázavše nesměl.*“ Dva vojáci na radnici, kteří odmítali jídlo, vidouce, že ostatní již konají své dílo, obořili se na hejtmana a písaře Jana Hradeckého, kteří s nimi jako jediní na radnici zůstali, a pod pohrůzkou zbití jim poručili, aby otevřeli almary a truhly, které se nacházely v radní světnici. Když se hejtman omlouval, že nemá od truhel klíče a že pro ně pošle, jali se na nic nečekající otvírat depositní truhlu za pomoci čakanu. „*Tu pan hejtman vida, že žertu není, pod zámyslem pro klíče, že půjde, ven i s druhým vyklouzl a se salvíroval.*“ Radnici ponechali, stejně jako celé město, napospas rabujícím vojákům. Bezuzdné drancování, které trvalo dvě hodiny,<sup>512</sup> bylo ukončeno až díky zprávě, že od Prahy směrem ke Slanému táhnou císařští vojáci.<sup>513</sup> Ti se však nestali očekávanou spásou a záchranou. Ba naopak. Když zjistili, že město bylo vyšturmováno, rozhodli se vybrat si svůj žold. Po následujících osm dní, až do 31. 7.,<sup>514</sup> podnikali císařští vojáci „*pod tím titulem a zámyslem, že na vartu od Prahy až jsem [!] k Slanému jezdice a na Slánský hoře šiltbochy*<sup>515</sup> *držíce*“ pravidelné výpady. Lidi, kteří před nimi nestihli utéct, bili, svlékali ze šatů a bot a mučili.<sup>516</sup> Slánským nezbylo nic jiného, než utéct z města pryč.<sup>517</sup> Zdá se, že vše, co bylo s pomocí markytánů odváženo do Prahy, se

<sup>511</sup> Podle purkmistrovského služebníka Jana Dubského navíc požadovali výpalné („*vejplatný*“) ve výši 2000 zl. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 51v.

<sup>512</sup> Podle purkmistrovského služebníka Jana Dubského trvalo drancování pouze něco přes hodinu a půl. Podobně jako v jiných případech, i tentokrát, se přidržujeme popisu zaznamenaného do radního manuálu písařem Janem Hradeckým, který byl na rozdíl od Dubského osobně přítomen na radnici a patrně také při vyjednávání u městské brány. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 52r.

<sup>513</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 301r-301v.

<sup>514</sup> Ve snaze ukončit drancování prosili konšel o zakročení jak generál komisaře, tak i feldmaršálka Colloreda, přímého nadřízeného rabujících vojáků, a svou zástavní vrchnost. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, f. 112r-113r.

<sup>515</sup> Termín „šiltboch“ je počestělý výraz, vychýzející patrně z německého slova Schildwachten, kterým byla označována ozbrojená stráž, dohlížející na bezpečnost v určitém vymezeném prostoru. Většinou byla tvořena jezdcí. Klára ANDRESOVÁ, *Život žoldnéře za třicetileté války v kontextu českých zemí*, Praha 2011 (bakalářská práce, ÚČD FF UK), s. 60-62.

<sup>516</sup> Podle purkmistrovského služebníka Jana Dubského „*lidi knytovali, všeli, mučili, palce šroubovali.*“ V suplikaci adresované Martinicovi se zase dočteme, že „*s ženským pohlavím, s čeládkou, s manželkami našimi nešetříce od dosti mladého věku ale až starého přes 60, 70 let nenáležitě a lehkomyšlně zacházejí.*“ AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 52r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, f. 112v-113r.

<sup>517</sup> Hejtman Kašpar Pryam odešel spolu s manželkou na nic nečekajíc již 24. 7. a podobně se ukrýval i primas Jan Špička. Ostatní radní i přes slib, že město neopustí, odešli o pár dní později. Stejně se rozhodl také slánský děkan Bartoloměj Rotlender, který strávil v „*exilu*“ plně dva měsíce. Nově narozené začal křtít „*post reditum Slanam ab exilio*“ dne 11. 10. 1634. Mezitím jej patrně zastupoval kaplan. Křty realizované v období od 9. 8. do 18. 9. jsou uvedeny větou „*v nebytí pana děkana pokřtěny dítky rodičův níže poznamenaných*“. Poslední křest před 9. 8. proběhl 16. 7. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 301v, 302v; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 116r-117r.

dařilo úspěšně zpeněžit,<sup>518</sup> neboť ještě po celý srpen a září, „každého týhodne dvakráte neb třikráte přijíždělo od Prahy rejtarstva i pěchoty s množstvím velkých vozův prázdných“ a brali vše, co mohli.<sup>519</sup> A jako by toho nebylo málo, vypukl ve městě požár a ne jeden, ale hned dva a to krátce po sobě. První, 13. září a druhý o tři dny později. Prvnímu požáru, který vznikl díky neopatrnosti jakýchsi mušketýrů ubytovaných u Milotů, padlo za obět’ „pouze“ třináct chalup a stodol na předměstí.<sup>520</sup> Podruhé začalo hořet na Lounském předměstí ve dvoře regenta Zachariáše Vejdy. Jeden z vojáků pokoušeje se marně chytit holuby ukryté pod krovem, vzal ručnici a vystřelil na ně. Střecha se od jedné ze střel vzhála a oheň se velmi rychle rozšířil na další domy. Během čtyř hodin shořelo ve městě i na předměstí celkem 193 budov, tři bašty a Lounská brána i s „orlojem a strojem hodin i s cimbálem a 1 zvoncem, kterým se šturmovalo.“<sup>521</sup> Bezprostředně po uhašení požáru se objevilo několik spekulací o tom, co bylo jeho příčinou. V Praze se dokonce povídalo, „že město Slaný pro ty sousedy emigranty jest vypáleno a že není město vypáleno, ale hnízdo těch emigrantův.“<sup>522</sup> Podle svědectví obyvatel města se však zdá, že pravdu měli ti, co tvrdili, že požár vypukl díky neopatrnosti zmíněného vojáka. Nicméně to, že tento požár na rozdíl od předchozího nabyl

<sup>518</sup> Do rabování se zapojili i někteří obyvatelé Prahy. „Mnozí z nájemníkův, šenkýřův a jiných obchodníkův pražských“ přijížděli spolu s vojáky a nakládali na vozy obilí, slady, mouky a jiné věci, které pak vozili k prodeji do Prahy. Na předměstí prý kradli dokonce i nábytky, šaty a měděné hrnce z kamen. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1626*, f. 113r-113v. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1. 9. 1634.

<sup>519</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 302v, 303r. Ke škodám způsobeným v této době, tj. od 24. 7. do 30. 9., císařskými vojáky viz TAMTĚŽ, kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 109-117. Srov. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 13.

<sup>520</sup> Za oba požáry nesli odpovědnost vojáci z regimentu Filipa Joachima Wildtpergera (Wildperka, Wilberta). V rozporu s touto informací zjištěnou v radním manuálu, v knize svědomí a v registrech odeslané pošty, uvádí Daniel Vepřek, že voják, který způsobil druhý požár, patřil ke Colloredovskému regimentu. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 303r, 391r; kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, ff. 35v, 36r; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 96-98; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 12.

<sup>521</sup> Daniel Vepřek uvádí, že shořelo pouze 191 domů a 4 bašty. Podle purkmistrovského služebníka Jana Dubského lehlo popelem přes 200 stavení. S tímto číslem se shoduje i údaj v knize misivů, podle něhož se ve městě nacházelo celkem 226 spálenišť, počítaje v to i masné krámy a 6 pivovarů. Zde i soupis spálenišť nacházejících se ve městě (112). Následujících několik listů, na nichž seznam pokračoval (viz foliace z 19. století), chybí. Tento údaj přebírá i František Šváb. Hořet začalo krátce po poledni, kolem čtvrt na jednu AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 303r; kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 52v; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 113v; kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 36r. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 12; František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 32, 1924, s. 7.

<sup>522</sup> Tuto informaci, kterou šířili vojáci, zaslechl Václav Votický, když byl v Praze u Matyáše Chmelovce, Martinicova českého sekretáře. Podobně se vyjádřil téměř rok po požáru také plukovník Wildtperger, toho času pobývajícím v kvartýru Warleben poblíž Magdeburku. V listu zasláném Martinicovi 29. července se bránil obvinění, že by byl zodpovědný za vypálení Slaného s tím, že bude-li to potřeba, může bez problémů dokázat, že vydával příkazy k hašení a posílal na příslušná místa své vojáky a že jen díky němu nelehlo celé město popelem. Sám hraběcí hejtman prý dosvědčí, že ten oheň vznikl „původem vlastních poddaných [...], kteříž s nepřitelem podtají své srozumění a correspondenci měli.“ Slánští, kterým byl list k vyjádření postoupen v srpnu téhož roku, v radě byl čten 24. 8., obvinění z kolaborace s nepřitelem pochopitelně odmítli. Argumentovali mj. tím, že pro „veliké ukrutenství“ (vojáci je svlékali ze šatů a mučili), neodvažovali se „bez confoje“ chodit ani na rynek, natož někam dále. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 306v, 391r; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 96-98.

takových rozměrů, dílem náhody již nebylo.<sup>523</sup> Když se někteří obyvatelé Slaného snažili hasit, vojáci jim v tom bránili a nutili je, aby jim pomáhali odnášet jejich věci. Navíc cestou z města ještě obírali lidi a rabovali v dočasně opuštěných domech.<sup>524</sup> Kromě Slaného byly během léta roku 1634 zcela vypáleny také Blahotice, Otruby, Velká Kvíc i se dvorem a Německá Lhota. Částečně pak byly požárem poškozeny Tuchlovice, Hobšovice, Vinařice a Žilina.<sup>525</sup>

Krátce po tomto zničujícím požáru, jemuž padla za oběť téměř třetina města, byla na radnici povolána celá obec a „*považováno bylo o suplikaci k Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti [...] na radu a naučení, zdali by měla a mohla obec k Jeho Milosti Císařské o některé spomožení se utíkat*“.<sup>526</sup> Suplikace byla skutečně odeslána a Slanému uděleny konkrétní úlevy. Například v březnu 1636 bylo nejvyšším proviantmistrem výslovně přikázáno, aby nikdo nepožadoval odvádění „*obilné a masité*“ kontribuce ze Slaného, a konečně bylo také přistoupeno k revizi počtu osedlých.<sup>527</sup> Zato Martinic Slánským žádné úlevy nedopřál a nadále tvrdě vyžadoval jak pravidelné odvádění šosu, tak i splátek škod způsobených za saského vpádu.<sup>528</sup> Navíc ačkoliv bylo těžce zkoušené město na nějakou dobu ušetřeno delšího ložirování vojska,<sup>529</sup> častým durchcukům, vzhledem k poloze Slaného, zabránit nešlo.<sup>530</sup> Některé z nich pak byly spojeny i s drancováním, zejména pokud Slánští neodvedli

<sup>523</sup> „*A sumou k víře nepodobná věc jest, aby vyjitím téhož ohně z jednoho místa tak pojednou všudy na rozdílných místech <na p>, kde po větru nebylo, se zapáliti a hořiti <mělo> mohlo, nebo na témž vrchu stojíce, jsme viděli, že jinde a jinde na několikero opodál od sebe v rozdílných místech též oheň vyskakoval, až potom dohořevši z jednoho místa k druhému v hromadu se spojil*.“ AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 36v.

<sup>524</sup> Většina lidí s ohledem na ohromný žár z města utekla a ohnivě divadlo pozorovala z bezpečí Slánské hory. (AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 35r-37r). Podobnou situaci, včetně loupění a drancování vojáků během požáru, zažili také Nymburští v roce 1631 (Marek ĐURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629-1634*, SSH 26-27, 2000-2001, s. 37).

<sup>525</sup> František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 32, 1924, s. 7. O řádění špatně zásobených žoldáků, kteří na vesnicích a ve městech zakládají požáry, informují místodržící panovníka listem z 23. 9. 1634 (Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, IV. díl, s. 347). V létě 1634 byly dále vydrancovány například Libochovice, Budyně n. Ohří, Bílina a Duchcov. Poslední dvě jmenovaná sídla byla stejně jako Slaný vypálena (Jan KILIÁN (ed.), *Paměti krupského měšťana*, s. 48).

<sup>526</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 303v.

<sup>527</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 8. 1. 1635, 10. 3. 1636, 6. 5. 1636. Podrobněji viz kap. č. 4.3.

<sup>528</sup> Martinic dokonce vyhrožoval, neodvedou-li mu okamžitě dlužnou částku, „*že vojáky na všecku obec k dobejvání té sumy ložirovati chtějí ráci*.“ Nakonec nebylo vojsko třeba, plně postačilo uvěznění některých konšelů. Škody způsobené za saského vpádu doplatili Slánští hraběti 23. 3. 1636. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 309r, 310r, 315v, 316r, 317r, 325v; TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 4. 4. 1636. Potvrzení vydané důchodním písařem Václavem Zahrádkou. Srov. kap. č. 6.

<sup>529</sup> Na dlouhou dobu posledním vojskem ubytovaným ve Slaném byla kompanie z regimentu Camila Gonzagy. Ve městě pobýli pouhých šest dní, od 17. do 23. prosince 1634, a to zejména díky přímluvě Martinice. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 121-127. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 70, *Knihy misivů-posilací 1622-1636*, f. 122v-123v; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 109r-109v.

<sup>530</sup> Zejména v roce 1635 navštěvovali vojáci Slánský kraj téměř denně. Jen v lednu zaznamenali Slánští osm takovýchto „*navštěv*“ (8. 1., 12. 1., 15. 1., 17. 1., 18. 1., 20. 1., 24. 1., 28. 1.). Téhož roku ve Slaném také dvakrát přenocovali kurfiřtští legáti vyjednávací v Praze mír s císařem (31. 3., 25. 4.). AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 136-143, 146-153, 449-452; TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 5. 11. 1636. Srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 6.

proviant v požadované výši. Pouze náhoda zabránila vyplundrování města pouhý rok po ničivém požáru. Když na počátku listopadu 1635 vtrhli do Slaného Poláci chtějíce si rabováním zajistit dostatek proviantu, jeden z nich „*p. hejtmána z ručnice velmi škodně skrz nos střelil až kulka v krku zůstala.*“ Poté, co jejich rytmistr zjistil, o koho se jedná, poručil všem okamžitě odjet z města.<sup>531</sup> Druhého dne ráno přijela další kompanie Poláků, která však zůstala na Záfortenském předměstí a spokojila se s „fedruňkem“ v podobě piva a chleba. Podobně pozitivní zkušenost s vojáky udělali Slánští i o rok později, kdy na předměstí přespalo pouze deset Poláků a zbylí, údajně přes 3000 osob, se rozkvartýrovali po okolních vesnicích.<sup>532</sup>

Přestože se díky výše zmíněným okolnostem, zejména rabujícímu vojsku a přírodním katastrofám, kromě požáru postihla město také povodeň,<sup>533</sup> většina kdysi prosperujícího města proměnila v pustou a neobyvatelnou, obrátili se Slánští poté, co byl 30. května 1635 uzavřen tzv. Pražský mír,<sup>534</sup> na císaře Ferdinanda II. a místodržící, se žádostí o vyplacení zástavy a opětovné zařazení mezi královská města. Nepočítali však s tvrdým nekompromisním postojem Jaroslava Bořity z Martinic, který se nehodlal vzdát poměrně snadno získaného majetku. Celé věci také nepomohlo, že jednali za jeho zády. Údajně obešli regenta Zachariáše Vejdu a Matyáše Chmelovce, Martinicova českého sekretáře, kteří tvrdili, že ačkoliv jsou obyvatelé města, o ničem nevědí.<sup>535</sup> Navíc si nevyzvedli koncept sepsaný Martinicovým německým sekretářem a odeslali panovníkovi vlastní list. Jak se zdá, slánský hejtmán Eliáš Udvarhely z Křížovic stál na straně městské rady. Minimálně brzdil vyšetřování, které se vzápětí rozběhlo. Slánští využívající takto získaného času, poslali hraběti supliku,<sup>536</sup> kterouž

---

<sup>531</sup> Korneta Poláků čítající přes 300 lidí přitáhla k městu od Velvar 2. listopadu 1635 „*ráno po službách Božích*“ kolem tři čtvrtě na devět. Hejtmán Eliáš Erazim Udvarhely z Křížovic okamžitě poručil zavřít město a sám u Pražské brány jednal s rytmistrem. Vojákům požadujícím proviant doporučil, aby odjeli jinam, že je město zpustošené a do tmy zbývá ještě sedm hodin. Ti však na tuto radu, stejně jako na ukázané *salva guardie* nebrali ohled a „*mimo nadějí*“ vtrhli skrze Lounskou a Velvarskou bránu do města a začali rabovat. Způsobená škoda byla později vyčíslena na 286 zl. 8 kr. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 13; AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 409-412; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1635, Zpráva Martinicovi o nenadálém vyrabování města.

<sup>532</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1635, Zpráva Martinicovi o nenadálém vyrabování města; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 395r, 398v-399r, 410v, 411r.

<sup>533</sup> Povodeň, která se přihnala 9. června 1627, napáchala značné škody zejména na předměstí Slaného. V nedalekých Velvarech pak díky protržení hrází okolních rybníků zatopila i město. Škody způsobené touto povodní se vyšplhaly na 4 670 kop gr. míš. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 10; AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 9. 6. 1627. Srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14), *Vysvědčení a protokoly škod jiného druhu 1627-1649*, kt. č. 48, f. 11r-13r.

<sup>534</sup> Nejnověji viz např. Katrin BAUER, *Von Pirna nach Prag. Die Entstehungsgeschichte des Prager Friedens von 1635*, Saarbrücken 2011.

<sup>535</sup> Slánští se později bránili, že Vejdu a Chmelovce nemohli informovat, protože ani jeden z nich nebyl přítomen ve městě. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 133v.

<sup>536</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 135r.

však Martinice pouze „více [...] k hněvu popudili.“<sup>537</sup> Prostřednictvím hejtmana jim vzkázal, aby „chtějí-li sobě svobodní býti, nechť se také jako město Stříbro vyplatí a mně půl třetího kráte sto tisíc kop míšeňských, summy hlavní i s ouroky, dají. Já jim potom té svobody rád příti budu.“<sup>538</sup> To však byla za stávající situace věc naprosto nemožná a Martinic to velmi dobře věděl.

Ve shodě s uděleným napomenutím přednáší slánský hejtman 20. července v radě Martinicovu resoluci, obsahující následující otázky: „1. Zdali jest od obce celé k tomu povoleno? [2.] Kdo jest obci to na rathauze přednášel, i potom kdo Jeho Milosti Královské a pánům místodržícím suplikaci podával? 3. Proč jsou pan regent a pan Matyáš Chmelovec, jsouce také sousedi, v tom pomínuti a nic o tom nevědí? 4. Od koho k tomu byla rada dávána neb navrhnutí? 5. Kdo jest spisoval?“<sup>539</sup> O pár dní později potvrzuje celá obec, že o všem věděli a pouze o to „co by k dobrému obce sloužití mohlo, jednali.“<sup>540</sup> Druhého dne (24. 7.) pak posílají Martinicovi „poníženou omluvu“<sup>541</sup> která však na věci již nic nemění. Podle hraběte si Slánští nezaslouží, aby „jich ušetřiti měl.“ Poroučí, aby neprodleně doplatili škody způsobené za saského vpádu a vykonali požadované roboty při panských dvorech.<sup>542</sup>

Když o půl roku později přichází do Sláného místodržitelský patent o „rozepsání a vyhlášení sněmu“, rokují slánští konšelé o tom, zda mají při této příležitosti předložit další obecní gravamina. Všichni se jednomyslně shodují, že by bylo dobré připomenout panovníkovi předchozí supliku, avšak tentokrát „s jistým vědomím Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti a s povolením“. Samuel Cruciger, jeden z radních přimlouvající se za sepsání supliky, zakončil svou řeč slovy, že je dobře, že se páni snaží v této věci něco činit, „poněvadž se tak zhusta od mnohých vzáctných lidí o tom v rozličných místech promlouvá, že se k tomu, o spomožení obci tyto Slánský, směřuje a již v solicitování té věci začátek jest učiněn.“ Zároveň doporučil hledat další přímluvce, „však opatrně, aby se to dalo.“<sup>543</sup> Zdálo se, že tentokrát je vše na dobré cestě. 29. dubna přišlo nařízení místodržících, aby se dostavili 5. května do české kanceláře „k přeslyšení od Jeho Milosti Královské psaní a dalšímu

<sup>537</sup> Martinice mj. rozzlobila formulace Slánských, že jim posláni suplikace ve věci vyplacení ze zástavy, „od pana hejtmana našeho tak velmi těžce a vysoce stíženo jest.“ Hejtman jim měl vyříditi následující: „Náčejž jim to za odpověď dejte, že ne vy, ale já sobě to vysoce stěžuji a při sobě těžce nesu, toho jim také lehce vážiti nemínice.“ AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 133r.

<sup>538</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 133r.

<sup>539</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 333r.

<sup>540</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 335v.

<sup>541</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 133v.

<sup>542</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 134r.

<sup>543</sup> Kdy přesně odeslali Slánští žádost o vyplacení ze zástavy, jejíž koncept se dochoval mezi aktovým materiálem ve slánské registratuře, nevíme. Originál této suplikace nebyl prozatím ve fondech centrálních úřadů nalezen. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 335v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1636.

povážení těch potřeb, kteréž to psaní jeho Milosti Královské v sobě obsahuje.“<sup>544</sup> Slánští se plni naděje okamžitě obrací na hraběte s dotazem, zda mohou jet. Ten jim však místo souhlasu a posvěcení celé akce vzkázal, že list jim byl zaslán omylem a že jejich přítomnost v Praze není nutná.<sup>545</sup> Na to, aby se vzdal, byl příliš blízko cíli.

Město totálně vyčerpané opakovanými dlouhými pobyty vojsk a častými durchcuky, nebylo již dlouho schopno odvádět Martinicovi ročně 12 000 kop gr. míš., částku, na níž se Martinic dohodl s panovníkem v zástavní smlouvě.<sup>546</sup> Nejpozději v polovině roku 1637 zahajuje Martinic intenzivní jednání s místodržícími.<sup>547</sup> Upozorňuje nejen na finanční závazky komory vůči své osobě,<sup>548</sup> ale také na pohledávky jiných věřitelů. Úředníci buchhalterie české komory si nechávají vyhledat všechna vyúčtování předložená Martinicem v předchozích letech,<sup>549</sup> zjišťují aktuální míru zadlužení města,<sup>550</sup> kontrolují

<sup>544</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 86.

<sup>545</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 376r.

<sup>546</sup> Na insolventnosti města se podepsaly také Martinicovy zásahy do jeho hospodářství, zejména zabavení obecních důchodů v roce 1625, stavba pivovaru o čtyři roky později a tvrdé vymáhání škod způsobených za saského vpádu. Prokazatelně negativní dopad na hospodářství města mělo také omezování šenkování vína spojené s placením vinného tácu a odvádění šosu a jiných dávek i za „odběhlé“ sousedy či vykonávání robot. Významnou roli sehrála rovněž depopulace města, k níž došlo především v důsledku náboženské emigrace. Srov. Václav FIALA, *Slaný*, s. 53-55.

<sup>547</sup> Již na konci května 1637 přichází z české komory poručení, aby okamžitě zaslali soupis všech obecních dluhů. Konšel se spolu s obecními staršími dohodl, že pošlou výpis z tohoto listu Martinicovi a zároveň sestaví memoriál, v němž připomenou svou žádost o vyplacení ze zástavy. Nakonec zaslali Slánští Martinicovi originál zmíněného poručení. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 414v, 415r; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 125-126.

<sup>548</sup> První stížnost na neplnění podmínek zástavní smlouvy, tedy že komora nedoplácí peníze, které chybí do obvyklého šestiprocentního úroku, adresuje Martinic panovníkovi již v roce 1627. K listu přikládá řadu dobrozdání, včetně potvrzení české komory o nedoplatecích. NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, list z 12. 5. 1627, vyjádření komory z 18. 4. 1627, osvědčení martinických úředníků a úředníků buchhalterie z ledna až března 1627.

<sup>549</sup> Velmi záhy se ukázalo, že roční výnosy ze slánských důchodů, odhadnuté v době podpisu zástavní smlouvy na více než 12 000 kop gr. míš., jsou zcela nereálné. Jen za prvních pět let dlužila komora Martinicovi 21 599 kop 52 gr. 3 ½ d. a tato částka, zejména od 30. let, rychle narůstala. Například v roce 1636 odvedli Slánští o svatohavelském termínu místo 6000 kop gr. pouze 591 kop 33 gr. 2 d. a lepší to nebylo ani na jaře následujícího roku, kdy odevzdali Martinicovi pouze 153 kop 42 gr. 1 d. Celková dlužná částka se vyšplhala i s úroky na 83 050 kop gr. míš. NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, potvrzení martinických úředníků a úředníků buchhalterie české komory.

<b>termín pololetních plateb</b>	<b>částka odvedená Martinicovi</b>
svatohavelský 1623	0 kop gr.
svatojiřský 1624	5 890 kop
svatohavelský 1624	6 110 kop
svatojiřský 1625	6 000 kop
svatohavelský 1625	1 120 kop
svatojiřský 1626	4 191 kop
svatohavelský 1626	4 294 kop
svatojiřský 1627 + svatohavelský 1627 + svatojiřský 1628	10 987 kop 19 gr. 1 ½ d.
svatohavelský 1628	3 500 kop 6 gr. 6 d.
svatojiřský 1629	4 200 kop 3 gr. 3 d.
svatohavelský 1629	5 192 kop 28 gr. 6 d.
svatojiřský 1630	6 504 kop 8 gr. 4 d.

soupisy škod způsobených vojáky a přehledy berních nedoplatků. V dubnu 1638 je řeším tohoto problému pověřena speciální komise,<sup>551</sup> která dospívá k závěru, že jediným možným východiskem je prodej města Martinicovi.

Dne 24. července 1638, i přes urputnou snahu Slánských vyplatit se ze zástavy,<sup>552</sup> bylo město i se svými statky prodáno do dědičného vlastnictví dosavadnímu zástavnímu pánu Jaroslavu Bořitovi z Martinic a jeho potomků, a to za 283 000 kop gr. míš., tj. za zástavní sumu rozšířenou o dlužný úrok.<sup>553</sup> Ještě téhož dne byli vyzváni zemský sudí František Matyáš

roční 1631 (20. 4. 1630 – 20. 4. 1631)	8 485 kop 56 gr. 1 d.
svatohavelský 1631	4 776 kop 4 gr. 5 d.
roční 1632 (16. 10. 1631 – 16. 10. 1632)	913 kop 57 gr. 4 ½ d.
svatojiřský 1633	6 360 kop 4 gr. 2 d.
svatohavelský 1633	5 285 kop 35 gr.
svatojiřský 1634	6 134 kop 17 gr. 1 d.
svatohavelský 1634	1560 kop
svatojiřský 1635	1050 kop
svatohavelský 1635	2 335 kop
svatojiřský 1636	1346 kop 6 gr. 6 d.
svatohavelský 1636	591 kop 33 gr. 3 d.
svatojiřský 1637	153 kop 42 gr. 1 d.
svatohavelský 1637	407 kop
svatojiřský 1638	7 kop 39 gr. 3 d.
23. 4. 1638 – 23. 7. 1638	314 kop 14 gr. 6 d.

<sup>550</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 414v, 415r; kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*, s. 125-126. Srov. pozn. č. 547.

<sup>551</sup> „Commissarii werden verordnet wegen der Stat Schlan in augenschein zu nemmen, was fernucztn ertragen thut und die Camer blechten.“ NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/35, Koncept z 24. 4. 1638. Srov. TAMTĚŽ, list panovníka z 9. 4. 1638 adresovaný české komoře: „Euch damnach genedigst bemehndt [?], Ihr wegen besichtigung uff berürter Statt also baldt gewisse Commissarios auß euren mitteln dahin abortnen, inmittle wegen der Zahlungsmitteln nach sinen und unß volgendtes über aines und anders euren bestendigen bericht unnd guettachten mit negsten Zuekhomben lassen sollet.“

<sup>552</sup> Dne 15. května 1638, pouhé dva měsíce před prodejem města Martinicovi, je konšely a obecními staršími schválen návrh, aby byla sepsána další žádost o vyvázání města ze zástavy a požádáno Martinice o souhlas s jejím přednesením panovníkovi. Ačkoliv Martinic zakázal radním v této věci jednat, dohodli se všichni přítomní, že suplikaci přesto podají, „aby potomně nebylo nařikáno, že počavše, dále potom, že mlčením toho všeho se pomíjelo.“ Poníženou supliku měli do Vídně (!) doručit Václav Votický, Samuel Šťáva a Ambrož Vodička. Dne 22. července, pouhé dva dny před podpisem tržové smlouvy, činí výše zmínění relaci v radě. Suplikaci panovníkovi předali, ale žádnou resoluci, ani odpověď na ni nedostali. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 462r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 6r, 15r. Srov. pozn. č. 405.

<sup>553</sup> Zdůvodnění prodeje Slaného, uvedené v tržové smlouvě intabulované do desk zemských 26. 8. 1638, bylo následující: „I poněvadž se to nyní z pořádného na komoře Jeho Milosti Císařské královské české bedlivě učiněného oučtu patrně vyhledalo a našlo, že počnouce hned ode dne zastavení a postoupení témuž hraběti z Martinic dotčeného města Slaného a těch dvouh statkův k němu připojených se vším jich příslušenstvím až do nynějšího času v těch patnácti letech již pořad zběhlých témuž hraběti z Martinic na ouroky, které jemu sice každoročně po dvanácti tisících kop míšeňských úplně z důchodův téhož celého zástavního statku slánského vycházeti měly, za příčinou toho, prve nenadálého však již vůbec vědomého vojenského vyplundrování a hrozného vypálení a skažení často psaného hrubě nyní pustého města a statku slánského přes osmdesáte tři tisíce kop míšeňských se nedostalo a ty by jemu (mimo hlavní sumu) dle znění téhož zástavního zápisu na hotově z královského Jeho Milosti Císařské renthauzu českého doplněny bejti měly [...] a nenacházejíce {se} v tyto těžký časy žádného k tomu lepšího prostředku, ráčil se na prodej téhož zástavního města a statku Slánského milostivě resolvovati.“ SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1327 (sign. AA XLV), *Spisy o právním postavení Slaného 1638-1791*, kt. č. 285 (nepaginováno – nefoliováno), Extrakt z tržové smlouvy. Srov. originál smlouvy (německy) uložený v NA, SM, i. č. 3232, kt. č. 2225, sign. S 114/29. Dále srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 132 (sign. III/41), *Confiscationsbuch Anno 1644*, s. 357, kde je chybně uvedena suma, za niž byl Martinicovi



Karel ze Šternberka a hejtman pražského hradu Karel Příchovský z Příchovic, aby se jako relátoři postarali o intabulaci tržní smlouvy. 17. srpna pak panovník o celé záležitosti informoval úředníky desk zemských.<sup>554</sup> Předáním města, které se tímto aktem stalo definitivně městem poddanským, byl pověřen hejtman všech královských panství Jozue Kořenový z Terešova a na Mezeříčí.<sup>555</sup>

Stalo se to, čeho se Slánští nejvíce obávali.<sup>556</sup> Dne 30. srpna 1638 byla celá obec povolána na radnici, kde jim bylo, patrně regentem Zachariášem Vejdou, přečteno Martinicovo psaní informující je o tom, že již nejsou královským městem v zástavě, nýbrž městem poddanským. Poté se všichni přesunuli do panského domu, kde Jozue Kořenový přečetl plnomocenství od císaře, které jej opravňovalo k předání města Martinicovi. *„Po přečtení takového poručení tu hned in continenti rukou dáním panu regentu a Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti štolmistru na místě Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti vyslaným a zřízeným, pan purkmistr, primas, konšelé, starší obecní<sup>557</sup> a jiní všickni měšťané, sousedé a sousedy i vdovy slibovali dědičnou poddanost, věrnost a poslušnost, sedláci pak poddaní z vesnic slibovali člověčenství, dědičnou poddanost, věrnost a poslušnost.“* Po vykonání slibu oznámil Zachariáš Vejda, že hrabě z *„milostivé náklonnosti ke všem věrným poddaným slánským“* daruje všem slánským měšťanům a sousedům sud dobrého vína a vesnickým poddaným sud hořkého piva, *„aby je, jakž a co nejdříve dodáno bylo, pro Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti zdraví vypili.“*<sup>558</sup>

---

zastavený královský majetek prodán (283 000 zlatých rýnských!). Stejnou částku lze nalézt i v práci T. V. BÍLKA, *Dějiny konfiskací*, II, s. 1206. Dále srov. Miloslav VOLF, *Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci*, s. 84 a Vladimír KUBÁNEK, *Královské město Slaný*, s. 48, kde je chybně uvedeno datum prodeje města Martinicovi.

<sup>554</sup> NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/35.

<sup>555</sup> NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/35, list z 16. 8. 1638. Srov. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 16. 8. 1636 (správně 16. 8. 1638) a 16. 8. 1638, v obou případech opis zplomocnění Jozue Křenovskému z Terešova k postoupení Slaného Martinicovi. Dále srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1327 (sign. AA XLV), *Spisy o právním postavení Slaného (1638-1791)*, kt. č. 285 (nepaginováno – nefoliováno), extrakt z prodejní smlouvy.

<sup>556</sup> *„A tak čeho jsme se od dávných let a časův všickni obávali, strachovali a skrze mnohé snažnosti, pečování, jednání i nemalých outrat na to vedení, aby tomu spomoženo býti mohlo, toho, když možné nebylo dojíti a to nijakž minouti nemohlo, již tuto se vykonalo. V čemž, ó Bože věčný, račiž nás sám politovati a ve své božské ochraně míti, a jestli v tom vůle tvé velebnosti božské ráci býti, vysvobození zase učiniti, skroušeným srdcem Tvé milosti Božské prosíme.“* AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 18v.

<sup>557</sup> V době předání města Martinicovi bylo obsazení zmíněných úřadů následující: Augustin Kosina (primas), Jiřík Hanžburský, Václav Votický, Samuel Cruciger (purkmistr), Tomáš Radnický, Jan Jirásek, Václav Ron, Samuel Štáva, Jan Jeřabina, Jiřík Sulyva, Jan Horán a Jan Czynk. Starší obecní: Jan Petružilka, Tomáš Hrouda, Jan Hořčice, Václav Czejbík, Daniel Vepřek, Ambrož Vodička, Jan Malina. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 416r; kniha č. 100, *Knihá zápisů z rady 1631-1639*, f. 88r.

<sup>558</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 18v.

### 3.2.3. Město Slaný v poddanství (1638-1648)

*„Quae fuerat Slanae libertas ante vetusta  
Iam subit, oh miserum, subditionis onus!  
Sed quoniam viribus nullis succurrere, tanto  
Haud valuit statu, tu Deus ipse iuva.“<sup>559</sup>*

Léta následující po prodeji města Martinicovi byla skutečně léty plnými utrpení. Hrabě se sice snažil chránit Slaný před ložirováním vojska více než v předchozích letech a také intenzivněji jednal s berním úřadem o úlevách na berních a kontribucích či přehodnocení počtu osedlých, nicméně ne vždy byl úspěšný.<sup>560</sup> Sám navíc tvrdě vyžadoval pravidelné odvádění všech dávek, zejména šosu, a plnění robotních povinností (viz dále). Během opakovaných nájezdů švédských vojsk se pak obyvatelé města na vlastní kůži přesvědčili, že nikdy není tak špatně, aby nemohlo být ještě hůře.

Švédský generál Johan Gustafsson Banér posílen v červnu 1638 o 14 000 mužů a válečný proviant začal z Pomořan úspěšně vytlačovat císařského generála Gallase. Zastavil se až u Magdeburgu, kde přikázal zimní kvartýr. Již v únoru následujícího roku se pod jeho velením vydala švédská armáda do Saska. S ohledem na obležení a následný pád Cvikavy bylo ve Vídni rozhodnuto vyslat na česko-saskou hranici silnou armádu, která by Banéra zastavila a zahнала zpět.<sup>561</sup> Zatímco se v Čechách shromažďovali žoldáci a sháněl proviant, přitáhl k Freiberku saský generálvachmistr Morzin a vyhnal odtud švédské vojsko.<sup>562</sup> Slánští jsou o tomto střetu poměrně dobře informováni. Již v polovině března jim píše z Loun, „že by nepřítel totiž Panýr u Freybergka s celou armádou svou býti měl a tu že jest se s nejvyšším Marcinem polem potkal, a tu že s obou stran lidu nětco padlo.“<sup>563</sup> Banér se stáhl k Saské

<sup>559</sup> Pod tento epigram, který do radního manuálu za záznam o předání města Martinicovi zapsal písař Jan Hradecký, byla později doplněna následující slova: „*Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor, Martinicii vincula solvi iugi!*“ Jejich autorem je slánský rodák Augustin Cinner, který měl ještě v polovině 18. století potřebu se k této události vyjádřit. Svůj povzdech, nejen zmíněná slova, vtěsnil na okraj příslušného listu radního manuálu. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 18v. Srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 176-177. Dále srov. Jindřich HULINSKÝ, *Z dějin poddanství a osvobození města Slaného. Příspěvek k historii města v XVIII. století*. P. Jan Aug. Cinner a snaha jeho o vyproštění rodného města Slaného z poroby, SO 30, 1922, s. 12-21.

<sup>560</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 234r-234v; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 433-434. Podrobněji viz kap. č. 4.3.

<sup>561</sup> V souvislosti s tímto tažením posílá Martinic Slánským nejen instrukce, podle nichž se mají připravit na příchod většího množství vojska, ale také *salva guardii*, ochranný glejt, který měl zabránit ložirování vojska ve městě a případnému řádění soldatesky. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 28r, 30r, 33r, 34r. Ke škodám způsobeným císařskými při jejich přesunu k česko-saské hranici viz SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 8.

<sup>562</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, V. díl, s. 8-10.

<sup>563</sup> K této bitvě mělo dojít v sobotu 12. 3. někde mezi Freiberkem a Drážďany a Morzin v ní měl na rozdíl od bitvy, která se odehrála o osmnáct dní později u Saské Kamenice, zvítězit. Údajně se svými vojáky „do 1000

Kamenici, kde Morzina, jemuž přitáhl na pomoc císařský generál Jan Kryštof Puchheim, 14. dubna na hlavu porazil.<sup>564</sup> Trosky obou sborů se daly na ústup do Čech a za nimi se jako velká voda valilo švédské vojsko. Banér, který měl nyní cestu do Čech zcela otevřenou, stihl ještě vyplenit Pirnu. Na konci dubna pak padl do rukou Švédů Děčín (27. 4.), Ústí a Litoměřice (28. 4.).<sup>565</sup>

S tím, jak přicházely zprávy o blížícím se nepříteli, stoupala ve městě nervozita. Na počátku května píše Slánští Martinicovi, „že armáda Jeho Milosti Císařské lidu vojenského již všecka z pomezí českého ku Praze odmarširovala a lid nepřátelský Banýrovský již vtrhl do Loun, do Litoměřic a do Roudnice a partajem, že štrafuje až k Budyni a odtud z Budyně přes 100 koní<sup>566</sup> v neděli 1. Maii, den svatých Filipa a Jakuba, že k Slanému jest přitáhlo a tu nemalého nebezpečství, strachu, škod Slánští zakusili.“<sup>567</sup> Na prosbu konšelů o ochranu reagoval napomenutím, aby zachovali věrnost Pánu Bohu a své vrchnosti. S ohledem na předchozí zkušenosti, zejména nesmlouvavé vymáhání škod způsobených na hraběcím majetku během saského vpádu, se po přečtení Martinicova listu všichni přítomní, konšelé, obecní starší i duchovní písař Václav Zahrádka, pověřený správou města, zavázali, že z města neodejdou a budou bránit jak své, tak i hraběcí.<sup>568</sup> Druhého dne se kolem půl páté ráno střetlo asi půl míle od Slaného 150 švédských rejtářů s císařskými. Dva zranění císařští se vydali ke Slanému a dožadovali se vstupu do města. „A nemohše užítí vpuštění do města, do brány na vartu [...] domácí paterým vystřelením oheň dávali a jednoho vartýře, však nehrubě škodně, postřelili.“ Obávající se odplaty, odjeli spěšně směrem ke Kmetňovsi a Budyni.<sup>569</sup>

O několik dní později, 15. května, přichází do města „psaní pohružlivé [...] od nepřitele“. Jeho obsah bohužel neznáme. Je však velmi pravděpodobné, že švédská armáda požadovala, tak jako mnohokrát poté, dodávky proviantu pod hrozbou exekuce „ohněm a mečem“. Primas

---

*lidu nepřátelského pobíti měl.*“ AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, f. 112r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 14. 3. 1639.

<sup>564</sup> O bitvě u Saské Kamenice se Slánští dozvěděli na konci dubna: „Víceji nic za tohoto ouřadu řízeno na rathauze nebylo pro pokřik o novinách, že <že věřejšího dne, totiž v zelený čtvrtek> 14 Aprilis císařského lidu vojenského na pomezí českém od nepřitele poraženo 7 regimentů a hrozná veliká bitva byla a že armáda císařská zpátkem do Čech obrátiti se chce. Jakož pak hned téhoto týhodne od outerka bylo veliké utíkání lidu vůkol z vesnic, městeček i měst před vojáky, že již armáda císařská z ležení do Čech marsíruje a vojáci zpátkem utíkajíc, vsudy po vesnicích ložírují, pajtují i berou, cokoliv zastihnou.“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 34r.

<sup>565</sup> Tažení do Čech bylo zahájeno prohlášením o boji proti papežencům a pomoci utiskovaným. Nařizení o přísných trestech pro ty, kteří by se dopustili loupeží a nepravostí vůči civilnímu obyvatelstvu, však bylo záhy zapomenuto. Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 185-189, 201nn.

<sup>566</sup> Podle škod, které Slánští později nahlásili, přitáhlo ke Slanému přes 150 rejtářů. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 7.

<sup>567</sup> Vojáci, kteří přitáhli od Budyně, se rozkvarťovali na slánském předměstí. Zdrželi se zde pět dní a způsobili nemalé škody. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 7.

<sup>568</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 34r-34v.

<sup>569</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 176.

Augustin Kosina, toho času zároveň purkmistr, a radní Jan Michal Brodský i přes slib učiněný v radě o deset dní dříve, na nic nečekali, a opustili město. Důchodní písař Václav Zahrádka okamžitě napsal stížnost Martinicovi, protože to byli právě oni dva, kteří mu měli pomáhat chránit hraběcí majetek. Když dotčení „zběhové“ zjistili, že se nic neděje, ještě téhož dne se vrátili zpět do Slaného. Druhého dne se pak ze svého činu zpovídali před ostatními konšely. Zároveň byla čtena odpověď hraběte na Zahrádkovo psaní. Primas i Brodský oznámili, že hodlají nadále zachovávat věrnost hraběti, nicméně požadovali od obce ujištění, že jim bude v případě zajetí nepřitelem od obce pomoženo. Tušili snad, že uplyne sotva půl rok a budou tuto pomoc potřebovat? Možná.<sup>570</sup>

Na konci června píše místodržící panovníkovi, že nepřítel se zmocnil nejen celého pravého Polabí, ale i větší části Žateckého a Slánského kraje, které zhusta plení. Navíc denně přichází nové posily, opevňují se a shromažďují zásoby. Obávající se, aby švédská armáda neobsadila celé Čechy, prosí panovníka, aby do zmíněných krajů co nejrychleji poslal infanterii od Piccolominiho armády či pěchotu bavorského kurfiřta. Panovník jim vzápětí odpovídá, že pomocné oddíly, jak jízdní tak pěší, jsou již na cestě a navíc jeden z místodržících, hrabě z Martinic, byl pověřen vyjednávat o případné pomoci s bavorským kurfiřtem.<sup>571</sup>

V okolí města se pravidelně objevují loupící tlupy švédských, ale i císařských žoldáků a Slánští se připravují na nejhorší. Zesilují hlídky, opravují městské hradby a pro jistotu zasypávají Lounskou a Velvarskou bránu, neboť právě odtud očekávají největší nebezpečí.<sup>572</sup> Ani toto opatření však nepomohlo. „*Dne 16 Julii na skonání před třímecítmou hodinou [...]*<sup>573</sup> *nemalý počet rejtharstva s trubači, nejprve okolo Slánské hory od Blahotic k městu se přitočivše stráž silnou okolo města bedlivě osadivše, při fortně na prahu oheň založili. Jiní ostatní zatím vši silou na bránu slove Pražskou outok učinili. Město pak zavřené, jako i šraňk zamčený spatřivši, aby jim brána otevřena byla, že tu nejvyšší jeden s tisíci koni quartýr svůj míti má, s nemalým ofukem (kdo a odkud jsou neoznamující) od sebe hlas pouštěli a na žádnou odpověď z města nečekavše, přes kavernu a šrank přelezše, zámek při šranku odrazili*

<sup>570</sup> Když Augustin Kosina vysvětloval svůj odchod, „*odvolával se na Pavla Kotka, že jest to vůbec mluvil, aby raději dobrovolně nepřítel pustili, nežli by se dali mordovati. On že jest k tomu nechtěl svoliti, ale raději všecko opustiti.*“ Pavel Kotek, toho času člen rychtářské rady, toto obvinění pochopitelně rezolutně odmítl. S ohledem na zkušenosti Slánských s vojáky získanými zejména v roce 1634 je však vysoce pravděpodobné, že něco takového skutečně pronesl. O vyplundrování Slaného Banérem, k němuž podle Mikuláše staršího Bechyně z Lažan mělo dojít ve čtvrtek 19. 5. 1639, nebyly v městské registratuře prozatím nalezeny žádné doklady. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 34v-35r; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, V. díl, s. 308.

<sup>571</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, V. díl, s. 300; Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 206nn.

<sup>572</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 36r. Podle Daniela Vepřka byla Lounská brána zasypána již před vypuknutím velkého požáru v září 1634. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 12.

<sup>573</sup> Kolem půl šesté odpoledne.

a troje zavření prosekavši, brány zotvírali a do města mocně a kvalitě se vetřeli. Jakž pak do města se dostali, tu hned způsobem nepřátelským z ručnic střílejíc semo tam po rynku, po ulicích se rozjeli.<sup>574</sup> Po půl hodině své řádění, během něhož pobrali ve městě i na předměstí nemalé množství hovězího dobytka, mouky a obilí, ukončili. Při odchodu sebou odvedli i některé obyvatele Slaného. V psaní Martinicovi, jehož touto cestou žádali o pomoc a radu, jak se mají zachovat, neopomněli zdůraznit, že se jednalo o císařské.<sup>575</sup> I přes Martinicovu snahu, stížnosti Slánských prý ihned předkládal příslušným generálům,<sup>576</sup> vyjížděli vojáci po zbytek léta nadále na pravidelné partaje mlátíce obilí přímo na poli. Zdálo se, jako by nechtěli zůstat v ničem pozadu za Švédy, plenicími soustavně zejména Rakovnický kraj. Slánští konšelé přikazují všem obyvatelům města opatřit se podle svých možností zbraněmi, posilují se varty a také *salva guardia*.<sup>577</sup>

Na konci srpna přichází do Slaného patent, prostřednictvím něhož vyzývá Banér městskou radu, aby se dostavila do Litoměřic k akordu o kontribuci.<sup>578</sup> Nevíme, zda a popř. kdy konšelé do sídla švédského hlavního štábu dorazili. Jisto je pouze to, že do konce října neodvedli Slánští Banérovi ani jeden tolar. A Švédům docházela trpělivost. Když městská rada nereagovala na jejich výzvu o zaslání proviantu, přijeli si pro něj sami.<sup>579</sup> „V sobotu 22 Octobris [...] okolo 18 hodin [kol. desáté hodinydopoledne, pozn. R. K.] přitáhlo k Slanému několik regimentů vojákův armády švédské od ležení u Prahy při voboře Hvězdy<sup>580</sup> a všecko město vsudy vůkol obleženo bylo [...] profiantmistr pak téhož vojska vtrhše do města

<sup>574</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 16. 7. 1639, List Martinicovi o nenadálém přepadení a vydrancování města.

<sup>575</sup> Z argumentů, které uvedla městská rada na podporu tohoto tvrzení, je třeba zmínit následující. Zaprvé, když vojáci pronásledovali *salva guardia* prchající na Smečno, vystřelili do vzduchu a nechali ji jít. Dále propustili obyvatele města, poté, co jim pomohli odehnat ukořistěný dobytek do jejich ležení a navíc někteří poznali mezi vojáky osoby, s nimiž se potkali v době svého působení v armádě. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 16. 7. 1639, List Martinicovi o nenadálém přepadení a vydrancování města.

<sup>576</sup> Regent Zachariáš Vejda, pobývající toho času v Praze, doporučuje s ohledem na tuto skutečnost Slánským, aby ony zprávy psali raději německy („bylo by hrubě dobře, abyště to německy psáti dali“). Sám je však, co se týče zjednaní nápravy, dosti skeptický. Nicméně, chyba podle něj není na straně Martinice, ale jednotlivých generálů („Slibují, že tak učiní a to zastaví, však nikdá skutkem nic neplní a tak se není nač bezpečiti.“). Naposledy se Martinicovi zavázali, že zastaví řádění svých vojáků plukovník Trautsch (?) a plukovník z Hanau, a proto ve chvíli, kdy přijedou k městu nějací vojáci, mají se konšelé bedlivě vyptat, z jakého jsou regimentu, popř. kteří důstojníci s nimi přijíždějí, a ihned o tom napsat hraběti. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 22. 8. 1639.

<sup>577</sup> K původním třem Charvátů posílá Martinic další tři osoby, dva rejтары a jednoho kaprála. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 27. 8. 1639; TAMTÉŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 37v, 39r.

<sup>578</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 37v.

<sup>579</sup> Výzva k zaslání proviantu sepsaná nejvyšším generálproviantmistrem švédské armády 20. 10. 1639 v Nelahozevsi byla do města doručena již následujícího dne. Konšelé radice se s obecními staršími, nevěděli, co mají dělat. Požádat o radu a pomoc hraběte však nemohli, „nebo již armáda švédská z této strany Prahu oblehla.“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 40r.

<sup>580</sup> Zmíněné obléhání Prahy Banérem bylo toho roku již druhým v pořadí. Poprvé se Banér dostal do blízkosti Prahy již na konci května, ještě před příchodem Hatzfeldova vojska do Čech, kdy po jeden den demonstrativně ostřeloval novoměstské hrady. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, V. díl, s. 372.

s drahným počtem rejtharův, do hospody k Dorotě Vranské se vkvartýroval a v branách 16 rejтары quardau město osadil.“ Václav Zahrádka jako by zapomněl na své výtky vyslovené na adresu primase Augustina Kosiny o čtyři měsíce dříve, opustil spolu s mnohými radními město a ponechal jej na pospas švédské armádě. Poté, co Slánští obávající se nejhorsího, slíbili, že pošlou vše, co budou moci,<sup>581</sup> odtáhli vojáci „beze škody ke Smečnu.“ A udělali dobře. Smečno, kde se Švédům postavili na odpor se zbraní v ruce, bylo zapáleno a místní zámek vyplundrován.<sup>582</sup> Krátce na to stihl podobný osud také Beroun, Rakovník, Velvary a Nové Strašecí.<sup>583</sup>

Sotva město opustil švédský proviantmistr,<sup>584</sup> už se před jeho branami objevil rytmistr Hons Quentle „s některými oficíry a se 30 jízdných soldátův.“ Pod pohrůzkou „executi vojenské“ požadoval 4000 tolarů s tím, že se jedná o dlužnou tříměsíční kontribuci ze Slánského kraje. Plných 1000 tolarů měli zaplatit Slánští. Městská pokladna však zela prázdnotou, a proto prosili konšelé za odklad s tím, že tak narychlo není možné tak velkou sumu sehnat. Kromě výmluvy, že o žádné kontribuci nic nevěděli, ačkoliv jim v této věci byl doručen patent již na konci srpna,<sup>585</sup> upozorňovali také na fakt, že bez vědomí své vrchnosti nemohou nic dělat. Rytmistr však na úpěnlivé prosby radních nebral ohled. Ve snaze vynutit si zaplacení celé částky zajal hned druhého dne, 28. 10., purkmistra Jana Michala Brodského. Slánští mezi sebou narychlo vybrali 75 zl., protože jim bylo slíbeno, že pokud vyberou alespoň nějaké peníze, bude purkmistr propuštěn. Avšak Hons Quentle slib nedodržel. Poté, co převzal od Slánských na radnici peníze, nejen že nepropustil Jana Michala Brodského, ale zajal ještě obecního staršího Daniela Vepřka a vydal rozkaz k odjezdu. Vojáci loučící se

<sup>581</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 24. 10. 1639, Seznam viktualií a proviantu odvedeného 24. 10. do švédského ležení u Prahy.

<sup>582</sup> Díky tomuto požáru, jemuž podle informací, které měli Slánští k dispozici, padlo za oběť celkem pět domů, přišli Smečenská o většinu své registratury uložené na radnici, která taktéž lehla popelem. Josef Lacina (*Paměti*, s. 190) v důsledku chybného čtení uvádí, že na Smečně tehdy shořelo celkem 51 domů. Domnělá číslice jedna za číslicí pět však není ničím jiným, než výrazným dřikem písmenem „P“ přesahujícím dva řádky. Silné protahování dřiků u písmen „s“, „p“ a „i“ je jedním z nejcharakterističtějších rysů písemného projevu autora tohoto záznamu, mladšího radního písaře Jana Hradeckého (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 40r). K důsledkům požáru pro smečenskou městskou registraturu viz např. František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 32, 1924, s. 8, 14, který však chybně uvádí, že Smečno bylo vypáleno 22. 8. 1639. Srov. Robert ŠIMŮNEK, *Smečno v pozdním středověku. Počátky rezidenčního města Bořitů z Martinic*, Průzkumy památek 29, 2012, č. 1, s. 12-13.

<sup>583</sup> Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 230-232; Josef Antonín SEYDL, *Kronika královského města Berouna. Kronika čili úplné a obšírné popsání všech památností královského krajského města Berouna. Sepsaná Josefem Antonínem Seydlem, děkanem tohotéž královského města 1828*, ed. Miloš Garkisch – Marie Tošnerová, Beroun 2003, s. 135-139; Jan ČERNÝ, *Kniha trhových smluv*, s. 98-99; TÝŽ, *Vojáci v Rakovníku*, s. 110.

<sup>584</sup> Švédský proviantmistr odešel z města 26. 10., poté, co mu Slánští zaplatili tzv. honorarium. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 40r.

<sup>585</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 37v.

s městem rabováním, stihli ještě pobrat na 80 kusů hovězího dobytka a 40 koní.<sup>586</sup> A poté všichni odtáhli do Litoměřic, kde zavřeli Brodského a Vepřka do tamního „stockhauzu“.<sup>587</sup>

Již 27. listopadu přichází psaní z Litoměřic, v němž se Jan Michal Brodský a Daniel Vepřek ptají, jak mají postupovat při vyjednávání výkupného. Slánští jim „ve vší tajnosti“ odpovídají, že pokud budou moci, tak ať se dohodnou na 200, nejvýše však 250 zl.<sup>588</sup> Ještě téhož dne se obrátili na Martinice prosíce jej o radu a pomoc.<sup>589</sup> Smlouva, tzv. akord, mezi Švédy a zajatými, jejichž životy byly oceněny na 320 říšských tolarů, byla uzavřena o měsíc později.<sup>590</sup> Slánští sháněli peníze, kde se dalo. Kromě obyvatel města a okolních vesnic, kteří se v uplynulých měsících „přichránili k městu“, přispěli také příslušníci místních cechů.<sup>591</sup> Na počátku ledna následujícího roku konečně dorazili zajatci domů. Relaci o svém zajetí přednesli v radě spolu s kvitancí dokládající zaplacení výkupného dne 11. ledna 1640.<sup>592</sup>

<sup>586</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 40v.

<sup>587</sup> Slánští nebyli prvními a rozhodně ani ne posledními zajatými městskými úředníky v průběhu války. Již v září 1634 se Švédové zmocnili lounského purkmistra Řehoře Šafařovic, kterého odvěkli do Lipska a obecního staršího Jana Hoška, jehož propustili v Drážďanech. V květnu 1639 uvěznilo na několik dní primase, purkmistra a jednoho radního v Chomutově, o měsíc později odvěkli do Slezska purkmistra a primase z Vysokého Mýta, v červenci podobný osud stihl kolínského císařského rychtáře Jakuba Jaklína, v srpnu osm předních měšťanů ze slezské Středy, v září purkmistra, rychtáře a jednoho radního z Litomyšle, v říjnu císařského rychtáře, primase, purkmistra a několik dalších osob v Rokycanech a v listopadu několik předních měšťanů z Chrudimi. Na jaře následujícího roku zajali Švédové primase, radního a několik kněží v Litoměřicích a dva přední měšťany v Děčíně. Po dobytí Mostu v roce 1646 zajal generál Wrangel kromě tamního císařského rychtáře, celou městskou radu a obecní starší. V červenci 1647 skončili ve vězení na mosteckém zámku libochovický hejtman, důchodní písař a jeden libochovický měšťan. V prosinci téhož roku byli do tamního vězení odvezeni purkmistr a primas města Chomutova a purkmistr a primas města Jirkov. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 244v; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 17. 12. 1647, List Rakovnických slánské městské radě; Marek ĎURČANSKÝ, *K proměnám městských intelektuálních elit*, s. 157-168; TÝŽ, *Česká města*, s. 125-126; Bohumír ROEDL (ed.), *Louny*, s. 148.

<sup>588</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 41v.

<sup>589</sup> O zajetí Jana Michala Brodského a Daniela Vepřka informovali Slánští hraběte již 29. 10. a později mu zasílali další zprávy o vývoji situace. K suplikaci z 27. listopadu byl přiložen list zajatých, který byl toho dne čten v radě. Zároveň s ním pak byla hraběti poslána také žádost „*přezarmoucených manželek*“ Doroty Brodské a Kateřiny Vepřkové, které na místě svých nezletilých dětí prosily o pomoc pro své manžely, kteří se dostali do litoměřického arestu „*ne za svou příčinou, ale za příčinou celé obce slánské*.“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, k fol. 90r, Suplikace Doroty Brodské a Kateřiny Vepřkové adresovaná Martinicovi, k fol. 148v, Suplikace městské rady adresovaná Martinicovi; TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 1. 11. 1639.

<sup>590</sup> List od zajatých informující o uzavření dohody se Švédy byl čten v městské radě 26. 12. 1639. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 42v.

<sup>591</sup> Dorota, manželka Jana Michala Brodského, si za tímto účelem půjčila 100 zl., mlynář Řehoř Fučík půjčil obci 50 zl. a dobrovolně daroval 6 zl. (2 dukáty), Tomáš Duras ze vsi Želenic půjčil obci 15 zl., Šimon Ovčárský taktéž 15 zl. a k tomu „*z lásky daroval*“ 6 zl. Ševcovský, krejčovský a pekařský cech darovaly po 6 zl., koželuzi, hrnčíři a řezníci po 3 zl. a cech sdružující mydláře a kramáře 2 zl. O pomoc byli požádáni i mlynáři z blízkého okolí. Bohužel nevíme, kolik odvedli. Josef Lacina (*Paměti*, s. 190) omylem uvádí, patrně v důsledku chybného čtení, že výše zmíněné částky byly vydány ne ve zlatých, ale v kopách. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 42v-43r; Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 18. 6. 1640, Žádost Tomáše Durase a Šimona Ovčárského o vrácení částky půjčené na vysvobození Slánských zajatých Švédy v roce 1639.

<sup>592</sup> Ze stručného záznamu v radním manuálu není zcela jasné, zda městská rada nakonec výše zmíněnou kontribuci ve výši 1000 tolarů, kvůli níž byli Vepřek a Brodský v litoměřickém arestu, skutečně odvedla. Minimálně na konci listopadu tato částka ještě uhrazena nebyla. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 43v, k fol. 90r, Suplikace Doroty Brodské a Kateřiny Vepřkové adresovaná Martinicovi.

O osudu důchodního písaře Václava Zahrádky, který byl rovněž zajat, nevíme zatím nic bližšího.<sup>593</sup>

Situace v Čechách na konci roku 1639 byla opravdu vážná. Co nepobrali Švédové, to vzali císařští, kteří se proměnili v neukázněné loupeživé bandy. Celý kraj zachvátila panika. Vesničtí poddaní hledali úkryt ve smečenských a křivoklátských lesích či za hradbami Slaného, kde kvůli velké zimě rozdělávali oheň na půdách opuštěných domů. Obavy Zachariáše Vejdy, „*aby [...] takoví lidé děl ostatní města sami nevypálili*“, byly zcela na místě.<sup>594</sup> Na konci prosince žádají Slánští Martinice, aby se za ně přimluvil ve věci obilného desátku, který „*pod uvarováním militárské executi*“ měli odvést císařské armádě, protože to, co nebylo pobráno vojáky, shnilo na poli.<sup>595</sup> Nebyli však úspěšní. Obilný desátek jim, stejně jako nová kontribuce, schválená v lednu následujícího roku zemským sněmem, nebyla prominuta.<sup>596</sup>

Na jaře 1640 byla na příkaz arciknížete Leopolda Viléma, který v září předešlého roku nahradil v čele císařských vojsk neschopného Gallase, zahájena protiofenzíva.<sup>597</sup> Již koncem března donutil Banéra opustit jeho hlavní kvartýr v Litoměřicích.<sup>598</sup> Krátce předtím, v polovině března, bylo do Slaného doručeno psaní, v němž byla městská rada vyzvána, aby vyslala své zástupce do švédského ležení v Lounech, a to kvůli odvedení dlužné kontribuce. Poté, co se hrabě seznámil s obsahem tohoto listu, poručil, aby se konšelé, „*z té contributi, jak možné bude, vymlouvali*.“ Od velmi pravděpodobného rabování, sám Martinic si byl vysokého rizika vydrancování města plně vědom,<sup>599</sup> zachránila Slánské císařská armáda pronásledující ustupující Švédy. Bezuzdné řádění soldatesky se však městu nakonec stejně nevyhnulo. Nedokázali mu zabránit ani arcikníže Leopold Vilém a jeden ze synů hraběte z Martinic, kteří přišli do Slaného spolu s vojenským oddílem, čítajícím něco málo přes

---

<sup>593</sup> Václav Zahrádka byl Švédy zajat v hospodě ve Slaném patrně 28. 10., tj. v den, kdy vojáci odjížděli z města i s ostatními dvěma rukojmími. Okolnosti jeho návratu ze švédského zajetí neznáme. Nejpozději v roce 1644 zemřel ve Slaném jako prostý měšťan. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 1. 11. 1639; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 41r, 29r-299v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 231r-232v. Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 5.

<sup>594</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 1. 11. 1639.

<sup>595</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 22. 12. 1639.

<sup>596</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 45r, 45v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 10. 3. 1640, Napomenutí Martinice k zaplacení kontribuce, 29. 3. 1640, Žádost o přimluvu u berních úředníků o odpuštění kontribuce adresovaná Martinicovi.

<sup>597</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, V. díl, s. 372.

<sup>598</sup> Za úspěšným vytlačení Švédů ze Žateckého, Slánského, Plzeňského a Loketského kraje stál plukovník Václav Zahrádecký pověřený operacemi na levém břehu Labe dne 17. 3. 1640. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 5, 46.

<sup>599</sup> Příkaz k odpirání placení kontribuce doprovodil Martinic doporučením opatřit si dostatečné zásoby vody a umístit je pod krovy domů. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 46r.



padesát osob, na konci března.<sup>600</sup> Nic se nezměnilo. Švédy pouze vystřídali císařští, aby je zanedlouho nahradili opět Švédové.<sup>601</sup>

Krátká doba oddechu byla Slánským dopřána na podzim roku 1640.<sup>602</sup> Navíc již zbytek jara a léta bylo možno považovat za klidnější. Ačkoliv ke městu nadále pravidelně přijížděly větší či menší skupinky vojáků patřící k různým regimentům, nikdy se nezdržely dlouho a ani způsobené škody nebyly vysoké.<sup>603</sup> Vrásky Slánským v této době přidělávala pouze kontribuce určená pro weblovský (wewelovský) regiment, který měl ve shodě s nařízením arciknížete Leopolda Viléma strávit ve Slánském kraji nastávající zimu.<sup>604</sup> Ačkoliv se zpočátku zdálo, že tentokrát to bude jiné, kapitán weblovského regimentu krátce po svém příchodu prohlásil, že se spokojí s odvedenými požitky a do příslušných zimních kvartýrů se svou kompanií nepřijede, ukázalo se, že je stejný jako všichni ostatní. Svou nepřítomnost v zimních kvartýrech, byl poměrně záhy odvolán do Slezska, si nechal velmi dobře zaplatit.<sup>605</sup>

<sup>600</sup> Podle Antonína Rezka dorazil arcikníže Leopold Vilém do Slaného večer 26. 3. a hned druhého dne se vydal k Lounům. Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 247.

<sup>601</sup> V neděli 1. dubna 1640 oznamují Slánští Martinicovi, že město bylo i přes přítomnost arciknížete Leopolda Viléma, Martinicova syna a několika dalších generálů a důstojníků „v tomto týhodni [...] od vojenských nezkracených soldátův“ vydrancováno. Včera je navíc regent Zachariáš Vejda písemně informoval o plánovaném pochodu asi 3000 Uhrů, kteří by měli následovat císařskou armádu táhnoucí směrem ke Kadani. Vzhledem k tomu, že se ve městě a jeho okolí již nenachází žádné viktualie ani „futráže“, obávají se, aby město nebylo vojáky zcela zničeno. Nelehkou situaci Slánských navíc komplikuje velké množství vojáků, markytánů a „vojenské chasy“, kteří přichází téměř každý den a rabují zejména ve stodolách a mlýnech na předměstí. Těmto opozdilým vojákům („takovým ostatkům soldátstva“) a markytánům doporučují cestu přes Slané údajně pražští vartýři, „an by dobře bližší a k armádě příležitější cestou nežli k Slanému zajíždějí, jeti mohli.“ Zdá se, že prosba o zakročení v této věci, byla vyslyšena. Nemáme alespoň žádných zpráv o plundrování města zmíněnými Uhry. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 1. 4. 1640, Koncept suplikace Martinicovi.

<sup>602</sup> Na zasedání městské rady, které se konalo 15. 10., bylo dokonce rozhodnuto o dočasném zrušení povinnosti obyvatel města držet varty. Pokud by však branní či hlásný šturmovali, jedno zda ve dne či v noci, měli se všichni okamžitě dostavit se zbraní v ruce k branám a hájit město. Stalo se tak patrně nejen s ohledem na příznivý vývoj situace, město navštívili vojáci naposledy na počátku srpna (11. 8.) a nejspíše v první polovině září odtáhl z kraje Weblovský regiment (viz dále), nýbrž také vzhledem k probíhajícímu vinobraní. Strážní služba byla v původní podobě obnovena opět až na počátku ledna 1641. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 56r, 62r; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 440-441.

<sup>603</sup> Celkové náklady na vojsko projíždějící od dubna do srpna 1640 okolím města se vyšplhaly pouze na 54 zl. 4 kr. AMS, kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 440-441. Srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 8.

<sup>604</sup> O chystaném kvartýru weblovského regimentu ve Slánském kraji, z toho přibližně 50 důstojníků ve Slaném, byla městská rada informována regentem již na počátku dubna (12. 4.). Pěší z weblovského regimentu zde měli strávit plné tři měsíce. Do příchodu vojáků měli Slánští shromážďovat „z okolních zámků, tvrzí, vesnic, též i z Velvar a Ounhoště a jiných tu okolo panství na commis“ příslušnou kontribuci. Dne 15. srpna byli Tomáš Radnický a Tomáš Hrouda vysláni do Prahy, aby hraběti odevzdali 155 zl., částku, kterou byla slánská obec povinna odvést jako kontribuci na jednu kompanii Weblovského regimentu za dva měsíce. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 46r, 46v, 49v-50r, 50v, 53r. Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 76.

<sup>605</sup> S ohledem na patent datovaný 1. ledna požadoval Webel, aby mu byly příslušné požitky odvedeny zpětně od počátku roku a ne až od doby jeho příchodu do kraje, tj. od dubna. Vzhledem k tomu, že list arciknížete Leopolda Viléma v této věci byl datován 9. 4., žádal hejtmán Slánského kraje Jan Jaroslav Valkoun z Adlaru nejvyšší úředníky o naučení, čím se má řídit. Jakým způsobem bylo v této věci nakonec rozhodnuto, nevíme. Potíže s odvodem kontribuce však přetrvávaly. Když v červnu fendrych této kompanie oznámil Valkounovi, že hodlá spolu s mustrovním písařem provést vyúčtování, předložil soupis požadavků pro kompletní praporec, ačkoliv podle rozkazu místodržících se mělo toto dvouměsíční vyúčtování týkat jen vojáků v kraji skutečně

Koncem roku 1640 se švédská vojska opět přiblížila k saské hranici. V souvislosti s bezprostředním ohrožením Čech byly do země odveleny některé pluky mající zabránit případnému ložirování švédské armády v zemi.<sup>606</sup> Zároveň byla poslána pomoc saskému kurfiřtu Janu Jiřímu. Vyslání Myslíkova a Cuebova jízdního pluku a Valdštejnova a Borriho pěšího pluku do Čech bylo zdůvodněno potřebou ochrany pomezí proti nepřátelským vpádům. Všichni však věděli, že ve skutečnosti se jedná jen o jinou formu zimního kvartýrování.<sup>607</sup> A brzy to měli poznat i obyvatelé Slaného.

10. prosince<sup>608</sup> se na slánském předměstí náhle objevilo něco málo přes 50 vojáků z regimentu Marches Matheae Firlamant. Tato neohlášená návštěva, která zůstala přes noc, stála Slánské přes 51 zl. S nezvanými hosty podobného ražení se byli obyvatelé města nuceni vyrovnávat po celý následující rok. V lednu to byli vojáci z regimentu Myslíkovského (6. 1.), v únoru přišli soldáti z Borriho regimentu (8. 2.), v březnu opět rejtaři z Myslíkovského regimentu (18. 3.), v dubnu rejtaři z regimentu Brogovského (7. 4.), Puchamovského (24. 4.) a hejtman Sax z regimentu Tiefnbachovského se dvěma leitenanty a třiceti knechty (27. 4.). V květnu Slánští „fedrovali“ korneta od plukovníka Piccolominiho (1. 5.), korneta se třemi vojáky z regimentu Nicolay (1. 5.), čtyři císařské vojáky jdoucí ze zajetí od nepřítele (1. 5.), opět hejtmana Saxe (7. 5.) a jednoho blíže neurčeného hejtmana, který táhl od teplického zámku směrem ku Praze se šestnácti koňmi a osmi mušketyry přepravujícími dvě těžká

---

přítomných. Fendrych požadoval celkem 3 322 zl., 120 strychů ovsa, 15 360 liber sena a 352 otepí slámy. Z vydrancovaného kraje, v němž se toho času nacházelo pouze 77 poddaných [sic!], však bylo v období od 17. dubna do 4. července vybráno pouze 372 zl. 13 kr. a 16 strychů ovsa. Komisař Daniel Wolf, který byl spolu s Valkounem přítomen červencovému vyúčtování, doporučil místodržícím, aby byl s ohledem na nízký počet poddaných a jejich velmi špatnou situaci, buď celý praporec, nebo alespoň jeho část, převelen někam jinam. O moc lépe věšak na tom nebyly ani jiné kraje, a tak zde zmíněný praporec zůstal. 23. 7. potvrzuje sekretář Weblova regimentu přijetí dvouměsíční kontribuce (770 zl. 48 kr., z toho 160 zl. od Slaného, viktualie v hodnotě 374 zl. 47 kr. a 44 strychů ovsa). Patrně krátce po vydání této kvitance byl celý regiment odvolen do Slezska. Ačkoliv mu bylo odvedeno celkem 1145 zl. 35 kr. a 44 strychů ovsa, tj. o 129 zl. 35 kr. a 14 strychů ovsa více než mělo, vyžadoval kapitán i po svém odchodu z kraje zaplacení druhého měsíčního žoldu příslibeného v patentu, a to pod „zlými pohružkami“. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 50, 51, 55-56, 80, 85-86, 88, 91, 96, 99-100, 102, 104, 105. Srov. pozn. č. 604.

<sup>606</sup> Švédské vojsko zajíždělo na partaje do severních Čech již v průběhu léta. Na konci srpna vyplenili svijanský zámek a odvěkli do zajetí hejtmana Boleslavského kraje. V listopadu pak operovali v okolí Frýdlantu a Žitavy. Počátkem prosince pronikla švédská armáda i do Chebského a Plzeňského kraje, kam se záhy obrátil také Banér, který se mezitím neúspěšně pokusil dobýt Řezno, kde se právě konal za účasti císaře Ferdinanda III. říšský sněm. Švédské jednotky postupně obsadily Domažlice, Klatovy, Sušici, Strakonice, Písek, Tachov, Poběžovice, Hostouň a Horšovský Týn. Operuje převážně ve východních Čechách, posílal Banér své vojáky na partaje také na Rakovnicko a Žatecko. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 10; Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 263-271.

<sup>607</sup> Do Čech bylo posláno celkem čtrnáct pluků, z toho šest bylo určeno na pomoc saskému kurfiřtu. Do Magdeburku však měly odejít až ve chvíli, kdy saský kurfiřt oznámí, že je připraven je přijmout. Kromě osmi zbylých pluků měl Colloredo použit k obraně země v případě potřeby čtyři pluky operující ve Slezsku. Generálvachmistr Borri dorazil do Chebu s osmi regimenty, svým, Valdštejnovým, Cuebovým, Myslíkovským, Mattaeiho, Ranftovým, Leslieho a Fernamontovým (Fernemontovým), již 16. prosince. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 8-10, 131-132.

<sup>608</sup> Josef Lacina nespřávně uvádí, že se tak stalo až 16. prosince. Josef LACINA, *Paměti*, s. 191.

obléhačací děla (8. 5.). O měsíc později přespal ve městě plukovník Šporaytr (Sperreuter)<sup>609</sup> spolu se svými dvořany (!) a patnácti rejтары (7. 6.). Na počátku června pak dorazil do města také arcikníže Leopold Vilém s početným dvorem.<sup>610</sup> Na rozdíl od svého doprovodu, který byl ubytován ve Slaném, přenocoval arcikníže na některém z blízkých zámků, patrně na Smečně, a druhého dne pokračoval přes Louny a další města směrem ke Cvikovu.<sup>611</sup> Pouhé dva dny po odjezdu arciknížete a jeho vojáků se k sousedům na Záfortenském předměstí nakvartýrovali násilím rejтары z Ramsdorfského (Ramsdorského) a Puchamovského (Puchhaimovského) regimentu (12. 6.) „*a tu nepokojně sobě po vůli své provozovali, škody činili [a] sousedy, aby je stravovali, obtěžovali.*“<sup>612</sup> Za této situace, kdy přes Slaný pravidelně procházely větší či menší vojenské oddíly mající posílit posádky v severních Čechách, vyhrožoval Martinic prostřednictvím svého úředníka Augustina Kosiny naprosto marně, že ti, kdo nezačnou do zimy opravovat svá obydlí, mohou o ně přijít.<sup>613</sup>

Po smrti Johana Banéra v květnu 1641 stanul v čele švédského vojska Lennart Torstensson a svého předchůdce poměrně záhy zastínil. Na počátku roku 1642 se přesunul do Slezska, kam brzy vylákal císařské vojsko. V souvislosti s operacemi švédské armády v severních Čechách byli Slánští již na konci roku 1641 napomenuti hrabětem, aby se opatřili zbraněmi a bedlivě vartovali.<sup>614</sup> 5. ledna následujícího roku bylo v radě čteno Martinicovo psaní, v němž je informoval, že do Čech má na zimní kvartýr přitáhnout šest regimentů rejtarů. Přednostně mají být vloženi do uzavřených měst.<sup>615</sup> Panovník sice od kvartýrování těchto vojáků na snažné prosby místodržících výměnou za částku 100 000 zl. upustil, nicméně

---

<sup>609</sup> Ve slánských pramenech je Šporaytr označen jako generálvachmistr. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 272.

<sup>610</sup> Arciknížecí kvartýrmistr přijel do Slaného s jednodenním předstihem, již 8. 6., protože bylo potřeba zajistit adekvátní ubytování velkému množství dvorských a vojenských oficírů a také prostým rejtarům, kterých mělo být přes 2000. O den později dorazili do města vzácní hosté s více než 100 vozy naplněnými bagáží. O plánovaném příjezdu arciknížete Leopolda byli Slánští informováni hraběcím regentem již v druhé polovině května. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1639*, s. 273; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 71v.

<sup>611</sup> Vzhledem k pobytu velkého množství vojska ve Slaném bylo na téměř tři neděle přerušeno jednání městské rady: „*Od tohoto dne, totiž 28. Maji do 17. Junii nic nebylo v místě radním řízeno pro tažení neboližto durchcuk Jeho Vysoce osvíceného arciknížete Leopolda, vozův pagažních, s mnoha regimenty lidu válečného skrze kraj slánský ano i 9. Junii skrze město Slaný k městi Cvikavě. Takže v tom tumultu vojenském ve dne ani téměř v noci oddechnutí a odpočinutí před semotam projíždícími se soldáty nebylo.*“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 73v.

<sup>612</sup> Záznam o vydáních Slánských na všechny výše zmíněné, nejen na arciknížete a jeho doprovod, který byl na příkaz Martinice sestaven na počátku července (3. 7.), se dochoval ve více kopiích. Tři byly později vevázány do knihy dluhů a úroků a jedna opsána do knihy pamětní. O pár dní později (7. 7.) vydali městské radě ve shodě s usnesením zemského sněmu osvědčení o těchto škodách komisaři Jan Jaroslav Valkoun z Adlaru a Kryštof Bisehof z Encypilu. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 75r; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1639*, s. 271-273. Srov. TAMTÉŽ, s. 417-423, 437-438, 443-447; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 33v-36r (zde na f. 35bv-36r opis osvědčení komisařů ze 7. 7.)

<sup>613</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 1r.

<sup>614</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 88r, 88v-89r.

<sup>615</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 4r-4v.

přítomnost vojska se mnohým krajům stejně nevyhnula. Místo šesti regimentů však bylo z rozkazu arciknížete Leopolda vloženo do Čech „pouze“ 2400 jezdců.<sup>616</sup> Sám arcikníže vraceje se od českých hranic, přenocoval ve Slaném i se svým doprovodem 7. března.<sup>617</sup> Bezprostředně za ním táhlo císařské vojsko, včetně jeho dvora.<sup>618</sup> Ještě než výše zmínění jezdci odtáhli, přibýlo do Čech dalších přibližně 5000 vojáků plukovníka Piccolomini, kteří měli zbrzdit Torstenssonův postup na severu.<sup>619</sup> Pomoc Františku Albrechtu Saskému však přišla příliš pozdě. 1. června byl poražen nedaleko Svídnice Torstenssonem, který se krátce předtím spojil se Stahlhansovým vojskem. Cesta Švédům do země byla otevřena. Již 10. června stanul Torstensson před Olomoucí, kterou po pár dnech dobyl.<sup>620</sup>

Na počátku června (4. 6.) dostali Slánští zprávu,<sup>621</sup> že se od Chomutova chystá jet přes Slaný celkem osm regimentů císařských, patrně na pomoc Moravě.<sup>622</sup> S ohledem na ohrožení země svolává panovník i přes odpor místodržících zemskou hotovost. Patent císaře o „vypravení desátého člověka lidu krajského pěšího a třicátého jízdného na hranice české na tři měsíce proti lidu švédskému nepřátelskému“ byl v radě čten za přítomnosti vesnických

---

<sup>616</sup> Nejméně jezdců mělo být ubytováno v Podbrdském, Rakovnickém a Slánském kraji, dohromady pouze 132 mužů. Nejvíce pak v Bechyňském, celkem 312 mužů. Od kvartýrování vojáků bylo nakonec upuštěno v krajích nejvíce postižených v předchozích letech, tj. v Loketském, Litoměřickém, Žateckém, Rakovnickém, Podbrdském, Vltavském a Slánském. Povinnosti odvádět kontribuci však zbaveny nebyly. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 244, 247; AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 98r, 114v.

<sup>617</sup> Arcikníže Leopold, který měl být původně ubytován na Mělníku, se nakonec z ne zcela jasných důvodů rozhodl přenocovat ve Slaném, odkud pak pokračoval do Prahy a přes Jihlavu dále do Znojma (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 387; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 257). Josef Lacina (*Paměti*, s. 195) uvádí, že arcikníže přenocoval ve Slaném až 2. 4. Tuto informaci od něj přebírá i Antonín Rezek (*Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 333).

<sup>618</sup> Dvůr arciknížete Leopolda byl ve městě ubytován od 31. 3. do 2. 4. Krátce předtím, 20. 3., přijel z Prahy generálkomisař doprovázející spolu s některými důstojníky, colmistrem, jedním rytmistrem a 80 mušketýry konvoj vezoucí viktualie a peníze. Vyjedené město nebylo schopno uživit tak velké množství lidí a koní (jen těch bylo přes 700). Příliš na tom nezměnila ani pomoc pražských měst, která poslala Slánským 250 bochníků chleba, 50 strychů ovsu a 2 voly. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 387-394, 401, 407-408 (stejně 479-487), 453-457 (stejně 497-501), 475-476, 497-501. Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 264.

<sup>619</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 88r, 89r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 4r-4v. Srov. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 11-14.

<sup>620</sup> Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 334-340.

<sup>621</sup> Zprávu o přesunu císařských z Chomutova na Moravu dostali Slánští od Zachariáše Vejdy možná již v polovině května a Daniel Vepřek se spletl při dataci čtení této zprávy v radě. Již 20. května totiž přešlají tuto informaci Lounským. Navíc do radních manuálů se zapisovalo s delším časovým odstupem z pomocných lístečků, tzv. škart, je tedy možné, že se písař při prepisování dopustil omylu. Mohl také zaměnit dvě velmi podobné zprávy. K zjištění, zda Daniel Vepřek udělal chybu v dataci, a případně ve které, je také autorem konceptu listu Lounským, je třeba prozkoumat registraturu archivu města Louny. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 101v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 51r-52v. Srov. TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 3. 6. 1642, Artikel z psaní regenta Zachariáše Vejdy o pochodu 4 regimentů rejtářů od Rakovníka ku Praze, za kterými táhne dalších 8000 vojáků. Dále srov. pozn. č. 1434.

<sup>622</sup> S největší pravděpodobností se jednalo o lid polního zbrojmistra Suyse, který měl táhnout ku Praze od Saské Kamenice, původně přes Plzeňský a Podbrdský kraj. Z Prahy pak měl pokračovat dále na Moravu a tam se u Brna spojit s vojskem arciknížete Leopolda. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 15, 301, 301-302, 384.

poddaných 13. července.<sup>623</sup> Ze Slaného byli k mustruňku, který se konal již 18. srpna, vypraveni Jiří Zajíček, Martin Fortnářovic, Jakub Skála, Václav Cannybal a Václav Ručníkář. Místodržící spokojeně hlásili panovníkovi, že byl vybrán dobrý lid, plně srovnatelný s císařským vojskem. Tento první dojem byl však mylný. Z posádek, které měly být rozmístěny kolem Brandýsa a na lužických a slezských hranicích, dezertovalo značné množství lidí již krátce po příchodu k Olomouci. K ochotě rekrutů zůstat u příslušných útvarů rozhodně nepřispívalo špatné zásobování a ubytování, obzvláště když jim jejich vrchnost slíbila, že budou sloužit pouze tři měsíce. Rozkaz místodržících, aby vrchnosti neskrývali dezertéry a posílali je zpět, se týkal i Slánských. Zběhové Martin Fortnářovic, Václav Ručníkář, Jakub Skála a Václav Cannybal byli před Martinice postaveni v září následujícího roku.<sup>624</sup>

Torstensson zanechav na důležitých místech Moravy a Slezska své posádky, ustoupil pod tlakem císařských do Saska, kde jim 2. listopadu 1642 uštědřil nedaleko Breitenfeldu drtivou porážku.<sup>625</sup> O pár dní později přitáhla ustupující zbídačená císařská armáda do Slaného, odkud pokračovala přes Smečno směrem k Rakovníku.<sup>626</sup> Vojáci, kteří již několik měsíců nedostali zapláceno, se chovali jako hejno hladových kobylek. Během několika málo dní způsobili jen ve městě škodu za téměř 5000 zl.<sup>627</sup> Ještě hůře na tom byli Smečensťi, kde se škody vyšplhaly na 6000 zl.<sup>628</sup> Podobná situace panovala na konci roku 1642 i v ostatních krajích. Království bylo přeplněno vojskem, které v ničem nezaostávalo za švédskými

---

<sup>623</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 103r.

<sup>624</sup> Celkem bylo zmustrováno přes 3000 jízdních a 3000 pěších. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 103v-104v, 124r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 64r-64v, 74r; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 16, 18, 365, 366, 389, 401, 423.

<sup>625</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 17-18; Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 344-348.

<sup>626</sup> Arcikníže Leopold, který přitáhl k městu již podruhé v tomto roce, se objevil před branami Slaného 7. listopadu a opět s celým svým „*dvorstvem, oficíry, koňmi a vozy bagážními*.“ Majíce pokračovat do Prahy, obrátili se již u Mikovic a vydali se zpět směrem k Rakovníku a ještě téhož dne se objevili ve Slaném, navíc s „*množstvím regimentních soldátův*“. Procházejíce přes město po tři následující dny, nerozpakovali se krást obilí ve stodolách a zatápět nábytkem Slánských. Dokonce ukradli „*kočárek obecní zánovní*“, který byl později oceněn na 18 zl. Zda se jednalo o „*vůz kočárský uherský celý s korbou*“, který měl do Velikonoc roku 1637 místo příjemného vyrobít nový předměstský soused kolář Jan Žlutický, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 409v, 412r; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 503-512. Srov. TAMTĚŽ, s. 459-464, 495-496. Dále srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 9.

<sup>627</sup> Celkové náklady na vyživování císařských včetně škod, které způsobili ve dnech 7. – 9. 11. 1642 na majetku obce a obyvatel Slaného, byly vyčísleny na 4 471 zl. 41 kr. 5 ½ d. Poddaným na slánském statku vznikly během dvou dnů (5. a 7. 11.) škody ve výši 304 zl. 27 kr. Vzhledem k tomu, že vojáci se pohybovali v kraji až do konce měsíce, vyšplhaly se celkové škody na poddanském majetku nakonec na 637 zl. 19 kr. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 503-512. Srov. TAMTĚŽ, s. 459-464. Dále srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 9, 10a, 10b.

<sup>628</sup> Škody, které způsobili vojáci arciknížete Leopolda na smečenském panství za pouhých pět dní, byly vyčísleny na 5998 zl. 33 kr. 3 d., z toho v samotném městě pouze na 313 zl. 16 kr. 3 d. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 11b.

žoldáky. Mnohdy se chovalo dokonce i hůř.<sup>629</sup> V průběhu zimy podnikali švédští, mající hlavní stan v Žitavě, pravidelné loupeživé výpravy do Čech. Na čas se dokonce zmocnil Mladé Boleslavi.<sup>630</sup> Švédský plukovník Reichwald navíc hrozil obyvatelům Boleslavského a Litoměřického kraje, že bude požadovanou kontribuci vymáhat za pomoci ohně a meče. Na konci roku pak novou kontribuci nařídili také císařští.<sup>631</sup>

Když se v lednu 1643 arcivévoda Leopold Vilém vzdal hlavního velení císařské armády a odjel do Vídně, nastala v zemi anarchie.<sup>632</sup> O obsazení pozice vrchního velitele bylo rozhodnuto až koncem března. Piccolomini, pověřený prozatímním velením, byl pomínut, Hatzfeld nabídku odmítl a tak v čele císařské armády stanul opět neschopný notorik Gallas. Piccolomini, odmítaje se podříditi Gallasovi, odešel raději do španělských služeb.<sup>633</sup>

Ačkoliv již od počátku ledna 1643 přichází do Slaného zpráva o řádění vojáků, užívá si město, na rozdíl od nedalekých Velvar,<sup>634</sup> po celé jaro relativního klidu.<sup>635</sup> Pouze 20. dubna se byla obec nucena sejít kvůli tažení Charvátů z Loun a Žateckého kraje.<sup>636</sup> O to tíživěji se města dotkly události letní. Torstensson máje v úmyslu vylákat Gallase z jeho tábora u Hradce Králové, pustošil severozápadní Čechy.<sup>637</sup> Ke Slanému přitáhli Švédové, kterých

---

<sup>629</sup> Nejvíce bylo postiženo Žatecko, Litoměřicko a Plzeňsko, kam se nakvartýrovalo přes 30 jízdních regimentů. Četné stížnosti na loupící císařské se objevovaly již v průběhu září a října. V Litoměřickém kraji kradli markytáni táhnoucí s hlavní armádou kromě cínového, mosazného a měděného nádobí, dokonce i cínové rakve. Patent arciknížete Leopolda Viléma o přísném trestání štráfujících partají byl na konci roku 1642 zaslán také do Slaného. Další obdrželi krajští hejtmani v dubnu následujícího roku. Stejně jako předchozí, ani tento řádění soldatesky nezastavil. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 18, 385; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 63; Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 352.

<sup>630</sup> V průběhu ledna 1643 vydrancovali švédští Kadaň, Mladou Boleslav a Jičín a na krátký čas se zmocnili hradu Kost. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 5; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek Pamětí Slánských*, s. 16-17.

<sup>631</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 19.

<sup>632</sup> Hraběcí úředník Augustin Kosina si k této události poznamenal: „*Léta 1643, 12. Januarii resignoval nej. Picolome [!], arcikníže Leopold nechal armády v Čechách, jel do Vídně a tak císařští vojáci dělali v Čechách, co sami chtěli. [...] Těch časův v armádě JMC žádné správy nebylo, jen loupež, nebo žádný generálem býti nechťel. Leželo to všecko v Čechách.*“ Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek Pamětí Slánských*, s. 16, 17.

<sup>633</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 6.

<sup>634</sup> Velvary byly vyšturmovány císařskými, kteří „*s lidmi zacházeli až hrozno*“ dne 13. 2. Podobně i další excesy v kraji, které se Slanému naštěstí vyhnuly, měli na svědomí císařští: „*Téhož léta 25. Martii. Tak hrozná loupež okolo nás byla, že žádnéj hlavy vystrčiti z města nesměl. Pan Chanovský, podkomoří království Českého jedouc na své statky asi sám 30tý, přijela na něj partaj císařská, jeho z vozu shodili, rejthary aneb služebníky postríleli, a tak nebohý musel do Prahy pěšky jíti, však aniž jemu od žádného nic napraveno, nelze to (?). Nebo žádného generála nebylo.*“ Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek Pamětí Slánských*, s. 17. Podle Antonína Rezka byly Velvary vydrancovány 9. února (*Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 354).

<sup>635</sup> Dne 16. ledna 1643 přijel ke Slanému forýr plukovníka de la Crona a požadoval po městské radě specifikaci sídel v kraji, patrně za účelem rozvržení kvartýrů. Když neuspěl, Slánští se odvolávali na fakt, že již nejsou krajským městem, odjel zpět do Rakovníka. O měsíc později, 17. 2., píše regent městské radě, že by měl z Loun a Žateckého kraje vytáhnout i s bagážemi jeden peší regiment. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 52v-53r, 61v-62r.

<sup>636</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 118v.

<sup>637</sup> Švédská armáda začala pronikat do Čech třemi proudy již koncem dubna. První směřoval v čele s Torstenssonem na Mladou Boleslav, druhý do Litoměřic a třetí do Žateckého kraje. Gallase se podařilo vylákat z Hradce Králové až ve chvíli, kdy Torstensson u Mělníka překročil Labe a rozbil zde hlavní stan. 10. června se

bylo údajně na 12 000, 7. června 1643 a „*hrozně město vyplundrovali, lidi donaha svlíkali, sekali, takže aniž lžíce v Slaném nezůstala, svině aniž koza, o kravách mlčet*“.<sup>638</sup> Ve snaze zachránit si alespoň holé životy prchali obyvatelé města do okolních lesů, zanechavše své majetky napospas drancujícímu Torstenssonovu sboru.<sup>639</sup> Špatně placení švédští vojáci byli opravdu důkladní. Jejich pozornosti neunikly ani městské knihy,<sup>640</sup> ani mobiliář zdejších kostelů.<sup>641</sup> A ušetřen nebyl ani slánský děkan Řehoř Václav Mitis, který byl odveden jako rukojmí na Mělník. Patrně zejména s ohledem na jeho chudobu a absenci vlivných a bohatých příbuzných, byl zanedlouho propuštěn, aniž by bylo zapláceno výkupné.<sup>642</sup>

---

konečně obě armády sešly nedaleko Brandýsa nad Labem. K ozbrojenému střetu však nakonec nedošlo. Torstensson Gallase obešel a zamířil na Moravu, kde dobyl Prostějov, Plumlov, Kroměříž, Holešov a Lukov a oblehl Brno. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 6; Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 357-371.

<sup>638</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek Pamětí Slánských*, s. 17. Zprávu o vyplundrování Slaného lze nalézt také v pamětech Michela Stüelera, koželuha krušnohorského města Krupka. Jak se dozvěděl o této události, není známo. Jan KILIÁN (ed.), *Paměti krupského měšťana*, s. 519.

<sup>639</sup> Jednalo se o sbor, který se přesouval z Mělníka přes Slaný k Brandýsu nad Labem, kde se o tři dny později, 10. 6., setkal s císařskými. Aviso o blížícím se švédském vojsku přišlo z Loun den předtím, než dorazila armáda do města. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 6. 6. 1643. Srov. pozn. č. 637.

<sup>640</sup> O ničení městských knih během švédského vpádu víme díky odpovědi Daniela Vepřka na žádost vranského úředníka Jeremiáše Váni z října 1649 o výpis svědecké výpovědi Václava Musila: „*Oznámiti vám můžeme, že davše takového svědomí v zbytcích a pozůstalých kvaterních k zapisování svědkův nařízených (kteréžto knihy při vyplundrování města od lidu válečného švédského l. 1643 s jinými některými kněhami městskými k roztrhání a rozházení přišly* [podtrženo R. K.] *hledati, ničež toho tam vynajíti a bylo-li jest zapsáno či-li při tom vyplundrování a kněh rozházení zmrháno, poněvadž p. písař tehdejší [Jan Hradecký] skrze smrt časnou z tohoto světa sešel, věděti se nemůže.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 317r). Podobně výmluvný je zápis Daniela Vepřka učiněný v tržební knize. Přepis záznamu informujícího nejen o poničení tržebních knih viz Josef LACINA, *Paměti*, s. 195-196. Srov. Jindřich HULINSKY, *Historický archiv města Slaného*, SO 30, 1922, s. 35.

<sup>641</sup> Na konci června 1643, když se začalo vše pomalu vracet do starých kolejí, byl z poručení hraběte „*pro budoucí vědomost a paměť potomkům*“ sepsán inventář kostelních věcí. Jen z kostela sv. Gotharda si Švédové odnesli 1 malý stříbrný kalich a stříbrnou „škatuli“, dále 4 ornáty „*rozličných materií a barev, vše s manipulemi a štulami*“, 1 pluvíál, 5 vel na kalichy, 2 vyšívané šátky na kalichy, 3 korporály, 2 velké a 14 malých komží, 1 ručník „*k posluhování*“, 1 ubrus, 4 cínové ampulky, 1 cínovou škatuli „*ke křtu*“, 1 dalmatiku, 1 nebesa „*k procesím, damašku červeného náležitě spravený*“, 4 šátky „*pěkný hedvábím vyšívaný na oltáře*“, 6 antipendií, 21 starých ubrusů, 3 sváteční ubrusy, 5 alb, 1 „*černý plátno s bílým křížem k přikrejšování oltáře*“, 5 „*patmosazných od svícnuv*“, 2 cínové svícny, 1 měděný kotlík na svícenou vodu a ubrus z velkého oltáře. Na místě zanechali pouze věci dobře ukryté, nebo bezcenné, jako např. 2 staré polámané monstrance a křesťák na oltáři, který rozbili. Podobně dokonale bylo jistě „uklizeno“ i na děkanství. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 83r-84v.

<sup>642</sup> Řehoř Václav Mitis jinak Pokorný, který pocházel z Jindřichova Hradce, přišel do Slaného krátce před jeho vyplundrováním. Dne 1. května 1643 píše hrabě Slánským, aby se pro něj vypravili do Prahy, protože byl právě konfirmován kardinálem Harrachem. Zároveň městskou radu napomíná, aby mu řádně odváděli plat, „*nebo nyní vyševeši on teprv z colleje p. p. Societatis, kdežto se pilně a dobře učil, dokonce nic svého, čím by se vychovati mohl, nemá.*“ Do Slaného dorazil v kočárku taženém čtyřmi koňmi 7. května, měsíc před rabujícími Švédy. Druhého dne uzavřel s městskou radou smlouvu o svém platu a začal křtít děti narozené ve Slaném. Pobyt Švédů ve městě a svůj únos zaznamenal na stránkách slánské matriky: „*Téhož léta první neděli po Svaté Trojici [7. 6. 1643] ráno okolo desátý hodiny na celém orloji nanejvětš vyplundrováno a vydrancováno město Slaný [...] děkan svrchu psaný od téhož lidu nepřátelského švejcovského zajat a do hlavního ležení u Mělníka mezi vodami doveden i dovezen. Pán Bůh divným způsobem jemu zase od nich pomoci ráčil, tak že od nich beze všeho rance dobrovolně a svobodně propuštěn k svejm chudejm a jako říkáje z kůže slečenejm ovcím se navrátil.*“ Patrně zejména pod vlivem těchto zkušeností žádá mladičkový kněz již na počátku následujícího roku o uvolnění z funkce slánského děkana. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 15r-15v, 53v, 82r-82v, 101r-102v, 105r-105v; SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 146v.

Z Mělníka zamířily švédské oddíly na Moravu, hodlající odtud zaútočit na Vídeň. Brzy však byli vzhledem k opětovnému vstupu Dánska do války nuceni přerušit obléhání Brna a vydat se zpět do Říše. Posádky zanechali pouze v Olomouci a ve Slezsku.<sup>643</sup>

Obyvatelé města a kraje si však příliš neoddechli. Již v prosinci bylo rozhodnuto, že do Čech bude na zimní kvartýr kromě dělostřeleckého štábu, šesti jízdných a tří pěších regimentů, vloženo dalších deset regimentů z rakouských zemí, kterým musely být s ohledem na operace v Uhrách odvedeny nejen naturální požitky, ale také žold.<sup>644</sup> Ve Slaném byli v druhé polovině ledna 1644 ubytováni toliko čtyři rejtaři plukovníka Marko<sup>645</sup> a v březnu pěší od regimentu generál kvartýrmistra Reicha.<sup>646</sup> Zdrželi se až do 2. června a město za ně utratilo celkem 388 zl. 38 kr. 4 1/5 d. Po celou dobu navíc přijížděli k městu stále noví a noví vojáci dožadující se různých ferduňků.<sup>647</sup>

Po opuštění zimních kvartýrů začal Gallas pronásledovat Torstenssonovo vojsko do Říše. Rozhodující střet však skončil debaklem císařských. Jízda, kterou Gallas, obklíčen u Magdeburku Torstenssonem, vyslal ve snaze zachránit ji napřed, byla 23. listopadu 1644 rozprášena u Jüterbogu. O měsíc později, když se Gallas hnul se zbytkem infanterie z Magdeburku, utrpěl další porážku, tentokrát díky Königsmarckovi. Ze čtrnácti regimentů zbylo pouze 2000 mužů.<sup>648</sup> Přestože Hatzfeldovo vojsko táhnoucí na pomoc Gallasovi se nedostalo ani za hranice Čech, vojáci si mysleli, že si odměnu zaslouží a svůj žold si vybírali

<sup>643</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 8-9; Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 370, 391-396.

<sup>644</sup> Ačkoliv byl zemský sněm, na němž bylo rozhodnuto o kvartýrování vojáků v Čechách, uzavřen až 23. prosince, vojáci se začali přesunovat do zimních táborů mnohem dříve. Již 11. listopadu píše Velvarští, že „od lidu obecního sem i tam jezdícího“ zaslechli, že se dnes u Roudnice přebrodivo sedm regimentů rejtarů, z nichž by dva měly být kvartýrovány v Litoměřicích, dva v Budyni a dva ve Vraném. Kde skončí poslední, netuší. Slánští se proto obrací na Libochovické, aby jim napsali, vědí-li něco bližšího a zároveň píše také na Vraní tamnímu úředníkovi Janu Vrbičanskému. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 11. 11. 1643; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 62r, 114r-114v. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 8, 145.

<sup>645</sup> Ačkoliv byla 22. 1. 1644 uzavřena s těmito rejтары, kteří byli původně na zimním kvartýru v Rakovníce, smlouva, neobešel se jejich pobyt ve Slaném bez sporů s městskou radou o výši vypláceného „servitia“. Odmítali řídit se ordinantí vydanou jim nejvyššími vojenskými komisaři a požadovali, „aby jim (vedle, prej, zasloužení jejich, jísti, píti a obroku koním jejich, kterých ti 4 rejtharí 11 měli), dostatek dáno bylo.“ Již 7. 2., patrně na zásah Martinice, odjeli dva rejtaři zpět do Rakovníka. Zbylí dva zůstali ve městě jako *salva guardia*. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1636-1661*, ff. 132r, 134r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 106r-107r.

<sup>646</sup> Z Reichova regimentu bylo ve městě ubytováno celkem osm lidí, jeden „seršant“, dva „kefraiti“ a pět mušketýrů. Do Slaného přijeli 7. 3. (zase!) ze Žatce. V Martinicově listu z 26. 2. 1644 je uvedeno, že tito mušketýři by měli být z Loun. Rozhodnutí, kolik mušketýrů přijmou, nechal Martinic na svých úřednících. Kromě vartování se měli věnovat také ochraně potahů vyjíždějících do pole. Plnili tedy de facto roli *salva guardie*, ačkoliv tak nejsou přímo označováni. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 118r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 137v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 26. 2. 1644, Instrukce od Martinice.

<sup>647</sup> Například jednomu fendrychovi pochoduujícímu se 36 coloredovskými mušketýry do zimního kvartýru na Plzeňsko vydali Slánští chleba a pivo v celkové hodnotě 1 zl. 56 kr. Podobně byly vydány tři libry masa a kus vepřové pečeně za 27 kr. rytmistru od mirkovského regimentu. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 217-220, 518-523, 530, 532.

<sup>648</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 284.



od nevinných poddaných.<sup>649</sup> Na kvartýry do Čech byl odvolen také Götz.<sup>650</sup> Torstensson, který se mezitím přesunul do Saska, vysílal své vojáky na pravidelné „návštěvy“ Čech. Partaje Švédských se v závěru roku objevily např. v Jáchymově či Přísečnici. Do Žateckého, Litoměřického a Rakovnického kraje pak byly poslány žádosti o výpalné.<sup>651</sup>

„*Chytře proti našim Duržštazon (Torstenson) válku vedl. K nám také do Slaného o prant šacuňk poslal. Chtěl míti od nás 1600 říšských, 2 koně po 40 říšský(ch), 2 sedla. Nemohouce s to bejti, všickni sousedé utekli ku Praze, však já sám s podruhy zůstal, a když jináče býti nemohlo na 300 říšských traktýroval. Obstal sem i s panskými dobytky.*“<sup>652</sup> Ano, Augustin Kosina skutečně obstal, a také to nepomněl připomenout slánským konšelům, když se o měsíc později zase do města navrátili.<sup>653</sup> Na zaplacení výpalného byly použity peníze vrchnosti.<sup>654</sup> „*Z milosti ku pomoci*“ jim hrabě pasíroval 100 tolarů, zbytek mu museli řádně odvést.<sup>655</sup>

Po porážce císařských u Jankova (6. března 1645) se dostal Torstensson až před Vídeň.<sup>656</sup> Panovník obávaje se nejhorsího, dal opět svolat zemskou hotovost. Ze Slaného, kde byl patent „*o vypravení osob jistých na vojnu*“ publikován na počátku dubna,<sup>657</sup> mělo být vysláno sedm

<sup>649</sup> Dne 11. prosince 1644 odpovídá městská rada Lounským a Velvarským na jejich žádost o aviso o Hatzfeldském vojsku, že nic konkrétního neví. Hrabě jim jednou píše, že mají táhnout na pomoc Gallasovi, podruhé, že zůstanou v Čechách na kvartýrech. Jisto je jen to, že se lidem dějí znamenité škody od loupeživých vojáků, neví se však, zda patří k Hatzfeldovi. Zde má pisatel na mysli patrně incident, k němuž došlo o pár dní dříve. Když se 6. 12. vraceli Slánští z Prahy, byli na Brandejském vrchu přepadeni vojáky, později označenými za císařské, kteří jim pobrali celkem 22 koní. Podle Augustina Kosiny přijeli až ze Saska. AMS, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 8. 12. 1644, Lounští o pohybu vojska, 11. 12. 1644, Velvarští o pohybu vojska. Ke škodám způsobeným císařskými viz např. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 535-542. Srov. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek Pamětí Slánských*, s. 19.

<sup>650</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 9.

<sup>651</sup> „*Nepřítel vpadl na pas Přizednický (Přísečnický), odepral císařský z něho aniž z pistole nevystřelil a jej hned 5 reg. lidu osadil a hned do kraje Žateckého, Litoměřického, Rakovnického psal o prant šacuňk.*“ Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek Pamětí Slánských*, s. 18. Srov. Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 398-399.

<sup>652</sup> Do Slaného byla výzva k zaplacení výpalného poslána patrně 12. ledna 1645 či krátce poté. O necelé dva týdny později, 25. 1., přitáhly ke Slanému dva regimenty švédských, patrně, aby přesvědčily obyvatele města k urychlenému vydání požadované částky. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek Pamětí Slánských*, s. 19.

<sup>653</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 150v-151r.

<sup>654</sup> Část peněz, 200 říšských tolarů, byla odvedena Švédům do Loun již 23. 1. 1645. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 23. 1. 1645, Opis kvitance vydané Christofem Golbrechtem, nejvyšším nad koňmi krále švédského v Lounech.

<sup>655</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 151r. Srov. TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 27. 3. 1645.

<sup>656</sup> Po úspěšném tažení na Moravě, Švédové bylo obsazeno například Znojmo, okupoval Torstensson se svým vojskem levý břeh Dunaje od Křemže až k Prešpurku. Za hlavní sídlo si zvolil Mistelbach. Vídeň se mu však dobýt nepovedlo. Stejně tak jeho náporu odolalo Brno. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 11; Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 406-410, 421-431. K bitvě u Jankova, nejkrvavějšímu střetu celé třicetileté války, a jejím zejména politickým důsledkům viz např. Miroslav TOEGEL, *Bitva u Jankova – rozklad císařské armády a politiky*, FHB 2, 1980, s. 283-309 či Peter ENGLUND, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*, Praha 2001, s. 379-388. U příležitosti 350. výročí bitvy u Jankova byla uspořádána konference. Referáty byly zveřejněny ve speciálním čísle Sborníku vlastivědných prací z Podblanicka (SVPP 35, 1995).

<sup>657</sup> Podle patentu datovaného 11. 3. 1645 měl být z každých deseti osedlých vyslán jeden pěší a z každých dvaceti osedlých jeden rejtar na koni i s „rystunkem“. Vybavení měli být také šestiměsíčním žoldem, přičemž žold za první měsíc, který v případě pěších činil 6 zl. a v případě jezdců 12 zl., jim měl být vyplacen již po jejich

nebo osm osob. Nakonec však na vojnu se Švédem neodjel nikdo, a to přesto, že dané osoby již byly vybrány. Po zkušenostech s předchozími rekruty, kteří houfně utíkali a také vzhledem k nastávajícím polním pracím, využil Martinic možnosti poslat místo rekrutů peníze. Poté, co Slánští zaplatili hraběti 96 zl. (!), „*propuštění jsou všickni z toho závazku, i ti, kteří dobrovolně zverbovati se dali.*“<sup>658</sup>

Hlavní vojenské operace se díky Torstenssonovi přesunuly na Moravu a do Dolních Rakous, a tak se Slánští po zbytek roku 1645 byli nuceni vyrovnávat „pouze“ s ojedinělými návštěvami císařských<sup>659</sup> a nutností odvádět další kontribuce.<sup>660</sup> Zdá se, že se Slanému nakonec vyhnulo také kvartýrování čtyř kompanií „staropiccolominovského pluku“, o němž píše hejtman Slánského kraje Jan Jaroslav Valkoun z Adlaru českým místodržícím na konci listopadu.<sup>661</sup>

Torstensson sužován chorobou se na konci roku 1645 vzdal nejvyššího velení a odjel zpět do Švédska. Jeho nástupcem se stal Carl Gustaf Wrangel. Ještě před odchodem do zimních kvartýrů se stihli Švédové zmocnit Frýdlantu, Litoměřic a Mělníka. Na počátku roku 1646 pak opanovali mostecký zámek<sup>662</sup> a Kadaň, kde zaujali obranné postavení. Krátce nato couvl

---

zmustrování. Všichni pak měli být 20. 4. shromážděni v příslušných krajských městech. V zemské hovotosti měli strávit šest měsíců. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 152v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, k fol. 23r. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl (1643-1645), s. 10. Josef Lacina (*Paměti*, s. 218) omylem spojuje výše uvedené údaje s rekruty odvedenými v červenci 1642.

<sup>658</sup> O možnosti poslat místo rekrutů peníze rozhodl panovník pod tlakem místodržících, kteří poukazovali zejména na riziko sbíhání poddaných. V listu z 28. 3. adresovaném místodržícím bylo stanoveno, že ti, kteří nebudou schopni postavit pěšího, zaplatí 15 zl., v případě jezdce 50 zl., a odvedou příslušný šestiměsíční žold. Peníze měly být odvedeny nejvyššímu berničnímu úřadu, jenž je měl dále postoupit hraběti z Vrtby. Svolávací termín byl posunut na 30. 4. (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 150r-152v, 154v; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 11, 319-320, 345). Antonín Rezek (*Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 409) udává, že místo pěšího se mělo platit 10 zl.

<sup>659</sup> V roce 1645 poctili Slaný svou návštěvou vojáci z následujících regimentů: plukovníka Marco (Markovič?), plukovníka Englfurt (Enckelfort), plukovníka Balfí (9. 2.), plukovníka Borri (20. 4., 23. 4.), plukovníka hraběte z Waldecku (26. 4.), plukovníka don Felix, plukovníka Ungera a plukovníka Hanau. Celkové náklady na tyto vojáky, včetně škod, které Slánským způsobili (počítány jen škody způsobené ve městě), byly vyčísleny na 280 zl. 59 kr. Více jak 4000 jízdních z regimentu Montecuccoli, kteří v létě 1645 pochodovaly ze Slezska směrem na Litoměřice a Mělník, se nakonec Slanému vyhnuly. V kulatých závorkách jsou uvedena data pobytu vojáků ve Slaném, pokud byla známa. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 533-542, 548-553; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 156v, 157v.

<sup>660</sup> Kontribuce nařízená sněmem ukončeným 24. 7. 1645, celkem 57 zl. 44 kr. 6 d., byla odvedena hraběti ve dvou termínech, 21. 8. a 21. 11. V první polovině roku byla také odvedena stará kontribuce, schválená sněmem ukončeným 11. 11. 1644, a to v celkové výši 98 zl. 20 kr. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 145r, 159v, 167v.

<sup>661</sup> Podle Valkouna byli tito vojáci nakvartýrováni ve Slánském kraji již od 12. 11. V soupisu škod se však o těchto vojácích, stejně jako o vojácích, o nichž v prosinci informují Slánské Lounští, nehovoří. Podle zprávy z 10. 12. mělo do Slánského kraje přijet na zimní kvartýr 6 regimentů, avšak krajský hejtman se ještě nevrátil domů, a tak není nic jisté. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 10. 12. 1645; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 550-553; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 423.

<sup>662</sup> Ačkoliv je v odborné literatuře toto sídlo nacházející se na kopci Schlossbergu (Hněvíně) častěji označováno jako hrad, hovořím v následujícím textu důsledně o mosteckém zámku. Hlavním důvodem je skutečnost, že ve slánských pramenech se objevuje převážně spojení mostecký zámek/Schloß (viz dále). Srov. např. Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 4. díl (MI – Pan), Praha 2000, s. 173.

Wrangel do Říše, kde se měl setkat s francouzským spojencem.<sup>663</sup> I o těchto událostech jsou Slánští poměrně dobře informováni.<sup>664</sup>

Během dubna a května 1646 přichází do Slaného zpráva o přípravách Švédů k tažení do Čech<sup>665</sup> a v souvislosti s tím také o pohybu císařských.<sup>666</sup> Obléhání mosteckého zámku se neúnosně protahovalo a také Montecucolliho opakované výpravy na Moravu nebyly příliš úspěšné.<sup>667</sup> Císařské armádě se nedařilo ani v Říši, ani ve Slezsku.<sup>668</sup> Zdecimovaní vojáci byli v březnu 1647 na přání polního maršála Petera Melandera von Holzappel zavedeni do zimních kvartýrů v dědičných zemích.<sup>669</sup> Do Čech bylo přikázáno na tři měsíce pět pluků kyrysníků, tři pluky Charvátů, čtyři dragounů, sedm pěchoty, generální, dělostřelecký a proviantní štáb a čtyři generálové. K nim pak přibylo ještě osmnáct regimentů, které měly původně ležet v rakouských zemích.<sup>670</sup> Do Slaného byli nakonec díky intervencím Martinice vloženi pouze čtyři dragouni plukovníka Bachonhay (Pachonhay), kteří ve městě strávili celkem čtyři měsíce, březen, duben, květen a červen 1647, ne však kontinuálně.

<sup>663</sup> Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 432-442.

<sup>664</sup> Na Štědrý den 1645 píše Rakovničtí Slánským, že „z měst pražských takové správy dostali, jako by odporná strana Litoměřice zapáliti, Mělník pak lidem pěším osaditi měla“ a prosí, aby jim napsali, ví-li něco více. O týden později oznamují opět Rakovničtí „zůstávající v nemalém strachu“, že se šíří zvěsti o nepříteli, že by měl být již s více než 600 rejtary na druhé straně Labe a navíc že by měl vysílat na pravidelné partaje přes 1000 jezdců. Z podobného důvodu se na Slánské obrací na počátku ledna 1646 (3. 1.) také berounská městská rada chtějíc vědět, „co nového od Litoměřic a těch okolních měst.“ 10. února 1646 oznamuje křivokláský hejtman Šimon Bouller městské radě, že se v Rakovnici sešel generál auditor císařské armády se svým švédským protějškem, patrně kvůli výměně zajatých vojáků. O inventování věcí rakovnických měšťanů těmito generály však nic neví. Rakovničtí k tomu o pár dní později dodávají, že švédský generál auditor se má od nich odebrat do Prahy a poté do Vratislavi. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 24. 12. 1645, 29. 12. 1645, 3. 1. 1646, 10. 2. 1646, 15. 2. 1646.

<sup>665</sup> Na konci dubna, 26. 4., píše slánští konšelé Lounským, že mají zprávu, „že by nějaký lid nepřátelský k Annapergku a Maryepergku přitáhnouti a odtud štrafující přes hory do království tohoto na hradě mosteckým obleženým succurrovati oumysl měl. Lid pak Jeho Milosti Císařské, který v městě Mostu zůstával, že jest odtud vytrhl a spátkem postoupil.“ Zároveň je žádají, aby jim, vědí-li něco více, poslali aviso. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 179r.

<sup>666</sup> První zpráva o tažení císařských směrem k Rakovníku, podle níž by mělo do kraje v brzké době dorazit na odsm regimentů, přichází do Slaného již 30. 4. O den později, 1. 5. 1646, píše Martinic městské radě, aby se měli na pozoru, protože dostal zprávu o třech regimentech „lidu jízdného saského“ (!), který má táhnout zpátky k Rakovníku, kde zůstane minimálně několik dní, než bude dodána další ordonance. V tomto duchu také Slánští odpovídají Velvarským, Roudnickým a Libochovickým na jejich žádost o aviso. Vzhledem k tomu, že netuší, „co by tím spátečním maršem intendírovali“, prosí Rakovnické, aby jim, ví-li něco, napsali, neboť do Slaného zatím přišly dosti protichůdné informace, jednak že by měli zůstat nějakou dobu v Rakovnickém kraji a jednak, že by měli táhnout do Bavorska nebo do Slezska. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 1. 5. 1646; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 179v-180r.

<sup>667</sup> K situaci na Moravě viz např. Pavel BĚLINA, *Závěrečné období*, s. 185.

<sup>668</sup> Císařští pod velením arciknížete Leopolda Viléma nedokázali zabránit opětovnému spojení Švédů s francouzským maršálkem Turenem. Navíc s ohledem na vývoj ve Španělsku, v říjnu 1646 zemřel infant Baltazar, byl Leopold Vilém na konci roku nahrazen na postu vrchního velitele císařské armády neschopným Gallasem. Zmatků, které v důsledku této rošády vznikly, dokázala švédsko-francouzská armáda mistrně využít. Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 465-466.

<sup>669</sup> Podrobné informace o nadcházejícím zimním kvartýrování obdrželi krajští hejtmani od místodržících listem ze 23. 2. 1647. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VIII. díl, s. 158.

<sup>670</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VIII. díl, s. 6-7, 44-45, 46-47, 65-66, 126-128, 157-158, 173-174.

Ve svých kvartýrech nebyli prokazatelně od 1. 3. do 16. 4. Také náklady na jejich pobyt nebyly vysoké, pouze 114 zl. 30 kr.<sup>671</sup>

Po poměrně klidném roce 1646 a jaru 1647 následovalo „horké léto“.<sup>672</sup> Krajem opakovaně procházela a v druhé polovině roku také často delší dobu ležela jak švédská, tak císařská vojska, která se zapojovala zejména do bojů na západě země. Zatímco Holzappel, který stanul po Gallasově smrti v čele císařského vojska, dokončoval jeho reorganizaci,<sup>673</sup> vyrazil Wrangel k Chebu, který 17. července po usilovném obléhání dobyl.<sup>674</sup> Po neúspěšném pokusu o znovudobytí Chebu ustoupili císařští ke Stříbru, kde v bitvě u Třebele utrpěli další citelnou porážku. Wrangel se vzápětí zmocnil Plané u Mariánských Lázní a zámku v Třebeli.<sup>675</sup> Podobně nepříznivě se vyvíjela situace pro císařské také na Mostecku. Obléhání tamního zámku, odkud se snažili císařští neúspěšně vypudit Švédy již více než rok,<sup>676</sup> muselo být kvůli Wrangelovi přerušeno. A město, jehož vnější opevnění bylo v polovině června zničeno,<sup>677</sup> se nemělo jak bránit švédské posádce, která vyjíždějíc do okolí zámku, „vybírala“ od místních obyvatel nejrůznější potraviny a nutila je podílet se na opevňování zámku a města.<sup>678</sup> Ušetřeny nebyly ani sousední kraje, do nichž velitel místní švédské posádky Alexander

---

<sup>671</sup> V celém Slánském kraji měly být ve shodě s panovníkovou instrukcí z 8. 3. ubytovány celkem tři komanie plukovníka Bachonay a polovina štábu. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 222r-223v; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 14. 6. 1647, Instrukce Martinice ohledně řádného vyúčtování pobytu s Bachenajskými; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VIII. díl, s. 164-165, 173.

<sup>672</sup> O poklidném průběhu roku 1646 a první poloviny 1647 svědčí kromě zápisů v radních manuálech zejména soupisy škod a nákladů na vojáky. Zdá se, že v tomto období způsobili městu škody toliko „freyrejaři“, kteří se pod komandem rytmistra Valentina Hentingena přihnali k městu na konci října 1646 (31. 10.). Navíc částka to nebyla vysoká, pouze 17 zl. 46 kr. Jedinými vojáky, kteří byli v této době ubytováni ve městě byli již zmiňovaní Bachenajští. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 556-557, 559; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 206r; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 17. 11. 1646, 18. 11. 1646.

<sup>673</sup> Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 472-475.

<sup>674</sup> O potížích Chebských se ve Slaném dozvěděli již 23. června od Lounských, kteří jim přeposlali zprávu datovanou v Teplé 21. 6. 1647, v níž se mj. praví, že včerejšího dne nechal komendant v Chebu shořet předměstí a svedl drobnou šarvátku s nepřítelem, který oblehl město. V doprovodném listu pak Slánské informují, že včerejšího dne k nim od Chebu dorazili vojáci plukovníka Columba se 45 zajatými Švédy a stovkou koní. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 21. 6. 1647, 23. 6. 1647.

<sup>675</sup> O chystaném tažení švédské armády k Plzni se dozvídají Slánští již v polovině června. Zprávě však nevěří, a proto prosí Lounské, aby ji potvrdili či vyvrátili. „*Za příčinami pokřikův o lidu válečném*“ korespondují Slánští v této době velmi intenzivně i s dalšími městy. Kromě Lounských píše nejčastěji Rakovnickým a Velvarským. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 242r-244r. K bitvě u Třebele nejnověji Václav MATOUŠEK, *Třebel. Obraz krajiny s bitvou*, Praha 2006. Srov. Pavel BĚLINA, *Závěrečné období*, s. 186-187 a Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 479-483.

<sup>676</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VIII. díl, s. 96-97, 100, 125-126, 158-159. Srov. Eva NĚMEČKOVÁ, *Město Most na sklonku třicetileté války a tamní válečné dozvuky*, Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 29, 2012, s. 83 – 94.

<sup>677</sup> Alois OTT, *Wie einst in Brüx es aussah. Drei Beiträge zur Brüxer Stadtgeschichte des 16. und 17. Jahrhunderts*, Windsbach 1959 (= Bilder aus der Brüxer Heimatgeschichte. Bd. 2), hl. s. 75-76.

<sup>678</sup> O nevybíravém chování švédských žoldáků je panovník informován českými místodržícími listem z 23. 7. 1647. Místodržící, kteří se obávají přílišného posílení švédské posádky, naléhají na panovníka, aby nechal mostecký zámek vyhodit do povětří a pomohl tak ochránit Slánský a Litoměřický kraj před dalšími nájezdy Švédů. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VIII. díl, s. 210-211.

Garden,<sup>679</sup> rozesílal výpalné listy a výzvy k odvádění kontribuce a proviantů.<sup>680</sup> Slánští obdrželi „psaní od commendanta na zámku mosteckém“ 22. července.<sup>681</sup> Poté, co bylo přečteno v radě, bylo rozhodnuto uvědomit o této věci hraběte a zároveň napsat do Mostu šetrnou omluvu „o nedostatcích a zašlosti obce“. Vyslání zástupci města, Ambrož Vodička a Martin Klatovský, se měli zároveň pokusit vyjednat slevu z požadované měsíční kontribuce a také, aby byla počítána ne od data vydání patentu, tj. 1. 7., ale až od data jeho doručení. Co se týče požadavku, „aby od ouřadu města Slaného příležitostech 8 patentův na panství a místa v kraji Slánském, kde titulem svědčí, dáno bylo“, měli Gardena upozornit, že tato povinnost, tedy vykonávání krajských poselství, byla již dávno přenesena na město Louny.<sup>682</sup> S ohledem na očekávané „časté a veliké partaje od armády koruny švédské“ se měli pokusit získat psanou *salva guardii* a pascetle „pro bezpečnější průchod s penězmi kontribučními“. O necelý týden později, 27. 7., se vyslání z Mostu vrátili. Slevu se jim dohodnout nepodařilo, Švédové chtěli dokonce kontribuci s ohledem na jejich vykrucování o čtyři toлары navýšit. Nakonec se je sice podařilo přesvědčit, aby zůstali u původních třiceti toлары, nicméně pod pohrůzkou exekuce měly být zaplacený do čtyř dnů. S ohledem na předchozí negativní zkušenosti se švédským vojskem, které jim jistě připomněla událost, k níž došlo krátce před doručením výzvy k odvedení kontribuce,<sup>683</sup> zaplatili slánští vyslanci oněch třicet toлары raději

---

<sup>679</sup> Přestože Josef Lacina (*Paměti*, s. 201) cituje správný pramen, omylem uvádí, že velitel švédské posádky v Mostě se jmenoval Alexander Graden (!).

<sup>680</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VIII. díl, s. 8, 212.

<sup>681</sup> Originál listu Alexandra Gardena datovaný 21. července 1647 na zámku Most se dochoval v městské registratuře. Koncept odpovědi Slánských z 24. 7. 1647 pak v tzv. pamětní knize, kde je zároveň opis kunšaftu vydaného 21. 7. (!) poslu, který list přinesl. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 21. 7. 1647; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 223v, 246r-246v.

<sup>682</sup> V literatuře bývá tradičně uváděno, že Slaný ztratil pozici krajského města v roce 1663 (Kol., *Kniha o Slaném*, s. 69) nebo 1714 (*Slaný*. Historický atlas měst, nestr.). Nicméně v pramenech městské provenience se již na počátku roku 1643 můžeme setkat s tvrzením, že Slaný již není krajským městem (viz pozn. č. 635). Podobně, když o tři roky později vydává služebník purkmistrovského úřadu potvrzení poslu, který přinesl psaní ze švédského ležení v Libochovicích, adresované krajským hejtmanům a purkmistru a konšelům města Slaného, uvádí v něm: „Ačkoliv pak město Slaný již městem krajským nesluje, ale z jistého nařízení Jeho Milosti Císařské město Luna za město krajské kraje Slánského vyhlášeno jest, však předce pro lepší fedruňk toho takové psaní jest přijato a hned za pány hejtmany krajskými posláno.“ K přenesení krajského města, resp. minimálně jeho „zpravodajské“ funkce, došlo patrně v říjnu roku 1642. Vzhledem k tomu, že list místodržících z 9. října 1642, v němž informovali Lounské, „aby oni napříště roznášeli patenty od hejtmanů kraje Slánského jim dodané“, nebyl v době vzniku této práce, nalezen, nelze tuto domněnku ani potvrdit, ani vyvrátit. Z jakého důvodu převzaly tuto úlohu Louny, nacházející se v tehdejší Žateckém kraji, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 52v-53r, 61v-62r, 171v. Srov. TAMTĚŽ, f. 246r-246v. Pavel ROUBÍK, *Regesta listin*, SO 13, 1905, s. 20.

<sup>683</sup> Pouhé tři dny před tím, než došla do Slaného výzva k odvedení kontribuce, v pátek 19. 7., vyplundrovali švédští rejtari Budyni a Libochovice a navíc „hejtmana libochovického a písaře důchodního, též jednoho měšťana sebou zajali a na zámek mostecký zavedli, tam je do arestu dali.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 244v.

hned, ještě v Mostě, a domů pak přinesli kvitanci.<sup>684</sup> Úspěšní byli pouze v jediném bodě, získali *salva guardii*.<sup>685</sup>

Po několik následujících měsíců vyjížděl „lid švédský“ z mosteckého zámku na partaje, zejména do Litoměřického, Slánského a Plzeňského kraje,<sup>686</sup> „a [...] svůj průchod svobodný v těchto krajích až ku Praze maje, na lidech a obyvatelích [...] contributi presoval.“<sup>687</sup> V bezprostřední blízkosti města se švédská vojska objevila v srpnu, kdy „partaje loupežných rejtharův“ vyplundrovali Budeničky, Zlonice a Klobouky „a jiná některá okolní místa“.<sup>688</sup> O týden později, v noci z 18. na 19. 8., se pak prohnali slánským předměstím vracejíce se od Prahy.<sup>689</sup> Nebyli to však jen žoldáci bojující pod švédským praporem, kdo přidělávali Slánským starosti. Krajem „semotam projížděli a loupeží veliké škody činili“ také císařští. Císařská soldateska, která přitáhla do kraje na konci září, se utábořila mezi Lány a Tuchlovicemi<sup>690</sup> a rozhodně v ničem nezaostávala za nepřítelem. Ba naopak, mnohdy se chovala hůř. „V okolních místech všecko téměř vyhubila a zkazila, skrze což všickni v nemalém strachu jsouce, netoliko právní věci,<sup>691</sup> ale i hospodářství svá na stranu poodložiti musili. Toho roku Pán Bůh hojnost obilí, vína, ovotce i jiných victuálií, kromě chmele na

<sup>684</sup> Originální kvitance, kterou vydal Slánským na zámku Most 21. července 1647 (!) Johan Bockoll, byla odevzdána Augustinu Kosinovi a pro potřeby města byl pořízen její opis. S největší pravděpodobností je datována podle juliánského kalendáře. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 21. 7. 1647.

<sup>685</sup> Co se týče krajských poselství, vzkázal Garden městské radě, že si ještě ověří, zda jsou Louny skutečně krajským městem Slánského kraje, jak tvrdí Slánští či nikoli. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 175v-176r. Srov. pozn. č. 682.

<sup>686</sup> Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VIII. díl, s. 224.

<sup>687</sup> Slánští poctivě odváděli kontribuci na mostecký zámek nejen po celý zbytek roku 1647, ale i v průběhu roku 1648. S ohledem na vývoj válečných událostí nepřebíral od srpna 1648 Hanß Heinrich Schor peníze od Slánských v Mostě, ale v Praze. Celkem odvedlo město Slaný od 21. 7. 1647 do 7. 10. 1648 do švédské kasy 460 říšských tolarů. Přestože měli konšelé všechny platby řádně doloženy pomocí kvitancí, byli v březnu 1649 upomínáni o rest ve výši 110 říšských tolarů. Zdá se, že tuto částku museli nakonec zaplatit. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 6. 12. 1647, Poznamenání kontribuce odvedené Švédům ze Slaného od července 1647 do října 1648; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 292r-292v, 299v, 303r.

<sup>688</sup> Krátce předtím se loupící žoldáci objevili u Kněževsi, necelých 7 km od Rakovníka, kde pobrali všechn dobytek. Hejtman krávkolátského panství Šimon Bauller, který o této skutečnosti informuje 28. 7. českou komoru, si však nebyl jistý, zda se jednalo o císařské či Švédy. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 247r; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VIII. díl, s. 212.

<sup>689</sup> Tito vojáci údajně pronikli až na pražské šance, kde zajali tamní předsunutou stráž („ssylchwachy“). Kromě množství koní se zmocnili také dvaceti císařských rejtarů, kteří doprovázeli blíže neurčenou „leitenambtku“. Jednomu z rejtarů se podařilo utéci a schovat se v chalupě na slánském předměstí. Vojáci objevující se znenadání v těsné blízkosti města nebyli v této době ničím výjimečným. V listu Rakovnickým z 21. 8. 1647 Slánští konstatují, že „téměř každého dne a více v noci blízko nás partaje švédské objíždějí a lidem nebohým škodí.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 247v.

<sup>690</sup> Do okolí Lán dorazili císařští pod velením maršálka Holzappela 27. 9. a pobýli zde až do 13. 10. Jejich hlavním úkolem bylo hlídat strategicky důležitou silnici. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 609-610, 627-642; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 11 a 12 (totožné se s. 627-642); i. č. 1363 (sign. XII/2), *Úřední vysvědčení škod*, kt. č. 334, složka č. 12, 13 (totožné se s. 609-610).

<sup>691</sup> Jednání městské rady bylo přerušeno na více než dva měsíce. Poslední zápis před návštěvou vojska je datován 2. 9., první po ní 13. 11. Josef Lacina uvádí, že zasedání bylo přerušeno jen do 28. 10. Toho dne však došlo pouze ke střídání v purkmistrovském úřadu. Po Janu Czynkovi se purkmistrem stal Jan Horáň. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 177r-178v; Josef LACINA, *Paměti*, s. 201.

skrovně, naděliti ráčil. Však to všecko od těch loupežných soldátův a futrážníkův z armády císařské, jak obilí po vesnicích [...], tak i víno na vinicích při městě téměř naporád všecko sebráno jest.“<sup>692</sup> Celkové škody na slánském statku způsobené císařským lidem válečným byly vyčísleny na téměř 8 000 zl.<sup>693</sup> A ještě hůře dopadli Smečenští.<sup>694</sup>

Mezitím spojená císařsko-bavorská armáda operující v Říši nedokázala, zejména pro neshody mezi veliteli a zásobovací potíže, zabránit opětovnému spojení Wrangela a francouzského maršála Turenna.<sup>695</sup> Ti pronásledující Holzappela a Gronsfelda za Dunaj, uštedřili jim 17. května 1648 těžkou porážku v bitvě u Zusmarshausenu.<sup>696</sup> Wrangel s Turenem následně obsadili celé Bavorsko a pleníce jej, přinutili kurfiřta uzavřít příměří. Této situace mistrně využil Königsmarck, který se od hlavního švédského vojska oddělil a 20. června zahájil pochod na Prahu. Své tažení dokázal tak dokonale utajit, že když stanul o měsíc později před hlavním městem království, dokázal se takřka bez jediného výstřelu zmocnit Hradčan a Malé Strany.<sup>697</sup> Důležitou roli sehrálo dobré načasování, Pražané slavili sňatek císaře Ferdinanda III. s Marií Leopoldinou Tyrolskou, a také pomoc bývalého císařského důstojníka Arnošta Ottovalského, který věděl, kudy nejlépe vniknout do spícího města. Pražany na pravém břehu Vltavy zachránilo pouze včasné spuštění mříže Staroměstské mostecké věže. O čtrnáct dní později, 30. července, stanul před Prahou také Wittenberg, který

<sup>692</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 178r.

<sup>693</sup> Útraty Slánských na vojáky nebyly příliš vysoké, pouze 196 zl. 45 kr. Zato škody způsobené na úrodě a majetku byly přímo astronomické. Jen na vinicích vznikla slánským sousedům škoda za 1312 zl. 30 kr. Kromě vína, obilí, ovoce, sena a jiných „obvyklých viktualií“ (slepice, hovězí dobytek), kradli vojáci také včelí úly a Augustinovi Kosinovi dokonce i krocany („*4 Yndiány*“). Dále bořili kamna v chalupách, pálili nábytek a kradli nářadí potřebné k řemeslu. „*Lidem poddaným v městě Slaném i po vesnicích*“ způsobili škodu vyčíslenou na 3289 zl. 9 kr. 4 ½ d. (počítány v tom i výše zmíněné útraty). Ztráty na hraběcích vinicích, zahradách, dvorech, mlýnech a rybnících byly odhadnuty na 4 539 zl. 11 kr. 3 ½ d. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 609-610, 627-642; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 11, 12 (totožné se s. 627-642); i. č. 1363 (sign. XII/2), *Úřední vysvědčení škod*, kt. č. 334, složka č. 12, 13 (totožné se s. 609-610).

<sup>694</sup> Škody na poddanském majetku na smečenském panství byly vyčísleny na 16 540 zl. 47 kr. 3 d. a na vrchnostenském na dalších téměř 9 000 zl. (8950 zl. 37 kr.). SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 12, 13.

<sup>695</sup> Zpět do Říše ustoupila švédská vojska na podzim 1647 pod tlakem císařsko-bavorské armády. A právě obnovení spojení mezi Ferdinandem III. a bavorským kurfiřtem Maxmiliánem I. na počátku září vedlo mj. k užší spolupráci mezi švédskými a francouzskými vojsky v následujícím roce. Pavel BĚLINA, *Závěrečné období*, s. 188-189.

<sup>696</sup> Pavel Bělina tuto bitvu označuje jako nerozhodnou. Obsazení Bavorska spojenými švédsko-francouzskými vojsky bylo podle jeho názoru umožněno zejména díky smrtelnému zranění maršálka Holzappela v této bitvě. Pavel BĚLINA, *Závěrečné období*, s. 189.

<sup>697</sup> Königsmarck, který vytáhl z hornofalckého Weidenu, nacházejícího se přibližně 35 km západně od českých hranic, pokračoval do Chebu (15. 7.), kde se zásobil a poté zamířil přes Kynžvart, Stříbro a Kladruhy k Plzni, před níž stanul 22. července. Poté se, aby zastřel pravý cíl své cesty, obrátil přes Bělou, Plasy a Kralovice na Rakovník, který byl obsazen 24. července. Zanechavše v Rakovnici bagáž, „kusy“ a zásoby střeliva, vydali se Švédové časně ráno spěšně ku Praze. O dokonalém utajení celé akce svědčí například list Libochovických, kteří sice tuší, že od Plzně táhne nějaké vojsko, ale ještě 25. července neví, zda se jedná o císařské či nepřítel („*pošel veliký pokřik, jako by lidu nějakého nemálo ku Praze od Plzně jeti mělo, ale co za lid, o tom se neví.*“). AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 25. 7. 1648; Václav LÍVA, *Obležení Prahy roku 1648*, Rozpravy kruhu pro studium čs. dějin vojenských při Vědeckém ústavu vojenském v Praze, sv. VI, Praha 1936, hl. s. 15-22.

přitáhl Königsmarckovi na pomoc ze Slezska, avšak ani jemu se nepodařilo zdolat novoměstské hradby. A tak začalo dlouhé, několika měsíční obléhání.<sup>698</sup>

V polovině srpna přichází ze švédského ležení do Slaného několik důležitých listů. Zaprvé příkaz švédského generál proviantmistra Kryštofa Ockell o dodávkách proviantu, dále list ve věci plnění kontribučních odvodů, nově mají být peníze odevzdávány ne na mostecký zámek, ale do Prahy, poručení z vojenské švédské kanceláře „o tesaře a zedníky“ a také list, v němž Königsmarckův hofmistr Dietmar Erhnigerk (Erhingerk?) přikazuje Slánským, aby vedle požadované kontribuce zaslali co nejdříve také něco málo viktualií<sup>699</sup> do generálovy kuchyně.<sup>700</sup> Ať se obyvatelé kraje snažili sebevíc, nebylo možno enormní požadavky švédské armády vzhledem k dlouhé vyčerpávající válce splnit. Stanovené odvody byly příliš vysoké.<sup>701</sup> Pro požadovaný neodvedený proviant si v době žní přijel sám generál

---

<sup>698</sup> Definitivní příměří bylo uzavřeno až 29. listopadu 1648, více než měsíc po podpisu Vestfálského míru. O švédském obléhání Prahy 1648 existuje nejen velké množství literatury, ale i řada dobových svědectví. Nejznámější z nich je patrně „*Leto- a dennopis...*“ Jana Norberta Zatočila z Löwenburku, který se do bojů o Prahu přímo zapojil jako mušketýr studentské kompanie. Jeho spis, který byl vydán tiskem poprvé již v roce 1685, zajímavým způsobem doplňují zápisky v diáři koleje sv. Klimenta, zpřístupněné ve výběrové latinsko-české edici Karlem Beránkem. Jan Norbert ZATOČIL Z LEVENBURKU, *Leto- a dennopis celého královského Starého i Nového měst Pražských léta Páně 1648 patnácte neděl dnem i nocí trvající obležení Švédského*, ed. Jan Herben, Praha 1914; Karel BĚRÁNEK (ed.), *Zprávy o bojích se Švédy po dobytí Malé Strany a Pražského hradu roku 1648 v diáři koleje sv. Klimenta*, Praha 2002. Ke švédskému obléhání Prahy dále viz např. Václav LÍVA, *Obležení Prahy roku 1648*; TÝŽ, *Bouře nad Prahou. Švédové před Prahou a v Praze r. 1648*, Praha 1948; Antonín REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 501-532; Zdeněk HOJDA, *Boj o Prahu a závěr třicetileté války v Čechách*, *Dějiny a současnost* 20, 1998, č. 5, s. 11-18.

<sup>699</sup> To něco „málo“ představovalo pro Slánské poměrně dost. Hofmistr Erhnigerk požadoval: „*zwei guete schlacht Rindter, zehen Schaffe, ein Schwein, Fünffzehen alte undt zwanzigk junge Hüner, zwey hundert Euer, ein Zentner schmalcz oder Buder, ein Strich Salz, allerhandt Wildtprett, funfzsigk pfundt fische, zwanzigk strych Korn und dreisig strich Habern.*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 30. 7. 1648. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 650-651, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 276.

<sup>700</sup> Ačkoliv byly všechny čtyři listy doručeny k purkmistrovskému úřadu ve Slaném 13. 8., byly datovány v různé dny. Nejstarší z nich, list Königsmarckova hofmistra o dodávkách pro generálovy kuchyně byl napsán již 30. července. Druhý v pořadí byl příkaz švédské vojenské kanceláře poslat do Prahy tesaře a zedníky, kteří by pomáhali se stavbou opevnění a tábora. Ačkoliv na něm byla poznámka „*cito, cito, cito, citissime*“, do Slaného dorazil až deset dní po svém vzniku. Stejněho dne, tj. 3. 8., je datováno také poručení švédského „kasíra“ Hanše Heinricha Schora o odvádění vyměřené kontribuce. Ockellův příkaz, aby neprodleně rozslali prostřednictvím svých posílů příslušné příkazy týkající se proviantu po kraji, je z nich nejmladší, až z 11. 8. Požadavek týkající se zedníků a tesařů byl zopakován ještě 25. 8. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 30. 7. 1648, 3. 8. 1648, 11. 8. 1648, 25. 8. 1648.

<sup>701</sup> O výši odvodů švédské armády si lze udělat představu jednak z listů zasílaných z Prahy, jednak na základě kvitancí dochovaných v městské registratuře a také ze soupisu škod. Například 4. 10. 1648 odvedli Slánští do Prahy 4 500 liber chleba. O dva dny dříve, 2. 10., shromáždili pro infanterii falckraběte 1300 liber chleba, 18 strychů ovsu a 7 sudů a 4 vědra bílého piva, tentokrát však nedávali ze svého, ale „*z panství a důchodu Jeho Excellence Slánského*“. Spolu s dalšími 500 librami chleba „*od obce a sousedův města Slaného*“ byly ponechány ve Slaném, kam dorazil falckrabě i s vojáky 2. 10. večer. Na konci října pak bylo Slánským přikázáno odvádět do Prahy každý týden 30 strychů ovsu, 1 vůz sena a 1 vůz slámy. O neschopnosti obyvatel města a kraje plnit tyto odvody svědčí časté upomínky švédského proviantmistra doprovázené pohrůzkami. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 195r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 275v-279v; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 4. 8. 1648, 17. 8. 1648, 27. 8. 1648, 28. 8. 1648 (Opisy kvitancí proviantu odvedeného do švédského magazínu v Praze ve dnech 28. 8. – 27. 10.), 4. 10. 1648 (Kvitanice z odvedení 4500 liber chleba), 25. 10. 1648. Srov. AMS, kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 649-690. K plnění kontribučních požadavků viz pozn. č. 687.



proviantmistr Kryštof Ockell se 150 vozy.<sup>702</sup> Zdá se, že primárně mířil na sousední smečenské panství, kde byl při této příležitosti vydrancován kostel, děkanství a „seminarium“.<sup>703</sup> Na počátku října se pak přes Slaný prohnal falckrabí Karel Gustav táhnoucí na pomoc švédským obléhatelům. Ačkoliv se jednalo o švédského korunního prince, z pohledu Slánských byl pouze jedním z mnoha.<sup>704</sup>

Již na počátku léta (3. 6.), ještě před příchodem Königsmarcka, se konšelé obrací na hraběte se žádostí o pomoc a úlevy z některých povinností, a to zejména s ohledem na další ložirování vojska, minimálně tři měsíce strávili ve městě na zimních kvartýrech bachonhajští dragouni<sup>705</sup> a v březnu navštívil město se svým plukem nejvyšší Rochau.<sup>706</sup> Navíc obtížení „přílišnými berněmi, daněmi a zbírkami“, nemohou zvelebovat své živnosti, vinice a pole leží ladem, a „řemesla a handle pro veřejné nedostatky lidské a překážky přes svět pracujícím vojenské netoliko užítku žádného nepřinášejí, ale mnohým k větším záhubám a škodám slouží.“ A proto, „nevědouce sobě jaké rady dáti“, obrací se na něj doufajíce, že „pro Boha a milosrdenství jeho svaté“ se nad nimi slituje a najde nějaký způsob, jak jim pomoci.<sup>707</sup> Hrabě jim však pouze vzkázal, že on „tou obtížností jich“ vinen není a ačkoliv se snaží v této věci jednat, seč může, sám musí „mnoho contribírovati“, takže sotva uživí svou rodinu a „mnohou potřebnou“ čeled.<sup>708</sup>

<sup>702</sup> František Šváb nesprávně uvádí, že si pro proviant přišlo 150 vojáků. Přesný počet osob vyslaných pro proviant se 150 vozy (!) neznáme. František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 31, 1923, s. 9; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 14a, s. 6.

<sup>703</sup> Do okolí Smečna byly podniknuty dvě takovéto výpravy, a to 9. a 12. 8. 1648. Nemáme sice potvrzeno, že by vojáci v tuto dobu loupili také na sousedním slánském panství, je to však velmi pravděpodobné. Vždyť, kdo z rabujících by se obtěžoval zjišťováním, kde končí jedno a začíná druhé panství, obzvláště když obě patřila jedné vrchnosti? Celkové škody způsobené švédským vojskem na smečenském panství od 26. 7. do 31. 12. 1648 byly odhadnuty na 5 079 zl. 33 kr. 1 ½ d. na poddanském majetku a 5 706 zl. 5 kr. 3 d. na panském. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 14a, 15b.

<sup>704</sup> Karel Gustav, který měl Königsmarckovi a Wittenberkovi pomoci dobýt Prahu, dorazil do Slaného i se svým štábem 2. října. Jeho pěchota přenocovala „za městem v poli“. První společný útok podnikly všechny tři armády 6. října. Urputné boje, které pokračovaly po celý měsíc, byly ukončeny až díky zprávě o uzavření míru, která byla přinesena do švédského stanu na počátku listopadu. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 650-651.

<sup>705</sup> Ačkoliv o zimním kvartýrování roku 1648 není ve fondu Militare zachována žádná zpráva, z městských pramenů víme, že ve Slaném byli stejně jako minulou zimu ubytováni minimálně od počátku března do poloviny května jeden „gefrayt“ a dva dragouni z regimentu plukovníka Bachonhay. Stejně velká posádka pak byla vložena na Smečno. Náklady na Bachonhajské ubytované ve Slaném byly vyčísleny na 161 zl. 16 kr. Zdá se, že „dismontýrování“ rejtářů z Kapounovského regimentu, kterých bylo z rozkazu krajských hejtmanů v letních kvartýrech ve Slánském kraji na padesát, se do Slaného ani na Smečno nedostali. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 182r-182v; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 7. 2. 1648 (Přehled vyúčtování za období 7. 2. – 2. 6. 1648), 23. 2. 1648 (Opisy některých kvitancí vojenských oddílů), 14. 4. 1648 (Instrukce Martinice Augustinovi Kosinovi ve věci Bachonhajských dragounů a dismontýrovaných rejtářů z Kapounovského regimentu), 16. 4. 1648 (Vyúčtování ubytování Bachonhajských dragonů ve Slaném – správně po 10. 5. 1648).

<sup>706</sup> Na regiment pěchoty plukovníka Rochau, „kterýžto léta 1648 dne 23 Martii na předměstí slánském se rozkvartýrovavše přes noc ložiroval“, vydali Slánští celkem 140 zl. 35 kr. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 601-603.

<sup>707</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 265v-266v.

<sup>708</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 266v-267r.

Neuplynul ani půl rok a aktéři tohoto dramatu si vyměnili role. Na konci listopadu je to hrabě, kdo žádá o pomoc.<sup>709</sup> Poté, co bylo na radnici v přítomnosti celé slánské obce přečteno Martinicovo psaní, „v kterém žalostivě oznamovati a vypravovati ráčí o zajetí a ranžirování sebe od pana generála Königsmargka, žádajíce toho od poddaných slánských, aby mu ku pomoci takové ranti jedním tisícem tolarův říšských přispěli“,<sup>710</sup> dohodli se, že napíšíou hraběti pokornou omluvu, že bohužel nemají kde brát.<sup>711</sup> A jak se usnesli, tak se i stalo: „[...] Kdež pak v tom milostivé zalíbení míti ráčíte, abychom z sebe jeden tisíc tolarův říšských seberouce v témž zarmouceném způsobu Vaší Excelenci pomoc učinili a odvedli, nad tím srdečnou outrpnost majíce, lítostivě to nésti musíme, že nám přezarmouceným a k dokonalé záhubě přivedeným lidem k milostivému zalíbení Vaší Excellenti přispěti, sobě k budoucímu dobrému posloužití, a v té příčině aspoň nětco učiniti, možné není. [...] Pročež Vaši Excellenti pro Boha a jeho svaté milosrdenství poníženě žádáme, že tuto pravdivou a poníženou omluvu naší, též vůli opravdovou v těchto nemožnostech našich za skutek milostivě oblíbiti a naši milostivou vrchností zůstávati ráčíte. Nepochybujíce my o tom, že Pán Bůh v takovém soužení a bezpráví, jak Vaši Excellenti, vrchnosti naší milostivé dědičné, tak i nás věrných poddaných dědičných opustiti neráčí [...] my zarmoucení a v chudobě snižení lidé nemohouce jináče, svými poníženými modlitbami upřímně a srdečně nápomocni býti nepřestáváme.“<sup>712</sup> Slánští odpovídají hraběti ve stejném duchu jako on jim již tolikrát předtím, když ho žádali o pomoc,

<sup>709</sup> Ani za této situace nepomněl Martinic zdůraznit, že on je vrchností a Slánští jeho poddanými. Na úvod listu datovaného 29. listopadu na Hradčanech vyjadřuje podivení nad tím, že od Augustina Kosiny již dlouho nedostal žádné zprávy ani viktualie, posílané v předchozích letech v pravidelných konvojích do hraběcí kuchyně. Ví však, že Slánští vydávají nemálo proviantu Švédům, a proto mu toto promíjí. Nicméně připomíná, aby chránil jeho majetek a v žádném případě nebylo saháno na hraběcí důchody. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 280r-280v.

<sup>710</sup> Text listu adresovaného Augustinovi Kosinovi, který je datován 29. 11. na Hradčanech, se zachoval v opise v tzv. pamětní knize. Pro úplnost zde odcitujeme pasáž, v níž Martinic popisuje útrapy způsobené mu Švédy: „Já pak nepochybuji, že dobře víš, jak jsem v domě mém na Hradčanech podruhé dokonce ze všech věcí docela obrán na mnoho množství tisíc, tak že mi nic více v něm nepozůstává. K tomu dal jsem panu generálovi Königsmarkovi pěkného stříbra za 14 000, aby je na ranzi mou přijal a z nich quitoval, vzavše je nic quitovati nechtěl. Potom na mne uložil ranzi, abych spolu s hrabětem Benno, synem mým milým, jemu 30 000 říšských konečně dal, na kteréž těžce jsem žebrati a vydlužiti se musil. I nechtěl-li jsem hned na vodu do nějaké boudy vnešen a do Švéd poslán býti i tam mizerně zahynouti, tehdy jsem jemu hned 10 000 říšských tolarův žalostivě vyčetl a odvedl. Ostatních pak 20 000 říšských v 16 měsících, v každých čtyřech měsících po 6000 říšských až do vyplnění ty vši sumy zajisto dávati mám. Kterěž nebohý obloupený a nanejvýš soužený a nemocný člověk, kde již vzíti, vyžebrati a zdlužiti se nevím. A měl jsem naději ke všem lidem poddaným mým věrným milým, zvláště Slánským, že mne, těžce zajaté, obloupené, ranžírované vrchnosti své dědičné, oni z své poddané věrnosti a lásky ku pomoci přispějíc neopustí v této největší potřebě mé, ku kteréž, aby mi všickni Slánští nyní aspoň jeden tisíc říšských tolarův podtají brzy skutečně odvedli, čehož na mně konečně nestratí.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 280r-280v. Srov. list Martinice Königsmarkovi z 25. října 1648 (*Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia*, sv. 7, edd. Miroslav Toegel a kol., Praha 1981, s. 381-382, č. 1201).

<sup>711</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 195v.

<sup>712</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1353 (sign. XLVIII), *Suplíky poddaných k vrchnosti 1648-1783*, kt. č. 321, *Suplika Slánských* z 30. 11. 1648. Srov. koncept listu dochovaný v pamětní knize (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 281r-281v).

a on jim přikázal, aby mu zachovali věrnost a modlili se k Pánu. Dvě třetiny zmíněného výkupného nakonec zaplatil panovník.<sup>713</sup>

Ačkoliv by bylo možno výše uvedené interpretovat jako vhodně využitou příležitost k demonstraci převahy nad nenáviděnou vrchností, skutečnost byla patrně jiná. Slánští opravdu neměli vůbec nic. Po naprostém zdevastování kraje v druhé polovině roku 1647, na němž se nemalou měrou podíleli císařští (viz výše), si svou daň vybrala i půlroční přítomnost švédského vojska, která stála Slánské 11 207 zl. 54 kr.<sup>714</sup> Nicméně zároveň nelze vyloučit, byť ani potvrdit, že tato událost představovala pro některé alespoň (malé) zadostiučinění.<sup>715</sup>

24. října 1648 byla v městech Münsteru a Osnabrücku podepsána dlouho očekávaná mírová smlouva, která vstoupila do dějin jako *Acta pacis westfalicae*. Třicet let trvajícím konflikt dospěl konečně ke svému konci.<sup>716</sup>

---

<sup>713</sup> Alessandro CATALANO, *Příběh jednoho mýtu. Bernard Ignác z Martinic – Kardinál Vojtěch z Harrachu – Jezuité*, in: Slánské rozhovory 2005, Itálie a Čechy, Slaný 2006, s. 26, pozn. 18; Antonín REZEK, *Dějiny Čech a Moravy nové doby, kniha I. Od míru Westfálského až do smrti císaře Ferdinanda III. (1648-1657)*, Praha 1892, s. 34.

<sup>714</sup> Na celkové částce, do níž je zahrnuta i veškerá kontribuce odvedená Švédům do 31. 12. 1648, se nemalou měrou podílela „leibkompanie“ a švadrona z „leibregimentu“ generála Königsmarcka, která strávila ve městě plných 22 dní (2. 12. – 23. 12. 1648). AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 647-690.

<sup>715</sup> Přinejmenším Martinic si v tomto ohledu nedělal žádné iluze. V listu z konce března 1649, v němž napomíná slánského úředníka Augustina Kosinu, aby nešetřil Slánské ve vykonávání potažní roboty, píše „*Pod tím pak dobře o tom vím, že Slánští poddani moji málo co dobrého mi přejíce, rádi by sami páni moji býti a mně nic dávatí a dělati jako svobodní, chtěli.*“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 296v-297r.

<sup>716</sup> Ačkoliv nelze vzhledem k absenci zástupců Anglie, Polska, Ruska a Osmanské říše tato jednání, probíhající ve vestfálských městech Münsteru a Osnabrücku již od roku 1644, označit za první celoevropský kongres, právem zde můžeme hledat počátky moderní diplomacie. Základní principy, na nichž se účastníci jednání shodli, určovaly podobu mezinárodních vztahů bezmála půl druhého století. Na základě mírových smluv ratifikovaných i přes protesty katolické církve na počátku února 1649 byl učiněn definitivní konec mocenským ambicím španělských a rakouských Habsburků ve střední Evropě. Naopak protestantské Nizozemí vyšlo z tohoto konfliktu posíleno, načas se dokonce stalo nejsilnější mocností Evropy. Také Švédsko upevnilo své pozice, a to nejen na Baltu. Díky zisku Předních Pomořan, Wismaru, území bývalého brémského a verdenského biskupství získává právo účastnit se říšských sněmů a tím i možnost dlouhodobě zasahovat do říšské politiky. Rovněž Francii se podařilo splnit základní cíl, kterým bylo prolomení habsburského obklíčení. Dále byla touto mírovou smlouvou potvrzena suverenita Švýcarského spříseženstva a položen základ vedoucí k posílení pozic stavů v Říši na úkor císaře. V oblasti náboženských poměrů byl deklarován návrat ke stavu existujícímu k 1. 1. 1624, základem budoucího uspořádání se staly podmínky Augšpurského náboženského míru. Naděje českých exulantů definitivně pomasly. Bedřich ŠINDELÁŘ, *Vestfálský mír a česká otázka*, Praha 1968; nejnověji Jiří HRBEK-Petr POLEHLA – Jan ZDICHYNEC (edd.), *Od konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru*, Ústí nad Orlicí 2008. Ze zahraniční literatury viz např. Heinz DUCHHARDT (Hrsg.), *Bibliographie zum Westfälischen Frieden*. Bearbeitet von Eva Ortlieb und Mathias Schnettger. Münster 1996 (= Schriftenreihe der Vereinigung zur Erforschung der Neueren Geschichte 26); Heinz SCHILLING, *Der Westfälische Friede und das neuzeitliche Profil Europas*, in: Heinz Durchhardt (hrsg.), *Der Westfälische Friede. Diplomatie – politische Zäsur – kulturelles Umfeld – Rezeptionsgeschichte*, HZ Beiheft (Neue Folge) B 26, München 1998, s. 1-32; Eva ORTLIEB - Heinz DUCHHARDT (Hrsg), *Der Westfälische Friede*, Oldenburg – München 2001; 2001. Kritická edice textu mírové smlouvy přístupná on-line na <http://www.pax-westphalica.de/index.html>. [cit. 2014-09-09]. Zde také podrobnější informace k ediční řadě Acta Pacis Westphalicae, která v současné době čítá přes 45 svazků.

## 4. Proměna správy města

*„Povaha správci dobrého  
aneb purkmistra moudrého  
jest měšťany své hájiti  
a ne lstivě podmetati.“<sup>717</sup>*

V průběhu třicetileté války byla správa města Slaný ovlivňována podobně jako správa jiných měst v této době zejména válečnými událostmi. Na podobu městské správy ve Slaném však měl vliv ještě jeden, ve svých důsledcích mnohem významnější faktor. V roce 1623 bylo město zastaveno a o patnáct let později prodáno svému mocnému katolickému sousedu Jaroslavu Bořitovi z Martinic. Ze svobodného královského města se tak stalo městem poddanským se všemi důsledky z toho vyplývajícími. Vzhledem k tomu, že již sama zástavní smlouva opravňovala Jaroslava Bořitu z Martinic chovat se ve městě jako jeho skutečný pán a nahradit zástupce panovnické moci svými úředníky, nepředstavoval rok 1638 v oblasti městské správy výrazný zlom.<sup>718</sup> K žádným zásadním změnám v podobě správy města nedochází ani po definitivním začlenění Slaného do martinického fideikomisu na konci roku 1647.<sup>719</sup> Následující kapitola je proto rozdělena pouze na dvě části ohraničené rokem 1623. Kvůli větší přehlednosti bude samostatně pojednáno o městské kanceláři. Na závěr se pak ve stručném exkurzu zaměříme na komunikaci Slaného s (okolními) městy.

### 4.2. Správa města do roku 1623

V souvislosti s vypuknutím českého stavovského povstání k žádným závažnějším změnám v oblasti správy města nedošlo. Bylo nadále řízeno třemi dvanáctičlennými sbory, sborem konšelů (*consules*), sborem obecních starších (*seniores*) a sborem volenců (*electores*).<sup>720</sup> Nijak výrazně se nemění ani náplň jejich práce, pouze s ohledem na nutnost projednávat

<sup>717</sup> Tento epigram vepsal starší radní písař Daniel Vepřek za poslední zápis roku 1647. Na stejném listu je možno nalézt i jeho latinskou variantu: „*Boni consulis velut strenui pastoris, hoc est officii, protegere con cives suos non vero defraudare.*“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 180r.

<sup>718</sup> NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24.

<sup>719</sup> Slaný byl do smečenského fideikomisu inkorporován na základě listiny z 8. 12. 1647, potvrzené panovníkem o týden později (16. 12.) a intabulované do desk zemských na počátku následujícího roku (8. 1. 1648). SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 108 (sign. Aa11), *Kopíř 129 různých smluv*, ff. 32r-38r, 41r-60r; i. č. 97 (sign. Aa1), *Svazek opisů listin 1633-1773*, f. 13r-23v; i. č. 1019 (sign. I 185/87), *Výpis z desk zemských z 5. 12. 1789 o vkladu inkorporace statku Slaný do smečenského fideikomisu z 8. 1. 1648.*

<sup>720</sup> Podrobněji k jednotlivým sborům a jejich kompetencím v době předbělohorské více kap. 3.

častěji závažné otázky dotýkající se podstatným způsobem všech obyvatel města, zejména půjčky direktorům či obecní dluhy, přibývá společných zasedání všech tří sborů.<sup>721</sup>

Až do září 1620 se nijak výrazně nemění ani frekvence zasedání městské rady či preference úředních dní.<sup>722</sup> Řešení problémů jednotlivých měšťanů jsou stejně jako v době předchozí vyhrazeny tři dny v týdnu, a to pondělí, středa a pátek. Úterky, čtvrtky a soboty byly určeny pro zapisování svědectví či pořizování výpisů z městských knih a urovnávání sporů mezi stranami smíří cestou před panem purkmistrem. Počet dní v roce, během nichž rada zasedala, byl limitován zejména církevním kalendářem. Vyjdeme-li z výpočtů Bohumíra Roedla odvolávajícího se na Josefa Macka,<sup>723</sup> můžeme vyloučit celkem 100 dní, během nichž se nepracovalo a tedy ani neúřadovalo.<sup>724</sup> Odečteme-li od zbylých 265 dní dny rezervované pro vyřizování jiné úřední agendy, tj. všechny úterky, čtvrtky a soboty, zbyde 190 dní, během nichž měla rada teoreticky zasedat. Ani toto číslo však ještě není konečné, neboť do zasedání rady se promítaly také vrcholy zemědělského roku. „Práva odpočívala“ zejména během žni

---

<sup>721</sup> Všechny tři rady se za normálních okolností scházely většinou jen třikrát do roka. Poprvé na počátku roku, aby se dohodly na tom, kdy se budou konat obecní počty (např. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 58v, 73r, 139v, 190v-191r, 244r), podruhé před očekávaným příjezdem podkomořího či hofrychtěře, kdy se obecní starší a volenci vyjadřovali k činnosti odstupující městské rady (viz dále) a potřetí, když volili úředníky nad obecními důchody (viz dále). Další případná setkání během roku se většinou týkala dluhů a odvodů berní. Podle aktuální potřeby byly řešeny i jiné záležitosti. Například v roce 1598 se všechny tři rady sešly opakovaně kvůli stavbě kostela sv. Trojice (AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 155r, 156v.) a o rok později kvůli případu Jakuba Drnovského (TAMTÉŽ, f. 220v). Na společných zasedáních pravidelně řešili také povolení pivních várek či dovoz přespolního vína do města (např. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 437r-437v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 58v, 62r, 307r). Od vypuknutí českého stavovského povstání až do bitvy na Bílé hoře se všechny tři rady sešly celkem šestkrát: 19. 11. 1618, 11. 1., 19. 6. a 15. 11. 1619 a 17. 1. a 25. 9. 1620 (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 262v, 269r, 288v, 307r, 313v a 344v). Také v předbělohorském Brně se při řešení podobných otázek scházely všechny tři rady, a to většinou dvakrát až pětkrát v jednom kalendářním roce (Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Fungování nejvyššího městského správního orgánu ve světle pamětních zápisů městských písařů na příkladu raně novověkého Brna*, in: Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním, Praha 2008, s. 146-148). Josef Kadeřábek chybně uvádí, že všechny tři sbory se scházely pouze při přípravě kontroly obecních počtů a při volbě městského rychtáře. Rady se scházely častěji a navíc, městský rychtář byl jmenován na stejném zasedání jako volenci, nejednalo se tedy o samostatnou schůzi všech tří sborů (viz dále). Josef KADEŘÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 33; TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 41; TÝŽ, *Vrcholné orgány*, s. 15.

<sup>722</sup> Níže popsané výkyvy v zasedání městské rady jsou srovnatelné s obdobnými výkyvy v předcházejících letech a rozhodně nedosahují takové intenzity jako v letech následujících.

<sup>723</sup> Bohumír ROEDL (ed.), *Svědectví z morového času. Kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580-1587*, Praha 2003, s. xxiv-xxix.

<sup>724</sup> K 52 nedělím je nutno připočítat přibližně 40 svátků respektovaných utrakvisty a výroční trhy. Toto číslo však nelze chápat jako číslo absolutní. Pauza v zasedání se mohla, zejména u pohyblivých svátků, značně protáhnout. V případě Vánoc (*Feriae circa et post Nativitatis Christi*) mohlo jít i o více než tři týdny (např. 13. 12. 1613-10. 1. 1614, 14. 12. 1615-11. 1. 1616 či 12. 12. 1616-9. 1. 1617). Rovněž o Velikonocích se přestávka v jednání, označovaná nejčastěji jako *Feriae Resurrectionis Domini Nostri Jesu Christi*, často protáhla až na tři týdny (např. 6. 4. – 27. 4. 1615). Také na Letnice čili *Feriae Pentecostes* neměli radní volno zpravidla pouze jeden den, nýbrž celý týden, až do svátku sv. Trojice, někdy i déle (např. 26. 5. – 14. 6. 1604; 1. 6. – 17. 6. 1609). Data v závorkách odkazují na data posledního zasedání rady před příslušnými prázdninami a prvního zasedání po jejich skončení. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 199v, 579r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 17v-18r, 92v, 130r-130v, 189v-190v.

(*feriae messis* = *feriae oeconomicae*)<sup>725</sup> a vinobraní (*feriae vindemiae*), a to až čtyři týdny.<sup>726</sup> Jak dokládá spor Anny Zumrové, která obvinila svého zetě Alexandra Albína ze zavraždění své dcery Evy, mohlo být sporným stranám odloženo také kvůli česání chmele.<sup>727</sup> Dále rada nezasedala v případě, že její členové museli odjet kvůli obecním záležitostem do Prahy,<sup>728</sup> nebo řešila-li spolu s obecními staršími a volenci obecní rozpočet<sup>729</sup> či jiné neodkladné problémy související se správou města.<sup>730</sup> Jednání rady bývalo odkládáno také pokud oba písaři odjeli ze Slaného.<sup>731</sup> Kromě výše zmíněných okolností a různých katastrof, hlavně morových ran,<sup>732</sup> mohly být pauzy v zasedání způsobeny také liknavostí radních.<sup>733</sup> Ne vždy

<sup>725</sup> *Feriae messis* čili prázdniny žní byly různě dlouhé, někdy pouze deset dní, jindy celý měsíc. Většinou byly v radním manuálu uvedeny pouze tímto slovním spojením, výjimečně, jako například v roce 1608 podrobnějším popisem: „*Feriae oeconomicae seu tempus metendi frumenti in huius et alterius pone sequentis consulatum incidit, causae, forenses tum quievere.*“ Data uváděná v následujícím přehledu jsou vždy datem posledního zasedání rady před prázdninami a prvního zasedání po prázdninách. **1595:** 14. 7. -14. 8.; **1596:** 15. 7. - 12. 8.; **1597:** 23. 7. - 18. 8.; **1598:** 24. 7. - 3. 8.; **1599:** 12. 7. - 9. 8.; **1601:** 23. 7. - 17. 8.; **1602:** 8. 7. - 19. 8.; **1603:** 30. 6. - 8. 8. (výjimka 7. 7.); **1604:** 7. 7. - 16. 8.; **1605:** 7. 7. - 8. 8.; **1606:** 7. 7. - 1. 9.; **1607:** 11. 7. - 27. 7.; **1608:** 23. 7. - 18. 8.; **1609:** 17. 7. - 30. 9. (spojeno s přítomností vojska); **1610:** 12. 7. - 4. 8.; **1611:** 11. 7. - 17. 8.; **1612:** 18. 7. - 27. 8.; **1614:** 28. 7. - 25. 8.; **1615:** 20. 7. - 17. 8.; **1616:** 27. 6. - 18. 7.; **1617:** 10. 7. - 21. 8.; **1619:** 22. 7. - 5. 8. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 14v-15r, 53r, 121r, 192r-193r, 256v-257r, 372v-373r, 437r-437v, 527v-528v, 586v-587r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 26r-26v, 57v-58v, 107r-107v, 155v-156v, 203r-205r, 263r-264r, 333r-333v, 403r-404r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 47r-47v, 107v-108r, 166r, 211v-213r, 295r-295v.

<sup>726</sup> V případě vinobraní se setkáváme s podstatně kratší pauzou než u žní, většinou se jedná maximálně o čtrnáct dní, někdy pouze o jeden den. „*Na radě se nesesedlo pro feriae vina zbirání*“ například v pondělí 14. 10. 1602 či od 3. 10. do 27. 10. 1603. Nicméně i v případě těchto prázdnin mohlo jít až o čtyři týdny, jako například v roce 1611: „*Feriae vindemiarum per 4 Haebdomadas fuerunt.*“ AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 452v, 540r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 348v.

<sup>727</sup> AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 159v.

<sup>728</sup> „*Pan purkmistr páni pro odjezd do měst pražských JMC pana rychtáře, pana primasa a některých pánův spoluradních, též, že se dal rybník doloviti a někteří z pánův ostatních tam musili býti, na radě nesesedli.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 295r). Podobně „*Toho dne [16. 3. 1616] se na radě nesesedlo za příčinou odjezdu některých pánův do měst pražských a potom jiných k lovení ryb z dolejšího rybníka kvického volených.*“ AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 148v.

<sup>729</sup> „*Na radě pro počty obecní se nesesedlo*“ např. 3. 3. a 5. 3. 1603. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 482r.

<sup>730</sup> „*Toho dne [14. 1. 1605] pan purkmistr a páni na radě nesesedli za příčinou rybníku kvického dolejšího, který se počal podle trouby v staré strži v hrázy probírat.*“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 3v.

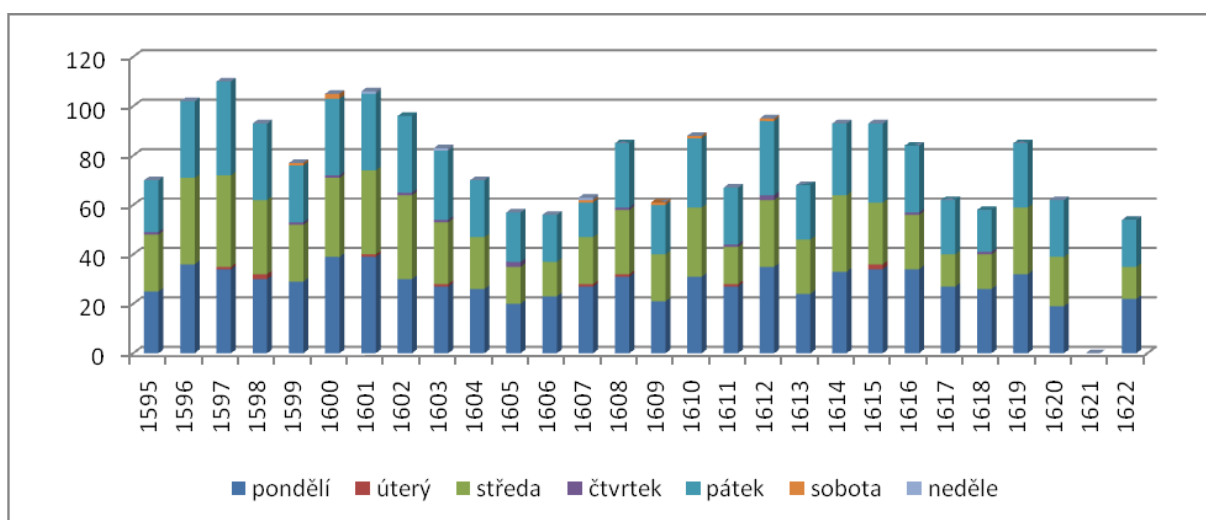
<sup>731</sup> Například v polovině ledna 1607 „*rada držána nebyla pro nepřítomnost obou písařův, kteří do Žatce s některými pány radními na svadbu odjeli. Jsou-li jací odkladové, ti při ouřadě poznamenani se najdou. Příjezd jejich domů teprva v sobotu večer.*“ Podobně v červnu téhož roku: „*Pro nepřítomnost obou písařův radních v radě, páni z rady vyvstali a kteří odklad měli, tům jest další odklad učiněn.*“ Nicméně, ne vždy bylo jednání s ohledem na absenci písařů přerušeno. Například k datu 9. 11. 1609 si mladší radní písař Jiřík Vojna poznamenal „*Toho dne jsem nebyl v radě. Co jest tehďž řízeno, nevím.*“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 77r, 101v, 218v. Srov. pozn. č. 1434.

<sup>732</sup> „*Za příčinou morový rány, z jistého uvážení pana purkmistra a pánův všech rozepři právních do jiného času a ukročení hněvu Božího poodloženo*“, například v roce 1599, a to od 30. 8. až do 20. 9. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 263r-263v.

<sup>733</sup> V radních manuálech se objevují poměrně často poznámky, že se na radě nesesedlo „*pro malý počet pánův*“, tzn., že se jich nedostavilo minimálně šest a rada tak nebyla usnášeníschopná (*Práva městská*, čl. A37, roz. 2). V únoru 1608 dorazili na zasedání rady pouze čtyři konšelé. Jak dokládají záznamy z předcházejících měsíců, nebyl tento jev patrně nikterak výjimečný. Objevují se dokonce i stížnosti, že si konšelé zkrátily pracovní dobu a vyvstali z rady „*brzy [...] dřív v času náležitým*“. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 349v, 610v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 83v, 110v, 136v. Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská*

však byli na vině konšelé, v některých případech byla rada nucena zrušit jednání kvůli nedisciplinovanosti advokátů<sup>734</sup> či sporných stran.<sup>735</sup> Frekvence zasedání rady byla pochopitelně ovlivňována také aktuálními potřebami obce a jejích obyvatel. Navíc v případě soudních pří byl postup jednání, včetně termínů odkladů, přesně stanoven Koldínovým zákoníkem.<sup>736</sup> Počet schůzí městské rady v daném období tak byl do určité míry závislý i na množství aktuálně projednávaných sporů a jejich komplikovanosti.<sup>737</sup>

Jak je vidět z následujícího grafu, k projednávání právních a správních záležitostí obyvatel města se slánští konšelé ve sledovaném období sešli většinou osmdesát až stokrát za rok.<sup>738</sup>



graf 1 Frekvence zasedání městské rady v letech 1595-1622<sup>739</sup>

Výraznější výkyvy v letech 1599 (77 zasedání), 1605 (57 zasedání), 1606 (56 zasedání), 1607 (63 zasedání) a 1613 (68 zasedání) byly způsobeny morovou epidemií. Pokles počtu

*Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*, 5. vydání, v Praze nákladem spolku českých právníků Všehrd 1876.

<sup>734</sup> „Na radě se nesedělo, že jsou páni vyvstali, protože neměli koho slyšeti, a to příčinou pániův prokurátorův, že nečasně na rathauz chodí.“ AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 483r.

<sup>735</sup> „Pan purkmistr a páni, že jsou se, kteří při právě co činiti měli, nesešli, vyvstali z rady.“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 91r.

<sup>736</sup> Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská*, s. 28-43, zejm. s. 35-37.

<sup>737</sup> Zejména v případě komplikovanějších sporů, které se mnohdy táhly i několik let, se stávalo, že celé jedno zasedání rady bylo věnováno např. pouze přelíčení. V některých případech, jako například v roce 1603, kdy byl před radou projednáván spor mezi Václavem Prošovským z Prošovic a Danielem Hostounským z Kosmačova o majetek po Prošovského manželce Kateřině, se dokonce stalo, že ani tak strany nestihly předložit všechny důkazy a s ohledem na pokročilou dobu jim muselo být odloženo k doličení. Bylo-li takovýto sporů více, bylo pochopitelně nutné, aby se rada scházela častěji. V případě sporu o nekšaftovaný majetek po Kateřině Prošovské, který byl ukončen až po osmi letech rozhodnutím apelačního soudu, trvalo jen přelíčení plně tři dny. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 487v-506v.

<sup>738</sup> Nepočítáme-li rok 1621, kdy rada nezasedala vůbec, scházeli se radní v průměru osmdesátkrát za rok. Domnívám se však, že je možno počítat spíše s číslem devadesát, neboť v roce 1595 známe dobu zasedání městské rady až od konce dubna (24. 4.). Rytmus úředního roku v této době byl silně ovlivňován cyklem zemědělských prací. V prvním čtvrtletí roku zasedala rada poměrně pravidelně, většinou po všechny úřední dny a vyžádaly-li si to okolnosti, i mimo ně. Srov. pozn. č. 725, 726 a 727.

<sup>739</sup> Graf byl sestaven na základě excerpcí následujících pramenů: AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 1r-641v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 1r-465r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 1r-378v. Srov. tabulky v příloze č. 1, kde jsou uvedeny konkrétní hodnoty pro jednotlivé roky.

zasedání v roce 1609 (61 zasedání) a 1611 (67 zasedání) byl stejně jako v roce 1617 (62 zasedání) a 1618 (58 zasedání) způsoben častější účastí Slánských na politických jednáních v Praze a přítomností vojska v kraji.<sup>740</sup> Politické události poznamenaly jednání konšelů významným způsobem zejména v případě posledně zmiňovaného roku. Pod záznamem informujícím o převzetí purkmistrovského úřadu Václavem Hanžburským dne 28. května 1618 se dočteme následující: „*Roztržitost v Praze a po všem království Českém za příčinou zrušení Majestátu od svaté a slavné paměti daného Jeho Milosti Císařské Rudolfa, toho jména druhého, na svobodné provozování náboženství pod obojí skrze tři osoby, kteréž jsou potom z vokna z kanceláře české do příkopu dolů shozeni. Jmenovitě pan Slavata, pan z Martinic a pan Filip, sekretář. Kdo má Apologii, proč se to stalo, patrně tam najdeš. Tou příčinou práva odpočívaly.*“<sup>741</sup> V následujících třech měsících řešila rada jen to nejnutnější.<sup>742</sup> Pravidelněji začala úřadovat až od září.<sup>743</sup>

Také rok 1620 byl silně ovlivněn událostmi spojenými s českým stavovským povstáním. V souvislosti s přípravou na obranu města ustávají na konci září zápisy v radním manuálu.<sup>744</sup> Nejen členy městské rady, ale i obecní starší a volence, zaměstnával v této době především pokles výnosů obecních důchodů, rostoucí berní nedoplatky a úroky z půjček, které se jen za poslední dva roky téměř zdvojnásobily.<sup>745</sup> Primas spolu s aktuálně úřadujícím purkmistrem byli v souvislosti s tímto problémem a pokusem o jeho řešení mnohem více zatíženi jednáním s českou komorou, představiteli zemské vlády či krajskými komisaři. Poměrně značně vzrostl

---

<sup>740</sup> Jak se můžeme dočíst v radním manuálu, městská rada nezasedala od 17. 7. 1609 až do 30. 9. téhož roku, tj. více než dva měsíce, „za příčinou 1000 lidu vojenského jízdného, kterémuž u nás muštrůnek byl ke dni 27. Juni položen, potom z toho sešlo. Však nicméně týž tisíc lidu položil se v kraji Slánském, každý praporec zvláště a bylo jich sedm. Leželi téměř v kraji za sedm neděl a 2. Septembris měli habdaňk při Zlonicích. A to proto, že by bylo daleko všem praporcům odtud, kde ležely k městu se strhnouti. Co jsou dobrého učinili, sousedi a ti, kdo je měli, mohou pověditi.“ O něco kratší pauzu (11. 7. – 17. 8.), způsobenou také přítomností vojska, lze zaznamenat v létě roku 1611: „Od toho času nebylo sedíno v radě, a to za příčinou feriji ženních a vojákův, kdeři vokole města kvartýrování byli nejvyššího pana z Puchhamu.“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 204r, 333r.

<sup>741</sup> Mladší radní písař Karel Zikmund připsal později pod tento zápis následující slova: „*Jakej [!] to skončení vezme, to sám Pán Bůh nejlépe ví. Stalo se, Ferdinandus vincit.*“ AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 256v.

<sup>742</sup> Většinou sporných stran byl „pro nynější roztržitost“ udělen právní odklad s tím, že „až práva zase půjdou, aby jedna každá strana budoucně zase při právě se ohlásila, že jim den [...] termínován bude.“ AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 256v.

<sup>743</sup> V období od konce května do září 1618, kdy začíná rada zasedat pravidelněji, se konšelé sešli pouze třikrát. V pondělí 18. 6., kdy odročili spor Jindřicha Arnošta a zástupců řeznického cechu, dále v pondělí 9. 7., kdy urovnali nedorozumění mezi manželkou lazebníka Jana Praetoria a manželkou kotláře Tobiáše Gettě, odložili spor Kašpara Domanína a Kateřiny Květoniovské a stanovili podmínky povolení stavby chlívu při obecní váze pro Petra Karlíka a opět v pondělí, tentokrát 23. 7., kdy byla v radě čtena smlouva mezi Dorotou, manželkou Jana Comarilla čili Jahody a Janem, Lidmilou a Justýnou, sirotky po jircháři Jeremiáši Heymanovi. Toho dne byla také sepsána řezaná cedule s tesařem Nábožným, který měl udělat novou věž na kostele sv. Vavřince. Rada začala pravidelněji jednat až 17. 9. A do té doby „*právních věcí žádných nebylo, toliko muštrůnkové držání a vejprava z města do pole proti nepříteli.*“ AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 256v-257v.

<sup>744</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 346r.

<sup>745</sup> K vývoji zadlužení města více viz např. Václav FIALA, *Slaný*, s. 120-125.



také počet misivů adresovaných věřitelům, které žádali o strpení a okolním městům či majitelům blízkých panství, s nimiž si rada vyměňovala informace o vývoji válečné situace a zejména o pohybu vojsk.<sup>746</sup> Z městské korespondence, která je jediným zdrojem informací pro toto období, dále víme, že obyvatele Slaného trápila také takřka permanentní přítomnost vojska.<sup>747</sup> Zasedání městské rady bylo obnoveno až téměř po půldruhém roce, na konci ledna 1622.<sup>748</sup>

Po celé sledované období, v letech 1595 – 1623, byla městská rada pravidelně obnovována společně s obecními staršími královským podkomořím (3x) nebo hofrychtěrem (17x), popř. podkomořím a hofrychtěrem současně (2x),<sup>749</sup> a to obvykle v týdnu po neděli Misericordia, druhé neděli po Velikonocích. Pokud byla rada obnovena v jinou dobu, bylo to nejčastěji v následujících čtyřech týdnech. Před Velikonocemi byla obnovena jen jednou, a to v roce 1602 (14. 3.). Dvakrát, v roce 1603 a v roce 1607, byla obnovena v prvním týdnu po Velikonocích (10. 4. a 21. 4.), dále dvakrát v letních měsících (7. 7. 1605, 28. 6. 1612) a čtyřikrát na konci roku (3. 11. 1611, 18. 12. 1619, 10. 12. 1620 a 25. 11. 1622). Zejména v závěru uvedená „zpoždění“ jsou jednoduše vysvětlitelná odkazem na politickou situaci. V roce 1611 bylo obnovení rady odsunuto patrně díky sporům uvnitř habsburského domu vrcholícího vpádem Pasovských do Čech, o osm let později příjezdem nového krále Fridricha Falckého a jeho korunovaci a v roce 1620 postupnou konsolidací poměrů v zemi po porážce stavovských vojsk na Bílé hoře.<sup>750</sup>

Obnova rady byla jako „*cyklicky se opakující kolektivní festivita*“ spojena s řadou důležitých úkonů a rituálů, jejichž podoba byla přesně dána a po dlouhá léta neměnná.<sup>751</sup>

---

<sup>746</sup> O vzájemné komunikaci Slaného s (okolními) městy a zejména o předávání zpravodajských informací mezi nimi bude pojednáno formou exkurzu v závěru této kapitoly. Srov. pozn. č. 304.

<sup>747</sup> Podrobněji viz kapitola č. 3.2.1.

<sup>748</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 357r.

<sup>749</sup> V závěru sledovaného období byla rada dvakrát obnovena prostřednictvím speciálních komisařů, dvakrát nevíme, kdo ji obnovoval a jednou byla rada obnovena prostřednictvím misivu. Srov. příloha č. 2.

<sup>750</sup> Pro starší období uvádí Karel Křesadlo jako obvyklou dobu obnovování rad měsíce srpen a září. O podzimu jako obvyklé době renovace rady hovoří také Jindřich Hulinský. Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví*, s. 175; Jindřich HULINSKÝ, *O starodávném úřadování*, s. 24. Data jednotlivých obnov s odkazy na příslušné prameny viz přehledná tabulka v příloze č. 2.

<sup>751</sup> Na pravidelné obnovy městských rad v raném novověku je třeba nahlížet, jak správně podotýká Josef Hrdlička, zejména jako na vnitřně bohatě strukturovaný ceremoniál tvořený několika dílčími rituály (otázky adresované obecním starším či volencům ohledně spokojenosti s činností městské rady, slavnostní přivítání obnovitele, samotná obnova a dosázení nových čkonšelů, závěrečná hostina). Různé formy symbolické komunikace, zejména rituály, „*v nichž se odrážela, projevovala a současně také vytvářela kvalita vztahů*“ mezi členy dané společnosti, hrály v raně novověké společnosti velkou roli. Nejinak tomu bylo i u ceremoniálu obnov městských rad, který zejména důrazem na řád, čest, tradici, rovnost, svornost a vzájemný konsenzus mezi osobami stojícími v čele správy města a ostatními měšťany nezanedbatelným způsobem ovlivňoval život každého obyvatele města. K přesnějšímu postihu symbolického rozměru níže popsaných obnov samosprávných sborů stojících v čele královského města Slaný v letech 1595-1622 by bylo nezbytně nutné provést podrobnější prosopografický průzkum, který by mohl alespoň v některých případech pomoci pochopit jednání jeho aktérů.

Přibližně týden<sup>752</sup> před očekávaným příjezdem podkomořího či hofrychtěře, povolali odstupující konšelé do rady obecní starší a volence, kde jim byl přečten misiv, v němž dotyčný oznamoval úmysl přijet do Slaného k obnově rady a obecních starších.<sup>753</sup> Zároveň „*podle starobylého způsobu na ně dotázka jest učiněna, mají-li co sobě buď veřejně všickni neb někdo z nich obzvláště do Jeho Milosti Císařské pana rychtáře neb pánův konšelův stěžovati, aby se ohlásili.*“<sup>754</sup> Drobná nedorozumění měla být vyřešena okamžitě. O vážnějších problémech pak měl po svém příjezdu rozhodnout zástupce panovníka.<sup>755</sup> Pro zdárné pokračování obnovy rady bylo nezbytné, aby bylo mezi odstupující radou a zbylými dvěma sbory zastupujícími městskou obec dosaženo konsensu. V případě Slaného se tak dělo prostřednictvím souhlasné odpovědi.<sup>756</sup> S ohledem na dlouhodobé setrvávání radních ve funkcích, prostupnost mezi jednotlivými sbory (řada osob postupně prošla dvěma, někteří

---

K ceremoniálu obnov městských rad a zejména rituálu kladení otázek viz Josef HRDLIČKA, *Otázky bez odpovědi*, s. 187-220.

<sup>752</sup> V radních manuálech se nachází celkem dvanáct zápisů o oznámení plánovaného příjezdu podkomořího či hofrychtěře obecním starším a volencům. V osmi případech byli informováni sedm a více dní před očekávanou událostí. Rekordně krátkou dobu k přípravě všeho potřebného měli radní v roce 1603, pouhé dva dny. **1596:** 3 dny, **1597:** 12 dní, **1598:** 7 dní, **1599:** 8 dní, **1602:** 9 dní, **1603:** 2 dny, **1606:** 4 dny, **1610:** 7 dní, **1615:** 8 dní, **1616:** 6 dní, **1617:** 4 dny, **1618:** 12 dní. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 39v-40r, 96r, 162v, 163v, 231v, 233r, 417r, 418r, 484v-485r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 44v, 249r, 251v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 92v, 94v, 152v, 155r, 201r-201v, 253v-245r; kniha č. 87, *Knihy soudní 1589-1601*, f. 221r.

<sup>753</sup> Čtení misivu podkomořího či hofrychtěře je explicitně zmiňováno pouze v letech 1596, 1597, 1602, 1603 a 1617. Nemáme však důvod domnívat se, že by tomu bylo v ostatních letech jinak. Tuto skutečnost podporuje mj. fakt, že se mezi aktovým materiálem dochovala minimálně dvě takováto psaní. V prvním z nich jsou Slánští informováni o obnově rady plánované na počátek května 1618, v druhém o obnově, která proběhla v prosinci 1619. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 39v, 96r-96v, 417r, 484v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 201r, *Aktový materiál*, kt. č. 37, 19. 4. 1618; kt. č. 38, 30. 11. 1619.

<sup>754</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 92v.

<sup>755</sup> Jak dokládají poznámky v radních manuálech, snažili se odstupující radní vyřešit vzniklé konflikty již před příjezdem hofrychtěře. Například v roce 1596 jsou obecní starší a volenci vyzváni k vyslovení námitek s tím „*že to má mezi nimi narovnáno býti tak, aby nebylo potřebí pana hofrychtěře potom zanepřázdňovati.*“ Také z tohoto důvodu se radní spolu s obecními staršími a volenci scházeli většinou již týden před očekávanou obnovou. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 40r.

<sup>756</sup> Jak zjistil Josef Hrdlička, mohl být souhlas s jednáním odstupující městské rady vyjádřen třemi různými způsoby. Kromě souhlasné odpovědi (Jindřichův Hradec, České Budějovice), to mohla být pochvalná slova (věnná města) či prosté mlčení (Třeboň, Plzeň). Ve Slaném se setkáváme s následujícími variantami souhlasné odpovědi: „*Dána na to odpověď, že jak páni starší obecní, tak páni volenci nemaje sobě do žádného nic stěžovati, že jsou se všemi dobře spokojeni*“ (1596; AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 40r). „*V tom jsou se všechny tři rady ozvali, že jsou spolu v dobrém srozumění a nemají co jeden proti druhému, před panem podkomořím aneb hofrychtěřem sobě stěžovati*“ (1597; TAMTÉŽ, f. 96r-96v); „*[...] oznámili, že sobě nemají co do nich stěžovati, byvši v tomto minulém roce v dobrém spolu s nimi srozumění, a poněvadž jsou i počtové obecní v přítomnosti jich pořádně vyřízeny, že o tom všem náležitou relati jeho milosti panu hofrychtěři a panu písaři komornímu od dneška za tejdén při obnovení rady učiniti chtějí.*“ (1598; TAMTÉŽ, f. 162v); „*Přitom pan purkmistr a páni radní oznámili, že mezi sebou lásku a svornost posavad jsou zachovali, a nic sobě ani do starších obecních a volencův stěžovati nemají, tolikýž i starší obecní a volenci oznámili, k tomu doloživše, že před páně hofrychtěřem v tom se také ohlásiti a svědomí dáti chtějí, že počtové obecní jsou pořádně vykonány.*“ (1599; TAMTÉŽ, f. 231v); „*Oznámeno od nich, že jsou s panem purkmistrem a pány ve všem dobře spokojeni, a toho mezi nimi, že se nic nenachází. Z čehož Pánu Bohu poděkováno jest.*“ (1615; AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 92v); „*Oznámeno od nich, že toho nic se nenachází kromě <některých> před dvěma lety podaných artykulův, co se neřádův z strany živnosti vedení některých podruhův dotýče, to aby jim zastaveno bylo. V jiném ve všem, že láska a svornost mezi nimi jest.*“ (1617; TAMTÉŽ, f. 201r). Srov. Josef HRDLIČKA, *Otázky bez odpovědi*, s. 211-212.

všemi třemi sbory) a příbuzenské (pokrevní i kmotrovské) či majetkové vazby, které spojovaly mnohé členy těchto sborů, jistě příliš nepřekvapí, že výhrady vůči jednání konšelů byly za celé sledované období vysloveny pouze jednou, a to v roce 1616, kdy si obecní starší Jan Trnůžka dovolil kritizovat Martina Majera kvůli vzetí blíže nespecifikovaného množství obecního ječmene k vaření piva bez povolení ostatních úředníků.<sup>757</sup> Napomenut však nebyl Majer, nýbrž Trnůžka, patrně proto, že porušil zaběhnutý rituál s dopředu očekávaným výsledkem.<sup>758</sup> V této „přípravné fázi“ se obecní starší a volenci mnohdy vyjadřovali také ke správě obecního majetku.<sup>759</sup>

Zpravidla na stejné schůzi, na které byli obecní starší a volenci vyzváni, aby se vyjádřili k činnosti odstupující městské rady, popř. císařského rychtáře, byly vybráni také rejtaři, kteří měli včele s jedním z odstupujících konšelů přivítat hofrychtěře. Podle jakého klíče se tak dalo, nevíme. Josef Lacina bez uvedení zdroje informací hovoří o tom, že tito rejtaři byli „*mladíci [...] neb mladí sousedé z nejpřednějších rodin.*“<sup>760</sup> Zároveň byly určeny osoby, které

---

<sup>757</sup> V roce 1617 sice obecní starší a volenci také neodpověděli na dotaz konšelů ohledně spokojenosti s jejich chováním zcela kladně, nicméně výtka adresovaná odstupující radě v tomto případě rituál obnovy nenarušila. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 201r.

<sup>758</sup> Josef Kadeřábek ve své diplomové stejně jako ve své rigorózní práci uvádí, že rituál kladení otázek byl po učiněném napomenutí zopakován, tentokrát již s očekávaným výsledkem. Tuto skutečnost lze sice předpokládat, na základě dostupných pramenů ji však nelze prokázat. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 152v; Josef KADEŘÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 30; TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 35. Srov. TÝŽ, *Vrcholné orgány*, s. 7.

<sup>759</sup> Například v roce 1598 poté, co „*na dotázku pana purkmistra a pánův oznámili, že sobě nemají co do nich stěžovati, byvši v tomto minulém roce v dobrém spolu s nimi srozumění*“ prohlásili, že „*poněvadž jsou i počtové obecní v přítomnosti jich pořádně vyřízeny, že o tom všem náležitou relaci Jeho Milosti panu hofrychtýři a panu písaři komornímu od dneška za tejdén při obnovení rady učiniti chtějí.*“ Podobnými slovy doprovodili obecní starší a volenci svůj souhlas s konáním odstupující rady také o rok později, kdy prohlásili „*že před páně hofrychtýřem v tom se také ohlásiti a svědomí dáti chtějí, že počtové obecní jsou pořádně vykonány.*“ AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 162v, 231v.

<sup>760</sup> Za celé sledovaného období bylo v radních manuálech nalezeno pouze pět záznamů zmiňujících se v souvislosti s obnovou rady o rejtarech. Nedožíváme se z nich však nic bližšího, protože jména těchto osob byla poznamenávána do speciálních, dnes bohužel nezvěstných, register. Díky zápisu z roku 1618 zároveň víme, že těchto osob mohlo být až 30. Podle záznamu z roku 1615 se zdá, že za rejтары byli voleni majitelé koní bez ohledu na skutečnost, zda byli či nebyli potomky stávajících konšelů, volenců či obecních starších: „*Páni sousedí a některé jiné z obce osoby za rejthary proti panu hofrychtýři pro poctivost ouřadu JMC podkomořského voleni. Napomenuti, aby se od dneška v témž dni, tak jakž na ně náleží, poctivě proti pánu vypravili.*“ Tuto skutečnost potvrzuje i seznam rejtarů, kteří měli v květnu 1613 přivítat podkomořího Pukarta Točníka z Křimic, nalezený v pomocné knize staršího purkmistrovského služebníka Jana Trnůžky Hradeckého. Pokud je seznam kompletní, což nelze vzhledem k charakteru knihy se stoprocentní jistotou říci, pak mělo podkomořího přivítat celkem 27 osob, z toho jeden odstupující konšel, jeden odstupující obecní starší a dva odstupující volenci. Zda to, že se v delegaci rejtarů nacházely také tři osoby, které měly být vzápětí jmenovány do sboru volenců, bylo dílem náhody či nikoli, nevíme. Minimálně dva jezdci byli syny úřadujících či bývalých konšelů, obecních starších či volenců. Řada z nich se později uplatnila v městské správě. Jmenování byli patně 8. 5., pouhých pět dní před obnovou rady: Václav Kozák (K5), Daniel Ronovský (S2), Adam Zachař (V4), Zikmund z Cymperka (V11), Jan Blahotský, Zikmund Kotek (volenec od 31. 5. 1613), Jindřich Vyšín (volenec od 31. 5. 1613; městské právo od 26. 11. 1612), Jan Waydner (volenec od 31. 5. 1613), Daniel Mečír, Hons Miller, Jakub, Jakubcův syn, Jan Milota, Jan Modestus (syn bývalého konšela Modesta Veselského a synovec radního písaře Jana Veselského), Jan Němeček Vranský, Jan Smolnický, Jan Studnička (syn prokurátora Ondřeje Studničky), Jindřich Senomatský [ze Šternštat], Jan [Svícník?] malíř, Jan Vranský [jinak Kobyla], Jiřík Antonínův (syn obecního staršího Jakuba Roubíčka), Jiřík Pernikář, Jiřík Vokáč, Jiřík Žďárek, Martin Bazata, Martin Čada,

měly v kuchyni dohlížet na přípravu pohoštění.<sup>761</sup> Patrně již v tuto chvíli bylo zajišťováno také odpovídající ubytování pro vzácného hosta.<sup>762</sup>

V den očekávaného příjezdu hofrychtěře (podkomořího) vyrazili zmínění jezdcí z města a patrně nepříliš daleko od městských hradeb čekali, až zahlédnou blížící se delegaci.<sup>763</sup> Poté, co odstupující konšel pronesl oficiální zdravici,<sup>764</sup> uvedl hofrychtěře (podkomořího) spolu s jeho doprovodem do města, kde jej vítali další slavnostně oděni sousedé.<sup>765</sup> V závislosti na tom, zda k obnově došlo ještě téhož dne nebo dne následujícího,<sup>766</sup> jel hofrychtěř (podkomoří)

---

Šimon Arnoštovic, Tomáš Kokta. Písmo v závorce za jménem udává příslušnost dané osoby ke konkrétnímu samosprávnému sboru (K = konšel, S = obecní starší, V = volenec) a číslo, pořadí v tomto sboru. Přesné postižení vztahu těchto osob si vyžádá podrobnější prosopografický výzkum. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 417r (1602); kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 44v (1606); kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 92v (1615), 201r (1617), 253v (1618); kniha č. 90, *Kniha soudní zápisy 1612-1615*, f. 87r. Josef LACINA, *Paměti*, s. 126. Srov. přílohu č. 4.

<sup>761</sup> Například v roce 1598 byli za „ouředníky do kuchyně“ nařizeni Ondřej Svícník (K2) a Jiřík Bílinský (K6). Víno měli toho roku zajistit Jan Hlinecký (K11) a Jan Blovský (V1) a za pivo zodpovídali Matěj Špitálský (S7) a Jakub Roubíček (S6). V roce 1610 byli před příjezdem podkomořího patrně k dohledu nad přípravou hostiny zvoleni Martin Majer (S2) a Zikmund z Cymperka (V10). Písmo v závorce za jménem udává příslušnost dané osoby ke konkrétnímu samosprávnému sboru (K = konšel, S = obecní starší, V = volenec) a číslo, pořadí v tomto sboru. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 162v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 249r.

<sup>762</sup> Počet dní, které strávil hofrychtěř či podkomoří ve městě kvůli obnově rady a sboru obecních starších, známe prozatím pouze v deseti případech (1595, 1596, 1599, 1602, 1603, 1606, 1610, 1618, 1619, 1622). Ve většině z nich, celkem devětkrát, se zdržel maximálně do druhého dne, zcela výjimečně, v roce 1602, pak strávil ve městě delší dobu, a to tři dny. Více viz pozn. č. 766.

<sup>763</sup> Zdá se, že účast v jízdě vítající panovníkova zástupce při obnově rady postupně přestávala být pro slánské měšťany atraktivní záležitostí. Lze se domnívat, že klesající zájem radou zvolených rejtářů účastnit se slavnostního přivítání hofrychtěře či podkomořího, o němž vypovídá mj. potřeba městské rady stanovit pokutu pro ty zvolené, kteří by svou povinnost nesplnili, mohl být vyvažován níže uvedenou výzvou k dobrovolné účasti na této festivité. Se stanovením pokuty pro rejтары se setkáváme jen jednou, a to v roce 1617. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 201r.

<sup>764</sup> V roce 1606 jel v čele rejtarů vstříc hofrychtěři ne jeden, ale hned dva z odstupujících konšelů, a to Petr Tyčka Radnický (K4) a Alexandr Albín z Jenčova (K12). Role Martina Majera (S2) a Viléma Modletického (není členem žádného sboru), kteří jsou rovněž jmenováni jako osoby zvolené „k přivítání pána“, není zcela jasná. Je možné, že dohlíželi na zajištění pohoštění (srov. pozn. č. 761). O dvanáct let později v čele rejtarů stanul Jan Stárek ze Studnic jinak Studnička, syn prokurátora Ondřeje Studničky, který toho času nepůsobil v žádném ze tří samosprávných sborů (srov. pozn. č. 764). Díky své manželce Ludmile však byl spřízněn s rodinou Blovských, jejichž dva členové, Jan a Václav, se opakovaně objevili mezi volenci (1595-1600, 1616-1617). V roce 1613 vítali spolu s ostatními rejтары podkomořího jeden odstupující konšel, jeden odstupující obecní starší a dva odstupující volenci (Viz pozn. č. 760). Písmo v závorce za jménem udává příslušnost dané osoby ke konkrétnímu samosprávnému sboru (K = konšel, S = obecní starší, V = volenec) a číslo, pořadí v tomto sboru. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 44v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 253v.

<sup>765</sup> V roce 1610, patrně s ohledem na fakt, že se do města chystal samotný podkomoří, byli týden před jeho očekávaným příjezdem povoláni na radnici všichni „páni sousedé“ a vyzváni, aby se toho dne „pro poctivost jak obce, tak i pána, jeden každéj [...] co nejpěkněji mohou, vypravil.“ Zapojení celé obce do slavnostního uvítání obnovitele rady není v následujících ani předchozích letech prokázáno. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 249r.

<sup>766</sup> Příjezd hofrychtěře (podkomořího, speciálních komisařů) den před obnovou rady je prokázán v deseti případech (1595, 1596, 1599, 1602, 1603, 1606, 1610, 1618, 1619, 1622). Pro rok 1602 známe díky radnímu písaři Jiříku Vojnovi dokonce přesnou dobu příjezdu hofrychtěře do města. Dorazil ve středu 13. března „k třetí hodině na noc“, tj. kolem deváté hodiny večerní střeoevropského času. Do Prahy pak odjel po obnově rady v pátek 15. března „okolo XVII hodiny“, tedy zhruba v 9 hodin a 45 minut střeoevropského času, patrně poté, co posnídal. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 231v, 418r, 485r; kniha č. 56, *Manuál radní*

přímo na radnici nebo do domu, kde byl ubytován a kde se také pravděpodobně konala večeře s představiteli města. Pokud příjezd hofrychtěře (podkomořího) připadl na den, kdy se běžně úřadovalo, bylo sporným stranám odročeno do jiného dne.<sup>767</sup>

V den obnovy byli na radnici patrně svoláni pouze odstupující konšelé a obecní starší, v jejichž přítomnosti byl přečten seznam jejich nástupců.<sup>768</sup> Po přijetí přísahy<sup>769</sup> od nově zvolených osob<sup>770</sup> a jejich napomenutí k řádnému vykonávání úřadu a hlavně včasnému chození do rady,<sup>771</sup> se hofrychtěř spolu s představiteli města odebral na slavnostní oběd<sup>772</sup>

---

1605-1613, ff. 47r, 249r, 251v, 253v, 254r; kniha č. 87, *Knihy soudní 1589-1601*, ff. 185v, 221r; *Aktový materiál*, kt. č. 38, 30. 11. 1619; kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 352r.

<sup>767</sup> „Toho dne se na radě nesedělo, že se příjezdu pana hofrychtěře měst království českého k obnově úřadu konšelského a starších obecních dle připsání jeho očekávalo [...] Kterí, co u práva činiti měli, těm jest od pana purkmistra doma při ouřadě do jistého času odloženo.“ AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 418r.

<sup>768</sup> V případě Slaného prozatím nevíme, jak tento seznam, čtený během obnovy, vznikl. Pro sledované období nemáme k dispozici žádný důkaz o sestavování kandidátní listiny odstupujícími konšely, známé z jiných měst. Zároveň však nemáme důvod domnívat se, že tomu bylo jinak, tedy, že by došlo k porušení ustanovení Koldínova zákoníku, v němž se v čl. A 25 hovoří o povinnosti konšelů navrhnout na konci svého funkčního období 2-3 vhodné osoby na své místo a poté zaslat takto vzniklý seznam králi či podkomořímu. Tento článek je zároveň jediným, který Koldín obnovám městských rad věnuje. Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská*, s. 13; AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 252v.

<sup>769</sup> Josef Kadeřábek v důsledku nepochopení slovního spojení „učinění povinnosti“ chybně uvádí, že „učinění povinnosti mělo formu přísahy, společné modlitby a formálního schválení zvolených měšťanů zástupcem královské moci, tedy královským rychtářem.“ Jednoznačný význam spojení „učinil povinnost“ vyplývá například ze záhlaví, jimiž byly v knihách svědomí uvozovány výpovědi jednotlivých svědků, zejména radních, kteří ve shodě s Koldínovým zákoníkem nemuseli před vydáním svědectví skládat speciální přísahu. Navíc „akty modlitby a formálního schválení císařským rychtářem“ se konaly až po ustanovení třetí rady, v době, kdy většina konšelů již přísahu ke svému úřadu složila. Stejně tak mylné je i Kadeřábekovo tvrzení, že konšele bylo nutné obesílat ke složení přísahy a že byli „dosazováni dodatečně se značným časovým odstupem.“ V pramenech, na něž Josef Kadeřábek v souvislosti s tímto tvrzením odkazuje, se vůbec nehovoří o konkrétní časové prodlevě mezi volbou a přísahou a navíc se tyto záznamy netýkají konšelů, ale třetí rady, tj. volenců a městského rychtáře a jeho rady (přísežných). Podobně byly právní záležitosti odloženy ne „až do dosázení konšelů“, jak tvrdí Josef Kadeřábek, ale „pro nedosázení třetí rady a rychtáře městského.“ K úvodním formulím svědectví konšelů viz např. AMS, nezprac., kniha č. 94, *Knihy svědomí 1601-1612*, ff. 21v, 105r, 119v a mnohé další. Zde také odkazy na „vykonání povinnosti“, tj. složení přísahy, u jiných svědků (např. ff. 70v-71v, 153r, 158v). Josef KADEŘÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 30-31; TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 36; TÝŽ, *Vrcholné orgány*, s. 8, 11. Srov. následující poznámku.

<sup>770</sup> K učinění konšelské povinnosti, tj. složení přísahy, nezbytné pro vykonávání konšelského úřadu, nedocházelo nutně vždy v přítomnosti obnovitele. Mnozí konšelé skládali tuto přísahu i několik dní po ustanovení nové rady, a to patrně do rukou císařského rychtáře. Přesné znění této přísahy bohužel neznáme. Text přísahy jednotlivých úředníků neuvádí ani Koldínův zákoník, který se ostatně věnuje obnovám rady pouze okrajově (čl. A25). Lze ji však nalézt, jak upozornil Marek Ďurčanský či Jan Lhoták, stejně jako přísahu obecních starších a městského rychtáře, v registrech podkomořského úřadu, které jsou uloženy v Národním archivu ve fondu České komory. Pozdější složení přísahy nově jmenovanými konšely, obecními staršími či volenci máme v Slaném doloženo v letech 1606-1611, 1615 a 1618. Tyto osoby, jichž bylo dohromady celkem 22 (7 konšelů, 7 obecních starších, 8 volenců), skládaly příslušnou přísahu většinou v den, kdy byl obnoven sbor volenců. V případě jednoho obecního staršího a osmi volenců nebyl záznam o dodatečně složené přísaze v radním manuálu nalezen. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 156r, 157r; Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 114. Text konšelské přísahy z počátku 17. století otiskl ve své studii Jan Lhoták. Jan LHOTÁK, *K vývoji městské správy v Sušici*, s. 64-65, pozn. č. 198.

<sup>771</sup> Za celé sledované období je v radních manuálech výslovně uvedeno napomenutí obnovitele adresované konšelům a obecním starším po jejich dosazení do funkcí pouze jednou, a to v roce 1605, kdy hofrychtěř Mates Prekl z Pruksdorfu, „napomenuv předně pány konšely k častému a časnému do rady se scházení a bedlivému spravedlivosti lidských {k} považování, potom lidu obecného k náležitému vrchnosti nad sebou vystavené ušetření a jí uctivosti všelijakou předcházení [...]“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 26r.

a poté odjel pryč z města.<sup>773</sup> Společnou modlitbu, v níž nově zvolení žádali před odchodem na slavnostní oběd zejména o dostatek sil k vykonávání příslušného úřadu, nemáme za celé sledované období doloženu ani jednou. Nicméně na základě analogie s vývojem v jiných městech můžeme předpokládat, že byla pravidelnou součástí každé obnovy.<sup>774</sup>

Na prvním společném zasedání nově zvolených konšelů a obecních starší, které se konalo zpravidla týden po obnově,<sup>775</sup> byl již bez přítomnosti hofrychtěře či podkomořího obnoven sbor volenců.<sup>776</sup> Poté, co jeho členové složili do rukou konšelů a obecních starších příslušnou

---

<sup>772</sup> Podrobnější informace o podobě této části renovace městské rady nemáme. Víme pouze, že na slavnostní hostině po skončení obnovení městské v pátek 25. 11. 1622 se pravděpodobně podávala štika, karasi či kapři, a to díky opisu misivu, který byl na konci listopadu 1622 poslán Janu Veselskému z Vidova: „*Oznamujeme vám, že podle došlého nás psaní JMC páni komisaři po městech ouřad konšelský obnovují i zejtrějšího dne mají také k nám na noc přijeti a v pátek nejprve příští v obci slánské ouřad konšelský obnoviti. I poněvadž dne pátečního a sobotního ryb užívati náleží a mi v tom nemalý nedostatek trpíme a vy nedávno rybníky lovili jste, za to vás přátelsky žádáme, že nám na díle karasův, kaprův a některou štiku za peníze slušné prodáte a v této nevyhnutelné potřebě týmiž rybami fedrovati budete [...] Odpověď žádáme.*“ Situaci by mohla pomoci osvětlit v současné době dlouhodobě nepřístupná *Kniha počtu konšelů* se zápisy z let 1601-1622, která je evidována pod č. 46. Označení *Účty konšelské*, které ve svém seznamu z počátku 20. století uvádí Jindřich Hulinský a František Duras, dává tušit, že tato kniha by mohla odhalit mnohé nejen o rituálu obnovy městské rady. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 352r.

<sup>773</sup> AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 26r.

<sup>774</sup> Navíc, jak upozorňuje Josef Hrdlička, nesmíme zapominat, že popisy ceremoniálu obnov městských rad získané z radních manuálů nejsou plně vyčerpávajícími popisy toho, jak skutečně rituál proběhl. Pisatel, v případě Slaného většinou mladší radní písař, nezapisoval vše, ale jen to, co v danou chvíli považoval za důležité. Navíc, uvědomíme-li si, jakým způsobem bylo do slánských radních manuálů zapisováno, tj. vždy po prozatím bližší nespecifikovaném delším období z pomocných lístečků (škart), je nutno počítat ještě s dalším zkreslením, způsobeným časovým odstupem mezi událostí, jejím zápisem na pomocnou škartu a jejím přepsáním do radního manuálu spojeným minimálně s rozepsáním zkratek. Josef HRDLIČKA, *Otázky bez odpovědí*, s. 193-194. Srov. pozn. č. 1434.

<sup>775</sup> Josef Kadeřábek ve své diplomové i rigorózní práci mylně tvrdí, že se tak dělo „*vždy druhý den po dosázení nových konšelů a obecních starších*“ [podtrženo R. K.], přitom sám odkazuje na zápis v radním manuálu, z něhož je jasné, že k této události došlo deset dní po obnově výše zmíněných úřadů. Mezi obnovou rady a sboru volenců uplynul většinou více než týden, během něhož se nezasedalo. V kratší době byli volenci obnoveni pouze třikrát, a to v roce 1600 (6 dní: 20. 4. – 26. 4.), 1603 (6 dní: 10. 4. – 16. 4.) a 1608 (3 dny: 22. 4. – 25. 4.). Nejdéle čekali volenci na své „osázení v roce 1617 (45 dní: 14. 4. – 29. 5.). Pro úplnost zde uvádíme všechny obnovy: **1595** (11 dní: 13. 4. – 24. 4.), **1596** (12 dní: 3. 5. – 15. 5.), **1597** (12 dní: 23. 4. – 5. 5.), **1598** (9 dní: 8. 4. – 17. 4.), **1599** (9 dní: 28. 4. – 7. 5.), **1600** (6 dní: 20. 4. – 26. 4.), **1601** (8 dní: 8. 5. – 16. 5.), **1602** (neznáme), **1603** (6 dní: 10. 4. – 16. 4.), **1604** (7 dní: 5. 5. – 12. 5.), **1605** (33 dní: 8. 7. – 9. 8.), **1606** (13 dní: 15. 4. – 28. 4.), **1607** (13 dní: 21. 4. – 4. 5.), **1608** (3 dny: 22. 4. – 25. 4.), **1609** (16 dní: 9. 5. – 25. 5.), **1610** (23 dní: 22. 5. – 14. 6.), **1611** (18 dní: 3. 11. – 21. 11.), **1612** (neznáme), **1613** (16 dní: 15. 5. – 31. 5.), **1614** (neznáme), **1615** (neznáme), **1616** (25 dní: 21. 4. – 16. 5.), **1617** (45 dní: 14. 4. – 29. 5.), **1618** (25 dní: 3. 5. – 28. 5.), **1619** (23 dní: 18. 12. – 10. 1. 1620), **1620** (neznáme). Sbor volenců byl naposledy obnoven v 1620 (viz dále). Josef KADEŘÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 32; TÝŽ, *Proměny slánských měštanských elit*, s. 40; TÝŽ, *Vrcholné orgány*, s. 14; AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 1r, 40v, 99v, 163v, 233v, 300r, 356r, 419v, 485r-v, 576v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 26v, 47v, 94r, 146r-v, 198r-198v, 252v, 349v a 350r, 397r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 2r, 34v-35r, 94v-95r, 157r, 201v, 254r, 313r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 275r; kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 164r-165r.

<sup>776</sup> Jak již bylo naznačeno výše (viz kap. č. 2), sbor volenců plnil ve Slaném jinou funkci než v pražských městech, Plzni, Sušici či Českých Budějovicích, kde byl ustanovován pouze za tím účelem, aby jeho členové navrhli kandidáty namísto odstupujících konšelů. Pouze jednou jedinkrát se v pramenech městské provenience setkáváme s ustanovením volenců, kteří hráli v rituálu renovace městské rady patrně obdobnou roli jako ve výše zmíněných městech, a to v roce 1599, kdy se jimi pouhé dva dny před obnovou stali Stanislav Šoltys (K4), Jan Bouček (K9), Jiřík Černý (S3) a Jan Orabina (S2). Ke zjištění dalších jmen těchto speciálních volenců jako nezbytného předpokladu k přesnějšímu postihu jejich významu při renovaci sboru konšelů a obecních starších ve Slaném by bylo nezbytně nutné excerpovat příslušná registra podkomořského úřadu uložená v Národním

přísahu, byli napomenuti k řádnému výkonu svého úřadu, zejména, aby chodili včas do rady, budou-li k tomu vyzváni. Dále jim bylo kladeno na srdce, aby ve shodě s ustanovením Koldínova zákoníku udrželi v tajnosti vše, co se bude v jejich přítomnosti v radě projednávat.<sup>777</sup> Na závěr tohoto zasedání, během něhož byl kromě volenců, jmenován i nový městský rychtář (*iudex civitatis, praetor urbanus*) a jeho pomocníci (*consilarii iudicis*),<sup>778</sup> se chopil slova královský (císařský) rychtář,<sup>779</sup> který jako zástupce panovnické moci ve městě napomenul příslušné městské úředníky a členy všech tří nově ustanovených samosprávných sborů k řádnému plnění povinností spojených s jejich funkcemi a k zachování svornosti a lásky.<sup>780</sup> V tuto chvíli byly většinou také čteny příslušné články Koldínova zákoníku „*vedle kterých konšelé sami k sobě i k jiným mají se chovati a lidem k spravedlivostem dopomáhati*“.<sup>781</sup> Poté vykonali všichni přítomní společnou modlitbu k Duchu svatému či

---

archivu ve fondu Česká komora. Již teď lze předpokládat, že podobně jako např. v Lounech, spíše pouze tlumočili rozhodnutí rady, než že by výrazněji ovlivňovali personální složení konšelského sboru a sboru obecních starších. Písmeno v závorce za jménem udává příslušnost dané osoby ke konkrétnímu samosprávnému sboru (K = konšel, S = obecní starší, V = volenec) a číslo, pořadí v tomto sboru. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 233r; Jaroslav DOUŠA, *Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském*, s. 325; Marek ĎURČANSKÝ, *Městská správa*, hl. s. 62-79; Jan LHOTÁK, *K vývoji městské správy v Sušici*, s. 63; Jaroslava MENDELOVÁ, *Rada Nového Města pražského*, s. 68; Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady*, s. 125-126; Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 17-18.

<sup>777</sup> „*Jinejm přisežnejm osobám [starším a volencům, pozn. R. K.] se též napomenutí stalo, kdyžbykoliv povolány byly, aby se časně nacházeti [daly], a věci obecních vyřizovati nápomocny byly a tejnost rady aby zachovaly.*“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 26v.

<sup>778</sup> Přisedícími rychtářského soudu ve Slaném nebyli nikdy úřadující konšelé. Na rozdíl od Brna byli důsledně vybírání z řad obecních starších, popř. volenců. Mezi obecními staršími byli přisežní městského rychtáře vybírání také v Rokycanech. Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Fungování nejvyššího městského správního orgánu*, s. 145; Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech*, s. 360. K personálnímu obsazení úřadu městského rychtáře a jeho pomocníků přehledně viz příloha č. 6.

<sup>779</sup> Zdá se, že jmenování sboru volenců stejně jako městského rychtáře a jeho pomocníků byl vždy přítomen královský (císařský) rychtář jako zástupce panovníka. Na průběh volby však patrně neměl žádný vliv. Pouze dvakrát, v roce 1595 a 1601, se setkáváme s formulací, podle níž hrál císařský rychtář při obnově třetího sboru významnější roli (1595: „*Rada vosážena {a} z uvážení pana rychtáře Jeho milosti císařské, pana purkmistra pánův a pánův starších obecních za volence zvoleny osoby tyto*“; 1601: „*Rada dosážena a z uvážení JMC pana rychtáře, pana purkmistra pánův a pánův starších obecních do třetí rady za volence zvoleny osoby tyto*“). Tuto skutečnost není prozatím možno uspokojivě vysvětlit. V ostatních případech se setkáváme nejčastěji s různými variantami následujících formulí: „*Páni starší obecní do rady povoláni a tu z společného uvážení pana purkmistra pánův a pánův starších obecních třetí rada volencův ustanovena a do té rady zvoleny jsou osoby níže psané.*“ (1596; obměna: 1597), nebo „*Pan purkmistr a páni radní spolu s pány staršími obecními z uvážení svého třetí radu volencův osadili a k tomu osoby zvolili tyto.*“ (1598; obměna: 1599, 1600), popř. „*Pan purkmistr a páni ráčili zasednouti na radu a povolavši pánův starších obecních s radou jich volili do třetí rady osoby tyto.*“ (1603; obměna: 1604). Odkazy na příslušné prameny viz pozn. č. 775.

<sup>780</sup> V roce 1595 pronesl z dnes neznámého důvodu obdobné napomenutí adresované všem přítomným místo královského rychtáře primas: „*Po vyřízení těch věcí napomenutí ke všem jest od pana primasa učiněno, aby na povinnosti své pamatovali, v bázni Boží, v svornosti a lásce ve spolek přebývali, cti a chvály Boží vyhledávali, do rady časně se scházeli, nad řády dobrými a právy ruku ochrannou drželi.*“ V roce 1610 bylo toto napomenutí spojeno s příkazem založit speciální registra, v nichž by byly evidovány pokuty vybrané za nečasné chození do rady. Zároveň bylo přikázáno, aby konšelé před zahájením jednání „*pokleknouc na svá kolena oraci za pomoc a dar Ducha Svatého ve všech věcech*“ odříkali a až poté začali vyřizovat příslušné správní a právní záležitosti. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 1r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 252v-253r.

<sup>781</sup> AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 40v. Podobně i v roce 1602 (TAMTĚŽ, f. 419v) a 1609, kdy byly čteny nejen příslušné články práva městského (4l. A4 – A40), ale i nějaké starší, blíže nespecifikované ustanovení, podle něhož se měli řídit nejen konšelé, ale i všechny ostatní přisežné osoby: „*Pána*

Svaté Trojici, prosíce o dostatek sil k vykonávání svěřených úřadů.<sup>782</sup> V roce 1608 byl akt zakončen přáním štěstí a zdraví primasovi Václavu Hanžburskému, kterému byla zároveň vyjádřena podpora a ochota pomoci mu v konkrétních činnostech spojených s výkonem úřadu.<sup>783</sup>

Od vypuknutí povstání v květnu 1618 do bělohorské porážky proběhla jen jedna obnova rady,<sup>784</sup> kterou vykonali ve středu 18. prosince 1619 podkomoří Prokop Dvořecký z Olbramovic spolu s hofrychtěrem Martinem Fruweinem z Podolí a komorním písařem Samuelem Nymburským.<sup>785</sup> Podobně jako v předchozích letech ani tentokrát se složení rady příliš nezměnilo. Primase a předního písaře Jiříka Vojnu, který zemřel 20. září 1618,<sup>786</sup>

---

*Boha se báti, jiným za dobrý příklad býti, čest chválu Boží rozmnožovati, nevožirati se, různic, svárův netropiti, po šenkovních domích her neprovozovati, ale jak na lidi přísežné náleží tak sobě počínati, aby neměli lid obecní co na nich štrafovatí a odtud sobě k zlému příkladu bráti.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 198v-199r.); Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská*, s. 7-25.

<sup>782</sup> V radním manuálu se setkáváme pouze s osmi zápisy informujícími o této společné modlitbě (viz níže). Téměř se stoprocentní jistotou však lze přepokládat, že obdobné modlitby se konaly po všechny roky a pouze nebyly zaznamenány do příslušného radního manuálu. V šesti případech (1602, 1605, 1607, 1608, 1609, 1613) bylo napomenutí, spojené několikrát se čtením příslušných článků městského práva, uděleno až po společné modlitbě: „*A potom ode všech modlitba k svaté Trojici za pomoc a požehnání Božské v povolání jednoho každého jest činěna.*“ (1595; AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 1r); „[...] *a potom modlitba za dar Duchu svatého a pomoc v povolání ku pánu Bohu učiněna.*“ (1596, TAMTÉŽ, f. 40v); „[...] *po vykonání toho modlitby za dary Duchu svatého<činěny> a ochranu božskou činěny.*“ (1602, TAMTÉŽ, f. 419v); „*Po vykonání toho dály se modlitby podle obyčeje [...]*“ (1605; AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 26v); „*Po vykonání toho modlitby podle způsobu křesťanského k Trojici Svaté jsou učiněny, aby Pán Bůh všemohoucí ráčil práci jak obecních, tak domácích požehnati, aby předně k jeho cti a chvále tak potom k obecnému dobrému se vztahovali.*“ (1607; TAMTÉŽ, f. 94r); „*Po vykonání toho modlitby obyčejné činěny [...]*“ (1608; TAMTÉŽ, f. 146v); „*Téhož dne [...] dály jsou se podle způsobu a starobylého obyčeje modlitby za pomoc a dar Duchu Svatého jednomu každému v práci a povolání jeho, též za lásku, svornost, pokoj a všelijaké jiné věci duši i tělu potřebné, též za zachování před nepřáteli církve svaté.*“ (1609; TAMTÉŽ, f. 198v); „*Po vykonání toho podle starobylého způsobu a obyčeje dály jsou se modlitby ku Pánu Bohu, aby Pán Bůh všemohoucí jednoho každého v povinnosti a povolání ráčil svou svatou božskou milostí předcházeti, darův Duchu Svatého laskavě udíleti a jednomu každému v práci jeho pomocníkem býti [...]*“ (1613; AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 2r).

<sup>783</sup> „*Přítom ode všech vinšováno panu primasovi štěstí, zdraví a zakázání učiněno, že mu všichni rádi v pracech nápomocni a radní býti chtějí, začez jest jim od pana primasa poděkováno.*“ Tuto novinku v rituálu obnovy rady lze snadno vysvětlit. V roce 1608 nahradil dlouholetý přední radní písař Václav Hanžburský ve funkci primase Matyáše Samuele, který zemřel na počátku téhož roku. Hanžburský byl přemluven patrně s odkazem na výše uvedený slib, aby vytrval ve funkci písaře, než najdou vhodného nástupce. Jak dokládají Hanžburského opakované žádosti o propuštění z funkce písaře, nebyl ani taktó veřejně deklarovaný slib pomoci dostatečným. Ve funkci staršího radního písaře byl nahrazen až na konci listopadu 1611, a to dosavadním mladším radním písařem Karlem Zikmundem. Uvědomíme-li si, že nedlouho poté, v roce 1616, se vážně uvažovalo o posílení městské kanceláře ještě o jednoho, třetího písaře, lze se velmi snadno vcítit do pocitů Václava Hanžburského, který se více než tři roky marně pokoušel vyvázat z této dvojí náročné služby. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 132r, 146v, 198v, 253r, 350r.

<sup>784</sup> Obnova v roce 1618 proběhla na počátku května (3. 5.), tedy ještě jménem císaře Matyáše I. a obnova v roce 1620 až po bělohorské porážce (10. 12.). více viz dále.

<sup>785</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 312v. Tato obnova je důkazem, že se podkomoří Prokop Dvořecký zúčastnil osobně alespoň jedné obnovy. Zároveň tímto doplňujeme seznam měst, v nichž proběhly obnovy jménem nového krále Fridricha Falckého, uveřejněný Markem Ďurčanským (*Česká města*, s. 70-71).

<sup>786</sup> Srov. pozn. č. 278.



nahradil na pozici primase Václav Hanzburský a ve funkci předního písaře Jan Veselský.<sup>787</sup> Pouze tyto dvě osoby (Vojna a Veselský), stejně jako odstoupivší konšel Martin Majer, který se stal městským rychtářem, byly nahrazeny někým jiným. Větší změny lze zaznamenat ve sboru obecních starších a volenců.<sup>788</sup>

K další obnově rady došlo až po bitvě na Bílé hoře. Dne 10. prosince 1620 uvedli speciální komisaři do příslušných úřadů osoby, které byly zvoleny v květnu 1618 jménem císaře Matyáše. Stalo se tak však až poté, co složili slib věrnosti a poslušnosti panovníkovi.<sup>789</sup> Nově zvolená rada, stejně jako sbor obecních starších, byla potvrzena ještě jednou, a to o pět (šest?) dní později, kdy do Slaného dorazili Diviš Markvart z Hrádku a na Bělý, Václav starší Vratislav z Mitrovic a na Starém Kníně a Václava Mladota ze Solopysk a na Lešanech.<sup>790</sup> Osoby, které zemřely v průběhu stavovského povstání, pět obecních starších a jeden konšel, nebyly nikým nahrazeny.<sup>791</sup> Kdy přesně se konala první společná schůze konšelů a obecních starších, na níž byli jmenováni noví volenci, nelze s ohledem na absenci zápisů v radním manuálu říci.<sup>792</sup> Obnova vlády panovníka nad městem byla symbolicky demonstrována znovuobsazením úřadu císařského rychtáře, kterým se stal M. Jiřík Žďárský, člověk, který se v době povstání rozhodně postavil na stranu odbojných stavů, ač měl jako císařský rychtář

---

<sup>787</sup> Již čtyři dny po smrti Jiříka Vojny byl všemi třemi radami za jeho provizorního nástupce do obnovení rady zvolen Václav Hanzburský. Ve funkci předního písaře byl potvrzen Jan Veselský a druhým radním písařem se stal Karel Zikmund. Navrzení několika osob, z nichž měli direktori vybrat Vojnova nástupce, Slánští patrně chápali jako formalitu. Nepočkali ani na odpověď na své psaní z 23. 9. a do úřadu dosadili svého favorita. Volba však nebyla z Prahy dlouho potvrzována. Ještě o tři měsíce později, na počátku prosince, žádají Slánští hofrychtěře Matesa Prekla z Proksdorfu, aby jmenoval, resp. potvrdil Václava Hanzburského ve funkci primase. Kladného vyřízení své žádosti se Slánští patrně dočkali až na počátku dalšího roku. Dne 22. března 1619 píše Jan Hradecký a Simeon Celeryn, že se snad pan primas již brzy vrátí z Prahy do Slaného. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 258r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 247v-248r; kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 47r; *Aktový materiál*, kt. č. 38, 22. 3. 1619.

<sup>788</sup> V konšelském sboru se místo Vojny, Veselského a Majera nově objevili Daniel Schodecký, M. Jiří Brasinid a M. Jiří Žďárský. První dva jmenovaní do té doby působili ve sboru obecních starších, v němž se podobně jako ve sboru volenců vyměnila téměř polovina jeho členů. Mezi starší obecní nově zasedli Jakub Smutný, Jan Černochovský, Jan Waydnter, M. Jan Šultys a Šimon Bárta jinak Pružina, z toho první tři postoupili ze sboru volenců. Mezi volenci se nově objevili Daniel Bilinský, Jan Pomezí, Jan Jeřabina, Samuel Štáva, Šimon Russak a Tomáš Hovorka. Přehledně viz příloha č. 4.

<sup>789</sup> Prostřednictvím speciálních komisařů byla v této době obnovena městská rada také v Kutné Hoře (25. 11. 1620), Lounech (18. 12. 1620), Litoměřicích (26. 12. 1620) a Chomutově (10. 1. 1621). Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 84, pozn. č. 403 a 404.

<sup>790</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 164r-165r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 274v. Stejní komisaři obnovili dne 18. 12. 1620 městskou radu v Lounech. Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 74.

<sup>791</sup> Z konšelů jmenovaných v květnu 1618 se prosincové obnovy nedožil primas Jiřík Vojna, který zemřel již 21. 9. 1618. Z obecních starších pak Vavřinec Kalfásek (před 14. 6. 1619), Václav Pospíšil (mezi 7. 8. a 23. 8. 1619), Jakub Vlach (po 26. 8. 1619), Abrahám Hofman (7. 4. 1620) a M. Jiřík Brasinid (před 10. 11. 1620). AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 287r, 296v, 297r; SOA Praha, Sbírk matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 224r, 224v. Srov. příloha č. 4.

<sup>792</sup> O personálním obsazení sboru volenců v této době jsme informováni pouze díky mladšímu radnímu písaři Karlu Zikmundovi, který zapsal jména volenců spolu se jmény nově zvolených konšelů a obecních starších do register odeslané pošty. Spolu se jménem městského rychtáře a členů rychtářské rady je vtěsnal mezi záznam o obnovení městské rady z prosince 1620 a záznam o změně v purkmistrovském úřadu, k níž došlo na počátku února 1621. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 275r.

hájit zájmy panovníka.<sup>793</sup> Tato skutečnost, stejně jako složení obnovené rady, dávalo obyvatelům Slaného jistou naději, že očekávané změny přeci jen nebudou tak závažné. Již během následujícího roku měli poznat, jak moc se mýlili.

K poslední obnově městské rady před zastavením města Jaroslavu Bořitovi z Martinic došlo na konci roku 1622, v době, kdy bylo o zástavě patrně již rozhodnuto.<sup>794</sup> Tato obnova byla zároveň první obnovou, která se svým charakterem, nejen osobami obnovitelů, výrazně lišila od všech předchozích.<sup>795</sup> Poprvé v dějinách města stanul v jeho čele jediný sbor, a to sbor konšelský. Sbor obecních starších ani sbor volenců nebyl obnoven.<sup>796</sup> Patrně díky této skutečnosti má konšelský sbor netypicky šestnáct členů.<sup>797</sup> Podíváme-li se blíže na personální složení tohoto sboru, zjistíme, že se v podstatě jedná o část konšelského sboru jmenovaného na konci roku 1620 (Adam Zachař, Jan Veselský, Martin Majer, Pavel Rouchovanský, Václav Hanžburský) doplněného o obecní starší (Jakub Hotárek, Jan Mandelka a Vít Tuček) a volence (Šimon Bárta a Šimon Pasecký) z téže doby. Výjimku tvoří pouze Daniel Bílinský,

---

<sup>793</sup> M. Jiřík Žďárský byl do funkce císařského rychtáře uveden nejpozději v červnu 1617, tj. ještě před vypuknutím povstání. Nesouhlasím s tvrzením Josefa Kadeřábka, že M. Jiřík Žďárský „ještě po celý rok od svého zvolení [císařským rychtářem, pozn. R. K.] působil v radě jako konšel“. Jméno císařského rychtáře je do radního manuálu evidentně dopisováno dodatečně, navíc se Žďárský neobjevuje ani jednou jako purkmistr. Této funkce se měl ujmout po Jindřichu Arnoštovi v pondělí 24. 7. 1617. Byl však přeskočen v pořadí následujícím konšelem Janem Veselským. Ve spojitosti s jeho jménem se označení císařský rychtář objevuje poprvé 2. 6. 1617, kdy zve radní na svou svatbu s Dorotou, dcerou primase Jiříka Vojny, je tedy možné, že se císařským rychtářem stal krátce před tímto datem. Podle Františka Roubíka složil přísahu na komoře 19. 5. 1617. Zdá se, že v radě nebyl nikým nahrazen. V průběhu následujících měsíců zastupuje zájmy panovníka ve sporech týkajících se odumrtí či pokut jemu náležejících. Nicméně nadále se zapojuje také do městské samosprávy, a to jako úředník nad drnovským dvorem (1617-1618) a inspektor nad farou a školou (1617-1618, 1622). Výkon druhého ze zmiňovaných úřadů patrně souvisel s jeho předchozím působením ve slánské škole. Několik let byl zdějším pedagogem a později rektorem. Podobně na chod slánské školy dohlížel další císařský rychtář a její bývalý učitel Ondřej Mráz (1613, 1616). Krátce po zrušení úřadu královských rychtářů v srpnu 1619 se M. Jiřík Žďárský vrátil mezi konšely (renovace 18. 12. 1619). Po bělohorské bitvě však byl opět povolán do úřadu císařského rychtáře, v němž setrval až do listopadu 1622, kdy jej nahradil Daniel Maškovský. Téhož dne se opět vrací do konšelské lavice, a to jako druhý konšel, tedy nejdůležitější po primasovi. Datum přijetí rychtářského úřadu M. Jiříkem Žďárským v roce 1617 bude třeba ověřit studiem písemnosti české komory. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 201v, 202r, 204r, 212v, 213r, 219v, 227r, 230r-232r, 233r, 238r, 312v, 376v; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 274v-275r; kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 164r, 165r; Josef KADEŘÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 35; TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 56; TÝŽ, *Vrcholné orgány*, s. 18-19; František ROUBÍK, *Královští rychtáři*, s. 352. Srov. pozn. č. 801 a 873. Podrobněji viz příloha č. 3.

<sup>794</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 339r-339v, 342r-342v, 347r-348r.

<sup>795</sup> Jména nových konšelů, hejtmana a císařského rychtáře vyhlásili v pátek 25. listopadu rekatolizační komisaři pro kraj slánský Jiří Vilém Michna z Vacínova a Oldřich Bechyně z Lažan. Obnově byl přítomen také komorní písař Prokop Tendle z Balkova. Předchozí obnova, na konci roku 1620, byla rovněž provedena speciálními komisaři. Poslední obnovou ve Slaném realizovanou podkomořím či hofrychtářem, tak byla obnova v roce 1619 (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 376v; kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 228r). Stejní komisaři obnovovali o tři dny dříve, tj. 22. 11. 1622, městskou radu v Lounech. Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 75.

<sup>796</sup> Poslední společná schůze všech tří samosprávných sborů se uskutečnila v polovině února 1622 v souvislosti s konáním obecních počtů. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 360r.

<sup>797</sup> Také v nedalekých Lounech, kde byla městská rada renovována o pouhé tři dny dříve nebyl sbor obecních starších obnoven. Vzhledem k této skutečnosti měla nově jmenovaná rada patnáct členů. Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 75. Srov. Bohumír Roedl (ed.), *Louny*, s. 142.

který byl nominován do sboru volenců naposledy v roce 1619 a M. Jiřík Žďárský, který byl mezi konšely naposledy nominován rovněž v roce 1619. Úplnými nováčky byli pouze Blažej Laňka, Jakub Smetánka, Vavřinec Voříšek<sup>798</sup> a zejména nový primas Jan Kašovský, který měl patrně jakožto pravověrný katolík pocházející z jiného města (?) dohlížet na chování ostatních konšelů.<sup>799</sup> Ve shodě s ustanovením patentu Karla z Lichtenštejna z 3. listopadu 1622 o faktickém sloučení funkcí primase a purkmistra,<sup>800</sup> předsedal Jan Kašovský veškerým jednáním rady s jednou jedinou výjimkou<sup>801</sup> až do počátku března 1624.<sup>802</sup> Kromě císařského

---

<sup>798</sup> Blažej Laňka do této doby zasahoval do správy města pouze jako perkministr hor viničných (1609, 1614-1620), starší sladovnického cechu (1610, 1611, 1613, 1617, 1619), popř. jako inspektor dohlížející na pivovarníky (1602, 1609) a později starší pivovarnického cechu (1602, 1611, 1613). Jakub Smetánka přišel před rokem 1622 do styku s městskou správou pouze jako starší ševcovského cechu (1595-1597, 1599-1601, 1606, 1610-1611, 1613-1614) a Vavřinec Voříšek se začíná v jednotlivých městských úřadech objevovat až po tomto datu. Více viz příloha č. 3 a 5.

<sup>799</sup> Prozatím se nepodařilo prokázat, že by Jan Kašovský pocházel ze Slaného, i když tato možnost není zcela vyloučena. Na předměstí Slaného, tzv. Ouvalce, byl Kašovský dvůr, jehož majitelem měl být jakýsi Jan Kašovský, patrně však nebyl totožný s naším Janem Kašovským. Nový primas Jan Kašovský je krátce po svém zvolení, 5. prosince 1622, uveden do Benešovského domu, nacházejícího se v dnešní Poštovské ulici (čp. 116), kde mu byla k užívání uvolněna jedna komora a zároveň podle příslušného inventáře postoupeny některé věci do trvalého užívání. Kromě kotlíku na vaření či roštu k „*sušení topinek*“, to byly dvě postele, z toho jedna s nebesy, dva velké stoly a zelená stolička. Dále mu byly vydány z dolejšího sklepa tři velké truhlice, vana z pivního sklepa, cínové nádoby, řeznický štok a další věci. Dostal tak do užívání dům s kompletním vybavením. Před rokem 1622 nenalézáme Jana Kašovského v žádném nižším správním úřadu, ani mezi staršími slánských cechů. Později je jako majitel zmíněného Benešovského domu uváděna nová vrchnost, tj. hrabě z Martinic. S ohledem na zápis v knize misivů, kde je u jména Jana Kašovského uveden přídomek z Lovoše, se v tuto chvíli jeví jako nejpravděpodobnější teorie, že pocházel z jiného města, patrně z Lovosic či jejich okolí (2 km SZ od města Lovosic se nachází hora Lovoš). Josef Lacina (*Paměti*, s. 164) se domnívá, že Jan Kašovský byl slánským rodákem, který patrně od roku 1606 působil na pardubském panství jako úředník české komory. Tuto skutečnost se však prozatím nepodařilo potvrdit. Bezpečně víme pouze to, že na počátku září 1606 byl jakémusi Janu Kašovskému vydán zachovací list (tzv. konservatoř), po jehož předložení novoměstské radě se dne 13. 12. 1606 stal měšťanem Nového Města pražského. Zatím se nepodařilo potvrdit ani tvrzení Václava Fialy (*Slaný*, s. 41), podle kterého Kašovský pocházel z Loveše u Mnichova Hradiště a před svou smrtí odešel ze Slaného. Spíše se zdá, že ze Slaného odešla až vdova Mariana, z jejíhož popudu byl 25. října 1624 sestaven inventář věcí předávaných Václavu Czejbikovi, novému nájemníku Benešovského domu. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 5. 12. 1622, 25. 10. 1624; kniha č. 40, *Knihla šosovní předměstská 1656*, f. 63v-64r; kniha č. 41, *Knihla šosovní městská 1656*, f. 7v-8r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 58v; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 311v; Jaroslava MENDELOVÁ (ed.), *Knihy měšťanských práv na Novém Městě pražském 1582-1657*, Praha – Ústí nad Labem 2012, s. 332-333.

<sup>800</sup> Plné znění Lichtenštejnova patentu lze nalézt v pamětech Mikuláše Dačického z Heslova (Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 85, pozn. č. 410). Ve světle tohoto patentu nelze Kašovského chování interpretovat pouze jako důsledek chamtivého chování „*pobělohorských lidiček, kterým katolictví bylo společenským žebříčkem a klíčem k bohatství*“, jak ve své studii Václav Fiala činí (*Slaný*, s. 41). Tezi o „*uzurpaci*“ funkce purkmistra Janem Kašovským přebírá od Václava Fialy například Josef Kadeřábek (*Víra v síti vztahů*, s. 37, 62, 70; *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 64.)

<sup>801</sup> Poprvé od obnovy rady na konci roku 1622 se objevil ve funkci purkmistra někdo jiný v červenci 1623, kdy se Jan Kašovský vzdal nejen funkce purkmistra, ale i primase, kterým se stal druhý konšel M. Jiřík Žďárský. Na počátku března následujícího roku pak odchází definitivně a primaství tentokrát předává Václavu Hanžburskému, třetímu v pořadí, protože M. Jiřík Žďárský mezitím zemřel. Zdá se, že v obou případech se tak stalo ze zdravotních důvodů. Nejpozději na konci srpna téhož roku Jan Kašovský umírá. Vzhledem k torzovitosti slánské matriky nebylo možné datum úmrtí Jana Kašovského blíže specifikovat. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 377r, 379r, 381r, 385v, 392v, 393r, 394v, 399v, 402r, 407r, 409v, 411v, 444v; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 311v, 318r, 321v-322r. Tvrzení Josefa Kadeřábka (*Nerovný boj o víru?*, s. 266), že Jan Kašovský byl po převzetí města Mrtinice v roce 1623 [!] propuštěn z funkce primase, „*protože na něm prakticky nedosáhl žádných výsledků*“, je mylné. Chybné datum propuštění Kašovského z primaské

rychtáře Daniela Maškovského dohlížel nově na chod města ve funkci hejtmána také Hynek Jiří Žďárský ze Žďáru a na Kladně.<sup>803</sup> Zda to, že se hejtmánem stal právě Hynek Žďárský, bylo dílem náhody, nebo byl do této funkce dosazen na přání Martinice, máje mu připravit vhodnou půdu k zisku města, nevíme.<sup>804</sup> Stejně tak nelze říci, jaký byl reálný dopad jeho činnosti. Patrně však nepřilíš velký, neboť tu samou funkci vykonával současně také v Lounech.<sup>805</sup>

S výjimkou této poslední obnovy je možno pozorovat výraznou kontinuitu nejen ve způsobu obnovy (viz výše), ale také ve složení jednotlivých samosprávných sborů.<sup>806</sup>

Jak prokázal Karel Křesadlo, je personální obsazení všech tří samosprávných sborů poměrně stabilní již od poloviny 16. století.<sup>807</sup> Proměňují se jen velmi pozvolna, a to většinou v důsledku úmrtí či pověření funkcí, neslučitelnou s vykonáváním daného úřadu.<sup>808</sup> Největší

---

funkce a její předání Hanžburskému přebírá Josef Kadeřábek patrně od Václava Fialy, který v rozporu s údaji nalezenými v radním manuálu tvrdí, že se tak stalo dne 4. března 1623 (*Slaný*, s. 41).

<sup>802</sup> Ustanovení jedné osoby, která po celý následující rok vykonávala úřad purkmistra, je doloženo také v Brandýse n. Labem, kde však příslušný „roční“ purkmistr, uvedený do funkce v únoru 1622, nebyl totožný s primasem, a v Mladé Boleslavi, kde byly zmíněné funkce primase a purkmistra, podobně jako ve Slaném, od ledna 1623 v rukou jedné osoby. Podobně v Kutné Hoře od počátku roku 1623. Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 85, 246.

<sup>803</sup> Jmenování hejtmána souviselo s pokusem Karla z Lichtenštejna zavést ve všech královských městech instituci hejtmánů, známou z pražských měst. Již o půl roku později, v polovině června 1623, tj. ještě před zastavením města Martinicovi, byl tento úřad zrušen. Pravomoci hejtmánů, označovaných mnohdy slovem gubernátor, přešly ve shodě s nařízením české kanceláře na krajské hejtmany. Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 87.

<sup>804</sup> Doklady o tom, že by Hynek Jiří Žďárský ze Žďáru byl instruován Martinicem, jak by se mohlo zdát při čtení práce Václava Fialy, prozatím postrádáme (*Slaný*, s. 98). Na druhou stranu nelze přehlížet fakt, že Jaroslav Bořita z Martinic byl s rodem Žďárských ze Žďáru spojen díky sňatku své dcery Alžběty Korony s Jetřichem Floriánem Žďárským ze Žďáru. Více ke vztahu Martiniců a Žďárských viz např. Hynek FRIDRICH, *Vzestup barokního kavalíra. Příspěvek k dětství a dozrávání Floriana Jetřicha Žďárského ze Žďáru*, Posel z Budče 19, 2002, s. 40-53, zejm. s. 47-52.

<sup>805</sup> V listu z 30. 1. 1623 oslovuje velvarská městská rada Hynka Žďárského jako „gubernátora měst Slaného a Loune“ (František VACEK, *Rada velvarská*, s. 23. Srov. Bohumír ROEDL (ed.), *Louny*, s. 142). Na více měst zároveň dohlížel například také nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic, který byl gubernátorem Kutné Hory, Kouřimi, Čáslavi a Českého Brodu. Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 87, pozn. č. 420.

<sup>806</sup> Následující text vznikl na základě rozboru 26 obnov příslušných úřadů, k nimž došlo v letech 1595-1620. Data z obnovy roku 1622 nebyla použita, protože tehdy byl obnoven jen sbor konšelů, a to v nestandardním počtu šestnácti osob. Navíc většina osob zvolených v tomto roce zasedala v košelských lavicích až ledna 1627, kdy bylo přistoupeno k další obnově. Záznam o obnově konšelského sboru a sboru obecních starších v roce 1595 byl dohledán v pomocné knize purkmistrovského služebníka Václava Kněžoveského, která je v současné době nepřesně označena jako *Knihy soudní*. Přehledně k jednotlivým obnovám včetně odkazů na prameny viz příloha č. 2.

<sup>807</sup> Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví*, s. 174, 176-177. Srov. TÝŽ, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, Praha 1969 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK).

<sup>808</sup> K doplnění samosprávného sboru po úmrtí jeho člena (členů) docházelo vždy až v rámci oficiální obnovy. S ohledem na fakt, že před zástavou města bylo ve shodě s ustanovením Koldínova zákoníku k renovaci všech tří samosprávných sborů přistupováno s jednou jedinou výjimkou každoročně (viz výše), byly neúplné maximálně po dobu jednoho roku. Nejkomplikovanější situace nastala patrně v roce 1616, kdy krátce po sobě zemřeli dva konšelé, Matouš Nemina (před 19. 8.) a Daniel Moucha (před 26. 8.). Bez těchto dvou členů se musel konšelský sbor obejít po následujících 8 měsících, renovace rady proběhla až 14. 4. 1617. Stejně dlouhou dobu trvalo než byl nahrazen konšel Jan Měřičník, který zemřel před 9. 9. 1613 (obnova 14. 5. 1614) a Jiřík Bilinský, který zemřel před 6. 9. 1617 (obnova 3. 5. 1618). Ještě o měsíc déle pak byla rada neúplná po smrti Václava Vepřka v roce 1608 (zemřel 18. 8. 1608, obnova 9. 5. 1609). Zmínění konšelé zároveň spravovali některé z menších úřadů,

stabilitu v čase vykazoval sbor konšelů, v němž se v letech 1596-1620 vystřídalo pouze 39 osob, ačkoliv teoreticky bylo k dispozici 312 mandátů, přičemž noví členové městské rady se většinou rekrutovali z řad obecních starších.<sup>809</sup> Nebylo však nijak výjimečné, pokud se konšel na pár let zase vrátil mezi obecní starší či dokonce volence. Tuto skutečnost bychom neměli *a priori* chápat jako trest za nějaké provinění.<sup>810</sup> O zmíněné „ponížení“ mohli usilovat

---

kteří se bez řádného vedení příliš dlouho neobešly. Matouš Nemina byl na postu předního úředníka nad Kvíckými dvory vystřídán konšelem Pavlem Rouchovanským již týden poté, co bylo v radě oznámeno jeho úmrtí. Podobně se povinností, vykonávaných Jiřikem Bílinským, tj. dohledu nad farou, školou a špitálem dočasně ujal jeho syn Daniel Bílinský. Při řádné obnově menších úřadů o dva měsíce později předal Daniel vrchní dozor nad zmíněnými institucemi Janu Špičkoví. Podobná motivace, tedy snaha, aby byl chod městského hospodářství narušen co nejméně, stála patrně také za vznikem speciální komise, kterou po úmrtí primase Matyáše Samuela na počátku roku 1608 (před 28. 1.) jmenoval císařský rychtář a sám bývalý primas Ondřej Mráz. Nařídil, aby konšelé Modestus Veselský a Petr Tyčka Radnický, druhý a třetí v pořadí, spolu s předním radním písařem Václavem Hanžburským a dvěma obecními staršími „*na ten čas do volení a ustanovení budoucího primasa všechny důchody obecní i jiné věci, což by zapotřebí bylo, řídili, opatrovali, spravovali a bez jich vědomí, aby se nic nedálo a nic do konce ze dvorův obecních žádnému se neprodávalo.*“ Nový primas, Václav Hanžburský, byl spolu s ostatními konšely a obecními staršími jmenován o tři měsíce později, dne 22. 4. 1608. Nejčastějším důvodem nahrazení konšela, obecního staršího či volence někým jiným, bylo kromě úmrtí jeho jmenování na post městského, popř. císařského rychtáře. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 132v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 146r-146v, 172r, 173v, 175r, 201v, 216v, 254r. Srov. příloha č. 3.

<sup>809</sup> Téměř dvě třetiny konšelů, 26 osob, zasedalo v radě alespoň pětkrát za sebou, patnáct z nich maximálně desetkrát. Nejčastěji sloužili konšelé v radě po dobu osmi nebo devíti let (3x, 5x). Obhájit mandát více než desetkrát se ve sledovaném období povedlo pouze 11 osobám. Třikrát lze zaznamenat případ, kdy zvolený měšťan zasedal v radě 13 let, dvakrát 16 let a jednou 11, 12, 14 a 15 let. Ve dvou případech pak prožily ve funkci konšela zvolené osoby, Jiřík Bílinský a Jindřich Arnošt, více než 23 let (1595-1617; 1595, 1597-1598 a 1601-1620). Skutečnost, že se ve sledovaném období objevuje poměrně dost osob, které zastávaly funkci konšela pouze jednou či dvakrát (5 + 5 osob), není v rozporu s tvrzením o poměrné stabilitě tohoto sboru. Musíme si uvědomit, že většina osob, které se objevují mezi konšely v roce 1595, zastávaly tuto funkci jistě i v době předchozí. Toto tvrzení platí minimálně o Ondřeji Mrázovi, který byl v roce 1595 dokonce zvolen primasem. O osm měsíců později však radu opustil, protože byl jmenován císařským rychtářem, kterým byl až do své smrti v roce 1616. Dále dvě z těchto osob byly zvoleny v roce 1619, což jejich kariéru v následujících letech výrazně limitovalo. Víme také, že jedna osoba se mezi konšely objevuje po roce 1623 (zvolena 1627 a 1629) a jedna se věnovala více povinnostem spojeným se sborem obecních starších (1600-1602; 1606) a volenců (1599; 1603) a také starších soukenického cechu (1599-1606). Navíc podle všeho umírá někdy v roce 1606. Konšelský sbor se tedy proměňoval zcela minimálně. Každý rok se v něm většinou objevil pouze jeden až dva nováčci, přičemž tito nově příchozí zpravidla zaujímali poslední místa v radě. Za celé sledované období zaznamenáme pouze dvě výjimky z tohoto pravidla, přičemž jednu až po zastavení města. Celkem jedenáct nováčků se objevuje při obnově rady v roce 1622. Tento výkyv není až tak výrazný, jak by se mohlo na první pohled zdát. Toho roku totiž nebyl obnoven sbor obecních starších, a tak bylo do jediného samosprávného sboru (sbor volenců byl naposledy obnoven v roce 1620) jmenováno 16 osob, z toho nemalá část právě z řad bývalých obecních starších. Druhý výraznější výkyv, tentokrát v podobě deseti nováčků, je spojen s obnovou rady v roce 1627, obnovou, která byla vynucena emigrací značné části radních (viz dále). K velmi podobným závěrům týkajícím se stability konšelského sboru dospěli také Karel Křesadlo pro Jihlavu, Marie Tošnerová pro Beroun, Jaroslav Douša pro Plzeň či Hana Hrachová pro Rokycany. Karel KŘESADLO, *Městské rady v Jihlavě*, s. 67-68; Marie TOŠNEROVÁ, *Městská správa a hospodářství v Berouně*, s. 12; Jaroslav DOUŠA, *Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském*, s. 338nn; Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech*, s. 345-348. Srov. přílohu č. 3, 4 a 5.

<sup>810</sup> Neztotožňuji se plně s názorem Marka Ďurčanského, „*že přesun z rady do sboru obecních starších znamenal společenský propad a reálné snížení vlivu na chod věcí veřejných [...]*“. Ke snížení vlivu v některých oblastech, jako bylo sporné a nesporné soudnictví, bezesporu došlo. Nicméně nadále si udržovali poměrně značný vliv na hospodářství města, ať již prostřednictvím kontroly účtů a spolurozhodování o všech otázkách dotýkajících se zásadním způsobem obyvatel města či menších úřadů. Mnozí obecní starší byli navíc členy rychtářské rady. Pochopitelně záleželo také na síle osobnosti daného jedince/jedinců a jeho/jejich dalších formálních a zejména neformálních vazbách na bývalé kolegy či významné rodiny, ať již ve Slaném či v jiných městech. Zároveň bychom měli mít na paměti, že ne všechno jednání tehdejších obyvatel Slaného, lze, stejně jako dnes, rozumově

i sami konšelé, kteří se na vlastní kůži a hlavně kapsu přesvědčili, co obnáší vykonávání konšelského úřadu. Obecní starší a volenci, realizující se povětšinou jakožto úředníci nad obecními důchody (viz dále), měli nejen mnohem volnější pracovní dobu a často i pravidelný plat, ale i více příležitostí obohatit se z obecního majetku.<sup>811</sup> Jinými slovy, ne každý jedinec se zaměřil na zvelebování svého politického či chcete-li kariérního kapitálu. Mnohým stačilo soustředit se na kapitál ekonomický, popř. sociální, který mohli jejich potomci přetavit v kapitál politický.<sup>812</sup> Navíc, stejně jako v Lounech, i ve Slaném platilo, že pokud se nějaký radní „propadl“ zpět mezi obecní starší, zaujal mezi nimi většinou přední místo a mnohdy se mezi konšely opět vrátil.<sup>813</sup> Ještě častěji pak můžeme tento jev pozorovat ve vztahu obecních starších a volenců.<sup>814</sup>

---

vysvětlit. Mimořádné úctě v městské společnosti se jedinec nemusel vždy nutně těšit jen díky svému působení v radě (politická elita), ale také například díky svému bohatství (majetková elita) či vzdělání (intelektuální elita), popř. mohl všechny tyto kvality spojit. Je také otázkou, jak chápat komentář radního (purkmistrovského) služebníka Václava Kněžoveského ze závěru 80. let 16. století o potrestání konšela Jakuba Čapka, který byl kvůli svému nehodnému chování „poslán“ mezi obecní starší. Není spíše dokladem toho, že Jakub Čapek představoval mezi „propadlíky“ výjimku? Minimálně v první polovině 17. století byla situace zdá se již zcela odlišná. Marek ŽURČANSKÝ, *Česká města*, s. 117; Karel KRATOCHVÍL, *Pelhřimovský primas*, s. 230.

<sup>811</sup> Bližší informace o finančním ohodnocení konšelů, obecních starších a volenců, popř. členů jednotlivých menších úřadů v době před zastavením města, snad v budoucnu poskytne v současné době badatelsky nepřístupná kniha počtu konšelů. Je však také možné, že podobně jako v Lounech do ní byly zapisovány pouze týdenní či čtvrtletní odměny zaměstnancům obce, a tedy že ani ona neposkytne odpovědi na naše otázky. AMS, nezprac., kniha č. 46, *Kniha počtu konšelů 1601-1622*; Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 42. Srov. pozn. č. 1246.

<sup>812</sup> Model ekonomie sociálního jednání, který je založen na směně tří základních kapitálů, sociálního, kulturního a symbolického, zavedl do historických věd francouzský sociolog, antropolog a filosof Pierre Bourdieu. Pro české prostředí přehledně například Petr Maťa v dnes již klasické monografii *Svět české aristokracie (1500-1700)* a Václav Bůžek v knize *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*. Petra MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004; Václav BŮŽEK, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989.

<sup>813</sup> Ve sledovaném období, tj. před rokem 1623, se mezi obecní starší vrátilo celkem pět radních, z toho tři definitivně. Mezi konšely se podařilo opět proniknout pouze Janu Veselskému a Mikuláši Vodvářkovi. Poslednímu jmenovanému dokonce opakovaně. Konšelem byl zvolen v letech 1600 a 1607-1614 a starším obecním v letech 1601-1603, 1606 a 1615. S výjimkou Daniela Schodeckého, který zaujal mezi obecním staršími šesté místo, se navrátili se konšelé octili vždy na předních pozicích. Jan Hlinecký, Jan Veselský a poprvé i Mikuláš Vodvářka byli jmenováni jako první obecní starší. Šimon Šebesta a Mikuláš Vodvářka se při svém druhém návratu mezi obecní starší objevují na druhém místě. V následujícím období byl stav vyrovnanější. Mezi obecní starší se propadlo celkem šest osob, z toho pouze tři zaujaly druhé či třetí místo. Pád mezi volence zaznamenáváme za celou dobu jen jeden. Z jakého důvodu se řezník Jan Bouček vrátil po třinácti letech, které strávil v konšelském úřadu, na tři roky zpět mezi volence, prozatím nevíme. Konkrétní okolnosti sestupu či vzestupu zmíněných měšťanů ve správním aparátu města Slaný budou předmětem dalšího studia. Přehledně včetně odkazů na příslušné prameny viz příloha č. 2 a 5. K situaci v Lounech viz Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 27.

<sup>814</sup> V letech 1595-1620 se na kratší či delší dobu „vrátilo“ mezi volence celkem 25 obecních starších, z toho tři opakovaně (Jan Černochovský 3x, Bartoloměj Papež 2x, Adam Zachař 2x). Stejně jako v případě návratů konšelů mezi obecní starší, končili bývalí obecní starší mezi volenci na předních místech, nejčastěji na prvním (9x), druhém (5x), třetím (3x), popř. čtvrtém (4x). Byli však i tací, kteří se objevili v druhé polovině (6. = 1x, 8. = 4x) a jeden dokonce na posledním místě. Dva navrátilce bychom objevili na páté pozici. V případě opakovaných návratů byla zaujatá pozice vždy lepší než při posledním návratu (Jan Černochovský: 8., 4. a 3. pozice; Bartoloměj Papež 7. a 2.; Adam Zachař: 4. a 3.). Slovo „vrátilo“ je v uvozovkách z tohoto důvodu, že dva starší, Alexandr Albín a Jan Hradecký, se ve skutečnosti mezi volence nevrátili, protože svou kariéru začínali ve sboru obecních starších. Srov. příloha č. 2.

Poměrně vysokou stabilitu vykazoval také sbor obecních starších, kterým v letech 1595 - 1620 postupně prošlo 61 různých jedinců.<sup>815</sup> Nejméně stabilní pak byl sbor volenců, v němž se za celé sledované období objevilo 81 osob, tedy o třetinu více než mezi obecními staršími a více než jednou tolik než mezi konšely.<sup>816</sup> Tyto dva sbory, volenci a obecní starší, byly navíc vzájemně nejvíce propustné. Pro mnohé také představovaly odrazový můstek v další kariéře ve správním aparátu městu. Skutečnost, že mnoho měšťanů postupně prošlo dvěma a někteří dokonce všemi třemi samosprávnými sbory, jistě nepřispívala k přísnějšímu dodržování výše zmíněné kontrolní funkce obecních starších a volenců.<sup>817</sup> Navíc většinu osob zasedajících v městské radě, mezi obecními staršími a volenci, pojily jak příbuzenské, tak majetkové vazby.<sup>818</sup>

<sup>815</sup> Naprostá většina obecních starších byla uvedena do úřadu maximálně pětkrát (40 osob; 1x 18 osob, 2x 8 osob, 3x 8 osob, 4x 4 osoby, 5x 2 osoby). Nicméně i v tomto sboru se někteří jedinci objevili více než desetkrát (7 osob). Třikrát zaznamenáváme případ, kdy zvolený měšťan zastával funkci obecního staršího 12 let, jednou 16 let a taktéž jednou 13 let. Dva jedinci, švec Matouš Trnka a starší kramářského cechu Jakub Roubíček, vykonávali tuto funkci ještě déle, dokonce déle než jiné osoby úřad konšela. První ze jmenovaných byl obecním starším plných 17 let (1598-1615) a druhý 19 let (1595-1613). Zbýlých 14 osob se mezi staršími objevilo 6-10krát (6x 2 osoby, 7x 4 osoby, 8x 3 osoby, 9x 2 osoby, 10x 3 osoby). Stejně jako u sboru konšelů a volenců, i zde musíme počítat s jistým zkreslením způsobeným neznalostí tohoto sboru před rokem 1595 (absence pramenů) a nemožností uplatnit se v těchto funkcích pro osoby zvolené v závěru sledovaného období. Celkem osm ze dvanácti obecních starších, kteří byli zvoleni v roce 1619, později emigrovalo. Srov. pozn. č. 817.

<sup>816</sup> Délka funkčního období jednotlivých volenců dosahovala v naprosté většině maximálně pěti let (62 osob). Patnáct osob zastávalo tuto funkci šest až deset let a pouze čtyři osoby více než deset let, z toho mlynář Jakub Vlach vykonával tuto funkci 12 let (1600-1601; 1603-1610; 1614-1615), jirchář Jeremiáš (1595-1596; 1598-1605; 1607-1609) a sedlár Bartoloměj Papež (1595; 1599-1603; 1607-1612; 1618) shodně 13 let a řezník Vavřinec Makovička plných 17 let (1595-1606, 1608-1612). U všech těchto osob s výjimkou Jakuba Vlacha je pravděpodobné, že byli volenci ještě delší dobu. Tuto domněnku však nelze vzhledem ke ztrátě radního manuálu obsahující zápisy z let 1586-1595 potvrdit, ani vyvrátit. Ze záznamu na prvním foliu radního manuálu označeného číslem 55, který obsahuje zápisy z let 1595-1604, nicméně víme, že Bartoloměj Papež, jirchář Jeremiáš a Vavřinec Kalfásek, byli volenci také v roce 1595. Částečně by tuto ztrátu mohly nahradit jiné prameny, zejména pomocná kniha purkmistrovského služebníka Václava Kněžoveského. Srov. pozn. č. 806

<sup>817</sup> V letech 1595-1620 bylo ve všech třech samosprávných sborech teoreticky k dispozici celkem 936 míst, v každém 312. Ve skutečnosti se v nich však objevilo pouze 108 osob. Všemi třemi sbory postupně prošlo celkem 21 osob, 33 jedinců se objevilo ve dvou sborech (27krát volenci + obecní starší; 3krát obecní starší + konšelé; 3krát volenci + konšelé) a pouze v jednom 54 (30krát volenci; 11krát obecní starší; 13krát konšelé). Ačkoliv výše uvedená čísla víceméně odpovídají poznatkům o míře uzavřenosti jednotlivých sborů, musíme být při vynášení jakýchkoliv obecních závěrů velmi obezřetní. Celkový výsledek poměrně značně ovlivňují zejména roky 1595-1599 a 1619-1620, a to z následujících důvodů. Vzhledem ke ztrátě jednoho z radních manuálů, který pokrýval roky 1586-1595, neznáme složení sboru volenců a obecních starších pro toto období a nejsme tak schopni blíže specifikovat míru jejich prorůstání se sborem konšelů. Ačkoliv lze tuto ztrátu alespoň částečně nahradit excerpací pomocné knihy purkmistrovského služebníka Václava Kněžoveského, nebyla s ohledem na zaměření této práce prováděna. Ve druhém případě bylo předpokládáno prorůstání jednotlivých sborů, které jsme mohli pozorovat v předchozích letech, znemožněno vnějšími okolnostmi. Roky 1619-1620 představují pro mnohé poslední možnost uplatnit se v městské správě. Řadě volenců či obecních starších nebylo umožněno dále rozvíjet svou kariéru zejména s ohledem na jejich odchod do emigrace. Navíc nesmíme zapomínat ani na generační výměnu, k níž v této době (částečně) dochází.

<sup>818</sup> Například Jan Veselský, který se v radě objevil poprvé v roce 1601, byl bratrem Modesta Veselského, jenž působil v radě nejpozději od roku 1595, a švagrem Jana Měřičníka, který zasedal mezi konšely od roku 1606. Dále dlouholetý konšel Václav Hanžburský byl švagrem Pavla Rouchovanského, Václav Pelargus zetěm Jiříka Schodeckého, M. Jiřík Žďárský zetěm Jiříka Vojny. V radě zasedali také potomci konšelů, např. Daniel Schodecký, syn Jiříka Schodeckého či později Jiřík Hanžburský, syn Václava Hanžburského. Ze zástupců zbylých dvou sborů uvedme například řezníka Šimona Bártu jinak Pružinu, který postupně zasedal mezi volenci

Nejeden z budoucích konšelů zahájil svou profesní dráhu působením v některém z menších městských úřadů. Na rozdíl od Loun či Sušice nebyl tím nejdůležitějším úřadem úřad městského rychtáře.<sup>819</sup> Funkci pomyslného „startéru“ či „urychlovače“ kariéry slánských měšťanů plnily menší úřady spojené se správou obecních důchodů, a proto se o nich nyní zmíníme blíže.<sup>820</sup>

**Úředníci nad obecními důchody** byli jmenováni pravidelně, většinou na podzim každého roku,<sup>821</sup> a to na společném zasedání všech tří samosprávných sborů.<sup>822</sup> Výjimku z tohoto

---

(1616-1617, 1620), obecními staršími (1619) a konšely (1622). Do správy města se aktivně zapojili také jeho bratři Vít Hubatka a Matěj Jakubec, a to jako volenci (H: 1595-1597, 1611-1612; J: 1595-1598) a v případě Hubatky i obecní starší (1598-1610). Řada radních, obecních starších a volenců byla spojena také prostřednictvím kmotrovství. AMS, nezprac., kniha č. 82, *Kniha kšaftovní 1572-1682*, f. 87. Ke kmotrovským vazbám viz Josef KADERÁBEK, *Víra v síti vztahů*, hl. s. 25-28 a 40-47 a TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*, hl. s. 85-101. Srov. přílohu č. 2 a 5.

<sup>819</sup> V letech 1595-1620 bylo ve Slaném do funkce městského rychtáře postupně uvedeno třináct osob. Byli vybíráni jak ze sboru volenců (5), tak obecních starších (4) a dokonce i konšelů (4). Pouze jeden jediný městský rychtář nebyl před svým jmenováním konšelem, obecním starším ani volencem, i když tuto možnost nelze zcela vyloučit. Rychtářem byl zvolen poprvé v roce 1595 a mohl tak příslušné funkce zastávat před tímto rokem. Zpravidla po 2-3 volebních obdobích se vraceli zpět do svého sboru, popř. postoupili výše, volenec se stal obecním starším, obecní starší konšelem a v ojedinělých případech volenec rovnou konšelem. S výjimkou Jindřicha Arnošta, který se stal rychtářem poprvé již v roce 1596, patrně na počátku své kariéry, a Alexandra Albína, jemuž další působení v jakémkoliv správním úřadu znemožnilo jeho agresivní chování, které vyvrcholilo v roce 1606 smrtí jeho manželky Evy, umírají všichni rychtáři relativně krátce po skončení výkonu tohoto úřadu, většinou do deseti let, nebo dokonce přímo v jeho průběhu. Zdá se tedy, že se ve Slaném, na rozdíl od Loun, stávaly rychtáři spíše osoby starší a zkušenější. Tuto teorii podporuje také fakt, že většina rychtářů prošla před svým jmenováním tzv. rychtářskou radou, pomocným sborem městského rychtáře, v němž před zástavou města působili vždy jedinci, kteří byli současně členy sboru obecních starších nebo sboru volenců. Z tohoto pravidla nalezneme pouze pět výjimek, přičemž minimálně u dvou z nich nelze rozhodnout, zda byli členy rychtářského sboru, neboť neznáme jeho obsazení před rokem 1595 (první rychtářem 1595, druhý 1596). Prozatím nevysvětlitelná je tato výjimka u Daniela Ronovského, který se stává městským rychtářem poprvé v roce 1609, dále u Šimona Barty, který se prosadil do tohoto úřadu poprvé v roce 1618, a Martina Zajíčka, jenž se rychtářem stává v závěru roku 1620. Nebudeme však patrně daleko od pravdy, vyslovíme-li domněnku, že v případě výše zmíněných mohly nezanedbatelnou roli sehrát jejich příbuzenské vazby na členy městské samosprávy a u posledního jmenovaného také revolučnost doby. Celkem tři osoby, Jindřich Arnošt, Martin Majer a Daniel Ronovský, se po kratší či delší pauze vyplněné činností v konšelském sboru či sboru obecních starších, do úřadu městského rychtáře načas vrátily, Martin Majer dokonce opakovaně (1606, 1608, 1611-1612, 1619). V budoucnu by bylo jistě zajímavé pokusit se po vzoru Bohumíra Roedla blíže určit věk městských rychtářů a členů jejich rady. Vzhledem ke stavu pramenné základny, do nejstarší slánské matriky narozených bylo zapisováno od roku 1597, a přibližně odhadovanému věku městských rychtářů, se však domnívám, že tato analýza bude reálně proveditelná spíše až pro druhou polovinu 17. století. K obsazení úřadu městského rychtáře a sboru jeho pomocníků viz přehledně příloha č. 6. K situaci v Lounech Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 31-35, podobně k Sušici Jan LHOTÁK, *K vývoji městské správy v Sušici*, s. 44.

<sup>820</sup> O věkovém složení úředníků nad obecními důchody nejsme prozatím schopni říci nic bližšího a vzhledem k tomu, že mezi nimi s největší pravděpodobností bude značné procento lidí pocházejících z jiného města, patrně to tak také zůstane. Asi nejzajímavější by bylo znát věkové složení osob, které před vstupem do těchto úřadů nebyly členy žádného samosprávného sboru a stály tedy na počátku své úřednické kariéry. Díky náhodné zmínce v kšaftu Jana Modesta víme, že svou úřednickou kariéru zahájil v 28 letech, a to jako úředník nad drnovským dvorem. AMS, nezprac., kniha č. 82, *Kniha kšaftovní 1572-1682*, f. 111.

<sup>821</sup> K obnovení úřadů nad obecními důchody docházelo většinou v průběhu měsíců září (1595, 1598-1600, 1606), října (1596-1597, 1602-1605, 1607-1608) či listopadu (1611, 1617-1618). Jednou, v roce 1601, byli příslušní úředníci zvoleni již na konci srpna a třikrát, v roce 1613, 1616 a 1622, v březnu a jednou, v roce 1620, dokonce již v lednu. Poslední dvě zmíněné výjimky byly ovlivněny s největší pravděpodobností vývojem válečných událostí. Volba jiného než podzimního měsíce v letech 1613 a 1616 byla patrně způsobena potřebou urychleně obměnit, resp. doplnit více úřadů, protože v předchozích letech, tj. v letech 1612, 1614 a 1615, stejně jako v letech 1609-1610 a 1619, obnova úřadů nad obecními důchody z blíže neznámého důvodu patrně



pravidla představuje úřad perkmistrů hor viničných, který byl z praktických důvodů obnovován až na jednu výjimku vždy v období od konce února do počátku dubna.<sup>823</sup> Rovněž převážně na jaře byli jmenováni desátníci a jim nadřízení padesátníci.<sup>824</sup> Stejně jako v případě desátníků, ani u perkmistrů neznáme všechny obnovy. Speciální registra, do nichž byly primárně zaznamenávány, se nedochovala.<sup>825</sup> Také z tohoto důvodu nejsou zahrnuty do následující analýzy, v níž se po vzoru Bohumíra Roedla pokusíme postihnout vztah mezi menšími úřady a třemi výše zmíněnými samosprávnými sbory. Dále nebylo počítáno s úředníky, kteří se měli starat o jednotlivé obecní studny, protože u nich bylo stejně jako u desátníků rozhodující spíše jejich bydliště, než příslušnost ke zmíněným správním sborům.<sup>826</sup> S výjimkou úředníků pověřených výběrem městského cla a šosu, kteří byli vždy

---

neproběhla. Díky posunutí data jmenování těchto úředníků směrem k počátku roku bylo v letech 1613, 1616, 1620 a 1622 porušeno do té doby vždy platné pravidlo, že úředníky nad obecními důchody volí až nově ustanovené rady. V roce 1620 zároveň příslušní odstupující úředníci nestihli předložit před volbou svých nástupců každoroční vyúčtování, k němuž docházelo v přítomnosti všech tří samosprávných sborů zpravidla v únoru či na počátku března. Ve stejném pořadí, tedy konšelé a obecní starší, poté městský rychtář a jeho rada a nakonec menší úřady, byly obnovovány orgány městské samosprávy také v nedalekých Lounech. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 21v, 67v, 133r, 157r, 201r, 263v, 285r, 325v, 376r, 447v, 537v-538r, 595v-596r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 31r-31v, 60r, 118v, 160r-160v, 349v-350r, 453r-453v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 147v, 233r-233v, 263r-264r, 314r-314v, 361v-362r; Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 16-17.

<sup>822</sup> Jedinou výjimku z tohoto pravidla představuje poslední obnova úřadů nad obecními důchody před zástavou města, která proběhla v březnu 1622. Tehdy se jí z prozatím neznámého důvodu nezúčastnily všechny sbory, ačkoliv se ještě před necelými čtrnácti dny bez problémů na radnici sešly, nýbrž pouze tři zástupci konšelů, primas Václav Hanžburský, Jindřich Arnošt a Martin Majer, dále oba radní písaři, Jan Veselský a Karel Zikmund, a dva obecní starší Vít Tuček a Jan Mandelka. Proč padla volba právě na tyto osoby, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radních 1613-1624*, ff. 360r, 361v-362r.

<sup>823</sup> Prozatím známe pouze sedm obnov úřadu perkmistrů hor viničných, které proběhly v následujících termínech: 3. 3. 1614, 25. 3. 1615, 27. 2. 1617, 19. 3. 1618, 26. 11. 1618, 1. 4. 1619 a 17. 1. 1620. Spolu s ostatními úřady byli jmenováni toliko dvakrát, a to při druhé obnově v roce 1618 a v roce 1620. V nedalekých Lounech byli perkmistři obnovováni většinou mezi 15. lednem a 15. únorem. Dělo se tak z čistě praktických důvodů, zejména s ohledem na organizaci jarních prací na vinicích. Podobné bylo patrně nejen datum obnovy, ale také kompetence a náplň činnosti perkmistrovského úřadu. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 26v, 87r, 198r, 251v, 264r, 280v, 314v; Bohumír ROEDL, *Úřad perkmistrů v Lounech*, s. 27, 33nn.

<sup>824</sup> Prozatím známe pouze sedm obnov padesátníků a jim podřízených desátníků, z toho ve dvou případech byli obnoveni jen desátníci. Zmíněné obnovy proběhly v následujících termínech: 24. 5. 1604, 5. 5. 1608, 1. 3. 1613 (jen padesátníci), 23. 3. 1615, 23. 1. 1617, 12. 12. 1618, 17. 1. 1620 (jen padesátníci). Proč v posledních třech případech došlo k obnově v zimních měsících, nejsme prozatím schopni říci. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 578r-578v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 147v, 453v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 86r-86v, 194v-195r, 266r, 314v.

<sup>825</sup> V případě perkmistrů známe kromě podoby výše zmíněných sedmi obnov jména úředníků také pro rok 1601 a 1609, neboť když byl v dubnu 1601 tento úřad doplněn o Vavřince Morovatého, neopomněl radní písař poznamenat ani jména zbylých tří perkmistrů. Ve druhém případě víme, kdo vykonával tento úřad díky skutečnosti, že v březnu 1609 předkládali perkmistři radě ke schválení řády cechu vinařů. Dále díky doplnění tohoto úřadu na obvyklý počet čtyř perkmistrů v březnu 1599, víme, že perkmistři měli i svého vlastního služebníka. Většina obnov tohoto úřadu byla patrně stejně jako v Lounech zaznamenávána do speciálních register, jež s největší pravděpodobností vedl purkmistrovský služebník. O desátnických a padesátnických registrech se dozvídáme např. ze zápisů v radním manuálu z ledna 1617, prosince 1618 a března 1627. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 230r, 353r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 190r-190v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 191v, 266r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 47r; Bohumír ROEDL, *Úřad perkmistrů v Lounech*, s. 3-59.

<sup>826</sup> Hlavním úkolem desátníků bylo dohlížet na klid a pořádek v příslušné městské či předměstské čtvrti (tři městské, tři předměstské, od roku 1615 čtyři předměstské, v každé čtvrti vždy pět desátníků). Drobné

jmenování při výše zmíněných podzimních obnovách úřadů nad obecními důchody, jsme zanedbali také úředníky pověřované výběrem různých kontribucí, berní či speciálních dávek, neboť vzhledem k dlouhodobé nepřístupnosti hlavní účetní knihy, tzv. knihy počtů konšelů, a absenci speciálních register, nejsme v tuto chvíli schopni říci, zda známe všechny tyto úředníky, resp. jakou část z nich. Není tedy možno rozhodnout, zda při jejich jmenování byla určující jejich příslušnost k některému ze tří správních sborů či jejich odborná kvalifikace a předchozí zkušenosti. Dále byla zanedbána případná dočasná obsazení jednotlivých grémií osobami, jejichž jediným úkolem bylo spravování příslušných úřadů do řádné (podzimní) obnovy. K těmto mimořádným změnám docházelo nejčastěji v souvislosti s úmrtím úředníka.<sup>827</sup> Mohlo se tak však stát i z jiného důvodu. Například v roce 1599 byl Jindřich Arnošt ve funkci úředníka nad Kvícem nahrazen Matyášem Samuelem kvůli svému jmenování městským rychtářem.<sup>828</sup> Úředníky nad husačkami a úředníky nad pekaři, kteří byli povětšinou jmenováni mimo tradiční podzimní obnovu, jsme naopak započítali, protože ačkoliv nejsme prozatím schopni říci, zda se skutečně jednalo o úřady přímo podřízené

---

konflikty mezi obyvateli řešili sami, v případě komplikovanějších sporů šli pro rychtáře. Dále dohlíželi na dodržování rozhodnutí rady, zejména dodržování protipožárních či hygienických opatření. Podíleli se také na šíření informací, zejména příkazů městské rady, popř. je sami naplňovali, jako např. v roce 1615, kdy sčítali všech podruhy a jejich děti žijící ve Slaném a na jeho čtyřech předměstích. Úředníci nad studnicemi, známe úředníky na Zcymperkovic studnicí na Kozím rynku, nad Bílkovskou studnicí u Lounské brány a nad studnicí u chalupy Jindřicha Arnošta za fortanou, měli pravidelně kontrolovat stav vody v příslušné studni, odstraňovat z ní nečistoty a případně ji opravovat. Zároveň měli vést tzv. studniční registra, do nichž zaznamenávali výdaje spojené s péčí o studnu a částky vybrané od sousedů bydlicích v okolí dané studny, které byly používány na zmíněné opravy, popř. měly sloužit na zajištění vody v době tzv. suchých dní (pravděpodobně nesouvisí s církevním kalendářem). Studniční registra obsahovala také jmenný seznam všech osob náležejících k dané studni. U obou typů úředníků bylo nezbytné, aby dobře znali obyvatele dané čtvrti a byli pokud možno vždy po ruce, aby mohli operativně řešit případné problémy. Pochopitelně i mezi desátníky se vyskytovali volenci či obecní starší. Nebylo jich však mnoho a povětšinou navíc bydleli v první městské části. Padesátník, který dohlížel na pět desátníků, odtud také jeho označení, byl vždy úřadujícím konšelem. Až sestavení podrobnější topografie města by mohlo pomoci odpovědět na otázku, do jaké míry bylo při volbě padesátníků rozhodující jejich bydliště (obývání domu v příslušné čtvrti). Je také otázkou, zda by nebylo vhodnější pohlížet na desátníky spíše jako na zaměstnance obce než na nižší úředníky. Přesné znění instrukce, která byla čtena desátníkům a padesátníkům minimálně při jejich obnově v květnu 1608 a lednu 1617, bohužel neznáme. K desátníkům jakožto dohlížitelům na klid a pořádek viz zejména svědectví soukeníka Tomáše Hermíka z října 1603, Jana Kozáka a Kryštofa Miloty z června 1610, Jiřika Zahradníka z července 1610 a Matouše Zítry z dubna 1615. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 16r, 90r, 134v, 282r, 316r, 386r, 388v, 562r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 217v, 310v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 86r-86v, 273v; kniha č. 94, *Knihy svědomí 1601-1612*, ff. 61r, 151v-152r, 154r, ke str. 71.

<sup>827</sup> Zemřevší členové jednotlivých hospodářských grémií byli nahrazováni velmi záhy. Například pouze deset dní trvalo městské radě, než zvolila nástupce Matouše Neminy, předního úředníka nad kvíckým dvorem (1616). Ještě kratší prodlevu lze zaznamenat mezi úmrtím šmejdiře Abraháma Hoffmanna a jeho nahrazením v úřadu nad cly v roce 1620 (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 172r, 175r, 334v; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 227v). Obnova či doplnění „služebníků obecních“ v souvislosti s úmrtím některého z úředníků v průběhu roku bez návaznosti na obnovu městské rady je prokázána také v Netolicích. Markéta VOŘÍŠKOVÁ, *Personální skladba městské rady v Netolicích ve druhé polovině 17. století*, České Budějovice 2013 (= Bakalářská práce, Ústav archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, dále ÚAPVH FF JU), s. 40.

<sup>828</sup> AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 233v.

úředníkům nad trhem (do trhu), kteří byli zpravidla uváděni do funkce spolu s ostatními úředníky nad obecními důchody, již v tuto chvíli je jasné, že spolu úzce souvisely.<sup>829</sup>

Počet úřadů nad obecními důchody zpočátku kolísal mezi deseti až třinácti, později dosáhl téměř dvojnásobného počtu. Rekordní byl v tomto směru rok 1618 s tříadvaceti úřady. Většina těchto grémií byla tvořena dvěma až třemi úředníky. Pouze úředníci spravují dvory v Trpoměších, tj. bývalé dvory Jana Nábožného a Jana Tuhanského, které město získalo v roce 1601, byli čtyři. Stejného počtu dosahovali v některých letech také úředníci nad obecním dvorem, úředníci mající dohlížet na průběh trhu, mezi pekaře či husařky.<sup>830</sup> Tradičně největším úřadem pak býval s pěti až šesti členy úřad inspektorů nad školou a špitálem. Početnější, osmičlenný, byl pouze úřad inspektorů dohlížejících na všechny úředníky nad obecními důchody, který však byl ustanoven pouze jednou jedinkrát, a to v roce 1622.<sup>831</sup>

Mnohé z hospodářských úřadů byly v průběhu let slučovány, aby byly vzápětí opět rozděleny. Například úřad nad farou a školou, později farou, školou a špitálem, byl v roce 1613 sloučen s do té doby samostatným úřadem nad kostelem sv. Trojice a úřadem nad lidickým záduším, tj. záduším kostela sv. Jakuba v Lidicích.<sup>832</sup> Toto spojení se evidentně neosvědčilo. Již o čtyři roky později byly oba zmíněné úřady z tohoto poměrně velkého uskupení opět vyčleněny, tentokrát v jeden společný úřad.<sup>833</sup> Další změnu zaznamenáváme v roce 1620, kdy je dohled na kostelem sv. Trojice opět svěřen úředníkům nad farou, školou

<sup>829</sup> V souvislosti s otázkou, proč zápisy o obnovách menších úřadů v Lounech neobsahovaly „celé jejich spektrum“, vyslovil Bohumír Roedl domněnku, že zařazení toho kterého úřadu mezi ostatní menší úřady bylo patrně ovlivněno zejména postojem městské rady k nim, jestli daná grémia považovala za menší úřady či nikoliv. Situace ve Slaném zdá se tuto hypotézu potvrzuje. Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 36.

<sup>830</sup> Úřad nad obecním dvorem byl čtyřčlenný v letech 1600-1605, 1607 a 1622, úředníci nad trhem byli čtyři v letech 1598, 1600, 1602, 1604, 1607 a 1620, v roce 1596 jich bylo pět a v roce 1618 šest. Sbor úředníků nad pekaři byl čtyřčlenný v letech 1602-1604, 1607-1608, v roce 1617 byl pětičlenný. Na husařky dohlíželi čtyři úředníci v letech 1598, 1605, 1607-1608, 1611 a 1613. V roce 1609 jich bylo pět.

<sup>831</sup> Následující přehled uvádí všechny úřady nad obecními důchody, které byly v letech 1595-1622 obsazovány při pravidelných (podzimních) obnovách, a to v abecedním pořádku, bez ohledu na to, v jakém časovém sledu se objevovaly. Číslo v závorce udává počet osob, které daný úřad zastávaly: do trhu obilného (2-6), do trhu (4-6), inspektoři nad farou a školou (5-6), kostelníci = úředníci nad záduším sv. Gotharda (1, od 1601: 2), nad cihelnou (2; 1602: 3), nad Drnovského = nad dvorem Drnovským (2-3), nad farou, školou a špitálem (2, od 1613: 3), nad forováním dříví (jen 1608: 2), nad husařkami (2-4), nad komíny (2), nad komíny a žlábků (od 1611: 4), nad kostelem Svaté Trojice (2), nad Kvicem = nad Kvicíky dvory (3-4), nad mlýnem Novým /Červeným/ a v Lukách /Všehlušickým/ (2), nad mlýnem Kobylovským /Pondělíčkovským/ (2), nad mlýny obecními (od 1613: 3), nad obecním dvorem (3-4), nad obecním dílem (2), nad obecním obilím (2), nad opatrováním munice (3-4), nad pekaři (3-5), nad pekaři, řezníky a sladovníky (jen 1617: 4), nad pekaři a vězni (jen 1618: 5), nad chlebnými krámy, vězni a kuchařkami (3-5), nad pivovarníky (1-3), nad poddruhy (3), nad přijímáním a vydáváním chleboů (2), nad přijímáním a vydáváním mouky (2), nad přijímáním a vydáváním mouky a chleboů (od 1618: 2), nad slady (1-4), nad solnicí (2-3), nad svolenou pomocí = nad pomocí obecní při povarném (od 1616: 2; 1622: 1); nad Trpoměchy = nad dvory trpoměšskými (3; 1601: 5), nad tunným zbožím (3), nad vězni (jen 1617: 4), nad vinicemi obecními (2; 1620: 3), nad vinicemi kvicíky (2), nad vinicemi u Ovčár (2), nad záduším lidickým (2), nad záduším všehlušickým (2), nad železnicí (2-3), nad žlábků (3-4). Stejně jako v Netolicích byl počet jednotlivých úředníků ovlivněn důležitostí a povahou agendy příslušných komisí. Markéta VOŘÍŠKOVÁ, *Personální skladba městské rady v Netolicích*, s. 40-41.

<sup>832</sup> AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 453r-453v.

<sup>833</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 233r.

a špitálem, kteří se, jak napovídá oficiální označení tohoto úřadu, starali také o farní kostel sv. Gotharda, špitální kostel sv. Vavřince a nově také o statek Ondřeje Stárka jinak Studničky, který byl odkázán k záduší jednoho ze slánských kostelů. Dohled nad lidickým záduším je svěřen úředníkům na Trpoměšskými dvory.<sup>834</sup> O dva roky později z názvu úřadu opět vypadáva kostel ve městě (sv. Gotharda).<sup>835</sup> Je zajímavé, že po celou dobu vedle tohoto úřadu paralelně fungoval úřad kostelníků sv. Gotharda. Zdá se tedy, že s výjimkou roku 1618 a 1620 bylo správcovství fary a záduší kostela sv. Gotharda vždy přísně odděleno. Proč měli v roce 1611 zmínění kostelníci ve své kompetenci také dohled nad školou, který byl jinak tradičně spojen s úřadem dohlížečím na faru a špitál, prozatím nejsme schopni vysvětlit.<sup>836</sup>

Z dalších původně samostatných úřadů sloučených do jednoho jmenujme ještě úřad nad obecním obilím, který byl od roku 1600 spojen s úřadem nad obecním dvorem. Pro slánské měšťany vykonávající zmíněné funkce se tímto nic nezměnilo, dosavadní úředníci přešli plynule do nového úřadu, který byl ostatně první čtyři roky po sloučení označován jako úřad nad obecním dvorem a obilím.<sup>837</sup> Podobně došlo v roce 1613 ke spojení do té doby samostatných úřadů nad mlýny Novým (Červeným) a v Lukách (Všehlušickým) a nad mlýny Kobylkovským (Pondělíčkovským) v jeden jediný úřad, který měl dohlížet na všechny obecní mlýny.<sup>838</sup> Poslední příklad, který zde uvedeme, je spojení úřadu nad přijímáním a vydáváním chlebů s úřadem nad přijímáním a vydáváním mouky do dvorů, z nichž dočasně již roku 1611 a trvale nejpozději od roku 1620 byl jeden úřad, a to nad přijímáním a vydáváním mouky a chlebů. Personální obsazení tohoto úřadu, jehož hlavní náplní byl dohled nad pečením chleba z obecní mouky a jeho následnou distribucí mezi podruhy pracujícími v obecních dvorech, jakož i jeho předchůdců, známe jen pro léta 1608, 1611, 1613, 1617, 1618, 1620 a 1622.<sup>839</sup>

Ve Slaném pochopitelně existovala také řada různých příležitostných úřadů či úřadů, které se ukázaly jako nedůležité a jejich existence tak byla omezena na několik málo let. Kromě různých výběřčích<sup>840</sup> máme na mysli například úředníky, kteří byli jmenováni na počátku

<sup>834</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 314r-314v.

<sup>835</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 361v-362r.

<sup>836</sup> AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 349v.

<sup>837</sup> AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 325v, 376r, 447v, 537v, 595v.

<sup>838</sup> V roce 1622 byl plný název tohoto úřadu „nad všemi mlejny, Kvíckým, 2<sup>a</sup> Pilkovským, Červeným, Kobylkovským a Luníkovským.“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 453r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 147v, 233r, 263v, 314r, 362r.

<sup>839</sup> AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 176r, 316r, 453r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 233v, 314r, 362r.

<sup>840</sup> Poměrně pravidelně byli jmenováni například úředníci nad vybíráním peněz z komínů, dále k vybírání podomní berně (domovní sbírky), výběřčí z páleného, z hovad, z pláten, sbírky vánoční, berně svatomikulášský, zemských sbírek a defensí atd. Vzhledem k neustálené terminologii, jen občasnému a víceméně náhodnému zachycení těchto údajů v radních manuálech, nelze ve většině případů rozhodnout, které ze zmíněných osob

roku 1615, aby dohlíželi na plnění nařízení českobudějovického sněmu ohledně měr a vah,<sup>841</sup> úředníky k dohledu na výlov obecního rybníka (1616)<sup>842</sup> či inspektory nad dvorskými registry, kteří měli kontrolovat účetnictví obecního dvora nacházejícího se na slánském předměstí, dále kvíckého, drnovského a trpoměšského dvora (1618).<sup>843</sup> Jediní inspektoři, kteří se před zástavou města prosadili mezi úředníky nad obecními důchody trvale, byli inspektoři dohlížející na fungování školy a špitálu a zpočátku také fary. Poprvé se s nimi setkáváme v roce 1605, pravidelně pak od roku 1613. Členy tohoto sboru byly vždy bývalí pedagogové či správci (rektoři) slánské školy, kteří pronikli mezi radní (politickou) elitu díky výhodnému sňatku.<sup>844</sup> S ohledem na své vzdělání a zejména osobní zkušenost s vedením této instituce byli těmi nejvhodnějšími osobami ke kontrole kvality a úrovně vzdělání.<sup>845</sup> Hmotné potřeby, zejména pravidelnou „expensi“ žákům do školy a maso do špitálu, zajišťovali nadále úředníci nad farou, školou a špitálem.<sup>846</sup>

Podíváme-li se blíže na způsob obsazování dalších úřadů, zjistíme, že podobné pravidlo jako u inspektorů nad farou a školou patrně neexistovalo. Výjimku v tomto směru představují pouze úřady nad jednotlivými mlýny, kde většinou alespoň jeden z úředníků byl pekařem či mlynářem.<sup>847</sup> Řádné spravování příslušných městských důchodů bylo patrně zajišťováno

---

vybírali tutéž dávku a zda se jedná o reprezentativní vzorek údajů, na základě nichž bychom mohli dělat nějaké obecné závěry (viz výše). Např. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 48r, 50r, 101v, 121v, 136v, 170v, 180r, 211r, 213v, 219r, 240r, 294v, 306v, 329r, 426r, 509v, 510r.

<sup>841</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 70v.

<sup>842</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 151r.

<sup>843</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 263v.

<sup>844</sup> Personální složení tohoto menšího úřadu se po celou sledovanou dobu prakticky vůbec neměnilo, a to ani poté, co se příslušný konšel stal královským, resp. císařským rychtářem. Provázanost městské školy s radou a rychtářským úřadem je doložena v jiných městech. David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři*, s. 143-146.

<sup>845</sup> Například v létě 1607 byli školní inspektoři vyzváni, aby se vypravili do školy a napomenuli tam její žáky k řádnému chování, zejména, aby se zdržovali ve škole, protože si sousedé stěžují, že se za bílého dne beze studu potloukají „s podvrženými pod rukou pláští po rynku a ulicích“ a v noci navíc tropí značné „povyky“. Konšelé zároveň přikázali, aby inspektoři postoupili správu školy kolegovi, který bude pověřen jejím dočasným řízením, než bude nalezen nový bakalář místo odstoupivšího rektora M. Jiříka Properatora Žďárského. O šest let později museli výtržnost, do níž se zapojili žáci slánské školy, řešit sami konšelé. Žáci, kteří ušetřili řeznickému tovaryši Janu Kouřimskému „pardus“ jalovcem, v důsledku čehož ostatní řezníci tovaryši podnikli za bílého dne několik blíže nespecifikovaných útoků na školu, byli potrestáni žalářem. Řezníci tovaryši pak byli za své chování odměněni šatlavou a Janu Kouřimskému bylo poručeno, aby se „provandroval“ do jiného města. Se školními inspektory hájícími zájmy školy a dohlížejícími na pořádek a kázeň v těchto zařízeních je možno se setkat také v jiných městech. Ve východočeském Turnově se v pobělohorské době mezi inspektory kromě osob volených z obce nově objevuje patrně v souvislosti s rekatolizačními snahami tamní vrchnost také místní děkan. Ve Slaném není přítomnost duchovního v tomto sboru prozatím prokázána. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 100v, 445r; Michaela BRADÁČOVÁ, *Poddanské město Turnov po třicetileté válce ve světle účetních pramenů*, Brno 2008 (= Magisterská diplomová práce, HŮ FF MU), s. 69.

<sup>846</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 216v.

<sup>847</sup> Jakou roli při obsazování úřadů hrála pečlivě budovaná síť formálních a neformálních vazeb, včetně rodinných a kmotrovských vztahů, popř. příslušnost k určitému řemeslnickému cechu, by měla být předmětem dalšího bádání. Kromě zjištění, do jaké míry působila na výběr příslušného menšího úřadu rodinná tradice či zkušenosti nabyté při výkonu určitého povolání, by mělo poskytnout zejména odpověď na otázku, s jakou další funkcí v městské správě bylo slučitelné vykonávání kterého úřadu. Srov. Jaroslav DOUŠA, *Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571-1602 a 1630-1650*, DP 15, 1997, s. 43-74.

spíše prostřednictvím pravidelné kontroly pověřených úředníků<sup>848</sup> a díky vysoké míře kontinuity v oblasti personální. Ačkoliv byly dané úřady obnovovány většinou každoročně, jejich složení se obměňovalo, podobně jako složení sboru konšelů či obecních starších, zcela minimálně.<sup>849</sup> Tato skutečnost měla nemalý vliv na vývoj poměru mezi počtem míst rezervovaných pro konšely, obecní starší, volence a zástupce městské obce. Téměř paritního zastoupení všech jmenovaných skupin v rámci těchto úřadů bylo dosaženo pouze v několika málo letech.<sup>850</sup> Rostoucí počet míst obsazovaných radními po roce 1616 nelze vzhledem k výše řečenému chápat pouze jako důsledek mocenského prosazování se tohoto sboru na úkor zbylých tříd. Mnozí prostě jen postoupili výše na pomyslném kariérním žebříčku, z volenců či obecních starších se stali konšelé.<sup>851</sup> Navíc většinou přibývala pouze nominální (tabulková) místa.<sup>852</sup> Na rozdíl od Loun se ve Slaném setkáváme mnohem častěji

---

<sup>848</sup> Kromě pravidelné roční kontroly účtů jednotlivých menších úřadů během obecních počtů mohla rada úředníky vyzvat k předložení příslušných register a případnému vysvětlení nesrovnalostí kdykoliv během roku. Mimořádné kontroly byly prováděny zpravidla na základě stížnosti některého z obyvatel města a většinou byly vyřešeny napomenutím. V roce 1622 byli ustanoveni speciální inspektoři, kteří měli každé pondělí přijímat tzv. týdenní cedule a kontrolovat jednotlivá registra. Ta se bohužel do dnešních dnů nedochovala. Jistou představu o tom, jak mohla vypadat si můžeme učinit na základě vyúčtování, které předložil soukeník Andres Felcz (také Feltez, Feltrz) pověřený v roce 1623 vybíráním cla. List opatřený poznámkami radního písaře Karla Zikmunda a číslem pět na zadní straně se zachoval mezi aktovým materiálem. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 362r; *Aktový materiál*, kt. č. 39, 1623.

<sup>849</sup> Někteří jedinci se angažovali celý život jen v jediném úřadě, jiní jich naopak prošli více a někteří se neobjevili ani v jednom. Jak správně poznamenává Bohumír Roedl, těžko hledat jednoznačné důvody a vyvozovat z této skutečnosti nějaké obecné závěry. Hana Jordánková a Ludmila Sulitková se domnívají, že někteří radní nezasedali v menších úřadech proto, aby zůstali nezaujatí a mohli jako zmocněnci města přijímat účty od úředníků při každoroční revizi. Zda toto platilo nejen v Olomouci, ale i ve Slaném, bude třeba ověřit dalším výzkumem. Zatím se však zdá, že v řádově menším středočeském městě tomu tak nebylo. Z déle sloužících úředníků jmenujme například Jiříka Bílinského, který byl úředníkem nad farou, školou a špitálem minimálně v letech 1595-1616, dále kostelníka Víta Tučka (1603-1622), mlynáře Jakuba Vlacha, který se podílel na správě obecních mlýnů v letech 1598-1608 či Jana Veselského, jenž se mj. angažoval dvaadvacet let ve správě solnice (1601-1622). Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 44; Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář*, s. 457. Přehledně viz příloha č. 3.

<sup>850</sup> Například v roce 1596 obsadili konšelé a volenci shodě po osmi místech, obecní starší devět míst a zástupci obce sedm míst, a to sedmi, šesti, osmi a sedmi lidmi. O rok později byl „souboj“ ještě vyrovnanější. Konšelé, obecní starší a volenci měli k dispozici po sedmi místech a zástupci obce osm míst. V roce 1604 připadlo radním, obecním starším a zástupcům obce shodně jedenáct míst, volencům o jedno méně. Podrobněji příloha č. 7.

<sup>851</sup> Například Jan Bílek Nižburský jinak Kandidulus se v průběhu svého působení v úřadu nad záduším lidickým stal z volence obecním starším (1603). Podobně obecní starší Ambrož Foget postoupil během spravování obecních vinic mezi konšely (1618). Byli však i tací, kteří se v průběhu svého působení v menších úřadech postupně stali z prostých členů obce volenci, obecními staršími a nakonec konšely. Během úřadování v městské cihelně se zvládl vypracovat z volence (1611) přes obecního staršího (1613) až na konšela (1616) například Václav Linhart. Podobný kariérní postup lze zaznamenat také u Daniela Bílinského, Abraháma Hoffmanna, Jakuba Hotárka, Jana Měřičníka, Jana Mandelky, Matouše Neminy a Víta Tučka. Přehledně viz příloha č. 3.

<sup>852</sup> O tom, k jakému zkreslení může tato skutečnost vést, vypovídá patrně nejlépe situace z roku 1617. Tehdy měli konšelé rezervováno celkem 25 míst, obecním starším připadlo 11 míst, volencům 12 a zástupcům obce pouze 10. Podíváme-li se však, kolik osob tato místa skutečně obsadilo, není poměr mezi jednotlivými skupinami až tak dramatický. Konšelů, obecních starších a zástupců obce bylo 9 a volenců 10.

s jedinci, kteří v jednom období spravovali tři či dokonce čtyři úřady zároveň. Tuto kumulaci funkcí lze zaznamenat nejčastěji u konšelů a obecních starších, méně u volenců.<sup>853</sup>

Poněkud překvapivě může na první pohled působit relativně velký počet zástupců obce, kteří v době svého jmenování do některého z úřadů nebyli členy žádného ze tří samosprávných sborů. Většinou obsazovali čtvrtinu až třetinu všech míst.<sup>854</sup> Tuto skutečnost lze poměrně snadno vysvětlit. Předně, konšelé, ale i obecní starší a volenci, byli relativně dost zaměstnaní povinnostmi vyplývajícími z členství ve zmíněných sborech. Mnozí z nich, zejména ti, kteří byli zároveň cechovními staršími, jistě rádi přenechali některé pro ně méně zajímavé úřady jiným. Pro většinu členů městské obce naopak představovala práce v těchto úřadech zpravidla jedinou možnost, jak se aktivně zapojit do správy města, a to i relativně krátce po získání městského práva.<sup>855</sup> Navíc pokud se osvědčili, měli šanci stát se volenci a případně postupovat výše.<sup>856</sup> Ani řádné vykonávání příslušných úřadů však nebylo pro daného jedince zárukou, že se mu podaří proniknout mezi radní elitu.<sup>857</sup> Mnozí z nich se proto

---

<sup>853</sup> S jedinci jmenovanými do tří funkcí najednou se setkáváme poprvé v roce 1598, kdy Bartoloměj Kůrka kromě dohledu nad farou a špitálem, kontroloval také husařky a osoby na trhu. Největší kumulaci funkcí lze pozorovat v letech 1617-1622. Absolutním rekordmanem je Jan Veselský, který tři funkce najednou zastával po tři období, třikrát čtyři funkce a jednou dokonce šest funkcí najednou. Zdá se, že „doplňkové úřady“ byly vždy méně náročné. Často bývaly kombinovány úřady nad různými dvory s funkcemi dohledovými (nad husařkami, nad pekaři, nad řezníky, nad vězni, do trhu, inspektor nad školou) a výběřčími (nad šosem, nad clem, nad svolenou pomocí). Za méně náročné úřady, které bylo možno vykonávat spolu s jinými, byly považovány také úřad nad železnicí, nad solnicí, obecní cihelnou či obecními vinicemi. 1598: 3 fce (1x); 1600: 3 fce (2x); 1601: 3 fce (2x); 1603: 3 fce(2x); 1604: 3 fce (1x); 1605: 3 fce (4x); 1607: 4 fce (1x); 1608: 4 fce (1x); 1611: 3 fce (2x); 1613: 3 fce (1x); 1616: 3 fce (1x); 4 fce (1x); 1617: 3 fce (2x), 4 fce (1x), 6 fci (1x); 1618: 3 fce (4x), 4 fce (1x), 5 fci (1x); 1620: 3 fce (3x); 1622: 3 fce (1x), 4 fci (1x). Podrobněji viz příloha č. 7. Srov. příloha č. 3.

<sup>854</sup> V letech 1595-1622 bylo v průměru obsazováno 17 úřadů nad obecními důchody, v nichž bylo k dispozici v průměru 43 míst, z toho 14 bylo vyhrazeno konšelům, 10 obecním starším, 9 volencům a 10 zástupcům obce. V praxi však často docházelo ke kumulaci jednotlivých funkcí, zejména u konšelů a později i obecních starších, v důsledku čehož bylo reálných míst v průměru o 10 méně. Nejvíce zástupců obce, celkem 18, se objevilo v roce 1611 a nejméně, žádný, v roce 1595. Podrobněji viz příloha č. 7.

<sup>855</sup> Například Daniel Rukavička byl jmenován úředníkem nad obecním dílem v září 1600, pouhé tři měsíce poté, co získal městské právo. Do jaké míry mu v tom pomohl sňatek s Kateřinou, vdovou po Jakubovi Rukavičkovi, který býval úředníkem nad šosem (zvolen 1596) a solnicí (1597), můžeme jen spekulovat. Podobně se o 13 let později stává pouhé čtyři měsíce po zisku městského práva úředníkem nad Kvíckými dvory Jindřich Vyšín. I v jeho případě patrně sehrál jistou roli sňatek s Lidmilou, vdovou po Vítu Hubatkovi, dlouholetém volenci (1595-1597, 1611-1612) a obecním starším (1598-1610). AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 441r. Podrobněji viz příloha č. 3.

<sup>856</sup> Před jmenováním do sboru volenců se mezi úředníky nad obecními důchody objevil například mydlář Martin Majer (1597 úředníkem nad Kvící, volencem poprvé 1598), mlynář Jakub Vlach (1598 nad mlýnem novým a všehlužským, volencem poprvé 1600), Jan Mandelka (1600-1606 dohled nad farou, školou a špitálem, volencem poprvé 1607) či Jan Černochovský (1604-1607 nad Trpoměchy, volencem poprvé 1610). Pouze sedmi jedincům, kteří v úřadech nad obecními důchody zahájili svou úřednickou kariéru, se podařilo v průběhu let proniknout až mezi konšely. Srov. pozn. č. 851. Více viz příloha č. 2.

<sup>857</sup> Je zajímavé, že většina jedinců, kteří vykonávali menší úřady a nikdy nepřekročili pomyslný práh některého ze tří samosprávných sborů, se objevuje v příslušných funkcích opakovaně. Nejednalo se tedy ze strany městské rady o provizorní řešení, jak by se mohlo na první pohled zdát. Navíc je třeba mít na paměti trefné upozornění Bohumíra Roedla, že ve skupině osob vykonávajících menší úřady byli nepochybně jak ctižádostiví jedinci, kteří považovali působení v těchto úřadech „za předstupeň k vyššímu postavení, tak nezištní a jistě i takoví, kterým se do práce nechťelo, ale nedokázali odmítnout.“ Z děle sloužících členů městské obce uveďme např. Štěpána Ježka, který byl potřikrát jmenován úředníkem nad Trpoměchy (1602-1604), dále Jana Modesta, který byl

snažili posilovat svou pozici promyšleným budováním sítě formálních i neformálních vztahů (nejen) s představiteli městské správy, a to zejména prostřednictvím sňatků.<sup>858</sup> Hojně využívan byl také institut kmotrovství.<sup>859</sup>

Na závěr je třeba zmínit se alespoň stručně o ceších, které Bohumír Roedl rovněž řadí mezi menší úřady. V letech 1595-1623 působilo ve Slaném celkem osmnáct cechů, o pět více než na konci 60. let 16. století,<sup>860</sup> z toho jeden, cech jablečníků, byl zrušen již v roce 1598,<sup>861</sup>

---

čtyřikrát po sobě pověřen správou nad Drnovským dvorem (1616-1620) a Jana Budynského, který se stal pětkrát úředníkem v obecních dvorech v Trpoměších (1608, 1611, 1616, 1618, 1622). Podobně stejně často zastával post úředníka nad farou, školou a špitálem Jiřík Roubíček jinak Antonín (1616-1618, 1620, 1622). Zda posledně jmenovanému zabránila ve vstupu mezi radní elitu změna politické situace či jako v případě Jana Modesta smrt, nejsme prozatím schopni říci. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 447v, 537v-538r, 595v-596r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 160r-160v, 349v-350r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 147v, 233r-233v, 263r-264r, 314r-314v, 361v-362r; Bohumír ROEDL, *Úřad permistrů v Lounech*, s. 29. Srov. příloha č. 2.

<sup>858</sup> Prozatím se zdá se, že noví jedinci pronikali mezi radní elitu nejčastěji díky sňatkům s vdovou po bývalém radním či dcerou, popř. sestrou stávajícího radního. Nepohrdli však ani pastorkyněmi či svěřenkami. Tento model, který bude třeba ověřit na reprezentativním vzorku osob, se zdá typický zejména pro správce slánské školy, popř. její učitele. Navíc nebyl neobvyklý ani v jiných městech. Na reprezentativním vzorku absolventů pražské univerzity František Šmahel prokázal, že většina absolventů, kteří započali svou kariéru jako učitelé, zpravidla po 5-6 letech odcházela ze školského prostředí, v naprosté většině kvůli sňatku, který je často posouval mezi radní elitu. O tom, že vhodný sňatek mohl kariéru v městské správě nejen výrazným způsobem usnadnit, ale také urychlit, svědčí například případ rektora slánské školy M. Jiřího Brázdy, který pronikl mezi konšely pouhý rok poté, co získal městské právo. Porušení Koldínova zákoníku, plnoprávný měšťan se mohl stát konšelem až po uplynutí tříleté lhůty (čl. A 25, roz. 2), je doloženo i v dalších případech (Viz příloha č. 4). Michaela HRUBÁ, *Zvonění na sv. Alžbětu. Odraz norem a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku*, Praha 2011; David NOVOTNÝ, *Na okraj úvěrové politiky českých měst v době předbělohorské. Mezi Chrudimí, Prahou a Rychnovem nad Kněžnou*, *Theatrum Historiae* (dále TH) 5, 2009, hl. s. 13-14; TÝŽ, *Královští rychtáři v zeměpanských městech*, s. 143; Bohumír ROEDL, *Úřad permistrů v Lounech*, s. 23; František ŠMAHEL, *Existenční vyhlídky*, s. 356-357; Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech*, s. 362. K roli příbuzenských vazeb v městské samosprávě velmi přehledně na příkladu Pelhřimova viz Karel KRATOCHVÍL, *Pelhřimovský primas*, s. 221-254.

<sup>859</sup> Kmotrovskými vazbami mezi slánskými konšely, obecními staršími a volenci se prozatím nejpodrobněji zabýval Josef Kadeřábek. Sledoval však pouze to, koho z konšelů, obecních starších či volenců si v letech 1610-1635 zvali ke křtům svých dětí úřadující konšelé, obecní starší či volenci a v souvislosti s tím také pohyb daných osob mezi těmito sbory. Přitom neméně zajímavé by bylo sledovat, koho z radních elit, resp. předních měšťanských rodin, jejíž členové se realizovali aktivně ve správě města, si zvali budoucí členové těchto sborů. Takto zaměřený výzkum je podle mého názoru zajímavější, neboť by mohl odhalit, jakým způsobem bylo využíváno křtů k samotnému pronikání mezi radní elitu. Proč se Josef Kadeřábek nevyjádřil také k této otázce, není zcela jasné. Přitom z tabulek v přílohách, které zachycují celkové počty křtů a podíl konšelů, obecních starších a volenců na těchto křtech, se zdá, že excerpoval všechny zápisy týkající se křtů. Stejně tak není vysvětleno, proč se tabulky omezují pouze na léta 1610-1620, v případě konšelů 1610-1622. U volenců a obecních starších je tato skutečnost jednoznačně vysvětlitelná tím, že oba sbory byly naposledy obnoveny právě v roce 1620, plně však fungovaly ještě na počátku roku 1622 (viz výše). Proč však nebyla přidána přehledná tabulka s údaji pro léta 1623-1630 týkající se konšelského sboru, který byl nadále obnovován, se tak snadno říci nedá. Josef KADEŘÁBEK, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 85-101 a 125-179. Ke křtu jako jednomu z nejdůležitějších přechodových rituálů a jeho roli v životě raně novověkých měšťanů přehledně např. Kateřina JIROUTOVÁ, *Křest v myšlení raně novověkého měšťana*, České Budějovice 2009 (= Diplomová práce, ÚAPVH FF JU).

<sup>860</sup> V knize cechovních artikulů z let 1565-1569 jsou zapsány řády následujících cechů: řezníci (17. 10. 1565, obsažen i řád z 20. 3. 1553 a 21. 3. 1561), kramáři (30. 5. 1565), kováři (30. 5. 1565), koláři (30. 5. 1565 + 21. 4. 1564), tkalci (25. 2. 1551), smíšených řemesel, tzv. šenkovní (4. 7. 1550), hrnčíři (22. 6. 11565), kožešníci (nedatován), kováři a koláři (12. 11. 1568), ševci (23. 12. 1568), pivovarníci (13. 3. 1569), pekaři, mlynáři a perníkáři (15. 6. 1569). Kromě těchto fungoval ve Slaném ještě cech sladovníků a soukeníků. Podrobněji k počátkům slánských cechů viz Karel KŘESADLO, *Slánská řemesla a cechovní artikuly*, s. 81-96.



a jeden, cech vinařů, vznikl patrně teprve v roce 1609.<sup>862</sup> Obnovovány bývaly většinou každoročně, zpravidla v květnu či následujících letních měsících. Obvykle ne všechny najednou, ale během týdne až čtrnácti dní, tedy krátce po sobě.<sup>863</sup> Pouze cech vinařů nebyl nikdy obnovován společně s ostatními a často také střelecká společnost.<sup>864</sup> V závislosti na velikosti a významu cechu byli jmenováni dva až čtyři starší, výjimečně více,<sup>865</sup> kteří měli ve shodě s cechovními řády dohlížet zejména na kvalitu výrobků svých mistrů a řešit drobné rozpory uvnitř cechu.<sup>866</sup> Ze stručných záznamů v radních manuálech není zcela jasné, zda se tak dělo za přítomnosti všech tří samosprávných sborů či pouze konšelů.<sup>867</sup> Podobně jako v případě jiných korporací či uskupení i mezi představitele jednotlivých cechů pronikali

---

<sup>861</sup> „Řády cechu jablečnického, kterých týž cech zle užíval, z uvážení tří rad zrušeny a v nic obráceny, i ten cech jich jest ničímž.“ AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 201r.

<sup>862</sup> Dne 11. 3. 1609 předložili permistři v radě ke schválení „řády vinařův“. Konšelé poručili, aby vinaři přepsali řády na čisto a aby se v neděli 15. 3. dostavili „po kázání slova Božího“ k jejich „přeslyšení“. Zároveň přislíbili, že „tu i starší nařízení mladším budou.“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 190r-190v.

<sup>863</sup> Obnovy cechů proběhly v následujících termínech: 1595 (31. 5., 2. 6.), 1596 (17. 6., 19. 6., 21. 6., 5. 7.), 1597 (16. 6., 20. 6., 23. 6.), 1598 (4. 9.), 1599 (19. 5. a 2 následující či předcházející dny), 1600 (12. 6. a dva následující či předcházející dny), 1601 (21. 5., 25. 5., 28. 5., 30. 5.), 1602 (10. 6., 12. 6., 14. 6., 17. 6.), 1603 (16. 6., 20. 6., 25. 6.), 1604 (28. 6., 30. 6., 5. 7.), 1606 (18. 1., 20. 1., 23. 1.), 1607 (2. 7., 9. 7., 11. 7.), 1609 (26. 6., 1. 7., 3. 7., 10. 7.), 1610 (1. 9., 3. 9.), 1611 (9. 12., 12. 12.), 1613 (7. 10., 9. 10.), 1614 (10. 9., 26. 9.), 1617 (26. 6.), 1619 (10. 6.). Pro léta 1598, 1605, 1608, 1612, 1615, 1618, 1620 až 1626 se zápisy o obnovách cechů v radních manuálech nenachází. Zda byly ve všech těchto letech učiněny do speciálních register, jako v roce 1598, nelze v současné chvíli říci. Je to však velmi pravděpodobné. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 4r, 6r, 48v, 49r, 49v, 51v, 107v, 111r, 112r-112v, 195r, 238r, 309r, 357v, 359r, 359v, 360v, 429v, 430r, 430r-430v, 431r, 519v, 521r, 526r, 584r, 585r-585v, 586v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 39v, 40r, 104r, 106r, 201v, 202v, 203r, 273v-274r, 274v, 354r-354v, 354v-355r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 12r, 50r, 52r, 209v, 286v-287r.

<sup>864</sup> Cech střelců byl spolu s ostatními obnoven v letech 1603 (25. 6.), 1609 (8. 7.) a 1613 (7. 10.), samostatně pak v letech 1599 (14. 6.), 1606 (26. 6.) a 1620 (1. 6.). Jmenování starších vinařského cechu, o nichž byl učiněn záznam do radního manuálu, proběhlo v následujících termínech: 1614 (3. 3.), 1615 (25. 3.), 1617 (27. 2.), 1618 (19. 3.) a 1619 (1. 4.). Většina obnov vinařského cechu byla patrně stejně jako v nedalekých Lounech zapisována do permistrovských register, která se však pro Slaný nedochovala. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 240v, 526r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 56r, 203r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 12r, 26v, 87r, 198r, 251v, 280v, 336v; Bohumír ROEDL, *Úřad permistrů v Lounech*, s. 42.

<sup>865</sup> Bečváři: 2; handlíři v ovoci: 2; hrnčíři: 2; kováři a koláři: 3; koželuzi: 2 (1595:1); kožišníci: 2; kramáři (a mydláři): 4; krejčí: 3; pivovarníci: 4 (1607: 5, 1613 a 1619: 3, 1614 a 1617:2; 1622); pekaři (1597 a 1601 pekaři a mlynáři; od 1611 pekaři, perníkáři a mlynáři): 4 (1596, 1597 a 1602: 3); řezníci: 4 (1601: 5; 1607: 3); sladovníci: 3 (1602-1606, 1609-1617: 2); cech smíšeného řemesla: 4; soukeníci: 2 (1611 a 1613: 3), střelci: 4 (1609: 3); ševci: 4; tkalci: 2; vinaři: 4. Kromě těchto cechů známých z obnov uvedených v radních manuálech (viz pozn. č. 863), víme, že ve Slaném působil také cech zámečníků a patrně i truhlářů a malířů. Proč se neobjevují při pravidelných obnovách, nelze prozatím uspokojivě vysvětlit. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 15r, 16v (truhláři), 28r (malíři). AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 163r (zámečníci).

<sup>866</sup> Pouze ve chvíli, kdy nebyla cechovní rada schopna konflikt vyřešit, obracela se na městskou radu. Například v září 1602 uvěznil konšelé Andresa a Josefa Kloboučnicka, kteří nerespektovali rozhodnutí starších cechu smíšených řemesel. Městská rada řešila také spory s osobami, které provozovaly příslušné řemeslo, aniž by se jím vyučily. Např. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 11r, 25v, 28r, 28v, 444v.

<sup>867</sup> Pouze dvakrát máme bezpečně potvrzenou přítomnost obecních starších a volenců v radě v den, kdy byly obnovovány cechy. Nevíme však, zda se zúčastnili samotné obnovy. V roce 1614 byl jmenování nových cechovních starších přítomen dokonce císařský rychtář, který napomenul nově zvolené k řádnému chování. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 521r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 39v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 50r.

nováčci jen velmi výjimečně.<sup>868</sup> Především zástupci tradičně silných potravinářských řemesel, tedy řezníci, sladovníci, pekaři a mlynáři, ale také soukeníci, krejčí či členové cechu smíšených řemesel a cechu kramářů a mydlářů, se často objevovali mezi volenci, obecními staršími či dokonce konšely, popř. se do správy města zapojili v rámci menších hospodářských úřadů. Poměrně rovnoměrně mezi nimi byly zastoupeny jak osoby působící v příslušných sborech již v době svého jmenování, tak i ty, které mezi ně měly teprve proniknout. Je otázkou, zda tato skutečnost oslabovala či naopak posilovala kontrolní, resp. dozorovou funkci rady v daných ceších.<sup>869</sup> Zástupci ostatních cechů se do vyšších pater městské samosprávy dostávali zcela výjimečně. Týká se to zejména cechů sdružujících řemesla, jejichž provozy se nacházely mimo městské hradby. Před rokem 1622 nenalezneme mezi konšely, obecními staršími a volenci ani jednoho zástupce cechu kovářů a kolářů, žádného koželuha, ani žádného vinaře a hrnčíře a pouze jednoho tkalce. Mezi úředníky nad obecními důchody se nakrátko, v revolučním roce 1618, podařilo proniknout jednomu kožišníkovi.<sup>870</sup> Zástupci zmíněných řemesel, s výjimkou vinařů, kolářů a kovářů, kteří se patrně cele věnovali svým náročným povoláním, se uplatňovali pouze jako desátníci v příslušných městských či předměstských čtvrtích.<sup>871</sup>

---

<sup>868</sup> Například sedlák Bartoloměj Papež byl starším cechu smíšených řemesel třidvacet let (1595-1606, 1609-1617). Mezi krejčími byl podobným vytrvalcem Petr Karlík jinak Vlk, který se stal starším poprvé v roce 1600 a naposledy v roce 1627 (1600, 1606-1627). Plných sedmnáct let strávil mezi staršími cechu kramářů šmejdiř Abrahám Hoffmann jinak David (1595-1600, 1606-1607, 1611-1619). Podobně dlouho se mezi staršími řeznického cechu objevoval Jan Špička (1601-1602, 1604-1613, 1617-1627). Současné působení v některém ze tří samosprávných sborů nebylo podmínkou udržení se mezi staršími jednotlivých cechů. Například Zachariáš Tichý byl představitelem cechu tkalců téměř třicet let (1599-1627) a ani bečvář Michal Krancz za ním v tomto směru příliš nezaostal (1595-1601, 1603-1619). Data v závorkách odkazují na rok, kdy byli daní jedinci zvoleni cechovními staršími. Pro léta 1598, 1605, 1608, 1612, 1615, 1618, 1620 až 1626 se zápisy o obnovách cechů v radních manuálech nenachází. Je však pravděpodobné, že se jejich složení, zejména v případě výše zmíněných osob, nezměnilo, a proto jsou tato data zahrnuta do uvedených intervalů. Srov. přílohu č. 3.

<sup>869</sup> Zástupce městské rady, obecních starších či volenců v ceších v této době nelze ztotožňovat s pozdějšími cechovními inspektory, u nichž bylo rozhodující spíše jejich členství v městské radě, než to, jaké řemeslo vykonávají (viz dále). A to i přesto, že někteří se cechovními staršími stali patrně především díky sňatku s vdovou po bývalém starším. Například zvonář Zikmund z Cymperka, který se od roku 1607 objevuje mezi staršími soukenického cechu, měl za manželku Maruši, vdovou po soukeníku Ondřeji Pospíšilovi (starším 1597). Podobně bývalý rektor slánské školy M. Jiřík (Properator) Žďárský, který se v červnu 1607 oženil s Marianou, vdovou po Janu (?) Šebestovi, byl již o měsíc později zvolen starším soukenického cechu. K prolínání funkcí radních a představených jednotlivých cechů doházelo také v Rokycanech či Táboře. Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech*, s. 372-374; Zdeněk VYBÍRAL, *Mocenské elity*, s. 159. Srov. příloha č. 3.

<sup>870</sup> Kožišník Jan Milota byl v roce 1618 jmenován úředníkem nad cihelnou, a to druhým v pořadí. Prvním byl konšel Václav Linhart. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 264r.

<sup>871</sup> Z koželuhů byl desátníkem například Šimon Brandejský (1604, 1608, 1615), Šimon Malej (1617) či Jan Podhorský (1618), z kožišníků Martin Matyáščin (1604) či Jakub Pražák (1618) a z hrnčířů Václav Jedlička (1604, 1608, 1615), Adam Jeřábek (1617) či Blažej Halausska (1608).

### 4.3. Správa města po roce 1623

V důsledku zastavení města Jaroslavu Bořitovi z Martinic, které bylo definitivně stvrzeno listinou vydanou 1. července 1623, dochází k řadě změn v životě obyvatel Slaného. Jejich vrchností již není panovník, nýbrž zástavní pán, který získává právo „vše [...] *skrze vlastního hejtmána aneb úředníka svého podle vůle své řídití a spravovati*.“<sup>872</sup> Ve shodě s tímto ustanovením je bezprostředně po zastavení města císařský rychtář jakožto reprezentant panovnické moci ve městě nahrazen hejtmánem statku slánského.<sup>873</sup> Podobně jako císařský rychtář, i on má hájit zájmy své vrchnosti, zejména na zasedáních městské rady, jímž má napříště předsedat.<sup>874</sup> Žádné velké pnutí mezi hraběcími úředníky a městskou radou

<sup>872</sup> NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, Výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořízený 29. října 1627.

<sup>873</sup> V letech 1595-1623 se na pozici císařského rychtáře vystřídal celkem pět osob, přičemž pouze jedna nezasedala před uvedením do funkce v městské radě či nižších správních sborech a ani nebyla s osobami řídícími správu města spojena žádnými příbuzenskými vazbami. Ondřej Mráz, který byl císařským rychtářem jmenován mezi 13. 9. a 27. 9. 1595 (přísahu na komoře složil 19. 9.), před uvedením do funkce dokonce zasedal v městské radě jako primas. Zemřel náhle, v noci ze 21. 4. na 22. 4. 1616 (pohřben 25. 4.). Konšelem byl i další císařský rychtář Vilém Modletický, který byl navíc po nějakou dobu jako městský rychtář městské radě přímo podřízen (konšel 1609-1610, městský rychtář 1607). Zemřel podobně náhle jako jeho předchůdce již půl roku od svého uvedení do funkce (císařským rychtářem od 31. 5. 1616, kdy učinil přísahu na komoře, zemřel 17. 11. 1616). Po předčasném skonu Viléma Modletického byl na konci prosince (29. 12.) jmenován císařským rychtářem zkušený radní Jiřík Vojna a byl jím až do obnovy rady v dubnu 1617. M. Jiřík Žďárský, který byl císařským rychtářem od května 1617 (přísaha na komoře 19. 5.), byl rovněž dlouholetým konšelem (1609-1617). Funkci císařského rychtáře vykonával až do zrušení úřadu v roce 1619. Bezprostředně poté se vrátil do městské rady (18. 12. 1619), aby se krátce po bělohorské porážce stal opět císařským rychtářem a byl jím po následující dva roky. Až epizodické působení Daniela Maškovského, císařským rychtářem od 25. 11. 1622 do 1. 7. 1623, se z předchozího modelu vymyká. Prozatím se nepodařilo zjistit žádné vazby této osoby na představitele městské správy. Výše popsaný stav nebyl zdá se nijak výjimečný ani v jiných městech. Královští rychtáři se až na nečetné výjimky rekrutovali z řad konšelů, méně často obecních starších, také v dalších královských městech, např. Berouně, Rokycanech (zde až po 1623) a Táboře, či ve věnných městech. Jak upozorňuje David Novotný, byla tato volba logickým krokem. Díky činnosti v radě se vyznali ve fungování městské správy, včetně jejich lokálních specifik, měli (elementární) znalost práva, potřebné kontakty a autoritu mezi obyvateli města. Úřad císařského rychtáře tak v mnoha případech představoval vrchol kariéry daného jedince. V důsledku chybné interpretace záznamu v radním manuálu uvádí Josef Kadeřábek, že Vilém Modletický zemřel „*po necelém měsíci působení v radě*“. Datum uvedené v příslušném záznamu, 3. 6., na nějž Josef Kadeřábek odkazuje, je však datem uvedení Viléma Modletického do funkce a ne datem jeho úmrtí. Tato chyba je poněkud zářející, neboť o dvě věty dříve na tuto událost sám upozorňuje. Chybné datum patrně převzal z práce Františka Roubíka (*Královští rychtáři*, s. 352) či pravděpodobněji z práce Josefa Laciny (*Paměti*, s. 117). Jana Krotilová (*Město Slaný*, s. 34) nesprávně uvádí, že M. Jiřík Žďárský byl posledním císařským rychtářem ve Slaném a že zemřel v roce 1627. K osobě M. Jiříka Žďárského, včetně nepřesných informací, které o jeho působení v úřadu císařského rychtáře uvádí Josef Kadeřábek, viz pozn. č. 793. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 20r, 21v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 94r, 198r, 251v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 155r, 157v-158r, 209v; kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, ff. 1r-1v, 18r. Josef KADERÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 27-31 a 34-35; TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 56; TÝŽ, *Vrcholné orgány*, s. 18; David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři*, hl. s. 152-158; Marie TOŠNEROVÁ, *Městská správa*, s. 18-19; Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech*, s. 357; Zdeněk VYBÍRAL, *Mocenské elity*, s. 160. Srov. pozn. č. 222.

<sup>874</sup> Ve shodě s instrukcemi hraběte je již v první polovině srpna 1623 (11. 8.) přečteno v radě hejtmánem nařízení, „*aby purkmistr a konšelé do místa radního bez vůle a vědomí jeho se nescházeli a žádných schůzek postranních nemívají*.“ (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 396r). Zpočátku se hejtmán patrně skutečně účastnil všech zasedání městské rady. Již ve třicátých letech se však mnohdy spokojil pouze s tím, že ho Slánští o zasedání informovali. Nepřítomnost hejtmána v radě je doložena například v červnu a říjnu 1634 či březnu 1635 (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 296v, 304r, 318v, 319r).

nezaznamenáváme. Mnozí ze slánských hejtmanů se, podobně jako kdysi císařští rychtářové, rekrutovali z řad slánského měšťanstva.<sup>875</sup> Navíc i nově přichozí často velmi záhy splynuli s městem díky navázání příbuzenských a kmotrovských vazeb s politickou elitou.<sup>876</sup> Četná Martinicova napomenutí jim adresovaná jsou jasným důkazem toho, že se v mnoha případech snažili oddalovat realizaci hraběcích rozhodnutí, nebo alespoň zmírňovat jejich dopady.<sup>877</sup> Hejtman Lukáš Lipnický z Čáslavi, který v roce 1627 vystřídal Mikuláše Hanžburského z Kopečka, byl dokonce zbaven své funkce a zdá se, že hlavním důvodem jeho odvolání bylo právě jeho příliš tolerantní chování vůči obyvatelům Slaného.<sup>878</sup>

Martinic si byl plně vědom potřeby zachovat v zastaveném městě funkční alespoň základy správy, a tak se nijak výrazně nesnažil zasahovat do personálního složení konšelského sboru, který byl po obnově v roce 1622 jediným samosprávným sborem stojícím v čele města. Racionální úvaha, která jej přiměla ponechat ve funkci osoby, jež se angažovaly za stavovského povstání a o jejichž pravověrnosti by se dalo s úspěchem pochybovat, mu

---

Podobně podléhalo veškeré jednání městské rady doзору a schválení vrchnosti či jejího zástupce například ve východočeské Sobotce (Karol BÍLEK, *Správa města Sobotky*, s. 84).

<sup>875</sup> Od zastavení města do konce války se ve funkci hejtmana slánského panství vystříдалo celkem sedm osob. V chronologickém pořadí Mikuláš Hanžburský z Kopečka (1623-1627), Lukáš Lipnický z Čáslavi (1627-1630), Kašpar Pryam Vostrovecký (1630-1634), Eliáš Erazim Udvarhely z Křížovic (1635), Lorenc Volf Zahrádecký z Kartouz (1636-1637), Ambrož Foget Slánský (1637-1640) a Augustin Kosina (1640-1652). Z dalších hraběcích úředníků, s nimiž se obyvatelé města potkávali, je třeba jmenovat zejména purkrabího statku slánského, důchodního a obilního písaře a regenta všech panství. K jednotlivým hraběcím úředníkům a jejich vazbám na město Slaný včetně odkazů na prameny viz příloha č. 8.

<sup>876</sup> Nemalej vliv na splynutí příslušných úředníků s městským organismem měla také skutečnost, že mnozí z nich koupili ve Slaném nemovitost a získali zde městské právo. Výraznější nárůst počtu martinických úředníků mezi kmotry slánských radních zaznamenal Josef Kadeřábek po roce 1629. Josef KADEŘÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 52. K jednotlivým hraběcím úředníkům viz příloha č. 8.

<sup>877</sup> Možné předpojatosti svých úředníků díky jejich zakotvení ve společnosti slánských měšťanů si byl Martinic plně vědom. Velmi časté výtky adresoval zejména hejtmanu Kašparu Pryamovi. Na počátku února 1634 byla jedna z nich dokonce doprovázena výhrůzkou: „[...] ty majice již dávno [...] v té příčině [vybírání šosu po odběhlých sousedech, pozn. R. K.] jistou resoluti mou sobě v známost uvedenou, a tak věda o dokonalé vůli mé, předce mne v tom zase nyní zbytečně zanepřázdňovati jim dopouštětí smíš, odkudž mohu souditi, že to z nabádání tvého, i snad také třebaš téhož regenta mého se děje, protože vy tam spolu s nimi v sousedství zůstáváte a v své domy v městě Slaném máte, když mně se příčina dává, abych vás takového sousedství zbavil, tak abyšte v podobných věcech je Slánský příliš nešanovali a vespolek sobě všickni na mnou i nápadně JMC škodu šibaliti nepomáhali [...]“ (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 105r. Srov. kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 289v. Podobně se Martinic vyjádřil v únoru 1638 také ke konání Ambrože Fogeta Slánského: „Vidím, že ty předce víceji měšťanuješ, nežli služby mé a povinnosti tvé místohejtmanké přednější hledíš, nevědouce jak ji řídit a mého dobrého více nežli tam tvého privátního sousedství a přátelství šetřiti i sobě vážiti máš, v kteréžto hrubě zhloupa a příliš nesmyslně to znáti nechceš, které věci ode mne tobě tam svěřené k opatření, a raději jich k rozmnožení nežli k umenšení náleží, a kterých se tvým spolusousedům bez mé škody ujímati a na sebe je vztahovati dopouštětí máš.“ (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 126r.

<sup>878</sup> „Toho dne pan Lukáš Lipnický naposledy v radě byl, totiž feria 2<sup>a</sup> post Dominicam Jubilate [22. 4. 1630], nebo mimo naděje na zejtrí degradírován.“ (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 181v). V listu z 30. 4. 1630 oznamují Slánští Martinicovi, že „nebedlivým přehlídnutím“ Lukáše Lipnického a „neskušenosť a nepovědomost“ komise, je zpochybňován počet osedlých stanovených na 130 osob. Zda tato skutečnost souvisela s odvoláním Lipnického, nebo se na něj Slánští jen vymlouvali ve snaze zakrýt vlastní chyby, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihy misivů – posilací 1622 – 1636*, f. 40r-40v.

však nikterak nebránila ve stupňování tlaku na tyto osoby s cílem přimět je ke konverzi.<sup>879</sup> Zároveň v průběhu následujících let posiloval pravomoci svých úředníků, kteří postupně získali na úkor konšelů rozhodující vliv v oblasti správy města.

Obnovy rady, k nimž došlo po zastavení města, nebyly v žádném případě motivovány snahou hraběte dosadit do úřadu své lidi. Všechny byly bez výjimky vynuceny vnějšími okolnostmi, emigrací či úmrtím členů rady,<sup>880</sup> a navíc byly ve většině případů iniciovány samotnými konšely.<sup>881</sup>

K první obnově rady po zastavení města bylo přikročeno na počátku roku 1627. V důsledku emigrace řady představitelů politických elit v průběhu předchozího roku přišel konšelský sbor o více než třetinu svých členů. Měla-li být udržena městská správa v chodu,

---

<sup>879</sup> Systematický tlak byl vyvíjen zejména na Václava Hanžburského, Václava Pelarga a Jana Veselského, kteří byli v roce 1625 povoláni slánským hejtmanem Mikulášem Hanžburským z Kopečka na Blahotice patrně před reformační komisí. Zde jim bylo sděleno, že pokud nekonvertují, mají odejít ze země, což všichni nakonec dne 14. února 1626 učinili. Nejzarputilejší z nich byl patrně Václav Hanžburský, který „*k víře catholické napominán [...] nechtěl svoliti, ale i jiné v tom rozpakoval, mluvic, že to na dlouze nebude*“ a místo, aby sám chodil do kostela, posílal za sebe někoho jiného (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 20v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 432r-, 432v-433r; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 22. 7. 1650). Metody, s jejichž pomocí přesvědčoval Martinic nejen představitele politických elit, ale i ostatní obyvatele města k přijetí nové víry, shrnul ve výstižné zkratce v červnu 1624 Jan Blejsa: „*nutí do kostela choditi i také k náboženství, jedno vojáky, druhý daněmi a třetí žalářováním.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 425v). Srov. pozn. č. 923.

<sup>880</sup> V případě úmrtí členů městské rady docházelo k doplnění sboru zpravidla až v rámci oficiální obnovy. Mohlo se tak snadno stát, že konšelský sbor byl v případě náhlého úmrtí některého ze svých členů po delší dobu neúplný. Například konšel Petr Karlík jinak Vlček, který zemřel rok poté, co byl jmenován konšelem (10. 6. 1630), byl nahrazen až při řádné obnově rady v březnu 1631. Mnohem delší prodlevu zaznamenáváme v případě staršího radního písaře a konšela v jedné osobě Karla Zikmunda, který zemřel v červnu 1632. K jeho nahrazení došlo až o tři a půl roku později, na konci prosince 1635. Ti, co doplnili radu v průběhu jejího úřadování před řádnou obnovou rady, nezaujali nikdy místo osoby, kterou nahradili. Jak dokazuje rotace v purkmistrovském úřadě, stali se posledními v řadě. Například Martin Zajíček, který v roce 1629 nahradil půl roku po renovaci rady Kašpara Pryama odcházejícího do úřadu slánského purkrabího, se nestal purkmistrem na počátku října po Janu Vranském, ale až po „obejití“ celé rady na počátku února následujícího roku. Tento stav trval až do řádného obnovení rady v březnu 1631, kdy Martin Zajíček zaujal osmé místo, pouze o jedno horší, než jeho předchůdce Kašpar Pryam, a to i přesto, že byl v radě nováčkem. Je zajímavé, že akt rotace nebyl s jednou jedinou výjimkou narušen ani v případech, kdy byla daná osoba jmenována přímo do funkce primase. Jan Michal Brodský, který byl do této funkce uveden v květnu 1640, kdy nahradil Augustina Kosinu, který se stal slánským hejtmanem, nevykonával purkmistrovský úřad ihned po svém uvedení do funkce, nýbrž až od poloviny srpna, tedy v době, v jaké by jej vykonával, i kdyby nebyl jmenován primasem. Již o dva roky později byl vystřídán Janem Jiráskem, který vykonával purkmistrovský úřad opět až v době, kdy na něj měla přijít řada, bez ohledu fakt, že se stal primasem. Pouze v případě Samuela Šťávy, který se stal primasem v červenci 1644 namísto zemřelého Jana Jiráska, nebylo zmíněné pořadí dodrženo. Patrně v této době byla rada doplněna ještě o Jana Hubáčka, který se objevuje v purkmistrovském úřadě poprvé po vystřídání všech konšelů dne 15. 5. 1645. Při řádné obnově rady o čtyři roky později jej nalezneme na sedmém místě. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 119r, 137r, 150r, 170v, 223r, 247r, 350v, 416r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 94r, 142v, 144r, 154v; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 9r, 21v, 89v; kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, ff. 64v, 88r. Srov. kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 5r-5v.

<sup>881</sup> V období od zástavy města do konce války, tj. za 26 let, bylo realizováno celkem osm obnov (v roce 1640 se jednalo o pouhé doplnění stávající rady o jednoho člena). Písemné žádosti konšelů adresované Martinicovi, často opakovaně, předcházely minimálně šesti z nich. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. č. 40, 17. 1. 1629, 1631; kniha č. 70, *Kniha misivů 1622-1636*, ff. 72v, 117v (1632), 132r-132v (1635); kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 71 (1635); kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 114v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 217r, 226r-226v (1647) a 237r (1648). Jindřich Hulinský nesprávně uvádí, že rada byla po zástavě a následném prodeji města obnovována každoročně (*O starodávném úřadování*, s. 28).

bylo třeba jej doplnit.<sup>882</sup> S minulou radou jej spojovaly jen dvě osoby, Vít Tuček jinak Špalíček a sladovník Blažej Laňka. Většina, celkem osm osob, byla absolutními nováčky.<sup>883</sup> Volbu Jiříka Hanzburského, syna emigrovavšího dlouholetého konšela a primase Václava Hanzburského,<sup>884</sup> můžeme snad považovat za důkaz toho, že Jaroslav Bořita uvažující racionálně jako dobrý hospodář, vybíral nejenom schopné a zkušené úředníky, nýbrž i osoby pocházející z rodin, které se těšily ve městě všeobecné úctě.<sup>885</sup> Podobně lze nahlížet i na návrat Jana Špičky, konšela, jehož jméno se objevilo při obnově rady již v letech 1611-1615 a 1617-1620.

V této podobě zasedala rada až do počátku roku 1629, kdy byla po suplikaci stávajících konšelů nahrazena radou novou, resp. staronovou. Vystřídání byli pouze čtyři konšelé, Jiřík Trčka, Josef Červenka jinak Písecký, Vavřinec Voříšek a Vít Špalíček, a to Blažejem Laňkou, Matoušem Houskou, Samuelem Šťávou a Kašparem Pryamem.<sup>886</sup> Poslední jmenovaný byl již

<sup>882</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 32v. Srov. přílohu č. 5 a č. 10.

<sup>883</sup> Kromě Víta Tučka a Blažeje Laňky, kterého však již osm měsíců po volbě nahradil dosavadní městský rychtář Vavřinec Voříšek, měl z nově jmenovaných radních bohaté zkušenosti se správou města pouze řezník Jan Špička (volenec: 1604-1606, 1608-1610; konšel: 1611-1615, 1617-1620, městský rychtář: 1616). Působení v konšelském sboru si vyzkoušel také Petr Karlík jinak Vlček (1617), který se předtím po mnoho let zapojoval do dění v obci jako volenec (1606-1607, 1614, 1616). Také Vavřinec Voříšek, původně jmenovaný městským rychtářem, měl zkušenosti se správou města, zasedal v radě jmenované na konci roku 1622. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 68v, 69r.

<sup>884</sup> Jiřík Hanzburský, který se narodil na jaře 1601 (křest 3. 5.), nepůsobil před jmenováním konšelem v žádném významnějším úřadu. Dá se však předpokládat, že mnohé o správě města a jeho potřebách se naučil díky otci. Navíc v následujících letech udržoval s otcem pravidelný písemný styk. Martinicovo rozhodnutí dosadit Jiříka do funkce konšela jistě usnadnil fakt, že Jiřík konvertoval a začal aktivněji vystupovat v českém literátském kúru. Poněkud úsměvně působí fakt, že se necelých deset let poté, co jeho otec kvůli víře opustil Slaný, stal inspektorem majícím dohlížet na to, „aby se v kostele nic scestného proti víře catholické nespívalo.“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 354r; SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný I*, s. 44. Srov. příloha č. 5 a č. 10.

<sup>885</sup> V této souvislosti si musíme také uvědomit, že správu Slaného v předbělohorské době, podobně jako v jiných městech, reálně ovládalo několik významných rodin, které mezi sebe téměř nikoho nepustily. Sehnat kvalifikované zkušené úředníky, znalé místních poměrů, kteří by stáli mimo tento okruh osob, označovaných současnými historiky nejčastěji jako radní, politická, popř. mocenská elita, bylo velmi obtížné. Navíc jako pojistka zde byli hraběcí úředníci, bez jejichž přítomnosti nesměla rada zasedat a minimálně od roku 1642, patrně však již dříve, ani zapisovat do městských knih. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 4v-5r. Např. Michaela HRUBÁ, *Měšťanské elity v královských městech v severozápadních Čechách v předbělohorské době*, in: J. JURK (red.) *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci*, Příbor 2001, s. 125-145; Zdeněk VYBÍRAL, *Mocenské elity*, s. 151-184. K terminologickým problémům souvisejícím s označením „vůdčí“ vrstvy měšťanské společnosti zejm. Helena PEŘINOVÁ, *Od patriciátu k elitě*, s. 111-122. Srov. Josef KADERÁBEK, *Horní vrstva měšťanské společnosti*, s. 25-40.

<sup>886</sup> V březnu 1630 odchází Vavřinec Voříšek i celou rodinou do Kralovic. O udělení výhostu patrně jednal již v době obnovy rady, a proto s ním nebylo počítáno (Srov. pozn. č. 883). Proč se v radě neobjevuje hrnčír Jiřík Trčka, kterého nalezneme až v roce 1635 mezi obecními staršími, nejsme prozatím schopni vysvětlit. Stejně tak nejsme schopni vysvětlit, z jakého důvodu v radě chybí kloboučník Josef Písecký jinak Červenka. Jediné, co víme, že mu byl na konci října 1634 vystaven „fedrovní list na žebrotu“ opravňující jej přijímat almužny. Vít Tuček patrně zemřel v druhé polovině roku 1627 nebo na počátku roku 1628. Dne 20. 3. 1628 místo něj přijímá purkmistrovský úřad Petr Vlček. Blažej Laňka, kterého lze nalézt v seznamu konšelů z ledna 1627, byl již v září 1627 byl nahrazen Vavřincem Voříškem. Po většinu „volebního období“ 1627-1629 mezi konšely nezasedal. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 100r, 119r, 350v; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 118r; Srov. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů 1622-1636*, f. 41v-42r. Srov. pozn. č. 1956.

půl roku po svém zvolení (9. 7.) nahrazen Martinem Zajíčkem, neboť se z vůle hraběte stal slánským purkrabím.<sup>887</sup> Další renovace rady proběhla v březnu 1631 a změny, které přinesla, byly opět spíše kosmetického rázu. Oproti roku 1629 mizí Matyáš (Matouš) Žlutický, který se stává rychtářem a také Matouš Houska, o pár dní později zvolený do úřadu perkmistra hor viničných. V seznamu konšelů nově uvedených do funkce nenajdeme ani jméno Petra Vlčka (Karlíka), který zemřel v červnu 1630. Nově se naopak objevují tři řezníci Václav Votický, Tomáš Radnický a Jiřík Palouček, budoucí dlouholetí konšelé.<sup>888</sup>

K výraznější obměně konšelského sboru dochází až v roce 1635, kdy byla vyměněna celá polovina radních, nejvíce od roku 1627.<sup>889</sup> Vzhledem k tomu, že se jednalo o první obnovu po saském vpádu, nabízí se závěr, že během ní byly nahrazeny osoby, které se kompromitovaly spoluprací s nepřítelem či s navrátilivšími se emigranty. Podíváme-li se však na obsazení konšelského sboru a okolnosti jeho jmenování blíže, nemůžeme tuto teorii akceptovat, a to z následujících důvodů. Předně osoba, která se nejvíce kompromitovala, primas Jan Šultys z Felsdorfu, byl své funkce zbaven již v dubnu 1633, necelý rok po odchodu saského vojska.<sup>890</sup> Dále, iniciativa k obnově rady nevzešla od Martinice, nýbrž od samotných radních. Hraběti byly adresovány minimálně čtyři supliky v této věci.<sup>891</sup> Navíc se zdá, že právě v této době dochází ke generační výměně.<sup>892</sup> O tom, že výše zmíněná kolaborace s nepřítelem nehrála v úřednické kariéře slánských měšťanů, s výjimkou případu Jana Šultysa, který byl exemplárně potrestán, až zas tak velkou roli, vypovídá například skutečnost, že Václav Votický, jehož angažovanost za saského vpádu byla oceněna třetí nejvyšší pokutou udělenou osobám stojícím v čele města (228 kop gr. míš.), se mezi konšely objevoval nepřetržitě až do května 1651, kdy umírá. V roce 1648 se dokonce stal

<sup>887</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 137r.

<sup>888</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 223r; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 21v. Srov. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 10.

<sup>889</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 350v.

<sup>890</sup> V souvislosti s placením škod způsobených za saského vpádu byl 20. dubna 1633 čten v radě dekret hraběte, v němž se mj. říká toto: „[...] *kerého* [Jana Šultysa, pozn. R. K.] *já již za žádného primasa neuznávám a z něho ten ouřad snímajíc* [podtrženo R. K.] *dále jej tak jmenovati zapovídám* [...]“. Je zajímavé, že text v radním manuálu není zcela totožný se zmíněným dekretem, jehož opis pořídil stejný písař, tj. Jan Hostomský, do specializovaného kopiáře. Na otázku, proč tomu tak je, nejsme prozatím schopni dát uspokojivou odpověď. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 268v-269r; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 80v. Srov. TAMTÉŽ, f. 79r. Dále srov. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 90v, Post scriptum z psaní hraběte panu regentu datovaného 20. 4. 1633.

<sup>891</sup> První z žádostí o obnovu rady byla adresována Martinicovi již na konci roku 1632 (8. 12.). Další pak v listopadu 1634 (mezi 2. a 5. 11.), v květnu 1635 (24. 5.) a v prosinci 1635 (26. 12.). Zdá se, že za podobným účelem byl sepsán také list ze 4. 11. 1635, který se však dochoval jen z části. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihy misivů-posílací 1622-1636*, ff. 72v, 117v, 132r-132v; kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 65 a 71.

<sup>892</sup> Dva z nově objevivších se konšelů zasedali v radě po mnoho následujících let. Samuel Cruciger byl radním minimálně do roku 1660, Jan Jeřabina byl konšelem jmenován naposledy v roce 1650. Další z nováčků, jirchář Václav Ron zemřel v létě 1638, Augustin Kosina se v květnu roku 1640 stal slánským hejtmanem a řezník Jiřík Suliva zemřel nejspíše na konci dubna 1641. Srov. příloha č. 5.

primasem.<sup>893</sup> Podobně ve své kariéře bez větších problémů pokračovali i Jiřík Hanžburský, který byl potrestán čtvrtou nejvyšší sumou (200 kop gr. míš.) a řezník Tomáš Radnický (165 kop gr. míš.).<sup>894</sup> Jan Špička Příbramský, jehož provinění bylo vyčísleno na 2 111 kop 15 gr. míš., což byla druhá nejvyšší pokuta, byl v době renovace rady již vážně nemocný. O čtyři měsíce dříve, 20. srpna 1635, dokonce sepsal závěť. Je otázkou, zda ho nemoc a následné úmrtí na počátku roku 1636 nezachránilo před potupným odchodem do ústraní, kterého jsme svědky v případě Jana Šultysa. Vzhledem k tomu, že to byl právě on, kdo v dubnu 1633 nahradil Jana Šultysa na pozici primasa, se lze domnívat, že spíše nikoli.<sup>895</sup> Nicméně, jak dokládá list Martinice z května 1633 adresovaný regentovi Zachariáši Vejdovi, který Špičku do funkce primase doporučil („za primasa přednesl a vychválil“), ani on neměl svou pozici zdaleka jistou.<sup>896</sup>

Všechny následující obnovy, do konce války se konaly ještě čtyři, personální složení rady již nijak významně neovlivnily.<sup>897</sup> Byla při nich vyměněna vždy maximálně třetina osob. Navíc se tak dělo většinou v důsledku úmrtí příslušných konšelů či v souvislosti s jejich jmenováním do funkcí neslučitelných s působením v radě.<sup>898</sup>

---

<sup>893</sup> Vzhledem ke způsobu určování míry zavinění a od toho se odvíjející pokuty, které ponechal Martinic zcela na Slánských, je tato skutečnost zároveň důkazem toho, že Václav Votický patřil k nejbohatším slánským měšťanům. Domnívám se však zároveň, že i když je možno počítat s jistou mírou solidarity s městskou obcí, nenechal by si Votický patrně dobrovolně vyměřit takto vysokou pokutu, pokud by byl zcela bez viny (podrobněji viz kap. č. 6). SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 98v. Srov. přílohu č. 5.

<sup>894</sup> Jiřík Hanžburský dokonce stoupal na seznamu konšelů výše, v roce 1629 byl pátým konšelem, v roce 1631 již čtvrtým, v roce 1635, 1637, 1641 a 1643 druhým, v roce 1648 a 1650 třetím a v roce 1652 pátým.

<sup>895</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 2; kniha č. 82, *Kniha kšaftovní 1572-1682*, f. 122; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 90v. Podrobněji k potrestání Slánských za kolaboraci s (ne) přítelem během saského vpádu viz kap. č. 6. Srov. přílohu č. 5.

<sup>896</sup> „[...] *pokudž se na něj takové proti mne posazování obce vyhledá* [přemlouvání radních, aby nepodepisovali jistinu, kterou se obec zavazovala splatit škody způsobené na hraběcím majetku za saského vpádu, pozn. R. K.], *nechci ho více za primasa míti, a ty mi ho hned za toto z toho ouřadu zsaditi a jiného k tomu hodnějšího mně přednésti nemeškej*.“ AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 93r.

<sup>897</sup> K obnovám rady došlo v následujících letech: 1637 (22. 6.), 1641 (10. 3.), 1643 (10. 8.) a 1648 (19. 2.). V roce 1640 byla stávající rada pouze doplněna, nehovoří se „*renovatio senatus*“, ale toliko o „*reformati ouřadu*“, a to o jednoho konšela, který nahradil Augustina Kosinu, jmenovaného hejtmanem slánského statku. Podobně byl o dva roky později nahrazen primas Jan Michal Brodský, který byl vyšetřován kvůli cizoložství spáchaného s Alžbětou Nekoláčnou. V obou případech se tak stalo „*skrze psaní* [k ouřadu] *odeslané*.“ K první poválečné obnově rady došlo již v režii nového majitele panství Maxmiliána Valentina z Martinic v roce 1650 (7. 6). AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 416r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 49r-49v, 67r, 94r, 122v-123r, 184r-184v, 212v-214v.

<sup>898</sup> Například v roce 1641 opouští konšelský sbor mydlář Jan Horáň, který se stává městským rychtářem. Po dvouleté pauze, v roce 1643 je městským rychtářem jmenován Pavel Vyšata, se Horáň mezi konšely vrací a setrvává mezi nimi až do roku 1650. O dva roky později jej nalezneme „jen“ mezi cechovními staršími. Umírá v květnu 1656, kdy je zabit svým pastorkem Jindřichem Hronkem. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 101v. Přehledně příloha č. 5.



Od roku 1627 měla rada opět jen dvanáct členů, a to i přesto, že sbor obecních starších byl poprvé od zástavy města obnoven až v roce 1635.<sup>899</sup> Z původních sedmi obecních starších jmenovaných v prosinci 1620 žil ve Slaném v době obnovení sboru patrně pouze Ambrož Foget.<sup>900</sup> Daniel Schodecký zemřel již v létě 1622, Jan Jahoda zemřel krátce po svém odchodu ze Slaného v roce 1625 na mor, Vít Tuček (Špalíček) nejpozději v březnu 1628 a Jakub Hotárek, Jan Mandelka a Simeon Celeryn zvolili raději život v emigraci.<sup>901</sup> Proč se sbor obecních starších objevuje znovu právě v této době? Proč ne dříve či později? Tuto skutečnost lze snad nejpravděpodobněji vysvětlit následujícím způsobem. Základní funkce sboru obecních starších, kontrolní funkce v oblasti městského hospodářství, ztrácí po roce 1623 své opodstatnění, neboť tento okruh záležitostí si pro sebe vyhradila nová vrchnost.<sup>902</sup> Navíc s poukazem na neodvácení pravidelného šestiprocentního úroku z půjčky poskytnuté panovníkovi přebírá Martinic již v roce 1625 pod svou správu většinu městských důchodů. Obecní starší stejně jako volenci, podílející se před zastavením města na správě těchto důchodů, nejsou již potřeba a navíc redukce počtu městských úředníků je více než žádoucí, protože v důsledku odebrání těchto důchodů, resp. výnosů z nich, není možno poskytnout jim obvyklý plat. Správa zmiňovaných důchodů byla městu částečně navracena až na konci 30. let.<sup>903</sup> Na druhou stranu, také ve většině královských měst byl sbor obecních starších obnoven až na konci 20. let. Je tedy možné, že za touto změnou (neobnovování sboru obecních starších) mohlo stát podobné nařízení jako v případě spojení funkce primase a purkmistra či zavedení městských hejtmanů s cílem ještě více omezit autonomii městských

---

<sup>899</sup> Již na počátku prosince 1634, tj. plný rok před renovací městské rady, s níž byla spojena i obnova sboru obecních starších, se v radním manuálu objevuje poznámka, podle níž byli za obecní starší jmenováni Augustin Kosina, Daniel Vepřek, Václav Czejbík, Jan Jirásek jinak Moučník a Šimon Brandejský. Proč k této události došlo a zda se skutečně jednalo o plnohodnotný sbor obecních starších, nejme schopni prozatím říci. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 307r, 350v.

<sup>900</sup> To, že Ambrož Foget byl po celá 20. a 30. léta ve Slaném, nelze prozatím stoprocentně potvrdit. V seznamu emigrantů v tzv. Bergmannově sbírce jej nenalzáme, a ani Daniel Vepřek neučinil v šosovní knize u jeho jména žádnou poznámku o odchodu do emigrace. Nicméně tento slánský měšťan, který se v říjnu 1637 dokonce stal slánským místohejtmanem, nefiguruje v žádném soupisu škod způsobených vojáký, který byl poslán spolu s dobrozdáním na českou komoru v průběhu 30. let (dochovány od 1632). Buď měl obrovské štěstí a nezvané návštěvy v podobě císařských či jiných vojáků se mu vyhýbaly, nebo pobýval mimo město. V pramenech městské provenience se jeho jméno začíná objevovat opět až na podzim 1636. Zda inventarizace jeho majetku na počátku prosince 1635, která byla provedena na příkaz hraběte, souvisela s jeho odchodem z města, nelze prozatím říci. Zemřel patrně v listopadu 1646. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihá zápisů z rady 1631-1639*, f. 80r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 6. 12. 1635; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 205v. Srov. přílohu č. 5 a č. 8.

<sup>901</sup> Podrobněji viz příloha č. 5 a č. 10.

<sup>902</sup> Na hospodářství města nově dohlíží purkrabí statku slánského, jehož existenci máme doloženu minimálně pro léta 1623-1631. Podrobněji viz příloha č. 8.

<sup>903</sup> O navracení alespoň části obecních důchodů jednala rada s hrabětem již v roce 1630. Avšak skutečnosti, kterými Martinic podmiňoval navracení těchto důchodů do správy města byly nepřijatelné. S úředníky nad obecními důchody se v radním manuálu setkáváme poprvé v srpnu 1637. Zda byli jmenováni dříve, není možno prokázat. Co měli na starosti obecní starší uvedení do funkce v prosinci 1634, nevíme. Srov. pozn. č. 899.

samospráv.<sup>904</sup> Poněkud překvapivě, patrně s ohledem na tradici, je tento sbor v roce 1635 obnoven v obvyklém počtu dvanácti osob. Nicméně již při následující renovaci městské rady, v roce 1637, se počet členů tohoto sboru snižuje téměř o polovinu a příliš se nemění ani v následujících letech.<sup>905</sup>

Stejně jako v době před zástavou města, i nyní můžeme u obou samosprávných sborů pozorovat jistou míru stability a vzájemné prostupnosti. Aby byla data týkající se stability těchto sborů co nejvíce srovnatelná s daty, které máme k dispozici pro předchozí období, bylo zkoumané období rozšířeno, a to na obě strany. V případě konšelů byly do následujícího rozboru zahrnuty všechny obnovy od prosince 1622 do února 1648, tj. včetně poslední obnovy před zástavou města, protože konšelé jmenovaní během této renovace zasedali v radě většinou až do velké emigrační vlny v roce 1626. Navíc tak získáváme téměř shodně dlouhý časový úsek (26 let: 27 let). V případě obecních starších, jejichž sbor byl po zástavení města Martinicovi obnoven poprvé až v roce 1635, bylo počítáno i s prvními osmi poválečnými obnovami, které proběhly v letech 1650 - 1660, díky čemuž opět získáváme stejně dlouhý časový úsek (26 let: 26 let).<sup>906</sup> Přestože je s následujícími daty, zejména s ohledem na frekvenci obnov obou sborů a proměnlivý počet členů sboru obecních starších, nutno pracovat s velkou opatrností, domnívám se, že pro postižení základních trendů postačují.

V letech 1622-1648 prošlo konšelským úřadem padesát různých osob, z nichž většina byla zvolena méně než pětkrát za sebou. Nejčastěji, jednou, ve dvaadvaceti případech, dále dvakrát ve třinácti, třikrát v šesti a čtyřikrát ve čtyřech případech. Přesto se našli i tací, jejichž jméno zaznělo při obnovách vícekrát. Celkem pětkrát byl mezi konšely nominován mlynář Jan Jeřabina, šestkrát řezníci Tomáš Radnický a Václav Votický a taktéž šestkrát mydlář Samuel

---

<sup>904</sup> Například v Lounech byl sbor obecních starších obnoven naposledy v prosinci 1620 a poté až v květnu 1626. Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 74- 76. Srov. Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 115.

<sup>905</sup> Po zbytek války měl sbor obecních starších sedm (1637, 1641), resp. osm (1643) členů. V rámci první poválečné obnovy, která proběhla v roce 1652, bylo do tohoto sboru jmenováno sedm jedinců. Již od následujícího roku však došlo ke snížení počtu obecních starších na šest osob, které bylo zdá se již trvalé. Je otázkou, zda v tomto konkrétním případě lze považovat zmíněné snižování počtu obecních starších za projev simplifikace městské správy s poukazem na krizová léta, jak ji popisuje Marek Ďurčanský pro polabská města, či za důsledek přeměny původně svobodného královského města v město poddanské, a zejména snahy o přiblížení se modelu správy uplatňovanému na ostatních martinických panstvích. Na nejbližším martinickém panství, smečenském, byli v 60. a 70. letech 17. století jmenováni nejčastěji čtyři, výjimečně pět obecních starších. Ani v královských městech nebyl počet obecních starších stejný. Kromě dvanácti osob (Rokycany, Beroun, Rakovník, Žatec, Louny, Sušice, Klatovy, Domažlice, Stříbro, Ústí n. Labem a most), se lze v tomto úřadu setkat také se šesti (Mladá Boleslav, Nymburk, Pelhřimov, Tábor, Litoměřice) či jen čtyřmi jedinci (Český Brod, Kouřim, Čáslav, Kolín). Jana PRAŽÁKOVÁ, *Městečko Smečno v druhé polovině 17. století*, SSH 7, 1972, s. 36; Marek ĎURČANSKÝ, *K proměnám městských intelektuálních elit*, s. 162. Srov. TÝŽ, *Česká města*, s. 114-116, 245.

<sup>906</sup> Po zástavení města Jaroslavu Bořitovi z Martinic proběhly obnovy sboru obecních starších v následujících letech: 1635 (31. 12.), 1637 (22. 6.), 1641 (10. 3.), 1650 (7. 6.), 1652 (31. 5.), 1653 (18. 6.), 1656 (26. 1.), 1657 (26. 1.), 1658 (28. 1.), 1659 (21. 1.), 1660 (21. 1.). Z jakého důvodu nebyl sbor obecních starších obnoven v roce 1648, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 350v, 416r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 67r, 252v, 283v, 353r, 377v, 395r, 416r, 428r.

Šťáva. Osmkrát pak mezi konšely nalezneme Jiřika Hanžburského. Vzhledem k tomu, že v radě zasedal až do své smrti v září 1652, strávil v nejvyšším samosprávném orgánu města více než 26 let. V délce úřadování jej překonali již jen výše zmíněný řezník Tomáš Radnický a mydlář Samuel Šťáva, kteří usedali do konšelských lavic ještě v roce 1660.<sup>907</sup> Poměrně vysoký podíl osob objevujících se při méně než pěti renovacích, je ovlivněn několika skutečnostmi. Předně, mnozí zastávají konšelský úřad také po roce 1648, který byl vzat jako hraniční rok pro tuto analýzu.<sup>908</sup> Navíc sedm osob bylo konšely již v době předchozí a mnozí poměrně dlouhou dobu.<sup>909</sup> Dále je třeba si uvědomit, že k obnovám nedocházelo každý rok, nýbrž většinou každé dva roky.<sup>910</sup> Délka výkonu funkce se zpravidla pohybovala v intervalu 5-10 let (26 osob), a byla tedy srovnatelná s dobou předchozí.<sup>911</sup>

V případě obecních starších musíme být při vyslovování jakýchkoliv závěrů ještě opatrnější, a to zejména s ohledem na početní proměnlivost tohoto sboru a nepravidelnost, s jakou byli jmenováni. V průběhu let 1635-1660, tedy šestadvaceti let, z nichž čtrnáct bylo léty válečnými, prošlo tímto sborem postupně třiatřicet jedinců, což je téměř o polovinu méně než za předešlé srovnatelně dlouhé období. Nicméně musíme si uvědomit, že obecních starších nebyvalo jmenováno dvanáct jako dříve, ale zpravidla právě o polovinu méně.

---

<sup>907</sup> Tomáš Radnický strávil v konšelské lavici minimálně 27 let a Samuel Šťáva minimálně 29 let. Přinejmenším u druhého jmenovaného, který zemřel v prosinci 1662, lze předpokládat, že byl konšelem až do své smrti. SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 106v. Podrobněji viz příloha č. 5.

<sup>908</sup> Do konšelského úřadu bylo při obnovách následujících po roce 1648 nominováno celkem 13 měšťanů, kteří tento post zastávali již před rokem 1648 či během něj, přičemž u mnohých z nich tato skutečnost výrazným způsobem ovlivní počet let strávených v úřadu. Například hrnčíř Jan Hubáček byl při naší analýze omezené lety 1622-1648 zařazen mezi konšely, kteří strávili v úřadu jen jedno funkční období. Pokud bychom však brali v úvahu všechny obnovy až do roku 1660, rázem by se z tohoto „ojedinělého“ konšela stal konšel „délesloužící“. Do roku 1660 byl nominován celkem osmkrát a strávil tak v úřadu ne jeden rok, ale třináct let. Srov. příloha č. 5.

<sup>909</sup> K největšímu zkreslení dochází v případě Václava Hanžburského, který byl konšelem již v letech 1608-1620 a v případě Jana Veselského a M. Jiřika Žďárského, kteří strávili v konšelských lavicích před rokem 1622 plných deset let. Srov. příloha č. 3 a č. 5.

<sup>910</sup> Nedomnívám se, že by „jednou z příčin ústupu od tradičního modelu každoroční obnovy konšelského sboru v době třicetileté války“ byla snaha radních ušetřením nákladů na renovaci pomoci městskému rozpočtu. Na rozdíl od Českých Budějovic, pro něž toto tvrzení Tomáše Sternecka jistě platí, se totiž zdá, že ve Slaném měla na četnost obnov městských rad v průběhu třicetileté války vliv zejména vrchnost (viz dále). Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady*, s. 135.

<sup>911</sup> Počet let strávených v konšelském úřadu se u většiny osob řídí datem první obnovy, při níž se daná osoba objevila a prvním datem obnovy, při níž její jméno již nenajdeme. Jsem si plně vědoma toho, že řada osob nemusela úřad vykonávat po celou dobu. Mohly být povolány do jiné funkce nebo zemřít. U některých jsou tyto okolnosti známy, u mnohých však nikoli. Níže uváděná čísla bude nutno v budoucnu zpřesnit, zejména na základě podrobnější prosopografické analýzy. V tuto chvíli považuji případné odchylky za zanedbatelné. Půl roku = 1x, 1 rok = 3x, 2 roky = 6x, 3 roky = 2x, 4 roky = 3x, 5 let = 13x, 6 let = 1x, 7 let = 4x, 8 let = 6x, 9 let = 1x, 10 let = 1x, 11 let = 2x, 13 let = 1x, 15 let = 1x, 19 let = 3x, 23 let = 1x. Pokud bychom do zkoumaného souboru zahrnuli všechny obnovy do roku 1660, byla by výsledná čísla následující: půl roku = 1x, 1 rok = 3x, **2 roky = 5x**, 3 roky = 2x, **4 roky = 2x**, 5 let = 13x, **6 let = 3x**, **7 let = 2x**, **8 let = 5x**, **9 let = 4x**, **10 let = 2x**, 11 let = 2x, 13 let = 1x, **14 let = 1x**, **16 let = 3x**, **17 let = 1x**, **20 let = 1x**, **21 let = 1x**, **26 let = 1x**, **27 let = 1x**, **29 let = 1x**. Ve druhém přehledu přibylo pět osob, které se mezi radními objevily až po 1650 (1x = 5 let, 1x = 8 let, 2x = 9 let, 1x = 11 let). U mnohých je zároveň vysoce pravděpodobné, že byli radními i po roce 1660. Podrobněji příloha č. 5.

Naprostá většina obecních starších, celkem devětadvacet osob, se objevila maximálně při pěti obnovách.<sup>912</sup> Výkonem této funkce pak v průměru strávili pět a půl roku. Nejdéle, celkem sedmnáct let, zasedal mezi obecními staršími švec Jan Petružilka.<sup>913</sup>

Při zjišťování míry prostupnosti mezi sborem konšelů a obecních starších bylo pracováno pouze s daty, která máme pro léta 1635-1660. V této době prošlo oběma sbory dohromady 50 osob, z toho jen jedenáct oběma a zbylí pouze jedním (22x obecní starší a 17x konšelé). Pokud bychom se omezili jen na obnovy, které se konaly v průběhu války, zredukoval by se celkový počet zkoumaných osob na 38. Rovněž počet těch, co prošli oběma sbory by se snížil, a to o čtyři osoby. Měšťanů, kteří pronikli pouze do sboru obecních starších by bylo třináct, tj. o devět méně a konšelů bez předchozí praxe mezi obecními staršími osmnáct, tedy naopak o jednoho více, což je způsobeno tím, že Daniel Třeboňský se stal nejprve konšelem a až v roce 1657 obecním starším.<sup>914</sup>

Zdá se tedy, že se tyto dva sbory vůči sobě stále více uzavíraly. Je však otázkou, do jaké míry jsou výše uvedená čísla ovlivněna válečnými událostmi, zejména nepravidelností obnov a nejistotou tehdejší doby, a do jaké míry můžeme hovořit o trendu. Výsledky naší sondy, provedené do roku 1660, naznačují, že vzájemné uzavírání se zmíněných sborů pokračovalo, podobně jako například v Lounech či v Rokycanech, i po skončení války. K tomu, aby bylo možno definitivně rozhodnout, zda se také v případě Slaného jedná o trend a nikoliv náhodu, však bude třeba provedenou sondu rozšířit minimálně do konce 17. století.<sup>915</sup>

Po roce 1623 nedochází pouze ke změnám ve frekvenci obnovování městských rad. Mění se i celkový mechanismus obnovy a rituály s ní spojené, a to jednak v důsledku změny právního postavení města a jednak v souvislosti s válečnými událostmi. Přibývá několik nových prvků a některé staré naopak mizí či dochází k jejich výrazné redukci.<sup>916</sup>

---

<sup>912</sup> 1x = 13 osob, 2x = 12 osob, 3x = 2 osoby, 4x = 1 osoba, 5x = 1 osoba, 6x = 1 osoba, 7x = 2 osoby, 8x = osoba. Srov. přílohu č. 5.

<sup>913</sup> 1 rok = 5x, 2 roky = 10x, 3 roky = 1x, 4 roky = 5x, 5 let = 1x, 6 let = 4x, 7 let = 2x, 8 let = 2x, 9 let = 2x, 10 let = 1x, 14 let = 1x, 15 let = 1x, 16 let = 1x, 17 let = 1x. Srov. přílohu č. 5.

<sup>914</sup> Podrobněji viz příloha č. 5.

<sup>915</sup> Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 22-23; Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech*, s. 361-362. O „hierarchické distanci“ patrně mezi sborem konšelů a sborem obecních starších od druhé poloviny 17. století hovoří také Zdeněk Martinek. Zdeněk MARTÍNEK, *Hospodářství a správa královských měst podkomořských v Čechách v letech 1620-1784*, AUC, Phil. et his. 1 (= Z PVH 10), 1992, s. 104.

<sup>916</sup> O podobě jednotlivých rituálů spojených s obnovou městských rad jsme informováni podstatně méně než v době předchozí. Písaři se většinou omezili na pouhé konstatování realizace obnovy. Sdílnější jsou pouze v případě, že byla daná obnova něčím výjimečná. Zejména s ohledem na tuto skutečnost, můžeme o tom, do jaké míry byl ceremoniál obnov městské rady ve Slaném po roce 1623 zjednodušen v důsledku změny jeho právního postavení a do jaké míry v důsledku válečných událostí, pouze spekulovat. Navíc vliv těchto dvou faktorů lze v řadě případů jen velmi těžko odlišit. Mnohé by snad mohlo vyjasnit srovnání s průběhem renovací konšelských sborů v jiných městech. V současné době však nemáme k dispozici dostatek studií, které by toto srovnání umožnily. Jaroslav DOUŠA, *Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském*, s. 321-418, hl. s. 324-326;

Zaprvé, renovaci městské rady, k níž po roce 1623 nedává podnět vrchnost (dříve panovník, nyní hrabě), ale v naprosté většině odstupující konšelé,<sup>917</sup> neprovádí podkomoří či hofrychtěři jakožto zástupci panovníka, nýbrž regent, většinou spolu s hejtmanem slánského panství, tj. hraběcí úředníci.<sup>918</sup> Dále z renovace mizí rituál kladení otázek, prostřednictvím něhož bylo dříve dosahováno konsenzu mezi představiteli městské samosprávy a městskou obcí.<sup>919</sup> Městský rychtář a sbor jeho pomocníků jsou nově jmenováni zástupcem vrchnosti již v den obnovy rady. Jednoznačně je tak vyjádřena změna postavení městského rychtáře, který přestává být podřízeným městské rady.<sup>920</sup> Navíc od roku 1635 jsou jmenováni dva namísto jednoho. Je otázkou, zda se tak stalo v důsledku nárůstu řešené agendy, nebo větší potřeby zastupitelnosti v nejisté době.<sup>921</sup> Tato změna, stejně jako výše zmíněná změna počtu obecních starších, však mohla být také pouze důsledkem snahy prosadit ve Slaném stejný model správy

---

Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady*, s. 104-150; Marek ĎURČANSKÝ, *Městská správa*, hl. s. 19-21.

<sup>917</sup> V období třicetileté války vycházel impuls k obnovám městské rady od aktuálně úřadujících konšelů také v Českých Budějovicích či na Novém Městě pražském. Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady*, s. 104-150; Jaroslava MENDELOVÁ, *Rada Nového Města pražského*, s. 69.

<sup>918</sup> Pouze v jednom případě neobnovoval radu regent. Během poslední válečné obnovy na počátku roku 1648 jej zastoupil hejtman (Přehledně viz příloha č. 2). Vrchnostenský úředník (hejtman) obnovoval městskou radu například také v poddanském městečku Svitavách či v Chlumci nad Cidlinou před jeho povýšením na komorní město v roce 1547. Jan DVOŘÁK, *Vrchnostenské město*, s. 81-82; Čestmír PELIKÁN, *Registra městské korespondence města Chlumce nad Cidlinou z let (1610) 1614-1649*, Sborník prací východočeských archivů 13, 2009, s. 136.

<sup>919</sup> Sbor volenců, stejně jako sbor obecních starších, tj. sbory, jimž byla výše zmíněná otázka, popř. otázky tradičně adresovány, byly naposledy obnoveny v roce 1620. Ačkoliv je sbor obecních starších později znovu obnoven, rituál kladení otázek se do ceremoniálu obnovy již nevrací. V průběhu let se nemění jen pravomoci městské rady, ale i tohoto sboru, který ztrácí ve prospěch hraběcích úředníků mj. kontrolní pravomoci vůči městské radě. Podrobněji viz dále.

<sup>920</sup> Před rokem 1623 byl městský rychtář spolu se svými pomocníky jmenován na prvním společném zasedání konšelů a obecních starších, tj. v den, kdy byl obnoven sbor volenců (viz předchozí podkapitola). Toto porušení starobylého rituálu, zejména skutečnost, že městský rychtář je nově jmenován zástupci hraběcí moci, se odráží také v pamětech Daniela Vepřka, který zaznamenává i další níže zmíněné novinky jako přítomnost duchovního při obnově rady či ustanovení osob „*k dohlídění, aby se do kostela chodilo.*“ Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5.

<sup>921</sup> Se dvěma městskými rychtáři se lze setkat například ve vrchnostenském městečku Sobotka či Turnov, přičemž u druhého ze jmenovaných míst je existence dvou rychtářů prokázána již v polovině 16. století. Od počátku 17. století mělo dva městské rychtáře také komorní a později vrchnostenské město Chlumec nad Cidlinou, dále komorní město Brandýs nad Labem či vrchnostenské městečko Čelákovice. Nejpozději od poloviny 17. století působili dva městští rychtáři, mladší a starší, také v městečku Smečno, přičemž mladší městský rychtář řešil méně důležité úkoly a v případě nepřítomnosti zastupoval staršího rychtáře. Zda a popřípadě jak měli slánští rychtáři jednotlivé úkoly rozděleny, nevíme. Na základě Martinicova listu z 12. ledna 1638, se zdá, že mladší (druhý) rychtář byl pouze pomocníkem staršího rychtáře, neměl právo držet insignie spojené s rychtářským úřadem a samostatně směl jednat jen za výjimečných okolností. Druhý městský rychtář Tomáš Hrouda, jmenovaný do funkce v červnu 1637, je ve zmíněném listu označen pouze jako „*poručený rychtář*“, který „*k témuž ouřadu rychtářskému žádné povinnosti neučinil*“. Ve shodně s přáním hraběte má ihned odevzdat „*právo rychtářské i jiná příslušenství rychtářská*“ přednímu rychtáři Samuelu Kolínskému, který byl s přísným napomenutím propuštěn z vězení, do něhož se dostal kvůli postřelení Kateřiny Fogetové, manželky slánského hejtmana Ambrože Fogeta (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 350v, 416r; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 125v). Karol BÍLEK, *Správa města Sobotky*, s. 83; Michaela BRADÁČOVÁ, *Poddanské město Turnov*, s. 80-81; Jana PRAŽÁKOVÁ, *Městečko Smečno*, s. 37-38; Jindřich HULINSKÝ, *O starodávném úřadování*, s. 29; Čestmír PELIKÁN, *Registra městské korespondence*, s. 137; Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 238, 286. Srov. pozn. č. 979.

jako na ostatních martinických panstvích.<sup>922</sup> V průběhu válečných let kolísal též počet osob, které měly pomáhat rychtáři ve výkonu jeho funkce. Zda byla tato skutečnost ovlivněna spíše válečnými událostmi, nebo zmiňovanou snahou přiblížit správu slánského panství správě jiných martinických panství, patrně nikdy nezjistíme. Jediné, co můžeme s jistotou konstatovat, je skutečnost, že rychtářská rada je personálně méně provázána se sborem obecních starších než v době předchozí (viz dále). Poslední tři změny, které je zde třeba zmínit, tj. účast všech obyvatel města před renovací rady na mši svaté, dále přítomnost duchovního, většinou slánského děkana, během obnovy a povinnost konšelů absolvovat po obnově zpověď a přijímání pod jednou způsobou, jednoznačně souvisely s Martinicovou snahou o rekatolizaci nově získaného panství.<sup>923</sup>

Jak přesně vypadal ceremoniál obnovy městské rady po roce 1623? Na rozdíl od předchozí doby nezačínal oznámením úmyslu vrchnosti obnovit konšelský sbor, nýbrž iniciativou radních, kteří žádali o uvolnění z konšelské funkce prostřednictvím četných suplik,<sup>924</sup> v nichž

---

<sup>922</sup> Podobě správy nejbližšího martinického panství, smečenského, byla prozatím věnována jen velmi malá pozornost. Stejně jako v případě samotného města Smečna se tak patrně dalo zejména s ohledem na stav pramenné základny. Během budoucího výzkumu by kromě písemností uložených ve fondu Velkostatek Smečno či centrálních úřadů neměla být opomenuta ani pozůstalost Františka Karla Miltnera, jejíž součástí jsou poznámky a výpisky z pramenů, které vznikly v souvislosti s připravovanou, avšak nikdy nedokončenou studií o dějinách smečenského panství. František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 31, 1923, s. 3-21; SO 32, 1924, s. 3-23; Karel KŘESADLO, *K historiografii*, s. 195-200; Julie RICHTEROVÁ, *Studie k dějinám smečenského panství*, hl. s. 37-47; Jaroslav HONC, *Martinický velkostatek Smečno a jeho nejstarší urbář*, SSH 4, 1969, s. 77-104; Jana PRAŽÁKOVÁ, *Městečko Smečno*, s. 35-60. Podrobněji viz příloha č. 6. Srov. pozn. č. 42.

<sup>923</sup> Jaroslav Bořita z Martinic si byl plně vědom toho, že pokud chce úspěšně rekatolizovat celé panství, je třeba začít od úředníků, osob, které půjdou ostatním příkladem. V dopise z 10. dubna 1627 adresovaném Zdeňku Vojtěchu Popelovi z Lobkovic, v němž mj. hodnotil činnost reformační komise, vyjádřil tuto skutečnost následujícím způsobem: „*Já, když sem kdy a kdekoliv na statcích svých reformíroval, vždycky sem od hejtmána neb auředníka počal, jiní vídauce, že s nejpřednějším sem nežertoval, hned krotší byli a snadno následovali a snadno napravili. Jest v pravdě o málo činiti, jen jim srdce a zuby ukázati a na předních dvauch toliko příklad učiniti, jiní konečně budou následovati, ano i ti dva se rozmyslí a napraví.*“ Cit. dle František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 32, 1924, s. 5. Srov. Miloslav VOLF, *Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci*, s. 87. Dále srov. Josef KADERÁBEK, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 65, pozn. 348.

<sup>924</sup> Z období od zástavy města do konce třicetileté války máme dochováno celkem deset opisů či (re)konceptů suplikací slánských konšelů týkajících se obnovy rady, z nichž osm bylo adresováno přímo hraběti, jedna slánskému hejtmánu a jedna slánskému regentu. Dále je zde jedno „*ohlášení a memoriale v příčině žádosti o obnovení ouřadu konšelského*“, které bylo posláno regentu. Radní v něm připomínají svou žádost o obnovu úřadu tlumočenou přímo hraběti při jeho návštěvě „*pohořalého města*“ dne 16. srpna 1635. Všechny výše uvedené písemnosti se objevují jak ve spisové části městské registratury, tak v jednotlivých registrech (knihách misivů). Ve třech případech známe reakce Martinice na tyto žádosti. O předkládaných suplikách se dovídáme také ze samotných oznámení o konání obnovy („*pamatující na poníženou prosbu lidí poddaných mých zástavních Slánských*“). Pouze dvakrát, v roce 1627 a v roce 1641, nebyla před obnovou rady odeslána odstupujícími konšely žádná suplikace v této věci, resp. žádná se nezachovala. V roce 1627 patrně kvůli tomu, že podstatná část konšelského sboru v předešlém roce odešla do emigrace (viz výše). Absenci suplikace v roce 1641 nejsme prozatím schopni uspokojivě vysvětlit. Nejvíce suplikací, celkem pět, se vztahuje k obnově v roce 1635. První obnova, k níž nedali podnět konšelé, ale vrchnost, proběhla až po skončení války, dne 18. 6. 1635. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40 (17. 1. 1629, po 1631 – správně 1635); kniha č. 100, *Knihá zápisů z rady 1631-1639*, f. 116r (leden 1628, téměř shodné s textem ze 17. 1. 1629); kniha č. 70, *Knihá misivů-posilací 1622-1636*, ff. 72v (8. 12. 1632, adresátem hejtmán), 117v (bez data – mezi 2. a 5. 11. 1634, adresátem regent), 132r-132v (24. 5. 1635, téměř shodné s: *Aktový materiál*, kt. č. 40, po 1631); kniha č. 71, *Knihá misivů 1635-1642*, s. 65 (4. 11. 1635), 71 (26. 12. 1635, adresováno regentu); kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, f. 114v

poukazovali zejména na svou fyzickou únavu a stáří,<sup>925</sup> ekonomické potíže způsobené nemožností věnovat se kvůli konšelským povinnostem řemeslu či hospodářství<sup>926</sup> a na pokles, resp. ztrátu autority mezi obyvateli města.<sup>927</sup> Je zajímavé, že až na jednu jedinou výjimku neargumentují v žádné ze suplikací ustanovením Koldínova zákoníku, podle něhož mělo docházet k obnově městské rady každý rok.<sup>928</sup>

Jaroslav Bořita z Martinic většinou nebral výše uvedené argumenty radních příliš vážně. Z mnohých jeho odpovědí je patrné, že žádosti Slánských o obnovu městské rady pro něj představovaly především vítanou příležitost k demonstraci převahy nad kdysi mocným sousedem. Pro postoj Martinice v této věci je signifikantní zejména jeho chování vůči radě,

---

(19. 6. 1637 – oznámení); kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 11r-11v (31. 10. 1642 - odpověď na suplikaci), 195r-195v (16. 7. 1646 - suplikace, 17. 7. 1646 - odpověď), 217r, 226r-226v (8. 4. 1647), 237r-237v (13. 1. 1648 -suplikace, 17. 1. 1648 - odpověď); kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 283r-283v; kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 96r-97r.

<sup>925</sup> „I my také znajíce při sobě velikou nemožnost, v věku sešlém nedostatečnost a mdlobu při té práci politické býti [...]“ (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 17. 1. 1629). Srov. téměř totožný text suplikace datované v lednu 1627 (TAMTÉŽ, kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 20r) a v lednu 1628 (TAMTÉŽ, kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 116r). Podobně v listopadu 1634: „Mnozí také z nás jak věkem sešlosti, tak minulou nešťastnou tou příhodou [vypálení města v září 1634, pozn. R. K.] velikým leknutím na sluchu a zraku sníženi, ano i nad hrobem jako již postavení jsouce, bezelstně takovým povinností našim dosti činiti nemůžeme.“ (TAMTÉŽ, kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 117v.) V jiné žádosti z roku 1635 připomínají slánští konšelé v této souvislosti také nebezpečí plynoucí z poklesu počtu členů městské rady pro chod městské správy: „Niméně přistupuje i k tomu, že nás skrovný počet jest, nebo Jan Šultys, tehdejší náš nešťastný primas z té povinnosti od Vaší vysoce urozené Hraběcí Milosti složen a Karel Zikmund umřel. Tři přitom věku sešlého téměř nad hrobem jednou nohou stojí, ostatní pak vejš oznámenými příčinami všecko své vynaloživše k povinností svým zadosti činiti a k nim dostačovati nemohou, a tak tady, když co právního, neb jiného // k povážení hodného přichází, nám tak v skrovném počtu mdlým a nespůsobným vykonávati a před sebe bráti nebezpečno a nemožno jest. Skrže což potomně časem svým, kdyby komu jaké skrácení v spravedlnosti jeho státi se mělo, nám by se to přičítati mohlo.“ (TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 40, po 1631, správně 1635).

<sup>926</sup> „[...] s velikou obtížností, prací a těžkostmi nákladem svým vlastním vychováním dvou služebníkův ouřadních [...] nemaje k tomu žádné v nejmenším [...] od obce pomoci, toliko na svůj vlastní groš každé z nás za čtyry neděle pořad zběhlé ten ouřad držíc sebe vychovávati musíme.“ (AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 116r). Srov. téměř totožný text suplikace datované 17. 1. 1629 (TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 40, 17. 1. 1629). Podobně v roce 1635: „[...] skrže práce a rozličné těžkosti obecní v živnuštkách našich újmu a skrácení tou příčinou (proti jinším spolusousedům našim sobě volným a bez povinností zůstávajícím) čím dále větší snášeti a hynouti musíme [...] nemajíce od obce žádné pomoci, vše z svého vlastního měšce neočekávajíc žádné náhrady, na to náklad vésti musíme.“ TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 40, po 1631 (správně 1635).

<sup>927</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, po 1631. Podrobněji viz dále.

<sup>928</sup> Ve sledovaném období se setkáváme většinou pouze s obecně formulovaným poukazem na skutečnost, že unavení by měli být nahrazeni odpočatějšími a moudřejšími. Jedinou výjimku v tomto směru představuje suplikace z roku 1628. Je však otázkou, zda se níže uvedený odkaz na práva městská, týká přímo článku A 25, podle něhož měla být městská rada obnovována každý rok, či nikoli: „Poněvadž jedna každá práce a povinnost svůj čas od Pána Boha a vrchnosti své sobě vložený má, z kteréž mdlejší propouštění a silnější, jimž <od> Pán Bůh dar moudrosti propůjčiti jest ráčil, k spravování obce k tomu od vrchnosti své povolání bejvají a víceji na jednoho nežli by sněsti mohl, jakž práva vyměřují [podtrženo R. K.] vskládno [!] býti nemá, nýbrž ve všem rovnost zachována <byv> při právě bývá, své polehčení mívá.“ V případě suplikace zaslané Maxmiliánu Valentinovi, hraběti z Martinic, na počátku srpna 1651 si tím už jisti být můžeme: „[...] za dobré to býti uznáváme, aby podle práva městského, které to patrně ukazuje, že konšelé déleji na radě seděti nemají nežli toliko jeden rok, jiní na místa naše k témuž ouřadu konšelskému dosázení byli a v práci politické se cvičili.“ AMS, nezprac., kniha č.100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 116r. Srov. téměř totožný text suplikace datované 17. 1. 1629 (TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 40, 17. 1. 1629). Dále srov. suplikaci z ledna 1629 (TAMTÉŽ, kniha č.70, *Kniha misivů 1622-1636*, f. 20r); kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 435v.

kteřá stála v čele města v době saského vpádu. Nedlouho po vyhnání Sasů ze Slaného, v prosinci 1632, podmínil nejen obnovu rady, ale i odchod vojenské posádky z města, uhrazením škod způsobených na jeho majetku během saské okupace.<sup>929</sup> Po několika neúspěšných suplikacích přednesli Slánští svou žádost o obnovu rady Martinicovi osobně, a to při jeho návštěvě „pohořalého“ města v srpnu 1635. Přestože počet členů konšelského sboru mezitím poklesl na samou hranici usnášeníschopnosti (sedm osob) a nebyla obsazena ani pozice primase, byl tento akt ještě několikrát odložen. Nejprve do „času svatého Havla“ [15. 10. 1635] a poté „do příjezdu a navrácení se zase pana regenta na panství smečenské a statky slánské.“<sup>930</sup> Obnovení rady se Slánští nakonec dočkali až 31. prosince 1635.<sup>931</sup>

Poté, co Martinic přistoupil na myšlenku renovace rady, vyhotovili konšelé seznam kandidátů,<sup>932</sup> který byl následně zaslán spolu s vyjádřením slánského hejtmána do hraběcí kanceláře.<sup>933</sup> Ve chvíli, kdy bylo rozhodnuto o složení nové rady, byla odstupující rada informována obnovitelem, regentem, že hodlá přijet k vykonání obnovy.<sup>934</sup>

---

<sup>929</sup> „[...] co se obnovy ouřadu konšelského dotějče, když mi nejprve starej ouřad posavad zůstávající všechny loupeže a škody mně v těch sedmi měsících nepřátelského a rebelského tam řízení svého sdělané, nahradí a zaplatí, tehdy ouřad obnoviti poručiti ano i k tomu, aby toho také ostatního v městě Slaném quartýrovaného lidu vojenského zase sprostění a osvobození byli, opravdově se přičiniti chci.“ SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363, (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 78.

<sup>930</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*, s. 71.

<sup>931</sup> S Martinicovou potřebou demonstrovat převahu a moc nad slánskými konšely se setkáváme i v následujících letech. Například v roce 1648 zaslal v reakci na suplikaci Slánských o obnovení rady svému úředníku Augustinu Kosinovi následující instrukci: „Augustinu Kosinovi, ouředníku mému slánskému poroučím, aby on těmto nezbedným suplicantům zase tu odpověď oznámil, že já se žádnou nezbedností jich k ničemuž nutiti nedám, nýbrž proto již tu věc dále odložím až mou (a ne jejich) lepší k tomu příležitost a volnost bejti uznám, na kterouž ať oni čekají, a tím se spraví.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 237r-237v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 350v.

<sup>932</sup> O vytváření seznamu kandidátů odstupujícími konšely se výslovně hovoří v Martinicově resoluci ze 17. července 1646 („aby každé konšel jiné dvě osoby hodné na místo své jmenoval.“). Dále na tuto skutečnost a zejména na akt schvalování vybraných osob upozorňuje záznam o obnově rady v roce 1643 („[...] a zase týž ouřady obnovivše k nim osoby zvolené od Jeho Excellence ratifikované níže poznamenané vyhlásiti a dosaditi [...]“) a v roce 1648 („[...] podle instructi od Jeho Excellenti vydané dosadil a jmenoval osoby, jakž vyznamenané a podpisem vlastní ruky Jeho Excellenti ratifikovány byly [...]“). Podobně i misiv adresovaný regentu Zachariáši Vejdrovi před renovací rady v roce 1637, v němž Martinic informuje o úmyslu obnovit sbor konšelů a další městské úřady („[...] a vzavše také hlasy od nich, které by se osoby k takovým povinnostem hodily, toho všeho pováživše, tebe k takovému na místě svým nařizující, poroučím, abys ty [...]“). Žádný z těchto seznamů prozatím nebyl nalezen a ani nelze očekávat, že by se tento stav v budoucnu změnil. Dva soupisy kandidátů na konšelskou funkci z let 1655 a 1657 se dochovaly v jihočeských Netolicích. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 122v, 184v; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 114v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 195v. Markéta VORÍŠKOVÁ, *Personální skladba městské rady v Netolicích*, s. 10 a 42-43. Srov. následující poznámku.

<sup>933</sup> Zdá se, že úřadující slánský hejtmán se nevyjadřoval pouze k osobám navrženým radními, tak jako například ve východočeské Sobotce, jihočeských Netolicích či moravských Svitavách. Odstupující konšelé a hraběcí úředníci patrně vytvářeli nezávisle na sobě dva odlišné seznamy a ty poté zasílali k posouzení Martinicovi. Je otázkou, do jaké míry při jejich vzniku spolupracovali. „Augustinovi Kosinovi, ouředníku mému slánskému poroučím, aby jménem a na místě mém on těmto suplicantům rozkázal, aby každé konšel jiné dvě osoby hodné na místo své jmenoval a takové zdání své v spis uvedené dotčenému ouředníku mému podal. Ku kterémuž zdání jich, aby také týž ouředník můj podobně zdání své vlastní, které by hodné osoby nyní za konšely v městě mém Slaném dosázení býti měly [?], přiložil a mně obě spolu k další resoluci mé sem odeslal.“ AMS, nezprac., kniha



Zdá se, že jeho přivítání bylo podstatně skromnější než přivítání podkomořího či hofrychtěře před rokem 1623. Nejsme například informováni o rejtarech, kteří by jej uváděli do města. K redukci tohoto rituálu došlo s největší pravděpodobností zejména s ohledem na vojenské nebezpečí a také na permanentní nedostatek koní, s nímž se město potýkalo prakticky po celou dobu války.<sup>935</sup> Nelze však zcela vyloučit ani možnost, že se tak stalo v důsledku změny právního postavení Slaného. Vzhledem k tomu, že regent přijížděl do města s největší pravděpodobností vždy až v den obnovy rady, odpadla konšelům také starost se zajišťováním vhodného ubytování.<sup>936</sup> Navíc, nejpozději od roku 1630 vlastnil ve městě dům.<sup>937</sup>

V den obnovy rady se celá městská obec v čele s odstupujícími konšely zúčastnila mše svaté, která se konala patrně brzy ráno v kostele sv. Gotharda. Poté se všichni odebrali na radnici, kde se odehrál samotný akt renovace.<sup>938</sup> Kromě regenta, který prováděl jménem hraběte obnovu,<sup>939</sup> se na čestné místo v radní síni usadil slánský děkan, jenž byl jakožto

---

č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 195v; Karol BÍLEK, *Správa města Sobotky*, s. 81; Markéta VOŘÍŠKOVÁ, *Personální skladba*, s. 25; Jan DVORÁK, *Vrchnostenské město*, s. 150.

<sup>934</sup> V neděli 21. 6. 1637, pouhý den před obnovou rady, bylo do Slaného doručeno psaní, v němž regent Zachariáš Vejda „píše, aby se sousedi nikam zejtřejšího dne nerozcházeli, ale doma zůstali, že má sobě od JVHM poručeno, aby ouřad konšelský (dle registříku odeslaného) v městě Slaném obnovil.“ Reagoval tak na příkaz Martinice tlumočený mu dopisem datovaným 19. 6. 1637 v Praze na Hradčanech. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 87v; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 114v.

<sup>935</sup> Již na konci dubna 1621 si Slánští stěžují, že jim „při durchzugách vojenských přes 100 koní jest pobráno a zase nenavráceno, takže tohoto času jarního v seji [!] velmi jsme se obmeškali a posavad neosili, a mnoho bychom síti měli.“ Problematika krádeží koní v průběhu třicetileté války a metod používaných k jejich znovuzískání, včetně obchodování s nimi, by vydala na samostatnou studii. Nejvíce dokladů k této problematice je možno najít v registrech odeslané pošty a mezi aktovým materiálem. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 189r.

<sup>936</sup> Záznamy o obnovách rad z této doby jsou natolik stručné, že nelze s jistotou říci, zda obnovitel přijížděl do města vždy až v den renovace. S ohledem na fakt, že často pobýval na nedalekém Smečně, je to však více než pravděpodobné. Za celé sledované období se podařilo najít pouze jednu zprávu informující o příjezdu regenta k obnově rady, a to z roku 1637. Jaroslav Bořita z Martinic tehdy poručil regentu Zachariáši Vejdovi následující: „[...] abys ty, dá-li Pán Bůh, v tento [!] pondělí nejprv příští [22. 6. 1637] tím raněji [podtrženo R. K.] do města mého zástavního Slaného sjel [...]“ AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 114v. Srov. pozn. č. 934.

<sup>937</sup> Regent Zachariáš Vejda koupil tzv. Kamarýtovský dům patrně v roce 1630. Podrobněji viz příloha č. 9.3.

<sup>938</sup> „abys ty [...] o tom, aby se jak osoby ouřadní v povinnostech konšelských i jiných zůstávající, též všickni sousedé slánští nikam nerozcházeli, nýbrž (dožadující se pana děkana mého slánského, aby mši svatou sloužil k jistý hodině, jak by s panem děkanem zůstal [?], v kterou by hodinu mši svatou sloužiti chtěl) jim o tom poručil, aby se nejdřív do kostela sešli, po vyslyšené mši svaté na rathauz najíti [se] dali [...]“ AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 114v.

<sup>939</sup> Tato skutečnost byla vyjadřována následujícími obraty: „obnovení ouřadu konšelského skrze [...] regenta, k ruce JVHM [...]“ (1627); „z jistého JVHM pána pana Jaroslava Bořity svaté římské říše hraběte z Martinic, pána zástavního [nařízení] skrze urozeného [...] JVHM všech statkův regenta [...]“ (1629, 1631); „Obnovení ouřadův k správě obce města Slaného [...] z jistého JVHM pána pana Jaroslava Bořity svaté římské říše hraběte z Martinic, vladaře domu smečenského, pána zástavního, nařízení skrze urozeného [...] JVHM všech statkův regenta [...]“ (1635); „Obnovení ouřadův k správě města Slaného z jistého JVH Milosti nařízení vykonané skrze urozeného [...] JVHM všech statkův pana regenta [...]“ (1637); „Obnovení ouřadův městských k správě obce města Slaného [...] z jistého Jeho Excellentí Vysoce urozeného hraběte pána pana [...], vrchnosti naší milostivé, nařízení a poručení [...] všech panství regens [...] ráčil jest [...] osoby [...] níže poznamenané vyhlásiti a dosaditi [...]“ (1643); „[...] z jistého poručení Jeho Excellentí, Vysoce urozeného hraběte a pána, pana Jaroslava Bořity

reprezentant „jediné samospasitedlné církve“ garantem pravověrnosti nově zvolených konšelů.<sup>940</sup> Patrně po jeho levici pak zasedl hejtman slánského panství.<sup>941</sup>

Odstupující radní byli před těmito osobami nejprve zproštěni závazků souvisejících s výkonem konšelského úřadu. Poté byla přečtena jména jejich nástupců a od roku 1635 opět i obecních starších.<sup>942</sup> Krátce na to, s největší pravděpodobností v přítomnosti nově zvolených konšelů, byli regentem jmenováni, resp. ve svých funkcích potvrzeni, i oba radní písaři, městský rychtář, od roku 1635 rychtáři, a jeho (jejich) pomocníci,<sup>943</sup> dále kostelníci, tj. správci příslušných záduší, a nejpozději od poloviny 30. let také osoby mající dohlížet na to, aby obyvatelé města chodili pravidelně do kostela.<sup>944</sup>

Poté, co všichni jmenovaní složili příslušné přísahy, přednesl regent tradiční napomenutí, které však nebylo adresováno jen představitelům městské samosprávy, nýbrž celé obci. Kromě obvyklého nabádání k včasnému chození do rady a řádnému plnění povinností, zahrnovalo nově výzvu také k častějším návštěvám kostela a vykonání zpovědi.<sup>945</sup> Zdá se, že

---

*z Martinic [...], pána našeho milostivého a dědičného [...] Jeho Excellenti statku ouřadního purkrabského hejtman [...] obnovil jest [...]*“ (1648). AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 32v, 119r, 223r, 350v, 416r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 122v, 184r.

<sup>940</sup> Přítomnost slánského děkana při obnovách rady je doložena od roku 1629. Obnovy se nezúčastnil pouze jednou, a to v roce 1641, kdy došlo k největší zaznamenané simplifikaci tohoto rituálu (viz dále). Přehledně viz příloha č. 2. Přítomnost duchovního při obnovách městské rady v pobělohorském období je doložena i v jiných městech. Např. Michaela BRADÁČOVÁ, *Poddanské město Turnov*, s. 77.

<sup>941</sup> V roce 1629 se obnovy rady zúčastnil navíc purkrabí slánského statku a důchodní písař v jedné osobě Martin Družecký. Poslední válečné obnově pak dodal svou přítomností lesk hejtman nejvyššího purkrabství, který se objevuje i při obnovách v letech 1652 a 1656. Později jej nahradil hofmistr hraběcího dvora. Přítomnost hejtmana nejvyššího purkrabství při renovaci slánské městské rady nepochybně souvisela s faktem, že majitel panství byl současně nejvyšším purkrabím (Jaroslav Bořita 1638-1649, Bernard Ignác 1651-1685). Z jakého důvodu se tento hodnostář nezúčastnil obnovy v letech 1643, 1653 a 1657-1660, nelze prozatím říci. Srov. příloha č. 2 a č. 8.

<sup>942</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 119r, 223r, 350v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 122v; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 114v.

<sup>943</sup> V roce 1635, patrně v souvislosti s obnovením sboru obecních starších, došlo ke jmenování přísežných rychtářského soudu bez přítomnosti regenta, a to na první společné schůzi konšelů a obecních starších na počátku ledna následujícího roku. Zdá se, že se tak navíc stalo výhradně na základě jejich přání. Záznamy z následujících let však ukazují, že se nejednalo o pozvolný návrat k předchozím zvyklostem, nýbrž pouze o výjimku. Ztráta vlivu konšelů a obecních starších na personální obsazení jednotlivých městských úřadů je zcela zřetelná. Jsou-li členové rychtářské rady jmenováni v nepřítomnosti regenta či hejtmana, jako např. v roce 1648, děje se tak vždy s jejich „jistým snešením“. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 351r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 185r.

<sup>944</sup> „*Inspectores nad nechodícími do kostela*“ jsou v radním manuálu v souvislosti s obnovou rady poprvé zmíněni v roce 1635, ačkoliv podle Daniela Vepřka byli tito jmenováni již o šest let dříve. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 350v; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5. Podrobněji viz dále.

<sup>945</sup> S ohledem na stručnost záznamů o obnovách rad v době třicetileté války nejsme schopni říci, jak přesně probíhalo skládání přísah k daným úřadům. Dá se však předpokládat, že se tak dělo podobně jako v době předchozí do rukou obnovitele. Napomenutí nově zvoleným bylo patrně udělováno častěji až po složení příslušných přísah. Opačný postup, složení přísahy před vydáním napomenutí, máme doloženo například v roce 1637. Poznamenání o učiněném napomenutí plné dva dny po obnovení rady o deset let dříve můžeme téměř jistě považovat za omyl písaře. Nicméně prozatím nelze vyloučit ani možnost, že napomenutí bylo v tomto případě odsunuto s ohledem na nepřítomnost nově zvoleného konšela Matyáše Žlutického, jenž právě druhý den po obnově rady skládal v přítomnosti hejtmana a zbylých konšelů příslušnou přísahu. AMS, nezprac., kniha

připomínání práv a povinností prostřednictvím předčítání příslušných článků Koldínova zákoníku konšelům a ostatním městským úředníkům nebylo na rozdíl od doby předchozí trvalou součástí této fáze renovace.<sup>946</sup> Později bylo nahrazeno čtením vrchnostenské instrukce upravující povinnosti všech obyvatel města.<sup>947</sup>

Po učiněném napomenutí se všichni odebrali do kostela, kde byla celebrována katolická mše. Nově ustanovení představitelé městské samosprávy zde také zpravidla vykonáním zpovědi, která byla spojena s přijímáním pod jednou způsobou, veřejně deklarovali svou pravověrnost.<sup>948</sup> Celý ceremoniál pak byl zakončen slavnostní hostinou, o níž jsme však informováni pouze prostřednictvím torzovitě dochovaných účtů. Díky nim například víme, že v roce 1643 byla k „*renovati ouřadův městských*“ zakoupena husa a napečeny vaječníky, pečivo skládající se z perníku, vejce a smetany. Vše pak bylo zapito minimálně jedním

---

č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 33r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 213v; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 114v.

<sup>946</sup> Po zastavení města se s předčítáním příslušných článků Koldínova zákoníku setkáváme pouze dvakrát. Poprvé v roce 1643, kdy podnět k tomuto aktu vzešel od nově zvolených konšelů a navíc se tak stalo týden po obnovení rady a tedy již bez přítomnosti regenta: „*Pan purkmistr páni radní a páni starší obecní sešli se na rathauz, kdežto učinivše sobě vinš pobožný s žádáním od pána Boha v pracích a povinnostech svých božského požehnání a šťastného prospěchu, snesli se na tom, aby podle obyčeje předešlého chvalitebného, práva městská, která osobám konšelským, jak se v povinnostech svých chovati mají, naučení dávají, přečtena byla.*“ Podruhé pak v roce 1650 v souvislosti se stanovením pokuty za nečasné chození do rady plný měsíc po renovaci. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 123v, 217r.

<sup>947</sup> Čtení vrchnostenské instrukce během aktu renovace je poprvé výslovně zmiňováno v roce 1652. Pravděpodobně se tak však dělo již dříve. V tzv. pamětní knize se dochoval text dvou vrchnostenských instrukcí. První, nedatovaná, vznikla podle Josefa Kalouska v roce 1638, a to úpravou starší instrukce vydané Smečenským v roce 1602. Druhá, stručnější instrukce, byla adresována přímo Slánským pouhé čtyři dny před zmiňovanou obnovou v roce 1652. Ve shodě s nařízením Bernarda Ignáce z Martinic měla být tato instrukce předčítána nejen během renovace. Z rozkazu úřadujícího purkmistra se tak mělo dít každé dva měsíce, „*tak aby jednomu každému tím lépeji v paměť vešla*“. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 251v; kniha č. 1, *Pamětní kniha 1638-1685*, ff. 18v-26v, 40r-55v (původní foliace 36r-52v). Josef KALOUSEK (ed.), *Řády selské a instrukce hospodářské 1627-1698*, Archiv český 23, Praha 1906, s. 151-171.

<sup>948</sup> Zdá se, že ve Slaném se lze v případě slavnostní mše setkat s podobnou variabilitou jejího zařazení „*do komplexu renovačních festivit*“, jakou zaznamenává Tomáš Sterneck v Českých Budějovicích, kde se konala jak před obnovou rady, tak i po jmenování nových představitelů městské samosprávy. Před obnovením rady byla slavnostní mše ve Slaném prokazatelně celebrována v roce 1637. Po renovaci rady pak jistě v roce 1650. Zda se konala častěji před obnovením rady či až po ní, není vzhledem ke stručnosti záznamů v radních manuálech zcela jasné. Stejně tak nelze jednoznačně říci, zda mše, celebrována po renovaci rady a dalších městských úřadů, byla vždy spojena se zpovědí a přijímáním pod jednou způsobou, resp. jestli nebyla tímto aktem nahrazována. Na základě zápisu v radním manuálu z roku 1627 se zdá, že rozhodující pro nově zvolené bylo spíše přijímání pod jednou způsobou než účast na mši. Konšelé či ostatní úředníci, kteří nebyli v době renovace rady ve městě a skládali tak přísahu dodatečně, byli povinni absolvovat přijímání pod jednou o nejbližší neděli po vykonání přísahy: „*Tomáš Radnický, jsouce povolán do radního místa přísahu aneb závazek, jsouce přidán k panu rychtáři městskému jminulého dne pátečního [22. 1.], přísahu učinil a připověděl, že dne nedělního [31. 1.], k správě Boží pod jednou způsobou jíti a s jinými pány radními a kteří jakou povinnost mají, srovnati se chce.*“ Je zajímavé, že v případě Matyáše Žlutického, který skládal přísahu ke konšelskému úřadu také dodatečně, pouze pět dní před Tomášem Radnickým, nebyla povinnost vykonat přijímání pod jednou způsobou vůbec zmíněna. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 114v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 33r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 214v; Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady*, s. 125-126.

věřtelem hořkého piva.<sup>949</sup> O této závěrečné fázi ceremoniálu jsme zpraveni více až v souvislosti s první poválečnou renovací rady, k níž došlo v roce 1650 za přítomnosti hraběte Maxmiliána Valentina a jeho manželky.<sup>950</sup> Zdá se, že po celou dobu války byla také jedinou odměnou hraběcíím úředníkům za dosažení nových konšelů.<sup>951</sup>

V závislosti na vývoji válečné situace, zejména s ohledem na přítomnost vojska ve městě a jeho okolí, byl výše popsán ceremoniál v průběhu války několikrát více či méně zjednodušen. Na absolutní minimum byl zredukován v roce 1641. K obnově rady tehdy došlo pouze „*skrže psaní pana regenta [...] k panu ouředníku slánskému odeslané.*“<sup>952</sup> Slánský

<sup>949</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 188. Srov. TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 31. 12. 1635. Ani Berounští se v této době nevzdali bohaté hostiny ukončující symbolicky renovaci městské rady. Například při obnově v květnu 1630 vypili půldruhého vědra a dva žejdlíky bílého vína v hodnotě 25 kop 56 gr. 4 d. (Miloš GARKISCH, *Vino ve světle purkmistrovských účtů*, s. 213).

<sup>950</sup> Přítomnost hraběte a jeho manželky měla na průběh jednotlivých rituálů poměrně značný vliv. Je třeba si také uvědomit, že renovace byla spojena se slavnostním představením Maxmiliána Valentina jako nové vrchnosti. Navíc rok 1650 byl rokem, kdy české země opustil poslední švédský voják. Celou událost zaznamenal na stránkách radního manuálu Daniel Vepřek: „*A tak, když to všecko vyřízeno bylo, všickni společně za Jeho Hraběcí Milostí a Jeho Milostí paní, jak pan purkmistr a konšelé s jinými na ouřady dosázenými, tak i sousedé z obce, též i vdovy do chrámu páně k službám božím odešli. A po vyslyšení mše svatě a vykonání modliteb jednomu každému potřebných, pan purkmistr s konšely a jinými osobami ouřadními všemi vedle vyměření Jeho Milosti na rathauz, sousedé pak obecní před rathauz zase se sešli a tu majíce sobě na památku toho všeho, co tak řízeno a konáno bylo od Jeho Hraběcí Milosti pan purkmistr se všemi v ouřadech postavenými na rathauz (kdežto také pan hejtman, pan ouředník a pan purkrabí přítomni byli) vzáctný oběd z rozličných a opravných krmí odeslaný, též 2 vědra piva hořkého a vína dostatek. Sousedé pak na rynek drahně také od jídla a sud, 8 věder piva hořkého darováno, s bázní Boží hodovali, jedli, pili, veselí byli i také přítom pro obveselení Jeho Milosti, an se na to dívati ráčil, všelijaké kratochvíle provedli a mnozí tou příčinou jako děti se uklínali.*“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 214v.

<sup>951</sup> Vzhledem k absenci specializované knihy, která by evidovala příjmy a vydání města v tomto období, neznáme přesné náklady na renovaci konšelského sboru a ostatních samosprávných úřadů. Nelze tak s jistotou říci, zda v této době nebyla stanovena nějaká konkrétní finanční částka náležející obnoviteli za dosažení nových konšelů, jako tomu bylo dříve v případě podkomořího či hofrychtěře. Zejména s ohledem na zabavení výnosů z většiny obecních důchodů Martinicem v roce 1625 a ohromnému zadlužení města lze však pokládat za pravděpodobnější, že jediné odměny, které se obnovitelé dočkali, byla právě slavnostní hostina. V případě Slaného, potýkajícího se navíc takřka permanentně s přítomností cizího či císařského vojska, nelze počítat ani s vyplácením honoráře v naturáliích, které bylo v této době obvyklé například v Sušici či v Českých Budějovicích, obzvláště když i před vypuknutím českého stavovského povstání neprojevovali příliš velkou ochotu k odvádění těchto poplatků. Podkomoří Purkhart Točník z Křimic se neúspěšně domáhá zaplacení příslušné taxy ještě v říjnu 1621, plných osm let poté, co vykonal poslední obnovu ve Slaném. Z prosebného listu zasláného Purkartovi městskou radou se bohužel nedovídáme, o jak velkou sumu šlo (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 228r). Podle Jindřicha Hulinského se pohybovala v rozmezí 18-30 kop za obnovu (*O starodávném úřadování*, s. 24), Marek Ďurčanský dospěl na základě studia podkomořských register k jinému číslu (58 kop + 20 kop lotovné). S ohledem na dlouhodobou nedostupnost knihy č. 46, která by svým charakterem měla odpovídat purkmistrovským účtům, evidujícím příjmy a vydání obce v letech 1602-1622, nelze tyto částky ověřit. Podobně nedisciplinovaní byli například také Kouřimští, Lounští či Nymburští (Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 113, 134). Finanční odměna za renovaci městské rady byla v této době vyplácena obnoviteli (vrchnostenskému úředníku) například ve Svitavách. Jan DVORÁK, *Vrchnostenské město*, s. 82; Tomáš STERNECK, *Obnovování*, s. 119-120, 132-135; Jan LHOTÁK, *K vývoji městské správy v Sušici*, s. 30, pozn. č. 62 a s. 65.

<sup>952</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 67r. S obdobným zjednodušením ceremoniálu obnovy rady se setkáváme již v roce 1612, kdy se tak stalo kvůli moru: „*Léta Páně 1612 ve čtvrtek po svatém Janu Křtiteli obnoven ouřad konšelskej a starších obecních skrže psaní pana podkomořího, že se všickni při předešlých povinnostech zanechávají. Actum per D. Procopium Tendl a Balkova, notarium subcamerarii, Anno et die ut supra. NB: Odtud vezen byl do Brodu Českého též k obnovení ouřadu.*“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 397r.

hejtman Augustin Kosina, označovaný v pramenech běžně také jako slánský úředník,<sup>953</sup> který bydlel přímo ve městě, a nemusel tak na rozdíl od regenta překonávat nebezpečí spojené s cestou do Slaného,<sup>954</sup> přečetl „v přítomnosti obce“ toto psaní a poté přijal od nově jmenovaných úředníků příslušnou přísahu.<sup>955</sup> O více než měsíc později pak v přítomnosti obecních starších, opět „z poručení Jeho Excellence“, provedl „*reformati osob [...] k kanceláři a k radě rychtářské*“.<sup>956</sup>

Po skončení války zaznamenáváme v ceremoniálu obnov pouze drobné změny.<sup>957</sup> Výrazněji do jeho podoby zasahuje až Bernard Ignác z Martinic, pod jehož vlivem se z této události stává barokní festivita se vším všudy.<sup>958</sup>

V souvislosti se změnou právního postavení Slaného lze zaznamenat řadu nových prvků také v oblasti vlastního výkonu městské správy. Poměrně záhy po zastavení města ztrácí konšelé právo rozhodovat o osudech vdov a sirotků<sup>959</sup> či o přijímání nových obyvatel.<sup>960</sup>

---

<sup>953</sup> Označení nejvyššího správce města Slaný a slánského statku v této době kolísá. Podrobněji k obsazení vrchnostenských úřadů v období třicetileté války viz příloha č. 8.

<sup>954</sup> Augustin Kosina, který byl jmenován slánským místohejtmanem v květnu 1640, vlastnil ve městě několik domů. Regent Zachariáš Vejda z Bezděkova sice ve městě také vlastnil dům, a to hned druhý vedle radnice (tzv. Kamarýtovský), nicméně s ohledem na četné povinnosti spojené se správou panství ve Slaném patrně příliš často nepobýval (Josef LACINA, *Paměti*, s. 253, 259, 276). K osobě Augustina Kosiny viz příloha č. 5 a č. 9.

<sup>955</sup> Rozdíl mezi tradičním ceremonialem spojeným s obnovou rady a tímto nouzovým řešením si Slánští plně uvědomovali. Radní písař, který obvykle v souvislosti s obnovou rady používal slovo „*renovatio*“ si v tomto případě, stejně jako o rok dříve a o rok později, kdy byla rada pouze doplněna, vystačil se slovem „*reformati*“.

AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 49r-49v, 67r, 94r.

<sup>956</sup> K obnově rady došlo 10. 3. a k obnovení „kancelářských osob“, tj. písařů a rychtářské rady, 22. 4. (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 67r, 67v). Menší či větší modifikace v ceremoniálu obnovy městské rady, resp. úpravy jednotlivých rituálů spojených s obnovou městské rady, se dají předpokládat i v dalších letech. Chybí však jednoznačné důkazy. K podobné redukci ceremoniálu obnov dochází v této době také v královských či věnných městech. Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 133-134. Srov. TÝŽ, *Vojsko – klíčový problém městské správy*, s. 74-75.

<sup>957</sup> Patrně zejména s ohledem na ukončení válečných operací jsou příslušné obnovy pravidelnější, od roku 1656 jsou opět každoroční záležitostí. K obnovám po skončení třicetileté války viz přehledně příloha č. 2.

<sup>958</sup> Otázkou obnovy městských úřadů, včetně konšelského sboru a sboru obecních starších, se Bernard Ignác z Martinic zabýval mj. v instrukci vydané „*poctivým purkmistru a radě, starším obecním města [...] Slaného*“ dne 27. května 1652, a to hned v prvním článku, který nařizoval, aby nově zvolení „*ihned po publikování a obnovení úřadův nynějších i budoucích před crucifixem a dvěma posvěcenými voskovými svícemi [!] vyznání víry svaté catholické římské hlasitě a společně vykonali*.“ Následujících jednadvacet článků upravuje kromě víry městských úředníků a obyvatel města zejména povinnosti konšelů, včetně jejich pracovní doby („*Aby se po všeckny dni, v kterýchž by co k uvažování a lidské spravedlnosti k předsevzetí mělo, ráno ve 13 hodin českých celého orloje, všickni neukazujíc jeden na druhého do domu radního scházeli, žádných sobě ferií, mimo ty, kteréž v právích vyměřené jsou, na těžkost lidí a obmeškání potřeb obecních sami o své újmě neukládali*.“). Poprvé byla litera této instrukce naplněna při obnově městské rady již čtyři dny po jejím vydání: „*[...] v místě radním před crucifixem a dvěma rozsvícenými svícemi [...] níže psané osoby voleny a vedle přednesení od Jeho Excellence vydané instructi po vyznání víry svaté catholické a vykonané přísahy s zvednutím dvou prstův vzhůru a potom vložení jich na Evangelia neb čtení Svatého Jana v I. kapitole, skutečně dosazeni jsou*.“ Nicméně, jak dokládá „*list plnomocný k renovati konšelstva slánského*“ ze 14. června 1653 a zejména misiv, k němu přiložený, který měl být přečten v radě, nebyla tato instrukce zpočátku příliš respektována. AMS, nezprac., kniha č. 1, *Pamětní kniha 1638-1685*, f. 18v-26v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 251v; kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 96r-97r.

<sup>959</sup> Tuto agendu přebírá slánský hejtman jakožto zástupce hraběte ve městě. Žadatel o povolení sňatku s vdovou je poprvé odkázán na hraběcího úředníka již 25. srpna 1623, pouhý měsíc po zastavení města: „*Jan Hejtman, tovaryš řemesla koželužského, žádal pana purkmistra a pánův, aby jemu Lidmila, pozůstalá vdova po nebožtíku*

Postupně omezuje Martinic také právo měšťanů disponovat svým majetkem, v důsledku čehož se z jednání rady vytrácí žádosti o potvrzování kšaftů a o podělení nekšaftovaného majetku či projednávání prodejů a koupí nemovitostí.<sup>961</sup> Stále častěji zasahuje i do oblasti soudnictví.<sup>962</sup> Na hraběcí úředníky přechází také výkon vrchnostenské správy v poddanských

---

*Danielovi Schodeckým za manželku dána byla. Jest jemu ukázáno, aby toho při panu hejtmanu anebo panu purkrabím dále vyhledával. NB: Jest do místa radního od pana Daniele Třeboňského [purkrabího slánského statku, pozn. R. K.] cedulka odeslána, že k tomu manželství povoluje. Však na ten způsob, aby se z města nikam nestěhoval a v poddanosti Jeho Vysoce urozené Hraběcí Milosti zůstávala. Vzali toho sobě na rozmyšlenou do pondělka [28. 8.].“ Jan Hejtman a Lidmila Schodecká byli oddáni v únoru následujícího roku. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 399r; SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 206r.*

<sup>960</sup> Skutečnost, že rozhodující slovo při přijímání nových obyvatel města měl po jeho zastavení hraběcí úředník, dokládá například záznam v radním manuálu z 12. ledna 1628. Radní tehdy na žádost Andrese Mečíře z města Litoměřic odpověděli, „*aby toho při panu hejtmanu vyhledával, že pan purkmistr a páni ráčí k žádosti jeho povolovati a jej za obyvatele přijímati.*“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 90r. Srov. kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 401r.

<sup>961</sup> Zákaz kšaftovat bez povolení hraběte je v radním manuálu zmiňován poprvé na počátku června 1640. Je však velmi pravděpodobné, že platil již od počátku roku 1639, kdy radní odevzdali pověřenému úředníkovi veškerá privilegia, která město obdrželo od českých panovníků, včetně privilegia týkajícího se práva měšťanů svobodně odkazovat majetek. Právo svobodně nakládat se svým majetkem bylo Slánským opět přiznáno až v lednu 1651. O striktním dodržování zákazu kšaftovat svědčí mj. záznamy v knize kšaftů, v níž zcela chybí poslední pořízení slánských měšťanů z let 1639 – 1651. Poslední kšaft, který byl do knihy vepsán před uvedením tohoto zákazu v platnost, byl kšaft Kateřiny Trnkovic z prosince 1637, který byl v radě potvrzen 15. 3. 1638. První kšaft po zrušení tohoto zákazu zapsaný s povolením vrchnosti do příslušné knihy byl kšaft Augustina Kosiny z 10. února 1652. Kosinově kšaftu, stejně jako kšaftu následujícímu, který byl potvrzen o čtyři měsíce později, předchází opis žádosti o povolení učinit poslední pořízení a souhlas s tímto aktem udělený hrabětem. Podobně přísně střežil hrabě také dodržování příkazu zapisovat do městských knih pouze s jeho souhlasem a vědomím. Zápisy do (trhových) knih měly být činěny vždy v přítomnosti hraběcího úředníka, primase, dvou konšelů (purkmistra a osoby po něm následující) a radního písaře, a to až poté, co hrabě danou transakci schválí („[...] *poroučejíce dostatečně, aby na budoucí časy [...] žádnému [...] zápis do knih městských nikdá vpisován nebyl bez obzvláštního dovolení mého [...]*). Navíc nejspíše od konce 1635 měly být trhové knihy uzamčeny ve speciální truhle se dvěma zámky, přičemž jeden klíč měl mít slánský hejtman a druhý primas, purkmistr nebo radní písař, „*tak aby žádněj, k týmž knihám nemohl ani z vás dvou jeden bez druhého.*“ I přes tato opatření docházelo poměrně často k nepovolenému prodeji majetku, zejména těmi, kteří hodlali opustit město. Martinic na tento nešvar opakovaně upozorňoval slánského hejtmana a žádal jeho napravení. Suplikace Slánských z roku 1629 (!), aby směli kšaftovat po „*starém způsobu*“, o níž se zmiňuje Pavel Roubík, nebyla nalezena. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 33r, 49r, 77v; kniha č. 82, *Knih kšaftovní 1572-1682*, f. 123-125; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1638-1685*, ff. 4v-5r, 33r-33v, 42r-42v, 71r, 75v-76r, 76v; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 116v-117r, 117v-118r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 29. 6. 1638, Zápisové ratifikování. Koncepty zápisů frejmarků a prodejů nemovitostí z let 1638-1641 a 28. 10. 1638, Zápisové ratifikování. Koncepty zápisů prodejů nemovitostí; kt. č. 42, 26. 4. 1640, Decretati na suplikaci..., opis resoluce z 24. 3. 1640; Pavel ROUBÍK, *Regesta listin*, SO 13, 1905, s. 17.

<sup>962</sup> Martinic se nechává pravidelně informovat o průběhu soudních pří a z pozice vrchnosti jakožto první odvolací instance také mění některé rozsudky. Například v září 1630 opakovaně zasahuje do sporu městské rady s paličem Václavem Koprívou. Nejprve vydává příkaz, aby bez jeho schválení nevynášeli nad Koprívou žádný rozsudek, o dva dny později, aby Koprívovi zmírnili trest, pokud konvertuje. Zároveň instruuje Slánské, jak má probíhat výslech v případě Koprívových spolupachatelů, Kryštofa Douši, Jana Lazebníka a fendrycha Urbana Rencze. Díkce typická pro Martinicovy listy zasílané městské radě i v následujících letech je patrná již v prvním ze zmiňovaných listů, v němž hrabě poroučí, aby mu byl zaslán záznam útrpného vyznání paliče Koprívy a rozsudek městské rady, aby jej mohl posoudit. Douška dopsaná na list samotným Martinicem „*Pokudž byste se jinak proti tomuto dostatečnému poručení mému zachovali a jemu bez dalšího nařízení mého hrdlo odňali, tehdy tím jisti buďte, že z toho těžce odpovídati a netoliko statky i životy svejmi právi bejti musíte.*“, vyvolala po přečtení listu v radě „*nemalé podivení*“. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 19. 9. 1630, 20. 9. 1630, 21. 9. 1630, 9. 10. 1630 a 23. 10. 1630.

vsích.<sup>963</sup> Činnost městské rady se postupně omezuje na kontrolu řádného odvádění berní, kontribucí, šosu a dalších dávek do hraběcího důchodu a zajištění bezpečnosti a pořádku ve městě (viz dále). Všechny tyto skutečnosti se odráží nejen v úvodních formulích soudních rozhodnutí a nálezů,<sup>964</sup> vydaných listinách či v korespondenci,<sup>965</sup> ale také ve struktuře záznamů radních manuálů<sup>966</sup> a dalších městských knih. Každý, kdo do nich nahlédl, věděl, že slánští radní jsou úředníky hraběte, jím voleni a dosazováni a jemu odpovědní.

Ke všem dalším změnám, které zaznamenáváme v průběhu třicetileté války v oblasti městské správy, dochází na rozdíl od výše zmíněných převážně pod vlivem válečných událostí.<sup>967</sup> Na první pohled jsou důsledky těchto událostí, zejména přítomnosti vojska ve městě a jeho okolí, patrné na **frekvenci zasedání městské rady**.

Jak je vidět z následujícího grafu, scházeli se slánští konšelé podstatně méně než v době předchozí. V letech 1623 - 1648 zasedala městská rada v průměru pouze 53 dní v roce. Navíc mizí jednoznačné upřednostňování konkrétních dnů v týdnu. Stále častěji se na radnici úřaduje jindy, než bylo dříve obvyklé, tj. mimo pondělí, středu a pátek. Nejednou rokují konšelé dokonce v neděli, a to přesto, že podle Koldínova zákoníku by tento den neměl být

<sup>963</sup> Tato skutečnost je na první pohled patrná v radních manuálech, z nichž mizí záznamy o jmenování vesnických rychtářů a konšelů. Poslední posudek, v rámci něhož byli tito jmenováni, proběhl na počátku června 1620. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 336v. Srov. úvodní kapitolu, zejm. pozn. č. 229.

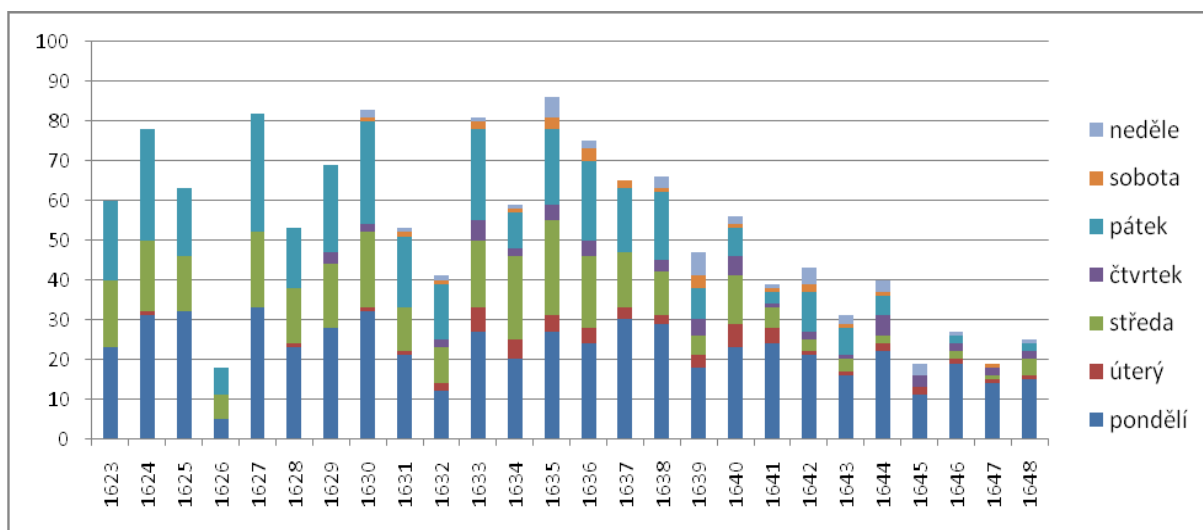
<sup>964</sup> Místo do té doby obvyklého „*Tu my, purkmistr a rada města Slaného*“, které se objevuje v záhlaví rozsudků ještě v září 1622, resp. „*Tu my, hejtman, Jeho Milosti Císařské rychtář, purkmistr a rada města Slaného*“, zaznamenané poprvé v únoru 1623, lze po zástavě města nalézt např. spojení „*Tu my, purkrabě Jeho Milosti pana hraběte z Martinic, purkmistr a konšelé města Slaného*“ (28. 8.1623), či „*Tu my, hejtman a purkrabě Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti pana hraběte z Martinic, purkmistr a rada města Slaného*“ (17. 6.1624). Posléze, nejpozději od počátku 1629, se podoba této úvodní formule ustálila na „*Tu my, Jeho Vysoce urozené Hraběcí Milosti (pana hraběte z Martinic/svaté římské říše hraběte z Martinic) hejtman, purkmistr a rada města Slaného*“. Proč se i po zástavě města občas objevilo pouhé „*Tu my purkmistr a rada města Slaného*“, nejsme prozatím schopni říci (např. 9. 9. 1624, 29. 1., 21. 2. a 21. 4. 1625, 26. 3. a 7. 6. 1627, 19. 2. a 1. 6. 1629, 22. 3. 1630, 22. 3.1631). AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 370v, 384r, 399v, 425r, 439v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 2v, 5v, 6v, 10v,44r, 57v, 58r, 124v, 125v, 133v-134r, 138v-139r,141v-142r, 142r-142v,148r, 154v, 180v-181r, 192v, 225v-226r, 367r-367v, 389v.

<sup>965</sup> Již na počátku srpna 1623 poznamenal radní písař Karel Zikmund do register odeslané pošty, že „*v každém psaní pod pečeti městskou (na poručení Jeho Milosti Hraběcí) takto podpis dokládán býti má: Jeho hraběcí Milosti pana hraběte z Martinic hejtman, purkrabě, purkmistr a rada města Slaného. NB: Nejní potřebí dokládati Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti, toliko sprostá Jeho hraběcí Milosti etc.*“ AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 312r.

<sup>966</sup> Na podobu radních manuálů měly vedle omezování pravomocí konšelů ve prospěch hraběcích úředníků pochopitelně vliv také jednotlivé válečné události.

<sup>967</sup> Simplifikace městské správy, kterou lze ve Slaném pozorovat zejména od konce třicátých let (viz dále), byla způsobena podobně jako v jiných městech převážně válečnými událostmi. Bylo by však chybou pominout v této souvislosti důsledky zásahů martinické vrchnosti do správy města. V mnoha případech je velmi obtížné a někdy i nemožné, rozhodnout, který z těchto dvou faktorů měl na výslednou změnu větší vliv, a proto je třeba přistupovat k uvedenému rozdělení na změny spojené s proměnou Slaného v poddanské město a změny způsobené převážně válečnými událostmi, kriticky a vždy s vědomím, že zde byl i onen druhý činitel. K simplifikaci městské správy viz např. Marek ĎURČANSKÝ, *Městská správa a kanceláře*, hl. s. 212-214; Srov. TÝŽ, *Vojsko – klíčový problém městské správy*, s. 75-76.

dnem úředním.<sup>968</sup> Od konce třicátých let se pak jako hlavní úřední den jednoznačně prosazuje pondělí.<sup>969</sup>



graf 2 Frekvence zasedání městské rady v letech 1623-1648<sup>970</sup>

Jednání slánských konšelů bylo nadále ovlivňováno jednotlivými církevními svátky<sup>971</sup> a postupem zemědělských prací. Nicméně realita válečných dní tyto tradiční důvody nezasedání postupně zcela zatlačuje do pozadí.<sup>972</sup> Zejména od konce třicátých let se setkáváme stále častěji s výslovným odkazem na vojsko jako příčinou přerušování jednání rady.<sup>973</sup> V četnosti zasedání konšelského sboru se stejně jako v době předchozí odrážela také

<sup>968</sup> Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská*, s. 48-49 (čl. B23).

<sup>969</sup> Zjištění, do jaké míry měl na změnu preference úředních dní, zejména přesun jednání na neděli, popř. pondělí, vliv hraběcí úředník a do jaké míry byla tato skutečnost ovlivněna samotnými konšely, by si vyžádala podrobný rozbor obsahu radních manuálů přesahující možnosti této práce. Nejsme snad však daleko od pravdy, domníváme-li se, že iniciativu v tomto směru vyvíjeli především sami konšelé, kteří se v průběhu týdne potřebovali věnovat obchodu, řemeslu či svému hospodářství. Jen tak byli totiž schopni plnit stupňující se požadavky vojáků, eráru a vrchnosti. Jednoznačnou preferenci pondělí jako úředního dne lze pozorovat i po skončení války. Srov. přílohu č. 1.

<sup>970</sup> Graf vznikl na základě excerpce následujících pramenů: AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 379r-455r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 1r-462v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 6r-197r (původní foliace, dochováno až od f. 6r). Podrobněji viz příloha č. 1.

<sup>971</sup> Stejně jako v době předchozí i po roce 1623 se setkáváme s delšími pauzami v zasedání, téměř měsíčními, v období Velikonoc (např. 23. 3. – 20. 4. 1637), svatodušních svátků (např. 22. 5. – 19. 6. 1623; 5. 6. – 26. 6. 1628) a Vánoc (např. 9. 12. 1622-16. 1. 1623; 20. 12. 1628- 7. 1. 1629). AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 378v-379r, 392-393r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 88v-89r, 110r-110v, 411v-412r.

<sup>972</sup> Stejně jako v době předchozí i po roce 1623 byla jednání rady přerušována kvůli žním a vinobraní. Avšak tyto pauzy jsou mnohem kratší, popř. se radní schází s ohledem na nutnost vyřídit neodkladné záležitosti i během nich, jak o tom svědčí například zápis z roku 1635: „*Za tohoto ouřadu pro feriae oeconomicae mesis nemnoho právních věcí se řídilo [podrženo R. K.]“* Podobně o deset let dříve, kdy přestože bylo na počátku července sporným stranám odloženo pro nastávající „*ferie žení*“ do 18. 8., zasedala rada běžně po oba tyto měsíce. V roce 1624 pak byly „*feriae oeconomicae*“ zrušeny zcela. Mladší radní písař Karel Zikmund tuto skutečnost okomentoval následujícím způsobem: „*NB: Mezitím měli sme míti feriae oeconomicae, však víceji sme na rathauze téměř každodenně pracovali, nežli ve dni právní, a tak žádného odpočinutí nebylo.*“ AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 431v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 14v, 336v.

<sup>973</sup> S výslovným odkazem na přítomnost vojska jako příčinou nezasedání městské rady se setkáváme v radních manuálech poprvé od bělohorské porážky až v létě 1622, kdy rada nezasedala více než měsíc díky Fridrichu Maršvici z Maršvic. Válečné události však bezpochyby stály také za více než ročním přerušování jednání



aktuální potřeba Slánských řešit své problémy před městskou radou a ochota radních scházet se k projednávání těchto záležitostí. V obou případech můžeme v průběhu válečných let zaznamenat jednoznačně klesající tendenci. Příčinu tohoto trendu nelze hledat pouze v bezprostřední přítomnosti vojenského živlu ve městě. Nezanedbatelnou roli sehrály také důsledky válečných událostí v oblasti městského hospodářství, umocněné navíc zásahy nové vrchnosti. Zejména s ohledem na škody způsobené vojáky a rostoucí náklady na jejich vyživování se majetek obyvatel Slaného rapidně zmenšoval. Navíc možnosti obživy byly značně omezené. Válka přerušila obchodní cesty a značně zkomplikovala možnosti výměny zboží.<sup>974</sup> Konání řady (výročních) trhů se odkládalo,<sup>975</sup> výrobky řemeslníků byly mnohdy pobrány či zničeny vojáky. Vzhledem k tomu, že vedení soudního sporu před městskou radou nebylo zrovna levnou záležitostí, zejména pokud se pře protáhla,<sup>976</sup> pouštěli se Slánští

---

městské rady, započaté ještě před touto rozhodující bitvou (30. 9. 1620 – 31. 1. 1622). Podruhé se o vojsku můžeme v radních manuálech dočíst o devět let později v souvislosti se saským vpádem, kdy s ohledem na přítomnost saského a později císařského vojska, „*nic právního řízeno a konáno nebylo*“ od konce října 1631 do poloviny ledna 1632 a poté od února do června 1632. Další výraznější pauzu v zasedání rady zdůvodněnou přítomností vojska zaznamenáváme v létě 1634, kdy byl Slaný vydrancován a vypálen saskými a poté císařskými vojáky. Nezasedalo se od konce července do konce září. Ačkoliv v průběhu druhé poloviny třicátých let a v letech čtyřicátých bylo přítomností vojska výslovně zdůvodněno pouze pět prodlev v zasedání městské rady (22. 4. -5. 5. 1639, 27. 5. -17. 6. 1641, 22. 5. – 20. 7. 1643, 23. 1. – 23. 2. 1645, 2. 9. – 13. 11. 1647), můžeme se zejména na základě informací z jednotlivých přiznání škod domnívat, že ve skutečnosti byla jednání rady přerušena v důsledku válečných událostí mnohem častěji. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 346r, 358r, 367r-367v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 238v-240v, 302r-303r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 34r-34v, 73v, 121r, 150v-151r, 177v-178v; kniha č. 45, *Knihla dluhů a úroků 1634-1649*, hl. s. 129-133, 146-153, 387-395, 401-407, 409-412, 417-423, 427-428, 437-438, 443-447, 449-452, 459-464, 471-474, 479-487, 520-523, 533-542, 550-553, 556-557, 601-603, 627-642, 647-690.

<sup>974</sup> Přestože lze předpokládat, že následující slova, která chtěli Slánští v únoru 1638 původně zahrnout do suplikace Martinicovi, prostřednictvím níž se omlouvali za neodvedený šos, jsou mírně nadnesená, nebyla patrně daleko od pravdy: „*Nebo co prvotně od všelijakých potřeb k městu na vozích se vozilo a dodávalo, toho nyní ani stýho dílu (ne na vozích), ale sotva něctvo na trakařích a jiní na hřebětě nosíc (což daleko od prvnějšího způsobu proměnu vzalo) k městu se nedostává.*“ AMS, kniha č. 71, *Knihla misivů 1635-1642*, s. 149-152, cit. na s. 151.

<sup>975</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 375r; kniha č. 72, *Knihla misivů 1629-1638*, f. 21r; kniha č. 71, *Knihla misivů 1635-1642*, s. 84.

<sup>976</sup> Velmi přílehlavými slovy na tuto skutečnost upozornil Martinic v listopadu 1637, když napsal slánskému hejtmanu, aby připomněl suplikantu Ondřeji Matrasovi, že pokud se bude chtít domáhat spravedlnosti na jakémisi vojákovu Mikulášu Vincenciovi soudní cestou, má si to pořádně rozmyslet a hlavně spočítat náklady na případný spor, protože „*chce-li se souditi, musí peníze mítí.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihla misivů 1629-1638*, f. 124v). Kromě výdajů na právního zástupce, jehož mzdu alespoň rámcově určoval Koldínův zákoník (čl. B 33, s. 52-54), musel účastník sporu zaplatit nemalé částky v souvislosti s předvoláváním svědků. Platilo se nejen přespolním „od chůze“, obvykle ekvivalent 2 gr. čes. za každou míli, kterou musel svědek ujít, aby se dostavil k soudu, ale také za zapsání každého svědka do knih svědomí, a to 8 gr. miš. Celou částku za zapsání svědectví bylo přitom potřeba uhradit ještě před jejich publikováním. Nemalé částky padly také na pořizování výpisů z městských knih. Pokud to byly navíc výpisy z městských knih jiného města, musíme připočítat ještě peníze zaplacené poslu, který dané výpisy přinesl. S dalšími poměrně značnými výdaji musel účastník soudního sporu počítat, jestliže nesouhlasil s rozhodnutím městského soudu. Předně byl povinen složit tzv. důkladní peníze, dále se platilo písařům za vyhotovení tzv. akty a všech opisů posílaných v příloze k apelačnímu soudu, písaři apelačního soudu za vyhotovení apelace a poslu, který apelaci doručil. Značné škody vznikaly soudící se straně také v důsledku placení ubytování v době konání soudu a častých příjezdů do města. Proto také bývala opomenutí oznámení o odkladu soudního řízení či žádost o odklad na poslední chvíli jedním z nejčastějších důvodů složení žaloby o „*škody outratní a nákladní*“. Strana mohla pocítit finanční ztráty také v důsledku zanedbávání své živnosti. Ve shodě s Koldínovým zákoníkem, který řeší otázku náhrad soudních výdajů a ušlých

do takovýchto sporů jen zřídka.<sup>977</sup> Na klesající počet případů projednávaných před městskou radou, a tedy i podnětů k jejímu zasedání, mělo vliv i celkové snížení počtu obyvatel města, k němuž kromě vojáků značně přispěly také metody používané Martinicem ve snaze přimět obyvatele města ke konverzi.<sup>978</sup> V průběhu válečných let postupně mizí také spory iniciované měšťany jiných měst či vrchnostmi okolních panství.<sup>979</sup> Právní život ve Slaném však zcela neustal. Zdá se, že řešení většiny konfliktů mezi obyvateli města se pouze přesunulo před městského rychtáře.<sup>980</sup>

---

zisků v člancích C14 - C20 (s. 91-94), mohla vítězná strana do dvou týdnů, poté, co rozsudek nabyl právní moci, zahájit „*outok o škody nákladní a outratní*“. Výši požadované částky sice vítězná strana stanovovala sama (C14, s. 91), nicméně nakonec jí byla vyplacena pouze suma, kterou bezpečně doložila za pomoci registříků a výpisů ze soudních aktů či svědectví. Za útratní škody byly považovány výdaje za stravu a nocleh, týkaly se tedy převážně přespolních. Naproti tomu nákladní škody, mezi něž se počítaly poplatky za výpisy z městských knih, za vedení svědků či za právního zástupce, byly požadovány jak domácími, tak přespolními. Nákladní škody bývaly prokazovány na základě svědectví písařů, kteří přesně uvedli, kolik a za co jim daná osoba zaplatila. Dokazování útratních škod bylo složitější (C16, s. 92-93). Koldín pamatoval i na možné úskoky a snahu obohatit se. Kromě nákladů na ubytování a stravu žalobce či obžalovaného, jeho přítele (plnomocníka), řečníka (advokáta) a jednoho pacholka a maximálně tří koní, nebyli soudci povinni dopomáhat dotyčnému k dalším náhradám, protože přítomnost jiných osob nebyla pro zdárný průběh sporu nezbytně nutná (C17, s. 93). Navíc, pokud soudci seznali, že osoba domáhající se odškodnění své náklady zveličuje, mohli doloženou částku v rozsudku úměrně zmenšit (C18, s. 93-94). Přiznanou částku měla prohrajší strana zaplatit do tří dnů od vnesení soudního rozhodnutí (C15, s. 92). Rámcovou představu o nákladech na vedení sporu si můžeme udelet na základě nedatovaného soupisu tax, který se dochoval mezi aktovým materiálem (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, kol. 1636, správně kol. 1652). Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská*, cit. strany.

<sup>977</sup> Z velkých soukromých pří „doby válečné“ je třeba zmínit zejména spor Jiříka Hanžburského s jeho bývalou švagrovou Dorotou Crucigerovou o majetek po Jiříkově bratru Janovi, který projednávali slánští konšelé v letech 1630-1634. Ze sporů iniciovaných v této době vrchností zejména soud s paličem Kopřivou a jeho pomocníky (1630-1631), exemplární potrestání účastníků nekatolického kázání Jiříka Blacara v obci Tmář (1629-1631) či případ cizoložníka Jana Michala Brodského (1642). V budoucnu by bylo jistě zajímavé provést podrobnější rozbor všech soudních pří a výsledný obraz porovnat se stavem předchozím i následujícím. K případu Jiříka Hanžburského viz podrobněji kap. č. 6.

<sup>978</sup> Srov. pozn. č. 879 č. 1258.

<sup>979</sup> Pokles počtu sporů lze mj. vysvětlit rostoucím nebezpečím na cestách, kvůli němuž se nejsou sporné strany schopny dostavovat včas k jednotlivým stáním. Neméně obtížné je i zajištění výslechu svědků. Navíc ani Slánští nejsou schopni zaručit, že v termínu, k němuž bylo odročeno, se bude soud skutečně konat. Řada sporů, zejména těch, které byly zahájeny ve čtyřicátých letech, byla s ohledem na tyto skutečnosti odročena na neurčito a mnohé z nich byly obnoveny až po skončení války. Ani tehdy se však počet řešených sporů zdaleka nepřiblížil množství, které známe z doby předbělohorské. Je otázkou, zda je to způsoben tím, že většina okolních vrchností se v této době soustředí na obnovu svých panství, nebo změnou právního postavení Slaného. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 317r, 320v-321r; kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, ff. 14v, 77r. Srov. pozn. č. 682 a č. 685.

<sup>980</sup> V roce 1636 je rychtář napomínán, aby soudil toliko majetkové spory do výše 10 kop gr. a neřešil tak pře, které náleží před městskou radou: „*Přitom napomenutí učiněno panu rychtáři, co se dopomáhání k dluhům a jiným spravedlivostem lidským dotýče, kde by se dluhův více přes deset kop míšeňských dotýkalo, toho, aby k sobě nepřijímal. Těž založení práva neb obstavuňku bez vědomí a povolení pana hejtmána neb pana purkmistra pánů také aby před sebe nebral a nepřijímal.*“ Je otázkou, zda můžeme skutečnost, že od poloviny třicátých let jsou namísto jednoho rychtáře jmenováni rychtáři dva, považovat za jednoznačný důkaz nárůstu jím, resp. jimi, řešené agendy. Uvědomíme-li si, že nejenom ve Slaném, ale i v jiných městech dominovaly sporům v oblasti trestně právní nářky cti a majetkové spory, zejména krádeže a v oblasti soukromoprávní dědické spory a spory související s vymáháním dlužných částek, je s ohledem na ztrátu některých privilegií, poničení města a zúžení prostoru, kde mohlo ke konfliktu dojít (zejména trhy a hospody), pokles sporů poměrně logický. Mnohé by snad mohla objasnit podrobnější paleograficko-diplomatická analýza a rozbor obsahu knihy č. 88, která je alespoň z části rychtářským manuálem či pomocnou knihou užívanou na rychtářském soudu. Domnívám se, že zjištěné údaje se patrně nebudou příliš lišit od těch, k nimž dospěla Markéta Česáková na základě rozboru dvou nejstarších rychtářských manuálů města Náchoda. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 351r;

Přestože k delším pauzám v zasedání rady, jak se můžeme dočíst nejen v radních manuálech, docházelo zejména v souvislosti s pobytem jednotlivých vojsk ve městě a jeho okolí,<sup>981</sup> byl nejvýraznější pokles v počtu schůzek slánských konšelů způsoben jinou skutečností a to emigrací. Na počátku roku 1626 město prokazatelně opustili konšelé Václav Hanžburský, Jan Veselský, Adam Zachař, Jakub Hotárek a Jan Mandelka. Chod městské správy byl ochromen jako nikdy předtím. Rada přestala být usnášeníschopná.<sup>982</sup> „Právní věci odpočívaly“ až do jejího obnovení na počátku následujícího roku.<sup>983</sup> Odchod Jana Veselského, který byl zároveň starším radním písařem, komplikoval správu města i v následujících letech.<sup>984</sup>

Válečné události neměly vliv pouze na četnost zasedání městské rady. Podstatným způsobem určovaly i samotnou náplň jejího jednání. Řešení problémů souvisejících s ochranou majetku a životů obyvatel města postupně vytěsnilo z programu rady vše ostatní.

---

kniha č. 88, *Kniha soudní zápisy 1611-1660*; Markéta ČESÁKOVÁ, *Rychtářské manuály města Náchoda 1603-1636*, Praha 2011 (= Rigorózní práce, KPVHAS FF UK). V září 2013 vyšla tato práce tiskem v nakladatelství Karolinum pod názvem *Rychtářské manuály města Náchoda. Prameny k dějinám náchodské městské správy I. poloviny 17. století*.

<sup>981</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, ff. 5v, 14v, 52v.

<sup>982</sup> Mladší radní písař Karel Zikmund poznamenal do radního manuálu za zápis z jednání, které se odehrálo 30. 1. 1626, následující: „Až do tohoto času [4. 3. 1626] žádná rada více držána nebyla, protože osob radních mimo 6 k rozeznávání lidských spravedlivostí nebylo, a tak právní věci odpočívaly do obnovení i dosazení do ouřadu konšelského celé rady.“ Vzhledem k tomu, že městská rada měla od obnovy na konci roku 1622 netypicky 16 členů, muselo ji kromě výše zmíněných konšelů opustit ještě dalších pět osob. Úmrtí máme prozatím potvrzeno pouze u Šimona Bárty jinak Pružiny (před 6. 12. 1623), Jana Kašovského (srpen 1624) a M. Jiříka Žďárského (před 4. 3. 1624). Vysoce pravděpodobné je také v případě mydláře Martina Majera, jehož vdova v roce 1628 prodává Majerovský dvůr na Lounském předměstí Kašparu Pryamovi, a kramáře Pavla Rouchovanského. Zcela vyloučit jej nelze ani v případě ševce Jakuba Smetánky. Vzhledem k mezerám v matrice však nelze úmrtí těchto tří osob prokázat. Podle Josefa Kadeřábka odešli na počátku roku 1626 do emigrace konšelé Martin Majer, Václav Pelargus, Václav Hanžburský, Pavel Rouchovanský, Jan Veselský a Václav Linhart. Václav Linhart a Václav Pelargus v této době skutečně odešli spolu s Václavem Hanžburským a Janem Veselským do exilu, avšak nebyli úřadujícími, nýbrž pouze bývalými konšely. Martin Majer a Pavel Rouchovanský patrně nikdy svou vlast neopustili, zemřeli buď ještě před rokem 1626 či krátce po něm. Vzhledem k tomu, že jejich majetek nebyl zabaven hrabětem na základě práva odběžného a po jistou dobu jej měly v užívání vdovy po těchto slánských měšťanech, nedomnívám se, že by se jednalo emigranty. Chybný je i odkaz Josefa Kadeřábka na práci Josefa Laciny, o níž toto své tvrzení opírá. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 26v, 32v-33r; kniha č. 40, *Kniha šosovní předměstská 1656*, f. 143v-144r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 67v-70v; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 158-159; *Aktový materiál*, kt. č. 39, 6. 12. 1623; Josef KADEŘÁBEK, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 75, pozn. 409; Josef LACINA, *Paměti*, s. 235, 299. K emigraci podrobněji viz příloha č. 10. Srov. přílohu č. 3.

<sup>983</sup> Za celý rok 1626 se rada sešla pouze osmáctkrát, z toho pětkrát v lednu, tj. ještě před odchodem zmíněných osob do emigrace. Na všech následujících zasedání až do renovace rady v lednu 1627 byly řešeny pouze záležitosti spadající do oblasti nesporného soudnictví (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 24v-32r).

<sup>984</sup> Na Jana Veselského, pobývajících v saském městě Freibergu, se slánští radní opakovaně obraceli s nejrůznějšími žádostmi o radu či dobrozdání. Například na konci prosince 1630 radí konšelům, ve kterých městských knihách naleznou požadované informace o hraběcím klíčniku Danielovi Brožovském. O rok dříve se na něj obrací jako na poručníka Kandydulusovských (Bílkovských) sirotek, aby jim pomohl vyřešit spor, který vedou tito sirotci s Jakubem Uryje. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629 – 1638*, f. 31r; kniha č. 70, *Kniha misivů – posilací 1622-1636*, ff. 20v, 22r.

Své majetky a životy se snažili Slánští chránit různými způsoby. O strategiích, které volili jednotliví obyvatelé města, bude pojednáno v samostatné kapitole. Zde se zaměříme pouze na základní bezpečnostní opatření, jež byla realizována prostřednictvím nařízení městské rady.

Pro úspěšnou obranu města byl klíčový zejména **dostatek informací o pohybu jednotlivých armád**. Základem varovného systému, jenž umožňoval připravit se včas na příchod nezvaných hostů, se stalo pravidelné posílání *avisi* mezi jednotlivými městy. Zprávy o přesunech vojsk si městské rady vyměňovaly také s majiteli okolních panství a jejich úředníky. O hrozícím vojenském nebezpečí byli Slánští navíc poměrně pravidelně informováni prostřednictvím regenta či hejtmana. Kromě sdělení, jakým směrem má táhnout kolik vojáků, obsahovaly tyto misivy často také pokyny k přijetí konkrétních opatření.<sup>985</sup> V případě, že tomu tak nebylo, resp. dostali-li konšelé informaci o blížícím se nebezpečí od někoho jiného, snažili se co nejdříve získat vyjádření hraběte k očekávané situaci. Zejména po zkušenostech s tresty udělenými za spolupráci s nepřítelem během saského vpádu, ať již domnělou či skutečnou, odmítali cokoliv konat bez jasné instrukce hraběte.<sup>986</sup> Ne vždy však byla odpověď hraběte taková, jakou by si Slánští přáli (viz dále).

Bezpečnost obyvatel města závisela do značné míry také na podobě a stavu **fortifikačního systému**. Alespoň rámcovou představu o tom, jak vypadalo slánské městské opevnění, poskytuje kromě archeologických nálezů<sup>987</sup> zejména veduta Jana Willenberga.<sup>988</sup> Hlavní

---

<sup>985</sup> Zmíněné misivy obsahovaly většinou příkazy k posílení vart, vyhlášení preventivních sbírek či zajištění dostatečného množství proviantu. Z této obvyklé řady se vymyká pouze rozkaz z ledna 1642, kdy Martinic s ohledem na chystaný zimní kvartýr císařských ve Slaném poroučí, aby radní, „*dokud ještě bezpečněji jest*“, odvezli do Prahy všechno čerstvé ovoce, které zůstalo v jeho domě, jmenovitě jablka, hrušky a ořechy. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 228v-229r, 300v-301r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 33r, 34r-34v, 37v, 46r-46v, 49v, 71v, 88r, 88v-89r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 4r-4v; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, ff. 67r, 131v-132r; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 22. 8. 1639, 1. 4. 1640, 3. 6. 1642, 20. 3. 1646, 1. 5. 1646, 21. 5. 1646 a mnohé další.

<sup>986</sup> Za v tomto směru typickou reakci lze označit například odpověď radních z července 1634 na dotaz hejtmana, jakým způsobem se má v době nebezpečí postarat o městskou pečeť: „*Poněvadž takový klynot tohoto města a obce jest od vrchnosti panu hejtmanu svěřen a k opatrování poručen, aby pan purkmistr a páni bez pořádného od vrchnosti o tom nařízení měli takovou pečeť od pana hejtmana k sobě přijímati, že toho učiniti nemohou a jim bezpečno není a nevědí, kterak panu hejtmanu v tom poraditi, jak by opatřiti to mohl, než aby pan hejtman jakožto rozumný člověk, jak může nejlépe takový klynot sobě k opatření a v moc od vrchnosti poručený opatřiti hleděl, tak aby k zmrhání nepřišel.*“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 300v-301r.

<sup>987</sup> Do dnešní doby se dochoval jen zlomek z původního slánského opevnění. Kromě Velvarské brány je to zejména tzv. černá bašta, v níž je dnes klubovna místního skautského oddílu a zbytky hradební zdi na jihu a jihovýchodě města. Základní přehled o stavu slánské fortifikace viz např. <http://www.hrady.cz/?OID=2269&PARAM=2> [cit. 2014-10-28]. Podrobněji viz expozice slánského městského muzea ve Velvarské bráně. Srov. informace ke slánskému opevnění, včetně příslušné fotodokumentace přístupné na <http://mapy.npu.cz/flexviewers/mo/> [cit. 2014-10-28].

<sup>988</sup> Willenbergova veduta královského města Slaný, která vznikla spolu s dalšími dvaceti vyobrazeními českých měst v souvislosti s přípravou štočků pro Paprockého Diadochos patrně někdy v první polovině ledna 1602, přináší s ohledem na svou podrobnost a snahu o věrné zachycení skutečnosti mnohem více informací než veduta Jorise (Jiřího) Hoefnagela z roku 1617. Willenberg své kresby navíc doprovázel více či méně podrobnou legendou a vysvětlivkami. Kromě vedut českých měst obsahuje tzv. Strahovský skicář i vyobrazení církevních

hradební zeď postavená z místní lomové opuky byla dlouhá asi 1250 metrů a přibližně 2,2 metrů silná. Jaké výšky dosahovala, nevíme. Vzhledem k tomu, že její ochoz, chráněný předprsní s cimbuřím, se nacházel přibližně pět metrů nad dnešní úrovní terénu, lze podle Vladislava Razíma odhadovat výšku hradby přibližně na sedm metrů. Tato hlavní hradební zeď byla zpevněna větším množstvím hranolových věží zakončených cimbuřím, které plně zasahovaly do prostoru parkánu chráněného z druhé strany o něco nižší zdí s několika půlkruhovými baštami.<sup>989</sup> Vnější opevnění bylo kromě zmíněné parkánové zdi, jež se nacházela přibližně 10-13 metrů od hlavní zdi, tvořeno mohutným příkopem a valem, přičemž jak je názorně vidět na Willenbergově vedutě, mezi parkánovou zdí a příkopem se minimálně na severozápadní straně města nacházela úzká berma, která tvořila základnu pro zmiňované bašty a zároveň v případě potřeby umožňovala umístit před příkop další obranné prvky. Nejzranitelnější částí opevnění byly městské brány, Pražská, nacházející se blízko kostela sv. Gotharda ve východní části města, dále Lounská na západě, Velvarská na severu a tzv. fortna na jihu. Slánští si byli této skutečnosti plně vědomi, a proto chránilo tyto hlavní přístupové cesty do města vnější opevnění.<sup>990</sup> Jeho podobu však známe pouze v případě Pražské a Velvarské brány.<sup>991</sup> Také předměstí byla částečně ohrazena a vybavena sedmi

---

staveb a šlechtických sídel. Jaroslav HEROUT, *Jan Willenberg. Pohledy na česká města z počátku 17. století. prvá výstava unikátního souboru perokreseb restaurovaných v roce 1984*, Památky a příroda 9, 1987, s. 531-537; Ludvík SKRUŽNÝ, *Willenbergův strahovský skicář – významný zdroj národopisných informací*, Památky a příroda 9, 1987, s. 538-542; Miroslav TRUC, *Jan Willenberg. Pohledy na česká města z počátku 17. století. Katalog výstavy v Památníku národního písemnictví v r. 1987*, Praha 1987, nepaginováno; TÝŽ, *Vznik Willenbergova strahovského skicáře*, Miscellanea oddělení rukopisů a vzácných tisků 5, 1988, s. 179-198; K výtvarnému zhodnocení díla Jana Willenberga, včetně vedut určených pro Paprockého tisky, viz např. Zuzana HLAVICOVÁ, *Jan Willenberg, knižní ilustrace*. Brno 2008 (= Magisterská diplomová práce, Seminář dějin umění Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, dále SDU FF MU). Zde také shrnutí dosavadní literatury. K problematice realističnosti vedut a jejich interpretace na příkladu děl Jana Willenberga viz např. Ondřej JAKUBEC, *Grafické dílo Jana Willenberga a knižní tisky přelomu 16. a 17. století. Mezi realitou, imaginací a konceptualitou*, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Moravica 2, 2004, s. 185-203.

<sup>989</sup> S ohledem na fakt, že úseky od brány k nároží měřily přibližně 65-70 m a části mezi jednotlivými věžemi, kurtiny, byly zhruba 18-20 m dlouhé, lze předpokládat, že původně bylo těchto věží celkem třiatřicet. Vladislav RAZÍM, *Opevnění města Slaného v minulosti a dnes*, in: Slaný. České město ve středověku, Kladno – Slaný 1997, s. 28.

<sup>990</sup> Budování vnějšího opevnění kolem městských bran, zejména těch, které sloužily jako hlavní vstup do města, nebylo motivováno pouze snahou o zlepšení obranyschopnosti. Kromě jiného měly odpovídajícím způsobem odrážet význam a postavení daného města. K reprezentační funkci městské fortifikace viz např. Vítězslav PRCHAL, *Znamení moci. Opevňování sídel a měst pánů z Pernštejna na přelomu 15. a 16. století. (K vojensko-reprezentačním funkcím fortifikační architektury)*, HaV 53, 2004, č. 1, s. 34-43.

<sup>991</sup> Pražská brána byla chráněna mohutným barbakánem, který byl uzavřen již na počátku 17. století celozděným mostem. Obdélné předbrání Velvarské brány zakončené cimbuřím zasahovalo do prostoru příkopu, přes nějž vedl k bráně dřevěný mostek. Do prostoru příkopu zasahovalo částečně také předbrání fortny. Jak vypadalo předbrání v případě Lounské brány, zbořené již v roce 1823, nevíme. Bohužel ji nezachycuje ani Willenberg na své vedutě. Více viz Vladislav RAZÍM, *Opevnění města Slaného*, s. 26-34.

brankami, z nichž však snad pouze pražská měla kamennou podobu. Ze starších vyobrazení je navíc patrné, že význam těchto branek byl spíše správně-hospodářský než obranný.<sup>992</sup>

Zásadních stavebních úprav se městské opevnění dočkalo ve druhé polovině 15. století. Patrně krátce po jejich dokončení, v roce 1477, povolili konšelé jakémusi Makovičkovi opravit a hospodářsky využívat věž, která se nacházela za jeho domem v hlavní hradební zdi, a to pod podmínkou, že ji v případě obležení města poskytne k obraně.<sup>993</sup> Podobným způsobem byla péče o opevnění rozdělována mezi město a obyvatele příhradebních domů také v následujících letech. Například na jaře 1613 bylo Janu Měřičníkovi, vlastnícímu dům v těsné blízkosti jedné z bašt, povoleno „*některé pokoje v [...] baště vystavěti*“, protože slíbil „*tu zeď pro vokrasi města dáti, jakž na to náleží, vokráseliti a vošlechtiti*.“<sup>994</sup> Na udržování městské fortifikace se v předbělohorské době podíleli také branní. Václav Foukal, branný v Lounské bráně, byl dokonce natolik „uvědomělý“, že chtěl nejprve opravit příkop v blízkosti Lounské brány a až poté splatit dluh povinný Dorotě Hodrdové. Jeho rozhodnutí bylo nepochybně ovlivněno tím, že branní, kteří se o svěřený majetek, tj. bránu, řádně starali, směli v jejích prostorách prodávat pálenku.<sup>995</sup>

Sama městská rada investovala do zvelebování či oprav fortifikačního pásma s výjimkou městských bran pouze výjimečně.<sup>996</sup> Jak upozorňuje Petr Klučina, udržování pevností jakéhokoliv typu bylo vždy velmi drahou záležitostí, a proto byly v době míru, obzvláště

---

<sup>992</sup> Podobný systém je doložen i v Berouně. Vladislav RAZÍM, *Středověké opevnění města Berouna*, Nymburk 2003.

<sup>993</sup> Pronajímání některých částí městského opevnění, zejména hradebních věží, měšťanům je doložena i z jiných měst, například Berouna, kde se tak dělo nejpozději od počátku 16. století. Stejně jako ve Slaném, i v Berouně se nájemce zavazoval, že v případě vojenského nebezpečí poskytne bez jakýchkoliv výhrad příslušnou část fortifikačního systému k obraně města. Vladislav RAZÍM, *Opevnění města Slaného*, s. 33; TÝŽ, *Středověké opevnění města Berouna*, s. 16.

<sup>994</sup> Ne vždy bylo postoupení bašt či jiné části městského opevnění do užívání obyvatelům města spojeno s jeho opravou, jak o tom svědčí událost z roku 1615, kdy malíř Matouš Jednuška jinak Šafránek slíbil „*za ten dar [...] v chrámu Páně na druhé straně při hlavních dveřích v tom ambitu dílem malířským dobrým řemeslnickým na svůj náklad [...]*“ obci posloužit. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 461v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 109v, 111r.

<sup>995</sup> K prodeji páleného v městských branách viz například svědectví Václava Kobyly a Jana Babičky z 18. 2. 1603. AMS, nezprac., kniha č. 94, *Knihy svědomí 1601-1612*, f. 46r-47r.

<sup>996</sup> Přestože hlavním investorem při opravách či zvelebování bran byla městská rada, svůj podíl na nich měli také obyvatelé města. Například, když bylo v březnu 1609 rozhodnuto o umístění orloje s cimbálem na Lounskou bránu, byla „*na některé tu blízko též brány příležití sousedy vložená*“ povinně dobrovolná sbírka. Registřík, do něhož primas poznamenal kdo a kolik mu „dobrovolně“ odevzdal, se bohužel nedochoval. Cymbál o váze šest centnýřů, přibližně 370 kg, slil Matouš Voříšek, konvář z města Roudnice nad Labem, a krov upravil tesař Kryštof z téhož města. Za práce, které byly dokončeny na podzim téhož roku, bylo zapláceno minimálně 234 kop gr. míš. Bohužel nevíme, kolik vynaložili radní na opravu starého orloje, který „*dávni čas v soukromí ležel*.“ Stejně tak nelze prozatím říci, kolik dostal v květnu 1610 zapláceno pokrývač „*od pobíjení plechem vrchní vížky, věže obílení, vycvikování a quadrati červenými s olejem udělání [...]*“. V následujících letech nechali radní vylepšit také Pražskou (1612) a Velvarskou bránu (1612, 1614). AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 190r, 190v, 191r, 213r-214r, 224r, 250r, 401r-402r, 406r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 34r, 35v; kniha č. 90, *Knihy soudní zápisů 1612-1615*, f. 34r.

v případě nedostatku financí, zanedbávány.<sup>997</sup> Zejména s ohledem na rostoucí zadlužení Slaného v předbělohorské době se nelze divit, že rada nevěnovala městské fortifikaci větší pozornost.<sup>998</sup> V hradbách se prokazatelně nacházely díry<sup>999</sup> a na několika místech byla do hradební zdi proražena okna.<sup>1000</sup> Jak dokládají zápisy v radním manuálu, daly se hradby bez větších problémů překonat za pomoci žebříku, po střeších blízko stojících domů či zmíněnými okny.<sup>1001</sup> Příkopy pak byly na mnoha místech zavezeny odpadky.<sup>1002</sup> Navíc byly minimálně od roku 1614 až do počátku třicátých let zemědělsky využívány,<sup>1003</sup> a to přesto, nebo možná právě proto, že do nich ústila městská kanalizace.<sup>1004</sup> Velkým nešvarem pak bylo skládání hnoje u městských zdí<sup>1005</sup> či dokonce bran.<sup>1006</sup>

Ačkoliv byli obyvatelé města vlastníci domy v blízkosti hradeb mnohokrát, často opakovaně, napomínáni, aby opravili okapy a roury odvádějící různé nečistoty a odpadní

---

<sup>997</sup> V případě českých měst, která nebyla na rozdíl od moravských bezprostředně ohrožena tureckým nebezpečím, nebyl v předbělohorské době důvod posilovat jejich obrannou úlohu a tedy ani opravovat městskou fortifikaci. Většina hradeb českých měst sloužila na počátku 17. století, více než 150 let po skončení husitských válek, převážně pouze k vymezení prostoru, v němž platil městský právní řád, popř. plnila reprezentativní funkci. Petr KLUČINA, *Tricetiletá válka*, s. 138-167; Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých*, s. 546.

<sup>998</sup> V některých případech zajistili radní alespoň materiál na opravu hradeb jako například v listopadu 1607, kdy poručili pekaři Jiříkovi Hruškovi, aby opravil pobořenou zeď za jeho domem. Hruška měl pouze zajistit dělníky s tím, že „*pan purkmistr páni {že} chtějí dáti kamene a hlíny.*“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 121r.

<sup>999</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 316r.

<sup>1000</sup> Například na konci roku 1607 požádal Jan Veselský, aby mu bylo povoleno prorazit okno v baště za jeho domem, tj. mezi Velvarskou a Pražskou bránou (AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 123v; Josef LACINA, *Paměti*, s. 242-243). Otvory do městských zdí byly prolamovány i v jiných městech, často bez předchozího povolení. Martin EBEL – Eliška NOVÁ, *Soumrak městských fortifikací po tricetileté válce*, Svorník 11, 2013, s. 169.

<sup>1001</sup> AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 236v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 126v-127r.

<sup>1002</sup> Někteří obyvatelé města chodili do příkopů vynášet kromě běžných odpadků i přes zákaz městské rady také popel. Například v červnu 1595 byla kvůli vysypání popela se žhavými uhlíky do příkopu uvězněna manželka Štěpána Žida, která sloužila jako podruhně u Žofie Koktové. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 6v.

<sup>1003</sup> V srpnu 1614 všem branným bylo přikázáno, aby v příkopech každoročně vysazovali stromky či keřiky vinné révy určené ke štěpování: „*Branni mají pláně vysazovat k štěpování v příkopích na zimu. To se má spatřiti, aby na ně uloženo bylo, co by jeden každéj díl v revíru a čtvrti svý vysaditi a na nich štěpovati měl. A to každoročně má se stále nařizovati.*“ Tyto „*štěpnice a v ní pěkný vinný vodry slove rámy na příkopích pod fortnou*“ byly stejně jako „*rámy v parkáních mezi zdmi městskými u fortny*“ zničeny saskými vojáky v roce 1630 [sic !]. Na počátku 50. let 17. století nebylo po rámech „*ani znamení*“. Využívání této části městské fortifikace bylo zpoplatněno 48 gr. míš. ročně (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 47v; kniha č. 40, *Kniha šosovní předměstská 1656*, ff. 71v-72r, 167v-168r). Podobně byly využívány příkopy také v Berouně, a to k chovu ryb či umístění soukenických rámu, v Ústí nad Labem byl v 18. století v tanních příkopech chován bourec morušový a ve Stříbře se v příkopech nacházel vojenský sklad dřeva. Vladislav RAZÍM, *Středověké opevnění města Berouna*, s. 16; Josef Antonín SEYDL, *Kronika královského města Berouna*, s. 51, 61-71; Martin EBEL – Eliška NOVÁ, *Soumrak městských fortifikací*, s. 169.

<sup>1004</sup> Bohužel nevíme, jak přesně vypadalo ústí kanalizace do městského příkopu. Není vyloučeno, že se podobně jako v případě Pardubic, nacházel v příslušném místě v hradbě oblouk opatřený kovovou mříží. Vítězslav PRCHAL, *Znamení moci*, s. 35.

<sup>1005</sup> AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 152r.

<sup>1006</sup> Například na jaře 1614 byl v radě napomenut Martin Karlík, který složil hnůj „*u [Lounské] brány na trubách*“. Ze zápisu není jasné, zda se jednalo o kanalizační nebo vodovodní rouru. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 33r; LACINA, *Paměti*, s. 237.

vodu z města,<sup>1007</sup> nebo odstranili nepovolené stavby,<sup>1008</sup> hradby nadále chátraly.<sup>1009</sup> Jejich dalšímu poškozování nezabránilo ani jmenování speciálních úředníků nad žlábkou, později nad žlábkou a komíny, kteří měli z titulu své funkce jednou za čtyři týdny kontrolovat stav komínů a okapových rour, zejména u domů stojících nedaleko městských hradeb.<sup>1010</sup> Zjištěné závady pak měli neprodleně hlásit purkmistru a ostatním radním tak, aby mohlo být co nejdříve přistoupeno k nápravě.<sup>1011</sup> K patrně největšímu poškození městských hradeb v předbělohorském čtvrtstoletí došlo v květnu 1611, kdy v důsledku neopatrné manipulace s otevřeným ohněm vybuchla bývalá prachárna umístěná v baště nedaleko Lounské brány.<sup>1012</sup>

Stejně jako obyvatelé jiných měst i Slánští se pustili do větších oprav městského opevnění až v období českého stavovského povstání. Vzhledem k dlouhodobé nedostupnosti knihy počtů konšelů a absenci její následovnice, která by přehledně zachycovala příjmy a vydání

---

<sup>1007</sup> Kromě „žlábků“ byli provinilci mnohdy povinni opravit také městskou zeď, která se v důsledku nedobrého stavu příslušných žlábků „obořila“. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 323r, 382v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 33r, 167r.

<sup>1008</sup> Například v srpnu 1597 byl provazník Ambrož Foget vyzván, aby odstranil „*nové stavení od dříví na zdi obecní*“, které „*o své újmě na škodu a zábyt mlejnu obecnímu pod Pražskou branou vystavěti dal*.“ Bohužel neznáme další podrobnosti, a tak nelze s jistotou rozhodnout, zda ona obecní zeď byla součástí městské fortifikace či pouze obecního mlýna. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 124r.

<sup>1009</sup> Například v roce 1595 se zřítla „*městská zeď v parkáních*“, a to údajně kvůli Kateřině Ludvíkové a synům její sousedky Smolové. Jednalo se tedy zřejmě o zeď v blízkosti tzv. Ludvíkovského domu, který stával v dnešní Kynské ulici nedaleko náměstí. S ohledem na stručnost zápisu nevíme, co přesně bylo příčinou pádu zdi, ani zda se jednalo o hlavní městskou zeď či o zeď parkánovou. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 22v; Josef LACINA, *Paměti*, s. 239.

<sup>1010</sup> Poprvé se s těmito úředníky setkáváme na stránkách radního manuálu v srpnu 1603, kdy jimi byli jmenováni Matěj Ubrzil, Tomáš Kutil, Štěpán Ježek a lazebník Bartoloměj Jeptiška. Je však pravděpodobné, že ve městě působili již dříve. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 532r.

<sup>1011</sup> V květnu 1610 bylo stanoveno, že nově nařízení úředníci, Matouš Zítro a Jiřík Vokáč „*mají při každé změně ouřadu konšelského aneb ve 4 nedělích spatřovati žlábkou a komíny a viděli-li by co na zábyt, buď při zdech městských skrz neopatření týchž žlábkův neb komínův, aby časně pana purkmistra a pány pro opatření těch věcí v známost uvozovali*“, a to vše „*pod pokutou šatlavy*“. Přesné znění instrukce z dalších let neznáme, avšak není důvod se domnívat, že by se výrazným způsobem lišila. Minimálně trest za její nedodržování zůstal stejný, jako o tom svědčí například uvěznění Šimona Šermera, Jiříka Vokáče a Matouše Zítro v prosinci 1614. Proč v šatlavě neskončil také čtvrtý úředník, Štěpán Ježek, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 247v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 67r, 68v.

<sup>1012</sup> V pondělí 16. května 1611 se na poručení městské rady vypravil obecní starší a člen rychtářské rady Jan Aunhošťský spolu se svým pacholkem Jiříkem, Václavem, synem Doroty Fartáčkové a bečvářem Janem Nálevkou do bývalé prachárny, kde měli posbírat „*uhlí*“, které se vysypalo ze ztrouchnivělých sudů v „*hořejším sklepe*“ a umísit jej do sudů nových. Vzhledem k tomu, že v místnosti nebylo žádné okno, vybavili se dvěma lucernami. Ve chvíli, kdy měli práci již hotovu, „*ten jistý Něm[e]ček [Jiřík, německý pacholek Jana Aunhošťského, pozn. R. K.] vzavše nějaký kousek té materie, která na zemi byla, jak se srozumívá něco od prachu, něco od sanytru a něco od síry, i rozsvítil ji, pravíc, jestli to také schopný*.“ Patrně zejména s ohledem na způsob uložení a roční dobu nebyl střelný prach navlhly a začal hořet: „*Takž táž věc schopivše se, dostala se do jedné lucerny, která naprášena byla touž materií a ta se zjala a zapálila. Odkuž chopilo se té již dotčené na zemi ležící materie, kteráž in ipso momento z toho sklípku v ohni se ven vyrazila, dveře dřevěné plechem železným pobité z háku je vysadivše, vyrazila [...] týmž Němcem za též dveře hodila, až mu se leb na hlavě rozrazila, takže i tu hned všecken opálený a skoro na poli upečený bez uší, bez vočí (jako prase, když se upeče) s ošklebenými zubami, mrtvej zůstal. Václav Fartáček z řebříku, na němž stál a dolů lézt chtěl, shozen, též opálen. Třetí den umřel. Jan Aunhošťský stoje vně na dvoře, též toho ohně okusil, když ze sklepu náhle vybejkl, ním přes strouhu hodil, opálil a za jiný neměl, než že jest k němu hrom udeřil. Hrozno na něj opáleného patřiti bylo. Facies ut larva. Šaty barchanový na něm pohořely jako by je psy nydranští potrhali*.“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 321v.



města po roce 1622, nejsme schopni říci, kdy a jak často byly hradby opravovány, ani které jejich části.<sup>1013</sup> Z náhodných zmínek v radních manuálech a torz účtů se zdá, že ve chvíli relativního klidu se radní snažili odstranit alespoň největší nedostatky, zejména zadělat díry ve zdech. S ohledem na zabavení části obecních důchodů Martinicem na konci roku 1625 byli nuceni shánět peníze na tyto opravy prostřednictvím speciálních sbírek. Později byly úpravy fortifikačního pásma financovány zejména z pokut vybraných od sousedů, kteří se řádně nestarali o své „žlábký“ či nezadělali včas okna proražená do městských zdí.<sup>1014</sup>

K první velké opravě městského opevnění po zastavení města, o níž jsme informováni, bylo přistoupeno krátce po odchodu saské armády v červenci 1632.<sup>1015</sup> Hejtman Kašpar Pryam spolu s úřadujícím purkmistrem Martinem Bazatou jinak Zajíčkem tehdy uzavřeli smlouvu se zedníky Tomášem a Mikulášem Bankarzem a jejich dvěma tovaryši, kteří za opravu městských hradeb v délce 55 later dostali zapláceno 13 kop a 45 gr. míš.<sup>1016</sup> Ze stručného zápisu není jasné, o jakou část hradeb šlo. Vzhledem k tomu, že druhého dne po oznámení smlouvy bylo v radě jednáno o Lounské bráně, „aby mohla zase k spravení a odevření svému přijíti“, je možné, že se jednalo o úsek, jehož součástí byla právě tato brána.<sup>1017</sup> Podle vyúčtování předloženého Jaroslavu Bořitovi z Martinic o tři roky později, bylo na opravu městského opevnění vydáno celkem 32 kop, tedy téměř o 19 kop více, než je uvedeno v radním manuálu. Je otázkou, zda byly tyto prostředky vynaloženy na zvelebení Lounské brány či renovaci další části hradební zdi. S ohledem na poznámku, že k opravě zdi došlo na dvou místech, jeví se jako pravděpodobnější varianta druhá.<sup>1018</sup>

Stav městských hradeb se příliš neměnil ani v následujících letech. Peněz bylo málo a navíc byly potřeba jinde. Ve chvíli, kdy se s ohledem na neutěšený stav městských bran dalo

---

<sup>1013</sup> AMS, nezprac., kniha č. 46, *Knihla počtu konšelů 1601-1622*.

<sup>1014</sup> Přestože hrozila obyvatelům Slaného v případě neodstranění závad způsobujících poškození městského opevnění minimálně od roku 1647 pokuta ve výši 10 kop gr. míš., můžeme se ještě v roce 1653 v radním manuálu dočíst, že „v mnohých místech ve zdech městských pro sešlost žlábkův a neopatření jich veliká škoda se činí“. Radní proto nechali prostřednictvím desátníků rozhlásit, aby ti, jichž se to týká, neprodleně opravili své žlábký, neboť či vinou se škoda stane, ten ji bude nahrazovat. Podobně důrazně musí o dva roky později radní připomínat, aby byla zadělána okna v hradbách, kterými by mohlo být město „zlezeno“. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 172v, 281r, 346v.

<sup>1015</sup> Podle Jana Šultysa došlo k bližší nespecifikované opravě městského opevnění již v době pobytu saské armády ve městě. Radní prý tehdy vydali z hraběcí pokladny za práci zedníkům a tesařům 3 kop a 30 gr. Z hraběcí pokladny bylo prý tehdy zapláceno také zámečnickům za 15 „zámkův vysatých“ k městským branám. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihla misivů 1629-1638*, f. 92v.

<sup>1016</sup> S ohledem na stručnost zápisu nelze jednoznačně rozhodnout, jak převést dobovou jednotka látro na v současné době užívanou metrickou soustavu, tedy zda v tomto konkrétním případě bylo látro užito jako jednotka délková, čtvereční či kubická. Nevíme tak, zda bylo opraveno 132 metrů, nebo 309,2 m<sup>2</sup> či 385 m<sup>3</sup> městské fortifikace. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 248r. Gustav HOFMANN, *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Praha 1984.

<sup>1017</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 248v.

<sup>1018</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihla dluhů a úroků 1634-1649*, s. 157.

do města vstoupit pouze Pražskou a Lounskou bránou,<sup>1019</sup> rozhodli se sousedé bydlicí na záfortenském předměstí vybrat mezi sebou peníze „na spravení mostku, dveří u fortny [...] i na světničku a pokoj, kde by fortnář bydlet mohl“ a zajistit tak alespoň znovuotevření fortny. Poté, co výše zmíněný úmysl přednesli v radě hejtmanu Kašparu Pryamovi a získali jeho souhlas, byl vybrán nový fortnář. Stal se jím tesař Havel Sybr, který slíbil opravit jak mostek, tak dveře i střechu fortny bez nároku na plat. Na stejné schůzi přikázal hejtman radním, aby přemýšleli, odkud by mohli získat prostředky na opravu Velvarské brány, poškozené zejména v důsledku nedobrého stavu městské kanalizace, aby i ona mohla být znovu otevřena.<sup>1020</sup> Fortna možná opravena byla, v případě Velvarské brány to Slánští jistě již nestihli. Pouhý měsíc poté, co se obyvatelé města pustili do oprav, v červenci 1634, bylo město vydrancováno saskými a následně císařskými vojáky. V září téhož roku pak vypukl na Lounském předměstí požár, kterému padla za oběť téměř třetina města. Značně poškozena byla také Lounská brána a tři bašty nacházející se v jejím bezprostředním okolí.<sup>1021</sup> Obranou funkci však příliš neplnila ani Pražská brána, které se zmíněný požár vyhnul.<sup>1022</sup> V listopadu 1634 musel jeden z radních, Samuel Cruciger, vysvětlovat svým kolegům nestandardní způsob, jakým se dostal do města. Z blíže neznámého důvodu se vracel domů až poté, co byly brány zamčeny. Nečekal na branou a branného, až přinesou klíče a otevřou šraňky a bránu a překonáním „velkého šraňku“ se dostal do prostoru parkánu a odtud oknem skrze baštu proti Kutilovům a následně Strašecký dům, který byl po návštěvě saských vojáků v roce 1632 neobyvatelný,<sup>1023</sup> do města. Magdalena, služebná děvečka, která s ním tenkrát byla, tvrdila, že šraňky byly otevřeny. Jako důkaz vzal prý její pán zámek ze šraňků. Poté, co Magdalena skončila svou výpověď, poslali radní ke Crucigerům pro zmíněný zámek a povolali do radní místnosti brannou, která byla konfrontována s děvečkou. V době permanentního ohrožení si

---

<sup>1019</sup> Podle Daniela Vepřka byla v této době „zarumovaná a zaházená“ také Lounská brána. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 12.

<sup>1020</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 295v, 296r.

<sup>1021</sup> V blízkosti Lounské brány hořelo již několikrát předtím, naposledy patrně v roce 1625, kdy vypukl oheň v domě řezníka Martina Karlíka vinou jeho dcerky Ludmily. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 15r, 15v, 16r, 18v, 21r, 34v-35r, 42v, 43r, 45r, 48r, 50v, 51v, 53r, 57r, 57r-57v, 63r. Základní informace k okolnostem požáru v září 1634 a jeho následkům viz kap. č. 3.2.2.

<sup>1022</sup> Doklady o mohutném poškození Pražské brány požárem, které prokázal archeologický výzkum realizovaný na jaře 2011 pod vedením Archeologického ústavu AV ČR, nebyly prozatím v písemných pramenech nalezeny. Více viz Jiří UNGER, *Archeologický výzkum Pražské brány ve Slaném*, SO 20 (120), 2013 [vyd. 2014], s. 12 - 24, hl. s. 19. Srov. <http://www.scienceworld.cz/aktuality/stredoveke-slane-bylo-protkano-podzemnimi-chodbami-lochy-6588/> [cit. 2014-01-15].

<sup>1023</sup> Strašeckým dům je v pramenech běžně označován také jako Chládkovský, a to s ohledem na jméno jeho majitele Ondřeje Chládky pocházejícího z města Nové Strašecí. AMS, nezprac., kniha č. 41, *Knihy šosovní městská 1656*, f. 57v-58r; kniha č. 82, *Knihy kšaftovní 1572-1682*, f. F 121; Josef LACINA, *Paměti*, s. 250.

Slánští nemohli takovou nepozornost dovolit.<sup>1024</sup> Braná se dušovala, že poté, co Jan Vranský jako správce hraběcích důchodů<sup>1025</sup> zamkl bránu a odnesl klíče, vše zůstalo zavřeno.<sup>1026</sup> Děvečka jí oponovala, že její pán chtěje přelézat šraňk, stoupl na řetěz a díky tomu zjistil, že zamčeno rozhodně není. Příliš světla do celé kauzy nevnesla ani Anna Kutilová, manželka Jana Horáně. Kdo z výše zmíněných byl potrestán, zda Jan Vranský, který špatně (?) zamkl, Samuel Cruciger, který „zlezl brány městské i zdi“, nebo branná s branným, kteří neplnili řádně své povinnosti, nevíme.<sup>1027</sup> Také v následujících letech se v radních manuálech pravidelně objevují příkazy adresované sousedům bydlícím v blízkosti opevnění, aby vyčistili a opravili žlábký na svých domech,<sup>1028</sup> popř. zadělali okna v městských zdech.<sup>1029</sup>

Patrně zejména s ohledem na nedostatek zbraní a nemožnost výrazným způsobem zlepšit stav městského opevnění doporučoval člen rychtářské rady a bývalý obecní starší Pavel Kotek již v květnu 1639, aby vpustili blížící se nepřátelské vojsko do města raději dobrovolně.<sup>1030</sup> Radní však návrh ignorovali a namísto toho vydali příkaz k posílení vart a k zasypání nejvíce

---

<sup>1024</sup> Kvůli nedbalosti a neplnění povinností byli slánští branní či hlásní napomínáni poměrně často i v letech míru. Tehdy však nehrozilo, že by jejich opomenutí mělo tak dalekosáhlé důsledky jako v době války. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 44v, 354v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 116v.

<sup>1025</sup> Když slánský hejtman Kašpar Pryam ve shodě s Martinicovou instrukcí v červenci 1634 opustil i s rodinou město, předal správu hraběcího majetku Janu Špičkovu a Janu Vranskému. Dočasná správa města těmito konšely se protáhla na půl roku. Kašpar Pryam již na podzim 1634 zemřel a hrabě ponechal (?) zmíněné úředníky ve funkci až do jmenování nového hejtmana na počátku 1635. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, ff. 107v, 108v-109r, 109r-109v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 301v-302r. Srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 5a. Srov. přílohu č. 8.

<sup>1026</sup> V některých městech, například v Ústí nad Labem (1628) či Vimperku (1642), nosili branní klíče od městských bran po jejich zavření aktuálně úřadujícímu purkmistru. Ve Slaném byly klíče, stejně jako městská pečeť, po roce 1623 v opatrování hraběcích úředníků (viz dále). V době, kdy Samuel Cruciger nelegálně vnikl do města, držel purkmistrovský úřad Blažej Laňka (AMS, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 306r). Martin EBEL – Eliška NOVÁ, *Soumrak městských fortifikací*, s. 168.

<sup>1027</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 306r-306v.

<sup>1028</sup> Tyto příkazy byly většinou všeobecného rázu. V některých případech však byly adresné. V listopadu 1637 byli do rady povolováni tři obyvatelé města, barviř Vít Holý, bydlící nedaleko Pražské brány, barviř Jan Miller, mající dům v blízkosti Velvarské brány a Daniel Hovorýn. První ze jmenovaných byl vyzván, aby zadělal díru v městských zdech okolo žlábků, kterou udělal, když onen žlábek pokládá, druhý, aby „v svém spáleníšti“ spravil komín, „poněvadž ho při světnici není“ a poslední měl vzkázat svému hospodáři, aby opravil žlábek, „z jeho domu vycházející podle bašty obecní“, protože jak bašta, tak městské zdi v jejím okolí jsou díky poškozenému žlábků podmáčeny. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 432r-432v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 172v; Josef LACINA, *Paměti*, s. 267-268, 239.

<sup>1029</sup> Nařízení k zadělání oken se stejně jako příkazy k odstranění děr v městských zdech velmi často míjela účinkem. Například v listopadu 1637 bylo poručeno Jiříkovi Vyskočilovi, aby jeho žena Anna Trautnarka dala zadělat okno, které bylo do městské zdi nedaleko Pražské brány proraženo ještě za života nebožky starý Kutilky, tedy před více než 21 lety, s tím, že reálně hrozí, že by oním oknem mohli do města proniknout „lotři neb zloději“, protože je dům pobořen. Anna výzvu evidentně neuposlechla. O deset let později byl k zazdění okna vyzván nový majitel Kutilovského domu Jan Horán. Stejný příkaz si téhož dne vyslechl také jeho soused Jiřík Kozelka. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 181r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 432v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 172v; Josef LACINA, *Paměti*, s. 252-253.

<sup>1030</sup> Kolik přesně bylo v této době ve městě munice a zbraní, nevíme. S ohledem na povinnou disarmaci na počátku dvacátých let a finanční potíže Slánských však zřejmě nemnoho. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 35r. Srov. pozn. č. 302 a pozn. č. 337. Dále srov. inventář pořízený po smrti ručníkáře Kryštofa Císaře (Kasera) dne 6. 9. 1625 obsahující soupis zbraní, které již nestihl vydat svým zákazníkům. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 6. 9. 1625.

poškozených bran, Lounské a Velvarské.<sup>1031</sup> Pouhý týden poté, co byly zmíněné brány zasypány, 16. července 1639, vtrhli do města skrze Pražskou bránu žoldáci bojující pod císařským praporem a vyplundrovali jej.<sup>1032</sup> O necelé tři měsíce později povolali konšelé na radnici Tomáše zedníka a Petra zedníka, aby se s nimi dohodli, za jakých podmínek by byli ochotni opravit pobořené hradby.<sup>1033</sup> K lepší obranyschopnosti města nepřispívaly ani opuštěné chátrající domy, v nichž se často, zejména v zimě, ukrývali obyvatelé z okolních vesnic. Díky používání otevřeného ohně v těchto domech navíc stoupalo riziko požáru.<sup>1034</sup> Pokusit se zabránit jeho vypuknutí a případnému rozšíření mohli radní pouze za pomoci klasických opatření známých z předchozí doby, zejména pravidelných kontrol stavu komínů a rizikových provozů či míst,<sup>1035</sup> popř. za pomoci nařízení ukládajících obyvatelům města shromažďovat ve svých domech v době zvýšeného nebezpečí větší množství vody.<sup>1036</sup>

Ve chvíli, kdy konšelé dostali avízo o blížícím se nepříteli, okamžitě napomenuli pověžné, hlásné a branné, aby se měli na pozoru a v žádném případě jim neunikla přítomnost vojska v blízkosti města.<sup>1037</sup> Dále bývaly zřizovány pravidelné čtyřadvacetihodinové hlídky, které měly stejně jako pověžní, hlásní a branní, informovat především o potenciálních hrozbách objevujících se na dohled hradeb. Od poloviny třicátých let, zejména s ohledem na rostoucí nebezpečí na cestách, které značně komplikovalo a v některých případech i znemožnilo komunikaci mezi jednotlivými městy, se tak dělo v podstatě permanentně. Poprvé po

---

<sup>1031</sup> Stav Lounské a Velvarské brány se nezlepšil ani v následujících letech. Ještě v březnu 1642 neměla Lounská brána střechu, a jelikož finance získané z prodeje spáleniště Mouchovského domu nestačily na pokrytí nákladů na její opravu, doporučil Martinic Slánským, aby vyhlásili speciální sbírku. Na renovaci městského opevnění měla být užita také pokuta udělená konšelu Janu Michalu Brodskému, který se dopustil cizoložství. Zdá se, že opravy věže této brány byly minimálně zahájeny (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 36r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 5r-5v-6r, 6v-7r). S ohledem na nedostatek času a financí se v roce 1642 odhodali k redukci počtu městských bran prostřednictvím zavalení jedné z nich také radní města Vimperka. Martin EBEL – Eliška NOVÁ, *Soumrak městských fortifikací*, s. 167.

<sup>1032</sup> Pavel Kotek se naplnění svých obav nedožil. Zemřel v polovině června, ještě před vydáním rozkazu k zasypání Velvarské a Lounské brány. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, f. 114r; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 16. 7. 1639, List Martinicovi o nenadálém přepadení a vydrancování města. Podrobněji viz kap. č. 3.2.3.

<sup>1033</sup> Bohužel nevíme, jak velkou část hradeb zedníci opravili. Podle dohody jim měli radní zaplatit 28 gr. míš. za 1 sáh, tj. přibližně 1,8 m opravené či znovu vystavěné zdi. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 39v.

<sup>1034</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 1. 11. 1639.

<sup>1035</sup> Stav komínů pravidelně kontrolovali již zmiňovaní úředníci nad komíny a žlábků, kterým příležitostně pomáhali desátníci a padesátníci. Přísně hlídána a trestána byla také neopatrná manipulace s rozžhaveným uhlím či otevřeným ohněm. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 73v, 406v, 408v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 167r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 90v.

<sup>1036</sup> Například v červenci 1630 mělo být s ohledem na velké sucho a počínající žně vyhlášeno biřicem, aby všichni obyvatelé města „*bud' před domem, v domě, nebo pod krovky v strokvasích aneb v jiných nádobách s dobrou částkou vody se zachystati a ji nanéstí dáti hleděli a to pod pokutou jistou od práva v tom vyměřenou.*“ Zmíněná pokuta dosahovala patrně stejné výše jako pokuta stanovená o dva měsíce později v souvislosti s příkazem opatřit se vodou před chystaným jarmarkem, tj. 10 kop gr. míš. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 193r, 199r.

<sup>1037</sup> V říjnu 1640 bylo hlásnému Havlu Zumrovi navíc kladeno na srdce, aby „*zase po hodinách v noci vytruboval, jakž předešlých časův obyčej toho byl.*“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 56r.

zastavení města byly **varty** osázeny v dubnu roku 1631.<sup>1038</sup> Ve shodě s Martinicovou instrukcí bylo tehdy příslušným vartýřům přikázáno, aby „*kdobykoliv a odkudkoliv do města jíti chtěl, takového se dotazovali, kdo by byl a kde by jíti chtěl, aby se toho spravil a byl-li by pak prubíř aneb špehýř nějaký a psaní podezřelá by se při něm našly, tím se zjistili a o tom co nejdříve Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti zase správu učinili.*“ Za tuto službu jim mělo být placeno deset krejcarů denně.<sup>1039</sup> Speciální registra, vlastně jakýsi seznam obyvatel příslušných čtvrtí s poznamenáním, kolik kdo vlastní zbraní,<sup>1040</sup> měli k dispozici jednotliví desátníci, kteří na jejich základě rozhodovali, kdo bude v danou chvíli vykonávat vartu v příslušné bráně.<sup>1041</sup> V těchto registrech bylo patrně evidováno také placení odpovídajících finančních částek osobami, které strážní službu vykonávat nemohly, nebo nechtěly.<sup>1042</sup> S ohledem na rostoucí nebezpečí a zejména vzhledem k poklesu počtu obyvatel Slaného, se nejpozději od počátku čtyřicátých let podíleli na vartování všichni obyvatelé města bez rozdílu, včetně přespolečných, kteří se k městu pouze „*přivinuli*“.<sup>1043</sup> Jednotliví radní se střídali ve funkci *commendatora* (*commendanta*), který měl dohlížet na skupinu osob vykonávajících konkrétní vartu. Všem pak byl nadřízen vachmistr a od roku 1641 generálvachmistr.<sup>1044</sup>

<sup>1038</sup> Strážní službu vykonávali obyvatelé města nepochybně i v době předchozí, včetně doby mírové. Prozatím však postrádáme o této jejich činnosti podrobnější informace. Patrně se však příliš nelišila od strážní služby vykonávané na počátku 17. století, kdy vartýři chodili „*okolo města po ulicích*“ a kontrolovali, zda nedochází k porušování nařízení týkajících se nočního klidu a pořádku. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 74r. Srov. pozn. č. 344.

<sup>1039</sup> Tato pravidelná denní varta měla být dvanáctičlenná tak, aby v každé bráně byly tři osoby (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 228v-229r). Později se setkáváme s jinými částkami, například v roce 1639 mělo být vartýřům placeno po 8 kr. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 37v.

<sup>1040</sup> „*Item snešení pana purkmistra pánův obci oznámeno, aby všickni sousedé, kteří sto býti mohou do třetího dne zbraně, ručnice neb muškety, sobě opatřili, obzvláště ti, kteří v registříku poznamenáni jsou, že sto býti mohou.*“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 37v.

<sup>1041</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 51v.

<sup>1042</sup> Je otázkou, do jaké míry byla možnost poslat místo sebe na vartu jinou osobu pouze teoretickým argumentem objevujícím se v reakci Slánských na stížnost některých přespolečných, a do jaké míry byla reálně uplatňována. Podle Slánských tak konal minimálně regent Zachariáš Vejda z Bezděkova, který v případě potřeby posílal vartovat svou čeládku. Zdá se, že v předbělohorské době nebylo zastupování ve strážní službě ničím výjimečným. Například v roce 1611, kdy bylo město nuceno vyrovnávat se s přítomností pasovského vojska, vykonával strážní službu za svého otce syn Doroty Blovské. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 107v-108v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 327v.

<sup>1043</sup> „*Na tom zůstaveno jest, aby zase varty v branách města předešlým způsobem držány byly, pročež znova nařízeny jsou varty, aby všickni měšťané a sousedé i radní páni pořad na varty vysílali hodné osoby s zbraněmi. Tolikéž nájemníci i všickni podruzi, též i přespoleční, kdo se k městu přivinul, na varty pořad choditi mají a vartovati nápomocni povinni býti mají.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 62r). Všichni obyvatelé, včetně podruhů, vykonávali strážní službu také v Mělníce. Jan KILIÁN, *Město ve válce*, s. 62.

<sup>1044</sup> Do března 1641 dohlíželi na vartýře dva vachmistři Václav Votický (K3) a Jan Horáň (K11). Poté, co byl Jan Horáň jmenován městským rychtářem („*za předního rychtáře [...] jest nařízen*“), požadoval Václav Votický, aby byl z této funkce propuštěn, „*anebo, aby to jinak opatřeno bylo*“, protože sám na vykonávání „*vachmistrství*“ nestačí. Radní však byli jiného názoru: „*Z povážení té věci jest předce též pan Votický za generálvachmistra nařízen a přitom také to znova jest nařízeno, aby páni radní po pořádku, tak jakž předešle se zachovávalo, každý den a noc nad vartou za commendatora se postavil a vartu spravoval a pan Votický, aby dohlížel, jak se dobře vartuje.*“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 67v.

Vartování nebylo příliš oblíbenou záležitostí. Mnozí obyvatelé města, včetně radních, se snažili této povinnosti vyhnout.<sup>1045</sup> Vartýři byli opakovaně napomínáni, aby „*povolně a časně se scházeli*“<sup>1046</sup> a případné „*žádosti [...] o pasírování [...] varty*“ byly zamítány.<sup>1047</sup> Konšelům, kteří měli jít ostatním příkladem, navíc hrozila pokuta.<sup>1048</sup> Napětí v obci dobře ilustruje událost z léta roku 1640, kdy si mladší městský rychtář Václav Pasecký stěžoval v radě na desátníky, „*že se domlouvají na rychtáře o varty, že na ně i na sousedy tak začasté přicházejí, jako by toho sám rychtář příčinou byl.*“ Nebylo mu to však nic platné. Desátníci byli pouze napomenuti, „*aby oni dle svých povinností náležitě se hleděli chovati a sousedy k vartám napomínati a je zavozovati a dostavovati.*“<sup>1049</sup>

Na bezpečnost ve městě nadále dohlížel také městský rychtář a jeho pomocníci, včetně biřice (právního posla), a již zmínění desátníci.<sup>1050</sup> Aktivnější roli v obraně města měli vedle vartýřů hrát zejména vojáci označovaní jako tzv. *salva guardia* či *sala guardia*. Ve Slaném se s touto institucí setkáváme poprvé v létě roku 1632, kdy rada vydává vysvědčení Mikuláši Pffankuchovi, kaprálovi z regimentu Maxmiliána z Valdštejna, který „*in der Stadt mit etlichen commendierten Knechten auf der Salva Guardia von abbemeldter kiner Compagnia hunderstellig vorblieben [...] uber anderthalb Monat [...]*“<sup>1051</sup>

Jaroslavu Bořitovi z Martinic se podařilo *salva guardii* vyjednat opakovaně také v následujících letech, a to patrně zejména s ohledem na strategickou polohu Slaného, který podobně jako Plzeň plnil funkci přirozeného zázemí pro císařskou armádu.<sup>1052</sup> Jistou roli, jak

---

<sup>1045</sup> Podobná situace panovala také v Lounech, kde jsou dezerce z denních a nočních vart, stejně jako vyhýbání se muštrůnkům, doloženy již v letech 1619 a 1620. ROEDL Bohumír (ed.), *Louny*, s. 134.

<sup>1046</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 89r.

<sup>1047</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 43v.

<sup>1048</sup> „*Nariženo, který by commendant k zavozování varty časně přítomen nebyl a v noci k vartě nedohlídal, má 2 svazky luntu a 1 libru prachu koupiti.*“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 155v.

<sup>1049</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 51v. Spory o účast měšťanů na strážní službě a případném placení žoldnéřů, kteří měli strážce posílit, nebyly pouze slánským specifikem. Obdobné neshody zaznamenáváme již na poč. 17. století například v Brně v souvislosti se zvýšeným nebezpečím v době tureckých válek. Tomáš BOROVSKEÝ – Tomáš STERNECK, *Finance a moravská společnost. Města a měšťané*, in: Tomáš Borovský – Bronislav Chocholáč – Pavel Pumper (edd.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007, s. 246.

<sup>1050</sup> S tím, jak postupovala válka, klesala ochota desátníků vykonávat své povinnosti. Například na konci roku 1641 museli být napomenuti, „*aby sami osobně a ne skrze manželky aneb děti své sousedům vůli vrchnosti přednášeli a je docházeli.*“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 88v. Srov. pozn. č. 826.

<sup>1051</sup> Označení *Salva guardia* bylo původně používáno pouze pro glejt, který měl jeho držitelé zajistit ochranu před ložirováním a zejména před bezuzdným řaděním soldatesky. Druhotně se přeneslo na vojáky, kteří byli v souvislosti s tímto glejtem najímáni k ochraně konkrétního města či panství. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 67r.

<sup>1052</sup> „*[...] doch daß solche Conception keines wegens auf die Contribution, so die Länder zu der Pflegung deß uberheifften Kreyß volcke reichen müssen, noch auch dardurch die Einquartierung, welche entweder von den hohen Generalofficieren oder aber von dehnen im Landt darczuverordneten Landesofficieren unndt Commissarien bey dehnen dießfalls die Disposition bestehet, geschehen müße verstanden [...]*“ Text této *salva guardia* vydané Matyášem Gallasem v Litoměřicích 6. listopadu 1633 se dochoval v registrech odeslané pošty. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 94v.

napovídá *salva guardia* získaná na konci roku 1636, sehrála také Martinicova nekompromisní rekatolizační politika, kterou uplatňoval na svých panstvích, včetně Slaného.<sup>1053</sup> V této souvislosti nesmíme zapomínat ani na ustanovení zástavní smlouvy, podle níž měl panovník, resp. komora, nahradit Martinicovi veškeré škody způsobené na jeho majetku rabujícími vojáky.

Zdá se, že iniciativa k získání *salva guardie* vycházela alespoň zpočátku od Slánských,<sup>1054</sup> později však byly příkazy k jejímu přijetí doprovázeny výhrůzkami.<sup>1055</sup> Ne vždy byli totiž Sánští ze *salva guardie* vyjednané Martinicem nadšeni. Vedle finančních nákladů na plat a stravu pro najaté vojáky,<sup>1056</sup> to byly zejména konflikty mezi těmito vojáky a obyvateli města<sup>1057</sup> či mezi vojáky navzájem,<sup>1058</sup> které konšelům přidělovaly starosti.<sup>1059</sup> Navíc,

---

<sup>1053</sup> „*Notum facio per praesentes et harum exhibitiones omnibus et singulis [...], quod Illustrissimus ac Excellentissimus Dominus Dominus S. Regni Imperii Comes a Martinicz [...] desideravit pro suis bonis et subditis Salvam Quardiam, quam ut etiam a meis Clarissimis Dominis Confratribus impetratam. Quapropter per has literas omnes et singulos Dominos Confratres peramanter rogo ut velint memorati Illustrissimi ac Excellentissimi Domini Comitis de Martinicz supremi in Regno isto praefecti ac locum tenentis dominium, id est Schlanam civitatem cum suis adjectis pagis, praediis, reliquisque pertinentiis intacta sinere nullamque iis molestiam inferre, ut pote per praeteritos haereticorum hostium dicto Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Comiti, ob eius in Catholica religione nostra fervorem et heresis persecutionem magis infensorum incursus summopere [?] expilatis et destructis.*“ Tuto *salva guardii* vydal na žádost Jaroslava Bořity z Martinic Daniel Czielinsky, „*junior quartirmistr*“ dne 6. listopadu 1636. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*, s. 107.

<sup>1054</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 248r; *Aktový materiál*, kt. č. 42, l. 11. 1639.

<sup>1055</sup> Například na počátku roku 1635 regent Zachariáš Vejda z Bezděkova „*v místě radním přednášel panu purkmistru pánům k povážení, i sám k tomu radil, že by bylo zapotřebí, aby pro toto město i také pro důchod Jeho vysoce urozené hraběcí [Milosti] 2 rejtaři ze Strašecího na salvaquardii dáni a vyžádáni byli, a obec aby je přijala a quartýry i opatřením jejich opatřila, s tou protestací a pohrůžkou, jestli tato obec žádné guardie k sobě nepřijme, stane-li se pod tím v důchodu a na statku Jeho vysoce urozené hraběcí Milosti od vojákův jaká škoda, že obec z toho všeho odpovídati musí.*“ Vzhledem k tomu, že obyvatelé města v této době stále ještě spláceli škody způsobené na vrchnostenském majetku za saského vpádu, dohodli se, že ony dva rejтары najmou a každému budou platit po jednom říšském tolaru týdně. Zároveň se zavázali, že jim zajistí stravu, ubytování a píci pro jejich koně. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 313r.

<sup>1056</sup> Výše odvodů jednotlivým vojákům najatým na *salva guardii* se v průběhu války měnila. Například v roce 1635 dostávali dva rejтары sloužící ve Slaném jako *salva guardie* po jednom říšském tolaru týdně a k tomu dva věrtele ovsa. Náklady na jejich stravu pak byly vyčísleny na 30 kr. za den. O čtyři roky později platili třem pěším po dvou kopách miš. týdně, každému tedy přibližně dva říšské tolary. Ve stejné době bylo vydáváno dvanácti rejtarům týdně celkem 66 zl. 30 kr. a 8 strychů a 3 věrtele ovsa. Od počátku června 1642 pak vyplácela rada dvěma rejtarům ze Špiglovského regimentu denně po 1 zl. a 30 kr., kaprálovi 36 kr. a každému ze čtyř pražských mušketýrů 18 kr. Navíc měli denně dostávat dva čtvrtce obroku pro každého koně. Stravu si měli, patrně s ohledem na výši platu, zajistit sami. O čtyři roky později, minimálně od poloviny února do poloviny srpna 1646, odváděli Sánští denně jednomu kaprálu 26 kr. a každému ze šesti mušketýrů po 13 kr., tj. téměř dvakrát více než dostávali jejich kolegové na podzim 1644, kdy se museli spokojit s 8 kr. Prostředky na vydržování *salva guardie* byly vybírány formou speciální sbírky. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 313r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 34r, 37v, 39r, 101v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 183v, 198r; AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 48, 174-178, 455-456. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 1640, Poznámění, co jest se předešle v létu 1640 *salvaquardii slánské* [...] na každou osobu za den a noc podle smlouvy s nimi učiněné od obce platilo.

<sup>1057</sup> Díky torzu knihy svědomí se dozvídáme o zajímavé slovní potyčce mezi Honsem Torschem, vojákem najatým na *salva guardii* na Smečně, a soukeníkem Andresem Feldčem (Felczem), ke které došlo v sobotu 12. listopadu 1633 v domě Samuela Kolínského, kam zašel Andres Felcz spolu s Václavem Ronem „*na hubatku piva*“. Ve chvíli, kdy zasedli ke stolu, přidal se k nim Václav Czejbík a voják sedící u vedlejšího stolu se zvedl a začal tancovat. Když si jeden druhého všimli, veleli se vzájemně „*jeden druhému v zadek líbat*.“ Poté přišel voják ke stolu a řekl soukeníkovi: „*Ty jsi šelma a zrádce, není při tomto městě většího rebelanta a kundšoftýře,*

v mnoha případech se jejich pomoc ukázala jako zcela neúčinná.<sup>1060</sup> Vojáci najatí jako *salva guardie* utíkali spolu s ostatními z města, které měli chránit, a konšelé jim potom ještě museli uhradit vzniklé škody.<sup>1061</sup> Ve většině případů také nezabránili nakvartýrování vojska do města, a tak byli Slánští pouze nuceni živit další vojáky.<sup>1062</sup>

---

*jako si ty. Neb jsi ty mi povídal, domníval jsi se, že jsem z tvý roty, že ve dvou nedělích saskej lid sem vpád do země učiní, a tu že budeme míti jinou vrchnost, a tu naši vrchnost, aby ji hrom na kusy rozrazil.*“ Podle Václava Czejbíka se voják vyjádřil o téže věci jinak. Jádro sdělení však zůstalo stejné: „*Ty jsi heský pták, aby tě čert škubal. Andres zase: Nech tebe škubá. Ten voják zase k Andresovi řekl: Není větší šelmy a rebelanta při městě jako ty. Pravil jsi, že tvá vrchnost, kníže dráž[d]anský, přijede za dvě neděle do Čech, že potom dobře bude jináč, a aby to hrabě tisíc hromů zabilo.*“ Kdy přesně Andres Feldč tato slova pronesl, nevíme. Je však pravděpodobné, že se tak stalo již před delší dobou, patrně nedlouho po vyhnání saských vojáků z města v květnu 1632. Ostatně sám Torsch měl potřebu zdůvodnit, proč si tuto informaci nechával (delší dobu) pro sebe. Andres mu prý za mlčenlivost slíbil sedlo, které mu však nedal, a proto se necítil být daným slibem vázán. Nedlouho po přijetí tohoto svědectví, již 18. 11., byl Andres povolán do rady, aby vše vysvětlil. Jeho odpověď, že to v žádném případě není pravda, radní neuspokojila, a tak jej poručili uvrhnout do vězení. Bohužel nevíme, jak dlouho Andres ve vězení pobyl, ani zda tímto celý případ skončil. Stejně tak nelze s jistotou říci, zda patřil Andres k reemigrantům vrátivším se za saského vpádu či nikoli. Jisté je pouze to, že na počátku července 1632 byla jeho ženou Dorota Jahodová, která se patrně nedlouho předtím, nejpozději v prosinci předchozího roku, vrátila ze saské Pirny. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihá zápisů z rady 1631-1639*, f. 6v, kniha č. 96, *Knihá svědomí 1629-1656*, f. 32r-32v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 248r, 285v-286r. Srov. příloha č. 10.

<sup>1058</sup> Například v roce 1639 došlo k souboji mezi Martinem, rejtarem z regimentu plukovníka Izulana a rejtarem Mikulášem Charvátém. Příčinou sporu bylo koňské sedlo, o němž Mikuláš tvrdil, že na něj má nárok, protože jej dostal („*k svýmu partu [jej] přidával*“). Martin si ho zase nárokoval kvůli tomu, že jej spolu s koněm koupil od Mikuláše a „*od druhých dvouch*“. Když se nebyli schopni dohodnout, Mikuláš dokonce odmítl jiné Martinem nabízené sedlo, řekl Martin: „*Inu, pojed' se mnou do pole, a tak zvíme, kdo to sedlo obdrží.*“ Po chvíli se vrátili, „*[...] Martin jeda zase napřed k městu ukravenej a Mikuláš Charvát za ním s dobytou pistolou, a tu ještě u brány chtěl na něj oheň dáti a my na Martina zkríkli, aby se na pozoru měl, že jest Charvát s pistolou za ním. A tak Martin mu poodskočil a tu Charvátovi povídali, že jest raněn a on pravil, že jest dal na něj oheň, ale že neví, aby ho trefil. A kdyby lidé na něj byli nekřičeli, že by ho byl střelil ještě jednou tu před branou.*“ Zda měl tento konflikt nějakou dohru, nevíme. Ždá se však, že nikoli. Svědectví o této události byla přijata na počátku června a již o měsíc později byl zmíněným vojákům vydán „*podsport*“ s potvrzením, že se „*po ten všecken čas, co jest jsou na té salva quardii v městě Slaným [...] zůstávali, dobře, jakž na dobrého soldáta náleží, [...] chovali.*“ AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihá svědomí 1629-1656*, f. 40r-41r; kniha č. 71, *Knihá misivů 1635-1642*, s. 179.

<sup>1059</sup> Poměrně často byli Slánští nuceni řešit také konflikty své *salva guardie* s obyvateli jiných měst. Například v červnu 1639 zasahovali ve prospěch jakéhosi velvarského souseda, jemuž Mikuláš Charvát a jeho společník Jakub, sebrali dvě krávy a odmítali mu je vrátit, pokud jim nezaplátí „*mnoho peněz*“. V tomto konkrétním případě pomohlo předvolání vojáků na radnici a domluva pana purkmistra. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 35v.

<sup>1060</sup> Například když ráno 2. listopadu 1635 přitáhla k městu znenadání korneta Poláků, snažil se hejtman spolu s purkmistrem a dalšími sousedy přesvědčit jejich rytmistra, aby odtáhli pryč s poukazem na zjevný fakt, že město je téměř celé vypálené a vydrancované a do večera, rozuměj do tmy, zbývá ještě sedm hodin. Tento argument jej však nepřesvědčil, stejně jako jej nepřesvědčila *salva guardie* od panovníka ani *salva guardie* od generála Baltazara Maradase, které mu byly vzápětí ukázány. Vojáci, kteří přijeli s rytmistrem k bráně, zatroubili „*lozunk*“ a vzápětí se do města nahnulo všech přibližně 300 vojáků a začali rabovat. O čtyři roky později, když byl Slaný znenadání přepaden císařskými, dokonce celá *salva guardie* místo, aby město chránila, ujela do bezpečí na Smečno a Slánští jim pak museli uhradit ukradené koně (viz dále). Stížnosti na neúčinnost *salva guardie* posílají konšelé Martinicovi i v následujících letech. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1635, Zpráva Martinicovi o nenadálém vydrancování města Poláky; kt. č. 42, 16. 7. 1639, List Martinicovi o nenadálém přepadení a vydrancování města císařskými, 31. 3. 1640, 1. 4. 1640.

<sup>1061</sup> Smlouva mezi Václavem Bloziem a Martinem N., Charvátý od regimentu „*Izulanovského a Ložiho*“ a důchodním písařem Václavem Zahrádkou, purkmistrem a radou města Slaného a staršími obecními na místě celé obce o dva koně, o něž přišli „*nešťastnou příhodou skrze nenadálý do jmenovaného města Slaného lidu nepřátelského vpád*“ byla uzavřena 27. května 1639. Václav Bloz dostal 18 a Martin 15 říšských tolarů. Smlouva stvrzená vlastnoručními podpisy vojáků se dochovala mezi aktovým materiálem. O tom, zda mají být vojákům koně nahrazení, jednal v Praze s hrabětem Samuel Cruciger. První relaci v radě učinil již 25. května, pouhých



S první stížností na zadržování platu *salva guardii* se setkáváme již v lednu 1635, kdy Jan Koprencz a Gregor Tichý, oba označovaní jako Charváti, oznamují přímo Martinicovi, že „zůstávající již na čtvrtý téhoden na salvě guardii v městě Slaném, ještě se nám téměř žádného platu nedalo a my, co sme peněz svých měli, z těch na stravu a pití sme se již vydali.“ A dodávají, že pokud jim nebude v dohledné době zapláceno, budou se muset vrátit ke své kompanii. Hrabě, který na tuto stížnost reagoval z dnes neznámého důvodu až po sedmi měsících, poručil slánskému hejtmanu, „aby jim od Slánských ihned co náleží, zaplatiti dal, i je k tomu zaplacení skutečně přidržel, a to až do dne svatého Bernarta, to jest 20. měsíce přítomného srpna, v kterýžto den potom z té salva guardie zase do Prahy k své compagnii propuštění budou.“<sup>1063</sup> O čtyři roky později si naopak stěžují Slánští. Vojáci najatí na *salva guardii* požadovali, aby kromě dohodnutého platu a vikuálií dostávali od vesnických poddaných, kteří „se pro nebezpečnost vojenské s jakým dobyttem svým k městu pod ochranu uchejlili“, určité částky ze zmíněného dobytka. „A to za právo sobě pokládající [...] pronášejíce se v tom, jestliže by jim tam praetensi nešla, že sobě sami dobytek bráti budou.“ Martinicova reakce na oznámení městské rady se bohužel nedochovala. Nevíme tedy, jakým způsobem bylo v tomto případě postupováno.<sup>1064</sup>

V průběhu čtyřicátých let podobných situací přibývalo. S ohledem na takřka permanentní přítomnost cizí nebo císařské armády v kraji byli vojáci na *salva guardii* najímáni s železnou pravidelností<sup>1065</sup> a v mnohem větším počtu než dříve.<sup>1066</sup> Slánští je pak museli „z jistého Jeho

---

šest dní po zmíněném incidentu, druhou v den podpisu smlouvy. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 27. 5. 1639; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 35r, 35v.

<sup>1062</sup> Například v roce 1633, pouhých sedmáct dní poté, co generál Gallas vydal Martinicovi *salva guardii*, přitáhli do Slaného oficiři „nejvyššího cejkmistra z Coloredu“. Ještě téhož roku pak byl do města vložen na zimní kvartýr plukovník Pek. Jeho vojáci pobýli ve Slaném celkem 29 dní (AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 94v; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 73 - 78, 81 - 82; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 1b). Podobnou zkušenost s dodržováním *salva guardie* a vojáky najatými k jejímu prosazování měli i Nymburští. Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629-1634*, SSH 26 - 27, 2000 - 2001, s. 39; TÝŽ, *Česká města*, s. 210 - 211.

<sup>1063</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 12. 1. 1635; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 323r, 336v.

<sup>1064</sup> Zdá se, že se Martinic tímto oznámením příliš nezabýval. O dva měsíce později se Slánští obrací na hraběte v téže věci znovu a stěžují si nejen na nemírné požadavky vojáků, ale také na důchodního písaře Václava Zahrádku, který „při [...] odporném tranctírování [...] jakožto přední správce předkem přítomen a nápomocen býti a je [...] oblomovati maje, že jest obyčejem svým navyklým toho všeho se absentíroval a přítomen býti nechtěl [...]“. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 178-179; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 27. 8. 1639.

<sup>1065</sup> V podstatě permanentní přítomnost těchto vojáků byli Slánští nuceni snášet zejména ve 40. letech. Nepřetržitě pobývala *salva guardie* ve městě například od počátku prosince 1642 do počátku června 1644. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 173-175, 179. Srov. pozn. č. 1056.

<sup>1066</sup> Vzhledem k absenci knihy počtů nevíme, kolik přesně vojáků bylo obvykle na *salva guardii* najímáno a tedy ani kolik těchto obránců připadalo na kolik obyvatel Slaného či jak se toto číslo měnilo v závislosti na depopulaci města, prohlubujících se ekonomických potížích Slánských a jejich zkušenostech se soldateskou. Na základě náhodných zmínek v radních manuálech a knihách misivů se však zdá, že na *salva guardii* byli zpravidla najímáni dva až čtyři vojáci. Tento stav pak byl měněn v závislosti na rostoucím nebezpečí. Například v dubnu 1639 bylo ke třem pěším přidáno osm rejtarů. O dva měsíce později, v červnu 1639, byli ke dvěma (!) vojákům, Mikuláši Charvátovi a jeho „tovaryši“ Jakubovi, přidáni dva z domácích, a to Simeon Kozák a Jan

*Vysoce urozené Hraběcí Milosti [...] dostatečného poručení, vol neb nevol [...] vychovávatí.*<sup>1067</sup> Přestože představitelé města poměrně záhy přinutili obyvatele okolních vesnic a lidí přespolní, kteří se „přichránili“ k městu, aby se spolupodíleli na berních odvodech a nákladech na vyživování vojska, včetně *salva guardie*, peněz se nedostávalo.<sup>1068</sup> Městská kasa zela prázdnou a také majetky Slánských se nejen v důsledku přímých vojenských operacích podstatným způsobem zmenšily. Rovněž ochota obyvatel města plnit příslušné odvody klesala.<sup>1069</sup> Radní se proto snažili přesvědčit hraběte, že jim plně postačí písemná *salva guardie*, s jejíž pomocí ochrání město sami.<sup>1070</sup> Většinou však nebyli

---

Zahradník jako mušketýři. O tři měsíce později pak bylo najato (dalších?) dvanáct rejtářů. Patrně nejvíce vojáků, 720 mužů (3 komanie pěchoty), bylo do Slaného vloženo na „*guardii*“ v květnu 1632, v den odchodu saské posádky. Domnívám se, že v tomto konkrétním případě, byla rozhodující spíše potřeba ubytovat někde vojáky mající táhnout na Prahu, stále ještě ovládanou saskou armádou. Označení těchto vojáků jako „*guardie*“, které se objevuje toliko v zápiscích Daniela Vepřka, pak mělo patrně motivovat obyvatele města k ochotnějšímu vyživování vojáků. V oficiálním soupisu škod je jako *guardie* označeno „pouze“ 20 knechtů a 1 kaprál. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 9; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 4, s. 3; AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 48, 174-177; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 395v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 34r, 35v, 37v, 39r. Srov. pozn. č. 1056.

<sup>1067</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*, s. 177, List Bartoloměji Františku Rotlenderovi z 27. 6. 1639.

<sup>1068</sup> Již na podzim roku 1634 bylo obecním snešením rozhodnuto, „*aby skrze patent a provolání biřickým hlasem vůbec bylo vyhlášeno a provoláno*“, že všichni přespolní zdržující se při městě, „*poněvadž tu při městě pohodlí užívají, aby také některou pomoc na salva guardii a jiné potřeby činili*“. Text příslušného patentu, podle něhož měli všichni, nejen sedláci, ale i chalupníci, podruzi a vdovy, ihned začít odvádět pověřeným osobám požadované částky, nebo okamžitě odejít z města a „*jinde bytem se opatřit*“, se dochoval v opise v radním manuálu (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 302v-303r). S příkazem vytvořit soupis osob, na základě něhož by byly příslušné částky vybírány, se setkáváme až o pět let později. Nicméně nemáme důvod pochybovat o tom, že podobný seznam vznikl také v roce 1634 (TAMTĚŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 37v). K finančnímu zatížení obyvatel města nejen v souvislosti s náklady na vyživování *salva guardie* viz např. extrakt z obecních register s poznamenáním platů, které v letech 1639-1644 odváděl na místě Jindřicha Arnošta Jan Ručníkár (TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 130v-131v).

<sup>1069</sup> V létě 1640 se desátník Václav Radnický poté, co byl napomenut, že neodvádí včas sbírky, které má vybírat, bránil, „*že mu někteří sousedé ani dobrého slova nedávají a odmítají, jako prej Jan Petružilka, když ho upomínal, že jest mu pravil, že on na žádnou guardii odvozovati nechce a nebude*“. O čtyři roky později jsou Slánští dokonce nuceni reagovat na stížnost adresovanou přímo hraběti. Jejimi autory byli poddaní ze Studeněvsi a Pcher, kteří žili v okolí města a odmítali se podílet na vyživování vojska, vykonávání strážní služby a placení *salva guardie*. V roce 1647 rozhodli konšelé ve snaze domoci se nedoplatků o uvěznění příslušných sousedů. Zda se touto cestou podařilo dosáhnout kýženého cíle, není známo. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 107v-108v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 51v, 178v.

<sup>1070</sup> Poprvé se s tímto modelem setkáváme v lednu 1639, kdy Martinic konšelům nařídil, aby „*spolu s staršími obecními volili 6 osob hodných, aby kdyby jaký mars vojenský byl, a salva guardia ukazována býti musila a ložirování se hájilo, při té guardii za vartýře s dobrou zbraní se dostavovali a za práci jejich, aby se jim od obce platilo*“. Zvoleni byli Jan Zahradník, Pavel Ssert a Jan Ručníkár s tím, že zbylé tři osoby budou jmenovány později. Placeni měli být z tzv. sabatální sbírky. Patrně se však příliš neosvědčili, protože krátce na to byla do Slaného poslána i „živá salva guarda“. Nelze samozřejmě vyloučit ani možnost, že výše zmínění byli jmenováni jen provizorně do té doby, než se podaří sehnat vojáky ochotné vykonávat *salva guardii*. „*Ti tři soldáti živé salvaguardie*“ byli do města posláni spolu s glejtem zpečetěným generálem Matyášem Gallasem na počátku listopadu. Naposledy žádali Slánští o písemnou *salva guardii* na konci roku 1648. Pro případ zcizení či zničení písemného glejtu býval pořizován jeho opis. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 28r, 30r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 283v-284r. Srov. *Aktový materiál*, kt. č. 42, 27. 8. 1639, l. 11. 1639.

úspěšní.<sup>1071</sup> A podobně jako v jiných případech ani v takovýchto chvílích neváhal Martinic ukázat, kdo je ve městě skutečným pánem. Když se na počátku roku 1642 Slánští bránili, že nemají peníze ani na vychování dvou rejtarů,<sup>1072</sup> vzkázal jim, že se obává, že nebude „*mocit odolati, aby místo těch dvou rejtarův 200 osob*“ do města „*položeno nebylo*“ a důrazně jim doporučil, aby se opatřili *salva guardií*. Zároveň jim připomněl, že jsou mu zavázáni za předešlou ochranu před ložirováním vojska. Povinnost nahradit hraběti případné škody sice nezazněla, s ohledem na zkušenost z doby saského vpádu, však bylo nutno s touto možností počítat.<sup>1073</sup> A tak nezbývalo Slánským nic jiného, než zakládat nová registra, vybírat další peníze<sup>1074</sup> a shánět žoldáky,<sup>1075</sup> a to nejen k ochraně samotného města, ale i vrchnostenských dvorů nacházejících se na slánském panství.<sup>1076</sup>

Ve chvíli, kdy do města dorazila zpráva, že se blíží větší množství vojáků, byli na radnici povoláni zástupci obce a později, od roku 1635, opět i obecní starší, aby se spolu s konšely poradili o nezbytných opatřeních. Zpravidla okamžitě bývaly vydávány příkazy k bedlivějšímu a častějšímu vartování, zkontrolování stavu zbraní a v závislosti na ročním

---

<sup>1071</sup> Jedinou dosud zjištěnou výjimku představuje suplikace ze srpna 1646, v níž Slánští žádali hraběte o zmenšení *salva guardie* („*vartýřů vojenských*“) ze sedmi osob (jeden kaprál a šest mušketýrů) na tři, v ideálním případě pak o jejich plné odvolání. Je otázkou, nakolik Martinice přesvědčily argumenty Slánských, že nehrozí akutní vojenské nebezpečí a v případě potřeby jsou připraveni chránit hraběcí majetek, a nakolik bylo jeho rozhodnutí odvolat k 20. 8. tyto vojáky ovlivněno jinými okolnostmi. Seznam obyvatel Slaného ochotných v případě potřeby chránit vrchnostenské dvory, byl zaslán do Prahy slánským hejtmánem Augustinem Kosinou 18. srpna. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 198v-199v.

<sup>1072</sup> Slánští reagovali na dotaz hraběte, kolik by byli schopni vychovávat rejtarů na *salva guardií* po dobu tří měsíců. Otázka, tlumočená v radě na konci prosince 1641 regentem, souvisela s chystaným zimním kvartýřem šesti regimentů císařských, o němž se mělo jednat na zemském sněmu, zahájeném 9. ledna 1642. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 88v-89r.

<sup>1073</sup> „*Registřík jak jest se předešlým salva guardiím tam v Slaným plativalo sem přijal a tomu se divím, že se vám nyní [zdá za] těžko býti, dva na salva guardií vychovati [...] Dostí mnoho já pro vás činím, já vás dle možnosti své od jich ochraňuji, kteréžto ochrany také více nežli který svobodný město královský užíváte, protož i vy zase mne neb věci mé ponocovati [?] a opatrovati povinni jste, čímž se nakonec spravte.*“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 4r-4v.

<sup>1074</sup> Sbírký na vychování *salva guardie* nebyly, alespoň ve 40. letech, vyhlašovány se stejnou pravidelností jako sbírky na plat děkanovi (viz dále). V prosinci 1643 píše Slánští regentovi, že „*takové ty zbírky ne vždycky v měsíci, ale jakž a dokud vystačiti mohou se vybírají*“ a všechna dílčí registra se pečlivě schovávají. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 112r; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 173. Srov. kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 110r, 116r.

<sup>1075</sup> Sehnat vojáky ochotné vykonávat *salva guardií* nebylo vždy snadné. Například v květnu 1643 prosí Slánští Jana Prauna, měšťana Nového Strašecí, o zaslání informace, kde se nachází „*bud' sám nejvyšší některého regimentu aneb rytmistr aneb některý jiný vyšší oficír, který by commendiroval, [...], a jak by se jmenoval*“, protože jim hrabě poručil najmout jednoho nebo dva rejтары na *salva guardií* a oni o nikom neví. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 180v.

<sup>1076</sup> Ochránit majetek ve vrchnostenských dvorech bylo mnohem komplikovanější, než v případě města a ochota najatých vojáků vykonávat tento úkol o mnoho menší. Ve chvíli, kdy se začaly šířit zprávy o blížícím se vojsku, přihnal slánský úředník většinou dobytek z těchto dvorů k městu a sám se ukryl do „*bezpečí*“ městských hradeb, kam povětšinou zamířila i příslušná *salva guarda*. V létě 1646 se tato skutečnost stala jedním z argumentů Slánských, žádajících propuštění najatých vojáků: „*A sice bez toho [...] těm vartýřům vojenským v vartování, jak potahův tak i jiných dobytkův Vaší Excellence, s nimiž se pan ouředník, když o jakém pokřiku vojenském slyšeti jest, k městu přichraňuje, netoliko nápomocni jsme, ale také začasť sami za ně ležící v městě, když oni na naše mozoly a krvavé práce na žraní a hodování se vydají, ve dne i v noci v branách i na vrších štildwachy držíce, vartujeme.*“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 198v-199v.

období také k přichystání většího množství vody (viz výše). Ve shodě s instrukcemi hraběte, které byly představitelům města tlumočeny většinou prostřednictvím hejtmana či regenta, začali Slánští také urychleně shromažďovat píce a obilí, aby bylo možno v případě potřeby rychle uspokojit vojáky.<sup>1077</sup> Ve snaze zabránit rabování bývaly vyhlášovány také preventivní finanční sbírky.<sup>1078</sup> Dále se konšelé pokoušeli **domluvit se s veliteli vojsk** na podobě jejich „fedruňku“ a zejména na podmínkách, za jakých by byli ochotni se městu vyhnout. Kdo a proč byl pověřován vedením těchto jednání, resp. jaký klíč byl uplatňován při sestavování příslušného „vyjednávacího týmu“, prozatím nevíme. Zdá se však, že významnou roli v něm hráli hraběcí úředníci, zejména slánský hejtman jako nejvyšší představitel slánského panství.<sup>1079</sup> Ne vždy však byla snaha dosáhnout oboustranně přijatelného kompromisu korunována úspěchem. Mnohdy se sice Slánští s vojáky na určité taxy dohodli, nicméně ti ji nedodrželi, popř. vojenští velitelé nebyli schopni, možná i ochotni, dohlédnout na své podřízené.<sup>1080</sup>

---

<sup>1077</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 131v-132r, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 342r. Preventivní shromažďování píce a mouky bylo běžné i před zástavou města. Podnět k němu však nedával hrabě z Martinic, ale krajští hejtmani. Dva patenty v této věci, které byly spěšně vypraveny po kraji, dorazily do Slaného například na podzim 1622. Zbyněk Novohradský z Kolovrat a Bohuchval Valkoun z Adlaru v nich informovali obyvatele kraje o plánovaném tažení několika tisíců Poláků, zejména kozáků, skrze kraje Plzeňský, Rakovnický, Slánský, Litoměřický a Boleslavský. S ohledem na tuto skutečnost vyzvali všechny obyvatele kraje, aby si „pro vychování takového lidu“ připravili dostatek proviantu, zejména mouky a ova, tak, „aby týž lid majíce své náležitě opatření, žádných obtížností příčiny neměl lidem činiti [...]“. AMS, nezprac., kniha č. 3, *Kniha patentů 1622-1630*, ff. 18v-19r, 21r-21v.

<sup>1078</sup> „Zbírka [...] na případné outraty v příčinách příjezdů někdy durchzugů vojenských, jež vzdycky fedrunku od obce žádají a mítí chtějí“ byla vyhlášena například v polovině listopadu 1634. Vybráním blíže nespecifikované částky byli tehdy pověřeni Daniel Vepřek, Matouš Kopecký, purkmistrovský služebník Jan Dubský a městský rychtář Matyáš Žlutický. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 304v, 389r.

<sup>1079</sup> K preventivnímu jednání nabádal Slánské také Martinic. Například, když v květnu 1635 zjistil, že má od Mělníka k Chebu táhnout na 11 000 vojáků, napsal Slánským, aby od Mělnických ihned vyzvěděli, kudy přesně budou „maširovat“. Poté, co získají spolehlivé informace o pohybu vojska, mají mu vyjet v ústrety a „s pilností“ se ptát na komisaře, co s nimi pojedou, jeden z nich by měl být hejtman Menšího Města pražského Hynek Vrbenský. Až je naleznou, mají jim ukázat *salva guardie*, které pro své grunty Martinic vyjednal a také kde přesně jsou hranice jeho panství. Dále si mají připravit dostatek proviantu, kterým by byli schopni uspokojit blížící se vojáky. Zároveň mají od zmíněných komisařů či „osob k přijímání těch věcí nařizených“ důsledně vyžadovat kvitance na vše, co se jim vydá. Ve druhém listu Martinic doplňuje jména osob, po nichž se mají ptát, a zároveň specifikuje, kdo se má oné mise zúčastnit. Vyjednávací tým měli kromě regenta tvořit smečenský a slánský hejtman jakožto nejvyšší představitelé správy smečenského a slánského panství. Se zástupci městské samosprávy nikdo nepočítal. Až poté, co slánský hejtman oznámil, že se nemůže na tuto cestu vypravit, dostal regent příkaz nahradit jej některým ze slánských měšťanů (!). Výše popsané nelze podle mého názoru interpretovat jako projev Martinicovy nedůvěry v představitele městské samosprávy. Spíše se jedná o ukázkou respektování správní a společenské hierarchie, která mohla výrazně ovlivnit úspěch jednání. S ohledem na blízkost dalšího Martinicova panství, smečenského, docházelo k úzké spolupráci s tamním hejtmanem. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 131v-132r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 67r. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 20. 3. 1646, Výpis z psaní Martinice slánskému hejtmanu, l. 5. 1646, Výpis z psaní Martinice slánskému hejtmanu.

<sup>1080</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 148-149, 151-152.

Podobným způsobem se představitelé města snažili ovlivnit také počet a délku plánovaných pobytů vojáků ve městě, tj. zimních kvartýrů a mustruňků.<sup>1081</sup> Se žádostmi o jejich odvrácení, zkrácení či zmenšení počtu „pozvaných“ hostů, se podobně jako v předchozích letech obraceli na jednotlivé představitele zemské správy, vojenskou kancelář a příslušné vojenské komisaře, popř. velitele.<sup>1082</sup> Velké naděje vkládali také do své nové (zástavní) vrchnosti.<sup>1083</sup> Martinicovy přímluvy však většinou nepadly na úrodnou půdu, a to přesto, že byl jedním z místodržících.<sup>1084</sup> Je otázkou, do jaké míry to bylo způsobeno tím, že se jednalo o události, které nebyl schopen ovlivnit, a do jaké míry jeho neochotou hlouběji se v této věci angažovat. Zdá se, že minimálně v období zástavy je blíže pravdě spíše varianta druhá. Po prodeji města v roce 1638 byli vojáci do Slaného posíláni na zimní kvartýry jen zcela výjimečně, a pokud ano, tak pouze v malém počtu.<sup>1085</sup> Byl tento obrat k lepšímu způsoben skutečností, že hospodářsky vyčerpané, silně zadlužené a vydrancované město nebylo schopno živit větší množství vojáků, nebo tím, že Martinic získal Slaný do dědičného vlastnictví? Jak moc vážně lze brát Martinicovy zprávy z konce 1634 o intenzivním jednání majícím za cíl zbavit smečenské i slánské panství povinnosti živit vojáky na zimních kvartýrech?<sup>1086</sup> Proč ta náhlá změna a proč právě teď? Anebo to nebyla náhlá změna, ale

---

<sup>1081</sup> V pramenech nebyl prozatím nalezen žádný doklad o konání mustruňku po zastavení města Martinicovi. Přitom jen od vypuknutí českého stavovského povstání do zastavení města se v něm konalo sedm těchto vojenských přehlídek (1618, 1619, 1620, 1621 (2x), 1622, 1623). Absenci mustruňků po roce 1623 neumíme zatím uspokojivým způsobem vysvětlit. Srov. pozn. č. 682 a č. 685. Podrobněji viz kap. č. 3.

<sup>1082</sup> K hlavním argumentům konšelů patřil neoddiskutovatelný fakt, že Slaný je značně zadlužený a vyčerpaný předchozími pobytů vojáků. Navíc pravidelně odvádí berně a kontribuce a když jim vloží do města vojáky, tak nejenže nebudou schopni odvádět včas zmíněné dávky, ale nebudou také moci náležitě plnit úkoly krajského města, zejména roznášet patenty po kraji, shromažďovat berně a kontribuce a také nebudou schopni zásobovat Prahu. Např. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 300r, 301v-302r; kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 253v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 2. 12. 1632. Srov. pozn. č. 342, č. 345 a č. 408.

<sup>1083</sup> Např. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 14. 12. 1633. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 84r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 167r-167v, 171r.

<sup>1084</sup> Jak přiznává sám Martinic v listu regentovi Zachariáši Vejdovi z konce listopadu 1634, měl jako místodržící poměrně značný vliv na to, kde budou vojáci ubytováni: [...] *A poněvadž on Francisco Urino, ani jeho pán generál quartýtmistr sám o své újmě sobě quartýry bráti, nebo soldátům svým dávati té moci nemá, nýbrž my zde v království českém pana generál comisaře, který s vědomím a uvážením našim, může quartýry dávati, máme, a ten sobě od JMC a JMK takovou instrukci danou má, aby v tom ve všem od nás JMK místodržících dependující to vše s vědomím a uvážením našim činil, [...] za tou příčinou naschválé týž pan generál comisař ku panu hraběti Colloredovi generál fedtmarschálku odsad z měst pražských se vypravil a dnes tam jede, tak aby s ním o týž zimní quartýry, kde by lidu JMC dány býti měly, promluvil, a na čem by spolu zůstali, nám JMK místodržícím to přednesl, [...] a tu potom, teprva s vědomím našim takové zimní quartýry rozdávány budou.* AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 108r. Srov. TAMTÉŽ, f. 109v ([...] *nebo bez generál comisaře a nás místodržících JMK takové quartýry klásti se nemohou [...]*“).

<sup>1085</sup> Podrobněji viz kap. č. 3.2.3.

<sup>1086</sup> V polovině prosince 1634 ujišťuje Martinic Jana Špičku a Jana Vranského, pověřené správou slánského statku po smrti hejtmana Kašpara Pryama, že do města by nemělo být ubytováno žádné vojsko, protože vyjednal u plukovníka Colloreda pro Smečno *salvu guardii* a pro Slané výjimku v podobě vyškrtnutí ze seznamu. V žádném případě tedy nemají do města pouštět vojáky z regimentu Camila Gonzagy, kteří se do něj snaží vetřít. Podle Martinicova názoru to Gonzagův forýr moc dobře ví a „*snad pro nějaký zisk svůj to činí*“. Přestože byli vojáci z regimentu Camila Gonzagy nakonec ve městě ubytováni, zůstali v něm pouhých šest dní a na dlouhou dobu byli také posledními. Velkou zásluhu na tom měl údajně Martinic, který se přimluvil u generálníhoho

pouze důsledek (dočasný) zlepšení Martinicovy vyjednávací pozice? Co všechno za zmíněným obratem stálo, nejsme prozatím schopni říci. Jisto je pouze to, že motivace bránit vlastní majetek bývá obecně větší než motivace chránit majetek svěřený, obzvláště když se druhá strana zaváže uhradit škody způsobené na svěřeném majetku. Navíc je třeba si uvědomit, že i díky přítomnosti vojáků ve městě klesala schopnost Slánských odvádět Martinicovi pravidelně úroky z půjčky poskytnuté panovníkovi, což ve svém důsledku vedlo k prodeji města. Na druhou stranu lze přepokládat, že Martinic jako řádný racionálně uvažující hospodář aktivně se zajímající o dění na svých statcích,<sup>1087</sup> by nenechal zcela dobrovolně plundrovat majetek, který hodlal získat do trvalého vlastnictví.<sup>1088</sup> Nic mu však nebránilo využít nastalé situace k vytváření nátlaku na obyvatele města s cílem dosáhnout rychleji jejich konverze či zaplacení různých dávek a poplatků, a také k přesvědčení panovníka o nutnosti postoupit mu město do trvalého dědičného vlastnictví, o což ostatně usiloval již od roku 1623.<sup>1089</sup>

---

komisaře pro české království hraběte Viléma Vratislava z Mitrovic. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 109r-109v; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 122v-123r.

<sup>1087</sup> Zajímavý doklad o racionálním uvažování Martinice představuje například jeho instrukce z května 1635, prostřednictvím níž nabádá Slánské, aby s ohledem na informace o vojsku směřujícím do Slánského kraje „*ihned hbitě muk z toho obilí contribního [...] nadělati*“ dali, nicméně chleba aby začali péct až ve chvíli, kdy se budou vojáci blížit „*a dříve nic, aby jim nezatvrdl*.“ O poměrně intenzivním zájmu Martinice o dění na slánském statku, včetně Slaného, vypovídá zejména jeho korespondence se slánským hejtmanem či regentem, dochovaná v podobě opisů mezi aktovým materiálem či ve speciálním kopiáři, který je dnes součástí jedné knihy misivů. Svým úředníkům, zejména slánským hejtmanům, opakovaně připomínal, aby jeho příkazy plnili ihned a nesnažili se sabotovat jeho rozhodnutí (Např. v listu hejtmanu Kašparu Pryamovi z června 1633: „*I jest mi to do tebe podivno i hněvno, že mi tak nerozumně a nevážně psáti smíš, nebo já svých vyměření a poručení tobě k žádnému dalšímu považování a rozsuzování neodsílám, než poroučím, aby ty se vedle nich tak a nejináče poslušně choval a jim skutečně zadosti činil*.“). AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 132r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 79r-126v, hl. f. 97r.; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 20r-21r; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14.

<sup>1088</sup> Již na konci prosince 1634 si Martinic na úvod listu adresovanému regentu Zachariáši Vejdovi povzdechl, že jak viděl z výkazu poškozených domů ve Slaném, jsou oba jeho statky, smečenský i slánský, velmi zničené. Zároveň jej ujišťuje, že kdyby znal jména těch, kteří ukazují vojákům na jeho statky, zasáhl by proti nim („*[...]Mezitím byl bych hrubě rád, aby[s] ty mi jednou aspoň někoho důvodně jmenoval, kterým tak panství mé a statek můj zástavní v očích jest, a že by na něj navozovali, věděl bych dobře, co činiti*.“). Martinicovu snahu pomoci Slánským komplikovali údajně samotní generálové, kteří nedodržovali sliby dané hraběti. Například v roce 1639 se prý marně pokoušel zastavit řádění císařských na polích v okolí města. Podobně si posteskl také v listu adresovanému o sedm let později slánskému hejtmanu (?), který jej informoval o častých příjezdech vojáků vyžadujících fedruňky: „*[...] I chtěje tomu rád spomoci, domlouval sem se již předešle o to tuze ku panu hraběti Colloredovi, však jest málo platno, nebo se týž pan hrabě Colloredo tím vymlouvá, že ti soldáti v potřebách JMC jezdicí po cestách fedruňky míti musejí. Nicméně nepominu ještě dáleji s dočným panem hrabětem Colloredou o to, zdali by se co spomoci mohlo, rozmlouvati*.“ V podobném duchu píše Slánským i v následujících měsících a letech. V květnu 1646 se mu například nepodařilo získat pro svá panství výjimku v souvislosti s chystaným přesunem tří regimentů „*lidu jízdného sazkého*“ od Prahy do Rakovnického kraje: „*I ačkoliv sem se to zabrániti všelijak přičinil, však nic dokonce způsobiti sem nemohl*.“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 22. 8. 1639, 20. 3. 1646, 1. 5. 1646; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 109v-110r.

<sup>1089</sup> Jasný důkaz o Martinicově snaze získat Slaný do dědičného vlastnictví již v roce 1623 poskytuje například list panovníka adresovaný Karlu z Lichtenštejna pouhý týden po podpisu zástavní smlouvy, v němž jej upozorňuje, že Slaný má být Martinicovi postoupen pouze do zástavy a nikoliv do dědičného vlastnictví (NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24). Srov. pozn. č. 402. Dále srov. tvrzení Martinice z února 1638: „*[...]*

Výše naznačené Martinicovo chování, resp. způsob jednání, v němž se odrážejí nejen jeho mocenské ambice, ale také jeho postoj a vztah k obyvatelům Slaného, dobře ilustruje následující příklad. Na počátku prosince 1632 píše konšel hraběti, že před pár dny se přihnal do města regiment plukovníka Preynera, doplněný záhy o početný dvůr Jeho Milosti knížete Mechlburského. Zoufalí představitelé vyčerpaného města, saskou armádu odcházející na konci května okamžitě nahradili císařští, úpěnlivě prosí, aby byli vojáci odvoláni, neboť není možné, aby delší dobu snášeli „*to nesnesitelné jho*“, zejména když „[...] *páni oficirové v tak velikém počtu koní, žádného vyměření a jisté instrukcy, co by na osoby, tak i koně jejich dáváno a pasírováno býti mělo, ještě nemajíce, vedle své libosti na ně obrok berou [...]*“.<sup>1090</sup> Krátce po napsání tohoto listu ujišťoval Martinic slánského hejtmana Kašpara Pryama, že se snaží přimluvit se na příslušných místech, „*aby odtud z města Slaného aspoň nětco toho lidu vzato [bylo]*“, a to i přesto, že si to Slánští s ohledem na své nedávné chování nezaslouží.<sup>1091</sup> Zároveň však opakovaně upozorňuje představitele městské správy, že vojáci nebudou z města odvoláni do té doby, než mu uhradí škody způsobené na jeho majetku během saského vpádu.<sup>1092</sup> Prejnerovští z města odešli v polovině srpna následujícího roku, krátce poté, co se Slánským podařilo vyjednat splátkový kalendář a odvést část z celkové sumy hraběti.<sup>1093</sup> Je toto možno považovat za shodu okolností? Zdržoval snad Martinic vojáky ve městě úmyslně, nebo jen využil příležitosti, situace, kterou nemohl změnit? Byl dosažený výsledek, odvolání části vojáků z města na konci prosince 1632, skutečně maximem možného?<sup>1094</sup>

---

*jsouce já již nyní obce jejich pánem, které jsou oni Slánští sami někdy páni byli [...] nyní jakožto pán toho všeho, čeho oni prve k obci užívali v zástavě půjčkou na to vše jisté a veliké summy peněz držím a užívám, i toho sobě odníti jim, ani žádnému jinému nedám.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 126r).

<sup>1090</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 74.

<sup>1091</sup> „*Ačkoliv tíž Slánští hrubě proti mně prohřešili jsou, však jakkoliv jsouce, vzdycky k milosrdenství náchylnější než-li k přísnosti, v té příčině, aby odtud z města Slaného aspoň nětco toho lidu vzato [...] tu, kdež náleží, o to se dopisují a opravdově jedná.*“ O celé záležitosti jednal Martinic údajně s Albrechtem z Valdštejna a generálními komisaři hrabětem Qustenberkem a hrabětem z Vrtby. Na Albrechta z Valdštejna se obrátili také Slánští. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 79 (list z 18. 12. 1632), s. 79 (list z 22. 12. 1632); AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 2. 12. 1632, Opis suplikace Slánských Albrechtů z Valdštejna.

<sup>1092</sup> Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 78 (15. 12. 1632), s. 79 (20. 12. 1632), s. 81 (po 7. 1. 1633), s. 83 (1. 2. 1633).

<sup>1093</sup> Jistiny, prostřednictvím nichž se Slánští zavázali ke splacení škod způsobených na hraběcím majetku za saského vpádu, byly podepsány 18. 3. (škody na slánském statku) a 23. 4. (škody na kvíckém statku) 1633. Obě byly revidovány na počátku června. Poslední voják z prejnerovského regimentu opustil město 12. 8. O první, březnovou splátku, jsou Slánští upomínáni ještě v polovině června. Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 89; AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 4. 1633, Opis jistiny na 3000 kop gr. m., 23. 3. 1636, *Poznamenání vyvazených termínů měsíčných*; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 266v-267r, 272r, 272v.

<sup>1094</sup> „[...] *a když bez toho, aby tam dokonce žádný lid válečný neležel, nikoliv bejti nemůže, aspoň aby to, co nejméně býti může, zanecháno bylo, to jsem nejen při panu hraběti z Vrtby a panu Holbovi, ale i při samém JMK panu generalissimo vyhledával, ano i na díle obdržel, že (jakž sám píšeš) odtud ze Slaného jeden praporec vytáhl a do města Luna se položil.*“ Podle soupisu škod byl celý prejnerovský regiment ve Slaném ubytován do 17. 1. 1633, zbylé dvě kompanie odešly 12. 8. 1633. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání*

Nejednalo se o pouhou demonstraci moci? Ukázkou toho, že když budou Slánští konat tak, jak si Martinic přeje, vyhoví jejich prosbám?<sup>1095</sup>

V případě, že se nepodařilo nakvartýrování vojska do města zabránit, snažili se konšelé **uzavřít** s nově příchozími **smlouvu**, v níž by byly stamoveny podmínky, za jakých budou ve městě ubytováni. Jejich cílem bylo precizovat a případně posílit obecná ustanovení zakotvená v místodržitelských patentech a tzv. ordonancích, které byly vydávány jednotlivým vojenským velitelům spolu s dekretem k ubytování v konkrétní lokalitě.<sup>1096</sup> Kromě obvyklých klauzulí týkajících se denních dávek proviantu a platu usilovali Slánští hlavně o to, aby dané smlouvy obsahovaly konkrétní sankce a záruky potrestání vojáků pro případ, že by se dopustili excesů. Avšak i tyto smlouvy se záhy ukázaly být podobně jako *salva guardie* a ordonance pouhým cárem papíru.<sup>1097</sup> Poprvé se o tom Slánští přesvědčili ještě před zástavou města díky Hanibalůvi Arnerovi, který se nejen nehodlal spokojit s poměrně velkoryse stanovenými požitky, ale domáhal se i odevzdání klíčů od města.<sup>1098</sup> Navíc, místo aby dohlížel na své muže, sám se dopouštěl excesů. Přestože si Slánští opakovaně stěžovali Karlu z Lichtenštejna a žádali jej o nápravu, nemáme zprávy o tom, že by byli daní vojáci jakkoliv potrestáni. Navíc zůstali ve městě o dva měsíce déle, než bylo původně dohodnuto.<sup>1099</sup>

---

škod, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 80. (list z 29. 12. 1632); TAMTÉŽ, složka č. 1a, 1b. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 49-64.

<sup>1095</sup> Pro tuto skutečnost hovoří například Martinicův list, který byl čten v radě dne 13. 12. 1632. Hrabě v něm oznamoval, že si Slánští s ohledem na své chování mohou za vojáky sami a že dokud mu nezačnou platit, nemá zájem se přimlouvat, aby bylo vojsko z města vyzdvíženo a ani je nebude litovat. Zděšení radní se po vyslyšení této zprávy rozhodli napsat hraběti další poníženou suppliku. Mělo se to však udělat ve vší tajnosti tak, „aby se vojáci toho nedověděli, co Jeho Výsoce urozená Hraběcí Milost ráčí psáti tak příkře“ obávajíc se, „že by oni sami tím ukrutněji zacházeli.“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 258v.

<sup>1096</sup> V městské registratuře se dochovaly opisy některých patentů a ordonancí opravňující vojáky k ubytování ve městě a vymezující množství požitků, které jim měly být odváděny. V případě, že se vojáci neprokázali některým z těchto dokumentů, neměli být, jak opakovaně upozorňoval slánského hejtmána sám Martinic, do města vpuštěni. V praxi však mnohdy nebylo možno toto nařízení dodržet. O jednom z řady násilných vniknutí do města informují Slánští hraběte na počátku května 1635, kdy se skupinka rejtářů za pomoci bití primase, purkmistra a dalších radních (*anderen etlichen Rathspe[r]sonen*) domáhala ubytování 48 osob. Ordonance, které měly zajistit vojákům potřebnou stravu a zároveň ochránit poskytovatele kvartýrů před přemrštěnými požadavky vojáků, se v mnoha případech ukázaly být bezcennými cáry papíru. AMS, nezprac., kniha č. 3, *Knih patentů 1622-1630*, ff. 34v-36v, 59r-60r; kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, ff. 82v-83r, 131v; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 113r-113v.

<sup>1097</sup> Ne všechny zkušenosti Slánských s vojáky byly negativní. Například, když 23. listopadu 1633 dorazila do města artilerie nejvyššího cejkmistra z Colloreda přepravující děla a munici, nepožadovali vojáci více, než bylo stanoveno v ordonanci datované o tři dny dříve v Litoměřicích. Ve městě se navíc nezdrželi příliš dlouho. Odjeli již 25. listopadu. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 94v-95r; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363, (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 1b, s. 19-20.

<sup>1098</sup> Smlouva, která byla uzavřena s Hanibalem Arnerem pouhých osm dní poté, co do města dorazil patent Karla z Lichtenštejna upravující podmínky vyživování rejtářů zůstávajících na kvartýrech před zmustrováním, byla poměrně velkorysá. Slánští se v ní zavazovali zaplatit více, než bylo stanoveno zmíněným patentem. Například Hanibal Arnero, který měl jako rytmistr dostat za měsíc 36 zl., se mohl těšit na taxu 50 zl. denně. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, 19. 3. 1623, Smlouva s rytmistrem Hanibalem Arnero; kniha č. 3, *Knih patentů 1622-1630*, f. 34v-36v.

<sup>1099</sup> AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 305r, 307v-308r, 309v-310v; Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, III. díl, s. 400, 400-401. Srov. pozn. č. 411 a č. 412.



Ani později nebyli Slánští ve snaze regulovat pobyt vojáků ve městě za pomoci smlouvy o mnoho úspěšnější.<sup>1100</sup> Stížnosti na nehorázné chování a požadavky vojáků, kteří se domáhají větších odvodů, než by jim podle příslušných patentů a ordonancí mělo náležet, posílají Jaroslavu Bořitovi z Martinic s takřka železnou pravidelností („*podle obyčeje vojenského, nikdy byt' nejlép chování byli, dosti neměli*“).<sup>1101</sup> Stejně jako stížnosti zasílané na příslušná odpovědná místa, včetně vojenské kanceláře, ani stížnosti adresované Martinicovi toho většinou příliš mnoho nezměnily.<sup>1102</sup> Nemálo starostí přidělal Slánským například generál Wrangel, v pramenech městské provenience důsledně označovaný jako Wangler, který strávil ve městě celkem deset měsíců. Podobně jako jeho kolega Pek se bez ukázaní řádné ordonance domáhal „portí“ větších, „*nežli designati na to nařízená vyměřuje*“, a to s odvoláním na příklad pražských měst. Při závěrečném vyúčtování v květnu 1634 pak odmítl uznat část nákladů vynaložených na jeho vojáky. Napravení přehmatů, stejně jako odchod vojáků, neuspíšily ani četné suplikace Martinicovi.<sup>1103</sup> Slánští, poučení z tohoto nezdaru, snažili se příště pomáhat si sami, občas patrně i poněkud nečestným způsobem.<sup>1104</sup> Zejména po zkušenostech získaných ve druhé polovině třicátých let vyjednávali také s veliteli

<sup>1100</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 118r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 132r, 134r (smlouva s rejtary plukovníka Marco); *Aktový materiál*, kt. č. 39, 14. 2. 1624, Smlouva mezi slánským hejtmanem Mikulášem Hanžburským z Kopečka a fendrychem Domingem Vorioh (?).

<sup>1101</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 292r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 106r-107r. O tom, že by vojáci od Slánských požadovali nějaké „nestandardní“ potraviny jako například jižní ovoce či orientální laskominy, kterých se údajně domáhali v Praze, postrádáme zpráv. Ve Frankfurtu nad Mohanem si opakovaně řekli o tabák, v Mladé Boleslavi pak jeden voják žádal švestky a rýži. Jan KILIÁN, *Na kvartýře*, s. 27.

<sup>1102</sup> Většina stížností na chování vojáků je součástí suplikací, jejichž cílem je oddálit placení nějaké částky povinné Martinicovi. Je tedy velmi pravděpodobné, že některé z uvedených skutečností mohou být nadnesené. Tento poněkud jednostranný pohled je v budoucnu nutno doplnit studiem dalších pramenů, v rámci něhož by mělo být mj. ověřeno, zda pro Slaný platí tvrzení Jana Kiliána, že „*Uvědomělé pohrůžky rozvratem městské ekonomiky se [...] staly jedním z nejběžnějších a neúčinnějších obranných mechanismů měst za třicetileté války*.“ Např. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 106r-107r; kniha č. 70, *Knih misivů-posilací 1622-1636*, ff. 75v, 97r-97v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 3. 1633; KILIÁN Jan, „...*Žalostivé stejskání tak častých a nevypravitelných těžkostí a soužení vojenského*...“. *Obranné mechanismy mělnických obyvatel za třicetileté války*, Středočeský vlastivědný sborník, řada společenskovední 26, 2008, s. 20. K faktorům ovlivňujícím výpovědní hodnotu suplikací viz např. Jaroslav ŠULC, *Třicetiletá válka a všední den*, s. 68-70. Zde také zajímavá analýza poddanských suplik z hlediska rétorických charakteristik. K častým odkazům na zkázu, plenění a smrt v úvodu suplik a jejich funkci viz dále např. Jiří Hofman, který mj. upozorňuje, že tyto lamentace, které měly často ustálenou podobu, plnily v suplikách roli obecného úvodu či předmluvy. Popisované události tak nemusely nutně odpovídat reálné situaci v době vzniku listu. Jiří HOFMAN, *Banérova korespondence jako pramen k válečným událostem let 1639-1640*, s. 58.

<sup>1103</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 292r; kniha č. 70, *Knih misivů-posilací 1622-1636*, f. 102r-102v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 26. 3. 1634 (správně před 25. 3.). Podrobněji k Wrangelově a Pekově pobytu ve Slaném viz kap. č. 3.2.2.

<sup>1104</sup> V únoru 1637 byli Slánští vyzváni hrabětem, aby mu písemně vysvětlili obvinění uvedené v psaní „pánů prelátů“, kteří tvrdili, že úmyslně posílají vojáky na grunty pražské kapituly do Kralovic a dávají jim dokonce jakousi ordonanci. Do jaké míry se toto obvinění zakládalo na pravdě, nevíme. Stejně tak prozatím netušíme, jakým způsobem se jej konšelé pokusili vyvrátit (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 405r). Podobným způsobem se v roce 1633 pokusili zbavit nezvaných hostů také Mělničtí, kteří údajně vydali jednomu nižšímu důstojníkovi nařízení k přesunu do Liblic. Majitel panství, boleslavský krajský hejtman Jetřich Špetle z Janovic, se tomuto kroku pochopitelně bránil. Jan KILIÁN, *Město ve válce*, s. 182.

švédských vojsk, a to i přesto, že se tím vystavovali nemalému riziku obvinění z kolaborace. V současné chvíli nelze říci, do jaké míry bylo toto jejich chování ovlivněno snahou ochránit majetky a životy obyvatel města a do jaké míry touhou po změně poměrů.<sup>1105</sup> Za projev racionálního chování lze bezesporu považovat dodávky proviantu a kontribuce, které si Slánští nechávali důsledně potvrzovat prostřednictvím kvitancí.<sup>1106</sup> Snahu o včasné odvádění kontribucí můžeme stejně jako placení výpalného označit s trochou nadsázky za specifický druh obranného mechanismu.<sup>1107</sup> Podobně je třeba nahlížet také na švédské vojáky, kteří byli ve Slaném na *salva guardii*.<sup>1108</sup>

Podobně jako v jiných městech i ve Slaném se v průběhu let stal nejčastěji kolektivně uplatňovaným obranným mechanismem **prostý útěk**.<sup>1109</sup> Všechny ostatní se totiž ukázaly jako zcela neúčinné, zejména dorazila-li do města armáda žoldáků, kteří nedostali delší dobu zapláceno. K volbě tohoto mechanismu byli Slánští do značné míry paradoxně motivováni samotným Martinicem. Kromě doporučení typu, aby si připravili dost vody pod krovy a výpalné v žádném případě neplatili či aby zachovali věrnost své vrchnosti a modlili se, že

---

<sup>1105</sup> Obvinění Slánských z kolaborace s nepřítelem bylo, nepočítáme-li saský vpád, vzneseno například v souvislosti s vypálením města na podzim 1634. Nebylo však nikdy prokázáno. Stejně tak není z dostupných pramenů jasné, zda Slánští vyhověli žádosti švédského rytmistra Christofa Galbrechta z ledna 1645 o poskytnutí doprovodu jeho poslu do Prahy a popř. jak kvalitní služby mu poskytli. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 26. 1. 1645. K požáru města v roce 1634 podrobněji viz kap. č. 3.2.2.

<sup>1106</sup> Četné kvitance, zejména na kontribuci odvedenou švédskému vojsku, se nachází mezi aktovým materiálem či v opise v knize č. 2. Ani jejich pečlivé uschování však nezabránilo sporům s velením švédské armády při jejím odchodu ze země po skončení války. Srov. pozn. č. 687 a č. 701.

<sup>1107</sup> Toto tvrzení, které není v rozporu se snahou Slánských o získání slevy z vyměřených částek, lze vztáhnout také na kontribuce povinné císařskému vojsku. Jejich včasné a pravidelné odvádění se postupně stává jedním z hlavních argumentů konšelů žádajících příslušná místa o zamezení ubytování vojáků ve městě či o snížení jejich počtu. Město se tak zároveň chránilo, nebo se alespoň domnívalo, že se chrání, před případným rabováním. Fakt, že vojáci, kterým nebude včas zapláceno, by se mohli do vybírání příslušných částek pustit sami, je zmiňován také v patentech, na základě nichž byly jednotlivé kontribuce vyhlášovány. Rovněž pokuty pro neplatiče nebyly malé. Podle patentu vydaného v červnu 1625, měli „reštantníci“ zaplatit dvojnásobek dlužné částky s tím, že v případě nutnosti bude přistoupeno k prodeji jejich movitého i nemovitého majetku. Pokud by se dlužník bránil, měl být k zaplacení přinucen za pomoci vojáků. Ke včasnému odvádění kontribucí byli Slánští motivováni také hrabětem, a to prostřednictvím pobytu v šatlavním vězení či vyhrožováním vložení vojska do města (viz dále). V užívání vojska jako donucovacího prostředku nebyl Martinic rozhodně osamocený, ostatně tento postup předpokládaly i příslušné patenty. Doložen je například pro město Nové Strašecí. Např. AMS, nezprac., kniha č. 3, *Kniha patentů 1622-1630*, ff. 10r-11v, 17r-18r, 28r-29r, 29v-32v, 52r-54r, 88v-92r, 102v-104r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 284v-285r. Jan ČERNÝ, *Kniha trhových smluv*, s. 67.

<sup>1108</sup> Stejně jako císařské *salva guardie*, ani tyto nedokázaly město vždy ochránit (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 6. 11. 1648, Plná moc pro rytmistra poslaného na *salva guardii* do Slaného, 1. 12. 1648, kvitance; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 284v-285r). O tom, že *salva guardie* nebyly respektovány ani těmi, co je vydali, natož druhou stranou, se v roce 1644 přesvědčili také obyvatelé České Kamenice. Hana SLAVÍČKOVÁ, *Dokumenty doby. Švédové na Českokamenicku v letech 1639 – 1646*, Děčínské vlastivědné zprávy 12, 2002, č. 2, s. 50. V případě švédských *salva guardií* navíc Slánští mnohdy ani nemohli jejich přijetí ovlivnit.

<sup>1109</sup> Jan KILIÁN, „...Žalostivé stejskání, s. 13; Eva TOMKOVÁ, *Švédské vpády do Trutnova a Dvora Králové nad Labem*, in: Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 4. – 5. května 2004, Mělník 2004, s. 49, 51. Příklady dočasného vyliďňování moravských měst kvůli vojákům viz např. František MATĚJEK, *Škody způsobené na Moravě řáděním vojáků za třicetileté války*, ČMM 113, 1994, č. 1, s. 83-94; František MELICHAR, *Osudy Unhoště ve třicetileté válce*, Sborník historický 2, 1884, s. 203-204.

jim Bůh pomůže,<sup>1110</sup> to byla zejména série opatření znemožňujících obyvatelům Slaného volně disponovat vlastním, navíc neustále se ztenčujícím majetkem, která silně ovlivňovala jejich odhodlání aktivně se bránit.<sup>1111</sup> Martinicovy výhrůžky, že pokud opustí město, přijdou o své statečky stejně jako ti, kteří se rozhodli odejít kvůli víře svých předků, a navíc budou muset uhradit případné škody vzniklé na jeho majetku, se ve srovnání s tím, co by se dělo, kdyby ve městě zůstali, jevíly jako zcela nepodstatné.<sup>1112</sup> Tváří v tvář vojenskému nebezpečí také velmi rychle zapomínali na slib, který skládali ve chvíli, kdy se stávali měšťany či sousedy. Sousloví „trpěti s městem“, kterým byly souhrnně označovány povinnosti spojené s přijetím do městské obce, získalo zcela nový rozměr.<sup>1113</sup> A tak místo, aby s vojáky poklidně „žádným přílišným kvaltem a mocí proti nim se nestavěj[íce]“ vyjednávali a pěkně je „odbejvali“ poukazováním na zjevný fakt, „že již lidem všecko pobráno jest, a odkud co více dáti nemají“, jak jim radil Martinic, utíkali ve snaze zachránit alespoň holé životy do okolních lesů.<sup>1114</sup>

Ačkoliv Slánští opouštěli své domovy kvůli vojákům jistě již ve dvacátých letech,<sup>1115</sup> první hromadný útek zaznamenáváme v pramenech až v létě 1634 v souvislosti s vydrancováním

---

<sup>1110</sup> Proč vyhodnotil Martinic situaci v červenci 1634 a v březnu 1640 zcela opačně než situaci v říjnu 1647, prozatím nevíme (v prvních dvou případech vydal příkaz rozhodně nic neplatit, ve třetím naopak okamžitě zaplatit). Odpověď na tuto otázku by mohlo poskytnout zejména podrobnější studium písemností vrchnostenské provenience a korespondence nacházející se v rodinném archivu Slavatů, popř. dalších šlechtických rodů, s jejichž členy udržoval Jaroslav Bořita z Martinic pravidelnější kontakt. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 300v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 46r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 227r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 18. 7. 1634, Žádost Slánských o potvrzení informací o bližícím se vojsku adresovaná Martinicovi a jeho reakce na ni; kt. č. 42, 20. 3. 1646, Výpis z psaní Martinice slánskému hejtmanu.

<sup>1111</sup> Majetek obyvatel města se v průběhu války rapidně zmenšoval zejména v důsledku rostoucího berního zatížení a nemalých nákladů na vyživování vojska. Ke značnému ztenčení majetku Slánských docházelo dále díky nekompromisnímu vymáhání různých platů Martinicem i za osoby nepřítomné a nutnosti podílet se po zabavení obecních důchodů na financování základního chodu městské správy. Nesmíme také zapomínat na povinnosti Slaného související s jeho pozicí krajského města, zejména povinnost uhradit případné nedoplatky na berních a kontribucích ze svého a poté je vymáhat na příslušných hříšnicích (viz dále). K omezování práva slánských měšťanů nakládat s vlastním majetkem viz pozn. č. 961.

<sup>1112</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 108v-109r, 110v. V případě, že se vojákům podařilo překonat hradby a vtrhnout do města, proměňovalo se v past, z níž nebylo úniku, o čemž se Slánští několikrát přesvědčili na vlastní kůži. Podrobněji k jednotlivým vpádům (nepřátelských) vojsk do Slaného viz kap. č. 3.

<sup>1113</sup> Pokud by jakýkoliv měšťan či soused odmítl dostát povinností, k nimž se zavázal ve chvíli, kdy byl přijímán do městské obce, například tím, že by odešel z města a odmítl spolu s ostatními čelit útoku vojáků či se spolupodílet na jejich vyživování, vystavoval se nebezpečí ztráty cti, vyloučení ze společenství plnoprávných měšťanů či sousedů a zejména konfiskaci majetku. V květnu 1634 bylo Václavu Bumbovi pohroženo také zákazem vykonávání živnosti a obchodu. Řada obyvatel Slaného tak byla v průběhu války postavena před nelehký úkol rozhodnout se, zda riziko spojené s odchodem z města bude dostatečně vyváženo tím, co získají. Jediný, kdo zpravidla nebyl nucen toto dilema řešit byl slánský hejtman, který v případě eskalace vojenského nebezpečí většinou dostal příkaz od hraběte odejít z města. Někteří obyvatelé Slaného se snažili předejít případným problémům prostřednictvím žádosti o povolení opustit město, kterou přednesli na řádném zasedání městské rady. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 289r, 293r, 321r; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 107v.

<sup>1114</sup> Např. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 20. 3. 1646, Výpis z psaní Martinice slánskému hejtmanu, l. 5. 1646, Výpis psaní Martinice slánskému hejtmanu. Srov. pozn. č. 1079.

<sup>1115</sup> Na odchod obyvatel z města upozorňují konšelé například v květnu 1623 Karla z Lichtenštejna v souvislosti s prosbou o zakročení proti rytmistru Hanibalů Arnerovi a jeho vojákům: „sousedé [...] s pláčem přicházejíce

a vypálením města.<sup>1116</sup> V následujících letech opouští Slánští „bezpečí“ městských hradeb stále častěji, a to zejména díky žoldákům bojujícím pod švédským praporem.<sup>1117</sup> V důsledku požáru, jemuž v září 1634 padla za obětí téměř třetina města, nemají již co ztratit a ani z čeho nahrazovat případné škody způsobené vojáky na hraběcím majetku. Navíc poté, co byli na počátku roku 1639 nuceni odevzdat své nové vrchnosti veškerá privilegia a na podzim pak zástupci politické elity poprvé zakusili, co to znamená stát se rukojmím a čekat v zajetí na zaplacení výkupného, bylo jejich odhodlání zůstat ve městě chráněném pouze chatrnými hradbami, zcela minimální.<sup>1118</sup>

Pokud se vojáci přihnali v létě, dal se pobyt v okolních lesích bez problémů snést, hůře bylo v zimě. Slánští si byli této skutečnosti dobře vědomi, a proto mnozí z nich, obzvláště pokud měli malé děti, zůstávali skryti v rozbořených domech a doufali, že vojáci s řáděním brzy skončí. I oni však byli většinou nakonec přinuceni své příbytky opustit.<sup>1119</sup> Zdá se, že se v takovýchto případech uchýlovali nejčastěji do pražských měst. Někteří pak odešli ze Slaného natrvalo. Řada z nich, stejně jako exulanti, bez povolení vrchnosti.<sup>1120</sup>

---

*sobě stěžují, že sobě nevědí, jaké rady dáti [...], mnozí z nich již tou přikrostiti od statečkův svých, nechajíce jich prázdných, odběhli.“* AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 309v.

<sup>1116</sup> Zdá se, že v létě 1634 opustili Slaný úplně všichni, včetně představitelů městské správy a hejtmana, a to přesto, že pouze posledně jmenovaný měl odchod z města povolen. Hejtman odešel buď ještě téhož dne, kdy saští vojáci vtrhli do města, tedy 24. 7., nebo, pravděpodobněji, druhého dne ráno. Ve stejnou dobu se neznámo kam ukryl také slánský primas Jan Špička, který se nechal před ostatními radními zapírat svou manželkou. Zbylí konšelé a někteří zástupci obce se 26. 7. na společném shromáždění vzájemně ujistili, že město neopustí a „jednomyslně a jedním hlasem zkríkše připověděli [...] všickni za jedno a jeden za všechny [se] bítí, sebe chrániti a zastávati i při sobě stáli býti a setrvati.“ Ještě téhož dne však byli mnozí z nich pod tlakem událostí a zejména silou císařského vojska nuceni město opustit. Většina pak odešla z města 16. září, kdy z bezpečí Slánské hory pozorovali, jak jejich domovy stravují plameny. Slib bránit společně své majetky v duchu hesla všichni za jednoho a jeden za všechny vyslovili Slánští i o pět let později, kdy do města vtrhla švédská armáda. Stejně jako v roce 1634, i v roce 1639, na něj však velmi rychle zapoměli. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 301r-302r, 302r-302v, 303r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 34r-34v, 34v-35r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 107v, 110v. K vojenským vpádům do města srov. kap. č. 3.

<sup>1117</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 34r, 121r, 150v, 151r; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek Paměti Slánských*, s. 17 (zápis ze 7. 6. [1643]) a s. 18 (zápis z 10. 10. [1643]). Srov. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 16. 11. 1643, Zpráva konšelů o šarvátce u Otryb.

<sup>1118</sup> Podrobněji k únosu slánského purkmistra Jana Michala Brodského a obecního staršího Daniela Vepřka, kteří strávili v litoměřickém „stockhauzu“ více jak dva měsíce, viz kap. č. 3.2.3.

<sup>1119</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 283v-284r. Prozatím nebyly nalezeny žádné doklady o tom, že by někdo ze Slánských prchajících před vojáky do otevřené krajiny v zimních měsících umrzl, jako se to stalo např. dvěma stům poddaným kardinála z Dietrichštejna, kteří zemřeli na následky podchlazení v únoru 1624, nebo třem lidem z krušnohorského Nového Města v lednu 1646. František MATĚJEK, *Škody způsobené na Moravě*, s. 88; Jan KILIÁN, *Na kvartýře*, s. 31.

<sup>1120</sup> Obyvatelé Slaného mířili do Prahy nejen s ohledem na její blízkost, ale také kvůli faktu, že řada z nich měla zejména na Novém a Starém Městě příbuzné a přátele. Větší množství Slánských odešlo do Prahy např. na počátku roku 1645, kdy „města [...] jako prázdného státi nechali.“ Lze jen litovat, že se nedochoval soupis sousedů z prosince 1635, v němž byli evidováni ti, kteří v důsledku odchodu do pražských měst neodváděli splátky škod způsobených Martinicovi za saského vpádu. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 150v, 151r; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 69. Srov. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek paměti slánských*, s. 19, zápis z 12. 1. 1645. K odchodu obyvatel venkovských měst do Prahy viz např. Marek ĐURČANSKÝ, *Česká města*, s. 235-237, 276-279.

Ve chvíli, kdy nebezpečí pominulo, vraceli se Slánští zpět do svých vypálených a vydrancovaných domovů. Bezprostředně po návratu provizorně zajistili nejvíce poškozené objekty a poté začali **sčítat škody**. V současnosti nepovažují za účelné zabývat se tím, kolik přesně prostředků vynaložili tehdejší obyvatelé města na které vojsko či jak velká škoda jim byla způsobena, ačkoliv to pro ně bylo bezesporu velmi důležité, a to z několika důvodů. Předně nemáme k dispozici dostatek studií vhodných ke komparaci, díky nimž by předložená čísla nezůstala pouhými čísly, ale ukazovala by, do jaké míry se situace Slaného odlišovala od jiných měst.<sup>1121</sup> Dále podoba seznamů škod, stejně jako seznamů nákladů vynaložených na vojáky, a díky tomu i jejich vypovídací hodnota se v průběhu let proměňovala.<sup>1122</sup> Je třeba si také uvědomit, za jakým účelem tyto soupisy vznikaly. Vzhledem k tomu, že na jejich základě byly udělovány slevy na berních a kontribucích, je nutno počítat s tím, že částky v nich uváděné mohou být do značné míry zkreslené, resp., že s nimi bylo manipulováno, a to přesto, že se v samotných soupisech dočteme o opaku.<sup>1123</sup> Bylo by tedy velmi ošidné pouštět se do jakýchkoliv statistických rozborů, natož se snažit o zobecňující závěr. Domnívám se,

---

<sup>1121</sup> Ve většině prací věnovaných osudům konkrétního města či panství v období třicetileté války se lze setkat pouze s prostým uvedením výše škod či nákladů vynaložených na konkrétní vojáky v určitém, většinou krátkém časovém období. V některých případech je pak spíše pro zajímavost uvedeno, o jaké komodity měli vojáci největší zájem. Metodologicky inspirativní studie, která by se podrobně zabývala klady a zápory tohoto typu pramene v kontextu urbáních dějin a která by zároveň instruktivně ukazovala, jakým způsobem je možno s ním pracovat, zatím bohužel nevznikla. Tato skutečnost je patrně dána zejména množstvím a podobou dochovaných pramenů. Marie RYANTOVÁ, *Válečné škody na panství Vysoký Chlumec v roce 1619*, in: Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi, Praha 2003, s. 299-309; Eva TOMKOVÁ, *Švédské vpády*, s. 51; František MATĚJEK, *Škody způsobené na Moravě*, s. 83-94; František MELICHAR, *Osudy Unhoště*, s. 206 – 208.

<sup>1122</sup> K dispozici máme jak seznamy sumární uvádějící pouze celkovou výši škod, tak seznamy podrobnější, jmenně, z nichž lze zjistit, kdo přesně a komu způsobil jakou škodu, resp. jaké náklady měl který obyvatel města se kterými vojáky. Tyto seznamy označované jako „*Poznamenání*“ se však dochovaly pouze pro léta 1632-1636. Více je tzv. „*Vysvědčení*“ (1632, 1635, 1639-1648), v nichž je uvedena pouze celková výše škod či nákladů a ne zcela důsledně také informace o tom, kdo dané škody způsobil či na koho byla příslušná částka vynaložena. Do značné míry mohou zmíněná „*Poznamenání*“ nahradit tzv. „*Správy hodnověrné a pravdivé*“, které sloužily jako podklad pro vznik „*Poznamenání*“ a jsou jim velmi podobné (1635, 1639-1648). Nicméně, jak bude ještě dále ukázáno, lze v nich nalézt rozdíly. Na otázku, jaké faktory ovlivňovaly podobu a kvalitu výše zmíněných dokumentů, poskytují prameny městské provenience prozatím pouze částečnou a v mnoha případech značně nejistou odpověď (viz dále).

<sup>1123</sup> V jednotlivých soupisech a zejména „*Vysvědčeních*“ se setkáme s upozorněním, že škody či útraty jsou mnohem větší, než je při vší skromnosti uváděno. V soupisu osvědčeném v říjnu 1632 se dokonce hovoří o tom, že by „*mnozí duplem, s dobrým svědomím [těch škod] položiti mohli [...]*“. Na druhou stranu víme, že například kvitance vystavené na „*portí*“ vydané Bachenajským vojákům zůstávajícím ve městě na zimních a později také letních kvartýrech, byly na příkaz Martinice záměrně upraveny. Když si Slánští stěžovali, že po nich vojáci požadují příslušné „*portí*“ i za vojáky momentálně ve městě nepřítomné, vzkázal jim prostřednictvím svého hejtmana Augustina Kosiny, aby jim v žádném případě nic nedávali. Nicméně, Augustin Kosina měl zároveň u krajského hejtmana zajistit, „*aby se táž kvitanci, raději předce na ty porci in natura té druhé gáže úplně na tři měsíce, že s tím nadepsaní dragoni [!] spokojeni jsou, vztahovala.*“ Což se skutečně stalo, jak dokládá opis kvitancí vydaných krajským hejtmanem Janem Jaroslavem Valkounem z Adlaru dne 31. 5. a 1. 7. 1647, podle nichž byli všichni vojáci po celou dobu ve městě. Tato skutečnost jen potvrzuje slova Fridolina Macháčka, že se nelze nikdy spolehnout pouze na souhrnná dobová „*líčení poměrů, byť by takové zprávy měly sebeúřednější charakter.*“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 222r-222v; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 40; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 14. 6. 1647; Fridolin MACHÁČEK, *K hospodářskému stavu českých měst*, s. 271.

že v tuto chvíli je mnohem přínosnější věnovat se samotnému mechanismu přiznávání škod jako dalšímu aspektu (městské) správy.<sup>1124</sup>

Prvotní impuls ke vzniku soupisů, označovaných jako „*Poznamenání*“, vycházel zpravidla od vrchnosti, tedy Jaroslava Bořity z Martinic, který prostřednictvím misivu informoval městskou radu o příkazu sepsat škody, popř. škody a náklady vynaložené v uplynulém období na vojáky.<sup>1125</sup> Poměrně často se na Slánské v této věci obraceli také krajští hejtmani, kteří jim zároveň připomínali jejich povinnost roznést po kraji příslušné patenty.<sup>1126</sup> Poté, co se konšelé seznámili s jeho (jejich) obsahem, vyzvali obyvatele města, aby se dostavili na radnici, kde měli ohlásit, jaké škody jim byly způsobeny.<sup>1127</sup> Do celkového soupisu, který na základě ústních či písemných přiznání obyvatel města<sup>1128</sup> vyhotovil městský písař,<sup>1129</sup> byly zahrnuty

<sup>1124</sup> To, do jaké míry byly poměry ve Slaném výjimečné a do jaké míry typické, může poodhalit až budoucí výzkum založený na komparaci soupisů škod z více měst, resp. panství. Při využití všech možností, které nabízí moderní výpočetní technika, můžeme nejen shromáždit data z většího regionu, ale zejména za pomoci vhodně nastavené databáze sledovat nejrůznější aspekty související s dopadem přítomnosti vojska v daném regionu na jeho hospodářství, a to jak v případě měst, tak jednotlivých panství. Mohli bychom například získat jasnější představu o tom, které regiony byly tímto konfliktem nejvíce postiženy, resp. přesněji vyčíslit, kolik stála třicetiletá válka jednotlivá města a panství. Neméně zajímavé by bylo také zjistit, o jaké komodity měli vojáci největší zájem a jak se tento zájem proměňoval v čase. Zjištěné údaje by bylo pochopitelně nutné korigovat za pomoci dalších pramenů, v ideálním případě pramenů městské či vrchnostenské proveniencie vznikajících pro vnitřní potřebu (urbáře, pozemkové knihy atp.). Pro začátek by bylo velmi zajímavé porovnat podrobněji škody způsobené na slánském a smečenském panství. Tato komparace by mohla mj. pomoci ověřit pravdivost tezí o výše naznačeném ambivalentním vztahu Martinice a Slánských. Vzhledem k tomu, že některé ze seznamů se dochovaly ve jmenné podobě, je možno pokusit se také zjistit, zda některé části města netrpěly přítomností vojska více než jiné a zejména, zda nebyli vojáci častěji ubytováni u nekatolíků - budoucích emigrantů či reemigrantů. K roli vína ve vztahu města a vojáků za třicetileté války viz např. Miloš GARKISCH, *Vino ve světle purkmistrovských*, hl. s. 216-218. K využití moderních technologií při práci historiků a jejím nástrahám viz například Petr SOMMER, *Moderní technologie a historická metoda*, ČČH 110, 2012, č. 3-4, s. 750-756.

<sup>1125</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 310r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 114v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 22. 11. 1635; kt. č. 42, 9. 7. 1639; kt. č. 43, 8. 1. 1649 a mnohé další.

<sup>1126</sup> AMS, nezprac., kniha č. 3, *Knihy patentů 1622-1630*, ff. 65v-66v, 146v-147v; kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, ff. 27v, 86r, 101r; *Aktový materiál*, kt. č. 39, 22. 7. 1624, Výzva krajských hejtmanů, aby zaslali soupis nákladů na vojáky spolu s kvitancemi; kt. č. 41, 17. 3. 1636, Průvodní list krajských hejtmanů připojený k patentům z 3. 3., 8. 3., 11. 3. a 12. 3. 1636, které měly být neprodleně rozneseny po kraji.

<sup>1127</sup> Výzva mohla být obyvatelům města tlumočena minimálně dvěma různými způsoby. Jednak prostřednictvím oznámení přibitého na radnici, což byl obvyklý způsob publikování nařízení městské rady (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 303r) a nejrůznějších patentů zasílaných do města krajskými hejtmany (TAMATÉŽ, f. 290v; kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, ff. 90v, 92v, 93v), nebo prostřednictvím desátníků (TAMTÉŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 289r, 310r). Zda byly patenty vyvěšovány na speciální tabuli nacházející se v „*synci rathauzní*“, kam byla umístována například oznámení o nucených prodejích statků či na jiné místo, například dveře radnice, bohužel nevíme. „*Na tabuli v rathauzu*“ bylo v létě 1633 zavěšeno například oznámení o prodeji statků M. Jana Šultysa z Felsdorfu (TAMTÉŽ, f. 273r) a v létě 1651 seznam statků emigranta Václava Pelarga určených k prodeji (TAMTÉŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 459r). V létě 1633 pak bylo „*pod rathauzem*“ zavěšeno také nařízení žencům a sekáčům stanovující, kolik má být kterým za jakou práci placeno (TAMTÉŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 275v). K šíření usnesení obce a různých důležitých informací prostřednictvím desátníků viz např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1628*, f. 289r. Stejným způsobem, tj. prostřednictvím desátníků či vyvěšením informací na dveře radnice, byli o rozhodnutích městské rady informováni také obyvatelé Mladé Boleslavi. Zdeněk KAMPER (ed.), *Kronika mladoboleslavská od M. Jiřího Bydžovského sepsaná*, Mladá Boleslav 1935, s. 167.

<sup>1128</sup> O tom, jakým způsobem probíhalo přiznávání škod, se ze samotných soupisů mnoho nedozvíme. Nicméně víme, že přiznávání nákladů vynaložených na vojáky probíhalo jak ve formě ústní, tak písemné (viz dále) a není důvod se domnívat, že by tomu při vzniku soupisu škod bylo jinak, zejména když víme, že v listopadu 1642 regent Zachariáš Vejda doporučoval městské radě, aby jednotliví poškození sepsali své škody a odnesli je

také škody na obecním majetku. O těch informovali radní patrně především menší úředníci či jednotliví zaměstnanci obce.<sup>1130</sup> Škody způsobené na vrchnostenském majetku,<sup>1131</sup> stejně jako škody způsobené vesnickým poddaným, nebyly obvyklou součástí těchto výkazů.<sup>1132</sup> V případě, že byly do výsledného soupisu zahrnuty, byly většinou sepsány některým z hraběcích úředníků.<sup>1133</sup>

Poté, co byl soupis vyhotoven, zpečetěn a podepsán,<sup>1134</sup> byl odeslán ke kontrole regentovi všech panství či přímo hraběti.<sup>1135</sup> Zdá se, že bylo zkoumáno především, zda nedošlo k nějakému formálnímu pochybení, které se mohlo později stát příčinou neuznání nároku

---

na radnici, kde pověřený radní písař vyhotoví celkový soupis. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 12v.

<sup>1129</sup> Většina dochovaných „*Poznamenání*“, stejně jako „*Vysvědčení*“ a tzv. „*Správ hodnověrných*“ byla vyhotovena mladším radním písařem. Starší radní písař sepisuje „*Vysvědčení*“ a „*Správy*“ ve větší míře až ve druhé polovině 40. let, kdy stojí v čele městské kanceláře Daniel Vepřek („*Poznamenání*“ z této doby se nedochovala). Co způsobilo tuto změnu, byla-li to vůbec změna (většina „*Vysvědčení*“ z této doby je pouhým nezpečetěným opisem), nelze prozatím říci. K činnosti městské kanceláře a zejména jejímu personálnímu obsazení viz kap. č. 4.4.

<sup>1130</sup> Konšel se pochopitelně neměli spoléhat pouze na ústní či písemné hlášení podřízených a kolegů. Správnost všech uvedených skutečností byli teoreticky povinni ověřit během tzv. vejchozů. V kolika případech tak skutečně učinili, ani kdo se těchto vejchozů účastnil, není známo.

<sup>1131</sup> Jak Martinic několikrát Slánským připomněl, škody způsobené na majetku jeho poddaných a škody způsobené na jeho vlastním majetku, měly být důsledně uváděny zvlášť. Opomenutí této skutečnosti se mohlo dokonce stát důvodem k navrácení již zpečetěného soupisu spojeného s nutností oslovit znovu příslušné komisaře (viz dále). Stejným způsobem byly osvědčovány škody i na jiných panstvích (Marie RYANTOVÁ, *Válečné škody*, s. 301). Např. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 14v; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 8. 1. 1649, Výpis z psaní hraběte.

<sup>1132</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 470 – 474; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 18. 12. 1636, Soupis škod způsobených vojáky v Neprobylčicích a dalších vsích dne 30. 11. 1636, Vysvědčení k těmž; Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 449-450 a *Aktový materiál*, kt. č. 41, 5. 11. 1636, kde jsou Velvarskou městskou radou potvrzovány škody bez „neprobylčické části“.

<sup>1133</sup> Například soupis potvrzený na počátku ledna 1635 Jindřichem Burjanem Nosticem z Nostic a Karlem Vladislavem Všehrdem Šlechtou ze Všehrd byl vyhotoven mladším radním písařem Janem Hradeckým. Část týkající se vydání obilí sepsal tehdejší obilný písař Havel Rakovnický (složka č. 3). Podobně vyhotovil výkaz škod způsobených ve vrchnostenských dvorech obilný písař také v lednu 1643 a říjnu 1647 (Zde jen „*Správy*“ – složka č. 10a, č. 11). V lednu a květnu 1635 pak obilný písař sepsal nejen škody způsobené ve vrchnostenských dvorech, ale také škody způsobené vesnickým poddaným (složka č. 2a, č. 5). Proč byly v lednu 1643 škody vesnických poddaných zahrnuty do souhrnné zprávy, kterou celou vypracoval radní písař Jan Hradecký (složka č. 9), stejně jako v případě zprávy vyhotovené v říjnu 1647 radním písařem Danielem Vepřkem (složka č. 12), nevíme. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 2a, 3, 5, 9, 10a (= 10b), 11, 12.

<sup>1134</sup> Pravdivost těchto prvotních soupisů, které jsou nejčastěji uváděny slovy „*Správa hodnověrná a pravdivá*“, „*Pravdivé poznamenání a sečení outrat, nákladův a škod*“, „*Pravdivé poznamenání a sepsání outrat a škod*“ či „*Jisté a pravdivé, kdež toho potřeba ukazovati bude, přednešení a poznamenání/správa/sepsání*“, byla potvrzována prostřednictvím městské pečeti. Konšelé a slánský hejtman „*to vše*“ zároveň přijímali k „*svému dobrému svědomí*“ či „*k své víře a duši*“. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 271-277 (= 417-423 = 437-738, 443-447), 439-441, 497-512 (= 453-457, 459-464), 520-523, 535-542, 550-553, 559, 627-642, 649-690; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 33v-36r; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 7, 8, 9 a 12.

<sup>1135</sup> Pokud byl iniciátorem návrhu, jak psát soupis škod, který byl zaslán (?) Slánským na jaře 1642, regent Zachariáš Vejda, byla kontrola dokonce dvoustupňová a hraběti byl soupis postoupen až poté, co jeho obsah odsouhlasil regent. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 403-406. Srov. pozn. č. 1138.

na slevu.<sup>1136</sup> Nicméně v několika případech došlo i ke změně výše přiznávaných škod, a to jak směrem nahoru, tak směrem dolů.<sup>1137</sup> Výtky k podobě soupisu byly Slánským zasilány nejčastěji patrně formou misivu.<sup>1138</sup> Pouze jednou byly nalezeny přípisy učiněné jinou rukou než rukou radního písaře přímo na již zpečetěné „*Správě*“. Zda se v tomto případě průvodní misiv pouze nedochoval, nebo nikdy neexistoval (připomínky mohly být městské radě sděleny také osobně při návštěvě města), nevíme a patrně ani nikdy nezjistíme.<sup>1139</sup> Stejně tak v současné chvíli nelze říci, co přesně rozhodovalo o tom, zda revize proběhne. Doporučení regenta Zachariáše Vejdy, aby konšelé posílali soupis hraběti „*ku přehlídnutí*“, vždy „*když by*

<sup>1136</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 13v-14v, 20-21r. Srov. výtky k podobě soupisu nákladů na vojsko arciknížete Leopolda, které přenocovalo ve Slaném v březnu 1642, kde se v souvislosti s výkazem škod slánských sousedů praví: „*musí se trochu, aby se obstáti mohlo, lépeji [!] vysvětliti.*“ AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 403.

<sup>1137</sup> Škrty a opravy ve výsledných součtech zaznamenáváme například v soupisu nákladů vydaných na Prejnerovské vojáky v období od 6. 5. do 12. 8. 1633, kdy byla výsledná částka navýšena z 1130 zl. 45 kr. na 1200 zl. 20 kr. V soupisu škod a nákladů za období od 1. 3. 1639 do 11. 8. 1640 byla původní částka 618 zl. 31 kr. 3 d. naopak ponížena, a to o 58 zl., které na vojáky vydali slánští sousedé. Stejným způsobem byla ponížena i výsledná suma ve vysvědčení (rozdíl v krejcarech, 40 vs. 31, považují za písafskou chybu). Snížena byla také částka v soupisu škod způsobených císařskými na podzim 1647, a to o téměř 100 zl. (z 3389 zl. 49 (?) kr. 4 ½ d. na 3289 zl. 9 kr. 4 ½ d.). V soupisu škod a nákladů vynaložených na rozličné vojáky v první polovině 1641 byla celková částka naopak navýšena, a to téměř dvojnásobně (z 375 zl. 24 kr. 3 d. na 740 zl. 30 kr. 3d.). AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 33v-36r (škody leden – červenec 1641); kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 63-64 (škody 6. 5. – 12. 8. 1633), s. 271-277 (= 417 – 423 = 437-438, 443-447 = škody leden-červen 1641), s. 427-428 a 439-441 (škody 1. 3. 1639- 11. 8. 1640), 609-610, 627-642 (škody září – říjen 1647); SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 1b, s. 15-16 (škody 6. 5. – 12. 8. 1633), složka č. 8, s. 3 (škody 1. 3. 1639- 11. 8. 1640), složka č. 12 (škody září – říjen 1647); TAMTĚŽ, Hlášení škod, složka č. 8 (škody 1. 3. 1639- 11. 8. 1640), složka č. 9 (škody leden – červen 1641), složka č. 13 (škody září – říjen 1647).

<sup>1138</sup> Regent Zachariáš Vejda se obrací na Slánské například v závěru 1642 v souvislosti se vznikem soupisu škod, který byl osvědčen na počátku následujícího roku (24. 1.). Ačkoliv prý poslal konšelům vzor, jak mají daný soupis sestavit, našel v něm mnoho chyb. Navíc vyslaní odmítali čekat, až bude mít čas je přijmout a soupis zkontrolovat. Jeden z nich označený jako komisař (sic!) prý dokonce prohlásil, že „*to vše náležitě vyřídil*“ s tím, že hned pojede domů. Když však regent do soupisu zběžně nahlédl, zjistil, že již „*titule na škodách a outratních [...] nejsou dobře položeny a ani, jak náleží vše specificky napsány. [...] Aby s nimi před Jeho Excellenci, též při berni Jeho Milosti Císaře i kde potom toho dáleji potřeba káže, obstáti mohli*“, doporučil Slánským následující úpravy. Slovo „*správy*“ nahradit spojením „*Jisté a pravdivé, kde toho potřeba ukazovati bude, přednešení.*“ Podobně místo „*druhá správa a obzvláštní sečtení outrat a škod*“ mělo být napsáno „*Item, [druhé] jisté a pravdivé, kde toho potřeba ukazovati bude, přednešení a obzvláštní sečtení outrat a škod.*“ Co se týče vnitřní struktury soupisu, nelíbilo se regentovi, že konšelé nerozepsali, kolik přesně jakého obilí bylo vzato kterému sousedu, zejména, že na rozdíl od soupisu škod učiněných vesnickým poddaným nerozlišili, jsou-li to plívy, řezanka nebo obilí. Jako vzor, jak mají dané škody rozepsat, jim poslal cedulku škod „*jak mělo býti z domu mého napsáno*“. Zároveň je informuje o tom, jakým způsobem sestavili soupis škod a útrat Smečenská a jaké další pokyny jim posílá. Jak dokládá koncept soupisu v knize č. 45, byly všechny připomínky s drobnými odchylkami zapracovány. Opravený zpečetěný soupis se na rozdíl od původní verze nedochoval. (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 13v-14v; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 395, 495-496, 497-512 (= 453-457, 459-464); SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 9; TAMTĚŽ, hlášení škod, složka č. 10). Obdobná výtka týkající se rubriky vydání sousedů byla Slánským adresována, patrně rovněž Zachariášem Vejdou, již v souvislosti s výkazem nákladů na arciknížete Leopolda a jeho vojsko, které přenocovalo ve Slaném v březnu 1642 (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 403).

<sup>1139</sup> Poznámka, učiněná jinou rukou než rukou radních písařů, byla nalezena také na konceptu „*Vysvědčení*“ škod způsobených švédskými vojáky v roce 1648. Zda kontrole podléhala všechna „*Vysvědčení*“ či se jednalo pouze o výjimku, nelze v současné chvíli říci. Stejně tak nelze s ohledem na nedostatek srovnávacího materiálu rozhodnout, kdo je autorem zmíněných poznámek. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 271-277, 647-648.



toho potřeba kázala“, je poměrně vágní.<sup>1140</sup> Výslovný příkaz Martinice, aby mu byl soupis nejprve poslán ke kontrole, byl nalezen prozatím pouze ve dvou listech. První z nich byl předán městské radě v listopadu 1634, druhý v lednu 1635.<sup>1141</sup> Je také otázkou, zda se doklady o revizním řízení dochovaly ve všech případech, kdy toto řízení proběhlo.<sup>1142</sup>

Patrně již v průběhu revizního řízení kontaktovali konšelé „dvě hodnověrné osoby ze stavu vyššího“, které měly dosvědčit pravdivost popisovaných škod.<sup>1143</sup> Prozatím není zcela jasné, jaký klíč byl při jejich výběru uplatňován, zejména jak velkou roli hrálo společenské postavení potažmo vliv osoby dosvědčující způsobené škody při konečném uplatňování slevy na berni a kontribuci. Jisté je pouze to, že jména, s nimiž se v této souvislosti setkáváme, se v průběhu let příliš neměnila. Až na dvě výjimky to byli vždy rytíři z řad majitelů okolních panství, přičemž jednoznačně upřednostňováni byli krajští hejtmani.<sup>1144</sup>

Oslovení rytíři, označovaní také jako komisaři, dorazili do Slaného většinou krátce po doručení žádosti o osvědčení škod. Zpravidla následujícího dne se pak dostavili na radnici, kde jim byl v přítomnosti zástupců městské samosprávy a vrchnostenských úředníků,

<sup>1140</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 12v.

<sup>1141</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 310r; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 108r-108v. V listopadu 1635 Martinic naopak žádal, aby mu byla odeslána až příslušná „*Vysvědčení*“ zpečetěná a podepsaná dvěma rytíři (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 22. 11. 1635, Výpis z psaní hraběte).

<sup>1142</sup> Soupisů, o nichž můžeme důvodně předpokládat, že byly po zpečetění a podepsání poslány na revizi, se dochovalo celkem jedenáct, a to z let 1639-1648. Zda byly Martinicovi soupisy k revizi posílány také před prodejem města snad ukáže budoucí výzkum. V současné chvíli nelze kromě předpokládané ztráty vyloučit ani možnost, že v době vzniku soupisů, u nichž není doloženo revizní řízení, pobýval regent ve Slaném a mohl tak sdělit své připomínky přímo písaři, který daný soupis zhotovoval. Reviznímu řízení podléhala patrně také vysvědčení, o čemž svědčí poznámky na konceptu vysvědčení škod za rok 1648. Srov. pozn. č. 1134 a č. 1139.

<sup>1143</sup> Se žádostí o osvědčení škod se konšelé obraceli na vybrané osoby většinou prostřednictvím misivu. V některých případech, pokud byli daní rytíři v příslušnou dobu ve Slaném, mohli být o tuto službu požádáni osobně. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 205; kniha č. 70, *Knihy misivů – posílací 1622-1636*, f. 142r; kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 110; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 124r, 149r, 208v, 224v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 7. 4. 1645.

<sup>1144</sup> V chronologickém pořadí osvědčovali škody a náklady ve Slaném následující osoby: Vilém Razický ze Vchynic (1626), Jindřich Burjan Nostic z Nostic (1626, 1632-1633, 1635-1636), Filip Zikmund z Winde a v Holousích (1632-1633), Karel Vladislav Šlechta ze Všehrd (1635-1636, 1642-1643), Jan Jaroslav Valkoun z Adlaru (1639-1644, 1647), Kryštof Byšof z Enczylpilu a na Kolči (1639-1641), Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic (1644), Jan Kryštof Boryně ze Lhoty (1645-1647), Jan Václav Bernard Dobfenský z Dobřenic (1645-1646), Jaroslav František Cukr z Tamfeldu (1648?), Karel Fridrich Platejs z Platenštejna (1648?). V roce 1633 připojili na „*Poznamenání*“ svou pečeť také slánský radní, v listopadu 1636 pak byly škody osvědčeny městem Velvary. Druhé „*Poznamenání*“ nesoucí stejné datum zpečetil kromě Jindřicha Burjana z Nostic, slánský hejtman Lorenc Volf Zahrádecký z Kartouz a purkmistr a rada města Slaného. K tomu, aby byly škody osvědčeny „*skrze pány hejtmany krajský, neb osoby k tomu od nich dožadany*“, radil Martinic Slánským poprvé v listopadu 1634 (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 108v, list z 21. 11. 1634). SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 1a, 3, 4, 6; TAMTÉŽ, hlášení škod, složka č. 1, 2, 4, 5a, 5b, 7, 8, 9, 10a, 12, 13; i. č. 1352 (sign. XLVIII), *Hospodářská registratura 1653-1845*, kt. č. 319, *Účet obce slánské z roku 1635*; AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 31-42, 136-144, 146-153 (= 409-412), 449-452, 470-474, 475-476, 518-519, 533-534, 548-549, 556-557, 647-648. Vysvědčení z roku 1626 se nedochovalo, víme o něm jen díky závěrečnému vyúčtování berní. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 1627, Inventář na vejražku zbírek zemských zadržalých.

předložen (hrabětem schválený) soupis.<sup>1145</sup> Zdá se, že se ve většině případů spokojili s nahlédnutím do příslušného „Poznamenání“ a ústním ujištěním konšelů, popř. dotčených obyvatel města, že škody jsou skutečné takové, jak je uvedeno v soupisu, a ihned k němu připojili podpis a pečeť.<sup>1146</sup> O pozornosti, kterou věnovali předkládaným písemnostem, svědčí mj. to, že v několika případech prokazatelně došlo k jejich antedatování.<sup>1147</sup> Navíc, jak bude ještě dále ukázáno, někteří z komisařů osvědčovali škody na dálku, z bezpečí svých rodových sídel či domů v hlavním městě království.<sup>1148</sup>

Jeden exemplář „Poznamenání“ spolu s tzv. „Vysvědčením“, které obsahovalo pouze informaci o celkové výši způsobené škody a jejím původci, byl poslán hraběti do Prahy, druhý uložen patrně v městské kancelář, ačkoliv se zdá, že měl skončit spíše v kanceláři vrchnostenské.<sup>1149</sup> O to, aby se příslušné dokumenty dostaly včas k úřadům majícím

---

<sup>1145</sup> Například Filip Zikmund z Winde a v Holousích byl o osvědčení škod požádán listem z 1. 7. 1633. Pokud splnil přání radních, dorazil do města druhého dne přibližně o 16. hodině, tj. kolem jedenácté dopoledne, a to do domu pana purkmistra (AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, f. 81v-82r). Následujícího dne pak spolu s Jindřichem Burjanem Nosticem z Nostic potvrdil, že náklady na vojáky z regimentu plukovníka Prejnera, kteří pobývali ve městě od konce listopadu 1632 do počátku května 1633, dosáhly výše 14 748 zl. 49 kr. 4 d. (SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 1a ). Také o dva roky později dorazil komisař Karel Vladislav Šlechta ze Všehrd do Sláněho již druhý den po doručení výzvy (AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, f. 142r). Vzhledem k tomu, že tento den byl zároveň dnem, kdy byly škody osvědčeny, odpadla Slánským starost o zajištění náležitého ubytování pro vzácného hosta (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 346v; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1352 (sign. XLVIII), *Hospodářská registratura 1653-1845*, kt. č. 319, *Účet obce slánské z roku 1635*).

<sup>1146</sup> Pouze v případě škod způsobených císařskými vojáky na podzim 1647 a škod způsobených Švédy v roce 1648 je v příslušném „Vysvědčení“ výslovně uvedeno, že dané škody byly alespoň částečně shlednuty: „[...] dotčené škody na větším díle jsme spatřili, i také, co se spatřiti nemohlo, tomu z přednešeného nám spisu a poznamenání jako i dostatečné správy ouředníka, purkmistra, konšelův a starších obecních města Sláněho, též i rychtářův vesnických pod povinnostmi jejich učiněné jsme vyrozuměli [...]“ (SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 13. Srov AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 609 – 610). „[...] I také, co jest jim od téhož lidu [...] v témž čase pobráno, vytráveno, popáleno i jinými všelijakými spůsoby škod zděláno a učiněno, vyslyšeli, i <také> ty škody očitě sptařili a tak o tom o všem <jisté> vysvědčili <pod pečeti našemi a pospisy rukou našich vydali>.“ (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 647-648). Na druhou stranu, jak bude ještě dále ukázáno, ani toto ještě nemuselo znamenat, že dané škody komisaři skutečně viděli.

<sup>1147</sup> Prokazatelně antedatováno bylo „Vysvědčení“ z listopadu 1646 a prosince 1648. V prvním případě nese datum 5. 11. a přitom ještě v polovině prosince jsou komisaři upomínáni, aby je zpečetili a odeslali městské radě. Podobně je upomínán jeden z komisařů na počátku dubna 1649 kvůli vysvědčení, které nese datum 31. 12. 1648. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 556-557, 647-648; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 206v, 208v, 295v-296r, 297r-297v. Srov. pozn. č. 1174.

<sup>1148</sup> V kolika přesně případech došlo k osvědčení na dálku, nevíme a patrně ani nikdy nezjistíme. Doklady o porušení předepsaného postupu při přiznávání „outrat a škod“ nelze nalézt přímo v „Poznamenáních“ či „Vysvědčeních“. Stejně jako v případech antedatování na ně ukazuje zejména korespondence s příslušnými rytíři a také torzovitě zachované účty. V mnoha případech nelze prokázat, zda byl návrh na „nestandardní“ osvědčení škod akceptován. Výsledky zjištěné na základě studia pramenů městské provenience by měly být v budoucnu korigovány za pomoci korespondence a pramenů osobní povahy, uložených v jednotlivých rodových archivech. Zároveň by bylo vhodné ověřit v registraturách dalších měst, do jaké míry byli Slánští v této snaze osamoceni, resp. jak moc byl „korespondenční“ způsob vysvědčování škod obvyklý a rozšířený. Opomenuty by neměly zůstat ani písemnosti české komory a berničního úřadu uložené v Národním archivu.

<sup>1149</sup> Povinnost vyhotovovat příslušná osvědčení ve dvojím paré zazněla například v listu adresovaném slánskému hejtmanu v červenci 1636. Příkaz zde vyslovený, aby si jedno z nich hejtman ponechal a druhé poslal hraběti, byl patrně obejit. Dva ze tří soupisů, které si Slánští tehdy nechali potvrdit od Velvarských, se dnes nachází ve fondu Archiv města Slaný. Nejpozději od počátku 1649 měly být oba exempláře posílány přímo hraběti tak,

oprávnění a moc udělit městu slevu na berních a kontribucích, popř. osvobodit jej od ubytování dalšího vojska, se minimálně od poloviny třicátých let staral převážně Martinic.<sup>1150</sup> Do té doby zajišťovali jejich předání slánští konšelé<sup>1151</sup> či krajští hejtmani.<sup>1152</sup> Spolu s příslušným výkazem byly odesílány také kvitance potvrzující odvedení kontribucí či berní v daném období.<sup>1153</sup> Na základě porovnání údajů v nich uvedených pak bylo rozhodnuto

---

aby si mohl jeden exemplář ponechat a jeden odevzdat příslušným úřadům. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 120r; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 105-106; AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 449-452; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 5. 11. 1636; kt. č. 43, 8. 1. 1649.

<sup>1150</sup> „Poznamenání“, která se dochovala zároveň ve fondu Velkostatek Smečno a ve fondu Archiv města Slaný, nejsou oproti původnímu očekávání vždy zcela shodná. Většinou se však liší pouze v části, kde jsou jmenovitě uváděni jednotliví obyvatelé města, kterým byla způsobena nějaká škoda, a to v grafické podobě jmen, popř. jejich pořadí. Zajímavou výjimku představuje „Poznamenání“ týkající se výdajů vynaložených na císařské vojáky v prvních čtyřech měsících roku 1635. Ačkoliv jsou oba exempláře opatřeny podpisy i pečetěmi týchž osob a i výsledná suma je stejná, liší se v datech, k nimž jsou jednotlivé výdaje vztaženy. Přenocování „čeládky“ generála z Colloreda cestou z Loun je v exempláři, který zůstal v městské kanceláři, datováno 24. 1., zatímco podle exempláře, který se nachází ve fondu Velkostatek Smečno, se tak stalo již 18. 1. Fendrychovi, který šel s 50 nově naverbovanými vojáky z Rakous k regimentu hraběte z Thurnu byly podle prvního z nich poskytnuty bližší nespecifikované viktualie 18. 1., zatímco podle „vrchnostenského“ exempláře až o dva dny později. Dále podle „radního“ exempláře projížděl okolo Slaného generálauditor s generálkvartýrmistrem 26. 2., podle „vrchnostenského“ se tak stalo téměř o týden dříve (20. 2.). „Radní“ exemplář vyhotovil starší radní písař Jan Hostomský, „vrchnostenský“ pak mladší radní písař Jan Hradecký. Uvedené rozdíly by se tedy daly vysvětlit omylem písařů při prepisování konceptu. Jak však vysvětlit rozdíl v soupisu nákladů a škod z druhé poloviny téhož roku, jehož všechny exempláře vyhotovil stejný písař (Jan Hradecký), a které jsou všechny zpečetěny? Neliší se ani v datu ani ve výsledné částce (rozdíl 1 kr. považuji za písařskou chybu). Druhá část „vrchnostenského“ exempláře je v tomto případě „pouze“ tvořena jinak rozepsanými škodami, souvisejícími s návštěvou vojáků na počátku listopadu. Toto alternativní znění, na jehož druhé straně lze nalézt celkovou sumu lišící se o zmíněný 1 kr., se nachází také mezi aktovým materiálem a je rovněž zpečetěno (!). Chybí v něm však závěrečná formule o potvrzení těchto škod a datace. Znamená to snad, že příslušní rytíři zpečetili vše, co jim bylo předloženo, a nijak zvlášť daný dokument nezkoumali, nebo jen Slánští opomněli skartovat neplatnou verzi „Poznamenání“? AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 136-144, 146-153 (146- 151 shodné s i. č. 1352), 409-412; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 6; i. č. 1352 (sign. XLVIII), *Hospodářská registratura 1653-1845*, kt. č. 319, *Účet obce slánské z roku 1635*.

<sup>1151</sup> Ve 20. letech a v první polovině 30. let se lze v pramenech městské provenience setkat s několika výzvami krajských hejtmanů, aby se ti, co něco utratili na vojáky či jim byly způsobeny škody, dostavili k účtu do Prahy. Ze stejné doby pochází také relace pánů vyslaných do Prahy k vyjednávání slevy na kontribucích. V roce 1633 požádali Slánští o předání soupisu nákladů vrchnostenského hejtmana, s tím, že s ohledem na nebezpečí na cestách není možné jet přímo za hrabětem do Prahy (AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, f. 82r-82v). Důležitější než nebezpečí na cestách však byl patrně spíše fakt, že vztahy Slánských s Martinicem byly v této době kvůli škodám způsobeným za saského vpádu více než napjaté. O rok později hrabě přikázal, aby soupis škod předložili spolu s kvitancemi na odvedené berně přímo příslušným krajským komisařům a proviantmistrům, kteří měli pod pohružkou vojenské exekuce vyupomínat neodvedenou kontribuci. Doklady o způsobených škodách či nákladech na vojáky měly být předkládány minimálně vojenské kanceláři a berničnímu úřadu. Na konci 30. let pak předkládal Martinic soupisy škod také příslušným generálům a údajně je zasílal i císaři do Vídně. AMS, nezprac., kniha č. 3, *Kniha patentů 1622-1630*, ff. 65v-66v, 146v-147v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 73r; kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, ff. 27v, 101r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 108r-108v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 9. 7. 1639, Výpis psaní Martinice důchodnímu písaři Václavu Zahradkovi.

<sup>1152</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 22. 7. 1624, Výzva krajských hejtmanů, aby zaslali soupis nákladů na vojáky spolu s kvitancemi.

<sup>1153</sup> Jednotlivé splátky kontribucí či domovní berně odváděli slánští konšelé, později slánský hejtman, v příslušných termínech většinou Martinicovi, který je obratem postupoval bernímu úřadu. Některé kontribuce pak byly odesílány přímo nejvyššímu proviantmistru, nejvyššímu výběřčímu či jednotlivým vojenským velitelům. V případě potřeby přebírali mimořádné kontribuce, jako např. v létě 1635, také krajští hejtmani. Kromě opisů kvitancí v knize č. 2 se zachovaly kvitance či jejich opisy také mezi aktovým materiálem. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 57v, 80r-80v, 119v, 137r, 145r, 159v, 161v, 167v, 200v;

o udělení slevy a její celkové výši.<sup>1154</sup> Nakolik však tyto slevy pomohly válkou vyčerpanému městu, nelze prozatím říci.<sup>1155</sup>

Náklady na pohoštění, dary a případné ubytování komisařů pozvaných k osvědčování škod představovaly pro válkou zdecimované město další nepříjemné břemeno, a tak se nelze divit, že se konšelé snažili tuto část přiznávacího procesu zredukovat na nejnižší možnou míru. V případě, že se podařilo komisaře přesvědčit, že jejich osobní přítomnost ve Slaném není nutná, snížily se výdaje na osvědčení škod pouze na výlohy na posla a dary pro příslušné rytíře.<sup>1156</sup> O to více Slánské jistě mrzelo, když byli kvůli vlastní chybě nuceni zaplatit za osvědčovací proces více, než bylo nezbytně nutné.<sup>1157</sup> Praxe vysvědčování na dálku, kdy

---

*Aktový materiál*, kt. č. 40, 23. 1. 1628, 9. 3. 1628, 26. 4. 1628, 28. 6. 1628, 5. 5. 1629, 4. 11. 1629, 5. 12. 1629, 20. 12. 1629, 5. 9. 1630, 23. 11. 1630, 30. 12. 1630, 2. 5. 1631, 9. 5. 1631, 27. 7. 1631; kt. č. 41, 12. 7. 1635, 22. 1. 1636, 28. 11. 1636, 6. 11. 1638; kt. č. 42, 1. 9. 1646.

<sup>1154</sup> Viz např. opis vyúčtování z počátku ledna 1636, do něhož byly zahrnuty veškeré náklady a škody za léta 1632-1635 na jedné straně a odvedené kontribuce ve stejném období na straně druhé. V městské registratuře se dále nachází např. opis vyúčtování kontribuce povinné za rok 1647, které bylo provedeno v polovině února 1648 v Praze při „*generall profiantambtu*“ Wiliamem Rážovským. Z jakého důvodu nebyla při tomto vyúčtování poskytnuta sleva s odvoláním na soupis škod a nákladů osvědčený v říjnu předešlého roku, ale pouze na základě čtyř kvitancí na naturalie vydané přímo příslušných vojákům, nevíme. Jejich originály byly složeny k „*JMC generall profiantambtu*“. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 22. 1. 1636, Účet vykonaný s nejvyšším proviantmistrem Oldřichem Skuhrovským ze Skuhrova; kt. č. 43, 14. 2. 1648; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 609-610, 627-642.

<sup>1155</sup> Jak velký podíl tvořila případná sleva na celkovém objemu odvedené berně a kontribuce a tedy, jak velkou úlevu pro Slaný představovala, by mělo být předmětem dalšího výzkumu. Zatím se zdá, že vynaložené náklady či škody způsobené vojáky dalece přesahovaly částky, které byly městu prominuty. Doklady o udělení slevy na berni a kontribucích, většinou v podobě odpuštění berních a kontribučních nedoplatků, máme k dispozici pouze pro několik let. Například v lednu 1625 byla městu prominuta peněžitá a obilná kontribuce ve výši 1323 kop 59 gr. 5 d. míš. a 54 strychů 2 věrtele žita a 154 strychů ovsu, a to s ohledem na náklady vynaložené na vojsko Zdenka Lva Libštejnského z Kolovrat ve výši 59 489 kop 34 gr. 5 d. míš. Podobě, byla většina berních nedoplatků Slánským prominuta také o dva roky později. V letech 1632 až 1635 pak na kontribucích odvedli celkem 6 021 zl. 18 kr. 3 ½ d. (včetně lidí vesnických náležejících k slánskému statku), zatímco na vojáky vydali 82 782 zl. 2 kr. 4 d. a k tomu ještě vydali nad vyhlášenou kontribucí 18 737 zl. 43 kr. 1 ½ d. S ohledem na tento fakt jim mělo být sleveno na kontribuci celkem 101 519 zl. 45 kr. 5 ½ d. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 28. 1. 1625; 1627, Inventář na vejražku zbírek zemských zadržalých; kt. č. 41, 22. 1. 1636, Účet vykonaný s nejvyšším proviantmistrem Oldřichem Skuhrovským ze Skuhrova. Srov. TAMTÉŽ, 10. 3. 1636, Poručení nejvyššího proviantmistra Oldřicha Skuhrovského ze Skuhrova, aby nikdo nepožadoval žádnou kontribuci z města Slaného a panství k němu přináležejícímu.

<sup>1156</sup> Jak ukazuje náhodně dochovaný účet z léta 1644, mohl být tento rozdíl poměrně značný. Na prvního komisaře, Jana Jaroslava Valkouna z Adlaru, který byl požádán o osvědčení škod osobně při návštěvě Slaného, bylo vydáno celkem 10 zl. 32 kr. 3 d. Druhý komisař, Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic, který na rozdíl od Valkouna osvědčoval škody na dálku, stál Slánské pouze 3 zl. 40 kr., téměř třikrát méně. Kromě stejného daru, čtvrtky telete v hodnotě 1 zl. 10 kr., platili v tomto případě Slánští pouze svačinu pacholkům a mušketýrům (24 kr.), 30 žejdlíků bílého vína, které nesli primas Jan Jirásek a hejtman Augustin Kosina spolu s příslušným soupisem a vysvědčením panu hraběti jako pozornost (2 zl.) a mzdu posla, který šel na Vraní kvůli „titulu“ hraběte Vratislava patrně o několik dní později (6 kr.). AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 205.

<sup>1157</sup> Například osvědčování škod způsobených na slánském panství v období od 1. 6. do 31. 12. 1642 stálo město místo 9 zl. 45 kr. celkem 16 zl. 28 kr., tedy téměř jednou tolik, a to vše jen kvůli tomu, že opomněli, ačkoliv je na to regent již dříve upozorňoval, vytvořit samostatné „*Poznamenání*“ pro škody způsobené na hraběcím majetku a pro škody způsobené na majetku poddaných. Původně vynaložili pouze 2 zl. na dvě telecí čtvrti, které byly odeslány příslušným komisařům, Janu Jaroslavovi Valkounovi z Adlaru a Karlu Vladislavovi Šlechtovi, jako dar, dále 3 zl. 46 kr., které utratili konšelé Samuel Cruciger a Samuel Šťáva a mladší radní písař Daniel Vepřek, když jeli ve shodě s Martinicovým příkazem do Prahy domluvit s nimi osvědčování a 4 zl., které byly dány osobám vyslaným s příslušnými dokumenty k vlastnímu osvědčení (nevíme, zda to byli ti samí). S ohledem

příslušné dokumenty přinesli komisařům dvě hodnověrné osoby, se rozšířila zejména ve čtyřicátých letech.<sup>1158</sup> Kromě snahy ušetřit<sup>1159</sup> byli Slánští k tomuto jednání nuceni také díky tomu, že většina rytířů, včetně krajských hejtmanů se s ohledem na probíhající vojenské operace uchýlila do pražských měst<sup>1160</sup> a jejich ochota dostavit se do Slaného „*ku přehlídnutí*“ daných škod nebyla příliš velká.<sup>1161</sup> Kvůli průtahům ze strany oslovených rytířů byli konšelé minimálně dvakrát nuceni obrátit se na jiné osoby. V prvním případě, v dubnu 1645, byli oněmi zaneprázdněnými zdržovateli Jan Jaroslav Valkoun z Adlaru a Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic. Podruhé, v prosinci následujícího roku, Jan Jaroslav Valkoun z Adlaru a Karel Fridrich Platejs z Platenštejna. Celý proces neurychlila ani snaha Slánských vyřídit vše

---

na chybu, jíž se dopustili, byli Slánští nuceni oba pány opět vyzvat k zpečetění opraveného soupisu. Podruhé se komisaři dostavili přímo do Slaného. Kromě pohoštění a vína a piva, které jim bylo posláno „*domů*“ jako dar, museli Slánští zaplatit také Danielu Vepřkovi, který „*s týmž osvědčením škod vnově spečetěným k panu regentu do Prahy chodil*“. Soupis škod způsobených na hraběcím majetku, kvůli němuž museli Slánští toto podstoupit, nebyl nalezen. Nicméně z příslušného vysvědčení víme, že byly vyčísleny pouze na 637 zl. 19 kr. Škody na poddanském majetku byly mnohem vyšší, celkem 4776 zl. 8 kr. 5d. Chyba, které se Slánští dopustili o rok později, je stála podstatně méně, a to 6 kr. vydaných poslu, který byl v červenci 1644 vyslán na Vraní „*o titul pana hraběte Vratislava* [Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic, na Vraním, Vilémově, Žerotině, Vrbičanech, Mníšku, Volfsdorfe a Hořejší Libchavě]“. O opětovné zpečetění způsobených škod žádali Slánští komisaře také v lednu 1648, poté, co jim hrabě oznámil, že proviantmistr odmítá přijmout již osvědčené škody, zahrnující kromě škod na obilí, také škody na víně a různých jiných věcech. Opravený soupis ani účet za dodatečné osvědčování se nedochoval. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 10a; AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 14v, 240v-241r; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 187-188, 205, 493-494, 518-519. Srov. TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 18. 1. 1643, Plnomocenství vyslaným do Prahy k osvědčování škod.

<sup>1158</sup> Na dálku byla prokazatelně zpečetěna čtyři vysvědčení. První nese datum 5. 11. 1636, druhé 24. 1. 1643, další 5. 11. 1646 a poslední 31. 12. 1648. U vysvědčení datovaného 30. 11. 1645 nelze prozatím podezření o korespondenčním způsobu osvědčování potvrdit. Srov. pozn. č. 1157, č. 1061.

<sup>1159</sup> Touhou ušetřit bylo jednoznačně motivováno například sepsání listu regentu Zachariáši Vejdrovi v srpnu 1638. Konšelé ho tehdy žádali, aby se přimluvil u hraběte, aby škody způsobené na jejich majetcích během krupobití a přivalového deště nemuseli osvědčovat prostřednictvím krajských hejtmanů nebo dvou k tomu pověřených rytířů, neboť nemají dostatek prostředků k jejich náležitému pohoštění („*[...] k dožádání se toho při takových vzáctných a vznešených páních, zda-li by se nám v tom propůjčiti ráčili či ne, poznáváme se nedostatečné, sprostné a chudobné býti, porozumívajíce také tomu, že pro dokázání k nim šetrné uctivosti drahný náklad, (jakž pak toho nejednou jsme skusili) býti musí.*“). Hrabě jim však žádné úlevy nedopřál. Způsobené škody byly osvědčeny na počátku září Janem Jaroslavem Valkounem z Adlaru a Petrem Štyrnským ze Štyrnu a na Poštovicích. Originál vysvědčení, který byl zaslán Martinicovi, se nedochoval. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*, s. 157, 159.

<sup>1160</sup> Výslovně je tato skutečnost, tj. že „*[...] v kraji Slánském na ten čas žádných pánův z vyššího stavu na sídlech svých se nenachází [...]*“, zmíněna poprvé v lednu 1643 v plnomocenství uděleném Samuelovi Crucigerovi, Samuelovi Šťávovi a Danielu Vepřkovi, kteří byli vysláni do pražských měst, aby „*kteřéhokoliv pána z vyšších stavův, a obzvláště dle milostivého Jeho Excellenci vyměření urozeného a statečného rytíře pana Jana Jaroslava Valkauna z Adlaru a k němu druhého pána, k vysvědčení takových škod, s přitisknutím pečeti jich dožádati se mohli [...]*“. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 187-188, 493-494. Srov. TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 18. 1. 1643.

<sup>1161</sup> Jak dokládá list lounskému měšťanu Janu Václavu Bernardu Dobřenskému z Dobřenic z listopadu 1645, neváhali Slánští této skutečnosti využít. Zaslání příslušných dokumentů nabízeli Dobřenskému právě s poukazem na nebezpečí na cestách. Zda návrh akceptoval, nevíme. Vzhledem k tomu, že datum uvedené v listu Dobřenskému se od data uvedeného v příslušném vysvědčení liší o celý týden, je možné, že nakonec do Slaného přijel. Na druhou stranu fakt, že druhým komisařem byl Jan Kryštof Boryně ze Lhoty, toho času pobývajícím taktéž v Lounech, hovoří spíše pro možnost, že soupisy donesené konšelem Danielem Hubatkou a obecním starším Janem Petružilkou, zpečetili oba rytíři v Lounech. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 168r-168v; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, f. 548-553

dálkově, tj. bez nutnosti zmíněných rytířů trmáčet se do Slaného. Pomyslný trn z paty jim tehdy vytrhli Jan Kryštof Boryně ze Lhoty a Jan Václav Bernard Dobřenský z Dobřenic, kteří se stavili ve Slaném cestou z nedalekého Kornhauzu (dnes Mšec), kde osvědčovali škody<sup>1162</sup> a podruhé, když velmi ochotně a rychle přijali vyslané s příslušnými písemnostmi.<sup>1163</sup>

Jak dokládají listy Jaroslava Valkouna z Adlaru a Karla Fridricha Platejse z Platenštejna z října 1647, pohled rytířů na osvědčování na dálku se mohl v průběhu i velmi krátké doby poměrně radikálně změnit. Druhý ze jmenovaných oznámil Slánským již den poté, co mu byla doručena výzva k osvědčení škod, že by velmi rád do Slaného přijel, ale vzhledem k tomu, že „*ještě v Mostě lid nepřátelský zůstává a semotamo partaje se projíždějí*“, byl by raději, kdyby mohlo být dané osvědčování odloženo „*do pohodlnějšího času*“. V případě, že by to nebylo možné, je ochotný se podepsat pod vysvědčení, jehož pravdivost předtím ověří druhý komisař Jaroslav Valkoun.<sup>1164</sup> Toho však tento návrh poněkud rozladil. S ohledem na to, že „*v tom osvědčení státi bude, že sme to očitě shlídlí*“, doporučil konšelům, aby se poradili s hrabětem, zda by nebylo lepší vybrat k osvědčování škod někoho jiného tak, aby nebyl celý proces zbytečně zdržován, ačkoliv ještě před necelým rokem neměl s osvědčováním na dálku žádný problém.<sup>1165</sup> Obával se snad nějaké kontroly, nebo se „jen“

---

<sup>1162</sup> Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic byl podobně jako druhý komisař Jaroslav Valkoun osloven listem ze 7. 4. 1645. Pro jejich zaneprázdnění však byl termín návštěvy neustále odsouván. Ani na konci dubna, více než tři týdny poté, co byli požádáni o osvědčení škod, nebyli schopni přijet do Slaného nebo sdělit, kdy budou k zastížení na svém sídle. Podle informací uvedených v listu ze 3. 5. adresovaném Vratislavovi z Mitrovic, byli Slánští pod tlakem své vrchnosti nuceni oslovit jiné rytíře. Učinili tak prý ráno toho dne, kdy Vratislav z Mitrovic přijel do Slaného a oznámil jim, aby mu příslušné dokumenty dopravili na Vraní, že je rád zpečetí. Nově oslovení, Jan Kryštof Boryně ze Lhoty a Jan Václav Bernard Dobřenský z Dobřenic, zareagovali údajně rychleji, než konšelé čekali. Již v pondělí „*před večerem*“ (1. 5.), se cestou z Kornhauzu (dnes Mšec), kde taktéž osvědčovali, stavili ve Slaném a okamžitě dané škody potvrdili. Téhož dne byli údajně vysláni zástupci obce se soupisem škod také na Vraní, kde však „*pro některé příčiny [...] nic nevyřídili*“. V popisu příslušného vysvědčení je uvedeno datum 29. 4. 1645. Zda jsou v konceptu listu Vratislavovi z Mitrovic chybně uvedeny údaje o době příjezdu komisařů, nebo došlo k antedatování vysvědčení, nelze v současné chvíli rozhodnout. S ohledem na poznámku informující o tom, že soupis byl předán hraběti ke kontrole (?) 30. 4., se zdá, že zcela pravdivá nejsou spíše fakta uvedená v listu hraběti z Mitrovic. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 149r-149v, 153v-154r; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 533-534, 535-542; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 7. 4. 1645.

<sup>1163</sup> Podobně jako v prvním případě i tentokrát odkládal potvrzení škod Jan Jaroslav Valkoun, a to „*pro nedostatek času a některá pilná zaneprázdnění*“. Slánští byli opět napomináni hrabětem, aby celý proces urychlili. Zdá se, že Valkoun potvrdil škody neprodleně poté, co jej konšelé požádali, aby jim co nejdříve odeslal zpečetěné dokumenty, které mu již před nějakou dobou donesli Václav Votický a Daniel Vepřek. V listu poslaném o necelý týden později druhému komisaři je totiž uvedeno, že Valkoun škody zpečetil. Patrně vzhledem k tomu, že ani po dalších pěti dnech nedostali příslušné dokumenty od druhého komisaře zpět, obrátili se Slánští na Jana Kryštofa Boryně ze Lhoty a Jana Václava Bernarda Dobřenského z Dobřenic, kteří škody následně osvědčili. Vzhledem k tomu, že na vysvědčení se nachází datum 5. 11. a koncept listu Boryněmu ze Lhoty a Dobřenskému, v němž je výslovně uvedeno, že mu v příloze posílají příslušný „*list takové škody osvědčující*“, je datován 14. 12., lze se domnívat, že závěrečná fáze osvědčovacího procesu trvala více než měsíc. Zároveň tento list poskytuje jasný důkaz o korespondenčním způsobu vyřizování osvědčování škod a o patrně zcela běžné praxi antedatování. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 206v, 208v; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 556-557.

<sup>1164</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 11. 10. 1647. Srov. kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 224v.

<sup>1165</sup> Viz pozn. č. 1163.

cítil být Platejsovým návrhem ponížen?<sup>1166</sup> Na závěr listu sepsaného údajně bezprostředně po příjezdu na zámek Štaf dne 18. 10., Valkoun zdůraznil, že by bylo dobré, aby jeho psaní odeslali hraběti co nejdříve, protože se nehodlá na svém spáleníšti příliš dlouho zdržovat, obávaje se „*podager*“ a zejména toho „*co cizí rádzi [!] v příčině vosvědčení [...] dovolí.*“<sup>1167</sup> Slánští jednali ve shodě s jeho přáním velmi rychle. Škody způsobené císařským vojskem ležícím v blízkosti zámku Lán ve dnech 27. 9. – 7. 10. 1647, byly osvědčeny již o tři dny později, a to Janem Jaroslavem Valkounem a Janem Kryštofem Boryněm ze Lhoty.<sup>1168</sup> Patrně pod vlivem této Valkounovy nesouhlasné reakce s korespondenčním způsobem osvědčování škod, píše v březnu 1648 Jaroslavu Cukrovi z Tamfeldu v žádosti o přitíštění jeho pečeti k zasílanému soupisu následující: „*Kdež pak toho v dotčených listech se dokládá, že jste týž škody osobně spatřiti a od lidí poddaných přiznání vyslyšeti ráčili, v tý příčině i za to služebně žádáme, že nad tím difficultírovati neráčíte, nebo poněvadž Jeho Excelence pilně toho potřebovati ráčí, a Vašim Milostem tak dalekou cestu před sebe vzíti na spěšno možné by nebylo [...].*“<sup>1169</sup> Jaroslav Cukr dané škody nakonec osvědčil při návštěvě Slaného.<sup>1170</sup> Zda tak učinil také druhý komisař, Karel Fridrich Platejs z Platenštejna, nevíme. Dochoval se pouze koncept vysvědčení.<sup>1171</sup>

Podobně jako v případě vyjednávání s okolo projíždějícími vojáky, pozorujeme i při osvědčování škod zřetelnou snahu zkoordinovat postup na slánském a smečenském panství, a to nejen při vytváření soupisů,<sup>1172</sup> ale zejména při jejich osvědčování. Ve většině případů jsou zvány tytéž osoby<sup>1173</sup> a navíc datum na příslušných soupisech či vysvědčeních,

---

<sup>1166</sup> Zejména následující pasáž Valkounova psaní nasvědčuje tomu, že jeho chování bylo motivováno patrně především pocitem ponížení: „*Panu Platejsovi, když sem ven měl jeti, sem vzkazoval, a aby se mnou jel, žádal. On vzkázal, že tak brzo ven vyjeti nemůže a co já prej udělám, to že on též udělá, ale mně se zdá, že jest mohl tu nešetrou odpověď zanechat a zdá mis, že spíš on mně nežli já jemu sloužití sluší i náleží. A tak nevím, jak to bude, neb v tom osvědčení státi bude, že sme to očitě shlidli a on v Praze při svý příležitosti zůstává a Jeho Excellenzi žádost si za rbet [!] klade a mne za svýho služebníka míti žádá.*“ Aby ještě více zdůraznil nevhodnost Platejsova chování, podotýká, že on věda, že může posloužit hraběti, vypravil se ihned do svého „*nanejvětš rujnýroványho spáleníště*“, kde dokonce nemá ani co jíst (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 18. 10. 1647). Na druhou stranu, je možné, že právě v této době dochází ke změnám ve způsobu osvědčování škod a zejména jejich kontrol. Ze všech dochovaných vysvědčení, je pouze ve vysvědčení, které potvrdil Valkoun 21. 10. 1647, a ve vysvědčení škod způsobených švédskými vojáky v roce 1648, výslovně uvedeno, že dané škody byly očitě spatřeny. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihá dluhů a úroků 1634-1649*, s. 647 – 648.

<sup>1167</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 18. 10. 1647.

<sup>1168</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 13.

<sup>1169</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 295v-296r.

<sup>1170</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 297r-297v.

<sup>1171</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihá dluhů a úroků 1634-1649*, s. 647-648.

<sup>1172</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 13v-14v.

<sup>1173</sup> Vzhledem k doporučení zemského sněmu, podle něhož měli být při osvědčování škod upřednostňováni krajsí hejtmáni, se jistá koordinace jeví jako nezbytně nutná. Je však pravděpodobné, že majitelé panství, nacházejících se ve Slánském kraji, oslovovali tytéž osoby i před vydáním zmíněného doporučení (poprvé doloženo v roce 1634). Za celé sledované období nalezneme na smečenském panství jiné komisaře než ve Slaném pouze v pěti případech. Většinou je to však způsobeno tím, že se příslušná „*Poznamenání*“ či „*Vysvědčení*“ dochovala z dané doby pouze pro Slaný. To, že se v konceptu „*Vysvědčení*“ škod způsobených

se mnohdy liší pouze o pár dní.<sup>1174</sup> Proč je v některých případech časová prodleva větší, by mělo být, stejně jako hlubší porovnání struktury a výše škod způsobených vojáky na obou těchto Martinicových panstvích, předmětem dalšího výzkumu. Prozatím se musíme spokojit s tvrzením Františka Švába, podle něhož se díky „kronikářskému talentu“ smečenského písaře objevuje v soupisech smečenských škod mnohem více zajímavostí.<sup>1175</sup>

Slevu na berních a kontribucích bylo možno získat také po předložení **soupisu nákladů**, které vynaložili obyvatelé města **na císařské vojáky**.<sup>1176</sup> Podkladem pro vznik těchto výkazů byla kromě písemných příznání obyvatel města<sup>1177</sup> a průběžně vydávaných kvitancí,<sup>1178</sup>

---

ve Slaném v průběhu roku 1648 švédskými vojáky setkáváme kromě Jaroslava Františka Cukra z Tamfeldu s Karlem Fridrichem Platejsem z Platenštejna, zatímco na „Vysvědčení“ smečenských škody připojil pečeť a podpis místo druhého jmenovaného téhož dne (!) Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic, nemusí nic znamenat. Mezi vyhotovením konceptu a osvědčením, mohlo dojít ke změně. V době, kdy vznikala „Vysvědčení“, byli příslušní rytíři teprve oslovení a jejich účast ještě rozhodně nebyla jistá. Proč byla v létě 1633 k „Poznamenání“ slánských škod připojena navíc městská pečeť, prozatím nevíme. V průběhu třicetileté války osvědčovali škody a náklady na smečenském panství následující rytíři: Jindřich Burjan z Nostic (1632-1636), Filip Zikmund z Winde a na Holousích (1632-1634), Karel Vladislav Šlechta ze Všehrd (1635-1636, 1643), Jan Jaroslav Valkoun z Adlaru (1643, 1647), Jan Kryštof Boryně ze Lhoty (1646-1647), Jan Václav Bernard Dobřenský z Dobřenic (1646), Jaroslav František Cukr z Tamfeldu (1648-1649), Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic (1648) a Karel Fridrich Platejs z Platenštejna (1649). Data v závorkách odkazují na roky, kdy daní jedinci přivěsili své pečeti k příslušným „Vysvědčením“ či „Poznamenáním“. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 1-4, 6b, 7-9, 10b; i. č. 1146 (sign. IV/14B), *Úřední vysvědčení*, kt. č. 48, složka č. 1-7, 8a, 8b, 9, 10a (= 10b), 11a, 12, 13a (= 13b), 14 a 15. Výčet komisařů osvědčujících škody na slánském panství viz pozn. č. 1144.

<sup>1174</sup> V letech, pro něž se zachovaly soupisy škod či nákladů z obou panství, byl rozdíl mezi daty osvědčení následující: **1632** – SL: 4. 10 a 11. 10. x SM: 25. 10 a 25. 10.; **1633** – SL: 3. 7. x SM: 31. 7.; **1635**: SL: 8. 1. a 1. 5. x SM: 8. 1. a 6. 5.; **1636** – SL: 5. 11. x SM: 2. 1.; **1643**: SL: 24. 1. x SM: 23. 2.; **1646** – SL: 5. 11. x SM: 28. 10.; **1647** – SL: 21. 10. x SM: 23. 10.; **1648** – SL: 31. 12. x SM: 31. 12. Dříve než bude učiněn jakýkoliv závěr, bude třeba data uvedená v těchto soupisech konfrontovat s dalšími prameny, zejména městské proveniencí, protože, jak se zdá, některé soupisy a zejména vysvědčení byla úmyslně antedatována. Viz například koncept vysvědčení na škody za rok 1648, o jehož předložení Jaroslavu Františku Cukrovi z Tamfeldu píše Jaroslav Bořita Slánským až 8. 1. 1649. Navíc na konceptu vysvědčení, je výslovně napsáno, že má být datováno k 31. 12. 1648, „*přesto byt' později bylo*“. Stejně datum má i originál vysvědčení smečenských škod opatřený pečeti a podpisy Jaroslava Františka Cukra z Tamfeldu a Jana Zdeňka Vratislava z Mitrovic (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 647-648; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1146 (sign. IV/14B), *Poznamenání škod*, kt. č. 47, složka č. 15). K antedatování srov. pozn. č. 1147.

<sup>1175</sup> František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 32, 1924, s. 6, pozn. č. 12.

<sup>1176</sup> Slevy na berni byly obyvatelům Slaného udělovány již v době předbělohorské, a to v podstatě za stejných podmínek, tedy po předložení „registříku“, na základě kterého byly příslušné výdaje prokázány. Velmi zajímavý doklad o této praxi poskytuje záznam v radním manuálu z počátku října 1609. Dlouholetý konšel Modestus Veselský si tehdy stěžoval, že mu nebyly ze stanovené berně odečteny náklady na rytmistra Prendle, které vyčíslil na 15 kop gr. míš. Primas Václav Hanzburský jej upozornil, že „*jest sám svou škodou vinen*“, protože i přes četná napomenutí nepředložil pověřeným komisařům, tak jako ostatní sousedé, registřík „*outrať*“ a navíc „*ta slova, že s týmž rytmistrem dobře jest o všecko spokojen, několikrát před mnohými spoluradními mluvil, a na to, že od něho knížku v daru připověděnou měl*.“ Po těchto slovech odešel Modestus z radní síně volaje na radní, „*že jest se toho nenadál, co mu se na stará kolena děje, že jest za votroka položen, starej vlk a že mají mu mládkové etc.*“ Bohužel nevíme, zda Modestus Veselský se svou reklamací úspěšně. S ohledem na vážnost, již se těšil v městské komunitě, lze předpokládat, že ano. Odpověď na tuto otázku snad poskytne v současné době dlouhodobě nepřístupná kniha č. 46. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 208v, 215r. Srov. TAMTĚŽ, ff. 220v-221r, 358v, 396r; kniha č. 46, *Kniha počtu konšelů 1601-1622*.

<sup>1177</sup> Písemná příznání obyvatel města k nákladům vynaloženým na vojáky se v městské registratuře dochovala vzhledem k jejich dočasné platnosti pouze v minimálním množství. Až na jednu výjimku pochází všechna z počátku dvacátých let. Nejvíce, 54 kusů, se jich vztahuje k pobytu Hanibala Arnera ve Slaném v roce 1623, devět k pobytu Fridricha Gerštorfa a Václava Pinty Bukovanského v roce 1621 a sedm k pobytu Fridricha



zejména sumární vyúčtování, která potvrzoval velitel vojáků před jejich odchodem z města.<sup>1179</sup> Problém nastal ve chvíli, kdy velitel odmítl závěrečné vyúčtování potvrdit,<sup>1180</sup> popř. uznal jen část výdajů jako např. v roce 1634 generál Wrangel. Do konečného účtu tehdy nebyly započítány prostředky, které na vyživování vojáků vynaložili mlynáři, kováři a koláři, protože podle Wrangela neměly být do soupisu zahrnuty. Přesto je Slánští v příslušném přiznání, které bylo následně osvědčeno, uvedli.<sup>1181</sup> Nejpozději od roku 1642 byly ve shodně

---

Maršvice z Maršvic v roce 1622, jeden k Valdštejnově pobytu v roce 1632 a u jednoho nelze s jistotou říci, z jaké doby pochází (Archivář, který seřadil aktovou část městské registratury a opatřil ji stručnými registry, se domníval, že se váže k roku 1619). Na zadní straně některých lístků lze nalézt jméno příslušné osoby, popř. číslo, které patrně odkazuje na pořadí, v jakém byly dané škody nahlášený. Vzhledem k tomu, že na některých z nich se navíc dočteme, z jakého padesátku či čtvrti daná osoba pocházela, je pravděpodobné, že přiznání byla kvůli větší přehlednosti roztržena podle jednotlivých městských a předměstských čtvrtí. Patrně ze stejného důvodu byla na zadní stranu přiznání připsána také nahlášená částka. Kdo zmíněné poznámky na jednotlivá přiznání učinil, nejsme vzhledem k nedostatku srovnávacího materiálu schopni prozatím říci. Nelze vyloučit, že tak konal úřadující purkmistr či osoby činné v jeho kanceláři, stejně tak to však mohli být i příslušní čtvrtní hejtmani či desátníci. Teorii, že čísla na zadní straně lístků korespondují s pořadím v celkovém soupisu, nebylo možno ověřit, a to zejména vzhledem ke stavu pramenné základny. Čísla na zadní straně lístků se vyskytují jen u deseti z nich, přičemž devět spadá do období 1619-1621 a jeden do roku 1630, tj. období, z nichž se nedochovaly celkové soupisy nákladů a škod. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 38, 1619; kt. č. 39, 1620 (správně 1621), 2. 5. 1621, 3. 5. 1621, 1622, 13. 3. 1622, 14. 3. 1622, 10. 8. 1622, 1623; kt. č. 40, 1630 (správně 1632). Na zmíněných listcích lze zároveň nalézt doklad o tom, že iniciativa ke vzniku přiznání vycházela od městské rady: „s poručení pana purmistra [!], aby jeden každé soused poznamenal, co jest [na] soldáty a lejetenaty utratil.“ TAMTÉŽ, kt. č. 39, 1620, Přiznání Jakuba Sfferyna jinak Smetánky.

<sup>1178</sup> V městské registratuře se dochovaly pouze opisy některých kvitancí, zejména ze 30. a 40. let, a to jak mezi spisovým materiálem, tak v registrech odeslané pošty. Originály „soldátských šajnu a kvitancí“ měly být minimálně ve druhé polovině 20. let, patrně však již dříve, odevzdávány prostřednictvím krajských berníků berničnímu úřadu do Prahy (patent ze 14. 1. a 7. 8. 1628). Např. AMS, nezprac., kniha č. 3, *Kniha patentů 1622-1630*, ff. 88v-92r, 122r-123v, 127r-129r, 138v-139r, 146v-147v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 54r, 153r, 272r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 5. 8. 1636; kt. č. 43, 17. 10. 1647, 23. 2. 1648. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 26v.

<sup>1179</sup> V městské registratuře se dochovalo například vyúčtování vystavené dne 10. 5. 1634 Casparem Löpsingerem, regiment šultysem wrangelovského vojska, ubytovaného ve Sláném v první polovině 1634. Téhož dne byla uzavřena také dohoda mezi zmíněným regiment šultysem a slánskými řezníky vedoucí k vystavení potvrzení na vydané viktualie. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 26. 4. 1634 (správně 10. 5. 1634); kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 104r-104v.

<sup>1180</sup> Závěrečné vyúčtování odmítl při odchodu z města podepsat např. v červenci 1633 plukovník Pek (AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, ff. 97r-97v, 99v). Soupis zahrnující náklady vynaložené na jeho vojáky byl nakonec potvrzen speciálními komisaři (SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 1a a č. 3). Ke stejnému postupu radil Martinic Slánským také v létě 1636, kdy příslušný účet odmítl podepsat plukovník Wengker: „Co jiného říci, než, aby táž outrata bud' osobami stavu rytířského neb jinými poctivými a důvěrnými, však ne intessovanými [!], provedena byla.“ O čtyři měsíce později potvrdili náklady na plukovníka „Wengkeržského“ pan purkmistr a rada města Velvar. Stejně škody spolu se škodami způsobenými vesnickým poddaným byly zahrnuty také do dalšího soupisu, potvrzeného téhož dne (sic!) Jindřichem Burjanem z Nostic a slánským hejtnanem Lorencem Volfem Zahrádeckým z Kartouz, a to přesto, že v listu Velvarkým konšelé tvrdili, že neuznávají „tak dalece býti za potřebné na osvědčení toho pánův rytířských osob žádati a potřebovati.“ Škody způsobené vesnickým poddaným byly potvrzeny ještě jednou, v polovině prosince, Jindřichem Burjanem z Nostic a Karlem Šlechtou ze Všehrd. Je zajímavé, že pod „Poznamenání“ otiskl téhož dne (sic!) spolu s Jindřichem Burjanem svou pečeť někdo jiný. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 106; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 120r; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, f. 449-452, 470-474; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 5. 11. 1636, 18. 12. 1636.

<sup>1181</sup> Konečný účet s Wrangelovskými vojáky byl učiněn v Praze za prostředkování nejvyššího proviantmistra Fleischmana na počátku května 1634. Zdá se, že zájmy Slánských hájil na tomto jednání pouze hraběcí hejtnan. Soupis, jehož součástí byly náklady na wrangelovské vojáky, byl osvědčen na počátku ledna následujícího roku. Zda se však podařilo uplatnit nárok na slevu, popř. v jaké výši, nevíme. Jak upozorňuje Václav Pešák, ačkoliv bylo již ve 20. letech vydáno vládní nařízení, podle něhož měla být těm, kteří přispěli na výživu a ubytování

s Martinicovým příkazem součástí těchto výkazů také výdaje „na posly v příčinách vojenských od p. oficírův psaní a palíky do Slaného odsílajíc (aby buď od Loun do Prahy aneb z Prahy do Loun spěšně odsílány byly)“<sup>1182</sup> a náklady na posly, „kteří s rozličnými patenty [...] do kraje vysílání bývali.“<sup>1183</sup>

Proces přiznávání nákladů, od vzniku výkazu až po jeho vysvědčení a předání na příslušná místa, byl totožný s výše popsaným způsobem přiznávání škod. Ostatně, náklady na vojáky a škody jimi způsobené byly mnohdy zahrnuty do jednoho soupisu.

Po celou dobu války usilovali Slánští nejen o získání slevy na berni a kontribuci prostřednictvím výše zmíněných soupisů či přímluv vlivných osob,<sup>1184</sup> ale také o revizi počtu osedlých, tj. základní berní jednotky, na základě níž byla určována výše jejich daňových povinností.

Jak je vidět z následující tabulky, počty osedlých se v průběhu válečných let poměrně výrazně měnily, a to ne vždy nezbytně nutně směrem dolů.

	<b>1610</b>	<b>1623</b>	<b>1625</b>	<b>1628</b>	<b>1628-1629</b>	<b>1630-1631</b>	<b>1632-1633</b>	<b>1634</b>
<b>osedlí</b>	274	258	274	75	100	130	94	42
	<b>1635-1636</b>	<b>1637-1638</b>	<b>1640-1642</b>	<b>1642-1646</b>	<b>1647</b>	<b>1649</b>	<b>1651</b>	<b>1653</b>
<b>osedlí</b>	12	21	15	16	7	8	4	42

Tabulka 1 Proměna počtu osedlých ve městě Slaný v letech 1610-1653<sup>1185</sup>

vojska, odepsána ekvivalentní částka z jejich berních povinností, ve finále vždy záleželo na tom, zda majitel statku (vrchnost) dokázal prosadit toto rozhodnutí u nižších instancí berní správy, popř. u vojenských velitelů. Zdá se, že ve většině případů byl Martinic úspěšný. Zjištění Františka Matějka, k němuž dospěl na základě studia pramenů moravské proveniencí, totiž, že jednotlivá panství přestala v průběhu války s ohledem na výše řečené vyhotovovat soupisy nákladů na vyživování vojska, v případě Slaného neplatí. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 81-99, 101-104; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 293r; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 3, s. 6nn; Václav PEŠÁK, *Vojenské vlivy na správu kontribucí*, s. 57; František MATĚJEK, *Škody způsobené na Moravě*, s. 86. Srov. pozn. č. 1155 a č. 1178.

<sup>1182</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 9, s. 1; AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 18. 7. 1642. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 7v.

<sup>1183</sup> Započítání nákladů na krajské posly je poprvé doloženo v roce 1636. Dokdy uváděli Slánští v soupisech tyto náklady a zda se tak dělo i poté, co Slaný přestal být krajským městem, by mělo být předmětem dalšího výzkumu. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 450.

<sup>1184</sup> Před zastavením města adresovali Slánští četné suplikace v této věci zejména jednotlivým vojenským komisařům, vojenské kanceláři, bernímu úřadu, nejvyššímu rentmistru či Karlu z Lichtenštejna. Později se obraceli především na Jaroslava Bořitu z Martinic, díky jehož intervenci byla Slánským mj. prominuta kontribuce v roce 1628, a to za poslední, svatomikulášský, termín. Většina žádostí o přímluvu na patřičných místech a dojednání dalších úlev adresovaných Martinicovi však na úrodnou půdu nepadla. Např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 360r; kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 169r-169v, 279v, 323v; kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, ff. 82r-82v; *Aktový materiál*, kt. č. 40, 31. 7. 1627, 23. 8. 1627, 14. 12. 1628; kt. č. 42, 29. 3. 1640.

<sup>1185</sup> Pro sestavení tabulky byly kromě osvědčení vydaných speciálními komisaři použity zejména příslušné kvitance, v nichž je kromě výše odvedené kontribuce uvedeno, z kolika osedlých byla daná částka v souladu s usnesením zemského sněmu vybrána. Takto získané údaje byly doplněny z dalších pramenů, zejména listů adresovaných Slánským Martinicem a pro první poválečná léta také díky Soupisu poddaných podle víry (Berní

Úbytek osedlých, resp. effective osedlých,<sup>1186</sup> lze vysvětlit zejména zvýšenou migrací obyvatel Slaného motivovanou jak nábožensky tak ekonomicky a také jejich zchudnutím. Co přesně stálo za navýšením jejich počtu v některých letech, nelze v tuto chvíli s jistotou říci. Nárůst počtu osedlých v závěru dvacátých let je snad možné vysvětlit návratem emigrantů, stejně jako pokles v letech 1632-1633 opětovným odchodem některých z nich se saskou armádou. Na počet osedlých v letech 1635-1636, kdy se Slánští přiznávali pouze ke 12 osedlým, tj. zhruba čtvrtině oproti roku 1634, mělo jistě velký vliv vypálení a vydrancování města. Jak však vysvětlit nárůst počtu osedlých o devět osob (75%) o pouhé tři roky později či poměrně výrazný pokles, který zaznamenáváme v polovině čtyřicátých let, kdy bylo ve Slaném místo 16 „najednou“ pouze šest effective osedlých? Také počet osedlých pro rok 1653, kdy za pouhé dva roky přibylo celkem 38 osedlých (nárůst o 950%!), vyvolává řadu otázek a zejména pochybnost o pravdivosti uváděných čísel. Žilo snad ve Slaném více effective osedlých, než kolik bylo v předchozích letech vykazováno a pokud ano, tak o kolik? Bylo zatajování části osedlých vedené snahou vrchnosti ulevit poddaným či alespoň sobě? Na první pohled se zdá být domněnka o úmyslném zatajování skutečného stavu martinickou vrchností oprávněná, a to zejména s ohledem na snahu instruovat Slánské, jak mají při

---

rula se pro Slánský kraj nedochovala). Počty osedlých v tabulce jsou uváděny jen pro roky, pro něž je máme bezpečně doloženy. Údaj pro rok 1615 uváděný v soupisu poplatnictva, který byl publikován Augustem Sedláčkem, se týká pouze vesnických poddaných a v berním rejstříku pro rok 1620, jenž byl editován Václavem Pešákem, Slaný chybí. Počet osedlých sousedů pro rok 1610 vychází z údajů uvedených v květnu toho roku v přiznávacím listu k mustruňku (AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 3r). Stejný údaj, 274 osedlých, lze nalézt také pro rok 1607 v edici Sněmy české. Vzhledem k tomu, že ve Slaném bylo v této době 274 domů podléhajících berni, platilo, že na jeden dům připadal jeden osedlý (Srov. pozn. č. 223). Na základě mylné interpretace seznamu osob platících škody způsobené za saského vpádu uvádí Václav Fiala (*Slaný*, s. 88), že v roce 1631 bylo ve Slaném 151 osedlých a 75 nájemníků. Nic takového však seznam tvořící prvních sedmáct stran knihy č. 45 neříká. Kromě „prohřešilých“ sousedů a členů městské rady se zde hovoří nikoliv o osedlých, ale pouze o sousedech z města, sousedech z předměstí, dále nájemnicích a podruzích ve městě a nájemnicích na předměstí. Navíc došlo k omylu při sčítání. Všech sousedů je 150 a ne 151 a všech nájemníků a podruhů 73 a ne 75. Počty osedlých na vesnicích, které byly součástí slánského panství, nebyly do tabulky zahrnuty, protože prameny městské provenience o nich většinou mlčí. Údaje o počtech vesnických osedlých máme k dispozici pouze pro následující roky: 1610 (55), 1615 (55), 1631 (43), 1632-1633 (24), 1634 (20), 1635-1636 (10), 1637-1638 (7), 1640 (1), 1642 (1) a 1647 (1). AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 1-17, 425-426 (= 433-434); kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 56-57, 89, 144; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 57v, 80r-80v, 119v, 137r, 145r, 159v, 161v, 167v, 200v, 234r-234v, 293r-293v, 445r-445v; *Aktový materiál*, kt. č. 40, 31. 5. 1625, 23. 1. 1628, 9. 3. 1628, 26. 4. 1628, 5. 5. 1629, 4. 11. 1629, 5. 12. 1629, 20. 12. 1629, 5. 9. 1630, 23. 11. 1630, 30. 12. 1630, 2. 5. 1631, 9. 5. 1631, 27. 7. 1631; kt. č. 41, 8. 1. 1635, 12. 7. 1635, 22. 1. 1636, 6. 5. 1636, 28. 11. 1636, 6. 11. 1638; kt. č. 42, 13. 2. 1642; SOA Praha, Vř Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 6. August SEDLÁČEK (ed.), *Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1869, s. 73; Miloslav VOLF (ed.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, sv. 11, 2. část, 2. sešit, Praha 1941, s. 263-265 (č. 111); Václav PEŠÁK (ed.), *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953.

<sup>1186</sup> Fiktivní jednotka tzv. effective osedlý, označující zpočátku poddaného, „který vskutku na gruntu sedí“, později „poddaného na gruntu effective osedlého, kterýž dobrý díl na zimu osíl“, resp. „osedlého, který by tak buď skrze oheň nebo sice jináče na živnosti své zahuben a dokonce zkažen nebyl, nýbrž dobrý díl rolí svých, tj. přinejmenším 4 nebo 5 strychů na zimu zaseto měl“, byla zavedena v polovině třicátých let ve snaze o spravedlivější zdanění. Jan BUMBA, *České katastry od 11. do 21. století*, Praha 2007, s. 20-21.

návštěvě speciálních komisařů pověřených kontrolou počtu osedlých<sup>1187</sup> postupovat.<sup>1188</sup> Prostor k realizaci tohoto záměru měli Slánští teoreticky také díky skutečnosti, že ne všechny změny v počtu osedlých byly prováděny na základě vyjádření speciální komise vyslané do Slaného.<sup>1189</sup> Některé byly pouze hlášeny krajským hejtmanům prostřednictvím příznávacího listu samotnými konšely a navíc, jak se zdá, ani kontroly komisařů nebyly příliš důkladné, přestože se v příslušných vysvědčeních dočteme, že vše vždy pečlivě vyšetřili a „*očitě spatřili*“.<sup>1190</sup> Na druhou stranu nebyl v pramenech městské proveniencie nalezen žádný doklad o tom, že by se Slánští úmyslně před komisaři schovávali či se snažili na první pohled činit chudšími, než byli. Stejně tak postrádáme důkazy o pokusech ovlivnit závěr komise prostřednictvím úplatků a darů.<sup>1191</sup> Navíc, jak se zdá, postoj Martinice v této věci byl

<sup>1187</sup> Stejně jako v případě osvědčování škod či nákladů na vojáky byli tímto úkolem pověřováni dva rytíři, zpravidla krajští hejtmani, které bylo třeba náležitým způsobem pohostit a případně i ubytovat. V souvislosti s publikováním Martinicova psaní, v němž Slánské informoval o plánovaném příjezdu komisařů, kteří měli zjišťovat počet osedlých a zároveň také rozsah osetých ploch, bylo v květnu 1640 v radě rokováno o tom, „*u koho by hospodu míti a jak, odkud vychování jim učiněno býti mělo.*“ Kolik nakonec Slánské návštěva komisařů, kteří do města dorazili o měsíc později, stála, nevíme. Útrata byla patrně obdobná jako v květnu 1637, kdy do města přijeli krajští hejtmani Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic a Mikuláš Bohuslav Hložek ze Žampachu, aby sečetli, kolik obilí bylo osito a na základě toho pak určili kvótu, jakou mají Slánští odvádět v rámci obilného desátku. U slavnostní tabule se tehdy pilo bílé a hořké pivo a také víno. Podávány byly smažené ryby, salát, blíže nespecifikované ovoce a perník. Zapláceno bylo také kuchaři Václavu Knoblochovi, který za „*strojení jídel*“ dostal 48 kr. Celkem stála Slánské tato návštěva 15 zl. 15 kr. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 48v; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 425-426, 433-434; *Aktový materiál*, 16. 5. 1637, Poznamenání nákladů na p. hejtmany krajské.

<sup>1188</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 41v, 49v. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 65v.

<sup>1189</sup> Vysvědčení o počtu osedlých, popř. jejich opisy, se v městské registratuře či mezi písemnostmi vrchnostenské kanceláře dochovaly pouze čtyři, z počátku ledna 1635, z počátku května 1636, z poloviny června 1640 a z poloviny října 1647. Jediné osvědčení o počtu domů vydané speciálními komisaři, které máme k dispozici, pochází z počátku října 1632. O tom, že osvědčení bylo původně více svědčí například záznam v radním manuálu ze srpna 1633, podle kterého radní požádali na zasedání přítomného Jindřicha Burjana z Nostic, aby jim vydal osvědčení o počtu osedlých sousedů, které se však nedochovalo. Podobně se nedochovalo ani osvědčení ze dne 16. 5. 1637, o němž nacházíme zmínku v registrech odeslané pošty. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 234r-234v; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 425-426 (= 433-434); kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 278r; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 89; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 8. 1. 1635; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 1 a 6.

<sup>1190</sup> Když v srpnu 1633 předložili Slánští Jindřichu Burjanu Nosticovi z Nostic v přítomnosti slánského hejtmána a celé obce „*příznání obce, jak mnoho jest sousedův osedlých ve vsi obci slánské a co jich potřebných a nemožných*“, spokojil se Nostic s ústním přiznáním přítomných sousedů. Prohlásil, že není třeba, „*aby očitě sám ráčil domy a příbytky i statečky všech sousedův shlídnouti a vyšetřiti*“, neboť vzhledem k častému pobývání ve Slaném „*joho prve dobře povědom jest* [...]“, že „*dosti malý počet sousedův jest při této obci a tomu poznamenání, jaký počet sousedův osedlých vsi obce této slánské jest, že věří a místo dává a o tom také druhému pánu, který s ním k tomu od obce dožádaný a tu nyní nepřítomný jest* [patrně Filip Zikmund z Winde a na Holousích, pozn. R. K.], *jistou svou správu* [...] *učiniti i také o tom počtu sousedův usedlých své jisté vysvědčení pod pečeti svou spolu s druhým pánem dožádaným této obci vydati chce.*“ Vzhledem k tomu, že téhož dne byla hejtmanu doručena zpráva o vojácích blížících se od Blahotic a také s ohledem na blíže nespecifikované překážky činěné „*panem commisařem*“, nebylo vysvědčení toho dne vydáno. Kdy se tak stalo, nevíme, protože se nedochovalo. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 278r.

<sup>1191</sup> Jak přesně se hodlali Slánští odvděčit Janu Sukovi, sekretáři krajského hejtmána Jana Zdeňka Vratislava z Mitrovic, kterému zaslali prosbu o přimluvu u jeho pána dne 25. 5. 1637, pouhých devět dní poté, co spolu s druhým hejtmanem vydal potvrzení, že se ve Slaném nachází o devět osedlých více než v předchozích letech, nelze z psaní jednoznačně usoudit. Seznam sousedů, kteří nemohou být podle konšelů v žádném případě

zcela opačný. V městské registratuře je možno nalézt řadu dokladů o tom, že Slánským, které velmi často označoval jako nezbedné suplikanty, situaci příliš neulehčoval. Na žádosti konšelů o zmenšení počtu osedlých reagoval většinou příkazem, ať raději mlčí a nestěžují si, nebo jim bude počet osedlých navýšen.<sup>1192</sup> Také na první pohled markantní nárůst počtu osedlých na počátku padesátých let nemusí být nutně dokladem dřívějšího zkeslení a úmyslného zatajování osedlých, i když nárůst o 38 osedlých během pouhých dvou let je více než podezřelý. Jistou roli zde mohlo sehrát úsilí dědiců Jaroslava Bořity z Martinic o obnovení městského hospodářství a zvelebení panství po skončení války spojené s řadou pobídek pro nově příchozí.<sup>1193</sup> Zároveň v tomto případě nelze vyloučit ani nadhodnocení počtu osedlých ze strany slánského hejtmána Jakuba Františka Matuchy ve snaze zalíbit se vrchnosti.<sup>1194</sup>

Řadu otázek vyvolává také jmenný soupis osedlých z května 1636, podle kterého naplnili definici effective osedlého ze všech obyvatel Slaného pouze regent Zachariáš Vejda, primas Augustin Kosina a Anna Pryamová, vdova po slánském hejtmanu Kašparu Pryamovi. Ostatních devět effective osedlých se „skládalo“ vždy ze tří osob, které společně odváděly

---

označení za osedlé, zasláný Sukovi spolu s žádostí, se bohužel nedochoval. Je otázkou, do jaké míry byl s touto akcí obeznámen slánský hejtmán, jehož podpis nebyl zdá se pod list připojen. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*, s. 124, 144.

<sup>1192</sup> Například v březnu 1640 vzkázal Martinic Slánským, ať místo obecné suplikace sepiší žádost o poskytnutí úlevy ti, kteří se cítí být nedostatečnými pro odvádění obilné kontribuce, a vlastnoručně se v ní podepíší a on pak pošle do Slaného komisaře, aby zjistili skutečný stav věcí. Předtím však má primas Augustin Kosina oněm „freyherům“ připomenout, že „nejni dobře krovem vzdycky hejbatí, aby se potomně duplovaně platiti nemusilo [...]“. Komisaři a zároveň krajští hejtmáni Jan Jaroslav Valkoun z Adlaru a Karel Vladislav Šlechta ze Všehrd, kteří přijeli do města o tři měsíce později, dali za pravdu stěžovatelům. Podle vysvědčení, které vydali 14. 6. 1640, se ve Slaném nacházelo pouze patnáct osedlých, tedy o šest méně. Je zajímavé, že pouhé tři dny před jejich příjezdem, bylo v radě čteno poručení hraběte, aby Slánští požádali krajské hejtmány o osvědčení počtu osedlých s tím, aby se osvědčení vztahovalo na „asi {z} 16 nebo 14 osedlých.“ Co způsobilo změnu Martinicova názoru, nevíme. A byla to vůbec změna? Stejně tak nelze v současné chvíli rozhodnout, zda je shoda výsledného počtu osedlých a Martinicova „odhadu“ dílem náhody či nikoli. Podobné odpovědi se dostalo Slánským také o čtyři roky později, kdy jim Martinic prostřednictvím hejtmána Augustina Kosiny vzkázal, aby „vice sobě nestěžovali, nežli je bolí, aby tudy na sebe větší obtížnosti a bolesti nevzbudili“ či v březnu 1647, kdy Martinic přikázal, aby byl za osedlého počítán každý, kdo má byt i jeden jediný věrtel síteho obilí. Stejně jako v roce 1640 i tentokrát nakonec došlo ke snížení počtu osedlých. Dne 12. 10. 1647 komisaři dosvědčili, že se ve Slaném nenachází jen sedm osedlých. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 425-426, 433-434; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 49v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 16v, 214r-215r, 234r-234v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 10. 3. 1640. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 59, *Manuál radních 1638-1661*, f. 179v.

<sup>1193</sup> Již v roce 1651 vrací Martinicovi synové Slánským řadu privilegií, která měla vést a také postupně vedla k obnovení prosperity města a panství (podrobněji viz kap. č. 6). Stejný postup s cílem dosáhnout oživení a stabilizace hospodářství královských měst, které bylo jednou z nezbytných podmínek úspěšného řešení jejich ohromného zadlužení, navrhoval ve svém plánu z roku 1651 také královský podkomoří Oldřich Sezima Skuhrovský ze Skuhrova. K dalším bodům Skuhrovského plánu, který pánové z Martinic bezpochyby znali, viz Václav PEŠÁK, *Obecní dluhy*, s. 330-334.

<sup>1194</sup> Na Jakuba Františka Matuchu, který byl ve funkci slánského hejtmána teprve od května 1652, si Slánští stěžovali vzápětí poté, co zjistili, kolik osedlých jim napočítal. Zda dosáhli zmenšení počtu osedlých, nebo byly jejich snahy marné, stejně jako protesty Turnovských, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*, s. 57; Michaela BRADÁČOVÁ, *Poddanské město Turnov*, s. 45-46.

příslušné kontribuce či berně.<sup>1195</sup> Skutečnost, že mezi nimi chybělo celkem pět úřadujících konšelů a devět úřadujících obecních starších,<sup>1196</sup> může být dokladem toho, že politická elita nemusela být podobně jako v jiných městech nezbytně nutně totožná s nejbohatšími měšťany.<sup>1197</sup> Soupis však může vypovídat také o něčem zcela jiném. Trpěli snad představitelé městské správy válečnými událostmi skutečně nejvíce ze všech obyvatel města, jak si nejjednou stěžovali hraběti, anebo pouze při vzniku soupisu díky svému vlivu a postavení dosáhli vyškrtnutí svého jména?<sup>1198</sup> Proč například v soupisu chybí Jiřík Hanžburský, syn dlouholetého radního písaře a primase Václava Hanžburského, který ihned po otcově odchodu do exilu zaujal „jeho místo“ ve správě města?<sup>1199</sup> Jak to, že se v něm naopak objevují osoby, které se do správy města vůbec nezapojily, nebo ty, které byly maximálně cechovními mistry či desátníky?<sup>1200</sup> Odpověď na tyto otázky snad poskytne budoucí výzkum, který by se měl zaměřit na zmapování majetkového zázemí osob angažovaných ve správě města.

<sup>1195</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 6. 5. 1636. Srov. TAMTĚŽ, 8. 1. 1635.

<sup>1196</sup> Z úřadujících konšelů chyběli mezi effective osedlými Jiřík Hanžburský (2), Václav Votický (4), Martin Zajíček (5), Tomáš Radnický (6) a Jiřík Palouček (11). Z obecních starších pak Jan Petružilka (1), Jan Michal Brodský (2), Václav Czejbík (5), Samuel Kolínský (6), Jiřík Trčka (7), Jan Malina (8), Jan Czynk (9), Pavel Kotek (10) a Ambrož Vodička (12). Místo konšela Jana Vranského (3), který zemřel pouhé dva měsíce před vznikem soupisu, nalézáme jeho vdovu Annu. Čísla v závorce udávají pořadí, v jakém byli daní jedinci jmenováni do příslušného samosprávného sboru. Podrobněji k jednotlivým osobám viz příloha č. 5.

<sup>1197</sup> Michaela HRUBÁ, *Měšťanské elity*, s. 125-145; Jan KILIÁN, *Město ve válce*, s. 88; Ludmila SULITKOVÁ, *Patriciát nebo vrchní vrstva?*, s. 203-218.

<sup>1198</sup> Obvinění z toho, že si konšelé dokázali zajistit úlevy, např. tím, že se menší měrou podíleli na vyživování vojáků, zaznělo například v souvislosti se vznikem soupisu nákladů na vojáky, kteří přenocovali ve Slaném v březnu 1642. V připomínkách zaslaných radním patrně regentem Zachariášem Vejdou se pod jmény sousedů, mezi nimiž převažovali radní, nachází následující poznámka: „*tu vidět, jak se ouřadní osoby umějí šetřiti, co ten ku pomoci jiným nemohl 10 nebo více strychů ovsa dáti.*“ Zda se týkala všech radních, nebo jen osoby poslední, tedy Tomáše Radnického, nelze říci (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 403). Podobné obvinění na adresu konšelů vyslovil o rok později Jiřík Groff (TAMTĚŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 120v) a o pět let později radní písař Jindřich Hronek (TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 230r).

<sup>1199</sup> Slova „jeho místo“ jsou dána do uvozovek úmyslně, protože byla použita s nadsázkou. Jiřík Hanžburský musel i v době mimořádné, kterou období třicetileté války bezesporu bylo, respektovat jistá pravidla a zákonitosti. Do konšelského sboru sice pronikl již v roce 1627, tj. při první obnově po rozsáhlé emigrační vlně, během níž odešel do exilu i jeho otec, nicméně neobjevuje se na třetím místě, které zaujal jeho otec při obnově v roce 1622, nýbrž až na sedmém. Postupně se pak propracovává výše, po skončení války se pak překvapivě (?) propadá (1629: 5., 1631: 4., 1635, 1637, 1641: 2., 1648, 1650: 3.; 1652: 5.). Proč se nikdy nestal primasem, nelze v současné chvíli říci. Bylo to snad způsobeno jeho nezájmem o tuto funkci? Nebo tím, že jeho otec byl mnohými obyvateli Slaného označován za hlavního viníka ohromného zadlužení města, které vedlo k jeho zastavení a následnému prodeji Martinicovi (viz dále)? Byl snad onen propad ovlivněn návratem Hanžburského matky z exilu na počátku 40. let?

<sup>1200</sup> Celkem pět osob ze zmíněného seznamu effective osedlých nebylo nalezeno v žádném z úřadů městské správy ani mezi zaměstnanci obce (Matěj Veselej, Jiřík Groff, Martin Lidický, Jakub Kalina a Tobiáš Matoušek). Cechovním starším byl Daniel Jirásek (pekaři a perníkáři: 1636), Šimon Tchoř (tamtéž: 1636), Ambrož Svoboda (kováři a koláři: 1627, 1637), Václav Kment (hrnčíři: 1627, 1637) a Jiřík Domáň (ševci: od 1613). Někteří z posledně jmenovaných byli zároveň desátníky: Jiřík Domáň (1634, 1636), Václav Kment (1634, 1636) a Ambrož Svoboda (1636). Dalšími desátníky mezi effective osedlými byli Daniel Hovoryn (1636, 1643) a Havel Čermák (1636). V rámci menších úřadů se pak angažovali Jan Horáň (městský rychtář: od 1635, budoucí radní), Martin Klatovský (úředník nad komíny: 1637), Kryštof Reyrych (kostelník: 1628-1648), Šebestián Klypl (kostelník: 1635-1641) a Václav Kment (nad lisy u vína: 1642; nad nechodícími do kostela: 1643, 1648; nad komíny a žlábků: 1644 a 1647). Pavel Pospíšil byl bývalým úředníkem nad Všehlužským

Přestože bylo dosaženo alespoň dočasného snížení počtu osedlých a díky osvědčeným „outratám a škodám“ také dílčích slev, představovalo vybírání berní a kontribucí pro válkou zkoušené město trvalý problém. V průběhu válečných let bylo stále obtížnější shromáždit požadované částky,<sup>1201</sup> a to přesto, že obyvatelům města, kteří by příslušnou sumu neodvedli, hrozilo vězení,<sup>1202</sup> či dokonce rozprodání části jejich majetku.<sup>1203</sup> Také výběřčí byli silně motivováni, aby dané dávky vybrali pokud možno co nejdříve a v úplnosti. Kromě vězení jim hrozilo, že budou muset případné nedoplatky uhradit ze svého.<sup>1204</sup> Od některých splátek byli osvobozeni pouze výběřčí, konšelé či zaměstnanci městské kanceláře, kterým byl tímto způsobem kompenzován ušlý plat, popř. osoby, jimž nebylo město schopno odvádět úroky z půjčky.<sup>1205</sup> Žádosti ostatních obyvatel města o poskytnutí slevy či prominutí jejich taxy byly

---

mlýnem (1618-1622). Kdo přesně se v tuto dobu skrýval pod označením „společníci Kozákovští“, nevíme. Poručníky sirotků po Janu Kozákovi čili Hádkovi byli Augustin Kosina a Jiřík Hanzburský, novým manželem vdovy Zuzany byl úřadující obecní starší a budoucí radní Jan Czynk. AMS, nezprac., kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*, f. F4. Srov. příloha č. 4 a č. 5.

<sup>1201</sup> Například kontribuci vyhlášenou patentem dne 14. 9. 1643, která měla být shromážděna do dvou týdnů, odvedli Slánští po několikerém upomínání až na jaře 1644. Ke splnění kontribučních povinností měli být nakonec přinuceni pod pohrůzkou vojenské exekuce. Požadované berně, kontribuce či jiné sbírky, se městské radě příliš nedařilo vybírat ani v době předchozí. Například v říjnu 1616 dosahovala částka, kterou „za sebou měli“ obyvatelé města, mnoha set grošů. Členy speciální komise, která měla dané částky vyupomínat, byli primas Václav Hanzburský, konšelé M. Jiřík Žďárský a Jan Veselský, obecní starší Jan Hradecký a Simeon Celeryn a volenci Jan Trnůžka a Jan Wyadtner. Seznam „reštantníků“, který se nachází v registrech odeslané pošty vedené starším radním písařem Janem Veselským v letech 1617-1622, s činností této komise nesouvisí. Je psán Janem Rubeculou Hostomským, který nastoupil do purkmistrovské kanceláře v roce 1619 a mladším radním písařem se stal až v roce 1629. Také výše dlužné částky, téměř 5000 kop gr. míš., naznačuje, že tento soupis patrně vznikl za jiným účelem. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 106r; kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 236r-237r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 180r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 125r, 131v. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VII. díl, s. 180. Srov. pozn. č. 1210.

<sup>1202</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 106r; kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 51r.

<sup>1203</sup> Například v červenci 1649 konšelé zabavili a rozprodali obilí z polí Ludmily Stárkové jinak Studničkové, která již od roku 1647 neodváděla řadu poplatků, včetně kontribucí a její syn Ondřej Studnička na opakované výzvy k zaplacení dlužné částky nereagoval (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 264r-265r, 309v-310v, 321r-321v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 218r). K nucenému rozprodávání movitého i nemovitého majetku docházelo také v případě, že dotýčný nebyl schopen odvést dávky povinné hraběti (např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 293r, 293v, 294v, 296r, 296v, 297v).

<sup>1204</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 390v. Součástí vyúčtování, které bylo s výběřčími konáno na radnici v přítomnosti purkmistra, popř. primase a dalších konšelů, měl být také jmenný seznam osob, které neodvedly požadovanou částku. Vzhledem k dočasnému charakteru těchto písemností, se do dnešního dne většinou nedochovaly. Jediné dva seznamy „reštantníků“, které se podařilo nalézt, byly opsány do knihy č. 45 v souvislosti s přípravou celkového vyúčtování příjmů a vydání obce, které bylo předkládáno hraběti (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 192-193, 206-207). Vzor, jak měly vypadat kvitance, tzv. „formu quitanti na registra zbírek a contributí obecních“, lze nalézt v knize č. 2 (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 30r).

<sup>1205</sup> Ještě v polovině 20. let slánská obec „v berních a contribucích zastupovala“ například Annu Mouchovou, od níž si v roce 1584 půjčila 1800 kop gr. na „zaplacení statku Kvického“. Tento stav, kdy obec namísto úroků platila za Annu povinné dávky, trval minimálně do léta 1643. V soupisu slánských dluhů, který toho roku sepsal radní písař Jan Hradecký, je u dluhu Anny Mouchové poznamenáno „NB. Ten dluh vyvazený jest.“ (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 240, 374). Na počátku 40. let pak byla úleva z blíže nespecifikované „kvóty“ opakovaně poskytnuta také Janu Gegenbergkerovi, „u něhož varta nočně zůstává“. Z jakého důvodu bylo vyhověno žádostem dalších obyvatel Slaného, jejichž jména se též nachází v „Extractu počtu hlavního“ za období 10. 11. 1642 až 31. 1. 1644 v rubrice „Srážky některým sousedům“, nevíme. Nelze

většinou zamítány.<sup>1206</sup> Úmyslné navyšování sumy, která měla být od sousedů vybrána tak, aby pokryla předpokládané výpadky ve výběru či neočekávaná vydání města, nelze na rozdíl od Turnova prokázat.<sup>1207</sup>

S ohledem na množící se neshody a stížnosti na nespravedlnosti páchané nejen při rozvrhování kontribucí a berní, ale i jiných sbírek, navrhl v červnu 1634 slánský hejtman Kašpar Pryam, aby se každý soused dobrovolně před panem purkmistrem přiznal, kolik má jakého majetku s tím, že majetek, který se pokusí zatajit, mu bude zabaven. Lze jen litovat, že se soupis, který měl sloužit jako základ pro výpočet příslušných dávek a kromě informace o velikosti majetku měl obsahovat i údaje o živnosti provozované daným jedincem, nedochoval.<sup>1208</sup> Patrně s ohledem na přetrvávající problémy při shromažďování dávek, bylo v několika případech přistoupeno k vybírání příslušné kontribuce bezprostředně po jejím vyhlášení na radnici, a to přímo purkmistrem, před něhož postupně předstupovali jednotliví poplatníci.<sup>1209</sup> Kromě evidence, kterou vedli zástupci města, měli mít speciální registra také slánský hejtman a obilný písař. První ze jmenovaných pro kontribuci peněžitou, druhý pro obilnou. Slánský hejtman, který od zástupců města přebíral příslušnou kontribuci po jejím shromáždění, měl zároveň uchovávat všechny kvitance, které obdržel od Martinice po odvedení příslušných částek. Konšelům měly být toliko ukázány, aby viděli, že si hejtman vybrané peníze neponechává, ale poctivě je odvádí hraběti do Prahy.<sup>1210</sup> Stejně tak Martinic důsledně hlídal, aby ke shromážděné kontribuci měli přístup pouze jeho úředníci, kteří měli

---

vyloučit, že příslušná sleva měla být kompenzací za to, že měli u sebe ubytováni vojáci, kterým poskytovali „servitia“, tj. odpovídající množství soli, světla a dříví, podobně jako Ondřej Matras, Kryštof Reyrych, Jan Hořčice a Jan Ručníkář v první polovině roku 1644. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 26v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 304v; kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 189-190, 201, 203, 221; Václav PEŠÁK, *Vojenské vlivy na správu kontribucí*, s. 95.

<sup>1206</sup> Žádosti o slevy či prominutí kontribucí a berní byly patrně odesílány přímo hraběti, jemuž konšelé posílali dobrozdání. V obou nalezených případech, jak v roce 1643, tak v roce 1649, bylo vyjádření konšelů negativní. V prvním z nich uvádí konšelé kromě poukazu na fakt, že dotýčný není tak chudý, jak píše, ještě jeden zajímavý argument, proč by měla být daná žádost zamítnuta: „[...] *kdyby se mělo k té žádosti jeho od Vaší Excellence povolit, takovým příkladem chtěli by snad také, jak ti, co s ním škodu nesoucí* [?], *tak i jiní budoucí, kdyby se co [n]edobrého trefilo, jeho následovati a Vaší Excellenci zbytečně zaneprázdnovati, z čehož by jiného nepošlo, nežli to, že by za ně jiní sousedé, možnější i potřebnější, to co by na nich poplatkův a contributí ušlo, zastupovati musili.*“ Sleva, avšak ne na kontribuci, ale na kvótě povinné hraběti, byla udělena v červnu 1635 pouze hrncíři Václavu Kotrbovi, kterému radní dlužili za výrobu kamen. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 112v-113r, 304r-305r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 329r.

<sup>1207</sup> Michaela BRADÁČOVÁ, *Poddanské město Turnov*, s. 47.

<sup>1208</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 295r. Nové rozvržení, podle něhož měly být vybírány obecní sbírky, bylo s povolením obce vyhotoveno slánským hejtmanem a „některými osobami“ na počátku roku 1643. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 114v.

<sup>1209</sup> Kontribuce byla přímo na radnici vybírána například v červenci 1636, v lednu 1639 a v listopadu 1647. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 389r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 28r, 178v.

<sup>1210</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 20r-21r. Srov. pozn. č. 1153. V královských městech dohlíželi na vybrané berně a kontribuce vedle primasů císařští (královští) rychtáři. Václav PEŠÁK, *Vojenské vlivy na správu kontribucí*, s. 125, 148.



zajistit, aby byla odevzdána vojákům, kterým náleží, popř. těm, kteří by mohli na hraběcím majetku napáchat větší škody.<sup>1211</sup>

Kromě vojáků či stupňujících se požadavků eráru, trápily Slánské také nemalé **dluhy**, z nichž valná většina vznikla v době předbělohorské či v prvních letech války.<sup>1212</sup> Četní věřitelé se se žádostmi o odvedení příslušných, mnohdy po mnoho let zadržovaných, úroků či vyplacení celé dlužné částky obraceli na městskou radu i po roce 1623, a to přesto, že v zástavní smlouvě bylo výslovně uvedeno, že veškeré dluhy vzniklé před zastavením města přebírá jménem panovníka česká komora.<sup>1213</sup> Konšelé byli nuceni na toto ustanovení, které bylo později vtěleno i do tržní smlouvy,<sup>1214</sup> opakovaně upozorňovat.<sup>1215</sup>

Celkové postižení vývoje zadlužení Slaného a jeho zasazení do kontextu snah o řešení otázky dluhů královských, horních a věnných měst, dalece přesahuje možnosti předkládané diplomové práce.<sup>1216</sup> Na tomto místě uvedeme pouze jeden příklad, který ukazuje, jak obtížné

<sup>1211</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 155r-155v, 155v-156r.

<sup>1212</sup> Četné dluhy vznikaly zejména ve snaze uspokojit požadavky vojenských velitelů ve chvíli, kdy selhal výběr berní a kontribucí. Ne vždy se později podařilo tyto částky od příslušných opozdílů získat, a tak se města, zejména krajská, která byla pověřena shromažďováním těchto částek za celý kraj a mezi něž patřil i Slaný, dále zadlužovala. Vysoké zadlužení města mělo pochopitelně nemalý vliv na klesající berní výnosy. Tato skutečnost, tj. nárůst berních nedoplatků, se v případě Slaného stala nakonec hlavní záminkou k jeho zastavení a pozdějšímu prodeji Martinicovi. Mezi položkami, které se v prvních letech války nejvíce podílely na rostoucím zadlužení Slaného, vynikají zejména mimořádné půjčky poskytnuté direktorům a příspěvky na stavovské vojsko, po porážce odbojných stavů pak kromě výše zmíněných kontribucí a berní zejména půjčky vynucené panovníkem či jednotlivými vojenskými veliteli, náklady spojené s adbaňkováním stavovského vojska a vyživování císařských na zimních kvartýrech. V listopadu 1614 dlužil Slaný přes 52 000 kop gr. míš., na konci května 1618 přes 61 000 kop gr. míš., v polovině listopadu téhož roku již téměř 70 000 kop gr. míš. a k 24. lednu 1643 se tato částka vyšplhala na 89 492 kop 37 gr. 1 ½ d. Spolu s neodvedenými úroky, které dosahovaly výše 112 114 kop 58 gr. 4 d., byli Slánští povinni zaplatit věřitelům celkem 201 634 kop 35 gr. 5 ½ d. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 57r; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 279-295; Václav PEŠÁK, *Vojenské vlivy na správu kontribucí*, s. 75-76. K situaci moravských královských měst viz Ludmila URBÁNKOVÁ – HRUBÁ, *Zadlužení moravských královských měst po Bílé hoře. Příspěvek k finanční situaci královských měst na Moravě v letech 1624-1625*, Sborník Matice Moravské 80, 1961, s. 248-266. K zadlužení Slaného v prvních letech války přehledně Václav FIALA, *Slaný*, s. 120-125. Srov. pozn. č. 258.

<sup>1213</sup> NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, Výpis zástavní smlouvy z desk zemských pořizený 29. 10. 1627.

<sup>1214</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1327 (sign. AA XLV), *Spisy o právním postavení Slaného 1638-1791*, kt. č. 285 (nepaginováno – nefoliováno), Extrak z tržní smlouvy. Srov. originál smlouvy (německy) uložený v NA, SM, i. č. 3232, kt. č. 2225, sign. S 114/29.

<sup>1215</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 210r-210v; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 333r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, ff. 23v, 32v-33r; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 26, s. 76-77, s. 87; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 116v, 352r-352v, 354r-354v, 365v. Srov. řadu listů, v nichž věřitelé upomínají městskou radu o dlužné částky či neodvedené úroky, které jsou evidovány v purkmistrovském manuálu. TAMTĚŽ, kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*.

<sup>1216</sup> Budoucí studie by se po vzoru Václava Pešáka měly zaměřit zejména na postižení základní struktury věřitelů, včetně toho, za jakých okolností a komu byly dluhy postupovány, dále k čemu byly půjčky užity, které z věřitelů uspokojovali radní přednostně či jakým způsobem se snažili dosáhnout dalších půjček ve chvíli, kdy bylo jasné, že město není schopno své pohledávky splácet. Stranou pozornosti by neměly kromě geneze dohod ve věci redukce dluhů a jejich splácení zůstat ani jednotlivé faktory, které ovlivňovaly solventnost města a jeho obyvatel. Takto zjištěné údaje by měly být následně porovnány se situací v jiných (královských) městech a zároveň zasazené do kontextu snahy o oddlužení královských měst ve 20. – 60. letech 17. století. Poslední zmíněný bod je o to důležitější, že v době, kdy vznikla první komise mající se zabývat tímto problémem, tj. v roce 1628, nebyl již Slaný královským městem, nýbrž toliko královským městem v zástavě a o deset let

mohlo být prokázání oprávněnosti pohledávky a její vymáhání díky tomu, že řada představitelů předbělohorských politických elit odešla do exilu či v průběhu válečných let zemřela.

Žádost Doroty Doubravové byla speciální revizní komisí ustanovené k revidování dluhů vázoucích na statcích zkonfiskovaných panovníkem (*Commissio revisionum et liquidationum*)<sup>1217</sup> doručena na počátku října 1652.<sup>1218</sup> Jako důkaz oprávněnosti svých nároků předložila Dorota listinné svědectví bývalého slánského konšela a exulanta Václava Pelarga. Ten dosvědčil, že dluh, o nějž se Dorota Doubravová hlásí, vznikl v roce 1616, kdy Jan Král, Dorotin první manžel, zapůjčil slánské městské obci, která se potýkala s důsledky velké neúrody, tisíc kop gr. míš.<sup>1219</sup> Městská rada se snažila Dorotiny nároky zpochybnit poukazem na to, že promeškala lhůtu, v níž se měla k dluhu přihlásit a zejména, že dluh vznikl až v roce 1620 a je tedy neplatný.<sup>1220</sup> Ačkoliv lze jak v registrech odeslané pošty, tak

---

později se stal městem poddanským. Nicméně dluhy vzniklé před zástavou města převzal prostřednictvím komory český panovník, a proto byli Slánští k příslušným jednáním přizváni. V této souvislosti by neměla být opomenuta ani role nové vrchnosti, Jaroslava Bořity z Martinic, a její zásahy do podoby a struktury městského hospodářství (viz dále). Bez zajímavosti by jistě nebylo ani porovnání vývoje zadlužení Slaného s vývojem jeho berního zatížení a částek vynaložených na vojsko. Zejména s ohledem na změnu právního postavení Slaného platí v jeho případě ještě více než u jiných měst slova Fridolina Macháčka, že „*kapitola o dlužích městských bude nejzajímavější z hospodářství války třicetileté a zasluhuje zpracování monografického*“. Fridolin MACHÁČEK, *K hospodářskému stavu českých měst*, s. 273; Václav PEŠÁK, *Obecní dluhy*, s. 310-466.

<sup>1217</sup> Dluhy na konfiskovaných statcích byly podobně jako dluhy královských měst řešeny již od konce 20. let. První speciální komise zahájila činnost v závěru roku 1629. K „*traktýrování s věřiteli a rukojměmi města [...] zástavního Slaného o obecní dluhy*“ byli tehdy nařizeni Sezima hrabě z Vrtby, Pavel Michna z Vacínova a Jan Adam Čejka z Olbramovic, který nahradil původně nominovaného Petra Jiřího Příchovského z Příchovic (NA, SM, i. č. 3232, sign. S 114/6, kt. č. 2224. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 3, *Kniha patentů 1622-1630*, f. 153r-154r). Jednání této komise však byla poměrně záhy přerušena díky válečným událostem a pokusy o obnovení její činnosti po vyhnání saského vojska v květnu 1632 selhaly. Příkaz poslat na komoru seznam všech slánských dluhů se v pramenech městské provenience objevuje opět až v květnu 1637 (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 414v, 415r). Zda souvisel s jednáním nějaké další komise či pouze s chystaným prodejem Slaného, nelze prozatím říci. Větší množství korespondence se v souvislosti s činností další speciální komise objevuje až na počátku 1643 (např. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 5. 1. 1643; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 299-302; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 13r-13v) a poté na počátku 50. let (např. TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 465r-466r). Z této doby pochází také dva seznamy slánských věřitelů, které se dochovaly jak v městské registratuře, tak mezi písemnostmi české komory (TAMTĚŽ, kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 279-295, 345-360; NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63). Miloslav VOLF, *Obnovení nejvyšších zemských úřadů*, s. 34; Václav PEŠÁK, *Obecní dluhy*, s. 315-316.

<sup>1218</sup> Na slánskou městskou radu se Dorota kvůli svému dluhu obrátila již na počátku srpna 1652 (5. 8.). S poukazem na ustanovení trhové smlouvy týkající se dluhů vzniklých za svobody města však byla odkázána na komoru (27. 8.). Té bylo Dorotino psaní doručeno na počátku října (5. 10.) a následně bylo postoupeno komisí pro revizi a likvidaci dluhů, před kterou celá věc náležela a která na počátku listopadu (5. 11.) předala Dorotin případ k prošetření apelačnímu soudu (NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2).

<sup>1219</sup> NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, listinné svědectví Václava Pelarga datované 14./24. 6. 1653 v Drážďanech.

<sup>1220</sup> NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, list Doroty Králové z 1. 7. 1653. Patent, na základě něhož byly dluhy učiněné během povstání prohlášeny za neplatné, byl vydán již 15. 12. 1622. Dluhům vzniklým v této době, stejně jako dluhům vzniklým v období od porážky stavovských vojsk na Bílé hoře do státního bankrotu v roce 1623, byly v následujících letech věnovány další patenty. Miloslav VOLF, *Obnovení nejvyšších zemských úřadů*, s. 30; Václav PEŠÁK, *Obecní dluhy*, s. 311; Ludmila URBÁNKOVÁ-HRUBÁ, *Zadlužení moravských královských měst*, s. 259.

v purkmistrovském manuálu nalézt doklad o tom, že dluh vznikl mnohem dříve<sup>1221</sup> a že se k němu Dorota po celou dobu války hlásila,<sup>1222</sup> tvrdili radní, že o žádném dluhu neví. „Ouřední osoby“, které by mohly mít o této věci nějakou povědomost, odešly do exilu nebo zemřely, a městský archiv je díky vojákům ve velmi špatném stavu. Jediné, co údajně našli, byl soupis dluhů vyhotovený v roce 1643 radním písařem Janem Hradeckým, který však již zemřel a oni „*odkud by pak to takové popsání a vyznamenání těch dluhův sebráno a vytaženo bylo, jsouce [...] všickni v nově do těchto povinností konšelských dosázení, vědomosti žádné [...]*“ nemají.<sup>1223</sup> Je zajímavé, že tito noví radní si nevšimli, že v soupisu, pořizovaném Janem Hradeckým, na nějž odkazují, je u položky č. 28 napsáno, že dluh povinný Dorotě Králové a jejím dětem vznikl v roce 1618 a o dva roky později byla jistina pouze obnovena. Na tuto skutečnost, kterou si však mohli komisaři sami ověřit v soupisu slánských dluhů, zasláném na komoru v závěru roku 1651,<sup>1224</sup> upozornil až o více než rok později Václav Pelargus. Důležitější zjištění než to, že radní patrně úmyslně zatajovali jisté pro ně nepříznivé skutečnosti, v květnu 1653 o tom, že dluh vznikl v roce 1618, věděli,<sup>1225</sup> je fakt, že Pelargus,

<sup>1221</sup> Podle záznamů v registrech odeslané pošty byla jistina na 900 kop gr. míš. (!) vydána Janu Králi v říjnu 1618 a v následujících letech byla pouze obnovována („přejištěna“). Po smrti Jana Krále v říjnu 1622 byl dluh ve výši 1000 kop gr. míš. (!) přepsán na vdovu Dorotu a děti Martina, Kristýnu a Dorotu (AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 251v, 277r; kniha č. 162, *Knihá misivů 1617-1622*, f. 352v). Podle Doroty Doubravové, dříve Králové, vznikl dluh již v roce 1616 (NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, list Doroty Doubravové doručení na revizní komisi 5. 9. 1654).

<sup>1222</sup> Dorota se o dluh přihlásila minimálně v lednu 1636 (22. 1.), kdy žádala radní, aby jí odvedli alespoň část úroků z dlužné sumy, protože její dcera Dorota se bude vdávat. Zdá se, že nejen tehdy, ale i v následujících letech ji radní pouze odkazovali na komoru a žádné peníze jí neposlali. V únoru 1639 Dorota píše, že se jedná o poslední psaní slánské obci a „*jestliže se jí nětko peněz neodešle, že bude věděti, kde toho pohledávati*.“ Patrně měla na mysli soud nejvyššího purkrabství. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihá zápisů z rady 1631-1639*, ff. 66v, 111r; kniha č. 71, *Knihá misivů 1635-1642*, s. 76-77. Srov. NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, list Doroty Králové z 1. 7. 1653.

<sup>1223</sup> NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, 2. 10. 1653, list slánské městské rady adresovaný revizní komisi. Srov. TAMTÉŽ, 29. 8. 1653, list slánské městské rady adresovaný revizní komisi: „[...] *Nejsouce my ničehož povědomí a teprva všickni vnově do povinností těchto povolání (poněvadž předešlé, jenž se takových věcí těch časů dotýkali ouřední osoby pro neústupnost svou v náboženství z země vyšli a někteří z nich pomřeli, někteří pak ještě posavad ven z země živi zůstávají), aniž paměti jakých aneb kněh o těch věcech (byvši to všecko skrze několikere vojenské vyplundrování rozházeno, roznešeno a roztrháno) mimo samý všech těch takových dluhův obecních města Slaného vyznamenání [...]*.“ Dále srov. list slánské městské rady z 20. 10. 1653 (TAMTÉŽ)

<sup>1224</sup> NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 1 a sv. 2. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihá dluhů a úroků 1634-1649*, s. 343, 345-360; kniha č. 2, *Pamětní knihá 1641-1652*, f. 465v.

<sup>1225</sup> NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, list slánské městské rady adresovaný Dorotě Doubravové 3. 5. 1653. Podíváme-li se blíže na složení městské rady a sboru obecních starších, zjistíme, že v obou se nacházeli jedinci, kteří mohli znát minimálně okolnosti vzniku soupisu dluhů, který v roce 1643 pořídil Jan Hradecký. Ze dvanácti radních jmenovaných dne 18. 6. 1653 to byli primas Daniel Vepřek (1637-1641 obecní starší, 1641-1643 mladší radní písař) a Jan Michal Brodský (1637-1641 /1643/ konšel, 1640-1641/1643/ primas). První ze jmenovaných navíc v roce 1643 jako mladší radní písař pořídil druhý exemplář soupisu, který se stejně jako exemplář psaný tehdejší starším radním písařem Janem Hradeckým zachoval v knize č. 45 (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihá dluhů a úroků 1634-1649*, s. 227-246, 261 (Jan Hradecký), s. 279-295 (Daniel Vepřek). Ze šesti obecních starších mohli okolnosti vzniku soupisu znát Samuel Cruciger (1635-1643 konšel), Tomáš Hrouda (1635-1637 obecní starší, 1641-1643 konšel), Václav Pasecký (1641 /1643/ konšel) a Zikmund Hassildt (1641-1643 /1650/ obecní starší). Dočasnou „amnézii“ slánských radních nelze rozhodně zdůvodňovat tím, že slánští konšelé považovali Pelargův okruh hodnot za nepřijatelné kacířství, jak to činí ve své disertaci Josef

který v únoru 1655 pobýval v Čechách, byl vpuštěn do městské kanceláře, kde „v pamětech poznamenání dluhův obce města Slaného, písaře radního jich rukou jeho psaného, tyto formalia doložená, [...] vynašel.“<sup>1226</sup> Vstup do kanceláře mu umožnil patrně úřadující primas a bývalý radní písař Daniel Vepřek, kterého s Václavem Pelargem pojila mj. exilová zkušenost.

Jak upozorňuje Václav Pešák, v padesátých letech, kdy byl řešen nejen případ Doroty Doubravové, ale i dalších slánských věřitelů,<sup>1227</sup> bylo politické zaujetí proti osobám zainteresovaným na „ohavné rebelii“ v mnoha případech již nahrazeno soucitem s věřiteli a jejich potomky, kteří v průběhu válečných let často ztratili veškeré své jmění. Je tedy vysoce pravděpodobné, že se nejen Dorota Doubravová, ale i další, domohli svých práv, byť mnohdy za cenu značného snížení jistinami potvrzených částek a plné resignace na dlužné úroky.<sup>1228</sup> Zda se však Dorota dožila konce projednávání svého případu, není vůbec jisté. Revizní komise řešila dluhy Slaného ještě v roce 1684.<sup>1229</sup>

---

Kadeřábek. Předně je pravdou, že většina konšelů o zmíněném dluhu skutečně nemusela nic vědět. Dále přísaha Václava Pelarga uvedená v závěru listu, který cituje Josef Kadeřábek, nebyla nikým zpochybnována, natož aby byla chápána jako nepatřičná. Svou formou plně odpovídala požadavkům Koldínova zákoníku na náležitosti listinného svědectví, byť nebyla zcela totožná s formulí uvedenou v čl. B49. Navíc se tato přísaha objevuje až u druhého svědectví z února 1655, na které již radní nereagovali, natož aby ve svých odpovědích usvědčovali Pelarga jakožto exulanta ze lži a kacířství. V prvním Pelargově svědectví z června 1652 chybí. Hlavním důvodem výše popsané reakce radních na Dorotiny požadavky byla spíše snaha zbavit se jednoho z dluhů, než popírání vlastní nekatolické minulosti. Ostatně po Dorotě pouze požadovali dodržování platného práva (hlavní důkazní břemeno v případě dluhů nesl věřitel, Koldín, čl. G1-G23) a navíc s Václavem Pelargem udržovali velmi dobré vztahy. Ještě v červenci 1659 jsou napomínáni, aby Pelargovi neumožňovali prodej jeho majetku a nepomáhali mu tak k „neslušné praetensi“, protože jej měl už dávno prodat, nebo si požádat o další termín (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 420v). Josef Kadeřábek z neznámého důvodu špatně identifikoval také konečného příjemce listů Doroty Doubravové a slánské městské rady. S jednou jedinou výjimkou, kdy se Dorota obrátila přímo na panovníka, byla adresátem vždy výše zmíněná revizní komise. Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 201-202. K jednotlivým radním a obecním starším podrobněji viz příloha č. 5.

<sup>1226</sup> NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, list Václava Pelarga ze 12. 2. 1655. Údaje v něm uvedené, včetně výše neodvedeného úroku, se zcela shodují s daty v soupisu dluhů, který pořídil Jan Hradecký v roce 1643. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 236-237.

<sup>1227</sup> Ve stejné době, tedy na počátku 50. let, se kvůli nesplaceným pohledávkám slánské městské obce na revizní komisi obrací například Anna Černopolská, dříve Lorcová (800 kop gr. míš.), Anna Alžběta Naymonová (3500 kop gr. míš.), Anna Vodáková z Roznpachu (2000 kop gr. míš.), Mikuláš Rudolf Buček (2200 kop gr. míš.), Magdalena Králová (500 kop gr. míš.) a Magdalena Stienská, dříve Budyňská (2000 kop gr. míš.), většinou dědicové původních věřitelů. S předchozí komisí úřadující od roku 1643 řešila své dluhy například Angelika Parmanová (2000 kop gr. míš.), NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215/S63, sv. 1 a sv. 2. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 303-304, 310-311, 312-338.

<sup>1228</sup> Václav PEŠÁK, *Obecní dluhy*, s. 433. Srov. např. listinná svědectví vydaná Dorotě Doubravové, dříve Králové, staroměstským měšťanem Jiřím Němčovským (NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, list z 19. 11. 1653) a malostranskou měšťankou Annou Hájkovou, dokládající, že Dorota nemá nic „mimo skrovný, k tomu velmi spustlý, domček [!].“ TAMTÉŽ, list z 20. 11. 1653.

<sup>1229</sup> Poslední list týkající se pohledávek Doroty Doubravové, který byl nalezen ve fondu Stará manipulace, byl doručen revizní komisi dne 27. 2. 1655. Dorota v něm komisařům připomíná listinné svědectví Václava Pelarga, které jim před pár dny odeslala a svou žádost o připuštění k přísaze, pomocí níž by vzhledem k tomu, že není schopná sehnat dalšího svědka, dosvědčila oprávněnost své pohledávky (NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, list Doroty Doubravové revizní komisi). Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací II*, s. 1207.

Již tak dost komplikovanou situaci neulehčoval Slánským ani Jaroslav Bořita z Martinic. Po celou dobu zástavy důsledně vyžadoval odvádění úroků z půjčky panovníkovi, ačkoliv již v době podpisu zástavní smlouvy bylo jasné, že výnosy obecních důchodů, které měly sloužit k úhradě zmíněného úroku, nebudou za stávajících podmínek, zejména s ohledem na rostoucí náklady na ubytování vojska, dosahovat předpokládané výše. Na konci 1625 pak s poukazem na nedobré hospodaření městské rady převzal do své správy veškeré obecní důchody, ačkoliv se o dva roky dříve zavázal, že výnosy plynoucí městu z obchodu se solí, tržného, jarmarečného a ungeltu jim ponechá.<sup>1230</sup> Do správy města byly obecní důchody částečně vráceny až na konci třicátých let, kdy kromě obchodu se solí a železem získali Slánští opět také tržné a jarmarečné.<sup>1231</sup> Výnosy z nich však rozhodně nedosahovaly stejné výše jako v době předválečné, a proto konšelé nadále vyhledávali speciální sbírky<sup>1232</sup> určené na platy zaměstnanců obce a děkana.<sup>1233</sup> Jejich prostřednictvím se snažili udržet v chodu také městskou a purkmistrovskou kancelář.<sup>1234</sup> Nejpozději od roku 1625 pak Martinic podstatným

<sup>1230</sup> V resoluci, kterou přečetl slánský hejtman 22. prosince 1625 před celou obcí shromážděnou na radnici, zdůvodnil Jaroslav Bořita z Martinic zabavení obecních důchodů následujícím způsobem: „*A poněvadž toho dobrodiní k sobě přijíti nechtějí a tím nájmem pohrdají, tehdy, že Jeho Vysoce urozená Hraběcí Milost již na ty cesty pomyslití ráčil, aby Slánským všecky živnosti jejich a coby se tak koliv optati mohl pro zveřejnění důchodu svého a zaplacení sobě interesse od Jeho Milosti Císařské na městu Slaném jmenovitě do roka 12000 kop míš. vykázaného odňal, protož že tak činiti ráčí a podle toho vyměření že se tak a nejinak chovati chtíti bude.*“ AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 404r-404v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 24r.

<sup>1231</sup> Navrácení tržného a jarmarečného potvrdil Jaroslav Bořita z Martinic Slánským dne 6. 1. 1639. Kdy přesně byl městu postoupen obchod se solí a železem není zcela jasné. Podle suplikace ze září 1638, v níž Slánští děkují za navrácení solního a železného „handle“ se zdá, že se tak stalo krátce před tímto datem. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 28v; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 136r-136v; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 160-161.

<sup>1232</sup> Kromě speciálních sbírek mohl být plat příslušných zaměstnanců obce uhrazen i jiným způsobem. Například v roce 1634 bylo nařízeno, aby bylo v příslušných knihách vyhledáno, kdo ještě nezaplátil příjemně, tak, aby z něj mohl být uhrazen dlužný plat purkmistrovskému služebníkovi Janu Dubskému, který upozornil radní, že v opačném případě „*by nemohl děleji v té službě setrvati.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 300r). K jednotlivým sbírkám viz např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 34v, 36v, 249r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 245r.

<sup>1233</sup> Podle soupisu připojeného ke „gravaminám“ zasláným hraběti v létě 1635, vydali slánští sousedé od zastavení města do 1. 7. 1635 na platy zaměstnanců obce, nezbytné opravy kostela a městských zdí a provoz školy a špitálu, které byly dříve hrazeny z obecních důchodů, téměř 6 000 kop gr. míš. Přednesení těchto „gravamin“ na věci nic moc nezměnilo. O rok později pouze získali dědiny po reemigrantu Jiříku Perníkovi, které připadly hraběti právem odúmrtím (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 155-157; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 90-91, 99-100. Srov. ANM, Sbírk. F (topografická sbírka), sign. F214a, Slaný, kt. č. 170, Výpis z městského manuálu o postoupení Perníkovi dědin a vyjádření panovníka k němu). V listopadu 1641 navrhuje Slánští Martinicovi zajímavý způsob, jak vyřešit nedostatek financí na provoz špitálu a školy. Plně by prý stačilo, pokud by jim navrátil právo kšaftovat. Nepochybuji, že by se ve Slaném našel člověk, který by ve svém posledním pořízení opomněl odkázat nějakou částku škole či špitálu. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 42r-42v.

<sup>1234</sup> Před zastavením města byli jak městští písaři, tak purkmistrovský služebník a další zaměstnanci obce placeni z obecních důchodů. Radní písaři dostávali ročně po 30 kópách gr. míš. a purkmistrovskému služebníkovi náleželo 20 kop gr. míš. ročně (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 156. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 204r-204v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 330v). V průběhu válečných let bylo stále obtížnější sehnat potřebné finance, o čemž svědčí nejen četné žádosti písařů a purkmistrovského služebníka o zaplacení dlužného platu (TAMTÉŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 281r, 281v, 300r, 347r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 67r), ale také úprava jeho výše. V prosinci

způsobem reguloval také městské živnosti a obchod s určitými komoditami, zejména pivem a vínem. V roce 1629 zahájil stavbu panského pivovaru, která znamenala definitivní konec vaření piva slánskými měšťany.<sup>1235</sup> O rok později sice nabídl konšelům pronajmutí živností a várek, avšak za podmínek, které nemohli akceptovat.<sup>1236</sup>

Stejně razantně se Martinic domáhal také uhrazení škod způsobených na hraběcím majetku za saského vpádu, které byly vyčísleny na 12 500 kop gr. míš.<sup>1237</sup> Navíc veškeré platy, které mu jako (zástavní) vrchnosti náležely, vyžadoval i za osoby nepřítomné, ať již emigranty či jedince, kteří odešli bez jeho povolení do jiného města.<sup>1238</sup> Možnost hospodářsky využívat

---

1636 bylo stanoveno, že starší radní písař bude dostávat ročně 15 kop a mladší radní písař a purkmistrovský služebník 12 kop, téměř o polovinu méně než před zastavením města, s tím však, že kancelářské potřeby bude kupovat obec (TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 399r). O pět let později, v dubnu 1641, byl písaři Janu Hradeckému plat nepatrně zvýšen na 16 kop (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 68r). Nedílnou součástí platu písařů, mnohdy výrazně vyšší než jeho fixní část, byly příjmy z různých tax. Jak však upozorňují slánští konšelé Martinice již v roce 1636, jsou s ohledem na neklidnost doby příjmy z těchto tax v podstatě nulové (kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*, s. 90-91). Srov. seznam tax, které byly placeny za jednotlivé úkony za svobody města, který se nachází ve spisové části registratury (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, kol. 1636). Dále srov. pozn. č. 1266 a Ivana EBELOVÁ, *Finanční zajištění*, s. 47-52.

<sup>1235</sup> V předbělohorském Slaném bylo deset, v některých letech pouze devět, měšťanských pivovarů označovaných podle jmen jejich aktuálního provozovatele. Jejich mistři byli jmenováni zpravidla spolu s cechmistry, přičemž každý rok nemuseli být vždy jmenováni mistři všech pivovarů. Starší pivovarnického cechu a starší sladovnického cechu byli naposledy jmenováni, stejně jako pivovarní mistři, v roce 1619. O významu slánského pivovarnictví v době předbělohorské svědčí mj. fakt, že v roce 1618 vyprodukovali téměř 19 800 hektolitřů zlatavého moku. Václav Fiala, *Slaný*, s. 130; Tomáš RAICHL, *Slánské pivovarnictví v době předbělohorské*, Ústí n. Labem 1991 (= Diplomová práce, PedF UJEP). Ke stavbě panského pivovaru, která byla zahájena v březnu 1629, viz pozn. č. 417.

<sup>1236</sup> Slánští byli Martinicovou nabídkou pronájmu živností a várek za částku 8000 kop míš. ročně postaveni před neřešitelné dilema. V případě, že by odmítli, hrozilo, že je hrabě pronajme nějakému Italůvi či Židu nebo, pokud je bude sám užívat, budou všechny lisy obyvatel Slaného nacházející se při vinohradech zapečetěny tak, aby se ve městě prodávalo jen hraběcí víno a Slánští byli nuceni prodávat na cizí grunty pouze hrozny. „Vedle přísloví, že ze dvou věcí zlych jedno menší z nich vyvoláváno býti má“, se konšelé rozhodli tuto nabídku přijmout, a to pod podmínkou, že nájemné bude činit maximálně 6000 kop gr. míš. a Martinic jim za to postoupí nejen živnosti a várky, ale také oba mlýny, drnovský dvůr, cla, jarmarečný, solnici a železnic. Tento návrh hrabě odmítl. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 194r, 194v-195r. Srov. kap. č. 3.2.2.

<sup>1237</sup> V souvislosti s vymáháním splátek škod způsobených na hraběcím majetku za saského vpádu, které bylo mnohdy spojeno s výhrůzkami ubytování vojáků ve městě či odmítnutí jejich odvolání a častými arestacemi neplatců v čele s představiteli politických elit, poznamenal starší radní písař Jan Hostomský do knihy misivů následující slova: „Nula calamitas solla, jedna těžkost druhou volá!“. Nebudeme snad daleko od pravdy, prohlásíme-li, že Hostomský považoval Martince za stejnou kalamitu jako drancující vojáky (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 80v). Tento povzdech byl zcela na místě. Krátce poté, co Slánští výše zmíněnou částku doplatili (kvícké škody byly zaplacený v listopadu 1633, slánské na jaře 1636), byli přinuceni uhradit škody způsobené v listopadu 1636 polskými vojáky v Neprobýlickém dvoře. Přestože upozorňovali, že za způsobené škody by měli nést odpovědnost vrchnostenští úředníci, museli náhradu za sedm hus a 25 strychů ova, pobraných vojáků, odvést. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 286v, 398v-399r, 410v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 4. 4. 1636.

<sup>1238</sup> Za typická lze označit následující Martinicova slova: „Mohou sobě Slánští z soldátův příklad nyní vzíti, kterak oni soldáti, dobře vědouce, že mnoho již hospodářův z gruntův zběhlo, a domův, dvorův, chalupí pustých, prázdných, zbořených i pohořalých se nachází, nic na to nedbají, ale předce zouplna, z tolika osedlých, jak se páni obyvatelé léta 1630 přiznávali, contributi jmíti chtějí, a jsouce tíž Slánští mně, vrchnosti své zástavní, více než soldátům povinni, ať mi též na domy pusté (kteroužto jich spustlostí já vinen nejsem) nic neukazují, ale ty platy, jakž povinni jsou, mně beze všech ouskokův časně odvozuji.“ (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 105v). Je zajímavé, že o pouhé čtyři roky později, v únoru 1638, zastává zcela opačný názor, tedy, že Slánští nejsou povinni platit mu šos z domů patřících lidem, „kteří jsou pro religii aneb snad více pro své rebelství od nich jinam emigrovali a pryč odběhli a k nim se zase nikdá nenavrátili i vrátiti nechtějí a nemínějí.“

pozemky těchto osob, které připadly na hraběte právem odběžným, tak, aby výnosy z nich mohly sloužit k uhrazení různých dávek či kontribucí, získali Slánští patrně až po prodeji města Martinicovi.<sup>1239</sup>

Na zmenšující se počet obyvatel Slaného, stejně jako na pokles výnosů obecních důchodů a jejich pozdější zabavení hrabětem, nebral ohledy ani slánský děkan, který požadoval, aby mu byl odváděn plat minimálně ve stejné výši jako kdysi jeho nekatolickým předchůdcům.<sup>1240</sup> Asi nejzarputilejší v tomto směru byl Bartoloměj František Rotlender, který nebral vážně ani námitky konšelů, že obyvatel Slaného je daleko méně než dříve, a díky tomu je zajišťování duchovní péče méně časově náročné.<sup>1241</sup> Stejně tak ignoroval poukazování na zjevný fakt, že po zabavení obecních důchodů, jsou nuceni shánět finance na jeho plat prostřednictvím speciální sbírky mezi obyvateli města, které svým požadavkem platit i za osoby nepřítomné nutí k odvádění stále vyšší částky. Do sporu, který pokračoval v neztenčené míře

---

AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 126r. Jak moc tuto změnu názoru ovlivnila skutečnost, že o prodeji města bylo v této chvíli patrně již rozhodnuto, asi nikdy nezjistíme. Dále např. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, ff. 86v, 89v-90r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 100r, 104r-105r, 106r-106v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 390r-390v, 447v-448r.

<sup>1239</sup> V prosinci 1630 tvrdí Slánští v listu Martinicovi, že jim povolil osívat dědiny po emigrantech „na třetiny“ ihned „po odchodu těch emigrantův“, stěžující si na hejtmana Kašpara Pryama, že jim brání sklídit z těchto polí obilí. Se žádostí, aby nadále mohli využívat třetinu z polí nepřítomných lidí, se obrací na hraběte také v létě 1633, a to opět v souvislosti s konáním hejtmana Kašpara Pryama, který přikázal odvézt veškeré obilí z těchto polí do panských stodol. Stejná situace se pak opakovala i následujícího roku, kdy Martinic prostřednictvím svého úředníka vzkázal, že jim žádnou obilnou třetinu nepostoupí (AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, ff. 56r-56v, 86v-87r, 89v-90r, 111v, 117r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 106r-106v). Seznam obilí sklizeného v roce 1629 z polností emigrantů, „kteréžto dědiny s povolení vrchnosti někteří sousedé slánští i jiní z okolních blízkých vesnic na třetinu užitku osívali a podle nařízení Jeho Vysoce urozené Hraběcí Milosti třetí snop nebo mandel k ruce obce města Slaného užitku odvozovali“ viz kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 253-255. K zabavování majetku na základě práva odběžného a podmínkách, za nichž k němu docházelo, viz např. Vladimír PROCHÁZKA, *Zabrání majetku pro opuštění panství podle českých pozemkových knih 16. a 17. století*, Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, C. řada historická, 10, 1961, č. C8, s. 191-204.

<sup>1240</sup> Četné konflikty mezi městskou radou a slánskými děkany o výši jejich platu lze zachytit již v době předbělohorské. Nejnověji např. Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 57-61. Srov. Václav FIALA, *Slaný*, s. 101-102. Spory mezi představiteli městské správy a děkanem o výši platu zaznamenala v první polovině 17. století také Michaela Bradáčová v městě Turnově, v období třicetileté války pak Marek Ďurčanský v Nymburce a Jan Kilián v Mělnice. Michaela BRADÁČOVÁ, *Poddanské město Turnov*, s. 61-63; Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629-1634*, SSH 26-27, 2000-2001, s. 31; Jan KILIÁN, *Město ve válce*, s. 106 – 108.

<sup>1241</sup> Bartoloměj František Rotlender neváhal v této souvislosti v jednom z listů Martinicovi ze září 1633 upozornit na fakt, že podle smlouvy, kterou s ním uzavřeli konšelé, není výše jeho platu závislá na počtu sousedů. Není podle něj možné, aby se plat děkana každého čtvrt roku „podle ubejvání nebo přibejvání sousedův měnil“, navíc když „práce má nic neubejvá, ale tak dobře málo jako mnoho osobám mší svatou a kázáním slova Božího posluhovati musím.“ Navíc jej za saského vpádu vyhnali spolu s hejtmanem z města a zabavili jeho majetek (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 101v-102r). O rok později pak k těmto argumentům přidává ještě jeden: „Co se pak jiných jejich těžkostí [...] dotýče, těch nejsouce já příčinou a nezbohatnouce mezi nimi, nejsem také povinen škodu nésti a od zasloužilé mzdy proto upustiti [...] sice to bohda s pravdou říci mohu, že ačkolivěk již 20 let knězem zůstávám, však bych nemohl v nastalý potřebě naspěch 100 kop hotových shledati, leč bych nětco od svrškův odprodal, takže se těm, kteříž mne za tak možného vydávají, zasmáti musím a přál bych jim, aby aspoň jednou pravdu pověděli [...] ale Slánští jakož jsou obyčejem svým praedicantům i jiným oficiálům platy měnili, tak by i pořádným katolickým kněžím, co by na nich bylo, platu utrhnouti chtěli [...]“ AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, f. 109v.

až do Rotlenderova odchodu z města v říjnu 1638,<sup>1242</sup> se nakonec vložil Martinic. Ačkoliv se postavil na stranu slánských radních, kterým dal za pravdu, že by se děkan měl alespoň dočasně spokojit s menšími příjmy,<sup>1243</sup> nepomohl jim se sháněním prostředků k uspokojení děkanových potřeb, a tak byli Slánští nuceni financovat svého duchovního nadále za pomoci speciální sbírky. Spory o výši platu a jeho řádné odvádění vedli konšelé i s Rotlenderovými nástupci,<sup>1244</sup> a to přesto, že se tuto záležitost snažili smluvně ošetřit již při jejich uvedení do funkce.<sup>1245</sup>

Za výše popsaných okolností nebylo vůbec snadné zajistit fungování byť i jen základů městské samosprávy. V průběhu let bylo stále obtížnější nalézt osoby nejen schopné, ale zejména ochotné zapojit se do správy města. Kromě ekonomických důvodů, absence finančního ohodnocení a nemožnosti obohatit se na výnosech z obecních důchodů či různých darů,<sup>1246</sup> hrála významnou roli zejména ztráta autority a pokles prestiže jednotlivých úřadů.<sup>1247</sup> Vzhledem k tomu, že řada pravomocí byla postupně přenesena na hraběte a jeho

---

<sup>1242</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, ff. 17r-18v, 91r-92r, 96r-96v, 105r-105v, 107v-108r, 109r-109v, 109r-110r, 110r, 110r-110v, 111r, 124r, 126r-126v; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 126; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 255v-256r, 257r, 304r, 312r a mnohé další. Zpráva Martinice o tom, že Bartoloměj František Rotlender „odpuštění z děkanství slánského vzal“ byla čtena v radě v pondělí 11. října 1638. Nový děkan, Diviš Stanislav Smolkořečovský z Olstronu, který předtím působil v Rakovnici, dorazil do města již na počátku listopadu (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 21v, 22r). Josef Lacina chybně uvádí, že František Rotlender získal povolení ke svému odchodu již v říjnu 1637 (*Paměti*, s. 78).

<sup>1243</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 100r; AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 108v-109r.

<sup>1244</sup> V průběhu války se na děkanství vystřídal celkem šest katolických děkanů. Po Janu Heřmanu Blovském (1622-1629), Bartoloměji Františku Rotlenderovi (4. 11. 1629 – 1631, 1632 – 1638) a Diviši Stanislavu Smolkořečovském z Olstrova, který byl slánským děkanem od listopadu 1638 do dubna 1640, se o duchovní blaho slánských měšťanů starali Jan Cervus (1640-1643), Řehoř Václav Mitis (1643-1644) a Vavřinec Ludvík Hoffmann (1644-1649). Josef Kadeřábek (*Nerovný boj o víru?*, s. 184) mylně uvádí, že Jan Cervus byl dosazen na místo slánského děkana bezprostředně po Rotlenderovi, a to „okamžitě po převzetí panství roku 1638“. Další omyl působí úsměvně. Jana Cerva totiž nedonutil k odchodu ze slánského děkanství tlak vyvíjený ze strany Jaroslava Bořity, jak tvrdí Josef Kadeřábek (*TAMTĚŽ*, s. 185), nýbrž mocnost mnohem vyšší. Na jaře 1643, patrně nedlouho před konfirmací nového děkana, Jan Cervus zemřel. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 14v-15r, 83r. Srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 80-81; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 14. Ke sporům s děkany viz např. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 22v, 46r-46v, 82v-83r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 2r-3r, 3r-3v, 79r a mnohé další. Srov. pozn. č. 375, č. 642 a č. 1866.

<sup>1245</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 162-163; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 22v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 82r-82v, 142r-142v, 147r-147v, 148r.

<sup>1246</sup> Prozatím postrádáme doklady o tom, že by byli slánští radní za svou práci obměňováni formou platu. Ten jim náležel jen ve chvíli, kdy zastávali post purkmistra (viz dále). Dále jim byla v některých případech udělována sleva na berni či kontribuci. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 304r-305r. Podobná situace byla v poddanském městě Svitavách, kde však byl tento model, obvyklý i v jiných městech, na konci 40. let opuštěn. Pravidelný plat stanovený tamním radním v roce 1648 se však rozhodně nestal hlavním zdrojem jejich příjmů. Vykonávání příslušných funkcí bylo nadále spojeno zejména s posílením osobní prestiže a možností ovlivňovat dění ve městě (Jan DVOŘÁK, *Vrchnostenské město*, s. 80, 153-154). V Lounech je stálý plat konšelů doložen až k roku 1712 (Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 24).

<sup>1247</sup> Lze předpokládat, že práce v jednotlivých komisích byla podobně jako v Lounech honorována, nicméně, prozatím nelze tuto skutečnost prokázat. Placen byl určitě městský rychtář (částku neznáme) či úředníci nad solí



úředníky, stali se radní pouze vykonavatelé nepopulárních opatření.<sup>1248</sup> Navíc obyvatelé města silně pociťovali potřebu označit viníky současného stavu, zejména ohromného zadlužení města, které vedlo k jeho zastavení a následnému prodeji spojenému se ztrátou privilegovaného postavení a logicky je nalézali v představitelích městské správy.<sup>1249</sup> Svůj názor neváhali vyjádřit nejen v podobě slovní, nýbrž i fyzické. S útoky ze strany obyvatel města se byli opakovaně nuceni vyrovnávat zejména konšelé,<sup>1250</sup> nevyhnuly se však ani jednotlivým zaměstnancům obce.<sup>1251</sup> Velký konfliktní potenciál v sobě skrývaly zejména situace, kdy bylo třeba vybrat nějaký poplatek či dávku,<sup>1252</sup> popř. prosadit nějaké s tím

---

(v roce 1641 dostával solák 13 zl.). AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 71v-72r, 75v, 97v. Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 42.

<sup>1248</sup> O tom, že si této skutečnosti, tedy proměny radních svobodného královského města majících široké rozhodovací pravomoci v osoby plně podřízené vůli hraběte, byli obyvatelé města plně vědomi, svědčí například chování Jana Ručnickáře, který v lednu 1637 chtěl provozovat ve městě šenkovní řemeslo, obešel městskou radu a se svou žádostí se obrátil přímo na Martinice. Své rozhodnutí komentoval následujícími slovy: „*Ha, sacramenti, huntsfuti, páni slánští, co jsou sobě dovedli? Dobře jsem já šel raději k hlavě nežli k zadku.*“ Výstižně tak vyjádřil názor, který s ním patrně sdílela většina obyvatel města (AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 39v). Jak dokládá záznam v téže knize svědomí z října 1653, postoj obyvatel Slaného k radním se příliš nezměnil ani v následujících letech. Následující slova pronesl poslanec rychtářského práva Kašpar Kozel na adresu Daniela Třeboňského, který zasedal v konšelské lavicí od roku 1643: „[...] *znameníť pán, dávno-li v lavicích konšelských sedáte a mnoho-li na vašem soudu neb vejpovědi záleží [...] vy jste 4 neděle vašnost a když 4 neděle vyjdou, nejste nitčímž, ale má povinnost stále trvá [...]*“ (TAMTÉŽ, f. 73r. Srov. kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 292v). Ke změnám v pravomocích městské rady po zastavení města viz výše.

<sup>1249</sup> Zdá se, že za hlavní původce ohromného zadlužení, které vedlo k zastavení a následnému prodeji Slaného Martinicovi, byli většinou obyvatel města považováni dlouholetý primas Václav Hanzburský a přední radní písař Jan Veselský, oba emigranti, kteří se nařčení z neřádne správy městských financí, defraudace a vlastního obohacování na úkor ostatních, nemohli bránit. Nutno však dodat, že v mnoha směrech byl tento závěr oprávněný. Oba dva patřili k radikálnímu křídlu, jehož stoupenci přesvědčili po smrti Jiříka Vojny ostatní představitele města, že spor s panovníkem je třeba řešit vojenskou cestou. Navíc to byl primas, který jakožto nejvyšší představený města zodpovídal za jeho hospodaření a byl to také on, kdo po poradě s obecními staršími, volenci a zástupci obce uzavíral případné půjčky. V očích rady obyvatel města navíc odchodem do exilu stvrdili svou vinu. První obvinění z nedobrého hospodaření vznesené na adresu Jana Veselského se objevuje v radních manuálech již na konci října 1622, tedy krátce poté, co byl majetek obce obstaven českou komorou (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 374r). Podobně byli obviňováni také Matyáš Psejk a Jindřich Vyšín, kteří byvše nařízenými berníky na rok 1625, odešli pryč do exilu i s penězi, které krátce předtím vybrali od obyvatel Slaného. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 31. 7. 1627, Suplikace Martinicovi o příměluvu za prominutí berních nedoplatků za léta 1625-1626. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 20v-21r; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 158-159.

<sup>1250</sup> Na ztrátu autority a s tím spojené fyzické či slovní insultace ze strany obyvatel města upozorňují konšelé např. v suplikacích, které předchází většině obnov jejich sboru. V žádosti z roku 1635 se můžeme například dočíst, že „*spolusousedé naši [...] v poslušnosti [...] státi nechti, nýbrž dokonce i námi pohrdají.*“ Pod poznámkou „*At' je jmenují*“ jsou uvedeny konkrétní příklady: „*pan Augustin [Kosina?] služebníka ouředního popral, pan Samuel Cruciger s písaři tragedýji měl a motykou na ně v místě radním spustil [?], Daniel Hovorýn nařikal pány 24. Junii, že sbírku za sebou zadržují, Marta Jirásková pravila, „Znamenití páni radní“, 22. Maii [?]*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, po 1631.

<sup>1251</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 283v.

<sup>1252</sup> Ačkoliv případů, kdy se obyvatelé města bránili rostoucímu bernímu zatížení za pomoci slovních a fyzických útoků, logicky přibývá v průběhu válečných let s tím, jak se zhoršuje celková hospodářská situace města, objevuje se již půl roku po vypuknutí povstání v radním manuálu záznam o tom, že „*někdeři z sousedův v obci rebelles býti chtějí a aby berně nedávali, je rozpakuji*“ (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 262r). Z pozdějších let uveďme alespoň dva příklady. Na počátku října 1635 si Jiří Palouček stěžoval v radě na Kateřinu, manželku krejčího Zikmunda Kaňkovského, která, když k ní přišli a upomínali jí, aby zaplatila příslušnou dávku „*jest se k nim neuctivě, nevážně a hanebně chovala, všecken ouřad i písaře zhaněla, kdo to psal, aby mu hrom ruku urazil, a jinak lehkomylně a hanebně zlořečila a že do konce nic nedá a žádný*

související rozhodnutí.<sup>1253</sup> Je otázkou, do jaké míry byly útoky na představitele městské samosprávy ovlivněny osobní animozitou a nevyřešenými spory mezi konkrétními jedinci, které za nové situace pouze eskalovaly, a do jaké míry se do nich promítl nesouhlas s počínáním některých arivistů, jimž specifické podmínky doby válečné umožnily takřka raketový sociální vzestup.<sup>1254</sup> V některých případech zasahoval do těchto sporů na přání

---

*ji nerozkáže, na odpor se stavěla*“. Z poručení pana purkmistra byla okamžitě vzata do vězení, kde kvůli neodvedení příslušné kvóty pobývala ještě v prosinci téhož roku (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 339; kniha č. 100, *Knihá zápisů z rady 1631-1639*, f. 63r). Její manžel interpretoval celou událost zcela opačně. V suplikaci adresované Martinicovi, v níž žádal jako chudý a nemožný člověk o propuštění z poddanství, aby se mohl žít svým řemeslem jinde, uvedl, že jeho manželku „*rychtář městský popral [tak, že] až posavad na sobě modřiny má*“ (AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihá misivů-posílací 1622-1636*, f. 138r). Radní vzápětí Martinicovi vysvětlují, že to byla Kaňkovského manželka, kdo si začal, když slovně napadla výběřčího kvóty. Co se přesně stalo, když „*skrže pana rychtáře do místa radního předvolána býti měla, jak jest se ku právu chovala a proč trestána byla*“ bohužel nevíme, neboť prozatím nebyla nalezena zpráva rychtáře, která měla být k listu hraběti přiložena (TAMTĚŽ, f. 139v). Podobně si v listopadu téhož roku stěžoval Martin Chládek namísto ostatních výběřčích na Václava Paseckého, „*že jest protivnými slovy a nenáležitou řečí k nim vejběrcím {a} neuctivě se choval*“. Zároveň se jim prý snažil vysvětlit, že nemůže odvádět kvótu, jak za sebe, tak za svou první manželku, nebožku Krátkou a zároveň za současnou manželku a za Václava Štřelečka „*žádaje týž vejběrcí v takové nenáležitosti sebe za ochranění*“. Na rozdíl od případu Kaňkovské, byl tento vyřešen pouze pokáráním (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 343v). S jedinci, kteří odmítali odvádět berně ve stanovené výši a neváhali kvůli tomu vyvolat konflikt s výběřčími či přímo s městskou radou, se bylo možno setkat již před vypuknutím českého stavovského povstání. Například v prosinci 1609 požadoval konšel Vilém Modletický po radě vysvětlení, kdo a z jakého titulu navýšil odhad jeho majetku o 100 kop gr. miš. s tím, že vyšší berně rozhodně odvádět nebude (AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 224r). Podobně učinil o čtrnáct let dříve také krejčí a budoucí konšel Petr Karlík, který však za obvinění úředníků z neoprávněného navýšení berně putoval na rozdíl od Viléma Modletického na několik dní do vězení (AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 22r). O tom, že zmíněné stížnosti na nespravedlivé vybírání berní a kontribucí se v mnoha případech alespoň částečně zakládaly na pravdě, svědčí například stížnost slánských městských berníků Modesta Veselského a Jana Bílka Nižburského čili Candidula, kteří i namísto třetího berníka Daniela Ronovského, obvinili na počátku 1605 svého bývalého kolegu Viléma Modletického, který se mezitím stal krajským berníkem, a to ze zpronevěry, resp. vyslovili podezření, že se dopustil zpronevěry. V budoucnu by měla být pokusům o berní podvody věnována větší pozornost. S ohledem na stav pramenné základny se asi nepodaří zmapovat jednotlivé berní podvody umožněné zejména účastí měšťanů na jejich vybírání v takové podrobnosti jako se to povedlo Tomáši Sterneckovi pro Brno, nicméně by bylo zajímavé se o to alespoň pokusit. Kromě Martina Majera a Viléma Modletického byli krajskými berníky, tj. výběřčími a zároveň poplatníky, například Ondřej Mráz (za rok 1596, 1598), Matyáš Samuel (1597), Václav Kozák (1601), Jan Hruška (1601), Šimon Šebesta (1602), Zikmund z Cymperka (1603), Jiřík Bílinský (1605, 1606), Jan Veselský (1605, 1606), Jindřich Hradištský jinak Arnošt (1607-1610), Daniel Moucha (1607-160), Václav Vepřek (1607) či Jiřík Černý, který v létě 1607 po napomenutí, aby odvedl berně, které vybral od sousedů, prohlásil, že netuší, kam se ty peníze poděly a že byly asi zmrhány s prosbou, aby mu počkali do sv. Havla. Miloslav VOLF (ed.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, sv. 11, 2. část, 2. sešit, Praha 1941, s. 196-197 (č. 6), s. 198-199 (č. 9), 232-233 (č. 72), s. 236 (č. 78), 241 (č. 84), 248-249 (č. 91), 273 (č. 122), 422-424 (č. 303). Tomáš STERNECK, *Měšťanské elity v berních úřadech a královská města jako daňoví poplatníci – střet zájmů? Příklad předbělohorského Brna*, DP 22, 2004, s. 225 -242. Srov. seznam berníků za léta 1596-1611 (AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 140v-141r). Dále srov. pozn. č. 1069.

<sup>1253</sup> Například v září 1633 byla dána do vězení Anna Kaprynáлка, protože úmyslně odtrhala pečeti od pokojů ve svém domě, které tam umístili výběřčí na sbírku hraběti kvůli neodvádění této sbírky. Když vyšla z radní síně na mázhauz, prohlásila na adresu radních, že „*kdyby nebyly rebelové, že by toho nic nebylo*.“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 280v.

<sup>1254</sup> S útokem na veřejného činitele se bylo možno běžně setkat již v době předbělohorské. Ostatně, počítal s ním i Koldínův zákoník. Nicméně dělo se tak za zcela jiných okolností. Svůj názor na městskou radu či zaměstnance obce Slánské tehdy prezentovali většinou při návštěvách hospod. Nejčastěji si stěžovali, že radní nespravedlivě soudí, podvádí či že jim nespravedlivě vyměřují daně. V naprosté většině případů sehrál nemalou roli alkohol. Např. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 22r, 26r, 141v, 146r, 161v, 232r, 385r, 385v,

konšelů slánský hejtman, jehož autoritou se snažili zaštitit.<sup>1255</sup> Na druhou stranu konfliktů prostý nebyl ani vztah představitelů městské samosprávy a vrchnostenských úředníků. Zdá se však, že tyto spory nebyly většinou nijak závažné.<sup>1256</sup> Martinic dokonce svým úředníkům mnohokrát vyčítal, že straní Slánským obviňujíc je, že úmyslně oddalují realizaci jeho příkazů (viz výše), nebo že od obyvatel města berou úplatky.<sup>1257</sup>

Na popularitě městským úřadům jistě nepřidalo ani to, že osoby je vykonávající v čele s konšely byly vystaveny intenzivnímu rekatolizačnímu tlaku.<sup>1258</sup> Navíc radní jako členové nejdůležitějšího samosprávného sboru ručili Martinicovi za včasné odvádění nejrůznějších dávek a platů. V případě, že nebyl dodržen původně dohodnutý termín, neváhal Martinic vydat rozkaz k jejich uvěznění.<sup>1259</sup> Slánští radní tak zpočátku díky neochotě<sup>1260</sup> a později zejména s ohledem na klesající solventnost obyvatel města, trávili mnohdy dlouhé týdny v šatlavě.<sup>1261</sup> Uvědomíme-li si navíc, že hrabě požadoval po slánských měšťanech, aby plnili

---

386r, 421v, 546v, 550v, 570r, 585v, 588r, 614v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 32v, 38v, 40v, 59r, 123r, 155r, 165v, 228r, 268r, 286r, 311r, 322r, 465r.

<sup>1255</sup> Například v červnu 1634 požádal primas Jan Špička spolu s některými dalšími konšely hejtmána Kašpara Pryama vzhledem k tomu, že se mnozí spoluradní i jiní sousedé, nedostavovali po obeslání na radnici, aby „*ex autoritate ouřadu svého a správy, takové nepovolené a neposlušné sousedy trestal*“ (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 295r). V létě roku 1638 musel hejtman dokonce zasahovat do sporu, který vznikl uvnitř konšelského sboru. Jiřík Hanzburský a Václav Votický si tehdy stěžovali na primase Augustina Kosinu, který odmítl přijít na radnici a předat purkmistrovský úřad z rukou Hanzburského do rukou Votického. Bohužel nevíme, z jakého důvodu Kosina na radnici nepřišel, v souvislosti s vysvětlením, které podal v radě na žádost Votického o týden později, je pouze poznamenáno, že omluva byla akceptována. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 14v.

<sup>1256</sup> Například v srpnu 1635 chtěl hraběcí úředník proplatit stravné a cestovné ve výši sedmi říšských tolarů odvolávaje se na to, že jednal v zájmu a z pověření obce. Konšelé ho však upozornili, že do Mělníka jel s vojáky vyjednávat z pověření hraběte, a tak nemá nárok na žádné diety. Tato „neomalená“ žádost byla možná způsobena tím, že Eliáš Erazim Udvarhely byl ve funkci hejtmána pouhých osm měsíců (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 337r). Co přesně způsobilo konflikt, který vypukl mezi představiteli městské správy a hejtmanem o devět měsíců později, nevíme. Jisto je pouze to, že když byl 25. května stavěn u solnice oltář „*k procesí [...], která se měla vykonati*“, hejtman údajně „*neušetřené před lidem obecním některými potupnými a hanlivými slovy všecken ouřad [...] bez hodné příčiny dotejkal*.“ Hejtman vše popřel a osoby, které si stěžovaly, purkmistr Tomáš Radnický, primas Augustin Kosina a radní Václav Votický, byly dány pro „*rebelirování*“ proti hraběti do vězení. TAMTĚŽ, f. 379r. Srov. přílohu č. 9.

<sup>1257</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 97r, 98r, 98v.

<sup>1258</sup> Srov. pozn. č. 879. Dále srov. například napomenutí adresované v květnu 1636 radnímu Jiříkovi Sulivovi, „*že v tak času uloženém zanedbal Svaté spovědi a přijímání velebné svátosti vykonati*.“ Vysvětlení, které podal („*vymlouval se, že s panem Samuelem Crucigerem v hněvu jsouce, toho učiniti nemohl*“), nebylo akceptováno. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 376v.

<sup>1259</sup> Velmi častých pobytů v šatlavním vězení si radní užívali zejména v souvislosti se splácením škod způsobených na hraběcím majetku za saského vpádu. Kromě vkládání vojáků do města či vyhrožování touto skutečností, se arestování radních stalo nejběžnějším prostředkem, s jehož pomocí se Martinic domáhal pravidelného splácení zmíněných škod. Např. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363, (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. s. 81 (resoluce č. 25), s. 85-86 (resoluce č. 29); AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 266v-267r, 272v-273r, 280v, 315v, 325v; kniha č. 72 *Knih misivů 1629-1638*, ff. 85v, 90v, 94v-95r, 95r, 96r, 99v, 112v, 113v; kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, ff. 77v-78v a mnohé další.

<sup>1260</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 280v, 303v.

<sup>1261</sup> Například v říjnu 1627 byli kvůli neodvedené kontribuci ve výši 625 zl. 5 kr. 2 d. uvězněni budoucí purkmistr Jan Vranský (K10), primas Jan Špička (K1), Karel Zikmund (K2 + přední písař), M. Jan Šultys (K3), Petr Karlík jinak Vlček (K6) a Jiřík Hanzburský (K7). Čísla v závorce udávají pořadí, v jakém byli jmenováni

robotní povinnosti, což bylo, jak jej sami několikrát upozornili, v rozporu se zástavní smlouvou,<sup>1262</sup> nelze se divit, že se maximálním možným způsobem snažili omezit jednání v radě, které je odvádělo od „jejich živností“.<sup>1263</sup>

Dříve prestižní úřady se stávaly nechtěným břemenem. Nepřinášely ani mocenských vliv, ani ekonomické výhody.<sup>1264</sup> Tato změna je na první pohled patrná zejména ve zvýšené snaze radních vyhnout se vykonávání purkmistrovského úřadu a v liknavosti, s jakou se koňšelé, ale i zaměstnanci obce, věnovali svěřeným funkcím.<sup>1265</sup> V prvním případě se k důvodům

---

do rady při její poslední obnově. O čtyři roky později Martinic vyhrožoval primasovi a dokonce i svému hejtmanovi, že je v případě pozdního odvedení kontribuce potrestá Daliborkou (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 72v, 215r). Nutno podotknout, že stejného opatření, tedy vězení, používali před zástavou města vůči neplatičům také koňšelé. Například v listopadu 1603 nechali pro neodvedení berní a sbírek uvěznit Petra Kozu. Ze stejného důvodu pak měli být na počátku 1617 uvězněni také blíže nespecifikovaní sousedé, pokud by neodvedli dlužnou berní (TAMTĚŽ, kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 550v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 194r).

<sup>1262</sup> Příkaz vykonat robotu byl v radě poprvé tlumočen hejtmanem v říjnu 1630. Slánští tehdy dříví k pivovaru dovést odmítli a hraběti vzkázali „[...] že Jeho Milosti Císařské zástava na to se nevztahuje, podotknouc při tom a ku paměti přivedouc Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti, když ponejprve na Smečno přijeti ráčil, jaké ohlášení Slánským vlastními ústy Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti učiněno bylo, totiž že žádným jiným způsobem města toho, než by jako Jeho Milost Císařská předešle užívati ráčil, užívati chtíti neráčí“ (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 201v). Martinic jim na to odpověděl, ať robotují všichni, co mají koně, že to není nic neobyčejného, „protože panu hraběti Slavatovi hradečtí sousedé, písečtí panu Don Martinovi a jiní svým pánům zástavním také to i jiné fůry vykonávati musejí a vykonávají.“ AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 115r.

<sup>1263</sup> S ohledem na fakt, že se v naprosté většině jednalo o robotu potažní (orání dědin na panských statech, vození varového dříví do panského pivovaru, vození viktualií a jiných potřeb do Prahy, popř. na jiná Martinicova panství), byla vykonávána zejména představiteli městské správy, kteří byli na rozdíl od ostatních obyvatel města obvykle majiteli příslušných hospodářských zvířat. Z devatenácti osob vlastníků v polovině 40. let koňské potahy zasedalo sedm osob mezi koňšely, další tři byly bývalými radními a další tři buď současnými nebo bývalými radními písaři (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 184r-184v). K prvním konfliktům mezi sousedy, kteří měli koňský či volský potah a sousedy, kteří jej neměli, došlo již v roce 1637. Nicméně náhrada, kterou měli zaplatit sousedé nemající potah jako kompenzaci sousedům, kteří jej měli a byli tak na rozdíl od nich nuceni konat potažní robotu, včetně dalekých for, byla stanovena až na počátku 50. let. Podobně jako v jiných případech, i tentokrát neváhal Martinic opakovaně vyhrožovat vložím vojáků do města, v případě, že se Slánští budou vykonávání roboty bránit. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 201v, 318r, 319v, 364v, 414v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 44v, 50v, 60r, 65v, 66v, 82v, 108r, 150v, 358r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, f. 129v-130r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 115r-115v, 117v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 174v, 218v-221r, 430r-430v, 431v-433v, 458r-458v, 461v a mnohé další; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 19. 9. 1645, Výpis z psaní hraběte. Srov. ANM, Sbirka F (topografická sbírka), sign. F214a, Slaný, kt. č. 170, 16. 6. 1643, Suplikace ve věci dopravení sladu a ječmene k panskému pivovaru; 13. 4. 1646, Výpis z psaní hraběte ve věci orání dědin při panských dvorech; 29. 8. 1651, Vyjádření hraběte k porovnání mezi obyvateli potahy mající a potahy nemající o vození varového dříví k panskému pivovaru.

<sup>1264</sup> Pověstným horkým bramborem se stal úřad primase, a to zejména poté, co Slánští na případu Jana Šultysa z Felsdorfu poznali, co všechno se může stát. Neobsazení pozice primase po Šultysově odvolání (viz výše) zdůvodnili Slánští v jedné ze suplikací, prostřednictvím níž žádali o obnovení rady, následujícím způsobem: „té přednosti a povinnosti primaské bez pořádného k tomu zřízení ujímati se nesluší a každý se toho ostejnách.“ (AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 71). Rozhodující roli hrál spíše druhý uvedený důvod, tedy obava tento úřad přijmout. Koňšelé chtěli, aby rozhodnutí o tom, kdo bude stát v čele města a ponese tak případné důsledky za jednání všech, za ně učinil Martinic. Příliš oblíbený nebyl ani úřad městského písaře. Například v říjnu 1647 Jindřich Hronek prohlásil, že o tu písařskou službu „nikdy nestál a nestojí“ a že mu „více škody nežli užítku přináší.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 228r.

<sup>1265</sup> Například v prosinci 1640 byl uvězněn Václav Radnický, na něhož si stěžovali starší pulsanti, že odmítl na Hod Boží a na den svatého Štěpána zvonit a „těž i jindy, když u Svaté Trojice bejvá zvonění, že se vzdychky ukrejšvá.“ Vysvětlení Radnického, který poukazyval na své špatné zdraví, označili koňšelé za jalovou výmluvu

ekonomickým, absence finančního ohodnocení spolu s povinností zajišťovat chod purkmistrovské kanceláře a zejména živit purkmistrovského služebníka,<sup>1266</sup> přidala prostá obava o život. Byli to totiž právě purkmistři, kteří se od konce třicátých let pravidelně stávali cílem únosů organizovaných švédskými vojáky.<sup>1267</sup> Ačkoliv žádosti o přeskočení v rámci pravidelné čtyřtýdenní rotace bylo jistě mnoho, vyhověno bylo jen malému procentu z nich.<sup>1268</sup> Pravidelná rotace byla narušena většinou pouze v případě vážné nemoci<sup>1269</sup>

---

s tím, že „když může na tři neb čtyři míle trakařem mnohem těžejí táhnouti a voziti, nežli pulsanství asi za čtvrt nebo půl hodiny neb hodinku podnikati, pročež aby to pulsanství tak, jakž jest k němu nařízen, náležitě vykonával“ a pokud chce být z pulsanství propuštěn, ať za sebe najde náhradu (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 61r-61v). O rok a půl později, v dubnu 1642, odmítl městský rychtář Jan Horáň přivést ze šatlavy Pavla vinaře, dokud mu radní nezaplatí za jeho služby. O necelý měsíc později si na Horáně a druhého rychtáře Ambrože Vodičku stěžoval hejtman Augustin Kosina, protože nechali otevřenou šatlavu a klíče od ní ve dveřích. Václav Votický, který šel zrovna okolo, klíče sebral a předal je hejtmanovi (TAMTĚŽ, ff. 97v, 100r-100v).

<sup>1266</sup> Před zastavením města náležel purkmistrovi plat ve výši 12 kop gr. míš. a naturálie (pšenice, žito a sůl) v hodnotě 8 kop gr. míš. Purkmistrovský služebník tehdy dostával 20 kop gr. míš. ročně. (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 156). Vzhledem k delším časovým prodlevám mezi obnovami konšelského sboru a jeho nedoplňováním v případě úmrtí konšelů mezi těmito obnovami, zastávají příslušní jedinci purkmistrovský úřad častěji a musí tedy i častěji hradit náklady na provoz purkmistrovské kanceláře. Navíc, jak upozorňují Martinice v suplikaci z října 1649, kromě purkmistrovského služebníka museli purkmistři po dlouhá léta také „lidi přespólní i domácí k ouřadu purkmistrskému za potřebami svými přicházející poctou náležitou fedrovati“, přitom pomoci od obce se jim dostalo málokdy (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 47v, 63r, 144v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 216r-216v, 290v-291v, 367v-368v). V jihočeském Písku byla od roku 1642 povinnost živit purkmistrovského služebníka kompenzována příslušnému radnímu jedním sudem bílého piva (Kateřina RAABOVÁ, *Písek v období třicetileté války*, Praha 2010, Diplomová práce, ÚČD FF UK, s. 66). V Mělníce platil úřadující purkmistr kromě purkmistrovského služebníka také posly vysílané ve vojenských záležitostech. V dubnu 1641 jeden z tamních radních žádal s ohledem na svou chudobu o přeskočení v pravidelné rotaci, neboť náklady spojené s výkonem této funkce by nebyl schopen hradit, dokonce by prý byl patrně nucen opustit město (Jan KILIÁN, *Pauperizace městského obyvatelstva*, s. 160).

<sup>1267</sup> Kromě primasů a purkmistrů byli švédskými vojáky unášeni také ostatní radní, císařští rychtáři a vrchnostenští úředníci. Srov. pozn. č. 587.

<sup>1268</sup> Prozatím byly nalezeny pouze tři žádosti o prominutí vykonávání purkmistrovského úřadu nebo jeho odsunutí na jinou dobu, z nichž vyhověno bylo toliko Janu Vranskému, který měl nastoupit do úřadu na konci června 1632 po Blažejí Laňkovi. Konšelé tehdy uznali, že se musí přednostně věnovat opravám domu zničeného vojáky a na jeho místo dosadili Martina Zajíčka, jenž měl purkmistrovský úřad původně převzít „vedle losu a pořádku“ až v srpnu. Václavu Slavičkovi, který žádal o vynechání v pravidelné rotaci na počátku července 1635, poukazuje na svou chudobu a nedostatek zdraví, bylo doporučeno, aby se obrátil na hraběte. Zda tak učinil, nevíme, úřad však přijal. Také žádost Jiřího Paloučka z počátku října 1636 podpořená stejnými argumenty byla zamítnuta. Radní tehdy Paloučkovi pouze slíbili, že mu v případě potřeby s výkonem úřadu pomohou. Úplně prý postačí „aby lidské potřeby při ouřadě doma zaznamenávati dal a je do místa radního přednáseti skrze služebníka dal.“ Navíc připomněli, že se blíží vinobraní, takže budou minimálně dvoutýdenní právní prázdniny. Podobně slíbili radní pomoc také Janu Jeřabinovi, který přijímal úřad na počátku ledna 1639, a to s placením purkmistrovského služebníka. S ohledem na fakt, že ne všechny nepravdivosti v rotaci lze vysvětlit úmrtím či převzetím jiných funkcí neslučitelných s konšelským úřadem, domnívám se, že žádosti o přeskočení či výměnu v purkmistrovském úřadu, bylo mnohem více. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 247v, 249r, 331r, 333r, 393r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 27v. Srov. pozn. č. 1270.

<sup>1269</sup> V případě, že k výměně na postu purkmistra došlo v průběhu zastávání úřadu, byl nemocný konšel po svém uzdravení povinen odsloužit dobu, která zbývala do konce jeho mandátu. Václav Slaviček, který byl Blažejem Laňkou vystřídán již po 14 dnech od uvedení do úřadu dne 9. 1. 1634, se purkmistrem stal opět 6. 3. a byl jím po následujících 14 dní. Dne 20. 3. jej ve funkci vystřídala Martin Zajíček, konšel, který měl úřad přijmout původně již 6. 3. Mladší radní písař Jan Hradecký zaznamenal tuto skutečnost do radního manuálu následujícím způsobem: „Aegrotante Domino Consule Veceslao Philomela vicem subit consulis Domini Blasius Laňka a feria 2 post Epiphaniae 9. Januarii Anno 1634“ a „Consule Domino Venceslao Slawik post quam convaluit dies

či úmrtí.<sup>1270</sup> Klesající ochota konšelů zabývat se problémy obyvatel města se projevovala také četnými absencemi na jednáních rady. Na stránkách radních manuálů se poměrně často setkáváme s výnosy, prostřednictvím nichž byli nejen konšelé, ale od roku 1635 také obecní starší, napomínáni k hojnější účasti na jednáních a k včasnému chození do rady.<sup>1271</sup> Tato napomenutí byla stejně jako v předchozí době doprovázena přesně stanovenými pokutami.<sup>1272</sup>

---

*consulatus sui perficiente a feria 2 post Dominicam Invocavit Anno 1634.*“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 288r, 288v, 289v, 291v. Srov. kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, ff. 24r, 24v.

<sup>1270</sup> Úmrtím lze jednoznačně vysvětlit pouze osm změn v rotaci konšelů při přijímání purkmistrovského úřadu. Z důvodu úmrtí byli přeskočeni následující konšelé: Karel Zikmund (7. 2. a 28. 11. 1633, 4. 9. 1634, 11. 6. 1635), Jan Vranský (31. 12. 1636) a Jiřík Suliva (7. 10. 1641, 11. 8. 1642, 18. 5. 1643). Jednoznačně vysvětlit můžeme také nepřevzetí úřadu M. Janem Šultysem (31. 10. 1633, 7. 8. 1634, 14. 5. 1635), který byl dne 20. 4. 1633 zbaven primaské funkce. Proč si však v létě 1635 vyměnili úřad purkmistra Jan Vranský (6. 8.) a Blažej Laňka (3. 9.), stejně jako v závěru roku 1640 Jan Horáň (5. 11.) a Jiřík Suliva (3. 12.), nevíme. Stejně tak nelze prozatím vysvětlit, proč se Václav Votický ujal v roce 1633 úřadu purkmistra již v květnu, ačkoliv jím měl být až v září (2. 5. a 12. 9.), stejně jako Jan Vranský v říjnu 1634 (2. 10.), ačkoliv měl být purkmistrem až v listopadu (27. 11.). Tři roky po sobě porušili stejným způsobem rotaci také Václav Pasecký, Jan Czink a Tomáš Hrouda, kteří se střídali v tomto pořadí, ačkoliv správně by měl být první Václav Pasecký, poté Jan Czink a nakonec Tomáš Hrouda (7. 10., 4. 11. a 2. 12. 1641; 11. 8., 8. 9. a 6. 10. 1642; 18. 5., 15. 6. a 13. 7. 1643). Prozatím neumíme vysvětlit ani vynechání následujících konšelů: Vavřinec Voříšek (20. 3., 27. 11. 1628), Vít Tuček jinak Špalíček (17. 4., 25. 12. 1628), Karel Zikmund (30. 10. 1628, 5. 5. 1631), Martin Zajíček (23. 2. 1637) a Augustin Kosina (26. 3. 1640). Největší záhadou však zůstává, proč na podzim 1643 stanuli v čele města hned dva purkmistři, a to Václav Votický a Samuel Cruciger (6. 10. 1643). Datum uvedené v závorce za jménem konšela odkazuje buď na den, kdy měl přijmout či kdy přijal purkmistrovský úřad. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 100r, 107r, 114r, 116r, 118v, 229r, 261v, 269v, 279r, 284r, 287r, 302v, 303r, 303v, 304r, 306r, 326v, 329v, 336v, 338r, 407v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 46r, 59v, 60v, 82r, 84r, 87v, 105v, 107v, 120r, 121r, 125v; kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, f. 65v. Přesnější informace o rotaci jednotlivých purkmistrů po zastavení města máme s výjimkou roku 1623, kdy tuto pozici téměř po celý rok zastával Jan Kašovský (viz pozn. č. 801), až od roku 1627.

<sup>1271</sup> Pozdní příchody a nepřilíš uspokojivá účast na jednáních rady se netýkala pouze konšelů a obecních starších. Například v říjnu 1634 bylo na zasedání rady, kterého se účastnila i obec, všem přítomným oznámeno, že konšelům již došla trpělivost, že „*při tak potřebných schůzkách [...] téměř nikdy celá obec se neschází*“, a proto, pokud se tak bude dít i nadále, „*buď někomu vděk neb nevděk, suplikovati chtějí budou*.“ (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 304r). Na stejný jev si stěžovali radní již v polovině února 1633 Jiříku Hanzburskému a Václavu Votickému, vyslaným vyjednávat s Martinicem o podobě splátek škod způsobených za saského vpádu. K obsahu psaní, které přinesl posel k purkmistrovskému úřadu „*po hodině na noc*“, tj. přibližně mezi pátou a šestou hodinou odpoledne, se nemohou vyjádřit jinak, než jak bylo dohodnuto na předešlé schůzi, neboť není možné „*obce naší tak opozdilého času nočního povolati a jejich snešení vyzvěděti [...] sám o tom dobrou vědomost máte, že nerčí-li v noci, ale ani ve dne k potřebám obecním nechce se postavovati*“ (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 74v). S neochotou sousedů účastnit se jednání rady se v polovině 30. let potýkali také Nymburští. Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629-1634*, SSH 26-27, 2000-2001, s. 21; TÝŽ, *Česká města*, s. 186.

<sup>1272</sup> Ve shodě s ustanovením Koldinova zákoníku, který ponechával výši pokut v případě pozdních příchodů, stejně jako dobu počátku zasedání, zcela na dohodě konšelů (čl. A 19), stanovili slánští radní v březnu 1631 následující: na radnici se budou scházet co nejdříve poté, co bude dáno znamení na zvonec, a to pokud možno brzo ráno (kolem třinácté hodiny českého orloje, tj. přibližně kolem šesté hodiny ranní). Kdo by se opozdil o půl hodiny, bude povinen zaplatit pokutu ve výši 15 gr. míš., kdo zmešká celé zasedání a neomluví se u purkmistra, zaplatí 30 gr. míš. Stejnou částku platili za neomluvenou absenci a pozdní příchod ve 40. letech také lounští radní (Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 24). V lednu 1636 bylo patrně s ohledem na znovuoobnovení sboru obecních starších rozhodnuto o úpravě této pokuty. Radní, který přijde hodinu po zvonění, zaplatí 12 kr., obecní starší 6 kr., a pokud zmeškají celé zasedání, zaplatí radní 18 kr. a obecní starší 12 kr. Nově je také zdůrazněno, že kromě purkmistra přijímá omluvu i hejtman. O pět let později byla stanovena jednotná taxa ve výši 12 kr. Po skončení války, v létě 1650 byla tato taxa opět odstupňována, 12 kr. pro konšely, 6 kr. pro obecní starší. Kdo se opozdí o hodinu, zaplatí polovinu. Instrukce vydaná obyvatelům města Bernardem Ignácem z Martinic v květnu 1652 upravovala docházku konšelů a obecních starších v pátém článku. Zda existovala podobně jako v době předbělohorské speciální registra evidující pokuty vybrané od konšelů a obecních starších za pozdní příchody a neomluvené absence, bohužel nevíme. Stejně tak nevíme, kdo docházku konšelů kontroloval, patrně

V roce 1638 odešel ze Slaného právní posel čili biřic, který zvoníval na zvon, jímž byli svoláváni konšelé a případně i obec k jednání na radnici.<sup>1273</sup> Vzhledem k tomu, že se tímto zvonem, nacházejícím se při „věži rathauzní“, zvonívalo také na popravy, nechtěl na něj nikdo sahat „za nepoctivou věc to pokládajíce“.<sup>1274</sup> Konšelé nepovažovali sehnání nového biřice v brzké době za reálné,<sup>1275</sup> a proto se obrátili na regenta se žádostí o povolení nechat si udělat nový zvon, „kterým by služebníci ouřadní nebo pověžní zvonívali, tak aby již biřic neb posel rychtářský v tom zvonění nesloužil, než toliko na ten zvonec, kterým se na popravu zvoní.“<sup>1276</sup> Poté, co konšelé získali regentův souhlas, bylo na společné schůzi radních a obecních starších rozhodnuto, že nový zvon bude zaplacen z „reštantů“ všelijakých sbírek a kontribucí.<sup>1277</sup> Ani pořízení nového zvonu však docházku konšelů nezlepšilo. Nadále jsou pravidelně upomínáni, aby chodili do rady včas a v hojném počtu.<sup>1278</sup>

Neochota obyvatel Slaného zapojovat se do správy města se projevovala také v rámci tzv. **menších úřadů**.<sup>1279</sup> O jejich podobě, fungování a způsobu obsazování toho víme mnohem méně než pro dobu předchozí. Situaci komplikuje nejen nedostatek informací, daný zejména mimořádností doby, ale také fakt, že správa města a tedy i povaha všech menších úřadů se výrazně proměnila v souvislosti se změnou právního statutu Slaného. Bez hlubší

---

hraběcí hejtman. Ve svobodných královských městech měl docházku konšelů kontrolovat císařský rychtář (David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři*, s. 61). AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 419v-420r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 224r, 352r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 71v, 123v, 217r; kniha č. 1, *Pamětní kniha 1638-1685*, f. 19v.

<sup>1273</sup> Ve Slaném, stejně jako v Sušici, inicioval jednání městské rady purkmistr, který nechával roznášet obsílky a zvonit na zvon (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 123v). Na jednotlivé schůze byli konšelé svoláváni za pomoci zvonu umístěného na radniční věži také v Litoměřicích, Rakovníku či Nymburku. Jan LHOTÁK, *K vývoji městské správy v Sušici*, s. 47; Quido KASTNER, *Městská správa v Litoměřicích v 16. století*, in: Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích ve dnech 29. a 30. září 1997, Pardubice – Praha 1999, s. 140; Jan ČERNÝ, *Registra městských hospodářů*, s. 53; Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 79.

<sup>1274</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 461v.

<sup>1275</sup> Konšelé svůj názor vyjádřili poměrně jasně: není divu, že, „[...] rychtář městský posla k tomu ouřadu svému žádného dostati nemůže, aby se pak dostati mohl, když není odkud jemu na obživění jeho platiti, že žádný sem se dáti [...] a k té službě potřebovati nechce“ (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 461v-462r). I přes tato pesimistická slova se o necelý měsíc později podařilo městskému rychtáři posla sehnat. Aby se předešlo dalším případným problémům, žádal rychtář konšely, aby poslu stanovili plat. Ti mu spolu s obecními staršími doporučili, aby se obrátil na hraběte. Nakonec bylo rozhodnuto vyplácet poslu 12 kr. týdně z obecních důchodů a zároveň bylo rychtáři připomenuto, aby se s ním poctivě dělil o případné poplatky (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 6v, 7r, 9r).

<sup>1276</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 460v.

<sup>1277</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 462v.

<sup>1278</sup> Viz pravidelně stanovované pokuty a potřeba tuto záležitost řešit v instrukci vydané Bernardem Ignácem z Martinic v roce 1652. Srov. pozn. č. 1272.

<sup>1279</sup> Někteří jedinci museli být k přijetí daného úřadu dokonce přinuceni za pomoci vězení, jako např. Tomáš Radnický, který byl na počátku července 1639 zvolen úředníkem nad obecními důchody (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 36r, 36v, 37r). Podobně dopadl i Jan Horáň, který odmítl přijmout funkci výběrčího sbírek na platy hraběti (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 349r, 350r, 350v). Výjimku z tohoto „pravidla“ představuje Andres Feltř mladší, který v lednu 1639 žádal radní, aby jej přijali do obecní solnice. Ti však „vidouce jeho na zdraví nedostatečného i na těle k té práci nespůsobného“, jeho žádost zamítli (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 27v).

znalosti podoby městské a vrchnostenské správy v delším časovém horizontu nelze jednoznačně rozhodnout, která ze zaznamenaných změn byla přechodným opatřením ovlivněným válečnými událostmi a která trvalou změnou způsobenou proměnou Slaného ve vrchnostenské město.<sup>1280</sup> Všechny níže uvedené závěry je proto nutno brát pouze jako teze, které bude třeba ověřit a případně korigovat.

Více jsme informováni pouze o **úřadu městského rychtáře**, v němž zaznamenáváme několik důležitých změn. Kromě počtu, od roku 1635 byli namísto jednoho rychtáře jmenováni rychtáři dva (viz výše), se mění především jeho úloha v kariéře slánských měšťanů. Nově se v tomto úřadu prosazují méně zkušení a patrně také podstatně mladší jedinci, kteří se mnohdy krátce po opuštění úřadu městského rychtáře stávají obecními staršími nebo častěji přímo radními. Dále se mění počet členů rychtářské rady a zejména okruh osob, z nichž jsou tito vybíráni. Již po zrušení sboru volenců a obecních starších v roce 1620 pronikají mezi členy rychtářské rady vedle bývalých obecních starších také osoby, které se bez předchozí zkušenosti se správou města stávají relativně krátce poté, co odejdou z rychtářské rady, obecními staršími či konšely.<sup>1281</sup> Po obnovení sboru obecních starších v roce 1635 mezi pomocníky rychtářů jednoznačně převažují, stejně jako v době před zastavením města, současní obecní starší, kteří jsou jen ojediněle doplňováni z řad bývalých konšelů či obecních starších.<sup>1282</sup> Nejpozději na konci války tak začíná úřad městského rychtáře, resp. rychtářů a sbor jeho přísežných, plnit stejnou funkci jako v nedalekých Lounech.<sup>1283</sup> Snížení počtu členů rychtářské rady na tři až pět osob v průběhu války<sup>1284</sup> lze nejpravděpodobněji vysvětlit předpokládaným poklesem počtu řešených případů a nedostatkem vhodných kandidátů.<sup>1285</sup>

<sup>1280</sup> Marek Ďurčanský prokázal na příkladu Polabských měst, že simplifikace v městské správě způsobená válkou se projevuje mj. v poklesu počtu menších úřadů, neobsazování plného počtu konšelů či zapojením městských písařů do městských rad a dalších orgánů městské správy. Ve Slaném zasedají radní písaři mezi konšely již v době předbělohorské a stejně tak je lze nalézt v jednotlivých komisích. Přehledně viz příloha č. 4 a č. 5. Marek ĎURČANSKÝ, *K proměnám městských intelektuálních elit*, s. 162. Podrobněji viz TÝŽ, *Česká města*.

<sup>1281</sup> Přehledně viz příloha č. 5 a č. 6.

<sup>1282</sup> Přisedící rychtářského soudu se z řad obecních starších rekrutovali například také v Náchodě. V Lounech tvořili rychtářský soud přisedící z řad konšelů, původně jen dva, od počátku 17. století tři a od roku 1668 čtyři. Zároveň většinou v minulosti vykonávali úřad městského rychtáře. Markéta ČESÁKOVÁ, *Rychtářské manuály města Náchoda*, s. 45; Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 32. K provázanosti úřadu městského rychtáře a jeho pomocníků a dalších menších úřadů s městskou radou a sborem obecních starších viz přehledně příloha č. 5 a příloha č. 6.

<sup>1283</sup> Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 33-35.

<sup>1284</sup> Počet členů rychtářské rady po zastavení města byl následující: 1627 (6), 1629 (6), 1631 (6), 1635 (5), 1637 (4), 1640 (3), 1641 (5), 1643 (5), 1648 (6), 1650 (4), 1652 (4), 1653 (3), 1656 (5), 1657 (4), 1658 (4), 1659 (4), 1660 (4). Uvedená data se vztahují vždy k době, kdy byl daný sbor jmenován, resp. obnoven. Před zastavením města byl rychtářský úřad naposledy obnoven v roce 1620, a to v počtu jednoho rychtáře a pěti přisedících.

<sup>1285</sup> Na otázku, kolik případů a jaké povahy řešil městský rychtář, resp. rychtářové v průběhu války a bezprostředně po jejím skončení snad v budoucnu odpoví podrobný rozbor knihy č. 88, která je z větší části rychtářským manuálem. AMS, nezprac., kniha č. 88, *Knihy soudní zápisy 1611-1660*. Srov. pozn. č. 980.



O obnovách **čtvrtních hejtmanů**, tzv. padesátníků a jim podřízených desátníků, prameny téměř mlčí.<sup>1286</sup> Jediné, co lze s jistotou konstatovat je, že v průběhu válečných let dochází ke zmenšení počtu osob angažovaných v tomto úřadu, resp. funkci a z prozatím neznámého důvodu mizí padesátníci.<sup>1287</sup>

Také o **úřadech nad obecními důchody** víme velmi málo. Místo záznamů o jejich pravidelných obnovách nacházíme po zastavení města v radních manuálech pouze více méně náhodné zmínky. Poslední obnova těchto úřadů v podobě, jak ji známe z doby předbělohorské, proběhla v roce 1622.<sup>1288</sup> Kromě kostelníků, správců slánských záduší<sup>1289</sup> a perkmistrů<sup>1290</sup> se pravidelně setkáváme pouze s úředníky, kteří měli dohlížet na pekaře<sup>1291</sup> a řezníky.<sup>1292</sup> S úředníky nad obecními důchody, označovanými také jako úředníci nad obecními případnostmi, se poprvé setkáváme v roce 1637. Jaká však byla přesně náplň činnosti těchto úředníků,<sup>1293</sup> jejichž poslední obnovu zaznamenáváme o pouhé čtyři roky

---

<sup>1286</sup> V období od zastavení města do konce války proběhlo podle záznamů v radních manuálech pouze pět obnov padesátníků či desátníků, a to v letech 1627 (24. 3.), 1634 (30. 11.), 1636 (21. 1.), 1643 (13. 11.) a 1648 (24. 2.). Další případné obnovy byly patrně, stejně jako obnova v březnu 1627, zaznamenány do speciálních register, která se nedochovala. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 44r, 307r, 356v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 126v, 185r-186r.

<sup>1287</sup> V předbělohorské době připadalo na jednu čtvrt', městskou i předměstskou, pět desátníků. V jednom funkčním období se tak v tomto úřadu objevilo 30-35 lidí (od roku 1615 mělo předměstí čtyři čtvrtě). Po zastavení Slaného bylo ve městě jmenováno pouze pět desátníků, v roce 1648 dokonce jen čtyři. Na předměstích bylo v letech 1634 a 1636 do této funkce jmenováno celkem sedm osob, v letech 1643 a 1648 čtyři. Od roku 1652 jsou tito úředníci jmenováni s výjimkou let 1654 a 1655 každoročně, a to s výjimkou roku 1652 vždy pět desátníků ve městě a pět na předměstí. Padesátníky zaznamenáváme pouze v roce 1643, kdy byl stanoven jeden padesátník pro město a jeden pro předměstí. K poklesu počtu čtvrtních hejtmanů došlo patrně především s ohledem na pokles počtu obyvatel Slaného. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 253r, 283v, 353v, 378r-378v, 396v-397r, 416v, 428v.

<sup>1288</sup> Vzhledem k tomu, že již na konci roku 1625 převzal veškeré obecní důchody do své správy hrabě a dá se předpokládat, že mnohé z nich podléhaly kontrole hraběcích úředníků již před tímto datem, domnívám se, že sporadické zmínky o těchto úřednících v období od zastavení města do druhé poloviny 30. let, kdy byly Slánským některé důchody navraceny, jsou spíše dokladem faktu, že mnohé z menších úřadů nebyly v daném období obnovovány. Absence obnov zmíněných úřadů v radních manuálech by se dala pochopitelně vysvětlit také poukazem na mimořádnost doby, zapisováním obnov do knih, které se nedochovaly či dočasnou doživotností daných funkcí. Budoucí výzkum snad odhalí, která z nastíněných možností je blíže skutečnosti.

<sup>1289</sup> Jak dokládá záznam z března 1642, nebyli kostelníci totožní se správci slánských záduší. Jakým způsobem však měli rozděleny kompetence, nevíme. Jmenování správců záduší máme na rozdíl od kostelníků doloženo pouze pro léta 1640, 1642 a 1643. Kostelníci byli jmenováni v následujících letech: 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1635, 1637, 1641, 1642, 1643 a 1648. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 33r, 108v, 119r, 166v-167r, 186v, 223r, 350v, 416r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 49r, 67r, 94r, 123r, 184v.

<sup>1290</sup> Perkmistři hor viničných byli stejně jako v předchozích letech jmenováni zpravidla každoročně společně se staršími vinařského cechu, a to únoru či březnu. Po zastavení města proběhly obnovy perkmistrů v následujících termínech: 1627 (9. 4.), 1631 (23. 3.), 1636 (10. 3.), 1638 (7. 3.), 1639 (6. 3.), 1640 (11. 3.), 1641 (10. 3.), 1642 (23. 3.), 1643 (15. 3.), 1644 (29. 2.), 1645 (19. 3.), 1646 (11. 3.), 1648 (8. 3.). AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 47v, 225r-225v, 366v, 450v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 33v, 45v, 67r, 95r, 117v, 137r, 151v, 159r, 186r. Srov. pozn. č. 1307.

<sup>1291</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 226v, 247r, 356r, 420v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 129r, 185v.

<sup>1292</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 247r, 355v, 420v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 119r, 185v.

<sup>1293</sup> V Rakovnicku byli úředníci nad obecními důchody od počátku třicátých let 17. století pověřeni výběrem financí od ostatních komisí. Do té doby se podobně jako v předbělohorském Slaném starali o chod nejružnějších

později, nevíme.<sup>1294</sup> Specifickým úřadem souvisejícím s prosazováním nové víry v dříve nekatolickém městě pak byl úřad inspektorů nad nechodícími do kostela, který je v radních manuálech zmíněn poprvé v roce 1635, ačkoliv podle Daniela Vepřka byli tito úředníci jmenováni již v roce 1629.<sup>1295</sup> Jejich úkolem bylo dohlížet na to, aby „*lidé svátky dobře světili a pilně do kostela chodili*“<sup>1296</sup> a zejména, aby z něj neodcházel před vykonáním zpovědi. V případě, že by nepomohlo prosté napomenutí tlumočené obyvatelům města skrze desátníky, měli tito úředníci „[...] *ihned po mši svaté dveře kostelní i krchovní zavřítí a před vykonáním služeb božích žádného nepropouštět*.“<sup>1297</sup> Přestože podle Soupisu poddaných podle víry byli všichni obyvatelé města i předměstí již v dubnu 1651 plně katolickými,<sup>1298</sup> lze se s těmito úředníky, kteří mj. vedli také písemnou evidenci docházky obyvatel Slaného do kostela,<sup>1299</sup> setkat ještě na počátku šedesátých let.<sup>1300</sup>

Pravidelné obnovy specializovaných komisí se v radních manuálech objevují až od počátku padesátých let. Nově k nim dochází v den renovace městské rady a obecních

---

obecních statků či zařízení. Zda došlo k tomuto posunu v náplni jejich práce také ve Slaném, prozatím nevíme. Úředníci vybírající finance od ostatních komisí jsou doloženi také například v Lounech (označováni jako „úředníci městští“), v Brně („městští komorníci“), Kutné Hoře („obecní hospodáři“) či Domažlicích („důchodníci“). Jan ČERNÝ, *Registra městských hospodářů*, s. 48; Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 40-41.

<sup>1294</sup> V srpnu 1637 byli za úředníky nad obecními důchody jmenováni konšelé Augustin Kosina (K1) a Jan Czink (K12) a obecní starší Václav Czejbík (S4). V červenci 1639 konšel Tomáš Radnický (K5) a obecní starší Ambrož Vodička (S6) a Daniel Vepřek (S5). Jako inspektor na ně měl dohlížet primas Augustin Kosina. V červenci 1641 se úředníky nad obecními důchody staly osoby, které tento úřad vykonávaly již v loňském roce (opět od července), a to konšel Jan Michal Brodský (K1), mladší radní písař a obecní starší v jedné osobě Daniel Vepřek (S2) a městský rychtář Ambrož Vodička. Písmeno v závorce udává příslušnost dané osoby ke konkrétnímu samosprávnému sboru (K = konšel, S = obecní starší) a číslo, pořadí v tomto sboru. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 421r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 36r, 51v, 77v.

<sup>1295</sup> V roce 1635 byli za úředníky nad nechodícími do kostela jmenováni Samuel Cruciger (K12), Samuel Kolínský (mladší rychtář) a Jan Petružilka (S1). Podruhé se s těmito úředníky setkáváme až v roce 1643, kdy se mezi nimi objevuje opět Samuel Cruciger (K4) a nově Václav Kment (starší hrnčířského cechu a desátník) a Martin Chládek (starší krejčovského cechu a desátník). Při další obnově, v roce 1648, je Samuel Cruciger nahrazen Janem Orabinou (S4), Václav Kment (starší hrnčířského cechu) a Martin Chládek zůstávají. Písmeno v závorce udává příslušnost dané osoby ke konkrétnímu samosprávnému sboru (K = konšel, S = obecní starší) a číslo, pořadí v tomto sboru. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 350v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 123r, 184v; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5.

<sup>1296</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 123r.

<sup>1297</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 259v. Úředníci vykonávající obdobnou činnost, dohled nad chozením do kostela, jsou známi například z Roudnice n. Labem či Brandýsa n. Labem. Petr KOPIČKA (ed.), *Deníky roudnického hejtmána*, s. XXXLVIII; Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 246.

<sup>1298</sup> Soupis poddaných podle víry se dochoval spolu s konceptem listu slánského hejtmána Augustína Kosiny krajským komisařům z počátku května 1651 v knize č. 2, nepřesně označované jako Pamětní kniha. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 423r, 437r-453v.

<sup>1299</sup> Na počátku srpna 1637 byli „*k páním inspektorům*“ přidáni a nařizeni desátníci Martin Chládek a Václav Kment, a to proto, „*aby každou neděli v kostele přehlíželi s catalogem, kdo by do kostela nešel*.“ Ačkoliv nelze prokázat, že by onen katalog byl sestavován zmíněnými inspektory, pravděpodobně ve spolupráci s děkanem, lze tuto skutečnost předpokládat. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 420r.

<sup>1300</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 429r. „*Sousedé k dohlížení do kostela*“ byli v této době jmenováni patrně také na smečenském panství. Jana Pražáková prokázala jejich jmenování pro druhou polovinu 17. století, kdy se tak dělo v rámci tzv. posudků, které se konaly většinou krátce po renovaci smečenské městské rady. Na rozdíl od ní se však domnívám, že stejně jako ve Slaném měli dohlížet zejména na pravidelnou účast obyvatel na bohoslužbách, a nikoli pouze „*pečovat o udržování pořádku v kostele*.“ Jana PRAŽÁKOVÁ, *Městečko Smečno*, s. 39.

starších či krátce poté, a to vždy za přítomnosti zástupce vrchnosti. Zda se počet těchto grémií později rozšířil, resp. vrátil k podobě známé z doby před zastavením města, by mělo být předmětem dalšího výzkumu.<sup>1301</sup>

V důsledku válečných událostí byly narušeny kontakty slánských řemeslníků a obchodníků s celou řadou měst a míst. Výrazně omezena byla také migrace tovaryšů, kteří dříve přicházeli i z poměrně vzdálených oblastí. Za těchto podmínek bylo velmi obtížné vychovávat nové mistry a rozvíjet řemeslo.<sup>1302</sup> O značném úpadku cechovní organizace v průběhu válečných let vypovídá mj. to, že z 18 cechů, které se objevují ve Slaném v době předbělohorské, bychom jich v roce 1636 našli pouze deset, přitom ještě při předchozí obnově v roce 1627 jich bylo čtrnáct. V následujících letech se již počet cechů neměnil.<sup>1303</sup> Jistě nepřekvapí, že nejdříve mizela řemesla nepotravinářská jako kožešníci (naposledy při obnově 1627), soukeníci (1627), bečváři (1636) a tkalci (1627). Z potravinářských pak v důsledku výše zmíněných Martinicových opatření cech sladovnický (1619) a pivovarnický (1619).<sup>1304</sup> Cechovní insignie, včetně cechovního archivu, bývaly v případě zániku cechu ukládány na radnici, kde měly pod ochranou konšelů čekat na jeho případné znovuoobnovení.<sup>1305</sup>

---

<sup>1301</sup> Od roku 1652 jsou kromě inspektorů nad nechodícími do kostela při pravidelných obnovách jmenováni kostelníci, dále dohlížitelé nad řezníky, nad pekaři, nad vězni, „do domů hostinských“ a úředníci nad žlábký a tržní. V letech 1657 a 1658 se navíc setkáváme s metrologickými inspektory, kteří měli kontrolovat používané míry a váhy. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 253r-253v, 283v, 284v, 353v, 377v-378r, 378r-378v, 395r, 396v-397r, 416r, 428r, 428v, 429r.

<sup>1302</sup> V době před vypuknutím českého stavovského povstání nenabízeli Slánští své produkty jen na lokálních trzích. Obchodní vazby a kontakty jsou doloženy i pro poměrně vzdálené lokality. Díky sporu, který v roce 1598 vedl před slánským soudem Martin Majer s Jiřikem Perníkářem, například víme, že slánský med tehdy putoval až do Norimberka. Na slánských jarmarcích se pak pravidelně objevovali například soukeníci ze saského města Kirchberku (AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 212r, 282r. Srov. pozn. č. 1877) a sůl jezdili slánští kramáři nakupovat do saského města Halle (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 157r). V budoucnu by bylo jistě zajímavé pokusit se podrobněji o postižení těchto obchodních kontaktů, o nichž mj. vypovídají také nálezy tří pokladů z let 1948 a 1956. Podobně jako v Žatci bude hlavním limitujícím faktorem stav pramenné základny. Jiří LUKAS – Lubomír POSPÍŠIL, *Slánské poklady*; Bohumír ROEDL, *Kontakty německých obchodních firem se Žatcem před rokem 1618*, in: Vindemia. Sborník k 60. narozeninám Ivana Martinovského, Ústí n. Labem 1997, s. 87-95.

<sup>1303</sup> Do celkového počtu cechů není úmyslně započítán literátský kůr (sbor literátů), ačkoliv s jednou jedinou výjimkou byl vždy obnovován spolu s cechy (v roce 1636 proběhla obnova o tři dny dříve), a to z následujícího důvodu. Cílem zde prezentovaného přehledu je ukázat stav městského hospodářství, resp. jakým způsobem ovlivňovaly válečné události městské hospodářství. Členství v literátském kůru bylo spíše prestižní záležitostí ovlivňovanou více jinými faktory než tím, jaké řemeslo daný člověk vykonával. Navíc o literátském kůru, resp. o jeho starších před rokem 1623, chybí podrobnější informace, a proto není zahrnut do přehledu slánských cechů na konci předchozí kapitoly. Aby byly výsledky srovnatelné, byl vynechán i na tomto místě. Srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 88-93.

<sup>1304</sup> Střelecká společnost byla naposledy obnovena v roce 1620 a cech jablečnicků zanikl již na konci 90. let 16. století. Viz závěr kap. č. 4.2.

<sup>1305</sup> Například na počátku srpna 1637 odevzdal bečvář Zikmund Hassildt městské radě stříbrnou cechovní pečeť s řetízkem a kroužkem, cechovní archiv a cínovou konvici, „poněvadž té společnosti bečvářské všickni starší cechmistrův řemesla toho bečvářského při městě tomto více se nenachází.“ Téhož dne složili na radnici na „poručení pana purkmistra a pánův“ dvě velké cínové konvice také kolář Jan Žlutický a kovář Ambrož Svoboda. Když o necelý rok později žádali o vydání jedné z nich, radní jim vzkázali, že jich je nyní pouze pět a že jim konvici vydají, až jich bude více. Řádné vydání všech věcí uložených do úschovy na radnici mělo být zajištěno vytvořením jejich seznamu. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*,

Podobně jako jiné menší úřady i cechy byly po bělohorské porážce a zejména po zastavení města obnovovány v delším časovém intervalu než v době předchozí, přičemž s výjimkou vinařů nebylo preferováno konkrétní roční období.<sup>1306</sup> Vinařský cech byl zároveň jediným cechem, jehož představení byli až na několik málo výjimek jmenováni každoročně.<sup>1307</sup> S ohledem na stručnost záznamů v radních manuálech ve většině případů nevíme, kdo přesně se obnov účastnil.<sup>1308</sup> Největšími cechy byly nadále cech řezníků, pekařů, mlynářů a perníkářů a cech kramářů a mydlářů, z nichž se také rekrutoval největší počet radních.<sup>1309</sup> Stejně tak stále platí, že mezi cechmistry pronikali nováčci jen velmi výjimečně.<sup>1310</sup> Novinkou je naopak institut cechovních inspektorů, prostřednictvím nichž dochází k posílení kontrolní funkce městské rady v rámci cechovní organizace. Poprvé se s nimi setkáváme při obnově cechů realizované na počátku srpna 1637, avšak ještě ne zcela důsledně.<sup>1311</sup> S výjimkou

---

ff. 405r-405v, 421v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 12r. Josef Lacina (*Paměti*, s. 51) nesprávně umisťuje odevzdání cechovních insignií městské radě Zikmundem Hassyltem do roku 1657. Tuto chybu vzápětí napravuje v seznamu oprav (*TAMTĚŽ*, s. 343).

<sup>1306</sup> Po zastavení města Martinicovi proběhly obnovy cechů v následujících termínech: 1627 (9. 4.), 1636 (21. 1.), 1637 (3. 8.), 1641 (21. 1. 22. 4., 14. 10.), 1643 (11. 12.), 1648 (24. 2.). AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 47v, 355v-356r, 420v-421r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 64r, 68r, 82v, 129-130v, 185r-186r. Jistou stabilizaci pozorujeme až od poloviny 50. let. Zda tomu tak bylo i v následujících letech bude třeba ověřit v rámci dalšího výzkumu: 1652 (7. 10., 21. 10.), 1655 (26. 4.), 1656 (16. 2.), 1657 (5. 2.), 1658 (22. 2.), 1659 (6. 2.), 1660 (6. 2.). AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 26v-257r, 264r, 266r, 336-336v, 355v-356r, 378v-379r, 397r-397v, 416v, 429r-429v.

<sup>1307</sup> Po zastavení města Martinicovi proběhly obnovy vinařského cechu v následujících termínech: 1627 (9. 4.), 1630 (10. 3.), 1631 (23. 3.), 1636 (10. 3.), 1637 (23. 3.), 1638 (7. 3.), 1639 (6. 3.), 1640 (11. 3.), 1641 (10. 3.), 1642 (23. 3.), 1643 (15. 3.), 1644 (29. 2.), 1645 (19. 3.), 1646 (11. 3.), 1648 (8. 3.). Zpravidla ve stejný den byli jmenováni také perkmistři. Prozatím nelze vyloučit, byť ani potvrdit, že obnovy v letech 1621-1626, 1628-1629 a 1632-1635, proběhly, avšak namísto do radních manuálů byly zaznamenány do perkmistrovských register, která se nedochovala. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 47v, 172v-173r, 225r-225v, 336v, 411r, 450v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 33v, 45v, 67r, 95r, 117v, 137r, 151v, 159r, 186r. Bohumír ROEDL, *Úřad perkmistrů v Lounech*, s. 42.

<sup>1308</sup> Kromě konšelů se jmenování cechmistrů v některých letech prokazatelně účastnili také obecní starší (1636, 1637, 1655), hejtman jako zástupce vrchnosti (1641, 1648), popř. obecní starší i hejtman (1643). V Českých Budějovicích byly cechy v období třicetileté války obnovovány pouze konšely. Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady*, s. 139-140.

<sup>1309</sup> Mezi konšely nově pronikají ve větší míře také zástupci řemesel, kteří se do této doby museli spokojit v rámci městské správy s nižšími pozicemi. Po zastavení města Martinicovi do konšelských lavic usedli minimálně tři mydláři, tři ševci, dva hrnčíři, jeden koželuh, jeden uzdař, jeden jirchář a jeden bečvář. Většina z kovářů a kolářů, stejně jako koželuhů se uplatnila v jednotlivých menších úřadech. Srov. přílohu č. 5.

<sup>1310</sup> Řada osob vykonávala funkci cechmistrů, stejně jako v době předchozí, poměrně dlouhou dobu. Například mydlář Samuel Šťáva, který zemřel v prosinci 1662, byl starším v cechu kramářů a mydlářů minimálně v letech 1636-1655 a 1658-1660 a v letech 1655-1657 byl v tomto cechu inspektorem. Podobně dlouho byl cechmistrem také řezník Tomáš Radnický (zvolen 1636, 1643, 1648, 1652, 1656-1660) či krejčí Martin Chládek (zvolen 1636, 1637, 1643, 1648, 1652, 1655-1660). Největší nepoměr mezi počtem teoretických míst a počtem osob, které je ve skutečnosti obsadily, pozorujeme v letech 1627-1648 v cechu vinařů (48:14), kde je však výsledné číslo zkresleno díky tomu, že známe obnovy z více let než u ostatních cechů, dále mezi krejčími (12:6), ševci (12:6), řezníky (15:8), kramáři a mydláři (16:9) a v cechu šenkovních řemesel (13:8). Jak naznačují výsledky sondy z let 1652-1660, byl by tento poměr za normálních okolností patrně obdobný. Více viz příloha č. 5 a č. 8.

<sup>1311</sup> V roce 1637 byli inspektoři jmenováni pouze v krejčovském cechu, v cechu koželuhů a v cechu ševců. Do všech existujících cechů jsou cechovní inspektoři jmenováni poprvé až v roce 1656. Nepočítáme-li vinaře, jejichž obnova mohla být zaznamenávána do speciálních register, která se nedochovala, měly všechny cechy své inspektory od února 1648. Na Starém Městě pražském byli cechovní inspektoři jmenováni již v době

vinařského cechu byli inspektoři vybíráni z řad úřadujících konšelů,<sup>1312</sup> přičemž důležitější než to, jaké řemeslo vykonávali, bylo jejich členství v radě.<sup>1313</sup> Na každý cech většinou dohlížel jeden, výjimečně dva inspektoři. Co přesně rozhodovalo o tom, zda bude jmenován jeden nebo dva inspektoři, nelze prozatím říci. Nemalý vliv měla nepochybně velikost cechu, resp. počet řemeslníků, které sdružoval.<sup>1314</sup> Zda se v případech, kdy někteří jedinci měli kontrolovat cech, v němž sami zároveň působili jako cechmistři,<sup>1315</sup> nebo byli cechovními staršími ve svém a zároveň inspektory v jiném cechu,<sup>1316</sup> popřípadě dohlíželi na více cechů najednou,<sup>1317</sup> jednalo o dočasné opatření vyvolané válečnými událostmi a nestabilitou prvních poválečných let či nikoli, ukáže až další výzkum.<sup>1318</sup>

Původní předpoklad, že v průběhu válečných let docházelo s ohledem na nedostatek řemeslníků ke slučování dříve samostatných cechů, se nepotvrdil, resp. tuto skutečnost nelze prokázat. Případný přechod řemeslníků ze zaniklých cechů do jiných cechů se v jejich názvu

---

předbělohorské. Jaroslav DOUŠA, *Staroměstští konšelé v jiných funkcích*, s. 43. K postupnému prosazování instituce inspektorů ve slánských češích viz příloha č. 8.

<sup>1312</sup> V cechu vinařů se inspektor objevuje poprvé až při obnově v březnu 1650, kdy se jím stal Jiřík Měřičník. Jaký byl vztah této osoby, která nebyla členem žádného ze dvou samosprávných sborů, ani menších úřadů, ke konšelu Janu Kališovi jinak Měřičníkovi (1606-1613), který zemřel na podzim 1613, nevíme. Srov. příloha č. 8 a č. 4.

<sup>1313</sup> Na cech koželuhů měl dohlížet švec Jan Petružilka (jmenován 1637, 1652), švec Chrysostom Vyskočil (1648) a řezník Tomáš Radnický (1648, 1652, 1656-1660). Inspektory v cechu sdružujícím ševce byli naopak řezníci Václav Votický (1648) a Adam Votický (1655-1660). Zda byla blízkost povolání zmíněných řemeslníků a inspektorů, kteří na ně měli dohlížet, dílem náhody či nikoli, ukáže až další výzkum.

<sup>1314</sup> Dva inspektoři měli dohlížet na cech kovářů a kolářů (jmenováni 1648, 1652), na cech koželuhů (1637, 1648, 1652), na krejčí (1641) a na pekaře (1655). V případě cechu kovářů a kolářů a cechu koželuhů je tento fakt o to zajímavější, že v době, kdy byli jmenováni dva inspektoři, měli pouze jednoho cechovního staršího (kováři a koláři: 1648, 1652; koželuhové: 1648, 1652). Na cechy působící na Starém Městě pražském dohlíželi po celé předbělohorské období vždy dva inspektoři. Po roce 1650 se toto mění s tím, že na některé z menších cechů dohlíží pouze jeden inspektor. Jaroslav DOUŠA, *Staroměstští konšelé v jiných funkcích*, s. 43; Věra SMOLOVÁ, *Rada Starého Města pražského*, s. 13.

<sup>1315</sup> Od roku 1637, kdy se ve Slaném objevil inspektorát, do roku 1660, se stalo inspektory celkem 23 osob. Minimálně pět z nich kontrolovalo cech, jehož byli členy: tkadlec Matěj Hájek (kramáři: 1659), pekař nebo mlynář Jan Jirásek (pekaři: 1643), mydlář Augustin Kosina (1643, 1648), pekař Jan Stehlík (1655) a mydlář Samuel Štáva (1655-1657). U deseti inspektorů nevíme, jakým povoláním se živili. Osm z nich nebylo členy žádného cechu, jeden byl členem cechu mydlářů a kramářů, resp. mydlářů, svícníků a kramářů a jeden cechu pekařů, mlynářů a perníkářů. Kterému ze zmíněných řemesel se věnovali, nelze říci. Na Starém Městě pražském, kde cechovní inspektoři působili již v letech 1571-1602, nesměli být inspektoři členy cechu, na nějž měli dohlížet. Lze předpokládat, že za běžných podmínek platilo ve Slaném stejné pravidlo. Jaroslav DOUŠA, *Staroměstští konšelé v jiných funkcích*, s. 43.

<sup>1316</sup> Celkem dvanáct inspektorů bylo zároveň cechovními staršími v jiném cechu, než na který dohlíželi. Pouze tři lidé se cele věnovali buď inspektorování, nebo vedení příslušných cechů. Osm inspektorů nebylo staršími žádného cechu. Přehledně příloha č. 5.

<sup>1317</sup> Na dva cechy zároveň dohlíželi celkem tři radní, a to Jan Michal Brodský, který byl v letech 1658 a 1660 jmenován inspektorem v cechu kramářů a mydlářů a v řeznickém cechu, tkadlec Matěj Hájek, který se v roce 1659 stal inspektorem v cechu kolářů a kovářů a zároveň v cechu kramářů a mydlářů a mydlář Samuel Štáva, který v roce 1657 dohlížel současně na pekaře, mlynáře a perníkáře a kramáře a mydláře. Přehledně příloha č. 5.

<sup>1318</sup> Ve druhé polovině 17. století připadalo na jednoho staroměstského konšela v průměru 5-6 cechů, přičemž někteří dohlíželi až na 11 cechů najednou. Vzhledem k velikosti Slaného a jeho hospodářskému významu se domnívám, že situace v něm nebyla až tak dramatická, nicméně, nelze vyloučit, že i v něm v průběhu druhé poloviny 17. století přibývaly osoby, které kontrolovaly více cechů najednou. Věra SMOLOVÁ, *Rada Starého Města pražského*, s. 13.

většinou neodrazil. Pokud se v označení cechu objevilo další řemeslo, bylo to vždy řemeslo, které předtím nebylo sdruženo v samostatném cechu, a proto se domnívám, že tato změna je spíše dokladem toho, že příslušní řemeslníci, kteří v daném cechu působili již delší dobu, „pouze“ získali v tomto uskupení větší vliv, avšak nebylo jich ještě dost na to, aby vytvořili samostatný cech. Takto se „rozšířil“ například cech kramářů, a to o mydláře, kteří se od roku 1643 začali dokonce objevovat na prvním místě.<sup>1319</sup> Podobně se změna rozložení sil projevila také v cechu pekařů, mlynářů a perníkářů<sup>1320</sup> a cechu kovářů a kolářů.<sup>1321</sup>

Pozvolná obnova cechovní organizace byla zahájena již v průběhu padesátých let. Zdá se, že nejrychleji se vzpamatovali pekaři, řezníci, kramáři, ševci a řemeslníci sdružení v cechu šenkovních řemesel. Ostatní museli na znovuoobnovení svého cechu čekat často desítky let.<sup>1322</sup> Do té doby jim nezbývalo nic jiného, než se s povolením městské rady přidružit k jinému cechu.<sup>1323</sup>

---

<sup>1319</sup> Kramářský a mydlářský cech se na místě kramářského cechu objevuje od roku 1636. V tomto pořadí zaznamenáváme zmíněná řemesla ještě v roce 1637 a poté až v roce 1659 a 1660. Cech mydlářů a kramářů je zmíněn při obnově v letech 1643, 1648, 1652, 1655, cech mydlářů, svícníků a kramářů v letech 1656, 1657 a 1658.

<sup>1320</sup> Na konci 60. let 16. století byly vydány cechovní artikule společnému cechu pekařů, mlynářů a perníkářů. V polovině 90. let se objevuje jen cech pekařů, pouze v letech 1597 a 1601 cech pekařů a mlynářů. S cechem pekařů, mlynářů a perníkářů se setkáváme opět až od roku 1614. V letech 1611 a 1613 je tento cech označen jako cech pekařů, perníkářů a mlynářů. Srov. pozn. č. 860.

<sup>1321</sup> Kováři a koláři měli samostatný cech ještě v polovině 60. let 16. století, nicméně již v roce 1568 byly vydány artikule společnému cechu kovářů a kolářů. Cech kovářů a kolářů se v pramenech objevuje s jednou jedinou výjimkou (1607) až do roku 1613. Poté se několik let setkáváme s cechem kolářů a kovářů (1614, 1617, 1619, 1627), který vystřídá opět cech kovářů a kolářů (1636, 1637, 1643). Se střídáním příslušných řemesel v názvu cechu se setkáváme také v následujících letech: cech kovářů a kolářů (1652, 1655, 1656, 1657), cech kolářů a kovářů (1648, 1658, 1660). Srov. pozn. č. 860.

<sup>1322</sup> Ačkoliv se slánští kožešníci dočkali potvrzení cechovních artikulí již v roce 1653, žádost předložili o rok dříve, jejich cechmistři byli jmenováni poprvé po skončení války až v roce 1657 a poté opět až v roce 1660. Na druhou stranu krejčí, kterým byly cechovní artikule potvrzeny až v roce 1669, se při pravidelných obnovách objevují po celou dobu války. V roce 1660 své mistry neměli bečváři, soukeníci a tkalci. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 267r. Josef PETERS, *Řád kožešníků z roku 1653*, SO 21, 1913, s. 22-26; Antonín KRECAR, *Paměti*, SO 15, 1907, s. 100-101. Srov. příloha č. 8.

<sup>1323</sup> Například v roce 1655 byla zamítnuta žádost bečváře Zikmunda Hassilda, který žádal o znovuoobnovení bečvářského cechu s poukazem na fakt, že kromě něj žije ve městě ještě jeden bečvář Václav Feršt. Radní tehdy Zikmundovi doporučili, aby se do doby, než bude ve městě ještě více bečvářů, přidružili k jiné společnosti, „*třebas kolářské*.“ Bečvářská společnost, která „*předěšle [...] dosti hlučná a možná byla, potom pak skrze ty vojenské příběhy o všecko přišla*“ nebyla obnovena ještě ani v roce 1660 (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 336v, 429r-429v). Podobně neúspěšný byl také cech tkalců, který zanikl krátce před cechem bečvářů. Již při obnově v roce 1627 je u tkalcovského cechu poznamenáno, že kromě cechmistra Zachariáše Tichého „*žádnýho tkalce víc není*.“ Patrně nedlouho po této obnově Zachariáš zemřel a tkalcovský cech zanikl. Žádost Matěje Hájka o obnovení cechu předložená radním v létě 1652 byla zamítnuta s tím, že tkalců je příliš málo. Oba tkalci se mají prozatím „*přivtělit*“ k jinému cechu. Co způsobilo změnu názoru radních, v lednu obnovení cechu povolili a na počátku července zamítli, nevíme. Ještě v roce 1660 cech tkalců při pravidelných obnovách chyběl. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 47v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 244v, 257v, 429r-429v. Srov. pozn. č. 1875.

#### 4.4. Městská kancelář a její produkty

O podobě a fungování městské kanceláře ve Slaném v období raného novověku toho prozatím moc nevíme. K dispozici máme pouze diplomovou práci Karla Křesadla z konce šedesátých let a několik časopiseckých článků z ní vycházejících. Tento bývalý jihlavský archivář se však zabýval pouze obdobím nejstarším, do roku 1570.<sup>1324</sup> Pro století sedmnácté pak musíme vycházet pouze z pramenů.<sup>1325</sup> Následující podkapitola představuje první pokus o vylíčení podoby městské kanceláře v této době. Systematický paleograficko-diplomatický rozbor všech dochovaných produktů kanceláře, který je nezbytnou podmínkou pro popsání jejího fungování, dalece přesahuje možnosti diplomové práce. Na předkládaný text je proto třeba pohlížet spíše jako na soubor ověřených fakt a postřehů, které bude v rámci dalšího výzkumu nutno korigovat a doplnit.

Nejdůležitější osobou v raně novověké městské kanceláři byl bezesporu radní písař. Nejpozději od poloviny osmdesátých let 16. století působili ve Slaném dva písaři, starší jinak také přední radní písař a mladší čili druhý radní písař.<sup>1326</sup> K přijetí dalšího radního písaře, o kterém městská rada vážně uvažovala na podzim 1616, patrně z finančních důvodů nikdy nedošlo.<sup>1327</sup> Na hladkém fungování městské správy se dále podíleli služebníci

---

<sup>1324</sup> Karel Křesadlo se ve své diplomové práci věnované vývoji správy města Slaný zaměřil na léta 1540-1570. Informací o podobě fungování městské správy výrazně přibývá v 60. letech, kdy se můžeme opřít o zápisy radních manuálů. Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, Praha 1969 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK); TÝŽ, *Správa a soudnictví ve Slaném*, s. 173-182.

<sup>1325</sup> Nepříliš rozsáhlý článek Jindřicha Hulinského publikovaný ve Slánském obzoru v roce 1929 je plný nepřesností a chyb. Ač archivář, necitoval vždy přesně a navíc si mnohé skutečnosti domýšlel, aniž by je ověřoval v pramenech. Například radního písaře Jana Hradeckého omylem ztotožňuje s Janem Rubeculou Hostomským a navíc se domnívá, že tento zapisoval do radních manuálů ještě v roce 1658, kdy ani Jan Hradecký, ani Jan Hostomský nežil. Jan Hostomský zemřel v roce 1640 a Jan Hradecký patrně o tři roky později. Na další Hulinského omyly je upozorněno na příslušném místě. K osobám radních písařů viz dále. Jindřich HULINSKÝ, *O starodávném úřadování*, s. 31 a 39.

<sup>1326</sup> Zejména na základě rozboru nejstarších radních manuálů dospěl Karel Křesadlo k závěru, že do roku 1570 byl v městské kanceláři jen jeden písař s tím, že dva se objevují patrně od počátku 17. století. Dva písaři však působili ve slánské městské kanceláři dříve, a to nejpozději od roku 1584, kdy se mladším radním písařem stává Jan Vojna a starším písařem dosavadní radní písař Jakub Volyňský, který v městské kanceláři působil až do své smrti v březnu 1590. Vzhledem ke ztrátě radního manuálu pokrývajících léta 1587-1595 není zcela jasné, na jakém postu. Na počátku 90. let 16. století se starším radním písařem stal Václav Hanzburský, který sbíral v městské kanceláři zkušenosti minimálně od roku 1587. Jan Vojna nadále zůstal pouze mladším radním písařem, kterým byl až do své smrti v srpnu 1596. Podle Tomáše Raichla se Václav Hanzburský stal v roce 1590 mladším radním písařem a na post staršího radního písaře se prosadil až po smrti Jana Vojny na jaře 1596. V nedalekých Velvarech jsou dva městští písaři doloženi poprvé v 70. letech 16. století. AMS, nezprac., kniha č. 54, *Manuál radní 1574-1586*, f. 378v; kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 45v, 59r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 350r; kniha č. 82, *Knihy kšaftovní 1572-1682*, ff. 44, 48 a 49, 53, 62. Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa*, s. 147nn; Jindřich HULINSKÝ, *O starodávném úřadování*, s. 39; Antonín HAAS, *Městské zřízení ve Velvarech před třicetiletou válkou*, SSH 4, 1969, s. 22; Josef PETERS (ed.), *Václav Kněžoveský*, s. 22 a 31; Tomáš RAICHL, *Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu*, s. 44.

<sup>1327</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 183v.

purkmistrovského úřadu, označovaný také jako služebník radní či ouřední<sup>1328</sup> a obecní (přísežný) posel.<sup>1329</sup> Vlastního písaře a posla měl k dispozici rovněž městský rychtář.<sup>1330</sup>

Přestože se Slánští prakticky po celou dobu války potýkali s nemalými finančními problémy, ostatně berní nedoplatky a ohromné zadlužení města bylo jednou z příčin jeho zastavení a následného prodeje Martinicovi, k redukcí počtu zaměstnanců městské kanceláře dochází až po skončení války, v padesátých letech 17. století.<sup>1331</sup> Je otázkou, zda snaha radních udržet v městské kanceláři po celou dobu války oba dva písaře, a to i za cenu nemalých kompromisů,<sup>1332</sup> byla založena na racionálních důvodech, tedy jejich potřebě, nebo zda byla pouze výrazem přání zachovat uspořádání městské kanceláře co nejdéle v podobě, jakou měla v době, kdy byl Slaný významným královským a krajským městem.<sup>1333</sup>

Ve funkci slánského radního písaře se v průběhu třicetileté války postupně objevilo celkem deset osob, přičemž mladší radní písař se většinou stával starším radním písařem, a to zpravidla ve chvíli, kdy stávající starší radní písař zemřel. Za celé období bychom našli pouze

---

<sup>1328</sup> Minimálně od roku 1601 až konce dvacátých let měl purkmistr k dispozici dva takovéto úředníky. Poté se jeden z nich, Jan Rubecola Hostomský, stává mladším radním písařem. Podrobněji viz dále. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 352v, 356r; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 350r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 255r, 275r, 313r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 223r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 47r, 57v, 122v-123r, 153r-153v, 175v, 264v, 395v.

<sup>1329</sup> Od října 1618 byl přísežným poslem Kašpar Vokáč a tuto funkci zastával ještě v polovině třicátých let. Druhým přísežným poslem byl Václav Ssaula. Podrobněji viz kap. č. 4.5.

<sup>1330</sup> Jména písařů působících na rychtářském soudu známe až od roku 1627, kdy se jím stal Tomáš Hovorýn jinak Hovorka. Od poloviny 30. let tuto funkci zastával reemigrant Daniel Vepřek, a to až do svého jmenování mladším radním písařem v dubnu 1641. Poté byl rychtářským písařem Jan Brikcí, syn zvonaře Brikcího z Cymperka, jehož v únoru 1648 nahradil Jan Czynk (Cynk). Kdo z členů rychtářské rady vykonával tuto funkci před rokem 1627, nevíme, stejně jako nevíme, kdo ve sledovaném období zastával funkci právního posla čili biřice. Jediná osoba, kterou můžeme s funkcí právního posla, označovaného také jako šatlavního hospodáře, bezpečně spojit je Jan Červenka, který se na počátku roku 1636, opustiv v noci tajně šatlavu a všechny vězně, vydal do Rakovníka, kde se nechal zaměstnat u tamního městského rychtáře. Po jeho návratu mu bylo učiněno napomenutí, aby tak již nečinil, nebo s ním nebudou mít konšelé žádné slitování. Na některé otázky by mohl přinést odpověď podrobný paleograficko-diplomatický rozbor knihy č. 88, která vznikla v souvislosti s činností rychtářského soudu. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 32v-33r, 350v, 354v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 67v, 185r; kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 73; kniha č. 88, *Knihy soudní zápisy 1611-1660*.

<sup>1331</sup> Původní hypotéza o snižování počtu zaměstnanců městské kanceláře v čele s písaři v průběhu třicetileté války zformulovaná s ohledem na výsledky bádání v jiných městech, se nepotvrdila. Dochází k němu paradoxně (?) až po jejím skončení. Poprvé na počátku padesátých let (1650-1652) a definitivně od června 1653, kdy v čele městské kanceláře stanul Maxmilián Alexandr Příbramský. Zjištění, zda se jednalo o změnu dočasnou či trvalou, minimálně na počátku 60. let 17. století měl Slaný stále jen jednoho radního písaře, by mělo být předmětem dalšího bádání. Budoucí výzkum, zejména hlubší paleograficko-diplomatický rozbor produktů městské kanceláře, by se měl zaměřit také na působení Havla Rakovnického v městské kanceláři a s tím související teoretickou možností snížení počtu písařů ve slánské městské kanceláři již v závěru 40. let 17. století. K Havlu Rakovnickému viz dále. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 184v, 213v, 283v, 353r, 377v, 395r, 416r, 428r; Michaela BRADÁČOVÁ, *Poddanské město Turnov*, s. 82; Jan ČERNÝ, *Knihy trhových smluv*, hl. s. 57.

<sup>1332</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 5. 12. 1639; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 281r, 281v, 347r, 399r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 67r, 68r.

<sup>1333</sup> Slaný přestal být krajským městem patrně někdy kolem roku 1643. Více viz pozn. č. 682.



čtyři výjimky potvrzující toto pravidlo.<sup>1334</sup> Starším radním písařem se nikdy nestal Daniel Gelazyn, který po dvouletém působení ve Slaném odchází do Litoměřic a Pavel Ssuler Staropražský, jehož působení v městské kanceláři bylo zdá se pouze epizodické. Velmi krátce zastával post mladšího radního písaře také Havel Rakovnický. Poslední výjimka je spojena s osobou Jana Veselského, který byl na pozici staršího radního písaře nahrazen Karlem Zikmundem poté, co na počátku roku 1626 odešel do exilu.<sup>1335</sup>

V době vypuknutí českého stavovského povstání byl starším radním písařem **Jiřík Vojna**, vzdělaný muž, jehož knihovna čítala přes 280 svazků.<sup>1336</sup> Do městské kanceláře byl přijat v květnu 1601 jako mladší radní písař a tuto funkci zastával až do května 1610, kdy jej nahradil Karel Zikmund. Starším radním písařem byl Jiřík Vojna jmenován na počátku ledna 1614 a byl jím až do své smrti v září 1618.<sup>1337</sup> Před tím, než se stal radním písařem, zapojoval se do správy města jako obecní starší a později konšel. Tím zůstal i poté, co byl jmenován radním písařem. V letech 1617-1618 byl dokonce primasem. Tato skutečnost, kumulace funkce písaře a radního, resp. primase, nebyla ve Slaném v době předbělohorské ničím neobvyklým.<sup>1338</sup> Do podobné situace se dostali například Václav Hanzburský, který byl primasem a starším radním písařem v jedné osobě po tři roky (1608-1611) či Jan Vojna, který byl zároveň konšelem a mladším radním písařem minimálně v letech 1595-1596.<sup>1339</sup>

Po smrti Jiříka Vojny se starším radním písařem stává soukeník **Jan Veselský**,<sup>1340</sup> který přišel do Slaného patrně na počátku osmdesátých let 16. století spolu se svým bratrem Modestem z Roudnice nad Labem.<sup>1341</sup> Četné zkušenosti se správou města získal během

---

<sup>1334</sup> Stejný postup byl zaznamenán například v Uherském Hradišti. Jiří ČOUPEK, *Městská správa v Uherském Brodě a jiných poddanských městech a městečkách v 16. – 18. století*, Studia Comeniana et Historica 8, 1978, č. 18, s. 84.

<sup>1335</sup> K identifikaci městských písařů, stejně jako purkmistrovských služebníků, výrazně napomohla kromě záznamů o jejich přijetí či platu, které lze nalézt ojediněle v radních manuálech, zejména spisová část městské registratury, v níž se nachází výpisy z městských knih či listy jednotlivých městských písařů a služebníků adresované městské radě. Na konkrétní prameny je upozorněno v příslušných poznámkách.

<sup>1336</sup> Srov. pozn. č. 279.

<sup>1337</sup> Srov. pozn. č. 278.

<sup>1338</sup> K opačnému závěru dospěly při výzkumech týkajících se předbělohorského Brna Hana Jordánková a Ludmila Sulitková. Skutečnost, že brněnský radní písař mohl proniknout do městské rady až po skončení své kariéry v městské kanceláři, byla ovlivněna patrně zejména tím, že Brno jako mnohem větší město disponovalo dostatkem osob schopných vykonávat příslušné úřady a nebylo tak třeba, aby docházelo k soustředění více funkcí v ruku jedné osoby. Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář*, s. 479.

<sup>1339</sup> K jednotlivým osobám a funkcím, které postupně zastávaly v městské správě viz přehledně příloha č. 2 a příloha č. 5.

<sup>1340</sup> První zápis učiněný rukou Jana Veselského v radním manuálu po smrti Jiříka Vojny se objevuje 2. prosince 1619. Jindřich Hulinsky mylně uvádí, že v letech 1618-1623 byl starším radním písařem Vít Tuček a mladším radním písařem Jan Mandelka. Oba jmenovaní zasedali v této době mezi obecními staršími. Jindřich HULINSKY, *O starodávném úřadování*, s. 39. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radních 1613-1624*, f. 310r. Srov. přílohu č. 2.

<sup>1341</sup> Modestus Veselský jinak Zelenka působil před sňatkem s Annou Zelenkovou v roce 1581 jako učitel na slánské škole. Mezi konšely se objevoval pravidelně od roku 1586. Více viz příloha č. 4.

působení ve funkci mladšího radního písaře, kterým byl od 24. května 1596<sup>1342</sup> do 16. května 1601.<sup>1343</sup> V letech 1601 a 1611-1622 se objevuje mezi konšely a v letech 1603-1610 mezi obecními staršími. V únoru 1626 odchází spolu s Václavem Hanžburským do emigrace.<sup>1344</sup> Jeho pobyt je doložen ve Freybergu (1628-1630) a v Drážďanech (1632, 1633).<sup>1345</sup> Studoval na pražské akademii.<sup>1346</sup>

Po odchodu Veselského do emigrace byl starším radním písařem jmenován dosavadní mladší radní písař **Karel Zikmund** Novokolínský. Jak napovídá jeho přídomek, do Slaného přišel z Kolína, kde rovněž zastával funkci radního písaře. Prozatím nevíme, proč své původní působiště opustil. Jisto je pouze to, že jeho žádost o místo písaře, která byla projednávána v radě v únoru 1610, byla vyřízena kladně a že 10. května téhož roku složil příslušnou přísahu.<sup>1347</sup> Hned následujícího dne přijal výpovědi svědků ve sporu městské rady s mlynářem Matějem Vančurou.<sup>1348</sup> Již na konci listopadu následujícího roku (21. 11.) nahradil Václava Hanžburského na pozici předního radního písaře. O pouhé dva roky později, na počátku ledna 1614, je v radním manuálu označen jako druhý či mladší radní písař.<sup>1349</sup> Starším radním písařem se opět stává až po odchodu Jana Veselského do emigrace v roce 1626 (viz výše). Ve stejném roce se také stává konšelem, a to hned prvním po primasovi.<sup>1350</sup> Obě dvě tyto funkce pak zastává až do své smrti na počátku třicátých let.<sup>1351</sup> Zdá se, že jeho kariéru v městské kanceláři nijak výrazně neovlivnil ani fakt, že městské právo ve Slaném získal až v červenci 1619.<sup>1352</sup>

---

<sup>1342</sup> První záznam v radním manuálu učinil Jan Veselský v pondělí 27. 5. 1596. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radních 1595-1604*, ff. 45v, 185r, 258r, 356r.

<sup>1343</sup> Je otázkou, do jaké míry vycházela tato změna z iniciativy Jana Veselského (potřeba věnovat se svému hospodářství) a do jaké míry byla ovlivněna faktem, že během požáru, který vypukl na podzim roku 1599 v domě jeho souseda Jana Špičky, shořely u Jana Veselského některé důležité dokumenty, které i přes přísný zákaz odnesl z radnice (viz dále).

<sup>1344</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 158-159.

<sup>1345</sup> Srov. přehlednou tabulku slánských emigrantů v příloze č. 10.

<sup>1346</sup> Karel BERÁNEK (ed.), *Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v letech 1560-1582*, Praha 1981, s. 153 (Joanes Raudnicenus Weselský).

<sup>1347</sup> Text této přísahy neznáme. Dá se však předpokládat, že se příliš nelišila od té, kterou skládali písaři v nedalekém Žatci. Budoucí úředníci se v ní mj. zavazovali zachovávat nestrannost a mlčenlivost. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radních 1605-1613*, ff. 233r, 246r, 248r. Ivana EBELOVÁ, *Finanční zajištění městských písařů*, s. 47-48, pozn. č. 3.

<sup>1348</sup> AMS, nezprac., kniha č. 94, *Knihy svědomí 1601-1612*, f. 151r-151v.

<sup>1349</sup> V listopadu 1611, kdy je Karel Zikmund jmenován starším radním písařem, se mladším radním písařem stává Jiřík Vojna. O dva roky později, na počátku 1614, se Jiřík Vojna stává starším radním písařem a Karel Zikmund mladším radním písařem. Důvody této jejich rošády prozatím neznáme. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 350r; kniha č. 57, *Manuál radních 1613-1624*, f. 18r.

<sup>1350</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 32v.

<sup>1351</sup> Karel Zikmund zemřel někdy mezi 8. 3. 1632, kdy převzal od Jana Špičky úřad purkmistra, a 23. 6. 1632, kdy se v radním manuálu objevuje prostý záznam o nahrazení předního radního písaře, nebožtíka Karla Zikmunda, dosavadním mladším radním písařem Janem Hostomským. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radních 1625-1638*, ff. 240r, 247r.

<sup>1352</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 291v-292r. Hana Jordánková a Ludmila Sulitková označují skutečnost, že se písař před přijetím do městské kanceláře neobjevuje mezi nově přijatými měšťany,

Působení **Pavla Ssulera (Sullera) Staropražského** ve slánské městské kanceláři bylo patrně stejně jako v případě Daniela Gelazyna (viz dále) pouze krátkodobé. Navíc není zcela jasné, jakou pozici zastával. Při obnově městské rady na konci roku 1622 je uváděn jako jediný písař. Vzhledem k tomu, že do radního manuálu nadále zapisuje Karel Zikmund a pouze v několika málo případech se objevuje jiná písařská ruka, kterou můžeme snad ztotožnit právě s Pavlem Ssulerem, je možné, že Pavel Ssuler, který přišel do Slaného z Velvar,<sup>1353</sup> nahradil na pozici předního radního písaře nespolehlivého Veselského. Tuto skutečnost však nemůžeme prozatím ani potvrdit, ani vyvrátit. Poslední zápis Jana Veselského v registrech odeslané pošty je datován 23. listopadu 1622, dva dny před zmíněnou obnovou rady a registra, která by na tuto knihu měla navazovat, se nedochovala.<sup>1354</sup> Nejpozději na počátku roku 1626 se Pavel Ssuler stává purkrabím a důchodním písařem statku slánského.<sup>1355</sup> Neznámo kdy odešel se svou manželkou Dorotou, vdovou po mydláři Jiříku Čaralovi,<sup>1356</sup> do Prahy,<sup>1357</sup> kde oba na konci čtyřicátých let umírají.<sup>1358</sup> Kdo zastával funkci staršího radního písaře v období do počátku 1627, kdy se starším radním písařem stává Karel Zikmund (viz výše) a namísto mladšího radního písaře nastupuje Daniel Gelazyn, nejsme v tuto chvíli schopni říci.

**Daniel Gelazyn** (Gelastus Milčinský), syn chrudimského děkana Jana Gelasina,<sup>1359</sup> přišel do Slaného nejpozději v roce 1618, aby se ještě jako „*studiosus Academie pražské*“ stal

---

prokázanou pro předbělohorské Brno u dvou starších a jednoho mladšího písaře, za „*poměrně kuriózní zjištění*“. Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář*, s. 424.

<sup>1353</sup> Když 18. 8. 1623 získal Pavel Ssuler městské právo, složil do depozice vidimus dvou zachovacích listů vydaných velvarskou městskou radou. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 398v.

<sup>1354</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 352v.

<sup>1355</sup> První zmínka o Pavlu Ssullerovi jakožto purkrabím hraběte z Martinic byla nalezena v listu Slánských adresovém městské radě Nového Města pražského dne 3. 2. 1626. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 333r-333v. Srov. NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, list z 19. 2. 1627. Podrobněji k působení Pavla Ssulera ve vrchnostenském aparátu viz příloha č. 8.

<sup>1356</sup> S Dorotou, vdovou po Jiříku Čaralovi, se Pavel Ssuler oženil dne 2. 12. 1628. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 213v.

<sup>1357</sup> Na základě zprávy slánských konšelů o Čaralovském majetku vyhotoveném v reakci na suplikaci Johanny Ssulerové z roku 1652 se zdá, že Pavel Ssuler odešel s Dorotou a Čaralovskými sirotky do Prahy nejpozději v roce 1639. Tuto skutečnost však bude ještě třeba ověřit v dalších pramenech. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 23-24.

<sup>1358</sup> Díky žádosti Doroty Šulcové, dcery po Jiříkovi Čaralovi a pastorkyni Pavla Ssulera, z počátku července 1652 víme, že Pavel Ssuler zemřel v roce 1649 kolem svátku sv. Víta, tedy v polovině června. Ssulerův kšaft, při jehož sepsování byl přítomen mj. prokurátor David Berounský, byl uložen u převora Mannera ve špitále Křížovníků s červenou hvězdou. Krátce na to, o masopustu roku 1650, se v kostele sv. Jakuba na Starém Městě Pražském Dorota provdala za jednoho vojáka z valdštejnského regimentu. Není zcela jasné, zda její matka Dorota v této době ještě žila. V roce 1651, kdy se Dorota dozvěděla, že došlo k otevření Ssulerova kšaftu bez její přítomnosti, se již označuje za sirotka. AMS, nezprac., kniha č. 41, *Knihy šosovní městská 1656*, f. 77r; kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 14-16.

<sup>1359</sup> Jan Gelasin, který pocházel z Morašic u Moravského Krumlova, získal kněžské svěcení v severoněmeckém Rostocku. Po svém návratu do Čech působil jako farář v moravských Běhařovicích a poté ve středoečeském Miličíně, kde se 18. 2. 1593 oženil s Dorotou, dcerou Jana st. Achilla Berounského. Později byl farářem v Třebušíně a od svatého Jiří 1611 v Chrudimi, kde na podzim 1614 umírá. Napsal příspěvek

předním sukcentorem při slánské škole.<sup>1360</sup> Již na podzim téhož roku (28. 10.) se oženil s Lidmilou, vdovou po císařském rychtáři Ondřeji Mrázovi.<sup>1361</sup> O devět let později se stal mladším radním písařem.<sup>1362</sup> Poslední zápis v radním manuálu učinil 14. února 1628, pouhý rok po svém nástupu do městské kanceláře.<sup>1363</sup> V polovině května 1628 zahájil jednání s litoměřickou mětskou radou, ucházející se o post tamního purkmistrovského úředníka, kterým se stal nejpozději na počátku následujícího roku.<sup>1364</sup> Výhost, který mu umožnil legálně odejít spolu s rodinou do Litoměřic získal až v červnu 1629.<sup>1365</sup> Se slánskými konšely se nerozešel právě v dobrém.<sup>1366</sup> Vysvědčení o jeho chování mu vydávají až po opakovaných urgencích na počátku srpna 1630, více než dva roky poté, co zahájil jednání s litoměřickými konšely. V této době byl již měšťanem města Litoměřic.<sup>1367</sup> Studia na pražské akademii patrně nedokončil.<sup>1368</sup>

Bývalý žák slánské školy **Jan Rubecula Hostomský**<sup>1369</sup> započal svou kariéru v městské správě jako purkmistrovský služebník, kterým se stal na vlastní žádost od svatého Jiří 1619<sup>1370</sup> a byl jím nepřetržitě až do roku 1626, kdy odchází do emigrace. Podobně jako mnozí

---

do sborníku „*In immaturum obitum*“, který vznikl v roce 1613 po smrti manželky Jana Campana. Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA - Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví*, 2. díl (Č-J), Praha 1966, s. 202-203.

<sup>1360</sup> Nového školního správce M. Jiříka Galerina Příbramského a jeho „kolegu“, kterým byl patrně Daniel Gelazyn, přijali inspektoři nad školou za přítomnosti slánského děkana a konšelů dne 15. 1. 1618. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 238r.

<sup>1361</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 193r.

<sup>1362</sup> První zápis učinil Daniel Gelazyn do radního manuálu 20. 1. 1627. Informuje o obnově rady a dalších úřadů, včetně písařského. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 32v-33r.

<sup>1363</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 95r.

<sup>1364</sup> Na počátku února 1629 je v radním manuálu označen jako „služebník ouřadní města Litoměřic nad Labem“. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 123v; kniha č. 70, *Kniha misivů 1622-1636*, ff. 24r-24v.

<sup>1365</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 494, *Kniha výhostů 1587-1630*, f. 40r; AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 95r.

<sup>1366</sup> Na konci května 1628 napsali slánští konšelé hraběti o Danielovi Gelazynovi následující: „*My jinší správy o něm dáti nemůžeme, nežli že z milosti Boží obec naše takového člověka, který již podvakrát, když nějaké neštěstí a nouze o něho zavadilo, nemaje trpělivosti svaté, od obce naší jinam se obrátil, nevděčného nepotřebuje* [...]“. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů 1622-1636*, f. 24v.

<sup>1367</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 7r, 12r, 21r, 54v, 58r, 62v, 77r; kniha č. 70, *Kniha misivů 1622-1636*, ff. 24r-24v, 29v-30r, 44v-45r.

<sup>1368</sup> Jak upozorňuje František Šmahel, nebylo zanechání studia po sňatku se zámožnou vdovou umožňující danému jedinci postup do vyšších pater společnosti ničím výjimečným. „*S ekonomickým, mocenským i společenským vzestupem univerzitní grad ztrácel praktický význam a přejímal funkci prestižního symbolu.*“ František ŠMAHEL, *Existenční vyhlídky*, s. 358.

<sup>1369</sup> Jan Červenka, který později užíval polatinštěné podoby svého jména Rubecula, pocházel ze vsi Hostomnice (dnes Hostomice) na panství Světec. V roce 1611 napsal ještě jako žák slánské školy verše věnované Janu Pinulovi. Později, minimálně v letech 1636 a 1637, stál v čele českého literátského kůru (bratrstva) při kostele sv. Gotharda. Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA - Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, 4. díl (N-Ř), Praha 1973, s. 378; AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 354r, 420v. Srov. Jindřich HULINSKÝ, *Latinští básníci*, s. 44.

<sup>1370</sup> Žádost o vydání výhostního listu Jana Červenky jinak Rubeculi byla adresována Kristiánu z Podstpuchu, hejtmanu na Oseku a Světcích, dne 16. 11. 1618. Patrně byla bez náležitě odezvy, neboť byla na počátku července 1619 zopakována. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 275r, 313r; kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 44v-45r, 74v.

jiní, i on se zanedlouho vrátil a konvertoval.<sup>1371</sup> První záznam v radním manuálu psaný jeho rukou se týká obnovy konšelského úřadu dne 22. ledna 1629, kdy je také poprvé uveden jako radní písař.<sup>1372</sup> Mladším radním písařem je po následující tři roky, až do června 1632, kdy se po smrti Karla Zikmunda stává starším radním písařem. „*Pro tempore, dokud rada zase by obnovena nebyla [...] ku pomoci jemu [...] k zastávání a vyřizování, jak právních, tak i jiných všech obecních věcí*“ je jmenován **Jan Hradecký**, bývalý radní, toho času člen rychtářské rady.<sup>1373</sup> Toto provizorium trvalo až do konce roku 1635, kdy bylo po opakovaných žádostech konšelů konečně přistoupeno k obnově městské rady.<sup>1374</sup> Zdá se, že se Jan Hradecký, ač prý neměl potřebné vzdělání,<sup>1375</sup> jako písař osvědčil, neboť byl v této funkci potvrzen,<sup>1376</sup> a po smrti Jana Hostomského v létě 1640 se dokonce stal starším radním písařem.<sup>1377</sup> To, že volba padla právě na něj, patrně nebylo dílem náhody. Vzhledem k tomu, že v průběhu stavovského povstání byl spolu se Simeonem Celerynem vyslán jako zástupce Slaného na zemské sněmy, účastnil se mj. volebního sněmu v roce 1619, měl bezpochyby dostatek zkušeností potřebných k vykonávání tohoto postu.<sup>1378</sup> V dubnu 1641 mu byl „ku pomoci“ přidán jako mladší radní

---

<sup>1371</sup> Kdy přesně se Jan Hostomský z emigrace vrátil, nevíme. Nejpozději se tak však stalo v červnu 1627. Podle listu Martinice, adresovaného regentu Zachariáši Vejdovi a hejtmanu Lukáši Lipnickému z Čáslavi dne 26. 7. 1627, byl Hostomský zpátky ve Slaném již několik neděl a přestože zůstával nekatolickým, přijali jej radní zpět do funkce purkmistrovského úředníka. Hrabě přikazuje, aby radní Hostomského ihned z této služby propustili a pokud do dvou neděl od data psaní nekonvertuje, má prodat svůj majetek a odejít ze země. Za purkmistrovského služebníka byl Hostomský přijat na zasedání rady 21. 6. 1627. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 26. 7. 1627; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 59v.

<sup>1372</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 119r.

<sup>1373</sup> Jan Hradecký byl jmenován pomocníkem Jana Hostomského dne 23. 6. 1632 a již o pět dní později učinil první zápis do radního manuálu. Do městské samosprávy pronikl poprvé v roce 1613, kdy byl zvolen obecním starším. Nejvyšší mety, tj. konšelského úřadu, dosáhl poprvé v roce 1618. To, že jeho jmenování radním písařem v roce 1632 bylo chápáno jako provizorní řešení, se odráželo mj. v jeho označení. Ještě v únoru 1634, tedy po téměř dvou letech ve funkci, je označován jako „místopísař radní“. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 247r-247v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 3. 2. 1634, Inventář majetku Víta Holého a jeho manželky Kristýny. Podrobněji k působení Jana Hradeckého ve správě města viz příloha č. 2.

<sup>1374</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 350v.

<sup>1375</sup> Na nedostatečné vzdělání poukazoval sám Hradecký v listu adresovaném městské radě na počátku prosince 1639, v němž žádal o zaplacení písařské služby (plat nedostal již dva a půl roku), nebo o uvolnění z této funkce. Jaký byl jeho vztah k Hradeckým objevujícím se v Rukověti humanistického básnictví nevíme. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 42, 5. 12. 1639. Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA - Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, 2. díl (Č-J), Praha 1966, s. 356-358.

<sup>1376</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 350v.

<sup>1377</sup> Dne 18. 6. 1640 je v radě rozpečetěna „*poslední žádost [!] nebožtíka Rubeculi*“, který zemřel patrně krátce před tímto datem. O více než rok později je vydáno potvrzení o vystavení výpisu z této „poslední žádosti“ Janově bratru Jiříkovi, a to na základě psaní pana Václava Radkovce z Mysliboře, hejtmana arcibiskupského panství Světec, dodaného k purkmistrovskému úřadu patrně dne 19. 6. 1641. Ještě v roce 1647 se jakýsi Georg Widman dožaduje prostřednictvím mirošovského (?) hejtmana Pavla Vorasického majetku po Janu Zikmundovi [!] Rubeculovi s odvoláním na jakýsi kšaft. Slánští odpovídají, že Jan Rubecula nekšaftoval, žádný majetek neměl a to málo, co po něm pozůstalo si odvezl jeho bratr. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 50r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 30v, 212r.

<sup>1378</sup> Viz např. pravidelné relace Simeona Celeryna a Jana Hradeckého zasílané Slánským v průběhu července a srpna 1619. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 38, 24. 7. 1619, 27. 7. 1619, 30. 7. 1619, 3. 9. 1619, 16. 8. 1619. Srov. příslušné pasáže kap. č. 3.1.

písař **Daniel Vepřek**.<sup>1379</sup> O osudu tohoto reemigranta, který již v srpnu 1643 vystřídal ve funkci předního radního písaře Jana Hradeckého,<sup>1380</sup> prozrazují mnohé nejen oficiální úřední prameny, ale také jeho osobní zápisky.<sup>1381</sup> Do městské kanceláře se dostal jako čerstvý čtyřicátník. Narodil se ve Slaném, patrně v roce 1600.<sup>1382</sup> Jeho rodiče, obecní starší a později konšel Václav Vepřek a Ludmila Vepřková, pastorkyně císařského rychtáře Ondřeje Mráze, zemřeli již v roce 1608. O Daniela, stejně jako jeho mladší sestru Kateřinu (nar. asi 1602) a bratra Václava (nar. asi 1606) se byli nuceni postarat příbuzní, mezi nimiž bychom našli mj. dlouholetého staršího radního písaře a primase Václava Hanžburského, jehož žena Dorota byla starší sestrou Ludmily Vepřkové.<sup>1383</sup> V listopadu 1623 se Daniel oženil s Kateřinou, dcerou zámečnicka Linharta Meynera.<sup>1384</sup> O necelé tři roky později, pravděpodobně v červnu 1626,<sup>1385</sup> odchází Daniel do exilu, patrně do saského Freibergu. Následuje tak svého bratra Václava a strýce Václava Hanžburského, kteří odešli z města již v únoru.<sup>1386</sup> O pouhé dva roky později se Daniel Vepřek vrátil zpět do Slaného. Po krátkém pobytu v žaláři konvertoval,<sup>1387</sup> zaplatil pardongeld<sup>1388</sup> a ujal se statků po rodičích a bratru, který se vrátil

---

<sup>1379</sup> První zápis v radním manuálu učiněný Danielem Vepřkem se vztahuje k 6. 5. 1641 (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Kniha misivů 1638-1661*, f. 67v, 68v-69r. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 34r). Josef Kadeřábek (*Nerovný boj o víru?*, s. 277) chybně uvádí, že se Daniel Vepřek stal mladším radním písařem již v roce 1640. Dále nelze souhlasit s Kadeřábkovým tvrzením, že by Daniel Vepřek získal místo staršího radního písaře jako odměnu za oddanost, kterou prokázal Martinicovi tváří v tvář nepříteli v roce 1640, když byl odvečen švédskými vojáky. Předně, Daniel Vepřek byl švédskými vojáky do litoměřického arestu spolu s Janem Michalem Brodským odvečen již v říjnu 1639 a ze zajetí se vrátil na počátku roku 1640. Navíc, v žádném prameni městské provenience nelze nalézt důkaz o tom, že by Daniel Vepřek byl v roce 1643, plně tři roky po svém návratu ze zajetí, jmenován starším radním písařem za prokázanou věrnost Martinicovi. Dostat se ze švédského zajetí bylo především v jeho vlastním zájmu. Další nesprávnou informací, kterou Josef Kadeřábek o Danielu Vepřekovi uvádí, je, že v roce 1654 stanul v čele smečenského panství. Daniel Vepřek se sice stal hraběcím úředníkem, avšak až v roce 1656 a ne hejtmánem smečenského, ale hejtmánem slánského panství. Srov. příloha č. 9.

<sup>1380</sup> Prozatím nemáme z žádného dosud excerpovaného pramene potvrzeno, že by Jan Hradecký v tuto dobu již nežil. Je to však velmi pravděpodobně. Již v roce 1603 byl zvolen starším kramářského cechu, ve 40. letech 17. století mu tedy mohlo být již více než šedesát let. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 123r. Srov. přílohu č. 4, č. 5 a č. 8.

<sup>1381</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*.

<sup>1382</sup> Josef LACINA, *O Danieli Vepřkovi*, s. 50-55. Příslušný záznam ve slánské matrice nebyl nalezen.

<sup>1383</sup> Lidmila Vepřková zemřela 30. 1. 1608 a Václav Vepřek 18. 8. 1608. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 6, 11. Srov. přílohu č. 4.

<sup>1384</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 207r. Daniel měl s Kateřinou několik dětí, dospělosti se však dožili patrně pouze Václav (nar. 13. 3. 1626) a Bohuslav (nar. 7. 11. 1630). Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 8, 9, 11, 14; AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 441v. Josef Kadeřábek ve své disertační práci (*Nerovný boj o víru?*, s. 277) nesprávně uvádí, že manželkou Daniela Vepřka byla dcera Martina Majera.

<sup>1385</sup> Daniel odešel do exilu patrně krátce po narození syna Václava, který byl pokřtěn dne 15. 3. 1626. Město opustil jistě před polovinou července. Tehdy již sklízeli obilí z Vepřkova pole jeho bratranec Jiřík Hanžburský a švagr Jiřík Škoda (manžel sestry Kateřiny). Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 8, 10; AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 15. 7. 1626.

<sup>1386</sup> AMS, nezprac., kniha č. 40, *Kniha šosovní předměstská 1656*, f. 22r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 22. 7. 1650.

<sup>1387</sup> „Povinnost měšťanskou přijat jsa za měšťana města Slaného“ učinil Daniel Vepřek dne 17. 7. 1628. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 10. V příslušném radním manuálu, kde lze obvykle záznamy o udělení měšťanského práva nalézt, není o této skutečnosti, žádná zmínka.

do Slaného patrně až krátce před svou smrtí v roce 1635.<sup>1388</sup> Před nástupem do městské kanceláře působil Daniel Vepřek v rychtářské radě (od roku 1635) a ve sboru obecních starších (od roku 1637). Městskou kancelář opouští jako starší radní písař v květnu 1652, kdy se stává slánským primasem.<sup>1390</sup> Vrcholu politické kariéry dosahuje o čtyři roky později, kdy je jmenován hejtmanem slánského statku.<sup>1391</sup> Umírá 26. listopadu následujícího roku.<sup>1392</sup>

O působení Jindřicha Hronka a Havla Rakovnického ve slánské městské kanceláři toho prozatím mnoho nevíme. Platí to zejména o druhém jmenovaném, **Havlu Rakovnickém**, který složil přísahu k písařskému úřadu na konci listopadu 1645, kdy z prozatím neznámého důvodu nahradil Jindřicha Hronka na pozici mladšího radního písaře.<sup>1393</sup> Při obnově rady o tři roky později je zmiňován pouze jeden radní písař, Daniel Vepřek.<sup>1394</sup> Příliš toho neprozradí ani radní manuál, neboť rukou tohoto písaře je napsán patrně jediný zápis, a to z 19. března 1646.<sup>1395</sup> Před nástupem do městské kanceláře byl Havel Rakovnický minimálně šest let slánským obilným písařem.<sup>1396</sup> Jeho ženou byla Anna Marie, vdova po Bohuslavu Šultysovi z Fesldorfu, bratru slánského primase Jana Šultysa z Fesldorfu.<sup>1397</sup>

O **Jindřichu Hronkovi**, který se v městské kanceláři objevuje poprvé v srpnu 1643 toho víme podstatně více. Narodil se kolem roku 1618 mlynáři Petru Hronkovi a jeho manželce Anně.<sup>1398</sup> Ta se podruhé provdala v listopadu 1628 za mydláře Jana Horáně,<sup>1399</sup> dlouholetého

---

<sup>1388</sup> Zda se pardongeld, z jehož zaplacení byl Daniel Vepřek upomínán v září 1633, týkal přímo jeho osoby či jeho bratra, není ze záznamu v radním manuálu zcela jasné. AMS, nezprac., kni jeho žebha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 279r.

<sup>1389</sup> Václav Vepřek, který se ve Freibergu oženil, zemřel ve Slaném dne 13. 5. 1635. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 9; AMS, nezprac., kniha č. 40, *Knih šosovní předměstská 1656*, f. 22r.

<sup>1390</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 252v.

<sup>1391</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 362v.

<sup>1392</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 103r.

<sup>1393</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 156r. Krátce před tímto datem, na konci prosince 1647, je Rakovnický opět označován jako obilný písař (TAMTÉŽ, f. 180r).

<sup>1394</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 184v.

<sup>1395</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 159r-160v.

<sup>1396</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 64r-64v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 20r-21r, 20v, 116v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, l. 11. 1639.

<sup>1397</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 233r, 237v.

<sup>1398</sup> V době vzniku Soupisu poddaných podle víry, v dubnu 1651, bylo Jindřichovi Hronkovi údajně 30 let. Měl se tedy narodil kolem roku 1621. Jeho mladší bratr Samuel, kterému mělo být v době vzniku Soupisu 22 let, byl pokřtěn 11. 6. 1621. Byl tedy o celých 10 let starší, než je uvedeno v Soupisu. Je pravděpodobné, že podobná chyba se stala i v případě Jindřicha Hronka. Ve slánských matrikách evidující křty v letech 1595-1617 a 1618-1650 nebyl Jindřich Hronek mezi křtenci nalezen. Nejstarší z dětí manželů Hronkových, které se narodilo ve Slaném, byla Anna (křest 18. 11. 1611). O tři roky později pokřtil slánský děkan Matyáše Hronka (křest 25. 2. 1614). SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 1*, s. 209, 247; *matrika Slaný 2*, f. 25v. K tendenci zaokrouhlovat věk osob objevujících se v Soupisu poddaných podle víry viz např. Markus CERMAN – Lenka MATUŠÍKOVÁ – Hermann ZEITLHOFER, *Projekt „Sociální struktury v Čechách“*. *Rozbor pramenů s použitím počítače*, AČ 49, 1999, č. 2, s. 114-117.

<sup>1399</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 213r.

radního, který zajistil Jindřichovi a jeho bratru Samuelovi dobré vzdělání.<sup>1400</sup> Samuel se stal písařem na smečenském zámku<sup>1401</sup> a Jindřich mladším radním písařem ve Slaném, kterým byl až do konce listopadu 1645, kdy jej nahradil Havel Rakovnický.<sup>1402</sup> Do městské kanceláře se Jindřich Hronek vrací v květnu 1652, kdy se na místě Daniela Vepřka stává starším radním písařem.<sup>1403</sup> Již za rok však kancelář opět opouští, protože je jmenován obecním starším.<sup>1404</sup> Slibně rozjetou úřední kariéru, díky pokrevní spřízněnosti s předními slánskými měšťany měl Jindřich reálnou šanci stát se konšelem,<sup>1405</sup> zastavil pro mnohé nepochopitelný čin, jehož se Jindřich dopustil 27. května 1656. Onoho květnového dne se v domě Kryštofa Pilmana strhla mezi Jindřichem Hronkem a jeho otčímem Janem Horáněm, který se chtěl po smrti Hronkovy matky údajně oženit s nějakou „mladicí“, prudká hádka. Jindřich Hronek nedbaje na Horáňovu snahu vše urovnat,<sup>1406</sup> záhy přešel od slovních urážek k fyzickému útoku. Natáhl se přes stůl a udeřil svého otčima pěstí. Ten ihned popadl žejdlík vína, který stál na stole a „ním Jindřicha Hronka v prsy uhodil.“<sup>1407</sup> Dříve než stihl očitý svědek Vít Fiala chytit onen žejdlík, udeřil Hronek Horáně dvakrát do hlavy pažbou ručnice.<sup>1408</sup> V třetím pokusu mu však

<sup>1400</sup> Bohužel nevíme, jakou školu bratři navštěvovali. Jisto je pouze to, že po ukončení školy byli vysláni na zkušenu do Německa, aby se procvičili v německém jazyku. „[...] *Jan Horáň jak jeho, Jindřicha Hronka, tak i Samuele bratra jeho, liternímu umění, potom do Němec k cvičení učiti dal, i také jeho Jindřicha Hronka sám zdarma řemeslu vyučil [...]*.“ AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 90v.

<sup>1401</sup> Ve službách hrabat z Martinic působil Samuel Hronek ještě v polovině 50. let. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1131 (sign. VII), *Hospodářské spisy (hospodářská registra)*, kt. č. 12, č. 25a, Registřík čelední na zaplacení služeb, služebníkům a čeledinům zámeckým i dvořským [...] ku počtu pololetnímu svatomartinskému léta 1647, f. 167r; č. 26, Registřík čelední [...] ku počtu pololetnímu svatomartinskému léta 1648, f. 189v; AMS, nezprac., kniha č. 40, *Knihy šosovní předměstská 1656*, f. 157r.

<sup>1402</sup> První záznam do radního manuálu učiněný patrně rukou Havla Rakovnického je datován 27. 9. 1643, poslední pak 23. 4. 1645. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 123r, 125r, 152v-153r, 156r.

<sup>1403</sup> V období od listopadu 1645 do května 1652 byl Jindřich Hronek patrně slánským obilným písařem. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, složka č. 11, s. 13.

<sup>1404</sup> Proč Jindřich Hronek zapisuje do radního manuálu i v době kdy je funkce mladšího radního písaře obsazena Maxmiliánem Alexandrem Příbramským, tj. po 31. 5. 1652, se prozatím nepodařilo zjistit. Patrně došlo k přerozdělení kompetencí mezi oběma písaři, nebo se již v této době, což je pravděpodobnější, schylovalo s ohledem na úbytek agendy řešené městskou radou k redukci počtu radních písařů. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 252v, 283v.

<sup>1405</sup> Manželkou Jindřicha Hronka byla od února 1642 (18. 2.) Anna Marie, dcera prvního slánského purkrabího Daniela Třeboňského z Roznthalu, a pastorkyně slánského radního a později slánského hejtmana Kašpara Pryama. Jindřich byl příbuzensky spojen také se členy lounské městské rady. Jeho druhou ženou byla od října 1644 (8. 10.) Zuzana Trochopausová [!], dcera M. Jana Trochopeua (+ 18. 11. 1636), který je při obnově lounské městské rady uváděn jako konšel v letech 1631, 1632, 1635 a 1636, z toho v roce 1635 jako primas. Bezpochyby nemalé úctě v městské společnosti se Jindřich těšil také díky faktu, že jeho teta, sestra otce Petra, byla manželkou slánského děkana Kašpara Artopei Pardubského. SOA Praha, Sbírká matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 216v, 218v; AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 333r-336v, 429r; Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 79 - 82.

<sup>1406</sup> Zdá se, že Horáňova slova „*Medle, Jindřiše, nevynášeš se a nebud' tak pyšný, netup všech a sebe tak příliš nechval. Já neumím než své mydlářské řemeslo a ty s tím pírem zacházíš, však ti nic nezbejvá.*“, Hronka spíše ještě více popudila. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 88r.

<sup>1407</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 90r.

<sup>1408</sup> Podle svědků mířily obě rány na židoviny, tedy na spánek. Zranění bylo velmi vážné, „*z jedné té rány mozek v hlavě jeho vidín byl.*“ SOA Praha, Sbírká matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 101v.



již zabránil. Když Fiala Hronka napomínal, aby pamatoval na to, co dělá, odpověděl mu, že jen brání svou mrtvou matku,<sup>1409</sup> kterou Horán týral a chtěl ji zabít.<sup>1410</sup> Podobné odpovědi se dostalo i dalšímu svědkovi, Janu Stehlíkovi, kterého navíc Hronek ohrožoval ručnicí. Jan Horán, který se svalil na lavici, byl odnesen k lazebníkovi, kde o pár hodin později zemřel.<sup>1411</sup> Vzhledem k množství svědků a také proto, že se Jindřich Hronek k činu přiznal, byl jeho osud zpečetěn.<sup>1412</sup> „*Dne 1. Septembris den svatého Jiljí Jindřich Hronek pro takový skutek učiněný vedle ortele Jich Milostí učiněné[ho] na rynku u spravedlnosti slánské jest s'at. [...]*<sup>1413</sup> *Tělo pak v černé plátno obaleno, do truhly vloženo a u špitálu při kostele svatého Vavřince náležitě pohřbeno jest. Kterěž až k hrobu s kantorem a jinejma žáky spívající Miserere mei Deus, ale též [?] mnoství [!] lidu, P. F. Alexander Radlinsky, ord. S. Francisci minimorum Conventualium, [tehďáž Nového kláštera při kostele svaté Trojice praesidens] jest doprovodil.*“<sup>1414</sup>

Od písařů obraťme nyní pozornost k místnosti, v níž pravidelně zasedali.<sup>1415</sup> Na slánské radnici byly minimálně dvě kanceláře, jedna horní a jedna dolní.<sup>1416</sup> Dolejší kancelář, v níž sedával úřadující purkmistr spolu s radním úředníkem či úředníky, byla patrně přímo naproti radní síni. Zdá se, že ji můžeme ztotožnit s „*deposici*“, do níž se dobývali vojáci během plundrování města v létě 1634.<sup>1417</sup> Hořejší kancelář, v níž byly uloženy některé písemnosti,

<sup>1409</sup> Anna Hronková, manželka Jana Horáně a matka Jindřicha Hronka, zemřela 24. 5. 1652 údajně ve věku 56 let. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 98v.

<sup>1410</sup> „*Však jest on mou matku chtěl zabít, ona udělala kříž a klekla, prosila pro Boha, aby jí nezabíjel, on přiložil kohoutek a chtěl jí zastřeliti. Na kteréžto místo, ona jeho Jindřicha a Samuele, oba bratry, syny své, přivedše jich, pro Boha prosila, aby mu toho neodpouštěli.*“ AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihla svědomí 1629-1656*, f. 90v.

<sup>1411</sup> K výše popisované události došlo mezi 21. a 22. hodinou, tj. mezi tři čtvrtě na čtyři a tři čtvrtě na pět odpoledne. Jan Horán zemřel mezi tři čtvrtě na dvanáct a tři čtvrtě na jednu v noci. Pochován byl o dva dny později, 29. 5., na hřbitově u sv. Trojice. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 101v.

<sup>1412</sup> Rozsudek smrti, který byl přečten již 26. června 1656, neodvrátila ani Hronkova prosba o milost, ani skutečnost, že měl minimálně dvě malé děti. Rozhodnutí městské rady bylo potvrzeno také apelačním soudem. Poslední pokus o záchranu manžela podnikla Zuzana Hronková na konci srpna. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 368r, 369v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 440r.

<sup>1413</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 101v.

<sup>1414</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihla svědomí 1629-1656*, f. 95r. Srov. kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 369v-370r (text se v drobnostech liší, viz zejména doplněk v hranaté závorce).

<sup>1415</sup> Původně gotická radnice, přestavěná na konci 90. let 16. století v renesančním duchu, doznala výrazné změny po velkém požáru, který ve městě vypukl v roce 1795. Poslední větší úpravy se pak dočkala o sto let později. Dnes se v novobaročnické dvoupatrové budově s pětipatrovou čtyřhrannou věží nachází policejní stanice a prodejna suvenýrů. Zdeněk FIŠERA, *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska*, 2. díl, Praha 2010, s. 306.

<sup>1416</sup> Speciální místnost měl k dispozici také městský rychtář. Prozatím však nevíme, kde přesně se „*skvěnice rychtářská*“ nacházela. Pokud to bylo v budově radnice, pak se jako nejpravděpodobnější jeví nějaká prostora poblíž šatlavního vězení. Kancelář „*z cypřiše, zandalu a alabastru*“ byla na náklady obce na konci roku 1611 či v průběhu následujícího roku zřízena také pro hodináře Jana Honziuse. Ze záznamu v radním manuálu není zcela jasné, zda byla přímo v budově radnice či v Konvářovském domě, který stál v jejím těsném sousedství. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 334v, 347r.

<sup>1417</sup> Na rozdíl od horní či hořejší kanceláře byly do deposice v dolejší kanceláři ukládány písemnosti, které nebyly aktuálně potřeba a u nichž nehrozilo, že by se staly předmětem sporu, různé zachovací listy, listy

především listy a listiny související s aktuálně řešenými soudními spory, byla vyhrazena radním písařům.<sup>1418</sup> Část městských knih, patrně zejména knihy městského hospodářství, měly být uschovány přímo v radní síni v truhlicích opatřených zámekem.<sup>1419</sup> Na rozdíl od řady jiných měst totiž nebyla volně přístupná z mázhausu.<sup>1420</sup> Ostatní knihy byly uloženy v místnosti, která se nacházela ve druhém patře radnice v prostorách pod hodinovou věží, v blízkosti tzv. hořejšího vězení, označovaného také jako rathauzní vězení, měšťanské či panské trestání.<sup>1421</sup> Tato tzv. hořejší depozice je s největší pravděpodobností totožná s kanceláří radních písařů.<sup>1422</sup> Některé části městské registratury se pak, i přes přísný zákaz

---

od řemesla či kšafy osob, které ještě žily a mohly je kdykoliv změnit. Zmíněné listy byly patrně uspořádány, podobně jako v nedalekých Velvarech, do věcných skupin a v rámci nich podle jmen příslušných osob, a to v abecedním pořádku. Ve chvíli, kdy osoba, která měla již nějaké písemnosti v této depozici uloženy, přinesla další, byly přiřazeny ke stávajícím. Např. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 566r („[...] dána táž krabice i s tím, co v ní jest [kšaft Kateřiny Srnovcové z Bílejova] do dolejší kanceláře“); kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 158v („Týž kšaft zůstává v depositu kanceláře dolejší.“); kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 6r („[...] kšaft dobré paměti pana Jana Měřičníka [...] spečetěný v kanceláři zůstává“), f. 173v („Ondřej Chládek strašetský složil list svůj zachovací od práva strašedského, kterýž k jiným jeho listům přiložen býti má.“), kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 16r (*Kšaft Jana Kozáka, mlynáře, jest do depositu prvý složen. Najde se v stolečku v truhlíku spečetěný.*“). Antonín HAAS, *Městské zřízení ve Velvarech*, s. 41. Srov. pozn. č. 1422.

<sup>1418</sup> Zmíněné listy a listiny byly ukládány do blíže nespecifikovaného „stolečku“. Např. v roce 1605 do něj byly složeny „registříky rukou služebníka pana purkmistra a pánův psané, co se pohnání a dohnání Václava Hanzburského k svědomí dotýče“, dále v roce 1608 písemné svědectví vydané městskou radou Nového Města pražského, které k úřadu dodala Dorota Dorštová v souvislosti se svou přípovědí na statek po Václavu Prošovském z Prošovic. Podobně byly o tři roky dříve „do stolce v světnici v kanceláři“ uschovány svatební smlouvy uzavřené mezi Václavem Kněžoveským a jeho zetěm Janem Weydtnem, které měly být poté, co se Weydtnar ve městě zakoupí a stane se sousedem, přepsány do knihy svatebních smluv. V roce 1625 zde byl uložen před svým potvrzením kšaft Jana Kozáka (AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 506v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 38r-38v; 158r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 66v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 15v). Minimálně v první polovině 70. let 16. století byla na „do sklepu rathauzského hořejšího, do té krabice v almaře“ schovávána rozhodnutí Apelačního soudu (TAMTĚŽ, kniha č. 82, *Knihy kšaftů 1572-1682*, f. 10).

<sup>1419</sup> Při vyplenění města saskými vojáky v červenci 1634 poroučel jeden z vojáků, „aby mu se depozicy a jiné almary a ty truhly, který v radní světnici jsou, otevřely, a nebudou-li otevřeny, že pana hejtmána i druhého zbije, včem, když se omlouval, že klíčův tu nemáme a že se pro klíče pošle, oni nechťice na to čekati, hned čekánem jakýms majíc jej při sobě, na depozicy tloukli a se loupali [...] a nemohlše [!] se tam dobíti, pana hejtmána i druhého bítí chtěli až předce před panem hejtmánem dveře rozrazili.“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 301v.

<sup>1420</sup> O tom, že radní síň byla opatřena zámekem víme díky zápisu v radním manuálu z června 1625, podle kterého měl nově přijatý předměstský soused Jiřík Drescher, zámečník pocházející z městečka Borku (dnes Jirkov), místo složení obvyklého příjemného udělat zámek „k světnici radní“ a to do dvou neděl. Vzhledem k funkci této místnosti lze předpokládat, že klíče byly svěřeny primasovi. Nelze však vyloučit ani možnost, že byly v opatrování hraběcího úředníka, který měl dohlížet na to, aby se žádné zasedání městské rady nekonalo bez jeho přítomnosti. V Olomouci mívají klíče od radní místnosti v držení písaři. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 11v; Vladimír SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 31 a 81.

<sup>1421</sup> Do toho vězení, které bylo mnohem komfortnější než vězení šatlavní, bývali vedle měšťanů umístováni také neposlušní panští úředníci. Například v roce 1614 se do něj dostal Šebestián Lounský, který doručil příkaz k svému uvěznění, aniž by věděl co psaní, které přináší, obsahuje. Tehdejší mladší radní písař Karel Zikmund si vzhledem k nepříliš velké oblibě tohoto ambiciózního a pyšného úředníka Vodolana Pětipeského z Chýš neodpustil ironickou poznámku: „A již se bude moci psáti Šebestián Lounský z Vysoký věže.“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 130r, 165v, 177r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 44v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 11r.

<sup>1422</sup> Pro totožnost hořejší depozice s kanceláří písařů hovoří zejména záznam v radním manuálu z listopadu 1649, podle něhož měl „v depositu aneb canceláři písařské“ zůstat kšaft Martina Lidického, přinesený Samuelem

odnášet z radnice jakékoliv písemnosti, nacházely v domácích kancelářích písařů, včetně městských knih.<sup>1423</sup> V roce 1599 se tato skutečnost nevyplatila mladšímu radnímu písaři Janu Veselskému. Během požáru, který vypukl v důsledku neopatrné manipulace s ohněm v domě jeho souseda Jana Špičky,<sup>1424</sup> shořel mj. kšaft Kateřiny Novodomské z Šimberka, který měl být spolu s ostatními písemnostmi uložen na radnici „v hořejší kanceláři v stolci“.<sup>1425</sup> Nezřídka se také stávalo, že kvůli odnesení důležitých písemností z radnice musel být odložen právě projednávaný soudní spor.<sup>1426</sup> Žádná z těchto skutečností však nezabránila opakovanému odnášení městských knih a jiných písemností z radnice.<sup>1427</sup> Ani purkmistr většinou nešel písařům správným příkladem.<sup>1428</sup>

O samotném fungování městské kanceláře, zejména o tom, jak vypadal vznik jednotlivých písemností a kdo všechno se na nich podílel, nevíme prozatím téměř nic. Zdá se, že mladší a starší radní písař měli práci, resp. okruh záležitostí, jimž se věnovali, přesně vymezený. Bohužel se nedochovala instrukce, z níž by bylo toto rozdělení na první pohled patrné a podrobný paleograficko-diplomatický rozbor písemností vzešlých z činnosti této kanceláře,

---

Crucigerem, do té doby, než vrchnost posoudí jeho platnost. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 208r. Srov. pozn. č. 1418.

<sup>1423</sup> Nejen písaři, ale i většina radních měla ve svém domě speciální místnost, která jim sloužila jako kancelář. Existenci kanceláře máme doloženu např. u Jana Kališe jinak Měřičníka, který zastával konšelský úřad v letech 1606-1613. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 7r. Srov. přílohu č. 4.

<sup>1424</sup> Spor mezi Janem Veselským a Janem Špičkou, který byl obviněn ze žhářství, byl ukončen rozhodnutím apelačního soudu 12. 6. 1600, na základě něhož byl Jan Špička pro nedostatek důkazů zproštěn obžaloby. K průběhu sporu viz AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 264r, 272r, 272r-274v, 281v, 284r, 285r, 295r, 303v, 312r; kniha č. 95, *Kniha svědomí 1593-1601*, ff. 87r-90r.

<sup>1425</sup> „Ten pak kšaft po přečtení písař mladší radní, toho času pan Jan Veselský, z rathauzu k sobě do domu vzal, tím oumyslem bezpochyby, aby jeho vejpis k žádosti pana Václava z Prošovic přihotovil, ale potom v krátkém času z přepuštění Božího zapálivši se dům vedlejšího souseda jeho a tím zapálením zňal se dům dotčeného [...] mezi jinými mnohými věcmi též kšaft týž ohněm shořel.“ (AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 496v). Při tomto požáru shořela dále například žaloba a odpověď vztahující se ke sporu Heřmana Volfa Tejna z Tejna a na Poštovicích, který obvinil Alžbětu, vdovu po Martinu zlatníkovi, z nevydání stříbrné konvičky, kterou již zaplatil: „[...] k slyšení rozepře do 6 nedělí odloženo s tím doložením, aby žalobu původ a odpověď obviněný (což vše v ohni zahynulo) z makuláře svého přepsal a ku právu přednesl.“ AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 319r.

<sup>1426</sup> Například v roce 1597 bylo odloženo státní ve sporu Viléma Zajíce z Házmburka s Řehořem jinak Řihou, ovčákem pana Václava Purkrabí z Donína, a to „pro nepřítomnost staršího písaře, kterýž ty věci, jenž k rozepři jich náleží za sebou má a nyní za pilnou potřebou obecní do Prahy vyslán jest.“ AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 105v.

<sup>1427</sup> Po smrti předního radního písaře Jiříka Vojny na podzim 1618 byla řada městských knih odnesena z jeho domu zpět na radnici s tím, že by tam měly již zůstat. Nicméně jeho nástupce Jan Veselský toto nařízení opět porušil. Zdá se však, že před odchodem do exilu na počátku roku 1626 odevzdal příslušné knihy, minimálně „registra primaská“, mladšímu radnímu písaři Karlu Zikmundovi. Patrně se jednalo o dnes neexistující knihu evidující příjmy a vydání města, do níž byly pravidelně, pravděpodobně na konci příslušného účetního období, přepisovány záznamy z dílčích register vedených úředníky jednotlivých menších úřadů či pracovníky purkmistrovské kanceláře. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 258r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 31r.

<sup>1428</sup> Na podzim 1601 se u purkmistra doma sešli dokonce všichni konšelé. Z jakého přesně důvodu se tehdy nejednalo na radnici, nevíme. Mohlo tomu tak být proto, že si „příbytek pana purkmistra“ vybral právník jedné ze sporných stran, nebo proto, že byl toho dne ve městě jarmark. AMS, nezprac., kniha č. 94, *Kniha svědomí 1601-1612*, f. 124r-124v.

který by umožnil nalézt na tuto otázku odpověď, dalece přesahuje možnosti předkládané práce. Situaci navíc komplikuje skutečnost, že fond Archiv města Slaný není inventarizován. Již nyní však lze s ohledem na provedenou sondu vyslovit obavy, zda vůbec budeme někdy schopni přesně popsat fungování slánské městské kanceláře v této době.<sup>1429</sup> Prozatím se musíme spokojit s nahodilými zmínkami objevujícími v příslušných městských knihách, zejména radních manuálech a registrech odeslané pošty.

Mladší radní písař měl na starosti vedení radních manuálů označovaných jako *Acta forensia*<sup>1430</sup> či *Acta Fori Slanensis*.<sup>1431</sup> Pouze ve výjimečných případech, většinou týkala-li se projednávaná věc jeho osoby, chopil se pera starší radní písař.<sup>1432</sup> Dále vedl knihy svědomí, označované jako „*libri testium (testimoniourum) forensium*“,<sup>1433</sup> do nichž se stejně jako do radních manuálů zapisovalo většinou s delším časovým odstupem z pomocných lístečků, tzv. škart.<sup>1434</sup> V případě radních manuálů nelze pochopitelně vyloučit ani možnost přepisování

<sup>1429</sup> Ačkoliv se v registrech odeslané pošty nachází převážně koncepty, nejsou k nim, až na několik málo výjimek, připojeny žádné poznámky, které by osvětlovaly samotný proces zpísemnění, zejména podíl jednotlivých osob na vyhotovení konkrétních listů a listin. Prostřednictvím rozboru poznámek nacházejících se na zadní straně došlých listů, uložených mezi aktovým materiálem, bude možno osvětlit především otázku příjmu písemnosti. Na některých z nich je učiněna poznámka nejen o tom, kdy a kým byl list přijat, často včetně hodiny, ale také např., kdy byla daná záležitost projednávaná v radě a jak byla vyřízena. Více viz dále.

<sup>1430</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 7r, 162r.

<sup>1431</sup> Záznam na prvním listu radního manuálu č. 57 výstižně charakterizuje obsah tohoto typu knih, a proto jej uvádíme v úplnosti: „*Acta Fori Slanensis seu Judiciorum publicorum et Actionum Causarum Codex nec non Registrum omnium istorum, quae singulis Sessionibus, ad vigilante Senatu ab his quorum interest, in medium afferuntur, incipiens ab Anno Aerae Christianae MDCXIII.*“ AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 1r.

<sup>1432</sup> Například záznam týkající se porovnání o majetek po Šimonu Šermerovi jinak Hlaváčovi mezi Janem Hradeckým a jeho manželkou Maruší z jedné strany a Janem Střelečkem z druhé strany, které bylo učiněno v radě 31. 8. 1637, zapsal starší radní písař Jan Hostomský (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 425r). Podobná praxe je prokázána i v jiných městech, např. v Pelhřimově. Karel KRATOCHVÍL, *Pelhřimovský primas*, s. 232.

<sup>1433</sup> S tímto označením se setkáváme například v radním manuálu v souvislosti s ohlášením svědectví o chování Daniela Hubatky, které vydali Tomáš Hrouda a Pavel Tvořidlo v květnu 1637. Mladší radní písař Jan Hradecký na závěr zmíněného zápisu poznamenal, že jejich výpovědi „*zapsány jsou in libro testium forensium, vide, hunc librum invenies [?]*“. Podobně v registrech odeslané pošty v listu z 20. 5. 1637 adresovaném slánskému hejtmanu: „*Vide takových správ in libro testimoniorum forensium*“. V dochované knize svědomí je lze skutečně nalézt, a to na f. 40r (původní foliace 28r). AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 414v; kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 123-124; kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 40r.

<sup>1434</sup> Tuto praxi, tj. psaní na pomocné lístečky, máme bezpečně doloženu pro předbělohorské období a prozatím nic nenasvědčuje tomu, že by od ní bylo v pozdějších letech upuštěno. V případě knih svědomí svědčí o uplatňování tohoto postupu nejen pravidelné střídání písařských rukou a značná úhlednost textu, nýbrž také existence čtyř lístků, které se dochovaly v poslední předbělohorské knize svědomí a jež bychom mohli vzhledem k jejich charakteru (zběžnější písmo, četné zkratky) označit za škarty. O „škartách paměti“ se pak výslovně mluví v následující knize svědomí na vevázaném listu z roku 1599. V případě radních manuálů tuto praxi dokazuje nejen pečlivá úprava, ale také záznamy psané rukou písaře, který byl v době zasedání městské rady, k němuž se zápis vztahuje, kvůli nemoci nepřítomen či záznam z 1. 7. 1624, kdy se uprostřed věty mění písařská ruka. Kdo byl autorem pomocného zápisu z jednání městské rady 8. 2. 1612, na němž chyběl nejen mladší radní písař Jiřík Vojna, ale také starší radní písař Karel Zikmund, nevíme. Pravděpodobně jeden z purkmistrovských služebníků, Jindřich Rybitský či Jan Žďárský. Mohl to však být také kdokoliv z radních. Není zcela jasné, zda lze s touto událostí spojit poznámku učiněnou o dva dny později v témže radním manuálu, která patrně odkazuje na skutečnost, že záznam z jednání pořídil konšel M. Jiřík Properator Žďárský. V radním manuálu se můžeme setkat také s vynechaným místem, které z dnes neznámých důvodů nebylo popsáno, či s přehozenými záznamy.

záznamů z manuálu běžného, který se vzhledem k jeho provizornímu charakteru nedochoval.<sup>1435</sup>

Starší radní písař byl jakožto významná osoba, velmi dobře znalá poměrů ve městě, mnohdy vyslán na jednání do Prahy, kde zastupoval město v nejrůznějších záležitostech. Ve Slaném také nebylo nijak výjimečné, pokud zakončil svou kariéru jako řádný člen městské rady.<sup>1436</sup> Této skutečnosti odpovídá i struktura register odeslané pošty, která jsou v pramenech nejčastěji označována jako „*copiář listovní*“<sup>1437</sup> či „*notulář*“.<sup>1438</sup> Minimálně do roku 1626,

---

Například v roce 1617 přepsal Karel Zikmund omylem nejprve záznam z jednání rady, které se konalo v pátek 9. 6. a až poté, o několik folií dál, záznam ze zasedání, které se odehrálo v pondělí 5. 6. Když si tuto chybu uvědomil, vepsal do volného prostoru mezi nadpis odkazující na páteční zasedání a první záznam z tohoto zasedání, následující poznámku: „NB. *precidit Bonifacius, ferria 2<sup>a</sup> ipsa die Bonifacii.*“ Teorii o škartách podporuje také rekoncept listu z 1. 8. 1628, na jehož zadní straně se nachází poznámky z ledna 1630 týkající se reakce Karla Zikmunda na slova Jana Šultysa z Felsdorfu pronesená v radě. Je zajímavé, že autorem konceptu zápisu z jednání rady byl Karel Zikmund, tedy zainteresovaná strana, zatímco záznam do radního manuálu učinil tehdejší mladší radní písař Jan Hostomský. Karel Křesadlo (*Městské knihy*, s. 79) se domnívá, že do radních manuálů se zapisovalo přímo a na zvláštní lističky, které našel již v nejstarším radním manuálu (kniha č. 50), pouze poznámky o tom, jaké listiny se mají kterým stranám vyhotovit, co odevzdat atd. Praxi psaní definitivních zápisů do městských knih na základě stručných poznámek na pomocných cedulkách prokázal pro nedaleké Velvary Antonín Haas (*Městské zřízení ve Velvarech*, s. 27-28) a pro Kutnou Horu Marie Kapavíková (Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 94). AMS, nezprac., kniha č. 94, *Kniha svědomí 1601-1612*, ke str. 29, ke str. 139, ke str. 111, ke str. 104; kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 10v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 310v („*Tuto jest spacium zanecháno pro artykule desátníkův*“), f. 362r („NB. *I. W. me valetudinario, altero reipub. causa absente, assignabat*“), f. 363v (*[Jiřík] W[ojna]*, *me ad huc valetudinario et collega absente.*“), f. 364v („*I. W. ad huc eodem eademque de causa assignante [...] M. G. P. Z., consul, haec assignavit.*“); kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 205v-206v, 431r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 165v; *Aktový materiál*, kt. č. 40, 1. 8. 1628. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 175v-176r.

<sup>1435</sup> Na tuto možnost ukazují zejména zápisy z května až srpna 1641, jejichž koncepty se dochovaly v knize č. 2, která má v příslušné části původní paginaci (s. 1-9, 13-14, 24-30 = ff. 26r-29v, 30v, 32r-32v, 36v-39r). Zápisy ze zasedání městské rady jsou přerušovány záznamy jiného charakteru, např. přehledy vyúčtování z různých sbírek „*v místě radním učiněných*“ (s. 10 = f. 30r), výpisem z knihy smluvní (s. 11-12 = f. 31r – 31v), koncepty misivů (s. 14-16 = f. 32v-33v, z 2. a 16. 7. 1641!), zprávou o škodách a útratách ze 4. 7. s vysvědčením o těchto škodách z 8. 7. (s. 16-23 = f. 33v-36r) či poznamenáním šacuňků (s. 30-31 = f. 39v-40r). Původní paginace tímto však narušena není. Prozatím nejsme schopni říci, do jaké míry byl tento způsob zaznamenávání ovlivněn osobností písaře a mimořádností dané doby a do jaké míry odpovídal zvyklostem běžným ve slánské městské kanceláři. Je možné, že tato část knihy č. 2 byla původně samostatnou knihou, která se svým charakterem blížila autentickému manuálu, resp. byla obdobou pomocné knihy purkmistrovského služebníka, z níž byly příslušné zápisy přepisovány do knih „definitivního charakteru“. Jak velkou roli v tomto směru sehrála skutečnost, že se jednalo o první záznamy, které pořídil Daniel Vepřek po svém jmenování mladším radním písařem na konci dubna 1641, rovněž nejsme schopni v tuto chvíli určit. Původní paginace pokračuje i na folii 39r a dál. Zdá se však, že je psána rukou někoho jiného. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 67v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 26r-29v, 30v (= kniha č. 59, f. 69r-74v), 32r-32v (= kniha č. 59, f. 75r-75v), 36v-39r (= kniha č. 59, f. 75v-79r). Ke srovnání konceptů zápisů v knize č. 2 s knihou smluvní viz pozn. č. 19.

<sup>1436</sup> Pouze jeden jediný z výše zmíněných starších radních písařů nezačínal své působení v městské správě jako člen konšelského sboru, a to Jan Rubecula Hostomský. V případě Jana Hradeckého se pak setkáváme s opačným postupem. Starším radním písařem se stává na jaře 1641, téměř 18 let a 6 měsíců poté, co opustil konšelský sbor. Většina písařů působila v městské kanceláři i po svém jmenování konšelem. Nejdéle a zároveň naposledy vykonával současně tyto dvě funkce Karel Zikmund (1627-1632). Srov. přílohu č. 2 a č. 5.

<sup>1437</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 257v. Příznávací list k mustruňku, o němž hovoří tento zápis, lze nalézt v registrech mladšího radního písaře Karla Zikmunda (TAMTĚŽ, kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 246v). Registra odeslané pošty byla jako „*copiář listovní*“ označována již v době předbělohorské. Pod žádostí o vydání zachovacího listu, kterou přednesl v radě Jiřík Kameník, syn po Vítu Cisaři, vinaři a obyvateli při městě Slaném, dne 1. 7. 1609 je připsáno, že žádosti se vyhovuje a slova „*vide in*

tedy odchodu Jana Veselského do emigrace, byly vedeny paralelně dva svazky, jeden mladším a jeden starším radním písařem.<sup>1439</sup> V registrech vedených starším radním písařem Janem Veselským převažují misivy týkající se závažných politických či vojenských otázek. Naproti tomu v registrech Karla Zikmunda, mladšího radního písaře, se nachází povětšinou opisy listů, v menší míře konceptů, jejichž předmětem jsou majetkové záležitosti obyvatel města či města jako takového, dále správní a trestně právní otázky.<sup>1440</sup> Podobně jako v registrech jiných měst i ve slánských lze nalézt jiné písemnosti než misivy, např. zachovací listy, fedrovní listy, plnomocenství, kvitance či jistiny. Později se v registrech objevují opisy kvitancí vydaných jednotlivými vojenskými veliteli či opisy *salva guardií*, díky čemuž začíná do zmíněných knih pronikat ve větší míře němčina a latina. Zdá se, že výše popsané rozdělení kompetencí mezi mladším a starším radním písařem v průběhu válečných let postupně mizí, alespoň co se týče knih odeslané pošty. Nadále se sice objevují dvě paralelně vedené knihy, častěji však do nich zapisují i jiné osoby. Navíc mladší písař pokračuje ve vedení „své knihy“ i poté, co se stává starším radním písařem.<sup>1441</sup> Zda toto platilo i pro předchozí období a to, že kniha č. 162 je postupně vedena dvěma staršími radními písaři, Jiříkem Vojnou a Janem Veselským, je dílem náhody nebo důsledkem skutečnosti, že Jiřík Vojna stihl v objemné knize popsat toliko 39 folií, bude třeba v budoucnu potvrdit či vyvrátit podrobným rozbořením

---

*libro copiarum*“. Text zachovacího listu, který byl Jiříkovi vydán ve čtvrtek 2. 7. 1609, lze nalézt v knize č. 62 (*Knihy misivů 1607-1617*, f. 132r).

<sup>1438</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 310. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 229r, 278v, 292r, 333r.

<sup>1439</sup> Paralelní vedení register odeslané pošty v předbělohorském období je prokázáno také pro města Kolín a Kutná Hora. Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 9, pozn. č. 7 a s. 138.

<sup>1440</sup> Tato skutečnost se na první pohled projevuje tím, že v registrech vedených mladším radním písařem Karlem Zikmundem jsou oproti registrům staršího radního písaře Jana Veselského větší mezery, zejména ve druhé polovině roku 1620. Poslední list, který byl koncipován Karlem Zikmundem, resp. zapsán do jeho register před bělohorskou bitvou nese datum 20. 8. 1620, následující list pak 8. 2. 1621. V registrech Jana Veselského tak dlouhou pauzu nezaznamenáváme, ba naopak. V období od 20. 8. do 8. 2. vyšlo z městské kanceláře podle Veselského register, které jsou zároveň jediným zdrojem informací pro toto období, celkem 80 listů. Další pauza, kterou zaznamenáváme v registrech Karla Zikmunda v létě 1620, tentokrát pouze měsíční, je okomentována následujícím způsobem: „*Za téhož ouřadu purkmistrského žádného psaní nebylo kromě co v copířích pana [Jana] Veselského se najde.*“ AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 143v-174r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 273r, 274r-275r. Srov. NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215/S 63, složka 2 (Vyznamenání všech dluhův obce města Slaného, v které se před válkou i v čas války, dokud sobě svobodní byli a třetího stavu užívali, vzdlužila), kde lze nalézt četné odkazy na jistiny nacházející se v notuláři Karla Zikmunda.

<sup>1441</sup> Do knihy č. 70, v níž se nachází opisy a koncepty listů z let 1629-1636, zapisoval převážně Jan Hostomský, a to kontinuálně, bez ohledu na to, že se v červnu 1632 stává po smrti Karla Zikmunda starším radním písařem. Dále se v knize objevuje rukopis purkmistrovského služebníka Jana Dubského (např. ff. 26r-26v, 27v-28r) a mladšího radního písaře Jana Hradeckého (např. ff. 87v, 97r). Na f. 136r se dokonce setkáváme s konceptem listu psaným tehdy již starším radním písařem Janem Hostomským, opraveným, resp. doplněným mladším radním písařem Janem Hradeckým (nedatovaný list byl koncipován kol. 14. 9. 1635). AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihy misivů-posilací 1622-1636*, ff. 26r-26v, 27v-28r, 87v, 97r, 136r.

obsahu těchto knih.<sup>1442</sup> Stejně tak bude třeba ověřit následující hypotézu. Na základě ojedinělých poznámek v knihách misivů se zdá, že čistopis příslušného listu po přehlédnutí obsahu konceptu purkmistrem, později hraběcím úředníkem,<sup>1443</sup> vyhotovil autor konceptu.<sup>1444</sup> Týkala-li se řešená záležitost daného písaře, jako například v srpnu 1621, kdy byl do Roudnice poslán list v záležitosti Měřičnickovských sirotků, jejichž poručníkem byl starší radní písař Jan Veselský, vyhotovil čistopis někdo jiný. Ve zmiňovaném případě purkmistrovský služebník Jan Hostomský. Proč čistopis nevyhotovil mladší radní písař Karel Zikmund, nejsme v tuto chvíli schopni říci.<sup>1445</sup>

Jak asi nejpravděpodobněji vypadal proces vzniku písemnosti ve slánské městské kanceláři za třicetileté války si ukážeme na příkladu z počátku roku 1639. Hrabě Martinic tehdy konšelům přikázal, aby se vypravili do Hořovic pro 150 strychů obilí. Jelikož nejkratší cesta do Hořovic vedla přes Beroun, obrátili se Slánští na tamní městskou radu se žádostí o informace, zda je cesta bezpečná, a to jak s ohledem na vojáky, tak také na stav vozovky, zda není pokryta ledem a zda nekomplikuje cestu zvýšená hladina řeky Berounky. Koncept tohoto listu byl napsán Janem Hradeckým 16. ledna<sup>1446</sup> a ještě téhož dne byl, poté, co jeho obsah schválil purkmistr a slánský hejtman jakožto zástupce vrchnosti, přepsán načisto, zpečetěn a odeslán.<sup>1447</sup> Stalo se tak patrně v dopoledních hodinách. Ještě téhož dne dorazila

<sup>1442</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, 352 folií; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626* (celé Karel Zikmund; mladším písařem 1610-1611 a 1614-1627, starším písařem 1611-1614); kniha č. 62, *Kniha misivů 1607-1617* (celé Jiřík Vojna; mladším písařem 1601-1610 a 1611-1614, starším 1614-1618).

<sup>1443</sup> Poznámka „*ať je jmenují*“ připsaná na okraj žádosti o obnovení rady z roku 1635, která je z diplomatického hlediska rekonceptem, byla učiněna patrně některým z hraběcích úředníků. Tuto domněnku však nelze prozatím s ohledem na nedostatek srovnávacího materiálu, na základě něhož bychom mohli bezpečně určit autora zmíněné poznámky, ani potvrdit, ani vyvrátit. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 1631 (správně 1635).

<sup>1444</sup> „*Jest předpsáno a panu purkmistru ukázáno, však se neví, jestli odesláno aneb dodáno.*“ Tato poznámka učiněná starším radním písařem Janem Veselským se týká listu adresovaného zemským úředníkům dne 11. 11. 1620. To, zda čistopisy psali běžně oba písaři a rozhodující byl adresát, jemuž byl list určen, bude třeba ověřit v archivech příjemců příslušných listů. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 159r-159v.

<sup>1445</sup> Ke konceptu listu Roudnickým z 11. 8. 1621 připsal Jan Veselský následující poznámku: „*NB. Johannes servus psal*“. Čistopis tedy vyhotovil purkmistrovský služebník Jan Rubecula Hostomský. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 211r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 275r, 313r.

<sup>1446</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 167.

<sup>1447</sup> Před zastavením města schvaloval a pečtil listy vyšlé z městské kanceláře purkmistr, neboť to byl on, kdo měl ve shodě s ustanovením Koldínova zákoníku na starost městskou pečeť (čl. A6). Tuto skutečnost, tedy pečetení psaní vycházejících z městské kanceláře purkmistrem před rokem 1623, potvrzují mj. zápisy register purkmistrovského služebníka z let 1612-1615, kde se můžeme dočíst, kterého dne se pečtilo jaké psaní. Nejpozději od října 1624, spíše však již krátce po předání města do zástavy, se městská pečeť ocitla v držení hraběcích úředníků. Je otázkou, zda byla psaní nošena do vrchnostenské kanceláře, nacházející se v tzv. Ladařovském domě, který stával vedle radnice, nebo, zda v případě potřeby přicházel hraběcí úředník s pečeti do městské kanceláře. Pečeť se do rukou purkmistra vrátila na počátku 50. let. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 323r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 210r; Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská*, s. 8. Srov. pozn. č. 1467. Dále srov. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, Přiznávací list k berni z 31. 5. 1625, který dokládá, že v době nepřítomnosti slánského hejtmana jakožto nejvyššího vrchnostenského úředníka dával povolení k pečetení dokumentů slánský purkrabí. Městskou pečeť neměli ve své moci dočasně také Domažličtí. Před rokem 1626 se domažlické městské pečeti a městských knih zmocnil tamní císařský rychtář. Petr MUŽÍK, *Hospodářství a správa*, s. 210.

z Berouna odpověď. Poté, co posel předal list purkmistru, byla zkontrolována adresa, zda je list doručen na správné místo, a potom byl list purkmistrem otevřen.<sup>1448</sup> Po otevření listu poznamenal purkmistrovský úředník na jeho zadní stranu pod adresu datum doručení, v některých případech včetně hodiny a dále, zpravidla nad adresu, číslo, které odpovídá pořadí listu mezi všemi listy došlými do kanceláře za úřadování daného purkmistra, jehož jméno lze na zadní straně listu rovněž nalézt.<sup>1449</sup> Výjimečně se na zadní straně listu můžeme dočíst i jakým způsobem byla věc vyřízena.<sup>1450</sup> Zároveň si purkmistrovský služebník na lísteček či do svých register (viz dále) poznamenal číslo příslušného listu, jméno odesílatele, jeho stručný obsah a datum vzniku. Vzhledem k tomu, že purkmistrovskou kancelář směly opustit pouze opisy či výpisy došlých listů,<sup>1451</sup> byl purkmistrovským služebníkem zavolán radní písař, který si list přečetl a v případě, že nebylo nutno danou záležitost projednávat v radě,<sup>1452</sup> začal po dohodě s purkmistrem psát koncept.<sup>1453</sup> Originální list byl uložen na hromádku k ostatní došlé poště, která byla později, pravděpodobně po skončení funkčního období daného purkmistra, svázána za pomoci provázku do „palíku“<sup>1454</sup>

<sup>1448</sup> K otevírání došlé korespondence purkmistrem viz např. list Velvarským z listopadu 1621, v němž se Slánští omlouvají, že psaní jim adresované, které bylo omylem doručeno do Slaného a jež jim tímto přeposílají, „od purkmistra prve, nežli nám svědčíte, jest otevřeno“. O nutnosti přítomnosti hraběcího úředníka při otevírání došlé korespondence není v pramenech žádná zmínka. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 229v.

<sup>1449</sup> Nelze pochopitelně vyloučit ani možnost, že list byl nejdříve zaregistrován purkmistrovským služebníkem a až poté otevřen. Tato se mi však jeví v současné době jako méně pravděpodobná, protože u některých došlých listů je text, odkazující na dobu jejich doručení, psán plynule přes sklady papíru. Ty však samozřejmě mohly vzniknout i druhotně při jejich uložení v kanceláři v „balíkách“ svázaných provázkem (viz dále). Odpověď na otázku, kdy byla došlá korespondence registrována, by mohl poskytnout list Velvarským z listopadu 1621, který byl purkmistrem omylem otevřen, ačkoliv nebyl určen do Slaného, ale do Velvar. To, zda se list dochoval či nikoliv, bude třeba ověřit v příslušném archivu. Srov. pozn. č. 1448.

<sup>1450</sup> Například na zadní straně listu Berounských ze 7. 2. 1624 žádajících informace o pohybu vojska, který byl přijat v purkmistrovské kanceláři ve Slaném o dva dny později, se můžeme dočíst, že „Na toto psaní pánům Berounským pro správu toliko kunšoft, že se o tom dokonce nic neví a neslyší, od ouřadu jest odeslán téhož dne 9. Feb. 1624.“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 7. 2. 1624.

<sup>1451</sup> Zákaz odnášet z purkmistrovské kanceláře originály došlých listů je zmiňován např. v souvislosti s obnovou městské rady v roce 1601, kdy jsou zároveň nově jmenovaným purkmistrovským úředníkům Janu Trnůzkovi jinak Sýkorovi a Kryštofu Všerubovi připomínány jejich úkoly a odměna, která jim za jejich plnění náleží. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 356r.

<sup>1452</sup> O projednávání obsahu některých listů v širším plénu městské rady vypovídá mj. zápis v radním manuálu z konce února 1623. Bohužel se z něj nedovídáme, o která psaní šlo. Mladší radní písař Karel Zikmund pouze poznamenal, že „psaní k ouřadu prošlá, které jsou na vyřízení byly, ty jsou vyřízeny.“ O mnoho sdílnější nebyl ani Zikmundův předchůdce Jiřík Vojna, který v dubnu 1606 do radního manuálu poznamenal: „Pan purkmistr páni po feriích velikonočních za příčinou povážení některých psaní k úřadu prošlých v ty feriae [...] ráčili se sjíti do rady.“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 44v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 385r.

<sup>1453</sup> Žaloby či odpovědi na ně, stejně jako listinná svědectví, rozhodnutí apelačního soudu nebo žádosti určené k projednávání radou, například žádosti o propuštění z vězení, byly doručovány patrně přímo do městské kanceláře. Většinou se na nich nenachází poznámky purkmistrovského služebníka, ale přímo radních písařů. Proč je v některých případech na doručené žalobě či odpovědi na ni, poznámka učiněna purkmistrovským služebníkem a v jiném případě radním písařem by mělo být předmětem budoucího výzkumu.

<sup>1454</sup> Dokladů o této praxi, tedy svazování došlých psaní, popř. jejich opisů, do balíků máme k dispozici několik. Například v roce 1618 skončilo v příslušném balíku „poručení od Jeho Milosti Císařské“, prostřednictvím něhož bylo Slanému, stejně jako dalším městům, zakázáno zúčastnit se chystaného květnového sjezdu nekatolických



a uložena na blíže nespecifikované místo, patrně do truhlice.<sup>1455</sup> Týkala-li se záležitost třetí strany, většinou obyvatel města, bylo nutné danou osobu o doručení listu uvědomit. Koncept odpovědi byl vyhotoven až poté, co se příslušná osoba či osoby vyjádřily k jeho obsahu. Jaká skutečnost byla rozhodující pro to, jestli byl koncept odpovědi psán přímo do příslušné knihy misivů či na pomocný list a do knihy opsán až po schválení purkmistrem, nevíme. Jeden z konceptů, který má svůj protějšek v příslušné knize misivů, se týká dlouholetého sporu Doroty Hanžburské s Lidmilou Gelazynovou, jenž byl vzhledem k zainteresovanosti řady radních předán k řešení na Smečno.<sup>1456</sup> Tento koncept datovaný 5. září 1622, který se zachoval ve spisové části městské registratury,<sup>1457</sup> vnaší do problematiky procesu zlistnění další nové otázky. Jeho autorem je totiž Václav Hanžburský, manžel jedné ze sporných stran, který byl v době vzniku listu navíc primasem. „Koncept“ s příslušnými opravami přepsal do knihy misivů mladší radní písař Karel Zikmund.<sup>1458</sup> Kdo vyhotovil čistopis, nevíme a vzhledem k osudům registratury města Smečno, to ani nikdy nezjistíme.<sup>1459</sup> Stejně tak nevíme, proč nebyl tento koncept po svém přepsání do knihy misivů zničen.

Co se týče jazykové vybavenosti slánských písařů, resp. zaměstnanců městské kanceláře, zdá se, že alespoň jeden z písařů byl vždy bilingvní a kromě češtiny ovládal i němčinu. Je zajímavé, že ne vždy to byl starší radní písař. Například dlouholetému staršímu radnímu

---

stavů. Opis toho psaní, který pořídil mladší radní písař Karel Zikmund, se zachoval mezi aktovým materiálem. Podobně o tři roky dříve skončil „*mezi jiným psaním v palíku za úřadu pana M. Jiřího Žďárského prošlýmu*“ revers týkající se neodvedeného posudného. Provázekem byly svazovány patrně i dokumenty, které byly doručovány přímo do písařské kanceláře, zejména listinná svědectví. Na jejich dorzální straně je většinou rukou mladšího radního písaře, mezi jehož povinnosti patřilo přijímání svědectví, poznamenáno jméno svědka, popř. ve prospěch koho a v jaké pří bylo vydáno a kdy bylo doručeno. V některých případech se můžeme setkat i s dalšími podrobnostmi, např., kdy bylo čteno v radě, popř. na který den bylo odloženo další stání. „*Spaget do kanceláře k svazování psaní*“ byl zakoupen například v lednu 1637, a to za 4 kr. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 116v-117r, 254v; kniha č. 94, *Knihy svědomí 1601-1612*, ff. 7r-7v, 34r-35v, 81r-89v, 111r-122v, 145r-145v, ke straně 117, ke straně 137; *Aktový materiál*, kt. č. 16, kol. 1603, Svědectví městského rychtáře Jana Orabiny proti Jiříku Kaňkovi; kol. 1603, Svědectví Tobiáše Žichlického proti Jiříku Kaňkovi; 11. 3. 1603, Svědectví Judity Lehnarové z Kouby ve prospěch Václav Prošovského z Prošovic; kt. č. 23, 11. 7. 1609, Svědectví abatyše Voršily Tachovské z Tachova ve prospěch hausknechta Petra a mnohé další; kt. č. 37, 7. 4. 1618, Opis poručení císaře Matyáše; kt. č. 41, 26. 1. 1637, Přehled příjmů a vydání za purkmistra Jiříka Hanžburského.

<sup>1455</sup> V purkmistrovské kanceláři byla minimálně jedna truhlice, která byla v roce 1643 poškozena vojáky. Za její spravení bylo truhláři a zámečníku zaplacen celkem 39 kr. Lze předpokládat, že způsob uchovávání jednotlivých písemností v purkmistrovské kanceláři byl velmi podobný tomu, jenž byl uplatňován v hořejší kanceláři (stoleček, krabice v almaře). Další informace o mobiliáři purkmistrovské kanceláře bychom mohli patrně získat z dlouhodobě nepřístupné knihy počtu konšelů. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 189. Srov. pozn. č. 1418.

<sup>1456</sup> Spor zahájila na konci dubna 1616 Dorota Hanžburská, sestra Lidmily Vepřkové, a to na místě sirotků Daniela, Václava a Kateřiny. Lidmila, vdova po Ondřeji Mrázovi a později manželka Daniela Gelazyna, si činila nárok na veškerý majetek po svém muži, ačkoliv podle Doroty Hanžburské přislíbil její otčím Ondřej Mráz část majetku také její sestře Lidmile Vepřkové. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 155v-156r, 156v, 157r.

<sup>1457</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 5. 9. 1622.

<sup>1458</sup> AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 288v.

<sup>1459</sup> Viz pozn. č. 42.

písaři Janu Veselskému neznalost němčiny zněmožnila po jeho odchodu do exilu získat městské právo v Drážďanech.<sup>1460</sup> Němčinu na dostatečné úrovni patrně neovládal ani Daniel Vepřek, který stejně jako Jan Veselský zvolil v roce 1626 místo nucené konverze odchod z vlasti. Již po půldruhém roce se však vrátil zpět. Do jaké míry bylo toto jeho rozhodnutí ovlivněno jeho (ne)znalostí jazyka, patrně nikdy nezjistíme.<sup>1461</sup> Němčinu na odpovídající úrovni prokazatelně ovládali pouze Karel Zikmund,<sup>1462</sup> Jan Hostomský<sup>1463</sup> a Jindřich Hronek.<sup>1464</sup> Na nedostatek osob znalých německého jazyka v městské kanceláři v průběhu třicetileté války ukazuje i zápis v radním manuálu z počátku listopadu 1648. Tehdy bylo Matyáši Radnickému prominuto příjemné, které měl jako nový soused zaplatit, s tím „*aby odporen nebyl zvláště v řeči německé, kdyžby toho potřeba ukazovala při ouřadě purkmistrském a panu primasovi posloužiti.*“<sup>1465</sup>

Vzhledem k výše naznačené provázanosti městské kanceláře a purkmistrovského úřadu, jejíž míru nejsme prozatím schopni přesně určit, se krátce známe také o tomto úřadu, resp. kanceláři.<sup>1466</sup>

<sup>1460</sup> SächsHStA Dresden, Bestand 10024 GR, Loc. 10332/2, Viertes Buch Einnehmung derjenigen, so aus Böhmen und von andern Orten weichen müssen, f. 131a.

<sup>1461</sup> V roce 1647, tj. v době, kdy Daniel Vepřek vykonával již několik let funkci staršího radního písaře, byla německá psaní došla do purkmistrovské kanceláře dávana k překladu Jindřichu Hronkovi, bývalému mladšímu radnímu písaři. Například v červenci zmíněného roku překládal psaní Alexandra Gardena, švédského velitele mosteckého zámku. O šest let dříve bylo německé psaní Václava Lycaona, švagra Augustina Kosiny, dáno k překladu blíže nespecifikované osobě. „*Českej Němec transferiroval*“ také patent Ferdinanda III. týkající se slánských dluhů z počátku listopadu 1642. Vzhledem k tomu, že Daniel Vepřek byl v této době pouze mladším radním písařem, lze předpokládat, že němčinu na dostatečné úrovni neovládal ani tehdejší starší radní písař Jan Hradecký. Pokud by tomu tak bylo, znamenalo by to, že se v městské kanceláři poprvé sešly dva písaři, z nichž ani jeden aktivně neovládal německý jazyk, což je vzhledem k poloze Slaného a jeho tradičním vazbám na německé země poměrně překvapivé. Nicméně je třeba si uvědomit, že tento stav trval pouze necelé tři roky a navíc v době, kdy válka značně narušila obchodní vazby s německy mluvícími oblastmi. Vzhledem k nedostatku srovnávacího materiálu není také prozatím možno definitivně potvrdit neznalost němčiny u Jana Hradeckého. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 301; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 246r-246v, 435r. Srov. TAMTĚŽ, ff. 273v, 292r.

<sup>1462</sup> V registrech odeslané pošty vedené Karlem Zikmundem se objevuje několik německých konceptů, jeden v roce 1618, dva v roce 1619 a dva v roce 1622. Karel Zikmund uměl nepochybně také latinsky, a to nejen na úrovni prostých sentencí a přípisků objevujících se porůznu v radních manuálech či knihách misivů. V květnu 1620 mu byl adresován latinský list od jakéhosi Vilhelma Strasburga (?), v němž mu pisatel mj. slibuje, že až skončí válka, bude jeho syna, myšleno patrně Zikmundova nevlastního syna Samuela Kolínského, učit německy. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 257r, 263r, 284v, 286bv-287r, 354v; *Aktový materiál*, kt. č. 39, 15. 5. 1620.

<sup>1463</sup> V registrech odeslané pošty Jana Hostomského se nachází celá řada německých konceptů. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, ff. 31v, 43r-43v, 58r-58v, 59v, 67r, 71v-72r, 80r, 82v-83r, 83r-83v, 84r-84v (?), 93r, 93v, 94v, 95r, 96r, 98v, 101r, 102r, 102v-104r, 106r, 112r, 112r-112v, 123v, 126v, 130v-131v, 131v, 134v, 143v. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 39, 4. 5. 1624.

<sup>1464</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 246r-246v. Srov. pozn. č. 1400.

<sup>1465</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 195r.

<sup>1466</sup> Prozatím nejsme schopni říci, do jaké míry byla agenda městské kanceláře a purkmistrovského úřadu (kanceláře) oddělena a jestli později nedošlo v rámci simplifikace městské správy k jejich splynutí. Díky torzovitě dochovaným účtům víme, že ještě ve 40. letech byly oddělené. V případě koupě papíru či kalendářů bylo vždy pečlivě evidováno, pro koho jsou určeny (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 188, 189, 203; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 259v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 26. 1. 1637, Příjmy a vydání za purkmistra Jiříka Hanzburského od 29. 12. 1636 do 26. 1. 1637). K problematice tištěných

Z činnosti purkmistrovské kanceláře, která byla nejpozději od počátku 17. století tvořena dvěma purkmistrovskými služebníky, se dochoval pouze purkmistrovský manuál a dvě pomocné knihy. Obsah pomocných knih, označovaných v pramenech jako „*knihy služebnické*“, je velmi pestrý. Purkmistrovský služebník do nich zaznamenával vše, co bylo v kanceláři purkmistra projednáváno. Kromě informací o korespondenci do kanceláře přicházející a méně často o korespondenci z ní vycházející,<sup>1467</sup> v nich můžeme nalézt záznamy související s pravomocemi purkmistra v oblasti trestně právní a ekonomické, zejména žádosti o obeslání před městskou radu, dále o předvolání svědků a o odklady stání či informace o uzavřených dohodách mezi spornými stranami. Z ekonomické oblasti můžeme jmenovat např. záznamy o složení příjemného, litkupu, důkladních peněz při podávání odvolání, vybraných dávek a kontribucí, posudného, cla od braných či peněz od dlužníků.<sup>1468</sup> Z těchto pomocných register, která se dochovala pouze pro léta 1589-1601 a 1612-1615,<sup>1469</sup> pak byly příslušné informace přepisovány buď do purkmistrovského manuálu, který se však dochoval pouze pro léta 1631-1639 a ve zlomcích také pro léta 1629-1631, 1640 a 1643,<sup>1470</sup>

---

kalendářů viz např. Petra KRATOCHVÍLOVÁ, *Tištěné kalendáře v Čechách 1570-1670*, České Budějovice 2011 (= Diplomová práce, ÚAPVH FF JU). Zde i odkazy na základní literaturu k tématu.

<sup>1467</sup> Například ve dnech 24. 2., 25. 2., 27. 2. a 28. 2. 1612 „*pečetilo se psaní*“ pro Havla Hrobčického z Hrobčice, Jana Albrechta Pětipeského z Chýš, kněze Šimona Broziusa Horštejnského z Horštejna, děkana svatovítské kapituly, dále pro nejvyššího hofmistra Radslava staršího ze Vchynic a z Tetova, nejvyšší berníky, pro Bohuslava Zákostelského z Bilejova, českou komoru a pana purkmistra a pány Nového Města pražského. AMS, nezprac., kniha č. 90, *Knihy soudní zápisy 1612-1615*, f. 1v-2r.

<sup>1468</sup> Rozsah činnosti slánského purkmistrovského úřadu, zjištěný na základě povšechné analýzy purkmistrovského manuálu a pomocných knih purkmistrovských služebníků, byl v porovnání s činností obdobného úřadu v nedalekých Litoměřicích mnohem širší. Podle Quida Kastnera se litoměřický purkmistrovský úřad zabýval pouze záležitostmi nesporného charakteru. Quido KASTNER, *Městská správa v Litoměřicích*, s. 142.

<sup>1469</sup> Registra z let 1589-1601 a 1612-1615 nejsou svým charakterem zcela totožná. Zdá se, že v prvních zcela chybí záznamy o došlé korespondenci. V budoucnu bude třeba provést hlubší rozbor těchto knih, na základě něhož bychom mohli rozhodnout, zda starší z knih není svým obsahem a úpravou spíše purkmistrovským manuálem než pomocnou knihou purkmistrovského služebníka. Stejný charakter má patrně také kniha č. 86, označená dnes jako *Knihy kontraktů 1573-1589*, která je v soupisu pořízeném Hulinským a Durasem stejně jako obě výše zmíněné uvedena jako „registra služebnická“. Tuto domněnku bude rovněž nutno ověřit. AMS, nezprac., kniha č. 86, *Knihy kontraktů 1573-1589*; kniha č. 87, *Knihy soudní 1589-1601*; kniha č. 90, *Knihy soudní zápisy 1612-1615*.

<sup>1470</sup> O tom, že i do tohoto manuálu byly záznamy přepisovány z „register služebnických“, která se nedochovala, svědčí nejen velmi úhledný text jednotlivých zápisů, ale také skutečnost, že se v záznamu z 31. 7. 1639 mění písařská ruka uprostřed věty. Zároveň je tento záznam jasným dokladem toho, že se i do purkmistrovských manuálů, podobně jako do radních manuálů či knih svědomí, zapisovalo zpětně s delším časovým odstupem, v tomto případě minimálně tříměsíčním. Autor první části zápisu, purkmistrovský služebník Jan Dubský, byl zabit švédským vojákem patrně na konci října 1639. Tato skutečnost jej paradoxně zachránila od soudu kvůli zpronevěře 26 zl., které v květnu téhož roku, když spolu s ostatními odcházel narychlo z města, údajně ukryl „na rathauze na mázhauze pod stolici, kde se na potřebu přirozenou chodí.“ Když se do města vrátil, peníze byly pryč. Podle Jiříka Hanzburského se ve věcech nebožtíka Jana Dubského žádné peníze nenašly. Dva dukáty čili 6 zl., které dal Dubský před smrtí do ruky Hanzburskému, byly použity na uhrazení nákladů na jeho pohřeb. Část purkmistrovského manuálu se záznamy z června 1629 – června 1631 a ledna až srpna 1640 a února až května 1643 se nachází, stejně jako část záznamů z roku 1631, v knize č. 72. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, f. 114v-115r; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 1r-40v, 51r-65v, 74r-78bv (folio 78 omylem dvakrát); kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 35v, 41v.

popř. do knihy počtu konšelů, v níž byly evidovány příjmy a vydání města. Tato kniha se zápisy z let 1601-1622 je dlouhodobě nepřístupná, a proto nebylo možno ověřit, zda do ní zapisoval purkmistrovský služebník či jiná osoba, ani jaký je přesně její obsah.<sup>1471</sup> Je také možné, že existovaly další specializované knihy určené pro zápisy hospodářského (účetního) charakteru. Na zmíněnou knihu počtů konšelů patrně navazovala dnes ztracená „*registra primaská*“, o nichž hovoří Jan Veselský v listu z 22. prosince 1630.<sup>1472</sup>

V tuto chvíli nejsme schopni říci, zda a popřípadě jakým způsobem měli služebníci práci v kanceláři rozděleni, kdo zapisoval do pomocných register, kdo chodil se soudními obsílkami, kdo volal sporné strany z mázhauzu do radní síně a pořizoval výpisy z psaní došlých k purkmistrovskému úřadu.<sup>1473</sup> Podle svědectví Jana Trnůžky Hradeckého z roku 1601 se zdá, že minimálně na počátku 17. století neměli purkmistrovští služebníci jednotlivé úkoly striktně rozděleny. Předvolání před purkmistrovský úřad doručoval jak Jan Trnůžka Hradecký, tak i jeho starší kolega Kryštof Všerub, který Jana Trnůžku označuje za svého tovaryše.<sup>1474</sup> Co se týče zapisování do register, je vysoce pravděpodobné, že registra byla vedena dvojí, jak starším, tak mladším služebníkem. Do dnešní doby se však dochovala pouze ta, do níž zapisoval starší služebník.<sup>1475</sup> Vzhledem k tomu, že purkmistrovský manuál, označovaný v pramenech jako „*knihou ouřadu purkmistrského*“, se dochoval až z období, kdy v kanceláři působil již jen jeden služebník, nejsme schopni říci, zda z pomocných register do manuálu přepisoval záznamy starší či mladší služebník.<sup>1476</sup> Speciální knihy purkmistrovského úřadu byly vedeny i po skončení války, ačkoliv se z této doby nedochovaly.<sup>1477</sup>

Od kdy přesně pomáhal purkmistru při výkonu jeho úřadu pouze jeden služebník, nevíme. Nejpozději však od roku 1629, kdy se purkmistrovský služebník Jan Hostomský stal mladším radním písařem a do úřadu byl uveden Jan Dubský, který je zároveň zdá se poslední osobou,

---

<sup>1471</sup> AMS, nezprac., kniha č. 46, *Knihy počtu konšelů 1601-1622*. V Českém Brodě přepisoval údaje z dílčích vyúčtování předkládaných purkmistrem na konci jeho funkčního období do hlavní knihy městských počtů druhý (mladší) radní písař, a to vždy až po jejich schválení při obnově rady. Miloš DVOŘÁK, *Městská správa v Českém Brodě*, s. 180-181.

<sup>1472</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 31r; kniha č. 46, *Knihy počtu konšelů 1601-1622*.

<sup>1473</sup> AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, f. 356r.

<sup>1474</sup> AMS, nezprac., kniha č. 94, *Knihy svědomí 1601-1612*, ff. 18v, 124r-v; *Aktový materiál*, kt. č. 14, 13. 11. 1601, Listinné svědectví Kryštofa Všeruba.

<sup>1475</sup> Registra dochovaná pro léta 1612-1615 jsou psána jednou písařskou rukou, kterou lze s vysokou mírou pravděpodobnosti ztotožnit se starším purkmistrovským služebníkem Jindřichem Rybitským. AMS, nezprac., kniha č. 90, *Knihy soudní zápisy 1612-1615*; *Aktový materiál*, kt. č. 16, 17. 5. 1603.

<sup>1476</sup> AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*.

<sup>1477</sup> Důkaz o tom, že speciální knihy byly při purkmistrovském úřadě vedeny i po skončení války, poskytuje lístek z února 1648, vevázaný do knihy svědomí za folio 49v (původní foliace 37v). AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 50r.

jež vykonávala tuto funkci dále než tři roky.<sup>1478</sup> Při redukci počtu zaměstnanců městské obce hrála důležitou roli nejen ekonomická otázka, tedy, fakt, že je po zabavení podstatné části výnosů z obecních důchodů hrabětem v roce 1625 nebylo z čeho platit, ale také úbytek řešené agendy, k němuž dochází zejména s ohledem na pokles počtu obyvatel města a přesun celé řady pravomocí městské rady na hraběcí úředníky. Na tuto skutečnost upozorňuje na počátku prosince 1639 i mladší radní písař Jan Hradecký, který již dva a půl roku nedostal za svou práci žádný plat. Ve své žádosti o vydání dlužného platu mj. píše, že pokud si páni myslí, že druhý písař již není potřeba, ať jej propustí, že o tu službu písařskou nikdy nestál a do ní se nevtíral.<sup>1479</sup>

Největší fluktuaci na postu purkmistrovského služebníka zaznamenáváme ve čtyřicátých letech, kdy město stále obtížněji shání schopného a dostatečně vzdělaného jedince, který by byl ochoten vykonávat tuto funkci za zcela minimální a navíc značně nejistý plat.<sup>1480</sup> Po smrti Jana Dubského na podzim 1639<sup>1481</sup> se ve funkci purkmistrovského služebníka vystřídal celkem šest osob: Matyáš Radnický, Pavel Vyšata, Ondřej Studnička, Jiří Střeleček, Simeon Kozák a Václav Vodička. Nejkratší dobu byl pomocníkem purkmistra patrně Simeon Kozák. Pouhých pět měsíců po skončení zkušební doby, o níž nevíme, jak byla dlouhá, a složení přísahy k tomuto úřadu prohlásil, že „o tu službu k ouřadu purgmistrskému za sto hromů nestojí.“ Vzhledem k tomu, že blíže nespecifikovaným způsobem urazil nejen purkmistra, ale i další radní, byl vsazen do vězení a jelikož neprojevil žádnou lítost nad svým chováním („kořiti se nechtěl“), byl ze služby propuštěn.<sup>1482</sup>

Jak často byla purkmistrovská kancelář a tedy i její pracovníci k dispozici obyvatelům města, prozatím nevíme. Podle Karla Křesadla byly úředními dny úterý, čtvrtek a sobota,

<sup>1478</sup> Podle přehledu nákladů na chod městské správy v letech 1623-1635 se zdá, že purkmistru pomáhal pouze jeden služebník již od roku 1624. Odchod Eliáše Machaonského z purkmistrovského úřadu, v němž působil spolu s Janem Hostomským minimálně ještě v roce 1620, nebyl prozatím doložen v jiných pramenech. První záznam v purkmistrovském manuálu učiněný rukou Jana Dubského se váže k datu 26. září 1629. Záznamy z července, srpna a září jsou psány prozatím neidentifikovanou písařskou rukou. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 313r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 119r. Srov. kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 20r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 8r; kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 156.

<sup>1479</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 5. 12. 1639.

<sup>1480</sup> Konšelům se nedaří nalézt na uvolněné místo žádnou vhodnou osobu ve Slaném například v roce 1646, kdy na příkaz hraběte opouští purkmistrovský úřad Ondřej Studnička. S nabídkou vykonávat funkci purkmistrovského služebníka se obrací na Jiříka Khernera, toho času purkmistrovského služebníka ve Velvarech. Ten však jejich nabídku odmítá s tím, že Velvarští by nebyli schopni sehnat za něj adekvátní náhradu. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 205r; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 5. 11. 1646. Srov. opakované stížnosti purkmistrovského služebníka a radních písařů na nezaplacení jejich služby, objevující se zejména v radních manuálech. Dále srov. pozn. č. 1234 a č. 1266.

<sup>1481</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 41v.

<sup>1482</sup> Matyáš Radnický (do 23. 4. 1640), Pavel Vyšata z Velvar (od 23. 4. 1640), Ondřej Studnička (po 10. 8. 1643 – 14. 5. 1645), Jiří Střeleček (od 14. 5. 1645), Simeon Kozák (18. 2. – 18. 7. 1647) a Václav Vodička (od 18. 7. 1647). AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 47r, 57v, 123r, 153r-153v, 173v, 175r, 175v.

tj. dny, kdy se nescházela městská rada.<sup>1483</sup> Minimálně pro léta 1629-1643 to však neplatí. Purkmistr tehdy pracoval poměrně často také v pondělí, ve středu, v pátek a dokonce i v neděli.<sup>1484</sup> Je otázkou, do jaké míry to bylo způsobeno mimořádností doby a do jaké míry se jednalo o jev obvyklý i v době předchozí.<sup>1485</sup>

V dostupných pramenech nenalzáme žádné doklady o snaze slánských konšelů ochránit městskou registraturu před vojáky jejím odvezením do jiného, lépe chráněného města či zakopáním na bezpečném místě.<sup>1486</sup> Minimálně u městského archivu, aktového materiálu a městských knih, které nebyly aktuálně používány, však lze tuto skutečnost předpokládat, a to zejména s ohledem na množství dochovaných písemností.<sup>1487</sup> Je také možné, že část

<sup>1483</sup> Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví*, s. 175-176.

<sup>1484</sup>

	pondělí	úterý	středa	čtvrtek	pátek	sobota	neděle	CELKEM
1629	16	16	8	15	10	10	17	92
1630	17	20	9	14	12	9	13	94
1631	12	21	13	14	14	10	6	90
1632	8	2	4	3	4	4	12	37
1633	3	6	6	8	5	2	10	40
1634	6	5	3	6	4	2	14	40
1635	4	7	5	11	8	6	14	55
1636	9	13	14	13	13	8	9	79
1637	8	9	11	13	7	5	14	67
1638	10	12	6	14	10	3	9	64
1639	3	3	4	3	2	0	8	23
1640	11	6	11	2	3	7	9	49
1641	12	7	5	4	5	4	12	49
1642	13	8	7	2	4	6	12	52
1643	6	3	4	1	2	2	6	24
<b>CELKEM</b>	138	138	110	123	103	78	165	855

<sup>1485</sup> K tomu, abychom byli schopni odpovědět na výše položenou otázku, jaké byly obvyklé úřední dny purkmistrovské kanceláře, by bylo nutné provést podrobný diplomaticko-paleografický rozbor a zhodnocení obsahu zápisů pomocných knih purkmistrovských služebníků, purkmistrovského manuálu a příslušných radních manuálů.

<sup>1486</sup> Na nedalekém Smečně zakopali městské knihy a listiny v zámecké kapli sv. Anny. Své „klenoty“ tak uchránili před vojáky, nikoli však před vlhkem a plísní. Podobně dopadli také Čelákovičtí, kteří zazdili městská privilegia v tamním kostele či Poděbradští, kteří tímto způsobem přišli o městské knihy. Jak dokládá Jan Černý na příkladu města Nové Strašecí, mohlo být schování městských knih před vojáky natolik důkladné, že se je nemuselo později podařit nalézt. Další doklady o zakopávání městských knih a listin máme např. z Nymburka. Některé městské rady nechali své „klenoty“ odvézt do jiných měst, jako například Čelákovičtí v roce 1642 do Prahy. Jičínští pak ukryli privilegia v Hradci Králové a Karlovarští v Lokti, a to patrně již na počátku války. Kam a popřípadě ke komu schovali městskou pečeť v roce 1647 představitelé města Roudnice nad Labem, nelze z jejich krátké omluvy připojené na závěr listu Slánským jednoznačně říci. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 29. 7. 1647, List roudnické městské rady Slánským. František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 32, 1924, s. 7; J. JUNGSMANN, *Zámecký archiv na Smečně a jeho osudy*, Vlastivědný sborník okresů slánského a novostražického 4, 1926-1927, č. 8, s. 119; Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 127-128, 287-288; TÝŽ, *Nymburk v letech 1629-1634*, SSH 26-27, 2000-2001, s. 29; Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady*, s. 94; Jan ČERNÝ, *Kniha trhových smluv*, s. 98, 100.

<sup>1487</sup> Z doby před vypuknutím českého stavovského povstání se dochovalo celkem 35 městských knih, počítaje v to i 10 knih, do nichž se kontinuálně zapisovalo v době po roce 1618. Knih, do nichž se začalo zapisovat až v době třicetileté války, je oproti tomu pouze 13. Podobný poměr zaznamenáváme i u tzv. aktového materiálu. Do roku 1618 včetně, je uložen v 37 atypických archivních krabicích, z toho jen léta 1594-1618 v 28 z nich, zatímco aktový materiál z let 1619-1648 se nachází pouze v šesti krabicích. Ke zmíněným „předrevolučním“ 35

registratury se podobně jako městská pečeť, resp. pečeti<sup>1488</sup> nacházela v kanceláři slánského hejtmána či jiného hraběcího úředníka pověřeného správou města.<sup>1489</sup>

knihám je třeba připočíst ještě dvě knihy, které se ztratily v průběhu druhé poloviny 20. století, a to nejstarší městskou knihu, tzv. Liber antiquissimus čili Liber contractorum se zápisy z let 1443-1565, která je evidována v soupisu Jindřicha Hulinského a Františka Durase pod číslem pět a radní manuál z let 1586-1595 uváděný pod starým číslem 53 a novým 28. První kniha, Liber antiquissimus, se objevuje ještě v soupisu nejstarších městských knih, pořízeném pod vedením Rostislava Nového v 60. letech 20. století. Paleograficko-diplomatickou analýzu této knihy provedl ve své diplomové práci, obhájené v roce 1969, Karel Křesadlo. AMS, nezprac., kniha č. 36, *Knihy cechovních artikulí 1553-1569*; kniha č. 44, *Knihy kvitancí 1568-1612*; kniha č. 46, *Knihy počtu konšelů 1601-1622*; kniha č. 47, *Knihy soudu zahájeného 1558-1618* (správně *Knihy záduší v Želenicích 1558-1619*); kniha č. 52, *Manuál radní 1561-1570*; kniha č. 53, *Manuál radní 1569-1573*; kniha č. 54, *Manuál radní 1574-1586*; kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*; kniha č. 62, *Knihy misivů 1607-1617*; kniha č. 64, *Notulář knihy svědeckví 1553-1549*; kniha č. 65, *Knihy misivů 1573-1586*; kniha č. 66, *Knihy misivů 1580-1582*; kniha č. 67, *Knihy misivů 1580-1584*; kniha č. 68, *Knihy misivů 1590-1597*; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; kniha č. 73, *Knihy smluvní 1543-1574*; kniha č. 74, *Knihy kontraktů 1574-1610*; kniha č. 75, *Knihy kontraktů 1543-1574*; kniha č. 81, *Knihy kšaftovní 1553-1566*; kniha č. 82, *Knihy kšaftovní 1572-1682*; kniha č. 83, *Knihy testamentů 1581-1608*; kniha č. 85, *Knihy smluv 1563-1686*; kniha č. 86, *Knihy kontraktů 1573-1589* (správně *registra služebnická*); kniha č. 87, *Knihy soudní 1589-1601* (správně *registra služebnická*); kniha č. 88, *Knihy soudní zápisy 1611-1660*; kniha č. 90, *Knihy soudní zápisy 1612-1615* (správně *registra služebnická*); kniha č. 91, *Knihy přípovědí 1543-1582*; kniha č. 92, *Knihy smluvní 1544-1593*; kniha č. 93, *Knihy smluvní 1593-1713*; kniha č. 94, *Knihy svědomí 1601-1612*; kniha č. 95, *Knihy svědomí 1593-1601*; kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*; kniha č. 171, *Knihy kup. smluv/gruntovní 1612-1716*; Rostislav NOVÝ, *Soupis městských knih Městské knihy v Čechách a na Moravě 1310-1526. Katalog*, Praha 1963, s. 171; Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa*, s. 108-115.

<sup>1488</sup> Nejstarší pečetidla města Slaný jsou bronzová a pochází ze 14. století. Větší pečetidlo o průměru 60 mm má v pečetním poli vpravo nakloněný štít s dvouocasým lvem ve skoku, na jehož levém rohu je postaven helm s příkrývadlem a klenotem v podobě složeného orlího křídla posázeného čtrnácti lipovými lístky ve dvou řadách. Helmici přidržuje chlapec ve volném šatu vlevo hledící, který se pravou nohou opírá o štít a levou se blíží k okraji pečetního pole. V opisu ohraničeném na okraji linií s perlovcem a v poli vystouplým kruhem, posetým na vnitřní straně kvítky a tenkou linií, je nápis v gotické majuskule „*Sigillum civitatis Slanensis*“. Menší pečeť o průměru 40 mm označená jako sekret se v pečetním obraze liší jen v postavě chlapce, který je vidět toliko po pás, a štít není dole špičatý ale zaoblený. V opisu ohraničeném liniemi je možno číst: „*Segretum civitatis Slanensis*“. Mladší, stříbrná pečetidla, užívaná patrně v době třicetileté války, pochází z počátku 16. století. V pečetním poli mají pouze štít s dvouocasým lvem, na štítu helm s fafnochy a v klenotu složené orlí křídlo pokryté lipovými lístky. Legenda v gotické minuskule je umístěna na rozvinuté stužce v horní části pečetního obrazu: větší, o průměru 52 mm, „*Secretum civitatis Slanensis*“ a menší, o průměru 35 mm, „*civitatis Slanensis*“. Podle Václava Vojtíška byla menší pečeť patrně běžnou purkmistrovskou pečetí. Václav VOJTÍŠEK, *O pečetěch a erbu města Slaného*, in: Jindřich HULINSKÝ (uspoř.), *Město Slaný. Jeho kraj a památnosti*, Slaný 1928, s. 47-53.

<sup>1489</sup> Na rozdíl od Jany Krotilové se nedomnívám, že by již v listopadu 1623 měl Jaroslav Bořita z Martinic v držení všechny městské knihy. Záznam v radním manuálu, na nějž odkazuje, je sice nadepsán „*Toto jest poznamenání vlastní rukou psané Jeho Milosti pana hraběte z Martinic*“, nicméně je učiněnou rukou mladšího radního písaře Karla Zikmunda, nikoli Jaroslava Bořity. Jeho předlohou byl patrně list, který se nedochoval. Zda a popř. kdy přesně byli konšelé nuceni odevzdat hraběcím úředníkům městské knihy není zcela jasné. V radním manuálu se výslovně mluví pouze o odevzdání privilegií. Městské knihy byly patrně nadále v držení městské rady, a to minimálně do března 1642, kdy si Augustin Kosina stěžoval, že konšelé činí zápisy do trhových knih bez vědomí hraběte a hraběcích úředníků. Těžko by tak činili, kdyby je neměli ve své moci. Jaroslav Bořita v této souvislosti přikazuje, aby všechny intabulace do městských knih probíhaly napříště za přítomnosti hraběcího úředníka, primase a dvou konšelů, aktuálně úřadujícího purkmistra a druhého po něm následujícího. V privilegiu, kterým byly v roce 1651 městu navraceny některé starší výsady odňaté obci v roce 1639, je uvedena obdobná podmínka. Veškeré zápisy mají být činěny po schválení příslušného hraběcího úředníka a s jeho vědomím. Městskou pečeť neměli Slánští ve svém držení nejpозději od počátku října 1624. Definitivně se do jejich rukou vrátila až po skončení války. Jana KROTILOVÁ, *Město Slaný*, s. 32; AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 404r-404v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 210r-210v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 233v; kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 184; kniha č. 1, *Pamětní kniha 1638-1685*, f. 15v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 4v-5r; NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S63, sv. 1, list

V průběhu válečných let navštívili vojáci městskou kancelář minimálně dvakrát. Poprvé v roce 1634 a podruhé o devět let později. V obou případech se staly obětí jejich řádění nejen městské knihy<sup>1490</sup> a privilegia,<sup>1491</sup> ale bezpochyby také písemnosti, které měli na radnici uschovány obyvatelé města.<sup>1492</sup> V roce 1643 si švédští žoldáci odnesli dokonce i „*rys papíru*“, který byl nedlouho předtím koupen do „*canceláře písařské*“ za 4 zl. a 15 kr.<sup>1493</sup> „*Pečeti městské díka [!] Pánu Bohu jsouce od té loupeže vojenské zachovány*“. V roce 1634 je stihl před vojáky ukrýt radní písař Jan Hostomský, který je posléze předal primasu Janu Špičkoví pověřenému dočasnou správou města.<sup>1494</sup> O pět let později zachránila městské pečeti manželka důchodního písaře Václava Zahrádky, která je poté, co byl její muž zajat Švédy, odnesla primasovi Augustinu Kosinovi. Ten je následně, „*aby v nepřítomnosti jeho v tom nebezpečství vojenském zmrhány nebyly*“, zanesl na radnici a „*podal toho panu purkmistru a pánům k povážení, jak by měly a kde, od koho opatřeny býti*“. Slánští konšelé se rozhodli ponechat je u primase do té doby, než hrabě rozhodne, komu bude svěřena správa města, statků a hraběcích důchodů, neboť „*bez pochybnosti {že} i o takových pečetech nařízeno bude, za kým by kde zůstávati a v potřebách užívati jich se mohlo*.“<sup>1495</sup>

---

adresovaný Anně Vodákové z Roznpachu z 1. 10. 1624. Srov. koncept téhož listu v knize č. 69 (*Kniha misivů 1610-1626*, f. 323r). Dále srov. pozn. č. 1873.

<sup>1490</sup> O konkrétních poškozených knihách prameny většinou mlčí. Díky snaze vranského úředníka Jeremiáše Váni o obnovení soudní pře po skončení války víme, že řádění vojáků v roce 1643 padla za obětí minimálně velká část knihy svědomí. Daniel Vepřek pak zaznamenal poničení tržeb knihy, k němuž došlo při téže příležitosti. Srov. pozn. č. 640. Dále srov. zprávu o vydrancování městské kanceláře v létě 1634, kdy se vojáci dostali „*i do sklepu pod hodinami [...] a co kde bylo od knih, papírův, listův všelijakých, vybravši sobě od jiných věcí, co se jim líbilo, jiné všechny věci po zemi rozházeli*“. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 301v.

<sup>1491</sup> Když na počátku roku 1639 Martinic konšelům přikázal, aby mu odevzdali všechna privilegia, která město obdrželo od českých panovníků, poslali hraběti po důchodním písaři Václavu Zahrádkovi toliko tři listiny. Ostatní prý byly v průběhu předchozích let, zejména při vyplundrování města v roce 1634, zničeny vojáky a i ty nemnohé, co jejich řádění přežily, nebyly v neporušeném stavu. Dnes se v Archivu města Slaný nachází v originále pouze osm privilegií, a to až z doby po roce 1648 (26. 11. 1650, 1. 1. 1651, 28. 5. 1685, 8. 11. 1685, 4. 8. 1717, 7. 2. 1746, 29. 1. 1788, 7. 10. 1884). Všechna starší se dochovala pouze v opise. Bohužel nevíme, která tři privilegia byla tehdy Martinicovi odevzdána, ani zda jich po Martinicově urgenci nakonec nebylo více, jak se domnívá Jana Krotilová. Kromě pěti samostatných opisů a pěti soupisů privilegií obsahujících dvacet různých privilegií, v prvním případě dokonce dvacet tři, opsaných *in extenso*, o nichž se ve svém článku zmiňuje Jana Krotilová, se další opis téhož soupisu označeného č. 119, resp. jeho část, nachází v knize č. 1. Základem zmíněného soupisu, který vznikl v roce 1654, byl opis privilegií pořízený M. Jiříkem Properatorem Žďárským patrně v letech 1617-1618 či krátce předtím. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 33r; kniha č. 1, *Pamětní kniha 1638-1685*, f. 68v-74v (po č. 12); kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 182-184. Jana KROTILOVÁ, *Město Slaný*, s. 25-42. Srov. Jiří VČELÁK, *Slánské majestáty*, SO 43, 1936, s. 10-14.

<sup>1492</sup> S informacemi o zničení zachovacích listů či listů od řemesla se setkáváme poměrně často. Všechny však byly v době svého zničení uloženy v cechovních truhlicích příslušných cechů, kde vzaly za své spolu s dalšími cechovními písemnostmi. O zachovací listy či kšafy však patrně přišli i ti, kteří je měli v době požáru města či jeho vyplundrování uloženy v příslušné deposici na radnici (viz výše). AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 59-60; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 119v-121v, 267v-268v, 317r-317v.

<sup>1493</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 189.

<sup>1494</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 304v.

<sup>1495</sup> Rozhodnutí Jaroslava Bořity v této věci neznáme. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 41r. Ke zničení řady městských archivů a registratur švédskými vojsky viz např. Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 127, pozn. 585.



Přestože se městu kromě vojáků nevyhnuly ani ničivé požáry, největší vypukl v létě roku 1634, dochovalo se do dnešní doby celkem 23 knih, které v letech 1618-1648 vznikly, nebo do nich bylo v této době zapisováno. V naprosté většině se však nejedná o knihy kompletní. Množství knih, které byly zničeny, stejně jako ztráty v knihách dochovaných, nejsme v tuto chvíli schopni přesně určit.<sup>1496</sup>

Dochované knihy je s ohledem na jejich obsah možno rozdělit do několika skupin, a to na knihy památné (pamětní), knihy pojišťující práva města jako celku (knihy městské správy) a knihy městského soudnictví.<sup>1497</sup> Vzhledem k osudu městské registratury, zejména ztrátám v průběhu třicetileté války a neodborným zásahům v pozdějších stoletích, je v mnoha případech obtížné zařadit je do příslušné skupiny.<sup>1498</sup> Nezbytným předpokladem pro

---

<sup>1496</sup> Kromě různých „ad hoc“ register, která vznikala v průběhu let většinou v souvislosti s potřebou vybrat určitý finanční obnos od obyvatel města a po odevzdání příslušné částky purkmistru ztrácela smysl, se nedochovala např. „registra urbuní“, do nichž měli být z příkazu hraběte poznamenáni všichni sousedé, jejich domy a statky. S knihou č. 38, která je označena jako *Knihy šosovní 1640-1641*, je nelze ztotožnit. Tato kniha, evidující nemovitý majetek obyvatel města, svými zápisy navazuje na knihu č. 40 a 41, vznikla tedy až po roce 1656. Dále se nedochovala speciální registra, v nichž měly být od roku 1605 purkmistrovským služebníkem evidovány všechny obsílky a žádosti o vstupení do rady či registra vedená úředníky nad příslušnými městskými důchody. Také purkmistrovský manuál byl stejně jako speciální kopiář, v němž byly evidovány suplikace adresované Martinicovi a odpovědi na ně, prokazatelně veden i v době, z níž se nedochoval. Na dnes neexistující purkmistrovský manuál odkazuje například záznam v knize svědomí ze 6. 2. 1648. Do dnešní doby se dále nedochovala „registra sirotčů“, v nichž evidoval starší radní písař majetek sirotků. O nemalých ztrátách ve slánské městské registratuře vypovídají také torzovitě dochované účty se záznamy o koupi papíru či papírových knih a kalendářů, určených do městské kanceláře či do kanceláře purkmistra. AMS, nezprac., kniha č. 38, *Knihy šosovní 1640-1641*, f. 3v; kniha č. 41, *Knihy šosovní městská 1656*, f. 5v-6r; kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 187, 188, 189, 203; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 30r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 83r; kniha č. 70, *Knihy misivů-posilací 1622-1636*, f. 46v; kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 50r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 26. 1. 1637; kt. č. 43, 2. 6. 1648. K zakládání „ad hoc“ register viz např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 336v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 75v, 83v, 93v, 159r, 167v.

<sup>1497</sup> Kategorizací městských knih se jako první zabýval Václav Vojtíšek, který preferoval právní hledisko. Knihy dělil na knihy sloužící k pojištění práv města jako celku a knihy sloužící k pojištění práv jednotlivých měšťanů. Antonín Haas vyčlenil z první skupiny knihy památné (pamětní), a to pro jejich specifický obsah, a druhou skupinu rozdělil na knihy k pojištění soukromých práv měšťanů a knihy městského soudnictví. Zároveň vytvořil samostatnou skupinu knih vzniklých z přenesené veřejnoprávní působnosti města. Dále se k této problematice vyjádřil Jiří Čarek, který upozornil na samostatnou kategorii knih vzniklých z činnosti zahájených soudů a rychtářského soudu jako protikladu k soudním knihám městské rady. Jisté modifikace do kategorizace městských knih vnesl také Rostislav Nový. V souvislosti s diskusí o typologii městských knih, která probíhala hlavně v 50. a 60. letech 20. století, vznikla studie Bořivoje Lůžka a Jiřího Čarka. Zatím poslední členění zdůrazňující právní hledisko představila na počátku 21. století Ludmila Sulitková. Václav VOJTÍŠEK, *O studiu městských knih českých*, Praha 1915; František ROUBÍK a kol., *Slovníček archivní terminologie*, Praha 1954; Jiřík ČAREK, *Městské a jiné úřední knihy Archivu hlavního města Prahy*, Praha 1956; Rostislav NOVÝ, *Městské knihy v Čechách a na Moravě 1310-1526. Katalog*, Praha 1963; Jiří ČAREK – Bořivoj LŮŽEK, *Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách*, SAP 18, 1968, s. 452-477; Ludmila SULITKOVÁ, *Vývoj městských knih v Brně ve středověku v kontextu vývoje městských knih v českých zemích*, Práce z Archivu Akademie věd, řada B, svazek 17, Praha 2004; TÁŽ, *Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343-1619. I. Úvodní svazek*, Brno 1998, zejm. s. 9-14 a pozn. 46-111 na s. 23-29.

<sup>1498</sup> S výjimkou radních manuálů a knihy č. 93 (kniha smluvní) nemají knihy původní vazbu. Při převazbě knih či dodatečném svázání volných listů došlo mnohdy k pomíchání různých knih. V jedné knize se tak často nachází více původně samostatných knih, resp. jejich částí. Nejkomplikovanější je situace v případě knihy č. 2 (Pamětní kniha 1641-1652), knihy č. 45 (Kniha dluhů a úroků 1634-1649) a knihy č. 72 (Kniha misivů 1629-1638). U posledně jmenované není její různorodý obsah důsledkem pozdějšího svázání, ale naopak jejího nsvázání. V průběhu let se v ní „sešly“ větší či menší zlomky různých knih. Na celkovém stavu, včetně omylů, k nimž

definitivní klasifikaci jednotlivých knih a určení jejich místa v příslušném schématu je jejich zevrubná paleograficko-diplomatická a obsahová analýza, která však dalece přesahuje možnosti předkládané práce.

Následující přehled městských knih srovnej s úvodní kapitolou, v níž jsou podrobněji zmíněny některé charakteristické znaky příslušných knih, resp. naznačen jejich vztah ke knihám jiným.

#### I. knihy památné (pamětní)

knih č. 1, *Pamětní kniha 1638-1685* – hlavně opisy městských privilegií, vrchnostenská instrukce z 50. let 17. století a opisy výhostů ze 60. a 70. let 17. století

knih č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652* – z velké části registra odeslané pošty, dále koncepty smluv, jejichž originály jsou v knize č. 93 a koncepty zápisů ze zasedání městské rady z května až července 1641, opisy suplikací Martinicovi a příslušných resolucí, vevázan kus šosovní knihy a opis (koncept?) Soupisu poddaných podle víry

#### II. knihy městské správy (knihy pojišťující práva města jako celku)

##### - knihy městského zákonodárství

knih č. 3, *Knih patentů 1622-1630* – opisy patentů, zlomek, původní foliace od č. 51

knih č. 4, *Knih patentů 1648-1651* – opisy patentů

##### - knihy městského hospodářství

knih č. 38, *Knih šosovní 1640-1641* – vznikla později, obsahově navazuje na knih č. 39 (Knih šosovní předměstská 1650), knih č. 40 (Knih šosovní předměstská 1656) a knih č. 41 (Knih šosovní městská 1656)

knih č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649* - původně volné listy svázané pravděpodobně v 19. století, především osvědčení škod a nákladů na vojáky z let 1632 - 1648, dále např. přehledy odvedené kontribuce za léta 1632-1636, zlomek vydání obce za léta 1642 – 1644, seznam slánských dluhů vyhotovený v roce 1643 a 1651; část volně vložena v knize č. 40 (f. 184r-190v: náklady na vojáky, vydání na opravy kostela, náklady na vojáky a kontribuce 8. 1.-30. 4. 1635)

knih č. 46, *Knih počtů konšelů 1601-1622* - dlouhodobě nepřístupná, měla by obsahovat přehled příjmů a vydání obce

##### - knihy městské správy v užším slova smyslu

##### 1) radní manuály

---

došlo u restaurovaných knih (knih č. 39, knih č. 100 a knih č. 94) se podepsala zejména skutečnost, že fond je neuspořádaný. Podrobněji k této otázce viz kap. č. 1.1.

kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*

kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*

kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*

2) knihy městské korespondence

kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*

kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*

kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*

kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*

kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638* – část purkmistrovského manuálu, který chybí v knize č. 100, kus knihy svědomí z roku 1591, zbytek misivy a speciální kopiář opatřený původní foliací, jehož další část se nachází ve fondu Velkostatek Smečno

3) knihy úřadu purkmistrovského

kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639* – purkmistrovský manuál, část v knize č. 72, dobové označení „*kniha ouřadu purkmistrského*“

### III. knihy městského soudnictví

- knihy soudnictví sporného a trestního

1) knihy svědomí

kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656* – vlastní kniha svědomí od f. 11r, předtím akta ze sporu Anny Černokoňové s císařským rychtářem Ondřejem Mrázem z 90. let 16. století

2) knihy práva rychtářského

kniha č. 88, *Kniha soudní zápisy 1611-1660* – rychtářský manuál či pomocná kniha rychtářského soudu obsahující zejména reversy, obeslání k rychtářskému právu, drobné spory, hl. nářky cti a drobné dluhy, na f. 135r pozn. „*porovnání [...] před právem rychtářským*“, po stranách zápisů o obeslání, žalobách či narovnání ve zkratce jméno soudce – městského rychtáře, většinou ve formě „*Jud.*“+ jméno (např. f. 3v: „*Judice Wences. Voticky*, f. 5v: *Jud. Dan. Mečíř*)

- knihy soudnictví nesporného

1) knihy svatebních smluv

kniha č. 85, *Kniha smluv 1563-1686*

2) knihy trhové

kniha č. 171, *Kniha kup. smluv/gruntovní 1612-1716* – dlouhodobě badatelsky nepřístupná

3) knihy smluv

kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713* – smlouvy a narovnání soudních sporů, porovnání o majetek, smlouvy týkající se dluhů, jistiny

4) knihy testamentů

kniha č. 82, *Kniha kšaftovní 1572-1682*

#### IV. knihy vzniklé z přenesené veřejnoprávní působnosti města

kniha č. 47, *Kniha soudu zahájeného 1558-1618* – správně kniha záduší v Želenicích, zápisy ze zahájeného soudu jen na prvních 8 foliích, navíc záznamy i z konce roku 1619<sup>1499</sup>

### **4.5. Exkurz: Písemná komunikace s (okolními) městy jako součást varovného systému**

*„K Vašich Poctivostem z důležité potřeby toto připsáníčko schválně činíme [...], neb my v velikém strachu [...] zůstáváme“<sup>1500</sup>*

Aby se obyvatelé Slaného dokázali připravit na příchod nezvaných hostů, bylo nezbytné, aby byli včas informováni o pohybu jednotlivých vojsk. Systém předávání těchto životně důležitých informací se v průběhu válečných let neustále zdokonaloval.<sup>1501</sup> Síť informátorů si postupně budovala nejen města, ale i majitelé jednotlivých panství. Rekonstrukce podoby varovného systému ve Slánském kraji a postižení role Slaného v něm, by mělo být předmětem další studie. Největší předpokládanou překážku budoucího výzkumu představuje stav pramenné základny. Jednotlivé listy, stejně jako knihy odeslané či došlé pošty, se ve většině měst zejména s ohledem na jejich nízkou právní relevanci a s ní související dočasnou platnost nedochovaly. Výjimku tvoří pouze ty, které obsahovaly pro dané město zvlášť významná sdělení.<sup>1502</sup> Navíc, jak ještě bude dále ukázáno, Slaný komunikoval zejména s menšími královskými či poddanskými městy ve svém nejbližším

<sup>1499</sup> Prozatím není zcela jasný vztah této knihy ke knihám ostatním. Bez bližšího paleograficko-diplomatického rozboru nelze říci, péčí koho a za jakým účelem vznikla. Mezi zpravidla každoročně jmenovanými úředníky nad obecními důchody, kteří plnili roli pozdějších odborných komisí, nejsou ve sledované době jmenování žádní, do jejichž kompetence by spadal dohled nad záduším v Želenicích.

<sup>1500</sup> Berounští v listu Slánským dne 19. 2. 1645. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 19. 2. 1645.

<sup>1501</sup> Přestože byl systém předávání informací o pohybu vojsk neustále zdokonalován, stávalo se, že v některých případech selhal. Například v září 1647, ještě předtím než se přihnalo císařské vojsko, které ve dnech 27. 9. – 7. 10. leželo v okolí zámku Lán a těžce sužovalo obyvatele okolního kraje, snažili se Slánští tak jako mnohokrát předtím i potom zjistit bližší informace o pohybu tohoto vojska. Jak trefně poznamenal radní písař Daniel Vepřek pod list adresovaný v této věci Rakovnickým dne 11. 9. 1647, nebylo jim to nic platné: „NB: O tomto nebezpečství ještě vzdáleným chtěje mnoho věděti vedle správ a avisi rozličných a z míst toho bližších [!] pro famam circo volitartem atque ordo virsa[?] querentem přicházejících dobrou naději krmení [...] jsouce, když blízko a k cuku přicházelo, žádné avisi nepřišlo, až ji samí soldáti v celí armii s Halczepem k Lánům přinesli a co tam daleko činili a dovozovali i nám na oko ukázali, že mnohým kusu chleba {ne}nezůstalo.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 248v. Srov. kap. č. 3.2.3.

<sup>1502</sup> Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 134-139.

okolí, které jsou na tom, co se týče stavu dochovanosti pramenů z období 17. století, zpravidla velmi špatně.

Následující exkurz si rozhodně neklade za cíl podat komplexní rozbor slánských knih misivů, ať již z hlediska adresátů či jejich obsahu.<sup>1503</sup> Hlavním cílem provedené sondy bylo zjistit, se kterými městskými radami udržovali Slánští v průběhu třicetileté války nejdůležitější kontakty a vytipovat tak registry měst, které by bylo v souvislosti s rekonstrukcí komunikační sítě Slaného a zejména zmíněného varovného systému vhodné prozkoumat.<sup>1504</sup> O listech adresovaných Slánským jsme prozatím informováni, nepočítáme-li jednotlivé listy, které se náhodně dochovaly ve spisové části městské registry, pouze díky purkmistrovskému manuálu, v němž byly zpravidla ve čtyřtýdenních intervalech evidovány písemnosti došlé do Slaného, a to v chronologickém pořadí. Lze jen litovat, že se tato kniha dochovala pouze pro léta 1629-1639, a to ještě ne v úplnosti, protože ze stručného registru lze ve většině případů kromě jména odesílatele a data vyhotovení listu zjistit také příčinu jeho vzniku. Kniha je o to cennější, že archivy mnoha odesílatelů byly s největší pravděpodobností ještě v průběhu třicetileté války nebo v období následujícím zničeny.<sup>1505</sup>

---

<sup>1503</sup> Podrobnější paleograficko-diplomatický rozbor produktů městské kanceláře včetně knih misivů, stejně jako jejich obsahu, nebyl možný zejména z časových důvodů. V budoucnu by však bylo dobré se těmto knihám věnovat podrobněji. Vzhledem k tomu, že registra odeslané pošty se dochovala pro Slaný od roku 1573 v relativní úplnosti až do 50. let 17. století, mohli bychom na základě jejich rozboru významným způsobem doplnit poznatky o fungování městské kanceláře a osudech města a jeho obyvatel v daném období. Podrobnější analýza starších knih misivů zároveň umožní odhalit vazby slánských měšťanů na jiná města jako jednoho z faktorů ovlivňujících četnost styků s řadou lokalit i v průběhu třicetileté války, kdy byl nedostatek posílů často kompenzován využíváním obyvatel města, cestujících z nejrůznějších důvodů do příslušné destinace. Údaje zjištěné o korespondenci Slaného s různými městskými radami by pochopitelně měly být zasazeny do širšího kontextu, včetně celkového počtu odeslaných listů v daném období a vztahu k dalším adresátům. AMS, nezprac., kniha č. 65, *Knih misivů 1573-1586*; kniha č. 66, *Knih misivů 1580-1582*; kniha č. 67, *Knih misivů 1580-1584*; kniha č. 68, *Knih misivů 1590-1597*; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*; kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*; kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*. Srov. kap. č. 1.1.

<sup>1504</sup> Jak dokládají listy dochované ve spisové části městské registry a zápisy v knihách misivů, informace o pohybu vojsk poskytovaly Slánským nejen představitelé měst, ale také různé fyzické osoby, většinou úředníci z okolních panství, n. postoloprtský hejtman, hejtman na Křivoklátě, karlíštejnský hejtman Václav Sak z Bohuňovic a v Loděnici, hejtman toužetínského panství Martin Fflad, úředník vranského panství Jan Vrbičanský či slavětínský úředník Martin Krajinus z Bytynpergka, který v březnu 1641 informoval Slánské o postupu Banérova vojska. V říjnu 1635 pak varování městské radě zaslal mělnický měšťan Jiří Jakub Selmický z Cítova. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 23. 5. 1620, 27. 5. 1620, 16. 6. 1620; kt. č. 41, 4. 11. 1636; kt. č. 42, 10. 2. 1646, 17. 11. 1646, 18. 11. 1646; kniha č. 100, *Knih zápisů z rady 1631-1639*, ff. 61v, 63v, 64r; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, k fol. 52r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 273r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 206r, 114r-114v, 242v-244r. K informacím, které o pohybu vojska zaslal Slánským Martinic, viz kap. č. 4.3.

<sup>1505</sup> AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knih zápisů z rady 1631-1639*. Část této knihy se nachází v knize č. 72 označené jako *Knih misivů 1629-1638* (Srov. kap. č. 1.1). Podobná kniha, evidující však pouze došlou korespondenci, se dochovala také v nedalekých Lounech, a to pro období od května 1618 do konce roku 1630. Na rozdíl od slánské knihy z ní však nelze zjistit datum vydání evidovaných listů, nýbrž toliko datum jejich doručení. Pro Rakovník jsou knihy registru došlých listů k dispozici pro léta 1635-1647 a 1660-1675, přičemž registry jednotlivých listů nejsou opatřeny ani datem vyhotovení listu, ani datem jeho příjmu. Bohdan ZILYNSKYJ, *Rakovník v korespondenci se Sláným a Louny roku 1620*, RSH 4, 2003, s. 30-31, 38; Bohumír ROEDL, *Ke komunikaci městských rad ve Sláně a v Lounech v předbělohorském století*, Slánské rozhovory

Veškeré níže uvedené závěry o kontaktech Slaného a zejména předávání informací zpravodajského charakteru, je třeba chápat pouze jako pracovní teze, které bude nutno podrobit přísné kritice, a to nejen v souvislosti se studiem registratur příslušných měst.

Jak je vidět z následující tabulky, udržovali Slánští po celou dobu války nejčastěji kontakty s městy nacházejícími se v jejich bezprostředním okolí.<sup>1506</sup> Zároveň platí, že představitelům měst, která ležela v okruhu do třiceti kilometrů, také nejčastěji poskytovali tzv. *avisi* čili informace o pohybu vojsk, popř. je od nich požadovali.<sup>1507</sup> Podíl informací zpravodajského charakteru v listech odesílaných, ale i přijímaných slánskou městskou radou roste ve 40. letech v souvislosti s intenzivnějšími operacemi švédské armády na našem území. Prakticky po celou dobu války se pak lze setkat s listy, jejichž cílem je pomoci obyvatelům Slaného získat různé dlužné částky, nárokové dědictví či věci ukradené vojáky. V nemalé části listů řeší městská rada také trestně-právní záležitosti obyvatel, popř. zaštiťuje jejich žádosti o vydání zachovacího listu.<sup>1508</sup>

---

2006, s. 20; Jan ČERNÝ, *Nové Strašecí v korespondenci se Slaným a Rakovníkem v 16. a 17. století*, SSH 35, 2009, s. 138, 169nn.

<sup>1506</sup> Relativně velký počet listů ve druhé kategorii (31-60 km) mají na svědomí Litoměřice (15/3+4/0+1/0) a Žatec (14/0+4/0+1/0). Obě tato města se však rovněž nachází poměrně blízko Slaného. Litoměřice přibližně 34 km od Slaného a Žatec přibližně 40 km.

<sup>1507</sup> Tato skutečnost je patrně ovlivněna zejména tím, že s geografickou blízkostí obecně stoupá intenzita vztahů mezi jednotlivými městy a jejich obyvateli. Přímý vztah mezi vzájemnou polohou jednotlivých sídel a intenzitou komunikace mezi nimi byl prokázán například Janou Vojtíškovou na základě rozboru korespondence Kolína, Nymburka, Kutné Hory, Českého Brodu a Nového Města pražského, Janem Černým pro Rakovník a Kadaň či Markem Ďurčanským pro Nymburk. Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 289-302; TÁŽ, *Právní aspekty úřední korespondence mezi českými královskými městy na příkladu komunikace mezi Kutnou Horou a Novým Městem pražským*, PHS 41, 2012, s. 155-178.; Jan ČERNÝ, *Korespondence města Rakovníka s Kadani v 16. a 17. století*, Comotovia 2009. Sborník příspěvků z konference věnované 200. výročí regionálních vojenských akcí napoleonských válek (1809-2009), Chomutov 2010, s. 117-125, hl. s. 123; Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629-1634*, SSH 26-27, 2000-2001, s. 24. Srov. Tomáš STERNECK, *Z korespondence mezi Českými Budějovicemi a Brnem v polovině 16. století*, Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna 18, 2005, s. 557-587. Dále srov. závěry výzkumu migrace obyvatel na jihočeských panstvích na přelomu 16. a 17. století, podle nichž odcházely osoby starší 15 let nejčastěji do míst vzdálených 20 km od jejich rodiště, což je vzdálenost, kterou lze ujít za 4-5 hodin. Počet migrujících pak výrazně klesá po dosažení 50 km (Josef GRULICH – Hermann ZEITLHOFER, *Migrace jihočeského obyvatelstva v období před třicetiletou válkou a po jejím ukončení*, HD 22, 1998, s. 79-105). Tomuto zjištění odpovídá i množství listů odeslaných Slánskou městskou radou jiným městským radám zachycené v následující tabulce.

<sup>1508</sup> Prozatím bylo resignováno na zařazení řešených záležitostí do jednotlivých skupin podle typologie, kterou užívají badatelé věnující se raně novověké městské korespondenci, a jejich přesnou kvantifikaci, stejně jako postižení počtu řešených záležitostí v rámci těchto skupin, byť jsem si plně vědoma toho, že právě počet a povaha řešených záležitostí je jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňující frekvenci písemných kontaktů mezi jednotlivými adresáty. V tuto chvíli by vzhledem ke stručnosti některých zápisů bylo bez znalosti dalšího kontextu v mnoha případech velmi obtížné, ne-li přímo nemožné, říci, k jakému případu se daný list váže, takže výsledná čísla by zjištěné údaje příliš nepřesnila a mohla by být spíše zavádějící. Lze však předpokládat, že poměr mezi jednotlivými skupinami, resp. typy řešených záležitostí, bude velmi podobný jako v případě nymburských register (1629-1634) či register města Chlumce n. Cidlinou (1610/1614-1649). Vzhledem ke změně právního postavení Slaného spíše blíže registrům chlumeckým. Podobná bude patrně také struktura adresátů. Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629-1634*, SSH 26-27, 2000-2001, hl. s. 30-31. Srov. TÝŽ, *Česká města*, s. 188-190; Čestmír PELIKÁN, *Registra městské korespondence*, hl. s. 150-154; Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 140-302.

	1618-1628		1629-1638		1639-1648	
	celkem	avíza	celkem	avíza	celkem	avíza
do 30 km	216	26	62	1	74	51
31-60 km	39	3	12	0	4	1
61-90 km	8	0	3	0	0	0
91-120 km	1	0	4	0	1	0
více než 121 km	5	0	0	0	0	0
CELKEM	269	29	81	1	79	52

**Tabulka 2 Korespondence z let 1618-1648 určená různým městským radám s ohledem na vzdálenost adresátů od Slaného<sup>1509</sup>**

Výrazný pokles počtu listů odeslaných slánskou městskou radou ve 30. a 40. letech představitelům jiných měst nelze vysvětlit pouze poukazem na změny v systému státní a městské správy a zejména její simplifikaci.<sup>1510</sup> V případě Slaného ovlivňuje výsledná čísla nemalou měrou stav dochovaných pramenů. Pro léta 1618-1622 máme k dispozici jak registra staršího, tak registra mladšího radního písaře, přičemž registra mladšího radního písaře Karla Zikmunda pokračují až do roku 1626.<sup>1511</sup> U obou těchto knih lze navíc předpokládat podstatně menší ztráty než u register pokrývající zbylá válečná léta.<sup>1512</sup> Do jaké míry měla na komunikaci Slaného s (okolními) městy a městečky a zejména celkový objem odeslané

<sup>1509</sup> Tabulka byla sestavena na základě rozboru následujících knih: AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*; kniha č. 70, *Knih misivů-posilací 1622-1636*; kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*. Kvůli zjednodušení a zejména eliminaci problémů plynoucích ze změn tras místních komunikací, k nimž v průběhu let docházelo, byla vzdálenost mezi jednotlivými městy určována za pomoci spojnice (vzdušné čáry) mezi danými lokalitami. Nejedná se tedy o vzdálenost absolutní, ale přibližnou. Stejným způsobem je postupováno ve většině studií věnovaných raněnovověké migraci. Viz např. Josef GRULICH – Hermann ZEITLHOFER, *Migrace jihočeského obyvatelstva*, s. 79 – 105.

<sup>1510</sup> Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, hl. s. 305. Potíže s doručováním korespondence s ohledem na vojenské operace zaznamenali Slánští již v únoru 1621. Psaní Adama Eleazara z Lewenburku, registrátora při berni, který zval představitele města na svou svatbu s Evou, dcerou Václava Samce ze Stráže, dorazilo do Slaného plných 17 dní poté, co bylo na Novém Městě pražském sepsáno. Již o pět let později, v roce 1626 Adam Eleazar umírá. Dům v dnešní Truhlářské ulici, který byl nazýván U Eleazara (dnes čp. 1114B), o čtyři roky později získává vdova Eva a Adamova sestra Anna Tomanová. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 175r. Kateřina SAMOJSKÁ, *Model poznání městského domu na základě archivních pramenů. Městský dům na Novém Městě pražském – meze a možnosti poznání jeho stavebního vývoje na základě studia písemných pramenů*, Praha 2011 (= Doktorská disertační práce, Fakulta architektury ČVUT), Příloha č. 3, s. 4-5.

<sup>1511</sup> AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*.

<sup>1512</sup> Díky náhodně zachovanému účtu evidujícímu mj. náklady na posly, vydané zejména v příčině cest s psaním o avisi v období od listopadu 1642 do ledna 1644, víme o řadě listů, jejichž koncept se nedochoval. Například do Mělníka šel posel podle zmíněného účtu kvůli avisi celkem devětkrát, v registrech odeslané pošty se však z tohoto období zachoval pouze jeden koncept. Dále, do Budyně se pověřený posel vypravil třikrát, avšak v registrech není ani jeden koncept. Stejně tak se nedochoval list, který v této době nesl na Postoloprty Tomáš Švestka. Podobně díky účtu evidujícímu příjmy a vydání města v první polovině roku 1648 víme, že dne 16. 4. 1648 šel pro avisi do Loun Václav Ssaula, kterému bylo za tento akt zapláceno 18 kr. Příslušný list se však nedochoval. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 184-186, 202; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 75r; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 7. 2. 1648, Rozličné příjmy a vydání města od 7. 2. do 2. 6. 1648. K jednotlivým knihám misivů srov. kap. č. 1.1.

a přijaté pošty vliv změna jeho právního postavení, a fakt, že minimálně do počátku 40. let byl městem krajským, nelze v současnou chvíli říci.<sup>1513</sup>

Podíváme-li se blíže na jednotlivé adresáty, zjistíme, že ve sledovaném období odeslali Slánští nejvíce listů do Nového Strašecí, Rakovníka, Louny a Velvar. Zdá se také, že z těchto měst zároveň nejvíce listů obdrželi. S výjimkou Nového Strašecí to byla také města, na která se Slánští nejčastěji obraceli s dotazem o pohybu vojsk<sup>1514</sup> a současně patrně těchto informací slánské městské radě nejvíce poskytla či si jich nejvíce vyžádala.<sup>1515</sup>

	1618-1648			
	odeslané listy		došlé listy	
	celkem	avíza	celkem	avíza
Nové Strašecí	64	2	51	1
Rakovník	56	23	29	17
Louny	52	24	25	11
Velvary	46	11	21 (+5)	10 (+1)
Litoměřice	20	3	8	2
Žatec	19	1	1	0
Unhošť	17	7	9	3
Nové Město pražské	16	0	4	0
Malá Strana	15	0	1	0
Mělník	15	3	4	1
Smečno	15	0	2	0
Staré Město pražské	14	0	4	0
Roudnice nad Labem	12	2	5	2
Beroun	7	2	11	7
Kladno	6	0	20	0
Budyně n. Ohří	3	1	3	0
Libochovice	3	3	1	1
CELKEM	380	82	199 (+5)	55 (+1)

Tabulka 3 Nejčastější korespondenční partneři Sláného z řad měst v letech 1618-1648<sup>1516</sup>

<sup>1513</sup> Sláný přestal být krajským městem patrně někdy kolem roku 1643. Více viz pozn. č. 682.

<sup>1514</sup> Nejvíce informací poskytli Slánští Velvarským (9 listů) a nejvíce si jich naopak vyžádali od Lounských (17 listů) a Rakovnických (17 listů). Informace o pohybu vojsk Slánští poskytli či si je vyžádali od jednotlivých měst v tomto poměru: Nové Strašecí (1 list: 1 list), Rakovník (4: 17, 2 poděkování), Louny (6:17, 2 poděkování), Velvary (9: 2), Litoměřice (0: 3), Žatec (0: 1), Unhošť (6: 1), Mělník (1: 2), Roudnice n. Labem (2: 0), Beroun (1: 1), Budyně (0: 1), Libochovice (2: 1). V případě Nového Strašecí se počet listů týkajících se vojenských záležitostí odlišuje od údajů uváděných Janem Černým o jeden list z toho důvodu, že v našem případě byly počítány vždy jen listy adresované přímo městské radě a nikoliv jednotlivým měšťanům. Do celkového počtu tak nebyl zahrnut list adresovaný na počátku května 1646 novostrašeckému měšťanu Janu Praunovi, jehož koncept se nachází v pamětní knize (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 180v). Jan ČERNÝ, *Nové Strašecí*, s. 173.

<sup>1515</sup> Jednotlivá města poskytla Slánským či si od nich vyžádala informace o pohybu vojsk v tomto poměru: Nové Strašecí (0 listů: 1 list), Rakovník (7: 10), Louny (10: 1), Velvary (6: 4), Litoměřice (2: 0), Unhošť (0: 2, 1 poděkování), Mělník (1: 0), Roudnice n. Labem (0: 2), Beroun (1: 3, 2 poděkování), Libochovice (0: 1). Připomeňme, že údaje o došlé poště, máme prozatím pouze z pramenů slánských, ze spisové části městské registratury a torzovitě zachovaného purkmistrovského manuálu.

<sup>1516</sup> Do tabulky byla zahrnuta pouze města, jejichž představitelé ve sledovaném období slánské městské radě zaslali, nebo od ní dostali, alespoň deset listů. Toto pravidlo bylo porušeno pouze v případě čtyř měst, z toho ve třech případech proto, že dané městské rady v zaslaných listech poskytovaly či požadovaly informace o pohybu vojska. V posledním případě byla výjimka učiněna s ohledem na fakt, že dané město (Kladno) zaslalo



Pro poznání podílu těchto měst na fungování varovného systému ve Slánském kraji, včetně zjištění toho, kdo informace převážně poskytoval a kdo byl spíše jejich pasivním příjemcem, jaká byla ideální vzdálenost mezi jednotlivými informátory,<sup>1517</sup> a jak rychle se tyto informace šířily,<sup>1518</sup> je nezbytně nutné provést podrobným výzkum v registraturách příslušných měst.<sup>1519</sup> Kromě sledování mechanismu předávání informací mezi jednotlivými městy<sup>1520</sup> by v rámci

---

Slánským minimálně dvacet listů, ačkoliv, jak se zdá, jemu samotnému bylo adresováno pouze šest listů. Čísla v závorce odkazují na listy Velvarských adresované slánské městské radě, které byly zpřístupněny Františkem Vackem v roce 1894 na stránkách Slánského obzoru. František VACEK, *Rada velvarská*, s. 22-28.

<sup>1517</sup> Optimální vzdálenost měst, mezi nimiž pendlovali poslové mající za úkol zjistit informace o pohybu vojska, byla ovlivňována mnoha faktory. Mezi nejdůležitější lze bezesporu počítat potřebu získat co nejdříve co nej přesnější informace, nutnost platit posla a minimalizovat faktory ohrožující jeho návrat. Všech těchto skutečností si byli Slánští plně vědomi. Opakovaně naráží zejména na vzdálenost ovlivňující pravdivost informací. Například v únoru 1643 píše Libochovickým, že od Velvarských slyšeli, že se včera asi dvě míle od Litoměřic utábořilo švédské vojsko, a proto „[...] slyšice o takovém nenadálém pokřiku a nebezpečnosti vojenském za slušné jsme uznali <abychom> k Vaším Poctivostem tohoto posla schválně vypraviti, Vaše Poctivosti přátelsky žádajíce, poněvadž od města Litoměřic blížeji nežli my býti ráčíte a sousedé Vašich Poctivosti tam začastý za příčinami svými docházejí, že nám o tom správu učiniti <odpříti> Vaším Poctivostem za obtížný nebude, zdali by co takového <pokřiku> nebezpečného tam proslejšchati a nám všem obávati se mělo neb bylo.“ (AMS, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 62r). Podobně o tři roky později v listu Lounským: „I poněvadž Vaše Poctivosti blížeji těch míst jsou, přátelsky jich žádáme, pokudž o tom jakou vědomost mají, že nás v tom avisirovati sobě neobtěží.“ (TAMTĚŽ, f. 179r).

<sup>1518</sup> Částečnou představu o rychlosti šíření informací v této době si můžeme udělat díky rejstříkům, do nichž se byli postupně povinni zapsat všichni, kterým byl příslušný patent krajskými posly ukázán. S prvním patentem, týkajícím se nové kontribuce, obcházel slánský kraj tři poslové, každý přibližně třetinu sídel, pouhých pět dní, od 17. do 21. 11. 1623. S druhým patentem, týkajícím se „*reformati k religii*“, i přes poznámku „*cito, cito, citissime*“ šel jeden posel na počátku roku 1628 celkem 11 dní (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, 39, 17. 11. 1623, Rejstřík krajského posla; kt. č. 40, 1. 1. 1628, Rejstřík krajského posla). O tom, že nebylo vždy snadné získat podpis potvrzující spatření patentů svědčí například koncept listu z března 1622, v němž Slánští vysvětlují kvartýrkomisařům Štefanu Carretto z Millesima a Janovi Habartovi Kostomlatskému z Vřesovic, proč jim nemohou zaslat „*podepsané registříky*“, jak jim slíbili před týdnem: „[...] *správu od týchž poslův máme, že jsou po celém kraji ve všech místech a gruntech pánův obyvatelův vejsadních dotčené patenty dodali a vyukázali, však od mnohých žádného poznamenání dostati nemohli.*“ (TAMTĚŽ, kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 257r, 258r).

<sup>1519</sup> Korespondenci mezi Sláným a Rakovníkem v 16. století a 17. století, jehož registra odeslané pošty se dochovala v mimořádné úplnosti (28 knih pro léta 1559-1689), se dlouhodobě zabývá Jan Černý. Ke komunikaci Sláného s Louny se naposledy vyjádřil Bohumír Roedl, který upozornil na fakt, že postižení kontaktů mezi Louny a dalšími městy komplikuje zejména stav pramenné základny, kromě jednotlivých listů se v lounském městském archivu dochovala pouze pomocná kniha evidující došlou poštu z let 1618-1630. Na obdobný problém narazí badatel také v případě Nového Strašecí, jehož archiv se ve větší míře dochoval až od druhé poloviny 17. století. Korespondenci posledního z měst, s nimiž si Sláný v průběhu války vyměnil nejvíce listů, tj. Velvar, jehož registra se dochovala od roku 1613, nebyla prozatím věnována větší pozornost. Pouze v roce 1894 zpřístupnil František Vacek bez hlubšího komentáře na stránkách Slánského obzoru některé z listů velvarské městské rady adresované Slánským v letech 1622-1631. Jan ČERNÝ, *Vztahy mezi městy Sláným a Louny v polovině 15. století ve světle slánského kopiáře*, Slánské rozhovory 2006, s. 14-17; TÝŽ, *Službu svů vzkazujem, slovně opatrnosti páni sousedé a přátelé naši milý. Registra odeslaný listů města Rakovníka z let 1534-1544 (1545)*, RSH 7, 2006, s. 163-228, TÝŽ, *Nové Strašecí v korespondenci*, SSH 35, 2009, s. 130-184; Bohumír ROEDL, *Ke komunikaci městských rad*, s. 18-21; František VACEK, *Rada velvarská*, s. 22-28. Srov. Jan ČERNÝ, *Korespondence města Rakovníka s Kadani*, s. 117-125.

<sup>1520</sup> Prozatím byl výslovný příkaz přeposlat poskytované informace konkrétním městům nalezen pouze ve třech listech, přičemž v tuto chvíli se jako nejzajímavější jeví dva listy ze srpna 1620, na něž upozornil již Bohdan Zilinskyj. Dne 15. 8. 1620 posílají Slánští Unhošťským opis psaní Rakovnických „*nepochybujíce, že do města Berouna a oni <dáleji> kde zapotřebí dáleji v známost uvéstí, nepominete, tak abychom v čas potřeby jedni druhý sousedsky s pomocí Boží retovati a fedrovati mohli.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 142v). Téhož dne přeposílají Slánští informace Rakovnických také Velvarským, žádajíce je, aby je postoupili Roudnickým a ti Litoměřickým, „*tak abychom jedni druhý za ruce se držíce v čas potřeby provisum [?] hájiti, fedrovati, <moh> s pomocí Boží, mohli.*“ (TAMTĚŽ). Třetí list zaslali Slánští na počátku listopadu

budoucího výzkumu bylo nanejvýš vhodné pokusit se stanovit, do jaké míry se poskytované informace shodovaly s realitou a jak tato skutečnost ovlivňovala výběr a zejména preferenci informátorů.<sup>1521</sup> Dále by bylo zajímavé tuto cílenou migraci graficky znázornit prostřednictvím mapy, do níž by byly zaneseny jak trasy jednotlivých posílů (listů), tak aktuální rozmístění armád.<sup>1522</sup> Budoucí výzkum by měl rovněž přinést odpověď na otázku, jak se proměňovala role Slaného v rámci zmíněného varovného systému v závislosti na jeho právním postavení<sup>1523</sup> a zejména, zda hrál Rakovník po celou dobu války tak významnou roli v předávání informací o pohybu vojsk v oblasti Poohří, jak se na základě studia rakovnických, slánských a lounských register a příslušného aktového materiálu z roku 1620 domnívá Bohdan Zilynskyj.<sup>1524</sup>

Na závěr tohoto exkurzu je třeba učinit alespoň několik stručných poznámek ke struktuře misivů, prostřednictvím nichž Slánští o *avisí* žádali a o osobách, které je doručovaly.

Po úvodním oslovení, většinou ve formě „*Služby naše povolné vzkazujeme, Slovné poctivosti páni přátelé naši zvláště jmil*“,<sup>1525</sup> a přání všeho dobrého,<sup>1526</sup> zpravidla následovala žádost o poskytnutí informací či ověření pravdivosti uvedených sdělení.<sup>1527</sup> V případě listů,

---

1622 Novostrašeckým, které požádali, aby informaci o vojsku, které má následujícího dne vyrazit ze Slaného do Nového Strašecí a poté do Rakovníka, předali Rakovnickým (TAMTÉŽ, f. 348v). Do jaké míry byl tento postup obvyklý i v jiných případech, ukáže až budoucí výzkum. Bohdan ZILYNSKYJ, *Rakovník v korespondenci*, s. 28, s. 35 (č. 5)

<sup>1521</sup> Zdá se, že informační síť jednotlivých měst využívali i představitelé vyšších stavů. Viz například Vilém Slavata v dopise Jaroslavu Bořítovi z 13. března 1632: „*Pan marquis de Grana přijevše sem velice to jistí, že nepřítel z Mostu se reteriroval; ale já mnohem víceji tomu, co se z Žatce píše, nežli této zprávě místo dávám.*“ Na otázku, která města byla zapojena do informační sítě jednotlivých šlechticů a zda tato skutečnost ovlivňovala volbu městských rad při posílání žádostí o *avisí*, snad odpoví budoucí výzkum. František TISCHER (ed.), *Dopisy Viléma hraběte Slavaty psané Jaroslavu Bořítovi hraběti z Martinic z let 1631 a 1632*, SH 1, 1883, č. 4, s. 314.

<sup>1522</sup> Kdo, komu, kam a kdy přeposílal informace o pohybu vojska, bylo pochopitelně do značné míry ovlivňováno aktuální situací na bojištích, zejména odkud a kam mělo vojsko jít.

<sup>1523</sup> Např. Jan ČERNÝ, *Nové Strašecí*, s. 181.

<sup>1524</sup> Bohdan ZILYNSKYJ, *Rakovník v korespondenci*, s. 30. Srov. TÝŽ, *Soubor listů rakovnické městské rady z května až července 1620. Nad zápisy jednoho svazku rakovnických městských register*, RSH 3, 2002, s. 5-20. Dále srov. Jan ČERNÝ, *Nové Strašecí*, s. 130-184.

<sup>1525</sup> V registrech odeslané pošty je tato formule většinou zkrácena do podoby „*Službu etc. zdraví etc.*“ AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 19. 2. 1645.

<sup>1526</sup> Ačkoliv misivny na rozdíl od listin obsahovaly „*pouhé sdělení bez moci závazné*“, bylo i u nich vyžadováno dodržování určité ustálené struktury. K tomu viz např. poznámku staršího radního písaře Jana Veselského z června 1620 „*NB. Nepsali nám služby.*“ připojenou patrně jako vysvětlení k listu, který byl uvozen pouze slovy „*Téhož zdraví i jiného všeho přejeme Vám věrně rádi.*“ Vynecháním „*služby*“ v odpovědi byli představení města Vraného nenápadně (?) upozorněni na svůj poklesek. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 125r.

<sup>1527</sup> Například v červnu 1647 píše Slánští Lounským, že dostali zprávu o 3000 nepřátelských vojácích, kteří by měli přitáhnout ze Žateckého kraje a o tom, že švédská armáda táhne směrem od Chebu k Plzni a cestou drancuje okolí a zajímá lidi, zejména osoby vyššího stavu a jejich správce. Oni však „*nemohouce na holá slova tomu tak pojednou věřiti, mezi tím, aby nětco takového nenadálého nás nepřikvačilo, na sebe pozor dávajíce*“, posílají k Lounským posla a ptají se, co o tom ví (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 243r-243v). Podobně zdůvodňují žádost o informace Lounským také v květnu 1642: „*[...] však nic jistého a co by se s pravdou srovnávatí mohlo vyzvědětí nemůžeme, pročez Vaše Poctivosti sousedsky žádáme, pokudž by Vaše*

jejichž prostřednictvím příslušná města pouze informace poskytovala, toliko vlastní oznámení o pohybu vojsk. Tuto dispoziční část, která byla v některých případech uvedena poděkováním za informace poskytnuté v minulosti, většinou uzavíral slib odvděčit se v budoucnu stejným způsobem. V některých případech, jako například v listu Budyňským z června 1647, poskytují Slánští, patrně ve snaze zavázat si adresáta, reciproční informace přímo v listu, prostřednictvím něhož sami o informace žádají.<sup>1528</sup> Zejména od 40. let lze pak v samotném závěru jednotlivých listů stále častěji nalézt slova, prostřednictvím nichž pisatelé vyjadřují přání, aby je Pán Bůh všechny od zlého a zejména vojáků ochránil.<sup>1529</sup> V mnoha listech se lze setkat také s odkazem na minulé prokázané služby či obecně na institut dobrého sousedství.<sup>1530</sup>

O poslech, které zaměstnávala slánská městská rada, prozatím mnoho nevíme. Pouze u tří osob můžeme s jistotou říci, že doručování listů pro ně bylo hlavním zdrojem obživy.<sup>1531</sup> Ještě méně toho prameny prozrazují o tom, jak slánští poslové vypadali. Lze předpokládat, že se příliš nelišili od jiných poslů. Kromě brašny či pouzdra s korespondencí měli patrně hůl nebo kopí, které mohli v případě potřeby použít k obraně, a kovový štítek se slánským znakem umístěný na prsou či na rukávu oděvu, patrně pláští s kapucí.<sup>1532</sup> Tento speciální oděv měl posla chránit nejen před nepřízní počasí, ale zejména před útoky jiných osob. Tehdejší společnost většinou respektovala nepsaný zákon o nedotknutelnosti (řádně označených) poslů. V době válečné pak bývali poslové, zejména ti, kteří se chystali na delší cestu, vybavováni také fedrovními a ochrannými listy. Jak však dokládá zápis ve slánské matrice, ani všechny tyto skutečnosti nemusely být dostatečnou zárukou toho, že se posel vrátí do své domovské

---

*Poctivosti lepší a jistou správu nám toho dáti mohli [...], že nás po tomto poslu našem, co nejdříve množné bude [...] avisirovati a s námi comunicirovati ráčíte.*“ (TAMTÉŽ, f. 51v).

<sup>1528</sup> Za žádostí o informace následuje věta: „*Za noviny v nynějším pokřiku vojenském, co bychom Vašim Poctivostem oznámiti mohli, toto jest.*“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 243r.

<sup>1529</sup> Například: „*Pán Bůh sám rač dále nám všem pomáhati a nás všechny před těma loupežníky ochraňovati.*“ (11. 12. 1644, Velvary a Louny; AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 143v), „*Pán Bůh rač je i jiné všechny zhoubece naše od nás odvrátiti [...] Pán Bůh s námi.*“ (10. 6. 1645, Velvary; TAMTÉŽ, f. 157v), „*Pán Bůh rač nás všechny před takovými nepřijemnými hostmi [!] ochrániti.*“ (26. 6. 1647, Budyně; TAMTÉŽ, f. 243r), „*Pán Bůh rač nás všechny od takové zběři vojenské, jedny i druhé, milostivě chrániti.*“ (26. 6. 1647, Rakovník; TAMTÉŽ, f. 243v), „*Pán Bůh chraň a opatruj nás všech před takovými zhoubcí [...] Pán Bůh s námi.*“ (22. 7. 1647, Rakovník; TAMTÉŽ, f. 244v).

<sup>1530</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 61v-62r, 144r, 180r, 275v; kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 81r, 142v.

<sup>1531</sup> Na počátku prosince 1618 skončil ve funkci slánského obecního (přísežného) posla po sedmi letech Jiřík Veselý (AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 456v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 264r). Novým obecním poslem se stal Kašpar Vokáč, který jím byl patrně ještě v květnu 1635 (TAMTÉŽ, f. 261r; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 137, 141, 146). Současně s ním, nejspíše od října 1632, vykonával funkci obecního posla také Václav Ssaula, který byl obecním poslem minimálně ještě v lednu 1643 (kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 27r; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 141, 184).

<sup>1532</sup> Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 125-126; TÁŽ, *Instituce městských poslů v Českých zemích v době předbělohorské*, Královéhradecko. Historický sborník pro poučenou veřejnost 4, 2007, s. 487.

obce.<sup>1533</sup> O platovém ohodnocení osob roznášejících slánské listy, nejen profesionálních poslů,<sup>1534</sup> víme na základě několika náhodných zmínek následující. V lednu 1643 bylo Václavu Ssaulovi, který šel do Rakovníka, tedy přibližně 29 km, zapláceno 18 kr. a Tomáši Švestkovi za cestou do Loun vzdálených od Slaného přibližně 25 km, také 18 kr. Proč zaplatili konšelé za tu samou trasu Pavlu Kuchyňkovi 21 kr., a jakémusi Erhartovi, který měl v Lounech předat psaní slánského hejtmána generál kvartýrmistru dokonce 30 kr., nevíme. Je možné, že kromě psaní nesli tito poslové také nějaký dar a radní písař pouze opomněl učinit o této skutečnosti poznámku do příslušného vyúčtování.<sup>1535</sup> Vzhledem k dlouhodobé nedostupnosti knihy počtu konšelů obsahující zápisy z let 1601-1622 nelze zjistit, jak se tyto lišily od odměn, které dostávali poslové za své služby na počátku války, natož pak v době předválečné.<sup>1536</sup>

<sup>1533</sup> Nepsaný zákon o nedotknutelnosti poslů byl porušen například v Kolíně v roce 1599, kdy byl tamní přísežný posel zavražděn a okraden poblíž popraviště (VOJTÍŠKOVÁ Jana, *Instituce městských poslů*, s. 488-489). Co přesně bylo příčinou úmrtí Mikuláše Flinka, posla směřujícího z Kadaně do Prahy, který zemřel ve Slaném na počátku června 1620 kdesi na předměstí za Lounskou bránou, nevíme. Vzhledem k tomu, že je u jeho jména uvedeno povolání (zámečník), patrně se nejednalo o profesionálního přísežného posla. Pohřben byl na hřbitově u kostela Svaté Trojice. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika 2*, f. 228r.

<sup>1534</sup> Roznášením listů si mnohdy přivydělávali obyvatelé Slaného, kteří z nějakého důvodu mířili do příslušného města. Například na počátku 1637 šli do Velvar se žádostí o avisi šlotýř Honzíček a podruh Karbus. V létě téhož roku se pak Honzíček vypravil s listem adresovaným regentovi Zachariáši Vejdovi na Smečno. Zda se mezi dalšími osobami, o nichž víme, že doručovaly listy slánské městské rady a přitom nebyly jejími stálými zaměstnanci, nacházeli nějakí řezníci, kteří si doručováním listů údajně nejvíce přivydělávali, nelze prozatím říci. U řady příležitostných, tzv. „schválních“ poslů známe prozatím pouze křestní jméno: Erhart, Jan Hudeček, Jan Kulich, Jednuška, Klepmr, Matějka, Moucha, Pavel Kuchyňka, Petr Krosna, Šimek Mazač, Tomáš Švestka, Topinka, Vítek. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 185-186, 202; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 26. 1. 1637, Poznamenání příjmů a vydání za purkmistra Jiříka Hanzburského v období od 29. 12. 1636 do 26. 1. 1637; 15. 6. 1637, Poznamenání příjmů a vydání za purkmistra Jiříka Sulivy v období od 18. 5. do 15. 6. 1637. Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Instituce městských poslů*, s. 485. Srov. Martin ŠTINDL, *Velké Meziříčí a Velká Bíteš ve svazku sousedství. Každodenní komunikace poddanských měst v 17. století*, Západní Morava 1, 1997, s. 10 – 11.

<sup>1535</sup> Doručování věcí navíc nemuselo nutně znamenat vyšší plat pro posla. Například Tomáš Švestka, který nesl do Loun rytmistru „Paulu Commendantu“ kromě psaní také blíže nespecifikované ryby, dostal zapláceno pouze 18 kr., což jak se zdá, byla obvyklá taxa placená za tuto vzdálenost. Stejnou částku dostal také Pavel Kuchyňka, „když od leitenambta, který na quardě zůstává, nejvyššímu panu Mirko v dar beránka nosil.“ Poslu Václavu Ssaulovi, který šel se suplikací k hraběti do Prahy (na Hradčany) a zároveň přinesl „troubu, na kterou po hodinách v noci se vytrubuje“, zaplatili Slánští též obvyklou taxu 24 kr. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 185, 186. Srov. následující poznámku.

<sup>1536</sup> V první polovině 40. let bylo slánskému poslu, resp. poslům, za doručení psaní do jednotlivých lokalit placeno následujícím způsobem: Smečno (cca 5,7 km): 3 kr. a 4 kr.; Třebíz (cca 8,5 km): 6 kr.; Vraní (cca 11,8 km): 6 kr.; Velvary (cca 12,1 km): 6 kr.; Toužetín (cca 17,4 km): 12 kr.; Budyně (cca 19,5 km): 12 kr., 14 kr.; Libochovice (cca 19,8 km): 14 kr., 15 kr.; Louny (cca 25 km): 18 kr., 21 kr., 30 kr.; Hradčany (cca 27,4 km): 24 kr.; Rakovník (cca 29 km): 18 kr., 24 kr. (jednou zdůvodněno obtížemi na cestě); Roudnice (29,8 km): 18 kr.; Mělník (cca 30,5 km): 18 kr., 22 kr., 24 kr., 30 kr. (zdůvodněno 4týdenním čekáním); Postoloprty (cca 31 km): 24 kr.; Žatec (cca 40,2 km): 36 kr (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 184-186, 202. Srov. TAMTÉŽ, s. 457. Dále srov. TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 26. 1. 1637, Poznamenání příjmů a vydání za purkmistra Jiříka Hanzburského v období od 29. 12. 1636 do 26. 1. 1637). Podle řádu vydaného řemeslníkům a obchodníkům pražských měst dne 2. 1. 1626 mělo být poslům placeno za jednu míli chůze, tj. přibližně 7,5 km, maximálně 6. gr. míš. (přibližně 7 kr.) a „pakli by co těžkého nesli“ 8 gr. míš (přibližně 9 kr.). Zda bylo toto nařízení ve Slaném dodržováno a do jaké doby, nevíme (TAMTÉŽ, kniha č. 3, *Knih patentů 1622-1630*, f. 113v).

Určitá částka byla podobně jako v České Lípě odváděna také cizím poslům, kteří do Slaného doručili zásilku, nebo zde čekali na odpověď. Například na počátku 40. let bylo berounskému poslu dáno spropitné ve výši 3 kr., krajskému poslu 6 kr. a „poslu nějakému na poručení pana ouředníka“ dokonce 24 kr. Stejná částka byla vyplacena „poslu, který ukazoval cestu do Prahy špiží [!] Hogensdorfský.“<sup>1537</sup> V létě 1637 pak bylo „poslu komornímu od přinešení patentů dáno bibales“ ve výši 6 kr.<sup>1538</sup> Nemalou sumu vynakládali Slánští také na krajské posly, kterým byli i přes opakované stížnosti adresované Martinicovi<sup>1539</sup> či krajským hejtmanům<sup>1540</sup> nuceni platit za jejich služby, tj. roznášení patentů a různých nařízení po kraji.<sup>1541</sup> Nejpozději od roku 1642 zahrnovali tyto náklady ve shodě s Martinicovou instrukcí do soupisů vojenských nákladů a škod předkládaných berničnímu úřadu (viz předchozí kapitola).<sup>1542</sup> Podobně byli nuceni podporovat vojenské kurýry, kteří procházeli přes Slaný. Kromě fedruňku v podobě financí<sup>1543</sup> či jídla a píce jim zapůjčovali koně<sup>1544</sup> a v některých případech od nich dokonce přebírali zásilky, které poté slánští poslové dopravovali na místo určení.<sup>1545</sup> Prostředky na podporu těchto poslů byli minimálně ve druhé

<sup>1537</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 185-186. Petr GAJDOŠÍK, *Českolipské purkmistrovské rejstříky 1576-1617*, s. 552-553.

<sup>1538</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 17. 8. 1637, Poznamenání příjmu a vydání za ouřadu p. Jiřika Hanžburského od 20. Julii až do 17. Augusti léta 1637.

<sup>1539</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů – posílací 1622-1636*, f. 94r.

<sup>1540</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 79-80, 109-110.

<sup>1541</sup> Například v průběhu roku 1637 zaplatili Slánští za krajská poselství 25 zl. a 20 kr. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 18. 12. 1637, Poznamenánoutrat od obce slánské, n°2, outraty na posly krajské.

<sup>1542</sup> Do 1643, kdy se s největší pravděpodobností stalo místo Slaného novým krajským městem de facto město Louny (více viz pozn. č. 682), roznášeli patrně ve většině případů patenty po kraji slánští přísední poslové. Například v březnu 1635 šel s patentem týkajícím se vojenské kontribuce posel Kašpar Vokáč a druhý posel Václav Ssaula obcházel kraj „pro poznamenání, kde jací soldáti ložírují“. Oba za svou práci dostali 2 zl. (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 141. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, ff. 257r (16. 3. 1622), 258r (21. 3. 1622), 264r (3. 4. 1622). Podle listu z února 1636 platili Slánští „od každé chůze po obijí kraje do 3 kop míš.“, tj. maximálně 3 a půl zl. (TAMTĚŽ, kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 80). K otázce využívání městských poslů pro krajská poselství a jejich financování, včetně výpisu z poručení místodržících v této věci z 6. 6. 1642 viz kniha č. 2, *Pamětní knih 1641-1652*, ff. 7v, 9r-9v, 9v-10r, 10v.

<sup>1543</sup> Podle torzovitě dochovaných účtů vydali Slánští od poloviny března 1641 do konce listopadu 1642 na vojenské kurýry, včetně platů domácím poslům doručujících vojenské balíky a psaní došlé do Slaného, celkem 6 zl. 30 kr. (AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 271-272, 457. Srov. kniha č. 2, *Pamětní knih 1641-1652*, f. 34r). Finančně podporovat vojenské kurýry projíždějící městem byli nuceni také Nymburští. Marek ĎURČANSKÝ, *Zkušenosti Nymburských*, s. 31.

<sup>1544</sup> Na konci března 1639 byla na zasedání městské rady řešena otázka finanční náhrady za koně zapůjčené vojenským kurýrům. Návrh, aby obec platila postiženému za nevráceného koně, starší obecní odmítli s tím, že obec povolila vyhlásit sbírku na tyto kurýry a navíc „kdo koně má, tak více než jiní statku má, a tak víceji pomoc činiti jsou povini.“ (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 33v). Také o šest let dříve neproplatila obec Anně Kaprynálc koně, kterého si kurýr ponechal. Nicméně alespoň jí udělila slevu na kontribuci ve výši 8 kop gr. míš. TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 279r.

<sup>1545</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 174.

polovině 30. letech získávány prostřednictvím speciální sbírky<sup>1546</sup> a z „nájmův z chalupí po lidech odběhlých“.<sup>1547</sup>

---

<sup>1546</sup> Speciální sbírka na „fedruňky na vojenské curiri skrze město jedoucí a jiné oficíry“ byla nařízena na konci března 1639. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 33v.

<sup>1547</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 432r.

## 5. Soužití civilního obyvatelstva a vojáků. Život v permanentním strachu?

„Pán Bůh rač dáti, aby jak k nám pokojně  
přijeli, tak i od nás brzo odtáhli.“<sup>1548</sup>

Podobně jako obyvatelé jiných měst i obyvatelé Slaného se byli prakticky po celou dobu války nuceni opakovaně vyrovnávat s kratšími či delšími pobyty vojáků ve městě a jeho okolí, a to nejen díky durchcukům, mustrunkům či zimním kvartýrům, ale také díky Martinicovi, který neváhal využít jejich služeb ve snaze přimět Slánské ke konverzi či odvedení různých dávek a poplatků.<sup>1549</sup> Mezi obyvateli města a vojáky, kteří se stávali součástí městského organismu mnohdy na několik týdnů až měsíců, docházelo k nejrůznějším typům interakcí, včetně konfliktů, z nichž některé nabývaly podoby excesů.

O konfliktech obyvatel města s vojáky jsme informováni především prostřednictvím dopisů, které zasílala městská rada ve snaze domoci se nápravy jednotlivých přehmatů Karlu z Lichtenštejna, příslušným vojenským velitelům a po roce 1623 také své nové (zástavní) vrchnosti. Stejně jako ze záznamů v radních manuálech či zápisků Daniela Vepřka a Augustina Kosiny, ani z těchto listů se většinou nedovíme nic o tom, jak danou situaci vnímali její aktéři.<sup>1550</sup> To částečně umožňuje až torzovitě dochovaná kniha svědomí se zápisy z let 1629-1656, obsahující několik svědectví o vzájemném stýkání se a zejména potýkání obyvatel města s vojáky.<sup>1551</sup>

<sup>1548</sup> Slánští v závěru listu Lounským dne 9. 11. 1622. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 350r.

<sup>1549</sup> Využívání vojáků jako donucovacího prostředku ve snaze dosáhnout konverze obyvatel nebylo ničím neobvyklým. Do Slaného byli stejně jako do Žatce, Rakovníka, Loun, Domažlic, Klatov či Sušice, za tímto účelem pozváni vojáci Martina de Huerty. Ve městě strávili celkem osm měsíců (červen 1626 – leden 1627). V Hradci Králové, Kutné Hoře, Litoměřicích, Chomutově a Nymburce působili vojáci z regimentu Jana Filipa Breunera a Nový Bydžov navštívili jak Huertovi, tak Breunerovi vojáci. Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629-1634*, SSH 25, 1999, s. 93; TÝŽ, *Česká města*, s. 94; Josef KAŠPAR, *Nový Bydžov a rok 1620. Kus finanční české historie*, Sborník historického kroužku 8, 1907, č. 1-2, s. 39. Srov. pozn. č. 423. K využívání vojáků při vybírání kontribuce a jiných poplatků viz kap. č. 4.3.

<sup>1550</sup> Z celkového počtu 89 záznamů, které se zachovaly ze zápisků Daniela Vepřka, se chování vojáků vůči civilnímu obyvatelstvu týká jen 17, z toho čtyři z nich popisují události, k nimž došlo na Smečně, v Kladně a ve Velvarech. S více než pouhým konstatováním a prostým popisem se pak setkáváme toliko u pěti záznamů. Potřebu blíže komentovat chování vojáků neměl ani Augustin Kosina, jehož zápisky byly rovněž zpřístupněny díky Janu Bohuslavu Miltnerovi. Ze 48 dochovaných záznamů popisuje chování vojáků jen 12, z toho pouhých pět se bezprostředně týká Slaného. Toliko u tří z nich pak lze určit obrannou strategii, kterou v dané situaci obyvatelé města zvolili. Jan Bohuslav MILTNER, *Kalendář historický*, s. 5 (záznam z 18. 1. 1632), 6 (25. 1. 1632), 7 (27. 2. 1632), 8 (2. 3. 1632), s. 11-12 (27. 8. 1626, Velvary); TÝŽ, *Zlomky paměti slánských*, s. 17 (7. 6. 1643), 18 (10. 10. 1643), 19 (12. 1. 1645).

<sup>1551</sup> Předpokládané velké ztráty, které nejsme v tuto chvíli schopni blíže vyčíslit, potvrzuje v listu zasláném Jeremiášovi Váňovi v roce 1649 městský písař Daniel Vepřek, který jej informuje o tom, že knihy svědomí „při vyplundrování města od lidu válečného švédského léta 1643 s jinými některými kněžami městskými k roztrhání a rozházení přišly.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 317r; kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*.

Nejčastěji si Slánští stěžují na nepřiměřené požadavky na ubytování či denní dávky proviantu,<sup>1552</sup> na poškozování úrody a majetku,<sup>1553</sup> dále na loupeže a krádeže, zejména krádeže koní<sup>1554</sup> a dobytka,<sup>1555</sup> ale také obilí, vína či nejrůznějších předmětů domácí potřeby.<sup>1556</sup> Se všemi těmito věcmi vojáci nezřídka obchodovali.<sup>1557</sup>

Některé méně závažné spory mezi obyvateli města a vojáky a výjimečně i mezi vojáky samotnými se snažila městská rada urovnat sama, a to přesto, že vojáci podléhali jiné

---

<sup>1552</sup> Požadavky vojáků byly často doprovázeny výhrůzkami a násilím. Velmi neurvale se chovali například vojáci hejtmána Mosta a Fridricha Gerštorfa z Gerštorfu. Na počátku května 1621 píše Slánští Karlu z Lichtenštejna následující: „*Jaké pak nátlaky a soužení v téměř čase spolu s námi sousedé naši od týchž soldátův <snášeti museli> a zvláště od beffelichshoberů sněsti museli, když to některé, že jim hned po jich vůli, co míti žádali, zjednati a dáti nemohli, bili, prali, z domu ven vyháněli a nábytky jich brali, některé ochromili, jednomu ruku utali, jinýmu zuby vytloukli, jiné do vězení, aby se vypláceli dávali, jedné ženě pokojně po ulici jdoucí <halapartnou> děťátko nesouc na pokání, hlavičku halapartnou rozrazili a zabili <rozrazili takže ve čtvrt hodině od toho...umřelo> a jinak všelijak těžce, až líto <se> co Pánu Bohu <toho slitovati> žalovati i se slitovati, sužovali.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihá misivů 1617-1622*, f. 193r-193v. Srov. přepis téhož listu v diplomové a rigorózní práci Josefa Kadeřábka, jehož chyby se až na tři výjimky, které lze považovat za logické opravení textu, zcela shodují s chybami, které při přepisu učinil Václav Fiala. Josef KADEŘÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 18, pozn. č. 49; TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 31, pozn. č. 138; Václav FIALA, *Slaný*, s. 35). Podobně se chovali také vojáci Hanibala Arnera, kteří dokonce v noci z 27. na 28. 3. 1623 zranili manželku a dceru blíže nejmenovaného konšela (AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 305r). Navíc nutili slánské řemeslníky, aby pro ně zadarmo vyráběli nejrůznější věci (TAMTÉŽ, f. 309v). Více viz kap. č. 3.

<sup>1553</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 178r; Jan Bohuslav MILTNER, *Kalendář historický*, s. 13. Mnohé o poškozování majetku obyvatel města, včetně krádeží, se lze dozvědět také ze soupisů škod a nákladů vynaložených na vojáky (viz kap. č. 4.3).

<sup>1554</sup> Prakticky po celou dobu se jak v radních manuálech, tak zejména v registrech odeslané pošty setkáváme se záznamy o koních ukradených vojáky a zápisy odkazujícími na snahu domoci se jich zpět, a to především prostřednictvím přímluv městské rady. Méně často lze v registrech odeslané pošty nalézt žádosti o ochranné glejty pro okradené. Například v červnu 1622 byl ochranný glejt vydán formanu Ondřejovi, kterému vypřáhli vojáci na pražské silnici z vozu dva vraníky a odjeli s nimi pryč (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihá misivů 1617-1622*, f. 289r). O schopnosti okradených vypátrat svůj majetek svědčí například případ Martina Bažanta, který v květnu 1621 zjistil, že jeho koně jsou v tuhanském dvoře (viz pozn. č. 1584) či případ šafaře Zikmunda Krydla, který na zelený čtvrtek 1634 spolu s jedním vartýřem stopoval wrangelovské vojáky až k vesnici Otryby, aby zjistil, že ukradené krávy odvedli vojáci do Kralovic. Svědci, kteří vypovídali před slánským soudem dne 5. 6. 1634, jeho slova potvrdili a zároveň doplnili, která další hospodářská zvířata a obilí vojáci v panském dvoře sebrali. TAMTÉŽ, kniha č. 96, *Knihá svědomí 1629-1656*, f. 34r-34v

<sup>1555</sup> V registrech odeslané pošty se ze zatím neznámého důvodu dochoval koncept listu císařského rychtáře Daniela Maškovského z 20. 5. 1623, prostřednictvím kterého oznamuje komorním radům, že ačkoliv se snaží chránit majetek panovníka, seč mu síly stačí, dochází ke krádežím dobytka. Žádný důvod k tomuto jednání přitom vojáci rytmistra Hanibala Arnera nemají, neboť slánským řezníkům se podařilo zajistit dostatek masa. Hanibal Arnero však byl evidentně jiného názoru. Poté, co mu byl doručen příkaz Karla z Lichtenštejna, aby své vojáky do okolních vesnic „*pro vyhledávání a odnámání všelijakého dobytka a jiných victuálií nevysílal a [jim] ven z města vyjížděti nedopouštěl*“, požádal radní, aby „*k vyhledání týchž věcí přátelským spůsobem*“ vyslali s jeho vojáky někoho z obce. Zda se tak učinili, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 310r – 310v.

<sup>1556</sup> Srov. pozn. č. 693 a pozn. č. 1584.

<sup>1557</sup> Ve velkém obchodovali vojáci s majetkem obyvatel Slaného zejména po vydrancování města v létě 1634, kdy minimálně po celý srpen a září přijížděli několikrát za týden vojáci a obyvatelé pražských měst a na vozech odváželi vše, co šlo zpeněžit. Velmi často se také stávalo, že někteří, v Lounech například tamní Židé, kupovali od vojáků ukradené věci a pak je za nemalé částky obratem prodávali jejich původním majitelům (Bohumír ROEDL (ed.), *Louny*, s. 143). Zda se tak dělo i ve Slaném, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 302r-302v. Srov. pozn. č. 518. Dále viz např. TAMTÉŽ, kniha č. 162, *Knihá misivů 1617-1622*, ff. 169v-170r, 183v, 184v, 187v, 202v-203r, 219r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 308v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 303r.



jurisdikci.<sup>1558</sup> Ze zápisů v radních manuálech je patrné, že někteří si byli této skutečnosti velmi dobře vědomi a neváhali toho využít.<sup>1559</sup> V řadě konfliktů sehrál nemalou roli alkohol.<sup>1560</sup>

Kromě různých normativních nařízení a disciplinačních opatření ovlivňoval vzájemný vztah vojáků a obyvatel města zejména špatně fungující systém vojenské logistiky, který přenášel břemeno zásobování a ubytování žoldnérů na poddané, stejně jako špatně fungující systém odměňování vojáků, úplatnost a sklon ke zpronevěráám velících důstojníků<sup>1561</sup> a omezená schopnost velitelů udržet kázeň a disciplínu řadových vojáků. Ve chvílích hmotné nouze, zejména pokud vojáci nedostali delší dobu zapláceno, získávalo jejich násilné chování podobu instrumentální agrese. Toto legalizované násilí vojákům zároveň často sloužilo k odreagování existenčního tlaku<sup>1562</sup> a posílení jejich pozice uvnitř vojenského tábora.<sup>1563</sup>

Sebezáchovné mechanismy, které umožňovaly poddaným vyrovnat se s přítomností vojenského živlu, byly zpočátku nepochybně výsledkem spontánních obranných reakcí, v průběhu let však pod vlivem nově nabytých zkušeností získávaly podobu promyšlených adaptačních strategií.<sup>1564</sup> Chování části z nich bylo navíc ovlivněno jejich předchozí

---

<sup>1558</sup> Například v polovině listopadu 1624 zprostředkovala městská rada dohodu mezi Jakubem Nybilysem Brněnským z kompanie holštýnského knížete a Václavem Střelečkem, který jej v opilosti urazil v domě Alžběty Pasecké. Václav se zavázal zaplatit všechny dosavadní náklady sporu a „z lásky témuž Jakubovi daroval“ jeden sud vína. Z jakého důvodu nebyla smlouva zapsána do příslušné městské knihy, nevíme. Stejně tak nevíme, jakým způsobem ovlivnil výsledek sporu a zejména to, že jej urovnávali radní, fakt, že se Jakub před necelým rokem stal zetěm slánského radního Jana Vranského. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 39, 20. 11. 1624 (správně 13. 11. 1624); kniha č. 93, *Knihy smluvní 1593-1713*. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 448r. K Jakubu Nybilovi viz dále. Ke sporům mezi vojáky viz pozn. č. 1058 a č. 1061.

<sup>1559</sup> Například Simeon Arnošt, syn radního Jindřicha Arnošta, který na jaře 1625 vedl před slánským soudem spor s Janem Heymanem (Haymanem) o nedostání v trhu, pohrozil na jednom jednání, že pokud nebude zachován podle článku H3 městského práva a nebudou mu vydány peníze, které mu náleží, „svýho rytmistra v tom spraviti nepomine.“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 5v, 7r, 8r, 8v.

<sup>1560</sup> Na negativní vliv alkoholu na chování vojáků upozorňují konšelé například v listu adresovaném Karlu z Lichtenštejna na konci ledna 1621, v němž si stěžují na vojáky hejtmana Mosta, kteří „[...] ráno pálené sobě kupovati, potom přes možnost jídla strojiti, zvláště vína, kteréhož u nás dosti na skrovně máme a <však> v drahých penězích odjinud voziti musíme, hojně sobě kupovati poroučejí a tím nemírně se přepíňují, takže jsouce opilí velmi divoce sobě počínají, hospodáře i hospodyně bijí a ven z domu vyháněti chtějí, i rozličné pohružky činí <skrze kteréžto pr>, na cesty lidem vycházejí, je z šatstva i od peněz, co při nich najdou, loupi a bijí.“ AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 172v. Kvůli alkoholu se pak dostal do sporu s vojáky z téhož regimentu například tesař Jan Šarapatka, který blíže neurčenému počtu vojáků v domě Jiříka Vokáče nadával do sakramentských šelem a „konývkami a <korbe> hubatkami, patočky na ně vylívaje, k nim házel a je bil“. Z vězení, kam jej nechali vojáci uvrhnout, byl propuštěn „na čest a víru“, poté co prohlásil, že si vůbec nic nepamatuje. TAMTÉŽ, kniha č. 88, *Knihy soudní zápisy 1611-1660*, f. 68v.

<sup>1561</sup> Jak upozorňuje Michael Kaiser, velitelé, jejichž hlavním cílem bylo z války profitovat, často úmyslně zdržovali žold, o své vlastní vůli zvyšovali kontribuce a se zbožím, určeným vojákům, obchodovali. Za těchto okolností bylo prakticky nemožné udržet mezi řadovými vojáky disciplínu. Michael KAISER, *Inmitten des Kriegstheaters*, s. 284.

<sup>1562</sup> Zdeněk VYBÍRAL, *Války a válečníci v české společnosti na počátku novověku*, In: Jan Žizka z Trocnova a husitské vojenství v evropských dějinách. VI. mezinárodní husitologické sympozium, Tábor 12. – 14. října 2004, Tábor 2007 (= Husitský Tábor, Suppl. 3), s. 555-569, hl. s. 566-567.

<sup>1563</sup> Jaroslav ŠULC, *Tricetiletá válka a všední den*, s. 42.

<sup>1564</sup> Jednotlivé adaptační strategie se měnily nejen pod vlivem vlastních zkušeností. Jak dokazuje list Rakovnickým z 1. 9. 1647, snažili se Slánští poučit také z událostí, k nimž došlo v jiných městech: „Neradi o tě

zkušeností s vojáky. Vzhledem ke geografické poloze Slaného a tomu, že jako krajské město hostil vojáky před jejich zmustrováním, byli obyvatelé Slaného a jeho okolí obeznámeni s vojenským prostředím poměrně důkladně již před vypuknutím stavovského povstání. Jedinou příležitostí k poznání vojenského světa měli v letech 1593 – 1606 v průběhu nové fáze konfliktu s Osmanskou říší a zejména pak v letech 1606-1611 v souvislosti s vojenskými akcemi vyvolanými rozkolem uvnitř habsburského rodu.<sup>1565</sup> Zdá se, že bezproblémový pobyt vojáků ve městě a jeho okolí byl i v této době spíše výjimkou.<sup>1566</sup>

Stejně jako v průběhu třicetileté války, i před rokem 1618 lze mezi vojáky a obyvateli města předpokládat širokou škálu sociálních interakcí, od násilného chování a konfliktů přes pokojné soužití až po cílenou spolupráci.<sup>1567</sup>

K jedné z násilných konfrontací, dokazující schopnost obyvatel města aktivně se bránit deviantnímu chování vojáků a zároveň maximálně možným způsobem využít nastalou situaci ve svůj prospěch, došlo na jaře 1611, kdy přes slánské předměstí táhli směrem ku Praze vojáci z regimentu Matyáše Ffelsyngera.<sup>1568</sup> Několik z nich bylo nedaleko Ovčár přepadeno

---

*nešťastné příhodě, která minulého dne včerejšího v městě Vašich Poctivostí od partají (vědět se ještě dokonale nemůže, zda-li od císařské čili strany odporové), se stala, uslyšavše, [...] chtíce my sobě z cizího neštěstí vejstrahu vzítí (nebo podobného zlého hrubě se obáváme), Vašich Poctivostí sousedsky žádáme, může-li se to věděti, co jsou k takové loupeži a vyplundrování Vašich Poctivostí za příčinu sobě brali, a jak jsou s lidmi zacházeli, že nás o tom tajna učiniti neráčíte.“* AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 248r.

<sup>1565</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 146v-147r (mustruňk 1608), 203v a 204r (mustruňk 1609). Ke konfliktům mezi vojáky a obyvateli Slaného docházelo již před vypuknutím zmínovaných konfliktů. Například na počátku října 1591 došlo k potyčce s vojáky táhnoucími na pomoc španělskému králi Filipu II. proti Jindřichu Navarskému. Jeden z nich se opil a začal střílet z ručnice. Když mu primas ručnici sebral, zaútočil na něj jiný voják, chtěje ho seknout dýkou (tulichem). Aby zabránili neštěstí, sebrali Slánští vojákům ručnice. Vyšetřování, které se vzápětí rozběhlo, vedlo do ztracena. Josef PETERS (ed.), *Václav Kněžoveský*, s. 37-38 a 39.

<sup>1566</sup> V červenci 1597 přitáhlo podle Václava Kněžoveského do Slaného přibližně 1500 německých rejtarů, kteří se chystali do Uher. Na rozdíl od přilehlých vesnic se ve městě chovali vcelku pokojně. Velmi poklidně se pak chovali vojáci hraběte z Hohenlohu, kteří přespali ve městě a v okolních vesnicích v červenci 1598. Naproti tomu rejtaři, kteří na počátku září 1597 mířili do Prahy, kradli v okolních vesnicích a dopouštěli se násilí na ženách. Tito vojáci, mezi nimiž byli podle Kněžoveského Nizozemci, Valouni, Vlachové, Španělé a možná i Turci, vyvolali o dva dny později konflikt na Novém Městě pražském, při němž zemřelo 19 vojáků a deset měšťanů (Josef PETERS (ed.), *Václav Kněžoveský*, s. 51-52; Jaroslav ŠULC, *Třicetiletá válka a všední den*, s. 51-53). Blíže nespecifikovanou šarvátku mezi vojáky vracejícími se z Uher a obyvateli města a jeho okolí, řešila městská rada také na počátku prosince 1606 (AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 74v). Ke zkušenostem obyvatel Brna s vojáky v období tzv. dlouhé války (1593-1606) viz Tomáš STERNECK, „*Mnohem hůře nežli nepřítel.*“ (*Z brněnské každodennosti v době dlouhé války s Turky 1593-1606*), in: Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám, Brno 2003, s. 691-702.

<sup>1567</sup> Mnohé o zkušenostech obyvatel města a jeho okolí s vojáky před rokem 1618 bude možno zjistit z radních manuálů, spisové části městské registratury a zejména z register odeslané pošty. AMS, nezprac., kniha č. 52, *Manuál radní 1561-1570*; kniha č. 53, *Manuál radní 1596-1573*; kniha č. 54, *Manuál radní 1574-1586*; kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*; kniha č. 62, *Knihy misivů 1607-1617*; kniha č. 65, *Knihy misivů 1573-1586*; kniha č. 66, *Knihy misivů 1580-1582*; kniha č. 67, *Knihy misivů 1580-1584*; kniha č. 68, *Knihy misivů 1590-1597*; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626; Aktový materiál*, kt. č. 1-37.

<sup>1568</sup> Tito vojáci, táhnoucí na Prahu od Plzně, se na chvíli zastavili i ve Slaném. Ambrož Truhlář, který vykonával vartu v Lounské bráně, doprovodil jejich důstojníky do města, kde se občerstvili v hospodě „U černých koňů“ a poté je zase vyprovodil ven. Řadovým vojákům poslal purkmistr za bránu konev piva a zároveň pověřil Jana

a oloupeno, minimálně tři vojáci a dvě vojačky byli zabiti. Poté, co vojáci dorazili do Prahy, oznámili Jindřichu Matyáši Thurnovi, že mezi útočníky byli i obyvatelé Slaného a žádali náhradu škod. Ačkoliv by se z listů adresovaných Thurnovi mohlo zdát, že se s výjimkou jakéhosi Kočvary, který byl podle všeho potrestán nedlouho poté, co čin spáchal, nikdo z obyvatel Slaného útoku na vojáky neúčastnil,<sup>1569</sup> naznačují výpovědi svědků zapsané do radního manuálu, něco zcela jiného.<sup>1570</sup> Hlavními podezřelými byli vojáci najatí Rakovnickými a Slánskými, kteří byli ubytováni ve Slaném, a „jiná všelijaká chasa nádenní“.<sup>1571</sup> Podle několika svědků vyvolali konflikt vojáci „v červených sukničkách bílým sukнем popředu i po zadu, též po rukávcích přemovaných“, kteří začali střílet. Podle jiných došlo ke střetu kvůli podezření, že se jedná o Pasovské (vojáci hovořili německy). Agrese útočníků, k nimž se přidali někteří obyvatelé Slaného, se obrátila i proti ženám vojáků. Podle pekaře Jiříka Hrušky, který se údajně snažil bití vojáků bránit („je okřikl, aby jich nebili“), uhodil nebožtík Kočvara dvě ženy sekerou, Mikuláš Koníček pak odtrhl jedné ženě z krku okruží. Až na Václava Kobylu, který se přiznal, že na jednoho vojáka střílel z ručnice, „však, že neví, zabil-li ho“,<sup>1572</sup> všichni vyslyšení přísahali, že na vojáky neútočili.<sup>1573</sup> Další podrobnosti o sporu vojáků s městem neznáme. Jisto je pouze to, že konšel jim museli

---

Kněze, pomocníka šrotýřů, aby jim ukázal cestu k přívozu. Vzhledem k tomu, že nechtěli jet na Velvary, vedl je různými stezkami pod Slánskou horu, odkud je chtěl odvést k „Borňovému vovčínu“ a poté k Nelahozevsi. Když však došli pod Slánskou horu, začalo se střílet, a tak se všichni dali na útěk. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 319v-320r, 323v-324r.

<sup>1569</sup> Argumentace, kterou používají Slánští ve snaze odvrátit hněv nejvyššího velitele, je velmi zajímavá: „I milostivý pane, račte tomu věřiti, co jest se tu koliv tehďáz zlého zběhlo a stalo, že my tím dokonce nic vini nejsme [...] nebo jinšího zaneprázdnění v tom tehdejší a posavad trvajícím tumultu měli jsme dosti a nebylo nám ouřadu možné na jednu každou zvláště osobu (nevědouce, kdo co myslí) pozoru dáti.“ Nicméně když se dozvěděli, co se stalo, svolali na radnici osoby toho povědomé, poskytli vojákům podporu, a vše, co měli u sebe obyvatelé města, kromě jednoho rapíru a nějakých červených soukenných kalhot, ke kterým se nikdo nehlásil, vrátili a „toho zlého původu“, patrně Kočvaru (viz dále), odpovídajícím způsobem potrestali. AMS, nezprac., kniha č. 62, *Knih misivů 1607-1617*, ff. 250v-251r, 253r-254r.

<sup>1570</sup> Například Vařmasčín zeť, u něhož se kromě klobouku se „štefty“ našly červená soukenná ženská sukně, aksamitový ženský kabátek a tři zlaté prstýnky, bil prý jednu vojačku „s modrýma očima, která nyní v Praze nejvíc bučí, na Slánský laje a sakramentuje, též pohružky činí.“ Štefan Koza pak ve vězení prohlašoval, že ani městský rychtář Daniel Ronovský, purkmistr Pavel Rouchovanský, volenec Zikmund z Cymperka a konšel Vilém Modletický, nejsou zcela bez viny a že si také nabrali mnoho dukátů (AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 322r, 323r-324r). Dokonce se zdá, že některé věci stihli předtím, než dorazil Thurnův list, rozprodát, i když jemu samému tvrdili něco jiného (viz předchozí poznámka). Krejčí Mikuláš Čert měl prodat hedvábný kabát sebraný zabitému vojáků za 5 a půl kopy gr. míš. Jindřichu Senomatskému, dále Šalamounovi Židu koňskou uzdu za 4 kopy a „kheňk od rapíru“ za 36 gr. pánu z Donína. Nějakou knihu pak prý vyměnil s Jakubem Branglem. Čert nepopřel, že by s těmito věcmi obchodoval, nicméně se tak podle něj stalo dříve, v době, kdy „Pasovští vpadli na Malou Stranu“, a ne až při průchodu vojska Matyáše Ffelsyngera přes slánské předměstí (TAMTĚŽ, f. 317v).

<sup>1571</sup> Čtyři z rakovnických vojáků, Kliment Jelen, Wenczl Kraus, Matouš z Neproblyic a Jan Břečka z Touškova, kteří bydleli u Jana Hory, tj. v domě nacházejícím se ve středu města blízko masných krámů, byli dokonce uvězněni. Protože jim však nebylo nic prokázáno, byli vzápětí propuštěni. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 318r; Josef LACINA, *Paměti*, s. 261-262.

<sup>1572</sup> U svědectví Václava Kobylu učinil písař následující poznámku: „NB. Havlíček Tesař má toho povědom býti, že jest jej docela zabil.“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radí 1605-1613*, f. 319v.

<sup>1573</sup> AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 317v-318r, 319r-319v, 322v, 323r-324r, 327r-327v, 329v.

nakonec zaplatit 300 zl.<sup>1574</sup> Spolu s nimi byly vojákům předány patrně i „pasporty“, kterých se zmocnil Andres, bratr ševce Jiříka [?] Svobody, stejně jako pasporty nalezené v plechové krabici v domě Kryštofa [?] Blunkusa.<sup>1575</sup> Soudní spor s osobami, které se podílely na okrádání vojáků, patrně neproběhl.<sup>1576</sup>

Jednotlivé sebezáchovné mechanismy a adaptační strategie či chcete-li strategie přežití, lze rozdělit do dvou základních skupin, a to na strategie aktivní a strategie pasivní.<sup>1577</sup> Do první skupiny patří především (živelná) obrana se zbraní v ruce, která mohla nabýt podoby kolektivní akce, dále snaha dohodnout se s vojáky na určitém modu vivendi a přímá spolupráce s nimi. Mezi pasivní strategie pak řadíme zejména útěk na bezpečné místo, kde daný jedinec čekal, až řádění vojáků skončí. Volba konkrétní strategie byla do značné míry závislá na schopnosti městské rady zajistit bezpečnost obyvatel města. Vzhledem k tomu, že všechny mechanismy, které městská rada užívala k ochraně životů a majetku obyvatel Slaného, se v průběhu let ukázaly jako zcela neúčinné, stal se nejčastěji uplatňovanou adaptační strategií prostý útěk, často v podobě hromadné migrace.<sup>1578</sup>

<sup>1574</sup> AMS, nezprac., kniha č. 62, *Kniha misivů 1607-1617*, f. 256v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 368r.

<sup>1575</sup> Zda Jan Čert žádal Andrese, aby mu vydal zmíněné dokumenty ve snaze pomoci vojákům, protože „jsou někteří z týchž soldátův jeho známi“ a v případě, že by se nemohli prokázat pasporty, mohli by být považováni za dezertéry, nebo s nimi chtěl obchodovat, není z dostupných pramenů jasné. Podle Jana Čerta je chtěl Andres spálit. AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, f. 323v.

<sup>1576</sup> V únoru 1612 bylo na společném shromáždění radních a obecních starších rozhodnuto, aby Vít Spousta, Daniel Ronovský, Václav Linhart a prokurátor Ondřej Studnička obvinili osoby, které „ty vojáky za městem obraly i pobily.“ Zdá se však, že celá záležitost vyzněla do ztracena. Ještě na počátku října 1612 připomínají radní Vítovi Spoustovi, aby „nahlídnouc do správ předešle zavedených, kderé jsou to osoby, jak ty lidi zamordovaly a kdo by tím vinen byl, aby je právně obvinil.“ AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 368r, 420r.

<sup>1577</sup> V následujícím textu úmyslně pomímám obranné mechanismy, které lze označit za psychické či psychologické, a to zejména proto, že v případě Slaného lze jejich existenci sice předpokládat, nikoliv však prokázat. Přínejmenším u některých představitelů politických elit (radní písař Karl Zikmund, bývalý radní písař a dlouholetý primas Václav Hanzburský či Václav Pelargus) nelze například vyloučit, že znali proroctví Mikuláše Drabíka, Kryštofa Kottera či Kristýny Poniatowské. Bernd ROECK, *Der Dreißigjährige Krieg und die Menschen im Reich. Überlegungen zu den Formen psychischer Krisenbewältigung in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, in: Bernhard R. Kroener – Ralf Pröve (hrsg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 265-279. K proroctvím viz např. Vladimír URBÁNEK, *Revelace Mikuláše Drabíka a válečné akce první poloviny 40. let 17. století*, in: Morava a Brno na sklonku třicetileté války, Praha 1995, s. 70-75; Jana HUBKOVÁ, *Úděl proroka – případ Kryštof Kotter. K objevu nejstaršího dochovaného tisku Kotterova proroctví*, in: Korunní země v dějinách českého státu. Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.-17. století, Praha 2009, s. 626-640; Pavel HEŘMÁNEK, *Christina Poniatowska und Jan Amos Comenius, eine Visionärin und ein Gelehrter. Versuch einer zusammenfassenden Interpretation einer problematischen Frage der modernen Comeniologie*, in: *Studia Comeniana et historica* 42, č. 87-888, 2012, s. 144-160.

<sup>1578</sup> Mezi základní obranné mechanismy, které město k dispozici, patřilo vedle snahy dosáhnout za pomoci suplik odvolání vojáků a napravení různých excesů, zejména budování spolehlivého varovného systému, snaha získat *salva guardii*, domluvit se s okolo projíždějícími vojáky na podobě jejich fedruňku a snaha regulovat pobyt vojáků ve městě za pomoci smlouvy, která by precizovala obecné podmínky dané ordonancí či patenty a zejména stanovovala přesné sankce za jejich nedodržení. Za specifický druh obranného mechanismu pak lze označit včasné placení berní a kontribucí. Podrobněji viz kap. č. 4.3.

Dokladů o aktivní obraně v pramenech mnoho nenacházíme. Zdá se, že vojákům se na odpor stavěli zejména podruzi a městská chasa, méně často pak předměstští sousedé.<sup>1579</sup> Jediný případ aktivní obrany, do níž se zapojili měšťané v čele s představiteli městské správy, zaznamenáváme až po uzavření Vestfálského míru v prosinci 1648. K incidentu došlo „*času nočního*“ v Pražské bráně, kterou hodlali blíže neurčení rejtaři „*z lidu válečného švédského*“ vstoupit do města. Když jim nebyl vstup povolen, rozhodli se, že bránu zapálí. Ve chvíli, kdy jejich velitel začal sekat do vrat, ozvala se ohlušující rána. Podle Jana Michala Brodského vystřelil na vojáky Simeon, syn slánského hejtmána Augustina Kosiny, a vzápětí také Matěj, Kosinovo „kancelářské pachole“, oba dva prý neúmyslně. Krátce nato začali konšelé Jan Horář a Samuel Šťáva házet na vojáky z okna brány kamení.<sup>1580</sup> Tato obrana se ukázala jako nepříliš výhodná. Vojáci zajali Jana Michala Brodského, Jiřího Jiráka a Jana Festýna, a odvezli je do Žatce. Propuštění byli po zaplacení výkupného o necelý týden později.<sup>1581</sup>

O tom, že někteří obyvatelé Slaného se neváhali vojákům aktivně bránit či na ně dokonce útočit, vypovídá nepřímo případ zabití Vavřince Kukelky, který projednávala městská rada v červenci 1643. Jiřík Hůlka, který zastřelil Vavřince Kukelku podle svých slov omylem, „*za nějakého loupežného vojáka ho majíce*“, se s vdovou Annou domluvil na finanční náhradě.<sup>1582</sup> Je pravděpodobné, že takovýchto případů, resp. případů, kdy se obyvatelé města aktivně postavili vojákům, bylo více. Pokud však zabítý voják nikomu nechyběl a osoba, která jej oloupila či dokonce zabila, nevyvolala svým chlubením se závist ostatních, nemusely se o takovýchto případech dochovat žádné zprávy.<sup>1583</sup>

---

<sup>1579</sup> V polovině ledna 1632 se podle Daniela Vepřka předměstští sousedé postavili císařským a hnali se za nimi až na Okrouhlík. O týden později běželi do zahrad se zbraní v ruce podruzi. Na konci února pak podruzi zastřelili několik koní císařských vojáků. O dalším aktivním vystoupení obyvatel města vůči vojákům, opět císařským, se zmiňuje slánský hejtmán Augustin Kosina, který v říjnu 1643 stál v čele „*domácí chasy*“, bránící se vojákům ve dvoře Václava Mareše v Otrybech. Většina lidí však raději volila útek. Je otázkou, do jaké míry tento obraz odpovídá realitě. S ohledem na vyšetřování napadení císařských vojáků v roce 1611 je na místě vyslovit určité pochybnosti. V listech adresovaných na jaře 1611 Jindřichu Matyáši Thurnovi kvůli napadeným vojákům, kteří požadovali po městské radě náhradu škod, označují konšelé za původce útoku právě podruhy a městskou chasu a přitom ze svědectví zapsaných do radního manuálu vyplývá, že se na něm aktivně podíleli také plnoprávní obyvatelé města, včetně představitelů městské správy (viz výše). Zpráva o vyšetřování útoku na císařské vojáky v Otrybech na podzim 1643 nebyla nalezena, ačkoliv podle Martinicova listu ze 16. 11. 1643 existovala. Ze zápisků Augustina Kosiny je nicméně jasné, že Slánští, kteří tehdy po vojácích prchajících do polí „*jako blázni střileli*“, je minimálně vyprovokovali k odvetnému útoku. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5 (záznam 18. 1. 1632), 6 (25. 1. 1632), 7 (27. 2. 1632), 8 (2. 3. 1632); TÝŽ, *Zlomek paměti slánských*, s. 18 (10. 10. 1643); AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 16. 11. 1643.

<sup>1580</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, ke straně 49.

<sup>1581</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 285v-286r, 286v-287r. Podrobněji viz kap. č. 7.

<sup>1582</sup> AMS, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 71v-72r, 72v-73r; kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*, k fol. G7.

<sup>1583</sup> O jednom napadení vojáků obyvateli města se dozvídáme například z listů adresovaných na přelomu let 1620 a 1621 císařskému rytmistru Antoniu Lopez de Gradin, veliteli napadených vojáků. K incidentu došlo na podzim 1620, ještě před kapitulací města, když kolem Slaného projížděli propuštění (abdančkovaní) vojáci bavorského kurfiřta Maxmiliána. „*Někteří z sousedův [...] šelmovským a loupežnickým způsobem z města vypadli a je na svobodné císařské silnici beze všeho práva a náležitosti lehkomyšlně plundrovali a obloupili.*“ Dva vojáci

Loupežní vojáci v čele s marodéry přepadávající lidi na silnicích spolu s vojáky příjíždějícími do kraje s cílem získat proviant představovali pro město a jeho obyvatele velké nebezpečí.<sup>1584</sup> Již v první polovině třicátých let vyzýval Martinic Slánské, aby přijali nezbytná opatření, která jim umožní ochránit své majetky před těmito vojáky.<sup>1585</sup> Na doporučení hejtmána Kašpara Pryama měla být na počátku července 1634 jmenována blíže nespecifikovaná skupina osob, která by vyjížděla z města okamžitě po vyhlášení poplachu. Kdo byl jejím členem a zda byla vůbec vytvořena, nejsme schopni v tuto chvíli říci. Pouhé tři týdny po ohlášení hejtmanova doporučení v radě bylo město přepadeno a vyrabováno saskými vojáky.<sup>1586</sup> Ozbrojenci z řad obyvatel města měli chránit také sedláky na polích a konvoje s obilím a dalšími potravinami, které mířily většinou do Prahy.<sup>1587</sup>

Zejména v případech, kdy měli vojáci strávit ve městě delší dobu, bylo velmi důležité dosáhnout alespoň nějakého modu vivendi. Smlouvy, prostřednictvím nichž se městská rada snažila specifikovat podmínky, za jakých budou ve městě ubytováni, byly velmi často porušovány, a proto se někteří pokoušeli s vojáky dohodnout sami. O těchto individuálních

---

zeměli a další byli oloupeni o pistole a koně, a proto Lopez žádá po Slánských náhradu. Konšelé se nařčení brání s tím, že o ničem neví, slyšeli o tom poprvé až od Lopeze, vojákům pouze poskytovali „fedruňk“, sami měli mnoho práce s uklidňováním vzbouřené obecní chasy a neměli čas se zabývat tím, co se děje dále od města či na cizích gruntech. Je otázkou, do jaké míry můžeme těmto slovům věřit, obzvláště když víme, že velmi podobným způsobem ujišťovali v roce 1611 také Jindřicha Matyáše z Thurnu, a přitom podle svědectví, zapsaných tehdy do radního manuálu, víme, že vojáky minimálně okrádali a někteří na ně dokonce útočili. Přímluvce proti falešnému (?) obvinění ze zabití vojáků se snažili Slánští získat v proviantmistru Pavlu Michnovi z Vacínova. Zda padla na úrodnou půdu, nevíme (AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 164v, 171v, 172r, 173r). To, že k excesům nedocházelo jen ze strany vojáků, ale také „civilních“ obyvatel, doložil například Michael Kaiser na základě výslechových protokolů z lankrabství Hesensko-Kasselsko (dnes spolková země Hessensko). Sedláci a obyvatelé tohoto kraje přepadávali a zabíjeli vojáky, jejichž jednotky zde byly aktuálně rozloženy. Zdůvodňování útoku na vojáky poukazováním na trýznění a bezpráví, které na nich měli vojáci páchat, jim mělo podle Kaisera patrně zajistit beztrestnost (Michael KAISER, *Inmitten des Kriegstheaters*, s. 300). Několik kriminálních deliktů, spáchaných civilními obyvateli na vojácích, bylo zaznamenáno také v Žatci (Petr HOLODŇÁK – Ivana EBELOVÁ a kol., *Žatec*, Praha 2004, s. 239) a Rakovníku, jehož obyvatelé přepadávali vojenské kolony a kradli nejrůznější zboží (Jan ČERNÝ, *Vojáci v Rakovníku*, s. 111). Srov. pozn. č. 1591.

<sup>1584</sup> Vojáci, kteří přepadávali lidi na silnicích, kradli většinou koně a dobytek, ale nejen je. Například v květnu 1621 „[...] na silnici pražské loupežní vojáci Janovi Muczovi, cukráři [...], váček s 5 rejnskými, kord, župan soukenný černou kožešinou počitý a kabát mezulanový a Jana Nitaře vnučce sukni nebeský barvy, při níž aksamitový živůtek jest, fěrtuch bílej s mřížemi a šátek z hlavy s čepcem mocí odňali a je zloupili [...]“. Díky Martinu Bažantovi, jemuž vojáci při této příležitosti ukradli dva koně, se podařilo zjistit, že se zmíněné věci dostaly do tuhanského dvora. Zda se je okradeným podařilo získat zpět, nevíme. Ještě ve druhé polovině června je neměli. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 196r, 199v.

<sup>1585</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 284v.

<sup>1586</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 299r. Podrobněji viz kap. č. 3.2.2.

<sup>1587</sup> Například v roce 1647 se zavázalo v případě potřeby chránit před vojáky majetek hraběte a obyvatel města a jeho okolí 24 „mladších sousedův k zbrani spůsobnejch“. Podle jakého klíče byli vybírání, nevíme. Zdá se však, že kromě schopnosti zacházet se zbraní a věku hrálo určitou roli i vlastnictví koňského potahu. Ochranu před loupežnými vojáky měly osobám obdělávajícím polnosti v okolí města, stejně jako osobám jedoucím s vozy do Prahy či na jiná místa, poskytovat osoby „potahy nemající“ (AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 218v-221r). Zájem o práci v konvojích patrně nebyl příliš velký. V prosinci 1639 byla Janovi lazebníkovi prominuta dlužná částka, kterou měl zaplatit *salva guardii* s tím, že se má „volně a poslušně“ dostavit s mušketou, kdyby bylo potřeba odvézt nějaké věci v konvoji, nebo se zapojit do obrany v městských branách. TAMTĚŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 42r.

úmluvách jsme však informováni, pouze pokud byly z nějakého důvodu odhaleny, jako například na počátku roku 1635, kdy se do slánského vězení dostal řezník Daniel Hovorýn, protože „*se nad jiné sousedy [...] vytrhl a s capitánem regimentu Gonzagovského smlouvu 15 říšských na tejden dávati učinivše, se uvolil, a tudy jiným k podobnému i většímu placení příčinu dal.*“ Navíc ve chvíli, kdy mělo dojít na placení, odešel bez jakéhokoliv ohlášení a povolení z města, a proto mu byla vyměřena pokuta ve výši 20 říšských tolarů. Když byl povolán do rady, odmítl pokutu zaplatit a všelijak se vymlouval, i když mu konšelé slevili na 12 tolarů. Poté, co prohlásil, že zaplatí maximálně 7 tolarů, doporučili mu konšelé, aby složil peníze, anebo „*suplikoval, kde chce*“, a poslali jej zpět do vězení. Propuštěn byl již druhého dne, poté, co slíbil, že zaplatí požadovaných 12 tolarů.<sup>1588</sup> Jeho sebevědomé vystupování se možná opíralo o domněnku, že díky svému bratru Tomáši Hovorýnovi (Hovorkovi), vyvázne bez trestu.<sup>1589</sup>

Lze předpokládat, že případů, kdy se Slánští snažili dohodnout s vojáky na konkrétní podobě soužití, v průběhu válečných let přibývalo, stejně jako bezpochyby přibývalo osob, které byly schopny umně využít mnohdy značně nepřehledné válečné situace.<sup>1590</sup> Zároveň se však na vlastní kůži mnohokrát přesvědčili, že dohody nejsou vždy dodržovány a že aktivní obrana se nevyplácí.<sup>1591</sup> Nejčastěji uplatňovanou obrannou strategií se tak stal prostý útěk.

---

<sup>1588</sup> Daniel Hovorýn byl uvězněn krátce poté, co vojáci opustili město. Ve městě pobýli pouze šest dní, od 17. do 23. prosince 1634. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 309v, 311r. Srov. pozn. č. 529.

<sup>1589</sup> Danielův bratr Tomáš Hovorka působil v rychtářské radě a minimálně na počátku února 1634, patrně však až do prosince 1635, kdy byl úřad rychtáře po renovaci rady znovu obsazen, byl poručeným rychtářem. Úmrtí městského rychtáře Matyáše Žlutického, kterého Tomáš Hovorka nahradil, se prozatím vzhledem k torzovitosti slánské matriky, nepodařilo prokázat, je však velmi pravděpodobné. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 3. 2. 1634, Inventář majetku Víta Holého a jeho manželky Kateřiny. Srov. přílohu č. 5.

<sup>1590</sup> O těchto osobách víme pouze v případě, že jejich činnost byla z nějakého důvodu prozrazena. Například v létě 1618 se do šatlavního vězení v Roudnici n. Labem dostal Václav, syn ševce Bartoloměje Kavky, protože „*jest pod spůsobem vojákův do vesnic fortelně ložíroval a zapisoval*“ a „*pod spůsobem vojáka [...] nětco neslušného před sebe bráti chtěl.*“ Slánští žádali o vydání nedospělého syna svého předměstského souseda jak hejtmána roudnického panství Blažeje Albína z Weisenberku, tak majitelku panství Polyxenu Lobkovickou z Pernštejna, s tím, že jej sami náležitě potrestají (AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 244r, 258r). V březnu 1632 si pak Kladenští stěžují na obyvatele a podruhy, bydlící ve Slaném, že ve dne i v noci vyjíždějí z města na silnice, kde přepadávají a okrádají jejich sousedy (TAMTÉŽ, kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, f. 8r). Do rabování na Smečně se v této době prokazatelně zapojil slánský podruh Kašpar Skalník, který byl za toto své jednání o rok později odsouzen a patrně také Daniel Hubatka, syn bývalého slánského obecního staršího Víta Hubatky (viz dále). Dobrovolná účast obyvatel města na drancování vojáků je dále doložena například z Olomouce, kde se tamní měšťané zapojili do plenění, které probíhalo pod taktovkou švédských okupantů jak v okolí města, tak ve městě samotném (Jiří HOFMAN, *Mezi mlýnskými kameny*, s. 78) či za dánského vpádu na Opavsku (Vít MIŠAGA, *Přichází přítel*, s. 50-52). Účast civilního obyvatelstva na loupeživých výpravách nelze automaticky považovat, jak správně upozorňuje Jiří Hofman, za projev sympatií s vojáky. Může být pouhým důsledkem snahy přežít v nelehké době (Jiří HOFMAN, „*Dali se potřebovat nepříteli*, s. 124). K osudům Kašpara Skalníka viz pozn. č. 431.

<sup>1591</sup> Na základě vlastních zkušeností i zkušeností cizích si obyvatelé Slaného v průběhu války několikrát ověřili, že s vojáky je lepší se dohodnout anebo, pokud dohoda není možná, utéci. O tom, že aktivní obrana se nevyplácí, se přesvědčil například slánský hejtmán Augustin Kosina v říjnu 1643, když se vypravil spolu s „*chasou domácích*“ proti rejtarům, kteří řádili v Otrybech (Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek pamětí Slánských*, s. 18. Srov. pozn. č. 533 a č. 1084). Jednu z mála pozitivních zkušeností Slánských s vojáky zaznamenáváme

Své domovy opouštěli Slánští kvůli vojákům zejména po vydrancování a vypálení města na podzim 1634.<sup>1592</sup> V otevřené krajině, která se jim jevila jako bezpečnější než město sevřené v chatrných hradbách, trávili někdy jen pár hodin, jindy dny až týdny.<sup>1593</sup> Někteří se pak rozhodli z města odejít natrvalo. Mnohdy tak činili, stejně jako emigranti, bez povolení vrchnosti, a to přesto že se tímto krokem vystavovali riziku ztráty městského práva a konfiskace majetku. „Odměnou“ za návrat jim pak většinou bývalo vězení, z něhož byli propuštěni až poté, co slíbili, často pod hrozbou ztráty majetku, že napříště budou, tak jak jim velí městské právo, trpět s ostatními.<sup>1594</sup> Nezřídka také museli doplatit kontribuci a jiné poplatky, které za ně v době jejich nepřítomnosti odváděli ostatní.<sup>1595</sup> Své počínání nejčastěji zdůvodňovali velkou nouzí a nemožností uživit svou rodinu, pokud by zůstali ve městě.<sup>1596</sup> Chudoba a nemožnost sehnat obživu ve Slaném byla také jedním z hlavních důvodů objevujících se v nemnohých žádostech o povolení k odchodu.<sup>1597</sup> Patrně zejména s ohledem

---

na počátku listopadu 1636, kdy ke Slanému dorazilo 10 Poláků, kteří se spokojili s poskytnutou podporou a brzy ráno pokojně odjeli. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 395r.

<sup>1592</sup> K řadě nelegálních odchodů se obyvatelé Slaného odhodlali ještě před vydrancováním města v létě 1634, o čemž svědčí například list adresovaný v lednu 1634 slánskému hejtmanu Kašparu Pryamovi. Konšelé jej v něm prosí o radu, jak mají postupovat v případě sousedů, kteří odešli bez povolení do pražských měst, neboť chtějí, aby ti, kteří zůstali a musí tak nést břemena spojená s ubytováním vojáků i za tyto osoby, viděli, že něco konají, a nechtěli také odejít: „*Nicméně, že se však toho něčeho podobného také i mezi námi dít počalo, i dáleji dáti chce, několik zajisté, jak z počtu sousedův, tak i obyvatelův z obce slánské tejně své věci do měst pražských před tím vyšikovati davši, naposledy teď, když lid vojenský sem ložirován, nechťice nám v snášení břemene toho nápomocni býti, sami také s manželkami a dítkami svými se odebravši, tam se zdržují, handle a obchody své, svobodně provozují.*“ AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihy misivů – posílací 1622-1636*, f. 98r. Dále viz např. TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 301r-302r, 302r-302v, 303r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 34r-34v, 34v-35r, 121r, 150v, 151r; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek pamětí slánských*, s. 17 (zápis ze 7. 6. 1643), s. 19 (zápis z 12. 1. 1645). Srov. pozn. č. 1116 a č. 1117.

<sup>1593</sup> Nemáme doloženo, že by obyvatelé Slaného trávili v otevřené krajině měsíce nebo dokonce roky jako Čelákovičti či Unhoští. Většinou se jednalo jen o pár dní. Například v červenci 1634 se v okolí města schovávali po osm dní (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 302r-302v), v létě 1643 pak díky žoldákům bojujícím ve švédských službách strávili mimo město patrně celý měsíc. TAMTĚŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 121r. František MELICHAR, *Osudy Unhoště*, s. 203-204; Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 276-279.

<sup>1594</sup> Srov. pozn. č. 1113.

<sup>1595</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 299r, 311v; kniha, 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, f. 50v.

<sup>1596</sup> Jiřík Veselý, který v lednu 1635 vysvětloval v radě svůj nelegální odchod do Prahy, navíc dodal, že „*jest mu přibytěk, chalup jeho, se vším nábytkem do gruntu shořel, a o všecko tak přišedši, neměl kde při tomto městě se schrániti, místa míti, ani podružství užiti.*“ (AMS, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 311v). Konšelé však tento argument stejně jako v případě hrnčíře Václava Kotrby, který se kvůli nelegálnímu odchodu z města ocitl ve slánském vězení v březnu 1635, ignorovali. Kotrba, „*nebyvši*“ podle radních „*ještě tak potřebný a nuzný, aby sto býti, jak by jeho možnost stačila, nemohl*“ spolu s ostatními vyživovat vojáky a odvádět různé platy, byl propuštěn až poté, co podepsal revers, v němž se pod hrozbou propadení veškerého majetku zavázal, že město již neopustí (TAMTĚŽ, f. 321r).

<sup>1597</sup> Povolení k odchodu z města získala například na počátku října 1632 Kateřina Rudová, která ve své žádosti uvedla ekonomické důvody („*nyní zde obživení své míti nemůže*“). Podobně jako mnozí jiní, i ona mířila do Prahy (AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, f. 12r). O osm let dříve, na počátku května 1624, podali hromadnou žádost o povolení k odchodu z města Simeon Celeryn, Jan Hradecký, Daniel Gelazyn a „*jiní sousedé, i toliko vdovy, jim dobře známý*“ (TAMTĚŽ, kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 422v). Po zastavení Slaného byly žádosti o povolení k odchodu z města adresovány přímo hraběti, který



na klesající počet obyvatel Slaného<sup>1598</sup> a tedy i osob podílejících se na vyživování vojska a placení nejrůznějších dávek, byla většina těchto žádostí zamítána.<sup>1599</sup> Lepší život hledali obyvatelé Slaného nejčastěji v pražských městech.<sup>1600</sup>

Před vojáky se snažili ochránit nejen své životy, ale také své majetky. Zejména cennější věci schovávali na místa, o nichž si mysleli, že je vojáci neobjeví. Například jeden z nejbohatších obyvatel Slaného, Jan Šultys z Felsdorfu, který si byl velmi dobře vědom toho, že rabující vojáci se zaměřují nejprve na výstavní domy stojící v blízkosti náměstí, svěřil některé rodinné cennosti Anně Klimšové, která bydlela v nájmu u Vokrašovských. Kdy přesně jí dal „*truhličku pozlacenou s klynoty, šaty choděcí, plášť, povlečení s červeným vyšíváné, též truhlici nějakou loketní s vinutím*“, aby je schovala u sebe v pokoji, nevíme. Jisté je pouze to, že poté, co bylo v domě Vokrašovských ubytováno 12 rejtářů, odnesla Anna některé věci tajně zpět k Šultysovi a některé pomohla schovat v jeho dvorci na předměstí.<sup>1601</sup> Další pak, poté co byl Šultys na konci března 1633 uvězněn, odnesla k Dorotě Brodecké, manželce Adama Brodeckého, která je později na příkaz konšelů složila na radnici.<sup>1602</sup> Podobně v dubnu 1622 ukryla Dorota Hluchá „*pro přístrachy vojenský*“ džbán s penězi „*do komory, kde oves mívá*“ a řezník Tomáš Radnický zakopal o 16 let později 100 kop gr. míš. v parkánu. Oba dva se záhy přesvědčili, že skrýš je třeba dobře utajit nejen před vojáky. Dorotě, která spolu s ostatními utíkala před „*houfem rejtářův*“, údajně sebral peníze v hodnotě více než 700 kop gr. míš., nádeník Blažej Srb, který jako jediný zůstal na jejím statku v Netovicích, a Tomáši Radnickému odcizil peníze Jan Stehlík, branný v Pražské bráně. Na druhou stranu i přílišné zatajování mohlo být na škodu. V říjnu 1637 se Václav Hádek

---

si zpravidla ke každému konkrétnímu případu vyžádal dobrozdání od hejtmána a konšelů. Např. TAMTĚŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 10r.

<sup>1598</sup> V květnu 1632 bylo ve městě údajně jen 60 sousedů. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 6. 1632, Koncept listu hraběti z 21. 5. 1632.

<sup>1599</sup> Například, když v létě 1638 požádal Jan Malina, toho času úřadující obecní starší, člen rychtářské rady a starší koželužského cechu, o povolení odejít z města i s manželkou a dětmi, s tím, „*že se zde při městě Slaným uživití nemůže*“, vzkázal mu hrabě následující: „*Jeho Vysoce urozená Hraběcí Milost, že neráčí jemu k tomu povolovati, z jistých příčin a správ daných, že on tak bídný, nuzný a chudobný u Jeho Vysoce urozené Hraběcí Milosti býti se neuznává, jakž nestoudně a nepravdivě tím Jeho Vysoce urozenou Hraběcí Milost zanášeti se nestyděl. Pročež poněvadž jiní sousedé nuznější jsouc, při Slaným vzdy trvají v trpělivosti, aby i on trval a trpěliv byl v tom losu, v jakémkoliv postaven jest.*“ AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 10r, 11v.

<sup>1600</sup> Do pražských měst mířili obyvatelé Slaného nejen s ohledem na jejich blízkost, ale také proto, že zde mnozí měli přátele a příbuzné (Srov. pozn. č. 1120). Také perníkář Daniel Hádek jinak Kozák, syn emigrantky Doroty Hádkové a konšela Václava Hádky jinak Kozáka, který se rozhodl opustit Slaný poté, co byl nad podzim 1634 „*od vojákův wildtperských v domě svém v kozel svázaný a nelítostivě strápený a zknytlovaný*“, si místo, kam odešel, zvolil s ohledem na své příbuzné. V lednu 1641 jej nalézáme na Moravě a později, neznámo kdy, odchází „*k přátelům svým krevním do Uher*“, kde nejpozději v roce 1649 umírá. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 62v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 307r-308r. Srov. přílohu č. 4 a č. 10.

<sup>1601</sup> Jedná se o tzv. Mouchovský nebo také Věrovský dvůr, který se nacházel na Pražském předměstí v prostoru mezi špitálem sv. Vavřince a Pražskou branou. Jan Šultys ho získal díky sňatku s Annou Mouchovou, vdovou po slánském konšelu Danielu Pondělíčkoví jinak Mouchovi. AMS, nezprac., kniha č. 40, *Knihy šosovní předměstská 1656*, f. 53v-54r. Srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 286-287.

<sup>1602</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 27v-28r.

jinak Kozák po smrti své matky marně snažil nalézt klenoty, peníze a jiné věci, které ukryla před vojáky. Naštěstí zjistil, že Dorota Závorková, děvečka, která pomáhala jeho matce v době nepřátelského vpádu věci ukrývat, je nyní ve službě u Petra Voka Švihovského z Rýzemberka. Požádal tedy městskou radu o přímluvu u Švihovského, aby pustil Dorotu na dva dny do Slaného. Stejně jako v případě Doroty Hluché, ani v případě Václava Hádka nevíme, zda byly peníze a cennosti objeveny, resp. navraceny.<sup>1603</sup> Jediný, kdo patrně získal své peníze zpět, byl řezník Tomáš Radnický, který usvědčil v téměř půl roku trvajícím sporu Jana Stehlíka, že na radu jedné hadačky vykopal jeho peníze ukryté před „*zběří vojenskou*“ a přivlastnil si je. Podobně jako v jiných případech, i Jana Stehlíka prozradilo vychloubání. Tvrdil, že si brzy koupí chalupu, ačkoliv všichni věděli, že je chudý. Stehlíkův argument, že peníze vykopali vojáci a on pouze našel střep, který na ně byl při zakopávání položen, označili radní za jalový a přikázali, aby všechny peníze vrátil Radnickému. Rozhodnutí odvolací instance, na níž se Stehlík obrátil na konci roku 1638, neznáme.<sup>1604</sup> Stejně tak v pramenech městské provenience nenalézáme žádné doklady o mučení obyvatel Slaného vojáků s cílem dozvědět se, kam ukryli své cennosti.<sup>1605</sup>

O své majetky se starali nejen ti, kteří ve městě zůstávali, ale také ti, kteří jej plánovali opustit, ať již kvůli víře či z hospodářských důvodů.<sup>1606</sup> Někteří jej před odchodem svěřili

<sup>1603</sup> AMS, kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 268v; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 138-139. Část peněz Doroty Hluché, kterých údajně „*na větším díle tolarů drážďanských, nětco frydrychovských českých grošů [...] spíše víceji nežli za 700 kop míš. platicích*“ bylo, utratil Blažej Srb ve Velvarech, kam odešel do služby. Václav Hádek, který neznámo kdy odešel do Loun, kde se stal městským písařem a později radním, peníze patrně také nezískal (Bohumír ROEDL a kol., *Louny*, s. 140). Je pravděpodobné, že cennosti jeho matky patřily k pokladům, které na své objevení čekaly dlouho, mnohdy i staletí. Vzhledem k tomu, že nevíme, kam matka Václava Hádka ukryla své cennosti, nelze říci, zda je možné je ztotožnit s jedním z pokladů, které byly ve Slaném objeveny v roce 1948 a v roce 1956. První z pokladů byl vzhledem k mincím, které obsahuje, ukryt patrně počátkem roku 1621, druhý pak někdy na přelomu let 1624 a 1625. Podobně byla po více než třech stoletích od konce války, v roce 1955, objevena nádoba se stříbrnými mincemi z let 1525-1611 také v Žatci na Hošťálkově náměstí (Petr HOLODNÁK – Ivana EBELOVÁ a kol., *Žatec*, Praha 2004, s. 222). Podrobněji ke slánským nálezům, které se vyznačují velkou pestrostí mincovních nominálů a absencí „hrubé“ mince, viz Jiří LUKAS – Lubomír POSPÍŠIL, *Slánské poklady*, s. 10-19.

<sup>1604</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 7r, 11v, 12v, 13r, 14v, 15r-15v, 15v-17r, 17v, 19r, 19v, 21r, 21v, 22r-23r, 25v, 27r, 28v, 30r; kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 105r-105v, 105v. Podobně se v Žatci v roce 1623 zmocnil peněz, které si zakopala na zahradě jedna žena, její soused, jenž jí při ukrývání peněz patrně pozoroval. Petr HOLODNÁK – Ivana EBELOVÁ a kol., *Žatec*, s. 239.

<sup>1605</sup> Informace o místu, kde byly ukryty cennosti, získali vojáci za pomoci mučení například od obyvatel Horažďovic či Rokycan. V obou případech byly schovány v místním kostele (Jan KILIÁN, *Vojenské násilí*, s. 17, 23). Podobně se v místních kostelech a klášterech snažili ukrýt své cennosti také obyvatelé Olomouce (Jaroslav MILLER, *Zchudlé město bohatých měšťanů?*, in: *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura z let 1620-1780*. 1. Úvodní svazek. Proměny ambicí jednoho města, Olomouc 2010, s. 73-74). Mělničtí pak v roce 1626 před příchodem císařských schovali své cennosti do jednoho domu u zámku (Jan KILIÁN, *Město ve válce*, s. 151).

<sup>1606</sup> U řady osob, jejichž majetek připadl vrchností právem odbězným lze jen velmi těžko určit, jaký byl hlavní důvod jejich odchodu. Ani současníci si mnohdy nebyli jejich motivací zcela jisti a reemigranti se ke svému odchodu vyjadřovali, pokud vůbec, tak většinou pouze velmi opatrně jako například pekař Jan Kalina, který v březnu 1628 napsal: „*O odchodu mém na onen čas s manželkou mou (jakkoliv) ne mám samém, ale i jiných mnohých sousedů města tohoto, příčinu psátí pomíjím [...]*“. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 10. 3.

do opatrování příbuzným či známým,<sup>1607</sup> jiní se ho pokoušeli tajně odvézt<sup>1608</sup> nebo zpeněžit. Ve městě pak podobně jako například Kateřina Kněžoveská, dcera kronikáře Václava Kněžoveského a jeho druhé manželky Anny,<sup>1609</sup> nechávali jen méně cenné či přímo bezcenné věci, popř. takové, které nemohli z nejrůznějších důvodů zpeněžit nebo odvézt s sebou.<sup>1610</sup> Prozatím nevysvětlitelnou výjimku v tomto směru představují manželé Holí, kteří odcházejíce patrně na konci ledna 1634 (inventář jejich majetku byl pořízen 3. 2.), zanechali ve svém domě nástroje potřebné k výkonu povolání, tedy barvířskou stolicí, velký mandl k mandlování šatů a kompletní zařízení vinopalny.<sup>1611</sup> Nevzali sebou ani přesýpací hodiny, „*stoličku dětčiči na dlouhých nohách*“, a „*lůžko dětinský malý pod nebesy vůkol s mřížemi*“. V komoře za světnicí na pavlači pak nechali dva hliněné hrnce s „*vlaským koprem*“ a ve sklepně otevřený nedopitý sud vína. Jejich spěšný odchod se na první pohled zdál ukazovat na emigraci.<sup>1612</sup> Hlavním důvodem jejich odchodu ze Slaného však nebyla víra, ale spíše ekonomické důvody, patrně zejména neschopnost a možná i neochota podílet se na splácení škod způsobených na hraběcím majetku za saského vpádu.<sup>1613</sup> Jakou roli sehrála v jejich

---

1628; kniha č. 41, *Knihla šosovní městská 1656*, f. 36r. Velmi snadno se tak může stát, že emigrant bude zaměněn s osobou, která pouze odešla do jiného města bez povolení vrchnosti.

<sup>1607</sup> Ani svěřeni majetku do úschovy nemuselo být stejně jako výše zmíněné zakopání cenností zcela bez rizika. S odmítnutím vydat svěřené věci se setkávali zejména lidé, kteří se vraceli do města po delší době. Většinou bylo velmi obtížné prokázat, kdy, za jakých okolností a jaký přesně majetek byl dané osobě svěřen a domoci se ho zpět.

<sup>1608</sup> Například emigrant Jan Fiala, strýc budoucího radního Matyáše Radnického, který se bez povolení vrchnosti ujal statku po jeho rodičích, „*nočně přicházejíc k městu tejně a ukrytě [mnohé věci] pobral a přeč odnosil.*“ (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, 29. 6. 1638, zápis o postoupení dědiny po Janu Fialovi Matyáši Radnickému ze 14. 5. 1640). Podobně se před odchodem snažila odvézt či rozprodat svůj majetek také Kateřina Mitisová, dcera Jiříka Vojny, která v roce 1626 „*věci své nejlepší přeč vyšikovavši vedle jiných sobě rovných emigrantův ven z království českého se odebrala.*“ TAMTÉŽ, kniha č. 70, *Knihla misivů-posílací 1622-1636*, f. 144v.

<sup>1609</sup> K osobě Václava Kněžoveského viz např. Josef PETERS, *Václav Kněžoveský*, s. 13-18.

<sup>1610</sup> Když Kateřina Kněžoveská ve druhé polovině roku 1635 odcházela do exilu, zanechala ve Slaném kromě nemovitého majetku, který se jí nepodařilo prodat, a několika kusů nábytku, většinou „*zlého*“, českou lékařskou knihu a dvě mapy pověšené na stěnách. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 12. 12. 1635.

<sup>1611</sup> To, že je výroba pálenky hlavním zdrojem obživy Kristýny Holé, zmiňuje barvíř Vít Holý ve své stížnosti hraběti z května 1633, jejíž opis se zachoval v registrech odeslané pošty: „*Nicméně od kotla páleného, kde prve na čtvrt léta po 3 kopách míš. bejvalo, nyní po 6 kopách míš. dávati se má, a já ubohý člověk, tím jsem těžce, toliko že manželka má to za živnost má, [postižen].*“ AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihla misivů 1629-1638*, f. 93v.

<sup>1612</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 3. 2. 1634, Inventář majetku manželů Kristýny a Víta Holého sestavený z podnětu jejich zetě bradýře Jana Millera.

<sup>1613</sup> Vít Holý adresoval Martinicovi několik žádostí o úlevu z placení taxy, která mu byla stanovena jako jeho podíl na škodách způsobených na hraběcím majetku za saského vpádu. V létě 1633 dokonce jednu ze suplikací nesl hraběti osobně až do Českých Budějovic. Nebylo mu to však nic platné. Hrabě přikázal, aby zaplatil celou částku a navíc, aby mu patrně s ohledem na jeho drzost „*dobrá capitola [...] od pana hejtmána dána byla.*“ Po přečtení „*kapitoly*“, putoval do vězení. Jak dlouhou dobu v něm strávil, nevíme. Do hraběcí pokladny měl zaplatit celkem 250 kop gr. míš. (později navýšeno na 300 kop), protože kromě toho že od vojáku kupoval kradené zboží, dal stejně jako jeho zeť, bradýř Jan Miller, „*ku potupě svatě církve jedny Boží muka v zahradě své postavené posekatí*“. Ačkoliv nechal Jan Miller odstranit dokonce dvojce Boží muka, která stávala u kostelů sv. Trojice a sv. Vavřince, a stejně jako Holý překupoval kradené zboží, byla mu vyměřena taxa o 50 kop gr. nižší. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 277v; kniha č. 72, *Knihla misivů 1629-1638*, f. 93v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1632, Rozvržení na sumu 12 500 kop míš. svědčící. Josef Kadeřábek chybně označuje Jana Millera, který byl bradýřem čili barvířem, za barvíře látek a navíc omylem pokládá Jana Millera a Honse Müllera za dvě různé osoby. Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 268-269.

rozhodnutí přítomnost vojska ve městě, ve Slaném byli tehdy ubytováni vojáci generála Wrangela, nevíme.<sup>1614</sup> Již v létě 1634 se manželé Holí vrací zpět do města. Pouhé tři neděle poté, co se zavázali zaplatit částku, kterou dlužili obci na berních a jiných poplatcích, odváděných v době jejich nepřítomnosti,<sup>1615</sup> se do Slaného přihnali saští vojáci a vyrabovali jej, a tak se manželé Holí rozhodli město znovu opustit. Odchází ještě před jeho vypálením v září 1634, stejně jako před dvěma lety bez povolení vrchnosti.<sup>1616</sup> Tentokrát zamířili patrně přímo do pražských měst, kde se Vít nejpozději v lednu 1636 stává dělostřelcem při císařské artilerii.<sup>1617</sup> Zdá se, že se hodlali do Slaného vrátit, neboť v létě 1637 koupili s povolením hraběte Kohoutovský dům.<sup>1618</sup> Již o rok později, když se Slaný stal definitivně městem poddanským, však Vít Holý spolu se svou novou manželkou Annou dům prodal a definitivně odešel do Prahy.<sup>1619</sup> Nejpozději v červnu 1649 Vít Holý umírá. Majetek, který zanechal ve Slaném, připadl hraběti právem odúmrtím.<sup>1620</sup>

Snahu Slánských prodat před plánovaným odchodem z města co nejvíce ze svého majetku komplikovala kromě klesající koupěschopnosti obyvatel zejména nutnost získat k prodeji

---

<sup>1614</sup> Vojáci generála Wrangela pobývali ve Slaném od 22. 7. 1633 do 2. 5. 1634. Srov. kap. č. 3.2.2.

<sup>1615</sup> Kristýna, manželka Víta Holého, která byla dána do šatlavy kvůli neodvádění poplatků, jež za ní platila obec v době nepřítomnosti, byla z vězení propuštěna poté, co se za ní dne 25. 6. 1634 zaručil její zeť Jan Miller. Konečný účet s manželi Holými byl učiněn v pondělí 3. 7. 1634. Z rozhodnutí rady měli zůstat ve vězení, dokud nezaplatí 45 kop gr. míš., neboť jejich zeť už za ně nechťel ručit. AMS, kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 50v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 299r.

<sup>1616</sup> V inventáři, pořízeném na příkaz hraběte v prosinci 1635, je evidován pouze nemovitý majetek. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 12. 12. 1635.

<sup>1617</sup> Dne 21. 1. 1636 je v radě čteno psaní Víta Holého, v němž informuje konšely o tom, že dlužnou částku ve výši 7 kop gr. míš., kterou má odvést hraběti, uhradí, jakmile panovník přijede do Prahy a zaplatí mu za jeho služby. Nejpozději od počátku 40. let byl Vít Holý ohňostrůjcem při dělostřelectvu „v cejkhauzu [tj. zbrojnici] Jeho Milosti Císařské na hradě pražském“. Je zajímavé, že ačkoliv byl povoláním barvíř čili bradýř, nevykonával v armádě funkci felčara. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 184v, 305r-305v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 30. 9. 1641, Postoupení dědiny Víta Holého k záduší sv. Trojice; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 355r. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, ff. 66v, 67v.

<sup>1618</sup> Kromě koupě domu svědčí o úmyslu manželů Holých vrátit se do Slaného také jejich spor se Samuelem Crucigerem o zorání dědiny, kterou od nich měl Cruciger pronajatu na tři roky. Manželé Holí chtěli tuto lhůtu zkrátit. Vzhledem k tomu, že spor řešil purkmistr na počátku září 1636, lze se domnívat, že manželé Holí hodlali nejpozději na jaře či v létě 1637 sami sklízet z onoho pole příslušné plodiny (AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 76r-76v). O tom, že se alespoň na čas vrátili, svědčí například příkaz zadělat díru v městské zdi kolem jejich „žlábků“, tlumočený Vítovi na konci listopadu 1637. TAMTÉŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 432r.

<sup>1619</sup> Žádost o povolení koupě Kohoutovského domu odeslal Vít Holý Martinicovi patrně v červenci 1637. Dekret, na základě kterého bylo Holému povoleno tento dům za 150 kop míš hotově nebo za 50 strychů žita v hodnotě 3 zl. za strych koupit, byl čten v radě dne 28. 7. 1637. O necelý rok později, na konci dubna 1638, jej Vít Holý spolu se svou novou manželkou Annou, prodal za 150 kop Janu Czinkovi a jeho manželce Kateřině. V té době již patrně nepobýval ve Slaném. Na konci března 1638 oznamuje z pražských měst, že jeho vnuk Matyáš se toulá po městech pražských a nevěnuje se řemeslu, kterému se zde má učit. O rok později, v březnu 1639, prodal Samuelovi Crucigerovi kus dědiny ležící v Lužích. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1635-1638*, ff. 419v, 458r, 459r; kniha č. 41, *Kniha šosovní městská 1656*, f. 95v-96r; kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*, f. F11-F12; kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, ff. 102r, 112r. Josef LACINA, *Paměti*, s. 264.

<sup>1620</sup> Ačkoliv Vít Holý na konci září 1641 spolu se svou manželkou Annou odkázal dědinu na Hájích a zahrádku za Fortnou ke slánskému záduší, prohlásil Jaroslav Bořita z Martinic po Vítově smrti odkaz za neplatný a jeho majetek za odúmrtí. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 305r-306v; kniha č. 41, *Kniha šosovní městská 1656*, f. 109v-110r (Kolářovský dům); *Aktový materiál*, kt. č. 41, 30. 9. 1641.

nemovitého majetku souhlas hraběte.<sup>1621</sup> Nicméně i ten šlo, jak dokládá řada případů, obejít.<sup>1622</sup> Kupující, kteří patrně většinou spoléhali na to, že vrchnost transakce dodatečně schválí, se vystavovali riziku ztráty takto nabytého majetku a zejména tomu, že za něj budou muset zaplatit dvakrát, jak původnímu majiteli (prodávajícímu), tak vrchnosti, které v důsledku nelegálního odchodu původního majitele připadl právem odběžným.<sup>1623</sup>

V žádostech o povolení prodeje nemovitého majetku adresovaných Martinicovi poukazovali obyvatelé města nejčastěji na dlužné částky náležející do hraběcího důchodu, které budou moci po prodeji uhradit. Martinic si o upřímnosti jejich slov nedělal příliš velké iluze, a proto nařídil, aby byly peníze z prodeje skládány na radnici a ihned poté, co budou složeny, z nich byly zaplaceny všechny jemu dlužné částky a zbytek pak, aby byl použit na zvelebení obydlí dotyčného, tak, aby v něm mohl bydlet a provozovat živnost. Slánský hejtman měl zároveň dohlédnout na to, aby osoba, které bylo povoleno uskutečnit prodej nemovitého majetku, zůstala ve Slaném.<sup>1624</sup> V žádostech o dodatečné potvrzení transakcí se pak nejčastěji dočteme, že dotyčný tak učinil v dobré víře a ve snaze pomoci prodávajícímu, který se nacházel v zoufalé situaci, a hrozilo, že pokud by od něj nebyl příslušný majetek

---

<sup>1621</sup> I v případě osob, které odcházely z města s povolením hraběte, jako například Vavřinec Voříšek či Daniel Gelazyn, však platilo, že s ohledem na klesající počet potenciálních kupců a reálné ceny nemovitostí, mnohdy prodávali se ztrátou anebo se jim majetek nepodařilo prodat či až po několika letech. Odpověď na otázky související s pohybem majetku obyvatel města v průběhu třicetileté války snad v budoucnu přinese podrobný rozbor knihy č. 171, která by měla být gruntovní knihou se zápisy z let 1612-1716. V době provádění archivní rešerše nebyla badatelsky přístupná. AMS, nezprac., kniha č. 171, *Knihy kup.smluv/gruntovní 1612-1716*.

<sup>1622</sup> Korespondence mezi Martinicem a slánským hejtmanem Erazimem Udvarhely z Křížovic týkající se Magdaleny Majerové, vdovy po mydláři a dlouholetém radním Martinu Majerovi, které se před odchodem z města podařilo zpeněžit bez vědomí hraběte většinu nemovitého majetku, částečně odhaluje, jak tyto z pohledu vrchnosti nelegální obchodní transakce probíhaly. Obě strany se na obchodu domluvily a písemně jej potvrdily, ale již neusilovaly o zápis do trhové knihy. Je otázkou, do jaké míry lze za tímto jednáním hledat snahu utajit transakci před vrchností a do jaké míry se jedná o prostý důsledek nedostatku financí a neochoty vynakládat prostředky na zaknihování smlouvy. Ostatně, ani v letech předchozích nebylo neobvyklé, pokud mezi právním aktem spojeným se vznikem příslušné smlouvy, ať již trhové, svatební či ubrmanské, a jejím zaknihováním uběhla delší doba. Magdalena Majerová odešla z města nejpozději v prosinci 1635 a zdá se, že se do něj již nevrátila. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, ff. 67v-70r, 70v-71r, 114r, 116v-117r, 118r-118v, 118v-119r. Srov. následující poznámku. K povinnosti získat souhlas hraběte s prodejem nemovitého majetku viz pozn. č. 961.

<sup>1623</sup> Například Martin Zajíček, který koupil od Magdaleny Majerové dědinu s ořechy nacházející se za kostelem sv. Trojice, které se říkalo Žebrovka, měl hraběti zaplatit 75 kop míš., které předtím odvedl Majerové s tím, ať si je na Majerové, momentálně v městě nepřítomné, vyupomíná. Zbýlých 55 kop, které měl Majerové odvést, měl použít na uhrazení její kvóty náležející do hraběcího důchodu (pravděpodobně splátka za škody způsobené za saského vpádu). Navíc se k hraběti doneslo, že dědina byla prodána příliš levně, a proto přikázal, aby byl proveden nový odhad: „*Přítom dochází mne správa, že jest to od ní hrubě lacino koupil a téměř jako za kus chleba dostal, čemuž i z té příčiny místa nedávajíce, poroučím vám, abyšte to vše, co od ní koupil, znova lidem přisežným a víry hodným prošacovati dali, a co by oni to šacovali mně poznamenání odešlete a toho trhu bez mého poručení do kněh vpisovati nedejte [...]*.“ Nový odhad se patrně shodoval s původním, neboť o tři měsíce později hrabě připomíná, že zápis na Žebrovskou dědinu bude Zajíčkovu učiněn až poté, co mu zaplatí částku 130 kop míš. Již o měsíc později, v polovině dubna 1636, posílá Martinic slánskému hejtmanu opravený zápis na Žebrovskou dědinu s tím, aby byl zapsán do městských knih. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 116v-117r, 118v-119r, 119v.

<sup>1624</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 124r-124v.

odkoupěn, musel by odejít z města.<sup>1625</sup> Anna Jelínková, která v roce 1634 koupila za 90 kop gr. míš. dědinu od budoucí emigrantky Magdaleny Majerové, se pak na závěr listu, jehož koncept se dochoval v registrech odeslané pošty, jako „zarmoucená, chudá, vydrancováním a vypálením vojenským o všecko své připravená“ stará vdova, dovolává Martinicovy ochrany a milosrdenství. Neopomněla rovněž zdůraznit, že za prodávající doplatila do hraběcího důchodu dlužnou „quotu“ ve výši 15 kop gr. míš. Navíc „o žádné takové záповědi, aby ona svého prodati nemohla [...], neslyšela.“<sup>1626</sup> Žádosti Anny Jelíkové, stejně jako žádosti Martina Zajíčka, o dodatečné schválení transakce, bylo nakonec vyhověno, s tím však, aby další na udělení této milosti již nespolehali.<sup>1627</sup>

Strategie užívané k záchraně rodinného majetku exulanty se od strategií užívaných osobami, které odcházely z města z hospodářských důvodů, příliš nelišily. Navíc u řady osob, jejichž majetek připadl vrchnosti právem odběžným lze jen velmi těžko určit, jaký byl hlavní důvod jejich odchodu.<sup>1628</sup>

Stejně jako mnozí jiní, i obyvatelé Slaného si mysleli, že se z exilu zanedlouho vrátí,<sup>1629</sup> a proto většinou opustili město, aniž by svůj majetek někomu postoupili či prodali.<sup>1630</sup> Někteří odvezli alespoň část věcí sebou,<sup>1631</sup> jiní je pouze schovali.<sup>1632</sup> Poměrně značný majetek, zejména nemovitý, zanechala ve městě například Magdalena Tyčková, která v roce 1626 odcházela do exilu se třemi sirotky, neteří Kateřinou Arnoštovou, vnučkou Kateřinou

---

<sup>1625</sup> Například Magdalena Majerová nabídla v roce 1634 Anně Jelíkové prodej své dědiny údajně proto, aby umořila dluh, který nemohla jinak splatit a který, jak neopomněla Anna v listu hraběti zdůraznit, vznikl v době, kdy ve městě leželi pekovští a wrangelovští vojáci, pro které jí dala Anna víno a pivo „na ouvěrek“. Magdalena jí prý tenkrát s pláčem říkala, že pokud jí nedá pivo a víno na dluh, bude muset „všech věcí svých opustiti a otra ruce z domu odjiti“. Prodej dědiny pak Majerka pojistila vlastnoručním podpisem a přitištěním sekretu. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 70v-71v.

<sup>1626</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 70v-71v.

<sup>1627</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 119v. Srov. pozn. č. 1625.

<sup>1628</sup> Srov. pozn. č. 1606.

<sup>1629</sup> Podobně se zachovali také například obyvatelé Litoměřic (Klára PETŘÍKOVÁ, *Pobělohorští emigranti z Litoměřic*, s. 27). Naproti tomu obyvatelé Ústí nad Labem se poměrně rychle rozhodli pro trvalý pobyt za hranicemi. Již v roce 1629 jsou mezi 10 nově přijatými měšťany města Pirny tři jedinci pocházející z Ústí. Lenka BOBOKOVÁ, *Města na hranici. Na okraj styků měst Ústí nad Labem a Pirny v I. polovině 17. století*, in: *Vindemia. Sborník k 60. narozeninám Ivana Martinovského, Ústí nad Labem 1997*, s. 104.

<sup>1630</sup> O majetku, který doma zanechávali slánští exulanti, informují prozatím převážně pouze inventáře vyhotovené bezprostředně po jejich odchodu a odhady majetku prováděné před jejich prodejem. Např. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 12. 12. 1635; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 52r, 72r, 74v-75r, 79r, 79v-80r, 100v, 427v, 428v, 461v, 463v.

<sup>1631</sup> Například Pavel Pasecký, který podobně jako mnozí jiní obyvatelé Slaného, zamířil do saské Pirny, „tejně a ukrytě nočního času [...] pobravši všechny své věci, i s manželku svou, odešel.“ AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 282r. Podobně se zachovala i Kateřina Kněžoveská. Srov. pozn. č. 1610.

<sup>1632</sup> Pekař Jakub Kalina schoval před odchodem do exilu ve svém domě cínové nádoby, pytel různých lůžkovin, velký mozdík, 3 ručnice, 3 kordy a „knihy dvojce“, mezi nimiž byla podle svědků postila, nový zákon a „kroniky neb historie“. Patrně krátce po svém návratu v březnu 1628 obvinil z jejich odcizení podruhyni Kateřinu Šmalcířku, pomocnici své ženy, která podle jeho názoru „vyšpehovavši o všem to místo, v němž ty věci složeny byly“, věci sebrala a zpeněžila. Kateřina po vzneseném obvinění přiznala, že dvě knihy zastavila za 3 říšské tolary v Řisutech a že má u sebe Nový zákon a voskové svíce. Jak spor dopadl, nevíme. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 40, 10. 3. 1628; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 98r, 99v, 100v, 106r, 108v.

Linhartovou a vnukem Václavem Linhartem.<sup>1633</sup> O dvacet dva let později, dne 14. května 1648, přišlo do Slaného psaní, v němž Václav Linhart, který se mezitím stal veřejným notářem v Drážďanech,<sup>1634</sup> informuje představitele města, že dne 24. března 1648 zemřela jeho babička Magdalena Tyčková, od níž slýchal, že jeho rodiče Václav Linhart a Kateřina Pelargová měli ve Slaném nemalý majetek,<sup>1635</sup> a proto žádá o výpis z městských knih. Zároveň konšelům oznamuje úmysl osobně se vypravit do Slaného.<sup>1636</sup> Na závěr německy psaného dopisu, který je datován 16. dubna 1648 v Drážďanech, připojuje následující doušku: „*Prosím, že mně páni za zlé míti nebudou, že sem česky nepsal, neb jsem téměř všechno z paměti vypustil.*“<sup>1637</sup> Žádná odpověď, ačkoliv byla s největší pravděpodobností v květnu 1648 vypracována,<sup>1638</sup> do Drážďan nedorazila, a tak dne 14. prosince 1649 píše Václav

<sup>1633</sup> Kateřina Arnoštová byla dcerou Jindřicha Arnošta a jeho ženy Doroty, která byla sestrou Magdaleny Tyčkové. Kateřina Linhartová, matka Václava Linharta a Kateřiny Linhartové, byla dcerou Magdaleny Tyčkové. Zároveň byli spřízněni také s rodinou emigranta Václava Pelarga, který byl synem Magdaleny Tyčkové. V době odchodu do exilu bylo Kateřině Linhartové 15 let (křest 15. 1. 1611) a jejímu bratru Václavu necelých 12 let (křest 28. 4. 1614). Datum narození, resp. křtu Kateřiny Arnoštové se nepodařilo zjistit. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 1*, s. 197, 251. K příbuzenským vztahům podrobněji viz příloha č. 4. Josef Kadeřábek nesprávně uvádí, že babičkou Václava Linharta byla Magdalena Trísková. Josef KADERÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 275.

<sup>1634</sup> Václav Linhart pomáhal jako veřejný notář také některým emigrantům. Například v srpnu 1652, tedy v době, kdy měl své záležitosti se slánskou městskou radou již vyřízené, potvrzoval Anně Treyttlerové pravdivost opisů listů, na základě nichž požadovala po slánské městské radě uhrazení dluhu, který jí byl v roce 1629 postoupen emigrantkou Lidmilou Sixtovou z Ottersdorfu (NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 1). V příslušných dokumentech se Linhartovo jméno objevuje nejčastěji ve zlatinizované podobě Wenceslaus Leonhardi, popř. německé podobě Wenzel Leonhardt. Josef Kadeřábek chybně uvádí, že si Václav Linhart své jméno poněmčil na Wenceslaus Leonardí (!). Zároveň jej nesprávně označuje za městského písaře. Josef KADERÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 167 a 268; TÝŽ, *Lidé bez domova*, s. 69-70.

<sup>1635</sup> Magdalena Tyčková se neomezovala pouze na udržování paměti svých vnoučat na majetek po předcích. V rámci možností se snažila jejich práva také chránit. Vzhledem k tomu, že rodiče Kateřiny a Václava zemřeli ještě před odchodem do exilu a ostatní příbuzní, včetně syna Václava Pelarga, z města odešli, nebylo to vůbec jednoduché. Například v polovině července 1630, tj. čtyři roky po odchodu do exilu a přibližně měsíc po vydání místodržitelského patentu dotýkajícího se majetku emigrantů, píše spolu s Janem Veselským ze saského města Freibergu, „*že je [své statky, pozn. R. K.] na místě svém komu se jim líbí vedle patentu Jich Milostí pánův místodržících odevzdávají, aby jim zápisem postoupeno sobě míti mohli.*“ Odpověď hraběte, jak se mají konšelé, kteří vzápětí píší na Smenčo, v této věci zachovat, neznáme. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 188r, 194r. Srov. kniha č. 3, *Knihy patentů 1622-1630*, f. 157r-157v.

<sup>1636</sup> Tato plánovaná návštěva, která se však patrně neuskutečnila, by byla v případě Václava Linharta již jeho druhým návratem z exilu. Poprvé se vrátil jako sedmnáctiletý mladík díky překvapivé ofenzivě saského vojska v roce 1631. Vzhledem ke zvratu ve vývoji válečných událostí však byl nucen svou vlast opět opustit. Do Saska odchází na konci října 1633, více než rok poté, co byli saští vojáci vyhnáni ze Slaného. Během svého pobytu ve Slaném byl ubytován u ševce Kryštofa Trampešky. Zda se do Slaného vypravil také v roce 1641, kdy získal od kurfiřta pas, nevíme. AMS, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 283r; kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 33r; SächsHStA Dresden, Bestand 10024 GR, Loc. 8297/1, Passbriefe, f. 253a-b.

<sup>1637</sup> Když Václav Linhart v roce 1626 odcházel se svou babičkou Magdalenou Tyčkovou do exilu, bylo mu necelých dvanáct let (křest 28. 4. 1614). Je tedy možné, i když ne příliš pravděpodobné, že po 22 letech v exilu, svou rodnou řeč „již téměř zapomněl“. Češtinu si mohl osvěžit minimálně v letech 1631 - 1633, kdy pobýval se svým strýcem Václavem Pelargem ve Slaném. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 283r; kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 33r; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 16. 4. 1648; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 1*, s. 251.

<sup>1638</sup> O tom, že by odpověď na Linhartovo psaní byla vypracována, postrádáme přímé důkazy. Víme jen, že o nárocích vznesených Linhartem byl informován Martinic, který si od městské rady vyžádal dobrozdání, jež bylo vypracováno dne 18. 5. 1648. Jeho součástí byl i přehled veškerého majetku, který podle trhových knih patřil Linhartovým rodičům. Na základě výpisu z psaní Martinice, datovaného 19. 5. 1648, se lze domnívat, že

Linhart opět do Slaného, tentokrát česky, domnívaje se, že na předchozí list nedostal odpověď, protože byl napsán německy. Omlouvá se, že se kvůli velkému zaneprázdnění nemůže dostavit do Slaného osobně a zároveň ujišťuje konšely, že pokud bude moci být zachován při své víře, rád se i s rodinou vrátí.<sup>1639</sup> Slánští odpovídají ještě téhož dne, kdy je jim dopis doručen.<sup>1640</sup> Upozornují Linharta, že to, oč je žádá, není v jejich moci, a že se musí obrátit přímo na jejich vrchnost,<sup>1641</sup> což Linhart patrně záhy (?) udělal. Dne 5. srpna 1650 je na žádost Maxmiliána z Martinic pořízen výpis z městských knih o všech statcích, na které má Václav Linhart právo, včetně údajů o výnosech a platech, které z nich byly odváděny a o dlužích, jež na nich váznou. Vzhledem k tomu, že Maxmilián z Martinic končí svou žádost o vypracování výše zmíněného výpisu slovy „*Hled'te ten počet udělati tak, aby týž Václav dřív mně nežli já jemu, co vydati měl*“,<sup>1642</sup> poměrně těžko věříme slovům „*pravdivá správa* [podtrženo R. K.] *o statku a užtících, též závadách někdy Václava Linharta*“, kterými je uveden zmíněný extrakt z městských knih.<sup>1643</sup> Pověření úředníci splnili úkol na výbornou. Hodnota statků pozůstalých po rodičích a prarodičích Václava Linharta byla vyčíslena na 210 kop 40 gr. míš. a dluhy a závady na 1365 kop 34 gr. míš.<sup>1644</sup> Přesto měl Václav Linhart na základě rozhodnutí z července 1651 dostat část majetku zpět, a to pod podmínkou, že se vrátí a konvertuje. Pokud nabídku odmítne, má do konce roku 1651 veškerý majetek prodat, avšak pouze osobám náležejícím ke slánskému panství. Nestihne-li to ve stanoveném termínu, bude majetek úředně odhadnut a prodán „*nejvíc offerujícímu ex officio*“.<sup>1645</sup> Zatím se

---

odpověď radních Václavu Linhartovi skutečně vznikla: „*Tu odpověď purkmistra a konšelův města Slaného na spis Václava Linharta slánského emigranta, sem přijal, a ji přečtši vyrozuměl, že by ty[s] s ouřadem mým konšelským to vše na mně strkati chtěl [...]*“ Martinic mohl mít v tomto případě na mysli pochopitelně také pouze ono výše zmíněné dobrozdání. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 262v-264r; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 15. 5. 1648, Výpis z psaní hraběte; 19. 5. 1648, Výpis z psaní hraběte.

<sup>1639</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 14. 12. 1649. Minimálně od srpna 1641 byla manželkou Václava Linharta Barbora Herfurtin. SächsHStA Dresden, Bestand 10024 GR, Loc. 8297/1, Passbriefe, f. 253a.

<sup>1640</sup> Podle poznámky nacházející se na zadní straně Linhartova listu, byl tento list doručen do purkmistrovské kanceláře v neděli 26. 12. Podle konceptu vyhotoveného radním písařem Danielem Vepřkem, který je zároveň autorem poznámky na zadní straně Linhartova listu, se tak stalo o den později, v pondělí 27. 12. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 332r-332v; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 14. 12. 1649.

<sup>1641</sup> „*V kteréžto příčině oznámiti můžeme, že toho ničehož, oč tak k nám se dopisujete, v moci naší nepozůstává, jakož i žádost vaši někam dále a vejše přednáseti nám hrubě nebezpečné ano také neslušné jest, nebo cokoliv z dotčených statkův přátel vašich i jiných nepřítomných na grunttech při městě tomto Slaném se nachází, to všecko v moci vrchnosti naší jest. Pročež, pokud se Vám viděti bude dále na to nastupovati a týž spravedlnosti dobývati, budete moci sami, jak jste počali, při vrchnosti naší toho pohledávati.*“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 332v.

<sup>1642</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 382v.

<sup>1643</sup> Výpis měl být vypracován ve dvou exemplářích, z nichž jeden měl být zaslán Maxmiliánu Valentinovi z Martinic a jeden jeho bratru Bernardu Ignáci z Martinic. AMS, nezprac., *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 382r-385v.

<sup>1644</sup> Kromě obvyklých závad, tedy dlužného šosu, platu děkanovi, gruntovních peněz, kontribuce a nákladů na vojáky, byla Václavu Linhartovi přičtena k dobru také jeho účast na saském vpádu. Z celkové škody vyčíslené na 12 500 kop měl zaplatit 100 kop, neboť těm škodám, „*jsouce tu v Slaným toho času s týmž lidem saským přítomen, dobře napomáhal.*“ AMS, nezprac. *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 384v, 385r-385v.

<sup>1645</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 455v-456r.



nepodařilo zjistit, co přesně se s Linhartovým majetkem nakonec stalo. Jediné, co je jisté, je, že Václav Linhart se do vlasti svých předků již nevrátil. Dne 8. 12. 1652 byl přijat mezi měšťany města Drážd'an.<sup>1646</sup>

Ti, co odchod delší dobu plánovali, se většinou snažili rodinný majetek nějakým způsobem zabezpečit. Jednou z možností, jak jej uchránit před konfiskacemi, bylo zanechání partnera či dětí ve vlasti. Tuto taktiku zvolil Václav Pelargus, jenž odešel do exilu dne 14. února 1626 téměř s celou rodinou, zanechávaje doma pouze svou nezletilou dceru Magdalenu, o níž se měla starat jeho tchýně Dorota Schodecká.<sup>1647</sup> Poté, co byla podpisem vestfálského míru v roce 1648 definitivně pohřbena naděje exulantů na trvalý návrat do vlasti, začal Václav Pelargus řešit otázku rodinného majetku. Když v září roku 1650 požádal o majetek po své matce Magdaleně Tyčkové, bylo mu oznámeno, že většina nárokovaného „statku“ je zpusťošena a obrácena v rum,<sup>1648</sup> popř. že jej užívá někdo jiný.<sup>1649</sup> Po delším jednání, kterému stejně jako v případě Václava Linharta předcházelo vypsání veškerého majetku, na nějž má Václav Pelargus nárok, bylo Václavu Pelargovi, stejně jako Linhartovi, oznámeno, že pokud konvertuje „a v městě Slaném zůstane a tady s jinými měšťany spolutrpicí bude“, část nemovitého majetku mu vrátí. Odmítne-li tuto nabídku, má do 31. prosince téhož roku (1651) veškerý majetek prodat, avšak pouze osobám patřícím k slánskému panství. Pokud se mu to nepodaří, bude s povolením hraběte tento majetek postoupen „nejvíc offerujícímu ex

---

<sup>1646</sup> U záznamu o přijetí Václava Linharta do drážd'anské městské obce je lakonický přípisek odkazující na jeho původ: „NB von Schlan aus Böhmen.“ Stadtarchiv Dresden, Bestand 2.1.: Ratsarchiv (dále RA), Loc. C.XXI.19b, Der Stadt Dresden Bürgerbuch 1641-1714, S. 84.

<sup>1647</sup> Před odchodem do exilu se Václavu Pelargovi a Alžbětě Schodecké, narodilo minimálně pět dětí, Dorota (křest 2. 5. 1615), Jan (20. 12. 1616), Justýna (pochována 15. 3. 1620), Magdalena (4. 1. 1621) a Dorota (9. 11. 1625). Domnívám se, že Magdalena, které bylo v době odchodu rodičů do exilu pět let, zůstala ve Slaném s babičkou. Je pravděpodobné, že její starší sourozenci před rokem 1626 zemřeli, stejně jako je pravděpodobné, že se manželům Pelargovým narodilo ještě jedno dítě v roce 1618. Záznamy o křtech z tohoto roku ve slánské matrice chybí. Vzhledem k tomu, že v květnu 1642 je Magdalena označena jako nedospělá, tzn. bylo jí méně než 15 let, musela Magdalena narozená na počátku roku 1621 zemřít. Tuto teorii potvrzuje záznam v matrice kostela sv. Mikuláše ve městě Freibergu, kde byla dne 23. května 1628 pokřtěna dcera Václava Pelarga jménem Magdalena. Domnívám se, že tuto druhou Magdalenu dovezl Pelargus do Slaného v listopadu 1631, když se vracel spolu se Saským vojskem. Je otázkou, zda s ním tenkrát jela i Alžběta, která rok předtím porodila syna Jiříka (křest ve Freibergu 27. července 1630). Je samozřejmě také možné, že v roce 1626 odešla celá rodina Václava Pelarga a do Slaného byla dovezena až druhá Magdalena. Po smrti Doroty Schodecké v květnu 1642 se o nedospělou Magdalenu starala její teta Anna Lidická, manželka Martina Lidického. SOA Praha, Sbíрка matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 1*, s. 276, 323; *matrika Slaný 2*, ff. 22r, 61r, 226r. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 100v. Josef VOLF, *Čeští exulanti ve Freiberce*, s. 94.

<sup>1648</sup> Konkrétně se jednalo o dům ve městě (pravděpodobně Tyčkovský), dále tzv. Koničkovský domek na předměstí a dvě chalupy, Schodeckou a Zupikařovskou, taktéž na předměstí. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 388r-388v; kniha č. 41, *Kniha šosovní městská 1656*, f. 92v-93r; kniha č. 40, *Kniha šosovní předměstská 1656*, ff. 33v-34r, 34v-35r. Srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 262, 283, 284.

<sup>1649</sup> V Syslovské chalupě nacházející se pod Slánskou horou bydleli podruzi, kteří platili nájem jeho dceři Magdaleně Pelargové, vinice s lisem na Slánské hoře byla prodána Jiříku Kozelkovi, který z ní udělal ornou dědinu, polnosti, které míval Pelargus v blízkosti cest vedoucích k Tuřanům a Bísni, obdělávali různí sousedé a dědina nad lukami v Brůdce byla připojena k děkanství. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 388r-388v.

*officio*<sup>1650</sup> Pelargus si stejně jako Linhart vybral novou vlast, kam za ním patrně na konci roku 1651 definitivně odešla také dcera Magdalena, která přes četné a opakované výzvy ke konverzi zůstala věrna víře svého otce.<sup>1651</sup> Ačkoliv byla část zmíněných statků prodána již v říjnu, listopadu a prosinci roku 1651,<sup>1652</sup> nepodařilo se Václavu Pelargovi v daném termínu nalézt dostatečné množství vhodných kupců,<sup>1653</sup> a tak došlo na druhou část úmluvy, podle níž měli Slánští ocenit Pelargovy statky a prodat je tomu, kdo nabídne nejvíc. Jak se zdá, radní si s dodržováním této části dohody příliš těžkou hlavu nedělali. Na stížnost Václava Pelarga z ledna roku 1652, v níž je mj. žádá, aby provedli odhad a umožnili mu tak prodat zbylé statky, reagují velmi opatrně s tím, že nemohou v této věci nic dělat a že se má obrátit přímo na hraběte, neboť ten o všem rozhoduje.<sup>1654</sup> Zda tak Pelargus učinil, nevíme. Jisté je pouze to, že ještě v srpnu téhož roku si stěžuje, že ho někdo u regenta a nepochybně i u pana hejtmána křivě obvinil, že o své vlastní vůli grunty příliš vysoko „taxíroval“, aby je neprodal a mohl tak při městě provozovat živnost a díky tomu škodit obci a zejména katolické víře. Zároveň žádá radní, aby mu již nečinili žádné překážky a ve shodě s resolucí hraběte Bernarda Ignáce z Martinic ocenili jeho statky, neboť pro sebe a svou dceru získal od kurfiřta pas, a rád by vše do čtyř týdnů vyřídil.<sup>1655</sup> Zda byly Pelargovy snahy o prodej zbylého majetku nakonec úspěšné, nevíme.<sup>1656</sup> Definitivní tečkou, potvrzující s konečnou platností Pelargův odchod

<sup>1650</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 454v-455r, 456v-457r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 66r, 66v.

<sup>1651</sup> V roce 1641 je Dorotě Schodecké učiněno napomenutí, že již před dvěma lety měla přivést svou vnučku Magdalenu ke zpovědi a svatému přijímání, což však dosud neučinila. Tento stav nebyl napraven ani do nejbližších Velikonoc, jak jí bylo nařízeno. Ještě o deset let později je Dorotě vytýkáno, že Magdalena je stále nekatolickou osobou, zdržující se chvíli ve městě a chvíli u svého otce v Drážďanech. Na návštěvy za svým otcem jezdila Magdalena patrně v průběhu celé války. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 457r, 457v. Srov. TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 42, 26. 4. 1640, (správně 21. 1. 1641), Rozhodnutí hraběte o suplikaci Doroty Schodecké.

<sup>1652</sup> Václavu Kozákovi prodal Pelargus Dráždilovskou vinici, Vavřinci Peroutkovi kus dědiny v luzích, Anně Lidické a jejímu synu Jiříkovi tzv. Vodcloňovský dvorec na Ouvalce, Janu Hubáčkovu pustou chmelnicí a rozoranou dědinu na Ouvalce a Pavlu Kratochvíle zahradu na pražském předměstí. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 242v, 243r; *Aktový materiál*, kt. č. 44, 22. 10. 1651, 26. 11. 1651, 3. 12. 1651.

<sup>1653</sup> Rozprodání majetku ve stanoveném termínu mělo Václavu Pelargovi usnadnit veřejné ohlášení prodeje jeho statků. Na konci srpna 1651 bylo „*poznámenání gruntův těch všech tříech statkův* [Václava Pelarga, jeho matky Magdaleny Tyčkové a tchýně Doroty Schodecké, pozn. R. K.] *na tabuli v synci rathauzní zavěšeno a vůbec prohlášeno, že to všecko na prodaji jest*“. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1651-1652*, f. 459r-460v.

<sup>1654</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 469v-470v.

<sup>1655</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 44, 22. 8. 1652.

<sup>1656</sup> Na konci září 1652 zbývalo Pelargovi prodat následující, většinou značně poškozené, nemovitosti: Tyčkovský dům, Schodecký dům, Pelargusovský dům, Rudařovská chalupa pod Slánskou horou, loch, při které je zbořená chalupa u Slané vody a pozemek u Lehňova, kde bývala stodola a chalupa (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 44, 27. 9. 1652). Vhodné kupce se mu patrně nepodařilo sehnat ani v následujících letech. Ještě v červenci 1659 jsou slánští radní napomínání Bernardem Ignácem z Martinic, aby Pelargovi nepomáhali povolením prodat jeho statky po uplynutí stanovené lhůty k „*neslušné praetensi*“ (TAMTÉŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 420v). Přehled nemovitostí, které stihl Václav Pelargus prodat do počátku září 1652 viz TAMTÉŽ, f. 260v. Bližší informace o majetkových transakcích Václava Pelarga a dalších emigrantů snad budou nalezeny v knize č. 171, která nebyla v době provádění archivní rešerše badatelsky přístupná (TAMTÉŽ, kniha č. 171, *Knihy kup. smluv/gruntovní 1612-1716*).

do exilu, je jeho žádost o udělení měšťanského práva z 27. ledna 1655, adresovaná městské radě v Drážďanech, které je nejpozději na počátku února téhož roku vyhověno.<sup>1657</sup>

Jako nejučinnější se nakonec ukázala strategie, kterou zvolil Václav Hanžburský. Tento dlouholetý konšel, který odchází do exilu spolu se svou manželkou Dorotou, Václavem Pelargem a Janem Veselským dne 14. února 1626,<sup>1658</sup> přenechal veškerý rodinný majetek svému mladšímu, téměř pětadvacetiletému synu Jiříkovi. Tento akt následně potvrdil tzv. vzdáním, datovaným 4. května 1626 ve Freibergu.<sup>1659</sup> Jiřík svou pozici a naději na uchování rodinného majetku pojistil konverzí, která mu zároveň umožnila zaujmout „otcovu místo“ v městské správě.<sup>1660</sup> Chtěl Jiřík zůstat ve Slaném, nebo to bylo rozhodnutí jeho otce a on se „pouze“ podřídil otcovské autoritě? Jak si máme vysvětlit jeho angažování se v městské správě? Byl instruován z Freibergu s cílem připravit půdu pro očekávaný návrat do vlasti, nebo se sám z vlastní iniciativy snažil vytěžit co možná nejvíce ze situace, kdy se z provizorního rozdělení rodiny na pár let stala dlouholetá realita? Byla jeho konverze upřímná, nebo byla jejím jediným důvodem snaha ochránit rodinný majetek? Pravda patrně leží někde uprostřed.<sup>1661</sup> Bohužel se nedochovaly deníky, které si Jiřík s největší pravděpodobností vedl stejně jako jeho bratr Jan a jež by alespoň částečně mohly poodhalit důvody, které ho vedly k setrvání ve vlasti a k aktivnímu zapojení se do městské správy. A jak víme, že si Jiříkův bratr vedl deník? Prozradila nám to Jiříkova švagrová Dorota Jeptišková jinak Crucigerová, která na počátku prosince 1630 podala jménem své nezletilé dcery Dorotky žalobu, prostřednictvím níž se domáhala podílu na majetku Dorotina dědečka Václava Hanžburského. V reakci na Jiříkovo tvrzení, že se s ní Jan v roce 1624 oženil proti vůli svého otce, v důsledku čehož nemá Dorotka právo na Janův podíl na otcovském majetku

<sup>1657</sup> Již 12. února 1655 v úvodu kvitance vydané Viktorínu Alexandrovi Příbramskému, purkrabímu města Slaného, píše „*Já, Václav starší Pelargus, měšťenin pevnosti Drážďan*“ (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 332v). Zápis o udělení měšťanského práva, stejně jako Pelargova žádost, která se podle Bergmannovy sbírky měla nacházet ve Státním archivu v Drážďanech, nebyly nalezeny. V knize přijatých měšťanů z let 1641-1714 sice podle rejstříku měl být zápis o udělení městského práva Václavu Pelargovi, nicméně na straně 89, na kterou bylo odkazováno, nebyl nalezen. Stadtarchiv Dresden, Bestand 2.1.: RA, Loc. C.XXI.19b, Der Stadt Dresden Bürgerbuch 1641-1714.

<sup>1658</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 158-159; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 22. 7. 1650.

<sup>1659</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 40, 11. 2. 1631, Výpis vzdání statku Václava Hanžburského synu Jiříkovi ze 4. 5. 1626.

<sup>1660</sup> Srov. pozn. č. 1199. Podrobněji viz kap. č. 4.

<sup>1661</sup> V této souvislosti je třeba připomenout zejména otázku konfesijního vědomí měšťanů a také skutečnost, že Václav Hanžburský byl, jak dokládají některé záznamy v radních manuálech a registrech odeslané pošty, k odchodu z vlasti přinucen kvůli své neochotě konvertovat. Zejména z tohoto důvodu se Jiřík Hanžburský na konci roku 1630 ostře ohradil proti označení svého otce jako emigranta, které uvedla v žalobním spisu jeho bývalá švagrová Dorota Jeptišková jinak Crucigerová: „[...] *ku potupě a zlehčení tak důtklivě a nestytně [?] jeho v spisu tom svém emigrantem nějakým ho nazývají, křtí a nezejvá, ješto on ne jako jiní někteří o své újmě, ale maje sobě od vrchnosti své o tom poručení jisté učiněno, vedle jiných některých osob, tak se zachovati, a ven z království tohoto českého se odebrati musil.*“ AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 432r, 432v-433r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 208v; kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 158-159.

a že Dorotka není jeho vlastní dcera, neboť se narodila příliš brzo po svatbě,<sup>1662</sup> cituje Dorota z Janova deníku a korespondence. Nejen díky těmto písemnostem, ale také za pomoci dalších svědectví Dorota prokázala, že dítě, které se narodilo brzy po svatbě, nebyla Dorotka, ale Jan Václav, který zemřel již 22. 8. 1624 ve věku 14 nedělí a dvou dnů. Dále soudu předložila důkaz o tom, že Václav Hanžburský se se synem usmířil a na pohřeb dítěte daroval 10 zl.<sup>1663</sup> Nato se Jiřík bránil, že nikde není psáno, že jí Jan slíbil nějaké věno a navíc Janovy kalendáře a rejstříky není možno přijmout jako důkaz, protože nebyly po jeho smrti označeny přísežnými osobami za Janovy.<sup>1664</sup> Po zvážení všech okolností slánští radní Jiříka od žaloby osvobodili. Dorota neměla žádné smlouvy potvrzené městskými knihami a navíc se skutečně provdala za Jana bez povolení jeho rodičů. Nicméně zároveň nařídili, aby dal Dorotce podíl ze statku svého otce, avšak „ne z povinnosti, nýbrž z lásky křesťanské“.<sup>1665</sup> Samuel Cruciger, manžel Jiříkovy bývalé švagrové Doroty, se s tímto rozhodnutím nespokojil, odvolal se k apelačnímu soudu a nakonec požádal o pomoc hraběte. Na základě Martincovy resoluce z 12. března 1633 bylo Jiříkovi přikázáno, aby se s Dorotou o statek po mrtvém bratru Janovi přátelsky podělil.<sup>1666</sup> Dne 6. června 1633, tedy téměř tři roky od začátku soudní pře, byla uzavřena smlouva, v níž se sporné strany dohodly téměř na všem.<sup>1667</sup> K definitivnímu porovnání pak došlo v listopadu téhož roku.<sup>1668</sup>

---

<sup>1662</sup> „[...] Dorota, ovdověvši po nebožtíkovi Jindřichovi Jeptiškovvi, předešlém manželu svém, nepoctivě a nevázně jest se chovala v témž vdovství svém, proti záповědi Pána Boha s kým pakkoliv ona věz zle živa byla. Pod tím pak znajice na sobě, že těhotná jest, nebožtíka Jana Hanžburskýho k vůli sobě připravivši, jakožto člověka mladého za zástěru sobě vzala, bez vůle rodičův jeho, s ním se oddati dala a po veselí v málo kolikas nedělích dítě porodila.“ (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 220r). Sňatek mezi tehdy osmnáctiletým Janem Hanžburským a patrně jedenadvacetiletou vdovou Dorotou Jeptiškovou byl uzavřen 20. 2. 1624 (v matrice je omylem zapsán do března) a dítě se narodilo 14. 5. 1624. Pokřtěno bylo o tři dny později. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 50v, 206r; AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 221r-221v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 441r.

<sup>1663</sup> Dorota se narodila v září 1625 (křest 18. 9.). Jejím kmotry byli Dorota Karlova, tj. patrně manželka radního písaře Karla Zikmunda, Dorota Rouchovanská a Jan Veselský. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 220r-222v; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 60r.

<sup>1664</sup> Jan Hanžburský zemřel někdy mezi květnem 1626, kdy jeho otce učinil zmíněné vzdání majetku a květnem 1628, kdy se vdova Dorota znovu vdává (Dne 9. 5. 1628 uzavřela sňatek se Samuelem Crucigerem). Vzhledem k mezerám v nejstarší slánské matrice nelze datum Janovy smrti, stejně jako datum jeho narození, blíže specifikovat. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 212v.

<sup>1665</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 225v-226r.

<sup>1666</sup> Hrabě dospěl ke stejnému závěru jako apelační soud, podle jehož naučení z počátku října 1631 je vzdání statku učiněné Václavem Hanžburským ve Freibergu dne 4. 5. 1626, na základě něhož postoupil veškerý majetek synu Jiříkovi, neplatné, protože z něj bez uvedení řádného důvodu vynechal svého staršího syna Jana. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 227r, 231r-231v, 237r-237v, 247r, 267r-267v, 269r; kniha č. 70, *Knih misivů-posilací 1622-1636*, f. 77r.

<sup>1667</sup> Předmětem dalšího jednání zůstalo Dorotino věno a statek, který měl Václav Hanžburský ve Velvarech. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 272r-272v.

<sup>1668</sup> Smlouva mezi Dorotou Crucigerovou a Jiříkem Hanžburským byla uzavřena již v červenci 1633, nicméně ratifikována byla hrabětem až 21. listopadu poté, co v ní učinil některé změny. Do příslušné městské knihy byla intabulována na počátku následujícího roku. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 275r; kniha č. 93, *Knih smluvní 1593-1713*, f. F2. Průběh celého soudního sporu lze sledovat nejen na stránkách

Mnoho zajímavých dokladů o vzájemných interakcích mezi vojáky a obyvateli města a zejména o vnímání vojáků civilním obyvatelstvem lze nalézt ve svědeckých výpovědích, vydaných před slánským soudem v letech 1626-1656. Na tomto místě se zmíníme o dvou excesech, které mj. ukazují, že volba konkrétních adaptačních nástrojů (strategií) vnášela do hodnotových systémů obou skupin řadu ambivalentních prvků a zároveň ovlivňovala jimi preferované vzory chování.<sup>1669</sup>

Svědectví vztahující se k prvnímu excesu byla do příslušné knihy svědomí zapsána v únoru 1632. Sedm vojáků z regimentu Eustacha Lezera, jež známe dokonce jménem, tehdy opakovaně znásilnilo třicetiletou vdovu Markétu, která byla v podružství u Doroty Kobylové.<sup>1670</sup> Ačkoliv vlastní arestaci provedl „s vědomím pana wachmistra a pana capitána“ městský rychtář a svědecké výpovědi přijal městský písař, o osudu provinilců patrně nerozhodovali slánští konšelé, ale šoltys, neboť u výpovědi Doroty Kobylové a znásilněné vdovy Markéty, je poznamenáno, že byly vydány pod pečeti „ku potřebě tu, kdež náleží“.<sup>1671</sup> Navíc víme, že v této době bylo celé vojsko, tedy včetně šoltysa a profouse, ubytováno ve městě, a to až do počátku května.<sup>1672</sup>

Druhý exces byl spáchán o dva roky později, v březnu 1634. Tři vojáci z regimentu generála Wrangela tehdy učinili výboj čili kvalt na předměstskou chalupu Jana Suchana, v níž se měli ukrývat muži, kteří se od nich nechali naverbovat. Přestože vojáci zaútočili na Suchanovu chalupu v noci, kolem deváté hodiny večerní, našli v ní pouze podruha Jakuba Chvojku a jednu podruhyni, neboť ostatní podruzi, kteří se údajně zavázali k vojenské službě, se patrně ukryli v okolních lesích.<sup>1673</sup>

Přestože ani v jednom případě nevíme, zda a popřípadě jak byli vojáci za své jednání potrestáni,<sup>1674</sup> jsou uvedené zápisy velmi cenné, a to zejména proto, že díky svému charakteru umožňují sledovat názory jednotlivých aktérů na danou situaci a jejich reakce.<sup>1675</sup>

---

radního manuálu: AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 207v, 208r, 212v, 214v, 215r, 216v, 219v, 220r-222v, 225v-226r, 227r, 231r-231v, 237r-237v, 247r, 267r-267v, 268r-268v, 269r, 270v, 272r-272v, 273r, 274v, 275r, 288r; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 30r, 30v, 31v, 34r, 34v-35r, 94r, 94v, 96v-97v, 98r, 103r-103v, 103v-104r; kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, ff. 56v, 57v, 57v-58r, 76r-77v.

<sup>1669</sup> Následující text vychází z článku, který byl publikován v roce 2011 pod názvem „I přišli k nám tito soldáti.“ *Vojenské excesy ve Slaném za třicetileté války*. Romana KMOCHOVÁ, „I přišli k nám tito soldáti.“ *Vojenské excesy ve Slaném za třicetileté války*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 131 – 136.

<sup>1670</sup> Znásilňování mladé vdovy se účastnili následující vojáci: Chrystoff Sstutz, Kliment Vott, Matyáš Kraus, Bernhard Rud, Blassion, Mathias Osmer a Wilhelm Lycz. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 16r.

<sup>1671</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 16v.

<sup>1672</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 31-40.

<sup>1673</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 33v-34r; kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 83-104.

<sup>1674</sup> Prozatím se nepodařilo nalézt žádné protokoly zaznamenávající průběh soudního jednání či zápisy informující o dalších osudech zmiňovaných vojáků a je vysoce pravděpodobně, že to tak i zůstane, neboť vojáci

V obou případech se setkáváme s patrně nejčastější a nejobvyklejší adaptační strategií, a to s prostým únikem. Na výpovědi Jakuba Chvojky, který tuto taktiku zvolil jako jediné možné východisko ze situace pro něj dosti nevýhodné, je zajímavá zejména jeho neustálá potřeba zdůrazňovat nutnost bránit se a také poukazování na přiměřenost této obrany. Téměř v každé větě připomíná, že se pouze bránil a na vojáky rozhodně neútočil, a to ani ve chvíli, kdy mu jeden z nich probodl paži rapírem či když ho všichni tři bili a jeden z nich mlátil jeho hlavou střídavě o stůl a o stěnu. Podle jeho výpovědi bylo to, že na vojáky neútočil, dáno především jeho postojem, tedy tím, že on sám to nechtěl.<sup>1676</sup> Je samozřejmě otázkou, zda by byl vůbec schopen se takové přesile bránit. Do jaké míry bylo jeho chování ovlivněno prostou racionální kalkulací (přesila vojáků) a do jaké míry vědomím přísného trestu určeného pro ty, co napadnou a zraní vojáka, se patrně nikdy nedovíme.<sup>1677</sup>

Stejnou taktiku, tedy útěk do bezpečí, zvolili kromě Jakuba Chvojky také údajní rekruti a podruhyň Dorota, která však, domnívající se, že jsou vojáci již pryč, vyšla ze svého úkrytu předčasně. Svůj střet s vojáky vylíčila takto: „*A oni, jak mne spatřili, popadli mne a řekli mi, co ty sacramento, kde jest tvůj muž, a vytáhli na mne kord, chtěli mne bít. Já jim pravila, že nevím, kde jest. A oni mne vytáhli do dolejší komory, tam se mnou se tahali a svou vůli dva provedli. Co jsem pro Boha prosila, volala, křičela, bránila se, nemohla jsem se žádného dovolati ani jim obrániti. Potom, po vykonání toho skutku, mne ještě zbili a stloukli.*“ Kromě Doroty, manželky Šimona Šedivého, jednoho z údajných rekrutů, byla znásilněna i druhá Suchanová podruhyň, která nestihla utéct.<sup>1678</sup>

Ještě hůře dopadla třicetiletá vdova z prvního případu, která měla jistě také v plánu hodně rychle někam zmizet a počkat, až vojáci s rabováním skončí. Vzhledem k jejich početní

---

byli za takovéto činy většinou potrestáni ihned, bez zdlouhavých procedur a tedy i zapisování přelíčení a rozsudku.

<sup>1675</sup> Velmi cenný je zejména popis znásilnění mladé vdovy Markéty, neboť, jak podotýká Jan Kilián s odkazem na Maren Lorenzovou, znásilnění patří k nejhůře dokumentovatelné formě násilí páchané vojáky za třicetileté války. Většina dobových informátorů se totiž na rozdíl slánské knihy svědomí vyjadřuje převážně pouze velmi obecně nebo v „indiciích“. Navíc řada znásilnění nebyla s ohledem na svou specifickou povahu ani oznámena (Jan KILIÁN, *Vojenské násilí*, s. 17-18). Ponechávám stranou otázku, do jaké míry a jakým způsobem mohl písař, který daná svědectví zapisoval, ovlivnit jejich podobu. K tomu např. Bohumír ROEDL (ed.), *Svědectví z morového času. Kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580-1587*, Praha 2003, s. viii-ix.

<sup>1676</sup> „[...] ten Vlach běžel nahoru na pavlač s dobytým rapírem ke mně vpřimo, a chtěl mne probodnouti, já se šetřil a bránil jsem se mu, však nebil jsem ho a nic mu neublížoval [...] opět mne všickni tři byli a potom mne vtáhli do světnice, tam opět mne ten Vlach za vlasy držíce, byl pral a hlavu mou k stolu i stěně přitloukal a velel sobě dáti nůž, pravíc, že musí mne zabít.“ AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 33v.

<sup>1677</sup> Zejména Chvojkovu prezentaci jeho chování vůči vojákům při výslechu nepochybně poznamenal požadavek vojáků vznesený během útoku na zaplacení 2 českých grošů za to, že se jim, poté, co nenašli rekruty, bránil. Navíc nejen Chvojkova pasivita, ale i pasivita dalších obyvatel Slaného ve vztahu k vojákům mohla být a patrně také byla ovlivněna znalostí důsledků konfliktů mezi vojáky a civilisty, k nimž došlo v jiných městech. Slánští pravděpodobně věděli minimálně o souboji mezi mělnickým měšťanem a vojákem, který ačkoliv skončil oboustrannou dohodou účastníků souboje, požadoval nadřizený vojáka po měšťanu náhradu škody. Jan KILIÁN, *Město ve válce*, s. 185.

<sup>1678</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 34r.

převaze a absenci jakéhokoliv muže v domě se jí však utéci nepodařilo. Nezbylo jí tedy nic jiného, než trpně čekat, až vojáci se svým řáděním skončí a doufat, že přežije. Chování vojáku popsala následujícím způsobem: „*Přijdouce valem do světnice, sami světlo své rozsvícené měli, ten jeden hrubej vysokej mladej pacholek, bradku má ryšavou, nejprve mně se chytil, na zem porazil a potý na mně, k skutku se chystajíc, vsedl, přirození své tu kdež náleží (což pro stud oznámiti nesluší) vstrčil, dva mně za ruce a dva za nohy roztaženou drželi a na tu nepravost svítili. Vykonavši to ten přední, za ním druhej, třetí, čtvrtěj, pořad až do sedmého, skutky své vykonávali. Co jsem jich pro milosrdenství Boží, aby toho nechali, že mne umoří, prosila, nic na to dbáti jsou naprosto nechtěli. [...] Na tom skutku, který se mnou těch 7 osob vykonalo dosti nebylo, tehdy ten nejprvnější smilník podruhé mně na lavici vhodil a ještě jednou ten násilný skutek se mnou učinil, po něm pak druhej opět mne popadl, na zem hodil, já kak leže na zemi a ruce spínajíc, pro Boha jsem prosila, aby mně tak nechal a on kopajíc mně nohami jako psa, zase mne pustil. Já pak zbědovaná vstala jsem zase, pomáhajíc sobě trnožem u stolu, to dítě jsem na lavici kolíbala.*“<sup>1679</sup> Jediné Dorotě Kobylové, v jejímž domě ke znásilnění podruhyně Markéty došlo, byla tato strategie, tedy útěk, v podstatě vnucena samotnými vojáky. Vzhledem k jejímu věku, údajně prohlásili, že má „*starou pušku*“, a také proto, že u sebe neměla žádné peníze ani cennosti, vyhnali vojáci plačící Dorotu z domu.<sup>1680</sup>

Je otázkou, do jaké míry jsou případy, které se nám na stránkách slánské knihy svědomí dochovaly, typické. Byl voják, který se zúčastnil znásilnění mladé vdovy, ale aktivně se do něj nezapořil a ještě své druhy napomínal, spíše výjimkou, anebo by se takovýchto lidí našlo více?<sup>1681</sup> O čem svědčí skutečnost, že hlavní původce znásilnění mladé vdovy za ní ráno přišel? Bylo to svědomí, co ho k tomu dohnalo, anebo jen prostá znalost postupně se konstituujícího vojenského trestního práva a s ním spojená vidina přísného trestu?<sup>1682</sup> Nebo snad vědomí toho, že to samé se může dít i jeho rodině? Stála snad tato skutečnost za jednáním vojáka, který se v září 1634 pokusil varovat obyvatele jednoho domu na předměstí před jeho možným vypálením?<sup>1683</sup> Nejen tyto, ale i mnohé další skutečnosti

<sup>1679</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 16v. Dítě, které Markéta kolíbala, byla dcera Mandaleny Černohlávkové.

<sup>1680</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 16r-16v.

<sup>1681</sup> „[...] *ten pak osmej leževši u kamen, když ho pobízeli, jsouc něco pobožnější, toho skutku hanebného se mnou spáchati nechtěl, ale jim proto domlouval a z toho trestal.*“ AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 16v.

<sup>1682</sup> Podle Markéty se voják bál přísného trestu: „*Na ráno pak ten mladej nejprřednější násilník a původ toho chodil za mnou, bál se, abych nešla žalovat. Nedal mi z domu jíti, až potom paní do města šla a pánům komisařům o tom oznámila.*“ AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 16v. Valentin URFUS, *Válečné a vojenské právo v době třicetileté války*, SVPP 35, 1995, s. 135 – 141.

<sup>1683</sup> Voják, u něhož svědci zdůrazňovali, že byl Čech, zatímco ostatní, kteří s ním přišli, mluvili německy, se zpočátku choval stejně jako ostatní. Poté, co přišel do chalupy, prohraboval věci a hledal, co by se mu hodilo a dalo se případně zpeněžit. Když se však vrátil z podkroví dolů, řekl obyvatelům chalupy, kteří jeho chování

vnášely do hodnotových systémů obyvatel Slaného i samotných vojáků řadu ambivalentních prvků.

Přestože hrál konflikt ve vztahu obyvatel Slaného a vojáků významnou roli, neomezovaly se jejich vzájemné kontakty pouze na akty násilí a obrany proti němu. Podnikavější jedinci velmi záhy zjistili, že s vojáky lze dobře a výhodně obchodovat. Obě strany si také relativně brzy uvědomily, že si mohou být vzájemně prospěšné v oblasti předávání informací.<sup>1684</sup> Cílená spolupráce obyvatel Slaného s cizími vojsky na úrovni kolaborace však není s výjimkou období saského vpádu, kdy se do města spolu s vojáky vrátili také bývalí představitelé politických elit, prokázána.<sup>1685</sup> V pramenech městské provenience nelze nalézt ani přímé důkazy o tom, že by obyvatelé města ukazovali cestu cizím vojákům.<sup>1686</sup> Přesto však patrně nebudeme daleko od pravdy, budeme-li tvrdit, že řada obyvatel Slaného poměrně dlouho viděla v cizích („necísařských“) vojácích osoby, které jim mohou pomoci udržet, a po porážce stavovského povstání získat zpět, víru jejich předků a privilegované postavení obyvatel svobodného královského města. Vystřízlivění z této iluze přišlo nejspíše

---

přihlíželi, aby vše cennější schovali do sklepů. Toto varování však nebylo bráno vážně. Je otázkou, jaká byla jeho motivace, co ho k tomuto kroku přimělo, zda pocházel z blízkého okolí, nebo jej k tomuto konání vedlo vědomí, že se stejná věc může někde dít jeho přátelům a rodině. Možná doufal, že je v případě nutnosti bude také někdo varovat. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihla svědomí 1629-1656*, f. 36v-37r.

<sup>1684</sup> Michael Kaiser v případě získávání informací dokonce hovoří o závislosti vojáků na obyvatelích. Vojsky velmi cenné byly zejména informace o tom, jaká mezi obyvateli panuje nálada a s kým sympatizují. Michael KAISER, *Inmitten des Kriegstheaters*, s. 290-291.

<sup>1685</sup> Obvinění z kolaborace s nepřítelem bylo na adresu Slánských vzneseno také v souvislosti s vypálením města na podzim 1634, nebylo však nikdy prokázáno (Srov. pozn. č. 1104). Rozsáhlé vyšetřování kolaborace obyvatel Mělníka za švédské okupace v roce 1639 zmapoval Jan Kilián (*Kauza mělnických zrádců v době švédského vpádu roku 1639*, *Confluens* 6, 2007, s. 123-134), kolaboraci obyvatel brandýského panství se Švédy se věnoval Jaroslav Šulc (*Třicetiletá válka a všední den*, s. 75-76) a různým druhům spolupráce obyvatel Opavska s vojáky bojujícími v dánských službách Vít Mišaga (*Přichází nepřítel, nebo přítel?*, s. 47-55).

<sup>1686</sup> V lednu 1645 byli konšelé požádáni švédským rytmistrem Christofem Galbrechtem o poskytnutí doprovodu jeho poslu do Prahy. Nevíme však, zda této žádosti vyhověli a popř. jak kvalitní služby mu poskytli (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 26. 1. 1645). Díky záznamu v purkmistrovském manuálu z června 1639 se dozvídáme, že ukazování cesty cizím vojskům mohlo výrazným způsobem poškodit pověst dotyčného. Lounský soused Adam Jeptiška si tehdy při purkmistrovském úřadu stěžoval na slánského posla Václava Ssaulu, že o něm v pražských městech šíří následující nepravdivé informace: „*když přijeli do města Luna banýrovští soldáti [...] a žádajíce posla, aby jim cestu k Pochvalovu ukázal, i dajíce jim pan purkmistr a páni města Luna posla a ten neumějice německy mluvit, oni ho míti nechtěli, než aby jim posla dali, který by obojí řeči dobře povědom byl. On pak že sám se na to nutkal, že dobře česky povědom jest, že s nimi půjde a jim tam ukáže [...] jako by nějaký kundšoftýř byl.*“ Díky této pomluvě má nemalé problémy, a proto žádá, aby mu Václav Ssaula řekl do očí, zda ho tehdy viděl, „*že jest se na to nutkal a jim cestu ukazoval.*“ Na to Václav Ssaula řekl, že byl v Lounech, když vojáci odmítli nabízeného posla kvůli jeho neznalosti němčiny a že ví, že lounští radní nabídli vojákům někoho jiného, neví však koho. Pouze když jel s konvojem potravin do Prahy a potkal služebníka hejtmana pražského hradu, který „*o tom rozprávěl, že nějaký soused lounský řeznického řemesla nehrubý člověk, který v poselství chodívá, vojáky nepřátelský na ně vedl*“, řekl, že tehdy v Lounech byl, a že ten posel měl zrzavý fousy. Když spatřil Jeptišku, prohlásil, že on to nebyl. Jeptiška poté požádal za poznamenání této skutečnosti do městských knih a vydání „*registříku k jeho důležité potřebě.*“ AMS, nezprac., kniha č. 100, *Knihla zápisů z rady 1631-1639*, f. 113v. K ukazování cesty cizím vojákům venkovskými poddanými a další spolupráci s nimi viz např. Vít MIŠAGA, *Přichází nepřítel, nebo přítel?*, s. 47-55.



na počátku 30. let v souvislosti se saským vpádem.<sup>1687</sup> Patrně v této chvíli či nejpozději po vydrancování a vypálení města v roce 1634, na němž se vedle saských vojáků nemalou měrou podíleli císařští, přestali obyvatelé Slaného také (přísně) rozlišovat mezi domácím a cizím vojskem ve smyslu přítel - nepřítel.<sup>1688</sup>

Od vojáků mohli obyvatelé města koupit nejrůznější, mnohdy obtížně sehnatelné zboží.<sup>1689</sup> Museli však počítat s tím, že se o zakoupenou věc může přihlásit původní majitel, jemuž byla zcizena. Kromě toho, že hrozilo, že budou muset poznanou věc bez náhrady vydat, mohli být, pokud by bylo prokázáno, že věděli, že se jedná o kradené zboží, odsouzeni za překupnictví.<sup>1690</sup> Například v polovině února 1622 požadovala Žofie Griespeková z Bubna, aby Slánští vrátili železné mříže, ukradené vojáky na zámku v Nelahozevsi. Mezi kupci byl vedle Tomáše Kokty a pekaře Václava Šimka, také radní Pavel Rouchovanský. Zda Slánští dodrželi slib a mříže vrátili, nevíme. Hodlali tak učinit za předpokladu, že jim budou dány peníze, které vojákům za mříže zaplatili.<sup>1691</sup> O necelý rok dříve se hrnčič Jeroným Brožíček domáhal navrácení pláště, který mu ukradli „*soldáti hejtmana Kerštorfa [...] v městě zůstávající*“ a obratem jej za 3 kopy a 15 gr. míš. prodali mydláři a budoucímu radnímu Janu Horáňovi. Díky svědeckým výpovědím, zaznamenaným do rychtářského manuálu, víme, že se vojáci pokoušeli tento plášť prodat také Kristýně Fajtlové, které se později jeden z nich

<sup>1687</sup> Po počátečním nadšení převážilo mezi obyvateli města silné rozčarování. Již 18. 11. 1631, tedy krátce po příchodu Sasů do města, byl před Kotlářovic domem zabit jedním mušketýrem Jakub Kaprynál. Později se obyvatelé města setkali s nepřilíš velkou ochotou Sasů bránit je před císařskými a také s jejich nepřiměřenými požadavky, násilným chováním a rabováním. Jeden z nejvíce nenáviděných saských velitelů, Vilém ze Šenfeldu, nechal například na konci dubna 1632 uvěznit Žofii Rudařku kvůli tomu, „*že by u nepřítelů v městě Kadani býti měla*“. Žádné vysvětlování nepomohlo, Žofie musela zaplatit 50 říšských tolarů a postavit za sebe rukojmí Václava Cejbika a Kryštofa Reyracha. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 8v.

<sup>1688</sup> Jak správně upozorňuje Vít Mišaga, nemuseli si obyvatelé venkova a měst nutně klást pouze otázku „Přichází přítel, nebo nepřítel?“. Dost možná se jim při příchodu vojáků honila hlavou spíše otázka „Přichází ničitel, nebo potenciální zaměstnavatel a chlebodárcé za nejisté doby? Nepřichází snad příležitost?“ (Vít MIŠAGA, *Přichází přítel, nebo nepřítel?*, s. 55). Označení nepřátelská armáda, které se objevuje v úředních pramenech, pak s největší pravděpodobností neodráží, jak trefně podotýká Jiří Hofman, poměr obyvatelstva k vojákům, ale pouze rozlišení armády od jiných s ohledem na suveréna, kterému náleží. Kritéria pro určení míry „nepřátelskosti“ byla různá a silně individuální. Kromě základního dělení „civilista – voják“ mezi ně můžeme počítat například náboženské vyznání, osobní vztahy a zkušenost, hodnost (prostý voják vs. důstojník) či společenské postavení konkrétního obyvatele města. Jiří HOFMAN, „*Dali se potřebovat nepříteli*“, s. 124.

<sup>1689</sup> Kromě níže zmíněných předmětů, jejichž obchodování máme bezpečně doloženo, lze předpokládat, že Slánští kupovali od vojáků podobně jako obyvatelé jiných měst také zbraně.

<sup>1690</sup> Jak dokládá případ strahovského kováře Vavřince Kaliny, mohly být obchodní transakce s vojáky, které byly skutečně za války, řešeny ještě dlouho po jejím skončení. Na počátku prosince 1652 oznamuje slánským konšelům, že rohatina, kterou po něm požadují, mu nebyla půjčena, ale že ji na naléhání koláře Jana Žlutického a Ondřeje Pondělíčka v roce 1631 koupil od saského markytána za 3 zl. s tím, že mu budou náklady na zakoupení vynahrazeny slánskou obcí. Když se však několik let po této rohatině nikdo z obce nesháněl, postoupil ji po vypálení Smečna, k němuž došlo 24. 10. 1639, tamnímu kováři Matějovi, aby u něj uhradil svůj dluh. Podle Vavřince Matěj onu rohatinu stále má a je ochoten ji vydat, pokud mu zaplatí zmíněné 3 zl. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 44, 6. 12. 1652, List Vavřince Kaliny slánské městské radě; 27. 2. 1653, List Vavřince Kaliny slánské městské radě.

<sup>1691</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 250v. Na rozdíl od Mělníka postrádáme doklady o tom, že by se konšelé snažili apelovat na obyvatele města, aby nekupovali od vojáků kradené věci. Jan KILIÁN, *Na kvartýře*, s. 28.

chlubil, že jej prodali za 2 kopy Horáňovi. Podle Fajtlové navíc manželka Jana Horáně ušila vojákům košile z ukradených prostěradel. Kateřina Horáňová tvrzení Fajtlové označila za nepravdivé, za plášť nedala vojákům 2 kopy, ale 3 kopy a 15 gr. míš. a košile nešila ona, ale nějaká švadlena.<sup>1692</sup> Před soudem stanul patrně také Jan Jirásek, syn stejnojmenného slánského konšela, který na počátku 40. let koupil od vojáků kradený chmel. Podobně jako výše zmínění, i on se chtěl s poškozenou stranou, rakovnickou měšťankou Kateřinou Lanerovou, dohodnout. Zda při koupi věděl, že je chmel kradený, anebo byl pouze nevině obžalován, nelze na základě pramenů dochovaných ve slánské městské registratuře říci. Víme jen, že jeho otec, toho času slánský primas, žádal, aby ho rakovníčtí radní propustili ze šatlavního vězení a potrestali ho „*jak na osobu městskou poctivě splozenou a dobře zachovalou přísluší.*“<sup>1693</sup> Jak dokládá spor Matěje Votického s Jeremiášem Banonidem, ani v případě, že předmětem obchodu nebylo kradené zboží, nemusela transakce proběhnout ke spokojenosti obou stran.<sup>1694</sup> Mezi osobami obchodujícími s vojáky patrně převažovali podobně jako v jiných městech příslušníci potravinářských řemesel.<sup>1695</sup>

Vzájemný vztah vojáků a obyvatel města, na který rozhodně nelze pohlížet pouze jako na čistě antagonistický,<sup>1696</sup> nepochybně ovlivnila také skutečnost, že někteří z obyvatel Slaného se sami stali, ať již dobrovolně nebo nedobrovolně, vojáky. Část z nich poznala vojenské řemeslo jako rekruti stavovského a později císařského vojska. Doklady o účasti Slánských na zemské hotovosti před zastavení města se dochovaly z let 1619 a 1620,<sup>1697</sup>

---

<sup>1692</sup> AMS, nezprac., kniha č. 88, *Knihy soudní zápisy 1611-1660*, f. 73r-73v.

<sup>1693</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 110r-110v.

<sup>1694</sup> Na podzim 1621 se na slánskou městskou radu obrátil regimentsultys Damián Šonberger, jehož podřízený, proviantmistr Jeremiáš Banonides uzavřel obchod s Matějem Votickým. Podle městské rady Votický Banonidesovi pouze „*vyvexloval*“, tedy rozměnil jeho „*široké peníze*“, za které mu dal jednak nějaké blíže nespecifikované drobné a jednak plátno. Rozhodně však, jak tvrdí Banonides, nepřijal žádné peníze do zástavy a není mu tedy povinen nic vracet. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 216v.

<sup>1695</sup> O kupování masa od vojáků svědčí například záznam v radním manuálu z června 1632, podle něhož měli Samuel Štáva a Martin Zajíček, osoby nařízené „*mezi pány řezníky k šacování masa*“, dohlédnout na to, aby se libra nejlepšího masa prodávala po 3 gr. a „*lehčího*“ po 3 kr., protože „*nynějšího času dobytek za mírné peníze od vojáků se kupoval.*“ Zda od vojáků kupovali místní koželuzi také syrové kůže, ze záznamu nevyplývá. Je to však pravděpodobné (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 247r). Podle Nikodéma Straky s vojáky obchodovali také mlynář Řehoř Veselý, Šimon Ovčářský a kramář Augustin Kosina (TAMTĚŽ, kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 37r-37v). Mnozí podnikavější jedinci si pak přivyklávali překupováním obilí jako například mlynář Václav Bumba. Hrabě se snažil tomuto obchodu bránit zákazem prodávat obilí jinde než na trhu na náměstí a to pod pokutou a hrozbou zabavení zboží. TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 293r, 420r.

<sup>1696</sup> Na to, že vzájemný vztah vojáků a obyvatel města byl velmi ambivalentní a v řadě případů ne zcela negativní, názorně upozornil například Jiří Hofman. Značně černobílé líčení života městské společnosti za třicetileté války spojené s obecně sdílenou představou o vzájemném nesmiřitelném antagonismu vojáků a civilních obyvatel je podle jeho názoru z velké části způsobeno tím, že dosavadní historiografie užívala k vyličení událostí převážně prameny městské provenience, které často vznikaly za účelem snížení berní či dosažení odvolání vojáků z města. Jak dokládá na příkladu Olomouce okupované švédskými vojáky, byla realita válečných let daleko pestřejší. Jiří HOFMAN, *Mezi mlýnskými kameny*, s. 64.

<sup>1697</sup> Z doby před zastavením města Martinicovi se dochovaly dva jmenné seznamy rekrutů. Díky prvnímu, který vznikl v srpnu 1619 u příležitosti vyúčtování tříměsíčního žoldu vyplaceného rekrutům, víme, že rekruti v této

po jeho zastavení z let 1642, 1645 a 1648.<sup>1698</sup> Zejména s ohledem na časté dezerce lze u většiny rekrutů předpokládat, že z toho, že byli vybráni, aby se stali součástí zemské hotovosti, nebyli zrovna nadšeni.<sup>1699</sup> Martinic se snažil tento problém řešit nařízením, podle něhož se měli obyvatelé Slaného v čele s konšely zaručit za rekruty vlastním majetkem. V případě, že by některý utekl, měli jej do týdne postavit před Martinice se všemi věcmi, s nimiž by dezertoval, anebo za něj neprodleně, nejpozději do dvou týdnů, poslat náhradníka, „i s penězi na vynahrazení a koupení zase všech těch věcí, šatův, zbraní i jiných potřeb, které by ten první vzal.“<sup>1700</sup> S ohledem na předchozí zkušenosti s rekruty požadovala městská rada po odvedencích, aby podepsali revers, v němž se zavazovali, že neutečou a pokud ano, získá městská rada právo použít jejich majetek k úhradě způsobených škod.<sup>1701</sup> Nicméně ani toto opatření sbíhání nezabránilo. Téměř všichni rekruti odvedení v červenci 1642 dezertovali. Václav Ručníkář jinak Veselý, syn Heřmana Ručníkáře, se v září 1643 podle informací Slánských nacházel na plánickém panství, které stejně jako Slaný patřilo Martinicům.<sup>1702</sup> Jeho kolega Martin Fortnářův byl vypátrán v Rakovnici, kde byl na přání slánských konšelů uvězněn.<sup>1703</sup> O dalších dvou dezertérech, Jakubu Skálovi a Václavu Canybalovi, nebylo

---

době dostávali za jeden měsíc své služby 5 kop gr. míš. Díky druhému seznamu evidujícím rekruty najaté slánskou obcí dne 4. 3. 1620 se zase dozvídáme, jaké části výzbroje a výstroje vojáci dostávali. Kromě kordu, se jednalo o mušketu, sukni, „vidličky“ (patrně furketa pro podepření muškety), toulce a pantalery čili bandalíry (pásky se zavěšenými baňkami, tzv. apoštoly, obsahující odměřený střelný prach). Sloupec, v němž měl být zaznamenán počet vydaných kulek zůstal prázdný. Rekruti Jan Jiskra, Lukáš Horký a Martin Chládek měli patrně vlastní kord, neboť u jejich jména je poznamenáno „zaplatili mu“. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 38, 23. 8. 1619, Jmenný rejstřík slánských rekrutů a vyúčtování tříměsíčního žoldu; 22. 9. 1619, Kvitance na tříměsíční žold odvedený slánským rekrutům; kt. č. 39, 4. 3. 1620, Vojáci najatí slánskou obcí dne 4. 3. 1620.<sup>1698</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 64r, 151v-152v, 273v. Příkaz odeslat 20 osob do zemské hotovosti, která se měla zapojit do bojů proti Gabrielu Bethlenovi, vyhlášený na základě patentu z 10. 11. 1623, byl nejpozději na počátku prosince tohož roku odvolán (TAMTÉŽ, kniha č. 3, *Kniha patentů 1622-1630*, f. 49r-51r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 405r, 407r). Stejně tak sešlo z verbování vojáků v únoru 1631 (TAMTÉŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 215r-215v). Doklady o účasti Slánských na zemské hotovosti, která se shromažďovala na podzim 1636, postrádáme (TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 20. 11. 1636). Jediní rekruti, kteří se prokazatelně zapojili do zemské hotovosti po zastavení města, byli odvedenci z roku 1642, kteří měli v rámci zemské hotovosti strávit tři měsíce. Rekruti shromáždění na základě patentu z března 1645, kteří měli narukovat na šest měsíců, stejně jako rekruti svolaní v samém závěru války v červenci 1648, do bojů nakonec nezasáhli (viz dále).

<sup>1699</sup> Dezertéry mezi rekruty nalezneme překvapivě (?) již v období stavovského povstání. Například v říjnu 1618 byli Volfem Kryštofem Ssoffmanem z Hamerlesu, hejtmanem na lidem pěším v kraji slánském, obviněni z dezerce Jan Cukrář, Havel Kalfásek a Václav Kotka (AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 248v). O dva roky později, v březnu 1620, se do šatlavního vězení dostává další obyvatel Slaného, Jakub Bouček, protože „jest nad praporcem zradil a od něho utekl“. Zda v něm setrval až do návratu šultysa regimentu pána ze Žerotína, který jej hodlal obvinít, nevíme (TAMTÉŽ, kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 327r). Na počátku roku 1621 pak ve slánském vězení skončil na přání Jana Puhla z Punsamu kvůli dezerci Melichar Gleisner z Kadaně (TAMTÉŽ, kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 239r). K dezerci rekrutů po zastavení města Martinicovi viz dále.

<sup>1700</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 25. 7. 1642, Výpis z psaní hraběte. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 7v. V roce 1643 požadoval hrabě za každého nepřivedeného dezertéra 20 říšských tolarů čili 30 zl. (TAMTÉŽ, f. 22r), o dva roky později 50 kop gr. míš. (TAMTÉŽ, f. 150v).

<sup>1701</sup> Dezertér měl zároveň přijít o čest. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 64v.

<sup>1702</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 74r-74v.

<sup>1703</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 74r; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 13. 9. 1643.

známo nic bližšího.<sup>1704</sup> Jediný rekrut, který tehdy neutekl, byl Jiřík Zajíček, mladík, v době odvodu mu bylo pouhých devatenáct let, jenž se omlouval, „že nikdy soldátem nebyval.“ Po návratu se oženil s Annou, dcerou po Janu Chládkovi a o necelých deset let později, v červnu 1653, usedl poprvé do konšelské lavice.<sup>1705</sup>

Patrně zejména s ohledem na tuto zkušenost se konšelé minimálně v roce 1645 pokusili hraběti navrhnout, aby rekruty vybíral přednostně z osob, které se rozhodly stát se jimi dobrovolně.<sup>1706</sup> Kromě obtížně zpochybnitelného logického argumentu, že ti, co se přihlásí dobrovolně, neutečou, neboť „jeden každý člověk ke všemu spůsobnější bývá, k čemu sám dobrovolně přistupuje“, zdůvodňovali svůj návrh zejména poukazem na fakt, že ženatí jsou potřeba doma u svých „živnůstek“, aby se mohli starat o rodinu a podobně i mládenci, kteří mají „rodiče věkem sešlé, potřebné a na zdraví nedostatečné.“<sup>1707</sup> Zdá se, že Martinic na

---

<sup>1704</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 74r. Zda byli vypátráni, nevíme. Jisto je pouze to, že 18. 9. 1643 byli „k dostavení před Jeho Excellenci do Prahy soldátův krajských z vojny zběhlých“ jmenováni konšelé Jan Czink a Daniel Hubatka (TAMTĚŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 124r) a že za každého dezertéra, kterého nevypátrají, měli hraběti odvést 20 říšských tolarů čili 30 zl. (TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 22r). Kromě výše zmíněných rekrutů byl z dezerce obviněn také Václav Mandelka, který se stal vojákem v roce 1631, poté, co byl zajat císařskými vojáky na Smečně, odtáhnout do Rakovníka a tam „vol nevol k regimentu Jeho Milosti nejvyššího pana pana Marcyna pod compagnia pana kapitána Arcyna připojen byl.“ Vzhledem k tomu, že mu nedali slíbeného koně, nestačil prý ostatním, a proto se vrátil ke své ženě a dětem. Na přímluvu slánských radních, které Mandelka prosil, aby se nemusel na vojnu vracet, byla mezi Mandelkou a kaprálem Andreasem Bočkajem v prosinci 1632 uzavřena smlouva, podle níž měl Mandelka na sv. Jiří následujícího roku odvést kapitánu Jakubovi Arcinovi 20 říšských tolarů s tím, že poté dostane řádný propouštěcí list (Loßbrief). Přitom ještě na počátku prosince se zdálo, že bude spolu s Petrem, synem Karmazínka, vydán rytmistru Arcinovi, neboť hrabě se jich nehodlal nijak zastávat. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 73v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 258r.

<sup>1705</sup> Podrobněji příloha č. 5.

<sup>1706</sup> S ohledem na tyto informace a informace, které se zachovaly o rekrutech odvedených na základě místodržitelského patentu v červenci 1642, se lze domnívat, že jejich shromažďování probíhalo následujícím způsobem. Poté, co byl k purkmistrovskému úřadu doručen patent, na základě něhož byla svolávána zemská hotovost, nechal jej purkmistr roznést po kraji. Zároveň na nejbližší možný den svolal na radnici nejen všechny své kolegy, ale také obecní starší, celou obec a vesnické poddané. Poté, co byli všichni přítomní seznámeni s obsahem patentu, bylo přistoupeno k výběru rekrutů, kteří se následně odebrali do Prahy, kde Martinic vybral osoby, které budou na vojnu vyslány. V červenci 1642 se takto na Hradčany vypravilo celkem 16 osob, z nichž Martinic nakonec vybral pouze 5 jedinců. Od vyhlášení patentu po vybrání rekrutů uplynuly necelé tři týdny – 13. 7. byl patent publikován v radě a již 25. 7. se Martinic se Slánskými domlouval o rukojemství za definitivně vybrané vojáky. To, že se počet osob, z nichž Martinic vybíral rekruty, shodoval s počtem osedlých slánského pnaství (15 ve městě, 1 na vesnicích), bylo patrně dílem náhody. V roce 1645 vybíral Martinic z 11 osob (kromě osmi osob, které požadoval, byli do Prahy posláni i tři dobrovolníci, Jiřík Zelenka, Jan Louskal a Jiří Vyskočil), a v roce 1648 pouze z pěti osob. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 103r, 103v-104v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 7v, 8v, 24r-24v, 64r-65r, 150r-150v; *Aktový materiál*, kt. 42, 25. 7. 1642, Výpis z psaní hraběte.

<sup>1707</sup> Slánští radní se ve věci rekrutů obrátili na hraběte poprvé již 10. 4. 1645, čtyři dny po publikování patentu, na základě něhož měla být svolána zemská hotovost. Tehdy však žádali hraběte pouze o zproštění povinnosti zaručit se za rekruty, neboť jako lidé „nanejvýš ubraní a schuzení“ si nemohou dovolit za ně ručit, natož za ně v případě dezertce postavit náhradu. O devět dní později doprovázeli osoby, z nichž si měl Martinic vybrat ty „hodnější a k tomu spůsobnější“, dva konšelé, Václav Votický a Tomáš Radnický, kteří sebou zároveň nesli další suplikaci, v níž popisují komplikace provázející verbování, zejména, že byli nuceni „v nedostatku mládeže a lidí neženatých, lidí ženatých a sousedy [...] mimo toliko tři ještě v létech nedospělé mládeže k té vojně obrati a potáhnouti.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 151r, 151v-152r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 152v.

návrh konšelů nakonec přistoupil, i když zpočátku této myšlenky příliš nakloněn nebyl.<sup>1708</sup> Do bojů však nakonec nezasáhli, neboť Martinic využil možnosti poslat místo nespolehlivých rekrutů peníze.<sup>1709</sup> Jaký byl osud odvedenců, shromážděných na příkaz hraběte v polovině července 1648, nevíme.<sup>1710</sup>

Někteří obyvatelé Slaného se kromě proseb adresovaných městské radě<sup>1711</sup> snažili ochránit své potomky před vojenskou službou tím, že je schovávali nebo posílali v rozhodný okamžik pryč<sup>1712</sup> a v případě, že dezertovali a vrátili se zpět domů, snažili se tuto skutečnost před hrabětem co nejdéle tajit.<sup>1713</sup>

---

<sup>1708</sup> Když se slánský hejtman Augustin Kosina bránil, že vzhledem k událostem uplynulých let není možné poslat do Prahy požadovaný počet odvedenců, tj. 7 - 8 osob, vzkázal mu Martinic, podivujíc se, že chce dělat z císařského rozhodnutí „*nemožnou věc*“, že „*každý člověk mužského pohlaví veřejně s takovými zbraněmi [...], jaký užívatí uměti moci bude, kdo neumí s ručnicí, mušketou a s kordem, tehdy s palicí a s cepy, proti Jeho Milosti Císařské i všech nás nepřátelům bojovati a svou nejmilejší vrchnost, sebe, manželku, děti své a celou vlast svou brániti musí, neb který se nepříteli neobrání, ten se mu nevyprosí. [...]*“ Okamžitě má sehnat rekruty a sám být připraven k boji. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 150v-151r.

<sup>1709</sup> Po odevzdání peněz „*na vejpravu týchž soldátův a ošacení jich a armírování*“ v celkové výši 96 zl., které Martinic přijal od Augustina Kosiny dne 28. 4. 1645, „*propuštění jsou všickni z toho závazku, i ti, kteří dobrovolně zverbovati se dali*.“ O možnosti zaslat místo vojáků peníze byli Slánští informováni nejpozději 23. 4. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 152v, 154v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 152v. Srov. pozn. č. 658.

<sup>1710</sup> Příkaz sehnat pět osob, které by byly vhodné k odvedení na vojnu, byl slánskému hejtmanu Augustinu Kosinovi doručen na počátku července 1648. Do Prahy patrně odjízděli 16. července, v den, kdy vznikl jejich seznam. Krátce poté vtrhli do Prahy Švédové, vyrabovali Martinicův dům na Hradčanech a zajali jej. Josef Lacina (*Paměti*, s. 223-224) se domnívá, že na vojnu byli odvedeni lazebník Jan Fryšerc (Frysshercz), v době odvodu údajně 36letý, dále 18letý švec Ondřej Matras a 43letý švec Jiřík Vyskočil, a to proto, že se nenachází v Soupisu poddaných podle víry, který byl sepsán o necelé tři roky později, v polovině dubna 1651. Pravděpodobněji však na vojnu nejel nikdo ze slánských rekrutů. Lacina omylem uvádí, že vdovou po Jiříkovi Vyskočilovi byla teprve 25letá Justýna Vyskočilka, přitom správně byla vdovou po Jiříkovi 50letá Magdalena Vyskočilka. Justýna byla vdovou po ševci a radním Chrysostomu Vyskočilovi, který zemřel v září 1650. Jan Frysshercz zemřel v roce 1649, kdy postoupil své tchýni Martě Šermerové lázeň, protože „*ho těžce nemocného a žádných přátel a opatření v nemoci nemajícího k smrti dochovala*.“ Nelze vyloučit, byť ani potvrdit, že zemřel na mor, který tehdy ve Slaném řádil. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 273v, 437r-452r; kniha č. 40, *Kniha šosovní předměstská 1656*, ff. 77v-78r, 92v-93r; kniha č. 41, *Kniha šosovní městská 1656*, f. 8v-9r; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 10. 7. 1648, Výpis z psaní hraběte. K postoupení lázně Jana Fryssherce Martě Šermerové srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 291.

<sup>1711</sup> Ve Slaném se žádná z těchto žádostí nedochovala, jsme o nich informováni pouze nepřímě. Důvody v nich uváděné však byly patrně podobně rozmanité jako ty, které do nedatované žádosti napsal mělnický rodák Jan Zelenka. Podle jeho názoru se rekrutem neměl stát zejména proto, že není zběhlý ve vojenských věcech, mívá často zimnice a nerozuměl by velitelům, protože neumí německy. Jan KILÁN, *Město ve válce*, s. 156.

<sup>1712</sup> V roce 1645 obvinil konšel Tomáš Radnický svého kolegu Samuela Crucigera, že ve chvíli, kdy měli být vybírání rekruti, poslal své naprosto zdravého pastorka Daniela Jeptišku z města. Jak dokládá list adresovaný purkmistru a konšelům města Nového Strašecí pouhých 8 dní po oznámení příkazu vybrat 7 - 8 osob vhodných k odchodu na vojnu, zakládalo se toto obvinění, i když bylo později klasifikováno jako pouhá pomluva, patrně na pravdě. Rozhodnutí poslat Daniela pryč pravděpodobně ovlivnila skutečnost, že mezi kandidáty na rekruty byl „*nominován*“ již v létě 1642. Na rozdíl od Matěje, syna Jana Dvořáka ze vsi Netovic, který se v srpnu 1619 kvůli vyhýbání se vojně dostal do šatlavního vězení, tak nemusel zaplatit žádnou pokutu. Ba naopak, ještě téhož dne, kdy bylo obvinění vyvráceno, byl Daniel Jeptiška přijat mezi měšťany. Do jaké míry ovlivnila Tomášovo rozhodnutí obvinít Samuela Crucigera skutečnost, že jeho vlastní syn Jan byl vybrán mezi rekruty, se můžeme jen dohadovat. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 64r, 151v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 153r, 153v; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 298r; *Aktový materiál*, kt. č. 38, 1619, Suplika Jana Dvořáka z Netovic ve věci jeho syna Matěje.

<sup>1713</sup> V souvislosti s dezercí slánských rekrutů odvedených v roce 1642 obvinil Martinic hejtmana slánského a hejtmana smečenského panství, že bez jeho vědomí a dovození umožňují dezertérům zůstat u svých rodičů

Jaká byla motivace osob, které se chtěly stát rekruty dobrovolně, stejně jako ostatních jedinců, vstupujících do vojska o své vlastní vůli, nelze s odstupem více jak tří staletí s jistotou říci. Mohla být a jistě i byla různá. Pro mnohé, zejména sirotky,<sup>1714</sup> osoby, jejichž (nejbližší) příbuzní odešli do exilu nebo osoby, které se (opakovaně) dostaly do konfliktu se zákonem,<sup>1715</sup> mohl vstup do armády představovat podobně jako pro nemajetné nebo silně zadlužené jedince<sup>1716</sup> jisté východisko z nouze.<sup>1717</sup> Určitou roli v jejich rozhodnutí mohla hrát i snaha vrchnosti přimět obyvatele města ke konverzi a také z pohledu obyvatel Slaného mnohdy ponižující akty spojené se změnou jeho právního postavení.<sup>1718</sup> Zejména ti, co se dali

---

a přátel, kteří se za ně zaručili, že neutečou, a proto jim pod hrozbou propadení jejich statku a jmění poroučí, aby ony dezertéry ihned zatkli a do čtyř dnů je odvezli do jeho domu na Hradčanech. V případě, že by se jim nepodařilo najít všechny dezertéry, mají mu místo nich zaplatit 20 říšských tolarů čili 30 zl. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 19r-19v, 22r.

<sup>1714</sup> Například v roce 1622 se nechal dobrovolně naverbovat dvacetiletý Jan Albín, syn Alexandra Albína z Jenčova a Evy Zumrové. Jeho matka Eva zemřela, když mu byly pouhé čtyři roky, a to na následky zranění, které jí způsobil Janův otec. Janův otec Alexandr Albín zemřel mezi 10. 7. a 22. 7. 1619. Vzhledem k tomu, že poručníci Pavel Rouchovanský a Václav Pelargus se měli tehdy postarat pouze o Jana, museli jeho sourozenci Maxmilián (křest 27. 9. 1600), Anna (3. 11. 1603) a Václav (14. 9. 1606) zemřít již před tímto datem. Janova teta Lidmila, sestra Alexandra Albína, která v roce 1614 vedla ve Slaném soudní spor se svým švagrem Matějem Jakubcem jinak Vlkem, patrně již také nežila. Janův strýc Maxmilián, který byl váženým berounským měšťanem a po několik let tanním císařským rychtářem, zemřel již v roce 1606. Nežili ani rodiče jeho matky, Anna Zumrová a Jiřík Chrudimský jinak Zumr. Zda byl naživu alespoň Janův strýc Julián, který byl rakovnickým měšťanem a později lesním písařem na panství Křivoklát, nevíme. Stejně tak nevíme, zda Jan na vojnu nakonec odešel. Na počátku července 1622 žádá městská rada jeho jménem, aby byl kvůli špatnému zdravotnímu stavu zproštěn závazku, který učinil. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 292v, 295r, 25v; kniha č. 93, *Knih smluvní 1593-1713*, f. E12; kniha č. 94, *Knih svědomí 1601-1612*, f. 125r-125v (svědectví Barbory Sedlářky); kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, f. 297r; SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný I*, s. 31, 57, 85, 124.

<sup>1715</sup> Například v březnu 1625 se dobrovolně „za soldáta potřebovati [...] dať“ Jan mladší Vranský, syn konšela Jana Vranského a jeho manželky Doroty, který byl v lednu téhož roku obviněn Adamem Sobětickým ze Sobětic z pychu a kvaltu a z opovědi a pohružky zastřelením. Mikuláš Fišer, kaprál od kompanie SSenessau (?), slíbil, že za pomoci fendrycha vše před panem hrabětem urovná. Zda Jan mladší Vranský mířil do služeb stejného vojska jako jeho švagr Jakub Nybilys, který ze Slaného odchází taktéž v březnu 1625, tedy ke španělskému králi, nevíme. AMS, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 3r, 3v-4r, 5r, 7r-7v, 8r, 11r, 12r, 13r, 14v, 16r. K Jakubu Nybilovi viz dále. Podobnou motivaci ke vstupu do vojska měl i jistý pražský rodák, který se v roce 1625 nacházel v mělnické šatlavě. Jan KILIÁN, *Na kvartýře*, s. 29.

<sup>1716</sup> V listopadu 1618 byl na vojně například Mikuláš Sklenář, manžel Mandaleny (Mariany?) Sklenářky, který měl nemalé dluhy. Nejpozději v březnu 1620 byl zpět ve Slaném. Vzhledem k tomu, že celkové dluhy manželů Sklenářů dosáhly výše 342 kop gr. míš., byl jednomu z věřitelů, Jiříku Hrobčickému z Hrobčice, dne 23. 3. 1620 povolen zvod na jejich dům. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 329v, 300v-331r; kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*, ff. 52r, 53v, 71v, 93r, 96r, 99v, 101r, 101v, 102r, 108r, 110r, 110v, 114r, 175-176r, 212v; 242r; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, ff. 252v, 259r, 266r, 276v. Podobně se stal vojákem, poté, co přišel o většinu majetku, také mladoboleslavský mlynář Martin Kozel. Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města*, s. 209.

<sup>1717</sup> Odchod s vojáky nechápali jako východisko z nouze pouze muži, ale také ženy, zejména děvečky. Například Anna, dcera Havla Nováka z Malého Kvíce, která byla na jaře 1645 obviněna ze smilstva s kočím, prohlásila, že pokud se opět dostane do panského dvora na Smečno a bude-li se jí tam „ňák zle vésti, že tam vzdycky vojáci bývají“, odejde s některým z nich pryč. Tato slova, která prý nemyslela zcela vážně, pronesla poté, co jí Dorota, manželka regenta Zachariáše Vejdy, vyplatila 2 a půl kopy gr. míš. „služby“ a ostatní čeládka se jí posmívala, že přijde „zas do dvora“. Minimálně na jaře 1645 byla služebnou hraběnky z Martinic. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 62r-62v.

<sup>1718</sup> Tuto skutečnost předpokládal i panovník. V patentu datovaném 13. 5. 1627 ve Vídni píše o osobách odmítajících konvertovat následující: „A někteří z nich již tak dalece jsou se opovážili, že nepamatujíc na své svědomí a povinnost, kterouž vrchnosti své zavázání jsou, z gruntův vrchností svých ucházejí, netoliko statečky,

naverbovat k cizímu vojsku, byli patrně alespoň zčásti motivováni touhou zvrátit tuto situaci.<sup>1719</sup> Zároveň nesmíme zapomínat, že armáda díky svému specifickému uspořádání a hierarchii umožňovala sociální vzestup jedincům, kteří by se za normálních okolností pohybovali celý život na okraji společnosti. V neposlední řadě nelze vyloučit ani možnost, že někteří vstupovali do vojska kvůli své nepokojné nátuře a odvaze riskovat či romantickým představám o dobrodružství. Mnozí nezkušení mladíci se také patrně nechali zlákat verbířovým pestrým šatem a sliby o slávě a bohatství. Navíc jim často zamotal hlavu opojný mok, kterým verbíř rozhodně nešetřil. Když druhý den vystřízlivěli a vše si rozmysleli, bylo zpravidla pozdě.<sup>1720</sup> V případě osob, které se v roce 1648 hlásily jako dobrovolní rekruti, pak lze počítat také s tím, že mnozí z nich již měli zkušenost s vojenským životem a v danou chvíli se jim služba v armádě jevila jako výhodnější, než pokoušet se užit ve válkou zdecimovaném městě.<sup>1721</sup> A našli se jistě i tací, kteří vstupem do vojska řešili (dlouhodobé) partnerské neshody.<sup>1722</sup>

O Slánských, kteří se stali vojáky dobrovolně, se v pramenech městské proveniencie zachovaly pouze náhodné zmínky.<sup>1723</sup> Většinou o nich víme jen v případě, že se do města

---

*ale i manželky a děti své opouštějí, pokoutně se ukřevňují anebo na vojnu, toliko proto samo, aby tak mezi vojáky zůstávají, vrchnosti v povinném poslušenství nestáli a při své bludné sektě tvrdošijně setrvali, se verbovatí dávají.*“ AMS, nezprac., kniha č. 3, *Knihy patentů 1622-1630*, f. 129v-131r, hl. f. 130v.

<sup>1719</sup> Do saského vojska úmyslně vstoupil například Daniel Vladyka jinak Hubatka, syn Víta Hubatky a Ludmily Hubatkové (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 122r) či Jeremiáš, syn kotláře Tobiáše Gettě (TAMTÉŽ, f. 123v). V květnu 1632 se nechali do saského vojska naverbovat také minimálně tři lounští měšťané (Bohumír ROEDL (ed.), *Louny*, s. 148) a s osobami, které se staly dobrovolně součástí nepřátelského vojska, se lze setkat i v nedalekém Žatci. Stejně jako Daniela Hubatku, ani Daniela Dubského a Daniela Havránka, kteří se nechali naverbovat v roce 1639, nečekal po návratu žádný větší trest. Petr HOLODNÁK – Ivana EBELOVÁ a kol., *Žatec*, Praha 2004, s. 233. Podrobněji k osudům Daniela Hubatky viz dále.

<sup>1720</sup> Zda se výše zmínění podruzi, bydlící na záfortenském předměstí v chalupě Jana Suchana, kteří v březnu 1634 utekli v noci před verbíři, nakonec vojně vyhnuli nebo ne, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 33v-34r.

<sup>1721</sup> O většině rekrutů, stejně jako o většině osob odcházejících do války dobrovolně, prozatím nevíme nic bližšího. Zejména s ohledem na časové možnosti nebylo možné provádět hlubší prosopografický výzkum, který by odhalil jejich socioekonomické postavení, vazby na představitele městské správy a zároveň postihl situaci, v níž se nacházeli v době vstupu do vojska.

<sup>1722</sup> Kvůli neshodám a celkové nespokojenosti v manželství se patrně nechal naverbovat například Samuel Křeník, manžel matky Doroty Jahodové. Poprvé odešel krátce po vypuknutí stavovského povstání, po bitvě na Bílé Hoře se nakrátko vrátil zpět a poté zase odešel. Do Slaného se definitivně vrací až v prosinci 1643. Ještě za života matky Doroty Jahodové se Křeník znovu oženil (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 128v-129r). V roce 1624 opustil manžel také Dorotu, vnučku Mandaleny Karové. Z dostupných pramenů však není jasné, zda se nechal naverbovat, nebo jen odešel do jiného města. TAMTÉŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 40, 3. 10. 1631, Odpověď Doroty Karové na žalobu městského rychtáře Matyáše Žlutického.

<sup>1723</sup> Vojenskou kariéru si dobrovolně zvolili minimálně tito obyvatelé Slaného: zámečnický tovaryš Kryštof (březen 1620), Simeon Arnošt, syn slánského konšela Jindřicha Arnošta (jaro 1625), který se dal k rejtarům, dále Jan mladší Vranský, syn Jana Vranského a Doroty Vranské (březen 1625), Vít Hulvát, syn Jana Hulváta a Mariany Hulvátky (v červenci 1630 působil jako voják v Bavorsku) a Simeon Kozák, syn po nebožtíku Janu Kozákovi, mlynáři a jeho manželce Zuzaně, který po svém návratu na počátku prosince 1637 žádal podíl na majetku po svých rodičích. Svůj nárok podpořil přímluvným psaním „nějakého oficíra vojenského“. Dále se mezi vojáky objevují Jeremiáš, syn kotláře Tobiáše Gettě (před 1637), bečvář Jan Pomezí jinak Krancz (kol. 1632), Daniel Vladyka jinak Hubatka, který odešel se saským vojskem (1632-1637), Jan Svoboda jinak Vysoký Pán (pryč do dubna 1642) a Samuel Křeník (pryč do prosince 1643). Ve většině případů nevíme,

později vrátili.<sup>1724</sup> Jejich opětovné začlenění do městské společnosti mohlo být, obzvláště pokud se vraceli po delší době, značně komplikované. Často přišli o řadu sociálních návyků, pravidla soužití, stejně jako morální zásady, platné ve vojenském táboře, byly mnohdy diametrálně odlišné od pravidel platných v městské společnosti,<sup>1725</sup> a většinou přišli také o (skrovný) majetek, který ve městě zanechali, pokud vůbec nějaký měli. Jejich chování bylo navíc poznamenáno vlastním válečným zážitkem, který více či méně ovlivnil jejich myšlení a žebříček hodnot.<sup>1726</sup> Opětovné začlenění navrátilivších se vojáků do městské společnosti bylo snazší, pokud ve městě měli příbuzné či známé, kteří jim poskytl střechu nad hlavou, zaměstnali je anebo jim pomohli s otevřením vlastní řemeslnické dílny. V případě, že nikoho takového neměli nebo pokud jim válka podlomila zdraví natolik, že se nebyli schopni žít

---

v jakém vojsku působili. AMS, kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 327r-327v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 7r-7v, 8r, 193r-193v, 435r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 10r-10v, 128v-129r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 123v, 124r; kniha č. 88, *Kniha soudní zápisy 1611-1660*, f. 148r-148v. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 43r-43v.

<sup>1724</sup> Výjimku v tomto směru představuje zámečnický tovaryš Kryštof, který „se za soldáta na vojnu potřebovatí“ dal v březnu 1620. O jeho rozhodnutí víme díky soudnímu sporu, který vedl spolu se svým hospodářem, zámečníkem Janem Malým, proti Anně, vdově po Janu Bílkovi jinak Kandydulusovi. Obvinění z krádeže peněz, vzaté Bílkové údajně zmíněnými zámečníky, bylo vyřešeno ubrmanskou smlouvou (AMS, kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 323r, 327r-327v, 329v; kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*, f. E13-E14). Podobně postrádáme zprávy o tom, že by se do Slaného vrátil Jeremiáš, syn kotláře Tobiáše Gettē, který „k nepřátelskýmu lidu vojenskýmu proti Jeho Milosti Císařské verbovatí se dal.“ Jeho sestra Zuzana se v červenci 1626 provdala za vojáka Jana de Porta, na podzim 1638 pak za prokurátora Ondřeje Matrase (viz dále). Oba sourozenci jsou připomínáni v létě 1637 v souvislosti s placením pivovarské pánve, kterou si u jejich otce objednal Jan Začal z Biletína. Z celkové sumy 170 zl. mělo být Zuzaně z rozhodnutí hraběte vyplaceno pouze 30 zl., které měla použít na zakoupení šatů a stravy pro své děti a na jejich vyučení. Syna měla dát „do učení literního“ a dceru „švadlenství“. TAMTĚŽ, kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 123v, 124r.

<sup>1725</sup> Pramenů, které by reflektovaly válečné zážitky prostých vojáků, se mnoho nedochovalo. Výjimečným a v mnoha směrech jedinečným pramenem je deník Petra Hagendorfa, žoldněře, který si po téměř pětadvacet let zapisoval své zážitky z vojenských tažení. Za svého pobytu v Českých Budějovicích na podzim 1649 začal své vzpomínky sepisovat také Jan Tomáš Brisigell, důstojník, který měl za sebou slušnou vojenskou kariéru. Jak však upozorňuje Hedvika Kuchařová, stručný text nevznikl pro jeho vlastní potřebu, ale patrně v souvislosti s Brisigellovým povýšením do stavu svobodných pánů, nebo jako koncept k nějaké suplice či memoriálu. Jan PETERS (Hrsg.), *Ein Söldnerleben im Dreißigjährigen Krieg. Eine Quelle zur Sozialgeschichte*, Berlin 1993; TÝŽ, *Peter Hagendorf – Tagebuch eines Söldners aus dem Dreißigjährigen Krieg*, Göttingen 2012 (= Herrschaft und soziale System in der Frühen Neuzeit, Bd. 14); Hedvika KUCHAROVÁ, *Třicetiletá válka Jana Tomáše Brisigella*, Sborník okresního archivu v Lounech 10, 2001, s. 123- 164. Dále viz např. Peter BURSCHEL, *Himmelreich und Hölle. Ein Söldner, sein Tagebuch und die Ordnungen des Krieges*, In: Benigna von Krusenstjern – Hans Medick (Hrsg.), *Zwischen Alltag und Katastrophe. Der Dreißigjährige Krieg aus der Nähe*, Göttingen 2001, s. 181-194; Marco von MÜLLER, *Das Leben eines Söldners im Dreißigjährigen Krieg (1618-1648)*, Berlin 2005 (Freie wissenschaftliche Arbeit zur Erlangung des Grades eines Magister Artium am Fachbereich Geschichts- und Kulturwissenschaften der Freien Universität Berlin am Friedrich-Meinecke-Institut). K životu vojáků za třicetileté války a problémům, s nimiž se museli vyrovnávat stručně např. Klára ANDRESOVÁ, *Život žoldněře za třicetileté války v kontextu českých zemí*, Praha 2011 (= bakalářská práce, ÚČD FF UK).

<sup>1726</sup> Vojáci zpravidla žili ze dne na den, nezakotvení a vykořenění, neustále na cestách, bojující nejen s nepřítelem, ale také s hladem a nemocemi. Často se utěšovali pouze vidinou na kořist, která jim mohla po odchodu z armády zajistit lepší život. Život plný násilí, krutostí a zabíjení nemohl neovlivnit jejich myšlení a chování. Nezřídka se stávalo, že násilí jako obvyklou normu chování přenášeli po opuštění armády i do běžných vztahů. K životu vojáků a jejich válečnému prožitku obecně viz například Zdeněk VYBÍRAL, *Války a válečníci*, s. 555-569; TÝŽ, *Člověk ve válce*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 433-473, hl. s. 445-458 a 496-498.



řemeslem či obchodem, stávali se plně závislími na milosrdenství městské obce.<sup>1727</sup> V některých případech pak do osudu navrátilce zasáhla vrchnost. Když byl na počátku dubna 1642 od osob vykonávajících strážní službu na smečenském panství zajat Jan Svoboda jinak Vysoký Pán, syn nebožtíka kováře Ambrože Svobody jinak Vysokého Pána, který se bez vědomí hraběte „na vojnu za soldáta verbovati dal a s Janem Nežerným, carnetem, pod regiment nejvyššího pana Zikmunda Myslíka z Dyrshoffu, i jinejmi tovaryši svejmi, po vesnicích i silnicích lidi loupil a jim koně, dobytky i jiný věci všelijaké bráti pomáhal“, přikázal hrabě, aby vzhledem k jeho mládí nebyl uplatněn kapitální trest. Po propuštění z vojenského vězení a armády se měl vrátit do Slaného a doučit se kovářskému řemeslu, aby mohl převzít kovárnu svého otce, která stála na Záfortenském předměstí,<sup>1728</sup> a postarat se o své sestry a bratry, nezletilé sirotky.<sup>1729</sup> Jan Svoboda slib dodržel. Necelé čtyři měsíce po propuštění z vězení se oženil se Zuzanou, vdovou po Stanislavu Šoltusovi (Šoltysovi, Šultysovi) a usadil se.<sup>1730</sup> Minimálně v letech 1658-1660 byl starším kovářského cechu.<sup>1731</sup> Do bojů se, zdá se, již nezapojil.<sup>1732</sup>

<sup>1727</sup> Patrně spíše výjimečně se některým vojákům podařilo během pobytu v armádě nashromáždit určité prostředky, které jim mohly usnadnit jejich návrat do společnosti. O tom, že si nechtěli nechat takto těžce vydělané peníze nikým vzít, svědčí například suplikace fendrycha Urbana Rencze, který byl souzen a později i popraven v rámci soudního procesu s paličem Petrem Kopřivou, který na podzim 1630 zapálil několik domů ve Smečně a statek ve Svinařově (viz dále). Ve zmiňované suplikaci z konce srpna 1630 se Rencz přiznává, že tím, že by zapálil dům v Honicích a krčmu ve Stochově, skutečně hrozil, protože ho jeho pastorek chtěl obrát o vše, co si vydělal během své sedmileté vojenské služby v císařském vojsku. Nic však nezapálil (AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. 40, 31. 8. 1630). O podobě almužen udělovaných městskou radou bývalým vojákům a jejich rodinám, stejně jako o jiných formách jejich podpory, nelze s ohledem na absenci účetní knihy, v níž by byly tyto skutečnosti evidovány, říci nic bližšího. Lze však předpokládat, že podobně jako ve Velké Bíteši, ani ve Slaném, nebyli příliš vítáni a podpora, která jim byla minimálně v průběhu války poskytována, nebyla velká. Martin ŠTINDL, *Almužníci 17. století na cestě do Bíteše a Meziříčí. (Pokus o zachycení pohybu na okraji barokní společnosti)*, Západní Morava 2, 1998, s. 83-100.

<sup>1728</sup> AMS, nezprac., kniha č. 40, *Kniha šosovní předměstská 1656*, f. 104v-105r. Srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 296.

<sup>1729</sup> Podle reversu opsaného do rychtářského manuálu byl Jan Svoboda spolu se svými komplici zatčen dne 7. 4. 1642 a následně odvezen do vězení do Prahy, kde byl minimálně 29. 4. vyslýchán spolu s Jiřím Vilhauerem z Freienwaldu. Revers je datován na Malé Straně dne 15. 5. 1642 (AMS, kniha č. 88, *Kniha soudní zápisy 1611-1660*, f. 148r-148v. Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, VI. díl, s. 277). Kdy přesně zemřel Janův otec, kovář Ambrož Svoboda, nelze vzhledem k torzovitosti slánské matriky úmrtí, říci. Stalo se tak někdy mezi červencem 1638 a Janovým zatčením. TAMTÉŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 12r).

<sup>1730</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 217r. Jana Svobodu od sňatku se Zuzanou neodradil ani fakt, že na počátku března 1642 skončila ve slánském vězení poté, co „byvší vožralá, u Martina Lidického v tanec se vydala a týž tanec bez fěrtochu, tělo i hanbu svou obnaženou majíce, s nimi [Jiříkem Kozelkou a Martinem Klatovským, pozn. R. K.] provozovala a jiného mnoho nestoudného, s týmiž osobami i jinými se dočinila.“ Peníze z pokuty, kterou měla zaplatit nejen Zuzana, ale také Kozelka, Klatovský a Jiří Jirásek, celkem 20 kop, měly být použity na spravení krovu v šatlavě. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 93r, 93v-94r, 105v.

<sup>1731</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 397r, 416v, 429r. Podobně pozitivní zásah do života navrátilčího se vojáka zaznamenal také Marek Ďurčanský v Nymburce. V roce 1630 se tamní městská rada přimlouvá za soukeníka Eliáše Pelunku, který se krátce poté, co byl v roce 1619 přijat mezi nymburské sousedy, stal vojákem a nyní, po propuštění z armády, by se rád stal sousedem v Mladé Boleslavi. Marek ĎURČANSKÝ, *Zkušenosti Nymburských*, s. 27.

<sup>1732</sup> V červenci 1642 se sice objevuje v seznamu potenciálních rekrutů, hrabě jej však z pochopitelných důvodů (?) nevybral. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 64r.

Proces reintegrace je prozatím nejlépe zdokumentován u Daniela Hubatky, který odešel z města se saskými vojáky v květnu 1632 jako dvacetiletý mladík.<sup>1733</sup> Krátce předtím se neúspěšně (?) pokusil získat majetek po svém otci Vítu Hubatkovi.<sup>1734</sup> Do Slaného se vrací nejpozději v květnu 1637, kdy žádá o podíl na majetku po svém otci. V reakci na jeho žádost přikazuje hrabě slánskému hejtmanu, aby mu zaslal dobrozdání o Danielově chování, neboť „o témž Danielovi Hubatkovi tu správu dávno sobě učiněnou [...] měl [...]“, že se před svým odchodem ze země podílel na rabování na smečenském panství a v současné době prý přepadává lidi na silnicích.<sup>1735</sup> O necelý týden později je do rady povolána celá obec. Po přečtení Martinicova psaní jsou všichni přítomní vyzváni, aby oznámili, pokud vědí o Danielovi něco zlého. Všichni jednohlasně odpověděli, že o něm vědí jen to, „že se dal potřebovati na vojnu k straně nepřátelské, lidu vojenského kurfirštského, ale aby co kde komu škodil, o tom, že se neví.“ Dále bylo zdůrazněno, že svědectví, které vydali téhož dne obecní starší Tomáš Hrouda a soused Pavel Tvořidlo, není možno chápat jako relevantní, protože se jedná pouze o věci slyšené.<sup>1736</sup> Přesto byl Danielovi majetek po rodičích, včetně Hubatkovského domu, který stál nedaleko Lounské brány,<sup>1737</sup> postoupen k užívání až o tři roky později, poté, co slíbil, že „při městě Slaným, vlasti své milé, vzdycky již budoucně stále v štěstí i neštěstí zůstávati, náležitě povinnosti měšťanské a sousedské volně a poslušně vykonávati chce [...]“.<sup>1738</sup> Ani požehnání hraběte však Hubatkovi nezaručilo, že osoby, které měly nemovitý majetek po jeho rodičích v užívání v době jeho nepřítomnosti, mu jej bez

<sup>1733</sup> Daniel Hubatka se narodil v březnu 1612 (křest 15. 3.), pouhé tři měsíce před tím, než zemřel jeho otec Vít Hubatka. Kromě Daniela zplodil Vít Hubatka v průběhu šestiletého manželství s Lidmilou Vladykovou, sňatek byl uzavřen 10. 7. 1606, syny Bohuslava (23. 11. 1607) a Jana Jiřího (křest 4. 4. 1610) a dceru Annu (křest 12.12. 1608). SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný I*, s. 144, 159, 185, 215, 387.

<sup>1734</sup> V žádosti adresované Martinicovi v září 1630 Hubatka upozorňoval na to, že za chvíli bude vyučen a nechce, aby statek dále pustl. Navíc pokud by se jeho matka Ludmila Hubatková vrátila z exilu i s jeho třemi nevlastními sourozenci, rád se s nimi o získaný majetek podělí. Je otázkou, zda lze krátké oznámení o předložení smlouvy o podělení statku mezi Danielem Hubatkou a jeho matkou Lidmilou v radě dne 25. 10. 1630 považovat za důkaz úspěšného ujednání se statku po Vítu Hubatkovi. Smlouva v příslušné knize smluvní nebyla nalezena. Jasnou odpověď snad v budoucnu přinese podrobný rozbor trhové knihy se zápisy z let 1612-1716, která byla v době provádění archivní rešerše badatelsky nepřístupná (AMS, nezprac., kniha č. 171, *Knihy kup.smluvní/gruntovní 1612-1716*; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 201v). Ludmila Hubatková, která se na podzim 1612 (3. 10.) provdala za Jindřicha Vyšína, odešla do exilu patrně v roce 1626. Město opouštěla s Jindřichem a jejich dětmi. Z potomků, které zplodila s Vitem Hubatkou, žil v této době pouze Daniel. TAMTĚŽ, kniha č. 45, *Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, s. 253; kniha č. 70, *Knihy misivů-posílací 1622-1636*, f. 49r; *Aktový materiál*, kt. č. 40, 31. 7. 1627, Koncept suplikace Martinicovi o prominutí berních nedoplatků za léta 1625-1626). Josef Kadeřábek nesprávně uvádí, že Daniel Hubatka odešel v roce 1626 do Saska. Josef KADERÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 264-265.

<sup>1735</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 122r-122v.

<sup>1736</sup> Slyšené věci uváděl jako důkazy nižší právní relevance také Koldínův zákoník (čl. B68). AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 414r-414v. Svědectví Tomáše Hroudy a Pavla Tvořidla viz kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 40r. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 123-124.

<sup>1737</sup> AMS, nezprac., kniha č. 41, *Knihy šosovní měšťská 1656*, f. 15v-17r.

<sup>1738</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 46v-47r.

zbytečných odkladů vydají.<sup>1739</sup> Navíc, na počátku 40. let, se spíše jednalo o Pyrrhovo vítězství, což záhy poznal i Hubatka, který se po několik následujících let marně snažil dosáhnout snížení šosu, který měl ze získaného majetku, většinou spáleniště, platit.<sup>1740</sup> Přesto, anebo možná právě proto, odmítl v dubnu 1643 nabídku stát se hraběcím úředníkem, spojenou s nutností majetek prodat.<sup>1741</sup> O osm měsíců později se již jako konšel neúspěšně pokusil s poukazem na požár stodoly, v níž měl údajně uskladněno obilí, dosáhnout prominutí kontribuce a jiných poplatků na dva roky.<sup>1742</sup> Hubatkovy ekonomické potíže patrně přetrvávaly. Na počátku roku 1652 žádá městskou radu o povolení prodat nemovitý majetek, neboť jak zdůrazňuje ve své další žádosti z června téhož roku, nemá z čeho zaplatit 200 zl. povinných panovníkovi a musí přitom živit ženu a pět dětí. Zda bylo jeho žádosti vyhověno, nelze prozatím říci. Jediné, co víme je, že kvůli této částce skončil v létě 1652, krátce poté, co po téměř devíti letech opustil konšelský úřad, v „*arestu Jeho Milosti Císařské v městech pražských*“.<sup>1743</sup> Vzhledem k tomu, že v závěti sepsané v květnu 1680 odkazuje své manželce a pěti dětem nemalý majetek, lze se domnívat, že v létě 1652 nic neprodal, anebo v následujících letech získal zpět.<sup>1744</sup> Podařilo se mu vrátit také do konšelské lavice. Když v únoru 1683 umírá, je označen jako spoluradní.<sup>1745</sup>

<sup>1739</sup> Anna Kloboučnice postoupila Danielovi hubatkovskou vinici po napomenutí již 20. 5. 1640, primas Jan Michal Brodský předal Danielovi blíže neurčenou dědinu až v polovině září téhož roku. V březnu následujícího roku pak Daniel vedl spor o kus louky s Pryamovskými sirotky. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 1r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 53v, 54r; kniha č. 100, *Knih zápisů z rady 1631-1639*, f. 34r.

<sup>1740</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 92r.

<sup>1741</sup> Svou zamítavou odpověď zdůvodnil Daniel Hubatka následujícím způsobem: „*Odpověď, že on takovým věcem nic nerozumí a k takovému ouřadu spůsobný není. Statek opustiti a prodati, že se mu nevidí, kdyby to byl chtěl učiniti, že by byl raději na vojně zůstal.*“ Kromě Hubatky byla tato nabídka učiněna také bývalému slánskému důchodnímu písaři Václavu Zahrádkovi, úřadujícímu primasovi Janu Michalu Brodskému a městskému rychtáři Janu Horáňovi. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 118r-118v.

<sup>1742</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 127r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 112v-113r; kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 44v-46v.

<sup>1743</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 469r-469v; kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*, s. 7-10.

<sup>1744</sup> S první ženou Annou Marií, s níž se oženil patrně ještě během svého pobytu mimo město, měl minimálně syna Jana Jiřího (křest 6. 2. 1642) a dcery Annu Marii (křest nenalezen) a Lidmilu (křest 23. 4. 1648). Syn Jan Jiří v roce 1680 nežil, Anna Marie byla manželkou radního Adama Votického a Lidmila byla patrně provdána za člena velvarské rodiny Vokounů. Z dětí, které zplodil s druhou manželkou, kterou byla od ledna 1650 Lidmila, vdova po velvarském měšťanovi Václavu mladším Hlavničkovi, se Danielovy smrti dožili synové Karel a Daniel a dcera Anna. Jako svědci Danielova sňatku s Lidmilou Hlavničkovou jsou uvedeni slánský hejtman Augustin Kosina a primas Václav Votický. Družbou byl Nikodém Vokoun z města Velvar. AMS, nezprac., kniha č. 82, *Knih kšaftovní 1572-1682*, f. 133v-134r; SOA Praha, Sbírk matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 139r, 171v, 238r.

<sup>1745</sup> SOA Praha, Sbírk matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 4*, f. 386r. Podobně úspěšnou kariéru v městské správě udělal také reemigrant Jan Rubecula Hostomský, který se po svém návratu z emigrace stává radním písařem a v městské kanceláři zůstává až do své smrti v létě roku 1640 či Daniel Vepřek, který se přes nižší posty v městské správě propracoval až na pozici primase a nakonec slánského hejtmána. V budoucnu by bylo jistě velmi zajímavé sledovat osudy dalších slánských reemigrantů, včetně podílu těchto osob a jejich potomků na správě města. Na některé zajímavé kariéry reemigrantů ve správním aparátu

Na vojnu neodcházeli jen mladíci bez závazků typu Daniela Hubatky, ale také dospělí ženatí muži.<sup>1746</sup> Válečné události tak nemalou měrou ovlivnily rodinný život řady obyvatel Slaného.

Podobně jako mnohé jiné válečné konflikty i třicetiletá válka umožnila emancipaci žen, které se byly v době nepřítomnosti mužů nuceny starat o rodinné hospodářství.<sup>1747</sup> Zároveň je však stavěla do nelehké situace. V případě, že od partnera nepřicházely delší dobu žádné zprávy, byla žena nucena rozhodnout se, zda čekat a doufat, že se vrátí, nebo si najít nového partnera, který by jí pomohl obhospodařovat polnosti či provozovat živnost. Řada žen si vybrala druhou možnost. Avšak vzhledem k tomu, že neměly důkaz o smrti manžela, nemohly se znovu provdat, a proto žily s novým partnerem v nesezdaném soužití. Tyto nelegální svazky byly městskou společností většinou tolerovány. Pouze v případě, že žena otěhotněla, a byly tak ohroženy dědické nároky jejich manželských dětí, začala společnost a zejména příbuzní dětí tyto vztahy řešit jako například v září 1631, kdy byl kožišník Daniel Vlasák obviněn z cizoložství s Dorotou, vnučkou Mandaleny Karové.<sup>1748</sup>

---

Nového Města pražského upozornila Petra Slámová. Petra SLÁMOVÁ, *Novoměstské radní elity*, s. 168-159. K Janu Hostomskému a Danielovi Vepřkovi viz kap. č. 4.4.

<sup>1746</sup> Na podzim 1618 byl na vojně například Mikuláš Sklenář, manžel Mandaleny (Mariany?) Sklenářky, na konci 1619 pak v Lomnici nad Lužnicí zemřel Jan Nábožný, který odešel s vojskem patrně již v létě 1618. Práva jeho dětí – sirotků – hájila Dorota Nábožná. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 269r; *Aktový materiál*, kt. č. 38, 1. 1. 1619, Oznámení purkmistra a rady města Lomnice nad Lužnicí o smrti Jana Nábožného.

<sup>1747</sup> Důsledky nedostatku mužů v produktivním věku pozorujeme nejen ve vedení jednotlivých domácností, ale také v oblasti péče o raněné a nemocné. Na počátku roku 1631 si bradýř Jan Miller a lazebník Hons Fryšercz stěžují konšelům, že se jim do řemesla, jemuž se museli řádně vyučit, plete podruhně Judita Vohrábková, která ve Slaném působila jako porodní bába (*„majíce ona babění a kuzele hleděti, nejsouce toliko nežli přílepkyně při městě, ta nám nemalou překážku v umění našem lékařským činí, do hojení ran se vydává, což jí nepřináleží a nepřisluší a tudy nám chléb z rukou vydírá a beře“*). Judita se brání, že se nikomu do řemesla neplete, pouze pomáhá, když je požádána. Nemůže přeci za to, že lidé jdou raději za ní, než za bradýřem a lazebníkem a jeho ženou. I přes pohružku stěžovatelů, že se v případě nutnosti obrátí přímo na hraběte, se radní zastali Judity, *„poněvadž každého toho, kdokoliv lékařství a lékaře potřebuje, dobrá a svobodná vůle jest, kde chce k komukoliv o uzdravení a v neduzích sobě spomáhání se obraceti a se dožádati“*. Navíc neexistuje žádné právní nařízení, které by zakazovalo léčit těm, kteří to umí, a proto může Judita nadále léčit ty, co ji o to požádají. Zároveň radní Millerovi i Fryšerczově manželce Mandaleně doporučili, aby se zamysleli nad tím, proč za nimi lidé nechodí, zda třeba nejsou příliš drazí. Na celý případ lze pochopitelně pohlížet také jako na pouhou ukázkou zostřeného konkurenčního boje v důsledku úbytku obyvatel Slaného a tedy i potenciálních zákazníků. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 30v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 31. 1. 1639, Stížnost Jana Millera a Honsa Fryšercze.

<sup>1748</sup> Jednalo se dokonce o dvojité cizoložství. Podle městského rychtáře Matyáše Žlutického žil jak manžel Karové, tak manželka Vlasáka. V odpovědi na žalobu se Vlasák hájil tím, že si Karovou chtěl vzít a že se vše stalo kvůli alkoholu (*„[...] tak se mezi námi přihodilo, z opilství a z křehkosti těla, že jest mezi námi rodina vzešla, což uznávaje, že nepořádné jest, za to se nyní hanbím a před Vaše Milosti téměř s pláčem tento spis přednésti smím [...]“*). Stejně jako Vlasák i Karová vyjádřila lítost nad svým chováním a ochotu se kát. Zároveň zdůraznila, že je to již sedm let, co od ní její muž odešel a že slyšela, že je mrtvý, a proto se rozhodla na něj již nečekat. Také manželka Daniela Vlasáka jej údajně opustila a odešla kamsi ke svým příbuzným. On však musel zůstat ve Slaném a starat se o svého nemocného otce. Ačkoliv jí pravidelně psal, aby se k němu vrátila, nikdy nedostal odpověď. Poté, co jeho otce zemřel, čtyřikrát za ní šel a žádal jí, aby se vrátila. Dokonce prý byl ochotný s ní v té daleké krajině, údajně se jednalo o místo vzdálené od Slaného 130 mil, zůstat, ale ona jej stále odmítala (*„A tak, když sem koliv k ní přišel, račte odpustiti, vzdycky mi to mluvila, že mně tam čert nosí, abych na to nemyslí, že ona se mnou do smrti nebude“*). Rozhodnutí městské rady, které mělo být vyneseno dne

Legalizovat vztah s novým partnerem bylo možné pouze v případě, že žena přinesla jasný důkaz o smrti manžela.<sup>1749</sup> Nicméně, jak dokládá případ vdovy Anny Kaprynátky, ne všechny ženy, které tuto možnost měly, se znovu provdaly. S novým partnerem raději žily mnohdy řadu let bez církevního požehnání, nechtějíce se patrně vzdát nabyté svobody.<sup>1750</sup> Anna Kaprynátko, jejíž první manžel Jakub Kaprynátko byl zabit saskými vojáky v roce 1631 a druhý, Václav Zahrádka, zemřel patrně v roce 1644, žila nesezdána přes deset let s jedním Dvořákem ze vsi Kralovic. Když se z tohoto svazku narodilo na konci listopadu 1650 dítě, rozhodla se svízelnou a morálně problematickou situaci vyřešit následujícím způsobem. Požádala svou známou, Ludmilu Peroutkovou, která rovněž žila ve smilném svazku, aby se dítěte ujala a tvrdila, že ho přinesla nějaká chudobná žena, jejíž muž zemřel nedaleko Žatce. Dále Peroutková v radě oznámila, že tato žena, která chtěla jít s jejím manželem do Prahy pro peníze k příbuzným, aby mohla dát dítě pokřtít, u nich požádala o nocleh a pak v noci tajně odešla a dítě tam nechala. Plné tři roky se ženám dařilo tajit, kdo jsou skuteční rodiče.<sup>1751</sup> Anna Kaprynátko, která se starala o děti zplozené s Václavem Zahrádkou, tak mohla nerušeně sledovat, jak její další, jistě stejně milované dítě, vyrůstá. Když bylo na konci listopadu 1653 odhaleno, co se před třemi lety skutečně stalo, rozběhl se soudní spor, na jehož konci byl vynesena nad oběma ženami trest smrti. Nakonec však byl hrabětem tento rozsudek změněn. Václav Stehlík, který udržoval vztah s Ludmilou Peroutkovou, měl strávit tři týdny v okovech na stavbě františkánského kláštera, Ludmila Peroutková měla po tři neděle stát v kostele během bohoslužeb na znamení pokání s rozsvícenou svící a poté se vždy vrátit do vězení

---

24. 10. 1631, neznáme. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 236r; *Aktový materiál*, kt. č. 40, 19. 9. 1631, 3. 10. 1631.

<sup>1749</sup> Například v listopadu 1638 prokázala Zuzana Deportová, dcera kotláře Tobiáše Gettě, že je její manžel, voják Jan (Da) Porta, mrtev za pomoci psaní dvou manželových spolubojovníků, Jana Kreitzela, původem z Olomouce a Kryštofa Weiße z Vratislavi, která jí byla poslána v roce 1636. Oba vojáci vlastnoručním podpisem a sekretem stvrdili, že „*Jan De Porta, soldát a manžel její v Míšni konečně zahynul, byvši za soldáta pod regimentem nejvyššího pana Marcusa De Busy, když na partaji jezdil, byl v ruku postřelen a od toho zranění, leževši v nemoci u nějakého sedláka v dlouhé vsi tam v Míšni, že se mu ruka zapálila a tak od toho, že jest v té vsi umřel a v zahradě téhož hospodáře, u kterého ležel, že jest položen, což se stalo v létu 1632.*“ Zuzana předkládala v radě zmíněné listy ve chvíli, kdy o její ruku požádal právník (prokurátor) Ondřej Matras. Vzhledem k mezerám ve slánské matrice oddaných nevíme, kdy přesně ke sňatku došlo. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 24r; kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, f. 108r.

<sup>1750</sup> Také v Lounech v době války přibývalo případů, kdy měšťané žili s vdovami či děvečkami, aniž by s nimi uzavřeli sňatek. Bohumír ROEDL (ed.), *Louny*, s. 142.

<sup>1751</sup> Dítě, chlapec, bylo pokřtěno 5. 12. 1650, v den, kdy Ludmila Peroutková oznámila vše v radě. Slánský děkan celou událost popsal následujícím způsobem: „*Nějaká žena, pravíc se bejti od Žatce, přišla do Slaného k Vavřincovi Peroutkovi s nekřtěným nemluvnátkem, kteréžto již na svět splozené bylo devět dní bez křtu svatého. Ona pak zapomenuvše se nad tím nevinným nemluvnátkem jako žena zlopověstná odešla od něho v noci pryč, u téhož hospodáře jej zanechala. Týž pak hospodář s manželkou svou o to se starali, aby aspoň již to nemluvnátko křtu svatého dojíti mohlo. Skrže pak bábu tyto kmotrové obojího pohlaví opatření jsou 5. Xbris, předně dítěti jméno Mikuláš, kmotr přední Samuel, syn Havla Čermáka, Jiřík, syn Pavla konváře, Jakub, syn Jakuba podbranského mlynáře, Erhart Hoffman, Lidmila Peroutková, Kateřina Tuchlovská, Kateřina, dcera Zuzany Roubíčkové.*“ SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 6v; AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 225v.

a Anna Kaprynáлка měla zůstat ve vězení a zaplatit pokutu 100 kop gr. míš., která měla být použita na lámání kamene na stavbu františkánského kláštera. Zároveň měli radní hraběti vysvětlit, jak to, že za celých deset let vztah Kaprynáلكy a Dvořáka neodhalili.<sup>1752</sup>

Uzavření sňatku komplikovala snoubencům nejen nutnost prokázat, že předchozí partner, který odešel na vojnu, je mrtev. V některých případech sehrála negativní roli také vrchnost, která odmítla snoubencům vydat povolení ke sňatku nebo výhostní list. Ani tato skutečnost však mnohým nezabránila v tom, aby spolu žili. Společnost se jimi, podobně jako vdovami žijícími v nemanželském svazku, zabývala až ve chvíli, kdy již nešlo utajit ženino těhotenství. V případě sládka Matěje Kalivody, působícího ve slánském panském pivovaru, a Kateřiny Motyčkové, děvečky na Smečně, se těhotenství dokonce stalo prostředkem k vyvíjení nátlaku na vrchnost, hraběte z Martinic, který z dnes neznámého důvodu odmítl udělit snoubencům povolení ke sňatku.<sup>1753</sup> Na rozdíl od Kalivody se však většina mužů i přes jasné důkazy odmítala k otcovství přiznat a zmrhanou dívku si vzít. Někteří z nich dokonce nutili ženu, aby nechtěné těhotenství svedla na vojáky, jako například Tomáš, syn Marty Senomatské, který udržoval intimní vztah s děvečkou své matky.<sup>1754</sup> V případě primase Jana Michala Brodského, který se dopustil cizoložství s Alžbětou Nekoláčnou, která u něj pracovala jako chůva, vyvíjela nátlak na postiženou dokonce Brodského manželka.<sup>1755</sup> Svádění otcovství na vojáky mohlo pochopitelně vycházet také z vlastní iniciativy zmrhané dívky, snažící se ochránit skutečného milence.<sup>1756</sup>

Slánští se byli nuceni vyrovnávat nejen s důsledky odchodu obyvatel města, kteří se dali do služeb císařské či jiné armády, ale také s přítomností vojáků, kteří si ve Slaném vyhlédli

---

<sup>1752</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *manuál radní 1638-1661*, ff. 225v, 294r, 294v, 295r-295v, 295v-296r, 297r-298r, 299r-299v, 304v.

<sup>1753</sup> Matěj Kalivoda nebyl podle své výpovědi poddaným Martinice. Jméno jeho vrchnosti neznáme. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 37v-38r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 332v, 333r.

<sup>1754</sup> Tomáš, který si byl plně vědom toho, že sňatek s děvečkou by jeho kariéře a zejména snaze dostat se do čela pekařského cechu, neprospěl, dokonce tvrdil, že dá raději hlavu na špalek katovi, než aby si Annu vzal. Zda se s ní nakonec na naléhání své matky oženil, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 25v-26v.

<sup>1755</sup> V březnu 1642 požádala Dorota Brodská Alžbětu Nekoláčnou, která byla kvůli smilstvu spáchanému s jejím mužem v šatlavním vězení, aby neměnila svou výpověď a trvala na tom, že byla „obtěžkána“ vojáky. Kromě toho, že jí slíbila, že jí pomůže z vězení, prý prohlásila, že jí „ráda dobře zaplatí“. Přesto Alžběta trvala na tom, že otcem dítěte je Brodský. Kvůli tomuto vztahu, z něhož se nakonec narodila trojčata, musel Brodský opustit městskou radu. Záznam o křtu dětí Alžběty Nekoláčné nebyl nalezen. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 56r-58v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 94r, 94v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 28. 2. 1642, Opis psaní hraběte Augustinovi Kosinovi.

<sup>1756</sup> Zda a popřípadě jak se změnil poměr nemanželských a manželských dětí narozených ve Slaném vztaheno k počtu obyvatel oproti době předválečné a poválečné, by mělo být předmětem dalšího výzkumu. Jen tak bude totiž možno potvrdit či vyvrátit všeobecně rozšířený názor, že v průběhu válečných let přibývalo mimomanželských vztahů a rodilo se více nemanželských dětí.

nevěstu<sup>1757</sup> a rozhodli se zde usadit. Jakým způsobem probíhala jejich integrace, nevíme. Zdá se však, že takovýchto případů bylo minimum.<sup>1758</sup> Většina žen následovala své muže

<sup>1757</sup> Jak dokládají záznamy v matrice, slánský děkan neoddával vojáky pouze se slánskými dcerami či vdovami a obyvatelkami Slaného, ale také s jejich partnerkami, které s nimi patrně žily již delší dobu v tzv. divokém manželství. Z obyvatelk Slaného se za vojáky nejčastěji vdávaly podruhně či služebné děvečky. Například v dubnu 1619 se za jistého Pavla Srba, vojáka najatého od sousedů ze vsi Tuchlovic, provdala Anna, dcera po podruhu Petru Slánském, v únoru 1621 si jistý Vojtek vzal Evu Hanyrkovou, podruhyni Jana Weydnara, v březnu téhož roku si nějaký voják vzal děvečku od Kalfásků, na konci dubna se za jednoho svobodníka (gefroidta) z žateckého praporce provdala Marta, služebná děvečka Matouše Trnky, který jim musel „*dva dni veselí strojiti*.“ Do celkového vyúčtování za vojáky, kteří čekali ve Slaném na zmustrování, neopomněl Trnka poznamenat, že Marta „*[...] na odchodný místo poděkování vzala [...] polštář a podušku, z jinejch peřin povlaky ztáhla a sebou odnesla*.“ V rozmezí března až srpna se pak za vojáky provdaly Kateřina, služebná děvečka Matěje Špitálského, Margareta, služebná děvečka Kryštofa Reyrycha, Anna, služebná děvečka Jana Špičky, Anna, služebná děvečka Kryštofa Blunkusa, Anna, bývalá služebná děvečka Kateřiny Modletické a Eva, služebná děvečka Jana Mitisa. Z dcera a vdov obyvatel Slaného, se manželkami vojáků staly následující dívky: vdova Anna Suchánková, která se v září 1621 provdala za jakéhosi Šimona, Lidmila, dcera Martina Karlíka, která si v červnu 1622 vzala „*poctivého soldáta Řehoře Pelikána, rodiče z města Linburka*“, Dorota, dcera Matouše Kopeckého, Anna, dcera konšela Jana Vranského, která se v prosinci 1623 provdala za Jakuba Nybilyse, Sobina, dcera po Janovi Kotkovi, která se provdala za vojáka Martina Petczendorffera v květnu 1624 a Zuzana, dcera kotláře Tobiáše Gettē a vdova po Matesu Mezerovi se v červenci 1626 provdala za vojáka Jana (De) Porta, rodilého z města Skur. Před rokem 1630 se za vojáka provdala také Lidmila, dcera Daniela Mečičře, někdy v druhé polovině 1636 se za kapitána saského vojska Adama Nigera z Nitexpelzu (?) provdala Kateřina Mitisová, na podzim 1639 se Kateřina, sirotek po koželuhu Vítu Tuchlovském, provdala za Andrese Derviše, Charváta pocházejícího z Konstantinopole. Neznámo kdy se pak za vojáka provdala také Dorota Šulcová, dcera Jiřika Čarala. Sňatek mezi vojákem a vojačkou zaznamenáváme například v dubnu 1621 a to hned čtyři, dále v říjnu 1621 a v dubnu 1624. V červenci 1646 pak ve Slaném „*Pavel Kfelner, soldát od regimentu mladého Wolfsstiana hraběte pojal sobě za manželku Evu, soldátkyni od téhož regimentu. Předtím dle nařízení církve svaté svatou spověď podstoupili a velebnou svátost oltární přijali*.“ SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 194v, 195r, 197r, 198r, 198v, 199r, 200v, 201r, 202v, 203r, 203v, 204r, 205v, 206r, 206v, 210r, 217r, 220r, 220v; AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1635*, f. 80v; kniha č. 70, *Knih misivů-posilací 1622-1636*, f. 51v; *Aktový materiál*, kt. 39, 2. 5. 1621, Soupis nákladů vynaložených Matoušem Trnkou na vojáky u něj ubytované.

<sup>1758</sup> Prozatím víme pouze o jednom vojákovi, který se v průběhu války ve Slaném usadil. Když byla Kateřina, sirotek po koželuhu Vítu Tuchlovském, v září 1639 požádána Andresem Dervišem, Charvát, který byl ve městě na *salva guardii* o ruku, řekla mu, že se stane jeho manželkou, „*však s tou vejminkou, když se z té služby vojenské vyjedná a propuštěn bude, jinakě nic [...], že ona [...] po vojně toulati se nechce a nebude*.“ Andres Derviš, který pocházel až z Konstantinopole, na tuto podmínku přistoupil, získal potřebná povolení a s Kateřinou se oženil. Ve Slaném, resp. na jeho pražském předměstí, žijí manželé ještě minimálně v dubnu 1651, kdy se Andres, údajně 37letý, živí jako nádeník. Pokud měli nějaké živé děti, byly patrně v předzpovědním věku, protože Soupis poddaných podle víry je nezachycuje (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 38v; kniha č. 40, *Knih šosovní předměstská 1656*, f. 59v-60r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 443r). Služba na *salva guardii*, stejně jako dlouhodobější pobyt ve městě v době zimních kvartýrů a mustrunků, byly, zdá se, velmi příhodnou dobou k navázání hlubších vztahů mezi vojáky a obyvateli města. V budoucnu mohly pro vojáka znamenat nejen možnost ubytovat se v daném městě či požádat o pomoc, ale také mu mohly usnadnit, jak dokládají výzkumy Ralfa Pröveho, návrat do společnosti po propuštění z armády. Užší vztahy mezi ubytovateli a vojáky nemáme na rozdíl od Žatce doloženy, i když je lze předpokládat. Na konci listopadu 1637 se konšelé obrací na hraběte s prosbou, aby jim pomohl z města dostat Mikuláše Vincence, Charváta, který přijel v polovině května s asi dvaceti koňmi, když byli ve městě krajší hejtmani, kteří sepisovali ozimní a jarní násevek. Jak krajské hejtmany, tak slánského hejtmana tehdy ujistil, že vojáci ihned odtáhnou, „*ale on, nětco v městech pražských pilného jednati maje, věda jaká tam outrata jest, že by rád toliko s manželkou svou a se dvěma koňmi asi za tři týhodny zde v Slaným se pozdržeti chtěl*.“ Pobyt ve městě mu byl povolen, a tak si, „*byvši [...] předešle okolo 1623 léta zde v Slaným na mustrplace v některé známosti, podle té známosti*“, pronajal byt u Kryštofa Reyrycha. Když však uplynuly tři týdny a Vincenc se neměl k odchodu, začal být Reyrych nervózní. Suplikaci hraběti však nakonec nezaslal on, ale Ondřej Matras, šmalcír, kterému Mikuláš patrně kazil obchody. Vzhledem k tomu, že i konšelům se „*jeho se tu zdržování*“ zdálo „*býti více prubováním města a sousedův nežli k jaké platnosti obce a sousedům*“, požádali hraběte, aby jim pomohl dostat jej z města, protože hejtman se k zásahu vůči němu nemá a oni mají „*to skušení, že takové osoby privátní ouřadu a osob městských málo váží, takže by na rozkaz ouřadu s těžkostí v čem také uposlechl*.“ Jakým

do vojenského ležení a sdílela s nimi jejich osud.<sup>1759</sup> Některé z nich se pak po smrti svých mužů, pokud se opět neprovdaly za vojáka,<sup>1760</sup> vracely zpět do Slaného, někdy i s dětmi, doufajíc, že se o ně postarají příbuzní nebo obec.<sup>1761</sup> Ne vždy se však pomoci dočkaly, neboť válka a emigrace často zpřetrhaly po mnoho let budované sociální sítě.<sup>1762</sup> Své manželky a děti zanechávali vojáci ve Slaném patrně pouze ve výjimečných případech.<sup>1763</sup>

---

způsobem Martinic zasáhl a kdy se Mikuláš Vincenc s manželkou ze Slaného odstěhoval, nevíme. Když je v srpnu 1644 jakémusi Charvátu Mikuláši Vincencovi a jeho ženě Salomině Krizeldě pokřtěna dcera Klára Marie, je u nich učiněna poznámka, že jsou z Klobouk. Kmotrou dítěte se stala Dorota Brodská, manželka bývalého radního Jana Michala Brodského, dcera Doroty Šťávové a Augustin Kosina, toho času slánský hejtmán. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 142-143; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 124v. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 149v; Ralf PRÖVE, *Der Soldat in der „guten Bürgerstube“*, s. 191 – 216; Petr HOLODNÁK – Ivana EBELOVÁ a kol., *Žatec*, Praha 2004, s. 238.

<sup>1759</sup> O těchto ženách víme většinou pouze v případě, že se jako například Mandalena, dcera po obecním starším Janu Aunhošťském, přihlásily o dědictví po svých rodičích. Mandalena, „*kteřáž se na vojnu dala*“, se za tímto účelem dostavila do rady i se svým mužem v dubnu 1638 (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 459r). Podobně se v březnu 1636 přihlásila o dědictví, které zanechala ve Slaném, emigrantka Kateřina Mitiska, která se provdala za kapitána saské armády Adama Nigera z Nitexpelzu (?). O rok později jí byly pod podmínkou, že odvede hraběti třetí díl z obilí osetého na její dědině, postoupeny mitisovská dědina, pustá vinice a kousek louky. Zda se do Slaného vrátila definitivně, nevíme, je to však velmi pravděpodobné (TAMTÉŽ, kniha č. 100, *Knihy zápisů z rady 1631-1639*, f. 70r; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, f. 124r). O Lidmile, dceři Daniela Mečíře, která se provdala za vojáka a odešla neznámo kam, zase víme díky podělení majetku, k němuž došlo mezi její macechou a sourozenci v říjnu 1630 (TAMTÉŽ, kniha č. 70, *Knihy misivů-posilací 1622-1636*, f. 51v). Do města se později patrně vrátila. V září 1638 jí zde byl pokřtěn syn Václav. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 126r.

<sup>1760</sup> Jak dokládá případ Susanne Hüebelové z Krupky, mohly se i ženy, které se opět provdaly za vojáky, vrátit do svého rodiště. Díky kontaktům, které ve městě Susanne měla, se její druhý (?) muž mohl v Krupce po skončení války začít žít řemeslem. Jan KILIÁN, *Na kvartýře*, s. 28.

<sup>1761</sup> Ženy a děti tvořily podstatnou část trénu, přinejmenším stejně početnou jako vojsko samotné. Jak dokládají četné, především zahraniční studie, byly rodiny vojáků trvale ohroženy chudobou. Do velmi komplikované situace se dostávaly ženy vojáků zejména ve chvíli, kdy jejich partner zemřel. Více informací o vojácích a jejich rodinách a zejména pomoci jim poskytované máme k dispozici až od konce 17. století díky posílení institucionalizované péče o chudé. Předtím se s nimi setkáváme většinou pouze v účtech evidujících almužny, v nichž však kromě vydané částky bývá zpravidla jen poznamenáno, že se jedná o abdaňkovaného vojáka či vojačku. Markus MEUMANN, *Soldatenfamilien und uneheliche Kinder. Ein soziales Problem im Gefolge der stehenden Heere*, in: Bernhard R. Kroener – Ralf Pröve (hrsg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 219 – 236; Martin ŠTINDL, *Almužníci 17. století*, s. 83-100.

<sup>1762</sup> Například v červenci 1652 se na městskou radu obrátila Dorota Šulcová, dcera po Jiříku Čaralovi, která se před dvěma lety provdala v kostele sv. Jakuba na Starém Městě Pražském za „*soldáta dobře zachovalého od regimentu Waldštejnského pod hejtmanem Pekkem [sloužícím]*.“ Vzhledem k tomu, že „*v tom běhu vojenským*“ přišli o veškerý majetek, nechal se Dorotin muž naverbovat do Španělska a ji nemocnou zanechal i s dítětem v Praze u příbuzných. Dorotina žádost o vydání majetku po otci byla zamítnuta, protože na zpustlý dům u fortny si kvůli spravedlivému dluhu činil nárok pekařský cech. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 14-15; kniha č. 41, *Knihy šosovní městská 1656*, f. 76v-77r.

<sup>1763</sup> Svou ženu a téměř půlroční dcerku zanechal ve Slaném například Jakub Nybilys, zeť radního Jana Vranského. Tento rodák z Brna, který se dal naverbovat do služeb španělského krále, se před svým odchodem v březnu 1625, snažil svou mladou rodinu zajistit. Své dceři postoupil veškerý majetek, který měl v Brně, a zároveň zdůraznil, že jí vzhledem k tomu, že její matka, dcera Jana Vranského, nedostala věno, náleží stejný podíl na majetku jako ostatním Vranského dětem. Zmiňovanou dcerou Jakuba Nybila byla Anna Dorota, pokřtěná ve Slaném dne 28. 8. 1624. Jejimi kmotry byli Kateřina Bílinská, manželka konšela Daniela Bílinského, Dorota Hanžburská, manželka konšela Václava Hanžburského a konšel Martin Majer. S Annou, dcerou Jana Vranského, se Jakub Nybilys oženil dne 10. 12. 1623 (AMS, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 8r; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 52v, 205v). Jedno vojenské pachole měl „*při sobě v opatrování po máteři své pozůstavené*“ také Jan Bažant, který když měl být na podzim 1637 vymrskán z města a kraje, oznámil, že na vychování tohoto pacholete zanechali někteří důstojníci nemálo obilí u lounských měšťanů. Na základě této informace se radní rozhodli poslat ono pachole,



Kromě svateb vojáků, které zaznamenáváme ve zvýšené míře zejména v době mustrunků či zimních kvartýrů, bylo v kostele sv. Gotharda pokřtěno, jak dokládá slánská matrika, i několik jejich dětí.<sup>1764</sup> Obyvatelé Slaného však nebyli svědky, a v některých případech i přímými účastníky, pouze těchto radostných událostí a s nimi spojených přechodových rituálů.<sup>1765</sup> Mnozí vojáci přišli do Slaného ranění či nemocní a někteří zde nakonec zemřeli.<sup>1766</sup> Zdá se, že většina z nich byla pohřbena u špitálního kostelíka sv. Vavřince.<sup>1767</sup>

Na rozdíl od jiných měst postrádáme důkazy o tom, že by „morové rány“, které postihly Slaný v letech 1625 a 1649, souvisely s vojáky. Přesto se obyvatelé města jejich příchodu obávali.<sup>1768</sup> Díky přítomnosti vojáků totiž výrazně stoupalo nejen riziko zavlečení a nekontrolovatelného šíření různých infekčních onemocnění, ale také riziko vypuknutí požáru. Vojáci stáli prokazatelně u zrodu dvou požárů, které vypukly ve Slaném v rozmezí

---

o němž bohužel nevíme nic konkrétnějšího, do Loun, „*kdež mu ta spravedlnost náležitá zůstává.*“ TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 427r.

<sup>1764</sup> SOA Praha, Sbíрка matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 32v, 38v, 70r, 72v, 101v (= 245r), 161v, 168v, 189r.

<sup>1765</sup> Když byl 17. 1. 1627 křtěn syn vojáka Matěje Zimy a jeho ženy Alžběty, šli mu za kmotry dokonce obroční písař Havel [Rakovnický?], slánský purkrabí Pavel Suller a Magdalena Majerová, manželka radního Martina Majera. Výběr kmotrů byl patrně ovlivněn, podobně jako v případě křtu dcery Jana (De) Porty a jeho ženy Zuzany, k němuž došlo o dva měsíce později, tím, že manželka vojáka s největší pravděpodobností pocházela ze Slaného. Při křtu dcery Jana (De) Porty a Zuzany, dcery slánského kotláře Tobiáše Gettě, se objevila Mandalena, dcera Zámečnickovic, Anna, manželka slánského purkrabího Pavla Sullera a člen rychtářské rady a budoucí konšel, jirchář Václav Ron. V případě křtu syna jednoho kaprála, patřícího pod regiment „*hraběte mladého Valdštejna*“, lze kromě výše zmíněné možnosti uvažovat také o prosté snaze sehnat kmotry, kteří by byli na odpovídající společenské úrovni. Kmotry Jana Lorence se v srpnu 1646 stali slánský hejtman Augustin Kosina, obroční (obilný) písař Jindřich Hronek a manželka primase Dorota Šťávovalá (SOA Praha, Sbíрка matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 70r, 72v, 161v). Minimálně tři děti obyvatel Slaného pak měli za kmotra vojáka. V prosinci 1631 (24. 12.) nacházíme mezi kmotry Samuela, syna budoucího obecního staršího Václava Cejbíka a jeho ženy Anny, vojáka Martina Šerera, o dva roky později, v létě 1633 (31. 7.) byl jakýsi Jiřík N., hofmistr vojenský, dokonce hlavním kmotrem Václava, syna Václava Radnického a jeho manželky Ludmily. V únoru 1635 (4. 2.) byl kmotrem Jana, syna Václava tkalce a jeho manželky Ludmily, jakýsi voják Michal, toho času vartýř (TAMTĚŽ, ff. 95r, 110v, 118v). Srov. pozn. č. 1763.

<sup>1766</sup> Ve Slaném zůstávali vojáci, kteří s ohledem na své zranění či nemoc nebyli schopni pokračovat v cestě. Například na konci dubna 1621, „*v rozličných nemocech postavených mezi sousedy [...] kvartýrovaných zůstalo a bezelstně na ten čas na cestu se vypraviti nemohlo*“ 24 mužů Bernarda ze Salczu. AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 189r. Dále viz např. TAMTĚŽ, f. 91r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, f. 123v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 309v, 312r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 24. 12. 1634, Camillo Gonzaga žádá Slánské, aby se postarali o nemocné vojáky, které zanechal ve městě.

<sup>1767</sup> Na hřbitově u kostela Nejsvětější Trojice byli patrně pohřbeni jen čtyři vojáci bojující ve stavovském vojsku, kteří ve městě zemřeli v červnu 1620. Minimálně dva z nich byli na hřbitov doprovázeni žáky slánské školy. Dále zde bylo v květnu 1622 pohřbeno „*děťátko nějakému soldátu*“. O rok dříve, v lednu 1621, bylo dítě vojáka pohřbeno na hřbitově u špitálu, v němž zemřelo. Kde byla pohřbena vojačka, která ve městě zemřela v prosinci 1620, nevíme (SOA Praha, Sbíрка matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 228r, 229v, 230r, 230v, 235r). Na základě těchto zápisů se zdá, že podobně jako například v Chlumci nad Cidlinou, i ve Slaném byla většina nemocných či raněných vojáků a jejich rodinných příslušníků, přednostně ubytována v místním špitálu. Jiří HOFMAN, „*Dali se potřebovat nepříteli*, s. 124.

<sup>1768</sup> Jiná města takové štěstí neměla. Moru, který zavlekli do Mělníka saští vojáci na konci roku 1631, podlehl celkem 59 osob, včetně primase (Jan KILIÁN, *Město ve válce*, s. 51). Vojáci jsou hlavními podezřelými ze zavlečení morové nákazy také v případě severočeské Krupky, kde v roce 1634 podle tamního kronikáře Michela Stüelera zemřelo 390 osob, včetně Stüelerovy manželky a několika dětí. V roce 1640 pak díky vojákům vypukl mor v Cínovci a krušnohorském Mikulově (TÝŽ, *Na kvartýře*, s. 24; TÝŽ, „*Gott wird sie straffen...*“, s. 118).

pouhých tří dnů v září 1634. Během prvního požáru, který vznikl 13. září krátce před polednem díky mušketýrům, ubytovaným u Milotů, tedy na Záfortenském předměstí, bylo poškozeno pouze 13 stavení.<sup>1769</sup> Druhému, který vypukl 16. září v době oběda na Lounském předměstí ve dvoře regenta Zachariáše Vejdy kvůli vojáku, který střílel po holubech, padlo za obětí téměř 200 budov.<sup>1770</sup> Podle obyvatel města se požár šířil velmi rychle mj. díky tomu, že jim vojáci bránili hasit a zároveň je nutili, aby přednostně zachraňovali jejich věci. Navíc rejtaři úmyslně zapálili několik stavení v blízkosti Velvarské brány. Další vojáci se pak bavili okrádáním obyvatel města.<sup>1771</sup> Nebyli to však pochopitelně jen vojáci, kdo v průběhu války způsobili ve Slaném požár. Ten mohl velmi snadno vypuknout i díky neopatrnosti některých obyvatel města,<sup>1772</sup> a to přesto, že se jim městská rada snažila prostřednictvím pravidelné kontroly komínů a řady dalších preventivních protipožárních opatření předcházet. Zároveň velmi pečlivě zjišťovala jejich příčiny a přísně trestala jak osoby, které se odmítly zapojit do hašení,<sup>1773</sup> tak zejména odhalené žháře, jejichž popravu se stávaly veřejným divadlem. V průběhu války byli Slánští svědky minimálně jedné takové podívané, a to díky Petru Kopřivovi, mladému statnému pacholku, který byl popraven byl v září 1630, necelý měsíc poté, co v domě Václava Noska na Smečně založil požár.<sup>1774</sup> „*Kterýžto Kopřiva téhož dne executi právní postoupiti a za své zlé skutky konec vzíti [...] povinen byl. Což se i stalo a při*

<sup>1769</sup> Požáru si všiml voják, který šel okolo Milotů. Když nakoukl oknem dovnitř a viděl, že hoří stěny u okna, řekl: „*Was machst tu, Sacrament? Tein Quartir izundt Prandt. Ten druhý z toho kvartýru, který byl proti tomu, řekl: Prandts <Teiwls> eins Namen. Wan wier nur mit unsern roßen rauß kommen. Když my jen svý pistole, sedla a koně ven vyvedeme.*“ Podle Jana Hynka, který byl sám bývalým vojákem, požár nezpůsobili mušketýři, ale rejtaři, a kdyby mu umožnili hasit, byl by „*mohl ten oheň uhasiti se dvěma nebo třema konvy vody*“, protože byl přímo v chalupě, kde požár vypukl. Snahu hasit projevila také Anna Trautnarka, které v tom však bránili vojáci s tím, aby „*při svém doma zůstala, že není toho potřeba, že ten oheň dále nepůjde.*“ AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 35r-35v.

<sup>1770</sup> Srov. pozn. č. 521.

<sup>1771</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 35v-37r. Srov. příslušnou část kap. č. 3.2.2.

<sup>1772</sup> Například požár, který vypukl v roce 1625 v těsné blízkosti Lounské brány v domě Martina Karlíka, vznikl patrně díky neopatrnosti jeho dcerky Lidmily. Poškození sousedé, Anna Jelínková, Lidmila Trnůžková, Jan Suchan, Jindřich Vyšín, Silvestr Kapoun a Zachariáš Tichý žádali s odvoláním na Koldínův zákoník (čl. O 17, 23 a 24) Karlíkovo potrestání. Podle rozsudku, který byl vyneseno o dva roky později, nebylo prokázáno, že by oheň způsobil Karlík. Nicméně kouř vyšel z komůrky jeho dcery Lidmily a on jako hospodář byl povinen dohlédnout na to, aby se to nestalo, obzvláště poté, co byla několikrát přistižena, jak neopatrně zachází se světlem, a proto byl dán do šatlavy. Jak dlouhou dobu v ní strávil, nevíme. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 15r, 15v, 16r, 18v, 34v-35r, 42v, 43r, 45r, 48r, 50v, 51v, 53r, 57r, 57r-57v, 63r.

<sup>1773</sup> Jak dokládá případ šmejdiře Jana Lauskala, který v červnu 1640 místo, aby hasil předměstskou chalupu Samuela Crucigera, kterou zapálil v noci blesk, „*na to se díval, a jiný lidi, aby nehasili, k tomu vybízel, pravice, co hrom zapálil, že jest pro svý přišel,*“ dokázali konšelé za určitých okolností provinilcům odpustit. Vzhledem k tomu, že v době spáchání činu byl Lauskal opilý a slíbil, že se toho už nikdy nedopustí a navíc měl nemocnou manželku, byl mu původně uložený trest, dvě neděle v kládě nebo pokuta ve výši 10 říšských tolarů, prominut s tím však, že příště už nebudou radní tak shovívaví. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 2r.

<sup>1774</sup> Podle Daniela Vepřky vypukl požár v noci z pondělí 26. 8. na úterý 27. 8. 1630 „*okolo hodiny 4. na noc*“, tedy přibližně kolem půl jedenácté večer. Shořely prý tehdy všechny domy až k pivovaru, celkem 18 stavení. Druhého dne pak Petr Kopřiva „*z pouhé povážlivosti*“ zapálil dvůr a stodolu svého hospodáře ve Svinařově. Navíc se svými „*tovaryši*“ přepadl lidi na silnicích, okrádal je a „*mordoval*“. Jan Bohuslav MITLNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 12 (27. 8. 1630), 13 (23. 9. 1630); AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 197r, 198v-199r.

*jarmarce podzimním, když to znamenité shloučení lidu pospolu, ne na sta snad než na tisíce pospolu bylo a jeden každý ho viděti sobě vinšoval, takového škůdce. A tak vedle zasloužení jeho ruka pravá před rathauzem mu uřata a na místě popraviště kolem lámán a s tímž kolem na hranici vložen a spálen. [...] Pamětníka nebylo, kdo by co toho podobného množství lidu při takové zde executi viděl.*<sup>1775</sup> Kromě Kopřivy se tento den stal osudným také Vilému Razickému ze Vchynic a na Kutrovicích, který „*při též popravě v tom hluku [...] dostavši se mezi rejtarstvo (nebo do 40 koní i víceji bylo), od nějakého Němce formana poražen a na zemi obražen jest, až od toho třetí den umřel.*“<sup>1776</sup> Krátce po smrti Petra Kopřivy obvinil smečenský hejtman Martin Družecký také Kopřivovy komplice, fendrycha Urbana Rencze (Rentsche) a Jana Lazebníka, kteří Kopřivu údajně ke zhářství navedli.<sup>1777</sup> Popraveni byli, patrně již za menší pozornosti obyvatel města, o dva měsíce později.<sup>1778</sup>

Všudypřítomní vojáci, kteří se nejpozději ve 40. letech stali běžnou součástí životů obyvatel Slaného, byli také příčinou řady konfliktů mezi představiteli města a jeho obyvateli a zejména mezi obyvateli samotnými.<sup>1779</sup>

Nejeden spor vznikl, stejně jako v době předbělohorské, v hospodě, kde Slánští, mnohdy posilnění alkoholem, dali průchod svému názoru na to, jak se bude vyvíjet vojenská

---

<sup>1775</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 199r-199v.

<sup>1776</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 199v. K incidentu došlo v Lounské bráně, když se vraceli lidé, kteří vyprovázeli Kopřivu na popraviště. Jan Bohuslav MITLNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 13 (23. 9. 1630).

<sup>1777</sup> Podle Jana Lazebníka, který Petra Kopřivu najímal na zapálení domu smečenského úředníka a domu Petra Noska, se chtěl fendrych Urban Rencz pomstít smečenskému úředníkovi za to, že ho pohaněl kvůli nějaké ženě a nepomohl mu ve sporu se sedláky z Honic a Václavu Noskovi za to, že proti němu sepisoval výpovědi těchto poddaných. To, že chytanou i další domy a požár se rozšíří, Kopřiva prý nečekal. Za vykonání této msty slíbil fendrych Kopřivovi „záplatu“, pro kterou si měl přijít k němu do Nového Strašecí a také, že pokud bude odhalen a „*on verbovati bude, že*“ mu „*snadno s té těžkosti a vězení pomůže*“. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 17v-18r.

<sup>1778</sup> Jan Lazebník byl popraven dne 12. 11. 1630 a fendrych Urban Rencz dne 7. 12. 1630. Před svou smrtí obvinili, převážně na mučidlech, z krádeží a překupnictví několik dalších osob, které byly následně vyslýchány. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 197r, 197v, 198v-199v, 204v-207r, 208r, 209r, 210v; 212v, 214r-214v, 217r-218v, 219r, 222v, 225r, 227v, 229r, 229v-231r, 232v-233r, 235v-236r, 236v-237r, 238r-238v, 243r, 244r, 245v, 239v; kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, ff. 47r-47v, 53v-54r, 54r-54v; kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, ff. 15v, 17r-18v, 20r-22r, 24r-25v; *Aktový materiál*, kt. č. 40, 31. 8. 1630, Suplikace fendrycha Urbana Rencze Martinicovi; 9. 9. 1630, Žaloba smečenského úředníka Martina Družeckého na Petra Kopřivu; 19. 9. 1630, Martinic přikazuje Slánským, aby mu zaslali útrpné vyznání Petra Kopřivy a rozsudek k potvrzení; 20. 9. 1630, Konfirmace rozsudku nad Petrem Kopřivou; 21. 9. 1630, Příkaz zmírnit trest Petru Kopřivovi, pokud konvertuje; 23. 9. 1630, Záznam posledního výslechu Petra Kopřivy a záznam o popravě; 9. 10. 1630 a 23. 10. 1630, Pokyny Martinice purkmistru a radě města Slaného, jak mají postupovat ve sporu se společníky paliče Kopřivy; 18. 11. 1630, Potvrzení zmírnění trestů pro fendrycha Urbana Rencze a Adama Fejtka; Jan Bohuslav MITLNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 14 (12. 11. 1630).

<sup>1779</sup> Úměrně délce trvání konfliktu a také délce pobytu vojáků ve městě přibývaly zejména konflikty mezi městskou radou a obcí, resp. městskou radou a obyvateli města. Stížnosti na neposlušnost a „rebelantské nálady obce“, stejně jako obvinění z ne hospodárného nakládání s majetkem, se objevily například také v Olomouci během švédské okupace města (1642-1645). Jiří HOFMAN, *Mezi mlýnskými kameny*, hl. s. 77-79.

situace<sup>1780</sup> či co si myslí o představitelích města a o tom, jak jej spravují.<sup>1781</sup> Příčinou sporů se mohl stát také sociální vzestup některých jedinců a jejich obohacování se na úkor druhých, ať již domnělé nebo skutečné.<sup>1782</sup> Nebylo výjimkou, pokud členové dříve významných rodin, často bývalí představitelé politických elit, žádali o fedrovní listy na žebrotu nebo odešli do jiného města, protože se ve Slaném nemohli uživit a nebyl nikdo, kdo by jim podal pomocnou ruku.<sup>1783</sup> Záchranná, mnohdy po generace budovaná, sociální síť se rozpadla.<sup>1784</sup>

---

<sup>1780</sup> Například na počátku 30. let, patrně nedlouho po odchodu saské posádky, měl soukeník Andres Felcz údajně prohlásit, že ve dvou nedělích dorazí do Čech saský kníže a situace se obrátí. AMS, nezprac., kniha č. kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 32r-32v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 285v-286r. Srov. pozn. č. 1057.

<sup>1781</sup> K řadě konfliktů mezi obyvateli města a představiteli městské správy docházelo zejména při výběru nejruznějších dávek a poplatků či ve chvíli, kdy bylo třeba vyživovat vojáky. Například v březnu 1635 vtrhl do radní síně konšel Jan Vranský a ještě předtím, než začalo zasedání, „*hudroval se s panem purkmistrem Jiříkem Paloučkem, též s jinými pány, stěžujíc sobě, že se mu od vojákův, kteří u něho bejvají, za protrávení a náklad jeho neplatí.*“ Radní mu odmítli náklady na vojáky nahradit, a tak Vranský odešel naštvaně pryč s tím, že až k němu zase přijedou vojáci „*a od něho vychování neb fedrunku míti chtíti budou, že o tom pan purkmistr a páni potom dobře zvědí.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 320v). Podobně marně se o dva měsíce dříve domáhal pomoci s náklady vynaloženými na nemocného fendrycha také Nikodém Straka. Radní mu tehdy vzkázali, „*aby se v tom spokojil, že obec nemá odkud jemu toho vynahrazovati a že jiní sousedé i obyvatelé mnohem více nežli on na vojáky pronaložili.*“ Zmíněné náklady měl pouze „*pro budoucí povážení*“ sepsat (TAMTÉŽ, ff. 309v, 312r). Nicméně, za určitých okolností byl jistý princip solidarity uplatňován. Například v březnu 1642, poté co přes Slaný projel konvoj „*vozův pagázních*“ arciknížete Leopolda, rozhodla rada, aby se sousedé, kteří u sebe neměli ubytovaného žádného vojáka, čeledí ani koně, „*a tak toho břemena společného nepokusili*“, podíleli na zaplacení proviantu a jiných potřeb, které byly vojákům vydány z hraběcího důchodu „*i odjinud*“. Mezi osobami, které odvedly celkem 19 zl. 7 kr. najdeme pouze jednoho úřadujícího obecního staršího (TAMTÉŽ, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 93v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 7. 3. 1642). Ekonomické problémy byly hlavním zdrojem konfliktů mezi městskou radou a obyvateli města, resp. obcí, také ve Švédý okupované Olomouci. Jiří HOFMAN, *Mezi mlýnskými kameny*, s. 81. Ke konfliktům mezi představiteli města a jeho obyvateli souvisejícími s výběrem dávek podrobněji viz kap. č. 4.3.

<sup>1782</sup> K zajímavému konfliktu došlo například v lednu 1635 v domě budoucího primase Augustina Kosiny (jmenován 31. 12. 1635). Nikodém Straka tehdy obvinil Řehoře jinak Řihu Veselého, že se zastává kdejakého „*kluka*“, který u nich vykonává ochrannou stráž, protože z nich má zisk. Navíc prý má dohodu se šafáři z panských dvorů. Šimon Ovčářský si zase podle Straky nakradl na Blahoticích. Podobně obvinil Nikodém také Augustina Kosinu, „*že od šafářův a soldátův dobrý užítky má, když od nich kupuje*“ a „*ladasjakýs kluky, zrádce a zloděje zastává a dobrých poctivých lidí nechce zastávati.*“ Neopomněl také dodat, „*že vzdycky vojáci nebudou.*“ Tento konflikt vypukl kvůli vojákovi, který byl na strážní službě v Blahotickém dvoře a chlubil se Kosinovi, že mu vyplácí 5 českých grošů na stravu a že si za ně koupí 3 libry masa. Když Kosina zapochyboval o tom, že voják dokáže sníst tři libry masa a voják mu řekl, že je „*sní dosti snadně*“, zapojil se do hovoru Nikodém Straka, který seděl u druhého stolu a prohlásil, „*že na něho [vojáka, pozn. R. K.] nenáleží než jedna libra masa a on, že má u sebe fendrycha, že mu nedává než dvě libry a na těch přestává.*“ Na to se ho voják zeptal, jestli je vojákem anebo „*oficírem*“. Poté, co mu Nikodém řekl, že není ani jedním, oznámil mu voják, že musí být „*pernhayter*“ a začali se prát. Jan Samson, který taktéž zašel ke Kosinům na pivo, zabránil vojákovi vytáhnout nůž a odtáhl ho od Nikodéma, kterého následně vyvedli ze světnice. Poté ji opustil také voják. Zda nepokračovali v bitce venku, nevíme. Jisto je pouze to, že Nikodém Straka dne 2. ledna 1635 přišel na radnici s ovázanou hlavou, „*stěžujíc sobě, že by od Augustina Kosiny, nevinně zraněn byl.*“ Spor, který se vzápětí mezi Nikodémem Strakou, Šimonem Ovčářským a Řehořem Řihou rozběhl, byl ukončen v polovině února dohodou. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 37r-37v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 309v, 313v, 316r, 316v.

<sup>1783</sup> „*List fedrovní žebrový*“, který jeho držitel zaručoval právní ochranu na cestách a zejména naději na zisk almužny, byl udělen například v listopadu 1630 ševci Janu Holárkovi, který se do správy města zapojil v roce 1611 jako úředník nad Drnovským dvorem a v roce 1617 jako starší ševcovského cechu. V červnu 1634, pouhý měsíc před vydrancováním města, se do rady dostavili bývalý obecní starší a dlouholetý cechmistr Vít Spousta a pekař Jan Pišvejc, taktéž bývalý cechmistr, a žádali o vydání fedrovního listu, „*aby aspoň skrze almužnu svatou sobě mezi dobrými lidmi ten kus chleba k zapuzení hladu a žizně vyprositi mohli.*“ Díky vojákům prý velmi zchudli, oba byli staří, téměř slepí a Vít dokonce hluchý. Zda jim byl fedrovní list nakonec vydán, nevíme.

Na druhou stranu řadě jedinců umožnila válka sociální i ekonomický vzestup. Osoby, které se včas přidaly na „správnou“ stranu, mohly získat majetek nebo půdu po těch, co odešli nebo zemřeli a nejednou také zaujaly „jejich“ místo ve správě města.<sup>1785</sup> Kromě obohacování se na majetku, který připadl hraběti právem odbězným, si tito arivisté často vylepšovali rodinný rozpočet také prostřednictvím zpronevř obecního majetku. Lze předpokládat, byť prozatím ne dokázat, že podobně jako v Lounech sváděli „ztráty“ nejrůznějších finančních obnosů na vojáky.<sup>1786</sup> V průběhu války přibývá také sporů s představiteli duchovní správy<sup>1787</sup>

---

Radní je odkázali na hraběte s tím, že jim list nemohou vydat, protože jsou sousedy, mají domy a jsou zástavními poddanými hraběte z Martinic. V září téhož roku, již po vydrancování a vypálení města, žádal o fedrovní list kloboučník a bývalý radní Josef Červenka jinak Písecký, kterému vojáci nepobrali jen majetek, ale také uťali část pravé ruky. Radní jej opět odkázali na hraběte, který jeho žádosti o měsíc později vyhověl (AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, ff. 53v, 118r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 297r, 303r. Dále viz např. TAMTĚŽ, kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 59v).

<sup>1784</sup> Jak několikrát naznačil Daniel Vepřek v šosovní knize, nebyli příčinou bídy obyvatel Slaného pouze vojáci. Za „zrcadlo nestálého štěstí“ označil například Annu Mandelkovou, vdovu po Václavu Mandelkovi, která „majíce rodiče teház při městě Slaném nejmožnější, dosti nádherně a skvostně od nich odchována jest, po smrti jejich utrativši všecko dědictví své dosti hojně, [...] nenaučivši se dělati a chleba sobě prací rukou dobývati, zůstává“ v Praze „a téměř žebrotou živa jest.“ Anna, která se za Václava Mandelku provdala v roce 1624, byla dcerou dlouholetého radního Daniela Mouchy jinak Pondělíčka. AMS, nezprac., kniha č. 40, *Kniha šosovní předměstská 1656*, f. 21r. Srov. příloha č. 4.

<sup>1785</sup> Po odešlých, nejen emigrantech, zůstaly ve Slaném poměrně značné majetky, i když v průběhu let většinou obrácené v rum. Osoby, které se veřejně přihlásily k Martinicově hodnotovému systému, mohly relativně snadno takovéto majetky získat. Například v roce 1642 koupil s povolením hraběte jeho služebník a budoucí konšel Daniel Brožovský tzv. Zikmundovský dům, který připadl hraběti díky emigrantu Janu Blejsovi, v únoru 1644 získal dědinu po Danielovi Hubáčkovi a v srpnu koupil stodolu a zahrádku od Jiříka Hanžburského. Dále Martinicův český sekretář Matěj (Matyáš) Chmelovec koupil výstavní Vojnovský dům, který hraběti připadl díky odchodu Matyáše Psejka do emigrace. Brunclíkovský dům, konfiskát po Mandaleně Majerce, zase získali poručníci sirotků po prvním slánském purkrabí Danielovi Třeboňském z Rozenthalu. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 102, 121v-122r; kniha č. 41, *Kniha šosovní městská 1656*, ff. 22v-23r, 24v-25r, 120v-121r. Otázky spojené s pohybem majetku obyvatel Slaného v průběhu třicetileté války a v desetiletích po ní následujících snad zodpoví budoucí výzkum.

<sup>1786</sup> Největší příležitost ke zpronevřám měli výběřci různých dávek a poplatků a stejně jako v době předbělohorské jí neváhali využít (viz pozn. č. 1252). Nejsnazší a zároveň nejlogičtější bylo svěst domnělou ztrátu na vojáky. Z tohoto důvodu je vcelku překvapivá reakce purkmistrovského služebníka Jana Dubského, který byl v květnu 1639 obviněn ze zpronevř 26 zl., vybraných od sousedů na sobotales. Když spolu s ostatními narychlo odcházeli z města ukrýt se před blížícími se vojáky, schoval je prý na radnici za prevět. Poté, co se vrátil, peníze byly pryč. Jejich ztrátu však nesvedl, jak bychom očekávali, na vojáky, ale na pověžního Havla Zumra, „který toho dne mázhauz rathauzní mel“ a jistě „je tam musil vyhledati a vzíti.“ Zumr vše rezolutně popřel. Zda sebral peníze on nebo vojáci, nevíme. Jisté je pouze to, že když Dubský na konci října 1639 umírá rukou švédského vojáka, přichází do rady Jiřík Hanžburský a přísahá na své dobré svědomí, že Dubský u sebe žádné peníze, s výjimkou 6 zl., které mu vtiskl do ruky předtím, než zemřel a které byly použity na jeho pohřeb, neměl. Důkaz o tom, že by Jiřík Hanžburský či Havel Zumr byli kvůli zmíněným penězům vyšetřováni, postrádáme. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 35v, 41v-42r; Bohumír ROEDL (ed.), *Louny*, s. 141. Srov. pozn. č. 1444.

<sup>1787</sup> Dlouhodobé a opakované spory mezi představiteli městské správy a slánským děkanem o jeho platové ohodnocení byly zcela běžné i v době před vypuknutím stavovského povstání. Intenzivnější podobu získaly zejména po roce 1625, kdy byli obyvatelé města s ohledem na zabavení obecních důchodů hrabětem nuceni platit děkana prostřednictvím speciální sbírky. Dalším zdrojem konfliktů pak byla nucená změna víry většiny obyvatel Slaného. V září 1640 se negativní postoj obyvatel města vůči představitelům nového náboženství a hodnotovému systému Martinické vrchnosti, který reprezentovali, projevil v osobním útoku na smečenského děkana Václava Aloisia Nepomuckého, který se při cestě z Prahy zastavil u slánského hejtmana Augustina Kosiny. Po příjezdu na místo, již za soumraku, uvázal koně před Kosinovým domem. Během chvíle, kdy s Kosinou projednával nějaké záležitosti, „někdo tomu koni jeho ocas uřezal a na čele hlavy v srsti pleš udělal, vystřihavši srst až do kůže okrvavení.“ Sousedí, které na přání děkana konšel povolali do rady, prohlásili,

a „národnostně“ motivovaných konfliktů, resp. konfliktů, v nichž se ve zvýšené míře projeví neshody mezi (jazykově) českými a (jazykově) německými obyvateli Slaného.<sup>1788</sup>

---

že nikoho neviděli. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 54r. Ke konfliktům obce s děkanem kvůli platu viz např. pozn. č. 1240 až pozn. č. 1245.

<sup>1788</sup> „Národnostně“ byla například motivována slova, která v polovině prosince 1637 pronesl předměstský soused Šebestián Klyple na adresu osob, které zašly na „truňk vína“ do domu primase Augustiny Kosiny. Podle Jana Jiráka Klyple prohlásil, „že jsme všickni Čechové (žádného nevymínivše), duplovaný šelmy a zrádci a že toho dočká, že je všechny Čechy čert pobere.“ Poté ještě urážel primase, který ho napomínal a protivil se rychtáři, který jej přišel zatknout. Vzhledem k tomu, že to nebyl jeho první prohřešek, nebrali radní ohled na jeho slova, že si nic nepamatuje, protože byl opilý a pokud něco řekl, tak mu k tomu ostatní jistě dali příčinu, a vyměřili mu pokutu ve výši 50 kop gr. míš. a poslali jej do vězení, kde měl zůstat, dokud pokutu nezaplátí. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 439r.

## 6. Exkurz: Případ Jan Šultys. Eroze soudržnosti městské společnosti?

„*Majíce nad ním moc, proč s ním tak dlouho žertují?*“<sup>1789</sup>

Kromě vojáků a různých živelných pohrom přispíval k růstu napětí uvnitř městské obce také Martinic, který dokázal umně využít jejího velkého konfliktního potenciálu. Nutno podotknout, že vyvolání rozporů nebylo za daných okolností nijak obtížné. Bezkonfliktní soudržná městská společnost tak, jak ji popisovaly dobové příručky a práce městských historiografů, neexistovala. Konflikty v ní byly s ohledem na její charakter vždy latentně přítomné a v době nebezpečí či v mezních situacích se pouze plně rozvinuly.<sup>1790</sup>

První výrazný rozkol uvnitř slánské městské společnosti zaznamenáváme v souvislosti s placením škod způsobených během saské okupace města. Vyšetřování kolaborace a následné potrestání provinilců je nejen dobrým příkladem eskalace napětí v městské společnosti a eroze její soudržnosti pod tlakem vnějších okolností, ale zároveň i názornou ukázkou Martinicovy schopnosti maximálním možným způsobem využít konfliktního potenciálu městské obce k prosazení vlastních cílů.<sup>1791</sup>

O samotném vyšetřování, které se rozběhlo krátce poté, co se do města vrátil hraběcí místohejtman Kašpar Pryam, toho na rozdíl od procesu, který byl zahájen v Mělníce s tamními zrádci o osm let později, příliš mnoho nevíme.<sup>1792</sup> Jisté je pouze to, že již necelé tři měsíce po Pryamově návratu bylo konstatováno, že obyvatelé města jsou vinni a že škody způsobené na slánském panství v důsledku jejich kolaborace s nepřitelem dosahují 9594 kop 2 gr. 5 1/4 d. míš.<sup>1793</sup> Slánští se snažili s hrabětem pochopitelně vyjednávat, nejprve o míře

<sup>1789</sup> Reakce Martinice na výmluvu Slánských, že nemohou odvést splátku v řádném termínu kvůli nedisciplinovanosti Jana Šultysa. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 82v.

<sup>1790</sup> Nejčastějším zdrojem konfliktů v městské společnosti bylo napětí vznikající v důsledku kolize soukromých cílů a potřeb jednotlivce na straně jedné a obecních zájmů a požadavků městské obce na straně druhé. V krizových situacích nad kolektivní identitou jako jedním ze základních pilířů ideální městské společnosti jednoznačně vítězil individuální zájem a potřeby jednotlivce. MILLER Jaroslav, *Snový svět idejí a syrovost skutečnosti: městská historiografie raného novověku jako utopie?*, ČČH 106, 2008, č. 2, s. 261-287. Srov. TÝŽ, *Raně novověké město: eroze komunity?*, Lidé města (Urban People) 11, 2009, č. 3, s. 419-439. Dále srov. Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, hl. s. 556-228.

<sup>1791</sup> Jak bylo naznačeno v předchozích kapitolách, řada konfliktů v městské obci vznikla díky Martinicově tlaku v oblasti hospodářské či tlaku na konverzi. Zejména v prvním případě lze za jednu z hlavních Martinicových motivací bezpochyby označit snahu získat město, neschopné splácet půjčku poskytnutou panovníkovi, do trvalého vlastnictví. A rozkol v městské obci, který díky zásahům do hospodářství a tlaku na placení nejrůznějších dávek a poplatků, vyvolal, byl příjemným bonusem, který mu usnadnil ovládnutí města.

<sup>1792</sup> V kauze, kterou můžeme díky dochovaným pramenům sledovat velmi podrobně, byl obviněn Adam Purkyně a Jan Kohout. Podle žalobce, mělnického císařského rychtáře Davida Rafaela Pruška z Prušova, pomohli Švédům v květnu 1639 dobýt město. Jan KILIÁN, *Kauza mělnických zrádců*, s. 123-134.

<sup>1793</sup> Kašpar Pryam se do města vrátil patrně krátce po vyhnání saského vojska na konci května 1632. Samotné vyšetřování se rozběhlo pravděpodobně ve druhé polovině června, poté, co do města dorazil seznam otázek, na které chtěl Martinic znát odpověď. Po přečtení otázek v radě (23. 6.), byl jejich výpis předán konšelům, aby mohl každý vypracovat písemnou odpověď. Jednotlivé odpovědi byly spolu se suplikací „*od ouřadu celého*“ předány regentu, který je následně poslal Martinicovi do Českých Budějovic. Již 2. září 1632 hrabě rozkázal, aby

své viny a později o výši částky, kterou měli uhradit. Dosáhnout tohoto cíle se konšelé se snažili také za pomoci různých přímluvců.<sup>1794</sup> Martinic jim však nehodlal ustupovat. Na představitele města vyvíjel systematický tlak prostřednictvím arestování a vyhrožování neodvoláním vojáků nebo naopak jejich vložení do města, pokud mu danou sumu neodvedou. Četné suplikace, které označoval za dětinské, ignoroval.<sup>1795</sup>

V žádném případě nebylo reálné, aby celou částku zaplatili najednou. První prosbu o stanovení „rozumných termínů“ splátek adresovali Martinicovi již v polovině prosince 1632.<sup>1796</sup> Podle rozhodnutí hraběte z 12. ledna 1633, které bylo publikováno v radě o šest dní později, měli stanovenou částku zaplatit ve třech termínech, 12. března 3200 kop, 15. června taktéž 3200 kop a 28. září 3194 kop gr. míš., a to pod hrozbou zabavení majetku a uvěznění. Po zveřejnění tohoto návrhu, píše Slánský šetrnou omluvu. Zejména kvůli vojákům nejsou schopni příslušné částky ve stanovených termínech odvést.<sup>1797</sup> Martinicovi, který za jejich chováním patrně vycítil snahu zbavit se povinnosti hradit mu způsobené škody, dochází trpělivost.<sup>1798</sup> Připomíná Slánským, že moc dobře ví, že se svým chováním provinili proti městskému právu a zemskému zřízení a že i kdyby chtěl, nemůže „na škodu Jeho Milosti Císařské“ upustit od vymáhání škod.<sup>1799</sup> Jak navíc o 14 dní později zdůraznil, v případě škod způsobených na slánském statku, který mu byl zastaven, se pouze s péčí řádného hospodáře stará o svěřený majetek, „neb že to vše ne tak mně jako k vlastnímu Jeho Milost Císařské

---

mu obec nahradila škody vzniklé na slánském panství během saské okupace. Seznam škod, který vznikl na základě porovnání stavu z 9. 11. 1631 a stavu z 30. 5. 1632, byl hraběti zaslán patrně krátce poté, co byl sepsán, tj. nedlouho po 20. 8. 1632. Radní byli s jeho obsahem seznámeni v sobotu 18. 9. 1632. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 240v; kniha č. 70, *Knihá misivů-posílací 1622-1636*, f. 64r-64v, 65v-66v, 67v-68r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 6. 1632, Výpis z listu Jaroslava Bořity z Martinic datovaného 28. 5. 1632 v Českých Budějovicích a výpis z listu Jaroslava Bořity z Martinic datovaného 15. 6. 1632 v Českých Budějovicích; 20. 8. 1632, Seznam škod způsobených Martinicovi za saského vpádu na slánském statku.

<sup>1794</sup> Například na konci září 1632 se pokusili přesvědčit k orodování u hraběte jeho českého sekretáře Matyáše Chmelovce, který byl zároveň slánským sousedem. Kromě toho, že se mu slíbili odměnit společným sousedstvím a všelijakým líbezným přátelstvím, poslali mu „na ten čas nemajíce nic vzáctnějšího a vědouce o tom, že pan Matyáš v této pohostinnosti nyní zbytečných důchodův nějakých nemá, 2 dukáty místo honorarium, pro jistější a čerstvější na nás a obec naší při jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti paměť.“ AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihá misivů-posílací 1622-1636*, ff. 68v-69r.

<sup>1795</sup> AMS nezprac., kniha č. 58, *Manuál radních 1625-1638*, ff. 252r, 253v-254r, 258r, 258v; kniha č. 70, *Knihá misivů-posílací 1622-1636*, f. 73r-73v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 28. 10. 1632, 9. 11. 1632, 7. 1. 1633, 18. 1. 1633, 21. 1. 1633, 1. 2. 1633, 2. 2. 1633; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 79, zápis č. 20, s. 80-81, zápis č. 23 a č. 24, s. 83, výpis z psaní hraběte z 2. 2. 1633, s. 83-84, zápis č. 28, s. 85, zápis č. 29.

<sup>1796</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 77-78, zápis č. 17 (14. 12. 1632).

<sup>1797</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 81, zápis č. 25 (18. 1. 1633), s. 81-82, zápis č. 26 (21. 1. 1633).

<sup>1798</sup> „Co se ouřadu slánského a obecních starších i vsí obce dotejče, toho všeho při předešlém poručení mém zůstávají a na to, aby my již jednou dokonalou odpověď dali, kterak by mne brzy spokojiti chtěli, očekávám, sice nestane-li se od nich brzo, jináče s nimi začnu, i huře nežli soldáti tam zůstávající.“ SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 81, zápis č. 24.

<sup>1799</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 82-83, zápis č. 27 (9. 2. 1633); AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1. 2. 1633.



*dobrému přijde a do počtův slánských za příjem pořádně složeno bude*“.<sup>1800</sup> 17. února jsou ve shodě s Martinicovým příkazem zatčeni konšelé Jan Šultys, Jan Špička Příbramský, Jiřík Hanžburský, Jiřík Palouček a Martin Bazata jinak Zajíček a krátce na to pět osob reprezentujících městskou obec.<sup>1801</sup> Martinic, který chtěl, aby rozhodnutí o podobě splátek bylo v souladu s městskou konstitucí posvěceno městskou obcí, se je touto cestou snažil přimět k přijetí jeho návrhu, nebo k podání vlastní, z jeho strany akceptovatelné nabídky. Na dalších jednáních, která probíhala po zbytek února a po celou první polovinu března 1633 zastupoval hraběte, pobývajícího v Českých Budějovicích, slánský místohejtman či regent.<sup>1802</sup>

Definitivní splátkový kalendář, který stanovil, jaké částky v jakých termínech je město povinno hraběti odvést, byl dohodnut 18. března 1633, bezmála deset měsíců poté, co město opustila saská posádka. To, kdo z obyvatel města zaplatí jakou částku, resp. jakým způsobem se budou obyvatelé města podílet na uhrazení celkové sumy, nechal Martinic zcela na rozhodnutí Slánských s tím, že oni sami dobře vědí, kdo je vinnější a zároveň bohatší, a je tak schopen podílet se na splácení větším dílem.<sup>1803</sup> Po zpečetění jistiny, kterou téhož dne na místě Martinice přijal regent Zachariáš Vejda, byli ze šatlavního vězení propuštěni výše zmínění radní a zástupci obce.<sup>1804</sup>

---

<sup>1800</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 89, resoluce z 11. 3. 1633; AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 264v. Poukazem na to, že je pouze dobrým hospodářem, zdůvodňuje Martinic vymáhání škod také v červenci 1633: „*Umějí-li a chtějí-li sobě dobře hospodařiti, tehdy ať mně toho také přejí, a nediví se, že na nich sám slušnou náhradu dobejvati chci.*“ (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, f. 82v-83r). Zda Slánští tušili, že Martinicova až urputná snaha vymoci náhradu škod způsobených za saského vpádu, má i jiný cíl, než jen „dobře hospodařit“, nelze s odstupem více než tří staletí říci.

<sup>1801</sup> K pěti radním byli 2. března přidáni Daniel Vepřek, Václav Cejbík, Augustin Kosina, Jan Petružilka a Jan Jirásek. Jak Martinic neopomněl zdůraznit slánskému hejtmanu, měl dohlédnout na to, aby byli dáni „*do vězení a ne jen do nějakého prostého arestu, kdež by svobodně sem i tam se procházeti a spolu s jinými kvasiti mohli.*“ Zároveň je měl „*tak jako vězně zločinné beze všech ceremonií*“ opatrovat a „*poněvadž žádnému v jeho vlastní věci bez dostatečného průvodu věřiti se nemůže a nemá,*“ měl je z vězení pustit až poté, co k tomu dostane od Martinice vlastnoručně podepsaný přípis. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 85-86.

<sup>1802</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 263r-263v, 264r, 264v; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 83-84, zápis č. 28 (14. 2. 1633), s. 85, zápis č. 29 (23. 2. 1633), s. 86-87, zápis ze 3. 3. a 4. 3. 1633, s. 89, zápis z 11. 3. 1633.

<sup>1803</sup> Poprvé se tato informace objevuje v listu z 11. 3. 1633, adresovaném regentu Zachariáši Vejdovi: „*Dále jsem i k tomu jim povolil, aby sami (vědouc oni nejlépe o sobě, kteří vinnější a prohřešilejší i možnější jsou) na sebe dle své discreti a dobrého svědomí vkládali [toho] s dobrou upřímnou radou tvou a místohejtmana mého slánského.*“ SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 89, zápis č. 29.

<sup>1804</sup> Kromě větší pečeti, kterou musel na radnici přinést místohejtman, byly na přání hraběte pod jistinu připojeny také podpisy devíti blíže neurčených osob, „*jak konšelských, tak obecních*“. Aby Martinic zabránil pozměnění obsahu jistiny, kterou sám koncipoval, zaslal ji regentovi až poté, co ji dal přepsat na čisto. K jejímu potvrzení došlo ve shodě s Martinicovým přáním za přítomnosti místohejtmana a regenta. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 266v-267r; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 14, s. 89, zápis ze 17. 3. 1633.

O měsíc později byla ustanovena speciální osmičlenná komise, která měla vypracovat „rozvržení“, v němž by bylo přesně stanoveno, kdo má zaplatit, jakou částku.<sup>1805</sup> Krátce poté, co bylo vypracováno, přinesl regent Zachariáš Vejda do rady novou jistinu, tentokrát na 3021 kop 58 gr. 2 1/2 d. míš. Ačkoliv se Slánští bránili, že za škody způsobené během saského vpádu v Kvíckém dvoře nenesou odpovědnost oni, ale tamní správce a vrchnostenští úředníci jemu nadřízení, nebylo jim to nic platné. I tato částka jim byla přičtena k dobru. Jistinu na 3000 kop gr. míš.,<sup>1806</sup> podepsali dne 31. 5. 1633.<sup>1807</sup>

Za hlavního viníka a zároveň osobu, která má zaplatit nejvyšší částku, byl od počátku označován tehdejší primas M. Jan Šultys z Felsdorfu.<sup>1808</sup> Tomu, aby zaplatil více než jednu třetinu z celkové sumy, měl odvést celkem 3200 kop gr. míš., se pochopitelně bránil. Nakonec však, patrně pod nátlakem spoluradních, souhlasil.<sup>1809</sup> Nicméně když přišlo na placení, peníze ve stanoveném termínu nesložil. Vzhledem k tomu, že „*svou nekonečnou řečí všecky podvedl*“, byl dne 31. 3. 1633 uvězněn.<sup>1810</sup> Ačkoliv se bránil, že to, co tvrdí radní, není pravda, tedy, že by byl největším škůdcem a rebelantem a že, kdyby nepodepsal jistinu on, že by tak nečinil ani nikdo další,<sup>1811</sup> strávil ve vězení téměř rok a půl.<sup>1812</sup> Nijak zvlášť v něm

<sup>1805</sup> Dne 21. 4. 1633 byli sestavením „rozvržení“ pověřeni konšelé Jiřík Hanžburský, Václav Slaviček, Martin Zajíček a Tomáš Radnický, dále městský rychtář Václav Cejbík, členové rychtářské rady Václav Ron a Augustin Kosina a zástupce obce Daniel Vepřek. Poté, co bylo o měsíc později dokončeno, bylo posláno k „revidování“ hraběti. Odsouhlasený soupis, podle něhož měla být suma placena, byl čten v radě o deset dní později, 30. 5. 1633. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 271v-272r. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 1 – 15 a 16-29.

<sup>1806</sup> Jak se lze dočíst na soupisu škod způsobených za saského vpádu v Kvíckém dvoře, prominul hrabě Slánským z vypočítané sumy 21 kop 58 gr. a 2 1/2 d. Podobně jim odpustil také část ze škod způsobených na slánském panství, celkem 94 kop 2 gr. 5 1/4 d. míš. AMS nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 20. 8. 1632, Soupis škod způsobených na slánském statku; 23. 4. 1633, Soupis škod způsobených v Kvíckém dvoře.

<sup>1807</sup> Podle opisu jistiny, který se dochoval v aktové části městské registratury, ji podepsali slánský místohejtman Kašpar Pryam, konšelé Jan Šultys, Jan Špička Příbramský, Jiřík Hanžburský, Václav Slaviček, Blažej Laňka a Jan Vranský a z obce Jiřík Trčka, Šimon Brandejský a Jan Stárek. V rozporu s informacemi uváděnými v radním manuálu a opisech listů dochovaných v registrech odeslané pošty nese datum 23. 4. 1633. AMS nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 269r, 270r, 272r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 80v-81r, 90v-91r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posilací 1622-1636*, f. 80r-80v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 4. 1633, Opis jistiny na kvícké škody.

<sup>1808</sup> V jednom z listů Martinicovi nacházíme následující argument, prostřednictvím něhož se snažili konšelé dokázat, že potrestán by měl být toliko primas Jan Šultys a nikoliv celá obec v čele se všemi konšely: „[...] *ješto purkmistr a konšelé k primasovi jakožto přední osobě a ne on k nim zření své mají*“, není pravda to, co naznačuje bývalý primas Jan Šultys, že by „*jemu v tom neslušném předsevzetí jeho nětco poroučení měli*“. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 9. 11. 1632, Suplikace hraběti. Dále např. TAMTÉŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 251r.

<sup>1809</sup> Dne 3. 3. 1633 slíbil Šultys na zasedání rady, že na svátek sv. Ondřeje (30. 11.) zaplatí 3200 kop gr. míš., „*s tou však přitom protestatí a žádostí svou, na koho by on sobě co pokládal, že by podle něho něčím povinnen byl a to na něj provedl, též kdo by jemu co do téhož důchodu dlužen zůstával, toho k dosáhnutí, aby jemu pomáháno bylo [...]*“. O 16 dní později souhlasil s tím, že na první, březnový termín, zaplatí 1000 kop gr. míš. a zbytek později. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 264r, 267r.

<sup>1810</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 267v.

<sup>1811</sup> Patrně na počátku května 1633 (opis v registrech odeslané pošty je nedatován) píše Jan Šultys hraběti, že radní, kteří ho „*za největšího škůdce a rebelanta Vaší Vysoce urozené hraběcí Milosti vystavují, to proti svému dobrému svědomí činí*“, neboť v suplikaci, kterou mu poslali po vyhnání saských vojáků, se „*patrně, že mně po odchodu místohejtmana za faktora svého volili a nařídili, [...] znají*“. Navíc současný primas Jan

však alespoň zpočátku netrpěl. Neustále za ním někdo chodil a něco mu nosil, dveře bývaly běžně otevřené a přímo ve vězení pořádal bankety.<sup>1813</sup> Je jasné, že za takovýchto okolností, se jeho platební morálka příliš nelepšila.<sup>1814</sup> Slánské, kteří si stěžovali, že jim Šultys neplatí, a proto nemohou v řádném termínu poslat další splátku,<sup>1815</sup> Martinic opakovaně upozorňoval, že jsou k němu příliš shovívaví.<sup>1816</sup>

S požehnáním hraběte, který Šultysovi vzkázal, že „*co jest jednou slíbil a připověděl, tomu skutečně zadosti učiniti má a povinen jest*“, nakonec rozhodli, že na zaplacení taxy bude použit jeho majetek.<sup>1817</sup> Šultysův souhlas s rozprodáním majetku získali konšelé již na počátku července 1633.<sup>1818</sup> Dlouho se však nedařilo sehnat nikoho, kdo by byl ochoten a schopen jej koupit, a to přesto, že již v den, kdy získali Šultysův souhlas, byl

---

Špička šíří nepravdivou informaci o tom, že je vinen podepsání té jistiny, „*dokládaje, že kdybych já k tomu nepovolil, že by žádný se podepsati nechtěl, by pak v vězení shnutí a neb hrdla dáti měli*“. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, f. 91v-92r.

<sup>1812</sup> Z vězení se Šultys nedostal s ohledem na zlepšení své platební morálky, ale díky zmatkům, které ve městě vypukly v létě 1634 díky rabujícím saským a císařským vojákům. AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knihá misivů 1635-1642*, s. 133.

<sup>1813</sup> Dne 25. května 1633 byl kvůli nedbalému výkonu služby potrestán městský rychtář Matyáš Žlutický, který „*dveři nezavřel, jak náleželo, nezamekl i za několik dní tak neopatřeného zanechával a dopustil k němu [Janu Šultysovi, pozn. R. K.] jiným choditi a s ním hodovati*.“ Byl poslán do vězení, kde měl čekat na rozhodnutí hraběte a poručeným rychtářem byl jmenován Václav Cejbík. Banketu, který pořádal Šultys ve vězení o den dříve se kromě jeho ženy zúčastnil Václav Mandelka s manželkou Annou Mouchovou, Šultysovou pastorkyní, a Lukáš Hlinecký. Mandelka byl se Šultysovou rodinou spřízněn také díky své sestře Marianě, která se v listopadu 1623 provdala za Šultysova bratra Bohuslava (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 271r; SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 205v, 206r). V suplikacích hraběti líčil Šultys svůj pobyt ve vězení pochopitelně zcela jinak. Jednalo se prý o „*tuhé a těžké*“ vězení, „*v němž [...] zimu, hlad, nečistotu a smrad trpěti*“ musí. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, f. 92r.

<sup>1814</sup> Již 8. 4. oznamují konšelé hraběti, že podle Šultysova listu regentovi se zdá, že se nesnaží shánět peníze na zaplacení svého dílu „*a snad by tím arestem toho odbejvati chtěl*.“ Prosí proto Martinice, aby ho přiměl splnit jeho slib podílet se na zaplacení škod částkou 3200 kop gr. míš. Vzápětí o totéž prosí regenta. V polovině června pak Šultys na dotaz, proč neplatí, že už všichni sousedé z obce i nájemníci zaplatili za 2 termíny, odpovídá, že nemá z čeho. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, f. 79v-80r; kniha č. 70, *Knihá misivů-posilací 1622-1636*, f. 77v-78v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 272v-273r.

<sup>1815</sup> Např. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihá misivů-posilací 1622-1636*, f. 77v-78v; kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, f. 79v-80r.

<sup>1816</sup> Například v září 1633 jim na jednu z četných stížností vzkázal následující: „*Já kdybych téhož Šultysa zde v vězení svém jen za tejdén jměl, a toliko za den kus chleba jísti a trunk vody píti dával, snadno bych ho k tomu přivedl [...] a tak, když mu fůlkují, nechť sami za to platí*.“ AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, f. 99r.

<sup>1817</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, f. 80v.

<sup>1818</sup> Šultys rozprodání svého majetku zpočátku resolutně odmítal. Ve stížnosti adresované Martinicovi mj. poukazyval na zjevný fakt, že Sasy nehostil jen on, ale i další obyvatelé města, z nichž někteří na pobytu nepříteli ve městě také vydělali. Povolení rozprodání Šultysův majetek získali Slánští od hraběte na počátku dubna 1633, definitivně jim pak bylo potvrzeno v rezoluci z 13. 4., která byla čtena v radě za přítomnosti obecních starších (!) o týden později. Zpočátku protestoval také proti úředně provedenému odhadu. S „*kontrataxou*“, kterou předložil v radě dne 20. 6., konšelé nesouhlasili. Byla o 2810 kop gr. míš. vyšší, než odhad provedený o dva měsíce dříve Janem Špičkou, Martinem Zajíčkem, Václavem Votickým, Danielem Vepřkem a Samuelem Crucigerem. Podle nich měl Šultysův majetek hodnotu pouze 1511 kop 42 gr. 6 d. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 268r, 268v-269r, 273r, 274v; kniha č. 72, *Knihá misivů 1629-1638*, ff. 79r, 80v, 97v-98r; kniha č. 71, *Knihá misivů 1635-1642*, s. 134.

„pod rathausem v místě náležitěm zavěšen“ patent oznamující prodej jeho statků<sup>1819</sup> a spolu s ním i seznam prodávaných nemovitostí.<sup>1820</sup> Na žádosti Slánských o odsunutí termínu splátek, reaguje Martinic stejně jako tolikrát předtím i potom.<sup>1821</sup> Nezajímá ho, kdo jim dělá potíže. Jako dobrý hospodář chce stanovenou sumu, kterou považuje za přiměřenou náhradu za způsobené škody, a je mu jedno, jak to konšelé udělají. V případě, že nedodrží dohodnuté termíny, musí počítat s následky, včetně pobytu v šatlavě či ubytování vojska ve městě. Na jistinu je jejich podpis, oni za splácení ručí a on se pouze, podobně jako jiní věřitelé, domáhá svých práv na ručitelích. Ať zaplatí v termínu a poté příslušné částky vyupomínají na neplátcích, třeba i prostřednictvím vězení nebo konfiskace majetku.<sup>1822</sup> Navíc „kdyby oni

<sup>1819</sup> Text patentu oznamující rozprodání Šultysova majetku se dochoval v opise v radním manuálu a v registrech odeslané pošty. Jejich znění není zcela totožné. Zde citujeme z register odeslané pošty: „*Intimatio aneb na vědomí dáni z strany prodaje gruntův statku pana Jana Šultyse, komu by se cokoliv z nich koupiti vidělo. Na vědomí se dává všem vůbec, že z jistého a milostivého Jeho Vysoce urozené hraběcí Milosti pána, pána našeho zástavního a milostivého etc. nařízení a povolení všecken statek nemohovitý pana Jana Šultyse, měštěnina města Slaného, při městě tomto Slaném, jemu přináležející (v čemž i on sám své svolení dává i toho žádá) z jistých a hodných příčin, prodávati se má a bude. Protož kdožbykoliv z pánův sousedův, buďto všecken ten statek na čemkoliv záleží ouhrnkem nebo rozdílně některý grunt tuto níže poznamenaný koupiti mínil a chtěl, aby se v tom před panem hejtmánem města tohoto Slaného, panem purkmistrem a pány a obcí zjevně a svobodně ohlásil, má jeden každý v tom ve všem, cokoliv sobě oblíbí, anebo obere dostatečněji spraven bejti, slušného a mírného trhu užití i také v své koupi náležitě zápisem kněh městských ujištěn a opatřen bejti. Actum Slanae in Consilio 6. Julii Anno 1633. Tyto gruntové jsou na prodaj [...]*“ Dohledem nad prodejem byli pověřeni Václav Votický, Tomáš Radnický, Daniel Vepřek a Václav Cejbík. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 81v. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 275r. Dohledem nad prodejem byli pověřeni Václav Votický, Tomáš Radnický, Daniel Vepřek a Václav Cejbík.

<sup>1820</sup> Seznam prodávaných nemovitostí obsahoval následující položky: [1] *dům v městě Slaným v rynku s pivovarem, vedle domu Jana Špičky*, 2) *loch pod Slánskou horou s stodolou*, 3) *chalup Žebrovská za branou Velvarskou*, 4) *dvorec za Pražskou branou proti brodu*, 5) *stodola v Ouvalce*, 6) *zahrada proti mlejnu Vepřkovic, vinice u kostelíka sv. Václava*, 7) *dva kusy dědin nad lochem Mouchovským pod slánskou horou [ositý pšenící]*, 8) *dva kusy dědin u silnice Pražské, jeden vedle dědiny Blažeje Laňky ječmenem ositý a druhý podle dědiny Kateřiny Bílinský neositý*, 9) *dědina v Lužích 2 kopy záhonů*, 10) *dědina též v Lužích žitem jarým a ječmenem ositá*, 11) *dědina v Lužích u silnice Pražské 1 kopa 30 záhonův*, 12) *dědina na skalce pod Chocholoušem ve dvou kusích, díl ouhorem leží, na díl hrachem ositá*, 13) *louka u Lotouše*. Položka 13 dopisována dodatečně jinou písařskou rukou. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 81v. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 275r.

<sup>1821</sup> Po celou dobu, až do úplného zaplacení škod na jaře 1636, se v pravidelných intervalech setkáváme se suplikacemi, prostřednictvím nichž Slánští žádají o odložení povinné splátky. Nejčastěji poukazují na vojáky či nemírné požadavky slánského děkana, popř. neochotu Šultyse podílet se na splácení. A Martinic? Argumenty Slánských, uváděné v suplikách, nebral vážně a splátek se často domáhal za pomoci vězení či alespoň jeho hrozby. Např. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 267v, 271r, 275v, 291v, 292r, 292v, 293r; kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, ff. 79r-80r, 99r, 100v-101r, 105v-106r; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 84v-86v, 87r-88v, 90v, 94v-98r; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 3. 1633, Suplikace Slánských Martinicovi.

<sup>1822</sup> Již na počátku dubna 1633 napsal Martinic zcela jasně: „[...] se všemi zle spokojen jsem [...], nebo učinili-li jsou oni jakou smlouvu nebo namluvu s týmž Šultysem a na ní přestali, mně potom nic není. Já chci, aby mi všickni a ne jeden vedle zapsání svého právi byli [...] já nechci hleděti k těm osobám [které, jsou dány do vězení, pozn. R. K.], nežli vedle pojištění ke vsí obci, k osobám i k statku jich. Oni nechť mi na Jana Šultyse, primasa [...] dokonce nic neukazují, a tím mne více na sebe nehněvají.“ (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 79r). Podobně odpovídá na suplikaci Slánských o měsíc později: „Já pak k témuž Šultysovi hleděti nechci, nežli vedle zapsání a pojištění jich, kteréž jsou mi všickni učinili a summu rukou společně a nerozdílně mně dáti a zaplatiti slíbili, předce kráčetí a netoliko k osobám, ale i k statku jich hleděti chci [...] já jim, aby oni na sebe, co by kdo dáti měl, vědouc oni sami lépe, jak kdo mezi nimi prohřešilejší a možnější jest, ukládati neměli, toho nezabraňuji, však abych já jen k těm osobám, kteří by díl svůj nesložily, hleděti a těch, kteří by složili, spůsobiti se měl, toho nechci. Než já hledím a hleděti chci ke všem, nechť oni sami dle moci od mne

s ním [Janem Šultysem, pozn. R. K.] nežertovali, folku mu nedrželi, ale v opravdovém vězení, kde by světla neviděl, jej zavřeného měli, k němu žádného nepouštěli, toliko kus chleba za den jísti a trunk vody pítí dali, mohli by ho již dávno k tomu přivésti, že by se opravdově o peníze staral a sobě z toho, aby ve tmách nesešel i hladu a žízňe netrpěl, nýbrž svobodný a prázdný vězení býti mohl, pomáhal.“<sup>1823</sup>

Podobně se Martinic vyjadřoval i ke stížnostem dalších obyvatel města, kteří nebyli spokojeni s výší částky, jež mu měli odvést. Většinou je pouze postoupil konšelům, s tím, že není jeho povinností řešit, jakým způsobem se rozhodli rozdělit si mezi sebou částku, kterou se mu zavázali zaplatit. Toliko v případě, že se dotyčný suplikant ve snaze podpořit svou žádost zmínil o nedobré chování některých obyvatel města během saské okupace, vyžádal si odpověď od osob, kterých se vznesené obvinění týkalo, a případně i dobrozdání od svých úředníků či vyjádření radních.<sup>1824</sup> Také Jan Šultys neváhal upozorňovat Martinice na poklesky spoluměšťanů a obyvatel města, jichž se dopustili v době, kdy ve Slaném pobývala saská posádka.<sup>1825</sup> Napětí ve městě rostlo. Jednota a svornost, veřejně deklarovaná zejména při pravidelných renovacích rady či dalších kolektivních festivitech, vzala za své.<sup>1826</sup>

---

*jim dané sobě hledí k těm osobám, kteří nedali a je vězením k zaplacení přidržují, jak mohou [...] nebo já o tom rozvržení a uložení, co kdo dáti má, a jak oni sobě dopomáhají jeden na druhým, nic věděti nechci, ale v moci jich samejch to pozůstávají [...].“ TAMTĚŽ, f. 94v-95r. Dále viz např. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 79r-79v, 81v-82r, 91v-92r, 96r; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 268v-269r.*

<sup>1823</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 99v. I přesto, že byli Slánští podle Martinice k Šultysovi příliš shovívaví, ve vězení se mu nelíbilo a chtěl se z něj co nejdříve dostat, nebo alespoň dosáhnout jeho „polehčení“. V polovině října 1633 například za pomoci výhrůžky, „že se tam v tom arestu zabije a že jeho krev uhlídají na stěnách [...]“. Když byl povolán do rady, aby svá slova, jak výhrůžku sebevraždou tak pohrůžku zapálením truhlic a almar, které se nacházely ve vězení, vysvětlil, prohlásil, že tím nemyslel nic zlého a že to řekl z pouhé litosti. Na základě společného usnesení konšelů, hejtmana a zástupců obce bylo rozhodnuto, aby byl o této události informován hrabě. Dále bylo městskému rychtáři přikázáno, aby přísně hlídal vězení a za Šultysem nikoho nepouštěl. Václav Votický, Jiří Palouček, Samuel Cruciger a Jiřík Trčka byli okamžitě vysláni do vězení, kde měli sebrat veškeré zbraně, nože „aneb co jiného, čím by sobě uškoditi mohl“ a odnést je pryč (TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 283r). Hrabě se k Šultysově výhrůžce sebevraždou vyjadřuje až o devět měsíců později, v polovině července 1634 (TAMTĚŽ, kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 107r). Přibližně v době, kdy hrozil sebevraždou, žádal Šultys Martinice, aby jej propustili z vězení s ohledem na fakt, že radní mohou disponovat jeho majetkem a navíc mu zabavili dvě jistiny o celkové hodnotě 4000 kop gr. míš. (TAMTĚŽ, f. 102r-102v). Tato Šultysova žádost, stejně jako jeho žádost z konce října 1633 o „téhož arestu polehčení a do teplejšího místa podání“, byla zamítnuta. Ignorována byla také jeho žádost z května 1634, v níž poukazoval na fakt, že je ve vězení již 16 měsíců a že majetek, který jim postoupil, má daleko větší hodnotu, než částka, kterou má zaplatit. Navíc jim není ve vězení nic platný. TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 284r; kniha č. 72, *Manuál radní 1629-1638*, f. 105v-106r.

<sup>1824</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 277v, 345v, 346r; kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 137v-138v, 138v-140r, 141v; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 93v, 116r. V září 1633 hrabě dokonce povolil Václavu Mandelkovi za účelem uhrazení jeho kvóty prodat Janu Jiráskovi zahradu s tím, že peníze z prodeje, celkem 300 kop gr. míš., má ihned odvést do hraběcího důchodu. Z obchodu patrně nakonec sešlo, neboť ještě v červnu následujícího roku rada řeší, jakým způsobem jí Mandelka zaplatí dlužnou kvótu. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Manuál radní 1629-1638*, f. 99v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 293r, 293v, 294v, 296r, 297r.

<sup>1825</sup> První list, v němž Šultys jmenuje konkrétní osoby, dokazujíc tak, že se Sasy nespolupracoval jen on, posílá Martinicovi již na počátku dubna 1633, pouhé dva dny po svém uvěznění. Dotyční se pochopitelně bránili a ve shodě s příkazem hraběte napsali vyjádření k obviněním vzneseným na jejich adresu. Žádný z těchto listů, ačkoliv víme, že minimálně odpověď Jana Špičky a Doroty Schodecké existovala, se bohužel nedochoval. Nelze

Šultysova platební morálka se nelepšila a částky, získané prodejem jeho majetku nebyly zdá se nijak závratné,<sup>1827</sup> a tak byli Slánští v červnu 1634 nuceni přistoupit k stanovení nového rozvržení. Se souhlasem obce rozpočítala devítičlenná (?) komise<sup>1828</sup> částku 3000 kop gr. míš., kterou měl Šultys po započítání Kvíckých škod odvést a neodvedl, mezi ostatní obyvatele města,<sup>1829</sup> neboť jak jim neopomněl Martinic zdůraznit, pokud mu dokonce července nepošlou 500 kop, ztratí nabízený měsíční odklad pro srpnovou splátku a budou ihned uvězněni.<sup>1830</sup> Zda peníze poslali, nevíme. Pouhých pět dní, poté, co bylo Martinicovo

---

tak zjistit, prostřednictvím jakých argumentů se snažili vyvrátit Šultysovo obvinění, které se minimálně z části bezpochyby zakládalo na pravdě. Jak dokládají slova Slánských v listu Martinicovi z konce května, pokračuje Šultys v jejich obviňování v nezmenšené míře i v následujících měsících: „[...] týž Jan Šultys beze všech slušných příčin Vaši Vysoce urozené hraběcí Milost[i] tím zbytečné zaměstnání činí, nás nepravdivě omluviti z pouhé všetečnosti a zlosti své na vymstěnou se opovážil, víceji svých ouzkostí, obmyslností vyhledávaje, nežli co sama pravda jest.“ Mnohem konkrétnější je pak Šultys v listu adresovaném na počátku srpna (2. 8.) přímo panu purkmistru a pánům, v němž mj. zmiňuje, že sebrání vín z hraběcího sklepa inicioval Jan Špička a Jiřík Šídlo a také že k tomu vydal povolení tehdejší purkmistr Jan Palouček, který navíc v domě hraběte hodoval s nějakými oficíry. Rovněž ostatní radní prý velmi ochotně chodili se saskými vojáky na „panget“. O pár dní dříve, na konci července, pak na jednání rady dokonce obvinil konšela Jana Vranského, že „on jemu [...] do toho arestu, v němž zůstává, nejednu tejnost rady donesl a cokoliv o něm a o jeho statku v radě se řídilo, to jemu oznamoval a jeho rozpakoval, přicházejíce k němu ke dveřím arestu toho oznamoval, aby k němu ucha nastavil, co jemu v tejnost oznámiti chce.“ Je otázkou, proč to udělal. Nepotřeboval již Vranského a jeho služby? Nebo mu Vranský žádné informace neposkytoval a Šultys ho chtěl touto cestou pouze zdiskreditovat? AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 270r, 276r, 285r; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 91v-93v, 95r, 96r; kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 95r-95v.

<sup>1826</sup> Důraz na jednotu, harmonii a řád jako základní pilíře městské společnosti a nezbytný předpoklad pro její zdárný rozvoj, se kromě raně novověkých narativních, panegyrických a právních textů a pojednání, objevuje také ve vrchnostenských instrukcích. O tom, že se většinou jednalo pouze o ideální, nikoliv reálnou podobu městského spuzití, svědčí například napomenutí Bernarda Ignáce z Martinic adresované „purkmistru, konšelům i vši obci města [...] Slaného“ dne 14. 6. 1653: „Svornosti té, na kteréž vzdělání celé obce záleží, mezi sebou nezachovávají, ale sami hanění, vády, různice a sváry, začasť trpějí.“ AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 96v. Srov. TAMTÉŽ, kniha č. 1, *Pamětní knih 1638-1685*, f. 27r (text není totožný). Jaroslav MILLER, *Snový svět idejí*, s. 261-287.

<sup>1827</sup> Podle zápisů v radním manuálu se zdá, že se do léta 1634 podařilo prodat jen Šultysovy dědiny v Lužích za Pražskou branou o celkové výměře 5 kop 30 záhonů, které koupil již 22. 7. 1633 slánský hejtman Kašpar Pryam za 450 kop gr. míš., a dědinu u Pražské silnice, kterou koupil o 14 dní později (8. 8.) za 40 kop gr. míš. Blažej Laňka. V lednu 1636 koupil další šultysovskou dědinu o výměře 2 kopy záhonů, nacházející se v Lužích mezi pražskou silnicí a cestou vedoucí k Podlešínu, Jan Jirásek a to za 86 kop gr. míš. V témže roce pak podle Josefa Laciny koupil tzv. Mouchovský dvůr nacházející se na Pražském předměstí Jan Jeřabina. Lze předpokládat, že Jeřabinu stál 328 kop 4 gr. 2 d. míš., neboť podle zprávy z listopadu 1644 získali Slánští prodejem Šultysova majetku celkem 954 kop 4 gr. 2 d. Mouchovský dům s pivovarem, který stál ve městě nedaleko Velvarské brány, koupil v červenci 1641 za pouhých 50 kop gr. míš. Jan Michal Brodský. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 276r, 277r, 292v, 355v; kniha č. 40, *Knih šosovní předměstská 1656*, f. 53v-54r; kniha č. 41, *Knih šosovní městská 1656*, f. 26v-27r; kniha č. 2, *Pamětní knih 1641-1652*, ff. 33r-33v, 36v, 141r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 75v-76r. Josef LACINA, *Paměti*, s. 286-287. Podrobnější informace o osudu majetku Jana Šultysa snad v budoucnu poskytne trhová kniha, která byla v době provádění archivní rešerše badatelsky nepřístupná (TAMTÉŽ, kniha č. 171, *Knih kup.smluv/gruntovní 1612-1716*).

<sup>1828</sup> Z pověření konšelů a obce prováděli nové rozvržení primas Jan Špička, konšelé Jiřík Hanzburský, Martin Zajíček a Václav Votický. Obec pak zastupovali Samuel Cruciger, Augustin Kosina, Daniel Vepřek, Jan Jirásek a Václav Ron. Jméno Augustina Kosiny v záznamu o provedení rozvržení ze dne 14. 6. chybí. (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 295r, 296v). Tato komise byla částečně shodná s komisí, která sestavovala první rozvržení. Nově se objevují Jan Špička, Václav Votický, Samuel Cruciger a Jan Jirásek, a naopak chybí Václav Slaviček, Tomáš Radnický a Václava Cejbík (TAMTÉŽ, f. 271v-272).

<sup>1829</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*, f. 139r.

<sup>1830</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 107r-107v.

psaní zveřejněno na zasedání rady, vtrhli do Slaného saští vojáci a vyrabovali jej.<sup>1831</sup> Když na počátku ledna následujícího roku Martinic upomíná radu o další splátku, podotýká, že mu za šest měsíců dluží 3000 kop gr. míš. Zdá se tedy, že červencovou splátku, odvést již nestihli.<sup>1832</sup>

V následujících měsících se Slánští marně snažili hraběte přesvědčit, že město je díky vojákům zcela zničené a že „z kamení, hlíny, neb rumu, nemožné jest peněz jakých spůsobiti.“<sup>1833</sup> Opět píše ponížené supliky a žádají o odklady a Martinic opět trvá na svém a v případě neplacení jim, „nezbedným suplikantům“, hrozí vložím vojska do města. A stejně, jako předtím, nechává zavírat představitele městské správy do šatlavy.<sup>1834</sup> S prosbou o pomoc a přímluvu se konšelé nakonec obrací na hraběnku.<sup>1835</sup> Ani ta však nic nezmohla. Nadále jsou v pravidelných intervalech nuceni odvádět další splátky, ber, kde ber.<sup>1836</sup>

Na konci března 1636, tři roky po podpisu jistiny a rok a půl po vydrancování a vypálení města, přijal důchodní písař Václav Zahrádka poslední splátku.<sup>1837</sup> O necelých šest měsíců později žádá Jan Šultys, aby mu „nětco z statku jeho navráceno bylo“. Radní, pobouření jeho drzostí, se rozhodli okamžitě vyvrátit nepravdivá tvrzení, která v listu adresovaném Martinicovi uváděl, zejména, že by jemu zabavený majetek převyšoval částku, která mu byla vyměřena s ohledem na míru jeho provinění. Čtyři dny po zveřejnění Šultysovy žádosti v radě

<sup>1831</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 300v. K vyrabování města podrobněji viz kap. č. 3.2.2.

<sup>1832</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 111r-111v.

<sup>1833</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 4. 6. 1635.

<sup>1834</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 310v, 315r, 315v, 317r, 325v; kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 110r, 111v-113v; kniha č. 70, *Knih misivů-posilací 1622-1636*, ff. 126v-127r, 128v-129r.

<sup>1835</sup> AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 112r. Srov. TAMTĚŽ, f. 83v-84r.

<sup>1836</sup> O tom, že Martinic považuje poukazování na vojáky a velkou zchudlost obce za pouhé rétorické obraty či minimálně pochybuje o pravdivosti informací uváděných v suplikacích, svědčí například jeho slova z počátku ledna 1635: „Vzdycy se vymlouváte, že nic nemáte, a když soldáti u vás jsou, pokaždé mají, co brátí a vy jim dávatí musíte, protož nechcete-li zase soldátův sobě položených mítí, o peníze mí se starejte [...]“.“Podobně se vyjadřuje na adresu Slánských také o čtyři měsíce později: „[...] nic neučiní, než co musejí, a kdykoliv v který termín přichází vzdycy se vymlouvají, že nemají odkud dáti, a jak soldáti tam přijedou, hned sobě stěžují, že to a to jim pobrali a kdyby jim nebyli pobrali, že by mne byli spokojili a peníze odvedli, a tak kdykoliv tam soldáti bejvají, pokaždé u nich nětco najdou, a když mně platiti a tudy své hrdla a poctivost vyplacovati mají, nikdá nic nemají [...]“.“ (AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, ff. 110r, 113r). Na to, že informace uváděné v suplikacích se nemusí zcela shodovat s realitou, názorně upozornili na příkladu obležené Olomouce Jaroslav Miller a Jiří Hofman. Jaroslav MILLER, *Zchudlé město bohatých měšťanů?*, s. 73-74; Jiří HOFMAN, *Mezi mlýnskými kameny*, s. 70.

<sup>1837</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 41, 23. 3. 1636, Poznamenání vyvazených termínů měsíčních; 4. 4. 1636, Potvrzení vydané důchodním písařem Václavem Zahrádkou o částkách přijatých v letech 1635 a 1636. Srov. pozn. č. 528. Kvícké škody byly zaplacený již v listopadu 1633, šest měsíců po podpisu příslušné jistiny. Po doplacení celkové sumy, tj. 3000 kop gr. míš., „ráčil“ hrabě jistinu osobně „na pečeti i na papíře cassirovati“. Dne 26. 11. 1633 byla v radě za přítomnosti hejtmána ještě jednou „zrušena“, pečeť odtržena a na kusy rozřezána a podpisy odstříženy. Poté byl každému navrácen jeho podpis a „toliko content její samotný tak na papíře obřezaném psaný jest zachován a do deposity složen, do dalšího povázení a do vyplnění a dosažení druhé jistoty přednější na 9500 kop míš. svědčící.“ TAMTĚŽ, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 286v.

nesou Jan Michal Brodský a Václav Cejbík do Prahy odpověď.<sup>1838</sup> Reakci Martinice bohužel neznáme. Jisto je pouze to, že když Šultys o rok později žádá o předložení účtu z prodeje svého statku, posílají Slánští Martinicovi následující vysvětlení.<sup>1839</sup> Za Šultysův statek, který jim dobrovolně postoupil k prodeji, získali pouze asi 900 kop gr. míš.,<sup>1840</sup> a přitom částka, kterou měl uhradit, dosahovala výše 4700 kop, a proto museli 3800 kop uhradit ze svého a netuší, jak a zda se jim vůbec někdy podaří tuto částku získat zpět. Navíc v létě 1634 využil vpádu nepřátelského vojska k útěku z vězení<sup>1841</sup> a od té doby se střídavě zdržoval v Praze a ve Velvarech. Do Prahy pak nechal tajně odvézt některé své klenoty, svršky, nábytky, obilí, dobytek a dokonce i pivovarskou pánev. Vše výhodně prodal<sup>1842</sup> a z těchto peněz si pak spokojeně žil, aniž by pomáhal cokoliv platit, myslíc si, že vězení je dostatečným trestem. Není také pravdou, že by ho chtěli vylučovat z měšťanství, nikdo mu nebránil a nebrání koupit si ve městě statek či dům. Kromě toho jsou zde ještě velké nedoplatky na berních a kontribucích, které za něj obec v době jeho nepřítomnosti odváděla. Co se týče částek, které obci v minulosti půjčil, má se stejně jako ostatní věřitelé obrátit ve shodě se zástavní smlouvou přímo na komoru. Zda tak učinil, nevíme. Je to však pravděpodobné. V soupisu slánských dluhů, který v lednu 1643 zhotovil mladší radní písař Daniel Vepřek, jeho jméno již nenajdeme a v soupisu, který vznikl díky tehdejšímu staršímu radní písaři Janu Hradeckému někdy ve třicátých či na počátku čtyřicátých let,<sup>1843</sup> je u příslušné položky poznámka

---

<sup>1838</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 392v.

<sup>1839</sup> S ohledem na poznámku, aby „zase ta předešlá správa se obnovila a podle nynější suplikaci jeho, nětko lépeji, jeho nenáležitost, se vysvětlila“, lze předpokládat, že text této odpovědi je velmi podobný odpovědi Slánských vypracované o rok dříve, která se však nedochovala (AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 424v; kniha č. 71, *Knihá misivů 1635-1642*, s. 133-135). Josef Kadeřábek nesprávně uvádí, že Šultysův list byl ze září 1637. Vzhledem k tomu, že o něm rada jednala již 31. 8., musel vzniknout již v srpnu. Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 124.

<sup>1840</sup> Srov. pozn. č. 1827.

<sup>1841</sup> Josef Kadeřábek ve své disertaci (*Nerovný boj o víru?*, s. 123) nesprávně uvádí, že Jan Šultys byl z vězení propuštěn až na přelomu let 1635-1636. V článku z roku 2012 pak naopak tvrdí, že z vězení byl propuštěn již v červnu 1633 (Josef HRDLIČKA – Josef KADEŘÁBEK, *Individuální prvky*, s. 83). Obě dvě informace jsou chybné.

<sup>1842</sup> Vzhledem k tomu, že Jan Šultys z Felsdorfu, pobýval ve vězení, odvážela a rozprodávala rodinný majetek jeho manželka Kateřina, které pomáhal Vít Klimeš a jeho matka Anna. Na příkaz Kateřiny Šultysové prodal Klimeš pražským židům například dva stříbrné koflíky, jednu stříbrnou flašku, jednu stříbrnou pozlacenou konvičku a 11 stříbrných lžic. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihá svědomí 1629-1656*, f. 28r-29r.

<sup>1843</sup> Do městské kanceláře nastoupil Jan Hradecký v červnu 1632. Podle zprávy konšelů, zaslané na počátku 50. let revizní komisi, vypracoval Jan Hradecký soupis dluhů v roce 1643 (NA, SM, i. č. 667/63, sign. C 215 S 63, sv. 2, 2. 10. 1653, list slánské městské rady adresovaný revizní komisi). Základem pro jeho soupis byl patrně soupis slánských dluhů vyhotovený tehdejším mladším radním písařem Karlem Zikmundem, který zachycoval stav dlužných úroků k březnu 1625. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knihá dluhů a úroků 1634-1649*, s. 363-380. K působení Jana Hradeckého v městské kanceláři viz kap. č. 4.4.



„*ten dluh vyvazený jest*“.<sup>1844</sup> Do Slaného se Šultys každopádně již nevrátil. Umírá patrně někdy na počátku čtyřicátých let.<sup>1845</sup>

---

<sup>1844</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 241, 288.

<sup>1845</sup> Je otázkou, zda lze spojení „*z strany statku někdy Jana Šultysa k obci Slánské postoupeného*“, které se objevuje v listu hraběte z 5. 7. 1641, stejně jako spojené „*dědiny po Janovi Šultysovi*“, které se objevuje v listu Slánských z 10. 11. 1644, prostřednictvím něhož vysvětlují na příkaz hraběte, jakým způsobem se jim ony dědiny dostali do užívání, považovat za dostatečný důkaz o tom, že Jan Šultys již nežil. Rozhodně však nezemřel v roce 1637 bez přistřeší a v bídě, jak tvrdí Josef Kadeřábek. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 76r; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, s. 140r-141r; Josef KADERÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 275.

## 7. Dozvuky války a nová naděje

„*Gaudete singuli, Mars ferox obiit, Pax venusta affulsit.*

*Pax rutilat, pax vera nitet, pax alma coruscat.*

*Ignea tela silent, proelia longa tacent.*“<sup>1846</sup>

Obraz města po skončení války byl děsivý. Časté nájezdy, plenění a ubytovávání vojsk, spolu s odvody válečných berní a kontribucí přinesly Slanému takřka úplnou zkázu. Z městských domů byla obydlena slabá třetina, ostatní byly pobořeny či se na jejich místě nacházela pouze spáleniště.<sup>1847</sup> Jediným novým objektem ve městě byl panský pivovar vystavěný Jaroslavem Bořitou z Martinic v závěru 20. let pod Ungeltem v nynější Šlechtově ulici za tzv. Ladařovským domem.<sup>1848</sup> Téměř nikdo z přibližně 600 obyvatel Slaného<sup>1849</sup> nevěděl, jak vypadal život před válkou.<sup>1850</sup>

<sup>1846</sup> Tímto epigramem uvedl Daniel Vepřek v radním manuálu rok 1650, rok, který konečně přinesl nejen Slanému klid a mír. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 208v.

<sup>1847</sup> Ze 155 městských domů jich podle Josefa Laciny bylo obydleno pouze 50, z toho nově postaveny byly čtyři. Na předměstí stálo na 262 různých stavení, většina však byla „*ohněm a jinými neřestmi zkažena*“. Podle berní ruly (1654) bylo ve Slaném 119 osedlých domů včetně pohořelých a 155 pustých či nově osedlých domů. Eduard MAUR, *Urbanizace Čech v raném novověku*, HD 25, 2001, s. 61. Nejpodrobněji k jednotlivým domům, jejich majitelům a stavu na konci války viz Josef Lacina (*Paměti*, s. 233-306), který svůj výklad opírá zejména o rozbor knihy č. 41 (*Knihy šosovní městská 1656*) a knihy č. 40 (*Knihy šosovní předměstská 1656*). Vhodný doplněk k těmto představuje kniha č. 38, která je chybně označena jako *Knihy šosovní 1640-1641*. Ve skutečnosti zápisy v ní učiněné vznikly nejdříve po roce 1656. Tu však Josef Lacina při popisování obrazu města po skončení války nepoužil. Srov. Tomáš RAICHL, *Obyvatelstvo Slaného*, s. 22-23.

<sup>1848</sup> Kardinál Harrach, který město navštívil v létě roku 1651, si do svého deníku poznamenal, že Slaný bylo sice kdysi dávno, jak se dozvěděl od svého hostitele Maxmiliána Valentina z Martinic (1621-1677), „*nejobydlenějším a nejdůležitějším městem po Plzni a Budějovicích, ale v současnosti zde stojí velmi málo domů, protože bylo spáleno samotnými našimi vojáky*.“ Alessandro CATALANO, *Příběh jednoho mýtu*, s. 31.

<sup>1849</sup> Podle Soupisu poddaných podle víry žilo v roce 1651 ve městě 151 a na předměstí 130 sousedů. K nim jenutno připočítat ještě 57 osob, které spadají do kategorie vdov a sirotek a 39 osob, které byly ve službě hraběte, dále podruhy a podruhyň, včetně vdov a sirotek, jichž žilo ve městě a na předměstí 168, 14 osob obývajících městské brány a 12 osob žijících ve mlýnech na slánském předměstí. Spolu s 21 osobami sloužícími ve dvou panských dvorech, nacházejících se taktéž na slánském předměstí, dospíváme k celkovému číslu 592 osob. Záměrně nebyly do celkového počtu zahrnuty osoby sloužící v panských dvorech v Neprobylčích (13), Trpoměších (8), Hobšovicích (7) a Blahoticích (7+8). AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 437r-453v. Jiná čísla uvádí Antonín Krečar, přestože odkazuje na stejný pramen (*Paměti*, s. 21). Od něj je pak přebírá i Tomáš Raichl, který se zároveň domnívá, že toto číslo je nutno navýšit na přibližně 650, aby zahrnovalo i neevidované osoby a nejmenší děti, které ze seznamu vypadly (Tomáš RAICHL, *Obyvatelstvo Slaného*, s. 25). Srov. následující poznámku. Hlavní podíl na poklesu počtu obyvatel neměly patrně stejně jako v Mladé Boleslavi ani (e)migrace, ani přímé válečné ztráty, ale válečné útrapy, které ve svém důsledku vedly ke zvýšení úmrtnosti a snížení porodnosti a tím k zápornému přirozenému přírůstku. Miroslav ŠERÁK, *Zalidnění Mladé Boleslavi v 17. století*, in: *Boleslavica 68. Sborník příspěvků k dějinám Mladoboleslavska, Mladá Boleslav 1968*, s. 39-40.

<sup>1850</sup> Z 592 osob žijících ve městě či na jeho předměstí v roce 1651 (viz pozn. č. 1849) se plných 341 jedinců narodilo až po roce 1618. Podíváme-li se blíže na věkové rozvrstvení obyvatelstva, pak nejvíce spadalo do věkové kategorie 30-39 let (127), dále 20-29 let (124), 40-49 let (105), 10-19 let (101), 50-59 let (59), 0-9 let (48), 60-69 (20) a nad 70 let (2 osoby). U šesti osob nebyl jejich věk zaznamenán. Na všechna zde uvedená čísla je pochopitelně nutno pohlížet kriticky, zejména s vědomím toho, že mnoho lidí v této době nevědělo, kolik jim je přesně let. Navíc, jak je prokázáno pro jiné lokality, věk byl v Soupisu často zaokrouhlován na násobky pěti či deseti a přestože jsou v případě Slaného v Soupisu zachyceny již půlroční děti, je třeba počítat také s jistou mírou podregistrace dětí předzpozděného věku. Nicméně i tak si myslím, že tato čísla poměrně instruktivně

Navíc uzavření míru v říjnu roku 1648 ještě neznamenalo automaticky konec bojů. S dozvuky války se Slánští stejně jako ostatní obyvatelé kraje potýkali ještě v průběhu následujících dvou let.

Jako loupení na rozloučenou lze chápat počínání švédských rejtářů, kteří přitáhli do města „*spůsobem nepřátelským*“ 2. prosince 1648 a jali se prohledávat všechny domy, včetně spálenišť a „*kde jest co [...] od lidí schováno, schráněno, jako i do země zakopáno [...], to vše kde jen mohli, vyhledali, vykopali, kradmo vzali a přeč odnesli.*“<sup>1851</sup> Vojákům, z nichž většina zůstala ve městě až do 23. prosince, v řádění nezabránila ani švédská *salva guardie*.<sup>1852</sup>

Krátce poté, co opustili město, dorazila do Slaného zpráva, že v dohledné době by měli krajem projít císařští, kteří se chystají zůstat na kvartýrech ve Slaném. S ohledem na tuto skutečnost poslali konšelé Martinicovi žádost o pomoc a podporu. Zároveň jej poprosili, zda by jim neobstaral písemnou *salva guardii*, aby „*před nátisky jejich bezpečněji obstáti mohli*“.<sup>1853</sup> Zda byla *salva guardie* vydána, nevíme. Jisto je pouze to, že větší potíže obyvatelům Slaného způsobili na konci roku 1648 Švédové. Dne 28. prosince<sup>1854</sup> se před branami města objevil rytmistr švédské armády spolu s několika jezdci a dvěma děly, která odváželi z Prahy. Jakmile byli spatřeni, byl vyhlášen poplach. Takto celou událost popsal Jan Michal Brodský: „*V učiněném lermu skrze troubu na věži městské, přiběhl sem ku bráně Pražské a tu slyšíce od jiných pánův sousedův, že by rejtharstvo nějaké před branou bylo. V tom sem šel na bránu nahoru a patřivše dolů, shlídal sem šraňk dokořán otevřený a rejthary u samých vrat branných stojící, někteří na koních a jinších pěšky mezi koňmi státi, a tu sem slyšel hrozné zlořečení týchž rejtharů chtěce do města moci s pohružkou, že nám krky lámati budou, neodevřem-li. Což když jim odevřítí se nechtělo, nedalo [?] pro neobyčejnost času nočního, tehdy ten comendant téhož rejtharstva, poručil slámu nositi, strojivše se bránu vypáliti a když slámy dostati nemohl, tehdy křičel, aby přinesli sekery a tu hned jeden z rejtharův přišel a sekeru v rukou nesl. Kterýžto commendant téhož rejtharstva poroučel mu vrata sekati, což on ihned dělat započal a v tom jeho sekání stala se rána střelená a blesk se osvítil a já vyhlídajíc z vokna na týž vojáky, spěšně se obhlídna, co to kdo střelil a jaký by*

---

ukazují věkové složení obyvatel Slaného po skončení války. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 437r-449r. K využití Soupisu poddaných podle víry ke zjištění demografické a sociální struktury obyvatelstva nejnověji viz např. Václava VAŇKOVÁ, *Demografická a sociální struktura obyvatelstva v Berounském kraji v polovině 17. století*, HD 37, 2013, č. 1, s. 1-21. K chybám v uváděném věku srov. pozn. č. 1398.

<sup>1851</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 44, 31. 1. 1652, Vysvědčení městské rady o řádění švédských vojáků vydané na žádost Daniela Hubatky. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 469r-469v.

<sup>1852</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 665; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 284v-285r, 280v.

<sup>1853</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 283v-284r.

<sup>1854</sup> Jan Michal Brodský ve svém svědectví omylem uvádí, že se tak stalo 26. 12. 1648. AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, ke straně 49.

to blesk byl. I spatřil sem Samuele Cosinu<sup>1855</sup> an si líce své rukou přikryl, a pravil, co sem se dozvlál [?], lunt rozsvícený na zemi leže doutnal. Též Matěj, pachole Jeho Excellence pana ouředníka cancelářské hněval se na svou ručnici, že mu selhala.<sup>1856</sup> A tu právě v té chvíli, pan Jan Horáň nesa kamení v náruči, k voknu běžel a jedním kamenem z vokna dolů na týž rejthary hodil, tolikéž [?] i pan Samuel Štáva kamení v rukou nesa, k voknu pospíchal a do něho se dral, křičíce, Házejte na šelmy! Zda-li jest hodil, to nevím, nebo sem právě v té chvíli dolů z brány běžel a panu ouředníkovi, co se stalo, tu dole u brány stojícímu, oznámil.<sup>1857</sup>

Patrně krátce poté, co Jan Michal Brodský sešel dolů, byl spolu s Jiřikem Jiráskem a Janem Festýnem zajat zmíněnými rejтары a odvečen do Žatce.<sup>1858</sup> Již podruhé. Na rozdíl od roku 1639 strávili Slánští v zajetí pouze pár dní a navíc bylo i „levnější“. Výkupné činilo pouze 100 tolarů.<sup>1859</sup>

Podobně neklidný byl i rok 1649. Smečenští úředníci si v pravidelných intervalech stěžovali Martinicovi, že se po panství prohání švédští vojáci, kteří lidem mlátí mandele na polích a orajícím kradou potahy. Nejinak tomu bylo jistě i v případě Slánských.<sup>1860</sup> A co nezničili semotam projíždějící vojáci, to bylo v polovině května 1649 zmařeno nečekaně silným krupobitím.<sup>1861</sup> Po celý rok byli také nuceni odvádět nemalé částky „lidu válečnému švédskému na quarnisoních v Království českém zůstávajícímu“.<sup>1862</sup> V případě, že se s placením opozdili, neváhal švédský velitel vyslat do kraje vojáky, aby si příslušné dávky vybrali sami.<sup>1863</sup>

<sup>1855</sup> Samuel Kosina byl synem slánského hejtmána Augustina Kosiny a v době útoku mu bylo 21 let (křest 22. 8. 1627). SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 75v.

<sup>1856</sup> Na počátku ledna následujícího roku píše Žateckým, že se tak stalo „od jakéhosi sedláka“. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 286v-287r.

<sup>1857</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, ke straně 49.

<sup>1858</sup> Funkci radního vykonával v době zajetí pouze Jiří Jirásek. Jan Michal Brodský byl od roku 1643 obecním starším a Jan Festýn, poslední z unesených, působil od prosince 1643 do února 1648 v rychtářské radě. Jaký byl jeho vztah k Johannovi Festýnovi, kováři, který se objevuje v roce 1637 v Drážďanech, není jasné. Srov. přílohu č. 5 a přílohu č. 10.

<sup>1859</sup> Pátráním po unesených byl 30. 12. pověřen Jan Fendrych a byl velmi úspěšný. Již 4. ledna 1649 děkuje městská rada Žateckým za pomoc se zaplacením výkupného a spolu s psaním jim posílají i oněch 100 tolarů, které za slánské vězně zaplatili, a prosí o zrušení „šuldprýfu“. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 285v-286r, 286v-287r.

<sup>1860</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1134 (sign. VIII/3), *Zprávy úředníků Jaroslava Bořity z Martinic 1648-1649*, kt. č. 13.

<sup>1861</sup> Celkové škody na slánských vinicích, štěpnicích a polích se vyšplhaly na 1949 zl. 30 kr. Nejvíce poškodily kroupy ozimy, na nichž způsobily škodu za 1676 zl. 30 kr., na vinicích pak za 243 zl. a na štěpnicích pouze 30 zl. AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*, s. 306-307, 694-703. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. 43, 14. 5. 1649.

<sup>1862</sup> Jen od ledna do dubna 1649 bylo na „quarnison švédský“ odvedeno 614 zl. 52 kr. Do konce října pak bylo zaplaceno dalších 682 zl. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 288v, 289r, 294r-294v, 310v-311r, 314v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 199r.

<sup>1863</sup> Dne 19. dubna 1649 informuje vranský úředník Jeremiáš Váňa hejtmána města Slaného a správce smečenského a mikovského panství, „že opět od pana obrcommisaře švédského 18 koní do kraje na executi odesláno jest, s tou ordinantí, aby z kraje neodjížděli, dokud restanty v pokoji zavřeném všechny svolané, jako

A jako by toho nebylo málo, přišel mor, který se i přes mnohá opatření, vyhlášená bezprostředně po zjištění nákazy, poměrně rychle rozšířil.<sup>1864</sup> Na počátku září 1649 posílají Slánští hraběti list, v němž jej žádají o radu, jak se mají zachovat v případě jarmarku, který připadá na sv. Matouše, tj. 21. 9., protože se obávají, že mor neskončí ani do konce měsíce. Martinic měl pro konání Slánských pramalé pochopení. Suplikaci roztrhal a vrátil ji vyslaným s „oustním rozkázáním, nechtějí-li se do šatlavy dostat, aby ihned z Prahy šli, že proti nařízení Pána Boha, církve svaté, Jeho Milosti Císařské a svému jináče neučiní a tomu povoliti chtíti neráčí.“ V listu adresovaném slánskému úředníkovi o pár dní později (11. 9.) pak přikázal, aby byl všem obyvatelům města důrazně připomenut zákaz chodit do Prahy a jarmark aby odložili až na konec listopadu s tím, že pokud bude někdo ze Slaného spatřen v Praze, bude ihned uvržen do šatlavy.<sup>1865</sup> Zdá se, že mor, jehož obětí se stal i slánský děkan Vavřinec Ludvík Hoffmann, zmizel až se zimou.<sup>1866</sup>

Život obyvatel Slaného, stejně jako obyvatel smečenského panství, komplikovala ve druhé polovině roku 1649 také blíže nespecifikovaná nákaza dobytka,<sup>1867</sup> poměrně tvrdé vymáhání

---

*i quotu za měsíc April odvedená nebude.*“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 298r. K údajnému restu Slánských na kontribuci viz pozn. č. 687.

<sup>1864</sup> V červenci 1649 došlo do Slaného poručení místodržících, aby ve shodě s panovníkovým rozhodnutím zasílali každý týden do Prahy seznamy osob, které zemřely na mor. Další patenty, včetně instrukcí, jak se chovat v době moru, pak přichází do Slaného během srpna a září. AMS, nezprac., kniha č. 4, *Kniha patentů 1648-1651*, f. 25r-34v, 39v-49v, 52v-53v, 55r-56r. K průběhu moru na smečenském panství viz např. František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 32, 1924, s. 13 a Vlastimil VONDRUŠKA, *Žně na Smečenském panství v roce 1649*, SSH 14, 1979, s. 168. K vývoji v Praze např. Karel BERÁNEK, *Nejstarší záznamy o počasí v pražském Klementinu a morová epidemie roku 1649*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 8, 1991, s. 98-113.

<sup>1865</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 311v-312r. Krátce na to konšel o odložení jarmarku kvůli moru informovali městskou radu v Litoměřicích, Lounech a Rakovnicích. TAMTĚŽ, f. 313v.

<sup>1866</sup> Vavřinec Ludvík Hoffmann „Tejnhoršovský“ z Libochovic, který působil na slánské faře od října 1644, zemřel dne 4. 11. 1649. Jednání o jeho nástupci bylo záhy přerušeno v důsledku úmrtí Jaroslava Bořity (+ 21. 11. 1649). Slánští se ještě na konci listopadu obrací na Ondřeje Klementa Kokra z Kokrnberku, oficiála kardinála z Harrachu, a prosí jej, aby jim, až s ním bude nová vrchnost jednat o nového děkana, dali muže příkladného a pokud nebude možné dostat kněze, aby jim povolili zjednat si nějakého řeholníka, protože duchovní je v kraji velmi potřeba. Sami pak, vzhledem k tomu, že nová vrchnost nevyvíjela v této věci téměř žádnou aktivitu, oslovili františkánského mnicha Didaca Novatia, který byl kazatelem u sv. Jakuba na Starém Městě pražském a kněze Jana Jakuba Brambůrka, administrátora ve Všeradicích. První ze jmenovaných se patrně na počátku prosince 1649 stal ve Slaném administrátorem, kterým byl až do dubna 1650, kdy do Slaného dorazil Václav Vykročil z Bílenberka, nový děkan schválený vrchností. SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, ff. 151r, 181r; AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 324r-324v, 326r-331v, 350v-352r; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 2. 8. 1644, Dekret na slánskou faru pro Vavřince Ludvíka Hoffmana. K obsazenosti kostelů ve Slánském kraji ke 14. 4. 1651 viz TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 452v-453v. Srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 82-85.

<sup>1867</sup> Případy nákazy hovězího, jehněčího i vepřového dobytka jsou v pramenech zaznamenány minimálně v období července a srpna 1649. Podle hraběcích úředníků se nemoc projevovala následujícím způsobem: „[...] na jazyku neštovice majíc sliny, na nohy sotva choditi mohou [...]“, „[...] na nohy nikam nemohou, nýbrž se jim mezi pazoury rozpukají, krávy i ovce málo dojí a ostávají, voly tažný ve všech dvořích [...] choditi nemohou, též nohy rozpukány mají [...] zsvinský dobytek podobným způsobem choditi nemohou, nýbrž pazoury z nohou sviňam i ovcem spadují [!] a zsvinský dobytek mřeti počíná.“ SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1134 (sign. VIII/3), *Zprávy úředníků Jaroslava Bořity z Martinic 1648-1649*, kt. č. 13, ff. 49r (list z 12. 7. 1649), 54v (list z 19. 7. 1649), 66v (list z 9. 8. 1649). Srov. František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 32, 1924, s. 12-13.

dluhů a nedoplatků hraběcími úředníky<sup>1868</sup> a rejtaři z Littichovského regimentu, kteří měli tu čest být posledními císařskými vojáky ubytovanými ve Slaném na zimních kvartýrech.<sup>1869</sup>

Blýskat na lepší časy se začalo až po smrti Jaroslava Bořity z Martinic, kdy mohlo být s ohledem na definitivní odchod vojáků ze země<sup>1870</sup> konečně přistoupeno k postupné obnově martinického fideikomisu.<sup>1871</sup> Ta se, stejně jako v případě jiných panství, protáhla na řadu desetiletí.<sup>1872</sup>

Městu byla postupně navrácena stará privilegia a udělena nová (1650, 1651),<sup>1873</sup> ponižující roboty byla nahrazena tzv. špalkovným, ročním platem ve výši 200 kop gr. miš. (1656),<sup>1874</sup>

---

<sup>1868</sup> V polovině listopadu 1649 si Slánští stěžují, že ačkoliv bylo slíbeno, že jim obyvatelé kraje pomohou zaplatit proviant, který si byli nuceni vypůjčit z hraběcího kvůli odcházející švédské armádě, nikdo jim kromě Smečenských nic neposlal a přitom „mezi tím od pánův správcův důchodu Jeho Excelence slánských tuze se na nás o zapravení toho dluhu nastupuje.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 316t-316v, 322r-322v.

<sup>1869</sup> Rejtaři z Littichovského regimentu přitáhli do Slaného patrně krátce po skončení moru, 7. 12. 1649 a zdrželi se 116 dní, až do počátku dubna následujícího roku. Na jejich „vychování“ vynaložili Slánští celkem 632 zl. 56 kr. 9 d. Ve městě však byl ubytován pouze jeden poručík (lejtenant) se 2 pacholky a jeden pěší rejtar (!). Další vojáci se ve Slaném objevili až téměř po sto letech v souvislosti s válkou o rakouské dědictví. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 359v-360v. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, 1649, Copia outrat hlavních od p. hejtm. krajských na cont. regim. Littich., 22. 2. 1650, 22. 3. 1650.

<sup>1870</sup> První zvěsti o odchodu švédských vojsk se začaly v kraji šířit na konci léta 1649. Již 12. srpna píše Slánským z Loun, že zaslechli, že Švédí ležící na Hradčanech a na Malé Straně by měli vytáhnout z Prahy již 14. 8., neví však, jakým směrem. O měsíc později (7. 9.) svou žádost o informace o pohybu švédského vojska opakují, Slánští jim však stejně jako předtím odpovídají, že nic neví. Domnívají se však, že zatím se nic dít nebude, protože krajský hejtmán jim přikázal vybrat kontribuci i za tento měsíc. Prání Slánských, doufajících v brzký odchod nepřítele, které se objevuje v listu Lounským z 13. 9., nezůstalo dlouho nesplněno. Švédská armáda se z Prahy hnula již na konci září 1649. Nicméně, poslední švédský voják opustil území Českého království až 27. července 1650. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 43, 12. 8. 1649, 7. 9. 1649; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 312v, 322v, 424v; Antonín REZEK, *Dějiny Čech a Moravy nové doby*, kniha I., s. 29-37; Pavel BĚLINA, *Závěrečné období třicetileté války*, s. 190.

<sup>1871</sup> K obnově smečenského panství viz např. František ŠVÁB, *Panství smečenské*, SO 32, 1924, s. 14-22.

<sup>1872</sup> Např. František MATĚJEK, *Zkáza Prostějova za třicetileté války*, in: Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy. Výbor příspěvků z vědecké konference uspořádané u příležitosti šestistého výročí udělení městských práv Prostějovu, Prostějov 1994, s. 55 – 57; Jana PODDANÁ, *Poválečná obnova komorního města Pardubice ve světle městské knihy trhové a možnosti jejího využití jako historického pramene*, Historická Olomouc 13, 2002, s. 403-407; Jan SCHWALLER, *Pardubice a pardubické panství v polovině 17. století – cesta k obnově*, TAMTĚŽ, s. 409-418; Jan DVOŘÁK, *Vrchnostenské město*, hl. s. 134-143; Jana PŘIBYLOVÁ, *Židlochovická obec a její obyvatelé*. Srov. Jaroslav ŠULC, *Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura* (hl. s. 19nn), který na základě analýzy osazení gruntů v různých částech komorního panství Brandýs nad Labem dokazuje, že poddaní disponovali řadou prostředků a mechanismů, které jim umožnily poměrně efektivně se vyrovnat s následky války. V odlehlejších částech panství, které byly válkou zasaženy nejméně, se v prvních šesti letech po skončení války podařilo zvýšit podíl osazených usedlostí ze 37 na 61% předbělohorského stavu. Obecně lze říci, že venkov se s následky války vyrovnával snáze a rychleji, než většinou značně zadlužená města. Ta se, měřeno zejména počtem domů a obyvatel, z války vzapamatovala většinou až na konci 17. století či na počátku století následujícího. Jiří MIKULEC – Vít VLNAS – Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE, *Velké dějiny země Koruny české*, 8. díl, Praha 2008, s. 243 a 246.

<sup>1873</sup> Dne 26. listopadu 1650, rok po smrti Jaroslava Bořity z Martinic, bylo Slánským potvrzeno královským majestátem privilegium konání dvou jarmarků rozšířené o právo konat další výroční trh na den Obětování Blahoslavené Panny Marie, a dva týdenní trhy, koňský v pondělí po druhé postní neděli a hovězí na den Proměnění Krista Pána na hoře Tábor. Na počátku následujícího roku, 1. 1. 1651, pak bylo městské radě potvrzeno právo soudit pře, vést příslušné městské knihy, vlastnit pečeť a užívat ji k potvrzování smluv a výpisů z městských knih, avšak vše pouze s vědomím a souhlasem hraběcích úředníků. Upraveno bylo i právo obyvatel města hlásit se o nekšaftovaný majetek, které měly mít nově jen osoby s městem trpící a v poddanosti hraběcí zůstávající. Dále byla ve zmíněném privilegii řešena otázka majetku bezdětných manželů a právo kšaftovat.

a pozvolna byla obnovována také cechovní organizace, která se během válečných let téměř rozpadla.<sup>1875</sup> Některá tradiční výrobní odvětví, jako např. rybníkářství, se však již obnovit nepodařilo.<sup>1876</sup> Do Slaného se pomalu vraceli také obchodníci a řemeslníci putující z bližšího i vzdálenějšího okolí na místní týdenní i výroční trhy.<sup>1877</sup> Všechna výše uvedená opatření, zejména rozšíření práva obyvatel města nakládat s vlastním majetkem a přesné vymezení robotních povinností spolu s různými úlevami pro nově příchozí, měla vést<sup>1878</sup> a také vedla ke zvýšení počtu obyvatel a pozvolné obnově panství včetně Slaného.<sup>1879</sup>

---

Touto cestou byli také všichni obyvatelé města osvobozeni od robot, s výjimkou vození dříví k pivovaru. Ti, co měli nějaké stavení na předměstí, což byla většina, však měli nadále robotovat. Dále bylo potvrzeno, že výnosy z tržného, jarmarečného a obchodu se solí a železem, které jim byly vráceny již roku 1639 Jaroslavem Bořitou, mají nadále užívat na platy pro purkmistra, 2 radní písaře, 1 služebníka, 1 varhaníka, 1 hlásného a na opravy městských zdí, bran, fortny, věží, kostelů, děkanství, školy a špitálu. V únoru 1651 byl na četné prosby Slánských upraven článek týkající se robot, které byly zrušeny pro všechny měšťany bez rozdílu a z posledního článku byla vypuštěna povinnost opravovat z výnosů obecních důchodů kostel, školu, faru a špitál. Privilegium vydané jménem Jiřího Adama bylo potvrzeno podpisy a pečeti všech tří bratrů, Jiřího Adama, Maxmiliána Valentina a Bernarda Ignáce. Podmínkou zachování udělených privilegií bylo setrvání obyvatel města při katolické víře a zachování věrnosti vrchnosti. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 347v-349r, 353r-353v, 374v-377r, 378r-381v, 409v-415v, 416v-417v, 431r; kniha č. 1, *Pamětní kniha 1638-1685*, f. 14v-18r; *Aktový materiál*, kt. č. 43, 15. 1. 1650, 7. 4. 1650, 26. 11. 1650, 27. 11. 1650.

<sup>1874</sup> Antonín KRECAR, *Paměti*, s. 15; Jana KROTOLOVÁ, *Město Slaný ve světle svých majestáťů*, s. 38.

<sup>1875</sup> V roce 1651 se řemeslem ve Slaném zabývalo jen 97 osob, z toho 9 tovaryšů a 5 učedníků. Jednotlivá řemesla byla zastoupena následovně: barvíř (1), bečvář (1), hrnčíř (4+5 tovaryšů), kloboučník (1), koláčnice (1), kolář (1), košíkář (1), kovář (2), koželuh (2), kožešník (3), krejčí (8+1 učedník), mazač (1), mládek (1), mlynář (6), mydlář (3), pekař (5), perníkář (2), ručníkář (2), rudař (1), řezník (13+1u), sklenář (1), sladovník (2+1u), soukeník/knap (1), šmalcíř (1), švadlena (2), švec (7+3t+1u), tesař (5), tkadlec (2+1t+1u), truhlář (2), zámečník (1). AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 437r-449r. K úpadku cechů v průběhu války a jejich pozvolné obnově viz závěr kap. č. 4.3.

<sup>1876</sup> Jan Šťovíček (*Slaný*, s. 70), patrně pod vlivem Václava Fialy (*Slaný*, s. 129) uvádí, že během války zaniklo také slánské vinařství. Perkmistři a starší vinaři však byli pravidelně jmenováni nejen po celou dobu války, ale i po jejím skončení. Navíc ani jejich počet se příliš neměnil. Perkmistři byli tradičně po celou dobu čtyři, pouze počet starších vinařů kolísal. V letech 1636-1649 nebyli čtyři, ale pouze tři, poté do roku 1653 vždy dva starší a jeden inspektor, a poté opět tři starší a jeden inspektor. Vinařství tedy bylo obnoveno, nicméně je otázkou, zda někdy dosáhlo takové slávy, jaké se těšilo v době předbělohorské. AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 264r, 280v, 314r-314v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 47v, 172v-173r, 225r-225v, 366v, 411r, 450v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 33v, 45v, 67r, 95r, 117v, 137r, 151v, 159r, 186r, 198v-199r, 210v-211r, 232r, 248v-249r, 276v, 306r, 357v, 400v.

<sup>1877</sup> Například v říjnu 1651 se na městskou radu obrátili soukeníci ze saského města Kirchberg se žádostí o potvrzení, že před válkou ve městě prodávali sukna. Poté co pamětníci Jan Miller, Jiřík Groff a Kryštof Stejn, dosvědčili, že „jsou na ony časy, jak před válkou touto pomínulou, tak i v začátku týž války, na jarmarcích svobodných [...] sukna svá volně a svobodně bez překážky každého člověka, jak na postavy prodávati, tak také i na lokte, porůznu krájeti mohli“, konšelé toto potvrzení ochotně vydali (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 240v-241r). Nicméně poté si prý uvědomili „rozvažujíc, že jsouce oni náboženství od nás rozdílného, kdyby té žádosti své užiti a na jarmarcích s soukeníky s námi v víře svatě katolické srovnalými scházeti se měli, skrze nedorozumění aneb nepřízeň k nevole (což se často přichází) příčina by se dala [...]“, a proto se na počátku prosince 1652 [!] obrací na krajské hejtmany o radu, jak dále postupovat. Chování radních vypovídá nejen je o snaze obnovit válkou zpřetrhané hospodářské vazby, ale také o jejich konfesijním vědomí. (TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 462v-463v; kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*, s. 29-31, 34). V roce 1651 se obchodem ve Slaném živili pouze 2 formané, 1 handlíř, 1 hokyně, 1 hrstník, 1 plachetník, 1 plachetnice a 2 šmejdičky (TAMTĚŽ, kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 437r-449r). O tom, že se život pomalu vracel k normálu dále svědčí například to, že v říjnu 1653 přespávali u bývalého konšela Jiříka Jiráskas obchodníci cestující z Lipska do Prahy (TAMTĚŽ, kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 73r).

<sup>1878</sup> Možností přilákat nové obyvatele prostřednictvím privilegií argumentovali sami Slánští, když žádali o potvrzení starých a udělení nových privilegií. Již v lednu 1650 píše Jiřímu Adamovi: „Tajiti pak toho v ponížnostech našich nemůžeme, kterak město toto Slaný, jak na staveních svých přežalostivě spuštěné, tak

Bernard Ignác z Martinic, který se ujal správy rodových statků na počátku roku 1652,<sup>1880</sup> se věren tradicím svého rodu pokusil povznést také duchovní a kulturní život ve městě. V četných fundacích se vedle rodové tradice odrážela především úcta k Panně Marii, osobní záliba v barokním historismu a snaha sakralizovat okolní krajinu.<sup>1881</sup> Ve Slaném, které se díky jeho aktivitám proměnil v barokní město, se tyto tendence nejvíce projevíly při stavbě Božího hrobu (1665)<sup>1882</sup> a Kalvárie na Slánské hoře (1662)<sup>1883</sup> či repliky Santa Casy umístěné přesně

---

*také i na obyvatelích svých bídě a zarmouceně zmenšené jsouce [...] obyvatelův a řemeslníkův ubývá a žádných nikdy na místa jejich nepřibývá. Přičemž i toho v pouhé pravdě podotknouti můžeme, že netoliko z okolních míst mnozí obyvatelé, ale také čeládka přistavná a řemeslníci sobě svobodní pro příležitosti své ten oumysl měli pod milostivou ochranu slavného domu smečenského mezi nás se osaditi a tu živnosti své a obchody provozovati. Však, když tomu vyrozuměli, že v sníženějším způsobu a porobě, nežli mnozí lidé poddací a sedlstí postaveni jsme, ten oumysl svůj změnili a jinde byt sobě oblíbili.“* AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 348r-348v. Srov. argumenty v listu, jímž Bernard Ignác z Martinic na počátku roku 1683 povoluje usazení katolickým řemeslníkům na opuštěných gruntech. Podobně Jiří Adam v dubnu 1690. TAMTĚŽ, kniha č. 1, *Pamětní kniha 1638-1685*, ff. 177r-177v, 180v-181r.

<sup>1879</sup> Již v přehledu „násevků“ z 13. května 1652, pouhý rok po vydání martinického privilegia, lze nalézt 9 osob označených jako „vnově usedlý“. Na počátku 18. století (1702) ve městě žilo 1100 lidí, téměř jednou tolik než v roce 1651. Předválečného počtu obyvatel však město dosáhlo až na počátku 19. století (1811: 2941 obyvatel). AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 300r-302v; Antonín KRECAR, *Paměti*, s. 12; Tomáš RAICHL, *Obyvatelstvo Slaného*, s. 28. K faktorům ovlivňujícím imigraci do jednotlivých měst přehledně např. Jaroslav MILLER, *Raně novověká městská migrace – české země, královské Uhry, polsko-litevský stát: pokus o základní komparaci*, ČČH 100, 2002, č. 3, s. 522 – 554.

<sup>1880</sup> Po smrti Jaroslava Bořity z Martinic se rodových statků, včetně Slaného ujal nejstarší z bratrů Jiří Adam, který však zemřel bezdětný již 8. listopadu 1651. Ještě předtím, v březnu 1650, převzal po dohodě s bratry správu nad Slánským panstvím Maxmilián Valentin (AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 210v, 243v). Ke jménu Jiřího Adama, který byl v letech 1627-1628 viceprezidentem nad apelacemi, v letech 1628-1632 prezidentem české komory a od roku 1644 až do své smrti nejvyšším kancléřem českého království, bývá někdy přidávána římská číslice I., aby byl odlišen od svého synovce Jiřího Adama (1645-1714), pozdějšího neapolského vicekrále. Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM, díl XVI, s. 920; Zdeněk HOJDA, heslo *Martinitz (Martinic)*, v. (*kath.*), in: *Neue Deutsche Biographie*, XVI. Bd., Berlin 1990, s. 302-305.

<sup>1881</sup> Bernarda Ignáce, který mj. pravidelně navštěvoval dvorskou knihovnu, účastnil se divadelních a hudebních představení a udržoval písemný styk s římským polyhistorem Athanasiem Kircherem (1601/1602-1680), ovlivnily v jeho mecenášském snažení vedle výchovy nemalou měrou také příbuzenské vazby se Žďárskými ze Žďáru, Šternberky a Dietrichštejn. Podrobněji viz Romana KMOCHOVÁ, *Proměna Slaného za vlády Bernarda Ignáce z Martinic*, Praha 2010 (= Seminární práce, ÚČD FF UK).

<sup>1882</sup> Žádná z pozdějších kopií jeruzalémského hrobu na území dnešní České republiky (Votice 1685, Horšovský Týn 1696, Havlíčkův Brod 1724, Praha – Petřín 1732) se nedrží původní předlohy tak věrně jako slánský Boží hrob, slavnostně vysvěcený kardinálem Harrachem 10. srpna 1665. Zároveň je nejstarší stojící stavbou tohoto typu v Čechách. Vladimír PŘIBYL, *Slánské pamětihodnosti. Nejstarší kaple Božího hrobu v Čechách*, Slánská radnice. Informační zpravodaj Městského úřadu Královského města Slaný, roč. 6, č. 1, 2003, s. 12, přístupné v elektronické verzi na: [http://www.meuslany.cz/data/ke\\_stazeni/radnice/2003/radnice\\_2003\\_01.pdf](http://www.meuslany.cz/data/ke_stazeni/radnice/2003/radnice_2003_01.pdf) [cit. 2015-04-30]. Srov. Tomáš ŘEPA, *Kaple Božího hrobu ve Slaném*, SO 18 (118), 2010, s. 45-54 a TÝŽ, *Kaple Božího hrobu v Čechách a na Moravě v období baroka*, Olomouc 2010 (= Diplomová práce, Katedra teorie a dějiny výtvarného umění Filozofické fakulty Univerzity Palackého, dále KTDVU FF UP).

<sup>1883</sup> Tři kříže vztyčené na Slánské hoře v roce 1662 nebyly nejstarší kalvárií ve Slaném. Tou byla kalvárie, kterou postavil již krátce po bitvě na Bílé hoře slánský měšťan Jan Miller jako výraz pokání poté, co konvertoval ke katolictví. Dva kříže „na způsob kapucínských“ stály u rozvalin kostela Nejsvětější Trojice a u špitálu sv. Vavřince až do saského vpádu, kdy je tento měšťan „k veliké potupě církve svaté katolické [...] podtíti a spáliti“ dal. Barokní kříže, časem poškozené vlivem povětrnostních podmínek, byly v průběhu 19. a 20. století postupně nahrazeny novými. Původní, patrně plechové cedule s vyobrazením Krista, Bolestné Panny Marie a sv. Jana Evangelisty, stejně jako dvou lotrů, na něž odkazuje historická barokní kresba, byly vzhledem k nepříznivým podmínkám, které na hoře panují, zničeny. V depozitáři slánského vlastivědného muzea se dnes nachází blíže nedatovaná cedule se zobrazením Ježíše Krista. Vzhledem ke kusým zprávám v pramenech, byly údaje o osudech této památky ve 20. století čerpány z informační cedule umístěné slánským městským úřadem



podle italského vzoru doprostřed hřbitovního kostela Nejsvětější Trojice (1657-58).<sup>1884</sup> Bernard Ignác, podporující jak tradiční (františkáni), tak především moderní síly v katolické církvi (piaristé, theatini), nechal kolem tohoto původně protestantského chrámu, značně poničeného během třicetileté války, postavit františkánský klášter pro 12 řeholníků (1654-1662/65), kteří se měli podílet na duchovní obnově panství.<sup>1885</sup> O tři roky později, v roce 1658, pozval do Slaného na přání svého mladšího bratra Ferdinanda Leopolda Benna (1619-1691)<sup>1886</sup> řád řeholních kleriků zbožných škol, díky nimž získalo město, které se pomalu ale jistě stávalo střediskem pobělohorského katolictví, na více než dvě a čtvrt století kvalitní školské zařízení na úrovni gymnázia přesahující svým významem hranice regionu.<sup>1887</sup> Dalším

---

na Slánské hoře nedaleko Kalvárie (Naučná stezka Slánská hora, Zastávka č. 3: Tři kříže). PhDr. Vladimír Příbyl, který se jako člen odboru kultury Městského úřadu Slaný, systematicky a dlouhodobě věnuje studiu těchto památek, potvrdil, že ani ve farní či děkanské kronice prozatím nenalezl o těchto křížích žádnou zprávu. Podle jeho názoru je možné, že se nějaké doplňující informace naleznou v deníku Bernarda Ignáce z Martinic, který je uložen ve Vídni či jiných pramenech uložených tamtéž. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 139r-139v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1632, Rozvržení na summu 12 500 kop míš. svědčící; František ŠVÁB, *Sasové na Slánsku*, s. 5; Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království českého. Řada první, Arcidiecéze pražská, díl VII. Vikariát Slánský*, Praha 2013, s. 173-174; obecně viz např. Eva KOŠTÁLOVÁ, *Kalvárie a křížové vrchy baroka v českých zemích*, Olomouc 2011 (= Diplomová práce, KTDVU FF UP). Václav Fiala (*Slaný*, s. 7) chybně uvádí, že tři kříže na Slánské hoře byly vztyčeny krátce po skončení války na oslavu vestfálského míru.

<sup>1884</sup> Ačkoliv nechal Bernard Ignác vystavět loretánskou kapli až po svém návratu z italského Loreta (cesta patrně souvisela s jeho marnou snahou zplodit mužského potomka), domnívají se někteří badatelé, že myšlenka na její vybudování byla součástí plánu založení františkánského kláštera od samého počátku, a to zejména s ohledem na silnou úctu k Panně Marii Loretánské prokázané jak u Bernardova otce, tak i u dalších příbuzných, zejména Žďárských ze Žďáru. Alessandro CATALANO, *Příběh jednoho mýtu*, s. 32; Jan ŠTOVÍČEK, *Hájek, Žďárští a Martinicové*, SO 8, 2000 [vyd. 2001], s. 29-39; TÝŽ, *Loretánská idea*, s. 14-21. Základní informace k umělecko-historickému vývoji pláště nejen slánské lorety viz např. Petr HOLOUŠ, *Sochařské kopie pláště Santa Casy z Loreta v českých zemích*, Olomouc 2012 (= Bakalářská diplomová práce, Katedra dějin umění Filozofické fakulty Univerzity Palackého, dále KDU FF UP).

<sup>1885</sup> Rozhodnutí „klášter františkánův při městě mém Slaném u kostela založení Svaté Trojice dáti stavěti“ oznámil Bernard Ignác z Martinic Slánským v polovině listopadu 1653. Vysvěcení a předání dokončeného kláštera františkánskému řádu o devět let později se stalo příležitostí pro uspořádání pompězní barokní slavnosti, které se mj. zúčastnil kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu, královédvorský biskup Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberku a opati benediktinských klášterů ve sv. Janu pod Skalou a u sv. Mikuláše na Starém Městě pražském. Popis slavnosti, která začala 12. srpna 1662 a pokračovala následující den, viz např. Jan ŠTOVÍČEK, *Slaný*, s. 71 či Alessandro CATALANO, *Příběh jednoho mýtu*, s. 25-34; AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 44, 12. 11. 1653.

<sup>1886</sup> Ferdinand Leopold Benno z Martinic (1619-1691), který několik let udržoval písemný styk se zakladatelem piaristického řádu sv. Josefem Kalasánským, s nímž se seznámil za svého pobytu v Římě, prý dokonce uvažoval o vstupu do tohoto řádu. Ze vzájemné korespondence Benona z Martinic a Josefa Kalasánského se dochovaly pouze dva dopisy, z 21. 9. 1641 a 13. 12. 1646. Václav BARTŮŠEK, *Z historie piaristické koleje*, s. 31-32. K osobě Ferdinanda Leopolda Benna z Martinic viz např. Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004, s. 503-505.

<sup>1887</sup> Budova piaristické koleje vyrostla v letech 1659 až 1666 jako v pořadí druhá v Čechách, a to na místě osmi domů zničených během třicetileté války a řeznických krámů ve východní části náměstí. První tři piaristé, kteří dorazili do Slaného již 18. prosince 1658, se dočasně usídlili v domě na náměstí, v němž až do postavení konventu žili slánští františkáni (č. p. 8). Již týden po svém příchodu zahájili výuku. O půl roku později, 8. července 1659, se přestěhovali do školy nacházející se vedle děkanského kostela sv. Gotharda (čp. 15), kde pokračovali ve výuce až do dokončení koleje v roce 1666. V roce 1777, přesně 111 let po zahájení výuky, bylo gymnázium na základě rozhodnutí císaře Josefa II. zrušeno a nahrazeno německou hlavní školou. V průběhu první poloviny 19. století bylo gymnázium, na němž nadále pedagogicky působili zdejší piaristé, střídavě obnovováno a zase rušeno, aby nakonec v roce 1878 definitivně zaniklo. Více viz např. Václav BARTŮŠEK, *Z historie piaristické koleje*, s. 20-36; TÝŽ, *O studentech a žácích*, s. 50-86; Kol., *Piaristé ve Slaném*; Matěj

jasným důkazem vítězství rekatolizace symbolicky vyjádřené jak stavbou již zmiňované kalvárie (1662), tak zejména vztyčením morového sloupu se sochami Nejsvětější Trojice a Immaculaty na náměstí kdysi mocného nekatolického města (1681),<sup>1888</sup> byla bezpochyby existence náboženských bratrstev a latinského literátského kúru.<sup>1889</sup> Dvě ze zmíněných bratrstev, růžencové při kostele sv. Gotharda (1664) a Neposkvrněného početí Panny Marie při stejnojmenné piaristické kapli (1673), založil sám Bernard Ignác z Martinic. A patrně stál také u zrodu bratrstva pásu sv. Františka (Confraternitas s. Francisci chordigerorum), jež bylo ustanoveno při kostele Nejsvětější Trojice v roce 1664.<sup>1890</sup> Duchovní obnova Slaného a jeho okolí pokračovala i v následujících letech. V roce 1674 byla dokončena oprava vinařského kostelíka sv. Václava a sv. Lidmily, který se původně nacházel ve vsi Ovčáry, jež zanikla

---

KADLEC, *Studenti a žáci piaristických škol ve Slaném 1667-1777. Jejich počet, věk, lokální a sociální původ*, Brno 2012 (= Magisterská diplomová práce, HÚ FF MU).

<sup>1888</sup> Vztyčení morového sloupu se sochou Nejsvětější trojice a Panny Marie v roce 1681 lze interpretovat minimálně dvojím způsobem. Jednak jej lze chápat jako důkaz vítězství rekatolizace a projev barokní zbožnosti, jednak jako prosté poděkování za odvrácení morové rány, které v roce 1680 padlo za oběť přes 400 lidí, téměř polovina tehdejšího obyvatelstva Slaného. Především druhá ze zmiňovaných soch, Neposkvrněná Panna Marie zašlapující bosou nohou hada symbolizujícího kacířství, byla mnohdy chápána jako alegorické zpodobnění úspěšně završené rekatolizace a vítězství Martinického rodu nad kdysi mocným nekatolickým susedem. Patrně právě z tohoto důvodu se mariánský sloup na slánském náměstí, stejně jako mnohé jiné jemu podobné památky, stal obětí novodobého obrazoborectví, které se živelně rozšiřovalo na celém území mladé Československé republiky již od prvních dnů po jejím vyhlášení v říjnu roku 1918. Stržení slánského sloupu, k němuž došlo 5. července 1920, vyvolalo nemalý ohlas v dobovém tisku. O celé události jsme poměrně dobře informováni také díky vyšetřování kauzy místním četnictvem a soudu s obžalovanými. Případ slánského obrazoborectví byl uzavřen až na jaře 1928. K průběhu moru v roce 1680 ve Slaném a následném vztyčení a posvěcení sloupu viz např. Antonín KRECAR, *Paměti*, SO 15, 1907, s. 38-40. Ke stržení morového sloupu viz zejména Stanislav KRAJNÍK – Vladimír PŘIBYL – Eva VOLFOVÁ, *Farní kroniky o ničení církevních památek po roce 1918 na Kladensku, Slánsku a Novostrašecku*, Posel z Budče 11, 1996, s. 9-14, zejména s. 11-12 a Zora DVOŘÁKOVÁ, *Trestní kauza: Stržení sloupu Nejsvětější Trojice ve Slaném*, SO 9 (109), 2001 [vyd. 2002], s. 57 – 66.

<sup>1889</sup> Literátské bratrstvo obnovilo svou činnost již za války. Na počátku roku 1636 (18. 1.) byli jeho staršími jmenováni konšel Samuel Cruciger (latinský kúr) a starší radní písař Jan Hostomský (český kúr). Na činnost obou bratrstev měl ve funkci inspektora dohlížet konšel Jiřík Hanzburský, služebником se stal Daniel Vlasák. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 354r. Josef Lacina (*Paměti*, s. 92) chybně uvádí, že ke jmenování starších literátského bratrstva v roce 1636 došlo již 16. 1.

<sup>1890</sup> V době, kdy v čele martinického fideikomisu stál Bernard Ignác z Martinic (1652-1685), máme ve Slaném doloženu existenci pěti bratrstev. Tři bratrstva byla založena při děkanském chrámu sv. Gotharda, dvě při františkánském klášteře, a jedno při piaristické koleji. V chronologickém pořadí se jednalo o bratrstvo pásu sv. Františka, které vzniklo při chrámu Nejsvětější Trojice v roce 1664, růžencové bratrstvo založené téhož roku při kostele sv. Gotharda, dále bratrstvo Dobrého pastýře, Nejsvětější Svátosti, Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Josefa potvrzené při klášterním chrámu Nejsvětější Trojice o sedm let později, bratrstvo Neposkvrněného početí Panny Marie založené při slánské piaristické kapli v roce 1673 a konečně „bratrstvo“ sv. Václava a sv. Lidmily, zmiňované ve farářských relacích z roku 1677, které působilo při chrámu sv. Gotharda. Jak upozorňuje Jiří Mikulec, nešlo v tomto případě o skutečné kanonicky založené bratrstvo. Navíc vzhledem k silným vazbám na osobu svého zakladatele, slánského děkana, po jeho smrti zaniklo. Jiří MIKULEC, *Náboženská bratrstva a třetí řády při františkánských kláštorech v barokních Čechách*, in: *Historia Franciscana II, Kostelní Vydří 2005*, s. 188-203; TÝŽ, *Proměny náboženských bratrstev v Čechách v raném novověku*, in: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), *Bratrstva. Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby*, Pardubice 2005, s. 24-25; Vladimír PŘIBYL, *Mariánská pouť. Mariánské barokní památky na Kladensku a Slánsku*, Posel z Budče 12-13, 1997, s. 24.

za třicetileté války.<sup>1891</sup> Přibližně ve stejné době byl renovován také špitální kostelík sv. Vavřince na pražském předměstí, kam dal Bernard Ignác z Martinic umístit kopii obrazu Panny Marie Pasovské.<sup>1892</sup>

I přes náznaky pozvolného oživení, jak v oblasti hospodářské, tak kulturní a sílcí role Slaného v životě regionu, bylo sídlo krajského města v roce 1663 definitivně přeneseno ze Slaného do nedalekých Loun. Tímto aktem byla symbolicky završena proměna někdejšího významného královského města v do jisté míry provinční poddanské sídlo.<sup>1893</sup>

---

<sup>1891</sup> Ferdinand VELC, *Soupis památek uměleckých a historických v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XX, Politický okres Slánský*, Praha 1904, s. 169-170.

<sup>1892</sup> Počátek úcty k této světici je spojen s pasovským exilem Bernardova otce Jaroslava Bořity z Martinic na počátku třicetileté války, odkud si přivezl kopii slavného Cranachova obrazu, který získal pasovský biskup arcivévoda Leopold v roce 1611 v Drážďanech od saského kurfiřta Jana Jiřího. Jan ŠTOVÍČEK, *Loretánská idea*, s. 120, pozn. 6. K pasovskému exilu viz např. Lukáš VYTLAČIL, *Bavorský exil Jaroslava Bořity z Martinic*, Posel z Budče 26, 2009, s. 27-29.

<sup>1893</sup> Slaný se sídlem kraje stal opět až v roce 1788. Nejednalo se však o kraj Slánský, nýbrž Rakovnický, se kterým byl Slánský sloučen již v roce 1714. Titul královského města byl Slanému navrácen privilegiem Josefa I. ze 7. října 1884. Po vzniku Československa se město vzdalo užívání tohoto titulu, aby se k němu po roce 1939 nakrátko a po roce 1991 natrvalo vrátilo. *Slaný*. Historický atlas měst České republiky, textový úvod, nepaginováno; Jana KROTOLOVÁ, *Město Slaný ve světle svých majestáťů*, s. 39-40.

## 8. Závěr

Život obyvatel Slaného ovlivňovali v průběhu třicetileté války podobně jako život obyvatel jiných středoevropských měst v této době zejména vojáci a jednotlivé válečné události. Výrazným způsobem do něj však zasáhla také jejich nová (zástavní) vrchnost Jaroslav Bořita z Martinic.

Jako předzvěst velkých změn lze chápat renovaci městské rady, která byla realizována speciálními komisaři v listopadu 1622, v době, kdy bylo o zástavě s největší pravděpodobností již rozhodnuto. Poprvé v dějinách Slaného nebyla spojena s obnovou sboru obecních starších a následným jmenováním sboru volenců. Další výraznou změnu v podobě správy města zaznamenáváme bezprostředně po jeho zastavení Jaroslavem Bořitovi z Martinic v červenci 1623. Císařský rychtář jakožto zástupce panovníka je nahrazen slánským hejtmanem jakožto zástupcem nové zástavní vrchnosti. Zároveň na něj, stejně jako na další hraběcí úředníky, přechází řada pravomocí v oblasti výkonu správy. Možná právě z tohoto důvodu Martinic nijak výrazně nezasahuje do personálního složení městské rady. Změna přichází až v lednu 1627 a není iniciována Martinicem. Hlavní příčinou renovace se stala velká emigrační vlna předešlého roku, v jejímž důsledku přestala být rada usnášeníschopná. K dalším změnám v podobě správy města dochází v polovině 30. let, kdy je opět obnoven sbor obecních starších a navíc jsou na místo jednoho městského rychtáře nově jmenováni rychtáři dva. Zda tato změna, stejně jako změna počtu obecních starších, byla vyvolána válečnými událostmi a s ní související simplifikací městské správy, nebo snahou přiblížit správu Slaného správě uplatňované na jiných martinických panstvích, nelze v současné chvíli říci. Jisté naopak je, že změna právního postavení Slaného se promítla do podoby zasedání městské rady a náplně jejího jednání a také zápisů v jednotlivých městských knihách. Rytmus úředního roku, stejně jako okruh problémů, které městská rada řešila, byl pochopitelně výrazně ovlivňován také vojáky, kteří ve Slaném pobývali velmi často zejména v prvních letech války.

Ve snaze vyrovnat se s přítomností vojáků a jejich požadavky si městská rada v průběhu let vytvořila určité obranné mechanismy. Kromě psaní nejrůznějších listů, zejména Karlu z Lichtenštejna, jednotlivým vojenským velitelům a později také nové (zástavní) vrchnosti, jejichž hlavním cílem bylo domoci se napravení různých excesů páchaných vojáky či jejich odvolání z města, lze mezi tyto mechanismy počítat především snahu dohodnout se s okoloprojízďejícími vojáky na podobě jejich „fedruňku“ a zejména na podmínkách, za kterých by byli ochotni se městu zcela vyhnout, dále snahu regulovat pobyt vojáků ve městě prostřednictvím smlouvy, která by precizovala obecná ustanovení daná ordonancemi

či patenty a také snahu opatřovat si informace o pohybu vojsk. Za specifický obranný mechanismus pak lze považovat včasné placení berní a kontribucí a odvádění výpalného. Také jednotliví obyvatelé města si v průběhu válečných let vytvořili určité strategie, které jim umožňovaly bránit se (deviantnímu) chování vojáků. Vzhledem k tomu, že všechny mechanismy, které městská rada užívala k ochraně životů a majetku obyvatel Slaného, se ukázaly jako zcela neúčinné, stal se nejčastěji uplatňovanou obrannou strategií prostý útek, často v podobě hromadné migrace. Aktivně se obyvatelé Slaného zapojovali do obrany města převážně pouze v rámci povinných hlídek, tzv. vart, a to ještě nepříliš ochotně.

Kromě stupňujících se požadavků státu na vyživování vojáků a škod, které jim byly vojáky způsobeny, se museli Slánští v průběhu válečných let potýkat také s důsledky zásahů Martinice do hospodářství města. Zejména v letech zástavy lze tyto zásahy označit za systematické a promyšlené. Jejich hlavním cílem bylo ochromit už tak značně oslabené hospodářství města, způsobit jeho platební neschopnost a v důsledku neplnění závazků stanovených v zástavní smlouvě jej získat do trvalého vlastnictví.

Dále se obyvatelé Slaného museli vyrovnávat s nucenou změnou víry, která minimálně po celou první polovinu války, spíše však až do 60. let, byla změnou pouze vnějšíkovou, a také s důsledky změny právního statutu města a tedy s faktem, že se ze svobodných měšťanů stali nejprve zástavními a poté dědičnými poddanými. Tato skutečnost sebou přinášela řadu novinek, na něž nebyli hrdí slánští měšťané zvyklí, včetně povinnosti robotovat. Spolu s privilegií ztratili možnost ovlivňovat nejen dění ve městě, ale z velké části také svůj vlastní život. Byli postaveni před rozhodnutí, zda zůstat, konvertovat a pokusit se přizpůsobit měnícím se podmínkám, nebo se vydat vstříc nejisté budoucnosti v zahraničí za cenu, že si uchovají víru svých předků a snad také osobní svobodu. Situace těch, kteří se rozhodli ve Slaném zůstat, nebo těch kteří se do něj později vrátili, však v sobě nesla stejnou míru nejistoty a v mnohém byla dokonce těžší. Kromě takřka permanentní přítomnosti vojska a tlaku nové vrchnosti na konverzi a odvádění nejrůznějších dávek i za osoby nepřítomné, se museli podobně jako exulanti vyrovnávat s důsledky rozpadu zpravidla po generace budovaných sociálních sítí. Řada osob, která do nich patřila, odešla do exilu nebo se stala nežádoucími, ať již kvůli své nechuti konvertovat nebo vazbám na staré elity.

S tím, jak rostlo napětí v obci, k němuž vedle vojáků nemalou měrou přispíval také Martinic, stávali se představitelé městské správy terčem slovních i fyzických útoků. V důsledku přenesení řady pravomocí na hraběcí úředníky se stali pouhými vykonavateli nepopulárních opatření. K poklesu jejich autority přispívala také potřeba Slánských nalézt viníky současného stavu, zejména ohromného zadlužení města, které vedlo k jeho zastavení

a následnému prodeji Martinicovi. Z dříve prestižních úřadů se stalo nechtěné břemeno. Kdy opět začali slánští měšťané usilovat o proniknutí mezi politickou elitu a zejména o setrvání v této skupině „vyvolených“, nelze prozatím s jistotou říci. Je však vysoce pravděpodobné, že k tomuto obratu došlo v průběhu 60. let 17. století, poté, co byla městu navracena některá privilegia, napomáhající k ekonomické stabilizaci a postupné hospodářské obnově města a zejména poté, co zemřeli poslední zástupci bývalých (radních) elit či osob, které si pamatovaly, jaké poměry panovaly za svobody města.

Mnohé o konfliktním potenciálu městské obce a zároveň o vztahu obyvatel města a Martinice prozrazuje případ Jana Šultyse, resp. potrestání Slánských za kolaboraci s nepřítelem během saského vpádu a následné splácení škod způsobených na vrchnostenském majetku. O vztahu obyvatel města a jejich nové (zástavní) vrchnosti, který by měl být v budoucnu předmětem dalšího výzkumu, vypovídají pochopitelně také mnohé jiné události. Již nyní je na základě dosud prostudovaných pramenů možno říci, že bude třeba výrazně revidovat zejména pohled na osobu Jaroslava Bořity z Martinic. Ukazuje se, že řada Martinicových kroků, která byla v minulosti interpretována jako ukázka jeho nenávislného postoje vůči Slánským a msta za jejich účast na defenestraci, zejména tvrdé vymáhání škod způsobených za saského vpádu, byla spíše výsledkem racionální úvahy a především snahy dosáhnout zisku Slaného do trvalého vlastnictví. Zdá se, že byl racionálně uvažujícím hospodářem, živě se zajímajícím o dění na svých statcích, který dohlíží na činnost svých úředníků, a který se bezdůvodně nemstí, pouze jde vytrvale za svým cílem.

Na vztah Slánských a Martinice je třeba dívat se plastičtěji a zejména nesrovnávat jej pouze s jeho syny. Především srovnávání s Bernardem Ignácem, z něhož Jaroslav nevychází v příliš dobrém světle, může vést k ukvapeným a zjednodušujícím závěrům.<sup>1894</sup> Musíme si uvědomit, že synové Jaroslava Bořity se nacházeli ve zcela jiné situaci. Jiří Adam i Bernard Ignác se smečenského fideikomisu ujímají až po skončení války, druhý jmenovaný dokonce téměř dva roky poté, co území Čech opustil poslední cizí voják. Navíc nijak nepolevovali ani v rekatolizačním úsilí, jen vzhledem ke změněným podmínkám mohli používat a také používali poněkud jiné prostředky než jejich otec. Rozhodně také není pravda, že by byli vůči Slánským shovívavější. Krátce poté, co se Bernard Ignác ujal správy smečenského

---

<sup>1894</sup> Například v článku Jany Krotilové z roku 1997 je možno se dočíst následující: „Dne 21. listopadu umírá Jaroslav Bořita z Martinic a jeho odchod znamenal pro Slaný značné ulehčení. Jaroslav Bořita zanechal po sobě 4 syny, z nichž ani jeden nepodědil tvrdost, neústupnost a mstivost svého otce [...] Jiří Adam brzy pochopil, že zbídačené a napůl vylidněné město ani jemu nemůže být k užítku, a proto se zasadil u panovníka, aby městu udělil další výroční trh.“ Jana KROTILOVÁ, *Město Slaný ve světle svých majestátů*, s. 37. Podobně například či Matěj Kadlec: „Slaný tehdy převzal Martinicův nejstarší syn Jiří Adam, který ihned začal město podporovat. Na rozdíl od svého otce již nechoval k měšťanům averzi.“ Matěj KADLEC, *Studenti a žáci*, s. 51.

fideikomisu, vydal poměrně přísnou instrukci a ve chvíli, kdy zjistil, že není dodržována, neváhal odvolat městskou radu. Skutečnost, že pro město od panovníka získávají privilegia a sami mu udělují různé úlevy, je podle mého názoru především dokladem toho, že jsou stejně jako jejich otec pragmatickými hospodáři. Navíc nově udělená či navracená privilegia byla podmíněna setrváním při katolické víře a zachováním věrnosti vrchnosti, udělení řady z nich pak bylo předjednáno již Jaroslavem Bořitou. Bylo by tedy chybou pohlížet na veškeré Martinicovy kroky jako na pouhý projev nenávisti vůči Slánským či jako na mstu za potupné vyhození z oken české dvorské kanceláře, popř. jako na logické vyústění dlouholetých animozit, které panovaly mezi městem a martinickým rodem.

Předkládaná práce si nekladla za cíl podat vyčerpávající obraz života ve Slaném za třicetileté války. S ohledem na charakter dochovaných pramenů, stav dosavadního poznání a prostoru, který je možno využít v diplomové práci, všechny změny, ke kterým v průběhu válečných let došlo, ať již pod vlivem válečných událostí či v důsledku změny právního postavení města, ani postihnout nemohla. Mnohé bylo pouze naznačeno a řada otázek, které zazněla v úvodu, zůstala nezodpovězena. Pokud se však podařilo shromáždit sumu ověřených a ověřitelných poznatků, o něž je možno se opřít při další interpretaci a které je možno bez obav použít ke komparaci, byl její smysl bohatě naplněn.

## Seznam použitých pramenů a literatury

### Prameny nevydané

#### Archiv Národního muzea

##### Sbírka F (Topografická sbírka)

sign. F 214a, Slaný, kt. č. 170

#### Národní archiv ČR

##### Stará manipulace

i. č. 667/63 (sign. C 215/S 63), *Pobělohorské konfiskace – Slaný*, kt. č. 491-492

i. č. 678 (sign. C 225/1), *Pohledávka Matěje Cyrusa vůči městu Slaný*, kt. č. 581

i. č. 707 (sign. D1/S-Š, č. 25), *Půjčky a ručení abecedně - Slaný*, kt. č. 581

i. č. 2188 (sign. M 7), *Martinicové, rodinné a majetkové záležitosti*, kt. č. 1444-1446

i. č. 3009 (R 109/12), *Náboženské záležitosti*, kt. č. 1981

i. č. 3232 (sign. S 114), *Záležitosti města Slaného*, kt. č. 2224-2226

#### Sächsisches Saatsarchiv - Hauptstaatsarchiv Dresden

##### Bestand 10024 Geheimer Rat/Geheimes Archiv

Loc. 10332/2, Viertes Buch Einnehmung derjenigen, so aus Böhmen und von andern Orten weichen müssen

Loc. 8297/01, Passbriefe 1637-1643

#### Stadtarchiv Dresden

##### Bestand 2.1.: Ratsarchiv

Loc. C.XXI.19b, Der Stadt Dresden Bürgerbuch 1641-1714

#### Státní oblastní archiv Praha

##### Velkostatek Smečno

i. č. 97 (sign. Aa1), *Svazek opisů listin 1633-1773*

i. č. 108 (sign. Aa11), *Kopíř 129 různých smluv 1635, 1678*

i. č. 130 (sign. III/8), *Scriptae de variis in militaribus et politici 1640-1644*

i. č. 132 (sign. III/41), *Confiscationsbuch Anno 1644*

i. č. 494, *Kniha výhostů 1587-1630*

i. č. 495 (sign. RP1), *Kniha výhostů 1604-1637*



i. č. 1019 (sign. I 185/87), *Výpis z desk zemských z 5. 12. 1789 o vkladu inkorporace statku Slaný do smečenského fideikomisu z 8. 1. 1648*

i. č. 1131 (sign. VII), *Hospodářské spisy (hospodářská registra)*, kt. č. 11 a 12

i. č. 1134 (sign. VIII/3), *Zprávy úředníků Jaroslava Bořity z Martinic 1648-1649*, kt. č. 13

i. č. 1140 (sign. XII), *Výhostní listy 1603-1628*, kt. č. 32; *Výhostní listy 1629-1648*, kt. č. 33; *Výhostní listy 1650-1658*, kt. 34

i. č. 1146 (sign. IV/14A), *Poznamenání škod od císařských, Sasů a Švédů ve třicetileté válce*, kt. č. 47; *Úřední vysvědčení o těchto škodách...1631-1648*, kt. č. 48; *Vysvědčení a protokoly škod jiného druhu 1627-1649*, kt. č. 48

i. č. 1327 (sign. AA XLV), *Spisy o právním postavení Slaného 1638-1791*, kt. č. 285

i. č. 1352 (sign. XLVIII), *Hospodářská registratura 1653-1845*, kt. č. 319

i. č. 1353 (sign. XLVIII), *Supliky poddaných k vrchnosti 1648-1783*, kt. č. 321

i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod od císařských, Sasů a Švédů ve třicetileté válce a Úřední vysvědčení škod 1631-1647*, kt. č. 334

#### Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný

matrika Slaný 1 (N: 1597-1617; O: 1595-1617)

matrika Slaný 2 (N, O, Z 1618-1650)

matrika Slaný 3 (N, O, Z 1650-1665)

matrika Slaný 4 (N, O: 1666-1693; Z: 1666-1687)

#### Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Budňany – Karlštejn

matrika Budňany – Karlštejn 14 (N, O: 1601-1651)

dostupné v digitální podobě na portálu <http://ebadatelna.soapraha.cz/pages/IndexPage?2>

#### **Státní oblastní archiv Praha - Státní okresní archiv Kladno**

##### Archiv města Slaný<sup>1895</sup>

*Aktový materiál*, 1618-1699, kartony č. 37-45

*Knihy dluhů a úroků 1634-1649*, kniha č. 45

*Knihy kšaftovní 1572-1682*, kniha č. 82

*Knihy misivů 1607-1617*, kniha č. 62

*Knihy misivů 1610-1626*, kniha č. 69

---

<sup>1895</sup> Vzhledem k tomu, že se jedná o fond z velké části neuspořádaný a také s ohledem na poslední přečíslování městských knih, díky němuž byly některé typově stejné knihy od sebe značně vzdáleny, považují za nejlepší, uvést je v abecedním pořadí podle jejich názvu. Více viz kap. č. 1.1.

*Kniha misivů 1617-1622, kniha č. 162*  
*Kniha misivů-posílací 1622-1636, kniha č. 70*  
*Kniha misivů 1635-1642, kniha č. 71*  
*Kniha misivů 1629-1638, kniha č. 72*  
*Kniha patentů 1622-1630, kniha č. 3*  
*Kniha patentů 1648-1651, kniha č. 4*  
*Kniha smluv 1563-1686, kniha č. 85*  
*Kniha smluvní 1593-1713, kniha č. 93*  
*Kniha soudní zápisy 1612-1615, kniha č. 90*  
*Kniha soudní 1589-1601, kniha č. 87*  
*Kniha soudní zápisy 1611-1660, kniha č. 88*  
*Kniha svědomí 1601-1612, kniha č. 94*  
*Kniha svědomí 1629-1656, kniha č. 96*  
*Kniha šosovní 1640-1641, kniha č. 38*  
*Kniha šosovní městská 1656, kniha č. 41*  
*Kniha šosovní předměstská 1650, kniha č. 39*  
*Kniha šosovní předměstská 1656, kniha č. 40*  
*Kniha zápisů z rady 1631-1639, kniha č. 100*  
*Manuál radní 1574-1586, kniha č. 54*  
*Manuál radní 1595-1604, kniha č. 55*  
*Manuál radní 1605-1613, kniha č. 56*  
*Manuál radní 1613-1624, kniha č. 57*  
*Manuál radní 1625-1638, kniha č. 58*  
*Manuál radní 1638-1661, kniha č. 59*  
*Pamětní kniha 1638-1685, kniha č. 1*  
*Pamětní kniha 1641-1652, kniha č. 2*

## **Prameny vydané**

- BECKOVSKÝ Jan František, *Poselkyně starých příběhův českých, II. díl, sv. 2 (1608-1624) a 3 (1625-1715)*, ed. Antonín Rezek, Praha 1879 a 1880.
- BERÁNEK Karel (ed.), *Bakaláři a mistři promovani na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v letech 1586-1620*, Praha 1989.
- TÝŽ (ed.), *Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v letech 1560-1582*, Praha 1981.

- BOBKOVÁ Lenka (ed.), *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621–1639*, Praha 1999.
- DVORSKÝ Julius – PAŽOUT František (edd.), *Sněmy české od roku 1526 po naši dobu*, sv. 7, 1586-1591, Praha 1891.
- EMLER Josef (ed.), *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, tom. 4, Praha 1884. s. 459-548.
- TÝŽ (ed.), *Výpisy z českých původních listin c. k. veřejné knihovny pražské (1391-1477)*, Archiv český 7, Praha 1887, s. 685 – 679.
- JANÁČEK Josef (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984.
- JIREČEK Josef (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka...od l. 1608 do 1619*, I-II. díl, Praha 1866, 1868.
- TÝŽ (ed.), *Práva městská Království Českého a Markrabství Moravského spolu s krátkou summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*, 5. vydání, v Praze nákladem spolku českých právníků Všehrd 1876.
- KALOUSEK Josef (ed.), *Řády selské a instrukce hospodářské 1627-1698*, Archiv český 23, Praha 1906.
- KAMPER Zdeněk (ed.), *Kronika mladoboleslavská od M. Jiřího Bydžovského sepsaná*, Mladá Boleslav 1935.
- KILIÁN Jan (ed.), *Paměti krupského měšťana Michela Stüelera (1629-1649)*, Teplice – Dolní Břežany 2013.
- KOMENSKÝ Jan Amos, *Historie o těžkých protivenstvích církve české*, ed. Miloslav Kaňák, Praha 1952.
- KOPIČKA Petr (ed.), *Deníky roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 a 1625*, Praha 2003.
- LÍVA Václav (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze*, III-VIII, Praha 1951-1957.
- MENDELOVÁ Jaroslava (ed.), *Knihy měšťanských práv na Novém Městě pražském 1582-1657*, Praha – Ústí nad Labem 2012.
- MILTNER Jan Bohuslav (ed.), *Kalendář historický Daniele Vepřka, měšténína slánského*, in: *Výroční zpráva cís. král. vyššího gymnasia v Hradci Králové*, Hradec Králové 1883, s. 1-15.

- MILTNER Jan Bohuslav (ed.), *Zlomek Paměti Slánských z r. 1643-1645, od hr. Martinického úředníka*, in: Výroční zpráva cis. král. vyššího gymnasia v Hradci Králové, Hradec králové 1883, s. 15-19.
- PEŠÁK Václav (ed.), *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953.
- PETERS Josef (ed.), *Václav Kněžoveský a jeho paměti*, SO 6, 1898, s. 13-56.
- PODLAHA Antonín (ed.), *Dopisy reformační komise v Čechách z let 1627-1629*, Praha 1908.
- POLIŠENSKÝ Josef a kol. (edd.), *Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia. Quellen zur Geschichte des Dreissigjährigen Krieges aus tschechoslowakischen Archiven und Bibliotheken*, I-VII, Prag – Wien – Köln – Graz 1971-1981.
- ROEDL Bohumír (ed.), *Svědectví z morového času. Kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580-1587. Edice pramene*, Praha 2003.
- SEDLÁČEK August (ed.), *Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1869.
- SEYDL Josef Antonín, *Kronika královského města Berouna. Kronika čili úplné a obšírné popsání všech památností královského krajského města Berouna. Sepsaná Josefem Antonínem Seydlem, děkanem tohotéž královského města 1828*, ed. Miloš Garkisch – Marie Tošnerová, Beroun 2003.
- ŠUBERT Václav (ed.), *Apologie druhá stavův Království českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí způsobou přijímajících*, Praha 1862.
- TIEFTRUNK Karel (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623*, díl II (1617-1618), Praha 1866, díl III (1619-1620), Praha 1867.
- TISCHER František (ed.), *Dopisy Viléma hraběte Slavaty psané Jaroslavu Bořitovi hraběti z Martinic z let 1631 a 1632*, SH 1, 1883, s. 305 – 322.
- TÝŽ (ed.), *Dopisy Viléma hraběte Slavaty Jaroslavu Bořitovi hraběti z Martinic z léta 1632*, SH 2, 1884, s. 32-37; 92-98.
- TÝŽ (ed.), *Dopisy Viléma hraběte Slavaty psané Jaroslavu Bořitovi Hraběti z Martinic a jeho synovi z let 1633 a 1634*, SH 3, 1885, s. 193-202, 283-292, 360-364.
- TÝŽ (ed.), *Dopisy Viléma hraběte Slavaty psané Jaroslavu Bořitovi hraběti z Martinic a jeho synovi z roku 1635*, SH 4, 1886, s. 352-363.
- TRUC Miroslav (ed.), *Album Academiae Pragensis Societatis Iesu 1573-1617 (1565-1624)*, Praha 1968.
- VOLF Miloslav (ed.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, sv. 11, 2. část, 2. sešit, Praha 1941.

## Literatura

- ANDRESOVÁ Klára, *Život žoldnéře za třicetileté války v kontextu českých zemí*, Praha 2011 (= Bakalářská práce, ÚČD FF UK).
- BARÁKOVÁ Jiřina, *Epigrafika na Kladensku a Slánsku do r. 1800*, Praha 2006 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK).
- BARTŮŠEK Václav, *O studentech a žácích gymnázia ve Slaném, jeho učitelích a příznivcích v prvním období školy v letech 1658–1778*, in: Jubilejní památník na oslavu třistapadesátiletého trvání gymnázia v Slaném: 1658–1908–2008, edd. Olga Judlová – Milan Dunder, Slaný 2008, s. 50–86.
- TÝŽ, *Z historie piaristické koleje ve Slaném 1658-1778*, Slánské rozhovory 2008. Piaristé: historie, osobnosti, literatura, umění, Slaný 2009, s. 20-36.
- BEDNAŘÍK Karel – HAVELKOVÁ Věra, *Česky psané závěti z fondu státního archivu v Drážďanech*, SAP 34, 1984, č. 2, s. 439-511.
- BEDNAŘÍK Karel – KOBUCH Manfred, *Bergmannova sbírka ve Státním archivu v Drážďanech*, AČ 31, 1981, č. 3, s. 161-168.
- BERÁNEK Karel, *Nejstarší záznamy o počasí v pražském Klementinu a morová epidemie roku 1649*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 8, 1991 [vyd. 1992], s. 98-113.
- BĚLINA Pavel, *The Thirty Years War? In the Margin of the 350th Anniversary of the First Peace Conference in the Modern Era in Europe*, SVPP 35, 1995 (= K 350. výročí bitvy u Jankova 1645-1995), s. 301 – 305.
- TÝŽ, *Třicetiletá válka? Na okraj 350. výročí prvního mírového kongresu evropského novověku*, HaV 47, 1998, č. 6, s. 152-157.
- TÝŽ, *Závěrečné období třicetileté války a České země*, in: Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, Ústí nad Orlicí 2008, s. 183-191.
- BÍLEK Karol, *Správa města Sobotky v 16. a 17. století a poměr ke kostecké vrchnosti*, in: Poddanská města v systému patrimoniální správy. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12. – 13. září 1995, Ústí nad Orlicí 1996, s. 78-84.
- BÍLEK Tomáš Václav, *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618*, část II, Praha 1883.
- TÝŽ, *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě bělohorské*, Praha 1892.
- BOBOKOVÁ Lenka, *Města na hranici. Na okraj styků měst Ústí nad Labem a Pirny v 1. polovině 17. století*, in: Vindemia. Sborník k 60. narozeninám Ivana Martinovského, Ústí nad Labem 1997, s. 97-107.

- BOROVSKÝ Tomáš – STERNECK Tomáš, *Finance a Moravská společnost. Města a měšťané*, in: Tomáš Borovský – Bronislav Chocholáč – Pavel Pumper (edd.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007, s. 229-291.
- BRADÁČOVÁ Michaela, *Poddanské město Turnov po třicetileté válce ve světle účetních pramenů*, Brno 2008 (= Magisterská diplomová práce, HÚ FF MU).
- BUMBA Jan, *České katastry od 11. do 21. století*, Praha 2007.
- BŮŽEK Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.
- CATALANO Alessandro, *Příběh jednoho mýtu. Bernard Ignác z Martinic – Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu – Jezuité*. In: *Slánské rozhovory 2005: Itálie a Čechy: filosofie, dějiny, umění, hudba, literatura*. Slaný 2006, s. 25-34.
- TÝŽ, *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008.
- CERMAN Markus – MATUŠÍKOVÁ Lenka – ZEITLHOFER Hermann, *Projekt „Sociální struktury v Čechách“*. *Rozbor pramenů s použitím počítače*, AČ 49, 1999, č. 2, s. 107 – 128.
- ČAREK Jiří - LŮŽEK Bořivoj, *Názvoslovní městských knih v severozápadních Čechách*, SAP 18, 1968, č. 2, s. 452-477.
- ČELAKOVSKÝ Jaromír, *Návrat emigrace české v r. 1631*, Osvěta 2, 1872, s. 702-716, 746-752, 805-822, 911-926; Osvěta 3, 1873, s. 114-123, 172-183, 249-259.
- ČERMÁK Josef, *Příspěvky rodopisné II. Šlechtické a erbovní rodiny velvarské v XVI. a XVII. věku*, ČSPSČ 6, 1898, č. 1, s. 12-17.
- ČERNÝ Jan, *Kniha trhových smluv města Nového Strašecí z let 1610-1669*, RSH 4, 2003, s. 39-102.
- TÝŽ, *Korespondence města Rakovníka s Kadani v 16. a 17. století*, Comotovia 2009. Sborník příspěvků z konference věnované 200. výročí regionálních vojenských akcí napoleonských válek (1809-2009), Chomutov 2010, s. 117-125.
- TÝŽ, *Nové Strašecí v korespondenci se Slaným a Rakovníkem v 16. a 17. století*, SSH 35, 2009, s. 130-184.
- TÝŽ, *Registra městských hospodářů v Rakovníku. Příspěvek k dějinám správy a hospodářství města 16. století*, RSH 6, 2005, s. 47-61.
- TÝŽ, *Službu svů vzkazujem, slovné opatrnosti páni sousedé a přátelé naši milí. Registra odeslaných listů města Rakovníka z let 1534-1544 (1545)*, RHS 7, 2006, s. 163-228.

- TÝŽ, *Vojáci v Rakovníku za třicetileté války*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 103 – 112.
- TÝŽ, *Vztahy mezi městy Slaným a Louny v polovině 15. století ve světle slánského kopiáře*, Slánské rozhovory 2006, s. 14-17.
- ČESÁKOVÁ Markéta, *Rychtářské manuály města Náchoda 1603-1636*, Praha 2011 (= Rigorózní práce, KPVHAS FF UK).
- ČOUPEK Jiří, *Městská správa v Uherském Brodě a jiných poddanských městech a městečkách v 16. – 18. století*, Studia Comeniana et Historica 8, 1978, č. 18, s. 78 – 87.
- DOBNER Libor, *Křesadlové a město Slaný*, Slánské listy, 7. 12. 2004, s. 12.
- DOERR August von, *Genealogische Daten über einige böhmischen Exulanten in Sachsen*, VKČSN 7, 1900, Praha 1901, s. 1-30.
- DOUŠA Jaroslav, *Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském v letech 1550-1650. Sociální složení rad v letech 1560-1590*, SAP 32, 1982, č. 2, s. 321-418.
- TÝŽ, *Plzeň za saského vpádu v letech 1631-1632*, MZK 30, 1994, s. 23-71.
- TÝŽ, *Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571-1602 a 1630-1650*, DP 15, 1997, s. 43-74.
- DURAS František, *Drobnosti z městského archivu slánského*, SO 30, 1922, s. 31.
- DVOŘÁK Jan, *Vrchnostenské město v raném novověku ve vztahu k vrchnosti a venkovskému zázemí. Svitavy v 17. století*, Brno 2012 (= Disertační práce, HÚ FF MU).
- DVOŘÁK Josef, *Chronologický přehled vrchních úředníků panství Slánského a Smečenského (od r. 1523 až do r. 1848)*, SO 40, 1932, s. 3-8.
- DVOŘÁK Miloš, *Městská správa v Českém Brodě a její písemnosti do roku 1623*, SAP 32, 1982, č. 1, s. 170-224.
- DVOŘÁKOVÁ Zora, *Trestní kauza: Stržení sloupu Nejsvětější Trojice ve Slaném*, SO 9 (109), 2001 [vyd. 2002], s. 57 – 66.
- ŘURČANSKÝ Marek, *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*, Praha 2013.
- TÝŽ, *Kolektivní paměť měst? Narativní prameny městské provenience, jejich autoři a vztah k pramenům diplomatické povahy na příkladu středních Čech v první polovině 17. století*, OH 11, 2006, s. 375-388.
- TÝŽ, *K proměnám městských intelektuálních elit za třicetileté války. Příklad středního Polabí*, HOP 1, 2009, č. 1, s. 157-168.
- TÝŽ, *Městská správa a kanceláře ve středním Polabí za třicetileté války*, Praha 2007 (= Disertační práce, KPVHAS FF UK).

- TÝŽ, *Nymburk v letech 1629-1634 ve světle městských register a jiných pramenů 1. Situace města po bitvě na Bílé hoře a stručný diplomatický rozbor rukopisu*, SSH 25, 1999 [vyd. 2001], s. 85-104.
- TÝŽ, *Nymburk v letech 1629-1634 ve světle městských register a jiných pramenů 2. Městská kancelář a obsahový rozbor register*, SSH 26-27, 2000-2001 [vyd. 2003], s. 15-43.
- TÝŽ, *Nymburská registra z let 1629-1634*, Praha 1998 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK).
- TÝŽ, *Obnovování městských rad v českých královských městech v letech 1624-1636*, DP 21, 2002, s. 93-101.
- TÝŽ, *Vojsko – klíčový problém městské správy v Čechách za třicetileté války?*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 67 – 76.
- TÝŽ, *Zkušenosti Nymburských s vojáky za třicetileté války. Sonda do problematiky obrazu vojáka v českém prostředí*, Kuděj 1, 1999, č. 1, s. 22 – 38.
- EBEL Martin – NOVÁ Eliška, *Soumrak městských fortifikací po třicetileté válce*, Svorník 11, 2013, s. 166 – 167.
- EBELOVÁ Ivana, *Finanční zajištění městských písařů na příkladech kanceláří v Lounech, Žatci a Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, in: Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara, CSc., Praha 1999, s. 47-52.
- ELZNIC Václav, *Pirenská erbovní kniha*, Heraldika a Genealogie 27, 1994, č. 2, s. 75-90.
- TÝŽ, *Prosebný list pobělohorských exulantů císaři Ferdinandu III. roku 1637*, Listy genealogické a heraldické společnosti 4, 1976-1977, č. 4, s. 115-126, 138-140.
- ENGLUND Peter, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*, Praha 2001.
- FIALA Václav, *Regesta ze slánského archivu*, SO 38, 1930, s. 64-70.
- TÝŽ, *Slaný v letech 1618-1632. České město za 30leté války*. Rozpravy KČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, nová řada (VIII), č. 1, Praha 1925.
- FÍŠERA Zdeněk, *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska*, 2. díl, Praha 2010.
- FOŘTÍK František, *Naši vynikající rodáci, krajané a pracovníci*, SO 42, 1934, s. 23 – 91.
- FRIDRICH Hynek, *Vzestup barokního kavalíra. Příspěvek k dětství a dozrávání Floriana Jetřicha Žďárského ze Žďáru*, Posel z Budče 19, 2002, s. 40-53.
- FUKALA Radek, *Třicetiletá válka – konflikt, který změnil tvář Evropy*, in: Ad honorem Josef Polišenský (1915-2001), ed. Ivo Barteček – Zdeněk Šamberger, Olomouc 2007, s. 97-118.
- GAJDOŠÍK Petr, *Českolipské purkmistrovské rejstříky 1576-1617*, SAP 54, 2004, č. 2, s. 459-565.



- GARKISCH Miloš, *Víno ve světle purkmistrovských účtů města Berouna*, in: Trpké býti zdá se? Víno a vinařství v českých zemích ve středověku a raném novověku. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce 2. 4. – 4. 4. 2008, Mělník 2009, s. 208-218.
- GRULICH Josef, *Zkoumání „maličkostí“: Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie*, ČČH 99, 2001, č. 3, s. 519-547.
- GRULICH Josef – ZEITLHOFER Hermann, *Migrace jihočeského obyvatelstva v období před třicetiletou válkou a po jejím ukončení*, HD 22, 1998, s. 79 – 105.
- HAAS Antonín, *Městské zřízení ve Velvarech před třicetiletou válkou*, SSH 3, 1959, s. 5-41; SSH 4, 1969, s. 1-49.
- HANZAL Josef, *Patrimoniální úředníci a úřady v době předbělohorské*, SAP 19, 1969, č. 2, s. 441-456.
- HEJNIC Josef, *Městští písaři a jejich literární a kulturní činnost v českých středověkých a raně novověkých městech*, AUC, phil. et his. 1 (Z pomocných věd historických 10), 1992, s. 31-41.
- HEJNIC Josef, *O památníku Floriána Vermilia*, Strahovská knihovna 2, 1967, s. 71-87.
- HERMAN František, *Z historie slánského kláštera*, SO 3, 1895, s. 22 – 32.
- HEROUT Jaroslav, *Jan Willenberg. Pohledy na česká města z počátku 17. století. Prvá výstava unikátního souboru perokreseb restaurovaných v roce 1984*, Památky a příroda 9, 1987, s. 531-537.
- HLAVICOVÁ Zuzana, *Jan Willenberg, knižní ilustrace*, Brno 2008 (= Magisterská diplomová práce, SDU FF MU).
- HOFMAN Jiří, *„Dali se potřebovat nepříteli a přitom ve městě nadále zůstávali“: Život ve Švédě okupovaném městě za třicetileté války*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 121-130.
- TÝŽ, *Banérova korespondence jako pramen k válečným událostem let 1639-1640*, in: Vítězslav Prchal a kol., *Mezi Martem a Memorií. Prameny osobní povahy k vojenským dějinám 16. – 19. století*, Pradubice 2011, s. 53-66.
- TÝŽ, *Mezi mlýnskými kameny – městská rada jako prostředník mezi olomouckou obcí a švédskou armádou (1642-1650)*, Historica Olomucensia 45, 2013, s. 63-83.
- HOJDA Zdeněk, *Bernard Ignác z Martinic. Pokus o portrét fundátora*. Slánské rozhovory 2008, Slaný 2009, s. 12-18.
- TÝŽ, *Boj o Prahu a závěr třicetileté války v Čechách*, Dějiny a současnost 20, 1998, č. 5, s. 11-18.
- TÝŽ, heslo *Martinitz (Martinic)*, v. (kath.), in: *Neue Deutsche Biographie*, XVI. Bd., Berlin 1990, s. 302-305.

- HOLODNÁK Petr – EBELOVÁ Ivana a kol., *Žatec*, Praha 2004.
- HOLOUŠ Petr, *Sochařské kopie pláště Santa Casy z Loreta v českých zemích*, Olomouc 2012  
(= Bakalářská diplomová práce, Katedra dějin umění FF UP).
- HONC Jaroslav, *Martinický velkostatek Smečno a jeho nejstarší urbář*, SSH 4, 1969, s. 77-104.
- HRACHOVÁ Hana, *Městská správa v Rokycanech v letech 1573-1699*, SAP 63, 2013, č. 2, s. 334-382.
- HRDLIČKA Josef, *Historická antropologie pro „střední třídu“? Možnosti a limity antropologických přístupů ke studiu společnosti vrchnostenských měst raného novověku*, in: Martin NODL – Daniela TINKOVÁ (edd.), *Antropologické přístupu v historickém bádání*, Praha 2007, s. 215-235.
- TÝŽ, *Mezi ctí a normou. Ke kultuře služby slavatovských hejtmanů okolo roku 1630*, OH 11, 2006, s. 347-372.
- TÝŽ, *Otázky bez odpovědí aneb konsenzuální ticho při obnovách městských rad v raně novověkých Čechách*, OH 12, 2007, s. 187-220.
- TÝŽ, *Vilém Slavata a jeho hejtman Hynek Ladislav Vejtmiler z Vejtmile*, TH 9, 2011, s. 187-200.
- TÝŽ, *Vzděláním ke kariéře? Vzdělanostní předpoklady kariér lokálních úředníků v raném novověku (Jindřichův Hradec 1550-1700)*, DP 27, 2008, s. 299-327.
- HRDLIČKA Josef – KADERÁBEK Josef, *Individuální prvky administrativního tlaku na konverze měšťanů českých měst ve dvacátých letech 17. století*, FHB 27, 2012, č. 1, s. 71-98.
- HRUBÁ Michaela, *Měšťanské elity v královských městech v severozápadních Čechách v předbělohorské době*, in: J. Jurok (red.) *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci*, Příbor 2001, s. 125-145.
- TÁŽ, *Možnosti výzkumu měšťanských elit v prostředí královských měst severozápadních Čech*, Documenta Pragensia 22, Praha 2004, s. 193-210.
- TÁŽ, *Zvonění na sv. Alžbětu. Odras norem a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku*, Praha 2011.
- HULINSKÝ Jindřich, *František Karel Miltner*, SO 41, 1933, s. 3-9.
- TÝŽ, *Hejtmani kraje a okresu slánského*, SO 41, 1933, s. 28-34.
- TÝŽ, *Historický archiv města Slaného*, SO 30, 1922, s. 34-46.
- TÝŽ, *Latínští básníci XVI. a XVII. století buď v Slaném zrození nebo zde či na Slánsku působící*, SO 36, 1928, s. 43 – 48.

- TÝŽ (uspoř.), *Město Slaný, jeho kraj a památnosti. Monografie města i okresu, vydaná k oslavě prvního desetiletí republiky*, Slaný 1928.
- TÝŽ, *O starodávném úřadování a bývalých zaměstnancích při obci slánské*, SO 37, 1929, s. 22-40.
- TÝŽ, *Slánský primas Jiří Vojna (Polemius) a jeho doba*, SO 22, 1914, s. 29 – 37.
- TÝŽ, *Slánští kališníci. Dvě historické črty z patnáctého věku*, SO 31, 1923, s. 38-53.
- TÝŽ, *Z dějin poddanství a osvobození města Slaného. Příspěvek k historii města v XVIII. století. P. Jan Aug. Cinner a snaha jeho o vyproštění rodného města Slaného z poroby*, SO 30, 1922, s. 12-21.
- HULINSKÝ Jindřich – DURAS František, *Seznam historických archiválií města Slaného, jichž bližší (detailní) označení obsaženo je v psaném inventáři uloženém v zasklené skříni v archivu městském*, Slaný 1922.
- CHOTĚBOR Petr – SOMMER Jan – PŘIBYL Vladimír, *1137-2007. Sv. Gothard ve Slaném v proměnách věků*, Slaný 2007.
- CHYTLIL Karel, *Brikcí z Cimperka. Doplněná přednáška K. Chytila v Kruhu dne 15. listopadu 1917*, in: *Ročenka Kruhu pro pěstování dějin umění za rok 1917*, Praha 1918, s. 28- 36.
- INDRA Bořivoj, *Okresní archivy Středočeského kraje. Soupis archivních fondů*, Praha 1968, s. 304-305.
- JAKUBEC Ondřej, *Grafické dílo Jana Willenbergera a knižní tisky přelomu 16. a 17. století. Mezi realitou, imaginací a konceptualitou*, in: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philisophica, Moravica 2*, 2004, s. 185-203.
- JIROUŠEK Bohumil, *Česká historiografie na počátku 21. století – mezi příběhem, strukturou a teorií*, ČČH 110, 2012, č. 3-4, s. 501-512.
- JAROŠ Zdeněk, *Karel Křesadlo – bibliografie*, VSV 9, 1994, s. 302-305.
- TÝŽ, *Karel Křesadlo padesátiletý*, VSV 9, 1994, s. 301-302.
- JIROUTOVÁ Kateřina, *Křest v myšlení raně novověkého měšťana*, České Budějovice 2009 (= Diplomová práce, ÚAPVH FF JU).
- JORDÁNKOVÁ Hana - SULITKOVÁ Ludmila, *Brněnská městská kancelář v předbělohorském období. Prosopografická a diplomatická studie*, SAP 45, 1995, č. 2, s. 291-510.
- TYTÉŽ, *Fungování nejvyššího městského správního orgánu ve světle pamětních zápisů městských písařů na příkladu raně novověkého Brna*, in: *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním*, Praha 2008, s. 139-153.

- TYTÉŽ, *Kompetence brněnských radních v předbělohorské době. Porovnání se situací v dalších moravských královských městech*, DP 21, 2002, s. 39-54.
- JUNGMANN J., *Zámecký archiv na Smečně a jeho osudy*, Vlastivědný sborník okresů slánského a novostrašeckého 4, 1926-1927, č. 8, s. 119.
- KADERÁBEK Josef, *Esteemed Friends, Heretics, Traitors: Changes in the Perception of Post-White Mountain Émigrés from Slaný*, Acta Comeniana 27, 2013, s. 115 – 137.
- TÝŽ, *Horní vrstva měšťanské společnosti v domácí historiografii pozdního středověku a raného novověku. Nástin vývoje terminologie a dalších směrů bádání*, HD 36, 2012, č. 1, s. 25-40.
- TÝŽ, *Lidé bez domova, domov bez paměti? Návraty slánských pobělohorských exulantů*, OH 15, 2011, s. 53 – 75.
- TÝŽ, *Nerovný boj o víru? Město Slaný a Martinicové v letech 1602-1665*, České Budějovice 2013 (= Disertační práce, HÚ FF JU).
- TÝŽ, *Od úcty k návisti a zapomnění. Osudy slánského exulanta Václava Pelarga*, in: Navzdory hranici. Migrační procesy na česko-německém pomezí. Příspěvky z odborné konference, Cheb 27.-29. května 2013, Plzeň 2013, s. 45-53.
- TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit v době protireformace (1610-1635)*, České Budějovice 2012 (= Rigorózní práce, HÚ FF JU)
- TÝŽ, *Protireformace Slaného v letech 1610-1635 a její dopad na sociální vazby radních*, Historická demografie, HD 33, 2009, 1-2, s. 9-44.
- TÝŽ, „Přišli o něj, že kacířští byli.“ *Subjektivní vnímání majetkového práva saských exulantů v 17. století na příkladu města Slaného*, in: Jaromír Tauchen – Karel Schelle (eds.), Státoprávní vztahy českého státu a římskoněmecké říše ve středověku a jejich důsledky pro další vývoj, Ostrava 2012, s. 70-77.
- TÝŽ, *Sociální mobilita měšťanů v raném novověku. Příklad Slaného v letech 1610-1635*, HD 38, 2014, č. 1, s. 1-32.
- TÝŽ, *Vira v síti vztahů. Slaný 1610-1635*, České Budějovice 2008 (= Diplomová práce, HÚ FF JU).
- TÝŽ, *Vrcholné orgány městské správy ve Slaném v letech 1610-1620*, SSH 36, 2010, s. 3-21.
- KADERÁBEK Josef – SKOŘEPOVÁ Zuzana, *Zázračný plášť Panny Marie. Mariánská úcta pánů z Martinic a její odraz v rekatolizaci středních Čech*, in: Salve regina. Mariánská úcta ve středních Čechách, Praha 2014, s. 83-99.
- KADLEC Matěj, *Studenti a žáci piaristických škol ve Slaném 1667-1777. Jejich počet, věk, lokální a sociální původ*, Brno 2012 (= Magisterská diplomová práce, HÚ FF MU).

- KAISER Michael, *Inmitten des Kriegstheaters. Die Bevölkerung als militärischer Faktor und Kriegsteilnehmer im Dreißigjährigen Krieg*, in: Bernhard R. Kroener – Ralf Pröve (hrsg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 281-303.
- KASTNER Quido, *Městská správa v Litoměřicích v 16. století*, in: Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích ve dnech 29. a 30. září 1997, Pardubice – Praha 1999, s. 135-144.
- KAŠPAR Josef, *Nový Bydžov a rok 1620. Kus finanční české historie*, Sborník historického kroužku 8, 1907, č. 1-2, s. 25 – 45
- KAZDA Karel, *Slaný po stránce historické. Město a jeho kraj*, Slaný 1920.
- KILIÁN Jan, „*Gott wird sie straffen...*“ *Vojáci v pamětech Michela Stüelera z Krupky (1629-1649)*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 113 – 120.
- TÝŽ, *Kauza mělnických zrádců v době švédského vpádu roku 1639*, Confluens 6, 2007, s. 123–134.
- TÝŽ, *Město ve válce, válka ve městě. Mělník 1618-1648*, České Budějovice 2008.
- TÝŽ, *Na kvartýře. K aspektům soužití mezi vojáky a měšťany za třicetileté války*, HaV 63, 2014, č. 1, s. 20-34.
- TÝŽ, *Pauperizace městského obyvatelstva ve válečných 30. a 40. letech 17. století aneb poznámky k jednomu paradigmatu*, in: Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén, Praha 2013, s. 148-164.
- TÝŽ, *Třicetiletá válka v Podkrušnohoří v pamětech krupského koželuha*, in: Comotovia 2011. Sborník příspěvků z konference věnované 420. výročí chomutovského povstání z 15. července 1591 (1951-2011), Chomutov 2012, s. 91-99.
- TÝŽ, *Vojenské násilí ve městech za třicetileté války. Se zvláštním přihlédnutím k Plzeňsku*, FHB 29, 2014, č. 1, s. 5-29.
- TÝŽ, „...*Žalostivé stejskání tak častých a nevypravitelných těžkostí a soužení vojenského...*“ *Obranné mechanismy mělnických obyvatel za třicetileté války*, Středočeský vlastivědný sborník, řada společenskovední, 26, 2008, s. 10-26.
- KLÍMA Arnošt, *Dlouhá válka 1618-1648*, Praha 1996.
- KLUČINA Petr, *Třicetiletá válka. Obraz doby 1618-1648*, Praha – Litomyšl 2004.
- KMOCHOVÁ Romana, „*I přišli k nám tito soldáti.*“ *Vojenské excesy ve Slaném za třicetileté války*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 131 – 136.
- Kol., *Kniha o Slaném*, Slaný 1994.
- Kol., *Piaristé ve Slaném 1658-2008. Za barokními památkami slánských piaristů*, Slaný 2008.

- Kol., *Slaný*. Historický atlas měst České republiky, sv. 6, redaktor svazku Eva Semotanová, Praha 1998 (vyšlo 1999).
- KOLDINSKÁ Marie, *Bělohorský mýtus v českém historickém povědomí 20. století. Staré téma v nových kontextech*, in: Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, sv. 2, uspoř. Jiří Mikulec a Miloslav Polívka, Praha 2007, s. 934-939.
- KOLDINSKÁ Marie –ŠEDIVÝ Ivan, *Válka a armáda v českých dějinách. Sociohistorické črty*, Praha 2008.
- KOLLMANN Josef, *Josef Polišínský a edice Documenta Bohemica*, in: Ivo Barteček – Zdeněk Šamberger (ed.), *Ad honorem Josef Polišínský (1915-2001)*, Olomouc 2007, s. 187-196.
- KORTUS Oldřich, *Pobělohorští exulanti za saského vpádu v letech 1631 a 1632*, in: *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru*. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, Ústí nad Orlicí 2008, s. 235-248.
- TÝŽ, *Sasové v Čechách 1631 a 1632*, Praha 2007 (= Disertační práce, ÚČD FF UK).
- KOŠŤÁLOVÁ Eva, *Kalvárie a křížové vrchy baroka v českých zemích*, Olomouc 2011 (= Diplomová práce, KTDVU FF UP).
- KOVAŘÍK Jiří, *Bílá hora a šlechta kraje Slánského*, SO 1-2 (101-102), 1993-1994, s. 21-32
- TÝŽ, *Šlechta kraje Slánského po třicetileté válce*, SO 4 (104), 1996, s. 4-10.
- KRAJNÍK Stanislav – PŘIBYL Vladimír, *Příspěvek k renesančním dějinám kostela Nejsvětější Trojice ve Slaném*, SO 8 (108), 2000 [vyd. 2001], s. 13-28.
- KRAJNÍK Stanislav – PŘIBYL Vladimír – VOLFOVÁ Eva, *Farní kroniky o ničení církevních památek po roce 1918 na Kladensku, Slánsku a Novostrašecku*, Posel z Budče 11, 1996, s. 9-14.
- KRATOCHVÍL Karel, *Pelhřimovský primas Matěj Mauricius Klokotský a radní vrstva. K roli příbuzenských vztahů v samosprávě královských měst v 17. století*, OH 12, 2007, s. 221-254.
- KRATOCHVÍLOVÁ Petra, *Tištěné kalendáře v Čechách 1570-1670*, České Budějovice 2011 (= Diplomová práce, ÚAVPH FF JU).
- KRECAR Antonín, *Paměti královského města Slaného*, SO 15, 1907, s. 5-112 (V poddanství); SO 16, 1908, s. 3-58 (V ochraně); SO 18, 1910, s. 3-27 (V době ústavní) a SO 19, 1911, s. 3-23 (V době ústavní v letech sedmdesátých).
- KROTILOVÁ Jana, *Město Slaný ve světle svých majestátů*, SO 5 (105), 1997 [vyd. 1998], s. 25-42.

- TÝŽ, *Slaný – pohled do správních dějin*, SO 3 (103), 1995, s. 34 – 39.
- KŘESADLO Karel, *K dějinám města Slaného do porážky husitské revoluce*, SSH 8, 1973, č. 1, s. 55-69.
- TÝŽ, *K dějinám města Slaného v 15. a 16. století*, SSH 9, 1974, s. 119-134.
- TÝŽ, *K historiografii starších dějin Slaného*, SSH 12, 1977, s. 195-206.
- TÝŽ, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, Praha 1969 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK).
- TÝŽ, *Město Slaný za husitství*, in: Slánské rozhovory 2010. Česká husitská reformace. Historie, teologie, osobnosti, umění, ed. Zdeněk Víšek – Blažena Hrabáková, Slaný 2011, s. 16 – 23.
- TÝŽ, *Městské rady v Jihlavě v 16. - 18. století*, VSV 10, 1996 [vyd. 1997], s. 65-72.
- TÝŽ, *Poznámky ke středověké historii Slaného*, in: Slaný. České město ve středověku. Sborník příspěvků k 700. výročí královského města Slaného, Kladno 1997, s. 12-14.
- TÝŽ, *Slánská řemesla a cechovní artikuly do roku 1570*, Muzejní a vlastivědná práce. Časopis Společnosti přátel starožitností 42 (112), 2004, č. 2, s. 81-96.
- TÝŽ, *Slaný od prvních zpráv do Bílé hory*, in: Kol., *Kniha o Slaném*, Slaný 1994, s. 43 – 64.
- TÝŽ, *Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století*, SSH 10, 1975, s. 173-182.
- TÝŽ, *Z kšaftů slánských měšťanů 16. století*, SO 3 (103), 1995, s. 29-33.
- KUBÁNEK Vladimír, *Královské město Slaný na pozadí historie (1.) L. P. 750-1945*, Brno 2012.
- KUČA Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 6. díl (Pro-Sto), Praha 2004, s. 658-659.
- KUCHAŘOVÁ Hedvika, *Třicetiletá válka Jana Tomáše Brisigella*, Sborník okresního archivu v Lounech 10, 2001, s. 123- 164.
- KUCHYŇKA Zdeněk, *Slánsko a husitská revoluce*, in: M. Jan Hus a M. Štěpán z Pálče. Sborník z kolokvia uspořádaného referátem kultury Okresního úřadu Kladno 25. května 2000 v klášteře bosých karmelitánů ve Slaném, Kladno 2000, s. 32-37.
- KUCHYŇKA Zdeněk – VYŠÍN Jaroslav, *Náhrobky se starozákonnými texty na Kladensku a Slánsku*, Posel z Budče 16, 1999, s. 22-23.
- LACINA Josef, *O Danieli Vepřkovi, kronikáři Slánském a jeho rodině*, SH 2, 1884, s. 50-55.
- TÝŽ, *Paměti královského města Slaného I. Za svobody i v porobě*, Slaný 1885.
- LEVÝ František, *Dějiny královského města Rakovníka*, 2. vyd., Rakovník 2010.
- LHOTÁK Jan, *K vývoji městské správy v Sušici od nejstarších dob do roku 1850 I-III*, MZK 43, 2008, s. 13-78; 44, 2009, s. 139-193; 45, 2010, s. 188-190.

- LINDEGREN Jan, *Frauenland und Soldatenleben. Perspektiven auf Schweden und dem Dreißigjährigen Krieg*, in: Benigna von Krusenstjern – Hans Medick (Hrsg.), *Zwischen Alltag und Katastrophe. Der Dreißigjährige Krieg aus der Nähe*, Göttingen 1999, s. 135 – 158.
- LÍVA Václav, *Obležení Prahy roku 1648*, Rozpravy kruhu pro studium čs. dějin vojenských při Vědeckém ústavu vojenském v Praze, sv. VI, Praha 1936.
- TÝŽ, *Seznam pražských novoměšťanů za léta 1618-1653*, Časopis rodopisné společnosti Československé v Praze 7, 1935, s. 8-12.
- LUKAS Jiří –POSPÍŠIL Lubomír, *Slánské poklady mincí z počátku 17. století*, SO 21 (121), 2013 [vyd. 2014], s. 10-19.
- LUKAVSKÝ Z ŘENEC Bohumil, *Šlechtická jména v matrikách karlštejnských*, ČSPSČ 11, 1903, s. 35-43.
- MACHÁČEK Fridolin, *K hospodářskému stavu českých měst venkovských po válce třicetileté*, in: Otakar Odložilík – Jaroslav Prokeš – Rudolf Urbánek (red.), *Českou minulostí. Práce věnované profesoru Karlovy university Václavu Novotnému jeho žáky k šedesátým narozeninám*, Praha 1929, s. 271-285.
- MAREŠOVÁ Marie, *Předbělohorské matriky ze Středočeského kraje*, SSH 7, 1972, s. 91-108.
- MARTÍNEK Zdeněk, *Hospodářství a správa královských měst podkomořských v Čechách v letech 1620-1784*, AUC, Phil. et his. 1 (= Z PVH 10), 1992, s. 101-106.
- MATĚJEK František, *Škody způsobené na Moravě řáděním vojáků za třicetileté války*, ČMM 113, 1994, č. 1, s. 83-94.
- TÝŽ, *Zkáza Prostějova za třicetileté války*, in: *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy. Výbor příspěvků z vědecké konference uspořádané u příležitosti šestistého výročí udělení městských práv Prstějovu*, Prostějov 1994, s. 49-58.
- MAUR Eduard, *Urbanizace Čech v raném novověku*, HD 25, 2001, s. 5-64.
- MELICHAR František, *Osudy Unhoště ve třicetileté válce*, Sborník historický 2, 1884, s. 202–210.
- MENDELOVÁ Jaroslava, *Rada Nového Města pražského v letech 1600-1650*, PSH 29, 1996, s. 59-106.
- MENDELOVÁ Jaroslava, *Třicetiletá válka a Nové Město pražské (1620 – 1650)*, PSH 31, 2000, s. 149 – 185.



- MEUMANN Markus, *Soldatenfamilien und uneheliche Kinder. Ein soziales Problem im Gefolge der stehenden Heere*, in: Bernhard R. Kroener – Ralf Pröve (hrsg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 219 – 236.
- MIKULEC Jiří, *Náboženská bratrstva a třetí řády při františkánských kláštorech v barokních Čechách*, in: *Historia Franciscana II*, Kostelní Vydří 2005, s. 188-203.
- TÝŽ, *Proměny náboženských bratrstev v Čechách v raném novověku*, in: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), *Bratrstva. Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby*, Pardubice 2005, s. 19-35.
- MILLER Jaroslav, *Raně novověká městská migrace – české země, královské Uhry, polsko-litevský stát: pokus o základní komparaci*, ČČH 100, 2002, č. 3, s. 522 – 554.
- TÝŽ, *Raně novověké město: eroze komunity?*, *Lidé města (Urban People)* 11, 2009, č. 3, s. 419-439.
- TÝŽ, *Snový svět idejí a syrovost skutečnosti: městská historiografie raného novověku jako utopie?*, ČČH 106, 2008, č. 2, s. 261-287.
- TÝŽ, *Urbanizační trendy a flexibilita urbánních funkcí ve světle třicetileté války: Několik úvah o tendencích vývoje městských sídel středovýchodní Evropy*, *Historická Olomouc* 13, 2002, s. 339-349
- TÝŽ, *Zchudlé město bohatých měšťanů?*, in: *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura z let 1620-1780. 1. Úvodní svazek. Proměny ambicí jednoho města*, Olomouc 2010, s. 71-77.
- MIŠAGA Vít, *Přichází nepřítel, nebo přítel? Venkovské obyvatelstvo za dánského vpádu v letech 1626 až 1627*, HOP 3, 2011, č. 1, s. 47-55.
- MOUCHA Václav, *Místa popravní na Slánsku*, SO 19 (119), 2012 [vyd. 2012], s. 24-32.
- MRVÍK Vladimír Jakub, *Otázka agrarity českých měst a městeček v raném novověku na příkladu Kouřimského kraje*, HD 37, 2013, č. 2, s. 121-167.
- MUŽÍK Petr, *Hospodářství a správa města Domažlic za třicetileté války*, MZK 16, 1980, s. 199-217.
- NĚMEČKOVÁ Eva, *Město Most na sklonku třicetileté války a tamní válečné dozvuky*, *Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích* 29, 2012, s. 83 – 94.
- NOVOTNÝ David, *Královští rychtáři v zeměpanských městech v době předbělohorské (se zřetelem k východočeským věnným městům)*, Olomouc 2011 (= Disertační práce, FF UP).
- TÝŽ, *Na okraj úvěrové politiky českých měst v době předbělohorské. Mezi Chrudimí, Prahou a Rychnovem nad Kněžnou*, TH 5, 2009, s. 7-25.

- OTT Alois, *Wie einst in Brüx es aussah. Drei Beiträge zur Brüxer Stadtgeschichte des 16. und 17. Jahrhunderts*, Windsbach 1959 (= Bilder aus der Brüxer Heimatgeschichte. Bd. 2).
- PAVELKA Jaroslav, *Slaný*, edice Poklady Národního umění, sv. 41, Praha 1941.
- PELIKÁN Čestmír, *Registra městské korespondence města Chlumce nad Cidlinou z let (1610) 1614-1649*, Sborník prací východočeských archivů 13, 2009, s. 131-162.
- PEŘINOVÁ Helena, *Od patriciátu k elitě. Definice horní měšťanské vrstvy raného novověku v posledních padesáti letech*, ČČH 104, 2006, č. 1, s. 111-122.
- PEŠÁK Václav, *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953.
- TÝŽ, *Obecní dluhy královských, věnných a horních měst v Čechách, zvláště Starého Města pražského, po třicetileté válce*, in: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 7, 1933, s. 310-466.
- TÝŽ, *Vojenské vlivy na správu kontribucí v Čechách v letech 1621-23*, Vojenský historický sborník 5, 1936, sv. 1, s. 39-99; sv. 2, s. 107-152.
- PETERS Josef, *Řády cechů slánských v XVI. století.*, SO 7, 1899, s. 24-57.
- TÝŽ, *Řád kožešníků z roku 1653*, SO 21, 1913, s. 22-26
- PETŘAŇ Josef, *Staroměstská exekuce*, 2. vyd., Praha 1996.
- TÝŽ, *Na téma mýtu Bílé hory*, in: Traditio et cultus. Miscelanea historica bohemica. Sborník k 60. narozeninám kardinála Vlka, Praha 1993, s. 141-162.
- PETŘÍKOVÁ Klára, *Pobělohorští exulanti z Litoměřic a jejich návraty do Litoměřic ve světle městských knih*, Ústí nad Labem 2000 (= Diplomová práce, KH PedF UJEP).
- PLACHT Otto, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16. – 18. století*, Praha 1957.
- PODDANÁ Jana, *Poválečná obnova komorního města Pardubice ve světle městské knihy trhové a možnosti jejího využití jako historického pramene*, Historická Olomouc 13, 2002, s. 403-407.
- PODLAHA Antonín, *Posvátná místa království českého. Řada první, Arcidiecéze pražská, díl VII., Vikariát Slánský*, Praha 1913.
- PRAŽÁKOVÁ Jana, *Městečko Smečno v druhé polovině 17. století*, SSH 7, 1972, s. 35-60.
- PRCHAL Vítězslav, *Znamení moci. Opevňování sídel a měst pánů z Pernštejna na přelomu 15. a 16. století. (K vojensko-reprezentačním funkcím fortifikační architektury)*, HaV 53, 2004, č. 1, s. 34-43.
- PROCHÁZKA Vladimír, *Zabrání majetku pro opuštění panství podle českých pozemkových knih 16. a 17. století*, Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, C. řada historická, 10, 1961, č. C8, s. 191-204.

- PRÖVE Ralf, *Der Soldat in der „guten Bürgerstube“: Das frühneuzeitliche Einquartierungssystem und die sozioökonomischen Folgen*, in: Bernhard R. Kroener – Ralf Pröve (hrsg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 191 – 216.
- PŘIBYL Vladimír, *Baroko ve Slaném. Bývalý františkánský klášter s kostelem Nejsvětější Trojice*, Slaný 1988.
- TÝŽ, *Františkánský klášter ve Slaném*, Slaný 2005.
- TÝŽ, *Mariánská pouť. Mariánské barokní památky na Kladensku a Slánsku*, Posel z Budče 12-13, 1997, s. 21-33.
- TÝŽ, *Pohled do barokního Smečna*, SO 9, 2001, s. 13-41.
- TÝŽ, *Slánské pamětihodnosti. Nejstarší kaple Božího hrobu v Čechách*, Slánská radnice. Informační zpravodaj Městského úřadu Královského města Slaný 6, 2003, č. 1, s. 12.
- PŘIBYLOVÁ Jana, *Židlochovická obec a její obyvatelé v 17. století. Sonda do hospodářských a sociálních poměrů v jihomoravském městečku*, Brno 2011 (= Diplomová práce, HÚ FF MU).
- RAABOVÁ Kateřina, *Písek v období třicetileté války*, Praha 2010 (= Diplomová práce, ÚČD FF UK).
- RAICHL Tomáš, *Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu, jeho vztahy ke Slanému a slánští přátelé*, SO 20 (120), 2012 [vyd. 2013], s. 34-57.
- TÝŽ, *Matouš Šafránek (Crocinus, Jednuška) – život a malířské dílo*, SO 16 (116), 2008, s. 23-41.
- TÝŽ, *Obyvatelstvo Slaného před třicetiletou válkou a po ní. Několik poznámek k populačnímu vývoji města*, SO 17 (117), 2009, s. 19-33.
- RAZÍM Vladislav, *Opevnění města Slaného v minulosti a dnes*, in: Slaný. České město ve středověku. Sborník příspěvků z kolokvia k 700. Výročí založení královského města Slaný, Kladno – Slaný 1997, s. 26-34.
- TÝŽ, *Středověké opevnění města Berouna*, Nymburk 2003.
- REXOVÁ Kristina, *Výběrová bibliografie Josefa Polišenského od roku 1990*, ČČH 99, 2001, s. 413-414.
- REZEK Antonín, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637-1648)*, Praha 1890.
- TÝŽ, *Dějiny Čech a Moravy nové doby. Kniha I. Od míru Westfálského až do smrti císaře Ferdinanda III. (1648-1657)*, Praha 1892.
- TÝŽ, *Dějiny saského vpádu (1631-1632) a návrat emigrace*, Praha 1889.

- RICHTEROVÁ Julie, *Studie k dějinám smečenského panství v 16. a v 1. polovině 17. století a k zaniklým osadám na jeho území*, Praha 1972 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK).
- ROECK Bernd, *Der Dreißigjährige Krieg und die Menschen im Reich. Überlegungen zu den Formen psychischer Krisenbewältigung in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, in: Bernhard R. Kroener – Ralf Pröve (hrsg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 265-279.
- ROEDL Bohumír, *Huertova mise v Lounech*, in: *Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993*, 1995, s. 111-117.
- TÝŽ, *Ke komunikaci městských rad ve Slaném a v Lounech v předbělohorském století*, *Slánské rozhovory* 2006, s. 18-21.
- TÝŽ, *Kontakty německých obchodních firem se Žatcem před rokem 1618*, in: *Vindemia. Sborník k 60. narozeninám Ivana Martinovského*, Ústí n. Labem 1997, s. 87-95.
- TÝŽ (ed.), *Louny. Historie, kultura, lidé*, Praha 2005.
- TÝŽ, *Úřad perkmistrů v Lounech v průběhu 16. – 18. století*, *SAP* 53, 2003, č. 1, s. 3-59.
- TÝŽ, *Vademecum městské správy v Lounech v letech 1573-1727*, Louny 2004.
- ROMAŇÁK Andrej, *Příspěvek k organizaci žoldnéřské pěchoty a jezdeckva*, *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 35, 1995 (= K 350. výročí bitvy u Jankova 1645-1995), s. 143 – 151.
- ROUBÍK František, *Itinerář Albrechta z Valdštejna z let 1625-1634*, in: *Přátelé Čsl. Starožitností svému učiteli. K šedesátinám univ. prof. Dra J. V. Šimáka*, Praha 1930, s. 124-130.
- TÝŽ, *Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783*, *Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy* 6, 1930, s. 265-355.
- ROUBÍK Pavel, *Regesta listin chovaných v městském archivu slánském*, *SO* 12, 1904, s. 52-57, *SO* 13, 1905, s. 3-22.
- RYBIČKA Antonín, *Dodatky a opravy k biografickým starších spisovatelů českých*, *ČČM* 70, 1896, s. 587-588.
- TÝŽ, *Pan Jaroslav Bořita z Martinic a jeho Munciffaj v letech 1600-1612*, in: *Zprávy o zasedání Královské české společnosti nauk v Praze, roč. 1882*, Praha 1883, s. 94-101.
- RYNATOVÁ Marie, *Válečné škody na panství Vysoký Chlumec v roce 1619*, in: *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi*, Praha 2003, s. 299-309.
- ŘEPA Tomáš, *Kaple Božího hrobu ve Slaném*, *SO* 18 (118), 2010, s. 45-54.

- TÝŽ, *Kaple Božího hrobu v Čechách a na Moravě v období baroka*, Olomouc 2010 (= Diplomová práce, KTDVU FF UP).
- SAMOJSKÁ Kateřina, *Model poznání městského domu na základě archívních pramenů. Městský dům na Novém Městě pražském – meze a možnosti poznání jeho stavebního vývoje na základě studia písemných pramenů*, Praha 2011 (= Doktorská disertační práce, Fakulta architektury ČVUT).
- SCHWALLER Jan, *Pardubice a pardubické panství v polovině 17. století – cesta k obnově*, *Historická Olomouc* 13, 2002, s. 409-418.
- SKRUŽNÝ Ludvík, *Willenbergův strahovský skicář – významný zdroj národopisných informací*, *Památky a příroda* 9, 1987, s. 538-542.
- SLÁMOVÁ Petra, *Novoměstské radní elity 1650-1700*, DP 17, 1998, s. 165-171.
- SLAVÍČKOVÁ Hana, *Dokumenty doby. Švédové na Českokamenicku v letech 1639 – 1646*, *Děčínské vlastivědné zprávy* 12, 2002, č. 2, s. 48 -50.
- SMOLOVÁ Věra, *Rada Starého Města pražského v letech 1650-1715*, PSH 24, 1991, s. 5-37.
- TÁŽ, *Slavnostní obnovy městských rad na Starém Městě pražském ve druhé polovině 17. a začátkem 18. století*, DP 12, 1995, s. 145-148.
- SOMMER Petr, *Moderní technologie a historická metoda*, ČČH 110, 2012, č. 3-4, s. 750-756.
- SPÁČIL Vladimír, *Pisaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*, Olomouc 2001.
- STEJSKAL Aleš, *Prosopografická analýza rožmberského a švamberského úřednictva (1550-1616). Model a jeho fungování*, SAP 54, 2004, č. 2, s. 323-458.
- STERNECK Tomáš, *Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s vysokou Portou (1593-1606)*, Praha 2006.
- TÝŽ, *Měšťanské elity v berních úřadech a královská města jako daňoví poplatníci – střet zájmů? Příklad předbělohorského Brna*, DP 22, 2004, s. 225 -242.
- TÝŽ, „Mnohem hůře nežli nepřítel.“ (*Z brněnské každodennosti v době dlouhé války s Turky 1593-1606*), in: *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 691-702.
- TÝŽ, *Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války*, JSH 74, 2005, s. 104-150.
- TÝŽ, *Raně novověké bernictví v moderní historiografii. Rozhled po Evropě a ohlédnutí za domácími výzkumy*, ČČH 102, 2004, č. 3, s. 574-608.
- TÝŽ, *Z korespondence mezi Českými Budějovicemi a Brnem v polovině 16. století*, Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna 18, 2005, s. 557-587.

- STOČES Jiří, *Prosopografie – od nadšení ke skepsi a zpět*, ČČH 110, 2012, č. 3-4, s. 765–775.
- SULITKOVÁ Ludmila, *Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343-1619. I. Úvodní svazek*, Brno 1998.
- TÁŽ, *Měšťané, jejich společenství a elity v Brně v předbělohorském období*, in: Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci. Sborník příspěvků z mezinárodního odborného symposia uspořádaného ve dnech 5. - 6. října 2001 v Příboře, Ostrava - Nový Jičín 2002, s. 115-123.
- TÁŽ, *Patriciát nebo vrchní vrstva? Zamyšlení nad charakterem horní vrstvy městského obyvatelstva v Brně v předbělohorském období*, in: Notum facimus universis collegis. K životnímu jubileu Ludmily Sulitkové (= Acta Universitatis Purkynianae. Facultas philosophica. Studia Historica 6), Ústí nad Labem 2006, s. 203-218.
- TÁŽ, *Vývoj městských knih v Brně ve středověku (v kontextu vývoje městských knih v českých zemích)*, Praha 2004 (= práce z Archivu Akademie věd, řada B, svazek 17).
- TÁŽ, *Zamyšlení nad charakterem vůdčí vrstvy městského obyvatelstva na příkladu Brna v raném novověku. Diskusní příspěvek*, DP 22, 2004, s. 243-251.
- SVOBODA Milan, *Frühneuzeitliche Exulantenforschung in der böhmischer Historiographie 1990-2005*, in: Lars – Arne DANENBERG – Matthias HERRMANN – Arnold KLAFFENBLÖCK (Hrsg.), *Böhmen - Oberlausitz – Tschechien. Aspekte einer Nachbarschaft*, Görlitz – Zittau 2006, s. 193-202.
- ŠEDIVÝ Ivan, *Czech Military Historiography 1989-2002. Themes, Methods, People, Problems, Contexts*, HaV 51, 2002, Special Issue, s. 199-246
- ŠERÁK Miroslav, *Zalidnění Mladé Boleslavi v 17. století*, in: *Boleslavica 68*. Sborník příspěvků k dějinám Mladoboleslavska, Mladá Boleslav 1968, s. 31-46.
- ŠIMŮNEK Robert, *Smečno v pozdní středověku. Počátky rezidenčního města Bořitů z Martinic*, *Průzkumy památek* 29, 2012, č. 1, s.7-30.
- ŠMAHEL František, *Existenční vyhlídky a kariéry českých humanistů*, in: František Šmahel, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, s. 354-363.
- TÝŽ, *Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433-1622*, *Zprávy Archivu Univerzity Karlovy* 4, 1982, s. 3-28.
- ŠMILAUEROVÁ Eva, *Poděbrady v proměnách staletí*, 1. díl (do roku 1850), 2001.
- ŠTINDL Martin, *Almužníci 17. století na cestě do Bíteše a Meziříčí. (Pokus o zachycení pohybu na okraji barokní společnosti)*, *Západní Morava* 2, 1998, s. 83-100.

- ŠTINDL Martin, *Velké Meziříčí a Velká Bíteš ve svazku sousedství. Každodenní komunikace poddanských měst v 17. století*, Západní Morava 1, 1997, s. 3–19.
- ŠTOVÍČEK Jan, *Hájek, Žďárští a Martinicové*, SO 8, 2000 [vyd. 2011], s. 29-39.
- TÝŽ, *Loretánská idea a barokní historismus u Martiniců době pobělohorské*, In: Rozprava o baroku. Sborník příspěvků z kolokvia Barokní umění na území severozápadně od Prahy, Kladno 1993, s. 14-21.
- ŠULC Jaroslav, *Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura na panství Brandýs nad Labem v 16. – 18. století*, in: Confluens. Sborník historických a vlastivědných prací z Mělnicka 1, 2005, s. 1-35.
- TÝŽ, *Třicetiletá válka a všední den venkovské společnosti v Čechách (se zřetelem k situaci na komorních panstvích a ve středním Polabí)*, ČNM - A 175, 2006, č. 1-2, s. 41 -78.
- ŠVÁB František, *Panství smečenské*, SO 31, 1923, s. 3-21; SO 32, 1924, s. 3-23.
- TÝŽ, *Sasové na Slánsku v r. 1631-32*, SO 30, 1922, s. 3-12.
- TÝŽ, *Zámecký archiv smečenský*, SO 34, 1926, s. 18-30.
- ŠVEJDA Josef, *O ženění a vdávání koncem 16. století*, SO 55, 1947, s. 21-29.
- TÝŽ, *Slánští sladovníci a pivovarníci koncem 16. století*, SO 55, 1947, s. 18-20.
- TEPLÝ František, *Čeští exulanti v Hofu*, Časopis rodopisné společnosti v Praze, II, 1930, s. 15-18.
- TOMKOVÁ Eva, *Švédské vpády do Trutnova a Dvora Králové nad Labem*, in: Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 4. – 5. května 2004, Mělník 2004, s. 48-55.
- TOŠNEROVÁ Marie, *Maxmiliána Albín z Jenčova. Portrét renesančního měšťana*, Minulostí Berounska 6, 2003, s. 279-288.
- TÁŽ, *Městská správa a hospodářství v Berouně v polovině 16. století*, Minulostí Berounska 1, 1998, s. 9-20.
- TRUC Miroslav, *Jan Willenberg. Pohledy na česká města z počátku 17. století*. Katalog výstavy v Památníku národního písemnictví v r. 1987, Praha 1987.
- TÝŽ, *Vznik Willenbergova strahovského skicáře*, Miscellanea oddělení rukopisů a vzácných tisků 5, 1988, s. 179-198.
- TRUHLÁŘ Antonín – HRDINA Karel - HEJNIC Josef – MARTÍNEK Jan, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, díl 1-5, dodatky, Praha 1966-1982, 2011.
- UNGER Jiří, *Archeologický výzkum Pražské brány ve Slaném*, SO 20 (120), 2013 [vyd. 2014], s. 12 -24.

- URBÁNKOVÁ–HRUBÁ Ludmila, *Zadlužení moravských královských měst po Bílé hoře. Příspěvek k finanční situaci královských měst na Moravě v letech 1624-1625*, Sborník Matice Moravské 80, 1961, s. 248-266.
- URBANOVÁ Jiřina, *Soupis prací Josefa Polišenského*, in: Studie Muzea Kroměřížska '90, Kroměříž 1990, s. 9-32.
- URFUS Valentin, *Válečné a vojenské právo v době třicetileté války*, SVVP 35, 1995, s. 135–141.
- VACEK František, *Bývalá slánská rychta*, SO 46, 1938, s. 4-8.
- TÝŽ, *Rada Velvarská pánům Slánským v l. 1622 – 1631*, SO 2, 1894, s. 22-28.
- TÝŽ, *Rozvoj města Slaného v době předhusitské. Dějiny města v letech 1346-1420*, SO 4, 1896, s. 13-14.
- TÝŽ, *Slaný za krále Jiřího z Poděbrad. Dějiny města v letech 1458-1471*, SO 3, 1895, s. 1-11.
- TÝŽ, *Slánští ve válkách husitských*, SO 1, 1893, s. 14-20.
- TÝŽ, *Vavřinec a Mikuláš Hanžburský z Kopečka*, SH 3, 1885, s. 185-187.
- VÁLKA Josef, *Konfederace z roku 1619 ve vývoji teritoriální a náboženské struktury České koruny*, in: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v Českých zemích (1600-1619), uspoř. Karel Malý - Jaroslav Pánek, Praha 2001, s. 193-202.
- TÝŽ, *Tolerance či koexistence? K povaze soužití různých náboženských vyznání v českých zemích v 15. až 17. století*, in: Husitství na Moravě, Brno 2005.
- VAŇKOVÁ Václava, *Demografická a sociální struktura obyvatelstva v Berounském kraji v polovině 17. století*, HD 37, 2013, č. 1, s. 1-21.
- VÁVRA Josef, *Paměti královského města Berouna*, Beroun 1899.
- VČELÁK Jiří, *Slánské majestáty*, SO 43, 1936, s. 10-14.
- VELC Ferdinand, *Soupis památek uměleckých a historických v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XX. Politický okres Slánský*, Praha 1904.
- VIDIMSKÝ Karel – ŠTOVÍČEK Jan, *Slaný: město tradic a současnosti*, Slaný 1984.
- VOJTÍŠEK Václav, *O pečetěch a erbu města Slaného*, in: Jindřich HULINSKÝ (spoř.), *Město Slaný. Jeho kraj a památnosti*, Slaný 1928, s. 47-53.
- VOJTÍŠKOVÁ Jana, *Instituce městských poslů v Českých zemích v době předbělohorské, Královéhradecko. Historický sborník pro poučenou veřejnost 4*, 2007, s. 485-493.
- TÁŽ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské na příkladu Nového Města pražského a polabského pětiměstí*, Praha 2011.
- TÁŽ, *Právní aspekty úřední korespondence mezi českými královskými městy na příkladu komunikace mezi Kutnou Horou a Novým Městem pražským*, PHS 41, 2012, s. 155-178.



- VOJTÍŠKOVÁ Jana – ŠEBESTA Vít, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Hradec Králové – Ústí nad Orlicí 2013.
- VOLF Josef, *Bibliografické příspěvky*, ČNM 102, 1928, s. 77 – 79
- TÝŽ, *Čeští exulanti v matrikách perenských*, Sborník jednoty potomků pobělohorských exulantů – pokutníků a přátel rodopisu v Praze, III, 1932, č. 2, s. 30-42, č. 3-4, s. 46-53; Sborník jednoty starých českých rodů v Praze IV, 1933, č. 1, s. 2-6, č. 2, s. 15-21; č. 3-4, s. 30-39; V, 1934, č. 1, s. 1-7, č. 2, s. 13-22, č. 3-4, s. 29-32; VI, 1935, č. 1, s. 1-7, č. 2, s. 13-22, č. 3-4, s. 29-36; VII, 1936, č. 1, s. 1-9, č. 2, s. 15-23, č. 3-4, s. 32-40.
- TÝŽ, *Čeští exulanti ve Freiberce v l. 1620-1640*, VKČSN 1911, s. 1-142.
- TÝŽ, *Tragedie perenská ve zprávách českých exulantů*, Sborník jednoty potomků pobělohorských exulantů – pokutníků a přátel rodopisu v Praze, II, č. 1931, č. 2, s. 16-31.
- VOLF Miloslav, *Dvorská komora a české finance před Bílou horou a po ní (1610-1640)*, SAP 30, 1980, č. 1, s. 62-109.
- TÝŽ, *Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci*, SSH 7, 1972, s. 76-90.
- TÝŽ, *Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře*, SAP 27, 1977, č. 1, s. 3-52.
- TÝŽ, *Popis městských archivů v Čechách*, Praha 1947 (= Zprávy českého zemského archivu 11), s. 257-258.
- VONDRUŠKA Vlastimil, *Žně na Smečenském panství v roce 1649*, SSH 14, 1979, s. 165-174.
- VOŘÍŠKOVÁ Markéta, *Personální skladba městské rady v Netolicích ve druhé polovině 17. století*, České Budějovice 2013 (= Bakalářská práce, ÚAPVH FF JU).
- VYBÍRAL Zdeněk, *Člověk ve válce*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 433-473.
- TÝŽ, *Mocenské elity v tábořské obci doby předbělohorské. Prosopografická studie k Táboru raného novověku I*, TA 9, 1999, s. 151-184.
- TÝŽ, *Války a válečníci v české společnosti na počátku novověku*, In: Jan Žižka z Trocnova a husitské vojenství v evropských dějinách. VI. mezinárodní husitologické sympozium, Tábor 12. – 14. října 2004, Tábor 2007 (= Husitský Tábor, Suppl. 3), s. 555-569.
- VYTLAČIL Lukáš, *Bavorský exil Jaroslava Bořity z Martinic*, Posel z Budče 26, 2009, s. 27-29.
- WÄNTIG Wulf, *Der Weg ins Exil – der Weg in den Mythos. Böhmisches Emigranten als „Exulanten“ in der oberlausitzischen Geschichte und Historiographie*, in: Joachim Bahlcke (Hrsg.), *Die Oberlausitz in frühneuzeitlichen Mitteleuropa. Beziehungen – Strukturen – Prozesse*, Stuttgart 2007, s. 191-217.

- WASKA Karel, *Vrchnostenští hejtmani a poddanské městečko Úterý v 16. a 17. století*, in: Poddanská města v systému patrimoniální správy. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12. – 13. září 1995, s. 85 – 93.
- WILKEN Engelbrecht, *Význam Fríské akademie ve Franekeru pro pobělohorský exil*, In: Studia Moravica 3, Olomouc 2005, s. 23-54.
- ZÁBRANSKÝ Vilém, *Některé aspekty přijímání měšťanů do měst ve světle novoměstské knihy měšťanských práv 1612-1658*, Zpravodaj Historického klubu Praha 18, 2007, č. 1-2, s. 7-32.
- ZILYNSKYJ Bohdan, *Rakovník v korespondenci se Slaným a Louny roku 1620*, Rakovnický RSH 4, 2003, s. 26-38.
- ZILYNSKYJ Bohdan, *Soubor listů rakovnické městské rady z května až července 1620. Nad zápisy jednoho svazku rakovnických městských register*, RSH 3, 2002, s. 5-20.
- ŽEMLIČKA Josef, *Vznik města Slaného: příčiny a okolnosti pozdního konstituování jednoho královského města*, HG 29, 1997, s. 339-357.

#### INTERNETOVÉ ZDROJE

- [http://homepage.univie.ac.at/markus.cerman/HP/P\\_BoeD.html](http://homepage.univie.ac.at/markus.cerman/HP/P_BoeD.html)
- <http://komeniologie.flu.cas.cz/cz>
- <http://mapy.npu.cz/flexviewers/mo/>
- <http://pamatky.slany.cz/>
- <http://www.amg-fnz.de>
- <http://www.exulanten.geschichte.uni-muenchen.de/index.php?module=welcome>
- <http://www.historie.upol.cz/cud/>
- <http://www.hrady.cz/?OID=2269&PARAM=2>
- <http://www.lvivcenter.org/pl/>
- <http://www.militarystudies.de/>
- <http://www.npmk.cz/>
- <http://www.scienceworld.cz/aktuality/stredoveke-slane-bylo-protkano-podzemnimi-chodbami-lochy-6588/>
- <http://www.sfb-frueheneuzeit.uni-muenchen.de/projekte/c/c9.html>
- <http://www.uni-muenster.de/Staedtegeschichte/organisation/organisation.htm>
- <http://www.vhu.cz/wp-content/uploads/2012/03/Historie-a-vojenstvi-1990-2010.pdf>
- <http://www.zmsbw.de/>
- <https://wstag.jcu.cz/portal/studium/prohlizeni.html>

## Přílohy

### 1. Rytmus úředního roku v letech 1595-1660

V následujících tabulkách a grafech je přehledně zaznamenána frekvence zasedání městské rady ve Slaném v letech 1595-1660 tak, jak se odrážela v příslušných radních manuálech. Sledována byla nejen preference jednotlivých dnů v týdnu, ale také četnost zasedání městské rady v jednotlivých měsících.

Srovnávání dat z doby předbělohorské a doby pobělohorské je třeba činit s velkou opatrností. Četnost záznamů v radních manuálech výrazně klesá a mění se také jejich délka a charakter, a to nejen kvůli válečným událostem a poklesu počtu obyvatel Slaného, ale také v důsledku změny jeho právního postavení (více viz kap. č. 4). Vzhledem k tomu, že četnost zasedání městské rady byla z velké části ovlivněna přítomností vojska ve městě, předchází zmíněným tabulkám a grafům přehled vojenských jednotek, jejichž přítomnost ve městě je bezpečně doložena. S výjimkou léta 1634 nebyly do tabulky zahrnuty durchcuky a krátkodobé pobyty vojska ve městě.<sup>1896</sup>

#### Excerpované prameny

AMS, kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*.

přibližné období pobytu	jméno vojenského velitele
10.12. 1622 – leden 1621	Vilém Brabantský
26. 1. 1621 – poč. února 1621	hejtman Most
kol. 30. 1. – 30. 4. 1621	Ferdinand Gerštorf z Gerštorfu
15./17. 4. – 30. 4. 1621	Bernard ze Salczu
20. 7. – 26. 7. 1621	Zikmund Stádnický
24. 8. – po 25. 10. 1621	Jan Puhl z Punsamu
8.12. – 17. 12. 1621	Václav Pinta Bukovanský
13. 3. – 10. 8. 1622	Fridrich Maršvic z Maršvic
18. 3. – po 30. 6. 1623	Hanibal Arnero
11. 11. 1623 – 28. 4. 1624	Zdeněk Libštejnský z Kolovrat
8. 6. 1626-30. 1. 1627	Huerta (Bernard di Arayn)
23. 11. 1631 – 21. 5. 1632	regiment Eustacha Lözera (růz. velitelé)
21. 5. – před 9. 6. 1632	hrabě z Vrtby
26. 11. 1632 – 12. 8. 1633	Preyner
2. 9. – 20. 9. 1633	Jacob Bauhoff
27. 12. 1633 – 18. 1. 1634	Pek
20. 1. – 2. 5. 1634	Wrangel
24. 6. -31. 7. 1634	každodenní nájezdy císařských
září 1634	Filip Joachim Wildperk

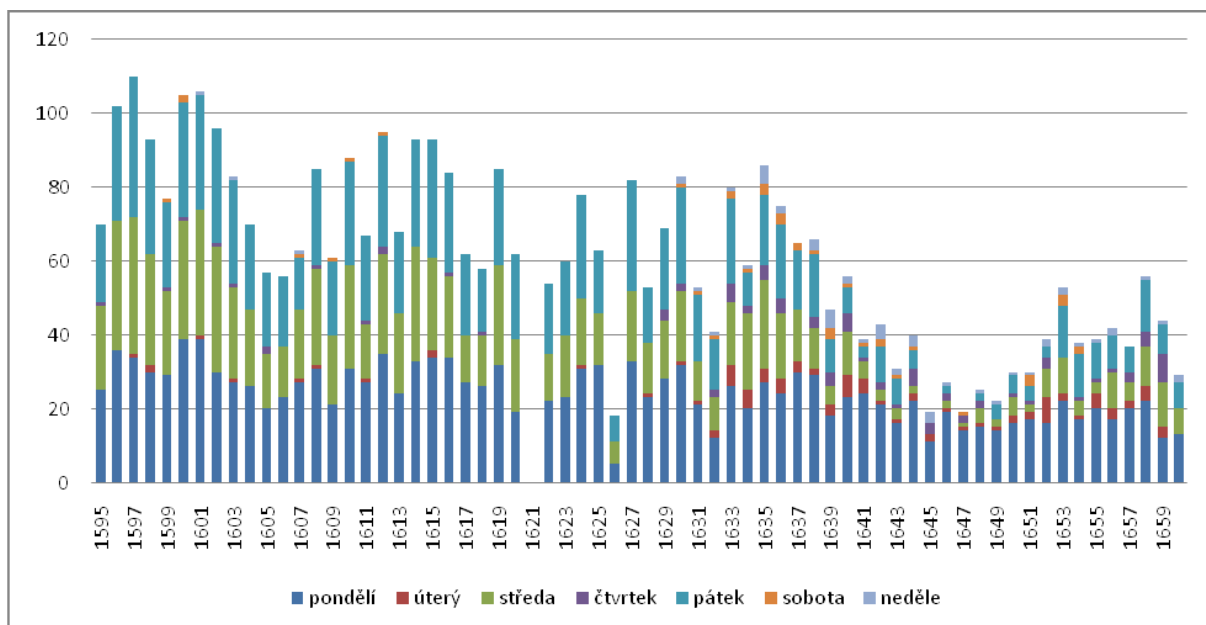
<sup>1896</sup> Jako krátkodobé období chápu údobí kratší než týden. V tabulce nejsou dále zaznamenána případná delší či kratší přerušení pobytu vojáků, pokud byla v pramenech zjištěna. Při sestavování tohoto přehledu jsem vycházela zejména ze soupisů nákladů a škod a také z register odeslané pošty. Přesné odkazy viz na příslušném místě v kap. č. 3

<b>ROK/DEN</b>	<b>pondělí</b>	<b>úterý</b>	<b>středa</b>	<b>čtvrtek</b>	<b>pátek</b>	<b>sobota</b>	<b>neděle</b>	<b>CELKEM</b>
1595	25	0	23	1	21	0	0	70
1596	36	0	35	0	31	0	0	102
1597	34	1	37	0	38	0	0	110
1598	30	2	30	0	31	0	0	93
1599	29	0	23	1	23	1	0	77
1600	39	0	32	1	31	2	0	105
1601	39	1	34	0	31	0	1	106
1602	30	0	34	1	31	0	0	96
1603	27	1	25	1	28	0	1	83
1604	26	0	21	0	23	0	0	70
1605	20	0	15	2	20	0	0	57
1606	23	0	14	0	19	0	0	56
1607	27	1	19	0	14	1	1	63
1608	31	1	26	1	26	0	0	85
1609	21	0	19	0	20	1	0	61
1610	31	0	28	0	28	1	0	88
1611	27	1	15	1	23	0	0	67
1612	35	0	27	2	30	1	0	95
1613	24	0	22	0	22	0	0	68
1614	33	0	31	0	29	0	0	93
1615	34	2	25	0	32	0	0	93
1616	34	0	22	1	27	0	0	84
1617	27	0	13	0	22	0	0	62
1618	26	0	14	1	17	0	0	58
1619	32	0	28	0	26	0	0	86
1620	19	0	20	0	23	0	0	62
1621	0	0	0	0	0	0	0	0
1622	22	0	13	0	19	0	0	54
<b>CELKEM</b>	781	10	645	13	685	7	3	2144

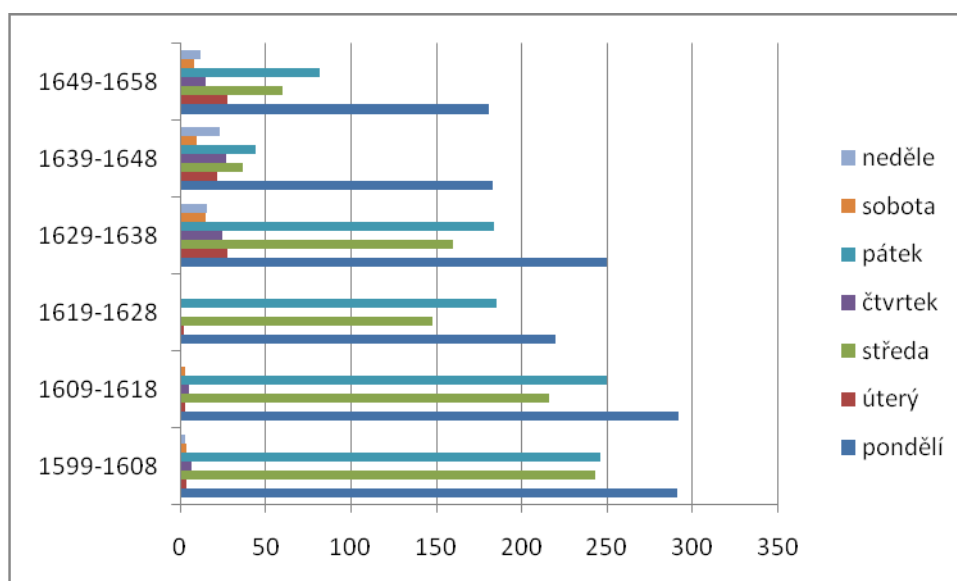
Tabulka 4 Frekvence zasedání městské rady v letech 1595-1622. Preferenze jednotlivých dnů v týdnu

	pondělí	úterý	středa	čtvrtek	pátek	sobota	neděle	CELKEM
1623	23	0	17	0	20	0	0	60
1624	31	1	18	0	28	0	0	78
1625	31	0	14	0	17	0	0	62
1626	5	0	6	0	7	0	0	18
1627	33	0	19	0	30	0	0	82
1628	23	1	14	0	15	0	0	53
1629	28	0	16	3	22	0	0	69
1630	32	1	19	2	26	1	2	83
1631	21	1	11	0	19	1	1	54
1632	12	2	9	2	14	1	1	41
1633	27	6	17	5	23	2	1	81
1634	20	5	21	2	9	1	1	59
1635	27	4	24	4	19	3	5	86
1636	24	4	18	4	20	3	2	75
1637	30	3	14	0	16	2	0	65
1638	29	2	11	3	17	1	3	66
1639	18	3	5	4	8	3	6	47
1640	23	6	12	5	7	1	2	56
1641	24	4	5	1	3	1	1	39
1642	21	1	3	2	10	2	4	43
1643	16	1	3	1	7	1	2	31
1644	22	2	2	5	5	1	3	40
1645	11	2	0	3	0	0	3	19
1646	19	1	2	2	2	0	1	27
1647	14	1	1	2	0	1	0	19
1648	15	1	4	2	2	0	1	25
1649	14	1	2	0	4	0	1	22
1650	16	2	5	1	5	0	1	30
1651	17	2	2	1	4	3	1	30
1652	16	7	8	3	3	0	2	39
1653	22	2	10	0	14	3	2	53
1654	17	1	4	1	12	2	1	38
1655	20	4	3	1	10	0	1	39
1656	17	3	10	1	9	0	2	42
1657	20	2	5	3	7	0	0	37
1658	22	4	11	4	14	0	1	56
1659	12	3	12	8	8	0	1	44
1660	13	0	7	0	7	0	2	29
<b>CELKEM</b>	785	83	364	75	443	33	54	1837

Tabulka 5 Frekvence zasedání městské rady v letech 1623-1660. Preference jednotlivých dnů v týdnu



**Graf 3 Graf znázorňující základní vývojové tendence ve frekvenci zasedání městské rady a preferenci jednotlivých úředních dnů v letech 1595-1660**



**Graf 4 Graf znázorňující základní vývojové tendence v preferenci jednotlivých úředních dnů v letech 1599-1658**

MĚSÍC/ROK	1595	1596	1597	1598	1599	1600	1601	1602
leden	0	11	12	11	10	11	11	10
únor	0	10	11	9	10	9	11	12
březen	0	9	8	5	9	9	10	6
duben	3	5	7	9	5	7	5	7
květen	6	6	7	7	9	6	9	5
červen	10	8	12	10	11	12	5	11
červenec	6	7	8	7	4	12	10	4
srpen	8	8	6	3	10	3	4	6
září	10	11	8	11	1	8	10	10
říjen	10	9	12	8	3	10	14	9
listopad	11	12	12	11	4	12	11	10
prosinec	6	6	7	2	1	6	6	6
<b>CELKEM</b>	<b>70</b>	<b>102</b>	<b>110</b>	<b>93</b>	<b>77</b>	<b>105</b>	<b>106</b>	<b>96</b>

Tabulka 6 Frekvence zasedání městské rady v letech 1595-1602. Preference jednotlivých měsíců během roku

MĚSÍC/ROK	1603	1604	1605	1606	1607	1608	1609	1610
leden	10	9	9	4	5	10	9	8
únor	9	9	9	5	9	10	9	8
březen	4	7	6	5	6	6	6	9
duben	10	0	3	4	1	5	0	4
květen	6	6	5	5	8	4	2	6
červen	13	8	3	10	5	9	4	10
červenec	1	3	1	3	4	7	6	4
srpen	5	5	4	0	2	2	0	7
září	6	7	4	6	3	8	1	8
říjen	5	6	3	3	8	9	8	11
listopad	10	8	6	7	7	10	11	9
prosinec	4	2	4	4	5	5	5	4
<b>CELKEM</b>	<b>83</b>	<b>70</b>	<b>57</b>	<b>56</b>	<b>63</b>	<b>85</b>	<b>61</b>	<b>88</b>

Tabulka 7 Frekvence zasedání městské rady v letech 1603-1610. Preference jednotlivých měsíců během roku

MĚSÍC/ROK	1611	1612	1613	1614	1615	1616	1617	1618
leden	10	7	7	4	11	9	8	8
únor	2	11	6	10	7	10	5	7
březen	3	10	11	8	14	6	3	8
duben	6	7	8	9	5	5	3	2
květen	4	11	5	4	7	4	3	5
červen	10	5	0	11	5	10	9	1
červenec	4	6	0	9	6	4	3	2
srpen	5	2	2	2	7	9	3	0
září	7	10	10	8	6	9	7	3

<b>říjen</b>	5	12	7	14	10	5	9	8
<b>listopad</b>	2	8	6	7	10	8	5	9
<b>prosinec</b>	9	6	6	7	5	5	4	5
<b>CELKEM</b>	67	95	68	93	93	84	62	58

Tabulka 8 Frekvence zasedání městské rady v letech 1611-1618. Preference jednotlivých měsíců během roku

<b>MĚSÍC/ROK</b>	<b>1619</b>	<b>1620</b>	<b>1621</b>	<b>1622</b>
<b>leden</b>	9	10	0	1
<b>únor</b>	6	12	0	9
<b>březen</b>	4	7	0	4
<b>duben</b>	3	2	0	3
<b>květen</b>	6	11	0	0
<b>červen</b>	11	6	0	6
<b>červenec</b>	7	8	0	4
<b>srpen</b>	6	0	0	2
<b>září</b>	9	6	0	8
<b>říjen</b>	7	0	0	5
<b>listopad</b>	11	0	0	9
<b>prosinec</b>	7	0	0	3
<b>CELKEM</b>	86	62	0	54

Tabulka 9 Frekvence zasedání městské rady v letech 1619-1622. Preference jednotlivých měsíců během roku

<b>MĚSÍC/ROK</b>	<b>1623</b>	<b>1624</b>	<b>1625</b>	<b>1626</b>	<b>1627</b>	<b>1628</b>	<b>1629</b>	<b>1630</b>
<b>leden</b>	4	7	6	6	4	5	2	7
<b>únor</b>	9	2	9	0	6	8	5	8
<b>březen</b>	10	10	5	3	7	9	3	9
<b>duben</b>	1	8	7	0	10	5	3	6
<b>květen</b>	5	5	0	2	4	3	5	6
<b>červen</b>	2	9	9	3	8	1	4	8
<b>červenec</b>	4	3	5	1	7	5	9	6
<b>srpen</b>	8	12	3	1	8	1	8	4
<b>září</b>	4	9	3	1	7	1	6	9
<b>říjen</b>	2	3	6	0	6	3	11	7
<b>listopad</b>	9	4	6	1	10	8	8	7
<b>prosinec</b>	2	6	3	0	5	4	5	6
<b>CELKEM</b>	60	78	62	18	82	53	69	83

Tabulka 10 Frekvence zasedání městské rady v letech 1623-1630. Preference jednotlivých měsíců během roku



MĚSÍC/ROK	1631	1632	1633	1634	1635	1636	1637	1638
leden	10	0	3	3	15	6	6	8
únor	8	2	2	8	10	8	7	5
březen	8	0	9	7	11	6	5	6
duben	3	0	6	1	4	9	2	5
květen	4	0	11	6	6	8	6	8
červen	3	5	6	6	4	6	7	7
červenec	1	5	10	9	9	3	5	4
srpen	3	1	7	0	3	7	7	5
září	7	5	9	4	2	2	2	6
říjen	6	6	9	5	10	4	3	3
listopad	0	12	6	8	5	8	6	4
prosinec	1	5	3	2	7	8	9	5
CELKEM	54	41	81	59	86	75	65	66

Tabulka 11 Frekvence zasedání městské rady v letech 1631-1638. Preference jednotlivých měsíců během roku

MĚSÍC/ROK	1639	1640	1641	1642	1643	1644	1645	1646
leden	5	4	5	1	3	6	3	2
únor	4	4	2	6	2	8	1	2
březen	2	3	4	10	3	3	3	4
duben	2	4	1	2	2	2	2	2
květen	5	7	6	5	3	1	2	2
červen	2	6	3	5	0	2	1	2
červenec	5	5	3	3	2	4	1	1
srpen	3	7	1	2	2	5	0	2
září	4	4	2	2	4	2	2	3
říjen	5	5	3	3	3	5	1	4
listopad	4	4	4	1	2	1	2	2
prosinec	6	3	5	3	5	1	1	1
CELKEM	47	56	39	43	31	40	19	27

Tabulka 12 Frekvence zasedání městské rady v letech 1639-1646. Preference jednotlivých měsíců během roku

MĚSÍC/ROK	1647	1648	1649	1650	1651	1652	1653	1654
leden	3	3	2	2	5	2	4	4
únor	1	5	0	2	4	1	3	3
březen	2	4	3	3	4	3	7	6
duben	0	1	2	1	2	1	5	4
květen	2	1	3	0	3	2	4	3
červen	0	2	1	5	1	4	4	6
červenec	4	3	4	4	3	4	3	3
srpen	2	0	1	1	1	4	4	1
září	1	1	0	1	2	7	6	2
říjen	0	2	3	3	2	3	3	2
listopad	1	2	2	4	1	5	4	2
prosinec	3	1	1	4	2	3	6	2
<b>CELKEM</b>	19	25	22	30	30	39	53	38

Tabulka 13 Frekvence zasedání městské rady v letech 1647-1654. Preference jednotlivých měsíců během roku

MĚSÍC/ROK	1655	1656	1657	1658	1659	1660
leden	5	5	4	7	4	5
únor	3	5	5	3	4	4
březen	3	4	1	6	3	4
duben	5	2	4	6	3	2
květen	2	8	3	7	4	4
červen	3	2	3	3	1	2
červenec	3	1	3	5	4	3
srpen	2	2	2	4	4	3
září	1	2	3	4	6	2
říjen	5	4	4	6	5	0
listopad	4	6	2	3	4	0
prosinec	3	1	3	2	2	0
<b>CELKEM</b>	39	42	37	56	44	29

Tabulka 14 Frekvence zasedání městské rady v letech 1655-1660. Preference jednotlivých měsíců během roku

## 2. Obnovy městských rad v letech 1595-1660

V následující tabulce jsou přehledně zachyceny renovace konšelského sboru a sboru obecních starších, které proběhly v letech 1595-1660. Prostřednictvím tučného písma je odkazováno na renovace, při nichž nebyl obnoven sbor obecních starších. Podrobněji viz kap. č. 4.

### **Použité zkratky:**

**RM – 55:** AMS, kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*; **56:** AMS, kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*; **57:** AMS, kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*; **58:** AMS, kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*; **59:** AMS, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*

**KM – 69:** AMS, kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; **72:** AMS, kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*; **162:** AMS, kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*

**KS – 87:** AMS, kniha č. 87, *Kniha soudní 1589-1601*

**KZR – 100:** AMS, kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*

rok obnovy	přesné datum	podkomoří	hofrychtěř	komorní písař	prameny
1595	13. 4. (ČT)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Adam Jirkovský z Kružce	KS 87, f. 185v
1596	3. 5. (PÁ)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Adam Jirkovský z Kružce	KS 87, f. 221r
1597	23. 4. (ST)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Adam Jirkovský z Kružce	RM 55, f. 99r
1598	8. 4. (ST)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Pavel Chotounský z Chotouně	RM 55, f. 163v
1599	28. 4. (ST)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Pavel Chotounský z Chotouně	RM 55, f. 233r
1600	20. 4. (ČT)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Řehoř Rycker z Hornsfelsu	RM 55, f. 299v
1601	8. 5. (ÚT)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Řehoř Rycker z Hornsfelsu	RM 55, f. 356r
1602	14. 3. (ČT)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Řehoř Rycker z Hornsfelsu	RM 55, f. 419r-419v
1603	10. 4. (ČT)	Purkhart Točník z Křimic, na Křimicích a Prostiboři	Mates Prekl z Pruksdorfu	Řehoř Rycker z Hornsfelsu	RM 55, f. 485r
1604	5. 5. (ST)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Řehoř Rycker z Hornsfelsu	RM 55, f. 576r
1605	7. 7. (ČT)		Mates Prekl z Pruksdorfu		RM 56, f. 26r
1606	15. 4. (SO)		Mates Prekl z Pruksdorfu		RM 56, f. 47r
1607	21. 4. (SO)				RM 56, f. 93v
1608	22. 4. (ÚT)				RM 56, f. 146r-146v
1609	9. 5. (SO)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Prokop Tendle z Balkova	RM 56, f. 198r
1610	22. 5. (SO)	Purkhart Točník z Křimic, na Křimicích a Prostiboři		Prokop Tendle z Balkova	RM 56, f. 251v-252r
1611	3. 11. (ČT)	Purkhart Točník z Křimic, na Křimicích a Prostiboři		Prokop Tendle z Balkova	RM 56, f. 349r
1612	28. 6. (ČT)	Purkhart Točník z Křimic, na Křimicích a Prostiboři		Prokop Tendle z Balkova	RM 56, f. 397r
1613	15. 5. (ST)	jméno neuvedeno [Purkhart Točník z Křimic, na Křimicích a Prostiboři]			RM 57, f. 1r
1614	14. 5. (ST)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Samuel Nymburský	RM 57, f. 34v-35r
1615	5. 5. (ÚT)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Samuel Nymburský	RM 57, f. 94v-95r
1616	21. 4. (ČT)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Samuel Nymburský	RM 57, f. 155r
1617	14. 4. (PÁ)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Samuel Nymburský	RM 57, f. 201v
1618	3. 5. (ČT)		Mates Prekl z Pruksdorfu	Samuel Nymburský	RM 57, f. 254r
1619	18. 12. (ST)	Prokop Dvořecký z Olbramovic	Martin Frauwain z Podolí	Samuel Nymburský	RM 57, f. 312v

rok obnovy	přesné datum	speciální komisaři	komorní písař	prameny
1620	10. 12. (ČT)	Štěpán Jiří ze Šternberka a na Postoloprtech, Bohuslav Valkoun z Adlaru a na Štafě		KM 69, f. 274v-275r; KM 162, ff. 164r, 165r
1620	16. 12. (ST)	Markvart z Hrádku a na Bělý, Václav starší z Mitrovic a na Starém Kníně, Václava Mladota ze Solopysk a na Lešanech		KM 69, f. 274v-275r; KM 162, f. 164v-165r
<b>1622</b>	<b>25. 11. (Pá)</b>	Jiří Vilém Michna z Vacínova a Voldřich Bechyně z Lažan	Prokop Tendle z Balkova	RM 57, f. 376v

rok obnovy	přesné datum	regent všech panství	slánský hejtman (= slánský úředník)	duchovní (slánský děkan)	speciální	prameny
<b>1627</b>	<b>20. 1. (ST)</b>	Zachariáš Vejda z Bezděkova <sup>1897</sup>				RM 58, f. 32v-33r
<b>1629</b>	<b>22. 1. (PO)</b>	Zachariáš Vejda z Bezděkova	Lukáš Lipnický z Čáslavi <sup>1898</sup>	Jan Heřman Blovský	Martin Družecký, purkrabí <sup>1899</sup>	RM 58, f. 119r
<b>1631</b>	<b>10. 3. (PO)</b>	Zachariáš Vejda z Bezděkova	Kašpar Pryam Vostrovecký	Bartoloměj František Rotlender		RM 58, f. 223r; KM 72, f. 9r
1635	31. 12. (PO)	Zachariáš Vejda z Bezděkova	Eliáš Erazim Udvarhely z Křížovic	Bartoloměj František Rotlender		RM 58, f. 350v; KZR 100, f. 64v
1637	22. 6. (PO)	Zachariáš Vejda z Bezděkova	Lorenc Volf Zahrádecký z Kartouz	Bartoloměj František Rotlender		RM 58, f. 416r; KZR 100, f. 88r
1641	10. 3. (NE)		Augustin Kosina <sup>1900</sup>			RM 59, f. 67r
1643	10. 8. (PO)	Zachariáš Vejda z Bezděkova	Augustin Kosina	Václav Řehoř Mittis		RM 59, f. 122v-123r

<sup>1897</sup> Podle Daniela Vepřka v roce 1627 radu „*sadil a obnovil*“ sekretář hraběte z Martinic Matyáš Chmelovec jinak Bělohlávek. Kromě chyby, která mohla vzniknout při přepisu Vepřkových pamětí (originál se nedochoval), nelze vyloučit ani možnost, že radu tohoto roku obnovovaly obě dvě zmíněné osoby. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5.

<sup>1898</sup> Jméno slánského hejtmána doplněno na základě zápisků Daniela Vepřka. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5.

<sup>1899</sup> Jméno slánského purkrabí doplněno na základě zápisků Daniela Vepřka, který však v rozporu se zápisem v radním manuálu označuje Martina Družeckého za důchodního písaře. Rozpor je to však pouze zdánlivý, protože funkce purkrabího a důchodního písaře byly po dlouhou dobu spojovány v jednu. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 5. Srov. přílohu č. 8.

<sup>1900</sup> V roce 1641 byla obnova rady realizována prostřednictvím psaní, které v radě přečetl Augustin Kosina. O rok dříve, 25. 5. 1640, byla rada prostřednictvím misivu pouze doplněna o jednu osobu, podobně byla doplněna také v roce 1642. RM 59, ff. 49r-49v, 94r.

rok obnovy	přesné datum	regent všech panství	slánský hejtman (= slánský úředník)	duchovní (slánský děkan)	speciální	prameny
1648	19. 2. (ST)		Augustin Kosina	Vavřinec Ludvík Hoffmann	Matyáš Slánský jinak Břečkovský, statku ouřadního purkrabského hejtman <sup>1901</sup>	RM 59, f. 184r-184v
1650	7. 6. (ÚT)	Matyáš Břečkovský, hejtman všech panství (!)	Augustin Kosina	Václav Vykročil [z Bílenberka] + jezuita Zachariáš N.	Viktorin Daniel Alexandr, purkrabí a spolupisatel obilný slánský + Maxmilián Valentin z Martinic	RM 59, f. 212v-214v
1652	31. 5. (PÁ)	Václav Ferdinand Hranický z Mezův	Jakub [František] Matucha	Václav Vykročil z Bílenberka	Svatoš Hosyan z Marchendorfu, hejtman nejvyššího purkrabství pražského	RM 59, f. 251v-253r
1653	18. 6. (ST)	Václav Ferdinand Hranický z Mezův	Jakub František Matucha	Václav Vykročil z Bílenberka		RM 59, f. 283r-283v
1656	26. 1. (ST) <sup>1902</sup>	Jakub Veltrubský z Veltrub	Samuel Šřáva	Václav Vykročil z Bílenberka	Matouš Balkoun, hofmistr hraběcího dvora + Václav Řehoř Vepřek, hejtman nejvyššího purkrabství pražského	RM 59, f. 352v-353v
1657	26. 1. (PÁ)	Jakub Veltrubský z Veltrub	Daniel Vepřek		Matouš Balcon, hofmistr hraběcího dvora	RM 59, f. 377r-378r
1658	28. 1. (PO)	Jakub Veltrubský z Veltrub	Václav Knobloch, úředník smečenského a slánského panství	Václav Vykročil z Bílenberka	Matouš Balcon, hofmistr hraběcího dvora	RM 59, f. 394v-395r
1659	21. 1. (ÚT)	Jakub Veltrubský z Veltrub	slánský hejtman		Ferdinand Landau, hofmistr hraběcího dvora	RM 59, f. 415v-416r
1660	21. 2. (ST)	Jakub Veltrubský z Veltrub		Jan Edmund Havlík		RM 59, f. 427v-428r

<sup>1901</sup> Účast hejtmana purkrabských statků při obnovách městských rad je v druhé polovině 17. století doložena i pro sousední Smečno, které bylo taktéž v držení Martiniců. Souhlasím s Janou Pražákovou, která se domnívá, že se tak dělo s ohledem na fakt, že tehdejší držitel panství byl zároveň nejvyšším purkrabím. Jana PRAŽÁKOVÁ, *Městečko Smečno*, s. 36.

<sup>1902</sup> Zda přesun obnov městských rad ve Slaném na počátek roku souvisel se snahou zkoordinovat je s obnovami na sousedním smečenském panství, bude třeba ještě ověřit. Renovace smečenské městské rady se v této době konaly ve druhé polovině ledna, počátkem února a v některých případech až počátkem března. Nicméně, podle všeho se jich neúčastnil regent všech panství. Jana PRAŽÁKOVÁ, *Městečko Smečno*, s. 36-37.

### 3. Nováčci v městské radě v letech 1596-1660

Následující tabulky sestavené na základě zápisů o obnovách městských rad, zaznamenaných v příslušných radních manuálech, popř. knihách misivů, přehledným způsobem odráží proměnu stability konšelského sboru v letech 1596-1660 a doplňují tak předchozí dvě přílohy. Označení „nový“ znamená, že daná osoba nefigurovala v seznamu konšelů při předchozí obnově a „zcela nový“, že zastává funkci konšela vůbec poprvé. První číslo je tedy souhrnné. Druhé pak uvádí, kolik z nováčků dané obnovy bylo skutečně novými konšely. Další čtyři řádky přinášejí informaci o tom, v jakém samosprávném sboru, resp. komisi, daní jedinci působili v době svého jmenování do konšelského sboru. Pokud v době těsně předcházející příslušné renovaci městské rady nebyli členy žádného ze zmíněných sborů, popř. komisí, byli zahrnuti do poslední kategorie označené „bez funkce“. Případné bližší informace o těchto osobách jsou uvedeny v poznámce pod čarou. Ve většině případů však absenci daných jedinců v některém ze zmíněných sborů, které zpravidla fungovaly jako jakási „přípravka“ pro výkon konšelského úřadu, nedovedeme uspokojivě vysvětlit. První číslo v závorce odkazuje na pořadí, v jakém byli daní jedinci do příslušného sboru či komise jmenováni, druhé za lomítkem pak na pozici, na níž se ocitli v konšelském sboru. Pokud je číslice zvýrazněna tučným písmem, znamená to, že daný jedinec v radě již kdysi zasedal. Srov. přílohu č. 3 a č. 5, popř. kap. č. 4.

rok obnovy	1596	1597	1598	1599	1600	1601	1602	1603	1604	1605	1606	1607	1608	celkem
<b>nový</b>	2	2	1	1	1	2	1	0	1	1	1	2	2	17
<b>zcela nový</b>	2	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	2	13
<b>obecní starší</b>	2 (1./11. + 5./12.)	1 (1./10.)	1 (3./12.)	1 (12./12.)	1 (5./12.)	0	1 (4./12.)	0	0	0	1 (12./12.)	1 (8./12.)	0	9 (8)
<b>volenci</b>	0	0	0	0	0	0	0	0	1 (2./12.)	0	0	0	1 (1./12.)	2 (2)
<b>městský rychtář</b>	0	1 (-/12.)	0	0	0	1 (-/12.)	0	0	0	1 (-/12.)	0	0	0	3 (1)
<b>bez funkce</b>	0	0	0	0	0	1 (-/11.) <sup>1903</sup>	0	0	0	0	0	1 (-/5.)	1 (-1/1.) <sup>1904</sup>	3 (2)

<sup>1903</sup> Nováčkem „bez funkce“ se v roce 1601 stal dosavadní mladší radní písař Jan Veselský, který působil v městské kanceláři od května 1596. Podrobněji viz kap. č. 4.4.

rok obnovy	1609	1610	1611	1612	1613	1614	1615	1616	1617	1618	1619	1620	1622	celkem
nový	2	1	3	0	1	1	1	1	2	3	3	2	11	31
zcela nový	2	1	2	0	1	1	0	1	1	3	2	0	10	24
obecní starší	1 (2./11.)	1 (10./12.)	2 (1./8. + 9./11.)	0	1 (1./12.)	1 (1./12.)	0	1 (6./12.)	0	1 (1./10.)	2 (4./11., 11./12.)	0	3 (2./11., 3./13., 4./14.)	13 (12)
volenci <sup>1905</sup>	1 (1./12.)	0	1 (1./12.)	0	0	0	0	0	1 (6./12.)	2 (2./11., 3./12.)	0	0	2 (1./9., 10./6.)	7 (7)
městský rychtář	0	0	0	0	0	0	0	0	1 (-/10.)	0	0	1 (-/6.)	0	2 (0)
bez funkce	0	0	0	0	0	0	1 (-/2.) <sup>1906</sup>	0	0	0	1 (-/2.) <sup>1907</sup>	1 (-/3.) <sup>1908</sup>	6 (-/1., 2., 7., 10., 15., 16.) <sup>1909</sup>	9 (5)

<sup>1904</sup> V roce 1608 se nováčkem „bez funkce“ stal Václav Hanžburský, který přešel do rady přímo z městské kanceláře. Srov. kap. č. 4.4.

<sup>1905</sup> Sbor volenců byl obnoven naposledy v 1620. Podrobněji viz kap. č. 4.

<sup>1906</sup> V roce 1615 se staronovým konšelem stal starší radní písař Jiřík Vojna. Podrobněji viz kap. č. 4.

<sup>1907</sup> V roce 1619 se nováčkem „bez funkce“ stal M. Jiřík Žďárský, který se do rady vrátil po dvouletém působení v úřadu císařského rychtáře. Již následujícího roku byl do rychtářského úřadu opět povolán. Po dvouletém zastupování zájmů panovníka se na konci 1622 opět vrací mezi konšely, tentokrát již natrvalo (viz dále).

<sup>1908</sup> Druhým staronovým konšelem se v roce 1620 stal starší radní písař Jan Veselský.

<sup>1909</sup> Celkem tři ze šesti nováčků „bez funkce“ před svým jmenováním nezastávali žádný významnější post v městské správě: Jan Kašovský (primas), Jakub Smetánka (7.) a Vavřinec Voříšek (16.). Daniel Bílinský (10.) přešel do rady jako správce obecní železnice, Blažej Laňka (15.) byl dlouholetým perkmistrem a M. Jiřík Žďárský se vrátil na 2. místo v radě z úřadu císařského rychtáře, v němž byl nahrazen Danielem Maškovským. Srov. pozn. č. 793 a 873.



rok obnovy	1627	1629	1631	1635	1637	1641	1643	1648	1650	1652	1653	1656	1657	1658	1659	1660	celkem
nový	10	3/4 <sup>1910</sup>	4	6	3	3	3	4	2	5	2	2	2	1	1	1	52/53
zcela nový	8	3	4	6	2	3 <sup>1911</sup>	2	4	1	4	2	1	0	0	0	1	41
obecní starší <sup>1912</sup>	-----	-----	-----	-----	1 (9./12.)	1 (2./12.)	0	2 (1./10., 7./7.)	1 (8./9.)	2 (1./10., 5./11.)	1 (4./12.)	0	0	1 (1./6.)	1 (1./12.)	1 (4./12.)	11 (7)
městský rychtář	0	0	1 (-/8.) <sup>1913</sup>	0	1 (-/11.)	1 (-/10.)	1 (-/9.)	0	0	2	1 (-/11.)	0	0	0	0	0	6 (5)
rychtářská rada	0	0	1 (-/12.)	2 (-/1., 7.)	1 (-/8.)	1 (-/1.)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5 (4)
bez funkce	2 + 8*	3 (-/7., 9., 12.)	2 (-/10., 11.)	4 (-/8., 9., 10., 12.)	0	0	2 (-/11., 12.)	2 (-/11., 12.)	1 (-/7.)	2 (-/1.) <sup>1914</sup>	0	2 (-/11., 12.)	2 (-/1., 11.)	0	0	0	30 (25)

\*2 (-/1., 6.) + 8. (-/2., 3., 7., 8., 9., 10., 11., 12.)<sup>1915</sup>

<sup>1910</sup> Je otázkou, zda Blažeje Laňku zahrnout mezi nováčky. Konšelem byl jmenován již při obnově v lednu 1627, nicméně již na počátku září téhož roku byl nahrazen Vavřincem Voříškem. Do konšelské lavice opět usedl až v lednu 1629. Zcela poprvé pak od počátku roku 1629 mezi konšely zasedali Kašpar Pryam (7.), Samuel Šťáva (9.) a Matouš Houska (12.).

<sup>1911</sup> Dva ze tří nováčků nebyli úplnými nováčky, jak by se mohlo na základě seznamu konšelů jmenovaných při renovaci v letech 1637 a 1641 na prvním pohled zdát. Jan Michal Brodský (1.) a Tomáš Hrouda (12.) do rady pronikli v období mezi těmito renovacemi. V průběhu druhé z nich pak pouze došlo k potvrzení faktického stavu. První ze jmenovaných byl povolán z rychtářského sboru, aby nahradil jircháře Václava Rona, který zemřel na konci 1638 či v první polovině 1639. Funkci purkmistra poprvé přijal 10. 10. 1639. Tomáš Hrouda, původně starší obecní, byl do rady povolán v květnu 1640 v souvislosti se jmenováním Augustina Kosiny hraběcím úředníkem. Purkmistrovský úřad vykonával poprvé v období od 28. 1. 1641. RM 59, ff. 39v, 65r.

<sup>1912</sup> Jména obecních starších zazněla při renovaci rady naposledy v prosinci 1620 a poté až o patnáct let později, v prosinci 1635. Zdá se, že mezitím tento sbor neexistoval. Podrobněji viz kap. č. 4.

<sup>1913</sup> Martina Zajíčka (8.) nelze považovat za úplného nováčka. Do městské rady pronikl již v červenci 1629, kdy nahradil Kašpara Pryama. Purkmistrovský úřad přijal poprvé v únoru 1630 (18. 2). Renovace v roce 1631 tak jen potvrdila faktický stav věci. Je zajímavé, že si Martin Zajíček při této obnově o jedno místo „pohoršil“. V červenci 1629 totiž nahradil Kašpara Pryama na jeho, tedy 7. pozici. Před červencem 1629 zastával funkci městského rychtáře. Na této pozici jej nahradil budoucí dlouholetý radní Václav Přeslička jinak Votický. RM 58, f. 170v. Srov. přílohu č. 5.

<sup>1914</sup> Daniel Vepřek (1.) přešel do čela městské rady přímo z městské kanceláře, kde po devět let vykonával funkci staršího radního písaře. Podrobněji viz kap. č. 4.4.

<sup>1915</sup> Skutečnost, že valná část konšelského sboru jmenovaného v roce 1627 byla tvořena osobami, které při předchozí renovaci nezastávaly žádný významnější post v městské správě, neznamená, že by se jednalo o osoby zcela nezkušené. Hojně zkušenosti se správou města měl minimálně nově jmenovaný primas Jan Špička a dlouholetý městský písař Karel Zikmund, který zaujal druhou pozici hned za primasem. Srov. kap. č. 4.3 a přílohy č. 3 a 5.

#### 4. Personální složení orgánů městské samosprávy v letech 1595-1622

Jak ukazují výsledky některých dílčích studií, představuje znalost personálního složení jednotlivých orgánů městské samosprávy a osobních vazeb mezi danými jedinci jeden z nezbytných předpokladů k pochopení fungování městského organismu v období raného novověku. Podrobnější průzkum, který by pomohl rozplést složitou síť sociálních vazeb mezi jednotlivými měšťany podílejícími se na správě Slaného, odhalit úroveň jejich vzdělání, jejich kulturní zájmy a aktivity, majetkové zázemí, socio-profesní, popř. geografický horizont, dalece přesahuje možnosti předkládané diplomové práce.<sup>1916</sup>

Následující přehled osob, podílejících na správě města v letech 1595-1622, který vznikl zejména na základě excerpce radních manuálů a knih misivů, se proto převážně omezil pouze na doplnění základních informací, které bylo možno zjistit z Rukověti humanistického básnictví či jiných obdobných pomůcek. Doufejme, že se v budoucnu podaří životní osudy představitelů slánských (politických) elit zmapovat detailněji.

Kromě záznamů o působení jednotlivých měšťanů ve všech třech samosprávných sborech, tj. konšelském, obecních starších a volenců, zahrnuje následující tabulka také informace o jejich případné činnosti v jednotlivých menších úřadech. Názorně tak ukazuje, že správu města i jeho hospodářský život ovládala ve sledované době poměrně úzká skupina lidí, provázaná četnými formálními a neformálními vazbami. Přináší také řadu zajímavých

---

<sup>1916</sup> Pro rekonstrukci příbuzenských vztahů jsou vedle matrik velmi důležitým pramenem knihy svatebních smluv, knihy smluvní obsahující zejména ubrmanské smlouvy a porovnání o majetek mezi sirotky či různými příbuznými, kniha kšaftovní, knihy svědomí, knihy odeslané pošty a radní manuály. Poslední jmenované zejména s ohledem na žádosti o udělení městského práva či sňatek se sirotkem, popř. vdovou. Nalezneme v nich však také informace o rektorech a učitelích slánské školy. Velmi vhodné je také sledovat průběh soudních sporů, zejména pozůstalostních při (odpory kšaftů, nápady). V knihách odeslané pošty pak lze kromě informací o příbuzenských vazbách (nově příchozích) měšťanů na obyvatele jiných měst nalézt cenné informace v tzv. konservatořích či potvrzení od řemesla, které byly do těchto knih v některých případech opisovány. Pro poznání socioekonomického zázemí radní vrstvy jsou nejvíce relevantní tržové knihy a knihy šosovní. Vhodný doplněk pak představuje tzv. Aktový materiál (spisová část městské registratury). S ohledem na absenci specializované knihy udělení práv měšťanům bude poněkud komplikované a v některých případech patrně i nemožné odhalit z jakých míst a měst přicházeli do Slaného jedinci, kteří se později uplatnili v různých patrech městské správy. U většiny patrně také nezjistíme, za jak dlouho po příchodu do Slaného pronikli do příslušných samosprávných sborů či úřadů. Nicméně, jak ukazuje zejména Jaroslav Douša či nejnověji Vilém Zábranský, jsou tyto údaje nesmírně důležité pro pochopení fungování celého městského organismu, a je tedy nutné se o to alespoň pokusit. Stejně tak je nutné pokusit se ověřit, zda bylo ve Slaném dodržováno nepsané pravidlo o nezasedání blízkých příbuzných v radě ve stejné době (otec-syn, bratři). Jaroslav DOUŠA, *Městské rady v Plzni*, s. 321-418; Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář*, s. 291-510; Jaroslava MENDELOVÁ, *Rada Nového Města pražského*, s. 59-106; Vilém ZÁBRANSKÝ, *Některé aspekty přijímání měšťanů do měst ve světle novoměstské knihy měšťanských práv 1612-1658*, Zpravodaj Historického klubu Praha 18, 2007, č. 1-2, s. 7-32; TÝŽ, *Stát se měšťanem. Sociální mobilita a migrace do pražských královských měst v první polovině 17. století*, Ústí nad Labem 2014 (v tisku, původně disertační práce obhájená v září 2012); Karel KRATOCHVÍL, *Pelhřimovský primas*, s. 221-254; Zdeněk VYBÍRAL, *Mocenské elity*, s. 151-184 a mnohé další. Okruhy problémů, na které by bylo vhodné se v souvislosti s osobami angažovanými ve správě města zaměřit přehledně shrnuje Bohumír Roedl. Bohumír ROEDL, *Vademecum*, s. 8-11.

informací o vztahu jednotlivých úřadů a funkcí (podrobněji viz kap. č. 4.2). V budoucnu by bylo jistě přínosné věnovat se této problematice podrobněji. Kromě postižení konkrétních kariérních modelů, včetně vlivu formálních a neformálních vztahů<sup>1917</sup> či vzdělanosti na jejich podobu,<sup>1918</sup> by bylo například velmi zajímavé sledovat, jak se v nich odrazily změny, k nimž došlo ve správě města po roce 1623 (viz následující příloha).<sup>1919</sup>

Jména uváděná v následující tabulce jsou převážně transkribována, protože většina příjmení vycházela z označení původního povolání jeho nositele či jeho předků. Pokud se v pramenech vyskytovalo více variant téhož jména, je uváděno vždy jméno objevující se nejčastěji, a v závorce pak jeho další varianta (varianty). Roky uvedené v tabulce jsou roky první a poslední obnovy, při nichž se objevilo jméno dané osoby mezi členy příslušného sboru či menšího úřadu. Za jména osob, které prokazatelně odešly do exilu, je připojeno písmeno „E“, u osob, které se později z exilu vrátily, „RE“ (srov. přílohu č. 10). Kurzívou jsou označeni jedinci, kteří působili v některém ze tří, později dvou, samosprávných sborů, i po roce 1622, a objevují se tak zároveň v následující příloze. Pokud po roce 1622 vykonávali pouze některý z menších úřadů, včetně úřadu městského rychtáře, či působili ve sboru přísedících rychtářského soudu, popř. se objevovali mezi cechovními staršími, jsou tyto údaje uvedeny pouze v tabulce zachycující složení orgánů městské samosprávy do roku 1622, a to zejména proto, aby nedocházelo k neúměrnému narůstání počtu záznamů.

---

<sup>1917</sup> Příbuzenskými a kmotrovskými vztahy mezi příslušníky slánské radní elity v 17. století se v nedávné době zabýval Josef Kadeřábek. K závěrům, k nimž dospěl zejména na základě studia slánských matrik a radních manuálů, je však nutno přistupovat velmi opatrně, a to zejména s ohledem na četné chyby a nepřesnosti, jichž se dopustil při čtení či citování pramenů. Josef KADERÁBEK, *Víra v síti vztahů*; TYŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*. Srov. pozn. č. 194 a č. 195.

<sup>1918</sup> Na základě excerptce některých pramenů, zejména pramenů městské provenience, jejíž výsledky jsou představeny v této a následující příloze, můžeme prozatím konstatovat jen to, že v průběhu let 1595-1660 se mezi 91 osobami zastávajícími funkci radního objevilo celkem osm jedinců, u nichž je prokazatelně doložen univerzitní titul (5 bc., 3 mgr.). U dalších čtyř ho s ohledem na pedagogické působení ve slánské škole lze více než předpokládat. Dva radní, Vilém Modletický a Jan Veselský, studium na univerzitě minimálně zahájili. Dalším dvěma absolventům pražské akademie, kteří dosáhli bakalářského gradu, se nepodařilo proniknout do konšelského sboru s ohledem na jejich neochotu vzdát se víry svých předků. Oba dva, Jan Jahoda i Simeon Celeryn, zvolili raději život v exilu. Z jakého důvodu nepřekročil práh sboru obecních starších Tobiáš Žichlický, který byl rovněž bývalým školním správcem, nevíme. Absence absolventů univerzity ve slánské městské kanceláři nebyla v této době nijak výjimečná. K městským písařům podrobněji viz kap. č. 4.4. K růstu významu vzdělání pro uplatnění v městské a vrchnostenské správě viz např. Josef HRDLIČKA, *Vzděláním ke kariéře?*, s. 299-327.

<sup>1919</sup> V rámci budoucího výzkumu by bylo vhodné pokusit se nalézt odpověď alespoň na následující otázky: Chápali slánští měšťané kariéru v městské správě po zastavení města stále jako žádoucí, nebo se jejich naděje upíraly jinak? A pokud ano, tak kam? Jaký byl jejich skutečný podíl na správě města? Zastávání kterého úřadu chápali jako vrchol kariéry? Kromě sledování vlivu změny právního postavení Slaného na transformaci městských elit by bylo velmi přínosné sledovat také vliv této změny na sociální a ekonomickou strukturu obyvatel Slaného, migrační trendy a rozvoj městské infrastruktury a architektury. Jaroslav MILLER, *Urbanizační trendy a flexibilita urbánních funkcí ve světle třicetileté války: Několik úvah o tendencích vývoje městských sídel středovýchodní Evropy*, Historická Olomouc 13, 2002, s. 347

K obsazení konšelského sboru v předchozích letech (od 1390) viz Josef Lacina, *Paměti královského města Slaného*, Slaný 1885, s. 332-339; pro léta 1540-1570 podrobněji (včetně další úřadů) viz Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, Praha 1969 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK), s. 208-218.

### **Prameny použité k sestavení soupisu**

AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*; kniha č. 87, *Knihy soudní 1589-1601*; kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*.

### **Použité zkratky:**

**KMIS – 62:** AMS, nezprac., kniha č. 62, *Knihy misivů 1607-1617*; **69:** AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; **70:** AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihy misivů-posílací 1622-1636*; **71:** AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knihy misivů 1635-1642*; **72:** AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*; **162:** AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*

**KNP- 2:** AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*

**KSML – 93:** AMS, kniha č. 93, *Knihy smluvní 1593-1713*

**KSS – 85:** AMS, nezprac., kniha č. 85, *Knihy smluv 1563-1686*

**KSZ – 90:** AMS, nezprac., kniha č. 90, *Knihy soudní zápisy 1612-1615*

**KŠ – 40:** AMS, nezprac., kniha č. 40, *Knihy šosovní předměstská 1656*; **82:** AMS, nezprac., kniha č. 82, *Knihy kšaftovní 1572-1682*

**M – 1:** SOA Praha, Sbírká matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 1* (1597-1617); **2:** SOA Praha, Sbírká matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2* (1618-1650)

**měst.-** město, městská čtvrť

**předm.** – předměstí, předměstská čtvrť

**RM – 54:** AMS, nezprac., kniha č. 54, *Manuál radní 1574-1586*; **55:** AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*; **56:** AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*; **57:** AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*; **58:** AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*; **59:** AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*

**RUK –** Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA - Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, díl 1-5, 6 (Dodatky), Praha 1966-1982, 2011 (číslo za zkratkou odkazuje na číslo svazku, číslo v kulaté závorce pak na číslo příslušné stránky)

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Albín (Šťastný) Alexander <sup>1920</sup>		1605-1606	1595-1599	1602	1603-1604	1595-1599; 1602	sladovníci: 1607	nad Kvicem: 1595-1596; nad podruhy: 1595; do trhu: 1603; nad pekaři: 1603; nad husárkami: 1604; nad cihelnou: 1605-1607; inspektor na školou a farou: 1605
Arnošt Jindřich <sup>1921</sup>		1595, 1597-1598; 1601-1620 (1622)			1596; 1599-1600			nad obecním obilím: 1595, nad novým mlýnem: 1595, 1597; do (obilného) trhu: 1596, 1598, 1600, 1605; nad Kvicem: 1598, 1604-1605; nad pekaři: 1600, 1603; vybírání cla: 1601-1603, 1606-1608, 1611, 1613; k vybírání jarmarečního: 1601; nad sladovníky: 1603; nad husárkami: 1603; nad sladovníky: 1603; nad tunným zbožím: 1604; inspektor nad školou: 1605, 1613, 1620; nad solnicí: 1617; inspektor nad dvorskými registry: 1618; inspektor nad všemi úředníky: 1622; padesátník: 1604, 1608, 1615, 1617 a 1618 (1. měst.); 1613 a 1620 (2. měst.)
Aunhošťský (Unhošťský) Jan			1608-1615	1606-1607		1608-1615		nad Trpoměchy: 1604-1608; nad podruhy: 1611; nad opatrováním munice: 1608, 1613; nad husárkami: 1608, 1613

<sup>1920</sup> Alexander Albín z Jenčova byl příslušníkem českého novoštitného rodu. Přídomek z Jenčova získal jeho bratr, rakovnický měšťan a později písař lesního hospodářství na panství Křivoklát Julián Albín v roce 1606. Dále měl Alexandr bratra Maxmiliána (+1606), který byl váženým berounským měšťanem (v l. 1598-1606 byl tamním císařským rychtářem) a z Jenčova se psal již od roku 1599, bratry Václava a Jaroslava a sestru Lidmilu, která žila ve Slaném, kde v l. 1614-1616 vedla soudní spor se svým švagrem Matějem Jakubcem jinak Vlkem. Alexandr Albín zemřel v červenci 1619. Není vyloučeno, že je totožný s Alexandrem Albínem, který navštěvoval školu ve Velvarech (1576) a v Rakovníku (1579), aby se nakonec objevil mezi alumny Rečkovy koleje pražské univerzity. RM 57, ff. 26r, 81v, 160v, 115r, 117v, 131r-134r, 145v-147r, 156r, 177v, 237v, 241r; RUK 1 (69, 70). František ROUBÍK, *Královští rychtáři*, s. 338. K osobnosti Maxmiliána Albína viz Marie TOŠNEROVÁ, *Maxmiliána Albín z Jenčova. Portrét renesančního měšťana*, *Minulost Berounska* 6, 2003, s. 279-288.

<sup>1921</sup> Na počátku roku 1578 se Jindřich Arnošt, toho času správce (kustos) slánské školy, oženil s vdovou Annou Arnoštkou, po níž získal mj. své jméno (po 28. 2.). Jeho předchozí přídomek, Hradištský, patrně odkazuje na jeho původ. Zemřel před 26. 2. 1624. Jeho dcera Kateřina odešla se svou tetou Magdalenou Tyčkovou do exilu (viz dále), syn Simeon odešel v roce 1618 do Rakovníka a syn Jindřich byl minimálně v polovině 30. let úředníkem kláštera v Panenském Týnci. RM 54, f. 201v; RM 57, f. 410v; KM 71, s. 101; KM 162, f. 42r. Miloslav VOLF (ed.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, sv. 11, 2. část, 2. sešit, Praha 1941, s. 422 (č. 303).

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Aunhošťský Jiřík, <b>krejčí</b>				1597; 1599-1600			<b>kramáři:</b> 1596, 1597; <b>krejčí:</b> 1599-1601	<u>nad husařkami:</u> 1600
Balas Jiřík	1596-1602	1595-1603					<b>střelci:</b> 1599	<u>nad obecním dvorem:</u> 1595
Bárta jinak Pružina Šimon, <b>řezník</b>		1622 (1627)	1619	1616-1617, 1620 (1622)	1618	1619-1620	<b>řezník:</b> 1599, 1609-1611, 1613-1614, 1617	<u>k vybírání z hověd:</u> 1602; <u>nad sbírkami z mas:</u> 1614; <u>nad sbírkou z vín:</u> 1614; <u>mezi pekaře a vězně:</u> 1618; <u>k vybírání z páleného:</u> 1620
<i>Bazata jinak Zajíček Martin, mydlář</i> <sup>1922</sup>				1618-1619	1620		<b>kramáři:</b> 1607, 1609-1611, 1613-1614, 1617, 1619	<u>výběrčí berně:</u> 1617; <u>vybírání z vyšetého obilí:</u> 1620
Bílek Nižburský (= Candidulus, Kandydulus) Jan			1603-1610	1601-1602		1606-1610	<b>kramáři:</b> 1601-1602, 1606-1607, 1609-1610 <b>literátské bratrstvo:</b> 1610	<u>nad záduším všehlušickým:</u> 1600; <u>nad záduším lidickým:</u> 1602-1608; <u>nad železnicí:</u> 1602-1608; <u>nad šosem:</u> 1603; <u>nad husařkami:</u> 1605-1606, <u>desátník:</u> 1608 (3. měst.)
Bílek jinak Dub Matyáš, <b>mydlář, E</b>				1618-1620 (1622)			<b>kramáři:</b> 1617, 1619	<u>vybírání z vína:</u> 1609; <u>nad šosem:</u> 1614, 1619, 1622; <u>nad šosy a zadržalým platem komorním:</u> 1618; <u>do trhu:</u> 1618
Bílinský Daniel		1622 (1627)		1619				<u>nad farou, školou a špitálem:</u> 1617; <u>nad železnicí:</u> 1617-1618, 1620, 1622
Bílinský Jiřík, <b>řezník</b>		1595-1617						<u>nad farou, školou (a špitálem):</u> 1595-1608, 1611, 1613, 1616; <u>nad Kvicem:</u> 1597; <u>nad Trpoměchy:</u> 1601-1602; <u>nad obecním dvorem:</u> 1603; <u>padesátník:</u> 1604, 1605, 1615 a 1617 (2. měst.), 1613 (1. měst.); <u>nad šosem:</u>

<sup>1922</sup> Mydlář Martin Zajíček, rodák z Berouna, získal své druhé jméno díky sňatku s Annou Bazatkou, vdovou po hrnčíři Janovi Bazatovi, s níž se oženil dne 8. 5. 1602. Jeho dcera Dorota se v srpnu 1628 provdala za Jana Suka z městyse Vraní, písaře krajského hejtmána Zdeňka Vratislava z Kolovrat. M1, s. 375; M2, f. 213r.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
								1608
Blahotský Jan			1595-1606					<u>nad obecním obilím</u> : 1595; <u>dohled na mlatce</u> : 1601
Blejsa Jan, E <sup>1923</sup>				1620				<u>nad dvorem drnovským</u> : 1622
Blovský Jan, <b>krejčí</b>				1595-1600				<u>nad městskými vinicemi</u> : 1595-1600
Blovský Václav, <b>RE</b>				1616-1617				<u>nad cihelnou</u> . 1616, 1622; <u>nad šosem a platem komorním</u> : 1620; <u>desátník</u> : 1615 (3. předm.), 1617 (3. měst.)
Bouček Jan, <b>řezník</b>		1596-1608	1595	1609; 1611-1612			<b>řezníci</b> : 1595, 1601-1603, 1611	<u>nad Kobylkovským (Pondělíčkovským) mlýnem</u> : 1597-1603; <u>nad Trpoměchy</u> : 1601; <u>nad husárkami</u> : 1603, 1606; <u>nad šosem</u> : 1604; <u>nad drnovským dvorem</u> : 1608; <u>nad berněmi</u> : 1608
Brázda (Brasydynus, Brasidinus) Jiří Misti <sup>1924</sup>		1619	1618			1618		<u>inspektor nad farou, školou a špitálem</u> : 1618, 1620; <u>nad obecním dvorem</u> : 1618
Břečka Jan				1610-1615			<b>pivovarníci</b> : 1599-1604, 1606-1607, 1609-1611	<u>nad Kvícem</u> : 1611; <u>nad slady</u> : 1613
Březina jinak Paul Jakub, <b>krejčí</b>				1595-1598			<b>krejčí</b> : 1597	<u>nad obecním dílem</u> : 1596

<sup>1923</sup> Jan Blejsa, syn kutnohorského měšťana Ondřeje Blejso, získal městské právo ve Slaném dne 12. 11. 1618, krátce poté, co se oženil s Annou, vdovou po purkmistrovském služebníkovi Jindřichu Rybitském (7. 10. 1618). Proniknutí do sboru volenců usnadnil Janu Blejsovi, který byl v době sňatku s Annou pouze „svobodného literního umění bakalář“, nepochybně Annin nevlastní otec Matyáš Bílek (viz). Jako žák českobrodské školy napsal Jan Blejsa v roce 1610 příspěvek do epithalamii Jaroslavu Smiřickému. RM 57, ff. 258r, 261v; KMIS 162, f. 39v-40r; M2, f. 193r; RUK 1 (211).

<sup>1924</sup> Jiří Brázda, syn kutnohorského měšťana Prokopa Brázdy, navštěvoval školu v Kutné Hoře a posléze spolu s bratrem Jakubem, rovněž literárně činným, školu v Českém Brodě. Na podzim 1611 se stal bakalářem na pražském vysokém učení. Působil jako učitel v Touškově (1611), poté u sv. Štěpána v Praze (1615) a nakonec ve Slaném (7. 4. 1615 – 26. 9. 1617). Mistrovský titul získal 21. 4. 1616. Po sňatku s Annou, vdovou po obecním starším Pavlu Jelínkovi (4. 2. 1618, viz) se vzdal funkce správce slánské školy. Na jeho místo nastoupil Jiřík Gallerin Příbramský. Krátce na to byl přijat mezi slánské měšťany (19. 2. 1618). Zemřel před 10. listopadem 1620. RM 57, ff. 237v-238r, 240r, 246r; KMIS 162, f. 159r; RUK 1 (226-227); M2, f. 191v.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Celeryn (Celerinus) Simeon, E <sup>1925</sup>			1614-1620 (1622)			1614-1620		nad Kvicem: 1614, 1616-1618, 1620, 1622; nad pekaři: 1617; inspektor nad farou, školou a špitálem: 1618, 1620, 1622; inspektor nad dvorskými registry: 1618
Cymperka z Zikmund <sup>1926</sup>			1616-1617	1608-1615		1613	střelci: 1606, 1609, 1613; soukeníci: 1607, 1609, 1611, 1613-1614, 1617	nad šosem: 1606-1607; nad opatrováním munice: 1608; nad husařkami: 1610-1611, 1613; nad cihelnou: 1611; nad berněmi: 1616; nad pekaři: 1617; do trhu: 1618
Černeš Jiřík			1595-1610			1595-1599		nad obecním dílem: 1596, 1602-1604; nad cihelnou: 1597-1601; nad Kobylovským mlýnem: 1596; nad husařkami: 1598, 1601, 1605-1611, 1616-1617; nad solnicí: 1600-1604; k vybírání jarmarečního: 1601
Černochovský jinak Budyňský Jan			1611-1612; 1614-1617; 1619	1610; 1613; 1618; 1620 (1622)				nad Trpoměchy: 1605-1607, 1620; nad obecním dílem: 1617; desátník: 1617 (3. měst.)

<sup>1925</sup> Přibyslavský rodák Simeon Celeryn přišel do Slaného v roce 1607, aby se stal správcem místní školy. Krátce předtím získal bakalářský titul na pražské universitě. Školu opustil v roce 1613, když se oženil s Alžbětou, dcerou bečváře Michala Krancze jinak Běhavého (sňatek 9. 1. 1613). Ještě téhož roku, 18. 9. 1613, byl přijat mezi slánské měšťany. RM 57, f. 8v; M 1, s. 407; RUK 1 (351).

<sup>1926</sup> Zikmund z Cymperka, též z Cimperka, Cimberku či Cynperku (+ 27. 6. 1618), je bratr známého renesančního zvonaře Brikcího z Cimperka (+ 1599). Predikát z Cimperku (a Stanimonte) získali bratři v roce 1571 od císaře Maxmiliána II. Do Slaného se Zikmund přistěhoval v roce 1598, patrně z Nového Města pražského. Již 4. 9. téhož roku zde získal městské právo. S manželkou Markétou (Maruší) Pospíšilkou, vdovou po slánském měšťanu a soukeníkovi Ondřeji Festýnovi jinak Pospíšilovi, měl syna Jana Brikcího (pokřtěn 3. 11. 1608), který později, minimálně v období od 22. 4. 1641 do 24. 2. 1648 působil jako písař při rychtářském soudu. V roce 1651 žila ve Slaném pouze jeho vdova Anna, dcera Alžběta a syn Václav. RM 55, f. 196r; KNP 2, f. 444v; M1, s. 157; M2, f. 224r. Více viz např. *Nápisy na zvonech v Čechách*, Kuděj 2, 1999, č. 2, s. 10-21. Srov. Karel CHYTIL, *Brikcí z Cimperka. Doplněná přednáška K. Chytila v Kruhu dne 15. listopadu 1917*, in: Ročenka Kruhu pro pěstování dějin umění za rok 1917, Praha 1918, s. 28- 36. Zde nepravdivá informace, že Zikmundova linie zaniká počátkem 17. století.



jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Červenka jinak Písecký Josef, kloboučník <sup>1927</sup>				1618			<b>smíšená:</b> 1601, 1607, 1609-1611, 1617; <b>šenkovní:</b> 1627	<u>desátník:</u> 1604, 1608, 1615, 1617, 1618 (1. měst.); <u>nad Trpoměchy:</u> 1613; <u>nad přijímáním a vydáváním mouky a chlebů:</u> 1620
Foget (Voget) Ambrož, provazník <sup>1928</sup>			1618-1620 (1622)	1615-1617			<b>smíšená:</b> 1613	<u>nad městskými vinicemi:</u> 1616-1618; <u>nad obecním dvorem:</u> 1620, 1622; <u>nad začínáním obilného trhu:</u> 1618-1620; <u>k vybírání jarmarečního:</u> 1618; <u>nad cly:</u> 1620

<sup>1927</sup> Vztah kloboučníka Josefa Píseckého, který se v únoru 1629 oženil s Annou, vdovou po slánském sousedu Václavu Kotkovi, k Petru Píseckému z Kranichfeldu (asi 1568 – 7. 10. 1610), který postupně působil na školách v Rokycanech (kol. 1590), Žatci (1591-1592) a Kouřimi a posléze v městské kanceláři Nového Města pražského (1600), není zcela jasný. Nevíme také, jaký byl jeho vztah k exulantu Adamu Píseckému k Kranichfeldu (asi 1600-1686), synu direktora a měšťana Nového Města pražského Václava Píseckého, který zemřel v Sasku v roce 1686. M2, f. 214r; RUK 4 (184-185). Engelbrecht WILKEN, *Význam Fríské akademie ve Franekeru pro pobělohorský exil*, in: Studia Moravica 3, Olomouc 2005, s. 23-54.

<sup>1928</sup> Provazník Ambrož Foget (Voget) byl syn slánského měšťana Ambrože provazníka. Když v létě 1612 (16. 7.) získal měšťanské právo, byla jeho ženou jakási Eva. V únoru 1615 (17. 2.) se oženil s Dorotou, dcerou sladovníka a bývalého purkmistrovského služebníka Václava Kněžoveského. Z jakého důvodu je u Ambrožova jména v matrice uvedeno přízvisko „Praefectus“, prozatím nevíme. RM 56, f. 402r; Josef PETERS (ed.), *Václav Kněžoveský*, s. 56; M1, s. 417; Josef LACINA, *Paměti*, s. 236.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Hanžburský Václav, E <sup>1929</sup>	1608-1616, 1619-1620	1608-1622 (1627)						<u>nad Kobyلكovským (Pondělíčkovským) mlýnem</u> : 1599-1608; <u>nad mlýny Všeňlušickým, Červeným, Pondělíčkovským</u> : 1613, 1616-1618, 1620, 1622; <u>inspektor nad farou, školou, špitálem</u> : 1613, 1616-1618, 1622; <u>inspektor nad dvorskými registry</u> : 1618
Hlinecký Jan <sup>1930</sup>		1596-1597	1595;1598-1599			1595; 1599	<b>kramáři</b> : 1595, 1599	<u>nad obecním dvorem</u> : 1595; <u>nad železnicí</u> : 1596; <u>do trhu</u> : 1596, 1598
Hoffmann Abrahám, Šmejdiř <sup>1931</sup>			1611-1619	1604-1606; 1610			<b>kramáři</b> : 1595-1597, 1599-1600, 1606, 1607, 1611, 1613, 1614, 1617,	<u>nad cly</u> : 1600-1608, 1611, 1613, 1616, 1617, 1620; <u>vybírání jarmarečního</u> : 1601; <u>nad páleným</u> : 1613; <u>nad pekaři</u> : 1617; <u>desátník</u> : 1604, 1608, 1615, 1617, 1618 (1. měst.)

<sup>1929</sup> Kdy přesně přišel Václav Trnka, syn bečváře Šimona Trnky a Anny Trnkové, do Slaného, nevíme. Stalo se tak však nejpozději na počátku roku 1584, kdy se oženil se zámožnou vdovou Annou Hanžburskou, dcerou někdejšího slánského primase Petra Hanžburského, po níž získal i své nové jméno (sňatek kol. 27. 1. 1584). V té době patrně již zastával funkci mladšího radního písaře. Nejpozději od roku 1590 byl starším radním písařem. Dne 21. 11. 1611 byl z této „povinnosti“ na vlastní (opakovanou) žádost, propuštěn. Podruhé se oženil v létě 1592 (28. 7.) s Magdalenou, dcerou po konšelu Šimonu Kantorovi jinak Rychlíkovi. Třetí ženou Václava Hanžburského, který patrně ještě před příchodem do Slaného dosáhl bakalářského univerzitního gradu (promován 23. 10. 1583), se v létě 1600 stala Dorota Antošová, dcera někdejšího primase Jiříka Antoše a pastorkyně konšela a později císařského rychtáře Ondřeje Mráza (sňatek 30. 5. 1600, viz). Do konšelského sboru byl Václav nominován již v letech 1588 a 1589. Zemřel v saském exilu v roce 1641. Jeho syn Jiřík se též uplatnil v městské správě (viz). Josef Kadeřábek chybně uvádí, že Anna Trnková byla matkou Pavla Rouchovanského. Stejně tak není pravdivá informace, že Václav Hanžburský byl řezník, který v roce 1617 stanul v čele řeznického cechu a že se v roce 1623 stal slánským primasem. V čele řeznického cechu nikdy nestál a funkci primase přebírá až v březnu 1624. RM 54, f. 368v; RM 55, ff. 284r, 304v; RM 56, f. 350r; RM 57, f. 158r-158; M1, s. 367; Josef PETERS (ed.), *Václav Kněžoveský*, s. 44; Josef LACINA, *Paměti*, s. 319-320, 335; Tomáš RAICHL, *Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu*, s. 43; Josef KADEŘÁBEK, *Víra v síti vztahů*, s. 26-27; TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 46-47; TÝŽ, *Vrcholné orgány*, s. 11-12; TÝŽ, *Nerovný boj o víru?*, s. 263. Srov. pozn. č. 801.

<sup>1930</sup> Jan Samuelis Hlinecenus, rodák z Hlinska, získal v roce 1585 bakalářský titul na pražské akademii. Téhož roku se stal kolegou ve škole u sv. Jindřicha v Praze, později ve Slaném. V roce 1589 se ve Slaném oženil a získal zde městské právo. Napsal dve básně o opravě a postavení makovice na věži kostela sv. Jindřicha v Praze a několik drobnějších příspěvků, včetně nápisu nad dveřmi sakristie slánského kostela Nejsvětější Trojice. RUK 2 (21-22).

<sup>1931</sup> Šmejdiř Abrahám Hoffmann jinak David se na počátku roku 1610 (27. 1.) oženil se Zuzanou, dcerou kralovického měšťana Ondřeje Pekaře. Zemřel o deset let později, dne 26. 5. 1620. Jeho syn Jan Hoffmann Slánský, který napadl platnost Abrahámovy kšaftu, byl na počátku 17. století žákem nymburské školy a později mělnickým měšťanem a tamním purkmistrovským služebníkem. Spor se svou nevlastní matkou Zuzanou prohrál. Vdova Zuzana Hoffmanová se později provdala za Vavřince Vofiška (viz). Své druhé jméno David získal Abrahám díky sňatku se šmejdiřkou Ludmilou Davidkou, která zemřela na jaře 1587. M1, s. 398; M2, f. 227v; KŠ 82, ff. 51 a 112; RM 57, ff. 336r, 339v, 342r-342v, 344r, 344v; RUK 2 (325).

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
							1619	
Hotárek Jakub, <b>soukeník, E</b>		1622 (1627)	1616-1620 (1622)	1613-1615			<b>soukeníci:</b> 1617, 1619	<u>nad železnicí:</u> 1611, 1613, 1616-1618, 1620
Hovorka (Hovorinus) Tomáš <sup>1932</sup>				1619		1627-1631 (1635)		<u>nad vinicemi:</u> 1620, 1622; <u>nad přijímáním a vydáváním mouky a chlebů:</u> 1620; <u>kostelník:</u> 1627
Hradecký Jan <sup>1933</sup>		1618-1620 (1622)	1613-1614; 1616-1617	1615		1614-1616; 1629-1631 (1635)	<b>kramář:</b> 1603-1604, 1614, 1617, 1636-1637	<u>inspektor nad školou:</u> 1617; <u>nad solnicí:</u> 1617-1618; <u>nad přijímáním a vydáváním mouky:</u> 1617; <u>nad šosem:</u> 1618-1619; <u>nad vybíráním jarmarečního:</u> 1618; <u>mezi pekaře a vězně:</u> 1618; <u>padesátník:</u> 1618 (4. předm.), 1620 (3. předm.); <u>nad řezníky:</u> 1637; <u>nad záduším:</u> 1640, 1642
Hubatka Vít <sup>1934</sup>			1598-1610	1595-1597, 1611-1612				<u>nad obecním dvorem:</u> 1595-1608, 1611; <u>nad pekaři:</u> 1598; <u>nad vybíráním jarmarečního:</u> 1601
Charvát Václav, <b>řezník</b>				1595-1601			<b>řezníci:</b> 1595, 1599-1600, 1603	<u>berně:</u> 1599; <u>dohled nad obecní municí:</u> 1608

<sup>1932</sup> Tomáš Hovorka byl synem slánského měšťana Jindřicha Hovorky. Na podzim roku 1619 (13. 11.) se oženil s Maruší (Markétou), vdovou po zvonáři Zikmundovi z Cymperku (viz). Jeho druhou manželkou se v listopadu 1621 (27. 11.) stala Dorota, dcera Anny Bílkové jinak Kandydulusky. Potřetí vstoupil Tomáš Hovorka do stavu manželského v únoru 1623 (21. 2.) s Annou, dcerou po slánském sousedu Adamovi Sobotkovi. Zemřel nejspíše na konci roku 1637 či počátkem roku 1638. Přežil jej minimálně jeden syn, který se jmenoval Jindřich. Jeho poslední žena Lidmila se provdala za tesaře Michala Andrese. Tomášův bratr Daniel Hovorýn, který byl řezníkem, do vyšších pater městské správy patrně nepronikl. Nacházíme jej pouze mezi městskými desátníky (zvolen 1636, 1643). M 2, ff. 195v, 202v, 204v; KSML 93, f. F10.

<sup>1933</sup> V červnu 1632 se Jan Hradecký stal mladším radním písařem. V městské kanceláři působil až do srpna 1643, od roku 1641 jako starší radní písař. Podrobněji viz kap. č. 4.4.

<sup>1934</sup> Vít Hubatka se v létě 1606 oženil s Lidmilou Tuchlovskou z Tuchlovic, dcerou po svobodníku Matěji Tuchlovské z Tuchlovic, z Malého Kvíce (sňatek 16. 7. 1606). Během šestiletého manželství se jim narodily čtyři děti, Bohuslav (křest 23. 11. 1607), Anna (12. 12. 1608), Jan Jiří (4. 4. 1610) a Daniel (15. 3. 1612). Posledně jmenovaný se později stal konšelem (viz). Vít Hubatka byl pochován u Svaté Trojice dne 21. 6. 1612 „a měl nad sebou kázání od kněze Kašpara Pardubského, takže i vo chrtích zmínka se učinila mezi jinou řečí.“ O necelé čtyři měsíce později se vdova Ludmila znovu provdala, tentokrát za Jindřicha Vyšína (viz). M1, s. 144, 159, 185, 215, 387, 406; KSS 85, f. 177-179 (původní foliace), KSZ 90, f. 17v.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Jahoda (Comarillus) Jan, <b>E</b> <sup>1935</sup>			1618-1620 (1622)			1618-1620		nad Trpoměchy: 1617-1618, 1620; <u>nad solnicí</u> : 1620, 1622; <u>inspektor nad školou, farou, špitálem</u> : 1620, 1622; <u>nad obecním vínem</u> : 1620; <u>nad vinicemi hraběte</u> : 1624
Jakubec Matěj, <b>řezník</b>				1595-1598			<b>řezníci</b> : 1595-1597, 1600, 1602- 1604, 1606, 1607, 1609- 1610	vybírání berní a sbírek z poddaných: 1595; <u>k vybírání sbírky z hovad</u> : 1602; <u>nad šosem</u> : 1605
Jelínek Jan				1601-1602				<u>nad obecním dílem</u> : 1601
Jelínek Pavel			1611-1613	1607; 1609- 1610		1611-1612		<u>nad šosem</u> : 1606-1607; <u>nad obecním dvorem</u> : 1607; <u>nad forováním dříví</u> : 1608; <u>nad husačkami</u> : 1610-1612; <u>nad vinicemi</u> : 1611; <u>nad Kvicem</u> : 1611; <u>nad Trpoměchy</u> : 1613
Jeptiška Jindřich, <b>lazebník</b>			1617	1616; 1618- 1620 (1622)				<u>nad clem</u> : 1616-1618, 1620
<i>Jeřabina</i> ( <i>Řeřabina</i> ) Jan, <b>mlynář</b> <sup>1936</sup>				1619				<u>desátník</u> : 1618 (2. měst.); <u>nad mlýny Ponděličkovským, Všehlušickým a Červeným</u> : 1618, 1620, 1622; <u>nad obecním dílem</u> : 1618- 1620, 1622

<sup>1935</sup> Jan Jahoda (Comarillus, Komárek) pocházel ze Slezska z města Velkých Střelec. Jeho otec Kašpar Jahoda byl tamním radním. Poté, co získal bakalářský titul na pražské akademii (17. 2. 1615), stal se školním správcem ve Slaném. Na jaře 1617 (4. 5.) se oženil s Dorotou Jirchářkou, vdovou po Matyáši Todtovi a krátce na to (31. 5.) získal městské právo. Byl posledním utrakvistickým správcem slánského literátského kúru. Zemřel před 7. 7. 1632. RM 57, ff. 202r, 203r; RM 58, f. 248r; KSS 85, f. 191v-192r; M1, s. 430; RUK 1 (457).

<sup>1936</sup> Mlynář Jan Jeřabina byl přijat mezi měšťany města Slaného dne 24. 5. 1617. Na počátku února 1644 (8. 2.) se oženil s Annou, dcerou po Danielu Kezlerovi (Keyzlerovi?). V dubnu 1651 mu bylo údajně 63 let. Josef Kadeřábek nesprávně uvádí, že „v roce 1650 nakrátko usedl do městské rady“. Strávil v ní minimálně 36 let. Purkmistrovský úřad přijal poprvé 8. 9. 1636 a naposledy 2. 10. 1651 (viz dále). RM 57, f. 202r; RM 58, f. 392v; RM 59, f. 240v; KNP2, f. 441v; M2, f. 218r; Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 265.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Jirchář Jeremiáš <sup>1937</sup>			1597	1595-1596; 1598-1605; 1607-1609		1597-1598	<b>smíšené:</b> 1595-1597, 1599-1604, 1606-1607, 1609	nad vybíráním berně a sbírky <u>z poddaných:</u> 1595; <u>nad městskými vinicemi:</u> 1595-1603; <u>desátník:</u> 1604,1608 (1. měst.); <u>berně:</u> 1607
Kabát Vít, <b>bečvář</b>				1599-1600			<b>bečváři:</b> 1595-1597, 1599-1600	
Kalfásek jinak Jelínek Vavřinec, <b>krejčí</b>			1611-1612; 1617-1618	1603-1610; 1613-1614			<b>krejčí:</b> 1602- 1604, 1607, 1609-1611, 1613, 1617	<u>nad obecním dílem:</u> 1603-1608, 1611- 1613; <u>nad husařkami:</u> 1608
Kalina Jan, <b>mlynář</b> <sup>1938</sup>				1611-1614			<b>pekaři:</b> 1606, 1609	<u>nad obecním dílem:</u> 1612; <u>nad mlýny Všehlušským, Pondělíčkovským a Červeným:</u> 1613; <u>nad slady:</u> 1613; <u>desátník:</u> 1615 (4. předm.)
Karlík jinak Vlk (Vlček) Petr, <b>krejčí</b>		1617		1606-1607; 1614; 1616			<b>krejčí:</b> 1600, 1606-1607, 1609-1611, 1613-1614, 1617, 1619, 1627	<u>nad obecním dílem:</u> 1602; <u>nad cihelnou:</u> 1605-1607, 1611; <u>do trhu:</u> 1607, 1618; <u>nad šosem:</u> 1614; <u>nad cly:</u> 1617; <u>dohled nad pekaři, řezníky a sladovníky:</u> 1617; <u>nad vězni:</u> 1617; <u>desátník:</u> 1604, 1608, 1615, 1617 (2. měst.)
Kotek Jan				1605-1608				<u>nad Trpoměchy:</u> 1604-1605; <u>nad obecním dílem:</u> 1605-1607
Kotek Zikmund			1616	1613-1615				<u>nad Drnovským dvorem:</u> 1613

<sup>1937</sup> Patrně se jedná o jircháře Jeremiáše Heymona (Heymana), který přišel do Slaného ze Starého Města pražského nejspíše v roce 1584, kdy se oženil se slánskou vdovou Kateřinou jirchářkou. V žádném případě není totožný s Jeremiášem Černým jinak Rakovnickým, který bydlel na předměstí blízko Lounské brány a byl zároveň jedním z dohlížitelů na studnici, která se nacházela nedaleko této brány za Bílkovským domem. Jeremiáš Heymon bydlel ve městě, ve druhé čtvrti, tj. mezi Velvarskou a Pražskou branou. Zemřel patrně na jaře 1610. V polovině května téhož roku se Slánští přimlouvají u staroměstské rady ve věci sirotků, jejichž poručníky byli ustanoveni Martin Majer (viz) a Bartoloměj Papt (Papež?). RM 54, f. 386v; RM 56, f. 231v; KMIS 62, f. 203r; Josef LACINA, *Paměti*, s. 243 a 304.

<sup>1938</sup> Jaký byl vztah mezi Janem Kalinou, který získal městské právo ve Slaném dne 30. 1. 1608 (sousedství již 1. 9. 1603), a slánským preceptorem a varhaníkem Šimonem Kalinou, který v roce 1600 napsal veršované přání ke jmeninám slánského radního Františka (!) Vepřka, není zcela jasné. RM 55, f. 532v; RM 56, f. 132v; RUK 3 (11).

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Kozák jinak Hádek Václav, <b>pekař</b> <sup>1939</sup>		1599-1612	1598	1596-1597		1599	<b>pekař:</b> 1595-1597, 1601	<u>nad železnicí:</u> 1596, 1600-1603; <u>do trhu:</u> 1596, 1604; <u>nad pekaři:</u> 1604; <u>inspektor nad školou:</u> 1605; <u>padesátník:</u> 1608 (1. předm.)
Kališ jinak Měřičník Jan		1606-1613	1605	1604		1605		<u>nad Kvícem:</u> 1603-1607; <u>berně:</u> 1606; <u>nad obecním dvorem:</u> 1608, 1611, 1613; <u>nad pekaři:</u> 1608
Krejčí Diviš		1595-1596						
Kůrka Bartoloměj, <b>krejčí</b>				1597-1599			<b>krejčí:</b> 1595-1597; <b>kramáři:</b> 1599	<u>nad podruhy:</u> 1595; <u>do trhu:</u> 1596, 1598; <u>nad mlýnem novým a všehlušickým:</u> 1597; <u>nad farou, školou a špitálem:</u> 1598-1599; <u>nad pekaři:</u> 1598; <u>nad husačkami:</u> 1598
Kutil Tomáš				1600			<b>sladovníci:</b> 1595-1597, 1599, 1606	<u>nad slady:</u> 1596; <u>nad obecním dílem:</u> 1599; <u>nad pivovarníky:</u> 1601, 1609; <u>nad žlábký:</u> 1603

<sup>1939</sup> Václav Hádek, školní kantor a písař (!), se v roce 1583 oženil s vdovou Kateřinou Kozákovou a přijal její jméno. Zemřel před 17. 3. 1614. Jeho vdova Dorota, s níž měl syna Daniela a dcery Alžbětu, Kateřinu, Dorotu a Lidmilu, odešla do exilu, patrně do Uher. K příbuzným do Uher zamířil i Václavův syn Daniel, poté, co byl ještě jako tovaryš perníkářského řemesla, přepaden ve svém domě vojáky. Do Slaného se již nevrátil. Kateřina se provdala za jednoho krejčího a odešla s ním kvůli víře do Uher, Dorota se se svým mužem dala na vojnu a ani o nejmladší dceři Lidmile nebylo v červnu 1649 známo, kde a jestli vůbec ještě žije. Hádkův pastorek Václav Střeleček Mělnický, syn mělnického měšťana Adama Střelečka, se oženil s reemigrantkou Justýnou Paseckou, dcerou Havla Paseckého (viz) a emigrantky Alžběty Pasecké. V roce 1642 se definitivně přestěhoval do Slaného, stal se poddaným hraběte z Martinic a slánským měšťanem. Přestěhovat se natrvalo do Slaného a požádat o majetek po svém otčimovi se rozhodl poté, co byly jeho vinice, které měl v Mělníku po svém otci a babičce, poškozeny švédskými vojáky při stavění šancí. RM 54, f. RM 55, f. 597r; RM 57, f. 28v; RM 59, f. 62v; KŠ 82, f. 99g-99h; KNP2, f. 307r-308r, 314r-314v; KMIS 70, f. 30r.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Linhart Václav, <b>E</b> <sup>1940</sup>		1616-1620 (1622)	1613-1615	1611-1612				nad přijímáním a vydáváním chlebů: 1611, 1613; nad cihelnou: 1611, 1613, 1616-1618, 1620, 1622; nad obecním dvorem: 1613, 1616; nad solnicí: 1616; nad Trpoměchy: 1617; nad pekaře, řezníky a sladovníky: 1617; nad vězni: 1617; nad Kvicem: 1618, 1620; padesátník: 1617 (4. předm.), 1618 a 1620 (2. předm.)
Majer Martin, <b>mydlář</b>		1614-1618; 1620; 1622 (1627)	1599-1602; 1604-1605; 1607; 1609; 1610; 1613	1598; 1603	1606-1608; 1611-1612; 1619	1600-1601; 1604-1605; 1607; 1609- 1610; 1613	<b>kramáři:</b> 1596-1597, 1599-1604; <b>střelci:</b> 1609, 1613, 1620	nad Kvicem: 1597-1602; nad pekaři: 1601-1603, 1607-1608, 1616; nad husařkami: 1601, 1605, 1615; nad Trpoměchy: 1603; nad tunným zbožím: 1604; berně: 1607; nad obecním dvorem: 1613, 1616- 1618; nad vězni, pekaři a kuchařkami: 1614; nad chlebnými krámy: 1614; nad pekaři, řezníky a sladovníky: 1617; nad vězni: 1617; padesátník: 1617 (3. předm.), 1618 (1. předm.); vybírání z mas: 1619; inspektor nad všemi úředníky: 1622; nad řezníky: 1624
Makovička jinak Chládek Vavřinec, <b>řezník</b>			1607	1595-1606, 1608-1612			<b>řezníci:</b> 1604, 1606, 1607, 1609, 1610	nad farou a školou: 1595-1596; nad kvíčkými vinicemi: 1596, 1598; nad husařkami: 1598; 1607-1609; nad městskými vinicemi: 1601, 1605- 1608
Malíř Jan				1599-1602				

<sup>1940</sup> Václav Linhart, syn Jiříka Linharta, přišel do Slaného v roce 1609. Pocházel z Nového Města nad Metují a před svým příchodem do Slaného byl obročním písařem na mělnickém panství. V únoru 1610 (16. 2.) se oženil s Kateřinou, dcerou po Vítu Šlechtovi jinak Staňkovic, která byla pastorkyní radního Petra Tyčky Radnického (viz). Jeho švagrem se tímto stal Václav Pelargus. Mezi slánské měšťany je Václav Linhart přijat dne 6. 12. 1610. V roce 1625 podlehl patrně morové nákaze. Krátce poté, na počátku následujícího roku, odešel jeho syn Václav s babičkou Magdalenou Tyčkovou a sestrou Kateřinou do exilu. Vzhledem k tomu, že i Václav Linhart starší je v šosovní knize označen jako emigrant, zdá se, že před svou smrtí ještě stihl odejít. Jiřík Linhart, bratr Václava Linharta staršího, se v únoru 1620 (5. 2.) oženil s Justýnou, dcerou po obecním starším Václavu Pospíšilovi jinak Festýnovi (viz) a rovněž odešel do exilu. RM 56, ff. 224v, 233r, 303r; KŠ 41, ff. 56r, 108r; M1, s. 398; M2, f. 196r.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Mandelka Jan, E		1622 (1627)	1614-1615; 1617-1620 (1622)	1607; 1609; 1611-1613		1611-1612; 1619	<b>sladovníci:</b> 1600-1604, 1614	<u>nad farou, školou, špitálem:</u> 1600, 1608, 1611, 1616-1618, 1620, 1622; <u>perkmistři:</u> 1599, 1601, 1609, 1615, 1617-1620, 1627; <u>desátník:</u> 1608 (2. předm.); <u>berně:</u> 1613, 1619; <u>do trhu:</u> 1618
Moucha jinak Pondělíček Daniel		1608-1616	1599-1606	1598; 1607		1600-1607		<u>nad obecním dílem:</u> 1598; <u>vybírání jarmarečního:</u> 1601; <u>nad vězni, pekaři a kuchařkami:</u> 1614, 1616; <u>nad clem:</u> 1616; <u>nad svolenou pomocí:</u> 1616; <u>berně:</u> 1616; <u>nad pekaři:</u> 1616; <u>padesátník:</u> 1608 (3. předm.), 1613 (1. předm.), 1615 (2. předm.)
Mráz Ondřej <sup>1941</sup>	1595	1595					<b>střelci:</b> 1609, 1613	<u>inspektor nad farou, školou, špitálem:</u> 1613, 1616; <u>nad solnicí:</u> 1616
Mitis Jan <sup>1942</sup>				1618; 1620		1620		<u>berně:</u> 1618
Modletický Vilém <sup>1943</sup>		1609-1610	1608	1598; 1602- 1603	1607	1602-1603; 1608	<b>střelci:</b> 1599, 1603, 1606, 1609	<u>nad sbírkami:</u> 1603; <u>nad Kvicem:</u> 1606; <u>nad železnici:</u> 1606; <u>nad pekaři:</u> 1607-1608; <u>nad Drnovským dvorem:</u> 1608

<sup>1941</sup> Ondřej Mráz, který pocházel z Rakovníka, zastával od září 1595 až do své smrti na jaře roku 1616 funkci císařského rychtáře (pohřben 25. 4.). Závratnou kariéru v městské správě, v l. 1589-1591 byl konšelem a v letech 1592-1595 dokonce primasem, učinil zejména díky sňatku s Magdalenou, vdovou po významném slánském primasovi Jiříku Antošovi (po 15. 1. 1588). V květnu 1585 získal titul bakaláře na pražské univerzitě a krátce na to se stal učitelem ve Slaném. Jeho druhou ženou byla od roku 1611 Ludmila, dcera slánského sladovníka a konšela Václava Festýna jinak Pospíšila (viz, sňatek 8. 2. 1611). Zemřel náhle, v noci z 21. na 22. dubna 1616. Jeho pastorkyně Dorota Antoška se v roce 1600 provdala za Václava Hanžburského (viz). RM 57, f. 155r; KMIS 69, f. 197r; RUK 3 (385-386); M1, s. 402.

<sup>1942</sup> Jan Mitis byl synem velvarského měšťana a primase Jan Mitise Horažďovického (+ 27. 1. 1613), původně tamního radního písaře. Po studiích v Žatci a Litoměřicích se oženil s Kateřinou, dcerou Jiříka Vojny (sňatek 30. 6. 1613). V roce 1618 se zakoupil ve Slaném a získal zde měšťanské právo (22. 1.). O čtyři roky později manželé dům prodali a až do roku 1625, kdy Jan Mitis umírá, zůstávali v nájmu. Následujícího roku odešla Kateřina Mitisová do exilu (viz příloha č. 10). RM 57, ff. 239v, 240r; KMIS 70, f. 144r-144v; M1, s. 408; RUK 3 (336). Antonín HAAS, *Městské zřízení ve Velvarech*, hl. s. 23.

<sup>1943</sup> Vilém Modletický (Modledský), rodák z Prahy, nastoupil v roce 1587 do koleje Nationis, ale studia na pražské akademii nedokončil. Již na podzim téhož roku se oženil s Annou, vdovou po Václavu Antošovi, královském rychtáři ve Slaném. O rok později získává městské právo (8. 1. 1588). Anna zemřela nejpozději na jaře 1599. V květnu téhož roku si Vilém Modletický bere za manželku Kateřinu, vdovu po městském rychtáři Vítu Voslučovském a sestru Václava Pospíšila (viz). Zemřel dne 17. 11. 1616. RM 55, f. 235r; KMIS 162, f. 18r; RUK 3 (366).



jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Nemina Matouš <sup>1944</sup>		1611-1616	1607-1610	1600-1606		1606-1607		<u>nad Kvicem</u> : 1597, 1599-1607, 1611, 1613, 1616; <u>nad pekaři</u> : 1604; <u>do trhu</u> : 1604-1605, 1607, 1609; <u>padesátník</u> : 1615 (4. předm.)
Okrašovský Šimon <sup>1945</sup>		1598-1605; 1607	1597	1596	1595	1596	<b>střelci</b> : 1603, 1606	<u>nad mlýnem novým a všehlušickým</u> : 1598-1600; <u>nad kostelem sv. Trojice</u> : 1600-1601; <u>nad pekaři</u> : 1602-1603, 1607; <u>padesátník</u> : 1604 (3. předm.)
Orabina Jan, <b>řezník</b>			1595-1600; 1603		1601-1602	1595-1596; 1599-1600; 1603	<b>řezník</b> : 1595, 1599-1600, 1603	<u>nad šosy</u> : 1595; <u>nad novým mlýnem a v Lukách</u> : 1596; <u>nad husařkami</u> : 1600-1601; <u>nad pekaři</u> : 1601-1602; <u>do trhu</u> : 1602
Papež Bartoloměj, <b>sedlář</b>			1596-1597; 1613-1617	1595; 1599-1603; 1607-1612; 1618		1617	<b>smíšené</b> : 1595-1597, 1599-1604, 1606, 1609-1611, 1613-1614, 1617	<u>nad obecním dílem</u> : 1597-1601, 1608, 1616; <u>nad cihelnou</u> : 1602-1603; <u>nad vinicemi městskými</u> : 1602, 1611, 1613; <u>desátník</u> : 1604, 1608, 1615, 1617 (1. měst.); <u>nad šosem</u> : 1605, 1608; <u>nad Kvicem</u> : 1607; <u>nad berněmi</u> : 1614-1615; <u>nad vybíráním jarmarečního</u> : 1618
Pasecký Havel				1616				<u>nad Drnovským dvorem</u> : 1604; <u>krajský berník</u> : 1610, 1614; <u>nad mlýnem Červeným a Pilkovským</u> : 1611; <u>nad Kvicem</u> : 1616

<sup>1944</sup> Matouš Nemina se v roce 1607 (21. 11.) oženil s Annou, dcerou Václava Zikmunda. Zemřel před 19. srpnem 1616, kdy byla jeho smrt ohlášena v radě. Nestala se mu tedy osudnou císařem nařízená obměna rad královských měst z roku 1617, která by ukončila jeho působení v městských samosprávných celcích, jak tvrdí Josef Kadeřábek. Stejně tak není pravdivá Kadeřábkem uváděná informace, že Neminova manželka Anna byla vdovou po Václavu Zikmundovi. Byla jeho dcerou a navíc Václav Zikmund nikdy nepronikl mezi konšely. Byl „pouze“ cechmistrem soukenického cechu. M1, s. 391; RM 57, f. 172r. Josef KADERÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 270.

<sup>1945</sup> Šimon Okrašovský z Výškovce byl členem starého vladyckého rodu pocházejícího z Moravy. Zemřel nejpozději v první polovině roku 1608, již na podzim téhož roku se vdova Lidmila znovu vdává, a to za erbovního měšťana Jindřicha Senomatského ze Šternštat (21. 10. 1608). RM 56, ff.159r, 457v; RM 57, ff. 9v, 17r; M1, s. 393.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Pelargus jinak Čapek Václav, E <sup>1946</sup>		1618-1620 (1622)	1616	1615; 1617		1616-1617		nad Trpoměchy: 1616; nad obecním dvorem: 1617-1618, 1620, 1622; nad svolenou pomocí: 1616-1618, 1620; inspektor nad školou a farou: 1617-1618; začínání obilného trhu: 1618-1620; vybírání jarmarečního: 1618; padesátník: 1620 (4. předm.); nad řezníky: 1624
Perníkář Jiřík, pekař, RE				1616-1620 (1622)			pekaři: 1604, 1606, 1609, 1613-1614, 1617, 1619	nad husárkami: 1607, 1617, 1619, 1624; nad slady: 1611; nad mírami a váhami: 1615; nad Drnovským dvorem: 1616, 1618, 1620, 1622; nad přijímáním a vydáváním mouky: 1617; nad začínáním obilného trhu: 1618-1620; nad tunným zbožím: 1619-1620; nad šosem: 1624
Pomezí jinak Krancz Jan, bečvář				1619				nad obecním dílem: 1619-1620, 1622
Pospíšil Václav, sladovník			1613; 1618	1611-1612; 1614-1616	1617	1613-1616; 1618	sladovníci: 1599-1604, 1606, 1607, 1609-1611, 1613-1614	desátník: 1604 a 1608 (3. předm.); nad přijímáním vydáváním mouky a (chlebů): 1608, 1611, 1613, 1618; nad obecním dvorem: 1616; perkmistři: 1617-1619; do trhu: 1618
Potepský jinak Čížek Jiřík, mlynář, E				1617				nad mlýnem Pondělíčkovským, Všehlušickým a Červeným: 1617; nad Kvícem (?): 1622; desátník: 1617 (3. měst.)
Ronovský (Rukavička)			1611-1612	1601-1604	1609-1610; 1613-1615	1611-1612		nad obecním dílem: 1600; nad cihelnou: 1602; nad sbírkami:

<sup>1946</sup> Václav Pelargus se narodil ve Slaném koncem roku 1594 či počátkem roku následujícího. V roce 1614 (24. 6.) se oženil s Alžbětou Schodeckou, dcerou po Jiříku Schodeckém. Při této příležitosti vydala slánská škola speciální sborník. Krátce na to, 30. 6. 1614, získal městské právo, o něž neúspěšně žádal již od konce února. V roce 1626 odešel do exilu. Na čas se vrátil se saským vojskem, a poté se opět odebral do Saska. Ještě v roce 1659 žil v Drážďanech. Díky své matce Magdaleny Tyčkové byl spřízněn s konšelem Jindřichem Arnoštem, jehož manželka Dorota byla sestrou Magdaleny a Václavem Linhartem, který se v roce 1609 oženil s dcerou Magdaleny Tyčkové, jež byla zároveň pastorkyní Petra Tyčky Radnického (viz). RM 57, ff. 24v, 25r, 30r-30v, 31r, 42v; RM 59, f. 429v; M1, s. 412. RUK 4 (139). Josef Kadeřábek nesprávně uvádí, že Václav Pelargus si vzal Alžbětu Schodeckou již v roce 1613 a navíc omylem tvrdí, že se do Slaného přizemil. Josef KADEŘÁBEK, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 44; TÝŽ, *Nerovný boj o víru?*, s. 270-271.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Daniel <sup>1947</sup>								1603; <u>nad vinicemi</u> : 1603-1604; <u>nad husařkami</u> : 1609, 1611; <u>nad husařkami, pekaři a vězni</u> : 1614, 1616
Roubíček Jakub			1595-1613				<b>kramářská</b> : 1600-1604, 1606-1607	<u>nad obecním obilím</u> : 1596-1599; <u>nad obecním dvorem</u> : 1600-1608, 1611, 1613; <u>kostelník</u> : 1596-1598
Rouchovanský (Rochovanský) Pavel <sup>1948</sup>		1610-1622 (1627)	1604; 1609	1601-1603; 1605-1608		1601-1607	<b>kramáři</b> : 1601-1604, 1606; <b>sladovníci</b> : 1619; <b>střelci</b> : 1613, 1620	<u>k vybírání jarmarečního</u> : 1601; <u>nad šosem</u> : 1602; <u>nad Kvicem</u> : 1603, 1613, 1616-1617; <u>nad cly</u> : 1604-1605; <u>nad husařkami</u> : 1604; <u>nad tunným zbožím</u> : 1604; <u>nad forováním dříví</u> : 1608; <u>nad Trpoměchy</u> : 1611; <u>nad solnicí</u> : 1611; <u>nad mlýny Červeným a Pilkovským</u> : 1611; <u>nad železnicí</u> : 1613; <u>nad opatrováním munice</u> : 1613; <u>nad pekaři a vězni</u> : 1614, 1616, 1618; <u>nad přijímáním a vydáváním mouky a chlebů</u> : 1618; <u>začínání obilného trhu</u> : 1618-1620; <u>padesátník</u> : 1615 (3. předm.), 1617 (2. předm.), 1618 a 1620 (3. měst.)
Russak jinak Pasecký Šimon <sup>1949</sup>		1622 (1627)		1619-1620 (1622)				<u>nad obecním dvorem</u> : 1620; <u>nad kontribucí hraběte</u> : 1622

<sup>1947</sup> Daniel Ronovský přišel do Slaného z Jičína. Na jaře 1600 (16. 5.) se oženil s Kateřinou, vdovou po Jakubu Rukavičkovi a krátce na to byl přijat mezi měšťany (14. 6.). Vdova Kateřina Ronovská jinak Rukavičková zemřela na konci roku 1620 či na počátku roku následujícího. Její kšaft byl čten v radě 18. 1. 1621. Příslušný záznam v matrice nebyl nalezen. M1, s. 367; RM 55, ff. 300r, 309v; KŠ 82, f. 110.

<sup>1948</sup> Pavel Rouchovanský byl přijat mezi slánské měšťany de 6. 9. 1600, necelé tři měsíce poté, co se oženil s Kateřinou Hlineckou, vdovou po konšelu Janu Hlineckém (viz) a sestrou Václava Hanžburského (viz, sňatek 20. 6. 1600). Jeho druhou ženou byla od roku 1612 Dorota Jelínková, vdova po sladovníkovi Janu Jelínkovi (sňatek 1. 7.). RM 55, f. 321r; RM 56, f. 394r; KSML 93, f. E14-E15; M1, s. 367 a 406.

<sup>1949</sup> Šimon Russak Dobrovízský, služebník Vladislava Abdonu Bezdrůžického z Kolovrat, se na jaře 1619 (23. 4.) oženil s Alžbětou Paseckou, vdovou po Havlovi Paseckém (viz), a krátce na to byl přijat mezi slánské měšťany (19. 6.). RM 57, ff. 269r, 274v, 288v; M2, f. 194v.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Samuel Matyáš <sup>1950</sup>	1603-1607	1595-1607					střelci: 1603, 1606	nad Kvicem: 1595-1596, 1599; nad obecním dvorem: 1600-1602; nad pekaři: 1600; do obilného trhu: 1600, 1602
Schodecký Daniel <sup>1951</sup>		1619	1618; 1620	1617		1617-1618		nad Kvicem: 1617-1618; vybírání jarmarečného: 1618; nad šosem: 1622
Schodecký Jiřík <sup>1952</sup>		1595-1610						nad šosem: 1595, 1602, 1611; nad cihelnou: 1595-1601, 1604, 1608; nad Kvicem: 1602-1603; nad slady: 1603; nad Trpoměchy: 1605-1607; nad vínem: 1607; nad berněmi: 1608
Smutný jinak Kredl Jakub, krejčí, E			1619	1614-1618, 1620 (1622)			krejčí: 1619	nad cihelnou: 1617, 1620; kostelník: 1618, 1620, 1622; desátník: 1618 (2. měst.)

<sup>1950</sup> Matyáš Samuel byl synem v Rakovníce usedlého bakaláře Matyáše Slámy Chrudimského (+ 1568). Do Slaného přišel nejpozději v roce 1587, kdy se oženil s Annou, dcerou konšela Pavla Samuela (+1582) a přijal její jméno. Jeho druhou ženou se stala Kateřina Kamarýtka, vdova po erbovním měšťanu a slánském primasovi Danielu Kamarýtu z Rovin, který zemřel za moru roku 1582. Jeho pastorkyně Ludmila se v roce 1606 provdala za Jana Theodora Sixta z Ottersdorfu. Jeho bratrem byl Daniel Volf Rakovnický, kněz v městečku Úpici. Matyáš Samuel zemřel patrně na podzim 1608, jeho kšaft byl publikován v radě dne 3. listopadu. Jeho žena Kateřina jej přežila o šest let. RM 56, ff. 132v, 164v; KŠ 82, f. 102-104; ANM, Sbirka F (topografická sbírka), sign. F214a, kt. č. 170, 30. 1. 1613, list Daniela Volfa Rakovnického adresovaný slánské městské radě; Tomáš RAICHL, *Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu*, s. 43.

<sup>1951</sup> Daniel Schodecký, syn Jiříka Schodeckého (viz), se v roce 1608 objevuje mezi žáky písecké školy. Poté, co získal titul bakaláře na pražské akademii (20. 9. 1611) působil ve škole v Netolicích. V roce 1616 se vrací do Slaného, kde se žení s Lidmilou, dcerou po jircháři Jeremiáši Heymonovi (11. 10.) a vzápětí je přijat mezi měšťany (14. 11.). Zemřel 16. 8. 1622, pouhé čtyři měsíce po svém synovi Jiříkovi. Vdova Lidmila se v únoru 1624 provdala za jirchářského tovaryše Jana Hejtmana. Jeho sestra Alžběta se v roce 1614 stala manželkou Václava Pelarga (viz). Napsal verše do sborníku věnovaného Mikuláši Houskovi. RM 57, ff. 175v, 184v; M1, s. 426; M2, ff. 206r, 234v, 235v; RUK 5 (70).

<sup>1952</sup> Manželkou Jiříka Schodeckého byla Dorota, dcera malíře Ondřeje Svícníka a jeho švagrem řečník Václav Charvát, zastávající v letech 1595-1601 místo volence (viz). Zemřel v létě 1614, a ne již před obnovou rady v roce 1611, jak tvrdí Josef Kadeřábek. Toto tvrzení podporuje nejen čtení jeho kšaftu v radě dne 30. 6. 1614, ale také skutečnost, že dne 3. 11. 1611 byl zvolen úředníkem nad šosem. Nepravdivé je také Kadeřábekovo tvrzení, že zprostředkoval svému zeti Václavu Pelargovi v roce 1615 vstup mezi volence. Zemřel totiž ještě předtím, než se Václav s jeho dcerou Alžbětou oženil (viz). Jeho syn Daniel Schodecký později pronikl do konšelského sboru (viz). RM 57, f. 42v; KSML 93, ff. C8, D27-D28; Josef KADĚRÁBEK, *Vrcholné orgány*, s. 8; TÝŽ, *Víra v síti vztahů*, s. 23, 26, 44; TÝŽ, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 43, 58; TÝŽ, *Od úcty k nenávisti*, s. 46.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Spousta Vít, <b>krejčí</b>			1611-1612			1611-1612	<b>handlíři v ovoci:</b> 1595-1597; <b>kramáři:</b> 1609-1611, 1613, 1627; <b>krejčí:</b> 1613, 1614, 1617, 1619, 1627	<u>nad obecním dílem:</u> 1611-1612; <u>desátník:</u> 1604 (1. předm.), 1608 (2. měst.)
Svícník Ondřej		1595-1606						<u>nad solnicí:</u> 1598-1600; <u>nad všehlušickým záduším:</u> 1600; <u>nad lidickým záduším:</u> 1602-1606
Sýkora (Sejkora) Jan, <b>tkadlec</b>			1595-1597			1597	<b>tkalci:</b> 1596-1597	<u>do trhu:</u> 1596
Šebesta Simeon (Šimon), <b>soukeník</b>		1604	1600-1602; 1606	1599; 1603	1605	1600; 1603	<b>soukeníci:</b> 1599-1602, 1604, 1606	<u>nad železnicí:</u> 1600-1601; <u>nad obecním dvorem:</u> 1604; <u>padesátník:</u> 1604 (2. předm.); <u>nad husařkami:</u> 1605
Šimek Václav, <b>pekař</b>				1597-1598			<b>pekaři:</b> 1596-1597, 1600, 1602-1603, 1607, 1610-1611	<u>nad Kobylkovským (Pondělíčkovským) mlýnem:</u> 1596-1598, 1604, 1606-1608, 1611; <u>kostelník:</u> 1598, 1600-1608, 1611, 1616; <u>nad mlýnem pondělíčkovským, všehlužským a červeným:</u> 1613, 1616-1617
Šoltys Martin			1611-1612	1608-1610; 1613				<u>nad železnicí:</u> 1606-1608, 1611; <u>nad cly:</u> 1611, 1613; <u>nad husařkami:</u> 1613, 1617
Šoltys Stanislav		1595-1599						<u>nad železnicí:</u> 1595-1596; <u>nad obecním obilím:</u> 1598; <u>nad solnicí:</u> 1598-1600

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
<i>Špička Příbramský Jan, řezník</i> <sup>1953</sup>		1611-1615; 1617-1620 (1622)		1604-1606; 1608-1610	1616	1609-1610	<b>řezníci:</b> 1601, 1602, 1604, 1606, 1609-1611, 1613, 1617, 1619, 1627; <b>sladovníci:</b> 1607	<u>berně:</u> 1605, 1615; <u>nad husařkami:</u> 1609; <u>nad Drnovským dvorem:</u> 1611; <u>nad pekaři a vězni:</u> 1614; <u>nad obecním dvorem:</u> 1617; <u>nad farou, školou, špitálem:</u> 1617-1618, 1620, 1622; <u>nad pekaři:</u> 1616-1617; <u>nad Trpoměchy:</u> 1618-1620; <u>nad kupováním a šenkováním obecního vína:</u> 1620; <u>padesátník:</u> 1618 (3. předm.), 1620 (1. předm.)
Špitálský Matěj		1613-1620 (1622)	1595-1600; 1607-1612	1601-1606		1597		<u>nad obecním dílem:</u> 1595; <u>nad Trpoměchy:</u> 1601; <u>kostelník:</u> 1601, 1602; <u>perkmistři:</u> 1601, 1609, 1614, 1615, 1617-1620; <u>nad městskými vinicemi:</u> 1604-1608, 1613, 1616-1618, 1620, 1622; <u>nad vinicemi u Ovčár:</u> 1611; <u>nad husařkami:</u> 1615; <u>berně:</u> 1617; <u>nad vězni:</u> 1617; <u>mezi pekaře, řezníky a sladovníky:</u> 1617; <u>dohled nad pekaři a vězni:</u> 1618-1619
<i>Štáva Samuel, mydlář</i>				1619				
<i>Šultys (Šoltys) z Felsdorfu Jan Mistr</i> <sup>1954</sup>			1619			1619	<b>střelci:</b> 1620	<u>inspektor nad školou a farou:</u> 1620; <u>nad berněmi:</u> 1620

<sup>1953</sup> Řezník Jan Špička Příbramský pronikl mezi slánskou politickou elitu patrně především díky sňatku s Alžbětou, vdovou po dlouholetém konšelu a primasovi Jiříku Balasovi (viz), s nímž se oženil v roce 1607 (sňatek 15. 7.). Jeho dcera Dorota se provdala za radního Jana Michala Brodského (viz). Zemřel na konci roku 1635 či počátku roku následujícího. Jeho kšaft byl vysvědčen na žádost dcer Doroty, toho času manželky Jana Michala Brodského a Justýny, budoucí manželky Daniela Třeboňského (viz, sňatek 26. 2. 1642). RM 58, f. 358v; KMIS 72, f. 72r; KŠ 82, f. 125r; M1, s. 390; M2, f. 216v.

<sup>1954</sup> Kutnohorský rodák Jan Šultys (Šoltys) z Felsdorfu byl synem kutnohorského měšťana Jana staršího Šultysa z Felsdorfu. Vzdělání získal na školách v Kutné Hoře, Českém Brodě, Litoměřicích a Žatci. V roce 1615 působil krátce na škole ve Slaném, odkud odešel na školu u sv. Jiljí v Praze. V roce 1616 získal bakalářský titul na pražské univerzitě, o rok později byl povýšen na magistra. Ještě téhož roku odešel na školu ke sv. Petru. Na jaře roku 1618 se vrací do Slaného, a to jako správce místní školy. Již na podzim téhož roku, 19. 11. 1618, se oženil s Annou Mouchovou jinak Pondělíčkovou, vdovou po radním Danielu Mouchovi (viz) a správcovství zanechal. Krátce na to, dne 10. 12. 1618, byl přijat mezi měšťany. Později konvertoval ke katolictví. Za spolupráci se nepřítelem během saského vpádu byl potrestán několikaletým vězením a ztrátou veškerého majetku (více viz v kap. č. 6). V létě 1634 využil vpádu nepřátelského vojska do města k útěku z vězení. Ještě v září 1637 se zdržoval střídavě v pražských městech

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Tlustej (Vosluchovský) Vít <sup>1955</sup>			1596	1595	1597-1598	1596		<u>nad novým mlýnem a v Lukách</u> : 1595-1596; <u>nad husařkami</u> : 1598
Trnka Matouš, švec			1598; 1600-1615	1595-1597; 1599		1600	ševci: 1596-1597, 1599-1604, 1606, 1607, 1610-1611	
Trnůžka Jan			1613-1615	1611-1612; 1616-1619		1611-1619		<u>nad šosem</u> : 1611, 1620; <u>berně</u> : 1613, 1616; <u>nad husařkami</u> : 1613, 1616, 1619; <u>nad mírami a váhami</u> : 1615; <u>inspektor nad školou a farou</u> : 1617; <u>inspektor dvorských register</u> : 1618; <u>vybírání jarmarečního</u> : 1618

a ve Velvarech, kde jeho stopy mizí. Díky svým nevlastním dcerám, Magdaleně a Anně, se spřiznil s dalšími slánskými radními. První se provdala za konšela Martina Majera (viz), druhá za Václava Mandelku, syna Jana Mandelky (viz). RM 57, ff. 261r, 265r; KNP 2, 77r-78v; KMIS 71, s. 133-135; M2, ff. 193r, 206r; RUK 5 (315-316); Srov. Jindřich HULINSKÝ, *Latínští básníci*, s. 47. Dále srov. Josef LACINA, *Paměti*, s. 145-149. Josef Kadeřábek chybně uvádí, že se Jan Šultys stal primasem již v roce 1629. Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 274.

<sup>1955</sup> Vít Vosluchovský, označovaný také jako Tlustý, byl od roku 1595 manželem Kateřiny Pospíšilky, sestry Ondřeje a Václava Festýna jinak Pospíšila (viz). Zemřel patrně na konci roku 1598. Dne 8. ledna 1599 je novým městským rychtářem zvolen Václav Hádek jinak Kozák (viz). O týden později je v radě na žádost vdovy Kateřiny vysvědčen kšaft Víta Vosluchovského, a to Modestem Veselským a Jiříkem Vojnou. Podruhé se Kateřina Pospíšilka provdala za Viléma Modletického (viz). RM 55, ff. 216v, 217v, 235r. Srov. Josef PETERS (ed.), *Václav Kněžoveský*, s. 50.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Tuček (Špalíček) Vít, švec <sup>1956</sup>		1622-1627 (1629)	1611-1620 (1622)	1604-1610			ševci: 1596-1597, 1599-1604, 1607, 1609-1611, 1613, 1614, 1617, 1619, 1627	kostelník: 1603-1608, 1611, 1613, 1616-1618, 1620, 1622; <u>nad farou, školou a špitálem</u> : 1611, 1613
Tyčka Radnický (Radnický) Petr <sup>1957</sup>		1595-1609						<u>nad cihelnou</u> : 1595, 1603; <u>nad obecním obilím (a dvorem)</u> : 1596-1597, 1599-1601, 1605; <u>nad solnicí</u> : 1600; <u>do trhu</u> : 1598, 1600, 1602-1605, 1607, 1609; <u>nad pekaři</u> : 1600, 1604; <u>nad železnicí</u> : 1602, 1604; <u>nad šosem</u> : 1603; <u>inspektor nad školou a farou</u> : 1605, 1608

<sup>1956</sup> Josef Kadeřábek tvrdí, že Vít Špalíček a Vít Tuček jsou jedna a ta samá osoba, aniž by vysvětlit, proč si to myslí či uvedl pramen, o něž své tvrzení opírá. Domnívám se, že vychází z informací Josefa Laciny, který uvádí, že v roce 1600 koupil Vít Tuček s manželkou Dorotou od lazebníka Bartoloměje Jeptišky a jeho manželky Zuzany dům, později nazývaný Tučkovský (*Paměti*, s. 244). „V prvých létech války byl [tento dům] v držení“ Jiříka Špalíčka, který jej roku 1631 prodal Martinu Stehlíkovi a jeho ženě Zuzaně. O výše zmíněné transakci z počátku roku 1600 se dozvídáme nejen z trhové knihy, z níž vycházel Josef Lacina a která je v současné době badatelsky nepřístupná (knihy č. 171), ale také ze zápisu v radním manuálu. V něm však nejsou uváděna jména manželek a navíc se liší i částka, za niž byl dům, v radním manuálu označovaný jako Černohlávkovský, prodán (520 kop u Laciny vs. 500 kop v radním manuálu). Dále víme, že švec Matěj Tuček, který zemřel na podzim 1603, jeho kšaft byl čten v radě 3. 9., měl syny Víta, Prokopa, Vavřince, Jiříka a Bartoloměje a dceru Kateřinu a že v květnu 1631 zemřela vdova Dorota Tučková jinak Špalíčková, která odkázala dům ve městě švagru Jiříkovi Tučkovi a jeho manželce. Další odkaz se týkal švagra Bartoloměje Tučka a zetě Štěpána Zidka. Ačkoliv nebyl v dochovaných slánských matrikách nalezen záznam o sňatku Víta Tučka s Dorotou Špalíčkovou, ani záznam o jejich úmrtí či křtu jejich dětí, je vysoce pravděpodobné, že Vít Tuček je opravdu totožný s Vitem Špalíčkem. Zdá se to potvrzovat i záznam z radního manuálu, podle něhož je jakýsi Vít Špalíček jinak Tuček dne 23. dubna 1614 napomenut, aby přestal vypouštět nečistoty na ulici. Definitivní odpověď na otázku, zda se jedná o jednu a tu samou osobu, by mohla poskytnout až zmiňovaná trhová kniha. Ve většině případů se setkáme se jménem Vít Tuček. Užití druhého jména, Špalíček, ve styku s představiteli městské správy je prozatím prokázáno pouze jednou, a to až v samém závěru života jeho nositele. Vít Špalíček zemřel patrně nejpozději v březnu 1628, kdy na jeho místě přijímá purkmistrovský úřad Petr Vlček. KŠ 82, f. 90 a 117; RM 55, f. 275r; RM 58, ff. 100r, 229r, 231v; KMIS 72, f. 37r. Josef KADERÁBEK, *Proměny slánských měšťanských elit*, s. 71, 157, 164, 167, 170, 173, 176, 179.

<sup>1957</sup> Petr Tyčka Radnický působil minimálně od roku 1581 jako vicerektor slánské školy. Dne 4. 9. 1583 získal na pražské univerzitě bakalářský titul. Od srpna 1584, kdy se oženil s vdovou Kateřinou Tyčkovou, užívá místo původního příjmení Venceslai či Venceslaides přízvisko Tyčka, k němuž začal později připojovat přídomek Radnický na znamení svého původu. RM 54, f. 386v; RUK 5 (415).



jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Vepřek Václav, <b>pekař</b> <sup>1958</sup>		1602-1608	1601	1600		1601	<b>pekaři:</b> 1599-1603	<u>nad Trpoměchy:</u> 1601; <u>nad vybíráním jarmarečního:</u> 1601; <u>nad obecním dvorem:</u> 1602-1607; <u>krajský berník:</u> 1607; <u>padesátník:</u> 1604 (1. předm.); <u>inspektor nad školou a farou:</u> 1605
<i>Veselský Jan,</i> <b>soukeník, E</b> <sup>1959</sup>		1601; 1611-1618; 1620; 1622 (1627)	1602-1610	1595-1596		1602; 1604-1610	<b>soukeníci:</b> 1602, 1604, 1606; <b>sladovníci:</b> 1609	<u>nad Kvícem:</u> 1595, 1597; <u>do obilného trhu:</u> 1600, 1602-1604, 1607, 1609, 1617-1618; <u>nad solnicí:</u> 1601-1608, 1611, 1616-1618, 1620, 1622; <u>nad pekaři:</u> 1602, 1604, 1607-1608; <u>nad Trpoměchy:</u> 1602-1604, 1608, 1611, 1613, 1616-1617; <u>nad berněmi:</u> 1605; <u>nad železnicí:</u> 1605; <u>nad lidickým záduším:</u> 1607-1608, 1611, 1617; <u>nad sladovníky:</u> 1607; <u>nad husačkami:</u> 1608-1609; <u>nad farou, školou a špitálem:</u> 1613; <u>inspektor nad farou a školou:</u> 1616-1618, 1622; <u>nad svolenou pomocí:</u> 1616-1618, 1620, 1622; <u>nad berními nedoplatky:</u> 1616; <u>padesátník:</u> 1617 (1. předm.), 1618 (2. měst.); <u>nad kostelem sv. Trojice:</u> 1618; <u>nad clem:</u> 1620, 1622

<sup>1958</sup> Václav Vepřek, syn Petra Vepřka, se dne 12. 9. 1595 oženil s Lidmilou, dcerou Jiříka Antoše, díky čemuž se mj. stal švagrem radního písaře a pozdějšího primase Václava Hanzburského (Lidmila byla starší sestrou Doroty Hanzburské). O čtyři roky později, dne 12. 5. 1599, byl přijat mezi slánské měšťany. Zemřel dne 18. 8. 1608. Jeho syn Daniel Vepřek se uplatnil jak v rámci městské, tak v rámci vrchnostenské správy (viz). RM 55, f. 234v; M1, s. 347; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 11.

<sup>1959</sup> Jan Veselský, syn Jiříka Veselského a bratr Modesta Veselského (viz), pocházel z města Roudnice a od roku 1596 působil ve funkci mladšího radního písaře (do 1601). V září 1618, po smrti Jiříka Vojny, se stal starším radním písařem, kterým byl až do svého odchodu do exilu na počátku roku 1626. Od počátku října 1610 byl starším českého literátského kůru. V edici *Sněmy české* je nesprávně označen jako syn Modesta Veselského. Skutečný syn Modesta Veselského, Jan Modestus, nikdy do konšelského sboru nepronikl (viz dále). RM 55, ff. 45v, 185r, 285r, 356r; RM 56, f. 282v; RM 57, f. 310r. Miloslav VOLF (ed.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, sv. 11, 2. část, 2. sešit, Praha 1941, s. 196, záznam č. 6. Josef Kadeřábek nesprávně uvádí, že „na bratrovo místo v městské správě nastoupil po jeho smrti roku 1611.“ Pokud tím myslel, že vystřídal svého bratra v konšelské lavici, pak to není tak úplně pravda, protože Jan Veselský byl konšelem již předtím, v roce 1601, tedy ještě za života svého bratra. Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 277.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Veselský Modestus, <b>sladovník</b> <sup>1960</sup>		1595-1610					<b>sladovníci:</b> 1601, 1602	<u>nad železnicí:</u> 1595; <u>nad obecním dvorem:</u> 1596-1599; <u>nad solnicí:</u> 1600, 1605-1608; <u>nad novým a všehlušickým mlýnem:</u> 1601-1608; <u>nad cihelnou:</u> 1602; <u>nad sbírkami:</u> 1603; <u>inspektor nad školou a farou:</u> 1605
Vlach Jakub, <b>mlynář</b>			1616-1618	1600-1601; 1603-1610; 1614-1615				<u>nad mlýnem novým a všehlušickým:</u> 1597-1608; <u>nad slady:</u> 1613; <u>nad obecním dílem:</u> 1616-1619
Vlk jinak Jakubec Jakub, <b>řezník</b>				1620 (1622)		1620		<u>nad šosy a zadržalým platem komorním:</u> 1618; <u>nad šosem:</u> 1619, 1624; <u>k vybírání z mas:</u> 1619
Vodvářka Mikuláš, <b>krejčí</b> <sup>1961</sup>		1600; 1607-1614	1595-1599; 1601-1603; 1606; 1615	1604-1605		1599; 1601; 1604-1606	<b>kramáři:</b> 1596, 1597; <b>krejčí:</b> 1599, 1601-1604, 1606	<u>nad obecním dílem:</u> 1595; <u>nad obecním dvorem:</u> 1596-1599; <u>nad clem:</u> 1600; <u>nad pekaři:</u> 1601; <u>nad šosem:</u> 1604; <u>nad Kobylkovským (Pondělíčkovským) mlýnem:</u> 1605, 1611; <u>nad vínem:</u> 1607; <u>nad berněmi:</u> 1608, 1613; <u>padesátník:</u> 1608 a 1613 (2. předm.), 1615 (1. předm.); <u>nad podruhy:</u> 1611
Vojna Jan <sup>1962</sup>		1595-1596						

<sup>1960</sup> Modestus Veselský jinak Zelenka, syn Jiříka Veselského z města Roudnice, krátce působil jako učitel ve slánské škole. V roce 1581 se oženil s vdovou Annou Zelenkovou, čímž se mu otevřely dveře k úřednické kariéře. Mezi slánskými konšely zasedl poprvé již v roce 1586. Nikdy však nebyl primasem, natož pak dlouhodobým, jak tvrdí Miloslav Volf v edici Sněmy české. Jeho syn Jan Modestus, který byl v letech 1616-1620 úředníkem nad dvorem Drnovským, nestihl proniknout mezi konšely. Zemřel v pátek 25. září 1620 ve 32 letech. S Annou, vdovou po Modestu Veselském, se v červenci 1621 (15. 7.) oženil Matouš Psejk. RM 54, ff. 298v, 300r; KŠ 82, f. 111; M2, ff. 199v, 229r; Lacina, s. 335-336; Miloslav VOLF (ed.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, sv. 11, 2. část, 2. sešit, Praha 1941, s. 196, záznam č. 6.

<sup>1961</sup> Synem Mikuláše Vodvářky, který zemřel na jaře 1617, byl Florián Oxyporin, písař Starého Města pražského, na jehož žádost byl dne 10. 4. 1617 potvrzen Mikulášův kšaft. Ačkoliv Oxyporin zároveň získal svolení nechat jej zapsat do městských knih, v příslušné knize kšaftů se nenachází. RM 57, ff. 127r, 201r.

<sup>1962</sup> Jan Vojna, syn Pavla Vojny a Reginy Vojnové, byl bratrem Jiříka Vojny (viz). V roce 1583 byl promován M. Markem Bydžovským z Florentina bakalářem na pražské univerzitě. Mladším radním písařem se stává o rok později, 13. června 1584, a je jím až do své smrti na jaře roku 1596. Někdy v první polovině roku 1585 se oženil s Kateřinou, vdovou po Danielu Kamarýtu z Rovin. Již v listopadu 1596 si vdova Kateřina bere za muže Matyáše Samuela (viz). Janova sestra Ludmila se v srpnu 1602 provdala za jednoho nejbohatší slánských měšťanů, budoucího direktora Jana Theodora Sixta z Ottersdorfu. RM 54, ff. 378v, 401v; RM 55, ff. 45v, 59r, 72v; RUK 4 (219); Tomáš RAICHL, *Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu*, s. 39-40.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Vojna Jiřík, <b>soukeník</b> <sup>1963</sup>	1617-1618	1597-1600; 1615-1618	1595-1596			1595	<b>soukeníci:</b> 1596, 1611, 1613	<u>nad kostelem sv. Trojice:</u> 1600-1601; <u>inspektor nad školou, farou a špitálem:</u> 1608, 1613, 1616
Vyšín Jindřich, <b>E</b> <sup>1964</sup>			1616	1613-1615; 1617-1620 (1622)				<u>nad Kvícem:</u> 1613, 1620; <u>k vybírání jarmarečního:</u> 1618; <u>nad obecním dvorem:</u> 1622; <u>nad přijímáním a vydáváním mouky a chleba:</u> 1622; <u>nad kontribucí:</u> 1626
Weydtnar (Waydtnar, Weydttner, Weittner) Jan, <b>kupec, E</b> <sup>1965</sup>			1619	1613-1618, 1620 (1622)			<b>kramáři:</b> 1614	<u>nad železnicí:</u> 1613, 1616-1618, 1622; <u>berně:</u> 1616, 1625; <u>nad pekaři:</u> 1617; <u>nad tunným zbožím:</u> 1619-1620
<i>Zachař Adam,</i> <b>řezník, E</b>		1618-1622 (1627)	1600-1608; 1610; 1614- 1615	1595-1599; 1611-1613; 1616-1617		1613-1617	<b>řezníci:</b> 1599-1602, 1606-1607, 1611, 1613, 1617, 1619	<u>z hovad:</u> 1598, 1611, 1614; <u>berně:</u> 1600, 1605, 1615, 1618; <u>nad Drnovským dvorem:</u> 1617; <u>nad pekaře a vězně:</u> 1618; <u>nad šosem a platem komorním:</u> 1620

<sup>1963</sup> Jiřík Vojna (+ 20. 9. 1618), syn Pavla Vojny a Reginy Vojnové, byl bratrem Jana Vojny (viz). Od 16. 5. 1601 zastával úřad mladšího radního písaře a nejpozději od 10. 1. 1614 staršího radního písaře. Byl vzdělaným mužem s četnými kontakty mezi významnými humanisty. Svě verše mu věnovali např. Jakub ml. Krupský, Matyáš Georgines a Václav Mitis. Pochován byl v pátek dne 21. 9. 1618. RUK 4 (219); M2, f. 224v, KŠ 82, f. 46. Podrobněji viz kap. č. 4.4.

<sup>1964</sup> Jindřich Vyšín pocházel ze vsi Dolan. Na počátku října 1612 (3. 10) se oženil s Lidmilou, vdovou po obecním starším Vítu Hubatkovi (viz) a krátce na to byl přijat mezi slánské měšťany (26. 11. 1612). Patrně v roce 1626 odchází s Lidmilou a dětmi do exilu. Nejpozději v roce 1630 umírá. RM 56, f. 438r; RM 58, f. 201v; KMIS 70, f. 48r; M1, s. 406; M2, f. 5v, 16v, 47v. Srov. přílohu č. 10. Josef Kadeřábek nesprávně uvádí, že se Jindřich Vyšín oženil s Lidmilou Hubatkovou v roce 1613. Josef KADERÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 265.

<sup>1965</sup> Kramář Jan Weydtnar se v listopadu 1605 (16. 11.) oženil s Annou, dcerou Václava Kněžoveského. O tři roky později byl přijat mezi slánské měšťany (24. 11. 1608). V létě 1616 se jeho další ženou stala Mariana, vdova po Janu Duspivovi jinak Kladenském (sňatek 1. 6.). V únoru 1621 (16. 2.?) se oženil s Lidmilou, dcerou po Janu Kotkovi (viz), díky čemuž se mj. stal švagrem soukeníka Václava Czejbika (viz). RM 56, f. 168r; KSML 93, f. E24; M1, s. 384, 423; M2, f. 198r.

jméno	primas	konšel	obecní starší	volenec	městský rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Žďárský Jiřík <i>Mistr</i> <sup>1966</sup>		1609-1617; 1619; 1622 (1627)		1608		1608	<b>soukeníci:</b> 1609, 1611, 1613-1614, 1617, 1619	<u>nad husařkami:</u> 1608; <u>inspektor nad školou, farou a špitálem:</u> 1608, 1613, 1616-1618, 1620, 1622; <u>nad Drnovským dvorem:</u> 1608, 1611, 1613, 1616-1618, 1620; <u>do trhu:</u> 1609; <u>nad lidickým záduším:</u> 1611; <u>padesátník:</u> 1613, 1615, 1617 (3. měst.), 1620 (1. měst.); <u>berně:</u> 1616-1617; <u>inspektoři nad všemi úředníky:</u> 1622
Žichlický Tobiáš, <b>varhaník</b> <sup>1967</sup>			1595-1610			1595-1604; 1608-1610		<u>nad cihelnou:</u> 1596, 1608; <u>nad školou, farou, špitálem:</u> 1597; <u>k vybírání jarmarečního:</u> 1601

<sup>1966</sup> M. Jiřík Properator Žďárský získal dne 20. 8. 1599 na pražské universitě titul bakaláře a dne 17. 8. 1606 titul mistra. Minimálně od roku 1601 působil jako kolega na slánské škole a od roku 1605 jako její rektor. Dne 12. 6. 1607 se oženil s Marianou, vdovou po Janu Šebestovi. O týden později (18. 6.) požádal městskou radu o ukončení správcovství ve slánské škole a o přijetí za slánského měšťana. Oběma žádostem bylo vyhověno, mezi slánské měšťany se zařadil 20. 6. téhož roku. Od počátku října byl starším latinského literátského kůru. Po smrti Mariany se oženil s Dorotou, dcerou Jiříka Vojny (sňatek 6. 6. 1617; viz). Téhož roku se stal císařským rychtářem. Tento post zastával až do zrušení institutu císařských rychtářů v srpnu 1619. Po bělohorské porážce byl do obnoveného úřadu opět povolán, aby byl po dvou letech nahrazen Danielem Maškovským. Stejně jako v roce 1619, i tentokrát se vrací do konšelského sboru. Nejpozději na jaře 1624 umírá. Josef Lacina chybně uvádí, že se tak stalo až v roce 1627 a tuto chybu od něj přebírá i Josef Kadeřábek. RM 56, ff. 14v, 95r, 100r-100v, 101v, 103v, 282v; RM 57, f. 204r; M1, s. 390, 430; RUK 4 (251-252); Josef LACINA, *Paměti*, s. 118; Josef KADERÁBEK, *Nerovný boj o viru?*, s. 279. Srov. pozn. č. 801.

<sup>1967</sup> Tobiáš Žichlický přišel do Slaného nejpozději v roce 1585. Až do roku 1591, kdy si vzal Johannu, vdovu po radním Šimonu Kantorovi, působil ve Slaném jako školní succetor. Sňatkem s Johanou se stal nevlastním otcem Matouše Rychlíka a Václava Kantorovic Domažlického a tchánem Václava Hanzburského (viz) a Jana Mandelky (viz). Zemřel mezi 16. 6. a 5. 9. 1611, kdy byla učiněna první připověď na jeho majetek. Jeho bratr Václav Žichlický (zem. 1613) byl radním v městě Berouně. RM 54, f. 401v; RM 56, 337r, 347v-348r; KSML 93, f. C10-C11; Josef LACINA, *Paměti*, s. 100; Josef VÁVRA, *Paměti královského města Berouna*, Beroun 1899, s. 103, 144.

## 5. Personální složení orgánů městské samosprávy v letech 1623-1660

Jména osob uváděná v následující tabulce byla většinou transkribována. Pouze u jmen, jejichž původ nebylo možno hledat v povolání nositele či jeho předků, a jejichž výslovnost nebyla zcela jednoznačná, byla zvolena transliterace. Roky uvedené v tabulce jsou roky první a poslední obnovy, při nichž se objevilo jméno dané osoby mezi členy příslušného sboru. Vzhledem k tomu, že po roce 1623 byly obnovy městské rady a dalších úřadů realizovány většinou s delším než ročním odstupem, byl za účelem minimalizace zkreslení délky působení jednotlivých osob v příslušných samosprávných sborech připojen v kulaté závorce rok první obnovy, kdy se jméno dané osoby mezi radními, obecními staršími či rychtáři již nenachází. Pokud se jméno některé osoby objevilo v Rukověti humanistického básnictví, je na tuto skutečnost upozorněno formou poznámky pod čarou. Za jméno těch, kteří prokazatelně odešli do exilu, je připojeno písmeno „E“ a těch, kteří se později z exilu vrátili „RE“ (srov. přílohu č. 10). Jména osob, které působily v městské samosprávě již před zástavou města, jsou zvýrazněna za pomoci kurzívy. Zároveň zde nejsou opakovány informace uvedené o těchto osobách výše. K obsazení konšelského úřadu v letech 1661-1790 viz Antonín KRECAR, *Paměti královského města Slaného* SO 15, 1907, s. 82-96.

### Použité zkratky:

**insp.** - inspektor

**KMIS – 69:** AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; **70:** AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knih misivů-posílací 1622-1636*; **71:** AMS, nezprac., kniha č. 71, *Knih misivů 1635-1642*; **72:** AMS, nezprac., *Knih misivů 1629-1638*; **162:** AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knih misivů 1617-1622*

**KNP – 2:** AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*

**KSML – 93:** AMS, nezprac., kniha č. 93, *Knih smluvní 1593-1713*

**KSZ – 88:** AMS, nezprac., kniha č. 88, *Knih soudní zápisy 1611-1660*

**KSV – 96:** AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*

**KŠ – 40:** AMS, nezprac., kniha č. 40, *Knih šosovní předměstská 1656*; **41:** AMS, nezprac., *Knih šosovní městská 1656*; **82:** AMS, nezprac., kniha č. 82, *Knih kšaftovní 1572-1682*

**M – 1:** SOA Praha, Sbírk matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 1* (1597-1617); **2:** SOA Praha, Sbírk matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2* (1618-1650); **3:** SOA Praha, Sbírk matrik a průvodní listinný

materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3* (1650-1665); **4**: SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 4* (1666-1687; 1666-1693)

**měst.-** město, městská čtvrť

**předm.** – předměstí, předměstská čtvrť

**RM** – **56**: AMS, nezprac., kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*; **57**: AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*; **58**: AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*; **59**: AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*.

**RUK** – Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA - Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, díl 1-5, 6 (dodatky), Praha 1966-1982, 2011 (číslo za zkratkou odkazuje na číslo svazku, číslo v kulaté závorce pak na číslo příslušné stránky)

<b>jméno</b>	<b>primas</b>	<b>radní</b>	<b>obecní starší<sup>1968</sup></b>	<b>rychtář</b>	<b>rychtářská rada</b>	<b>cechy (starší)</b>	<b>ostatní menší úřady</b>
Alexandr Příbramský Viktorin Daniel <sup>1969</sup>			1656-1657 (1658)		1657 (1658)	<b>literátský kůr:</b> 1652, 1656	<u>nad pekaři:</u> 1656-1657
<i>Bárta jinak Pružina</i> <i>Šimon, řezník</i>		1622 (1627)					
<i>Bílinský Daniel</i>		1622 (1627)					
Bauscka Matyáš		1656-1660					<u>výběrci na plat děkanovi:</u> 1654; <u>nad řezníky:</u> 1656
Brodský Jan Michal	1640-1641 (1643), 1658- 1660	1639-1641 (1643); 1650-1660 <sup>1970</sup>	1635 (1637); 1643 (1650)		1635 (1637)		<u>nad obecními důchody:</u> 1640- 1641; <u>perkmistři:</u> 1643, 1648- 1650, 1652-1654, 1656, 1658; <u>nad pekaři:</u> 1652-1653; <u>vybírání tržného:</u> 1653; <u>insp.</u> <u>v cechu šenkovních řemesel:</u> 1652; <u>k vybírání</u> <u>jarmarečního:</u> 1654; <u>insp.</u> <u>v řeznickém cechu:</u> 1655- 1660; <u>insp. v literátském</u> <u>kůru:</u> 1656, 1658 <u>insp.</u> <u>v kramářském cechu:</u> 1658, 1660

<sup>1968</sup> Po zástavě města byl sbor obecních starších obnoven poprvé v roce 1635. S jednou jedinou výjimkou byli jmenováni vždy společně s konšelským sborem. Proč v roce 1648 k obnově sboru obecních starších nedošlo prozatím nevíme. Podrobněji viz kap. č. 4.3.

<sup>1969</sup> Předtím, než se Viktorin Daniel Alexandr Příbramský stal obecním starším, zastával funkci obilného písaře a slánského purkrabího (od roku 1650). Jeho syn Maxmilián byl od května 1652 mladším radním písařem a po smrti Jindřicha Hronka v červnu následujícího roku až do své smrti v lednu 1657 (12. 1.) starším radním písařem. Viktorin zemřel nedlouhou po svém synovi, 18. 7. 1657, údajně ve věku 63 let. RM 59, ff. 212v, 221r, 252v, 283v, KNP 2, ff. 330r, 389v, 437v; M3, 102r, 102v.

<sup>1970</sup> Jan Michal Brodský se stal konšelem až po smrti jircháře Václava Rona, který zemřel na konci roku 1638 či v první polovině roku následujícího. Ve funkci purkmistra se Jan Michal Brodský objevuje poprvé v říjnu 1639 (10. 10.). V květnu 1640 se místo Augustina Kosiny stává primasem a na místě konšela je nahrazen dosavadním městským rychtářem Tomášem Hroudou. RM 59, f. 39v, 49r-49v.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Brožovský Daniel <sup>1971</sup>		1650-1660					nad řezníky: 1652-1653; <u>insp.</u> v krejčovském cechu: 1652; <u>vybírání tržného</u> : 1654, 1658-1660; <u>k vybírání jarmarečního</u> : 1654; <u>insp.</u> v hrnčířském cechu: 1655-1657; <u>dohled do hostinských domů</u> : 1656; <u>nad pekaři</u> : 1656-1660; <u>dohled na živý dobytek</u> : 1658-1660; <u>insp.</u> v pekařském cechu: 1659-1660
Czejbík (Czejvík, Czajbík) Václav, <b>soukeník</b> <sup>1972</sup>			1635-1637 (1641)		1629-1637 (1640)	<b>soukeníci</b> : 1627, <b>kramáři</b> : 1636	<u>nad lisováním vína</u> : 1630; <u>dohled nad koželuhy</u> : 1632; <u>spravování statku Jana Šultysa</u> : 1634; <u>nad obecními důchody</u> : 1637
Cruciger Samuel <sup>1973</sup>		1635-1643 (1648); 1658-1660	1650-1657 (1658)		1629 (1631); 1648-1650	<b>literátský kůr</b> (latinský): 1636,	<u>berně</u> : 1628; <u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1632, 1639; <u>insp.</u>

<sup>1971</sup> Daniel Brožovský, syn sladovníka Vavřince Brože a Reginy, dcery Hladíkoví z Rakovníka, se narodil patrně kolem 1600 ve Slaném. Díky svému otčimovi Tomáši Basstariusovi získal dobré vzdělání (vyučil se „liternímu umění“). Než pronikl mezi radní elitu, byl služebníkem hraběte. V pramenech bývá označován jako klíčník (1630) či důchodní, popř. obilný písař (1647-1649). Zemřel v červenci 1663, údajně ve věku 62 let. Jeho manželka Justýna, její přežila o sedmáct let. V červenci 1680 podlehla stejně jako její starší syn Jan, narozený patrně kolem 1645, morové epidemii. Podle Josefa Dvořáka byl Daniel Brožovský v letech 1630-1644 „dvorním státním úředníkem hraběte“. Danielův starší bratr Jiřík zemřel v Rakovníku, kde se učil krejčovskému řemeslu. O jeho nevlastním bratru Janu Brožovi nevíme prozatím nic bližšího. Josef DVOŘÁK, *Chronologický přehled vrchních úředníků panství Slánského a Smečenského (od r. 1523 až do r. 1848)*, SO 40, 1932, s. 5; M3, f. 107r; M4, f. 382v; KNP 2, f. 441v; KMIS 70, ff. 45v, 46v-47r; KMIS 71, s. 88; KSML 93, ff. B5-B6, B18; KŠ 82, f. 130v-131v; Vs Smečno, i. č. 1131 (sign. VII), *Hospodářské spisy (hospodářská registra)*, kt. č. 11, f. 179r; kt. č. 12, ff. 175r, 183r; i. č. 1134, sign. VIII, *Zprávy úředníků Jaroslavu Bořítovi z Martinic 1648-1649*, kt. 13.

<sup>1972</sup> Václav Czejbík (Czejvík, Czajbík), syn Michala Czejvíka, přišel do Slaného jako soukenický tovaryš z města Česká Lípa (Lipé) někdy v roce 1616 či krátce před tím. Na podzim 1616 (23. 9.) se oženil s Barborou, vdovou po Šimonu Šmejdiři. Když Barbora o šest let později zemřela, oženil se s Annou, dcerou po slánském sousedu a volenci Janu Kotkovi (12. 10. 1622). Vdova Anna se v červenci 1642 provdala za purkmistrovského služebníka Pavla Vyšatu litoměřického, bývalého velvarského souseda. RM 57, f. 176v; RM 59, f. 102v; KSML 93, f. E19; KMIS 70, f. 60v; M1, s. 425, M2, ff. 204r, 217r.

<sup>1973</sup> Samuela Cruciger se narodil kolem roku 1601 v Písku. Jeho bratrem byl Jeroným Cruciger Písecký, který se v březnu 1620 stal bakalářem pražské akademie. Na počátku 30. let byl Jeroným administrátorem brandejského děkanství, v letech 1635-1637 farářem u sv. Štěpána v Praze. O jejich sestře Anně není známo nic bližšího. Když se Samuel Cruciger na jaře roku 1628 (9. 5.) ženil s Dorotou, vdovou po Janovi Hanžburském, bratru radního Jiříka Hanžburského (viz), byl kantorem ve slánské škole. Krátce na to, 8. 11. 1628, byl přijat mezi slánské měšťany. Ve slánské škole působil minimálně od léta 1625. Zemřel 19. 5. 1673, údajně ve věku 83 let. Dorota zemřela o šest let později, 2. 7. 1679, údajně ve věku 87 let. RM 58, ff. 14r, 114r; KNP 2, f. 441r; KMIS 70, f. 33r; M2, f. 212v; M4, f. 372r, 379r; RUK 1 (507).



<b>jméno</b>	<b>primas</b>	<b>radní</b>	<b>obecní starši<sup>1968</sup></b>	<b>rychtář</b>	<b>rychtářská rada</b>	<b>cechy (starší)</b>	<b>ostatní menší úřady</b>
					(1652)	1637, 1643, 1648, 1652, 1659, 1658-1660 (1660 i český)	<u>nad nechodícími do kostela:</u> 1635, 1643; <u>insp.</u> <u>v ševcovském cechu:</u> 1637, 1643; <u>nad pekaři:</u> 1636-1637, 1643, 1648-1650, 1652-1653, 1658-1660; <u>dohled nad živý</u> <u>dobytek:</u> 1656; <u>insp.</u> <u>v kovářském cechu:</u> 1660
Czynk (Cynk, Czink) Jan, <b>mlynář</b> <sup>1974</sup>		1637-1643 (1648)	1635 (1637)		1648 (1650)	<b>pekaři:</b> 1637	<u>nad šosem:</u> 1633, 1640; <u>nad lisy při děláni vína:</u> 1633; <u>výběrčí na plat děkanovi:</u> 1635; <u>nad obecními</u> <u>důchody:</u> 1637; <u>nad obilím:</u> 1637; <u>nad kontribucí:</u> 1639; <u>nad solí:</u> 1641
Entzman Benedikt			1660		1660	<b>pekaři:</b> 1660	<u>desátník:</u> 1656-59 (měst.); <u>vybírání peněz na fůry:</u> 1656
Fiala jinak Dítě Václav, <b>švec</b>			1659 (1660)	1658 (1659); 1660	1659 (1660)	<b>ševci:</b> 1660	<u>vybírání peněz na fůry:</u> 1655; <u>desátník:</u> 1656-1657 (předm.)
Fiala jinak Střeleček Vít, <b>koželuh</b>		1648 (1650)			1650-1653 (1656)	<b>koželuzi:</b> 1648, 1652, 1656- 1660; <b>kramáři:</b> 1652	<u>výběrčí na plat děkanovi:</u> 1638; <u>perkmistři:</u> 1653, 1654; <u>nad vinicemi hraběte:</u> 1658- 1660
Hájek Matěj, <b>tkadlec</b>		1653-1660		1652 (1653)		<b>kramáři:</b> 1656- 1658, 1660	<u>desátník:</u> 1648 (měst.); <u>kostelník:</u> 1649; <u>insp. v cechu</u> <u>šenkovních řemesel:</u> 1655; <u>insp. v kovářském cechu:</u> 1656-1659; <u>nad vězni:</u> 1656- 1660; <u>nad řezníky:</u> 1657- 1660; <u>k vybírání tržného:</u> 1658; <u>insp. v kramářském</u> <u>cechu:</u> 1659; <u>insp.</u>

<sup>1974</sup> Mlynář Jan Czynk, který pocházel z Velvar, se na počátku roku 1628 (9. 2.) se oženil se Zuzanou, vdovou po mlynáři Janu Kozákovi jinak Hádkovi. Tímto se stal otčímem Jindřicha, Daniela, Václava a Simeona Kozákových. Jindřich Kozák se v roce 1644 (31. 5.) oženil s Dorotou, dcerou po Janu Hanžburském, a zároveň neteří Jiříka Hanžburského (viz) a vnučkou Václava Hanžburského (viz). Zuzanin tchán Václav Kozák jinak Hádek byl dlouholetým konšelem (viz). Městské právo získal Jan Czynk dne 17. 7. 1628. KSML 93, f. F4; M2, ff. 212v, 218r; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 11.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
							v ševcovském cechu: 1660
Hanžburský Jiřík <sup>1975</sup>		1627-1652 (1653)				<b>literátský kůr</b> (český): 1643, 1648 (1652)	<u>perkmistři</u> : 1627, 1631, 1636; <u>berně</u> : 1634; <u>nad řezníky</u> : 1636; <u>insp. v literátském</u> <u>kůru</u> : 1636-1637; <u>výběrci</u> <u>na plat děkanovi</u> : 1637; <u>insp.</u> <u>v hrnčířském cechu</u> : 1648; <u>nad pekaři</u> : 1649; <u>insp.</u> <u>v kovářském cechu</u> : 1652
<i>Hanžburský Václav, E</i>	1624-1626	1622 (1627)					
Hassildt Zikmund, <b>bečvář</b> <sup>1976</sup>			1641-1643 (1650); 1652-1656 (1657)		1641 (1648); 1653-1656 (1657)	<b>bečváři</b> : 1636	<u>nad šosem</u> : 1642; <u>nad sbírkou</u> <u>na fůry do Prahy</u> : 1642; <u>nad řezníky</u> : 1643, 1652, 1653, 1656; <u>nad žlábký</u> <u>a komíny</u> : 1644, 1647; <u>insp.</u> <u>nad nechodícími do kostela</u> : 1653
Horáně (Horán) Jan, <b>mydlář, RE</b>		1637 (1641); 1643- 1650 (1652)		1635 (1637); 1641 (1643)		<b>kramáři</b> : 1652	<u>berně</u> : 1634; <u>nad sbírkou</u> <u>hraběti</u> : 1635; <u>insp. v</u> <u>koželužském cechu</u> : 1637; <u>perkmistři</u> : 1638-1640; <u>na obilnou kontribuci</u> : 1639; <u>insp. v krejčovském</u> <u>cechu</u> : 1648
Hořčice Jan, <b>RE</b>			1635-1641 (1643)			<b>sladovníci</b> : 1617, 1619	<u>desátník</u> : 1617 a 1618 (2. předm.); <u>nad lisováním</u>

<sup>1975</sup> Jiřík Hanžburský (před 3. 5. 1601 – 14. 9. 1652) byl synem dlouholetého radního písaře a primase Václava Hanžburského (viz). Dne 8. 7. 1625 se oženil s Kateřinou, dcerou soukeníka Simeona Šebesty (viz) a Anny Brazýdinové jinak Jelínkové, vdovy po Jiříku Brazýdinovi Kutnohorském (viz). V létě 1642 (29. 6.) pojal za manželku Lidmilu, dceru po slánském měšťanu Tomášovi Hrsynovi. Patrně je totožný s Jiříkem Hanžburským, který za studií v Žatci napsal příspěvek do sborníku *Nuptiis*, vydanému u příležitosti svatby Jana Malinovského z Hlaváčova. RM 59, ff. 102v, 266r; KŠ 40, f. 23r; M1, s. 44; M2, ff. 208v, 216v; M3, f. 99r; RUK 2 (269) Kniha smluv svatebních 85, f. 205.

<sup>1976</sup> Bečvář Zikmund Hassildt, který se narodil kol. roku 1594, byl na slánské panství propuštěn Štefanem Jiříkem ze Šternberka a na Postoloprtech v roce 1620, a to za účelem sňatku. Zachovací list z města Postoloprta a výhostní list vydaný Štefanem Jiříkem ze Šternberka předložil Zikmund městské radě dne 15. 6. 1620 a krátce na to se oženil se Zuzanou Holoubkovou. Vzhledem k mezeře v matrice oddaných (po březnu následuje srpen, záznamy nenavazují), nevíme, kdy přesně ke sňatku došlo. Podruhé se Zikmund oženil na podzim 1626 (11. 11.) s Annou, dcerou po Jakubu Dvořáčkovi z Pacova. V roce 1651 byla jeho ženou jakási Kateřina. Zemřel dne 8. 5. 1661. KMIS 162, f. 73v; KNP 2, f. 437v; RM 57, f. 337r; M2, f. 210v; M3, f. 105v.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
							vína: 1630; <u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1633
Hotárek Jakub, E		1622 (1627)					<u>k vybírání na vysvobození křesťanů z tureckého vězení</u> : 1625
Houska Matouš <sup>1977</sup>		1629 (1631)					<u>nad solnicí a železnicí</u> : 1627; <u>perkmistři</u> : 1631
Hronek Jindřich <sup>1978</sup>			1650 (1652); 1653 (1656)				<u>nad pekaři</u> : 1649; <u>nad řezníky</u> : 1652
Hrouda Tomáš, <b>řezník</b> <sup>1979</sup>		1641-1643 (1648); 1657 (1658); 1659-1660	1635-1637 (1641); 1653 (1656); 1658 (1659)	1637 (1640)	1635 (1637); 1648 (1650)	<b>řezníci</b> : 1636, 1641	<u>nad šosem</u> : 1633, 1640; <u>kontribuce</u> : 1633; <u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1635-1636; <u>padesátník</u> : 1643 (předm.); <u>kostelníci</u> : 1649-1650, 1652; <u>nad mírami a lokty</u> : 1657-1660
Hruška Jan, <b>švec</b>							<u>perkmistři</u> : 1615; <u>desátník</u> : 1604, 1608 a 1615 (2.předm.), 1618 (3. měst.); 1634 (měst.); <u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1627; <u>nad lisováním vína</u> : 1630; <u>nad komíny a žlábký</u> : 1632, 1637
Hubáček Jan, <b>hrnčíř</b>		(1644) 1648-1659 (1660) <sup>1980</sup>	1643 (1650)			<b>vinaři</b> : 1627; <b>hrnčíři</b> : 1643,	<u>insp. v cechu šenkovních řemesel</u> : 1643; <u>insp. v cechu</u>

<sup>1977</sup> Litoměřický rodák Matouš Houska přišel do Slaného patrně krátce před rokem 1627. V lednu téhož roku (27. 1.) se oženil s Kateřinou, vdovou po radním Danielu Bílinském (viz). Městské právo získal dne 17. 7. 1628. M2, f. 210v; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 11.

<sup>1978</sup> Jindřich Hronek byl od srpna 1643 do listopadu 1645 mladším radním písařem, v letech 1652-1653 pak starším radním písařem. Jeho bratr Samuel byl písařem při smečenském zámku. V květnu 1656 zastřelil v hádce svého otčíma Jana Horáně (viz). RM 59, ff. 122v-123r, 251v-253r, 283r-283v; M3, f. 101v. Podrobněji viz kap. č. 4.4.

<sup>1979</sup> Tomáš Hrouda, který se narodil kol. roku 1590, přišel do Slaného v roce 1629 spolu se svým synem Janem z Roudnice n. Labem. Zemřel v lednu 1665. KNP 2, f. 441r; Vs Smečno, i. č. 495 (sign. RP1), *Knihy výhostů 1604-1637*, f. 87r; M3, f. 108r;

<sup>1980</sup> Jan Hubáček zasedal v městské radě patrně již od července 1644, kdy byla rada doplněna po úmrtí primase Jana Jiráka. Záznam v radním manuálu je ohlášen, avšak vynechané místo nebylo nikdy popsáno. Tuto teorii, kterou bude třeba ještě ověřit v dalších pramenech, podporuje skutečnost, že v květnu 1645, po ukončení rotace rady

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
						1648, 1652, 1655-1659	<u>krejčí</u> : 1655-1659
Hubatka Daniel, <b>RE</b>		1643-1650 (1652)					<u>insp. v řeznickém cechu</u> : 1648
Chládek Martin, <b>krejčí</b>			1660		1656-1660	<b>krejčí</b> : 1636, 1637, 1643, 1648, 1652, 1655-1660	<u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1632, 1637; <u>desátník</u> : 1634, 1636 a 1653 (předm.), 1643 (měst.); <u>nad obilnou třetinou</u> : 1639; <u>výběrčí tržného</u> : 1642; <u>insp. nad nechodícími</u> <u>do kostela</u> : 1643, 1648, 1652- 1653; <u>tržný</u> : 1656-1658
<i>Jeřabina (Řeřabina)</i> Jan, <b>mlynář</b>		1635-1650 (1652)				<b>pekaři</b> : 1636, 1643, 1648, 1652, 1655	<u>insp. v krejčovském cechu</u> : 1637, 1641, 1643; <u>nad šosem</u> : 1643; <u>insp. v kovářském a</u> <u>kolářském cechu</u> : 1648; <u>perkmistři</u> : 1642-1646, 1648- 1650, 1652
Jirásek jinak Moučník Jan	1643 (1648)	1635-1643 (1648)				<b>pekaři</b> : 1637	<u>desátník</u> : 1615 (2. předm.), 1617 a 1618 (3. předm.); <u>perkmistři</u> : 1636, 1638-1641; <u>nad řezníky</u> : 1637, 1643; <u>nad záduším</u> : 1640, 1643; <u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1641; <u>insp. v pekařském</u> <u>cechu</u> : 1643; <u>nad pekaři</u> : 1643
Jirásek Jiří		1648-1650 (1652)					
Kašovský z Lovoše Jan	1622 (1627)	1622 (1627)					
Kolíbal Vít, <b>pekař</b>			1652 (1653); 1659- 1660			<b>pekaři</b> : 1648, 1652, 1656, 1657, 1660	<u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1642; <u>desátník</u> : 1643 (předm.); <u>insp. nad</u> <u>nechodícími do kostela</u> : 1652

jménované v roce 1643, přebírá purkmistrovský úřad Jan Hubáček. Purkmistrovský úřad zastává také v následujících letech, a to vždy jako poslední, dvanáctý, v řadě (od 15. 5. 1645, 16. 4. 1646, od 18. 3. 1647, od 17. 2. 1648). RM 59, ff. 153v, 162r, 174r, 183v.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Kolínský Samuel <sup>1981</sup>			1635 (1637)	1635-1640 (1641) <sup>1982</sup>			výběřci na plat děkanovi: 1633; <u>insp. nad nechodícími</u> do kostela: 1635; <u>nad řezníky</u> : 1636; <u>nad</u> <u>pekaři</u> : 1637
Kosina Augustin <sup>1983</sup>	1635-1637 (1641)	1635-1637 (1641)			1631 (1635)	<b>kramáři</b> : 1636, 1637, 1648	výběřci na plat děkanovi: 1635; <u>nad obecními důchody</u> : 1637, 1639 (insp.); <u>insp.</u> <u>v kramářském cechu</u> : 1643, 1648; <u>insp. v literátském</u> <u>kůru</u> : 1643
Kotek Pavel			1635 (1637)		1637 (1640)		<u>k vybírání tržného</u> : 1627; <u>nad koželuhy</u> : 1632; <u>nad šosem</u> : 1639
Kozák Daniel, <b>řezník,</b> <b>RE</b>			1658-1659 (1660)	1656-1657 (1658)			<u>do trhu</u> : 1652; <u>nad kontribucemi</u> : 1654; <u>dohled do hostinských domů</u> : 1657; <u>nad vinicemi hraběte</u> : 1658-1660; <u>nad pekaři</u> : 1658- 1660
Kozelka Jiří			1643 (1650)				<u>na sbírku hraběti</u> : 1635; <u>výběřci na plat děkanovi</u> : 1639; <u>nad šosem</u> : 1643, 1646; <u>nad pekaři</u> : 1643

<sup>1981</sup> Samuel Kolínský byl pastorkem dlouholetého radního písaře a později konšela Karla Zikmunda (viz). Do Slaného přišel se svou matkou a nevlastním otcem v roce 1610 z Kolína nad Labem. V červenci 1621 (27. 7.) se oženil s Justýnou, dcerou Jindřicha Arnošta (viz). Jeho druhou ženou se nejpozději v roce 1631 stala jistá Kateřinou. Na jaře 1632 se jim narodil syn Karel Zikmund (pokřtěn 8. 4.). Kmotrem mu byl rytíř Vodolan Pětipeský z Chýš, dále primas Jan Šultys z Felsdorfu, radní Blažej Laňka a Kateřina Hanžburská s Dorotou Schodeckou. Podobně vzácné kmotry měl i jejich druhý syn Jan Jiří, který se narodil o dva roky později. Kromě císařského komisaře ve Slánském kraji Jana Jiřího Flayšmana, to byl primas Jiří Hanžburský a Dorota Schodecká. Samuel Kolínský zemřel nejpozději v první polovině roku 1645. V srpnu téhož roku se vdova Kateřina Kolínská provdala za Adama Votického, syna konšela Václava Votického (viz). RM 59, f. 181r; KMIS 72, ff.89v-90r, 125r-125v; M2, ff. 101v, 113v, 200r, 219r.

<sup>1982</sup> V prosinci 1637 byl Samuel Kolínský dočasně zbaven funkce rychtáře a uvězněn, protože „*jsouce rychtářem a neřády přerhovatí majíc*“, vystřelil po biřici a omylem přitom trefil Kateřinu, manželku slánského místohejtmana Ambrože Fogeta. Do úřadu se vrátil až v polovině ledna 1638, poté co uhradil výlohy na léčení a slíbil hraběti, že už se to nebude opakovat. RM 58, ff. 439v, 443r; KMIS 72, f. 125r-125v; KSML 93, f. F8-F9.

<sup>1983</sup> Augustin Kosina, který se narodil kol. roku 1603 v Lounech, byl v květnu 1640 (25. 5.) jmenován slánským místohejtmanem. Tuto funkci zastával až do své smrti. Do Slaného přišel nejpozději v roce 1626, kdy se oženil s Annou, dcerou Petra Vlka jinak Vlčka (27. 10.). Právo provozovat měšťskou živnost získal po zaplacení příjemného na konci května následujícího roku. Zemřel dne 1. 8. 1652. RM 58, f. 53v; RM 59, ff. 49r-49v, 184r-184v, 261r-261v; KŠ 82, f. 124-125; M2, f. 210v; M3, f. 99r.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Laňka Blažej, <b>sladovník</b>		1622- 1631(1635) <sup>1984</sup>				<b>pivovarníci:</b> 1611, 1613; <b>sladovníci:</b> 1610, 1613, 1617, 1619	<u>nad pivovarníky:</u> 1602, 1609; <u>perkmistři:</u> 1609, 1614-1615, 1617-1620, 1627, 1631; <u>nad vinicemi u Ovčár:</u> 1611; <u>desátník:</u> 1615 (3. předm.), 1617, 1618 (3. měst.); <u>nad vinicemi hraběte:</u> 1624
<i>Majer Martin, mydlář</i>		1622 (1627)					<u>inspektor nad všemi úředníky;</u> <u>nad řezníky:</u> 1624
Malina Jan, <b>koželuh</b> <sup>1985</sup>			1635-1637 (1641)		1637 (1640)	<b>koželuzi:</b> 1637	<u>nad lisováním vína:</u> 1633; <u>nad kontribucí:</u> 1639
<i>Mandelka Jan, E</i>		1622 (1627)					
Orabina Jan, <b>řezník</b>			1641-1652 (1653); 1656-1657 (1658); 1659 (1660)	1653 (1656); 1658 (1659); 1660	1641-1652 (1653); 1656- 1657 (1658); 1659 (1660)		<u>výběrčí na plat děkanovi:</u> 1640; <u>nad šosem:</u> 1643, 1656; <u>insp. nad nechodícími do kostela:</u> 1648, 1652, 1657; <u>dohled do hostinských domů:</u> 1658-1660
Palouček Jiří, <b>řezník</b>		1631-1635 (1637)					<u>nad šosem:</u> 1627; <u>nad pekaři:</u> 1631-1632; <u>vybírání kontribuce:</u> 1633
Pasecký Václav		1641 (1643)	1643 (1650); 1652- 1660	1640 (1641)		<b>kramáři:</b> 1643, 1655, 1659, 1660	<u>desátník:</u> 1636 (měst.); <u>perkmistři:</u> 1641, 1656; <u>nad lisováním vína:</u> 1642; <u>nad komíny a žlábký:</u> 1653, 1656; <u>dohled do hostinských</u>

<sup>1984</sup> Blažej Laňka byl ve funkci konšela nahrazen již na podzim 1627 (3. 9.) městským rychtářem Vavřincem Voříškem. Prozatím nevíme, jaký byl hlavní důvod této rošády. Podle záznamů v radních manuálech se zdá, že hlavní příčinou bylo neplnění úředních povinností ze strany městského rychtáře Vavřince Voříška. Není však zcela vyloučeno, že k této změně došlo kvůli neochotě Blažeje Laňky konvertovat. Tuto teorii podporuje mj. fakt, že městský rychtář byl za své prohřešky v úřadu „potrestán“ povýšením mezi konšely. Při další obnově městské rady, na počátku roku 1629, se Blažej Laňka opět objevuje mezi konšely, avšak ne na 4., ale až na 10. místě. Zdá se tedy, že někdy mezi léty 1627 a 1629 konvertoval. Nicméně ještě v srpnu 1633 je obviněn, že se u něj ve sladovně schází emigranti. Ani vztahy městské rady s Vavřincem Voříškem, který odchází na jaře 1630 i se svou rodinou do Kralovic, nebyly patrně příliš dobré (viz). RM 58, ff. 32v, 68v, 69r, 277r, 277v.

<sup>1985</sup> Koželuh Jan Malina, byl synem slánského koželuha Šimona Malého. Na počátku února 1618 (1. 2.) se oženil s Lidmilou, dcerou po Matěji Radnickém a sestrou radního Tomáše Radnického (viz). Jeho poslední manželkou byla Dorota, dcera soukeníka Andrese Felcze. Zemřel před polovinou roku 1650. V Soupisu poddaných podle víry, který byl pořízen v dubnu 1651, je uvedena pouze jeho vdova Dorota a nezletilý syn Tomáš. Jeho jméno nebylo nalezeno ani v příslušné matrice zemřelých, jejíž zápisy začínají červencem 1650. KSML 93, f. H7; KNP 2, f. 445r; M2, f. 191r.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
							domů: 1656; <u>nad vinicemi hraběte</u> : 1658-1660; <u>výběrčí do trhu</u> : 1659
Petružilka (Petržilka) Jan, <b>švec</b> <sup>1986</sup>		1648 (1650); 1652-1653 (1656)	1635-1650 (1652) <sup>1987</sup>		1640 (1641)	<b>ševci</b> : 1627, 1636, 1643, 1648, 1652	<u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1634, 1637; <u>insp.</u> <u>nad nechodícími do kostela</u> : 1635; <u>insp. nad pekaři</u> : 1636, 1650; <u>insp. v koželužském cechu</u> : 1637, 1652; <u>nad řezníky</u> : 1637, 1643, 1649, 1650; <u>perkmistři</u> : 1636, 1638-1646; <u>nad sběrači vína</u> : 1641; <u>nad sbírkou na fůry</u> : 1642; <u>nad obecními důchody</u> : 1650; <u>k vybirání tržného</u> : 1653
Pilman Kryštof, <b>uzdař</b>		1660	1658-1659 (1660)			<b>šenkovní řemesla</b> : 1656-1660	<u>desátníci</u> : 1656 (měst.)
<i>Písecký jinak</i> Červenka Josef, <b>kloboučník</b>		1627 (1629)					

<sup>1986</sup> Jan Petružilka přišel do Slaného v létě 1608 z města Žebráku spolu se svou manželkou Annou, dcerou ševce Jana Ottý. Předměstským sousedem se stal na počátku února 1620. V této době byl branným v Lounské bráně. V roce 1637 byla jeho manželkou Kateřina, vdova po bečváři Silvestru Kapounovi. Na počátku ledna 1646 (7. 1.) byl oddán s Dorotou Teyflovou, vdovou po Janu Teyflovi. Zemřel dne 6. 4. 1656. Jeho žena Dorota zemřela patrně krátce poté. RM 56, f. 151r; RM 57, f. 317v; RM 58, f. 405v; RM 59, f. 369r; M2, f. 219v; M3, f. 101r.

<sup>1987</sup> V roce 1648 nebyl sbor obecních starších obnoven.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Pryam Kašpar <sup>1988</sup>		1629 (1631) <sup>1989</sup>					
Radnický jinak Zvěřina Matyáš, <b>řezník</b>		1652-1660		1651-1652 <sup>1990</sup>		<b>řezníci:</b> 1655	insp. v kovářském cechu: 1655; insp. v cechu šenkovních řemesel: 1656-1659; <u>výběrčí na plat</u> děkanovi: 1656
Radnický Tomáš, <b>řezník</b> <sup>1991</sup>		1631-1652 (1653); 1656-1660			1627-1629 (1631)	<b>řezníci:</b> 1636, 1643, 1648, 1652, 1656-1660	<u>nad kontribucí:</u> 1627; <u>nad šosem:</u> 1633; <u>nad sbírkou</u> <u>hraběti:</u> 1635; <u>nad obecními</u> <u>důchody:</u> 1639; <u>výběrčí</u> <u>na plat děkanovi:</u> 1640; <u>perkmistři:</u> 1642, 1656; <u>nad záduším:</u> 1642; <u>insp.</u> <u>v koželužském cechu:</u> 1648, 1652, 1656-1660
Ron Václav, <b>jirchář</b>		1635-1637 (1641)			1627-1631 (1635)	<b>šenkovní</b> <b>řemesla:</b> 1627, 1636, 1637	
<i>Rouchovanský Pavel</i>		1622 (1627)					

<sup>1988</sup> Kašpar Pryam Vostrovecký se poměrně záhy po svém jmenování konšelem stal slánským purkrabím. V červenci 1629 nahradil Martina Družeckého. Ani tuto funkci však nezastával dlouho. O necelý rok později, v dubnu 1630, se stal místo odvolaného Lukáše Lipnického z Čáslavi slánským hejtmanem. Před rokem 1630 se oženil s Annou, vdovou po slánském purkrabí Danielovi Třeboňském z Rozenthalu, díky čemuž se stal nevlastním otcem Daniela a Anny Marie Třeboňských. Zemřel v říjnu 1634 (podle Daniela Vepřka 29. 10, podle záznamu v purkmistrovském manuálu nejpozději 28. 10.). Zdá se, že mezi slánské měšťany byl přijat až 18. 8. 1629, více než půl roku po svém jmenování konšelem. Sousedem se stal již na počátku října 1627 (8. 10.). Jeho synové Jan ani Jiří se v městské správě neuplatnili, jeho pastorkyně Anna Marie se v únoru 1642 (18. 2.) provdala za budoucího radního písaře Jindřicha Hronka. RM 58, ff. 86v, 89r, 137r, 223r; KSML 93, ff. E29-E30, F6, F20-F24; KNP2, ff. 333r-336v, 369r-369v, 370r-370v; KMIS 70, ff. 25v, 106v; M2, f. 216v. Jan Bohuslav MILTNER, *Kalendář historický*, s. 13. Srov. pozn. č. 1405. Josef Kadeřábek nesprávně uvádí, že Kašpar Pryam se stal vrchnostenským úředníkem až „po zažehnutí saského vpádu“ a že v městské radě působil dva roky. Zároveň mylně zotožňuje jeho přijetí mezi sousedy s jeho příchodem do Slaného. Josef KADERÁBEK, *Nerovný boj o víru?*, s. 271.

<sup>1989</sup> Kašpar Pryam setrval ve funkci konšela jen krátce. Již 9. 7., půl roku po renovaci městské rady, byl jmenován slánským purkrabím. Na jeho místo byl dosazen dosavadní městský rychtář Martin Zajíček jinak Bazata. Novým městským rychtářem se stal řezník Václav Přeslička jinak Votický (viz). RM 58, ff. 119r, 137r.

<sup>1990</sup> Matyáš Radnický jinak Zvěřina byl jmenován městským rychtářem na konci prosince 1651 (30. 12.). Již v květnu následujícího roku (31. 5.) pronikl do městské rady a to na 12. místě. RM 59, f. 243v.

<sup>1991</sup> Tomáš Radnický, syn řezníka Matěje Radnického, se v polovině února 1620 (19. 2.) oženil s Kateřinou, dcerou bečváře Václava Slavička (viz). Krátce na to byl přijat za slánského souseda (6. 3.). V dubnu 1651 mu bylo údajně 59 let. Jeho syn Jan se v únoru 1643 (15. 2.) oženil s Reginou, vdovou po radním Jiříku Sulivovi (viz). RM 57, f. 327v; KNP 2, f. 440v; M2, ff. 196v, 217v.



<b>jméno</b>	<b>primas</b>	<b>radní</b>	<b>obecní starší<sup>1968</sup></b>	<b>rychtář</b>	<b>rychtářská rada</b>	<b>cechy (starší)</b>	<b>ostatní menší úřady</b>
<i>Russak jinak Pasecký</i> <i>Šimon</i>		1622 (1627)					
Samson Jan			1641-1643 (1650)		1641-1648 (1650)	<b>kramáři:</b> 1643, 1648	<u>kostelník:</u> 1631, 1635, 1637, 1641-1643, 1648; <u>desátník:</u> 1634 (měst.); <u>nad šosem:</u> 1647
Sfferyn jinak Smetánka (Smetana) Jakub, <b>švec</b>		1622 (1627)				<b>ševci:</b> 1596- 1597, 1599-1601, 1606, 1610, 1611, 1613-1614	
Slavíček (Slavík) Václav, <b>bečvář</b>		1627-1631 (1635)				<b>bečváři:</b> 1601- 1604, 1606, 1607, 1609-1611, 1627, 1636	<u>perkmistři:</u> 1627, 1631; <u>nad šosem:</u> 1633
Stehlík Jan, <b>pekař</b> <sup>1992</sup>		1652-1658 (1659)	1650 (1652)			<b>pekaři:</b> 1643, 1652, 1656- 1659; <b>vinaři:</b> 1654, 1656, 1658	<u>výběřci na plat děkanovi:</u> 1641; <u>dohled nad</u> <u>hostinskými domy:</u> 1652; <u>insp. v pekařském cechu:</u> 1655
Studnička Ondřej			1660	1653-1657 (1658); 1659 (1660)	1652 (1653)		<u>nad řezníky:</u> 1656
Suliva Jiří, <b>řezník</b> <sup>1993</sup>		1635-1641 (1643)				<b>řezníci:</b> 1637	
<i>Špička Příbramský</i> <i>Jan, řezník</i>	1627-1629 (1631), 1633 (1635) <sup>1994</sup>	1627-1631 (1635)				<b>řezníci:</b> 1627	

<sup>1992</sup> Vztah Jana Stehlíka, užívajícího jména ve zlatinizované podobě Joannus Carduelus Tyronus, ke slánskému rodákovi Jakubu Stehlíkovi (Acanthis), který napsal příspěvek k počtě Simeona Cerasina (1598) a slánského děkana Martina Galli Černovického (1600), není zcela jasný. Jan Stehlík by mohl být rovněž v příbuzenském vztahu k Jakubu Acanthido-Mitis, který přijal své druhé jméno, tedy Mitis, po svém strýci Janu Mitisovi, velvarském primasovi. RM 59, f. 273v; RUK 1 (26-30). Srov. Jindřich HULINSKÝ, *Latinští básníci*, s. 44.

<sup>1993</sup> Jiřík Suliva se v lednu 1627 (24. 1.) oženil s Regnou, dcerou po kožešníkovi Abrahámovi Sseyterovi, měšťanu města Rakovníka. Zemřel nejpozději v dubnu 1641. Vdova Regna se opět vdává v únoru 1643 (15. 2.), a to za Jana Radnického, syna koňšela Tomáše Radnického (viz). RM 59, f. 68r; KMIS 70, f. 25v-26r; KSML 93, f. F14-F15, M2, ff. 210v, 217v.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
Štáva Samuel, <b>mydlář</b>	1650 (1652), (1656) 1657- 1658 <sup>1995</sup>	1629-1631 (1635); 1637-1653 (1656); 1657-1660				<b>kramáři:</b> 1636, 1637, 1643, 1648, 1652, 1658-1660	<u>nad řezníky:</u> 1632, 1649- 1650; <u>nad šosem:</u> 1633, 1639; <u>nad pekaři:</u> 1637, 1648; <u>nad solí:</u> 1639; <u>výběrčí</u> <u>na plat děkanovi:</u> 1642; <u>padesátník:</u> 1643 (měst.); <u>insp. pekařského cechu:</u> 1648, 1657-1658; <u>perkmistři:</u> 1648-1650, 1652-1654, 1658; <u>insp. ševcovského cechu:</u> 1652; <u>insp. kramářského</u> <u>cechu:</u> 1655-1657; <u>insp.</u> <u>krejčovského cechu:</u> 1660
Šultys z Felsdorfu Jan Mistr	1631 (1635)	1627-1631 (1635)					<u>nad kontribucí:</u> 1626
Trčka Jiří, <b>hrnčič</b>		1627 (1629)	1635 (1637)			<b>hrnčiči:</b> 1613, 1614, 1617, 1619, 1627	<u>desátník:</u> 1608 (3. předm.), 1615 a 1617 (4. předm.)
Třeboňský Daniel <sup>1996</sup>		1643-1656 (1657)	1657-1658 (1659)		1658-1660		<u>výběrčí na plat děkanovi:</u> 1642; <u>perkmistři:</u> 1644, 1645, 1646; <u>insp. v cechu kovářů:</u> 1648, 1652; <u>dohled do</u> <u>hostinských domů:</u> 1656; <u>nad mírami a lokty:</u> 1657-

<sup>1994</sup> Jan Špička Příbramský byl jmenován primasem dne 20. 4. 1633 místo sesazeného Jana Šultysa. Spíše než osobní sympatie tuto volbu ovlivnil prostý fakt, že při předchozí renovaci byl Jan Špička zvolen jako v pořadí druhý konšel, tj. první po primasovi. Ostatně v instrukci regentovi, který jej měl jakožto nového primase uvést do funkce, je zdůrazněno, aby jej „*přitom napomenul, aby on na svou povinnost lepší pozor dal a týmž Janem Šultysem se kál [...]*“. KMIS 72, ff. 90v, 93r.

<sup>1995</sup> Samuel Štáva se stal primasem z rozhodnutí hraběte již 17. 5. 1656, kdy nahradil Daniela Vepřka dosazeného do funkce primase při poslední obnově rady, která proběhla na počátku roku 1656. Oba zmínění si pouze vyměnili své funkce, hraběcí úředník Samuel Štáva se stal primasem a primas Daniel Vepřek hraběcím úředníkem. RM 59, f. 362v.

<sup>1996</sup> Daniel Třeboňský, který se narodil kol. roku 1621, byl synem Daniela Třeboňského z Rozenthalu, prvního purkrabího slánského panství (Podrobněji k jeho osobě viz příloha č. 9.1). Jeho matka se podruhé provdala za slánského místohejtmana Kašpara Pryama Vostroveckého (viz). V roce 1642 (24. 2. či 25. 2.) se Daniel Třeboňský mladší oženil s Justýnou, dcerou po bývalém primasovi Janu Špičkovi (viz). Na konci února 1650 (27. 2.) se oženil s Alžbětou, dcerou Samuela Crucigera. O jeho kulturním rozhledu svědčí mj. fakt, že v roce 1658 vedl se Zuzanou Hronkovou, vdovou po slánském písaři Jindřichu Hronkovi, spor o vlastnictví Hájkovy Kroniky. Vzhledem k tomu, že jej prohrál, byl povinen Zuzaně kroniku vrátit. První ženou Jindřicha Hronka byla jeho sestra Anna Marie (od 18. 2. 1642). RM 57, f. 399r; RM 59, f. 406v-407r; KMIS 71, s. 113-114; NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24; M2, ff. 216v, 240r.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
							1660; <u>insp. nad nechodícími do kostela</u> : 1658-1660
<i>Tuček Vít (Špalíček), švec</i>		1622-1627 (1629)				ševci: 1627	
Vepřek Daniel, <b>RE</b> <sup>1997</sup>	1652-1656 (1657)	1652-1656 (1657) <sup>1998</sup>	1637-1641 (1643)		1635-1640 (1641)		<u>nad statkem J. Šoltysa</u> : 1634; <u>perkmistři</u> : 1636, 1638-1650, 1652-1654, 1656; <u>insp. v krejčovském cechu</u> : 1641; <u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1638; <u>nad obecními důchody</u> : 1639-1641; <u>nad sběrači vína</u> : 1640; <u>nad lisy při děláni vína</u> : 1642; <u>nad řezníky</u> : 1648-1650; <u>insp. v pekařském cechu</u> : 1655, 1656
<i>Veselský Jan, soukeník, E</i>		1622 (1627)					<u>nad solnicí</u> : 1622; <u>inspektor nad farou a školou</u> : 1622; <u>nad svolenou pomocí</u> : 1622; <u>nad clem</u> : 1622
<i>Vlček Petr (= Karlík jinak Vlk/Vlček, Petr)</i>		1627-1629 (1631)					
Vodička Ambrož, <b>kožišník</b>			1635-1637 (1641)	1641-1652 (1653)	1640 (1641)		<u>nad sbírkou</u> : 1634; <u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1637; <u>nad obecními důchody</u> : 1639-1641 (1652); <u>nad obilnou třetinou</u> : 1639; <u>nad sběrači vína</u> : 1640; <u>nad řezníky</u> :

<sup>1997</sup> Daniel Vepřek se narodil v roce 1600 nebo 1601 obecnímu staršímu a budoucímu konšelu Václavu Vepřkovi (viz) a jeho ženě Ludmile. V roce 1608 Václav a Ludmila Vepřkovi zemřeli a kromě Daniela po sobě zanechali ještě Kateřinu (nar. asi 1602) a Václava (nar. asi 1606). V listopadu 1623 se Daniel oženil s Kateřinou, dcerou zámečnicka Linharta Meynera, s nímž měl několik dětí. Dospělosti se patrně dožili jen synové Bohuslav a Václav. Po dvouletém pobytu v exilu se Daniel Vepřek vrátil zpět do Slaného, konvertoval v červenci 1628 přijal měšťské právo. Od roku 1641 byl mladším a od roku 1643 starším radním písařem. V květnu 1656 byl jmenován úředníkem statku slánského, kterým byl až do své smrti v listopadu 1657 (26. 11.). Josef Kadeřábek nesprávně uvádí, že manželkou Daniela Vepřka byla dcera Martina Majera (*Nerovný boj o víru?*, s. 277). RM 59, ff. 67v, 122v-123r, 362v; KNP 2, f. 441v; M1, s. 39; M2, f. 207r; M3, f. 103r; Srov. Josef LACINA, *O Danielovi Vepřkovi*, s. 50-55; TÝŽ, *Paměti*, s. 155-158. Srov. kap. č. 4.4.

<sup>1998</sup> Daniel Vepřek byl z funkce primase odvolán již po čtyřech měsících od svého uvedení do úřadu. Dne 17. 5. 1656 si vyměnil pozici s hrabčím úředníkem Samuelem Šťávou. Samuel Šťáva se stal primasem a primas Daniel Vepřek hrabčím úředníkem. RM 59, f. 362v.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
							1648-1650; <u>nad pekaři</u> : 1648, 1652
Voříšek Vavřinec, <b>řezník</b> <sup>1999</sup>		1622-1627 (1629) <sup>2000</sup>		1627 (1629)		<b>řezníci</b> : 1627	<u>nad kontribucí a půjčkou císaři</u> : 1624; <u>k vybírání z vín</u> : 1624; <u>nad husařkami</u> : 1624
Votický Adam, <b>řezník</b> <sup>2001</sup>		1652-1660		1648-1650 (1652)		<b>řezníci</b> : 1652, 1655-1660	<u>nad pekaři</u> : 1648-1650; <u>dohled nad hostinskými domy</u> : 1652; <u>k vybírání tržného( z dobytka)</u> : 1653-1654, 1659-1660; <u>insp. v ševcovském cechu</u> : 1655-1659; <u>nad vězni</u> : 1656-1660; <u>insp. v cechu šenkovních řemesel</u> : 1660
Votický jinak Přeslička Václav, <b>řezník</b> <sup>2002</sup>	1648 (1650)	1631-1650 (1652)		1629 (1631)	1629 (22. 1. – 9. 7.)	<b>řezníci</b> : 1636, 1637, 1641, 1643, 1648	<u>výběrčí na plat děkanovi</u> : 1633, 1638; <u>nad statkem J. Soltysa</u> : 1634;

<sup>1999</sup> Slánskému rodáku Vavřinci Voříškovi, synu řezníka Jakuba Voříška, pomohl do vyšších pater městské správy nepochybně sňatek s Kateřinou, vdovou po Matěji Vlkovi jinak Jakubcovi (viz). V radním manuálu je chybně (?) označena za vdovu po Jakubu Vlkovi jinak Jakubcovi. Vzhledem k věku nevěsty si radní písař Karel Zikmund neodpustil jízlivou poznámku „*Tý bábě jest již přes 70let, nejni-li více a toto již 4<sup>o</sup>muže zedeře.*“ Krátce po sňatku s Kateřinou, s níž byl oddán na počátku února 1619 (3. 2.), získal Vavřinec městské právo (20. 2.). Podruhé se oženil v roce 1627 (12. 9.), kdy se jeho vyvolenou stala Zuzana, vdova po Janu Haymanovi (sic!). O tři roky později získává povolení vrchnosti a odchází se svou ženou Zuzanou, vdovou po šmejdíři Abrahamu Hoffmannovi (!) a dcerou Mandalenou do nedalekých Kralovic. Na rozdíl od svého otce Jakuba, který byl „pouze“ starším v krejčovském cechu (1595-1599), pronikl až do konšelského sboru. RM 57, ff. 268v, 275v; KMIS 70, ff. 37v, 40r, 41v-42r; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 494. *Knihy výhostů 1587-1630*, f. 42r; M2, ff. 194r, 211v.

<sup>2000</sup> Vavřinec Voříšek nebyl do konšelského sboru jmenován spolu s ostatními v lednu 1627, ale až na počátku září (3. 9.) poté, co byl pro údajnou neschopnost propuštěn z úřadu městského rychtáře. V úřadu městského rychtáře jej nahradil dosavadní radní Blažej Laňka. Spíše než Voříškova nedůslednost při vykonávání svěřeného úřadu byla v této věci patrně rozhodující předpokládána neochota Blažeje Laňky konvertovat. RM 58, ff. 32v-33r, 68v, 69r.

<sup>2001</sup> Syn řezníka Václava Votického. V srpnu 1645 se oženil s Kateřinou Kolínskou, vdovou po Samuelovi Kolínském z Většina (viz), který byl pastorkem slánského radního písaře a později zároveň konšela Karla Zikmunda (viz). M2, f. 219r.

<sup>2002</sup> Řezník Václav Votický, syn Jiříka Jelínka, měšťana městyse Votic, přišel do Slaného nejpozději na počátku roku 1619, kdy se oženil s Dorotou, vdovou po Ondřeji Přesličkovi (10. 2.) a ne až na počátku 30. let, jak chybně uvádí Josef Kadeřábek (*Nerovný boj o viru?*, s. 278). O povolení oženit se Dorotou požádal Votický dne 14. 1. 1619. Krátce po sňatku s Dorotou byl Václav Votický přijat mezi slánské měšťany (25. 2. 1619). Do městské správy pronikl poprvé na počátku roku 1629, kdy se stává členem rychtářské rady. Z prozatím neznámého důvodu je označen, stejně jako o půl roku později, kdy je jmenován městským rychtářem jako Václav Přeslička, tj. jménem své ženy.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
							<u>nad vinicemi hraběte</u> : 1640; <u>nad sběrači vína</u> : 1641; <u>insp.</u> <u>v ševcovském cechu</u> : 1648; <u>nad řezníky</u> : 1648
Vranský Jan, <b>mlynář</b>		1627-1635 (1637)				<b>pekaři</b> : 1627	<u>nad pekaři</u> : 1631-1632; <u>nad kontribucí</u> : 1633; <u>výběrčí</u> <u>na plat děkanovi</u> : 1634;
Vyskočil Chrysostom, <b>švec</b> <sup>2003</sup>			1641 (1643); 1650 (1652)		1641-1650 (1652)	<b>ševci</b> : 1636, 1637, 1643, 1648	<u>výběrčí platu na děkana</u> : 1633; <u>nad sbírkami hraběte</u> : 1635; <u>nad šosem</u> : 1646; <u>insp.</u> <u>v koželužském cechu</u> : 1648
Vyšata Pavel			1652-1658 (1659); 1660	1643 (1648); 1659 (1660)	1652-1656 (1657); 1658		<u>desátník</u> : 1648 (měst.); <u>nad řezníky</u> : 1657-1660
<i>Zachář Adam, řezník</i>		1622 (27)					<u>nad řezníky</u> : 1624; <u>kontribuce</u> : 1625
<i>Zajíček jinak Bazata Martin, mydlář</i>		1629-1635 (1637) <sup>2004</sup>		1629			<u>nad řezníky</u> : 1632
Zajíček Jiří <sup>2005</sup>		1653-1660	1652 (1653)			<b>kramáři</b> : 1655- 1660	<u>desátník</u> : 1648 (předm.); <u>nad vybíráním platu děkana</u> : 1654; <u>nad živým dobytkem</u> : 1656, 1658-1660; <u>nad řezníky</u> : 1657-1660; <u>perkmistři</u> : 1658; <u>insp.</u> <u>v hrnčířském cechu</u> : 1658-

Důkaz o tom, že se jedná o jednu a tu samou osobu, poskytuje kniha č. 88. Zemřel na počátku května 1651 (11. 5.). Informace Josefa Kadeřábka o tom, že byl konšelem ještě „na sklonku padesátých let“ tedy není pravdivá (c. d.). Tehdy v radě zasedal jeho syn Adam (viz). RM 57, ff. 269r, 277v; M2, f. 194r; M3, f. 98v; KSZ 88, f. 4v.

<sup>2003</sup> Chrisostom Vyskočil se narodil v Sedlčanech. Do Slaného se přišel nejpozději ve 20. letech 17. století. V polovině února 1623 se za něj městská rada přimlouvá u Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, aby mu byl vydán zachovací a výhostní list. V únoru 1625 (2. 2.) se ještě jako tovaryš ševcovského řemesla oženil s Kateřinou, vdovou po Janu Dítěti. Jeho další ženou byla Dorota, vdova po Vítovi Kalinovi. Zemřel v září 1650. Jeho poslední ženou byla jakási Justýna. KMIS 69, f. 298v, KMSL 93, f. F28-F29; KNP2, f. 44v; KŠ 41, f. 8v-9r; M2, f. 207v; M3, f. 98r.

<sup>2004</sup> Martin Zajíček nebyl zvolen do městské rady spolu s ostatními v lednu 1629. Mezi konšely začal zasedat až od července téhož roku, kdy nahradil Kašpara Pryama, který byl jmenován slánským purkrabím. Na pozici městského rychtáře jej vystřídal Václav Přeslička jinak Votický (viz). RM 58, ff. 119r, 137r.

<sup>2005</sup> Jiří Zajíček je synem konšela Martina Zajíčka jinak Bazaty (viz) a jeho manželky Anny. Narodil se na konci dubna 1623 (křest 30. 4.). Jeho kmotry byli Jan Špička (viz), Šimon Bárta jinak Pružina (viz) a Kateřina Bílinská. Spřízněn byl také s Tomášem Radnickým, který se nejpozději v roce 1643 stal jeho otčímem (viz) a Martinem Chládkem, s jehož neteří Annou se oženil na podzim 1643 (24. 11.). M2, ff. 43v, 217v; KSML 93, f. F29-F30; KSV 96, f. 88r. Srov. KNP 2, ff. 90v-94v, 100r, 111r-111v.

jméno	primas	radní	obecní starší <sup>1968</sup>	rychtář	rychtářská rada	cechy (starší)	ostatní menší úřady
							1660
Žďárský Jiřík Mistr		1622 (27)					
Zikmund Karel <sup>2006</sup>		1627-1631 (1637)					nad řezníky: 1624
Žlutický Matouš, řezník <sup>2007</sup>		1627-1629 (1631)		1631 (1635)		řezníci: 1627	nad kontribucí: 1627

<sup>2006</sup> Karel Zikmund Novokolínský působil před příchodem do Slaného jako městský písař v Kolíně n. Labem. Jeho žádost o místo radního písaře byla projednávána slánskými konšely na počátku února 1610. Příslušnou přísahu složil Karel v květnu téhož roku. Na konci listopadu 1611 nahradil Václava Hanzburského na pozici předního radního písaře, nicméně již na počátku ledna 1614 je opět označován jako druhý či mladší radní písař. Starším radním písařem se opět stává až po odchodu Jana Veselského do exilu v roce 1626 (viz). Tuto pozici pak zastává až do své smrti na počátku třicátých let 17. století (zemřel mezi 10. 3. 1631 a 23. 6. 1632). Mezi slánské měšťany byl přijat v létě 1619 (8. 7.). RM 56, ff. 233r, 248r; RM 57, ff. 18r, 223r, 247r, 291v-292r. Podle Tomáše Raichla je totožný s kolínským konšelem Karlem Zikmundů či Zikmundem, který zachytil průběh jednání tzv. dlouhého sněmu 1609-1610 v rozsáhlém a historicky velmi cenném diariu. Tomáš RAICHL, *Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu*, s. 45. Srov. kap. č. 4.4.

<sup>2007</sup> Matyáš či Matouš Žlutický, syn rakovnického písaře Simeona Žlutického a bratr Daniela Žlutického, pocházel původně z Milevska. Jako žák žatecké školy napsal verše do sborníku „Naenia“, který vznikl u příležitosti úmrtí jeho nevlastního bratra Mikuláše Holárka. Dne 4. 2. 1616 se oženil se Zuzanou, vdovou po řezníkovi Janu (Jeronymovi!) Orabinovi a krátce na to, 7. 3. 1616, získal městské právo. RM 57, f. 146r; RUK 5 (599); M1, s. 422.

## 6. Městský rychtář a jeho rada v letech 1595-1660

V následujících tabulách, sestavených na základě excerpce radních manuálů, jsou přehledně zachyceny osoby, které v letech 1595-1660 zastávaly úřad městského rychtáře a osoby, které tvořily spolu s rychtářem tzv. rychtářský soud. Tučně jsou označeni rychtáři (*judices*), obyčejným písmem pak jeho pomocníci (*consilarii judicis*), kteří jsou uvedeni přesně v tom pořadí, v jakém byli jmenováni při příslušných „obnovách“. Zároveň byla striktně respektována podoba jména dané osoby, a to z toho důvodu, aby alespoň na tomto malém vzorku byla dokladována platnost všeobecně známého faktu o neustálenost příjmení (a jmen) v období raného novověku. Písmeno v závorce za jménem člena rychtářského sboru odkazuje na samosprávný sbor, v němž daný jedinec současně působil a číslo na pořadí v příslušném sboru. Např. „S11“ znamená, že daný jedinec byl ve stejném roce, kdy byl jmenován členem rychtářského sboru, zároveň zvolen do sboru obecních starších, a to na 11. místě. Podobně „V4“ odkazuje na 4. místo ve sboru volenců. Není-li za jménem žádné písmeno s číslem, znamená to, že daná osoba v příslušném roce nebyla členem žádného ze tří samosprávných sborů. Více k níže uvedeným osobám, včetně různých podob jejich jmen a příjmení viz příloha č. 2 a 5.

Informace o obnovách úřadu městského rychtáře a jeho pomocníků byly čerpány z následujících pramenů: AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 1r (1595), 40v (1596), 99v (1597), 163v (1598), 233v (1599), 300r (1600), 356r (1601), 419v (1602), 485v (1603), 576v (1604); kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 26v (1605), 47v (1606), 94r (1607), 146v (1608), 198v (1609), 252r-v (1610), 349v a 350r (1611), 397r (1612); kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 2r (1613), 35r (1614), 95r (1615), 155r a 157r (1616), 201v (1617), 254r (1618), 312v a 313r (1619/1620); kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 275r (1620); kniha č. 90, *Kniha soudní zápisy 1612-1615*, f. 90r (1613).

### Použité zkratky:

**M – 3:** SOA Praha, Sbírká matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3* (1650-1665)

**RM – 55:** AMS, kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*; **58:** AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*; **59:** AMS, kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*

1595	1596	1597	1598	1599	1600	1601	1602	1603	1604	1605	1606
<b>Šimon Okrašovský</b>	<b>Jindřich Arnošt</b>	<b>Vít Vosluhovský</b>	<b>Vít Vosluhovský</b> <sup>2008</sup>	<b>Jindřich Arnošt</b>	<b>Jindřich Arnošt</b>	<b>Jan starší Orabina</b>	<b>Jan Orabina</b>	<b>Alexander Albín</b>	<b>Alexander Albín</b>	<b>Simeon Šebesta</b>	<b>Martin Maier</b>
Jan Orabina (S3)	Jan Orabina (S3)	Jiřík Černej (S2)	Jan Hlinecký (S1)	Jan Hlinecký (S1)	Jan Orabina (S1)	Mikuláš Vodvářka (S1)	Jan Veselský (S1)	Jan Orabina starší (S3)	Jan Veselský (S1)	Jan Veselský (S1)	Jan Veselský (S1)
Jan Hlinecký (S5)	Jiřík Černej (S7)	Jan Sejkora (S4)	Jiřík Černý (S3)	Jan Orabina (S2)	Tobiáš varhaník (S5)	Tobiáš varhaník (S5)	Alexander Albín (V1)	Vilím Modletický (V3) <sup>2009</sup>	Martin Maier (S2)	Martin Maier (S2)	Mikuláš Vodvářka (S8)
Jiřík Černej (S10)	Alexander Šťastný (S8)	Tobiáš varhaník (S9)	Alexander Šťastný (S7)	Jiřík Černej (S3)	Martin Mayer (S8)	Martin Majer (S8)	Vilím Modletický (V2)	Tobiáš Varhaník (S6)	Tobiáš varhaník (S5)	Daniel Moucha (S6)	Daniel Moucha (S7)
Jiřík Vojna (S8)	Tobiáš Varhaník (S9)	Alexander Šťastný (S8)	Tobiáš varhaník (S8)	Alexander Šťastnej (S7)	Matouš Trnka (S10)	Daniel Moucha (S9)	Daniel Moucha (S9)	Daniel Moucha (S9)	Pavel Rochovanský (S6)	Jan Kališ (S12)	Jan Bílek (S11)
Alexander Šťastnej (S11)	Vít Tlustej (S11)	Jeremiáš jirchář (S12)	Václav Kozák (S12)	Tobiáš Varhaník (S8)	Daniel Moucha (S9)	Václav Vepřek (S4)	Tobiáš varhaník (S5)	Simeon Šebesta (V2) <sup>1331</sup>	Daniel Moucha (S9)	Mikuláš Vodvářka (V1)	Pavel Rochovanský (V1)
Tobiáš varhaník (S12)	Šimon Okrašovský (V1)	Matěj Špitálský (S7)	Jeremiáš Rakovnický (V12)	Mikuláš Vodvářka (S5)	Simeon Šebesta (S11)	Pavel Rochovanský (V7)	Pavel Rochovanský (V8)	Pavel Rochovanský (V6)	Mikuláš Vodvářka (V1)	Pavel Rochovanský(V2)	Matouš Nemina (V3)

1607	1608	1609	1610	1611	1612	1613	1614	1615	1616	1617	1618
<b>Vilím Modletický</b>	<b>Martin Maier</b>	<b>Daniel Ronovský</b>	<b>Daniel Ronovský</b>	<b>Martin Majer</b>	<b>Martin Majer</b>	<b>Daniel Ronovský</b>	<b>Daniel Ronovský</b>	<b>Daniel Ronovský</b>	<b>Jan Špička</b>	<b>Václav Pospíšil</b>	<b>Šimon Bárta</b>
Jan Veselský (S1)	Jan Veselský (S1)	Jan Veselský (S1)	Jan Veselský (S1)	Vít Spousta (S1)	Vít Spousta (S1)	Martin Mayer (S1)	Jan Trnůžka (S1)	Jan Trnůžka (S1)	Jan Hradecký (S1)	Simeon Celeryn (S2)	Simeon Celeryn (S1)

<sup>2008</sup> Vít Vosluhovský zemřel po necelém ročním působení ve funkci městského rychtáře. Již 8. 1. 1599 na jeho místo nastoupil dosavadní člen rychtářské rady Václav Hádek jinak Kozák, který tento úřad spravoval až do obnovení rady a následného jmenování nového rychtáře na konci dubna 1600. RM 55, f. 216v.

<sup>2009</sup> Dne 18. 2. 1604, necelé tři měsíce před obnovou rychtářského úřadu, byli ze svých funkcí odvoláni Vilém Modletický a Simeon Šebesta, neboť „zapomenuvše se nad povinnostmi svými do rady k panu rychtáři jsouc přidáni, choditi nechťeli.“ Místo nich byli k „vyslýchání lidských spravedlností“ jmenováni Jan Veselský a Martin Majer, kteří byli v těchto funkcích potvrzeni i při následující obnově. RM 55, f. 566v.



Martin Maier (S2)	Vilím Modletický (S2)	Martin Maier (S2)	Martin Majer (S2)	Daniel Ronovský (S2)	Daniel Ronovský (S2)	Jan Unhošťský (S2)	Jan Unhošťský (S2)	Jan Unhošťský (S3)	Jan Trnůžka (V1)	Jan Trnůžka (V1)	Václav Pospíšil (S2)
Jan Bílek (S7)	Mistr Jiřík Žďárský (V1)	Jan Bílek (S7)	Jan Špička (V1)	Jan Unhošťský (S3)	Jan Unhošťský (S3)	Václav Pospíšil (S11)	Jan Hradecký (S4)	Jan Hradecký (V1)	Simeon Celeryn (S5)	Adam Zachař (V2)	Jan Trnůžka (V1)
Daniel Moucha (V1)	Tobiáš varhaník (S6)	Tobiáš varhaník (S6)	Jan Aunhošťský (S11)	Pavel Jelínek (S11)	Pavel Jelínek (S11)	Jan Trnůžka (S12)	Simeon Celeryn (S9)	Simeon Celeryn (S9)	Adam Zachař (V3)	Bartoloměj sedlář (S6)	M. Jiří Brásda (S4)
Matouš Nemina (S9)	Jan Nyžburský (S7)	Jan Špička (V3)	Tobiáš varhaník (S6)	Jan Trnůžka (V9)	Jan Trnůžka (V9)	Adam Zachař (V1)	Adam Zachař (S10)	Václav Pospíšil (V2)	Václav Pospíšil (V2)	Václav Pelargus (V3)	Jan Jahoda (S9)
Pavel Rochovanský (V2)	Jan Aunhošťský (S12)	Jan Aunhošťský (S12)	Jan Bílek (S7)	Jan Mandelka (V10)	Jan Mandelka (V10)	Zikmund z Czynperku (V4)	Václav Pospíšil (V1)	Adam Zachař (S10)	Václav Pelargus (S11)	Daniel Schodecký (V9)	Daniel Schodecký (S11)

1619	1620	1627	1629	1629 <sup>2010</sup>	1631	1635	1637
<b>Martin Majer</b>	<b>Martin Zajíček</b>	<b>Vavřinec Voříšek</b>	<b>Martin Bazata</b>	<b>Václav Přeslička</b>	<b>Matyáš Žlutický</b>	<b>Jan Horáň</b> <b>Samuel Kolínský</b>	<b>Samuel Kolínský</b> <b>Tomáš Hrouda</b>
Simeon Celeryn (S1)	Simeon Celeryn (S1)	Daniel Mečíř	Daniel Mečíř	Jan Hradecký	Jan Hradecký	Samuel Šťáva	Pavel Kotek
Šimon Bárta (S2)	Jan Jahoda (S5)	Silvestr Kapoun	Václav jirchář	Václav jirchář	Václav jirchář	Jan Michal Brodský (S2)	Václav Czeybik (S4)
Mistr Jan Šultys z Felzdorfu (S3)	Šimon Pružina (V1)	Václav Ron, jirchář	Tomáš Radnický	Tomáš Radnický	Václav Czeybik	Václav Czeybik (S5)	Jan Malina (S7)
Jan Jahoda (S5)	Jan Mittis (V6)	Tomáš Radnický	Václav Přeslička	Tomáš Hovoryn	Tomáš Hovoryn	Tomáš Hrouda (S4)	Daniel Vepřek, písař (S5)
Jan Mandelka (S7)	Jakub Vlk (V12)	Jan Hruška	Tomáš Hovorin	Samuel Cruciger	Augustin Kosyna	Daniel Vepřek, písař	
Jan Trnůžka (V1)		Tomáš Hovorin, písař	Samuel Cruciger	Václav Czeyblík	Pavel Kyrásek (!)		

<sup>2010</sup> V roce 1629 došlo k obnově rychtářského úřadu a sboru jeho přísežných dvakrát, poprvé na konci ledna (22. 1.) a podruhé na počátku července (9. 7.). První obnova proběhla v souvislosti s tradiční obnovou konšelského úřadu, druhá byla vynucena jmenováním konšela Kašpara Pryama slánským purkrabím, a jeho nahrazení v konšelském sboru dosavadním městským rychtářem Martinem Zajíčkem. Při této příležitosti byl zároveň odměněn sbor rychtářových pomocníků. RM 58, ff. 119r, 137r.

1640	1641	1643	1648	1650	1652	1653
<b>Samuel Kolínský</b> <b>Václav Pasecký</b>	<b>Jan Horáň</b> <b>Ambrož Vodička</b>	<b>Pavel Vyšata</b> <b>Ambrož Vodička</b>	<b>Adam Votický</b> <b>Ambrož Vodička</b>	<b>Adam Votický</b> <b>Ambrož Vodička</b>	<b>Matěj Hájek</b> <b>Ambrož Vodička</b> <sup>2011</sup>	<b>Jan Orabina</b> <b>Ondřej Studnička</b>
Jan Petružilka (S1)	Jan Brykcí	Václav Votický (K3)	Samuel Cruciger	Samuel Cruciger (S2) <sup>2012</sup>	Pavel Vyšata, písař (S2)	Pavel Vyšata (S2) <sup>2013</sup>
Daniel Vepřek (S5)	Zikmund Hassylt (S4)	Jan Orabina (S4)	Jan Czynk, písař	Chrysostom Vyskočil (S3)	Jan Orabina (S3)	Zikmund Hassilt (S5)
Ambrož Vodička (S6)	Jan Samson (S5)	Jan Hubáček (S7)	Tomáš Hro[u]da	Jan Orabina (S6)	Vít Fiala	Vít Fiala
	Jan Orabina (S6)	Jan Festýn	Jan Samson (S5)	Vít Fiala	Ondřej Studnička	
	Chrysostom Vyskočil (S7)	Jan Brykcí, písař	Chrysostom Vyskočil			
			Jan Orabina (S4)			

1656	1657	1658	1659	1660
<b>Daniel Kozák</b> <b>Ondřej Studnička</b>	<b>Daniel Kozák</b> <b>Ondřej Studnička</b>	<b>Jan Orabina</b> <b>Václav Fiala jinak Dítě</b>	<b>Pavel Vyšata</b> <b>Ondřej Studnička</b>	<b>Jan Orabina</b> <b>Václav Fiala</b>
Pavel Vyšata (S3)	Viktoryn Alexandr, inspektor a písař (S2)	Daniel Třeboňský, písař (S2)	Daniel Třeboňský, písař	Daniel Třeboňský, písař
Zikmund Hassilt (S5)	Jan Orabina (S5)	Pavel Vyšata (S5)	Jan Orabina (S3)	Martin Chládek
Jan Orabina (S6)	Martin Chládek	Martin Chládek	Václav Fijala (S5)	Benedikt Entzman (S5)
Martin Chládek	Benedikt Pelikán	Václav Stehlík	Martin Chládek	Fridrich Samson
Benedikt Pelikán				

<sup>2011</sup> Ambrož Vodička, který zemřel již v říjnu 1652, byl ve funkci městského rychtáře nahrazen Ondřejem Studničkou (od 13. 11). RM 59, f. 268v, M3, f. 99r.

<sup>2012</sup> Na konci prosince 1651 (30. 12.) byl Samuel Cruciger, který byl neznámo kdy před tímto datem jmenován poručeným rychářem, z této funkce propuštěn. Místo něj byl městským rychtářem jmenován Matěj Radnický jinak Zvěřina. RM 59, f. 243v.

<sup>2013</sup> Dne 26. 7. 1655 se namísto Pavla Vyšaty, který podle rychtáře zanedbával své povinnosti, stal písařem rychtářského soudu Jindřich Hronek. RM 59, f. 341r.

## 7. Obsazování úřadů nad obecními důchody v letech 1595-1622

Následující dvě tabulky přehledně zachycují vývoj obsazování úřadů nad obecními důchody v letech 1595 – 1622. V první z nich je zaznamenáno kolik úřadů v daném roce bylo obsazováno a zároveň kolik míst bylo v rámci těchto úřadů rezervováno pro konšely, obecní starší, volence a kolik pro zástupce obce. První číslo odkazuje na počet míst, které byly pro danou skupinu teoreticky vyhrazeny, druhé pak na počet osob, které daná místa skutečně obsadily. Například záznam „konšelé 10 (8)“ znamená, že konšelé obsadili celkem 10 míst, avšak ne deseti různými jedinci, ale pouze osmi. Mezi zástupce obce jsou zahrnuti všichni, kdo v době svého jmenování nebyli členy žádného ze tří samosprávných sborů. Této skupině je věnována druhá tabulka, ve které jsou daní jedinci rozděleni na osoby, které v minulosti bývaly volenci, obecními staršími či konšely, popř. se jimi v budoucnu staly a na jedince, kteří do těchto sborů nikdy neprošli. Pokud daná osoba byla bývalým volencem (obecním starším, konšelem), bylo vždy primárně počítáno s touto bývalou funkcí, i když se v budoucnu do některého ze sborů opět vrátila. Podobně, pokud daná osoba později postupně pronikla do více sborů, bylo počítáno vždy s členstvím, které bylo nejbližší jejímu jmenování do příslušného menšího úřadu.

Jak je z tabulky názorně vidět, nejvíce „nezařazených“ se stalo nejprve volenci, jen výjimečně přímo obecními staršími a zcela ojediněle přímo konšely. Mezi konšele se za celé sledované období dostali přímo pouze dvě osoby. Václav Hanžburský, který byl do této kategorie zařazen pro léta 1599-1607, kdy byl radním písařem a který byl navíc konšelem i před vstupem do městské kanceláře. Blažej Laňka, který byl v roce 1602 vybrán, aby dohlížel na pivovarníky a v roce 1611 na vinice u Ovčár, pronikl mezi radní až v roce 1622 a nebyl porážky stavovského povstání do tohoto sboru by se patrně nikdy neprosadil. Jediným „budoucím obecním starším“, který přeskočil fázi volenců, je Jan Jahoda, bývalý školní kantor, který se stal úředníkem nad Trpoměšskými dvory necelého půl roku poté, co získal městské právo.

Pro následující období je srovnatelná analýza prakticky neproveditelná, a to nejen s ohledem na stav pramenné základny (Podrobněji viz kap. č. 4.2. a 4.3.).

rok obnovy	1595	1596	1597	1598	1599	1600	1601	1602	1603	1604	1605	1606	1607	1608	1611	1613	1616	1617	1618	1620	1622
počet úřadů	11	13	11	12	10	17	16	17	19	18	17	15	18	18	22	17	18	21	23	20	19
konšelé	10 (8)	8 (7)	7 (6)	9 (8)	9 (9)	16 (11)	10 (10)	14 (11)	16 (9)	11 (10)	17 (9)	10 (9)	11 (9)	10 (8)	15 (9)	14 (8)	19 (10)	25 (9)	27 (11)	16 (10)	14 (8)
obecní starší	6 (6)	9 (8)	7 (6)	6 (5)	5 (5)	7 (6)	9 (5)	9 (5)	10 (5)	11 (6)	10 (7)	7 (5)	16 (10)	13 (9)	12 (10)	11 (9)	8 (6)	11 (9)	15 (11)	17 (11)	10 (8)
volenci	9 (8)	8 (6)	7 (5)	9 (6)	4 (4)	6 (6)	7 (7)	9 (7)	9 (8)	10 (9)	10 (9)	10 (10)	11 (9)	12 (8)	10 (8)	10 (7)	6 (6)	12 (10)	7 (6)	13 (9)	7 (6)
obec	0 (0)	7 (7)	8 (8)	6 (6)	4 (4)	10 (10)	12 (12)	12 (12)	9 (8)	11 (10)	10 (10)	9 (8)	11 (10)	9 (8)	19 (18)	14 (13)	17 (15)	10 (9)	13 (11)	14 (12)	22 (17)
místa celkem	25 (22)	32 (28)	29 (25)	30 (25)	22 (22)	39 (33)	38 (34)	44 (35)	44 (30)	43 (35)	47 (35)	36 (32)	49 (38)	44 (33)	56 (45)	49 (37)	50 (37)	58 (37)	62 (39)	60 (42)	53 (39)

Tabulka 15 Obsazení úřadů nad obecními důchody v letech 1595-1622

rok obnovy	1595	1596	1597	1598	1599	1600	1601	1602	1603	1604	1605	1606	1607	1608	1611	1613	1616	1617	1618	1620	1622
konšelé bývalí	0 (0)	1 (1)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (2)	2 (2)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (1)	0 (0)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	2 (2)	3 (2)	2 (1)	2 (1)	3 (1)	2 (1)
konšelé budoucí	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	2 (2)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	0 (0)	1 (1)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
obecní starší bývalí	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (2)	0 (0)	0 (0)	2 (2)	1 (1)	0 (0)	1 (1)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (2)	1 (1)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
obecní starší budoucí	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (1)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
volenci bývalí	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (1)	0 (0)	2 (2)	2 (2)	2 (2)	3 (2)	2 (1)	4 (4)	3 (2)	4 (3)	5 (4)	5 (4)	2 (2)	2 (1)	2 (2)	1 (1)	2 (2)	7 (6)
volenci budoucí	0 (0)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	3 (3)	4 (4)	2 (2)	3 (3)	4 (4)	3 (3)	4 (4)	5 (5)	4 (4)	1 (1)	2 (2)	5 (5)	5 (5)	1 (1)	4 (3)	0 (0)	0 (0)
obec – nepronikli	0 (0)	5 (5)	7 (7)	2 (2)	0 (0)	1 (1)	3 (3)	4 (4)	1 (1)	4 (4)	0 (0)	0 (0)	1 (1)	2 (2)	10 (10)	5 (4)	5 (5)	3 (3)	6 (6)	9 (9)	13 (10)

Tabulka 16 Osoby, které v době jmenování do některého z úřadů nad obecními důchody nebyly členy žádného ze tří samosprávných sborů

Následující zástupci obce nepronikli ve sledovaném období mezi členy žádného ze tří samosprávných sborů. S ohledem na neustálenost přijetí jsou uvedeni v abecedním pořadí podle křestních jmen, v závorce je vždy uvedeno, jaký úřad a kdy zastávali:

Adam Karásek (nad komíny a žlábký: 1620, 1622; nad moukou a chlebem: 1622), Bartoloměj Lazebník (nad cihelnou: 1604), Daniel Fartáček (nad solnicí: 1597), Eliáš Machaonský (nad clem: 1618), Havel Ladař (nad solnicí: 1597), Jakub Drnovský (nad Kvicem: 1600-1601), Jakub

Rukavička (nad šosem: 1596, nad solnicí: 1597), Jan Budynský (nad Trpoměchy: 1608, 1611, 1616, 1618, 1622), Jan Cukrář (nad komíny a žlábký: 1620, 1622), Jan Holárek (nad drnovským dvorem: 1611), Jan Hora (nad Kvícem: 1596), Jan Milota (nad cihelnou: 1618), Jan Modestus (nad drnovským dvorem: 1617-1618, 1620), Jan Nálevka (nad vinicemi: 1620),<sup>2014</sup> Jan Suchan (nad komíny a žlábký: 1620, 1622), Jan Škoda (nad šosem 1596, nad solnicí: 1597), Jan Velvarský (nad Trpoměchy: 1602; nad Drnovským dvorem: 1604), Jan Vojtíšek (nad rourami: 1602), Jeremiáš Černej jinak Rakovnickej (nad obecním dílem: 1597), Jindřich Senomatský (nad obecním dílem: 1613; nad municí: 1613), Jiřík Hruška (nad mlýny: 1616), Jiřík Karásek (nad obecním dvorem: 1622), Jiřík Lautrpach (nad slady: 1611; nad husařkami: 1616; nad komíny a žlábký: 1620, 1622), Jiřík Roubíček jinak Antonín (nad farou, školou a špitálem: 1616-1618, 1620, 1622; nad Trpoměchy: 1622), Jiřík Vokáč (nad komíny a žlábký: 1611), Jiřík Zahradník (nad tuným zbožím: 1620), Kašpar Herkule (nad pivovarníky: 1601-1602), Matěj Strejček (nad Trpoměchy: 1622), Matouš Rychlík (nad šosem: 1596, nad solnicí: 1611), Matouš Šťastný (nad Kvícem: 1597-1598), Matouš Todt (nad cihelnou: 1613), Matouš Zítro (nad komíny a žlábký: 1611), Mikuláš Přelický (nad komíny a žlábký: 1611), Pavel Černý (nad husařkami: 1604), Pavel Pospíšil (nad mlýny: 1618, 1620, 1622), Řehoř Cihlář (nad rourami: 1602), Štěpán Ježek (nad Trpoměchy: 1602-1604; nad komíny a žlábký: 1611), Tomáš Tříška (nad moukou: 1608), Václav Senomatský (kostelník: 1617), Václav Suchan (nad pivovarníky: 1601-1602; nad slady: 1611), Vavřinec Morovatý (nad vinicemi kvíckými: 1596, 1598; nad pekaři: 1598).

---

<sup>2014</sup> Bečvář Jan Nálevka zastával úřad nad vinicemi pouze osm měsíců. Dne 12. 11. 1620 byl „zabitý od nepřátel [...] u sv. Trojice pochován.“ SOA Praha, Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 229v.

## 8. Slánské cechy v letech 1595-1660

První tři tabulky přehledně zachycují proměnu počtu cechovních starších v jednotlivých slánských ceších v letech 1595-1660. Cech střelců ani literátské bratrstvo nebyly do výsledných tabulek zahrnuty, a to z následujících důvodů. Předně, počty osob sdružených v těchto společnostech ani frekvence jejich obnov nevypovídají nic o rozvoji či úpadku řemeslné výroby ve Slaném, neboť členství v nich nebylo podmíněno vykonáváním určitého řemesla, ale bylo spíše záležitostí prestiže. Navíc složení cechu střelců a literátského bratrstva známe pouze v několika málo případech, nejedná se tedy o srovnatelné údaje. Písmeno „S“ znamená cechovní starší, písmeno „I“ cechovní inspektor.

Čtvrtá tabulka ukazuje proměnu velikosti příslušných cechů v letech 1595-1660 a zejména jejich personální (ne) stabilitu. Tabulku, v níž je uveden počet nominálních a počet reálných míst v příslušných ceších, bude nutné na základě podrobnějšího studia dalších pramenů revidovat. Vzhledem k neustálenosti příjmení a přízvisek v této době je velmi pravděpodobné, že některé osoby, které byly počítány jako dvě různé, jsou ve skutečnosti pouze jednou. Problematičtí jsou zejména koželuhové, mezi nimiž jednoznačně převažují Šimonové. Údaje z této tabulky je třeba dále konfrontovat s údaji z tabulek předchozích, protože jen tak lze vysvětlit některá čísla v ní uvedená. Např. relativně vysoký počet míst ve vinařském cechu. Názvy cechů jsou kvůli úspoře místa zjednodušeny. Plné znění a proměny jejich označení viz závěry kap. č. 4.2 a č. 4.3.

Obnovy slánských cechů v letech 1595-1660 jsou zachyceny na stránkách následujících radních manuálů: AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 4r, 6r, 48v, 49v, 51v, 107v, 112r-112v, 195r, 238r, 240v, 309r, 357v, 359r, 359v, 360v, 429v, 430r, 430r-430v, 431r, 519v, 521r, 526r, 584r, 585r-585v, 586v; kniha č. 56, *Manuál radní 1605-1613*, ff. 39v, 40r, 56r, 104r, 106r, 201v, 202v, 203r, 273v-274r, 274v, 354r-354v, 354v-355r; kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, ff. 12r, 17r, 26v, 50r, 52r, 87r, 198r, 209v, 251v, 280v, 286v-287r, 295v, 336v; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 47v, 172v-173r, 225r-225v, 336v, 366v, 411r, 450v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 33v, 45v, 67r, 95r, 117v, 137r, 151v, 159r, 186r, 198v-199r, 210v-211r, 232r, 248v-249r, 256v-257r, 264r, 266r, 276v, 306r, 336r-336v, 355v-356r, 357v, 378v-379r, 397r-397v, 400v, 416v, 429r-429v.

ROK OBNOVY	1595	1596	1597	1599	1600	1601	1602	1603	1604	1606	1607	1609	1610	1611	1613	1614	1617	1619
bečváři	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S
hrnčíři	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	1S	2S	2S	2S
kováři a koláři	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S
koželuzi	1S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S
kožešníci	2S	2S	4S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S
kramáři	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S
krejčí	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S
pekaři	2S	4S	4S	4S	4S	4S	3S+1	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S
pivovarníci	4S+4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S+2S	4S	4S	4S	5S	4S	4S	4S	3S	2S	2S	3S
řezníci	4S	4S	4S	4S	4S	5S	4S+1	4S	4S	4S	3S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S
sladovníci	3S	3S	3S	3S	3S	3S	2S+1	2S	2S	2S	3S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	3S
smišené (šenk)	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S
soukeníci	NIC	2S	2S	2S	2S	2S	2S+1	-----	2S	2S	2S	2S	-----	3S	3S	2S	2S	2S
ševci	NIC	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S
tkalci	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S	2S

Tabulka 17 Slánské cechy v letech 1595-1619. Počet cechovních starších.

ROK OBNOVY	1627	1636	1637	1641 <sup>2015</sup>	1643	1648	1652	1655	1656	1657	1658	1659	1660
bečváři	2S	2S	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
hrnčíři	2S	-----	2S	-----	2S	2S+1I	2S	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I
kováři a koláři	2S	2S	2S	-----	2S	1S+2I	2S+2I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I
koželuzi	2S	2S	2S+2I	-----	1S	1S+2I	1S+2I	-----	1S+1I	1S+1I	1S+1I	1S+1I	1S+1I
kožešníci	2S	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	1S	-----	-----	1S
kramáři	3S	4S	3S	-----	3S+1I	3S+1I	3S	2S+1I	2S+1I	2S+1I	3S+1I	3S+1I	4S+1I
krejčí	2S	3S	1S+1I <sup>2016</sup>	2S+2I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	3S+1I	3S+1I	2S+1I
pekaři	3S	3S	3S	-----	2S+1I	2S+1I	4S	3S+2I	4S+1I	4S+1I	4S+1I	4S+1I	4S+1I
pivovarníci	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
řezníci	4S	3S	2S	2S	2S	2S+1I	2S	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I	2S+1I
sladovníci	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
smíšené (šenk)	4S	3S	2S	2S	2S+1I	-----	2S+1I	2S+1I	3S+1I	3S+1I	3S+1I	3S+1I	3S+1I
soukeníci	1S	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ševci	3S	3S	2S + 1I	-----	2S+1I	2S+1I	2S+1I	3S+1I	3S+1I	3S+1I	3S+1I	3S+1I	3S+1I
tkalci	1S	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Tabulka 18 Slánské cechy v letech 1627-1660. Počet cechovních starších.

vinaři	1614	1615	1617	1618	1619	1627	1630	1631	1636	1637	1638	1639	1640	1641	1642	1643	1644	1645	1646	1648	1649	1650	1651	1652	
	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	4S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	3S	2S+1I	2S+1I	2S+1I
	1654	1656	1658																						
	3S+1I	3S+1I	3S+1I																						

Tabulka 19 Cech vinařů v letech 1614-1658. Počet cechovních starších.

<sup>2015</sup> V roce 1641 byly obnoveny pouze cech řeznický, krejčovský a cech šenkovních (smíšených) řemesel, z toho ve dvou posledně jmenovaných případech lze hovořit spíše o doplnění než o klasické obnově. V dubnu 1641 nahradil nebožtíka Jiříku Sulivu řezník Tomáš Hrouda, v říjnu téhož roku vystřídal jircháře Václava Rona v čele cechu šenkovních řemesel Jan Sklenář. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 68r, 82v.

<sup>2016</sup> V roce 1637 byl v rámci obnovy krejčovského cechu kromě jednoho mistra a jednoho inspektora jmenován ještě Daniel Vepřek a to „k počtu činění za písaře“. Zda tato funkce byla pouze jednorázová či nikoli, nelze s jistotou říci. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 420v.



roky obnov	1595-1619		1627-1648		1652-1660		1595-1660	
	nominální	reálná	nominální	reálná	nominální	reálná	nominální	reálná
bečváři	36	5	4	3	0	0	40	7
hrnčíři	36	6	8	4	14	4	58	11
kováři a koláři	54	12	9	4	14	4	77	18
koželuzi	35	9	8	5	6	1	49	12
kožešníci	36	7	2	2	2	1	40	9
kramáři	72	19	16	9	19	6	107	30
krejčí	54	12	12	6	16	4	82	17
pekaři	72	14	13	10	27	9	112	29
pivovarníci	67	12	0	0	0	0	67	12
řezníci	72	14	15	8	14	3	101	23
sladovníci	43	13	0	0	0	0	43	13
smíšená (šenk)	72	13	13	8	19	5	104	23
soukeníci	34	9	1	1	0	0	35	10
ševci	68	13	12	6	20	8	100	22
tkalci	36	6	1	1	0	0	37	6
vinaři	20	10	48	14	20	8	88	24
<b>celkem</b>	<b>807</b>	<b>174</b>	<b>162</b>	<b>81</b>	<b>171</b>	<b>53</b>	<b>1140</b>	<b>266</b>

Tabulka 20 Slánské cechy v 1595-1660. Počet nominálních a počet reálných míst.

Následující zástupci obce neprošli ve sledovaném období mezi členy žádného ze tří samosprávných sborů. S ohledem na neustálenost příjmení ve sledované době jsou řazeni v abecedním pořadí podle křestního jména. V závorce je pak vždy uvedeno, v čele jakého cechu a kdy stáli a zároveň, jaký z menších úřadů či funkcí zastávali. Data odkazují na první a poslední rok, kdy se objevili mezi cechovními staršími v rámci pravidelných

obnov nebo byli jmenováni do příslušných úřadů. V případě, že jejich působení v daném cechu či úřadě bylo přerušováno, nebo je nejisté po celou dobu (zejména v období po roce 1623, kdy máme minimum dokladů), jsou uvedena všechna data obnov a jmenování.

a) osoby, které se zároveň objevují v úřadech nad obecními důchody a jiných menších úřadech:

Adam Karásek (**krejčí:** 1636; nad komíny a žlábký: 1620, 1622; nad moukou a chlebem: 1622), Bartoloměj Ludvík (**tkalci:** 1619; nad komíny a žlábký: 1632, 1636, 1637; desátník – město: 1634, 1636), Benedikt Pelikán (**ševci:** 1655-1656; rychtářská rada: 1656-1657; nad nechodícími do kostela: 1657; desátník – předměstí: 1653), Daniel Mečír (**řezníci:** 1627; městský rychtář: 1627-1629), Fridrich Samson (**kožešníci:** 1657, 1660; kostelník 1656-1660, rychtářská rada 1660; desátník – městský: 1653), Jan Holárek (**ševci:** 1617; nad Drnovským dvorem: 1611; desátník – 1. předměstská: 1604, 1608; 2. předměstská: 1617, 1618; 4. městská: 1615), Jan Milota (**kožešníci:** 1604-1627; nad cihelnou: 1618; desátník – 3. předměstská: 1608, 1617; 2. městská: 1615), Jan Nálevka (**bečváři:** 1613-1619, nad vinicemi: 1620), Jan Tříška jinak Oliva (**pekaři:** 1627; nad senem a slámou: 1622), Jiřík Domanín = Domáň (**ševci:** 1613-1619, 1636-1637, 1655-1656; nad komíny a žlábký: 1632; desátník – 1634), Jiřík Hruška, pekař (**pekaři:** 1607, 1614; nad mlýny: 1616; perkmistři: 1614-1615; desátník – 2. městská: 1608, 1615), Jiřík Roubíček jinak Antonín (**kramáři:** 1619; nad farou, školou a špitálem: 1616-1618, 1620, 1622; nad Trpoměchy: 1622; desátník – 2. městská: 1617, 1618), Jiřík Svoboda (**ševci:** 1658-1659; nad nechodícími do kostela: 1653; nad žlábký: 1657, 1658, 1660; desátník – město: 1653, 1657-1660), Kliment Nechvíle (**soukeníci:** 1596-1597; perkmistři: 1601), Lukáš Orabina (**smíšených řemesel:** 1656-1659; kostelník: 1648, 1650; desátník – předměstí: 1654), Matouš Todt (**smíšených řemesel:** 1614; nad cihelnou: 1613; desátník – 1. městská: 1615), Pavel Svoboda (**krejčí:** 1636, 1641, 1648, 1652-1660; kostelník: 1650, 1652, 1653, 1656, 1657; desátník: 1627), Samuel Čermák (**ševci:** 1657-1660; nad chozením do kostela: 1658, 1660; desátník – předměstí: 1654, 1657), Tomáš Tříška = Stříška, pekař (**pekaři:** 1595-1597, 1599-1600, 1602-1606, 1609-1611; nad moukou: 1608), Václav Kment (**hřnčíři:** 1627, 1637, 1643, 1648; desátník: předměstí: 1634, 1636 a dohled nad nechodícími do kostela: 1643 a 1648; nad komíny: 1644 a 1647), Václav Mandelka (**sladovníci:** 1595-1597; perkmistři: 1627), Václav Suchan (**sladovníci:** 1595-1597; nad pivovarníky: 1601-1602; nad slady: 1611), Štěpán Ježek (**handlíři v ovoci:** 1595-1597; nad Trpoměchy: 1602-1604; nad komíny a žlábký: 1611; desátník - 1. městská: 1617)

b) osoby, které se objevují zároveň pouze mezi desátníky:

Adam Kropáček (**ševci:** 1609-1611; desátník – 2. předměstská: 1604), Albrecht Uzdař (**smíšených řemesel:** 1636; desátník: do 25. 5. 1640), Ambrož Svoboda, kovář (**kováři a koláři:** 1627, 1637, desátník – předměstí: 1636), Andres Fayrle, kloboučník (**smíšených řemesel:** 1613, 1619; desátník – 1. předměstská: 1617-1618), Bartoloměj Kavka (**ševci:** 1596-1597, 1599, 1619; desátník – 1. předměstská: 1604, 1615; 3. předměstská: 1608, 1617), Bartoloměj Kopriva (**bečváři:** 1602; desátník, 2. městská: 1604), Blažej Halauska (**hrnčíři:** 1601-1614; desátník - 3. předměstská: 1608), Eliáš Jirchář (**smíšených řemesel:** 1611-1613, 1619; desátník – 2. předměstská: 1618), Havel Čermák (**ševci:** 1652-1656; desátník – předměstí: 1636), Havel Křižan (**smíšených řemesel:** 1599-1600, 1602-1611, 1614-1619; desátník – 4. předměstská: 1617), Jakub Pražák (**kožešníci:** 1617-1619; desátník – 3. městská: 1618), Jan Dítě (**ševci:** 1613-1619; desátník – 4. předměstská: 1618), Jan Doubravský (**pekaři:** 1655-1657; desátník – město: 1648, 1652, 1653), Jan Chládek (**ševci:** 1602-1604, 1609; desátník – 3. předměstská: 1604, 1608; 4. předměstská: 1615, 1617), Jan Jelínek (**ševci:** 1657-1660; desátník – předměstí 1656), Jan Kozák (**pekaři:** 1607, 1610 – 1619; desátník – 1. předměstská: 1608; 3. městská: 1615), Jan Nitař (**kramáři:** 1627; desátník – 1. předměstská: 1617, 1618), Jan Pišveje (**pekaři:** 1613; desátník – 3. předměstská: 1618), Jan Podhorský (**koželuzi:** 1614 – 1637; desátník – 4. předměstská: 1618, předměstská: 1634), Jan Sklenář (**smíšených řemesel:** 1614-1643, 1656-1657, 1660; desátník – předměstí: 1636), Jan Žlutický, kolář (**kováři a koláři:** 1627, 1636, 1637, 1643; desátník: 1638), Linhart Meyner, zámečník (**smíšených řemesel:** 1606, desátník - 2. městská: 1615, 1617, 1618), Marek Čížek (**kováři a koláři:** 1619; desátník: 3. předměstská: 1615), Martin Kaulfus = Kalfus (**smíšených řemesel:** 1637-1655; desátník do 28. 6. 1640), Martin Koželuh (**koželuzi:** 1595-1596; desátník – 1. předměstská: 1604, 1608), Martin Matyáščin (**kožešníci:** 1595-1597, 1600-1603; desátník – 2. městská: 1604), Martin Roubíček (**kramáři:** 1609-1613; desátník – 1. předměstská: 1608), Matěj Pokorný (**kováři a koláři:** 1656-1660; desátník – předměstí: 1652, 1656, 1657, 1660), Matouš Tichej (**tkalci:** 1614-1617; desátník – 4. předměstská: 1618), Michal Krancz (**bečváři:** 1595-1601, 1603-1619; desátník - 2. městská: 1604, 1608, 1615, 1617), Pavel Tvořidlo (**smíšených řemesel:** 1636; desátník – předměstský: 1636), Šebestián Kohout (**koželuzi:** 1609-1614; desátník – 1. předměstská: 1604; 2. předměstská: 1608; 3. předměstská: 1615, 1617, 1618), Šimon Bilek (**ševci:** 1600; desátník – 1. předměstská: 1608), Šimon Brandejský jinak Střeleček (**koželuzi:** 1599-1601, 1603, 1606, 1607, 1609-1613, 1619, 1627; desátník – 1. předměstská: 1615,

2. předměstská: 1604, 1608), Šimon Hlaváč = Šermer? (**koželuzi**: 1597, 1599-1601, 1603-1609, 1613-1617; desátník – 1. předměstská: 1615; 2. předměstská: 1604, 1608), Šimon Malej, koželuh (**koželuzi**: 1596-1597, 1602, 1610, 1611; desátník – 1. předměstská: 1615; 2. předměstská: 1604, 1608, 1617), Václav Jedlička (**hrnčíři**: 1595-1600, 1609-1611; desátník – 3. předměstská 1604, 1608, 1617, 1618 a 2. předměstská 1615), Zachariáš Tichý (**tkalci**: 1599-1619, 1627; desátník – 1. městská: 1604, 1608, 1615, 1617, 1618)

c) osoby, které se prosadily pouze do vedení jednotlivých cechů:

Adam Jirásek (**pekaři**: 1614-1619, 1627), Adam Sobotka (**pekaři**: 1601, 1604-1611), Adam Špalíček (**ševci**: 1601), Andreas provazník (**smíšených řemesel**: 1627), Bartoloměj Kučera (**vinaři**: 1618-1638), Bartoloměj Rychtář (**kožešníci**: 1597), Bartoloměj Sloup (**tkalci**: 1607-1613), Bartoň, vinař u Václava Hanžburského (**vinaři**: 1618), Cyprián Kožešník (**kožešníci**: 1595-1597, 1599-1606), Daniel Jirásek (**pekaři**: 1636), Daniel Meczler, uzdař (**smíšených řemesel**: 1627), David Procházka, kovář (**kováři a koláři**, 1595-1607), Havel Sedláček (**pivovarníci**: 1595-1597), Jakub Brousil (**pivovarníci**: 1602 – 1610, 1617), Jakub Kočí (**kožešníci**: 1607), Jakub Krupička (**vinaři**: 1614), Jakub Voříšek (**krejčí**: 1595-1599), Jan Ammon (**smíšených řemesel**: 1652-1655, 1658-1660), Jan Cibulka (**vinaři**: 1650-1651), Jan Čermák (**hrnčíři**: 1652-1657, 1660), Jan Čermák (**ševci**: 1606-1607), Jan Červenej (**pivovarníci**: 1603-1604, 1607-1613, 1619), Jan Gezbera, kolář (**kováři a koláři**, 1595 – 1600), Jan Hanzl (**krejčí**: 1595-1596), Jan Jelínek (**kováři a koláři**: 1617-1619), Jan Kavka (**ševci**: 1627), Jan Komonický = Komonička (**vinaři**: 1615, 1617, 1619), Jan Krátkej (**pekaři**: 1617-1619), Jan Mlejnek (**kramáři**: 1627), Jan Písaříček (**vinaři**: 1614), Jan Pondělíček (**kováři a koláři**, 1595), Jan Procházka (**krejčí**: 1614), Jan Radnický (**řezníci**: 1619),<sup>2017</sup> Jan Ručníkář (**smíšených řemesel**: 1595-1597, 1599-1604, 1614-1619), Jan Ryšavý (**vinaři**: 1619), Jan Skřítek (**hrnčíři**: 1595-1607), Jan Svoboda (**kováři a koláři**: 1658-1660), Jan Šafránek (**koželuzi**: 1602), Jan Šebek (**kramáři**: 1600), Jan Těžkej (**pekaři**: 1652), Jan Topič (**vinaři**: 1646-1649), Jan Uzdař Klatovský (**smíšených řemesel**: 1595-1597), Janek Malej (**vinaři**: 1630-1631), Jeroným Brožíček (**hrnčíři**: 1617, 1619), Jindřich Hovorka (**kramáři**: 1595), Jiřík Hrobník jinak Češpivo (**vinaři**: 1614-1617, 1627,

<sup>2017</sup> Zda je řezník Jan Radnický totožný s Janem Radnickým, který byl v roce 1643 jmenován kostelníkem, v letech 1658 a 1660 úředníkem nad komíny a žlábků a v letech 1643, 1648 a 1652 městským desátníkem, nelze v současné chvíli ani potvrdit, ani vyvrátit.

1630-1631, 1636-1649), Jiřík Král (**vinaři**: 1630-1631, 1640-1642), Jiřík Krsniak (**vinaři**: 1639-1645, 1652-1654, 1656, 1658), Jiřík Křepelka (**vinaři**: 1636-1639), Jiřík Mamánek (**pivovarníci**: 1604-1614), Jiřík Samson (**pivovarníci**: 1619), Jiřík Sejkora = Sýkora (**kováři a koláři**: 1601-1617), Jiřík Tlustej (**pivovarníci**: 1595-1597, 1599-1601), Kryštof Czarda (**vinaři**: 1643), Martin Kořínek (**kováři a koláři**: 1613-1614), Martin Kříž (**vinaři**: 1644-1646), Martin Pokorný (**kováři a koláři**: 1652, 1655), Martin Stehlík (**koželuzi**: 1636, 1643), Martin Zlatník (**smíšených řemesel**: 1607), Matěj Hrzek (**hrnčíři**: 1637), Matěj Lejsek (**vinaři**: 1658), Matěj Šmaul (**pivovarníci**: 1595-1597, 1599-1603), Matěj Veselý (**pekaři**: 1658-1660), Matouš Korejtko (**kováři a koláři**, 1596-1606), Matouš Lang, uzdař (**smíšených řemesel**: 1610), Matouš Poláček (**pivovarníci**: 1606-1607), Michal Němec (**vinaři**: 1648-1649, 1652-1654, 1656), Mikuláš Frank (**vinaři**: 1614-1619, 1627), Mikuláš Halapartna (**vinaři**: 1618), Mikuláš Šlechta (**ševci**: 1602-1609), Ondřej Pospíšil (**soukeníci**: 1597), Ondřej Stárek jinak Studnička (**krejčí**: 1600-1611), Ondřej Voříšek (**řezníci**: 1613-1614), Ondřej Vskočdopole (**kováři a koláři**: 1609-1619), Pavel Cibulka (**tkalci**: 1595-1597, 1599-1606), Pavel Kratochvíl = Kratochvíle (**kováři a koláři**: 1636, 1643, 1648, 1652, 1655, 1656, 1657), Petr Příhoda (**kováři a koláři**: 1607), Prokop Brzecek (**hrnčíři**: 1658-1660), Prokop Pišvejce (**pekaři**: 1595), Řehoř Veselý (**pekaři**: 1655-1660), Silvestr Kapoun (**bečváři**: 1627), Šimon Kalfásek (**kramáři**: 1595), Šimon Kalfásek (**kramáři**: 1595), Šimon Podhorský (**koželuzi**: 1604), Šimon Šafránek (**pekaři**: 1595-1597, 1599-1604), Šimon Tchoř (**pekaři**: 1636-1637), Štěpán Beneš (**řezníci**: 1596-1597, 1604, 1614-1619), Václav Červenej (**pivovarníci**: 1595-1597, 1599-1602, 1614-1619), Václav Kněžoveský (**sladovníci**: 1599-1600), Václav Kolář (**kováři a koláři**: 1609-1611), Václav Kozumpach (**řezníci**: 1601-1602, 1614), Václav Malej (**kožešníci**: 1627), Václav Smola (**pekaři**: 1658-1659), Václav Svícník (**řezníci**: 1596-1597), Václav Zikmund (**soukeníci**: 1599 – 1602, 1607), Václav Žebro (**řezníci**: 1596-1597), Valentin Malej (**vinaři**: 1650-1651), Vavřinec Jelínek (**krejčí**: 1602-1604), Vondřej Mlejnek = Mlýnek (**vinaři**: 1615, 1617)

## 9. Vrchnostenští úředníci ve Slaném v letech 1623-1660

Následující přehled vrchnostenských úředníků, který byl sestaven na základě excerptce pramenů městské proveniencie, především městských knih, si rozhodně neklade za cíl být přehledem úplným. O jeho zařazení mezi přílohy předkládané práce rozhodla především skutečnost, že jediný soupis, který zveřejnil na stránkách Slánského obzoru na počátku 30. let minulého století Josef Dvořák je neúplný a nepřesný.<sup>2018</sup> Také předkládaný soupis bude nutné opravit a doplnit, a to zejména na základě podrobnějšího studia pramenů nacházejících se ve fondu Velkostatek Smečno a v tzv. Miltnerově sbírce, uložené ve Státním okresním archivu Kladno. Výzkum by se měl zaměřit jak na původ jednotlivých úředníků a postžení jejich vazeb na členy městské obce v čele s (politickými) elitami, tak s ohledem na socio-ekonomické zakotvení vrchnostenských úředníků v městském organismu a proměny vnímání těchto úředníků obyvateli města a panství.<sup>2019</sup> Stranou by neměl zůstat ani vztah těchto úředníků k martinické vrchnosti, stejně jako vnímání vrchnostenské služby danými jedinci.<sup>2020</sup> Neméně zajímavé by bylo pokusit se zmapovat osudy jednotlivých úředníků před příchodem na slánské panství či po odchodu z něj a v souvislosti s tím stanovit, jakým způsobem ovlivňovalo zapojení se do vrchnostenské správy sociální a geografickou mobilitu daných jedinců.<sup>2021</sup>

<sup>2018</sup> Josef DVOŘÁK, *Chronologický přehled vrchních úředníků panství Slánského a Smečenského (od r. 1523 až do r. 1848)*, SO 40, 1932, s. 3-8.

<sup>2019</sup> S ohledem na stav pramenné základny se bohužel asi nikdy nepodaří zjistit, nakolik byli slánští vrchnostenští úředníci, zejména hejtman, pouze prodlouženou rukou vrchnosti a nakolik „aktivními hráči“ s vlastními cíli, kteří vytvářeli na jedné straně obraz vrchnosti u poddaných a na straně druhé obraz poddaných u vrchnosti. Zatím se zdá, že podobně jako na panství posledních Rožmberků i na slánském panství se našli jedinci, kteří chtěli být těmi aktivními. Jedním z dalších cílů budoucího výzkumu by mělo být také zjištění nejen jak, ale zejména kdy dochází k plné integraci vrchnostenských úředníků do městského prostředí a jak se proměňoval pohled obyvatel města na tyto úředníky. Od kdy a zda vůbec bylo zastávání postu slánského hejtmána považováno za pomyslný vrchol kariéry daného jedince podobně jako před rokem 1623 vykonávání postu císařského rychtáře, by mělo být rovněž předmětem hlubšího zkoumání. Josef HRDLIČKA, *Vzděláním ke kariéře?*, s. 317-327; Aleš STEJSKAL, *Prosopografická analýza rožmberského a švaberského úřednictva (1550-1616). Model a jeho fungování*, SAP 54, 2004, č. 2, s. 324-458; Karel WASKA, *Vrchnostenští hejtmáni a poddanské městečko Úterý v 16. a 17. století*, in: *Poddanská města v systému patrimoniální správy*. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12. – 13. září 1995, s. 85 – 93. Srov. úvod kap. č. 4.3.

<sup>2020</sup> O vztahu martinické vrchnosti a jejich úředníků, zejména slánského hejtmána, se lze nejvíce dozvědět, podobně jako v případě slavatovských hejtmánů z jejich vzájemné korespondence. Díky osudu smečenského archivu, stejně jako rodinného archivu Martiniců, jsme však při poznávání vzájemného vztahu úředníků a jejich vrchnosti výrazně limitováni. Nejvíce informací lze prozatím získat ze speciálního kopiáře, kam byly opisovány resoluce hraběte v nejrůznějších záležitostech, včetně opisů listů adresovaných hraběcím úředníkům. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*; kniha č. 70, *Kniha misivů–posílací 1622-1636*; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*; Josef HRDLIČKA, *Mezi ctí a normou. Ke kultuře služby slavatovských hejtmánů okolo roku 1630*, OH 11, 2006, s. 347-372; TÝŽ, *Vilém Slavata a jeho hejtman Hynek Ladislav Vejtmiler z Vejtmile*, TH 9, 2011, s. 187-200. K jednotlivým knihám srov. kap. č. 1.1.

<sup>2021</sup> Pro posouzení vlivu působení daných jedinců ve vrchnostenské správě na jejich sociální a geografickou mobilitu a postžení jednotlivých typů úředních kariér, by bylo třeba provést výzkum nejen v delším časovém

Vrchnostenští úředníci, kteří se objevují v pramenech městské provenience nejčastěji, tj. purkrabí, hejtman slánského panství a regent všech panství, jsou představeni v pořadí, v jakém vykonávali příslušné úřady, resp. funkce.

### 9.1. Purkrabí (statku slánského)

Purkrabí byl hlavním správcem nemovitého majetku (slánského) panství. Vzhledem k tomu, že byl zodpovědný zejména za stav rostlinné a živočišné výroby, podléhali mu speciální písaři, např. obilný či obroční, a další osoby spojené se zmíněnou výrobou, jako poklasný, porybný, sládek či pojezdny.<sup>2022</sup> Dohlížel také na prodeje a některé další právní akty, např. obstavuňky<sup>2023</sup> či manželská vzdání,<sup>2024</sup> avšak patrně pouze v době nepřítomnosti slánského hejtmana. Poměrně časté spojování této funkce s funkcí důchodního písaře bylo pravděpodobně ovlivněno velikost panství.<sup>2025</sup> Samostatný důchodní písař se v pramenech městské provenience objevuje pouze ve 30. letech 17. století.<sup>2026</sup> V dubnu 1630, po jmenování purkrabího Kašpara Pryama místohejtmanem, funkce purkrabího patrně zanikla, resp. splynula s funkcí hejtmana. Pravděpodobně od této doby je s titulem hejtmana spojen také titul důchodního písaře dříve typicky spojovaný s funkcí purkrabího.<sup>2027</sup>

---

období, ale také v rámci všech tehdejších martinických panství. Již na základě zjištěných informací se lze domnívat, že podobně jako v případě správy jiných panství i v případě slánského působili někteří úředníci postupně nejen v různých funkcích na témže panství, ale i v různých funkcích na více panstvích téže vrchnosti. V souvislosti s tímto by bylo vhodné, pokud to stav pramenné základny dovolí, pokusit se podobně jako Aleš Stejskal stanovit, jak dlouho jednotliví úředníci působili v daných úřadech (funkcích), kolik jich vystřídali a na kolika panstvích, dále jaká byla míra jejich příbuzenských vazeb na jiné úředníky dominia a jaké vztahy panovaly mezi konkrétními úředníky a martinickou vrchností. Aleš STEJSKAL, *Prosopografická analýza*, s. 323-458.

<sup>2022</sup> Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 232.

<sup>2023</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 7v.

<sup>2024</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 14v-15r.

<sup>2025</sup> Jako „purkrabě a důchodní písař slánský“ byl označován například Pavel Ssuller Staropražský (únor, duben 1627), jeho nástupce Martin Družecký z Družce (červenec, říjen 1627) či Kašpar Pryam Vostrovecký (únor 1630). AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 48v, 64r, 74v, 75r; *Aktový materiál*, kt. č. 40, 12. 2. 1630; NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24 (list z 19. 2. 1627).

<sup>2026</sup> Na konci května 1633 (25. 5.) se z rozkazu Martinice stal důchodním písařem jeho dosavadní kuchmistr a budoucí regent Matyáš Břečkovský (viz dále). Od října 1635 pak v pramenech městské provenience vystupuje jako důchodní písař bývalý slánský obilný písař Václav Zahradka. Kdy přesně ukončil činnost v této funkci nevíme. Zdá se však, že se tak stalo někdy na počátku 40. let, patrně krátce poté, co se vrátil ze švédského zajetí. Jako bývalý důchodní písař je označen v potvrzení o „viktuáliích“ poskytnutých vojákům z hraběcího důchodu v letech 1639-1640, vydaném městskou radou na počátku února 1644. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 104r-104v, 115r-115v; kniha č. 72, *Knihy misivů 1629-1638*, ff. 81r, 116r-116v; *Aktový materiál*, kt. č. 41, 6. 9. 1632, Sečtení obilný, co bylo vydáno z hraběcího důchodu vojákům. Srov. pozn. č. 2027.

<sup>2027</sup> Slánský hejtman Augustin Kosina vystupuje ve 40. letech 17. století v pramenech městské provenience běžně nejen jako „ouředník slánský“ či „ouředník statku slánského“, popř. jako „hejtman statku slánského“, ale také jako „ouředník a spoludůchodní písař.“ AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 57v, 137r, 145r, 159v, 161v, 167v, 200v, 381r, 423r; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 49r, 67r, 80v-81r, 82v-83r, 100r-100v, 184r, 212v. Podrobněji k osobě Augustina Kosiny viz dále.

Titul purkrabí slánského statku se v pramenech městské provenience objevuje opět až na počátku 50. let 17. století, nově ve spojení s funkcí obilného písaře.<sup>2028</sup>

### **Daniel Třeboňský z Rozentalu, 1623-1625**

Před příchodem do Slaného působil Daniel Třeboňský na karlštejnském panství jako důchodní písař a úředník.<sup>2029</sup> Byl sousedem v Hostomicích a zemřel někdy na podzim 1625. Vdova Anna se podruhé provdala za slánského místohejtmana Kašpara Pryama Vostroveckého (viz).<sup>2030</sup> Jeho syn Daniel Třeboňský (nar. kol. 1621) se později uplatnil v městské správě (viz příloha. č. 5) a dcera Anna Marie se provdala za budoucího radního písaře Jindřicha Hronka (sňatek 18. 2. 1642).<sup>2031</sup> O osudu Danielova druhého syna Zikmunda a dcery Doroty, kteří přišli do Slaného z Hostomic spolu s rodiči a bratrem Danielem v roce 1623, nevíme zatím nic bližšího.<sup>2032</sup> Dům ve městě patrně nevlastnil. Tzv. Šebestovský dům, stojící v těsné blízkosti radnice, koupila v roce 1627 až vdova Anna.<sup>2033</sup>

### **Pavel Ssuler (Ssuller) Staropražský, 1626-1627**

První zmínka o Pavlu Ssullerovi jakožto purkrabím hraběte z Martinic se objevuje v listu Slánských adresovém městské radě Nového Města pražského dne 3. 2. 1626.<sup>2034</sup> Před jmenováním slánským purkrabím působil ve slánské městské kanceláři jako písař, a to nejpozději od listopadu 1622.<sup>2035</sup> Do Slaného přišel patrně někdy ve druhé polovině roku 1621 či první polovině roku následujícího spolu s manželkou Annou. Její strýc Leopold byl jihlavským měšťanem.<sup>2036</sup> Znalosti potřebné pro výkon funkce purkrabího získal nejen díky činnosti ve slánské městské kanceláři, ale také díky působení ve vrchnostenské kanceláři na nedalekém blahotském panství, jejímž úředníkem byl ještě na počátku srpna 1621.<sup>2037</sup> Slánským měšťanem se stal o dva roky později, v srpnu 1623.<sup>2038</sup> Na konci roku 1628 (2. 12.)

<sup>2028</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 212v; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 437v.

<sup>2029</sup> Důchodním písařem karlštejnského panství byl Daniel Třeboňský minimálně od prosince 1618. Bohumil LUKAVSKÝ Z ŘENEC, *Šlechtická jména v matrikách karlštejnských*, ČSPSČ 11, 1903, s. 39, záznam č. 13 (23. 12. 1618), 14 (30. 3. 1621), 16 (15. 2. 1623).

<sup>2030</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 106v; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 113-114; kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*, f. E29-E30.

<sup>2031</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2* (1618-1650), f. 216v. K Jindřichu Hronkovi viz kap. č. 4.4.

<sup>2032</sup> SOA Praha, Vs Smečno, kniha č. 495 (sign. RP1), *Kniha výhostů 1604-1637*, f. 81r.

<sup>2033</sup> Josef LACINA, *Paměti*, s. 259. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 41, *Kniha šosovní městská 1656*, f. 82r.

<sup>2034</sup> AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 317r, 333r-333v.

<sup>2035</sup> K působení Pavla Ssullera v městské kanceláři viz kap. č. 4.4.

<sup>2036</sup> AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 317r.

<sup>2037</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 210v.

<sup>2038</sup> AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*, f. 398v.



se oženil s Dorotou, vdovou po slánském měšťanu Jiříku Čaralovi.<sup>2039</sup> Ve funkci slánského purkrabího byl nahrazen někdy mezi dubnem a červencem 1627 Martinem Družeckým z Družce.<sup>2040</sup>

### **Martin Družecký z Družce, 1627-1629**

Martin Družecký z Družce se v pramenech městské proveniencce objevuje jako purkrabí a důchodní písař slánský poprvé v červenci 1627.<sup>2041</sup> V témže roce se také stává poručníkem sirotků po smečenském hejtmanu Janu Veselském z Vidova (1597-1600, 1604-1627).<sup>2042</sup> Podobně jako jeho předchůdce, ani on nevykonával svěřenou funkci příliš dlouho. Již v létě 1629 se stal hejtmanem smečenského panství, kterým byl podle Josefa Dvořáka až do roku 1635, kdy jej nahradil slánský rodák Václav Ignác Pessik Libovický.<sup>2043</sup> V pramenech městské proveniencce se Martin Družecký jako hejtman smečenského panství objevuje naposledy na konci října 1633.<sup>2044</sup> Zemřel v roce 1639.<sup>2045</sup> Jaký byl vztah Martina Družeckého ke smečenskému purkrabí Ambroži Družeckému není prozatím známo.<sup>2046</sup>

### **Kašpar Pryam Vostrovecký, 1629-1630**

Purkrabím statku slánského byl Kašpar Pryam Vostrovecký jmenován dne 9. 7. 1629, necelého půl roku poté, co se stal slánským konšelem.<sup>2047</sup> V srpnu téhož roku rozšířil řady slánských měšťanů.<sup>2048</sup> Stejně jako jeho předchůdci i on je v pramenech městské proveniencce označován nejen jako purkrabí, ale také jako důchodní spolupísař.<sup>2049</sup> Po odvolání Lukáše Lipnického z Čáslavi z pozice hejtmana slánského panství v dubnu 1630 se stal slánským místohejtmanem (viz dále). Vlastnil tzv. Majerovský dvůr na Lounském předměstí.<sup>2050</sup>

<sup>2039</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2* (1618-1650), f. 213v. Josef LACINA, *Paměti*, s. 256.

<sup>2040</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 48v (16. 4.), 64r (26. 7.). Srov. NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24 (list z 19. 2. 1627).

<sup>2041</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 64r.

<sup>2042</sup> Ze zápisů v radních manuálech není zcela jasné, se kterou manželkou byli tito sirotci splozeni. Veselského poslední ženou byla od konce listopadu 1623 (26. 11.) Kateřina, dcera po dlouholetém obecním starším Matoušim Trnkovi. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 74v, 88v, 89r; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2* (1618-1650), f. 205v.

<sup>2043</sup> Na počátku května 1629 byla Martinovi Družeckému ještě jako slánskému purkrabímu pokřtěna dcera Justýna. Jejimi kmotry se stali Alžběta Špičková, manželka primase Jana Špičky, Dorota Schodecká, vdova po dlouholetém radním Jiříku Schodeckém a starší radní písař Karel Zikmund. SOA Praha, *Sběrka matrik a listinného materiálu*, matrika Slaný 2, f. 89v. Josef DVOŘÁK, *Chronologický přehled*, s. 4.

<sup>2044</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 92r-92v.

<sup>2045</sup> Josef DVOŘÁK, *Chronologický přehled*, s. 4.

<sup>2046</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1629-1638*, f. 80v.

<sup>2047</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 137r. Podrobněji k působení Kašpara Pryama v městské samosprávě viz příloha č. 5. Srov. pozn. č. 1025 a č. 2050.

<sup>2048</sup> AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 25v.

<sup>2049</sup> Např. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 12. 2. 1630.

<sup>2050</sup> Josef LACINA, *Paměti*, s. 299.

Kolem roku 1630 se oženil s Annou, vdovou po prvním slánském purkrabím Danielu Třeboňském z Rozentalu (viz).

### **Viktorin Daniel Alexandr Příbramský, od 1650 – min. 1655**

O Viktorinu Danielu Alexandru Příbramském víme zatím jen velmi málo. V pramenech městské proveniencie se objevuje poprvé v červnu 1650, a to jako purkrabí a spolupísař obilný.<sup>2051</sup> V říjnu téhož roku je v radním manuálu označen pouze jako obilný písař.<sup>2052</sup> Purkrabím slánského statku byl minimálně do listopadu 1655.<sup>2053</sup> V době vzniku Soupisu poddaných podle víry mu bylo údajně 55 let a jeho ženě Dorotě o deset let méně.<sup>2054</sup> Jeho syn Maxmilián, někdy také označovaný jako Maxmilián Alexandr Příbramský, se v červnu 1653 stal starším radním písařem, kterým byl až do své smrti v lednu 1657.<sup>2055</sup> V roce 1649 koupil Viktorin Alexandr tzv. Schodecký dům nacházející se nedaleko Fortny. Patrně v téže době či krátce poté získal do hraběte i sousední Dubovský dům, který spojil s předchozím v jeden.<sup>2056</sup>

## **9.2. Hejtman (úředník) statku slánského**

Hejtman jako nejdůležitější osoba správního aparátu (slánského) panství vykonával vrchní dozor nad poddanými ve všech oblastech, ve kterých nad nimi měla pravomoc jejich vrchnost. Jako osoba zodpovědná za hospodářský provoz a prosperitu panství pravidelně kontroloval všechny podřízené hospodářské úředníky a podle potřeby vstupoval do jednání s úředníky sousedních panství a statků. Byl také hlavním prostředníkem při komunikaci poddaných s vrchností, kterou měl zároveň pravidelně informovat o stavu hospodářství. Podobně jako na jiných panství v této době označení nejdůležitějšího vrchnostenského úředníka kolísalo. Lze se setkat jak s termínem hejtman (statku slánského), tak s označením úředník (statku slánského) či úředník a spolu důchodní písař slánský.<sup>2057</sup> Na počátku 50. let se

---

<sup>2051</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 212v. Funkci slánského purkrabího zastával Viktorin Daniel Alexandr Příbramský minimálně od konce února 1650, kdy byl svědkem na svatbě Daniela Třeboňského, radního a syna prvního slánského purkrabího Daniela Třeboňského z Rozentalu, s Alžbětou, dcerou dlouholetého radního Samuela Crucigera. SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 240r.

<sup>2052</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 221r.

<sup>2053</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knihy svědomí 1629-1656*, f. 87r.

<sup>2054</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 437v.

<sup>2055</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 283v; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 102r.

<sup>2056</sup> Josef LACINA, *Paměti*, s. 256.

<sup>2057</sup> Obecně k roli hejtmanů ve vrchnostenské správě viz Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 231-234. Srov. Petr KOPIČKA (ed.), *Deníky roudnického hejtmana*, s. XXX-XXXII a Jan DVOŘÁK, *Vrchnostenské město*, s. 122-123.

v pramenech městské provenience objevuje také titul hejtman všech panství. Původní předpoklad, že tento titul dočasně nahradil do té doby obvyklý titul regent všech panství, se nepotvrdil. V době, kdy byl tento titul používán, byl hejtman slánského panství důsledně označován jako úředník. Navíc jako regent všech panství figuruje v pramenech městské provenience v téže době jiná osoba (viz dále).

### **Mikuláš Hanžburský z Kopečka, 1623-1627**

Mikuláš Hanžburský z Kopečka, který působil ve funkci slánského hejtmána pouze čtyři roky,<sup>2058</sup> se později usadil ve Staré Boleslavi.<sup>2059</sup> Jeho manželkou byla Marta (Markéta) Hanžburská z Kopečka. Zdá se, že ve městě nevlastnil žádný dům.

### **Lukáš Lipnický z Čáslavi, 1627-1630**

Lukáš Lipnický z Čáslavi byl v pramenech městské provenience zachycen jako slánský hejtman poprvé v červenci 1627.<sup>2060</sup> Ze své funkce byl odvolán dne 22. 4. 1630.<sup>2061</sup> Co bylo hlavním důvodem jeho „*degradování*“, zda přílišná shovívavost vůči Slánským či údajná defraudace, z níž byl podezírán, prozatím nevíme. Josef Dvořák nesprávně uvádí, že byl slánským hejtmanem pouze do roku 1629.<sup>2062</sup> Po odchodu ze Slaného působil jako radní písař v nedalekém Rakovníku.<sup>2063</sup>

### **Kašpar Pryam Vostrovecký, 1630-1634**

Kašpar Pryam Vostrovecký byl jmenován slánským místohejtmanem patrně krátce po odvolání Lukáše Lipnického z Čáslavi v dubnu 1630. Do té doby vykonával funkci slánského purkrabího (viz).<sup>2064</sup> Zemřel v říjnu 1634.<sup>2065</sup> Do jmenování nového hejtmána,

<sup>2058</sup> Josef Dvořák nesprávně uvádí, že Mikuláš Hanžburský z Kopečka byl slánským hejtmanem pouze do roku 1626, ačkoliv jím byl prokazatelně ještě v únoru 1627. Nepravdivou informaci o Hanžburském lze nalézt také v úvodu stručného pojednání Františka Vacka z roku 1885, kde je Hanžburský označen za hejtmána smečenského panství, ačkoliv pouze o dvě strany dále se dočteme, že velvarská městská rada jej v roce 1625 nazývala „*hejtmanem města Slaného a panství Hegensdorfského*“. Josef DVOŘÁK, *Chronologický přehled*, s. 4; František VACEK, *Vavřinec a Mikuláš Hanžburský z Kopečka*, SH 3, 1885, s. 185, 187. NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24 (list z 19. 2. 1627).

<sup>2059</sup> Spojení „a v Staré Boleslavi“ se v souvislosti se jménem Mikuláše Hanžburského z Kopečka objevuje v pramenech městské provenience poprvé na počátku roku 1631. AMS, nezprac., kniha č. 69, *Notulář listů 1610-1626*, f. 314r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, ff. 56v, 57v, 57v-58r.

<sup>2060</sup> AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 40, 26. 7. 1627.

<sup>2061</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 181v. Srov. Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 8.

<sup>2062</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 13r-14v; Josef DVOŘÁK, *Chronologický přehled*, s. 4.

<sup>2063</sup> NA, SM, i. č. 3009, kt. č. 1982, sign. R 109/12, sv. č. 3, 16. 3. 1635, Zpráva Rakovnických v příčině emigrantů; František LEVÝ, *Dějiny královského města Rakovníka*, 2. vyd., Rakovník, 2010, s. 323.

<sup>2064</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 312v; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 8.

<sup>2065</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 13. Srov. AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 53r-53v.

kterým se v lednu následujícího roku stal Eliáš Erazim Udvarhely z Křížovic (viz), byli správou hraběcího majetku dočasně pověřeni konšelé Jan Špička a Jan Vranský.<sup>2066</sup>

### **Eliáš Erazim Udvarhely z Křížovic, 1635**

Novoměstský měšťan Eliáš Erazim Udvarhely z Křížovic<sup>2067</sup> byl do funkce slánského hejtmana uveden v pátek 26. ledna 1635 regentem Zachariášem Vejdou (podle Daniela Vepřka již ve čtvrtek 25. 1.).<sup>2068</sup> O devět měsíců později, dne 2. 11. 1635, byl smrtelně zraněn vojáky, kteří nerespektujícíce *salva guardii*, vtrhli do města a pustili se do rabování. V rozporu s tímto tvrzením, které se objevuje v knize dluhů a úroků,<sup>2069</sup> lze v knize misivů nalézt opis části Martinicova psaní adresovaného Eliášovi v září 1636 (!).<sup>2070</sup> Vzhledem k mezerám ve slánské matrice nelze ověřit, kdy přesně tento slánský hejtman zemřel.<sup>2071</sup>

### **Lorenc Volf Zahrádecký z Kartouz, 1636-1637**

Novoměstský měšťan Lorenc Volf Zahrádecký z Kartouz,<sup>2072</sup> který byl jmenován slánským hejtmanem na konci října 1636,<sup>2073</sup> patrně zemřel již na podzim následujícího roku.<sup>2074</sup> Prozatímním správcem slánského statku byl jmenován slánský měšťan Ambrož Foget (viz dále).

---

<sup>2066</sup> AMS, nezprac., kniha 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 108v-109r, 109r-109v. Srov. SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 1363 (sign. XII/2), *Poznamenání škod*, kt. č. 334, hlášení škod, složka č. 5a (= č. 5b).

<sup>2067</sup> Eliáš Erazim Udvarhely se novoměstským měšťanem stal dne 23. 2. 1622, poté, co se prokázal latinským zachovacím listem, který mu byl v roce 1616 vydán jménem rychtáře, purkmistra, přísežných měšťanů a celé obce Bystřice na Pováží (= Povážská Bystřice na Slovensku). Jaroslava MENDELOVÁ (ed.), *Knihy měšťanských*, s. 514-515. Srov. Václav LÍVA, *Seznam pražských novoměšťanů za léta 1618-1653*, Časopis rodopisné společnosti československé v Praze 7, 1935, s. 124 (1622).

<sup>2068</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 13.

<sup>2069</sup> AMS, nezprac., kniha č. 45, *Kniha dluhů a úroků 1634-1649*, s. 409. Srov. TAMTĚŽ, *Aktový materiál*, kt. č. 41, 1635.

<sup>2070</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 100.

<sup>2071</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 233r-235v.

<sup>2072</sup> Lorenc Volf Zahrádecký z Kartouz se stal novoměstským měšťanem dne 6. 10. 1625 poté, co se prokázal výhostním listem, jenž mu byl vydán Pavlem Michnou z Vacínova dne 12. 3. 1624 a vysvědčením o poctivém zplození a dobrém chování, které bylo zapsáno do městských knih Nového města pražského (?) již v roce 1609. Jaroslava MENDELOVÁ (ed.), *Knihy měšťanských práv*, s. 538-539. Srov. Václav LÍVA, *Seznam pražských novoměšťanů*, s. 126.

<sup>2073</sup> Lorenc Volf Zahrádecký byl městské radě představen jako nový hejtman dne 27. 10. 1636, podle purkmistrovského manuálu již 17. 10. AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 393v. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 79r. Dále srov. TAMTĚŽ, kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 114r-114v, 120v.

<sup>2074</sup> AMS, nezprac., kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*, f. F6; kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 428r; Srov. Josef ČERMÁK, *Příspěvky rodopisné II. Šlechtické a erbovní rodiny velvarské v XVI. a XVII. věku*, ČSPSČ 6, 1898, č. 1, s. 17.

### **Ambrož Foget Slánský, 1637-1640**

Slánský měšťan Ambrož Foget byl místohejtmanem jmenován dne 19. října 1637.<sup>2075</sup> Zkušenosti se správou města získal jako člen sboru volenců (1615-1617) a později obecních starších (1618-1622). Objevil se také v některých úřadech nad obecními důchody (1616-1622).<sup>2076</sup> Zemřel patrně na jaře 1640. Vdova Kateřina (?) odešla spolu dětmi k příbuzným do Kadaně.<sup>2077</sup>

### **Augustin Kosina, 1640-1652**

Před jmenováním slánským místohejtmanem v květnu 1640 (25. 5.) zastával lounský rodák Augustin Kosina (nar. kol. 1603) pozici primase.<sup>2078</sup> Do Slaného přišel nejpozději v roce 1626, kdy se oženil s Annou, dcerou konšela Petra Vlka jinak Vlčka čili Karlíka (sňatek 27. 10.).<sup>2079</sup> Právo provozovat městskou živnost získal po zaplacení příjmného na konci května následujícího roku.<sup>2080</sup> Během čtyřadvacetiletého manželství zplodil s manželkou Annou celkem 9 dětí, žádné jej však nepřežilo. Samuel Kosina, který se oženil s Lidmilou, pastorkyní důchodního písaře Václava Zahrádky,<sup>2081</sup> zemřel stejně jako většina Augustinových dětí během moru v roce 1649.<sup>2082</sup> Funkci slánského (místo) hejtmana zastával Augustin Kosina téměř dvanáct let. Zemřel na počátku srpna 1652, pouhé dva měsíce poté, co byl nahrazen Jakubem Františkem Matuchou.<sup>2083</sup> Ve městě vlastnil několik domů, na předměstí několik chalup a dvorů.<sup>2084</sup>

---

<sup>2075</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 428r. Ve shodě s tímto tvrzením je Lorenc Volf Zahrádecký z Kartous dne 20. 10. 1637 v purkmistrovském manuálu označen jako „někdy hejtman slánský“. TAMTĚŽ, kniha č. 100, *Knihazpísů z rady 1631-1639*, f. 93r.

<sup>2076</sup> Viz příloha č. 3.

<sup>2077</sup> Spálený a zbořený Fogetovský dům, který stál nedaleko Lounské brány, byl v listopadu 1646 oceněn na 30 zl. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 205v; kniha č. 41, *Knihazpísů městská 1656*, f. 11v-12r.

<sup>2078</sup> Augustinův otec, Tomáš Kosina, žil v Lounech ještě v roce 1651, kdy mu bylo údajně 94 let. Spolu s ním zde pobývala také Augustinova sestra Dorota Brtnická a jeho macecha Zuzana Kosinová. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 49r; kniha č. 82, *Knihazpísů 1572-1682*, f. 214-125; kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 437v. K působení Augustina Kosiny v městské radě a jiných samosprávných orgánech přehledně viz příloha č. 5.

<sup>2079</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 210v.

<sup>2080</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, f. 53v.

<sup>2081</sup> Václav Zahrádka byl slánským důchodním písařem minimálně v období od října 1635 do konce roku 1639. AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knihazpísů 1629-1638*, f. 116r-116v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 41r.

<sup>2082</sup> AMS, nezprac., kniha č. 93, *Knihazpísů 1593-1713*, f. G18; kniha č. 82, *Knihazpísů 1572-1682*, f. 214-125.

<sup>2083</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 99r.

<sup>2084</sup> Mucovský dům stojící nedaleko Pražské brány vlastnil Augustin Kosina jen do roku 1637. Kopřivovský dům, který se nacházel v těsné blízkosti Fortny, stejně jako Karlíkovský dům, stojící v Lounské čtvrti, zdědila Augustinova žena Anna po svém otci Petru Vlčkovi. Konvářovský dům, který stál hned vedle radnice, získal Kosina darem od hraběte. Na předměstí vlastnil Augustin Kosina následující nemovitosti: Krátkovská chalupa (Podhůří), Pinkasovská sladovna (Podhůří), Kamarýtovský dvorec (Lehňov). Josef LACINA, *Paměti*, s. 253, 258, 259, 276, 284, 298.

### **Jakub František Matucha, 1652-1655**

Jakub František Matucha byl hejtmanem města a panství slánského jmenován krátce před obnovou rady, která proběhla na konci května 1652.<sup>2085</sup> Ve funkci setrval do konce listopadu 1655, kdy jej nahradil slánský měšťan Samuel Štáva.<sup>2086</sup> Nevlastnil žádný dům ve Slaném.<sup>2087</sup>

### **Samuel Štáva, 1655-1656**

Před jmenováním slánským hejtmanem působil mydlář Samuel Štáva dlouhá léta v městské správě, nejprve jako volenec (1619) a poté jako konšel (1629-1655).<sup>2088</sup> Již v květnu 1656 došlo z vůle hraběte k zajímavé rošádě. Hraběcí úředník Samuel Štáva se stal primasem a primas Daniel Vepřek hejtmanem.<sup>2089</sup> Ačkoliv byl Samuel Štáva konšelem až do své smrti v prosinci 1662, primasem byl zvolen naposledy v roce 1657.<sup>2090</sup> V Soupisu poddaných podle víry je zachycen spolu s manželkou Dorotou.<sup>2091</sup>

### **Daniel Vepřek, 1656-1657**

Jmenování do funkce slánského hejtmana v květnu 1656 lze považovat za pomyslný vrchol kariéry slánského kronikáře a reemigranta Daniela Vepřka.<sup>2092</sup> Pouhých sedm let po návratu do města spojeném s vězněním a nucenou konverzí se Daniel Vepřek objevuje mezi přisedíci rychtářského soudu a krátce na to mezi obecními staršími. Na jaře 1641 se pak stává mladším radním písařem a již o dva roky později stojí v čele městské kanceláře. Do konšelského sboru pronikl poprvé v roce 1652.<sup>2093</sup> Hejtmanem statku slánského byl až do své smrti na konci listopadu 1657.<sup>2094</sup>

### **Václav Knobloch, od 1658**

Smečenský měšťan Václav Knobloch se v pramenech městské provenience objevuje jako slánský úředník poprvé v lednu 1658 v souvislosti s renovací městské rady. Patrně nemožnost

---

<sup>2085</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 251v.

<sup>2086</sup> Rozhodnutí vrchnosti odvolat Jakuba Františka Matuchu z funkce slánského hejtmana a nahradit jej Samuelem Štávou bylo oznámeno v radě regentem dne 24. 10. 1655. Konšelé a celá obec byli tehdy vyzváni, aby se vyjádřili k činnosti odstupujícího hejtmana s tím, že ve funkci bude ještě následujících šest týdnů, aby měl dostatek času napravit případné nesrovnalosti. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 345r. Srov. TAMTĚŽ, kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 87r.

<sup>2087</sup> Josef LACINA, *Paměti*, s. 233-306.

<sup>2088</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 345r. K působení Samuela Štávy v samosprávných orgánech viz příloha č. 3 a č. 5.

<sup>2089</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 362v.

<sup>2090</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 377v; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 106v.

<sup>2091</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 440r.

<sup>2092</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 362v.

<sup>2093</sup> K působení Daniela Vepřka v jednotlivých menších úřadech viz přehledně příloha č. 5 a k jeho činnosti v městské kanceláři viz kap. č. 4.4.

<sup>2094</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 103r.

sehnat za něj vhodnou náhradu do úřadu smečenského hejtmana<sup>2095</sup> a zároveň potřeba obsadit po smrti Daniela Vepřka úřad slánského hejtmana vedla k dočasnému (?) spojení těchto dvou úřadů v jeden.<sup>2096</sup> Podle Josefa Dvořáka setrval Václav Knobloch v úřadu slánského hejtmana až do roku 1673. Zemřel o čtyři roky později, v únoru 1677.<sup>2097</sup> Jaký byl vztah Václava Knoblocha, který v roce 1643 působil jako domovní hospodář v Martinicově domě na Hradčanech,<sup>2098</sup> k Matěji Knoblochovi, který byl v listopadu 1656 písařem pana regenta, prozatím nevíme.<sup>2099</sup> Stejně tak nelze s jistotou rozhodnout, zda je tento Matěj totožný s Matějem Knoblochem, který je uveden v Soupisu poddaných podle víry jako 18letý syn nádeníka Jana Knoblocha a jeho manželky Anny.<sup>2100</sup>

### 9.3. Regent (a správce) všech panství (a statků)

Titul regenta náležel nejdůležitějšímu vrchnostenskému úředníkovi, kterému byli podřízeni hejtmani jednotlivých panství jako jejich nejvyšší představitelé. Tento systém, uplatňovaný většinou na rozlehlých dominiích,<sup>2101</sup> byl zaveden Jaroslavem Bořitou z Martinic patrně na počátku 20. let, kdy se zejména s ohledem na jeho časté a mnohdy dlouhodobé pobyty mimo panství ukázalo jako nezbytně nutné postavit do jeho čela osobu, která by byla schopna plnohodnotně jej zastoupit.<sup>2102</sup> Jedním z nejdůležitějších úkolů regenta bylo kromě dohledu na plnění Martinicových příkazů pravidelné zasílání co nejpodrobnějších zpráv o dění na jednotlivých panstvích.<sup>2103</sup> Označení tohoto vrchnostenského úředníka, který zároveň plnil roli prostředníka mezi hrabětem a správcí a obyvateli jednotlivých martinických statků, stejně jako označení jiných úředníků v této době kolísalo. V pramenech městské provenience se lze

<sup>2095</sup> Václav Knobloch vystupuje v pramenech městské provenience jako úředník smečenského panství od dubna 1651. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 421v-422r, 428r;

<sup>2096</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 394v.

<sup>2097</sup> Josef DVORÁK, *Chronologický přehled*, s. 5. V rozporu s tímto tvrzením se na počátku února 1660 objevuje v radním manuálu ve funkci inspektora literátského kůru místohejtman Melichar Figar. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 429r.

<sup>2098</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 74r.

<sup>2099</sup> AMS, nezprac., kniha č. 96, *Knih svědomí 1629-1656*, f. 30r-30v.

<sup>2100</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 447r.

<sup>2101</sup> Tento systém byl zaveden například na panství Rožmberků, na panství Smiřických či na mensálních panstvích olomouckého biskupství, kde byl uplatňován až do počátku 70. let 17. století. Jan DVORÁK, *Vrchnostenské město*, s. 119-120. Obecně viz Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 233.

<sup>2102</sup> Jaroslav Bořita z Martinic se z exilu vrátil až v létě 1622 a ani poté nepobýval na svých statcích příliš často. V roce 1628 v dopise Zdeňku Popelovi z Lobkovic uvedl, že se na své statky vrací po deseti letech. Zdeněk HOJDA, heslo *Martinitz (Martinic)*, v. (*kath.*), in: Neue Deutsche Biographie, XVI. Bd., Berlin 1990, s. 303; Josef HRDLIČKA – Josef KADERÁBEK, *Individuální prvky*, s. 93-94. O vrchnostenském úředníkovi, který by byl nazýván regentem či plnil podobné funkce jako regent před Zachariášem Vejdou, nebyly prozatím nalezeny žádné zprávy. K osobě prvního doloženého regenta Zachariáše Vejdy z Bezděkova viz dále.

<sup>2103</sup> K pravidelnému korespondenčnímu styku hraběte a regenta a následnému přeposílání informací hejtmanovi slánského panství viz zejména AMS, nezprac., kniha č. 72, *Knih misivů 1629-1638*, f. 79r-126v.

nejčastěji setkat s prostým označením „*regent*“. Relativně často se však vyskytuje také titul „*regent všech panství*“<sup>2104</sup> či „*regent všech statků*“,<sup>2105</sup> popř. „*regent a správce všech panství*“.<sup>2106</sup> Ojedinelé označení tohoto úředníka spojením „*regent smečenský*“, kterého bylo užito například v říjnu 1634 v purkmistrovském manuálu v přehledu došlé pošty,<sup>2107</sup> lze snad považovat za zkratku, v níž se odráží skutečnost, že tento úředník pobýval v případě potřeby na nedalekém Smečně. Z jakého důvodu byl na počátku 50. let regent Matyáš Břečka oslovován jako „*hejtman všech panství*“, a zda byl tento titul totožný s titulem regenta, prozatím nejsme schopni říci (viz dále).

### Zachariáš Vejda z Bezděkova, 1623-1644

Zachariáš Vejda z Bezděkova byl jmenován regentem všech panství někdy ve druhé polovině roku 1621 či v průběhu roku následujícího, nejpozději však na počátku února 1623.<sup>2108</sup> Pro Slánské nebyl osobou neznámou. Ve druhé polovině 90. let 16. století a na počátku století následujícího pravidelně předstupoval před městskou radu jako zplnomocněnec smečenského hejtmána Jana Veselského z Vidova ve sporech smečenských poddaných s okolními vrchnostmi.<sup>2109</sup> Kdy přesně povýšil z důchodního písaře na správce smečenského panství, kterým byl patrně až do jmenování regentem, prozatím nevíme. Nepochybně jím však byl v červnu 1621, kdy je zároveň v pramenech městské provenience

<sup>2104</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 45r, 47r-47v; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 82v-83r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, ff. 29v-30r, 122r-122v; kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 127; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 72r-72v, 93r-93v, 123v; kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*, f. E27.

<sup>2105</sup> AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*, ff. 54r, 119r, 223r, 350v, 416r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, ff. 15r-16v, 25r, 66r-66v, 126r-126v.

<sup>2106</sup> V únoru 1627 se lze setkat s velmi podobným označením také v listu adresovaném české komoře, kde je Zachariáš Vejda titulován jako „*regent neboližto správce všech panství*“. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 90r; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, ff. 114v, 124r; NA, SM, i. č. 2188, kt. č. 1446, sign. M 7/24, list z 12. 2. 1627.

<sup>2107</sup> AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, f. 53v.

<sup>2108</sup> Ještě v polovině června 1621 (19. 6.) je Zachariáš Vejda z Bezděkova označen jako správce smečenského panství (= hejtman?). Když se na počátku února 1623 stala jeho manželka Dorota kmotrou Doroty, dcery budoucího slánského purkrabí Daniela Třeboňského z Rozenthalu (viz) a jeho manželky Anny, je u jejího jména poznamenáno „*paní regentová*“. Druhou kmotrou byla hospodyně karlístejského děkana Dorota Domanská, kmotry pak hostomnický měšťan Ondřej Caufaurek. V pramenech městské provenience se se Zachariášem Vejdou v roli regenta setkáváme poprvé až v lednu 1627. Odtud patrně pramení také nesprávný údaj uváděný Josefem Dvořákem o době působení Zachariáše Vejdy v této funkci (1627-1644). Bohumil LUKAVSKÝ Z ŘENEC, *Šlechtická jména*, s. 39, záznam č. 15; Josef DVORÁK, *Chronologický přehled*, s. 4; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Budňany-Karlštejn, *matrika Budňany – Karlštejn 14*, f. 71r; AMS, nezprac., kniha č. 162, *Kniha misivů 1617-1622*, f. 199v.

<sup>2109</sup> Poprvé se se Zachariášem Vejdou v této roli setkáváme v červenci 1598, kdy je pověřen zastupováním Kryštofa Němce, který byl obviněn Matějem Novákem ze vsi Malého Pálečku ze zhárství. Dále Zachariáš Vejda zastupoval Jana Veselského z Vidova například v poměrně vleklém případě trojnásobné vraždy, který byl před slánskou městskou radou projednáván v letech 1599-1600. AMS, nezprac., kniha č. 55, *Manuál radní 1595-1604*, ff. 186v, 222v-223r, 226r, 227r, 229v-230r, 307r, 365r-365v.



poprvé uváděn s přídomkem z Bezděkova.<sup>2110</sup> Stejně tak nevíme, kdy přesně byl přijat mezi slánské měšťany, patrně však nedlouho poté, co se ujal Kamarýtovského (Gamarýtovského) domu, který s ohledem na emigraci posledních majitelů, příslušníků rodiny Sixtů z Ottersdorfu, připadl hraběti tzv. právem odběžným.<sup>2111</sup> V září 1627 se Zachariášova dcera Alžběta Kateřina krátce poté, co obdržela výhostní list, provdala za právníka a profesora pražské akademie Jana Krydelle.<sup>2112</sup> Zachariáš Vejda z Bezděkova zemřel na konci září 1644 na následky nachlazení, které si přivodil na pohřbu smečenského hejtmana Václava Ignáce Pessika Libovického.<sup>2113</sup> Jaký byl přesně jeho vztah k hraběcímu kuchmistru Václavu Vejdovi z Bezděkova (+ 17. 9. 1629), jehož náhrobek lze nalézt ve vnější zdi jižní části smečenského kostela, není zatím zcela jasné.<sup>2114</sup>

### **Jan Rulle, 1646**

Kdo byl nástupcem Zachariáše Vejdy z Bezděkova v úřadu regenta všech panství nelze prozatím s jistotou říci. Podle Josefa Dvořáka byl minimálně v roce 1646 regentem všech panství Jan Rulle. Jméno této osoby však nebylo v pramenech městské provenience zaznamenáno.<sup>2115</sup> Prozatím nemůžeme vyloučit ani možnost, že úřad regenta zůstal po smrti Zachariáše Vejdy dočasně neobsazen. Podobně jako v případě lobkovických panství, kdy po smrti Mikuláše Zálužského nebyl úřad regenta obsazen plných sedm let (1616-1623), si mohli jeho pravomoci a povinnosti mezi sebe rozdělit hejtmani, popř. je mohl převzít některý z hraběcích úředníků působící v martinické kanceláři na Hradčanech.<sup>2116</sup>

---

<sup>2110</sup> AMS, nezprac., kniha č. 162, *Knihy misivů 1617-1622*, f. 199v.

<sup>2111</sup> O Kamarýtovský dům, nacházející se v těsné blízkosti radnice, mezi Konvářovským domem a hostincem U Černého koně, se Zachariáš Vejda živě zajímal již v červenci 1629. Podle Josefa Laciny jej získal v následujícím roce od Jaroslava Bořity z Martinic za 3000 kop gr. m. Podle Daniela Vepřka, který učinil zápis do příslušné šosovní knihy, prodala Vejdovi dům jeho poslední majitelka Lidmila Ottersdorfová, manželka Jana Sixta z Ottersdorfu. AMS, nezprac., kniha č. 70, *Knihy misivů-posílací 1622-1636*, f. 25r; kniha č. 41, *Knihy šosovní městská 1656*, f. 86r. Josef LACINA, *Paměti*, s. 260.

<sup>2112</sup> AMS, nezprac., kniha č. 93, *Knihy smluvní 1593-1713*, f. E27; SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2*, f. 211v.

<sup>2113</sup> Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Zlomek pamětí slánských*, s. 18.

<sup>2114</sup> Zdeněk KUČHYŇKA – Jaroslav VYŠÍN, *Náhrobky se starozákonnými texty na Kladensku a Slánsku*, Posel z Budče 16, 1999, s. 22-23. Srov. Jiřina BARÁKOVÁ, *Epigrafika na Kladensku a Slánsku do r. 1800*, Praha 2006 (= Diplomová práce, KPVHAS FF UK), s. 74, katalogový záznam č. 82.

<sup>2115</sup> Josef DVOŘÁK, *Chronologický přehled*, s. 5.

<sup>2116</sup> Petr KOPIČKA (ed.), *Deníky roudnického hejtmana*, s. XXXLV, LXIV-LXVI.

## Jakub Veltrubský z Veltrub, 1650-1651, 1653-1660<sup>2117</sup>

Jakub Veltrubský z Veltrub vystupuje v pramenech městské proveniencie poprvé jako regent všech panství na počátku dubna 1650.<sup>2118</sup> Skutečnost, že jeho jméno zaznamenáváme ve spojení s tímto titulem v polovině dubna 1651 ve stejný den, kdy je takto označen také Matyáš Břečka (viz dále), neumíme zatím uspokojivě vysvětlit.<sup>2119</sup> Patrně se jedná o chybu písaře. Bratři Martinicové mezi sebou uzavřeli smlouvu přesně vymezující podíl každého z nich na správě martinického fideikomisu již v prosinci 1649, kdy se správcem Slaného stal nejstarší z bratrů Jiří Adam.<sup>2120</sup> Krátce poté, na počátku dubna následujícího roku, kdy byla mezi bratry uzavřena další smlouva, předal Jiří Adam správu slánského statku do rukou svého mladšího bratra Maxmiliána Valentina.<sup>2121</sup> Přesto nelze zcela vyloučit ani možnost, že po určitou dobu vedle sebe současně působili dva regentové, Jakub Veltrubský z Veltrub a Matyáš Břečka, který byl v listopadu 1651 nahrazen Václavem Ferdinandem Hranickým z Mezův (viz dále).<sup>2122</sup>

Ve chvíli, kde se Jakub Veltrubský z Veltrub stal regentem všech panství, působil ve službách martinického rodu již řadu let. Ještě jako hejtman hořovického panství byl dne 10. 8. 1638 odměněn za věrné služby Jaroslavu Bořitovi z Martinic predikátem z Veltrub.<sup>2123</sup> Funkci regenta všech martinických panství zastával minimálně do února 1660.<sup>2124</sup>

---

<sup>2117</sup> Podle Josefa Dvořáka (*Chronologický přehled*, s. 5) spadalo druhé funkční období Jakuba Veltrubského do let 1656-1660. V knize č. 71 však byl nalezen důkaz o tom, že Jakub Veltrubský byl regentem nazýván také v březnu a dubnu 1653. V červnu téhož roku byl jako regent všech panství označen Václav Ferdinand Hranický z Mezův (viz dále). AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 54, 63, 64; kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 283r; kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 96r.

<sup>2118</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 358v.

<sup>2119</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 422r (17. 4. 1651: Jakub Veltrubský); kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 234 (17. 4. 1651: Matyáš Břečka).

<sup>2120</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 97 (sign. Aa1), *Svazek opisů listin 1633-1773*, f. 30r-33v; i. č. 108 (sign. Aa11), *Kopíř 129 různých smluv*, f. 63r-69v.

<sup>2121</sup> SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 108 (sign. Aa11), *Kopíř 129 různých smluv*, f. 70r-76r; AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 212v-213r.

<sup>2122</sup> Teorii o dvou vedle sebe souběžně působících regentech, resp. úřednících, jejichž titulatura nebyla zcela ustálena, podporuje zápis v knize č. 2, kde se nachází opisy dvou kvitancí vydaných na podzim 1650 příslušnými úředníky po převzetí úroků z částky odkázané Jaroslavem Bořitou z Martinic k záduší kostela sv. Gotharda ve Slaném a sv. Václava v Hobšovicích. Matyáš Břečka v nich stejně jako Jakub Veltrubský vystupuje jako prizvaný svědek. První z nich je označen jako „*Jeho Milosti Vysoce urozeného hraběte a pána pana Maxmiliána Valentina, svatě římské říše hraběte z Martinic etc., všech panství hejtman*“, druhý ze jmenovaných pak jako „*Jeho Excellence pána pana Jiřího Adama Bořity etc. všech panství regent*“. O několik měsíců dříve, v dubnu 1650, je Matyáš Břečka v souvislosti s vypořádáním dluhů a odkazů Jaroslava Bořity z Martinic, označen za „*vice regenta*“. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 394v-395r; SOA Praha, Vs Smečno, i. č. 97 (sign. Aa1), *Svazek opisů listin 1633-1773*, f. 34r.

<sup>2123</sup> Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM – díl XXVI, s. 534.

<sup>2124</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 427v-248r.

## Matyáš Břečka jinak Slánský (= Matyáš Břečkovský), 1650-1651

Kdy přesně byl slánský měšťan a hraběcí kuchmistr Matyáš Břečka (Břečkovský)<sup>2125</sup> jmenován regentem, ani jak dlouho jím byl, nevíme. V pramenech městské proveniencce je titul „*regent všech panství a statků*“ u jeho jména výslovně uveden pouze v dubnu 1651.<sup>2126</sup> Ve druhé polovině 40. let byl označován jako „*hejtman statku purkrabského*“ (1646-1648)<sup>2127</sup> a na počátku 50. let jako „*hejtman všech panství*“ (1650),<sup>2128</sup> popř. jako „*hejtman všech statků mých*“ (1650).<sup>2129</sup> První z uvedených titulů lze bezpečně ztotožnit s titulem, který náležel úředníkům stojícím v čele statků patřících k nejvyššímu purkrabství v Praze.<sup>2130</sup> Zda byl druhý titul totožný s titulem regenta, resp. do jaké míry se shodovala náplň činnosti těchto úředníků, není možno prozatím říci. Víme jen, že po celý rok 1650 figuruje v pramenech městské proveniencce jako regent všech panství Jakub Veltrubský z Veltrub (viz výše).<sup>2131</sup>

Manželkou Matyáše Břečky byla od roku 1633 Kateřina Škodová, vdova po reemigrantu Jiříku Škodovi a sestra budoucího slánského hejtmana a reemigranta Daniela Vepřka (viz). Ve společné domácnosti s nimi kromě dcer Ludmily a Doroty žili také sirotci po Jiříku Škodovi Jan Václav Škoda a Kateřina Škodová.<sup>2132</sup> Matyáš Břečka vlastnil několik domů ve městě a řadu dalších nemovitostí na slánských předměstích. Mnohé z nich získal za věrné

<sup>2125</sup> Hraběcím kuchmistrem byl Matyáš Břečka minimálně v letech 1633 a 1635-1642. V mezidobí, tj. v letech 1633-1634, byl patrně slánským důchodním písařem. AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 55r; kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*, f. 127r-127v; kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*, f. 80v-81r; kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*, ff. 78r-78v, 83v; *Aktový materiál*, kt. č. 42, 28. 7. 1641; 9. 5. 1642.

<sup>2126</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, ff. 233v (3. 4. 1651), 234r (17. 4. 1651); kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 437r (14. 4. 1651).

<sup>2127</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 202r-202v (17. 8. 1646); kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 184r (19. 2. 1648: statku ouřadního purkrabského hejtman); kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*, f. G8-G9 (25. 2. 1647).

<sup>2128</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 212v (7. 6. 1650); kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 394v-395r (16. 10. 1650).

<sup>2129</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, f. 382r (5. 9. 1650).

<sup>2130</sup> V letech 1648, 1652 a 1656 se hejtman statku purkrabského dokonce objevil během obnovy slánské městské rady. Tato skutečnost nepochybně souvisela s tím, že tehdejší držitel panství, Jaroslav Bořita z Martinic a později jeho syn Bernard Ignác, byl současně nejvyšším purkrabím. Později býval speciálním hostem při tomto ceremoniálu hofmistr hraběcího dvora. Ve druhé polovině 17. století se hejtman purkrabských statků účastnil také obnovy městské rady v nedalekém Smečně. Jana PRAŽÁKOVÁ, *Městečko Smečno*, s. 36-37. Přehledně včetně odkazů na prameny viz příloha č. 2.

<sup>2131</sup> Matyáš Břečka je později dokonce označován jako regent slánského panství. Zdá se tedy, že v jeho případě byl titul regent užíván synonymicky s titulem hejtman slánského panství. Jako regent slánského panství je označen ve slánské matrice v listopadu 1651 v záznamu o jeho úmrtí a v listopadu 1563 v záznamu o sňatku jeho dcery Lidmily s městským písařem Maxmiliánem Alexandrem Příbramským. SOA Praha, Sbírkka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3*, f. 85r, 98v.

<sup>2132</sup> AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*, ff. 202r-202v, 437r; Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický*, s. 11.

služby hraběti jako levný konfiskát po slánských emigrantech.<sup>2133</sup> Zemřel dne 11. 11. 1651 údajně ve věku 50 let, a to jako slovatný slánský měšťan a „*regent Jeho vysoce urozené hraběcí Milosti panství [a] města Slaného*“.<sup>2134</sup>

### **Václav Ferdinand Hranický z Mezův, 1652-1653**

S regentem Václavem Ferdinandem Hranickým z Mezův se v pramenech městské provenience setkáváme poprvé na konci května 1652, kdy jménem Bernarda Ignáce z Martinic realizoval obnovu městské rady.<sup>2135</sup> S největší pravděpodobností jím však byl již v únoru téhož roku, kdy městská rada blíže neurčenému regentovi gratuluje k jeho blížícímu se sňatku.<sup>2136</sup> Regentem byl jistě také v červnu 1653. Zda jím byl i v 1654, jak tvrdí Josef Dvořák, bude nutno v budoucnu ověřit.<sup>2137</sup>

---

<sup>2133</sup> Ve městě vlastnil Matyáš Břečka tři domy, Břečkovský, který zdědil po rodičích Janu Břečkovi a Marjaně, dále Kobylovský dům, který dostal jako zbořeníště darem od hraběte a Blovský dům, které koupil s povolením hraběte jako zbořeníště po emigrantce Alžbětě Smutné. Na počátku 40. let pak získal dědiny po emigrantce Anně Bílkové jinak Dubce a jejím synovi Matyášovi. AMS, nezprac., *Aktový materiál*, kt. č. 42, 28. 7. 1641, 5. 5. 1642; Josef LACINA, *Paměti*, s. 266, 298.

<sup>2134</sup> SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný* 3, f. 98v. Konečná dohoda o podělení majetku po Matyáši Břečkovi byla uzavřena mezi vdovou Kateřinou a dcerami Ludmilou Alexandrovou a Dorotou Klimšovou o sedm let později, na podzim 1658. AMS, nezprac., kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*, f. H9.

<sup>2135</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 251v.

<sup>2136</sup> AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*, s. 49.

<sup>2137</sup> AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*, f. 283r; kniha č. 96, *Kniha svědomí 1629-1656*, f. 96r; Josef DVOŘÁK, *Chronologický přehled*, s. 5.

## 10. Seznam slánských pobělohorských emigrantů

Předkládaný seznam má sloužit k základní orientaci a rozhodně si neklade za cíl úplnost. Vznikl zejména na základě excerptce pramenů městské provenience, edičně zpřístupněných soupisů a sekundární literatury. Prozatím bylo resignováno na podrobnější popis majetkových poměrů exulantů, protože by došlo k přílišnému zatížení předkládaného seznamu a navíc výzkum nezbytný k postižení této problematiky dalece přesahuje možnosti předkládané práce.

**Struktura záznamů** je následující:

Příjmení či přízvisko, jméno (v závorce uváděny různé varianty jména, které se vyskytují v saských pramenech, pokud je jméno podtrženo, jedná se o reemigranta)

**A:** Doba, popř. okolnosti odchodu, jsou-li známy

**B:** místo pobytu v exilu, datum v závorce odkazuje na dobu, kdy je doložena přítomnost emigranta v dané lokalitě

**C:** Povolání, popř. funkce zastávané v městské správě před odchodem do exilu (u osob zastávajících více funkcí je s ohledem na úsporu místa odkazováno na příslušnou přílohu)

**D:** Poznámka

**E:** Prameny, vydané prameny a literatura

**Použité zkratky:**

**Akt** – AMS, nezprac., *Aktový materiál* (číslo odkazuje na číslo kartonu a datum v závorce na konkrétní list)

**Bed** – Karel BEDNAŘÍK – Věra HAVELKOVÁ, *Česky psané závěti z fondu státního archivu v Drážďanech*, SAP 34, 1984, č. 2, s. 439-511

**Bob** – Lenka BOBKOVÁ (ed.), *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639*, Praha 1999

**BS** – Bergmann'sche Exulantensammlung, přístupné on-line na: <http://www.exulanten.geschichte.uni-muenchen.de/index.php?module=welcome>

**Elz** - Václav ELZNIC, *Prosebný list pobělohorských exulantů císaři Ferdinandu III. roku 1637*, Listy Genealogické a heraldické společnosti 4, 1976-1977, č. 4, s. 115-126, 138-140.

**Hej** – Josef HEJNIC, *O památníku Floriána Vermilia*, Strahovská knihovna 2, 1967, s. 71-87

**KDÚ – 45:** AMS, nezprac., kniha č. 45, *Knih dluhů a úroků 1634-1649*

**KMIS – 70:** AMS, nezprac., kniha č. 70, *Kniha misivů-posílací 1622-1636*; **71:** AMS, nezprac., kniha č. 71, *Kniha misivů 1635-1642*; **72:** AMS, nezprac., kniha č. 72, *Kniha misivů 1629-1638*

**KNP - 2:** AMS, nezprac., kniha č. 2, *Pamětní kniha 1641-1652*

**KSML – 93:** AMS, nezprac., kniha č. 93, *Kniha smluvní 1593-1713*

**KS – 88:** AMS, nezprac., kniha č. 88, *Kniha soudní zápisy 1611-1660*

**KŠ - 39:** AMS, nezprac., kniha č. 39, *Kniha šosovní předměstská 1650*; **40:** AMS, nezprac., kniha č. 40, *Kniha šosovní předměstská 1656*; **41:** AMS, nezprac., kniha č. 41, *Kniha šosovní městská 1656*; **82:** AMS, nezprac., kniha č. 82, *Kniha kšaftovní 1572-1682*

**KZR – 100:** AMS, nezprac., kniha č. 100, *Kniha zápisů z rady 1631-1639*

**M – 2:** SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 2* (1618-1650); **3:** SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, farní úřad Slaný, *matrika Slaný 3* (1650-1665)

**PWB – Pirnaer Wappenbuch**, použito přepisu jmen dle Václav ELZNIC, *Pirenská erbovní kniha*, Heraldika a Genealogie 27, 1994, č. 2, s. 75-90

**RM – 57:** AMS, nezprac., kniha č. 57, *Manuál radní 1613-1624*; **58:** AMS, nezprac., kniha č. 58, *Manuál radní 1625-1638*; **59:** AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní 1638-1661*

**RUK – Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA - Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK**, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, díl 1-5, dodatky, Praha 1966-1982, 2011 (číslo za zkratkou odkazuje na číslo svazku, číslo v kulaté závorce pak na číslo příslušné stránky)

**Vo – Josef VOLF**, *Čeští exulanti v matrikách perenských*, Sborník jednoty potomků pobělohorských exulantů – pokutníků a přátel rodopisu v Praze III, 1932, č. 2, s. 30-42, č. 3-4, s. 46-53; Sborník jednoty starých českých rodů v Praze IV, 1933, č. 1, s. 2-6, č. 2, s. 15-21; č. 3-4, s. 30-39; V, 1934, č. 1, s. 1-7, č. 2, s. 13-22, č. 3-4, s. 29-32; VI, 1935, č. 1, s. 1-7, č. 2, s. 13-22, č. 3-4, s. 29-36; VII, 1936, č. 1, s. 1-9, č. 2, s. 15-23, č. 3-4, s. 32-40. Vzhledem k alfabertickému řazení, není odkazováno na konkrétní ročníky a stránky.

**Vol – Josef VOLF**, *Čeští exulanti ve Freiberce v l. 1620-1640*, VKČSN 1911, s. 1-142

**Volf – Josef VOLF**, *Bibliografické příspěvky*, ČNM 102, 1928, s. 77 – 79

#### 1. ARNOŠTOVÁ Kateřina

**A:** odchází **1626** se svou tetou Magdalenou Tyčkovou

**B:** FREIBERG, DRÁŽDANY (kol. 1650)

**D:** dcera konšela Jindřicha Arnošta (+ před 26. 2. 1624) a jeho manželky Doroty (+ 29. 8. 1621) – viz příloha č. 4

**E:** KŠ 40, ff. 107r, f. 159r; KNP 2, ff. 156v-157v, 158r, 159r; Akt 41 (2. 10. 1632)

2. **BEROUNSKÝ Jiří** (= BERAUNSKY Georg)
  - A: před 1632
  - B: PIRNA (1636)
  - D: Pirna (1634) se ženou a synem u Petra Sauppin (1. městská)
  - E: Akt 41 (2. 10. 1632), Bob (1636/44)
  
3. **BÍLKOVÁ jinak DUBKA Anna**
  - A: před 1629, odchází jako vdova s nezletilým synem
  - B: neznámé
  - E: Akt 42 (28. 7. 1641); Akt 44 (10. 6. 1651); RM 59, f. 78v; KNP 2, f. 427v; KŠ 40, f. 15br; KŠ 41, f. 77r; KDÚ 45, s. 253
  
4. **BLEJSA Jan** (+ 29. 5. 1632)
  - A: 1624
  - B: PIRNA (1624), GAISING (Sasko, 13 km severně od Teplic, 16. 3. 1628), FREIBERG (1630, 1632, 1633)
  - C: volenec (1620), úředník nad Drnovským dvorem (1622), srov. přílohu č. 4
  - D: 6. 5. 1630 – Freiberg: narození dcery Žofie (kmotři: Vít Kaplír ze Sulevic, Magdalena Beřkovská, roz. Vostrovcová, Magdalena Gerštorfová roz. Kyšperková z Vřesovic); úmrtí dětí – Freiberg: 31. 1. 1631, 7. 8. 1632, 26. 10. 1632, 6. 10. 1633
  - E: KNP 2, f. 52r; KŠ 41, f. 121r; Akt 41 (2. 10. 1632); Vo; Hej 78; RUK1 (211)
  
5. **BLEJSOVÁ Anna**
  - A: 1626
  - D: manželka Jana BLEJSY (viz č. 4), její matkou Anna Bílková jinak Dubka (viz č. 3)
  - E: RM 58, f. 26v
  
6. **BLOVSKÝ Václav**
  - A: před 1629
  - B: FREIBERG (1629)
  - C: **soukeník**, volenec (1616-1617), více viz příloha č. 4
  - D: reemigrant – návrat patrně se saským vojskem, 22. 3. 1632 ve Slaném pokřtěn syn Daniel (kmotři: Jiřík Hanzburský, Jan písař komisařů, Václav Přeslička, Anna Dubka, Anna Šídlová), v únoru 1634 „drahný čas“ ve vězení, zemřel před 20. 8. 1646
  - E: RM 58, f. 289v; KNP 2, ff. 198r, 302r; KSML 93, f. E20; Akt 41 (2. 10. 1632); M2, f. 245r = 101r; 10332/14, f. 20a, č. 51
  
7. **BRANDEJSKÝ jinak STŘELEČEK Šimon** (= BRANDEIß Simon = BRANDEYSKY Simeon)
  - A: mezi 12. 11. 1624 a 1629, další odchod kol. 1635
  - B: PIRNA (1629, 1631, 1636, 1637), DRÁŽĎANY (1637?)
  - C: **koželuh** (starší v koželužském cechu: 1599-1601, 1603, 1606, 1607, 1609-1613, 1619, 1627), desátník v 1. předměstské čtvrti (1615) a 2. předměstské čtvrti (1604, 1608)
  - D: Pirna (1631) se ženou Evou u Petra Saupin (1. městská čtvrť); Pirna (1636) se ženou a dítětem u Jonas Hiebsch se 4 dalšími lidmi (1. městská čtvrť); prosebný list 1637; zemřel před 6. 3. 1637; jeho syn Vít Fiala jinak Střeleček se uplatnil v městské správě (viz příloha č. 5)
  - E: RM 58, f. 408v; Bob (1631/81; 1636/37), Elz (č. 245); BS
  
8. **BROŽÍČEK jinak ČERMÁK Jeroným** (Jarolím, Jaroš)
  - A: před 1629
  - B: není známo
  - C: **hrnčír**; starší v hrnčířském cechu (1617, 1619), desátník ve 4. předměstská čtvrti (1618)
  - D: syn Jan Čermák konvertoval a stal se sousedem, druhý syn Mikuláš ne, dočasný návrat během saského vpádu
  - E: RM 58, ff. 359v, 397r-v; KDÚ 45, s. 254; KZR 100, f. 67v; Akt 41 (12. 12. 1635),
  
9. **CELERYN Christoph** (= ZELLERINN Christoff = ZELLER Christoph = CELLERINUS Christoph)
  - A: březen 1633
  - B: PIRNA (1636, 1654), MÍŠEŇ (1646)
  - D: Pirna (1636) se ženou a 3 dětmi u Hans Ranneffeldts Garten Hauße (Lodní brána), patrně syn Simeona Celeryna (viz č. 10), dne 5. 3. 1633 píše z Lovosic a omlouvá se za odchod z města
  - E: KZR 100, f. 16v; Bob (1636/460); BS

- 10. CELERYN Přibyslavský Simeon** (= CELERUS Simeon)  
**A: mezi 2. 3. 1622 a 1629**  
**B:** FREIBERG (1629/30, 1635), PIRNA (1629, 1632), EHRENBERG (1630, 1631)  
**C: rektor školy**, obecní starší (1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619) atd. (viz příloha č. 4)  
**D:** mž. Alžběta, dcera bečváře Michala Kranze jinak Běhavého (od 1613; viz č. 11); návrat během saského vpádu – 1. 2. 1634 propuštěn z vězení s příkazem opustit zemi; pohřben 5. 12. 1635 ve Freibergu  
**E:** KŠ 39, f. 191v; KŠ 40, f. 175v; KŠ 41, f. 96r; RM 58, f. 289v; Vo; RUK 1 (351)
- 11. CELERYNOVÁ Alžběta** (= ZELLERINNIN EliBabetha)  
**A: před 1636**  
**B:** PIRNA (1636)  
**D:** dcera bečváře Michala Kranze jinak Běhavého, manželka Simeona Celeryna (viz č. 10); Pirna (1636) se čtyřmi dětmi u Hans Thiele na předměstí (od Horní k Donínské a poté k Labské bráně); dočasný návrat během saského vpádu – v prosinci 1633 porodila ve Slaném syna Benjaminu (kmoťri: Jiří Hanžburský, Jan Špička, Anna Kosinová)  
**E:** Bo (1636/393); M2, f. 113r
- 12. CZERNICKÝ jinak VOREL Matyáš**  
**A:** není známo, odchází s manželkou a dětmi  
**B:** není známo  
**C: kožišník** a branný v pražské bráně (min. 1618), umírá v emigraci před 1650  
**E:** KŠ 40, f. 15br
- 13. ČERNOCHOVSKÝ jinak BUDYŇSKÝ Jan**  
**A:** není známo  
**B:** není známo  
**C:** volenci (1610, 1613, 1618, 1620), obecní starší (1611-1612, 1614-1617, 1619) atd. (viz příloha č. 4)  
**E:** KŠ 40, f. 113r; KŠ 41, f. 110r
- 14. ČÍŽEK jinak POTEPSKÝ Jiří** (= ZEISCHNIENG Georg)  
**A: 1626**  
**B:** PIRNA (1628, 1632)  
**C: mlynář;** volenci (1617) atd. viz příloha č. 4  
**D:** působí ve Slaném, původem z Berouna  
**E:** KŠ 41, f. 105r; BS
- 15. ELDAS Simon**  
**A: před 1630**  
**B:** PIRNA (1630, 1631)  
**C: pekař**  
**D:** Pirna (1631) se ženou u Paul Mühlbach (1. městská čtvrť)  
**E:** Bob (1631/74); BS
- 16. FALCKE Hans** (= Felcke Hans)  
**A: před 1627**  
**B:** KÖNIGSTEIN (1627, 1631, 1636), PIRNA (1636)  
**C: krejčí**  
**D:** v Pirně 1636 se ženou Justinou a dětmi Simonem a Maxem  
**E:** BS
- 17. FALTÝN jinak JEŽEK Tomáš** (= VALTIN Thomas = GEBKE Thomas = JESCHKA Thomas = ZESCHKE Thomas)  
**A: před 1630**  
**B:** KÖNIGSTEIN (1630, 1631, 1636); PIRNA (1636, 1654-1656)  
**C: tesař**  
**D:** v září 1619 se ve Slaném žení s Kateřinou, vdovou po Štěpánu Ježkovi, v prosinci 1624 s Lidmilou, vdovou po Janu Černohlávkovi, v emigraci vystupuje jako jeho manželka jakási Alžběta  
**E:** KŠ 41, f. 39r; Akt 41 (2. 10. 1632); M2, ff. 197r, 207r; BS



- 18. FEILCHEN Hanß**  
 A: není známo  
 B: KÖNIGSTEIN  
 D: se synem Johannem  
 E: BS
- 19. FELIX Adam**  
 A: před 1636  
 B: DRÁŽDANY (1636, 1637)  
 C: „výčepní“ (Bier und Weinschenck) – až v Drážďanech  
 D: 8. 9. 1637 městské právo v Drážďanech, prosebný list 1637  
 E: BS, Elz (č. 144)
- 20. FESTIN, Johann (= POSPÍŠIL Jan?)**  
 A: před 1637  
 B: DRÁŽDANY (1637)  
 C: kovář  
 D: 23. 4. 1637 městské právo v Drážďanech, patrně syn obecního staršího Václava Pospíšila  
 E: RM 57, f. 296v; BS
- 21. FIALA jinak VRBA Jan**  
 A: před 1631  
 B: není známo  
 C: desátník – 1. předměstská (1617)  
 D: odchází s manželkou Justinou, jeho dům ve Slaném zničen saskými vojáky, pastorek obecního staršího Víta Spousty  
 E: KŠ 41, f. 124r; KNP 2, f. 72r, 74v-75r; RM 57, f. 294r; RM 59, ff. 30r, 48r; Akt 41 (2. 10. 1632);
- 22. GETZIAN Hans**  
 A: před 1636  
 B: PIRNA (1636)  
 C: řezník  
 D: pohřben v Pirně 24. 11. 1636  
 E: BS
- 23. HÁDEK jinak KOZÁK Daniel**  
 A: po 1634  
 B: UHRY  
 C: perníkář  
 D: syn Doroty Kozákové jinak Hádkové (viz č. 48) a konšela Václava Kozáka (viz příloha č. 4), do emigrace odešla i jeho sestra Kateřina  
 E: RM 59, f. 62v; KNP 2, f. 307r-308r
- 24. HANŽBURSKÝ Václav (= HANZBURŔKY Wenzel = HAMBURSKY Wenzel = HASSENBUŔKY Wenzel)**  
 A: 14. 2. 1626, spolu s Janem Veselským (viz) a Václavem Pelargem (viz)  
 B: FREYBERG (1626-1636), PIRNA (1630)  
 C: radní písař (asi od 1584), dlouholetý konšel a primas (viz příloha č. 4 a č. 5)  
 D: odchází s manželkou Dorotou, strýc Václava a Daniela Vepřkových (viz č. 103 a č. 102); 15. 12. 1627 kmotrem Dorotě, dceři Jana Eliščina z Králic (křest v kostele sv. Mikuláše ve Freibergu)  
 E: KŠ 40, f. 22r; KŠ 41, f. 126r; Vol (80, 88). Srov. informace o sporu jeho syna Jiříka Hanžburského s jeho bývalou snachou Dorotou Jeptiškovou jinak Crucigerovou v kap. č. 5.
- 25. HANŽBURSKÁ Dorota**  
 A: 14. 2. 1626  
 B: FREYBERG (1626-1636), PIRNA (1630)  
 D: manželka Václava Hanžburského (viz č. 24), po smrti manžela se v roce 1641 vrací do Slaného, umírá ve Slaném v červenci 1662  
 E: KZR 100, f. 36v; M3, f. 106v

26. **HARTMANN Heinrich**  
**A: před 1656**  
**B: PIRNA (1656)**  
**E: BS**
27. **HEIDENREICH Johann (+1654)**  
**A: není známo**  
**B: DRÁŽĎANY**  
**C: krejčí**  
**D: BS**
28. **HERLICHIN Susanne (= HEELICHIN Susanna)**  
**A: před 1630**  
**B: PIRNA (1630, 1631)**  
**D: Pirna (1631) s dcerou u Anthonius Biebersteinin (předměstí - Schiffor), sbírá almužny**  
**E: Bob (1631/497), BS**
29. **HEYDEMANN Andreas (= HEILMANN Andreas = HEILMUND Andreas)**  
**A: před 1629**  
**B: ŽITAVA (1629), PIRNA (1629, 1631, 1654, 1656, 1661), STRUPPEN (1658-61), DRÁŽĎANY (1637)**  
**E: BS**
30. **HLINECKÝ Lukáš**  
**A: 1632**  
**B: není známo**  
**D: syn konšela Jana Hlineckého a jeho manželky Kateřiny a pastorek konšela Pavla Rochovanského a jeho ženy Doroty (viz č. 84), odešel se saským vojskem - s největší pravděpodobností reemigrant**  
**E: KŠ 41, f. 5r; KNP 2, f. 139v; KSML 93, f. E14-E15**
31. **HÖNIGKER Jan (= HENIGER Jan)**  
**A: není známo**  
**B: není známo**  
**C: sedlář**  
**D: odešel s manželkou a dalšími příbuznými**  
**E: KŠ 41, f. 105r; RM 57, f 167r**
32. **HORÁŇ Jan**  
**A: před 1627**  
**B: není známo**  
**C: mydlář; po návratu z exilu se uplatnil v městské správě (viz příloha č. 5)**  
**D: vrací se patrně během saského vpádu (objevuje se v soupisu škod za období od 14. 11. 1631 – 22. 5. 1632)**  
**E: RM 58, ff. 48v, 50v, 401v; KDÚ 45, s. 34; Akt 41 (6. 6. 1635)**
33. **HOSTOMSKÝ RUBECULA Jan**  
**A: 1626**  
**B: není známo, patrně FREIBERG**  
**C: po návratu v roce 1628 purkmistrovským služebníkem, později radním písařem (podrobněji kap. č. 4.4)**  
**D: návrat z exilu před 26. 7. 1627**  
**E: Akt 40 (26. 7. 1627), RUK 4 (378)**
34. **HOTÁREK Jakub (=HOTTEWACK Jacob = HODAREK Jacob = HOLOWECK Jacob = HOLAWECK Jacob)**  
**A: před 1629**  
**B: PIRNA (1629, 1630, 1631, 1636)**  
**C: soukeník; volenec (1613-1615), obecní starší (1616-1620), konšel (1622) atd., srov. přílohu č. 4 a č. 5.**  
**D: odchází s manželkou Kateřinou; Pirna (1629, 1631) se ženou u Peter Brendeln ve Fischer Gasse na předměstí; Pirna (1636) se ženou u Georg Brendel na předměstí**

E: KŠ 41, f. 2r; RM 58, f. 215v; Bob (1629/493; 1631/442; 1636/403); BS

**35. HUBATKA jinak VLADYKA Daniel**

A: 1632, odchod se saským vojskem

B: není známo

C: po návrtu z exilu uplatnění v městské správě (viz příloha č. 5)

D: syn obecního staršího Víta Hubatky a Ludmily Hubatkové jinak Vyšínové (viz č. 36), návrat z exilu kol. 1637, podrobněji viz kap. č. 5.

E: KMIS 72, f. 122r-122v; KMIS 71, s. 123-124

**36. HUBATKOVÁ jinak VYŠÍNOVÁ Lidmila (= WISCHINNIN Lidmilla)**

A: před 1629

B: PIRNA (1636)

D: odchází s manželem Jindřichem Vyšínem (viz č. 110) a 3 dětmi; Pirna (1636) se 3 dětmi u Simon Sieliegen na předměstí (od Horní k Donínské a k Labské bráně), ve stejné domácnosti s Janem Pštrosem a jeho ženou (viz č. 80); matka Daniele Hubatky (viz č. 35)

E: KŠ 41, f. 16r; KDÚ 45, s. 253; KMIS 70, ff. 48r, 49r; Bob (1636/410), BS

**37. CHLIWENSKIN Ludmila (= CHLIWEININ, Ludmila)**

A: před 1630

B: PIRNA (1630, 1631), FREIBERG (1637)

D: Ludmila Chlivenská z Ryzenska?

E: BS, Vo

**38. JAHODOVÁ Dorota**

A: před 1. 2. 1630

B: PIRNA (1630, 1631)

D: manželka Jana Comarilla jinak Jahody (viz příloha č. 4), odchází jako vdova; Pirna (1631) s matkou u Christoff Schrötern na předměstí (Schiffthor), ve stejné domácnosti Matouš Jednuška jinak Šafránek (viz č. 39); reemigrace patrně během saského vpádu – na jaře 1632 se ve Slaném vdává za soukeníka Ondřeje Feldeze, zemřela na jaře 1660

E: KZR 100, f. 6v; RM 58, f. 248r; RM 59, ff. 430v, 431v; BS, Bob (1631/540)

**39. JEDNUŠKA jinak ŠAFRÁNEK Matouš (CROCINUS = SCHAFFRANECK Matthes)**

A: pravděpodobně první polovina roku 1626

B: PIRNA (1629-1636), DRÁŽDANY (1636, 1637), BUDYŠÍN (1637)

C: malíř

D: odešel s manželkou Magdalenou, dcerou Šimona Blovského, a dětmi; Pirna (1629) se ženou a 2 dětmi u Hanße Klemmin na předměstí (Schiffthor); Pirna (1631) se ženou a 2 dětmi u Christoff Schrötern na předměstí (Schiffthor); Pirna (1636) se ženou a 6 dětmi u Andreas Zschiederieg na předměstí (Schiffthor); 24. 8. 1636 městské právo v Drážďanech

E: KŠ 41, f. 71r; KNP 2, f. 472v; Bob (1629/544, 1631/539, 1636/429), Hej 79; Tomáš RAICHL, *Matouš Šafránek (Crocinus, Jednuška) – život a malířské dílo*, SO 16 (116), 2008, s. 23-41

**40. KALFÁSEK Bartoloměj**

A: není známo

B: není známo

E: KŠ 39, f. 146r; KŠ40, f. 124r

**41. KALINA Jakub**

A: pravděpodobně 1626

B: není známo

C: pekař

D: odchází s manželkou, návrat před 10. 3. 1628

E: Akt 40 (10. 3. 1628)

**42. KAMENICKÝ Michal**

A: není známo

B: není známo

D: odchází s manželkou Annou, informaci o emigraci uvádí jen Josef Lacina (*Paměti*, s. 262) s odkazem na trhovou knihu

E: Josef LACINA, *Paměti*, s. 262

- 43. KAŠKOVSKÝ Mikuláš**  
A: listopad 1622  
B: FREIBERG (1630)  
C: kaplan  
D: odchází s manželkou Mandalenou (= dcera Václava Kněžoveského, od 5. 2. 1620), vypovězen spolu s Janem Koupilem (viz č. 47), v roce 1630 dostal ve Freibergu podporu 4 gr.  
E: Vo
- 44. KNĚŽOVESKÁ Kateřina**  
A: před 12. 12. 1635  
B: není známo  
D: dcera Václava Kněžoveského a jeho druhé manželky Anny, narozena 15. 3. 1602  
E: Akt 41 (12. 12. 1635)
- 45. KOKTAVÝ Václav**  
A: není známo  
B: není známo  
C: mlynář  
D: odchází s manželkou Mandalenou, patrně reemigrant – kšaft z 24. 10. 1628 (vysvědčen 7. 11. 1629), zpasán do příslušné městské knihy  
E: KŠ 41, f. 130r; KŠ 82, f. 116
- 46. KOTRBA Václav**  
A: před 21. 4. 1634  
B: není známo  
C: hrnčář  
D: ve Slaném zůstal jeho nezletilý syn  
E: KŠ 40, f. 86r; KZR 100, f. 27r
- 47. KOUPIL Jan** (Caupilius = Mathiades)  
A: 25. 11. 1622  
B: SCHEIBENBERG (1623)  
C: kněz, slánský děkan  
D: umírá na mor po 31. 5. 1623 v Scheibenbergu (podle Komenského 1625)  
E: Akt 39 (31. 5. 1623); Historie o protivenstvích, s. 110-111; Volf, BS
- 48. KOZÁKOVÁ jinak HÁDKOVÁ, Dorota**  
A: 1626  
B: UHRÝ  
D: manželka pekaře Václava HÁDKA jinak Kozáka, do Uher odešla kvůli náboženství se svým mužem i její dcera Kateřina, dcera Dorota odešla s manželem na vojnu, dcera Ludmila zmizela neznámo kam, syn Daniel Hádek odešel k příbuzným do Uher (viz č. 23), zemřela v emigraci  
E: KŠ 41, f. 46r, KNP 2, ff. 307r-307v, 314r-314v; Akt 43 (4. 8. 1651)
- 49. KOZÁKOVÁ Kateřina**  
A: není známo  
B: UHRÝ  
D: dcera Doroty Hádkové jinak Kozákové (viz č. 48), do emigrace odešla se svým manželem  
E: KNP 2, ff. 307r-307v, 314r-314v
- 50. KRÁLÍK Šimon**  
A: není známo  
B: není známo  
C: kožešník  
D: odchází s manželkou Annou a dětmi  
E: KŠ 40, f. 12r; KNP2, f. 488v
- 51. KROPÁČEK, Simeon**  
A: kol. 1626

**B:** není známo  
**D:** jeho manželka Lidmila po jeho smrti v roce 1626 odchází i s dětmi k příbuzným  
**E:** KNP2, ff. 125r-125v, 137r-137v; KMIS 70, f. 52r; KŠ 40, f. 97r; Akt 41 (2. 10. 1632)

**52. LINHART Jiří**

**A:** 14. 2. 1626, spolu s Václavem Hanžburským, Václavem Pelargem a Janem Veselským  
**B:** není známo  
**D:** odešel s manželkou, dětmi a ostatními příbuznými; strýc Václava Linharta mladšího (viz č. 54)  
**E:** KŠ 41, f. 56r

**53. LINHART jinak SCHODECKÝ Václav starší (+1625)**

**A:** po 4. 3. 1624  
**B:** není známo  
**C:** konšel (1616, 1617, 1618, 1619) atd. (viz příloha č. 4)  
**D:** odchází s manželkou Kateřinou, otec Václava Linharta mladšího (viz č. 54) a Kateřiny Linhartové (viz č. 56), patrně krátce po odchodu on i jeho žena umírají, pravděpodobně v roce 1625, když jejich děti Václav a Kateřina v roce 1626 odchází se svou babičkou Magdalenou Tyčkovou (viz č. 100) do exilu, jsou sirotky  
**E:** KŠ 41, f. 108r

**54. LINHART Václav mladší (= LEONHARD Wenzeslaus)**

**A:** 1626, spolu s babičkou Magdalenou Tyčkovou a sestrou Kateřinou  
**B:** FREIBERG (1626, 1630), DRÁŽDANY (1652)  
**C:** veřejný notář  
**D:** během saského vpádu 1631 se vrací zpět se strýcem Václavem Pelargem (viz č. 71), do Saska opět odchází až na podzim 1633, 8. 12. 1652 získává městské právo v Drážďanech, podrobněji viz kap. č. 5  
**E:** KŠ 41, f. 108r; KNP 2, ff. 262v-264r, 332r-332v, 382r-385v, 455v-456r; RM 59, ff. 240r, 240v; Akt 43 (16. 4. 1648, 15. 5. 1648, 14. 12. 1649); BS

**55. LINHARTOVÁ Kateřina (+ 1625?)**

**A:** po 4. 3. 1624  
**D:** manželka Václava Linharta staršího (viz č. 53), matka Václava Linharta mladšího (viz č. 54) a Kateřiny Linhartové (viz č. 56)

**56. LINHARTOVÁ Kateřina**

**A:** 1626, spolu s babičkou Magdalenou Tyčkovou (viz č. 100) a bratrem Václavem (viz č. 54)  
**B:** DRÁŽDANY  
**D:** podrobněji viz kap. č. 5  
**E:** KŠ 41, f. 108r

**57. MADETZKY Johann (= MADITZKY Johann = MODIZBKY Johann)**

**A:** před 1657  
**B:** DRÁŽDANY (1657), LICHTENHAIN /1663, 1665)  
**D:** 15. 12. 1657 měšťanem města Drážďan  
**E:** BS

**58. MAJEROVÁ Mandalena**

**A:** kol. 1635  
**B:** není známo  
**C:** manželka dlouholetého radního Martina Majera (viz příloha č. 4 a č. 5), emigrace není zcela jistá  
**D:** KMIS 72, f. 70v-71r; Akt 42 (26. 4. 1640)

**59. MANDELKA Jan (= MANDELKA Johann)**

**A:** 1626  
**B:** FREIBERG (1636, 1637), DRÁŽDANY (1637)  
**C:** sladovník, starší ve sladovnickém cechu a konšel (1622), podrobněji viz příloha č. 4  
**D:** prosebný list 1637  
**E:** KŠ 40, f. 64r; KŠ 41, f. 89r; RM 58, ff. 30v, 223v-224r, 225r; Elz (č. 290)

**60. MATTHES Johann**

**A:** před 1647

**B:** NEUSTADT in Sachsen (3. 4. 1647)  
**E:** BS

**61. MECHALA Hans** (+ 21. 5. 1633)

**A:** před 1633  
**B:** PIRNA (1633)  
**D:** zemřel v Pirně  
**E:** BS

**62. MICHAR Hanß** (= MISCHAR Hanß)

**A:** před 1630  
**B:** PIRNA (1630, 1631)  
**D:** Pirna (1631) se ženou, ženou svého bratra a 4 dětmi u Chilian Heneln (předměstí - Dreßnische Gaße)  
**E:** BS, Bob (1631/414)

**63. MITIS Vodňanský Petr**

**A:** po 30. 11. 1624  
**B:** PIRNA (1636), ŽITAVA (1641?)  
**C:** kněz  
**D:** dočasný návrat se saskou armádou  
**E:** M2, ff. 54v, 95r, 196v; 10332/2, ff. 422b, 423c; srov. kap. č. 3.2.2, pozn. č. 439 a pozn. č. 483

**64. MITISOVÁ Kateřina**

**A:** 1626  
**B:** není známo  
**D:** dcera Jiříka Vojny, od roku 1613 manželka budoucího volence Jana Mitise, 1618-1620 život v nájmu, po + Vojny rozdělení statků se sestrami Dorotou a Magdalenou, 1625 během moru ovdověla, o rok později odchází do exilu, 1637 nový manžela Adam Nyger, patrně reemigrace, k Jiříkovi Vojnovi a Janu Mitisovi viz příloha č. 4  
**E:** KMIS 70, f. 144r-144v; KMIS 72, ff. 121r, 124r; KZR 100, f. 70r

**65. MOTYČKA Jan** (= MOTICZKA Johann = MOTITZSCHKA Johan = MATITZKE Johann)

**A:** před 1642  
**B:** DRÁŽDANY, ŽITAVA (1642), KÖNIGSTEIN (1656, 1664), STRUPEN, NEUSTADT in Sachsen, PIRNA  
**C:** mlynář  
**D:** odchází s manželkou Ludmilou  
**E:** BS

**66. PASECKÁ Alžběta** (= POSETZKIN Elisabeth)

**A:** 1633  
**B:** FREIBERG (1636, 1637)  
**D:** manželka Pavla Paseckého (viz č. 68), v exilu peče marcipán, ve Freibergu půjčila nějaké peníze Václavu Hanžburskému  
**E:** KŠ41, f. 32v; RM 58, f. 282r; RM 59, f. 247r; Akt 41 (12. 12. 1635); BS

**67. PASECKÁ jinak STŘELEČKOVÁ Justýna**

**A:** není známo  
**B:** není známo  
**D:** manželka Václava Střelečka a dcera Alžběty Pasecké (viz č. 66) a Pavla Paseckého (viz č. 68), vrací se kol. 1636  
**E:** RM 58, ff. 243v, 279v; KSML 93, f. F18-F19

**68. PASECKÝ Pavel**

**A:** 1633  
**B:** FREIBERG (1636)  
**D:** manžel Alžběty Pasecké (č. 66); není jasné, zda je totožný s řezníkem Pavlem Paseckým, který po odchodu z města žil v Praze (KMIS 72, ff. 46r-47r, 48r, 48v; KMIS 70, f. 137r-137v; KMIS 71, s. 85, 89, 147; RM 58, f. 362v)  
**E:** KŠ41, f. 32v; RM 58, f. 282r; Akt 41 (12. 12. 1635); BS

- 69. PELARGOVÁ Alžběta**  
manželka Václava Čapka jinak Pelarga (viz č. 71)
- 70. PELARGOVÁ Magdalena**  
**A: 1651**  
**B: DRÁŽĎANY**  
**D:** v průběhu válečných let jezdila za otcem do Drážďan, definitivně odchází na počátku 50. let, ve Slaném se o ni starala její babička Dorota Schodecká a poté teta Anna Lidická, podrobněji viz kap. č. 5.  
**E:** KŠ 41, f. 45r
- 71. PELARGUS jinak ČAPEK Václav** (= PELARGUS Wenzel = PELLARIUS Waczlaw = BELLARIUS starsi = PALLARIUS)  
**A: 14. 2. 1626**, spolu s Václavem Hanžburským a Janem Veselským  
**B:** FREIBERG (1626), PIRNA (1630), DRÁŽĎANY (od 1632)  
**C:** koňšel (1618, 1619) atd. (viz příloha č. 4)  
**D:** syn Magdaleny Tyčkové a zeť Doroty Schodecké, manželka Alžběta Schodecká (od 24. 6. 1614); 23. 5. 1628 křest dcery Magdaleny v kostele sv. Mikuláše ve Freibergu (kmotři: Jan Veselský (viz č. 104), Marie, vdova po Jiřím Richtrovi a Dorota Ambrožová); 27. 7. 1630 křest syna tamtéž (kmotři: Aleksander Rumpal, Václav Jan Švihovský, Lidmila, manželka Jana Jirkovského z Děvína); 13. 4. 1638 žádost o pas (vztahuje se i na manželku, tchýni vdovu, 5 dětí a děvečku); před 12. 2. 1655 obdržel městské právo v Drážďanech, umírá po 1655; srov. kap. č. 5.  
**E:** KŠ 39, f. 11r; KŠ 40, f. 26r; KŠ 41, ff. 45r, 128r; Akt 41 (1632), Akt 43 (22. 7. 1650); BS; Vol (s. 76, 84, 94); Bed (závěť č. 22, s. 494-495, svědek); RUK 4 (139)
- 72. PĚNKAVA Jiří**  
**A:** není známo, odchází s manželkou a dětmi  
**B:** není známo  
**E:** KŠ 40, f. 122r
- 73. PERNÍKÁŘ Jiří**  
**A: mezi 15. 11. 1624 a 1628**  
**B:** není známo (KEYZINK?)  
**C: pekař:** starší v pekařské (a mlynářské) společnosti, volenci (1616-1619) atd. (viz příloha č. 4)  
**D:** dočasný návrat za saského vpádu, 1. 2. 1634 propuštěn z vězení s příkazem odejít ze statků hraběte, zůstává, patrně konvertoval a i se ženou Annou (viz č. 74) žil u Jakub Uryje  
**E:** KŠ 40, f. 16r; KŠ 41, f. 45r; RM 58, ff. 192r, 298v; KMIS 72, f. 19v; KMIS 70, f. 143v-144r; KMIS 71, s. 99-100; KNP 2, f. 79r; Akt 41 (2. 10. 1632)
- 74. PERNÍKÁŘKA Anna**  
**D:** manželka Jiřika Perníkáře (viz č. 73); v srpnu 1632 je Anna porovnána před rychtářem s Janem Kouskem o dluh za trávu, který vznikl před jejím odchodem do emigrace  
**E:** KS 88, f. 38v
- 75. PIRENEUS Mattheuß** (=PYRENÄUS Matthes)  
**A: před 1627**  
**B:** KÖNIGSTEIN (1627, 1628), MÍŠEŇ (1628-1630, 1640), PIRNA (1627, 1629, 1632, 1635, 1636), REINHARDTSDORF (1636)  
**C: duchovní – farář v Litni**  
**D:** Pirna (1629) se ženou a 1 dítětem u Caspara Röttingen (předměstí – Donínská brána); Pirna (1631) se ženou a 2 dětmi u Caspara Röttingena (předměstí – Donínská brána); Pirna (1636) se ženou a jedním dítětem u Hans Georg Richter (1. městská čtvrť); dle BS dostával v letech 1631-35 opakovaně almužny  
**E:** BS, Bob (1629/437, 1631/385, 1636/61)
- 76. PÍSECKÝ Šimon** (+ 14. 10. 1632)  
**A: před 1632**  
**B:** FREIBERG  
**D:** pochován na Zeleném hřbitově ve Freibergu  
**E:** Vol (s. 96)

- 77. PRAŽÁK Jakub**  
 A: není známo  
 B: není známo  
 C: **kožišník**, starší v kožišnickém cechu (1617, 1619), desátník ve 3. městské čtvrti (1618)  
 E: KŠ 41, f. 130v-131r
- 78. PROCHÁZKA Kryštof**  
 A: není známo  
 B: není známo  
 C: **krejčí**  
 E: KŠ 41, f. 40v; Akt 41 (2. 10. 1632)
- 79. PSEJK Matouš (= PSCHK Mathhes)**  
 A: **kol. 1626**  
 B: FREIBERG (1637)  
 D: odchází údajně s penězi vybranými od obyvatel města, dočasný návrat za saského vpádu – 1. 2. 1634 po „drahném času“ propuštěn z vězení s tím, že má ihned odejít, zemřel v emigraci před 1656  
 E: KŠ 39, f. 96r; KŠ 40, f. 76r; KŠ 41, f. 22v-23r; RM 58, f. 289v; Akt 40 (31. 7. 1627); BS
- 80. PŠTROS Jan (= PESCHTROß Hans = PSCHTERß Hans = PSTROSCH Hans = STRAUß Johann)**  
 A: **před 1636**  
 B: PIRNA (1636, 1654, 1656), STRUPEN, NEUSTADT in Sachsen, MÍŠEŇ, DRÁŽĎANY, LICHTENHAIN  
 C: **krejčí**, branný ve Velvarské bráně (od 23. 4. 1618)  
 D: Pirna (1636) se ženou u Simon Sieliegen (předměstí, od Horní brány po Donínskou až k Labské), ve stejné domácnosti s Ludmilou Hubatkovou jinak Vyšínovou (viz č. 36)  
 E: RM 57, f. 253r; BS; Bob (1636/413)
- 81. RASCHA Paul (= RASCHE Paulus)**  
 A: **před 1628**  
 B: KÖNIGSTEIN (24. 4. 1628)  
 D: 24. 4. 1628 kmotrem Daniela Weßel  
 E: BS
- 82. REITTMANN Johann (= RÜTTMANN JOhann)**  
 A: **před 1656**  
 B: PIRNA (1656)  
 E: BS
- 83. REIßE Hans (= REUß Hans = REISSE Jan)**  
 A: **před 1631**  
 B: FREIBERG (1631), PIRNA  
 D: 30. 11. 1631 křest syn Ondřeje v kostele u sv. Mikuláše ve Freibergu (kmoťi: M. Pavel Stránský, M. Florian Vermilius, Anna Sequenidesová, manželka bývalého děkana v Litoměřicích)  
 E: BS, Vo
- 84. ROUCHOVANSKÁ Dorota**  
 A: není známo  
 B: není známo  
 D: manželka radního Pavla Rouchovanského (viz příloha č. 4)  
 E: KŠ 39, ff. 154v, 188r; KŠ 40, ff. 11r, 136r, 174r; KŠ 41, ff. 5r, 18v, 43r; RM 59, f. 243r; KMIS 72, f. 124v; KNP 2, ff. 52r, 428v, 461v, 463v
- 85. ROVENSKÝ Jan (= ROWENSKÝ KUTTNAUER Johann)**  
 A: **před 1637**  
 B: DRÁŽĎANY (1637), ŽITAVA (22. 1. 1637), NEUSTADT in Sachsen (1645), PIRNA (1654)  
 C: **učenec, rektor**  
 D: prosebný list 1637  
 E: BS; Elz (č. 268)



- 86. RYCHLÍK Jakub**  
 A: není známo  
 B: není známo  
 E: KŠ 41, f. 36r; Akt 41 (2. 10. 1632)
- 87. Řehoř**  
 A: není známo  
 B: není známo  
 C: **piskač a bubeník**  
 E: KMIS 70, f. 35r
- 88. SIEGMANN Ludmila**  
 manželka Hanse Vodičky (viz č. 106)
- 89. SIXT Z OTTERSODORFU Jan Theodor**  
 A: **1627**  
 B: PIRNA (1627), ŽITAVA (1640, 1641), DRÁŽĎANY (1643, 1644)  
 D: 1654 městské právo v DRážďanech; více viz Tomáš RAICHL, *Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu, jeho vztahy ke Slanému a slánští přátelé*, SO 20 (120), 2012 [vyd. 2013], s. 34-57  
 E: KŠ 41, f. 85v-86r; Vo; BS
- 90. SIXTOVÁ Z OTTERSODORFU Ludmila**  
 A: **1627**  
 B: PIRNA (1627), ŽITAVA (1640, 1641), DRÁŽĎANY (1644)  
 D: manželka Jana Theodora Sixta z Ottersdorfu (viz č. 89), dne 22. 7. 1627 kmotrou v Pirně  
 E: KŠ 41, f. 85v-86r; Bed (závěř č. 16, s. 480 – 482); BS
- 91. SKŘÍTEK Mikuláš**  
 A: **duben 1627**  
 B: není známo  
 D: syn hrnčíře Jana Skřítka  
 E: RM 58, ff. 49v, 50r
- 92. SMUTNÝ jinak KRYDLE (KREDLE) Jakub (= SCHMOTNEY Jakob = TRAURIG Jakob = SCHNEUDTNER Jakob)**  
 A: **před 16. 4. 1627**  
 B: MÍŠEŇ, FREIBERG (1629, 1636, 1637, 1654), KÖNIGSTEIN (1658), DRÁŽĎANY (1658)  
 C: **krejčí**: starší v krejčovském cechu (1619), starší obecní (1619), kostelník atd. (viz příloha č. 4)  
 D: manželka Alžběta (viz č. 93), starší bezdětní manželé; ve Freibergu se v roce 1637 živi „vlastníma rukama“  
 E: KNP 2, ff. 54v, 79v-80r; KŠ 41, ff. 58r, 102r; Akt 42 (9. 5. 1642); BS
- 93. SMUTNÁ Alžběta**  
 A: **před 16. 4. 1627**  
 B: MÍŠEŇ, FREIBERG (1629, 1637)  
 D: manželka Jakuba Smutného (viz č. 92)
- 94. STREIT Hans**  
 A: **před 1656**  
 B: LICHTENHAIN (1656, 1657), STRUPPEN (1660, 1661)  
 E: BS
- 95. SVOBODA Pavel (=SEBODA Paul = FREIE Paul = FREY Paul = FREYGANG Paul = LIBERTINUS Paul)**  
 A: **mezi 29. 7. 1629 a 1630**  
 B: KÖNIGSTEIN (1630, 1631, 1632, 1635, 1636, 1648), PIRNA (1636)  
 C: **kožišník**, kostelník  
 D: odchází s manželkou Dorotou (od 1617, dcera po Kateřině Pašové), kmotr: 7. 2. 1635, 18. 10. 1635, 1. 11. 1635; 2. sňatek 26. 1. 1648 (vše v Königsteinu)  
 E: RM 57, ff. 198v, 224v; KMIS 72, f. 40v; BS

- 96. SVOBODOVÁ, Dorota**  
manželka Pavla Svobody = Freie (viz)
- 97. ŠKODA Velvarský Jiří**  
A: před 15. 7. 1626  
B: není známo  
D: jeho manželkou Kateřina, sestra Daniela Vepřka (viz č. 102), zemřel před 31. 5. 1633, reemigrace patrně během saského vpádu  
E: KMIS 70, f. 127r-127v; RM 58, f. 271v; Akt 40 (15. 7. 1626)
- 98. ŠKODOVÁ Alžběta**  
A: není známo  
B: UHRY  
D: vdova po Janu Škodovy, odešla i se dvěma dcerami, motiv k odchodu není zcela jasný  
E: KŠ 41, f. 132r
- 99. TCHOŘ Šimon**  
A: před 1629  
B: není známo  
C: pekař – starší v pekařském cechu (1636, 1637)  
E: KDÚ 45, s. 254
- 100. TYČKOVÁ Magdalena** (+ 24. 3. 1648)  
A: 1626, spolu s vnoučaty Václavem a Kateřinou Linhartovými (viz č. 54 a č. 56) a neteří Dorotou Arnoštovou (viz č. 1)  
B: FREIBERG (1630)  
D: matka Václava Pelarga (viz č. 71)  
E: KŠ 40, f. 35r; KŠ 41, f. 93r; RM 58, f. 194r, KNP2, ff. 139v, 388r-388v, 454r-455r; Akt 43 (16. 4. 1648)
- 101. TZCHERBKA George** (= TZSCHERBKA Georg)  
A: před 1630  
B: PIRNA (1630, 1631)  
C: mlynář  
D: Pirna (1631) se ženou, synem a pacholkem u Petra Saupin (1. městská čtvrť), ve stejné domácnosti Šimon Brandejský a jeho žena (viz č. 7)  
E: BS, Bob (1631/80)
- 102. VEPŘEK Daniel** (kol. 1600 – 1657)  
A: mezi 15. 3. a 15. 7. 1626  
B: MÍŠEŇ, FREIBERG  
C: uplatnění v městské správě po návratu z exilu (viz příloha č. 5), reemigrace v roce 1628, bratr Václava Vepřka (viz č. 103) a synovec Václava Hanžburského (viz č. 24), srov. kap. č. 4.4.  
E: KŠ 40, f. 22r; KŠ 39, f. 5r; Akt 40 (15. 7. 1626); M2, f. 63r
- 103. VEPŘEK Václav** (= WENZEL, tuchmacher)  
A: 14. 2. 1626, odchází se strýcem Václavem Hanžburským (viz č. 24)  
B: MÍŠEŇ, FREIBERG (1629, 1635)  
D: 1629 (Freiberg) u Jonase Eberlein, 1635 se ve Freibergu oženil (švagrem Matyáš Blejsa) a poté se vrátil do Slaného, krátce na to zemřel (13. 5. 1635), bratr Daniela Vepřka (viz č. 102) a synovec Václava Hanžburského (viz č. 24)  
E: KŠ 40, f. 22r; KŠ 39, f. 5r
- 104. VESELSKÝ Jan** (= WESELSKY Hans = WESELBKI Johann = WOSETZKY Johann)  
A: 14. 2. 1626, spolu s Václavem Hanžburským (viz č. 24) a Václavem Pelargem (viz č. 71)  
B: FREIBERG (1627-1630), DRÁŽDANY (1632, 1633, 1637)  
C: radní písař (od 1596), konšel atd. (viz příloha č. 4 a č. 5)  
D: 23. 5. 1628 ve Freibergu kmotrem Magdaleny, dcery Václava Pelarga (viz č. 71), prosebný list 1637  
E: KŠ 40, f. 167r; KŠ 41, f. 34v; KMIS 70, ff. 20v, 22r; KMIS 72, ff. 22v-23r, 37r; RM 58, f. 194r; BS; Elz (č. 145), Vol (s. 94, 105)

- 105. VLADYKA jinak HUBATKA Daniel**  
A: 1632, odchod se saským vojskem  
B: není známo  
D: syn Lidmily Hubatkové jinak Vyšínové (viz č. 36) a obecního staršího Víta Hubatky, reemigrant – návrat v květnu 1637, uplatnění v městské správě po návratu z exilu (viz příloha č. 5), srov. kap. č. 5.  
E: KMIS 71, s. 123-124, KMIS 72, f. 122r-122v
- 106. VODIČKA Hans (= WODITZSCHKA Hans)**  
A: není známo  
B: ŽITAVA  
C: mlynář  
E: BS
- 107. VORLOVÁ jinak ČERNICKÁ**  
A: před 1638  
B: není známo  
E: RM 59, f. 58v; Akt 41 (26. 10. 1638)
- 108. VOTICKÝ Matěj (Matyáš)**  
A: není známo  
B: není známo  
E: KŠ 41, f. 85r
- 109. VOTICKÝ Ondřej**  
A: není známo  
B: není známo  
E: KŠ 40, f. 12r
- 110. VYŠÍN Jindřich**  
A: 1626  
B: není známo  
C: volenci (1613-1615, 1617-1620), obecní starší (1616) atd., viz příloha č. 4  
D: odchází s manželkou Lidmilou Hubatkovou (viz č. 36) a třemi dětmi, zemřel před 26. 9. 1630  
E: KMIS 70, ff. 48r, 49r; Akt 40 (31. 7. 1627)
- 111. WEGTNAR (Waydtner, Wegdnar, Weittner) Jan (= WEIDENER Hans)**  
A: před 1629  
B: PIRNA (1635)  
C: volenci (1613-1618, 1620), starší obecní (1619) atd. viz příloha č. 4  
D: od roku 1605 jeho manželkou Anna (\* 1584), dcera Václava Kněžoveského, dne 31. 7. 1635 pohřben dítěte v Pirně  
E: KŠ 39, f. 121r; KŠ 40, f. 96r; KŠ41, ff. 85r, 127r; Akt 41 (12. 12. 1635); KDÚ 45, s. 254; BS
- 112. ZACHAŘ Adama (= Zacharias von Schlan Adam)**  
A: 1626  
B: PIRNA (1629)  
C: řezník - starší v řeznickém cechu (od 1599), konšel (1618-1622) atd. (viz příloha č. 4)  
D: Pirna (1629) u Georga Brendeln (předměstí – Bruderthor) s dalšími čtyřmi osobami (Rodina Samuela Schwartze z Tábora a Georga Plachowski z Miličina)  
E: KŠ 41, f. 36r; KNP 2, f. 58r-58v; Bob (1629/506), BS



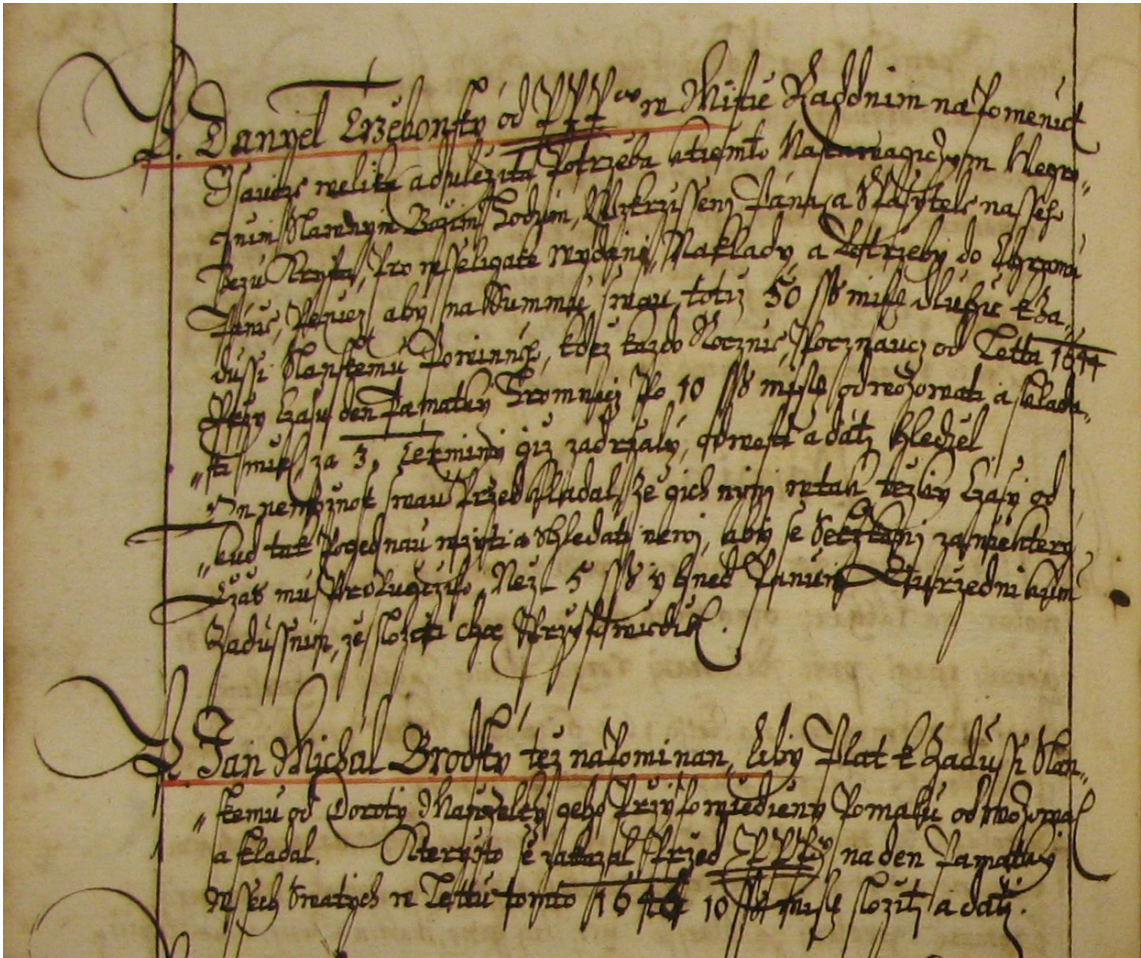












Obrázek 11 Ukázka rukopisu radního písaře Havla Rakovnického. AMS, nezprac., kniha č. 59, *Manuál radní* 1638-1661, f. 159v.